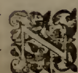
IN LIBROS ARISTOTELIS DE INTERPRETATIONE.

DE SCOPO, INSTITVTOQVE HVIVS OPERIS: DE ordine, inscriptione, aliisq; ejusmodi.

On est tanti faciendus Andronicus quidam Rhodius: quem refert Ammonius in præfatione hujus operis: ut propter illum in controversiam vocandus sit horum librorũ Auctor: fuerit ne Aristoteles, an quidam alius, ut ipse opinatur, cum severum dicendi genus, styli comitas, & gravitas Peripateticorum principem prodant auctorem, ut D. Thom. Boetius, Ammonius, cæterique ejus alumni judicarunt.

orum li- orum ctorem sse Ari- tel. de- onstra- r.

Thom. et. mmon.

Et ratio, qua utitur, non majoris sit momenti, quam qui ea utitur. Auctor inquit, hujus operis in 1. cap. vocat conceptus passiones, idque ait se explicasse in lib. de Anima: quod ibi haud præstitit Aristoteles. Sed non legit text. 3. & 13. primi lib. de Anima, ubi nomine passionum, significat animæ operationes: non tex. 155. lib. 2. & sequentes, quibus frequenter docet imaginationem esse quandam passionem: & millies sentire, & intelligere vocat pati: quamvis hoc loco non dixerit, se alibi explicasse, quo pacto conceptus sint passiones: sed conceptus, vel affectiones in lib. de Anima ex instituto enucleatas esse. Demum ut non sit dubitandi locus, lib. 2. hujus operis cap. 1. agens de propositionibus de tertio adjacente ait se de his egisse in solutoriis, qui locus est in fine lib. primi Prior. quem constat Aristotelicum esse.

Hic igitur horum librorum Auctor postquam simplicium vocũ genera, & potestatem in decem Categoriarum Opusculo explicuit, ordinatimque digessit: nunc ad primam istiusmodi terminorum compositionem gradum facit. Quæ compositio, nexusve cum enunciationem constituat, fit ut in hisce lib. de enunciatione, tanquam de subjecta materia disseratur. Ac primo quidem ejus initia, & quasi elementa pertractat, videlicet nomen, & verbum. Deinde species, quæ sunt Affirmatio, & Negatio. Postremo affectiones, seu proprietates, hoc est, repugnantias, oppositionesq; quibus effata inter se mutuò depugnant: & æquipollentias, quibus ad invicem confœderantur.

uem or- nemser- x Arist. his lib. Inter- ten

Iure tamen quis addubitet, an constituendum sit pro subjecto significativum commune ad Nomen, Verbum, & Orationem? Tum quia Aristoteles hæc omnia explicat, In 1. cap. significativum in communi, in 2. Nomen, in 3. verbum, in 4. Orationẽ: quam subdividit in Enunciationem, &c. Tum quia Boetius, & Alb. Mag. existimant, quamvis vocem simplicẽ appellari interpretationem. Nec immerito: nam interpretatio ex eo dicitur de enunciatione, quia internos animi conceptus evulgat: sed quælibet vox, quantumvis simplex, indicat latentem conceptum, ut in hoc cap. docet Aristoteles. Et nos in q. 2. fatebimur; ergo rectè dicitur interpretatio, at hi libri de interpretatione in communi sunt; ergo, &c.

Quæ ostẽdere videantur significativum, ut sic esse hujus operis subjectũ.

Arist. *Boet.* *Alb. Mag.*

Quod si respondeatur, de vocibus simplicibus disputatum esse in tractatu Prædic. qui totus instituitur ad dirigendam primam operationem mentis, & idcirco non posse hoc loco per se, ut propriam materiam tractari. Certè nulla reddetur sufficiens ratio, cur aut de iisdem iterum in præsenti disputetur: aut saltem Oratio in communi subjectum non sit, cum alibi non tractetur, & propriam perscrutationem deposcat.

Dicendum tamen est cum communi sententia D. Thom. Ammonii, Simplicii, & cæterorum interpretum, nec simplicem vocem, nec Orationem esse per se subjectum hujus operis. Vel ob eam rationem, quod hæc tractatio sit media inter Prædicamentalem, & Analyticam, in quibus de prima, & tertia intellectus operatione disseritur. Quare rectus ordo postulat, ut hæc de 2. instituatur: at nec simplex vox, nec Oratio, est per se secunda operatio: ut in 4 capite ostendemus: ergo non constituunt per se subiectum.

Enunciatio est hujus operis subjectũ.

D Thom. *Ammon.* *Simpl.*

Ad conjecturam verò ex Boetio, & Alberto existi-

existimantibus simplicem vocem dici interpretationem: respondet idem Boetius, inscriptionem libri esse universatiu... ... nec id esse magnum incommodum. Alexander ait subintelligendam esse interpretationem philosophicam. Quæ est procul dubio expositio D. Tho. & Ammonii, cum docet interpretationem sumi pro enunciatione, quæ sola aperit sensum animi. Iuxta quam doctrinam negandum est simplices voces, & Orationem non enunciativam esse interpretationem, quia tametsi conceptus aperiant, non tamen assensus, & existimationes, quæ solæ vocari possunt sermo internus. Vnde constat falsum esse, quod assumitur, Orationem exigere peculiarem tractationem, cum non sit operatio per se distincta à prima.

Boetius. D.Thom. Alex. Ammon.

Cur de simplicibus vocibus hic & in libris Prædic. & prioris resolutionis disputetur. D.Thom.

Cum deinde petitur ratio, cur iterum redeat tractatio simplicium in Prædic. libr. absoluta? Hanc reddit D. Thomas hoc loco, triplicem esse Nominis, & Verbi considerationem, unam quatenus significant res simplices: alteram, prout sunt partes, ex quibus Enunciatio coalescit, tertiam, ut assumuntur in syllogismis, tanquam majus, minusve extremum aut medius terminus. Ait ergo D. Tho. in Categoriis disseruisse Aristotelem de vocibus simplicibus primo modo spectatis: hic autem de iisdem secundo modo sumptis agi; qua ratione Nominis, & Verbi appellationem accipiũt. Denique in libr. Prior. de iisdem tertio modo consideratis disputandum est. Oportuit autem in tractatione enunciationis de Nomine, & Verbo, quatenus eandem Enunciationem construunt, disputare, quia præceptum ejusdem Aristotelis est in 1. lib. Physicæ Auscult. cap. 1. initio cujusque scientiæ tradenda esse tùm illius tum subjecti elementa.

Quæ Enũciatio sit hujus operis subjectum. Boet. D.Thom. Ammon.

Porrò cum liquidò constet, enunciationem esse horum librorum materiam: est tamẽ difficilium, num sit sola Enunciatio simplex, vel potiùs Enunciatio in communi, ut comprehendit tam simplicem, quam conjunctam? Hanc posteriorem partem amplectuntur aliqui. Primò quia Arist. in c. 4 etiam agit de conjuncta. Secundò. Quoniam habet propriam veritatem, & qualitatem, quæ per se explicari debet. Probabilior tamen est 1. sententia Boetii, D. Thomæ & Ammonii: ait enim hoc loco Arist. de ea Enunciatione, quæ futura est usui syllogismis postea explicandis: sed Aristoteles solos categoricos tradit: ergo hic non explicat per se hypotheticam Enunciationem: maximè cum hæc ad simplices ex quibus componitur, facilè reducatur. Quod ... Arist. ejus meminit in progressu, id fecit ex occursu, & ... divisione, postea enim de conjuncta nihil tradidit. Ejus autem veritas, & qualitas (quod 2. loco objiciebatur) ex simplici est facile perspicua, quantum opus est ad futuram disputationem: inservit enim una, vel altera ad demonstrationem deducentem ad impossibile, ut 10. cap. 1. Post. constabit.

De sola simplici Enunciatione agit Aristoteles per se in his lib.

Inscriptio operis.

Inscriptio librorum est περὶ ἑρμηνείας, id est, de Interpretatione. Nomine autem Interpretationis significari non quamvis simplicẽ vocem, sed Enunciationem, docuimus cum D. Thoma, Scoto, Alberto, Ammonio, & Alexandro. Rejicit autem Aristoteles Orationem optativam, vocativã, & deprecativam, quia magis indicant affectum animi, quàm sensum: & proinde, ut testatur cap. 4. ad Rhetores pertinent, non ad Logicos, qui solius veritatis indagatores existunt. Ex dictis facile quivis intelliget, dum Aristoteles à Nomine & Verbo ad Enunciationem, deinde ab Enunciatione ad syllogismum progreditur, servari ab eo tum naturæ, tum doctrinæ ordinem. Naturæ, quoniam à partibus, quæ origine & natura priores sunt, ad totum pergit: Doctrinæ, quia notitia partium ad absolutam totius intelligentiam necessaria est.

D.Thom. Scot. Albert. Ammon. Alex.

Distributio operis.

Comprehenditur hoc opus apud Græcos uno tantum libro, apud Latinos, duobus. Quorum doctrina in præfationem, & in tractationem ipsam dividitur. Præfatio summam quandam eorum, quæ tractanda sunt, exhibet, & 1. cap. continetur. Tractatio reliquam partem occupat, singula paulatim differendo: Initio quidem de partibus Enunciationis: deinde ipsam Enunciationem, ejusque affectiones, quantitatem, qualitatem, & oppositionem, quam speciatim inquirit in propositionibus de futuro contingenti, Et hæc absolvunt primum librum. Secundus insumitur in explicatione Enunciationum Absolutarum, & Modalium: quorum pleraque in lib. Institutionum remittemus.

EXPLANATIO CAPITIS I. DE SIGNIS.

SVMMA CAPITIS.

IN duas partes divisum est hoc caput: Prima habet locum præfationis: secunda initium tractationis est. In priori præmittit Aristotel. se dicturum de Nomine, Verbo, Enunciatione, ac Ora-

ac Oratione. Quibus omnibus, quia commune est significandi munus, in priori parte tria quædam supponit ad vocum significationem pertinentia. Primum est, voces esse signa conceptuum, scripta autem vocum. Secundum, ut characteres, ita & voces non esse easdem apud omnes, conceptus verò, & res per eosdem significatas, ubique easdem esse. Tertium, ut quidam conceptus sunt veritatis, & falsitatis expertes, alii veri, vel falsi, ita rem habere in vocibus.

CAPUT PRIMUM DE SIGNIS.

Primò a definire oportet, quidnam sit nomen, & quid Verbum, deinde quid negatio, quid affirmatio: quid Enunciatio: quid denique oratio sit. b *Ea igitur, quæ in Voce consistũt signa sunt affectuum, qui in anima sunt: & ea, quæ scribuntur, notæ sunt eorum, quæ in Voce consistunt* § c *Atque uti non eadẽ sunt apud omnes homines litteræ; sic neque Voces eadem sũt. Affectus tamen quorum hæc signa sunt primo, iidem apud omnes homines sunt: res quoque, quarum hi similitudines sunt, easdem itidem esse constat. Verum de his in libro de Anima dictum est: ad aliam enim facultatem hujuscemodi cõsideratio pertinet.* §. d *Quemadmodum autem in anima conceptus est, interdum sine Veritate, aut falsitate: interdum Verò est talis, ut horum alterum ei necessario competat: sic & in Voce esse Videtur. Nam Verum, falsumque in compositione, divisioneque consistit. Ipsa igitur nomina & Verba similia sanè sunt ei conceptui, qui sine compositione, divisioneque est: Velut hoc nomen (Album) Vel (Homo) cum nihil additur ipsi: nondum enim Verum est, aut falsum: cujus quidem hoc judicium est: Hippocentaurus enim aliquid quidem significat: at nondum Verum est, aut falsum, nisi esse, aut non esse additum: aut simpliciter, aut respectu temporis fuerit.*

COMMENTARIUS.

a *Primo definire*) Enumerando ea, de quib. dicendum est, proposuit Aristot. partes quasi physicas Enuntiationis: Nomen scilicet, & Verbum: deinde Enunciationem: ultimo Orationẽ, quæ est pars Metaphysica, & videbatur prius numeranda. Deinde loco Enuntiationis scripsit affirmationem, & negationem, quæ sunt ejus species. Fuisse autem constituendam Enũtiationem ex eo liquebat, quia hęc est subjectũ horum librorum. Circa primum placet interpretatio Boetii in editione 2. ideò præmisisse Orationẽ, ut alioqui oportebat, ne quis existimaret, eam, si primo assignaretur, esse subjectũ operis. De 2. occurrit ea ratio, quam assignabimus initio Prior. cur in definitione Propositionis immiscuerit affirmationem, & negationem. Nimirum quia differentia propria Enuntiationis in communi innominata est: & ideò per copulationem inferiorum explicatur. Adde, voluisse forte insinuare divisionem.

Thom. ... Mag. Quod deinde altercantur D. Thom. & alii, cur priorem numeret Negationem, cum sit Affirmatione posterior. Dirimit rectè Boetius negando, Affirmationem esse priorem Negatione, si sumatur, ut species sub suo genere, ut initio Priorum probatur. Cur autem ex partibus ante posita sit Negatio, quæ est deterior; refert Albert. tractatu 1. cap. 3. ad oppositionem negativam, est enim caput, ad quod cætera reducentur.

...ma A... ...otelis ...positio ... Thom. b *Ea igitur quæ in Voce*) Est prima suppositio: in qua idem videtur esse (ea quæ in voce, & in scriptura) ac voces, & scripta, ut indicat Porphyrius. Quamvis Boetius, & Divus Thomas mysterio tribuant (ea quæ in voce) quasi voluerit Philosophus indicare significationem esse extra naturam vocis, & in ea fundari. Verum minus recte diceret, significationem esse notam: vox enim est nota, licet ratione significationis. Eadem est de scriptura interpretatio. Cur autem conceptus, & intellectiones appellet affectiones, patet ex dictis: alludit nimirum ad id, quod tradit 3. de Anima cap. 4. intelligere est pati, eo quod intellectus cognoscendo recipiat in se actionem.

...cunda ...stotelis ...positio c *Atque uti non*) Est secunda suppositio. Quemadmodum omnes homines non utuntur iisdem characteribus in scriptura, sed longè diversis, ut in Græcis & Latinis patet: ita non omnes uti iisdem vocibus in sermone. Quod est adhuc experientia manifestius. Quod subdit, affectus, id est conceptus esse eosdem, non significat identitatem numericam seu specificam. Item non vult omnes eodem modo apprehendere easdem res: nam alius perfectius, alius imperfectius eãdem rem cognoscit. Sed ubicunque sit interna alicuius rei imago, qualiscunque illa formetur retinere eandem repræsentationem, & secundum se æque aptam esse omnibus idem repræsentare. Similiter docet res easdem esse. Quod non oportet cum Alberto hic tractat. 2. cap. 3. intelligere de naturalibus tantum: nam etiam artificiales, postquam semel confectæ sunt, iisdem usibus

...b. Mag. ubique deservire possunt.

Tertia Ari... suppositio

d *Quemadmodum autem)* Tertia suppositio. Vt quidam conceptus sunt veri, vel falsi, alii mi... ita nonnullæ voces veritatem continent, aut falsitatem: aliæ neutram. Docet verò iis conceptibus inesse verum, vel falsum, in quibus cernitur compositio & divisio. Nomine compositionis intelligit propositionem affirmantem: in qua scilicet unum alteri attribuitur. Vt Homo est animal. Nomine divisionis significat propositionem negantem, in qua unum ab altero removetur. Vt Homo non est bellua. Quidnam sit de simplicibus conceptibus existimandum, in quæstione definietur.

QVÆSTIO I.

DE NATVRA, ET CONDITIONIBUS signi in commune.

ARTICVLVS I.

QVAE SIT ESSENTIA SIGNI.

Signi definitio à D. Augustino tradita. *D. Aug.*

QVæ Aristoteles proximo capite summatim, & strictè docuit, fundamenta sunt rerum, quæ progressu operis ab eo disputantur. Quocirca uberius, & enucleatius à nobis pertractanda erunt, ducto exordio ab ipsa signi definitione, quam D. August. lib. 2. de doct. Christ. cap. 1. ad hunc modũ instituit: Signum est res præter speciem, quam ingerit sensib. aliquid aliud ex se faciens in cognitionẽ venire. Eodem sensu lib. de Principiis Dialecticę, cap. 5. ait, signum esse, quod seipsum sensui, & præter se aliquid animo repræsentat. Hoc est, signũ dicitur illud, quod perceptum ab aliquo sensu, est in causa, ut cognoscens ex vi illius provehatur in alterius rei notitiam.

Signi definitio à Dialecticis Augustino posterioribus inventa.

Sed animadvertentes posteriores Dialectici has definitiones solis signis instrumentalibus, nec omnibus accommodari: aliam ampliorem statuerunt, hodieque ratam habent, quæ sic habet, Signum est quod potentiæ cognoscenti aliquid repræsentat. Quæ ut pateat, simulque ejus discrimen à definitionibus Augustini, aliqua observanda sunt.

Advertitur primũ bifariam accipi signum.

Primum est, bifariam signum accipi: videlicet aut pressè, & secundum primævam institutionem: aut fuso vocabuli significatu, & secundum Philosophorum consuetudinẽ. Priori modo signum ea tantum comprehendit, quæ sub sensus cadunt: cum enim omnis nostra cognitio exordium capiat à sensu, & signũ sit, quo in alicujus rei cognitionem pertrahimur: effectum est inde, ut homines ea primò signa appellarint, quæ sensus movent. Posteriori modo complectitur notio signi tam sensibilia, quam spiritualia.

Mag. Sent.

Supposuisse videtur hanc acceptionem Magister Sent. in 4. distin. 1. cum definiens Sacramentum, ait esse invisibilis gratiæ visibilem formam, id est: (ut commentantur Scholastici) sensibile signum, frustra enim adhiberet signo eam limitationem (sensibile) si nullum signum insensibile esset.

Eadem conjectura est de cæteris scholasticis: ad quam accedit ratio pro hac acceptione. Nã signum est, quod loco rei substituitur, & ejus notitiam affert: sed pleręq; res spirituales sunt huiusmodi: ut enim docet D. Th. 1. p. q. 56. art. 3. essentia Angeli cognita, est cognoscenti medium intelligendi Deum, & ita in multis aliis. Igitur definitiones D. Augustini intelligendæ sunt secundum priorem, & pressiorem signi acceptionem: illa quam tradunt Logici, juxta posteriorem, & ampliorem.

Boet...

Pro cujus majori explicatione notandum est secundo cum Bonaventura in 4. dist. 1. q. 2. in quovis signo duas esse comparationes, habitudinesve, unam ad rem significatam, alteram ad potentiam, cui significat: nam fumus v. g. nisi respiciat latentem ignem, quem prodat, & aptus sit alicui potentiæ illum proponere, nequaquam afferet rei cognitionem: in quo posuimus signi rationem. Et uterque hic respectus exprimatur, tam in definitionibus D. Augustini, quam in vulgata Dialecticorum, cum dicitur. Signum est, quod imprimit sui speciem sensui, ut deinde afferat alterius cognitionem: vel: Quod facit aliquid præsens potentiæ.

Adv... secundò signum ... cere... tum ... pot... cognosci... tem, & rem ... ficatam. *D. ...*

Non est tamen prætereundum, quod animadvertit Ferrariens. 2. contra Gent. ca. 73. non oportere, ut per eandem potẽtiam percipiatur signum, & res significata, dummodo eadem anima sit, quæ una potentia signum, alia percipiat significatum. Exemplum proponit in motu, qui à sensu percipitur, & indicat latentem animam, quam sola ratio valet penetrare. Videturque hoc desumptum ex 2. definitione D. August. in qua ait signum se ostendere sensui, aliquid verò præter se animo. Quod manifestius inculcat c. 7. de principiis Dialecticæ. Quæ doctrina intelligenda est de possibili, seu ex suppositione, quod potentia, quæ cognoscit rem significatam, non percipiat signũ: quamvis enim ita contingat, non desinet signum esse vere signum. De facto tamen ea potentia interior, quæ rem cognoscit, semper signum apprehendit, ut consideranti erit manifestum.

Ferra...

Major

D. Bonav. *Scotus.* Opinio asserentiũ signum formaliter dicere respectum ad rem. *Recentior.*

Major dubitatio est in quo ex prædictis consistat essentia signi, D. Bonav. loco citato eam collocat in respectu ad rem. Idem sentire videtur Scotus in 4. d. 1. q. 2. cum ait relationem signi esse simplicem: intelligit enim eam, quę est ad significativum, ut ex antecedẽtibus colligitur Consentiunt Recentiores, qui addunt respectum ad potentiam esse proprietatem inseparabilem signi: quanvis nomine signi hic proprius significetur: nam respectum ad rem significatam, ajunt importari per nomen significativum.

Hujus opinionis ratio esse potest. Quia ex eo quod signum habet aliquam habitudinem, aut connexionem ad rem, vel ex natura sua, vel ex hominum arbitratu est idoneum, ut potentia, mediante illo rem percipiat: ergo habitudo ad potentiam esse passio consequens priorem rem significatam respectum: in quo proinde absoluta videtur signi ratio.

Vera sententia affirmãs signũ formaliter includere habitudinem, & ad rem & ad potẽtiam.

Non est tanti momenti hæc res, ut in alterutra parte multum insistendum sit: nihilominus verisimilius videtur signum formaliter includere utramque habitudinem. Quod primo colligitur ex definitione, ubi utraq; ex æquo exprimitur: idque jure optimo: nam si mens consulatur, non potest apprehendi integra signi ratio, quin concipiatur potestas objiciendi rem alicui potentiæ. Secundo respectus ad potentiam variat speciem signi: ergo pertinet ad illius essentiam. Consequentia est optima, quia species non variatur nisi per partem essentialem. Antec. probatur. Quoniam signum formale, & instrumentale sunt duæ signorum species in hoc diffidentes, quod unum percipitur à potentia: aliud non percipitur: qui sunt respectus ad potentiam.

Nec responderi potest hoc provenire ex differentiis essentialibus horum signorum, non esse autem ipsas differentias. Quoniam, ut postea ostendemus, eadem repræsentatio conceptus, modò constituit signum formale, modò instrumentale, propter diversum modum se habendi ad potentiam: nam conceptus solis ut est in intellectu Mathematici est signum formale: ut percipitur ab Angelo invariata omninò repræsentatione, est instrumentale. Itaque signum juxta hanc sententiam, etiam si formaliter sumatur, est compositum per accidens ex duplici respectu, altero ad rem, altero ad potentiam, & quovis eorum immutato, variatur ratio signi.

Idem omnino sunt significatum & significativum.

A prima sententia, si quis eam probet, illud omninò expungendum, quod recentiores addiderunt, de discrimine inter signum, & significativum: nam utrumque idem omninò est. Et imprimis, quod vocabulo signi, indicetur respectus ad rem, convincitur ex omnibus scholasticis, qui cum Magistro in 4. d. 1. initio definiunt sacramentum ex D. Augustino lib. 10. de Civitate Dei cap. 5. signum rei sacræ. Et idem D. Augustinus 12. super Genesim. Cum loquitur, inquit, signa utique rerum dantur. Hieronymus cap. 28. in Matth. Divus Thom. 3. p. q. 60. art. 1. Abulensis cap. 9. Genes. ubi eodem charactere utitur sacra pagina, ajens Deum posuisse arcum in signum fœderis, &c. Accedunt Prophani Scriptores, Plinius libro 18. Historiæ cap. 35. Seneca lib. 1. Natural. quæstione 6. Scaliger in Cardan. exercit. 6. appellantes Iridem pluviæ, vel serenitatis signum, pro tempore, in quo apparet.

Mag. Sen. *D. A[...]* *L[...]* *D. [...]* *A[...]* *P[...]* *Se[...]* *Pli.* *Sen.*

Infirmatur ratio pro parte negativa allata.

Certum ergò est signum formaliter significare habitudinem ad rem. Solum existit dubitatio, an simul includat habitudinem ad potentiam: cujus partem affirmantem magis probavimus, & Recentiores sua illa distinctione videntur admittere. Iuxta quam ad rationem pro parte negativa concedendum est, respectum ad rem in quovis signo esse priorem illo, qui est ad potentiam, saltem comparatione talis rei: negandum tamen, quod inde infertur, in illo priori absolvi rationem signi. Si enim intelligeremus totam illam habitudinem in re aliqua absque proportione, ut concurreret cum aliqua potentia ad repræsentandum significatum, non appellaretur ea res signum: ut non appellatur fumus signum ignis respectu auris, à qua non percipitur, sed respectu oculi: fieri ergo potest, ut secunda habitudo supponat priorem: in utraque tamen constituatur perfecta ratio signi.

Quid sint habitudines signi.

At hujusmodi sunt illæ beatitudines ad rem & potentiam, ex quibus signum efflorescit: re lationesne, an potius aptitudines quædam, & nes velut potentiæ? D. Bonaventura, & Scotus locis citatis existimant esse relationes. Siquitur Petrus Bruxellensis in Prædic. q. 1. art. 5. & alii recentiores. Qui præsertim loquuntur de signo ex impositione, in quo invenitur relatio rationis impositionem consequens. Et eadem ratio est de naturalibus: omnia enim (Et hoc sit hujus partis fundamentum) definiuntur, & intelliguntur per ordinẽ ad terminum. Quod est primum rationis judicium.

D. Bonav. *Scotus.* *Pet. Brux.* Opinio existimantium esse relationes.

Alex. Ale. *Ledesma.* Vera sent.

Alexander Alensis. 4. p. q. 1. in 1. & alii Recentiores inter quos est Ledesma 4. q. 1. art. 2. dubio 3. & si concedunt in utrisque signis tam naturalibus, quam ex instituto aliquas resultare rationes: opinantur tamen non in iis, sed in earum fundamẽtis consistere formalem rationem signi, sive in ordine ad rem sive ad potentiam.

Et quidem de signis ex instituto eo videtur

Defenditur veritas approbatæ opinionis.

manifesta. Nam ut vocabulum (Homo) habeat [illegible] ad [illegible] dos in notitiam hominis, satis est, quod impositum fuerit, & à nobis intelligatur, ut secum deferens illam extrinsecam voluntatem: quæ etsi physicè nusquam sit, moraliter tamē intelligitur in voce perseverare. Quemadmodum in numo durat regia constitutio, cujus merito absque ulla relatione, tanti, vel tanti æstimatur. Et in judice quid opus est ad illius jurisdictionem respectum rationis fingere, si intelligatur ad hoc muneris electus. Atque facile est idem ostendere in naturalibus. Nam signum per id intelligitur constitutum in sua ratione formali, quod est ei ratio promovendi potentiam in notitiam rei significatæ: at hoc præstat media proportione fundamentali: nō verò interventu relationis: ergo per id constituitur in formali relatione signi. Minor sola ostendenda est exemplo fumi, in quo nemo percipit relationem ad ignem, sed naturam ab eo in sua existentia dependētem: ex eo enim fumus ducit in notitiam ignis, quia absque eo esse non potest. Hæc ratio accommodari eodem modo potest signis ex instituto.

Satisfit objectioni contrariæ opinionis.

Ad rationem alterius partis respondetur, idcircò explicari signum per ordinem ad terminum, quia fundamentum relationis habet se per modum respectus transcendentalis, qui semper explicatur per terminum. Vt videre est in potentiis comparatione objectorum.

ARTICVLVS II.

NIHIL SEIPSVM PROPRIE *significare.*

NOn constat omninò ex præcedenti articulo, an aliquid signum sui esse queat, licet enim statuerimus, inter signū & significatum semper intercedere relationem, subjicimus tamen in plerisque eam esse rationis. Quam non implicat esse ejusdem rei ad seipsam: & aliunde non pauca sunt, quæ id videntur comprobare.

Argumēta pro parte affirmativa.

1. Argum.

Imprimis enim significare idem videtur esse, ac repræsentare: siquidem per illud definitur: ac repræsentare idem se ipsum, concedit D. Augustinus in libro de Magistro. Et indicat notio vocabuli: nam repræsentare est rem præsentem facere: quod verò est accommodatius ad efficiendā rem præsentem, quam ipsamet: ergò idem dicendum erit de significare atque adeò de signo. Quod tandem concedit idem D. Augustinus loco citato cap. [illegible]. docens quædam signa significare inter alia se ipsa. Cujus rei exempla sunt, primum hoc vocabulum (Nomen) quod significat omnia nomina: inter quæ ipsum numeratur, cum nomen quoddam sit. Item. Conceptus formatus de conceptu communi seipsum repræsentat, quatenus sub communi conceptu cum reliquis continetur.

2. Argum.

Deinde Deus, Angelus, anima separata se cognoscunt per suamet essentias immediatè, ut probatiores Theologi profitentur: sed nulla res cognitiva percipit objectum nisi mediante aliquo signo: ergo eadem essentia est signum & significatum.

Nil posse esse signū sui probat vera & communis opinio.

D. Aug. *D. Ansel.* *D. Amb.* *Soncin.*

Communis tamen, & vera sententia est, nihil posse esse signum sui. Eam tradunt Divus Augustinus loco citato, D. Anselmus in cap. 4. ad Romanos, D. Ambros. libro primo de Abraham cap. 4. circa ea verba Pauli ad Rom. 4. Abraham accepit signum circumcisionis. Soncinas 12. Metaphys. quæst. 59. Cujus fundamentum à quibusdam assignatur oppositio relativa, quæ visitur saltém consequenter inter signum & significatum. Verum illud rectè in argumento impugnatur quoad ea, quibus inest relatio rationis: quæ non exigit actualem diversitatem extremorum, ut patet in relatione identitatis ejusdem ad seipsum, cuius extrema est unus idemque Socrates. Soncinas loco citato hanc assignat hujus distinctionis necessitatem. Signum est medium inter rem & potentiam, cum significat, ergò ab utraque differre debet.

Conclusionis fundamentum, præsertim pro signis instrumentalibus.

Arist.

D. Fonsec.

Optima ratio sumi potest ex verbis Aristotelis in contextu: vocavit enim voces notas conceptuum. Quod si accommodetur signo in communi, ostendit necessariam ejus distinctionem à significato: nihil enim est nota sui. Idque indicatur in definitione tum Augustini, in qua dicitur signum ostendere aliquid præter se: tum in vulgata: nam ille terminus (aliquid) importat diversitatem significati à signo. Atq; hæc ratio tametsi universalis sit, speciatim in instrumentalibus: quæ idcircò talia nuncupātur, ut rectè monet Fonseca in lib. Introduct. quia, ut instrumenta prius movenda sunt, ut operetur, & ita sunt media inter causam principalem, & effectum, ita hæc signa prius attingenda sunt à cognitione, ut deinde percipiatur res. Cujus rei gratia necessaria est aliqua distinctio.

Efficax ratio conclusionis pro signis formalibus.

D. Thom. *Boetius.*

Pro formalibus est propria, & efficacior ratio. Hæc enim, ut ostendemus quæstione sequenti, sunt imagines & similitudines rerum significatarum: imaginem verò esse distinctā à repræsentato certissimum est in Theologia, & Philosophia. Vbicunque est similitudo, inquit D. Thomas in 1. distinct. 7. qu. 2. articul. 2. ad 2. oportet quod sit aliqua distinctio: quia secundum Boetium similitudo est rerum differentium eadem qualitas: alias

non

non esset similitudo, sed identitas. Idem repetit dist. 48. quæst. unica, artic. 1. in dist. verò 27. refert Magister ex Augustino 7. de Trinitate cap. 1. nihil absurdius esse quam imaginem dici ad se. Et in dist. 2. refert ex Hilario, similitudinē non esse solam. Hoc ipsum docet Greg. Nyss. de opificio hominis cap. 17. Et Athanas. de consubstantialitate Verbi contra Meletium, ex eo probat non esse Verbum simile Deo, sed Patri, quia à patre distinguitur, non autem à Deo. Confirmatio non potest accipi accommodatior, quàm ex verbis Boetii, nam similitudo hoc differt ab identitate, quod semper est inter diversa: cum ergo formalia signa sint similitudines, consequens est necessario, ut differant à significatis.

D. Hilar. D. Gre. Nyssen. D. Athan.

Quales sint relationes signi, reales an rationis.

Quanvis hoc fundamentū firmius sit, quam illud de relatione: uberioris tamen doctrinæ gratia tradendum est, in quibus signis relationes sint reales, & in quibus rationis. Qua in re sit primum pronunciatum. Nullum signum ex Instituto habere potest relationem realem. Probatur. Quia nullum ens reale ut sit, & conveniat, dependere potest ex operatione intellectus: sed relatio signi ex instituto dependet & impositione, ergo nequit esse realis. Ratio est manifesta. Nec locus patitur majorem ejus explicationem: præsertim cum hoc pronunciatum à nemine improbetur. Secundum. Signa naturalia habent relationes significandi reales, nisi aliqua desit conditio ex iis, quas Philosophi deposcunt ad relationem realem. Probatio est facilis. Quoniam hujusmodi signa non pendent ab intellectu: ergo si alioqui sint realia, existentia, & realiter distincta, fundabunt relationem realem, sed quoniam relatio realis non modo poscit reale extremum, sed etiam fundamentum: opus omnino est explicare, quodnam sit in singulis fundamentum: nam universim loquendo constat fundamentum relationis in signo naturali esse proportionem inter signum & significatum. At non deerunt qui existiment hanc proportionem non esse in omnibus realem.

Fundamentum remotum in signo naturali est reale.

Ad hoc explicandum sit tertium pronunciatum. Fundamentum remotum relationis in signo naturali est reale. Probatur. Hujusmodi fundamentum est illud, ratione cujus signum ducit in cognitionem rei (ut ex supradictis patet) id autem necessario est reale: quoniam in signo formali est id, quod realiter causat cognitionem: in instrumentali verò id, quod cognitum est ratio cognoscendi significatum: sed negatio non potest realiter causare cognitionem ullo modo ex dictis: maximè cum instrumentalia (de quibus esset major dubitatio) plerunque percipiantur à sensu, qui non attingit negationem.

Quid sit fundamentum remotum in signo Naturali.

Quod si roges, quidnam sit hoc fundamentum? Respondeo esse ipsam naturam signi, vel aliquam ejus potestatem realem. Exempli causa, in formalibus est ipsa repræsentatio, quæ est eorum natura, & essentia: in instrumentalibus, si sint effectus, ut est fumus respectu ignis, fundamentum est ejus natura causata ab igne: si vero sint causæ, ut ignis respectu fumi, est virtus per quam causa operatur: quæ aliquando est ipsa natura, aliquando potentia realis superaddita.

Quales sint relationes signi ad rem significatam.

Vnde colligitur quartum pronunciatum. Relatio signi per ordinem ad rem coincidit cū relationibus causæ, vel effectus, aut ullius dependentiæ, si qua fuerit. Hoc ex præcedenti manet confirmatum. Nam habitudo unius naturæ ad aliam, vel est quia una supponit aliam à qua accipiat esse: vel quia est talis, ut ea posita necessario alia consequatur. Qui respectus non sunt alii quam effectus, vel causæ. Illud tamen non omittendum in singulis Instrumentalibus videri respectus esse in genere causæ efficientis: In formalibus in genere causæ exemplaris, seu formalis externæ quia in prioribus attenditur sola dependentia in esse. Vnde ut plurimum inserviunt ad indicandam existentiam significati præsentem, præteritam, vel futuram. In posterioribus similitudo, & imitatio: quocirca repræsentare possunt objectum absolutè non respiciendo existentiam.

Cujusmodi sit relatio signi ad potentiā cognoscentem.

Quærat præterea diligens rerum indagator: Quando ita se habent relationes signi ad rem, quid philosophandum de iis, quæ tendunt in potentiam? Sane quidem in instrumentalibus non ab re dixeris omnes esse rationis: quia fundantur in eorum intelligibilitate: hæc enim signa de eo dicunt in aliorum notitiam, quia percipiuntur. In formalibus videntur esse reales: quoniam hæc realiter influunt in cognitionem potentiæ: sive enim sint conceptus, sive species impressæ, communiter sunt formæ realiter inhærentes potentiæ cum sufficienti fundamento relationis causæ formalis. Quanquam species præter hunc respectum, habeant alium conceptum causæ, quatenus effectivè, & fortè exemplariter concurrunt ad cognitionem, Qui nobis videtur esse realis, & in primo genere relationum collocandus: cum ibi dentur ea, quæ necessaria sunt ad hujusmodi relationem.

Respondetur ad 1. arg.

Prætermissis iis, quæ opponuntur de relatione, ad primam difficultatem initio positam negandum est idem esse repræsentare, ac significare: nam illud est universalius, & idcirco adhibetur in definitione signi pro genere. Quæ major universalitas explicatur à D. Augustino. Quem sequitur Sotus ca. 2. libri Summularum. Et recentiores hodie, ex parte re-

D. Aug. Dom. Sot.

pra-

præsentatorum, Quia significare solum, se extendit ad alia diversa à significante: repræsentare verò & ad alia, & ad ipsum repræsentans. Subdit enim D. Augustinus eodem loco, multa se repræsentare, quæ signa non sunt: nimirū quia non repræsentant aliud diversum. Et hac de causa diximus illam partem definitionis (aliquid) denotare diversitatem. Quam exprimendam putavit Torres de Trinitate q. 27. art. 1. disp. 2. dum signum ita definit. Signum est quod repræsentat rem aliam à se. Ad exempla Nominis & conceptus, in quibus Augustinus non negat idem se significare: respondetur signum duobus modis posse rem significare, uno expressè & immediatè: altero confusè & secundario: & hoc secundo modo significare seipsum Nomen, & Conceptus: nos verè negare quicquam esse signum sui priori modo.

Torres. Definitio signi secundum Torr.

Resp. ad 2. Ad tria exempla posteriora negamus essentias Dei, Angeli, vel Animæ esse signa. Ad probationem, in qua dicitur nihil cognosci a potentia absque signo, respondemus id esse verum de signo in actu secundo, seu producto per potentiam cognitivam, qualis est conceptus: falsum verò de signo in actu primo, concurrente ad cognitionem: cujusmodi sunt species: quoniam objectum si proportionatum sit, & sufficienter præsens, per se influit in cognitionem.

QUÆSTIO II.

DE SIGNORUM DIVISIONIBUS.

ARTICULUS I.

MULTIPLEX SIGNORUM DIVISIO explicatur.

NOn est infrequens apud scholasticos signorum distributio in rememorativa, demonstrativa, & prognostica. Eam tradunt præsertim Alensis 4. p. q. 1. D. Thom. in 4. d. 1. q. 1 art. 1. Scotus q. 2. Richardus art. 1. q. 3. indicavit, D. Basilius in c. 7. Esaiæ, constituens hoc discrimen inter signum & significatum: quod illud necessario sit præsens: hoc possit esse præsens, præteritum, vel futurum Rememorativa sunt, quæ præteritum aliquod in memoriam reducunt. Hujusmodi, voluit Deus esse Iridem Genes. 9. Ponam, inquit Deus, arcum meum in nubibus cœli, & recordabor fœderis mei. Demonstrativa sunt, quæ præsentia monstrant: ut fumus ignem. Prognostica vero, quæ futura prænunciant: Hujusmodi est varius solis color, dum occidit: juxta illud Poetæ. Cæruleus pluvias denunciat, igneus Euros.

Signorum alia rememorativa, alia demonstrativa, & prognostica. *Alex. Alens. D. Thom. Scot. Richard. D. Basil.*

Hæc divisio non fit proprie in species, vel quasi species signorum: quia eodē significandi modo possunt signa habere illam significandi varietatem circa præsens, præteritum, & futurum, ut patet in postremis duobus exemplis. Nam fumus, & color solis eodem modo concurrunt ad notitiam suorum significatorum: nimirum ex vi sua naturali, & per sui cognitionem. illa autem diversitas temporis in significato est plane per accidens, Vt est in vocibus significantibus ex instituto, quod una tempus præsens, alia futurum significet.

Tradita divisio signi non est quasi in species.

Minus frequens, minusq; accommodata est illa divisio, qua signa bipartiuntur in propria, & impropria. Propria dicuntur, quæ non modo inducunt in alterius cognitionē, sed in hoc ipsum munus constituta sunt vel à natura, vel ab alio: à natura sunt ad significandum instituta, verbi causa species visibiles, aut idolum ex visione productum in oculo. Huc pertinet quod D. Aug. docet in imperfecto de Genesi ad literam, cap. 6. & in lib. 83. Quæst. q. 74. unum ovum, & si alteri simile sit, non esse ejus imaginem: quia non fit intuitu repræsentandi aliud. Et consequenter non erit signum alterius, quantumvis illud ob similitudinem in memoriam revocet. Signa propria ab alio constituta ad significandum sunt voces.

Signorum alia propria alia impropria. Quid signū proprium. *D. Aug.*

Impropria sunt, quæ tametsi ob aliquem nexum in cognitionem alterius nos promoveant, ad hoc tamen nec à se, nec ab alio destinantur. Hujusmodi sunt effectus respectū causarum: & è contra. horum enim inter se connexio est propter ipsum esse, unde per accidens evenit, ut sint idonea ad notitiam aliorum afferendam. Quod patet in fumo comparatione ignis: & in rauco maris sono respectu futuræ tempestatis. Hæc divisio si aliquid utilitatis habet, coincidit cum duabus subsequentibus: nam sub signis impropriis complectuntur omnia naturalia instrumentalia: sub propriis formalia, & instrumentalia ex instituto: ut consideranti patet.

Quid signum improprium. *Mag. sent. D. Aug.*

Celebres ergò signorum divisiones sunt hæ duæ: altera in signa naturalia, & ex instituto: altera in formalia, & instrumentalia. Et primæ quidem meminerunt omnes pene interpretes Aristotelis hoc loco: Scholastici in 4. dist. 1. post Magist. ibi & post D. August. libr. 2. de doctrin. Christian. cap. 2. Ejus sufficientia, quæ mox examinanda est hac ratione probatur. Quicquid aliud repræsentat, vel habet vim ad eam repræsentationem ex natura sua, vel beneficio alicujus, (alius enim modus fingi non potest) Si habet vim à natura est signum

Signorum quædam naturalia, quædam ex instituto, alia formalia, alia instrumentalia. Probatur breviter sufficientia.

visionis signotum in naturalia & ex instituto.

signum naturale: si beneficio imponentis est ex instituto, sive ut vocat D. Augustinus signũ datum, ut alii ad placitum, vel artificiale. Signa autem naturalia sunt, quæ apud omnes idem significant, sed potius quæ suapte natura vim habent significandi aliquid. Signa vero ex instituto, quæ ex hominum voluntate, & quadam quasi compositione significant. Vt videre est lib. 1. Dialect. inst. cap. 8.

Definiuntur signa naturalia, & ex instituto.

Signorum divisio in formalia, & instrumẽtalia non latuit antiquos philosophos.

Secundam divisionem haud inculcant veteres: ea fortasse ratione, quod formalia minus proprie signa putent: sed non verebitur ea signa nuncupare, qui definitionem signi superiori quæstione explicatam consideraverit, est nimirum signum omne id, quod potentiæ cognoscenti aliquid à se distinctum repræsentat: species verò potentiis impressis maxime præsentia reddunt objecta, quæ exprimunt: ergo merito cum signis enumerantur. Neque hoc latuit Aristotelem, cum hoc cap. inter signa conceptus enumeravit. Consentit magnus Albertus 4. Eth. tract. 3. cap. 2. ubi species intelligibiles appellat signa, & D. Thom. opusc. 9. quæst. 2. appellans conceptiones mentis repræsentationes essentiæ Dei. Similia habet 2. contra Gen. cap. 98. & in 1. cap. epistolæ ad Hebræos: quæstione verò 4 de veritate art. 1. ad 7. expressius ait significationem propius inesse verbo mentis quam oris. Accedit Scot in 3. d 14. quæst. 2. Aegidius in 1. dist. 27. q. 2. principali artic. 2. & 4. Sonc. 12. Metaph. qu. 59. Hæc adduximus, ut non videatur absque veterum autoritate introducta hæc signorum divisio in formalia & instrumentalia. Formalia porrò signa sunt imagines, & similitudines rerum, quæ potentiis consignatæ ducunt in rerum notitiam. Instrumentalia, quæ cognita efficiunt alterius rei cognitionem.

Arist. Alb. Mag. D. Thom. Scot. Aegid. Soncin.

Hanc quoque divisionem idoneam esse ita probabis cum Aegidio in 1. dist. 3. q. 2. principali artic. 3. Omne id, quo mediante aliud cognoscimus, aut necesse est à nobis prius cognosci, aut non, si debet cognosci, est instrumentale signum: sin minus, formale. Quod idcirco formale dicitur, quia causat cognitionem informando, aut in ratione termini, aut in ratione principii, ut mox dicemus. Præferimus has divisiones, quia procedunt per proprias, & intimas differentias signorum, & maxime oppositas: nam significare ex propria natura, & ex beneplacito alterius, sunt modi ex diametro repugnantes; similiter significare per sui cognitionem, & absque cognitione, quæ sunt differentiæ signi formalis, & instrumentalis, sibi ex adverso opponuntur.

Aegid.

Definitur signum formale, & instrumentale. Probatur bonam esse divisionem in signa formalia, & instrumẽtalia.

Alia signorum divisio est in practica, & speculativa, cujus meminit D. Thom. 3. par. q. 60. art. 2. Practica (quæ à D. Thom. efficacia dicuntur) sunt, quæ non modo significant rem, sed eam etiam causant. Hujusmodi censentur à præcipuis Theologis sacramenta novæ legis, quæ gratiam indicant, & efficiunt in anima. Speculativa sunt, quæ rem tantum indicant, ut fumus ignem, fragor arborum futuram tempestatem. Ex quibus descriptionibus, si quis animum advertat, intelligat signa practica esse causas, speculativa autem, effectus, vel alia, à quibus significata non pendeant.

D. Thom.

Signa quędam practica alia speculativa.

Vbi non levis exurgit dubitatio, an recte causæ dicantur signa, cum teste D. Thom. 1. par. q. 10. art. 2. & 3. part. quæst. 60. art. 1. rerum divisio fiat in causas, & signa, ut in membra opposita, adeo ut demonstrationis, quæ ab effectu procedunt, dicantur esse à signo. Nihilominus recte D. Thom. loco citato, & q. 9. de veritate art. 4. ad 5. tradidit præter rationem signi esse, quod sit effectus, vel causa: sed quod nos ducat in alterius cognitionem. Quare id, quod notius fuerit, si debitam proportionem habeat, erit alterius signum: & quia effectus plerunque notiores sunt, quam causæ, ideo frequentius signa nominantur. Vel certè quia effecta nihil habent respectu causarum, nisi esse signa, causæ autem præter hoc, vendicant potestatem causandi; illa denominantur à ratione signa, hæc à præstantiori forma causæ.

D. Thom.

Rogabit aliquis, an omnis causa naturalis sit signum sui effectus, & è converso: omnis effectus signum suæ causæ? Ratio dubitandi est, quia signum ubi percipitur, affert cognitionẽ significari: at nos multas cognoscimus causas ignari effectuum earũ: multos similiter cognoscimus effectus inscii, quarum causarum sint. Respondendũ tamen videtur affirmativæ de effectu & causa per se. De effectu quidem, quia, ut annotavit D. Thom. 1. par. q. 12. art. 2. & sumitur ex D Dionysio de divinis nominibus, omnis effectus esto sit æquivocus, est similitudo suæ causæ, quatenus causam imitari conatur, & ex consequenti eam repræsentat. Quod expresse docuit D. Paulus ad Roman. 1. invisibilia Dei à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. In quem sensum loquitur D. Tho. & Ferrar. 1. contra Gent. cap. 29. & 3. part. quæst. 22. art. 3. cum ait creaturas esse signa divinæ sapientiæ, ut voces intellectualis scientiæ creatæ. De causa vero, quoniam etsi non dicatur similitudo sui effectus, siquidem eum non imitatur, quemadmodum nec pater Aeternus eadem de causa dicitur similitudo Filii, tametsi hic Patris similitudo appelletur: nihilominus signum est, vel quia experientia deprehensum est ex tali causa

Effectus & causa naturalis per se sibi invicem signa sunt.

D. Dionys. Ad Rom. 1. D. Thom. Ferrar.

ociri talem effectum: vel quia comprehensa perfectè causa, necesse est ejus virtutem cogitatione circumscribi, & effectum inde processurum assequi: ut contingit Angelis, cum in subjecto passiones agnoscunt: & nobis, cũ easdem per discursum investigamus. Quod si aliquando nec effectum ex causa, nec causam ex effectu deprehendimus: vel est, quia neutrum perfectè penetramus: vel quia est effectus & causa per accidens, inter quæ non est naturalis, & intima habitudo: quæ dirigit mentem ab uno in aliud. Et hac de causa responsionem augustiavimus ad causam, & effectum per se.

ARTICVLVS II.

EXAMINATVR DIVISIO SIGNORUM IN NATURALIA, & EX INSTITUTO.

Argumentis oppugnatur tradita divisio.

Primo.

PRimò omne signum videtur esse ex instituto: nam res omnes naturales ex arbitrio Dei habent talem naturam, quæ proportionata sit ad aliud significandũ; ergo significant ex instituto divino. Antecedẽs, præterquam sit per se notum, tradidit D. Hilarius lib. de Synodis, his verbis, omnibus creaturis substantiam voluntas Dei attulit.

Secundo.

Secundò ex opposito nullum signum ex instituto humano dari posse, ostenditur. Res ad significandum imposita. Verb. gr. (vox) ut signum censeatur, debet post impositionem in se habere aliquid, ratione cujus significet: sed nihil omninò habet: ergo non est signum. Minor est clara, cum impositio humana sit voluntas, & deputatio extrinseca minimè efficax ad causandum aliquid permanens in re. Major probatur. Eadem res omninò invariata non potest modo præstare, quod antea non præstabat, cum sit causa merè naturaliter movens potentiam ad cognitionem.

Tertio.

Tertiò eadem res signum est naturale, & ex instituto: ergo divisio non est idonea. Patet antecedens in Iside, quæ simul significat ex instituto divino terram amplius non esse illuendam aquis, & quia fit in nube iorida, aptaque ut brevi dissolvatur in imbrem, naturaliter significat pluviam mox futuram.

Quarto.

Quartò, eadem Iris signum est nusquam deinceps futuri Cataclysmi, ut testatur sacra pagin. Gen. 9 at nèc est naturale, nec ex instituto, ergo est inadæquata partitio: non naturale, quoniam ante diluvium id non significabat: alioqui quorsum à Deo imponeretur: signum autem naturale semper idem repræsentat. Non est ex instituto. Quia hoc definitur signum ex hominum voluntate significans: Iris autem significat arbitratu divino. Quo si respondeas institutum divinum sufficere, & illam descriptionem intelligi de signis vulgatis, quibus homines uti solent. Opponimus signum, quod Deus apposuit Caino, ut à nullo interficeretur, Genes. 4. ab eodem impositum fuit ad significandum: & nihilominus erat signum naturale: alioqui cæteri homines, quibus Deus significationem ejus non revelaret, per illud non intelligerent.

Quinto.

Quinto idea artificis est signum artefacti, cum ipsum ad vivum exprimat; at non est naturale, quia ex arbitrio artificis hoc vel illo modo artefactum significat: non ex instituto: quoniam imago naturalis nulla eget impositione, ergo &c.

Solvuntur objecta argumenta.

Constat nihilominus assignata divisio, & autoritate, & ratione proposita, quare si objectionibus satis fiet, erit hæc quæstio profligata.

Solvitur primum.

Circa primum igitur est notãdum, rerum naturas bifariam spectari posse, uno modo quoad essentiam, alio quoad existentiam: ac posteriori modo subordinatas esse voluntati divinæ liberæ, juxta illud *Psalm.* 134. omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cœlo & in terra: priori tamen modo haud accipere esse à voluntate Dei, sed ab ideis existentibus in Essentia divina ante omnem actum voluntatis, ut præter alios docet Cajet. 1. part. quæst. 14. art. 16. §. ultimo. Et ratio pro loco est, quia vera Dei existentia est prædicatum contingens, quod rebus communicatur per influxum realem ex tempore, quem Deus pro libito impendere, vel cohibere potest; at essentia æterna est, & nullo modo separabilis à re, cujus est essentia, quare non potest à libera voluntate pendere. Et quia significatio naturalis fundatur in natura rei, ut dictum est, nulla ratione censeri potest imposita à voluntate Dei; imò si per impossibile Deus nollet, ut fumus suapte natura significaret ignem, nihilominus, si talem naturam habeat participatam ex ideis, illum repræsentabit. Quare ad argumentum negandum est, res naturales esse talis naturæ, & consequenter præferre talem repræsentationem arbitrio Dei. Nec D. Hilarius aliter opinetur, sed locutus esse quoad existentiam.

Psal. 134.
Cajet.
Res quoad existentiam pendent à voluntate Dei, quoad essentiam verò ab ideis divinis, voluntatis actu prioribus.

Scot.
Solvitur 2. argum.

Ad secundum neganda est major propositio cum Scoto in 4. distin. 1. quæst. 5. ubi nec ex impositione divina concedit remanere aliquid in sacramentis, ut signa sint. Ad probationem dicendum est, rem omninò invariatam nihil amplius efficere nunc, quam antea, si illud subjectum, in quo operatur, eodem quoque modo affectum sit, ac prius quod in præsenti materia significavit D. Augustinus lib. de Magist. cap. 1. ajens. Cum mihi signum datur, si nescientem me invenit, cujus rei sit signum, docere me nihil potest. Sed non ita contingit iis, qui norunt aliqua signa fuisse imposita.

D. Aug.

posita.

posita ad significādum, nam ante impositionē nullam habebant in mente notitiam habitudinis, vel deputationis illorum signorum ad certa objecta, quam postea habent, cujus notitiæ proposito signo cum recordantur, deveniunt in cognitionem significati, ut eo loco tradit August. satis ergo est, quod moraliter censeatur manere impositio in signo per extrinsecam denominationem, & in nobis sit cognitio ilsiusmodi impositionis, ut in rem significatam pelliceamur. Si nescièro, inquit D. Paulus 1. ad Corinth. 14. virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus, & qui loquitur, mihi barbarus, id est, nihil ad rem inter nos cōmunicabimus. Per virtutem verò vocis intelligit D. Tho. eo loco significationem. Ex hac doctrina colliges insigne discrimen inter signum naturale, & ex instituto, hoc enim in se nihil, in cognoscente verò requirit memoriam significationis, & rei significatæ. Illud in cognoscente nihil supponit, in se verò habet naturam accommodatam, & sufficientem ad pertrahendam potentiam in significatum.

1. Cor. 14.

D. Thom.

Discrimen insigne inter signū naturale, & ex instituto.

Solvitur 3. argum.

Ad tertium respondetur, hanc divisionem non fieri in membra opposita materialiter, sed formaliter: quamvis enim in unam rem utraq; significatio incurrat, ut in exemplo Iridis adducto in argumento visitur, semper una discriminatur ab alia per suam propriam, & intrinsecam essentiam.

Solvitur 4. argum.

Ad quartum respondemus, sufficere institutum divinum ad imponendum signum: alioqui sacramenta vera signa gratiæ ex institutione non essent, contra omnes scholasticos in 4. d. 1. quia à solo Deo imposita sunt. Ad hujus impugnationem rectè ibidem occurrebatur. Instantia tangit difficultatem de significatione signi Caino concessi, quæ erit plana si cum D. Hieronymo epist. 115. dicamus, illud signum fuisse tremorem, ut ipse colligit ex versione septuaginta interpretum, qui ubi in vulgata habetur, (ero profugus, & vagus) legunt, (ero gemens, suspirans) Nimirum tremore illo omnes ad miserationem naturaliter commovebantur, ne illum interficerent.

Signum Caini fuit corporis tremor.

D. Hieron.

Vulgata editio.

Sep. Inter.

Solvitur 5. argum.

Ad quintum est ferè eadem responsio, quæ ad primum: idea namque artificis spectari potest, vel quoad suam existentiam, vel quoad essentiam: quæ posita est in repræsentatione. Et quidem ejus existentia pendet à voluntate, ut esse rerum creaturarum à Deo. Verum repræsentatio, cum sit essentia illius, imperio cognoscentis non subest. Vt enim in primo argumēto de Deo respectu creaturarū dicebamus, ita producta in intellectu idea hac, vel illa ratione repræsentans, etsi voluntas renuat talem ei repræsentationem inesse, nihilominus idem repræsentabit: quare in signis naturalibus est numeranda. Idem dicendum erit, si fiat imago ad vivum repræsentans Cæsarem: quamvis enim non imponatur, vel certè ad aliud significandum instituatur, non desinet esse naturale signum Cæsaris.

De industria omisimus illud argumentum quod ex Angelorum locutione desumitur, & à Recentioribus Dialecticis ad propositam divisionem impugnandam huc affertur: non continet enim ullam difficultatem hujus loci propriam. Quoniam si Angelorum locutio per species conceptusve internos perficitur, (quod potior Theologorum pars arbitratur) ad naturalia signa proculdubio pertinebit: si per notas spirituales, nutusve corporeos (ut alii autumant) spectabit ad signa naturalia, vel ex instituto pro varia existimatione auctorum, quibus notas, sive nutus confingunt: nam qui naturalem significandi vim illis attribuunt, in naturalibus consequenter reponunt, qui ascititiā, & ex Angelorum placito dependentem significationem concedunt, cum signis ex instituto hæc numerare coguntur. Inter has verò sententias judicium ferre altioris subsellii est.

Futile ostenditur argumentum ex Angelorū locutione depromptum adversus traditam doctrinam.

ARTICVLVS III.

EXPENDITVR ALIA SIGNOrum divisio in formalia & instrumentalia.

Etsi ostendimus in 1. art. non esse rejicienda ab scholis signa formalia quasi novū inventum, aut rationi dissentaneum. Supersunt nihilominus adversus eadem, & contra ipsam divisionem non levia objecta. Primum, si qua essent signa formalia, forent utique species intelligibiles, & conceptus in intellectu, phantasmata impressa & expressa in sensu: at species non esse signa formalia ita ostenditur. Formale signum ex eo dicitur, quia se ipso informando potentiam efficit illi objectum præsens: sed hoc nō præstant species, cum intellectus multis consignatus speciebus, nisi actu operetur, nihil cognoscat, ac proinde præsens objectum non habeat.

Impugnatur approbata distributio.

Primum.

Quod si respondeas satis esse, ut species sint signa quod effective concurrant ad cognitionem: dicam pariter intellectum esse signum, quia efficit cognitionem. Respondebitur esse majorem rationem, quoniam species habent se ex parte objecti, cujus loco constituuntur in potentia, quæ est propria signi conditio, & sunt illius imagines: quod in intellectum non quadrat. At non est certum, quo sumitur species scilicet esse objectorum similitudines: quæ nusquam est vera similitudo, nisi cū con-

Ratio qua nituntur, qui negāt species esse imagines.

venientia univoca in eo gradu, in quo duo similia esse dicuntur: sed species & objectum nō habent hanc convenientiam, cum plerumq; alterum sit accidens, alterum substantia, ergo, &c.

Ratio qua nituntur, qui negāt species esse imagines.

Iam verò conceptum non esse signum formale, inde patet, quia cognoscitur eadem actione, qua producitur, ut docet S. Thom. quodlib. 5. artic. 9 ad 1. primo contra Gentes ca. 55. & libr. 4. capit. 11. & 13. iisdem locis Ferrariensis, & Cajetanus 1. part. quæst. 27. articul. 1. Torres ibidem disput. 5. & cæteri Thomistæ: quod autem prius cognoscitur, ut moveat in cognitionem alterius, signum est instrumentale.

D. Thom. Ferrarien. Cajet. Torres.

Secūdum. Difficultas in conceptu solis respectu astrologi.

Secundum, multa sunt signa simul formalia, & instrumentalia, ergo divisio non est idonea. Antecedens patet multis exemplis. Primum sit. Conceptus solis Astrologo per illum immediate solem cognoscenti est signum formale. Angelo, à quo cognoscitur, est instrumētale: quia cognitus ingerit notitiam solis. Secundum, imago objecti existens in speculo est signum formale: siquidem est ejusdem speciei cum ea, quæ est in oculo, quam nemo excludet à formalibus signis: est instrumentale, quoniā objicitur aspectui, & ab eo percepta ducit in cognitionem objecti, ut tradit D. Thom 1. p. q. 56 art. 3. & 58. art. 3. ad primum. Et de veritate quæst. 20. art. 4. Cajet. priori loco 5. partis ad 2. objectionem. Scotus in 2. dist. 13. qu. unica. Rodiginius libr. 15. antiq. lect. cap. 1. Tertium, conceptus medius est signum formale sui objecti, ut per se patet, at simul esse instrumentale colligitur ex 1. libr. introductionum cap. 1. ubi confessi sumus eundem conceptum esse signum ex instituto: est enim solemne in Logica, nullum signum formale esse ex instituto, quoniam formale significat per essentiam suam, impositum verò per constitutionem externam.

Difficultas de specie speculi.

D. Thom. Cajet. Scotus. Rodigin.

Difficultas de conceptu medio.

Tertium.

Tertium objectum. Pleraq; signa sunt neutro in membro collocanda, ergo divisio est angusta. Antecedens confirmatur multis exēplis. Unum est. Essentia Angeli est illi signum Dei: quoniam ejus interventu assurgit in Dei cognitionem, ut probat D. Thom. 1. part quæst. 56. artic 3 sed nec est formale, nec instrumentale: non formale, quoniam non est consignata in intellectu Angeli, nec est Dei imago: non instrumentale, quia hoc genus signi oportet prius cognoscatur, ut potētiam propellat in significatum sed Angelus eadem cognitione, & se, & Deum percipit, ut docent multi ex discipulis D. Thom. Capreol. Cajet. Ferrar. Et probatur; nam aliter discurreret Angelus, si ex notitia suæ essentiæ veniret in notitiam Dei per distinctam cognitionem. Secundum exemplum. huic simile visitur in Essentia divina, quę beatis est signum creaturarum: est enim in causa, ut eas cognoscant, verum non est signum formale: quia non informat eorum intellectum: non instrumentale, quoniam eadem visione attinguntur creaturæ cum essentia, ergo &c.

D. Thom. Capreol. Cajet. Ferrar.

Tertium, phantasmata singularium sunt signa respectu intellectus possibilis; siquidē per ea simul cum speciebus universalium agnoscit singularia, ut lib. 1. Physic. cap. 1. quæst. 4. traditur, sed non sunt formalia, cum non possint informare intellectum, utpote crassa, & materialia, non Instrumentalia, cum ab eodem non percipiantur, ergo &c.

Quartum, quando aliquis viso fumo ignem subintelligit, phantasma fumi est signum comparatione intellectus, sed in neutro membro constituitur. Major patet, cum intellectus ab eo phantasmate moveatur ad percipiendum ignem, Minoris probatio est eadem, quæ in superioribus exemplis: nam productum phantasma nec est imago ignis, neque intellectui insitum ut sit formale. Item non est necessario percipiendum, ut evadat instrumentale.

Quintum denique exemplum sit. Cognitio est signum objecti: nam similitudo infixa potentiæ participat absolutam signi definitionē; cognitionem autem esse expressam similitudinem docet Augustinus 7. de trinitate cap. 16. & D. Anselmus cap. 31. Monologii: at non est signum instrumentale, cum non percipiatur: non formale, quoniam hoc debet à cognitione distingui, aut tanquam principium, aut tanquam terminus illius: siquidem habet rationē signi per ordinem ad potentiam cognoscentem, ergo, &c.

D. Aug. D. Ansel.

SECTIO ARTIC. I.

SOLVITUR PRIMUM ARGUMENtum: explicatur modus significandi specierum, & conceptuum.

Bifariam concurrit objectum cum potentia ad cognitionē, ut principium scilicet, & ut terminus illius.

VT res aliqua à potentia cognitiva percipiatur, bifariam cum illa concurrat ad cognitionem, necesse est: primo ut principium productivum illius: secundo ut ejusdem terminus: & quoniam res cognoscenda plerunq; est externa, vel etiam absens, qua per se uniri non potest cum potentia (quod tamen esse omninò necessarium, prętérquam sit lex omnium agentium naturalium, traditur expresſè à D. Tho 1. p. q. 12 art. 2.) producit loco sui speciem, qua mediante unitur cum potentia in ratione principii efficientis cognitionem.

D. Thom.

Eodē modo philosophandum est de unione in ra-

25 in ratione termini, nam hac etiam ratione per se conjungi nequit potentiæ, præsertim internæ, & spirituali: & ideo per cognitionem exprimitur imago, in qua relucet objectum, & in qua illud conspici videtur à potentia, tanquam in speculo, Oportet enim terminum actionis ab eadem actione immediatè attingi, ut patet in calefactione, & illuminatione, quarum illa calori realiter conjungitur, hæc luci. Igitur cum objectum sit terminus cognitionis, & per se immediatè attingi nequeat, vel quia absens, vel quia materiale attingitur terminativè in suo conceptu, & sicut concurrit effectivè per sui speciem.

Ex doctrina hujus discursus orta est occasio dubitandi, an species & conceptus sint signa formalia: quia illæ videntur se habere ex parte causæ efficientis, quemadmodum intellectus, & ita non habere rationem signi: hi ex parte objecti cogniti, proindeque deflectere ad signa instrumentalia. Nihilominus in communi sententia persistendum. Atque ad eam partem primi argumenti; quæ agit de speciebus, respondendum est, ut jam cœpimus, species eatenus esse signa, quatenus constituunt potentiam in actu primo sufficientem ad cognoscendum, idque non modo ut causæ efficientes, sed etiam ut formales præbendo speciem cognitioni loco objecti, quod repræsentant: & hoc sat esse, ut dicantur signa formalia. Quod autem in argumento sumitur, signa formalia dici ea, quæ in formando causant cognitionem, solum est verum de iis quæ concurrunt in actu secundo. Cujusmodi sunt conceptus. Non verò de cæteris, quæ constituunt potentiam in actu primo: quibus sufficit, ut diximus, si potentiam informent. Quamvis neque id universim, sed frequentius tantum requiratur, ut part. 4. dicemus.

Species intelligibiles sunt signa formalia.

Species intelligibiles signa formalia sunt, esto imagines sint.

Ad cæteras instantias rectè occursum est inter arguendum. Vltima tangit novam difficultatem de repræsentatione specierum, quæ fortassè ad præsens negotium nihil attinet. Verisimilius enim existimam.⁹ species esse signa formalia, esto imagines non sint, quia sunt formæ determinantes intellectum, habentes se ex parte objecti, cujus loco ponuntur, & potentiam promovent in cognitionem, quin ipsæ cognoscantur: quæ conditiones abunde explent rationem signi formalis. Quod enim in definitione addimus (Esse imagines, & similitudines) supponit veram sententiam de harum specierum repræsentatione, quam hoc loco tractare non licet: etsi libeat. Ejus tamen veritatem utcumque firmam relinquamus.

Species esse imagines rerū

Aristoteles lib. de Memor. & Reminis. videtur de industria affecisse speciem omnibus nominibus significantibus imaginem. Imprimis enim vocat imaginē, deinde similitudinem, & figuram, qualem efformamus, cum sigillamus annulis: postea picturam velut delineatam in tabula. Mittamus alios locos, in quibus phantasmata vocat simulacra, & idola. Veniamus ad hoc ipsum caput, in quo versamur, ubi passiones, id est, conceptus apertè nuncupat rerum similitudines. Est autem eadem ratio, ut fatentur adversarii specierum, atque conceptuum. D. Aug. 8. de Trinit. cap. 8. Finxi, inquit, in animo meo imaginem Alexandriæ, atque intuens in ipsam, id est imaginem, & quasi picturam ejus, &c. Idem habet lib. 14. ca. 17. D. Thom. 1. p. q. 12. art. 9. species vocat modo similitudines, modo imagines. Consonat c. 13. 1. contra Gent. cum Ferrariens. ibi. & ita loquuntur omnes scholastici. Sed quid plura? Prima Canonica Ioannis cap 3. dicitur: Similes ei erimus (id est Deo) quia videbimus cum sicuti est, quod de expressa Dei imagine intelligunt communiter Patres.

cognitatū probatur Ex Philosophis.

Aristot.

Ex Patribus.

D. Aug.

D. Thom.

Ferrar.

D. Ioan.

Ex Scholasticis.

Ex sacra pagina.

Eadem pars stabilitur ratione. Species significat rem, ejusq; notitiam parit ob aliquam cum ea necessitudinem, ut constat: hæc verò non est in essendo tum quia species intentionalis est minimæ entitatis, quæ in essentia minus convenit cum objecto, quam aliæ res, etsi objecto oppositæ: tū quia multi sunt effectus, & proprietates ejusdem objecti habentes cum eo majorem convenientiam in natura, quibus non inest ea vis manifestandi objectum, ergo illa convenientia est in repræsentando: quæ nequit accommodatius intelligi, vel explicari, quam per modum imaginis, & similitudinis.

Idem confirmatur ratione.

Ratio, qua adversarii moventur: primò arguit falsitatis Aristotelem, & omnes philosophos, ac scholasticos uno ore vocantes species similes, & similitudines objectorum: quas tamen constat in natura univoca cum objectis non convenire. Deinde confundit similitudinem cum identitate: quanvis eo modo loquantur multi autores, cum appellant unum individuum simile alteri. Re tamen severius examinata, convenientia in specie univoca est identitas: & illa, quæ est in repræsentando, similitudo: juxta Boetium supra citatum apud Divum Thom. in 1. distinct. 7. qu. 2. articul. 2. ad 2.

Evertitur fundamentum oppositæ sententiæ.

Boetius.

D. Thom.

Respondemus ergo negando ad rationem imaginis, & similitudinis sufficere, vel requiri convenientiam in eadem natura. Et quidem non sufficere, manifestum est ex vera Latinorum Patrum, & scholasticorum doctrina, quam tradit D. Thom 1. p. q. 35. art. 2. & asserit solum filium in divinis esse imaginem, & similitudinem Patris, juxta illud 1. ad Colos. Qui est Imago Dei invisibilis. Et 1. ad Hebr. Qui cum sit

D. Thom.

Ad Col. 1.

ad Hebr. 1.

splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus, non verò Spiritum sanctum, quem in natura æquè ac Filium convenire cum Patre, fides est. Non deficit ergo convenientia in natura.

At nec est necessaria: quia, ut satis fusè animadvertit Aristoteles in libr. de memoria, in his imaginibus repræsentatio non est in ipso esse, sed in exprimendo, & quasi delineando objecto per modum figuræ externæ. Vt in tabula pictum animal, inquit Aristoteles, & animal est & imago, & idem & unum ipsum est ambo, esse tamen non idem amborum, & est considerare, & ut animal, & ut imaginem, sic & quod in nobis phantasma oportet suscipere, & ipsum aliquid secundum se esse, & alterius phantasma. Quasi dicat, Possumus considerare, & ex quibus constat pictura animalis, vel phantasma, & quod sint expressiva. Atq; quoad illud pictura sunt colores, phantasma verò est quædam qualitas: quoad repræsentationem autem sunt animal per imitationem & similitudinem.

Arist.

Enucleatur locus Aristotel.

Scimus D. Thom. 4. contra Gent. cap. 11. appellare etiam imaginem eam naturam, quæ convenit in gradu univoco cum alia: Sed ibidem docet præter hunc modum imaginis reperiri alium, de quo loquimur: sic enim ait: Imago alicujus rei est duplex: una, quæ nō communicat in natura cum eo, cujus est imago: sicut statua ænea, & ratio hominis in intellectu: alia quæ eandem naturam habet cum re, cujus est imago, ut filius regis, in quo imago patris apparet.

D. Thom.

Secunda pars ejusdem argumenti attingit quæstionem alio in libro tractandam: nimirū, Vtrum verum mentis cognoscatur eadem intellectione, qua producitur? Nunc uno verbo respondemus, conceptum mentis, juxta sententiam D. Thomæ, & discipulorum existimantium verbum, seu conceptum cognosci per se propriè eadem actione, qua producitur, esse signum instrumentale ob rationem in argumēto propositam. Secundum aliam verò sententiam communiorem, & veriorem, quæ negat verbum propriè cognosci actione, qua fit, asserimus esse signum formale propter oppositum fundamentum, videlicet, quia non est necessario cognoscendum, ut objecti notitiam afferat. Diximus non cognosci propriè, quia multi ex autoribus secundæ sententiæ, non negant verbum cognosci, ut quo, actione qua fit. Verū id non est simpliciter cognosci, sed esse id, quo aliud cognoscitur, ut explicabimus, cum ex professo hanc quæstionem discutiemus.

Cōceptus juxta Thomistas est signum instrumentale.

D. Thom. Thomistæ.

Iuxta communem & veriorem sententiam est signum formale.

SECTIO ARTICVLI II.

SOLVITVR SECVNDVM ARGVmentum: explicatur sensus divisionis: & disquiritur an oporteat signum actu significare.

PRæsupponendū est pro totius argumenti solutione, hanc divisionem (quemadmodum & priorem) non fieri in membra opposita materialiter, sed formaliter: idque sufficere ad rectam divisionem, juxta Dialecticorum regulas. Quamobrem etsi in exemplis in argumento adductis, eadem res participet utramq; significandi rationem ut conceptus solis in mente Astrologi, species in speculo, & conceptus medius: nihilominus sunt plura signa formaliter: nam signum est nomen cōnotativum formaliter indicans vim significandi, & denotans rem significantem, verum uberioris doctrinæ causa ad singula exempla respondeamus.

Divisio signi in formale, & instrumentale: seu in naturale & ex instituto est in opposita formaliter, non materialiter.

Primo igitur exemplo concedendū est conceptum solis non modo Angelo, sed eidem Astrologo, si per alium reflexe cognoscatur, esse signum instrumentale. Dubium tamen est utrum eadem omninò significatione subeat utramque signi rationem? si enim id concedatur, jam signum formale, & instrumentale, formaliter etiam accepta, non opponuntur. Quod autem ita existimandum sit, hæc ratio demonstrat. Conceptus non habet vim repræsentandi solem, nisi quia est illius imago: ergo quocunque modo concurrat ad ejus notitiam, concurrit per significationem imaginis, & solum est discrimen ex parte concursus cum potentia, quia modò concurrit, ut terminus potentiam informans, modò ut res cognita. Huic objectioni, etsi verbotenus occurri possit in eorum sententia, qui essentiam signi constituūt in respectu ad rem significatam, fingendo propter diversam habitudinem conceptus ad potentiam resultare diversas habitudines ad rem significantem: nequeunt tamen illæ habitudines explicari, aut ulla probabili ratione defendi, dummodo illius sententiæ autores tueantur discrimen essentiale inter hæc signa. Nam si contenti sint accidentali, hoc sufficienter sumitur ex diverso ordine ad potentiam, quem signum in eorum opinione, ut proprietatem connotat.

Exponitur difficultas de concepto solis.

Nobis tamen juxta communiorem sententiam placet divisionem fieri in membra essentialiter diversa, & respectum illius conceptus ad solem in utroq; modo significandi unicum esse, verum cum existimemus habitudinem ad potentiam ingerdi formalem rationem signi: & hæc sit omninò diversa, quatenus conceptus con-

Divisio tradita est in membra essentialiter diversa.

Quod sit discrimen inter hanc specificæ & præcedentem divisionē.

concurrit formaliter, & quando objective ex eadem sumitur sufficiens ratio distinctionis inter hanc specificæ. In cujus majorem explicationem advertimus hoc interesse inter membra hujus divisionis, & membra præcedentis, quando in eandem rem materialem incurrunt: quod in his respectus ad rem est idem, ad potentiam diversus, ut patet in proposito exemplo: in præcedentibus è contra respectus ad potentiam potest esse idem, ad rem significatā semper est diversus. Apparet hoc in Iride, quæ eodem modo est apta videri, cum significat naturaliter futuram pluviam, & cum repræsentat ex institutione non futurum diluvium. Nec est, quod aliquis objiciat, Iridem cum est signum ex instituto habere aliquid diligentius examinandum, scilicet impositionem: nam hæc non variat respectum ipsius Iridis ad oculum, & cæteras potentias, sed ultra illum addit hoc cognoscendum. Assumpsimus respectum signi naturalis semper esse diversum à respectu signi ex instituto, quod probatione non eget, cum alter sit proportio innata rei: alter constitutio omnino extrinseca.

Enodatur difficultas de specie speculo impressa. Libri de anima.

In secundo exemplo speciei impressæ speculo dubia est utraq; pars antecedentis, in quo assumitur eam speciem esse signum instrumētale, & formale. Et quoad primum (quidquid existimarint Thomistæ) certum est speciem in speculo non videri: ut ex perspectivorum schola latè demonstratur in lib. 2. de anima cap. 7. q. 8. Interim sufficiat hæc communis ratio ibi allata. Objectum visus nihil est, nisi lucidum, & coloratum, quorum neutrum participat species, cum sit accidens alienæ omnino naturæ ab his: ergo non percipitur à visu, qui ultra suum objectum versari non potest, sed quod cernitur est objectum per speciem reflexam ex speculo: unde perspicuum manet, speciem non esse signum instrumentale.

...species speculi nō esse signū instrumē...le.

...plica... difficultas de speciebus in aëre diffusis.

Quod attinet ad secundum. Est gravis contentio, hodieque satis agitata, an ea species, & quævis alia existens in aere sit signum formale? Ratio dubitandi est, quia signum definitur, quod potentiæ cognoscenti aliquid repræsentat. repræsentare verò cum idem sit, ac præsens facere, non potest quadrare in rem, quæ actu non significat: cujusmodi sunt illæ species. Vnde aliqui autores colligunt actualem repræsentationem esse omninò necessariam ad rationem signi: quibus favere videtur D. Basilius in cap. 7. Esaiæ, ubi ait, rem significatam posse esse præsentem, præteritam, vel futuram, signum autem oportere secundum instans tempus animadvertere. Opposita tamen sententia asserens ad rationem signi sat esse aptitudinem ad repræsentandum, est communior, & verior. Traditur ab Alensi 4. part. quæst. 5. m. 1. ad 2. Bonaventura ibidem qū. 2. Probatur primo ex consuetudine Dialecticorum perpetuò definientium res secundum aptitudinem. Deinde ab incommodo. Nemo quippè negaverit, sacrosanctā synaxin tam propriè, & verè sacramentum esse, dum custoditur in pyxide, quam dum oculis visenda proponitur: at sacramentum definitur signum rei sacræ. Denique ratione, signum constituitur formaliter per fundamenta relationum ad rem, & potentiam: sed hæc reperiuntur in signo, sive potentiam moveat, sive non: ergo utroque modo est signum. Nec adversariorum ratio desumpta ex definitione oppositum convincit: nam verbum (repræsentare) in definitione accipitur more Dialectico pro aptitudine, non pro actu.

Basil. ...ratio ...m signi ...is est ...itudo ...æsen...di. Alex. Alens.

Proponitur verus sensus sententiæ D. Basilii.

D. Basilius locutus est de signo actum significante, quod in eo distinguit à re significata, quia hæc potest esse actu significata, licet non existat, signum verò necesse est existat. Quod est intelligendum, vel regulariter, vel de signo sensibili, alioqui non evadet calumniam. quoniam (ut mox docebimus) essentia rei naturalis cognita est Angelo signum instrumentale passionum: potest autem essentia non existens cognosci. In gratiam tamen sententiæ D. Basilii, & in concordiam harum opinionum advertimus signum dividi posse in actuale, & aptitudinale. quorum illud aptè dicetur significans, hoc significatum, non tanquam in res materiales diversas, sed uti in diversas habitudines ejusdem rei. Quemadmodum enim intelligibile, & intellectum sunt diversi respectus ejusdem rei, alter consequens rem absolutè, alter supposita cognitione. ita signum secundum se habet vim repræsentandi rem, sed cum actu repræsentat, acquirit novum respectum significantis. Et juxta has duas acceptiones veræ sunt prædictæ sententiæ, licet verior ea, quæ simpliciter appellat signum, quod solum habet aptitudinem.

Rectè dividitur signum in actuale & aptitudinale.

Tradita divisio signi sumitur per ordinem ad potentiā.

At non est segniter advertendum, hanc divisionem nō cadere in respectum signi ad rem significatam: hic enim cū sit, vel naturalis proportio, vel impositio, quocunque modo se habeat signum ad potentiam, semper est idem, sed in habitudinem ad potentiam, cui nunc repræsentat, nunc repræsentare potest. Subjungunt aliqui debere hanc potestatem esse proximam, cujusmodi est illarum specierum, quæ sunt in memoria, & posita sola applicatione potentiæ exeunt in actum: non vero in specie speculi, quæ cū sit accidens, & migrare nequeat à subjecto in subjectum, non habet potentiam, ut objectum oculo repræsentet. Vnde iterum concludunt non esse signum etiam aptitudinale. Verum decipiuntur, quia tunc res censetur esse in potentia proxima ad aliquid præstandum,

Aptitudo specierum in aëre ad repræsentandum est proxima.

dum,

dum, cum non eget aliquo augmento, vel mutatione in se facta, ut illud exhibeat: quamvis desit aliqua alia conditio necessaria. Qua ratione merito dices ignem esse in potentia proxima ad comburendum, esto non habeat passum approximatum, in quod operetur, quia approximatio non perficit vim activam ignis. Eodem modo res habet in specie, quia ex se cõsummatam habet vim repræsentandi, nisi subjectum, in quod incidit, capax non sit repræsentationis. Addunt aliqui (quod injudicatum relinquimus) satis esse ut aliæ species ejusdem naturæ specificæ habeant illam potentiam proximam & ejus actum, ut omnibus attribuatur hæc signi nuncupatio.

Illustratur obscuritas de conceptu medio.

Tertium exemplum nihil absurdum colligit, cum professi simus, idem materiale signum posse habere utramque rationem, non modò respectu diversorum, ut contingit in conceptu medio: sed respectu ejusdem, quod patuit in conceptu solis. Dubium tamen est, an re vera conceptus medius sit signum, instrumentale conceptus ultimi, & rei significatæ? Et ratio, quæ affertur, est signum instrumentale percipiendum esse, ut ducat in notitiam significati: hunc autem conceptum minimè percipi. Adde nec ad significandum imponi.

Sotus. Doct. Fons.

Sed propter hanc rationem potuit non pœnitere Sotũ lib. 1. Summul. c. 3. alterius sententiæ, quam tenuerat in prima editione, & tenet Fonseca citatus: nosque probabiliorem judicamus. Non quasi ipse conceptus medius per se impositus sit ad significandum, & per se cognoscatur: id enim etsi necessarium est in signo, quod per se tale est, non exigitur tamen in eo quod sola consecutione ob similitudinem cum vero signo imponi dicitur, & cognosci. Confirmatur exemplo scripturæ, quæ non imponitur per se, sed consecutivè per impositionem vocis, à cujus etiam significatione extrinsecè denominatur, uti & conceptus medius: qui deterior est scriptura hac in parte: quod non modò non imponitur per se, sed nec percipitur, sufficit tamen ut utrumque habeat merito vocis. Favet huic sententiæ Cajetanus 1. p. qu. 34. artic. 1. cum docet conceptum medium extrinseca tantum denominatione dici verbum, ratione scilicet vocis, cujus est causa, & imago.

Cajet.

SECTIO ARTICULI III.

EXPLICATUR TERTIUM OBIECTUM: disquiritur an aliquid præter speciem & conceptum sit signum formale? & utrum cognitio signi differat necessario à cognitione significati.

Nihil ducit in cognitione alteri quin aliquid signum sit.

In tertio argumento plures sunt difficultates ordine expediendæ. Initio illud statuimus, nihil ducere in cognitionem alterius, quod in aliquam speciem signi non reducatur. Dixi, alterius, quia idem, cum parit notitiam sui, ut essentia Angeli, & animæ separatæ, non est signum, sed objectum. Hoc posito, circa prius exemplum de essentia Angeli, cum per eam in Dei cognitionem venitur, est gravis quæstio, an sit signum formale, vel instrumentale, hoc est, an concurrat per modum speciei, quin cognoscatur, an prius cognoscenda sit, ut ea mediante Deus percipiatur. Sed omissa controversia supponimus cum D. Thom. 1. p. qu. 56. art. 3. & cap. 1. epistolæ ad Romanos lect. 6. Bonavent. in 2. dist. 3. p. 2. art. 2. q. 2. Bassoli q. 3. art. 2. Richardo in 2. d. 4. art. 1. qu. 1. Nipho 12. Metaph. q. 12. & recentioribus communiter non posse Angelum per suam essentiam intellectui unitam, & non cognitam devenire in notitiam Dei: quoniam Angelus non est imago Dei intentionalis, sed realis quidam effectus: at effectus non ducit in cognitionem causæ, nisi prius cognoscatur: eatenus enim ad cognoscendum intervit, quatenus continet virtutem causæ, ergo necesse est primo eum percipi, ut arguendo causa penetretur. Alioqui posset etiam Angelus per essentiam equi sibi unitam Deum immediatè cognoscere, est enim equus quoddam vestigium Dei ostendens illius virtutem, licet minus perfectè, quàm Angelus.

Non potest Angelus per suam essentiã non cognitam devenire in cognitionem Dei. D. Thom. D. Bonav. Richard. Niph.

Essentia Angeli est signum instrumentale.

Iuxta hanc sententiam, quæ proculdubio certa est, respondemus essentiam Angeli esse signum instrumentale Dei, siquidem cognita movet Angelum in Dei perceptionem. Est tamen difficultas juxta priorem, & probabiliorem dicendi modum, an sufficiat unica cognitio ad hoc genus signi. Nam signum instrumentale debet prius cognosci, ut deducat in notitiam rei: ergo notitia rei posterior est cognitione signi: & ex consequenti ab eadem reipsa differt. Dicendum nihilominus est, etsi in hominibus eæ notitiæ perpetuò distinguantur, non esse id absolute necessarium: quia ratio signi instrumentalis solum exigit, ut cognitum perducat in cognitionem alterius. Quod verò sit eadem, vel diversa notitia non curat. Nec illa prioritas cognitionis signi est necessariò realis: sed sufficit rationis: secundum quam verum sit dicere rem significatam percipi quia signum cognoscitur. Vnde Philosophorum vulgus admittit: essentiam esse Angelo signum instrumentale suarum passionum, & effectus suarum causarum, cum utraque earum notitia cognoscantur.

Secundum exemplum de essentia divina, eodem

Exponitur alia difficultas. De essentia divina concurrente ad cognitionem creaturarum. De phantasmate rei singularis.

dem modo explicandum est. Si enim accipiatur quatenus beati eandem percipiunt, non est signum, propriè loquendo, ob defectum distinctionis, si ut illa mediante cognoscunt creaturas, est signum instrumentale, ut essentia Angeli. Ad tertium de phantasmate supposita doctrina 1. Phys. dicendum est, phantasmata singularium esse signa formalia respectu intellectus, cum quo simul concurrunt ad notitiam singularium. Ad improbationem dicendum, proprium characterem signi formalis esse, ut non cognitum efficiat cognitionem: nō autem quod consignetur in potentia, si nomine consignationis intelligatur inhærentia: hanc enim habere non potest phantasma in intellectu, ut in argumento rectè ostenditur: si tamen intelligatur qualibet informatio per assistentiam, & determinationem saltem extrinsecam, hanc habet phantasma comparatione intellectus, ut eo loco Phys. explicatur.

De phantasmate fumi ducente in notitiam ignis.

Ad quartum dicendum phantasma fumi non esse signum immediatum ignis, nec comparatione intellectus, nec comparatione sensus: quia cum neutro concurrere potest immediate ad percipiendum igneni (nisi forte intellectus ipsum cognoscat, ut quamvis rem extra se: tunc enim erit instrumentale) Est tamen utriusque respectu signum formale remotum, quatenus est signum formale fumi, quo percepto tam sensus, quam intellectus devenit in notitiam ignis. Est enim celebris Scoti regula in quæstione secunda hujus capit. quod est signum signi, esse signum significati. Addūt Recentiores in eodem genere signi. Quod bifariam interpretantur alii: uno modo ut sit signum in eodem genere, hoc est, ejusdem rationis, vel speciei, cujus est signum ab eo significatum: altero in eo genere, in quo ipsum dicitur significare aliud signum. Hoc secundo modo est vera sententia: quia tale signum mediatum à sua propria significatione denominatur: hæc autem in proposito exemplo est formalis: ergo dicetur signum formale.

Scot.

Quod est signum signi est signum significati.

Mittitur alio 5. difficultas, de cognitione & assumitur non esse signū rei cognitæ. Cognitio non est imago objecti.

Quintum exemplum continet difficultatem alterius loci, & temporis. Interim negandum est cognitionem esse signum rei: quia (uti ibidem indicatur) signum est ratio cognoscendi, unde aliquo modo a cognitione differat, necesse est Ad probationem negandum, cognitionem esse imaginem objecti, cujus oppositum cum indicant illi Patres, loquuntur de cognitione cum termino per eam producto, qui est verbum mentis, vel idolum sensus.

Cæterum hæc longius persequi alienum est à Dialectico.

QUÆSTIO III.

DE VOCUM, ET SCRIPTURARUM significatione.

ARTICULUS I.

VARIAE DE SIGNIFICATIONE Vocum sententia.

Voces conceptuū: scripta signa vocum.

INter effata Aristotelis in hoc capite primum fuit: voces esse signa conceptuum: sunt signa scripta autem signa vocum. De cujus prima parte sunt tres sententiæ. Prima est Scoti in 1. dist. 27. quæst. 3. & q. 1. hujus libri. Gabrielis in 1. dist. 22. quæst. unica artic. 3. & aliorum Recentiorum asserentium voces substitui quidem pro conceptibus intellectus, sed eos non significare, nisi sint aliquæ peculiares voces, quæ impositæ sunt ad significandos conceptus, ut hoc ipsum nomen (conceptus) aut (verbum) Quod voces pro conceptibus subrogentur, ex eo probant: quia vocibus utimur, ut ostendamus rem, quam mente apprehendimus, & per ipsos conceptus exprimere non possumus, alioqui si mente sermocinari possemus, haud expromerentur verba.

Opinio Scoti, & Gabrielis conceptus significari per voces. *Scotus. Gabriel.*

At conceptus per voces non significari probatur primo Quia ex opposito sequeretur, ut omnes propositiones essent falsæ; nam vox ponitur in oratione pro suo significato: ergo si conceptum significet, hujus orationis (homo est animal) sensus erit (conceptus hominis est conceptus animalis) quo nihil falsius. Secundo. Sequitur omnia nomina esse æquivoca: enimvero si nomen (Homo) est analogum ad hominem, & ejus imaginem in tabula depictam, quare non erit analogum ad eam, quam mente exprimimus. Tertio. Vox id significat, quod audiens percipit: sed qui audit loquentē, res apprehendit, non conceptus (nisi dedita opera in eosdem reflectat) ergo non signat conceptus. Confirmatur hoc ex sententia Aristotelis cap. 3. sequenti: ubi ait, verbum ideo significare, quia constituit conceptum audientis, hoc est, quia imprimit notitiam in conceptum audientis, hic autem conceptus, ut diximus, est rerum.

Suadetur rationibus. Prima. 2. 3.

Quarto. Multæ sunt voces, quibus non respondent conceptus: ergo non est absolute verum, voces significare mediis conceptibus. Antecedens probatur primò autoritate D. Aug. 5. de Trinitate c. 3 qui ait multa verba significantia ore proferri, quibus nulli præcedunt in

4. *D. Aug.*

mente conceptus: & subdit. Divina nec dicuntur ut cogitantur: nec cogitantur, ut dicuntur, ergò ex illius mente aliquæ ponuntur voces, haud respondentes conceptibus. Idem pene docet D. Chrysostomus orat. 2. in 1. ad Hebr. Quæ de Deo, inquit, mente versamus, ne possumus quidem loqui, aut multa loquimur, non possumus autem intelligere. Probatur secundo ratione. Nam Aves, & dormientes, in quibus nulli sunt conceptus, humanas proferunt voces: & quidem non esse conceptus in avibus liquidum est: non esse autem in dormientibus colligitur ex D. Gregorio Nisseno de hominis opificio docente, inter dormiendum non operari intellectum hominis: at feriante intellectu, nusquam sunt conceptus. Adhæc. Cùm quis mentitur, non habet conceptum respondentem orationi externæ, & ut docet D. Thom. 2. 2. q. 110 art. 3. ex eo enim probat mendacium esse peccatum, quia inordinatum est velle voce indicare id quod non est in mente.

D. Chrys. *D. Gr. Niss.*

Secunda sententia est Boetii editione secunda hujus libri, cui adeò prima sententia displicuit, ut in aliam omninò extremam aberit, existimaritque, vocibus solos conceptus significari. Refert pro eadem Porphyrium asserentem eam esse de mente Aristotelis. Quod colligi potest ex hoc capite, ubi voces conceptuũ tantum notas dixit. Eadem sententia probatur primò. Voces datæ sunt tantum ad supplendum defectum conceptuum: ergo eos solos significant. Patet consequentia: quia significando conceptus eos reddunt præsentes ut suum munus exequantur, quod solum desiderabatur: ergo si voces inventæ sunt in defectum conceptuum, eos tantum indicare debent. Primum antecedens traditur à D. August. lib. 2. de ordine c. 12. ubi ait rationem invexisse sermonem, quia homines animos suos sentire non poterant. Et patet in Angelis, quibus omnes signa locutionis externa denegant, qui eos confabulari posse conceptibus opinantur.

Boet. Opinio Boetii vocibus solos conceptus significari. *Porphyr.* Argumētis roboratur proxima sententia. Primò. *D. Aug.*

Secundò, Vocabula (Hircocervus) (Chimera) & similia solos animi conceptus indicant, ut docet Aegidius in 2. d. 2. q. 3. art. 2. Ergò idem dicendum erit de cæteris: habent enim eundem significandi modum. Idem dici potest de Syncategorematis, verbi causa, de hac voce (si) in illo versu, Si vera est fama: significat enim solam dubitationem, ut in simili docuit D. Augustinus lib. de Magistro cap. 2. dubitatio autem in mente est, Confirmatur. Quia nutus æquipollent vocibus: ut docuit Alensis 2. p. q. 27. m. 6. ad 2. & D. Augustin. 15. de Trinitat. cap. 10. hoc solo discrimine, quod nutus oculis, vox auribus objiciatur: sed nutus solum indicat consensum, aut dissensum mentis: ergo, &c.

2. *Aegid.* *D. Aug.* *Alex. Alensis.* *D. Aug.*

Tertia sententia inter has media asserit voces tum conceptus, tum res ipsas significare. Est expressa Aristotelis hoc libro. nam primo capite ait voces esse notas affectuum, id est, conceptuũ: in ultimo verò docet, quia res est, aut non est, orationem esse veram vel falsam: non penderet autem veritas orationis ex re, nisi vox eam significaret. Alia ejusdem loca adduci possent: ut ex libro de sensu, & sensibus capite primo: pro conceptibus ex lib. 4. Metap. cap. 7. ubi juxta versionem Petri Fonsecæ ait. Ratio cujus nomen esse signum definitio rei est ex lib. 8. cap. 1. & 6. Quibus locis interpretes ostendunt, velle Aristotelem nomina significare res. Eandem sententiam tenent fere omnes Aristotelis interpretes hoc loco. Sancti patres, præsertim ad ea verba Ioannis in 1. Ego vox clamantis in deserto. Scholastici Doctores, cum explicant mysterium Trinitatis. Sed quia totam conclusionem simul non tradunt, adducamus aliquos pro una, alios per alia ejusdem parte.

Vocem tum conceptus tum res ipsas significare est sententia Arist. Probatur ex ipsius locis. *Arist.* *D. Fons.* Probatur conclusio autoritate Patrum, & totum.

Igitur quod vox rem significet, patet ex sacra Scriptura Genes. 2. ubi Scriptura docet, adduxisse Deum omnia animalia ad Adam, ut quod propriis ea nominibus afficeret: posuit ergo Adam nomina ipsis animantibus. Deinde Gen. cap. 17. mutato nomine vocavit Abram Abraham. Et cap. 32. Iacob vocavit Israel. Et Christus Dominus Ioan. 1. imposuit nomen Petro. Vocaberis, inquit, Cephas. D. Aug. 7. de Trin. c. 3. ait vocem manifestare præter se id, de quo loquimur: at nos loquimur de rebus. Idem tenet Albertus hic tract. 2. cap. 1. Atque hæc pars facilis est.

Probatur in partim, quod scilicet vox significet rem. *Genes. 2.* *Genes. 17.* *Genes. 32.* *Ioann. 1.* *D. Aug.* *Alb. Mag.*

Aliam de significatione conceptus, ut magis ambiguam, vel obscuram docent plures. D. Augustinus 15. de Trinitate cap. 11. Verbum quod foris sonat, signum est verbi, quod intus latet. D. Basilius Homilia in 1. Ioann. Verbum nostrum totius nostræ cognitionis imaginem refert, quod enim secundum cor novimus, hoc verbo proferimus. Gregorius Nissenus de hominis creatione, cap. 9. Humana mens sonis intelligentiæ suæ occulta manifestat. Damascenus lib. 1. fidei cap. 17. appellat vocem Angelum intelligentiæ, id est, conceptuum internuntiam. D. Ambrosius cap. 9. Exam. ait, tacitas mentis cogitationes oris sermone designari. Plotinus de virtute cap. 3. appellat vocem interpretem animi. Philo Iudæus libro quod deterior potiori insidietur, vocat sermonem fratrem mentis: cumque comparat Aaroni, qui fratris sui Mosis interpres, & quasi Propheta erat: quod ibidem elegātissimè prosequitur. Inter alios interpretes docent hanc sententiam nominatim Averroes, Aphrodisæus

Probatur in partim: quid significet conceptus. *D. Aug.* *D. Basil.* *D. Gr. Nys.* *D. Io. Dam.* *Philo Iuda.* *D. Amb.* *Plotin.* *Averr.* *Aphrod.*

Boetius. disæus, Boetius Albert.tract. 2. cap. 1. D.Tho.

D. Thom.

ARTICVLVS II.

REIECTIS PRIMIS DVABVS sententiis. Tertia rationibus confirmatur, & explicatur.

Ratio 1. Certe quidem utramq; sententiam Scoti, & Boetii hæc una experientia revincit. Cum vox auditur, statim mens convolat ad rem determinatam percipiendam, & certa est de cognitione loquentis, ita ut hominum de rebus judicia, & apprehensiones audita voce experiantur: ergo necessario fatendum est, tum rem, tum conceptum per vocem

Ratio 2. significari. Id enim, quo mediante per se ducimur in cognitionem rei, signum illius est. Secundo speciatim quod vox significet res, probat primum argumentum pro sententia Scoti, nimirum quia omnes propositiones essent fal-

Ratio 3. sæ. Tertio conceptus etiam significari, præter primum argumentum pro Boetio, quod hoc saltem convincit, ita ostenditur. Voces significant ex hominum intentione; ergo id omne significabunt, ad quod intentio se extenderit: sed hominum intentio in vocibus imponendis fuit conceptuum manifestatio, ergo voces côceptuum signa sunt. Cætera clara sunt. Minor ostenditur. Humanus sermo est institutus ad hominum commercium, & societatem, ut post Platonem in Cratillo docet Aristoteles in Politicis: sed hoc commercium præcipue consistit in communicatione conceptuum, quæ fit per

D. Aug. externum sermonem, juxta illud D. Augustini 2. de ordine cap. 12. rationem docuisse homines, ut quoniam animos suos sentire non poterant, ad eos sibi copulandos sensu quasi in-

Plato. terprete uterentur: est & illud Platonis in Thimæo: Propterea sermonis est ordinata communio, ut præsto fiant mutuæ voluntatis indicia.

Ratio 4. Quarto in idem institutum. Si voces non essent signa conceptuum, nullum daretur mendacium: etenim mentiri ex ipsa etymologia vocabuli, quæ est contra mentem ire, nihil videtur esse aliud, quam voce enuntiare, quod in mente non habeas: hic enim provenit autore

D.Thom. D. Thoma . 2 q. 110 art. 3. ut mendacium intrinsecè malum sit, quia cum voces naturaliter sint signa conceptuum, hoc est, data à natura, ut aliis conceptus nostros aperiamus, injustum est significare, te habere in mente, quod revera

D. Aug. non habeas. Cum enim vox, attestante D. August. serm. 2. de Nativ. Ioan. Bapt. sit vehiculum verbi interioris, si interius non sit verbum, quod te vehiculo imposuisse dissimulas, alium planè decipis.

Illud in hac communi sententia difficile est, An vox rE
An voces eadem significatione primo, & im & concemediate significent conceptus, secundo res: vel ptum immè contra primo res, secundario conceptus: vel medrate denique res, & conceptus immediate, & per di- significet. versas significationes.

Scotus q. 1. hujus cap. etsi probabiliorem pu Scotus.
tet sententiam, quam postea defendit in 1. sent. Prima sen
voces nimirum res tantùm significare, ait ta- tentia con
men juxta mentem Autorum dicendum esse ceptus pri
conceptus significari primo & immediate: res mo, & im-
verò remote una, eademque significatione. Ita mediate
loquitur D. Thomas 1. p. q. 13. art. 1. quæst. 8 de voce: rem
potentia art. 1. in corpore. Albertus tract. 2. cap verò remo
1. Dominicus de Flandria 4. Metaph. qu. 7. art. te signifi-
4. Petrus de Bruxellis hic quæst. 1. art. 1. Quæ care.
sententia probatur primo ex Aristotele hoc ca D.Thom.
pite expresse asserente, voces esse primo notas Alb. Mag.
conceptuum. Domin. de

Probatur secundò. Quando unum signum Flandria.
substituitur pro alio, prius indicat necessario Bruxel.
signum, pro quo supponitur, quam rem ab illo Arist.
significatam: sed voces subrogantur pro con- 1.
ceptibus rerum significativis, ergo prius indi- 2.
cant ipsos conceptus. Major sola explicâda est:
ejus tamen veritas inde patet, quia illiusmodi 3.
signum tendit in rem, beneficio ejus pro quo sufficitur: ergo non potest nisi mediante illo rem attingere.

Tertiò. Voces non significant conceptus quatenus qualitates, sed quatenus sunt rerum significativi, ut docet Scotus loco citato: ergo nulla significatio potest sistere in conceptu: sed omnis, quæ ad illum ordinatur, debet ultimo ferire rem tanquam terminum repræsentationis conceptus: ergo, cum aliunde significatio non possit prius tendere in rem, quam in conceptum, fatendum est eadem significatione prius conceptum, posterius rem indicari. Quar- 4.
to. Vox est animi nuntius, & interpres, ut documus: interpretis verò, & nuntii prius est referre mandata, & verba ejus, quem interpretatur, quam rem ipsam. Deniq; ut genus eadem relatione terminatur prius ad speciem, posterius ad individuum, & potentia primo ad actû, secundo ad objectum, ita potest contingere in voce.

Alii opinabantur eadem significatione vo Opinio 2.
cis indicari prius rem, & illa mediante conce- vocē prius
ptum, quam opinionem, etsi nullus exprimat, rem secū-
tribuere possumus. Scoto loco citato, docenti dario con-
per vocem significari rem, ut cognitam: monet ceptum
enim non significari hoc conjunctum (res co- indicare.
gnita) quia esset significatum compositum per Scotus.
accidens: & nihilominus ait indicari rem sub cognitione. Quod videtur commodius explicari nô posse, quam si dicamus unica significatione feriri primo rem, postea ejus côceptum.

 Quod

Probatur proxima sententia. 1. Quod probo primò. In quavis re executio medii præcedit assecutionem finis: sed significatio rei est medium ad manifestandos conceptus: ergo est prior significatione conceptus. Major, & consequentia patent. Minor probatur, Finis instituendi sermonem fuit cōceptuū manifestatio, ut expresse docuerunt Augustinus, & Plato proxime citati & probat illa ratio. Quoniam, si aliter communicare possemus animi sensa, non institueretur sermo. Quod his verbis tradidit D. Basilius Homil. 3. Exam. Usus sermonis minime necessarius est iis, qui inita consilia solo possunt intellectu inter se partiri communiter: ergo omnis alia significatio reperta in voce est quasi via ad hanc. Probo secundò, argumento Scoti. Cognitio rei est directa: cognitio conceptus reflexa, in quam non incidimus audita voce, nisi percipiamus rem: imo ideo cognoscimus loquentem habere talem conceptum, quia res per vocem significata talem deposcit: ad hoc verò necessarium est prius rem percipere.

D. Aug. Plato. Scotus. 2.

Tertia opinio vocem duplici significatione attingere immediatè & rē, & conceptum. Tertia demum sententia est in voce reperiri diversas significationes, unam conceptus, alteram rei, & utramvis immediate attingere suum terminum. Hanc expressius quam reliqui tradit Sotus lib. 1. Summul. cap. 2. argumento 1. Indicant Henricus in summa art. 73. quæst. 6. Bassolis in 2. d. 21. q. 1. art. 1. Iandunus hic qu. 1. Probatur. Significatio aut est ipsa nominis impositio (quod magis probavimus) aut in ea fundatur, & cum eadem multiplicatur: sed impositio ad significandos conceptus est diversa ab impositione rei significanda: ergo, &c. Probatur Minor. Homines prius voluerunt suos conceptus communicare uno actu communi, & expresso, deinde investigarunt modum huic communicationi accommodatum, isque fuit impositio vocum ad res significādas: ergo duo interfuerunt actus, atque adeò duæ impositiones. Antecedens huius rationis probatum est ex Augustino, & Platone confirmanda secunda sententia: ubi etiam insinuatum est discrimen inter has impositiones: nam quæ est ad rem significandam, est expressa in singulis vocibus: quæ verò ad indicandos conceptus in confuso tantum fuit actualis, & expressa, cum primo voluerunt se manifestare: in singulis autem vocibus satis est virtualis, & implicita. Quemadmodum ad exequenda media propter finem, etsi requirantur expressæ volitiones mediorū: sufficit tamen implicita finis. Ita accedit, cum quis propter sanitatem semel appetitam potionem sumit, & venam scindit per expressos voluntatis actus. Quam doctrinam tradit Albertus Magnus tractat. 2. cap. 1. etsi alio sensu.

Probatur 1. 1. Opinio. Sot. Henric. Bassol. Iandunus. D. Aug. Plato. Alb. Mag.

Secundo. Secundo probatur idem institutum ex diverso omninò usu, & officio vocis respectu rei, & conceptus. Nam res per vocem significatur tanquam significatum quod, & (uti dici solet) doctrinaliter: quæ enim in doctrinis per voces significamus; de rebus ipsis intelligimus: at conceptus non significantur doctrinaliter, sed innuuntur: unde dici solet, voces substitui pro conceptibus, & significare res.

Inter has opiniones tertia nobis videtur planior. Quare ad primam rationem primæ sententiæ ex Aristotele respondet Henricus loco citato, illud Philosophi, voces esse primo notas conceptuum, non esse accipiendum significative, quasi prius significentur conceptus, sed impositivè (ut sic loquar) quia necesse est inter rem & vocem, cum imponitur, mediare conceptum: perinde ac si dicat Philosophus conditionem prærequisitam, ut vox rem significet, esse conceptum, non enim significatur res ut est, sed pro mensura nostræ apprehensionis. Hanc interpretationem probant D. Thom. 1. part. quæst. 13. artic. 1. Durand. in 1. dist. 27. qu. 2. num. 8. Ferrar. 1. contra Gent. cap. 35. Verum, quia diximus conceptum propter hoc munus esse vocis significatum, respondemus Philosophum voluisse conceptum significari primò primitate intentionis, id est, principaliter, quia propter ipsum ut propter finē imponitur vox, quamvis primitate executionis prius significetur res, hoc est, significatio rei semper præsupponitur ad significationem conceptus, tametsi diversæ sint.

Henric. Anteponitur 3. opin. & satisfit argumentis primæ opinionis. Primò. D. Thom. Durand. Ferrar. Exponitur locus Ari.

Ad secundum respondetur majorem esse veram, quando est unica significatio: in præsenti verò esse diversas. Ad ejus probationem respondetur, bifariam subrogari unum signum pro alio, primo cum non habet propriam impositionem ad significandam rem, sed solum ad indicandum signum, in cujus locum sufficitur: quo modo se habet scriptura supposita pro voce, ut postea dicetur. Secundo cum per se imponitur ad significandam rem simul, & aliud signum: quo pacto se habent voces. In primo eventu est verum, signum, quod sufficitur, tendere in rem beneficio alterius, illudq; prius significare: in secundo est falsum.

Secundò.

Ad tertium concesso antecedente, distingue consequens. Si enim contendat illam significationem vocis, quæ est ad conceptum, terminari aliquo modo ad rem, permitte: si neget esse aliam immediate terminatam ad rem, inficiare.

Tertiò.

Ad quartum respondendum est, ut respondimus ad locum Aristotelis, munus enim primum, id est, principale interpretis, & nuntii, est verba, & mandata denuntiare, sed hoc exequitur res loquendo. Dic secundo similitudinē illam non esse in omnibus omninò quærendam,

Quartò.

sed in eo, quod vox interpretur mentem, licet modus interpretandi sit diversus. Ad quintum fatemur, eundem respectum posse attingere multos terminos subordinatos, quando est idem modus referendi, sed in voce est diversus, ut probavimus, & idcircò duos admittimus respectus.

Quinto.

Argumenta secundæ sententiæ confirmant nostram, solum enim probant significationem rei in voce priorem esse significatione conceptus, quia est medium ad illam: sed non ostendunt esse unicam. Ac licet cognitio conceptus, cùm habetur (nec enim est necessaria) reflexa sit, non continuo eadem significatione causatur, sed alia, quæ præsupponit priorem significationem rei. Quod si objicias vocem non posse per reflexionem indicare conceptum, si illum immediatè significet. Respondet Scotus hoc loco ad ultimum non esse id mirum in signo ad placitum, significat enim uti impositũ fuit.

Diluuntur argum. 2. sententiæ.

Scotus.

ARTICVLVS III.

ARGVMENTI PRIMI ARTICVLI dissolvuntur.

Scotus.

Advertitur dividi signum in doctrinale, & non doctrinale.

Opinio Scoti quinque rationibus depugnabat. Ad primam ut satisfacias, notandum præter alias signorum divisiones in 2. q commemoratas, hanc etiam ab eo inculcari, qua signa dispartiantur in doctrinalia, & non doctrinalia: hæc sunt, quorum in doctrinis usus non est, ut fumus, statua Cæsaris, &c. Illa, quibus utimur in docendo: quorũ tria sunt genera, conceptus, voces, & scripta. Nomine cõceptus intelligẽtã proprios conceptus mentis, quam expressa phãtasmata phantasiæ: si in ea fiant propositiones, ut multi volunt, non comprehendas tamen species impressas intellectus, vel sensus, ex quibus ut propositiones non fiunt, ex quod non sunt termini actus cognoscendi, ita nulla notitia sumitur in doctrinis vel ob eã causam, quia nullomodo sunt sermo: in doctrinis autem non est usus nisi sermonis. Vnde fit, ut hæc per voces non significentur: quemadmodum docent D. Thom. 1. part quæst. 85. art 2. ad 3. Ægidius in 1 dist 27. quæst. 2. Per voces intelligimus eas tantum, quæ ex instituto significant: per scripta omnia, quibus cum absentibus communicamus

Signa doctrinalia sunt tria, cõceptus, voces, & scripta.

D.Thom.
Ægid.

His eam dubitationẽ interserunt Dialectici, an signum doctrinale univocè dicatur de tribus enumeratis: Cui negative respondendum, quia significatio conceptus est naturalis, & realis, significatio vocis, & scripturæ adventitia, & rationis Deinde quia vox, & scriptura nõ sunt plura signa formaliter, ut postea dicemus.

Signum doctrinale nõ est univocum ad conceptus voces, & scripta.

Ad rem accedendo dicimus, idem signum posse habere plura significata, pro quorum uno supponatur in oratione, & ejus respectu appelletur signum doctrinale, pro alio non supponatur, nec illud doctrinaliter significet, & huiusmodi esse voces, quæ pro rebus tantummodo ponuntur, ne orationes falsas reddant, ut argumentum ostendere conabatur.

Dissolvitur 1. arg.

Ad secundum respondet Scotus tunc solum esse nomen Analogum, cum multa per plures impositiones significat, vocem autem omnia per unam significare: Sed juxta nostram sententiam dicẽdum, vocem tunc esse analogam, cum eodem modo diversa significat: quo pacto se habet nomen (Homo) ad verum, & in tabula depictum: utrunque enim doctrinaliter indicat. Non autem ad hominem, & ejus conceptum, cum istum significet non doctrinaliter.

Scotus.
Solvitur 2. argum.

Ad tertium negat Richardus in 1. dist. 22. qu. 3. audientem non percipere per vocem immediate conceptum, & deinde rem: Sed loquitur juxta aliam sententiam. Nos respondemus, & si necessarium non sit audientem cognoscere conceptum ad percipiendam rem ob distinctionem significationum; quemadmodum visa scriptura non oportet agnoscere vocem, quam scriptura immediate significat, ut teneatur res per scripturam significata, nihilominus cum volumus, media voce loquentis conceptũ apprehendimus: quod sat est, ut significari perhibeatur. Ad confirmationem, scilicet, signum debere rem in cognitionẽ adducere, fatemur, negamus verò id non præstari à voce comparatione conceptuum.

Richard.
Solvitur 3 argum.

Postulat quarta ratio, ut quam brevissimè doceamus, quia conceptus necessario vocem præcedat. Est enim conceptus duplex, alter medius, alter ultimus, id est unius vocis, quæ profertur, alius rei per eam significatæ. Et quidem imaginationem vocis eandem præire tam in nobis, quam in animalibus ex eo demonstratur, quia potentia motiva, à qua formatur vox, ad nullum opus impellitur, nisi regatur ab imaginativa idem opus cognoscente. Et hoc significavit Aristoteles lib 2. de anima text. 9. cum dixit vocem fieri cum imaginatione. Nam soni, qui aliter fiunt, ut tussis, & risus, voces nõ sunt: quod si brutæ animantes, ut Pica, & Psittacus, vocem formant sola ejus imaginatione (siquidem rei significatæ conceptum habere non possunt) non est dubitandum hoc ipsum à nobis effici posse. Atq; adcò sæpe nos voces significativas edere absque ulla cognitione rei significatæ, ut etiam edunt, quia latina vocabula recitant, nec intelligunt, aut quãvis intelligunt, non advertunt, in quo eventu non modo phantasia, sed etiam intellectus habere potest conceptus medios absque ultimis. Experti

Quis conceptus vocem necessariò præcedat.
Demonstratur cõceptum vocis illã præire.
Aristot.

D. Aug.

ſumus,& in nobis,& in aliis, inquit Auguſt. li. de Magiſtro cap. 13 non earum rerum, quæ cogitantur, verba proferri.

An quis cum vult per vocem ſignificare rem, neceſſariò formet conceptū rei in mente.
Alb. Mag.
D. Aug.

Verùm hæc vocum prolatio, cum & ignaris, & brutis communis ſit, locutionis, & ſermonis rationem habet: eſt enim ſermo autore Albert. tract. 2. cap. 1. locutio edita animo rem ſignificandi. Quod etiam confirmat Auguſtinus, cap. 5. de principiis Dialecticæ, cum ait, loqui eſſe de articulata voce ſignum dare. Dubitatio ergo eſt, an, cum aliquis utitur ſermone deliberatè, & animo ſignificandi rem, debeat neceſſariò in mente formare illius rei conceptum: nam cum aliter verba profert, diximus id minimè neceſſarium eſſe.

D. Thom.
Affirmat D. Thom. & alii.
D. Thom.
Boetius.
Ambr.
Scotus.
Ariſtotel.

Affirmat D. Thom. 2. 2. quæſt. 110. art. 1. eò quod manifeſtatio per huiuſmodi ſignum requirat ſigni, & ſignificati collationem, quæ (ut manifeſtum eſt) abſque utriuſque termini cognitione fieri non poteſt. Hæc Reſponſio Divi Thomæ etſi veriſſima, occaſionem præbet ulterioris dubitationis, videlicet an cognitio rei ſignificatæ debeat eſſe intellectualis, an ſufficiat ſenſitiva, nam D. Thom. dixit illam collationem eſſe opus rationis. Idem ſignificat Damaſcenus libr. 1. de Philoſophia capite 1. cum ait Deus articulatam vocem menti, & intellectui copulavit. Boetius cap. 1. edit. 2 in hunc librum ita loquitur. Præter intellectum vox penitus nihil deſignat. Ambroſius 6. Exameron. cap. 9 ait, uti ſono vocis ad aliquid ſignificandum eſſe rationabile. Scotus hic quæſt. 2. Omne ſignificare, inquit, ſupponit intelligere. Quid plura? videtur expreſſum ab Ariſtotele hoc capite, cum ait voces eſſe notas affectionum animi, Et accedit manifeſta ratio. Ad proferendum ſermonem eo modo ſignificativum, neceſſaria eſt cognitio habitudinis inter ſignum, & ſignificatum ex inſtituto: ſed hoc à ſenſu attingi non poteſt, ut docet Scotus in 4 diſt. 1. q. 1. & patet ex eo, quia habitudo illa ſigni ex inſtituto eſt rationis, & à materia magis abſtracta, quàm ſenſus attingat. Diximus (inter ſignum ex inſtituto) quoniam habitudinem ſigni naturalis, & materialis ad ſuum ſignificatum, ut fumi ad ignem: fortaſsè percipit internus ſenſus.

Approbatur ſententia D. Th. & cum ſuperiori doctrina conciliatur.

Huic doctrinæ cum vera, & Dialectico plana videatur, non eſt cur repugnemus, tametſi nonnihil difficultatis in ea ſit præſertim ſi cum iis, quæ cum in prima quæſt. docuimus, conferatur: ſed ibi locuti ſumus de perceptione rei ſignificatæ mediante ſigno naturali, hic de ejuſdem rei expreſſione per ſignum ex inſtituto.

Solvitur 4. argum.

His prælibatis, ad quartam rationem occurrimus abſolute loquendo non eſſe incommodum, cum ſine advertentia loquimur, nullos in mente conceptus præcedere: adhuc enim voces eos exprimunt, quia communis naturalis loquendi modus, cui voces conformantur, eſt ut præcedant conceptus. Ad Auguſtinum dicimus, cum primo loco agere de vocibus indeliberate prolatis: in ſecundo loqui per hyperbolem, ad explicandam magnitudinem Divini eſſe. Nam dubitatio, quam ibi inſinuat: An voces plus ſignificent, quam mens capiat: vel è contra? alibi eſt expedienda. Eadem interpretatio eſt D. Chryſoſtomi. Ad exemplum de avibus, & dormientibus damus, nullos ibi intervenire conceptus, quanvis verum non ſit noſtrum intellectum inter dormiendum non operari, ut in li. 3. de anima q. 5 art. 4. diſſeruit, & in eodem capite indicat Niſſenus. Vnde eo loco non videtur aſſertive loqui.

D. Chryſ.
D. Greg. Niſſenus.

D. Aug.
Solvitur ultimum argumen.

Ad ultimum negat D. Auguſtinus capite 11. libr. de Magiſtro, mentientes non cogitare de rebus, quas ſermone proferunt, cum enim voces edant animo ſignificandi, neceſſario ſignificata concipiunt, ut proximè dictum eſt. Nec mentiri eſt ita contra mentem ire, ut verba ſonent, quæ mente non apprehenduntur: ſed ut ſignificent oppoſitum ejus, quod intellectu cognoſcitur verum. Itaque mentientis intellectus, & verum, & falſum apprehendit, ſed falſū tantum prodit. At inſurges. Eo pacto mentientem contradictorios aſſenſus ſimul habere. Si enim ut quis dicat, Regem Poſthumum in Africa occubuiſſe, oportet huius habere internā enuntiationem, cum ſciat oppoſitum eſſe verum, duas habebit contradictorias. Reſpondetur diſtinguendo illationem, ſequitur enim haberi duas contradictorias, alteram apprehenſam: alteram judicatam, non autem ambas judicatas, quod ſolum repugnat.

Solvuntur argumēta pro ſententia Boetii allata.

Argumenta pro ſententia Boetii, quatenus obſunt noſtræ, ita diluantur, imprimis aſſerimus in contextu Ariſtotelem non modo dixiſſe voces eſſe notas conceptuum, ſed eſſe notas primò, ut indicaret conſortium alterius ſignificati. Ad primum argumentum concedendum eſt voces inventas eſſe in ſupplementum conceptuum, qui per ſe manifeſtari non poſſunt: ſed hoc munus præſtare ſignificando immediatè res ipſas, neque enim ita conceptus innuunt, ut eorum tantum meritò ſignificent: ut ſupra dictum eſt. Contra quod nihil efficiunt verba Auguſtini.

Solvitur 1.

Ad ſecundum negandum eſt vocabula rerū, quæ confinguntur, ſolos indicare conceptus. Quanvis enim veram rem non ſignificent: utpote quæ nulla eſt, deſignant tamen objectum confictum per modum veri. Illud Syncategorema (Si) & ſimilia tantum abeſſe, ut ſolum conceptum ſignificent, ut ſi per ſe proferantur, quemadmodum nullum ingeneraat in audiente

Solvitur 2.

dicente conceptum ultimum, ita nullum denotant in loquente. Si autem sumantur cum categoremate, significant illius conceptum modificatum. Et cum D. Augustinus ait significare dubitationem, imprimis non loquitur de sola ea voce (Si) sed de tota oratione. Deinde vel loquitur de significatione solius conceptus, minime negando aliam, qua significet totum aggregatum rerum significatarum per illas voces: & tunc verum est per illam orationem exprimi dubitationem mentis: vel de re significata inesse objectivo: nam eo modo accepta est dubia propter denominationem ab actu interno. Similiter dicendum est omnes orationes imperativas, & optativas significare res ipsas modo non enunciativo, ut 4. cap. docebimus. Ad confirmationem negandum est nutus significare solos conceptus. Sermocinantur enim homines cum surdis nutibus, ut ait Augustinus cap. 3 de Magistro: idque de iisdem rebus. Quod vel inde patet: quia surdi, cum quibus loquimur, res ipsas nutu significant, ut Zacharias Luc. 1. significavit pugillarem. Vide etiam D. Tho. in 2. dist. 12. q. 1. art. 3.

D. Aug.

D. Thom.

ARTICVLVS IV.

AN SCRIPTA SIGNIFICENT VOCES: & quomodo?

HAec est secunda pars prioris pronunciati Aristotelici, in qua de scriptis eædem explicandæ sunt quæstiones, quæ hactenus expeditæ sunt de voce. Videlicet an significent vocem, & rem utrum eadem, an diversis significationibus? an per se existant signa, vel solum ratione vocis? Pro definitione primæ dubitationis sit primum pronunciatũ. Scripturæ, & res, & voces significant. Primam partem conclusionis, etsi non expresserit Aristoteles, supposuit tamen ut certam: quod ex illius interpretibus hoc loco manifestum. Et verò is tantum eam neget, cui omnia Græca sunt, & nihil per scripturam percipit: in quem rectà cadit censura Catonis. Legere, & non intelligere, negligere est. Secundum tradit Philosophus, Boetius, Albertus, & cæteri hoc capite. Augustinus 15. de Trinitate cap. 10. & de principiis Dialecticæ cap. 5. & in dialogo de Magistro cap. 4. Nullus denique est, qui dissentiat. Ratio optima est, quæ tangitur cap. 10 lib. 1. Introductionum, videlicet qui latinas literas legunt, nec intelligunt, nihilominus vocum conceptum formant: signum est ergo literas per se afferre notitiam vocum.

Primum pronunciatũ, scripta & res vocem significant.

Arist.

Boetius. *Alb.* *D. Aug.*

Probatur ratione.

Secundum pronunciatum, ad solutionem secundæ dubitationis. Scripta diversis significationibus repræsentant voces, & res. Probatur primò. Scriptura aliquando significat vocem, & non rem: ergo est diversa significatio. Consequentia est bona ex ea regula. Quæ separari possunt, ea reipsa, aliquo modo distinguuntur. Antecedens patet in Scriptura (Blictri) qua visa formamus similẽ vocem, nullam rem ulterius cognoscendo. Secundo significatio rei est simplex in Scriptura, ut statim demõstrabimus: significatio autem vocis complexa: integratur enim ex significationibus, quibus singuli characteres denotant singulos vocis sonos. Enimverò ut nomen scriptum significet vocem, non imponitur totum simul, sed per singulas literas. Quod colliges ex multis capitibus. Primo. Quia ut aliquis proferat vocem significatam ab scriptura, satis est, si cognoscat singulos ejus characteres. Secundò, quoniam nunc possum fingere vocabulum scriptum, quod hactenus nemo excogitavit, atque adeo nec totum simul ad significandum imposuit: quod nihilominus significabit vocem sibi respondentem: ergo significatio scripturæ, respectu vocis, calescit ex significationibus literarum. Tertio idipsum visitur in dictione (Blictri) quæ nunquam fuit per se totam imposita: ergo significatio totius orationis est aggregatio significationum suarum partium, ita res habet in scriptura.

Secundũ pronun-

Probatur pronunciatum scripta diversis significationibus repræsentant voces & res.

Probat. 1.

2.

3.

Oppones adversus hoc pronunciatum: Aristoteles eodem modo dixit scripta esse signa vocum, quo dixerat voces esse signa conceptuum: sed voces significant conceptus integre, & non per distinctos articulos: ergo idem erit dicendum de scriptis. Et confirmatur. Si scripta solam significationem partem haberent, significarent voces, ut quod, & principaliter, atque consequenter pro ipsis in oratione acciperentur. Quod est manifestè falsum.

Object. 1.

Huic objectioni (qua nonnulli persuasi sunt ut scripturæ tribuerent significationem simplicem respectu vocum distinctam à significationibus partium) occurres facilè negando Aristotelem constituisse omnimodam similitudinem inter vocem, & scripturam: sed in eo tantum quod utræque præter res aliud significent: voces quidem conceptus: scriptura autẽ voces. Quanvis in modo sit magna diversitas: siquidem vox nequit exprimere conceptum, nisi significando rem: scriptura vero significat vocem, etsi nullam rem ulterius indicet. Vnde ad confirmationẽ respondetur scripta esse quidem primo, & per signa vocum, sed non doctrinalia: & idcirco cum in oratione ponuntur pro eis non accipi: quanvis ignari alterius significationis comparatione rei, cum scripturam legunt ad voces recurrunt.

Occurrit object.

Oppones secundo singulos articulos in voce

Object. 2.

voce significare characteres, verbi causa sonum (A) hanc literam, & sic in cæteris: ergo non posse è contra characteres esse articulorum signa. Respondetur nullum esse incommodum, quod hæc sint mutuò signa. Quod non accidit integris dictionibus: scriptæ enim significant vocales, non è converso, quantumvis nobis videamur mediis vocibus in cognitionem scriptutarum devenire; id enim est ob similitudinem, non ob significationem.

Occurritur object.

Tertium pronunciatum. Scriptura significat rem per eandem significationē, qua vox.

Tertium pronunciatum. Scriptum significat rem per eandem significationem, qua vox, ita ut ea significatio immediatè, & quasi intrinsecè afficiat vocem, remote, & extrinsecè scripturam. Probatur. Vox, & scriptura eadem impositione significant: sed hæc ipsa est vera significatio: ergo est unica. Major probatur: quia ut nomen scriptum censeatur impositum ad significandum satis est, vocem, quam exprimit, significativam esse: si enim modo imponeretur hæc vox (Blictri) ad significandum Turcam, absque alia impositione, idem significaret ejus scriptura. Ratio nimirum est, quia signum vocis significantis, & in ejus locum substituit, juxta illud axioma Dialecticum (signum alicujus signi, est etiam signum significati.) Atque hac de causa addidimus in cōclusione significationem esse intrinsecè in voce, extrinsecè autem in scriptura: quia illa imponitur per se: hæc per quandam consecutionem ab impositione denominatur. Quod fortassè movit Aristotelem ut significationis scripturæ per ordinem ad rem nunquam meminerit.

Object. 1. Oppones primo contra hoc pronunciatum id, quod supra indicavimus. Si eadem foret significatio vocis, & scripturæ, non rectè divideretur signum doctrinale in illa tria membra, conceptus, voces, & scripta, siquidem posteriora duo ab una forma denominantur.

Solutio object. Respondetur negando illationem: ad multiplicationē enim signorum in concreto satis est multiplicatio rerum significantium: quia ut nomina adjectiva dicantur in numero plurali sufficit multiplicatio subjectorum, ut alibi dictum est: & fatentur cum Aristotele, qui dividunt sanū ut Analogum in varia membra: omnia enim denominantur ab una sanitate existente in animali, ad quod cætera dicunt attributionem: igitur etsi doctrinalis significatio non sit triplex, tria tamen sunt significantia, hoc est habentia significationem, & inter hæc voces, & scripta sunt analoga per attributionem unius ad aliud, scilicet scriptorum ad voces.

Object. 2. Oppones secundo. Scripturæ hieroglyphicæ (Quibus utebantur Chaldæi sequuti Zoroastrem eorum inventorem, & Ægyptii inventore Mercurio, ut author est Marsilius Ficinus in Platonem de summo bono c. 29. & utuntur hodie Sinarum & Iapiniorum populi) immediatè significant res nullas indicando voces: ergò habent peculiarem significationem, & sibi intrinsecam.

Mars. Fic.

Solutio object. Respōdetur omnia illa signa, quæ afferuntur, nō esse propriè scripturas: sed quasdam figuras inventas ad significandas res immediate. Ad eum modum, quo Arithmeticorum numeri significant certam rerum summā & Mathematicorum imagines, planetas, constellationesquè repræsentant. At nobis hoc loco, ut non est sermo, nisi de voce dearticulata, sicut ait Albertus, & Augustinus infra citandi, ita nomine scripturæ intelligimus eam, quæ coalescit ex partibus, seu literis.

Alb. Mag. *D. Aug.*

In duobus conveniunt, in tribus differunt voces & scripta in ratione signi.

Si præcedens doctina recolatur, invenientur scripta, & voces in significando dupliciter cōvenire, trifariam differre. Conveniūt primò: Quia ut voces significant conceptus, & res: ita Secundo, ut voces pro rebus tantum supponūtur, easque doctrinaliter significant, ita scripta discrepant primò, quoniam utraque significatio vocis rei nimirum, & conceptus, est simplex. at significatio scripturæ respectu vocis est complexa. Secundo. Scriptura est signum rei beneficio vocis formaliter, hoc est, eadem omninò significatione: at vox diversam sortitur significationem à conceptu, cum hæc sit naturalis, illa ex instituto. Tertiò differunt Quoniā scripta possunt exequi solum munus significandi vocem, nullam simul rem indicando, ut patet in scriptura (Blictri) at vox nequit indicare conceptum, non significata re aliqua: cum hæc repræsentatio sit veluti medium ad illam consequendam, ut supra monuimus.

QUÆSTIO IV.

VTRVM CONCEPTVS IIDEM sint apud omnes: voces autem diversæ.

ARTICVLVS IV.

QVO SENSV VERVM SIT CONCEPTUS esse eosdem apud omnes.

Idem est conceptus esse eosdē apud omnes atq; esse signa naturalia. voces verò eosdem atque

HActenus explicavimus cum Aristotele in suo primo pronunciato, quænam essent conceptuum, vocum & scripturarum significata: nunc quis sit eorum significandi modus inquirimus. Et est secundū Aristotelis affatū, in quo astruit cōceptus esse signa naturalia, voces verò ex instituto, hic est enim planus, plenusq; illius sensus, si tota hæc doctri-

esse signa ex instituto.

doctrina recte cohæret. Nam idem esse apud omnes nihil est aliud, quam natura sua tale esse, non ex hominum arbitratu. Et è contra non esse ubique idem (quod Aristoteles de voce protulit, & scriptura) significat hæc ex libera voluntate esse signa. Quamvis hæc ita sint juxta graviores Interpretes, & consultam rationẽ: uberior tamen doctrina postulat, ut utramque hujus pronunciati partem accuratius examinemus. A prima igitur, quæ ad conceptus pertinet, exordii ita objicimus.

Objectio 1. quod conceptus non sint iidẽ apud omnes.

Cum Philosophus ait conceptus esse eosdem apud omnes, vel intelligit ab omnibus hominibus eosdem formari conceptus de eadem re, vel eum, quem quilibet apud se parit, omnibus inservire posse ad illius rei cognitionẽ: sed utrumque est falsum: ergo &c. Probatur minor quoad primam partem: De eadem re non modo finguntur diversi conceptus à diversis hominibus, ut videre est in rustico, & Mathematico, quorum unus apprehendit solem majorem tota terra, alter minorem rota plaustri, non modo inquam, diversi, sed etiam oppositi: cum de una propositione plerique contraria opinentur. Quoad secundam partem probatur, quia conceptus ab uno formatus, cum sit accidens, nequit migrare in mentem alterius: ergo non potest alteri repræsentare. Imo tametsi transferretur à Deo, nihilo magis inserviret alteri ad cognitionem: quoniam ut nemo vivere potest per alterius vitam, ita nec intelligere per alterius conceptum.

Explicatur objectio, & supponitur conceptũ esse imaginem objecti.

Ad explicationem hujus dubitationis est supponendum ex supra dictis, conceptum perinde ac speciem intelligibilem esse imaginem ad vivum exprimentem suum objectum, ad illudque referri transcendentaliter, tanquam ad mensuram & exemplar sui esse: quæ vero ita referuntur, per suammet essentiam, & naturam tendunt in terminos: cum autẽ rerum essentiæ mutari non possint, fit consequenter, ut hujusmodi conceptus ubiq; retineant suam repræsentationem, & per eam ducant potentiã in cognitionem objecti. Et hæc est præcipua ratio, qua interpretes hoc loco probãt, conceptus esse eosdem apud omnes. In ea tamen, ut firmior sit, duo examinanda sunt. Primum, an omnibus in universum conceptibus conveniat esse suorum objectorum imagines, an quibusdam tantum? Secundum, an conceptus constituantur in ratione signi per illum transcendentalem respectum formaliter: vel solum fundamentaliter.

Dubitatur an conceptus negationum, entiũ rationis, &

Quod attinet ad primum, inter Philosophos, qui opinantur conceptus esse objectorũ imagines, à quibus paucos excipio hoc certũ, ratumq; est: conceptus pure speculativos entitatum realium esse veras earum imagines, & similitudines essentialiter dependentes, ab ejus-

figmentorum sint eorum imagines.

modi rebus. Quoniam si illa sententia alicubi vera est, in his maxime, ubi nulla apparet ratio difficultatis. Verum non ita philosophandum esse conceptibus negationum, entium rationis, & figmentorum, imo & artefactorum, sic quispiam suadebit: Id quod nullam habet entitatem, nequit exprimere veram, & realem sui imaginem aliquo genere causæ, sed conceptus, ut sit vera alicujus imago, ab eo exprimi debet: ergo nullus conceptus est imago nõ entis: atqui negatio, ens rationis, & fictitium sunt non entia: ergo vel eorum non sunt conceptus, vel si qui dantur, à ratione imaginis longe absunt. Major hujus discursus probatur à D. Tho. q. 1. de veritate art. 8. quia id, quod non habet in se formam, nequit eam alteri impartiri. Minor est D. Augustini. lib 5. quæst. super Deuter. q. 4. & lib. 83. qu. p. 74. existimantis imaginem natura sua ducere originem ab eo, quod repræsentat. Unde acceperunt Durandus in 1. dist. 4. q. 1. Ægidius art. 1. q. 2. & 3. de ratione imaginis esse, quod ab alio sit expressa effective, vel exemplariter. Quibus consentire videtur Henricus quodlib. 4. q. 2. Idem probari potest in conceptibus practicis: cum enim sint causæ artefactorũ, minime possunt ab iisdem artefactis regulari, ne in eodem genere sint sibi mutuo causæ: quod si non regulentur, nec artefactorum imagines erunt: ut manifeste sequitur ex proposita ratione de entibus negativis: & dixit expresse D. Thom. 4. contra Gentes cap. 14. Ex his facile colligitur, quod in hac dubitatione etiam intendimus, non omnes conceptus essentialiter referri ad eorum objecta.

D. Thom. D. Aug. Durand. Aegid. Henric. D. Thom.

Defenditur pars affirm. dubitationis.

Tametsi hæc pars probabilis sit, maxime ob eorum, quos retulimus autoritatem. Opposita, quæ asserit omnem conceptum esse imaginem sui primarii objecti, illudq; transcendenti habitudine respicere, nobis videtur probabilior, & communior, supponendo cum Ferrariens. 1. contra Gentes. cap. 71 Capreol. 2. d. 39. quæst. 1. artic. 3. Soncinate 10. Metaphys. q. 16. & aliis (quod non est hujus loci disputare) negationem, & ens fictum habere in intellectu proprium conceptum. Pro ea afferri possunt, penè omnes Autores, cum absolute dicunt præeunte Aristotele 1. de Anima, omnem nostram cognitionem fieri per assimilationem intellectus ad objectum cognitum, quod expressit Henricus in summa art. 1. q. 5.

Ferrar. Capreol. Soncin. Henric.

Stabilitur ratione.

Et probatur. Unius potentiæ unus est operandi modus, ut argumentatur Scotus in 1. d. 2 q. 7. ergo si intellectus cognoscit entia positiva producendo in se eorum repræsentativos conceptus, eadem ratione cognoscet cætera, etiam negativa. Et confirmatur. Quia intellectio, ut supponimus, est actio productiva con-

Scot.

stituens rem præsentem intellectui, non in esse reali, sed intentionali: atqui non apparet alius modus constituendi objectum intentionaliter præsens, quam per ejus imaginem. Alioqui si intellectio producta alia qualitate non repræsentativa potest efficere rem præsentem, quorsum adigimur ad invehendas imagines & interna idola, quæ tanto labore tuemur? Quod enim aliqui recentiores dicunt conceptus negationum esse illarum similitudines, non imagines (opinati scilicet imaginem angustius patere, quam similitudinem, quia præter repræsentationem, qua similitudo contenta est, exigit, ut exprimatur ab eo, cujus est imago) etsi verum sit nihil efficit: quia, ut mox dicemus, conceptus exprimuntur à negationibus. Præterea quoniam similitudo in repræsentando nulla in re ab imagine differre potest.

Solvitur prior pars argumenti in opposi- tum facti. Quare ad rationem in oppositum negamus majorem propositionem. Ad probationem dicimus eundem D. Thomam, loco citato ad 7. admittere, negationem aliquo modo esse exemplar suæ cognitionis. Vbi ostendit se priori loco fuisse locutum de communicatione effectiva: hæc enim tribui negationi non potest. Vnde ad rationem, qua utitur, patet respondendum esse illud intelligi in causa effectiva; non vero in exemplari. Quam non est majus incommodum influere verum esse, tametsi non sit positiva, quam causam finalem, de qua non est dubium, quin habeat reales effectus, esto sit rationis vel negativa. Nimirum hę causæ finales, & exemplares habent influxum passivum, aut quasi passivum qui non oportet, in re supponat aliquam entitatem realem. Admittimus igitur sine examine imaginem debere exprimi, saltem formaliter extrinsecè, seu exemplariter à suo repræsentato: negamus verò non ita exprimi à negatione.

Solvitur 2. pars argumenti in opp. situ allati. Ad aliam partem ejusdem argumenti de conceptibus practicis facilè respondent, qui existimant artefacta quoad existentiam accipere esse ab arte, & exemplari creato: quoad essentiam verò præsupponi. Nimirum fatentur conceptum practicum non pendere à re quoad ejus existentiam: ad secundum essentiam in eandem non tendere respectu essentiali: ut veram artefacti imaginem, & exemplatam inficiantur. Est consequens hæc sententia ad eam quæ traditur in 1. Physic & docet res creatas non pendere ab ideis divinis practicis, quoad suas essentias, sed quoad existentiam. nam ex mente D. Thomæ quæst. 4. artic. 1. & aliorum Autorum, ita se habent artefacta ad mentem humanam, ut naturalia ad divinam.

SECTIO ARTICVLI.

DISQVIRITVR, AN CONCEPTVS constituatur formaliter signum per relationem superadditam.

HAEc est secunda dubitatio in hoc articulo proposita, quam de industria remisimus in hunc locum ex quæstione prima de essentia signi, ubi definita videbatur, cum ostendebamus formalē rationem signi in communi haud consistere in relatione. Est nihilominus specialis disceptatio de conceptu, ex iis, quæ proximè disputavimus expedienda. Igitur conceptū non esse formaliter signum per essentiā suam, & respectum essentialem ad objectum, sed per relationem superadditam docet Cajetan. 1. p q. 28. art. Scot. quod lib. 13. art. 3. quanvis non ita expressè Aegidius in 1. d. 27. q. 3. & alii. Probatur primo. In scientia est relatio secundum esse ad objectum: ut ex Prædicamentis patet: & in Metaphys. demonstrabitur: ergo habet relationem ab entitate sua distinctam: atqui hæc sententia præsertim est actualis conceptus: ergo quanvis conceptus habeat respectum transcendentalem ad objectum, non respuit realem relationem. Et confirmatur. Quia relata tertii generis (quæ aut omnia, aut pene omnia sunt transcendentia) præter entitatem fundant realem relationem. Quam expressè concedit D. Thomas in 1. d. 3. quæst. 4. art. 2. ad 4. in Materia prima per ordinem ad formam substantialem. Secundò. Verbum divinum est signum creaturarum non minus proprium, quam noster conceptus sui objecti: sed dicitur earum signum per relationem, rationis: ut docet D. Tho. 1. p. q. 34. art. ergo idem erit dicendum de nostro verbo mentali, sive conceptu.

Proponitur pars affirmativa, & roboratur argumentis. Primò. Cajet. Scotus. Aegid. D. Thom. Secundò. D. Thom.

Ad solutionem hujus dubii supponendum ex prima quæstione, relationem signi naturalis in rebus creatis non esse specialem relationem ad hoc munus à natura destinatam, & à quavis alia distinctam: sed perpetuò coincidere cum aliis relationibus causæ vel effectus, aut similibus, advenireq; illi denominationem signi ex aptitudine ad pertrahendum potentiam cognoscentem in notitiam alicujus rei. Deinde rationem formalem signi compleri per id, quod eidem signo est ratio promovendi potentiam ad rem cognoscendam. Quod ibidem probatū est ea ratione, quia id perficere debet rationem signi, quod est ratio cognoscendi, hoc vero appellamus causam cognoscendi.

Advertitur quæ sit relatio signi naturalis. Advertitur 2. per quid completur ratio formalis signi.

Quibus præsuppositis solum de nomine videtur esse præsens dubitatio. Certū quippe est conceptus admittere relationem tertii generis ad objectum (si illud genus relationis, cū Aristotele

Pars negar, asseritur, & explicatur.

ſtotele admittatur) idque oſtendunt rationes factæ pro prima ſententia. Verum eam relationem eſſe formalem rationem ſigni nullo pacto conficiunt. At neq; eæ, neq; aliæ conficere poſſunt: quoniam prædicta relatio, etſi conveniat conceptui, nullo modo eſt neceſſaria, conduceitve ad repræſentationem: hæc enim perfecta eſt in imagine, quæ omnem antecedit relationem. Atque hæc ſit reſponſio ad primam rationem alterius partis conceſſa nimirum ea relatione, negare eam pertinere ad rationem ſigni, cum ad omnem habitudinem ſignificandi ſufficiat tranſcendentalis reſpectus.

Solvitur 2. ratio in oppoſitũ.

Ad ſecundam negandum etiam eſt verbum Divinum dici ſignum à relatione rationis: ſi verum eſt fundamentum ſuperius factũ. Quod forma ſigni eſt ea, quæ eſt ratio cognoſcendi ſignificatum: nam Verbũ Divinum non repræſentat Patri creaturas mediante relatione rationis, ſed per ſuammet ſubſtantiam, & intrinſecam repræſentationẽ: quare ab eadem ſignũ conſtitui debet. Inſtabis Signum eſt reſpectivum ad ſignificatum, ergo vel includere reſpectum eſſentialem, vel aſcititium: Verbũ Divinum nõ poteſt habere eſſentialẽ, ergò includet formaliter, qua ſignum, reſpectum rationis. Reſpondeo primo, Majorem eſſe veram reſpectu primarii objecti, non autem reſpectu ſecundarii, creaturas verò eſſe ſecundarium objectum Divini Verbi: quare ut dicatur earum ſignum ſat eſſe, quod in primario obiecto, Eſſentia nimirum Divina, eas repræſentet. Reſpondeo ſecundo negando ſignum ſecundum ſe includere reſpectum ad ſignificatũ: ſed hoc ſolum quod vim habeat illud manifeſtandi. Cujus exemplum eſt etiam in rebus creandis, nam fumus haud dicit relationem tranſcendẽtem ad ignem, ſed naturam abſolutam talẽ ut poſſit ignem manifeſtare: licet ergo ſignũ formale creatum habitudinem tranſcendentem habeat ad obiectum, non erit hoc exigendum in omni ſigno formali, etiam divino, ſiquidem non vendicatur a communi ratione ſigni, nec à ratione ſpecifica ſigni formalis nisi tantum creati. Plura de hac re locus averſatur.

Reſpondetur argumento initio articuli facto. *Boetius. D. Thom. Scotus.*

His utcunq; expeditis, ad argumentum initio articuli poſitum reſpondet Boetius, Philoſophum intelligere conceptus eſſe eoſdem apud omnes priori modo: hoc eſt omnes formare ſimiles conceptus de una re. Quem D. Thomas exponit de conceptibus ſimplicibus: nam propoſitiones conſtat apud varios eſſe omnino diſcrepantes. Verum Scotus hic q. 3 limitationem D. Thomæ non admittit, & meritò, ut oſtendit impugnatio de conceptu ſolis in argumento poſita: niſi D. Thomas intelligat ab omnibus formari eoſdem conceptus ſimplices, ſi omnia ſint paria; at hoc modo etiam propoſitiones ſunt eædem, quod impugnat. Quamobrem poſteriori modo accipienda eſt mens Philoſ. videlicet conceptus natura ſua habere vim ſignificandi, ut ubicunque ponantur, idem repræſentent: quod non habent voces & ſcripta, cum quibus Ariſtoteles conceptus comparavit. Ad improbationem hujus partis reſpondetur juxta mentem Scoti, propoſitionem Philoſophi non eſſe abſolutam, ſed conditionatam: ad hunc modum. Conceptus ejuſmodi eſt, ut, in cujus vis mente ponatur, idem ſemper repræſentet. Ad cujus veritatem nihil refert, an conceptus unius tráſferri poſſit in mentem alterius nec ne. Qua de re in Metaphyſica diſſeremus.

ARTICVLVS II.

QVO SENSV VERVM SIT, VOCES non eſſe eaſdem apud omnes.

Suadetur voces naturaliter ſignificare

Docuimus ad initium hujus quæſtionis cum primis Ariſtotelis interpretibus idem valere voces non eſſe eaſdem apud omnes, ac non habere ex ſe vim ſignificandi, ſed ex hominum arbitratu: vel certe illud ex hoc ſequi: nam, quia voluntas hominum imponentium ubiq; eadem non eſt, ideò voces impoſitæ eædem eſſe non poſſunt. Sed neque antecedens, nec conſequens hujus doctrinæ vera eſſe videntur, hoc eſt, nec voces omnes videtur ex impoſitione ſignificare, nec ſi ita ſignificent, ſequitur eaſdem non eſſe. Illud multis modis oſtendi poteſt. Primo ex authoritate Ariſtotelis 1. Politicorum cap. 2. ubi ait ſermonem eſſe homini naturalẽ, eo quod ſuapte natura ſit animal ſociabile. Idem ſentiunt Heraclitus, & Cratylus apud Platonem. Ipſe verò Plato ita eorum ſententias improbat, ut fateatur ſignificationem vocum habere fundamentum in earum natura, perfici verò humana voluntate. Philo Iudæus lib. de ſomniis ait, ſicut hinnitus eſt proprius equi, & latratus canis, & mugitus bovis, ita ſermonem eſſe hominis. Primo. *Ariſt.* *Heraclit. Cratyl.* *Phil. Iud.*

Vnde ſecundo idem probatur, quod natura conceſſit brutis animantibus, homini denegare non debuit, eſſet enim præpoſterus naturæ ordo: ſed animantibus conceſſit voces naturaliter ſignificantes: ergo & hominibus. Minor eſt Ariſtotelis 7. Politicorum cap. 2. D. Auguſtini 2. de doctr. Chriſtiana cap. 2. & oſtendit exemplo galli gallinacei vocantis reperto cibo gallinam: & columbi gemitu allicientis columbam: eſt D. Thomæ hoc loco lection. 2. ubi concedit brutas animantes non modo res ſignificare per voces, ſed ſuas etiã cõceptiones. Certè niſi ſermo hominibus eſſet à natura, non Secundo. *Ariſtot. D. Aug.* *D. Thom.*

poſſet

posset Attis filius Crœsi ab ortu mutus, cū videret militem stricto gladio irruentem in patrem, prorumpere in eam vocem. Miles ne occide Cræsum, quod narrat Plinius lib. 7. naturalis Historiæ cap. 24. Solinus c. 7. Polihistoron. Gellius lib. 3. noctium Atticarum cap. 9. Quoniā mutus à nativitate surdus est: at surdus non potest per doctrinam voces addiscere.

Plinius. Solinus. Gellius.

Herodot. Nō est minus memorabilis historia, cujus meminit Herodotus lib. 1. non longè à principio, de duobus pueris inter pecudes jussu Psammitichi Aegyptiorum regis ea arte educatis, ut humanam vocem non audirent, hi cum post biennium primum homines vidissent, beccus hoc est, apud Phryges panem, proclamarunt, quo facto creditū est esse illos homines mortalium antiquissimos, quorum vox à natura esset expressa.

Tertiò. Tertiò. Sermo primorum parentum non potuit ex impositione esse: aut enim ambo cōcurrerēt in ea impositione, aut solus Adamus; si ambo, quibus vocibus mutuum consensum explicuerunt: si ex instituto significantibus, de illis redit eadem quæstio: si naturaliter, habetur institutum: solus Adamus, quomodo Evæ indicavit tot vocum impositionem, & quo tempore? longum enim exigebatur; fuit ergo ejus sermonis significatio merè naturalis. Et confirmatur, quia Scriptura Genes. 2. docet, nomina ab Adamo animalibus imposita esse eorum propria, & quodcunque vocavit Adam animæ viventis, hoc ipsum est nomen ejus: nomen verò quod sola impositione significat, non potest rei proprium appellari. Idem dici potest de illo sermone, quem Deus concessit hominibus turrim Babel ædificantibus. At hæc probant falsum esse illud antecedēs, quod voces significent ex instituto.

Quartò. Quod tametsi verum esset; non videretur rectè consequi, ut voces non sint ubique eadem, & sit quartum argumentū. Essentia rei ubique est eadem: sed vox significativa, essentialiter est significativa: ergo ubique est eadem, & significat omnia sua significata. Major, & consequentia patent. Minor declaratur. Vox per impositionem accipit significationem; omnis autem forma in subjecto existens necessario causat suum effectum formalē: ergo postquam semel significationem accipit, necessario est significativa, & quod consequens est, apud omnes idem significat.

Voces bifariā sumi possunt. Dicendum nihilominus est verissimam esse Aristotelis suppositionem, pro cujus majori explicatione notādum est, voces bifariam spectari posse. Primo ut sunt quædam naturales qualitates, videlicet soni, qui ab aliqua causa in sua productione pendent: Secundo ut accipiuntur ex libera voluntate ad hoc vel illud significandum. & utroque modo esse signa: primo quidem modo naturalia, quemadmodum cæteri effectus sunt signa suarum causarum, & quoad hoc pares sunt voces brutorum, atque hominum, ut docuit Magnus Albertus tract. 2. cap. 1. quemadmodum enim hinnitus, quia peculiari modo editur, significat equum, & mugitus bovem, ita sermo humanus ob dearticulationem, quæ non potest habere aliud principium, quam rationem humanam, repræsentat hominem, ut effectus suam causam, & hac ratione est idem apud omnes. Secundo modo sunt voces signa ex instituto, & apud eos tantū significant, quibus innotuit impositio.

Alb. Mag. Voces pro sono sumptæ sunt naturalia signa: at pro significatione ex instituto.

Objectio. Dices, & nonnullos brutorum sonos, & aliquos jam humanos, & risum, & gemitum præter causam producētem, significare rem aliam, ut lætitiam, vel dolorem: & in brutis præterea res externas, ut vox galli repertum ostendit cibum, & similia: & tamen has significationes non esse ex impositione: ergo dari significationem naturalem in vocibus, quæ non sit significatio effectus respectu suæ causæ.

Solutio. Respondemus hanc significationem in brutis, & in hominibus, dum ex naturæ instinctu operantur, reducendam omninò esse ad significationem effectus, nam hęc omnia significativa sunt affectus interiores naturaliter impellentes animal ad proferendos ejusmodi sonos: ex affectu enim ea sequitur motio in cæteris facultatibus exequentibus, & sonum causantibus, ut non possint aliter, quam eo modo sonum edere, ut patet in eo, qui invitus ridet. Itaque ut talis sonus, indicat tale animal, ut illius causam: ita sonus certo quodam modo variatus, causam taliter affectam: Verbi causa, vox à gallo edita, cū cibum repetit, non significat cibum inventum, sed lætitiam appetitus, quæ ad emittendum illum sonum absque ullo intuitu significandi cibum compellit: quod manifestè docuit Aristoteles in 7. Politicorum capit. 2. cum dixit, brutorum voces solum molestum & jucundum significare. Dixi hanc significationem in vocibus naturalibus humanis esse simpliciter repræsentationem effectus comparatione suæ causæ, quia ut annotavit S. Thomas 1. 2. q. 50. art. 3. homo dupliciter utitur virib⁹ sensitivis: uno modo ex instinctu naturæ, alio ex imperio rationis: & propter hunc secundum operandi modum nonnunquam utitur illis iisdem vocibus de industria ad significandum dolorem vel lætitiam, non ut causas, sed ut objecta significata.

Arist. D. Thom. Arist.

Solutio argumētorum initio propositorum. His breviter annotatis. Ad primū argumentum initio propositum negandum est voces non significare ex instituto. Ad locum Aristot. Respōdetur eodem sensu dixisse sermonē esse hominibus naturalē, quo c. 2. c. ejusdē lib. dixit,

civita-

Primi argumenti enodatio.

civitates à natura esse, non quod natura, absque humana industria eas extruxerit, sed quia natura hominis proclivis sit ad societatem vitæ, in quem finem civitates extruxit. Igitur quia homo natura sua animal sociabile est, & in societatem venire non potest nisi sermone utatur, dicitur sermo ei naturalis. Non est diversa responsio Ægidii quodlib. 1. qu. 16. cum ait, idcircò voces homini naturales dici, quia eas articulare, & invicem communicare soli humanæ naturæ contingit. Eadem videtur esse sententia Platonis, cum ait, vocum significationem habere fundamentum in earum natura, nisi loquatur de quibusdam vocibus, quæ dicuntur per Onomatopœiam, ut sibilare de serpentibus, coaxare de ranis, ut eum interpretatur Marsilius Ficinus in Cratilo, nec dissentit Aristoteles in 7. Politicorum. Quo sensu interpretandus sit Philo Iudæus, patet ex annotatione, ubi confessi sumus, aliquo modo sermonem dici homini naturalem.

Aegid. *Marsil. Ficin.* *Arist.*

Secundi argumēti enodatio. *Alb. Mag.*

Ad secundum argumentum negamus cum Magno Alberto non fuisse concessas homini- bus suas voces affectus naturaliter indicantes, quemadmodum brutis: licet hæc plures acceperint a natura voces, quam homines, quod humanæ dignitati non derogat, nam homo artem, & rationem accepit: quibus sermonem sibi potuit comparare, bruta nisi à natura accepissent, haud voces ad significandum instituissent. Similis ratio assignatur à Galeno lib. 1. de usu partium cap. 2. & latè explicatur in lib. 2. de generatione cap. 8. q. 3. art. 2. cur natura cæteris animantibus arma vestesque procurarit, hominem verò quasi è naufragio inermem, spoliatum projecerit. Quod affertur ex D. Thoma, brutorum voces explicare aliquo modo ipsorum conceptiones, intelligendum est de significatione secundaria, & consecutiva: nam illæ voces directè solum significant molestum, & jucundum, ut docuit Aristoteles, bruta verò cum edunt vocem ex affectu doloris, non apprehendunt dolorem: Ergo neque vox significat ejus apprehensionem, nisi per circuitum, quatenus brutum apprehendit doloris objectum. Attis (si vera est materia) mutus ad illud usque tempus extitit, non surdus: quocirca, etsi voces non efferebat, addiscebat tamen, & earum tenebat significatum, alioqui nisi audisset, formare vocem non posset. Quod adeo verum est, ut Aristoteles 4. lib. de historia animalium cap. 7. doceat, nec ipsas aves modulate canere posse, nisi inter eas alantur quarum audiant, addiscantque vocem.

Galen.

Quo sensu dixit D. Thom. brutorum voces explicare eorum conceptiones.

Vt verò pateat quomodo Attis tunc primum loqui potuerit, est sciendum, nervos administrandis sensationibus necessarios oriri ex cerebro, sed non omnes initio statim esse disiunctos: nam nervi descendentes ad auditum coeunt in unum truncum cum iis, qui munere administrandi loquendi funguntur. Vnde fit plerunque, ut qui muti sunt, etiam sint surdi, quia læsio contingit initio, ubi nervi sunt uniti: fieri tamen potest ut impedimentum locutionis sit in lingua, quo in eventu, etsi quis mutus sit, non erit surdus, & ob vehementē passionem tantum adhibebit conatum, ut dissolvat impeditæ locutionis vinculum, quod existimamus Cræsi filio contigisse. At surdus nemo est à nativitate, quin sit mutus, ut docet S. Thom. de sensu, & sensibili c. 2. vel quia læsio sit initio nervorum, ut diximus, vel quia surdus, nunquam didicit vocem formare, & multò minus ejus significationē percepit, quæ ratio est Alexand. lib. 1. Problematum quæst. 133. Vnde etiam patet, quam fictitium sit, quod affertur de pueris inter pecudes educatis: casu enim protulerunt sonum confusum similem vocibus caprarum, quem Phryges ambitiosè interpretati sunt, cū tamen primi homines non fuerint, vel si vox extitit formata, Dæmonis inventum fuit, ad homines illudendos: fortasse enim eo consilio jussit Psammetichus pueros extra humanum commercium educari: quo idem nostra ætate anno scilicet 1556 fieri jussit Rex Achebar Magni Tamorlani pronepos, ut cujus gentis lingua puer ita educatus, natura duce loqueretur, illius susciperet fidem: at non permisit Deus Optimus Maximus tantum principem, apud quem tunc temporis, fidei propagandæ causa, nostræ Societatis homines versabantur, in errorem adeò periculosum prolabi: itaque nullum prorsus verbum locutus est, qui ita educebatur.

Nervi sensationibus oriuntur ex cerebro *D. Thom.* *Alexand.*

Memorabilis nostra ætatis historia.

Ad tertium dicendum est, utriusque illius sermonis Autorem fuisse Deum, qui non modo voces imposuit, sed earum notitiam in mētes hominum infudit: ut de sermone primorū parentum docet Augustinus libr. 8. de Genesi ad literam cap. 16. & Abulensis in 13. cap. Genes. quæst. 341. De linguis verò in turri Babel conceptis speciatim id docet Cajetanus eo loco, qui addit, hoc factum esse à Deo; ut tam naturalium, quam artificialium autor cognosceretur. Vnde etiam verisimile est omnium Idiomatum, quæ simpliciter diversa sunt, autorem fuisse Deum, qui creditur in 72. linguas eo loco homines divisisse. Ad illud, quod subditur de impositione nominū animalium facta ab Adamo, variæ sunt doctorum interpretationes, inter quas duæ præcipuæ. Vna, dici ea nomina propria animaliū, quia in modo proferendi cohærebant tum animalium natura & proprietatibus, ut quæ significabat leonē, majestatem præ se ferret, atq; terrorem: quæ Philome-

Tertii argumenti enunciatio. *D. Aug.* *Abulens.* *Cajet.*

Confirmationis solutio.

lomelam, suavitatem. Secunda verior, significasse Moysem illis verbis, iisdem nominibus appellasse Adamum animalia in orbis conditione, quibus ea suo tempore Hebræis nuncupabant.

1. Solutio. Quarti argumenti. Secunda ejusdem solut.

Ad quartum argumentum respondetur primo Aristotelem non loqui de voce significativa cum reduplicatione, qua significativa est, sed de voce simpliciter: & asserit hanc non esse candem, id est, non habere unam significationem apud omnes. Secundo respondetur in forma concessa majori distinguendo minorem, si enim velit vocem significativam essentialiter esse talem ubi significat, concedenda est: si autem contendat vocem ubique significativam esse, neganda: quoniam, ut supra notavimus ex D. Augustino in libr. de Magistro, & docet Scotus in 4. dist. 1 q. 5. signum ex instituto non est significativum: nisi ubi est notitia de illius impositione. Ad probationem illius minoris dicendum est, vocem per impositionem non accipere aliquid intrinsecum, quod secum deportet, sicut papyrus accipit albedinē, sed impositionem manere in sola hominum existimatione: quamobrem apud eos tantum censebitur impositionem habere, qui illius habent cognitionem.

D. Aug. *Scotus.*

QUÆSTIO V.

VTRVM IN NOSTRO INTELLEctu sint aliqui conceptus veri vel falsi: alij veritatis; & falsitatis expertes.

ARTICVLVS I.

DE QVA VERITATE ET FALsitate Philosophus hic loquatur.

Quid sit veritas.

Non possumus tertium Aristotelis pronuntiatum explicare, nisi veritatis naturam & subjectū, quoad Logica ferre potest, explicemus. Initio igitur supponendū cum D Tho hoc loco lect. 3. omnē veritatem esse habitudinem inter rem, & intellectū: quia, ut autor est Aristoteles lib. 6. Ethic. cap. 3. ita se habet verum ad intellectū, ut bonū ad voluntatem, quare ut nullum est bonum, nisi per ordinem ad voluntatem, ita nullum est verum, nisi per respectum ad intellectum. Porrò bifariam se habere potest res aliqua ad intellectum, Vno modo tanquam mensura ejus cognitionis quæ est in intellectu, quo pacto res naturales se habent ad nostram cognitionem: altero, ut mensuratum per cognitionē, & hac ratione affectæ sunt res omnes creatæ ad intellectus divini artem, tales enim sunt, quales ars divina præscripsit. Hinc orta est cōmunis divisio veritatis in veritatem rerum, & veritatem cognitionis: quarum prima, quæ omnes pervadit res, transcendens etiam appellatur, & est entis passio. Secunda vocatur à D. Thoma, & aliis philosophis veritas complexa, ab aliis formalis. Disputatio de veritate transcendenti est propria Metaphysicæ. Nobis hoc loco tantum erit sermo de veritate cognitionis, quæ definitur, conformitas inter intellectum, & rem: scilicet tunc intellectus verè cognoscit, cum rem percipit, sicuti est. Huic veritati opponitur falsitas (cujus etiam hic meminit Aristoteles) & est difformitas inter intellectum, & rem cognitam: ejus explicatio ex declaratione veritatis sumi potest, & postea manifestius tradetur.

D. Thom. *Aristot.*

Veritas dividitur in veritatem rerum, & cognitionis.

Quid sit veritas cognitionis.

Quid sit falsitas cognitionis.

D. Thom.

Quanvis ut certum assumamus, veritatem cognitionis esse habitudinem intellectus cognoscentis ad rem cognitam, adhuc manet incertum, quidnam sit ea habitudo, relatione, an absolutum: item an cernatur in ipsa formali cognitione ad rem cognitam, vel in re ut cognita ad se ipsam, ut est in rerum natura? & ab hac secunda dubitatione, à qua prima dependet, exordiendo. Est prima opinio Durandi in 1. d. 19. q. 5 Hervæi quodlib. 3. q. 1 art. 1. & 3 Ianduni 6 Metaphys q 2. accedit Soncinas ibid. q. 16. qui saltem eum judicat probabilem. Hi existimant veritatem non esse conformationem formalis conceptus intellectus ad rem cognitam, sed ejusdem rei ut cognita est ad se ipsam, ut est in esse reali, seu quod idem est, veritatem esse conformitatem conceptus objectivi cum re ipsa. Probant primo: intellectus cognoscens non dicitur conformis objecto, quia ita se habet cum formali cognitione in essendo, ut res quam cognoscit, ut manifestum est: sed quia res ita ab eo apprehenditur, ut est in se, ergo tota comparatio fit inter rem in esse cognito, & eandem in esse reali.

Durand. *Herv.* *Iandunus.* *Soncin.*

Sententia asserens veritatem esse conformitatē rei cum seipsa.

Probatur 2.

Secundò. In eo est primo veritas, quod significatur à vera enunciatione vocali. sed enūtiatio significat objectivam propositionē, ipsa autem solum denominatur vera tanquam ejus signum, ergo veritas est in conceptu objectivo. Quod si respondeas enuntiationem vocalem non solum esse signum objecti, sed etiam mentalis enūtiationis, & ab ea sortiri posse veritatē: imprimis assumis, quod omnes nō probant: deinde conficiam idem argumentum in mentali, nam mentalis quoque est signum objecti: ergo si vera dicitur, hoc habet, quia significat objectum verum asserente Aristotele in 8. c. huius libri orationem esse verā, aut falsam,

Aristotel.

quia

Ejus prima confirmatio.

quia res est, aut non est. Et confirmatur, quia objectum intellectus est verum: sed objectum supponitur cognitioni: ergo veritas prius est in objecto. Confirmatur secundo, quia intellectus quando formaliter judicat propositionem esse veram, non reflectitur in suum actum, sed comparat rem cognitam cum eadem ut est in se. ergo formalis veritas est in objectivo conceptu.

2 ejus confirmatio.

Secunda opinio docet veritatem in ipsa formali cognitione esse.

Opposita sententia est communis, & simpliciter approbanda. eam tradit D. August. 15. de Trinitate cap. 11. asserens veritatem esse in verbo interno. D. Thomas hoc loco lect. 3. & 1. p. q. 16 art. 1. & 1. contra Gentes c. 60. & Ferrariensis ibidem, Aegidius quodlibet. 4. q 7. Albert. Mag. tract. 2. in hunc librum cap. 2. Soncin. 6. Metap. q 17. Cajet. qui adeò certam hanc opinionem existimavit, ut probationem non adhibuerit. Possumus tamen eam probare primò ex Aristotele, quem Albertus Magn. tract. 2. cap. 3. existimat animo significandi hanc partem dixisse in hoc capite verum esse in compositione: compositio enim propriè dicitur de mentali, in qua inquit Albertus, est veritas, ut relatio in relativo Et sanè id voluisse Aristotelem non dubitabit, qui attente legerit hoc caput: ubi cum negat, vel affirmat in vocibus esse veritatem, semper eas subordinat conceptibus formalibus.

D. Aug. D. Thom. Ferrar. Aegid. Albert. Soncin. Cajet. Arist. Alb. Mag.

Probatur ratione primò.

Secundò, ratione desumpta ex propria, & universali ratione veritatis, quæ est conformitas intellectus, & rei significatæ: nam ejusdem ad seipsum non est conformitas, sed identitas, ut docet D Thomas q. 7 de veritate art. 3. & fatentur adversarii: at res cog[ni]ta si apprehendatur, ut est in se, omnino est eadem secum: ergo non potest denominari eo modo vera, sed eadem. Explicatur Minor: quando res cognoscitur, ut est in se (quod præsertim fit in notitia intuitiva, cujusmodi est ea, qua papyrum hanc intuemur, & qua beatu[s] Deum contemplatur) non habet aliud esse objectivum: quàm illud ipsum reale, quod possidet, vel denominatur à cognitione, vel à relatione cog[n]iti in re ipsa resultante: ergo tum temporis non sunt duo ex[tr]ema, inter quæ veritas esse possit: Secundò, ver[it]as intellectus est adæqua[ti]o mensurati

2\. cum sua me[n]sura: ideò enim Aristoteles, cæterique Philosophi ponunt in [es]sentia relationem tertii generis, cujus fundamentum est mensura: sed res objecta non mensuratur à se: si e[nim] ... d[i]stinctio necessaria est, maxime ubi unum est regula alterius: cum ergo formalis conceptus [sit] imago objecti, ab eoq; regulatur, merito dicitur primò, & per se vera, quemadmodum cæteræ artificiales imagines tunc veræ sunt, cum prototypis adæquantur.

Tertiò denique veritas enunciationis vocalis non consistit in conformitate rei ut significatæ ad se ipsam ut existentem, sed in conformatione propositionis propositionis adsignificatum; ergo idem erit dicendum de mentali.

Responsio ad primū. Arist.

Primum argumentum pro sententia Durandi rectè concludit veritatem non esse conformitatē intellectus cognoscentis cū re in essendo, sed in repræsentando, quatenus cognitio intellectus repræsentat rem ut est quod Aristoteles docuerat lib. 3. de Anima cap. 8. text. 37. falsò autem assumitur comparationem repræsentantis, & repræsentati fieri inter rem cognitam, & se ipsam ut est à parte rei, fit enim inter conceptum, cui convenit repræsentare, & objectum repræsentatum. Secundò. rectè ibidem occurrebatur: Nec audiendi sunt, qui contra Philosophum, & Philosophiam negant conceptus à vocibus significari. Ad instantiam dicendum est cum D. Thoma 1. p q. 16. art. 1. ad 3. Cajetano ibidem art 6. Alberto Magn. tractat. 2. cap. 3. veritatem in objecto esse ut in causa, ab eaq; derivari in cognitionem, quēadmodum sanitas à medicina confertur animali. Verum ut hoc non tollit sanitatem propriè, & formaliter esse in animali: ita illud non efficit, quo minus veritas insit conceptui. Aristoteles ait orationem esse veram, quia res est vera, sed quia est: ut animadvertit D. Thomas in loco proximè citato. De prima confirmatione postea latius dicendum est: nunc respondeamus cum Soncinate 6. Metaph. q. 16. ad 1. objectum intellectus esse verum non formaliter, sed causaliter, hoc est, esse rem, quæ cognita ut est, causat veritatem in cognoscente. Ad secundam dicendum, qui examinat, an res ita habeat, ut ipse apprehendit, comparare rem cognitam ad se ipsam: qui autem veritatem formalem expendit, in conceptum reflectitur, & eum cum re componit.

Responsio ad secundam. D. Thom. Albert. Cajet. Ad primā confirmationem responsio. D. Thom. Soncin. Responsio ad secundam.

Expedita hac secunda dubitatione nullo negotio prima dissolvetur: quamvis enim ii philosop[h]i, qui veritatem constituunt in conceptu objectivo, cogantur eam efficere ens rationis, cum sit respectus ejusdē rei ad se ipsam secundum aliud, & aliud esse. Nobis tamen licet oppositum asserere, cum statuerimus relationem veritatis fundari in mensura, quo[d] g[enus] relationis Philosophus constituere vi[]detur [int]er prædicamentales in lib. [5]. Metaph. ac pro[in]de realem facere: quod ita est intelligendum, ut si objectum sit ens reale, existens. & à conceptu, vel specie re[i]psa diversum, relatio sit realis alias erat rationis. Nec objicias Aristotelem in prædicamentis cap. [de] substantia asserentem orationem transire de ve[ro] in falsam, & è contra, absque sui mutatione: quod vide-

Relatio veritatis fundatur in mensura. Arist. Objectio.

videtur fieri non posse, si veritas sit relatio realis. Negat enim fieri mutationem ad formam absolutam, quæ sola à Philosophis mutatio existimatur, nam acquisitio relationis haud variationem inducit.

Solutio.

Veritas in entitate cognitionis propriè consistit.

Etsi verè omninò docuerimus, intervenire prædictam relationem in adæquatione cognitionis, & objecti, & eam appellari à gravibus autoribus veritatem formalem, ut patet ex Alberto, & D. Thoma supra citatis: nihilominus juxta sententiã à nobis superius approbatam, quæ significationem formalem constituit in fundamento ejusdem relationis, dicendum est, veritatem in eodem fundamento consistere. Etenim Aristoteles veritatem, & falsitatem attribuit signo, qua signum est: nam ut notavit D. Thomas in 3. lectione, Philosophus in primo pronunciato indicavit res per conceptus, & voces significari: in secundo ostendit, in qua specie signi hæc essent collocanda: in tertio demum exposuit affectionem ejusmodi signorum, nempe quod aliqua verè, aliqua falso significant, aliqua neutro modo. Quare cum veritas sit affectio signi non videtur costituenda in relatione, sed in adæquatione passiva, & respectu transcendenti, quo actus intellectus tendit in objectum, præsertim cum ea adæquatio sufficiat, ut conceptus dicatur verus, & ejus negatio, ut dicatur falsus: & eadem ratione verissimum sit Aristotelis dictum in prædicamentis, orationem absq; ulla sui mutatione de vera transire in falsum. Atque ita sentire videntur Capreolus in primo, distinct. 19. quæst. 3. conclus. 3. Soncin. Metaphys. quæst. 17.

Alb. Mag. D. Thom. D. Thom. Aristot. Arist. Gabriel. Soncin.

ARTICVLVS II.

VTRVM VERITAS REPERIATVR in omnibus intellectus operationibus.

Triplex est operatio intellectus. Quid sit prima. Quid secunda. Quid tertia.

Monuimus tum in antepredicamentis, tum initio hujus capitis tres esse intellectus nostri operationes, simplicium apprehensionẽ, propositionem, & discursum. Prima est, qua simpliciter rem cognoscimus nihil ei negando, vel tribuẽdo, ut cognitio hominis, aut Angeli. Secunda est in qua aliquid alicui attribuimus, vel ab eo removemus, uti hæc, Deus est summum bonũ. Tertia est, in qua non modo cognoscimus, & aliquid rei attribuimus, sed ex una, vel pluribus propositionibus alteram colligimus interposita particula illativa, ergo, aut igitur: quæ operatio, quasi supremum nostræ rationis opus, rationalis dicitur, vel ratiocinatio. Priores duæ pertinent ad hanc tractationem, de quibus proinde latius est dicendum. Tertia spectat ad libros resolutorios, in quibus eam explicabimus: sed quia hæc affectio per eadem fundamenta omnibus operationibus tribuitur, vel denegatur, necesse est illam hoc loco cum omnibus conferamus.

Vnica conclusio omni intellectus operatione veritatem constituens.

Sit igitur pro decisione hujus dubitationis unica conclusio. In omnibus intellectus operationibus datur veritas. Hæc quoad tertiam operationem à nemine expresse traditur, fortasse quia supponitur ab omnibus tanquam vera, vel certè quia ejus veritas non creditur diversa à veritate secundæ operationis ob rationem statim indicandam. Verum in tertia operatione non modo esse veritatem, sed etiam à cæteris distinctam, hac ratione, quæ omnibus his operationibus communis est, demonstratur. In tertia operatione est conformatio cum suo objecto distincta à conformatione reliquarum operationum: ergo & distincta veritas. Consequentia valet per locum à definitione. Antecedens quoad primam partem ostenditur: quia hæc cognitio (Homo est animal rationale, ergo est risibilis) repræsentat objectum, ut in se est, quod solum exigitur ad veram conformitatem. Quoad secundã ex eo patet, quia propositio illa, quatenus secunda operatio intellectus, tantummodò affirmat risibilitatem de homine, & huic objecto adæquatur: ut vero spectat ad tertiam operationem, asserit hominem esse risibilem, quia est animal rationale, quod est novum objectum, distinctã exponens conformationẽ: quod vel inde colliges, quia contingere potest, propositionem habere veritatem secundæ operationis, & falsitatem tertiæ: ut si eandem enunciationẽ ita colligas. (Homo est animal, ergo est risibilis) quamvis enim verum sit hominem esse risibilem, falsum est risibilem esse, quia est animal.

Probatur esse in 3. operatione.

Objectio. Arist.

Dices, propositio discursiva est quædam species secundæ operationis, quæ dividitur à Philosopho in 6 Ethic. c. 1. in notitiam primorum principiorum, Scientiam, Sapientiam, Prudentiam, & Artem. Ergo, etsi veritas pro positionis discursivæ sit distincta à veritate propositionis non discursivæ, adhuc continetur intra latitudinem secundæ operationis: & confirmatur, quia omnis ea veritas fundatur in affirmatione, vel negatione per copulam verbalem, quæ est propria secundæ operationis intellectus.

Ejus confirmatio. Responsio.

Respondeo, etsi discursus, seu tertia operatio frequentius accipiatur pro toto aggregato ex cognitione antecedẽte, & consequente, ut in 1. priorum patebit, juxta quam acceptionem omnis propositio, sive discursiva, sive non, numeratur cum secundis operationibus, nihilominus propriam ejus formam & essen-

& essentiam consistere in assensu illativo ex alio antecedente, qui magis præsupponitur, quam includitur in discursu. Negandum igitur est, vel propositionem discursivam contineri sub secunda operatione, etsi illam comprehendat: vel Aristotelem eam divisisse, distribuit enim eo loco omnem cognitionem certam, & evidentem, sive in secunda, sive in tertia operatione contineatur. Confirmatio falsum assumit, cum inter probandum nostram conclusionem ostenderimus veritatem discursus fundari in illatione, quæ tamen supponit veritatem antecedentis, & consequentis. Adde non modo in discursu, sed propositionibus etiam hypotheticis inveniri veritatem in alia copula, quam verbali, verbi causa, si homo haberet alas, volaret, in qua propositione, cum nulla sit actu verbalis copula affirmata, vel negata, est nihilominus actualis veritas.

Ad confirmationem responsio.

In secunda intellectus operatione veritas esse ostenditur.

Quod attinet ad secundam operationem intellectus, est conclusio Aristotelis hoc capite, & aliis mille locis, qui in objectionibus adversus veritatē primæ operationis articulo tertio adducentur: communi etiam omnium Autorum consensu approbatur, utpote inquam maximè cadit illa communis ratio. Vbi est cōformitas mensurati, & repræsentantis cum sua mensura ac repræsentato, ibi est veritas sed hæc, si alicubi, præcipue in compositione & divisione sunt: ergo inibi veritas principaliter efflorescit. Non est tamen exigua difficultas in assignando speciali, & insigni modo, quo veritas est in secunda operatione: sed pertinet ad quartum caput, ubi Aristoteles eum significare videtur cum definit enunciationem, orationem significantem verum, vel falsum.

In prima sua inest veritas.
Arist.
D. Thom.
Ferrar.
Capreol.
Aegid.

Denique in prima operatione suam inesse veritatem, docet imprimis Aristoteles 9. Metaph. cap. 7. & 3. de Anima cap. 6. ubi intellectū in apprehensione simplicium comparat cum sensu, quem lib 2. de Anima ca. 6. docuerat circa propriū sensibile semper esse verū. D. Thomas in primis duobus locis lect. 11. & 1. p. q. 16. art. 2. licet non tam expresse Ferrariensis 1. contra Gentes cap. 59. Capreolus in 1. d. 19. q. 3. art. 1. conclus. 3. Aegidius quodlib. 4. q. 7 Soncin 6. Metaph. q. 17. Probatur primo illa communi ratione. Conceptus simplex, si repræsentat rem ut est, non minus ei conformatur, quam propositio: ergo cum veritas in conformitate sit, non erit conceptui deneganda. Et confirmatur, quælibet res naturalis quantumvis simplex, ex eo quod conformetur suæ Ideæ in mente divina existenti, est vera, ergo simplex conceptus objecto conformis, verus erit. Secundo. In cognitione Divina, & Angelica nec est, nec esse potest compositio, & tamen est potissima veritas: ergo in nostra simplici erit.

Probat. 1. ratione.

Probat. 2.
D. Thom.

Respondent adversarii ex communi sententia Theologorum, præsertim D. Thom. 1 p. q. 16. art. 5. simplicem cognitionem divinam, & angelicā æquipollere nostro judicio, quo formaliter affirmamus unum de alio, & idcirco in ea esse veritatem, non in nostra. Verum facile impugnantur: quia etsi cognitio Dei, & Angeli in certificando intellectu se habeat ut nostrum judicium: modus tamen tendendi in objectum, & se illi conformandi, est per simplicem repræsentationem, alioqui non est cur potius ea notitia, quam nostrum judicium dicatur simplex: nam in entitate etiam judicium nostrum est simplex qualitas, & in solo modo repræsentandi est complexum: ergo si cum eo repræsentandi modo stat veritas, quare in nostra apprehensione non erit. Quæ hic opponi possent de cognitione divina, angelica, & humana practica in Metaph. dissolventur.

ARTICVLVS III.

DISSOLVVNTVR EA, QVAE PRIMA OPERATIONIS VERITATEM OPPUGNARE VIDENTUR.

Simplicis cognitionis veritas varie oppugnatur.

TAmetsi præcedentis articuli conclusionem quoad secundam, & tertiam operationem nullus improbet: quo ad primam pauci approbare vidētur, adeo ut communis sententia merito censeatur, quæ veritatem simplicium cognitionū de medio tollit. Hæc sententia traditur à D. Anselmo opusc. de veritate c. 6 D. Thom. hoc loco lect. 3 & 1. p. q. 16. art. 2. 1. contra Gentes cap. 59. & q. 1. de veritate art. 3 Alberto tract. 2. hujus libri cap. 3. Cajetano loco 1. p. citato Hervæo quodl. 3. q. 1. art. 2. & 3. Durando in 1. d. 19. q 5 n. 14 Probatur primo ex Aristotele, qui hoc ipso capite, in quo versamur, aperte docet in sola compositione, & divisione esse veritatem: idem affirmat 3. de Anima c. 6. text. 22. & 6. Metaph. ca. 2. Secundo ratione: in voce simplici non est veritas: ergo neque in simplici conceptu. Consequentia est Aristotelis hoc capite, & per se patet, cum vox sit vicaria conceptus, in qua proinde constitui debet tanquam in signo, quidquid est in conceptu tanquam in proprio subjecto. Antecedens probatur, quia non existimamus eum, qui profert simplex vocabulum, verum, aut falsum dicere, nisi perficiat enunciationem: nec vero intelligi potest, quæ adæquatio sit inter simplicem vocem, & rem in significando. Tertio, in cognitione sensitiva non datur veritas: ergo neque in simplici intellectiva. Consequentia est optima: nam cognitio sensitiva perinde est naturalis sui objecti similitudo, ac intellectiva apprehensio: ergo si veritas in illa non est, neque in hac erit. Antecedēs vel ex ipsa veritatis definitione cōstat, definitur

D. Ansel.
D. Thom.
Albert.
Cajet.
Hervæus.
Durand.
Arist.
Primum argumentum.
Secundū.
Tertium.

nitur enim veritas, conformitas inter intellectum, & rem, ut vidimus: quasi conformitas sensus nihil ad veritatem attineat &c. Quarto, in simplici cognitione non est falsitas: ergo neque veritas. Antecedens traditur ab Aristotele 3. de anima c. 6. & 9. Metap. c. 12. Consequentia ex eo probatur, quia contraria circa idem subjectum sunt, at veritas, & falsitas authore D. Thoma 1. p. q. 17. art. 4. habent formam contrariorum: ergo si altera nequit esse in conceptu, neque alia erit, vel si una esse potest, utraque erit.

Quartum. *Arist.* *D. Thom.*

Hæc controversia nobis videtur persimilis ei, in qua disceptatur, an accidens sit ens? quibusdam asserentibus solam substantiam esse ens, aliis tenaciter defendentibus, hoc accidentibus etiam tribuendum esse; & utraque ortum habuit ex eo, quod loquendi modus in hisce rebus angustior sit, quam earum definitio. Usurpari nempè solet nomen veritatis pro magis principali, cujusmodi veritas complexa, nomen verò entis pro eo, quod absolutè, & independenter ab alio existit, qualis est substantia, juxta illam Dialecticorum regulam, quod nomen analogi absque moderatione prolatum, supponat pro principali: cum tamen utriusque definitio veritatis scilicet, ac entis laxior sit, & minus etiam præcipuis accommodetur. Veritas enim formalis definitur conformitas cum objecto, quæ tum in complexo, tum in simplici reperitur, ens verò id, quod esse potest, sive per se ut substantia, sive in alio ut accidēs.

Quid sit veritas formalis.

Ad concordiam igitur utriusque sententiæ dicimus cum Aegidio quodlib. 4. q. 9. & autoribus nostræ sententiæ juxta mentem Aristotelis. 3 de anima citato, veritatem esse duplicem, alteram simplicem, alteram complexam: illam inesse in prima operatione intellectus, esseque simplicem conformationem imaginis cum suo Protorypo. hanc in secunda, & repræsentare conjunctionem unius cum alio, quæ magis est explicanda in capite 4.

Aegid. *Arist.* Veritas est duplex simplex est complexa.

Ex his responderi potest ad omnia loca Aristotelis: ipsum, cum asserit in secunda tantū operatione inveniri veritatem, & falsitatem, non negare simplicem veritatem in conceptibus, quam in locis à nobis allegatis adeo expressè concessit; sed loqui de veritate complexa, utpotè perfectiori, & frequentius usurpata,

Responsio ad primū argumentum.

Verum quia minus artificii & ingenii in hac responsione elucet, quilibet enim facilè dicet veritatem complexam non esse in simplici cognitione, sed incomplexa; addenda est solutio Ferrariensis 1. contra Gentes cap. 53. sumpta ex D. Thoma ibi, & p. q. 16. art. 2. imò ex Aristotele 6. Metaphys. capit. 2. propterea dictum esse ab Aristotele, & ab aliis receptum, veritatem esse in secunda operatione, non in prima, quia veritas est in intellectu enunciante, tanquam in cognoscente verum, quo modo non est in simpliciter apprehendente; qui enim judicat, existimat esse verum, quod cognoscit: at qui simpliciter cognoscit, nihil tale cogitat. In hac sententia est Aphrodisæus 3. de anima cap. 6. ubi ait, verum non esse eodem modo in complexione, atque in conceptu simplici, sed alio diverso: cæterùm quomodo id intelligendum sit c. 4. explicabitur.

Alia responsio ad idem argumentū. *Ferrar.* *D Thom.* *Aristot.*

Ad secundum argumentum negandum est in simplici voce non esse veritatem incomplexam, est enim philosophandum de vocibus eodem modo, quo de conceptibus, nimirum cōplexas non modo habere veritatem, sed eam significare, ut docebit Aristoteles cap. 4. simplices verò solum habere veritatem quatenus conformantur cum suo significato, ut dictum est de conceptibus: licet modus se conformandi objecto sit perfectus in conceptu, quia est imago, imperfectus in voce tanquam in vicaria conceptus. Ad probationem illius antecedentis respondetur, propterea nos non asserere, eum qui profert simplex verbum, verum dicere, quia etsi promit verum signum, non tamen verum significans, quod pari modo dicendum est de conceptu. Ad tertium negandum est in sensu non reperiri veritatem ob rationem ibi assignatam, quæ est sententia Aristotelis 3. de Anima c. 6. & Ferrariensis illo cap. 59. 1. contra Gentes: Philosophos autem in sua definitione hujus mentionem non fecisse, vel quia veritas sensus non est propria hominis vel quia augusta est & circa res tantum materiales, nec circa omnes versatur. Philosophi autem voluerunt veritatem hominis propriam, & rebus omnibus communem definire, alioqui potuissent definitionem ita construere, veritas est conformitas rei, & potentiæ cognoscentis. Quartum argumentum longius est discutiendum.

Responsio ad 2. *Arist.* Responsio ad 3. *Arist.* *Ferrar.*

ARTICULUS IV.

UTRUM IN COGNITIONE SIMPLICI falsitas inveniatur.

Qui simplicem cognitionem veritatis expertē faciunt, majori jure idem asserūt de falsitate. At inter cæteros videntur falsitatem illi concedere Aristot. l. 2. de Anima c. 6. ubi ait, sensum falli circa sensibile cōmune, & lib. 3. text 161. docet circa proprium sensibile, aut non falli sensum, aut rarò, expressius hoc docet de phantasia, 4. verò Metaph. text. 26. de sensibus externis cum asserit, si oculi sint dissimiles, non omnibus idē apparere. D. Thom 3. de Anima lect. 6. ait sensum dici falsum, quando aliter percipit res ac in se sunt. Ex quibus hoc argumentum exsistit, tū probatur & sit primum: sensus præsertim externia ppre tur, hen-

Arist. *D. Thom.* Argumentum probatur

In simplici cognitione dari falsitatē. hendunt simpliciter, ut est receptissima sententia: sed in eis est falsitas: ergo datur in simplici apprehensione. Minor probatur primo adductis autoritatibus, deinde experientia: sæpe enim per hos sensus cognoscimus res, quæ non sunt, aut ubi non, aut aliter atque sunt. Nam lingua bili infecta percipit dulce, ut amarum: oculus in collo columbæ à Sole illustratæ videt colores, qui revera non sunt, & autore Bonaventura in 2. d. 8. 2. p. dist. q. 3. paleæ visæ per fumum lucernæ ex serpentis pinguedine confectæ instar serpentium apparent. Ebrius videt geminas consurgere in mensa lucernas: & qui navigant prope littus, intuentur ædificia moveri: qui à longe rem contemplantur, album contuentur ut nigrum. Denique præstigiatorum opera cernuntur multa, quæ aut omnino non sunt, aut alibi & aliter sunt, quod si hoc fit in sensu, cur in simplici intellectu non continget?

Bonav.

Secundū. At probatur secundo contingere in intellectu. Enimverò rusticus falso apprehendit solem minorem, quam terram: & qui proposito aurichalco aurum apprehendit, non conformatur objecto, cui conformari debeat: item qui concipit chimæram, cum nullo objecto conformatur: ergo est falsitas in ea apprehensione. Antecedens probatur, quia veritas nō est conformitas inter conceptum, & rem objective sumptam, sed ut est à parte rei, saltem secundum essentiam: alioqui si conformitas cum re inesse objectivo sufficeret, nulla enunciatio esset falsa, siquidem omnis est conformis cum illo enunciabili, quod profert, sive in re ita sit, sive non: igitur cum chimæra à parte rei nihil sit, nulla ejus apprehensio cum objecto conformatur. Accedit, quia conceptus simplex potest repræsentare rem aliter, atque est, si vel ratione speciei, qua utitur, vel ob aliud impedimentum simul occurrens ad objectum, ut est, imperfecte determinetur.

Ejusdem confirmatio.

Tertium. Tertiò, nulla videtur major ratio, ob quam detur falsitas simplex in re, quam in conceptu, sed in re nonnunquam datur: ergo & in conceptu. Major, & consequentia notæ sunt. Minor probatur ex Aristotele 5. Metaph. cap. 5 asserente falsa esse, quæ apta nata sunt apparere, aut qualia sunt, aut quæ non sunt, quem sequutus D. Augustinus lib. 2. soliloquiorum cap. 6. relatus à D. Thoma 1. p. q. 17. definit falsum, quod aliter, atque ipsum est, videtur esse: autem aliquas res hujusmodi docet idem Augustinus lib. citato eodem cap. inquiens, Tragœdum esse falsum Hectorem, & stannum falsum argentum: & Aristoteles loco citato, diametrum esse falso commensurabilem lateri. Præterea artefacta, quæ non conformantur cū Idea artificis, falsa dicuntur, ut domus deficiens à regula architecti: ergo conceptus simplex,

Arist. D. Aug. D. Thom.

Argumenti confirmatio.

quando cum objecto mensuratur, si ei nō conformatur, difformis ac falsus erit.

Communis sententia. Communis, & vera sententia est simplici apprehensione non esse falsitatem, nisi per accidens. Est expressa Aristotelis 9. Metaph. cap. 12. text. 22. & 3. de Anima cap. 6 tex. 29. ibidem dari falsitatem per se Averrois, D. Thomæ, Philopon. Alberti Magni in 2. de Anima tract. 3. cap. 5. Apollinaris q. in simplici 13. Ægidii quodlib. 4. q. 17. Ferrariensis 1. contra Gentes cap. 59. item D. Thomæ 1. p. q. 17. art. 3. necnon Viguerii in institutionibus cap 3 §. 8. versic. 5. Probatur primo ratione Aristotelis loco Metaph. citato. Qui simpliciter cognoscit, vel rei naturam attingit, vel non: si attingit, conformatur objecto, & est verus: si non attingit, non est falsus, sed ignorat illud, quod non percipit: quia non rectè dicitur falso cognoscere id, quod revera non cognoscit, sed illud ignorare. Secundo, & est explicatio præcedentis. falsitas debet cerni inter conceptum, & illius objectum: ergo si datur falsitas, inter hæc ipsa versari debet, atqui non versatur: ergo nulla est. Probatur hæc minor. Simplex cognitio est naturalis imago sui objecti: ergo respectu illius neutiquā est difformis, etsi comparatione alterius difformitatem habeat, verbi causa cognitio auri comparata occasione aurichalci præsentis habet pro objecto aurum, & cum illo cōformatur, cum aurichalco verò nec conformationem habet, nec difformationem quia illud non respicit. Vim hujus rationis inculcat D. Thomas 3. de Anima lect. 11.

Aristotel. Averroes. Alb. Mag. D. Thom. Apollin. Aegid. Ferrariens. D. Thom. Viguer.

Probatio 1.

Probatio 2.

D. Thom.

Hæc probant falsitatem non esse per se, & propriè in hac operatione. Verùm quia addidimus in secunda parte hujus sententiæ id, quod desumptum est ex Aristotele lib. 3. dé Anima citato, non repugnare illi falsitatem per accidens, duo sunt explicanda. Primum, quid propriè sit falsitas. Secundum, in quanam ex simplicibus cognitionibus per accidens inveniatur. Quoad primum, falsitas juxta Aristotelem 4. Metaphys. text. 27. definiri potest, difformitas cognitionis cum suo objecto: ait enim Aristoteles eo loco falsum esse ex eo, quod judicatur esse quod non est, vel non esse, quod est, quem locum veluti exponens Divus Thomas 1 p. quæst. 17. artic. 4. ait, propterea philosophum ita falsum explicuisse, quia ut verum ponit acceptionem adæquatam, id est, consentaneam rei: ita falsum acceptionem rei inadæquatam, hoc est, non conformem, quibus verbis ostendit D. Thomas, quam aptè definiatur falsitas per conditiones omninò oppositas veritati, cui opponitur, ut ille ait, contrariæ.

Quid sit falsitas.

Arist.

D. Thom.

Ut ergò definitio explicetur, notandum est duplicem esse difformitatem: alteram negativam, alteram positivam. Negativa est caren-

Quid deformitas negativa.

tia conformitatis cum aliquo objecto: quæ si accipiatur in quavis cognitione respectu rerum quas non repræsentat, est pura negatio: si verò sumatur in cognitione comparatione rei per eam cognitæ, sed non adæquatè, & perfectè, quia scilicet non attingit omnes ejus partes, vel totam ejus cognoscibilitatem, est privatio. Positiva difformitas est inadæquatio cognitionis cum objecto, in quo tendit, & secundum eam partem, in quam tendit: qualis est hæc. Socrates non est risibilis dicit enim hoc judicium habitudinem ad Socratem risibilem: sed dissentaneam. At hæc secunda deformitas est propriè falsitas, appellaturque error, quem constat veræ cognitioni contrariæ opponi: prima dicitur ignorantia, ut habetur ex eo loco 7. Metaph Aristotelis. Ex dictis patet sensus definitionis: dicitur enim falsitas difformitas, quia hæc est veluti genus ad positivam, & negativā: additur cum suo objecto, ut excludatur negativa, quæ semper est respectu alterius objecti, vel quoad totum, vel quoad partem Porrò falsitas positiva formaliter nō est relatio, sed ejus fundamentum, videlicet difformitas actus cum suo objecto, nam actus ipse secundum se sumptus non quadrat in objectum ante omnem relationē advenientem, ut de veritate dicebamus.

Quid sit difformitas positiva.

Aristot.

Aperitur difficultas quæstionis.

Quod attinet ad secundum, sciendum est in prima operatione duo genera conceptuum reperiri, quidam sunt omninò simplices, quibus apprehenditur nuda rei essentia, ut conceptus Hominis, Leonis vel Auri. Alii esto sint qualitates simplices, repræsentant objectum aliquo modo compositum, ut conceptus hominis albi, remi fracti &c. & hi virtute compositi dicuntur non ea compositione, qua conceptus angelici, qui ejusmodi sunt, ut propriam veritatem, & falsitatem sortiantur. Priores conceptus appellat Cajetan. 1 p. q. 58 art. 5. simplices quoad modum cognoscendi, & quoad rem cognitam: Posteriores simplices quoad modum cognoscendi, non quoad rem cognitam. In cognitione omninò simplici potest dari falsitas, seu difformitas negativa, quatenus cognitio hominis non est conformis equo, quem nullo modo repræsentat: hæc tamen nō denominat cognitionem falsam, alioqui omnis cognitio esset simul vera, & falsa comparatione diversorum. Imo Ideæ divinæ falsæ essent, cum infinitæ sint res, cum quibus singulæ illarum non conformantur. De hac cognitione procedunt rationes secundæ sententiæ, de qua locutus est Aristoteles in 3. de Anima, cum dixit in intellectione indivisibilium non esse falsitatem, quasi dicat cognitionem omninò simplicem ferri in suum objectum, ut in indivisibile, quod necesse est, vel totum attingi, vel a toto aberrari.

Duplex conceptuū genus.

Cajet.

In cognitione omninò simplici potest dari falsitas negativa.

De qua cognitione intelligitur locus Aristotelicus.

Arist.

Autores igitur secundæ sententiæ, cum admittunt in simplici cognitione falsitatem, loquuntur de virtualiter complexa, ut patet ex Aristotele 2. de Anima. D. Thom. 1. p. q. 17. art. 3 Ferrariens. 1. contra Gentes cap. 59 & de hac procedunt argumenta initio articuli proposita; verum quomodo intelligendum sit falsitatem inesse per accidens huic cognitioni, bifariam exponi potest. Primo, ut insit quidem falsitas in cognitione intrinsece, at non quatenus simplex est, sed prout involvit in radice affirmationem, vel negationem. Ita loqui videtur S. Thomas in 1. dist. 19. quæst. 5. articul. 1 ad 7. cum ait definitionem esse falsam, in quantum involvit falsam affirmationem: eodem modo loquuntur Ferrariensis, & Cajetanus: & confirmatur, quia falsitas, à qua denominatur hæc prima operatio, est diversa à falsitate propositionis, alioqui eam nō denominaret, sed in propositione nō est, nisi falsitas sibi propria & cōplexa. ergo in operatione virtute complexa intrinseca falsitas invenitur. Secundo modo intelligi potest falsitas denominare hanc operationem extrinsece, quatenus est occasio, ut formetur propositio falsa. Hunc sensum magis indicat D. Thomas illa q. 17. 1. p art. 3 docet enim intellectum concipiendo hanc definitionem, animal rationale quadrupes, idcircò esse falsum, quia falsus est formando hanc propositionem, aliquod animal rationale est quadrupes: ergo intelligit priorem cognitionem ideò esse falsum, quia est causa posterioris.

Arist. *D. Thom.* *Ferrar.*

Bifariam inesse valet falsitas in simplici cognitione.

Primo modo.

D. Thom. *Ferrar.* *Cajet.*

Secundo modo.

D. Thom.

Hæc secunda explicatio verissima est, vel ob rationem adductam pro prima: nam falsitas cognitionis virtute complexæ; vel est difformitas repræsentationis, vel error in attribuendo unum alteri, cum quo revera conjunctum non est; si detur secundum, nihil omninò differt hæc falsitas à falsitate complexa, ut consideranti est manifestum. atque adeò in simplici cognitione erit falsitas propria secundæ operationis intellectus, si primum. ea difformitas ad summam potest esse privativa, quia cognoscitur res sine forma, quam habet: vel cum ea, quam non habet; positiva autem esse nequit, quia imago respectu sui proprii objecti, quod refert non est dissona, vel difformis, ut patet ex dictis. Admittamus ergo in conceptu virtute complexo falsitatem privativam intrinsece denominantem: positivam autem, quæ propriè est falsitas, solùm extrinsece. Quo posito non oportet ad rationem pro prima expositione respondere.

Secunda explicatio est verissima.

Sed ita quis objiceret, quemadmodum veritatem divisimus in complexam & simplicem, hancq; tribuimus simplici conceptui, ita ut simpliciter illum verum appellemus: eodem modo partiri possumus falsitatem, ac comple-

Objectio

nam

Solutio.

xam esse positivam, simplicem verò privativã, & ab ea denominari conceptum simpliciter falsum. Occurrendum erit non esse utrobique eandem rationem. Nam communis ratio veritatis est conformitas, quæ propriè reperitur in prima operatione, licet perfectior sit ea, quæ est in secunda: at falsitas in communi dici difformitatem oppositam illi veritati exercitam inter eadẽ extrema, cujusmodi est sola positiva, privativa namq; est ad partẽ rei non repræsentatam, & ideo propriè falsitas non est, sed defectus plenæ conformitatis.

SECTIO ARTICVLI.

Responsio ad argumenta primæ sententiæ.

Primi argumenti dilutio.

IMprimis Aristoteles, & D. Thomas, si quando falsitatem attribuunt simplici cognitioni sensus, vel intellectus, loquuntur de falsitate per accidens, & de cognitione virtute complexa ut ex aliis eorundem autorum locis patet: & quod spectat ad sensum, ubi difficultas est major, expressè id docet Aristoteles 2. de Anima cap. 6. ut diligenter advertit Cardinalis Toletus q. 1. ejusdem libri. Aristoteles ita loquitur. Visus non errat esse calorem, vel auditus esse sonum, sed quid sit coloratum, aut ubi, aut quid sit sonans, aut ubi. Ad primum argumentum respondendum est, in sensu nõ esse propriam falsitatem extrinsecè. Ad probationem, quod attinet ad autoritates jam respondimus: ad experientiam negandum est absolutè nos per sensũ cognoscere illam rem, quæ præsens non sit, quia sensus essentialiter est intuitivus: intuitio autem sensitiva nõ est rei absentis realiter, nisi forte per miraculum: est tamen aliquando sensatio adeò cõfusa, ut præbeat occasionẽ sensui interiori, vel intellectui percipiendi unum pro alio & ferendi falsum judicium, quod vocamus habere falsitatem per accidens: verum cognitio sensus perpetuò est cõformis rei per illam repræsentatæ.

Aristot. *Tolet.*

Ad probationem responsio.

Responsio ad exempla in argumento allata.

Hinc ad singula exempla descendendo quatenus fert hic locus (res enim est propria secũdi de anima, ubi latè explicatur cap. 6. q. 6.) Dicimus ægrotãtis linguam revera percipere amarorem insidentem in humore cholerico, quo est conspersa, licet in appellatione illius ad cibum dulcem contingat deceptio. In collo columbæ non colores videntur, sed lux taliter reflexa, ut cito visio sit lucis, intellectus ob similitudinem cum coloribus, aliter judicet. In exẽplo Bonaventuræ visuntur revera paleæ, sed confusè ob perturbationem specierum per fumũ. Eadem responsio danda est ad cætera exẽpla, quæ sigillatim explicare, alienum esset ab hoc loco. Illud certum sit, cognitionem sensus semper esse conformem objecto, quod repræsentat, sed variationem, vel remissionẽ speciei nonnunquam esse in causa, ut totam rem objectam perfectè non percipiat.

Responsio ad secundum arg.

Ad secundum negandũ similiter est in conceptu simplici esse falsitatem, dicendumque priora duo exempla falsò supponere objecta illorum conceptuum esse aurichalcum, & hunc Solem: alterius enim est aurum, alterius verò Sol confictus minor tota terra, licet utriusque concipiendi occasionem dederit aurichalcum, & verus Sol, à quibus eatenus difformis est ille conceptus, quatenus repræsentare debuerat eã rem de cujus specie processit: sed hæc est radicalis, & impropriissima falsitas. Idem est dicendum de conceptu Chimæræ, conformari scilicet cum objecto phantastico: & cum dicitur, conformitatem debere esse cum vera essentia, negandum est. Ad probationem dicendum, esse longe majorem rationem, ob quam enuntiatio conferenda sit cum suo objecto secundũ esse reale, conceptus autem cum suo in esse objectivo, quam explicabimus in 4. capite. Ad Ejus confirmationem concedendum est intellectum per simplicem conceptum posse repræsentare rem aliter atque est, aliquid addendo, vel detrahendo, verum ejusmodi conceptum non esse rei prout in se est, sed prout objicitur, cum qua negari non potest esse conformem.

Ad ejus probationem responsio.

Ejus confirmatio diluitur.

Ad tertiũ responsio.

Ad tertium negari imprimis posset major, quando enim res artefacta, in qua sola concedenda foret propositio ob aliquod impedimẽtum vel defectum potentiæ exequentis, non exit similis suæ ideæ simplici, dicitur difformis in ordine ad suam propriam Ideam, cum non habeat aliam, cum qua conferatur: conceptus autem habet proprium objectum distinctum ab eo, à quo dicitur aberrare: ad quem modum loquitur D. Thomas ea q. 16. art. 1. & explicat illud Psalmi 4. ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium: dicitur, inquit, vitium mendacium, quia non conformatur cum regula operandi divini intellectus. Concessa tamen majori: negetur minor. Ad primam illius probationem dices cum D. Thoma loco proximè citato juxta D. Augustinum, quem adducit, eas res vocari à Philosopho falsas, ob similitudinem cum aliis rebus veris, à quibus nihilominus natura dissident: ratione cujus similitudinis causare possunt deceptionem, & ita vocari possunt falsæ activè, non formaliter.

D. Thom.

Ad primã probationem responsio.

Responsio ad secundam.

Ad secundam probationem de artefactis, etsi D. Thomas q. citata concedat ea appellari falsa, quando deviant à regula artificis, impropria tamen videtur ea locutio; quoniam ut cognitio non dicitur falsa, si relinquit aliquam partem objecti repræsentandam, quia non est illius objectum, quoad eam partem: ita artefactum secundum id, quod non adæquatur ideæ, non dicitur ejus effectus, atque adeò nec pro-

priè falsum, sed defectuosum. At opponebatur: non habet aliam Ideam, cum qua conferatur secundum eam deviationem: ergò debet comparari cum illa, à qua deficit. Negāda tamē est illatio: nam quoad illud est effectus à casu ob impedimentum, vel defectum, qui ideā non requirit. Atque hæc de prima intellectus operatione sufficiant, si non pro rei dignitate, certè supra loci angustiam. Ad cętera magis logica procedamus.

CAPUT SECUNDUM, DE NOMINE.

SVMMA CAPITIS.

Definitio nominis explicatur. Ad definitionem nominis duæ conditiones adduntur.

IN priori parte capitis statuit, ac explicat inchoatam nominis definitionem: in secunda aliquas addendo partes eam perficit. Definitio hæc est. Nomen est vox significativa ex instituto, sine tempore, cuius nulla pars significat separata. A qua definitione] expresse rejicit voces complexas, & brutorū: illas, quia habent partes separatim significantes: has eo quod natura significent. In posteriori parte addit nec vocabula infinita, nec casus verborum nomina esse, quia conjuncta verbo non efficiūt orationem veram, aut falsam, quare ad definitionem propositam addendæ sunt duæ conditiones, scilicet ut nomen significet definitè, & rectè, seu in recto.

CAPVT II.

NOmen igitur vox est significativa ex instituto, sine tempore: cujus nulla pars significat separata. b *Nam hoc in nomine equiferus nihil per se ipsum equus significat: sicut hac in oratione, equus ferus verum, non ut est in simplicibus nominibus: sic & in compositis est: In illis enim nullo pacto pars est significativa: in compositis verò, videtur quidem: nihil tamen separata significat: ut in exemplo patet antea dicto. Ex instituto autem diximus, quia nullū nomen est signum natura, sed cum est positum. Nam significant & ij soni, qui scribi nō possunt: ut bestiarum quorum nullum est nomen.* c *Hoc autem non homo non dico esse nomen. At neque nomen est positum, quo ipsum appellare oportet: neq; enim est oratio, neq; negatio, sed infinitum nomen vocetur: quoniam & quod est, & quod non est in ratione rerum sine discrimine ullo significat.* d *Hoc etiam Philonis, aut Philoni, sed hisce similia nomina non sunt: sed nominis casus. Atq; ratio ejus in cæteris quidem est eadē, illo autē differt. Si enim addideris, est, vel erat, vel erit, hoc quidem neq; verum, neq; falsum evadet. Nomen autem semper. Velut: Philoponis est aut non est, nondum enim verum est, aut falsum.*

CONMENTARIVS.

Cur primò de nomine quam de verbo significat. D. Thom. Ammon. Albert.

a *Nomen est vox, &c.*) Explanationem enunciationis ab ejus partibus, nomine & verbo suscipit, cætera quæ enūciationem ingrediuntur, non curat, vel quia partes propriè non sunt, sed partium adjumenta ut adverbia, conjunctiones, &c. vel quia ad veritatem propositionis nō sunt omninò necessaria, ut voluit D. Thomas, prætulit autem nomen verbo in tractatione, quoniam ut Ammonius, & D. Thomas hoc loco, Albertus in hunc librum tract. 2. cap. 2. annotarunt: nomen significat subjectum, & materiam, verbum autem formam, & prædicatū, ut explicabitur in ejus definitione: materia autem præsupponitur formæ.

Quod sit nominis judicium.

b *Nam hoc in nomine*) Hanc partem primò explicat, quia magis dubia videbatur: ait porrò indicium esse nullum nomen habere partes significantes separatim nomina compositæ figuræ, ut Equiferus, qui maximè illas habere videbantur, reipsa partes non habere: licet enim eas habeant antequam in unum nomen conveniant: at postquam ex illis unum coaluit nomen, significationes deposuerunt proprias, & unum induerunt. Secundo loco probat illam particulam (Ex instituto ea ratione, quod Brutorum soni significativi sint, nomina autem non dicantur, eo quod imposita non sint: quare arguumentum est, nihil nisi impositum, esse nomen: cæteras partes ut per se manifestas omittit.

Brutorum soni dicuntur significativi, non tamē nomina.

Quid sit nomen infinitum.

c *Hoc autem non homo*) Hæc est secunda pars capitis, in qua rejicit Aristot. aliqua, in quæ explicata definitio cadere videbatur: ac primò excludit nomina infinita. Est verò nomen infinitum, vocabulum quod ex nomine aliquo, & particula negante compingitur, ut non homo, non lapis. Hæc vocabula quia non sunt orationes ob incomplexionem, nec simplices negationes, vocat Aristoteles nomina infinita, hoc est indeterminatæ significationis, dicuntur nāque de his, quæ sunt, & de his quæ non sunt: non homo n. dicitur tam de veris, quā de fictis rebus. siquidem & bestia est non homo, & Chrimæra est non homo. Vt ergò hæc excludantur, addenda est definitioni initio proposita (quam alii tradidisse videntur) hæc particula (Definitè) licet D. Tho. eam subintelligat in particula (significativa) vox enim infinita cum nullum subjiciat menti certum conceptum, & magis indicet quid non significet, quam quid significet, meritò significativa non censetur. verum prior explicatio est accommodatior.

Cur particula definite addatur definitioni.

Objectio.

d *Hoc etiam Philonis*) Probat collocandam esse in definitione, ut complexa sit, aliam particulam: utitur hac ratione, Casibus obliquis cōvenit tota ratio, hoc est, definitio hactenus explicata, & tamen ea non sunt nomina, quia ad-

dite

dito verbo, est, non efficiunt veram orationem: Ergo instituenda est alia pars, scilicet, quæ addito verbo, est, efficit orationem verum vel falsum significantem. D. Thom. vult de industria dixisse Philosophum, addito verbo, est, nō verbo simpliciter, quia casus obliqui cum verbo impersonali efficiunt orationem veram, vel falsam, ut pœnitet me peccasse. Tota igitur definitio ita constituatur. Nomen est vox significativa ex instituto definita, ac sine tempore, cujus nulla pars significat separatim, quæq; adjuncto est, aut non est, efficit orationem, quæ verum, vel falsum significet. Quæ per singulas partes definitionis ordinatim rejiciantur, aliquo modo constat ex proxime dictis: cumulatissimè verò traditum est in cap. 10. lib. 1. institutionum, ex quo loco petenda sunt.

CAPVT TERTIVM.
DE VERBO.

SVMMA CAPITIS.

PRoponit verbi definitionem, & paucis explicat. Deinde rejicit à verbi definitione verba infinita: & verborum casus. Eadem ratione, qua similia exclusit nomina in capite superiori. Definitio ita habet, Verbum est vox significativa ex instituto, definitè, ac cum tempore, cujus nulla pars seorsum significat, & semper eorum, quæ de alio dicuntur, est nota.

Definitio verbi traditur.

CAPVT III.

VErbum autem est id, quod insuper tempus significat, & cujus nulla pars seorsum significat: atq; semper eorum, quæ de alio dicuntur, est signum. a *Dico autem ipsum insuper tempus significare: quia valetudo quidē est nomen, valet autē verbum: significat enim insuper nunc esse.* b *Atq; semper eorum, quæ de subjecto dicūtur, aut eorum, quæ in subjecto dicimus esse.* c *Non valet autem, & non ægrotat, non dico verbum esse, nam insuper quidem tempus significat, semperq; de aliquo dicitur. At differentiæ nullum nomen est positū, sed verbum infinitum vocetur. Quoniā de quocumque, & de eo quod est, & de eo quod similiter dicitur. Similiter modo, valuit, atq; valebit, non verba, sed verbi casus appell.. Quoniam illud quidem præsens significat tempus, illa autem id, quod est circa præsens exactum, in quā, atque futurum.* d *Ipsa igitur verba, cum per se dicuntur, nomina sunt, & aliquid sane significant, nam qui dicit mentem utique affirmat, & qui audivit, quievit. Sed si est, aut non est nondum sanè significant, nec enim esse, aut nō esse signum est rei, neq; si ipsum, quod est, per se dixeris nudum. Ipsum enim nihil est. Significat autem insuper compositionem quandam, quæ quidem sine compositis intelligi nequit.*

COMMENTARIVS.

a *Dico autem ipsum*) Omittit Aristoteles explicare, imò & proponere primam partem definitionis verbi, eo quod sit eadem cum definitione nominis, ex eaque deprehendatur, qualis nam sit. Explanat igitur initio duas partes definitionis, quibus nomen, & verbum dissident. Prima est, quod verbū præter suum formale significatum innuat tempus: adducit exemplū, nam valetudo, & valet, in re significata conveniunt, sed verbū valet, præterea significat valetudinē esse in hoc tempore. Est porrò hoc discrimen inter significare tempus, & significare cū tempore: quod illud est primo, & per se aliquod tempus significare, quod cadit in nomē: nam annus, mensis, dies primario important tempora: hoc vero est, præter significatum formale, exprimere aliquam differentiam temporis, in qua illud est: quod solis verbis accommodatur, ut Scribo, Disputo: non solum enim scriptionem, disputationemque significant, sed tempus in quo fiunt. Ita Ammonius.

Cur Arist. non exposuit primā partē definitionis verbi.
Duplex discrimen inter nomen, & verbum statuit.
Primum.
Quid sit significare tempus.
Quid sit significare cum tempore.

b *Atque semper*) Secunda conditio, qua verbum separatur à nomine, est, quia semper in oratione ponitur loco prædicati, ut exponunt Ammonius, & D. Thomas. Duo verò prædicatorum genera enunciat verbum de subjecto: aliud essentiale, ut currens movetur, est enim cursus species motus: aliud accidentale, ut Socrates currit. Primum genus appellat Aristoteles juxta Boetium, & Ammonium ea, quæ dicuntur de subjecto: secundum, ea quæ sunt in subjecto, & utrumque ait mediante verbo enunciari, ut patuit. Excluduntur hac parte definitionis participia præsentis temporis, quin per se absque verbi adminiculo, prædicari non possunt, non enim efficies perfectum sensum dicendo, Socrates, disputans, nisi interjicias verbum, Socrates est disputans.

Secundū
Duplex prædicati genus enunciat verbū de subiecto.
Ammon.
D. Thom.
Boetius.
Ammon.

c *Non valet autem*) Vt in secunda parte superioris capitis rejecit nomina infinita, & casus obliquos: ita in secunda parte hujus rejicit verba infinita, & verborum casus: illa quidem ea ratione, qua exclusit nomina, quia determinatum conceptum non objiciunt: casus autem verborum, quod non significant cum tempore præsenti, quod solum tempus intelligi vult, cum ait verbum significare cum tempore: non quia verba futuri, & præteriti perfectam enunciationem non efficiant: sunt enim æquè veræ, vel falsæ hæ, Socrates scripsit, Antichristus erit, atque hæc, Socrates scribit. Verùm quia cætera tempora à præsenti dependent, in

Cur verba infinita, & verborum casus rejiciantur.

illudque ordinantur, sola verba præsentis temporis, & indicativi modi perfecta existimavit. Rogabis quæ sint verba infinita? qui verborum casus? Ad primum dicimus verba infinita eodem modo componi, quo nomina, ex verbo aliquo, & præfixa negatione, diciq; tam de his

Dubium. Resolut.

quæ sunt, quam quæ non sunt. Ad secundum, casus verborum esse omnia tempora, & personas præter primum modum Indicativi, illa enim omnia aut cum tempore præsenti non significant, ut præteritum & futurum: aut per se prædicari non possunt, ita ut verum sensum efficiant, ut Imperativum, conjunctivum, participium & infinitum.

Convenit verbum cum nomine in duobus.

d *Ipsa igitur verba*) Etsi ex dictis colligi poterat, verbum convenire cum nomine in eo, quod ambo aliquid significent, & neutrum habeat partes significantes separatim in ipsa vocis structura: verum quia specialis dubitandi
1. ratio est in verbo: idcirco ostendit, has duas cōditiones ei inesse: & hanc fuisse mentem Aristotelis in his conditionibus repetēdis, est sen-

D.Thom. Ammon. Averr. Boet.

tentia D. Thomæ, & Ammonii. At igitur, verba secundum se dicta sunt nomina, hoc est, ut placet Averroi, & Boetio, similia nominibus in eo, quod aliquid significent, cum enim verba sint nexus eorum, quæ prædicantur, metuere quis posset, ne ab omni alio vocabulo separata nihil significarent, at retinent, inquit, proprium significatum, quod vel ex eo patere ait, quia proferens verbum, & propriam, & alterius mentem firmat, hoc est, determinatā rem cognoscere facit. Quamvis non sit negandum, verbum, cum per se solum dicitur, non significare conjunctionem prædicati cum subjecto, quam in oratione significat: & quia cum verbum seorsim dicitur, connexionem non signi-
2. ficat. Subdit Aristoteles (& est secunda conditio, in qua nomen & verbum conveniunt) verbum per se dictum non significare verum, vel falsum, quia esto in Oratione significet compositionem prædicati cum subjecto, cum hæc sine extremis intelligi non possit, si per se sumatur verum, eam non indicat, ac proinde non significat verum, vel falsum seu, ut ille ait rem esse, aut non esse. Probatque argumento à majori, ut credit Psellus. Verbum, Est, quod significat ipsum esse, si per se accipiatur, non significat verum, vel falsum, sive rem esse, aut non esse: Ergò multò minus cætera verba.

CAPUT IV.

DE ORATIONE.

SUMMA CAPITIS.

Quid sit Oratio. Dividitur Oratio.

Hoc caput in tres divisum est partes: in prima definit dividitque Orationem: in secunda idem præstat circa enunciationem: in tertia differit de oppositione complexa, quæ est passio enunciationis. Igitur Orationem sic definit. Oratio est vox significans ex instituto, scilicet, cujus partium aliqua separata significat. Dividit verò in enunciativā, & non enunciativam. Enunciationem definit hoc modo. Enunciatio est Oratio significans verum, vel falsum. Partitur vero in simplicem & conjunctam. Simplicem deinde in affirmationem, & negationem. Iterum distribuit enūciationem in unam, & enunciationem in plures. In tertia denique parte ait omni affirmationi oppositam esse aliquam negationē, & omni negationi aliquam affirmationem, in quo sita est contradictoria præsertim oppositio.

Quid sit enunciatio. Traditur divisio enunciationis.

CAPUT IV.

Ratio a est vox significativa, cujus partium aliqua separata significat, ut dictio, sed non ut affirmatio, vel negatio, ut homo significat quidē aliquid, at nō significat esse aut nō esse, sed erit affirmatio, aut negatio, si aliquid addideris. Una vero syllaba hominis nihil significat: nec n. hac in dictione musica, mus significat aliquid: sed vox tātū est. In cōpositis aut significat quidē: sed non per se, ut antea diximus. b *At vero omnis oratio significativa quidē est, at non ut instrumentum, sed ut institutio: quemadmodu diximus.* c *Non omnis autem oratio est enunciativa, sed ea tātum, quæ vera est aut falsa. Quod quidē non omnibus orationibus competit, nam sit quidē oratio, cum quispiam optat, non tamen vera est, aut falsa: orationes igitur cæteræ omittantur. Ad oratoriam enim artem aut poesim, illarum magis consideratio pertinet. Enunciativa verò præsentis est propria contemplationis.*

d *Est itaq; una prima enūciativa oratio, affirmatio, deinde negatio. Cætera vero omnes cōjunctione sunt una. Necesse est autē enunciativam omnē orationem ex verbo, aut casu verbi cōstare. Etenim & ipsa hominis ratio, nisi vel erat, vel erit, aut aliquid tale addideris, nendū est enūciativa sanè oratio, quia unum quid est, & nō multa, animal gressibile bipes. Non enim, quia partibus cōjunctis pronunciata est, erit una, verum id pertractare ad aliam pertinet facultatem.* e *Est ante enunciativa una oratio, aut ea, quæ unū significat: aut ea quæ conjunctione est una. Plures verò ea, quæ plura & non unum significant, aut ea, quæ carent cōjunctione.* f *Nomen igitur, aut verbum dictio tantum vocetur, quippe cū fieri nequeat, ut is, qui aliquid nomine, vel verbo significat, sic dicat, ut enūciet sive interrogatus fuerit, sive nō, sed ex sese voluerit dicere.* g *Harū autem alia erit enunciatio simplex, veluti aliquid, in quā dicēs de ali-*

de aliquo, aut aliquid ab aliquo removẽs, alia autẽ ex his composita, veluti composita jam est oratio quadam. Atq; simplex enũciatio est vox significativa essendi quippiam, vel non essendi, uti tempora sunt distincta. Affirmatio verò est de aliquo alicujus enunciatio. Negatio autẽ enunciatio, qua aliquid ab aliquo dimovetur. b *Quoniam autem fieri potest, ut quod competit, enuncietur ut non competens, & contra: quod competit uti competeret, & quod competit ut competens: & quod non competit ut non competens: & circa ea tempora, quæ sunt extra præsens similiter fieri sane potest, ut omne, quod affirmavit quispiam, negetur: & quod negavit quispiam, affirmetur: quare patet cuilibet affirmationi negationem, & cuilibet negationi affirmationem esse oppositam.* i *Atq; hoc sit contradictio, affirmatio, inquam, & negatio, quæ opponuntur. Opponi autem eam dico quæ ejusdem de eodem, & non æquivoce: & quæcunq; alia determinavimus ad sophistarum molestias evitandas.*

COMMENTARIVS.

In quo diſſideat Oratio à nomine, & verbo.

a *Oratio est*) Ex tota definitione Orationis eam ſolam partem explicat, qua Oratio à nomine, & verbo diſſidet, quod nimirum habeat partes ſeparatim ſignificantes, quas ait non ita ſignificare oportere (eſto poſſint) ut verum, vel falſum dicant, ſed ſufficere quod per modum ſimplicium dictionum ſignificet, quemadmodum ſe habet vox, homo, in hac oratione, Homo eſt albus, ſignificat enim ſimpliciter hominem: quod non efficiunt, inquit partes huius dictionis, Muſica.

Quorundã objectio contendit orationẽ à natura ſignificare Reſponſio *Ammon.*

b *At vero omnis*) Omiſerat in definitione Orationis particulam (ex inſtituto) ne ergo quis opinaretur, ipſum ſentire cum veteribus, qui ſignificationem Orationis naturalem eſſe arbitrabantur, docet hoc loco orationem non à natura, ſed ab impoſitione ſignificativam eſſe. Atque in illo verbo (non ut inſtrumentum) indicat rationem, qua illi in ſua aſſertione movebantur, quæ, ut autor eſt Ammonius, huiusmodi erat. Facultatis naturalis inſtrumentum debet eſſe naturale: ſed Oratio eſt inſtrumentũ facultatis interpretatricis, quæ eſt naturalis: ergo Oratio eſt naturalis, & naturaliter ſignificans. Recte tamen indicat Ariſtoteles negandam eſſe huius rationis minorem, quia Oratio ut ſignificativa, eſt inſtrumentum intellectus, qui in ea conficienda non agit, ut cauſa naturalis, ſed artificioſe: ut evenire ſolet in aliis artificibus, qui inſtrumentis arte confectis utuntur.

Proponit diviſionẽ Orationis.

c *Non omnis autem*) Initio huius ſecundæ partis breviſſimè perſtringit orationis diviſionem, & enunciationis definitionem, diviſio orationis eſt in enunciativam & non enunciativam, quæ rurſum dividi poſſet in optativam, interrogativam, deprecativam, & imperativam: hæc tamen non proſequitur, quia magis pertinent, ut ait, ad Rhetores, & Poetas. Ratio eſt, quia Dialecticus ſolam indagat veritatem, quamobrem ſolicitus tantum eſt enunciationis: etſi aliquando interrogationem intermiſceat, id animo obtinendi à reſpondente enunciationem facit. Enunciationem verò definit orationem ſignificantem verum, vel falſum.

Cur de quibuſdam enunc ationibus Philoſophus non egit.

Enunciationis diſtributio.

d *Est itaq; una*) Dividit enunciationem in unam primam, id eſt, præcipue unam, ſeu ſimplicem enunciationem, qualis eſt, Ariſtoteles eſt Philoſophus: & in unam conjunctione, cujuſmodi eſt hæc alia, ſi Sol lucet, dies eſt. Simplicem rurſum enunciationem partitur in affirmativam, & negativam. At ne quis exiſtimaret enunciationem ſimplicem adeo ſimplicem eſſe, ut compoſitione careat: docet omnẽ enunciationem verbo, vel caſu verbi conſtare, ſubintelligitur præter nomen, ex uno enim compoſitio non fit. Probatur argumento à majori. Definitio (quæ tamen maxime videretur eſſe) niſi verbo conſtet, non eſt ſimplex enunciatio, igitur nulla alia. Probat antecedens, quia ſignificatum definitionis eſt per modum unius, ſignificatum autem enunciationis per modum plurium, prædicati ſcilicet, & ſubjecti, quorum unum de alio dicitur. Roganti verò cur definitio ſit una, reſpondet non eſſe, quia uno ſpiritu non interrupto proferatur, ut quibuſdam viſum eſt, rationem autem ad alium locum pertinere, ſcilicet ad 7. & 8. Metaph. Ea verò eſt, quia definitio conſtat genere, & differentia, quæ habent ſe per modum materiæ, & formæ, ex quibus etſi nihil interponatur, unum exiſtit.

Simplicis enũciationis diſtributio.

Dubium.

Reſponſio

Explicat ſingula membra diviſionis.

e *Est autem enunciativa.*) Non tradit novã diviſionem, ut multi commentãtur, ſed explicat membra illius, quam proxime tradidit. Ait igitur enũciationem dupliciter eſſe unam, aut quia dicit unum de uno, ut Homo eſt animal, aut quia conjunctione eſt una, ut Homo ridet, & Leo rugit, ubi ſub enunciatione una complectitur tam categoricas, quam hypotheticas, ſive conjunctas. Similiter enunciatio plures, vel eſt, quæ plura ſignificat, & non unum, quod fit cum vel ſubjectum, vel prędicatum, aut utrũq; ſimul eſt æquivocum, ut Gallus cantat, Alexander perdidit plurima regna: aut cum cõſtat pluribus vocibus nõ colligatis, ut Angelus eſt ſpiritualis, intellectivus: vel dicitur enunciatio plures, quia coaleſcit ex pluribus enunciationibus nulla conjunctione colligatis, ut Luſitanus ſuperavit Perſas, Perſæ debellarunt Turcas. Hæc duo poſteriora membra enunciationis, quæ dicitur plures, eodem ordine contra-

trariantur membris enunciationis, quæ vocatur una.

Objectio. f *Nomen igitur.*) Præoccupat objectionem: diceret quis, si enunciatio una est, quæ unum Solutio. significat, ergo nomen erit enunciatio. Occurrit, nomen non significare aliquid esse, aut non esse, sive quis illud sponte proferat, sive rogatus: enunciationem autem quantumvis simplicem semper affirmare rem esse, aut non esse.

Quid sit enũciatio simplex, Quid conjuncta. g *Harum autem.*) Subdividit enunciationem unam in simplicem, & conjunctam. Simplex est, quæ unum de uno dicit affirmando, aut removendo, hoc est, simplex prædicatum de simplici subjecto. Cujus definitionis causa statim subdit divisionem simplicis enunciationis in affirmativam, & negativam. Conjuncta enunciatio est, quæ coalescit ex pluribus beneficio alicujus conjunctionis. Utriusque exempla paulo ante adduximus.

Agit de oppositione contradictoria, & proponit unam conclusionem. h *Quoniam autem.*) Acturus deinceps Aristoteles de oppositione enunciationum disserit in extrema parte hujus capitis de contradictoria, quæ est oppositionum maxima, & proponit hanc conclusionem: Omni affirmationi opposita est negatio, & omni negationi affirmatio: quam ita probat. Fieri potest, ut omne quod negatur affirmetur, & omne quod affirmatur negetur: ergo omni affirmationi opposita est negatio, & è contra. Consecutio bona est. Antecedens ita probat, fieri potest, ut id quod est, enuncietur non esse, & quod non est, enuncietur esse: preterea, quod est, esse, & quod non est, non esse: fit ergo ut omne, quod affirmatur, negetur, & quod negatur, affirmetur, sive id vere contingat, sive falso: rectè igitur dictum est, omni affirmationi opponi posse negationem: & vice versa omni negationi affirmationem. Meritò Aristoteles de sola oppositione contradictoria hæc tradit, quia hæc sola est passio omnis enunciationis simplicis, nam contraria oppositio solis convenit universalibus, subcontraria solis particularibus, contradictoria omnibus.

Opinio Alberti proponitur. Verior est tamen sententia Boetii asserentis definiri oppositionem contradictoriam. *Alb. Mag. Arist.* i *Atq; hoc sit.*) Albertus Magnus existimavit definiri hoc loco ab Aristotele oppositionem in communi, & pro ea usurpasse contradictionem, eo quod simpliciter dicat contradictionem esse negationem, & affirmationẽ oppositas. Verius tamen Boetius, & alii contradictionem propriè sumptam definiri autumant, tum quia de sola contradictione hactenus fuerat loquutus: tum quia nomen contradictionis non solet ab eo usurpari pro oppositione in cõmuni, tum etiam quia statim subjecit eas particulas, quas attribuit contradictioni in 1. Elenchorum cap. 4. ex quibus colligitur in definitione subintelligendam esse particulam, maximè oppositam, unde tota definitio sic erit. Contradictio sunt affirmatio, & negatio maximè oppositæ: sunt verò maximè oppositæ, cum dicuntur ad idem, secundum idem, similiter, eodem tempore; quæ omnia in sequentibus capitibus latè explicanda sunt.

QUÆSTIO I.

QUALIS SIT NATURA, ET PARtitio vocis significativæ tam simplicis quam complexæ in sua inferiora.

ARTICULUS PRIMUS.

EXPENDITUR NATURA VOCIS significativæ in communi.

TAmetsi voces simplices includantur in oratione, tanquam partes in toto, partesque explicari prius debeant, ut iis cognitis ad totius intelligentiam facilis sit accessio: & hic ordo in cæteris tractationibus observetur, ex parteque observatus sit à Philosopho in præsenti: nihilominus quia voces simplices conveniunt in una communi ratione significandi cum ratione, quam componunt, oportet prius de illa ratione agere, & expendere qualisnam sit, & quomodo dividatur. Est simile exemplum in corpore, superficie, & linea; licet enim superficies, & linea in sententia, quæ eas admittit, partes sint corporis: quoniam tamen in ratione magnitudinis cum eo conveniunt, prius disputatur de natura, divisioneque magnitudinis. Ad rem igitur accedentes cum de significativo vocali in præsenti disserimus, non investigamus, quæ sit vocum significatio, & quomodo eis conveniat, id enim discussum, definitumque est in primo capite; sed utrum significativum vocale sit aliquid simplex, vel per accidens compositum: erit simplex, si formaliter dicat solam significationem (quam deinceps brevitatis, & perspicuitatis causa sæpe relationem appellabimus) & connotet vocem ut subjectum. erit compositum per accidens, si formaliter utrumq; importet, formam & subjectum: hæc disceptatio utilis est tum ad intelligendas definitiones Nominis, Verbi & Orationis: tum ad artefactorum naturam dignoscendam.

Prius tractavit de oratione in cõmuni, quam de simplici.

Quod igitur significativum vocale, seu nomen, verbum, & oratio de formali dicat solam significationẽ, & consequenter sit simplex, probatur primo ex prima quæstione præcedentis capitis, in qua ostendimus signum esse conno-

Signifi- tivum ... cale qu... tenus ... lam dic... significa- tionem ... quid ... plex. Argumenta contra... dentis significativum vocale de...

tati-

formali solam dicere significationē. Primum.

tativum, de formali importans simplicem significationem, innuendo rem materialem, sed vox significativa est quędam species signi; ergo non potest formaliter dicere compositum ex significatione & subjecto: probatur consequentia, quia species præter genus solum includit differentiam contrahentem, sed subjectū non est differentia contrahens ipsam significationem: ergo non includitur in formali ratione signi vocalis.

Secūdum.

Secundò artefacta de formali dicunt solam formam connotato subjecto: sed vox significativa est quoddam artefactum, cuius materia est vox, ut docet Aristoteles libro quinto de generatione animalium cap. 7. significatio autem forma: ergo de formali importat solam significationem. Minor est Alberti Magni secundo Physicor. tract. 1. cap. 2. D.Thom hoc loco, Saxoniæ 2. Physicor. q. 4. conclus. 2. & probatur ex Aristotele 2. de generatione cap. 1. ubi ait, statuam non dici aurum, sed auream, nimirum quia formaliter nō includit aurum.

Alb. Mag. D.Thom. Saxon. Arist.

Tertium.

Deinde ratione: composita per accidens formaliter non important subjectum, sed formam, at artefacta accedunt maximè ad composita per accidens: ergo &c. Major est certa, quia album, calidum, &c. formaliter solam qualitatem significant denotando subjectum. Minor probatur, quia forma propriè artificialis & subjecto adjacet, & cum eo componit unum per accidens, quæ videntur esse causæ, cur concretum accidentarium pro sola forma accipiatur. Hanc sententiam præter autores proxime citatos, qui omnes in ea esse videntur, tenent Ammonius, & Psellus cap. de nomine, quatenus simpliciter dicunt vocem esse materiam nominis.

Ammon. Psellus.

Status quęstionis enodatur.

Hæc dubitatio tota est de vocabulo, & ferè non est alia, quam quæ attingitur in secundo argumento, quod enim de artefactis statutum fuerit, hoc de nomine, verbo, & oratione, quæ artefacta quædam sunt, dicendum erit: qua in re, etsi autores citati aliter opinentur, & cum eis alii, ut in capit. de æquivocis visum est.

Artefacta de formali dicunt materiam & formā.

Attamen, ut ibidem dicere cœpimus, probabilior, hodieque receptior est sententia, quæ asserit, artefactum formaliter includere materiam, & formam, quam supponere videntur Theologi apud Magistrum in primo, cum docent Sacramenta, quæ artefacta quædam esse fatentur, pro forma, & materia simul supponere, inter quos expresse id tradit Viguerius in institutionibus Theologic. tit. de lege in generali cap. 15. vers. 2. Aristoteles verò idem ubique supponere videtur, cum entia naturalia comparat artefactis, constat verò ens naturale & formam, & materiam includere.

Probatur autoritate. Viguer. Arist.

Probatur ratione.

Ratione eandem sententiam confirmemus, quando nomen concretum solummodo connotat, subjectum, non importat per se certam materiam, ut omnia percurrenti manifestum erit: sed artefacta dicunt determinatam materiam saltem in genere, nam gladius significat materiam praeduram, & aptam ad scindendum, navis levem, ad navigandumque idoneam. Neq; enim lapidea aut ærea navis hoc nomine simpliciter appellatur, sed cum adjectione. Eademque ratio est in cæteris: ergo artefacta utrumque simul important.

Dupliciter sumitur artefactum propriè, & impropriè.

Pro solutione objectionum est advertēdum, artefacta dupliciter sumi posse, uno modo propriis artefactorum nominibus, ut domus, gladius, statua, &c. alio nominibus communioribus confusis, & compositis, seu deductis ex sola forma artificiali: & hoc secundo modo similia esse cæteris nominib. compositorū per accidens, solamque formam in recto significare, huiusmodi sunt auratum, depictum, &c. At primo modo cum per se primo exigant certas partes, definitamque materiam, de formali eam important sumi cum forma artificiosa, ut quidpiam in sua intrinseca ratione inclusum. Hæc doctrina maxime habet locum in præsenti: nam si nomen, verbum, & oratio accipiantur sub hoc communi nomine, significativum ex instituto, non est dubium quin formaliter sola impositio exprimatur, & materia, quæ est vox, de connotato. Verum si propriis significentur nominibus, tum hæc particularia, quam illud commune utrumque per se, & directo includent. Unde Ammonius in cap. de Nomine illud significativum commune, quod pro nominis genere ponitur, appellat signum vocale: nec alias nomen tam recte definietur vox significativa, ut statim dicemus, nisi in formali ejus ratione vox includatur.

Ammon.

Solutio primi argumenti.

Ex quibus patet solutio ad primum argumentum, nam vocabulum signum, vel significativum deducitur ex sola forma, & ideò mirū non est, si subjectum non importet: secus verò rem habere in vocabulis, nomen, & verbum: quare ut significativum ex instituto in communi apte collocetur pro genere nominis, verbi, &c. debet accipi, ut docuit Ammonius, & aliqui recentiores, pro toto conjuncto ex significatione, & voce, & quod dicimus signum vocale.

Solutio secundi.

Ad secundum neganda est major: ad illius confirmationem ex Aristotele respondetur variam esse ejus loci interpretationem: optimam, quæ sumitur ex eodem Aristotele 7 Metaph. cap. 7. ubi idem repetit, & subdit statuam non dici lapidem, sed lapideam derivative, eo quod pars constituens rem, ut subjectum non prædicatur de illa in recto, nec enim dicimus, inquit, domū lateres, sed lateritiam: locus verò ita expositus pro nostra sententia facit, sumitur

Aristotel.

enim similitudo in artefactis ex naturalibus: quemadmodum enim homo nō dicitur materia, vel anima, sed materiatus, & animatus, ita artefacta non rectè dicuntur suæ partes, quas eodem modo includunt, sed accipiunt ab illis denominationem, quasi adjectivam, imò Aristoteles paulo ante illa verba in 7. Metaph. dixerat, æneum circulum essentialiter includere utramque partem materialem, & formalem.

Solutio tertii.

Ad rationem respondebis, causam, ob quam concreta accidentium dicunt solam formam, non esse, quia hæc extrinsecus adjacet subjectis, sed quia in ea compositione præcipue intenditur accidentaria forma præsupposita jam constitutione totius substantiæ. Ars verò in suis operibus æquè, aut magis principaliter intendit materiam saltem in genere, ut durum, flexibile &c. neque enim fient gladius, aut navis ratione figuræ, nisi alterius materia prædura esset, alterius levis, & bene compacta. Hinc sequitur ut artefacta perinde, ac naturalia, utramque partem formaliter includant.

ARTICULUS II.

QUALIS SIT DIVISIO VOCIS SIgnificantis in simplicem, & complexam.

Quænam sit vox simplex.

Nomine vocum simplicium intelligimus solum Nomē, & Verbum, ex quibus oratio constituitur, cætera namque syncategoremata ad hæc revocanda sunt, cum eorum significationem, aut vinculent, aut dissocient, aut aliis modificēt rationibus:

Quænam sit vox complexa

nomine verò vocis complexæ accipimus orationem, quam Aristoteles in 4. cap. definit.

Aristot.

Præterea notandum est bifariā non loqui posse de voce significativa. Primo juxta sententiam, quam proxime exposuimus, asserentem signū vocale ex instituto dicere formaliter compositum ex voce, & significatione. Secundò accipiendo illud juxta aliorum sententiam pro sola significatione ex instituto connotando vocem.

Prima conclusio.

His positis sit prima conclusio. Significativum ex instituto in priori acceptione non potest dividi divisione generis in ulla membra inferiora. Hæc est perspicua ex doctrina universalium, ut ostendimus, rationem generis, vel speciei nunquam convenire enti per accidens, cuiusmodi est significativum eo modo sumptum.

2. Conclu.

Secunda conclusio. Significativum acceptum secundo modo non dividitur ut genus in simplex, & complexum. Hæc ex duplici capite probari potest. Primò, quia ut superius ostendimus, formalis ratio signi, ut præcisa à fundamento, adhuc est complexa ex habitudine ad potentiam, & ad rem significatam: complexum autem, ut constat, rationem veri universalis sortiri non potest. At demus accipi significationem, ut aliis placet, pro solo respectu ad rem significatam: tunc ex secundo capite ostenditur non esse divisionem generis, nec alicuius univoci: quia significativum simplex in ea sententia est ens per se: complexum autem est unum per aggregationem, seu ordinē: ad ens autem per se, & per accidens nihil est univocum, ergo. Minor, & consequentia sunt manifestæ. Major quoad primam partem ex suppositione constat, quoad secundam ostenditur, nam significatio orationis non est alia, quam aggregatio significationum partium, ut ex illius definitione colligitur, dicitur enim oratio vox, cuius partes significant separatim in ipsa oratione; ut statim demonstrabimus.

Quidam asserunt divisionē significativi in simplex & cōpositum esse analogam.

Rogabis cuiusmodi sit ea divisio. Aliqui facile respondent esse analogam, quia significativum simplex est omninò unum, significativum autem complexum est unum secundum quid, scilicet ratione ordinis, qui cernitur in oratione: unum verum secundum quid dicit habitudinem analogicam ad unum simpliciter. Verū non ostendunt, quod genus analogiæ sit: nam si dicant esse puræ attributionis, convincuntur hac ratione: ejusmodi analogia in iis tantum est, quorum unum participat intrinsece formam, cætera per denominationem extrinsecam ab eo appellātur, ut in antepraedicamentis explicatum est: sed significatio non minus intrinseca est orationi, quam nomini, & verbo: ergo non potest in ea distribui secundum hanc analogiæ rationem.

Eorū fundamētum improbatur.

Proportionis analogum dicēt, sed facile efficias, ut huius responsionis eos æque pœniteat, ac præteritæ. Analogum per proportionē seu propriā, seu impropriam multiplicatur in analogatis, ita ut ea pars formæ, quæ est in uno, non sit in alio, sed ambæ conveniant similitudine rationis. Ostendant hoc significativo. Nonne eadem significatio simplex multiplicata efficit orationem complexam? sin minus, assignent in oratione aliquam significationem, quæ non sit nominis, aut verbi, aut eorum, quæ ad ista reducuntur?

Objectio.

Dicent, corpus coalescit ex dimensionibus lineæ, & superficiei, & tamen est species contra divisa à cæteris, & univoce cum eis convenit in magnitudine.

Dilutio

Respondetur corpus non coalescere ex illis tātum dimensionibus, sed ex partibus etiam materialib9, ex quibus cum linea, & superficie consurgit nova dimensio una per se, distincta à linea, & superficie: quod in Oratione non cernitur.

Duplex esse potest sensus divisionis.

Uno ergo è duobus modis hæc divisio explicari potest. Primo significationem vocis in communi recurrere cum significatione simplici & non dividi in simplicem, & complexam, sed

enu-

enumerari varios modos, quibus ea simplex significatio exercetur: unumq; esse quando sumitur in una tantum specie, vel numero, ut in nomine, aut in hoc nomine: alterum quando in multis simul speciebus, ut in nomine, & verbo cum ex illis conflatur oratio, tunc enim exercetur significatio simplex non per sola, ut in priori modo, sed cum quodam ordine ad aliam significationem simplicem: exempli causa in hac propositione, Homo est animal, vocabulum, Homo, non solum significat naturã humanam, sed ulterius quandam ejus subjectionem ad naturam animalis, quam includit.

Secundus.

Secundo potest explicari ut divisio analogi in sua analogata: quanvis enim oratio non addat aliquam significationem super simplices, ut oratio facta contra præcedentem opinionẽ demonstrat: nihilominus addit nexum partiũ simpliciter significantium, ex quo consurgit significativum complexum aliquo modo diversum à simplici: non videtur enim perpetuo necessarium, ut differentia, aut quasi differentia contrahens aliquid commune, sit ejusdem rationis cum illo communi, sed satis est, quod illud determinet, etsi in alio genere, ut censeatur inferius sub eo contentum: unde quanvis ordo, per quem significativum commune determinatur ad orationem, non sit significatio: poterit nihilominus reddere orationem membrum oppositum significativo simplici, habebit tamen attributionem ad illud, tanquam ad id, à quo accipit vim significandi, vel certè proportionem, quia ordo quasi significat, si non aliud, saltem alio modo.

QUÆSTIO II.

DE NATVRA, ET PARTITIONE vocis significativæ simplicis.

ARTICVLVS I.

QVAE VOX CENSEATVR SIMplex in significando.

Quod sit discrimen inter vocẽ simplicem & complexam.

ARistoteles in his trib⁹ capitibus ea nota distinguit vocem simplicẽ à cõplexa, quod non habeat partes significantes separatim ut habet complexa. Cæterùm hæc differentia nec videtur idonea, nec tradita consentaneè ad doctrinam antepradicamentorum. Primum ita probatur, vocabula æquivoca, & orationes minores, haud simplicia sunt, & tamen partes significantes separatim non habent, ut ex se constat: ergo proposita differentia non est idonea: major ostenditur, simplicitas vocum desumenda est ex simplicitate conceptuum, sed prædictis vocabulis non respondet in mente conceptus simplices, ergò simplicia non sunt. Probatur major, significatio vocis tota desumitur ex significatione conceptus, cuius loco substituitur, ut in primo capite dictum est. ergo ejus simplicitas, vel complexio ab ejusdem conceptus simplicitate, complexioneve desumetur, ut verum sit, quod dici solet, inde habere rem aliquam essendi modum, unde sortitur ipsum esse: quod verò nominibus æquivocis, & orationibus minoribus, ut nihil, semper, & cæt. plures respondeant conceptus, quæ erat minor secundi syllogismi, experientia est manifestum: nam iis auditis, nisi aliunde ad unum tantum significatum arctentur, plurium rerum conceptus effingemus. Non cohærere autem hanc doctrinam cum antepradicamentali, ex eo probatur, quia in secundo capite antepradicamentorum appellantur incomplexæ, seu simplices eæ voces, quæ significant unum per se, licet habeant partes significantes separatim, cuiusmodi sunt ex mente quorundam interpretum hæ, corpus animatum, summus Pontifex. Hic verò rejiciuntur à cætu simplicium omnes eiusmodi voces, ut explicavit, probavitque Aristoteles.

Improbatur primo discrimen traditum eo quod non sit idoneum.

Improbatur secundo, eo quod non præcedat, iuxta doctrinam supra traditam.

Principio advertendum est, quod D. Thomas. & Ammonius in primum caput huius libri annotarunt, eandem esse vocem incomplexam, de qua disserut Aristoteles in anteprædicamentis, & significativum simplex de quo disceptat hoc loco, non in genere, sed prout continetur in nomine, & verbo: nam ea pars definitionis, in qua Nomen, & Verbum conveniunt (scilicet vox significativa ex instituto, cuius nulla pars significat separatim) explicat naturam significativi simplicis, vocisve incomplexæ: quanvis Aristoteles eam nunquã posuerit separatam à definitione nominis, & verbi. Deinde sciendum, incomplexionem, & simplicitatem vocum ex conceptibus metiendam esse, ut ostendit argumentum initio propositum, & consentiunt eo loco interpretes. Verùm cuiusmodi sint conceptus, qui vocem reddunt complexam, vel simplicem magnoperè dissentiunt. Sunt qui opinentur omnem vocem, cui respondent multi conceptus, sive omnes æquè primo respondeãt, sive cum subordinatione, esse complexam. Ita sentit D. Augustinus libro de principiis Dialecticę cap. 1. Ammonius cap. 2. antepredicam. Tartaretus capit. de verbo qu. 1 art. 2. dubio 2. qui omnes docent verba esse complexa, quia præter formale significatum innuunt tempus, & personam: pro qua sententia facit hæc ratio: nomina analoga simpliciter sunt plura, & tamen

Nonnulla sunt advertenda. Primum.

Secũdum.

D. Aug. Ammon. Tartaret.

non objiciunt multos conceptus æquè primò, sed unum primarium, & alios secundariò, præsertim si sint analoga per attributionem: ergo quodvis nomen, cui multi conceptus in mente respondent, etsi concatenati sint omnes, erit complexum.

Simplicitas vocis desumitur ex formali significatione, seu formali conceptu.

Aristot.

Communis tamen Autorum sententia est, simplicitatem, vel complexionem vocis attendendum esse penes primum, & formale significatum: seu penes primum conceptum formaliter importatum, qui si unicus sit, vox erit simplex, quanvis de connotato, & secundario multi alii importentur, quæ sententia videtur expressa Aristotelis in illo secundo capite anteprædicam. Vbi in exemplum vocis incomplexæ adducit verba, & in 4. cap. nomina concreta, ut album, quibus constat præter conceptum formæ, respondere etiam notionem subjecti, & in 5. Metaphysicorum dividens prædicamenta, quæ nemo negabit incomplexè significari, utitur nominibus connotativis, ut quantum, quale, &c. & ratio satis accommodata est, quia vocabulum significans formaliter, & immediatè unicum significatum unius rationis, unam tantum habet impositionem, licet ex modo significandi illud primum significatum deducatur mens ad apprehendenda connotata: simplicitas autem vocis ab impositione sumenda est.

Bifariam respōdere potest vocibus multiplex conceptus. Primò. Secundo. Secundus modus rursus trifariam dividi potest.

Verum ut hæc ratio, & doctrina evidentiores evadant: animadvertendū est duobus modis (loquendo in genere) responderi posse vocibus plures conceptus. Primo si unus respondeat uni parti vocis, & alius alii, ut fit in hac Oratione, Homo albus. Secundo si omnes, & singuli respondeant toti voci, ut contingit in vocabulo, nemo, prout idem valet, atque nullus homo, vel in nomine, Gallus. Hic secundus modus in tres alios dividi potest: nam plures conceptus vel ita respondent, ut habeant inter se connexionem quasi grammaticalem, & æquipolleant orationi externæ, cuiusmodi sunt ii, qui respondent voci, nemo: vel ita, ut connexi non sint, nec subordinati, quales sunt conceptus æquivocorum. Vel denique respondent cum quodam ordine, & subordinatione: ubi rursum oportet distinguere duplex genus horum conceptuum: aliqui enim, etsi æque primò non objiciantur, omnes tamen formaliter respondent, & immediatè significantur: hujusmodi sunt conceptus analogorum præsertim per attributionem: etenim vocabulo sanum primò respondet cōceptus sani formaliter: deinde verò eorum, quæ dicunt attributionem ad animal formaliter sanum: sed hi secundarii conceptus etiam indicantur immediatè à voce, & habent suam impositionem, vel extensionem prioris impositionis.

Alii verò & sunt subordinati, & mediati, & nullam habent impositionem, hi sunt, qui de connotato importantur à vocabulis connotativis: à quibus subjectum, vel quidquid aliud connotatur, non ideo significatur: quia circa illud habet nómen aliquam impositionem, sed quoniam significat suam formam cum eo essendi modo, sub quo concipi non possit absque subjecto: unde subjectum manet extrinsecum significationi. Id autem non sufficit ad efficiendum nomē complexum, quemadmodum non efficit relationem patris in se complexam, esse talem naturam, ut nec esse nec cōcipi absque filio possit, quia filius sempèr manet extra illius essentiam. Atque hæc dicta sint supponendo vocabulum connotativum, ut risibile, ingenerare duos conceptus, alterum formæ, alterum subjecti: quod tamen existimamus non esse necessarium, quia ut significatio vocis unica: & simplex existens potest attingere subjectum propter modum, quo declarat formam, ita conceptus censebitur extendi ad subjectum, quia repræsentat formam ut illi inhærentem.

Quid sit simplex significativum.

His ita expositis ad propositam dubitationem respondemus, ex mente philosophi censeri in repræsenti simplex significativum illud, quod nec sit æquivocū, nec habeat partes per se significantes in ipsa voce, ita ut uni parti respondeat unus cōceptus, alii parti alius. Prima pars huius conclusionis supponitur ab interpretibus, expressa verò fuit a Lovaniensibus, manifesteque sumitur ex instituto Philosophi qui definit vocem simplicem in ordine ad simplicem enunciationem, qualis non est ea, quæ constat nomine æquivoco. Quando igitur in definitionibus nominis, & verbi dicitur, vox significativa, intelligitur significativum aliquo modo unum, ut in definitione orationis magis explicabitur. Secunda pars etiam colligitur ex verbis, & declatione Aristotelis, ait enim nomen, & verbum, hoc est, voces simplices, non habere partes significantes separatim: & cum hoc exponit, perpetuò loquitur de partibus ipsius vocis. Rectè tamen Dialectici monent vocabula simplicia, quibus respondent in mente orationes integræ, revocari ad significativum cōplexum, quia ut nomina æquivoca, etsi voce simplicia sint ratione plurium significationum à simplicibus excluduntur: ita ea vocabula, quæ orationes minores vocentur, eò quod orationibus æquipolleant, cum iisdem numerari debent: at nomina connotativa, & verba, quibus respondent aliqui conceptus primario, alii secundario per eandem impositionem, inter simplicia collocari debent, ut cum Aristotele docent pene omnes interpretes.

Lovanien.

Ex quibus patet dubitationem initio articuli

Satisfit rationibus, initio propositis.

culi positam quoad eam partem, in qua probatur, nomina æquivoca & orationes minores simplicia non esse, rectè concludere: cum verò objicitur ea non habere partes significantes separatim, quod attinet ad orationes minores, saltem virtute, & æquipollenter eas habere, quanvis Aristoteles solum loquatur de iis, quæ formaliter partes habent, quia magis consuetæ sunt in disciplinis: quod vero spectat ad æquivoca, dicendum est ea rejicià definitione vocis simplicis per illam particulam, vox significativa, ut proximè dictum est: & idcircò non esse curandum, utrum in ea quadret ultima differentia significativi simplicis.

ARTICVLVS II.

QVALIS SIT DIVISIO VOCIS SIMplicis in Nomen, & Verbum.

Quæ voces simplices sub Logici cõsideratione cadant.

IAm supra monuimus alias esse voces simplices præter nomen, & verbum, sed earum curam non esse Logico demandatã, aut quia non sunt præcisè necessariæ ad veritatẽ orationis, sed ad ornatum, aut quia non habent significationem, quæ per se usui esse possit, sed solum ad nomina, verbaque modificanda inserviant: hac ipsa de causa non constituimus sub voce simplici plura membra, quam duo enumerata.

Qui negãt vocẽ simplicem dividi in nomen & verbum.

Ac licet nonnulli recentiores negent vocẽ simplicem dividi in nomen, & verbum, eo argumento, quod vox simplex consideretur solum in ordine ad rem significatam, nomen autem & verbum, & habent casus, & articulos. Nihilominus est expressa sententia D. Thomæ, & Ammonii in primo capite hujus libri, Nomen, & verbum esse voces simplices, quod est manifestum ex eorum definitionibus, in quibus pro genere ponitur definitio vocis simplicis, ut diximus.

D. Thom. *Ammon.*

Eorũ fundamentũ dissolvitur.

Nec argumentum in oppositum est alicujus momenti, quoniam propriæ rationes nominis, & verbi, quibus à cæteris dictionibus separantur, non sunt declinatio, & inflexio, sed peculiares significandi modi, qui deinceps explicabuntur.

Qui censent divisionẽ vocis simplicis in nomẽ & verbum esse accidentariam.

At, cujus generis sit divisio, non satis constat. Primo enim videtur esse accidentaria. Nam signa differunt specie per res formaliter significatas, sed nomẽ & verbum habent idem formale significatum: ergo non differunt specie. Major ex eo constat, quia iam relationes, quam potentiæ distinguntur specie juxta distinctionem formalium terminorum: signa autem vel sumuntur pro relationibus, vel pro earum fundamentis, quæ se habent per modũ potentiæ. Minorem concedit Cajetanus 3. p. q. 2. artic. 7. ad primum dubium, & convincit hoc exemplum. Amo verbũ, & amor nomen, significant formaliter amorem: nam quod verbum ulterius importet tempus, & connexionem, nihil confert ad essentialem distinctionem: quia tempus, & connexio non pertinet ad formale significatum verbi, sed ad connotatũ, ut in ejus definitione explicabitur. Deinde esto, divisio esset essentialis, non foret univoca, sed analoga: tũ quia in artefactis nõ sunt vera genera & species, tũ quia signa non magis conveniũt, quã significata, sed significata verbi & nominis analogicè tantũ conveniunt: ergo ipsa signa non possunt univoce consentire.

Cajet.

Quædam sunt advertenda. Primum.

Ad solutionem hujus quæstionis notandum est primo ex D. Thom. 1. p. qu. 13. art. 4. & de potentia q. 7. art. 6. 1. contra Gentes cap. 33. Cajetano & Ferrariensi iisdem locis, eas voces censeri diversas specie in significando, quæ significant mediantibus conceptibus specie diversis. Vnde D. Thomas locis citatis, & cum eo alii Theologi communiter tradunt, nomina, quæ dicuntur de Deo, ut sapiens, justus, misericors, etsi ille sit una res simplicissima, non esse synonima, sed quod inde sequitur, specie distincta, quia significant intervenientibus conceptibus inadæquatis specie differentibus, cujus rei fundamentum est, significationem vocis, aut non esse aliud, quam ipsam impositionem, ut nos arbitramur, aut si relationem importat, hanc omnino sequi impositionem secundum identitatem, vel diversitatem specificam: at impositionis diversitatem ex conceptibus esse colligendam: quoniam in imponẽda voce præter ejus conceptũ, qui est medius, intervenit conceptus rei significandæ, quem vocant ultimum, & actus voluntatis, quo ea vox decernitur ad exprimendum conceptum ultimum, & significãdum ejus objectum, quatenus objectum est talis cõceptus: cum autem voluntatis actus sumant speciem ex objectis, prout ab intellectu repræsentantur, universa distinctio, vel identitas impositionis revocanda est ad conceptus formales, & objectivos, hi enim semper se comitantur: quando enim conceptus formalis est diversus specie, obiectivus etiam differt, cum ab hujus discrimine illius diversitas petatur. Meritò ergo diximus totam distinctionem impositionem, atque adeo significationem in vocibus à conceptibus derivari.

D.Thom. *Cajet.* *Ferrar.*

Secundũ.

Advertendum est secundo, quod jam indicabatur, candem rem significatam in specie, vel etiam in individuo posse repræsentari conceptib. specie distinctis, ut dicebamus de Deo, qui cum sit purissimus actus, & simplicissimũ Ens, terminat tot conceptus specie distinctos, quot habet attributa, quod etiam constat in Petro, v.c. juxta sententiam, quam magis approbavimus de idẽtitate actuali graduũ Metaphysicorum, nam cum concipimus modo ut animal,

mal, modo ut hominem conceptibus perſpicuè differentibus. Ad diſtinctionem enim horum conceptuum ſatis eſt, ſi per eos non concipiatur eadem res adæquatè, ſed per ſingulos apprehēdantur quoad diſtinctas perfectiones, vel eſſendi modos: cum enim conceptus ſint objectorum imagines, quævis diverſitas in repræſentando eos conſtituit ſpecie diſtinctos, ut dici ſolet de figuris, in quibus minima variatio mutat ſpeciem. Hinc facilè colligitur, poſſe duo nomina vocalia ejuſdem rei ſpecie diſtingui, ſi illam repræſentent vel ſecundum diverſas partes, vel ſub variis eſſendi modis.

1. Concluſio.

His ita conſtitutis ſit prima concluſio. Diviſio ſignificativi ſimplicis in Nomen, & Verbum eſt eſſentialis. Hæc etiamſi expreſsè ſolum traditur à recentioribus Philoſophis, non à veteribus: colligitur tamen evidenter ex eorum dictis. Nam Boetius in editione ſecunda ad caput de verbo. Ammonius ibidem, Albertus Magnus tract. 2. cap. 4. D. Thom lect. 5. Richardus in 1. diſtinct. 22. quæſt 1. ad 4. Scotus ibidem §. contra ſicut; docent Verbum ſignificare ſuum ſignificativum alio modo ac Nomen: Cum igitur ex proximè dictis conſtet, diverſum modum ſignificandi ſufficere ad diſtinguendos ſpecie conceptus, & voces planū eſt eſſentiale diſcrimen ſtatui ad his autoribus inter Nomen, & Verbum; atque hæc ratio, qua mentem horum autorum conjecimus, eſt evidens probatio concluſionis propoſitæ.

Boet. Ammon. Alb. Mag. D. Thom. Richard. Scot.

Qui nomē & verbum eſſentialiter diſtinguunt.

Neceſſarium tamen eſt explicare, quænam ſit iſta diverſitas in modo ſignificandi, quæ eſſentiale diſcrimen inducit; duplex enim viſitur in Verbo. Prima, quoniam Verbum ſemper ſignificat ſuam formam compoſitam cum ſubjecto, atque adeò ſemper eſt connotativum, ut docent ex citatis autoribus ſpeciatim Boetius, Ammonius, & D. Thomas: Nomen verò ſignificat illam per ſe, præſertim ſi eſt abſtractum, quod patet in adducto exemplo verbi Amo, & nominis Amor. Secunda diverſitas eſt, quia Verbum ſignificat formam per modū actionis, ſeu in fieri, nomen verò in facto eſſe, & per modum qualitatis.

Duplex viſitur diſcrimen inter nomē, & verbū.

Quibuſdam videtur ex utraque diverſitate ſumi ſufficiens principium diſtinctionis eſſentialis propter rationem à nobis aſſignatam, videlicet diverſum modum ſignificandi afferre ſignis eſſentiale diſcrimen, in utraque autem diverſitate cerni diſtinctū modum ab eo, quo nomina ſignificant, & huic ſententiæ favet Ammonius, quatenus præcipuum diſcrimen collocat in modo ſignificandi concreto. Vera tamen ſententia & ab omnibus autoribus ſupra citatis aſſerta eſt, poſteriorem tantum diverſitatem inducere eſſentiale, & univerſale diſcrimen inter nomen, & verbum; & imprimis, quod ex poſteriori ſignificandi modo colligitur differentia eſſentialis, patet, quia verbum formaliter ſignificat rem, ut egredientem ex cauſa, & quaſi in fieri, nomen verò formaliter id non ſignificat; at diſtinctio ſumitur ex formali ſignificato: ut dictum eſt: quod autem differentia inde collecta ſit univerſalis, manifeſtum etiam eſt, cum omne, & ſolum verbum illum habeat ſignificandi modum; advertit hoc loco D. Thomas verbum non dici ſignificare actionem, ſed per modum actionis, quia non ſignificat actionem in actu ſignato, ut multa nomina, verb. c. hoc nomen actio, intellectio, calefactio, &c. ſed in actu exercito, quatenus ſignificat formam, ut actu egredientem.

Quid alii in hac re judicent.

Ammon.

Circa diſcrimen eſſentiale

Inter nomen & verbum vera ſententia ſtatuitur.

D. Thom.

Nunc oſtendendum eſt modum ſignificandi cum compoſitione non ſufficere ad hujuſmodi diſtinctionem, quod fiet, ſi advertamus duplicem conjunctionem, ſeu copulam ſignificari à verbo; unam, quæ eſt per modum concretionis ſimilis ei, qua nomina connotativa ſignificant formam, ut inhærentem ſubjecto; aliam, quæ eſt conjunctio prædicati cum ſubjecto, & æquipollet verbo, eſt in enunciationibus. Primam ſignificat verbum formaliter: ſive in oratione, ſive extra, ut docet D. Thomas lect. 5. ad finem. Secundam ſolum de connotato, ut docet ibidem D. Thomas, colligitque ex Ariſtotele c. de verbo, cum ait verbum conſignificare compoſitiones, idem namque videtur conſignificare, & connotare (quamvis Ammon. ea verba detorqueat in alium ſenſum) & poteſt evidentius ex eodem colligi, cum in fine ejus capitis ait, verbū extra enunciationem non ſignificare copulam: nam formale ſignificatum vocis ſemper idem perſeverat, ſi igitur copula non ſemper ſignificatur à verbo, non ingreditur formale ejus ſignificatum. Ex quibus jam facile oſtenditur, neutrius copulæ ſignificationem ſufficere ad eſſentiale diſcrimen: non Prioris, quia etſi formaliter ſignificetur, & diſtinguat verbum à nominibus abſtractis, à concretis illud non ſeparat: non poſterioris, quia hæc connotatur à verbo, ſigna autem differunt penes formalia ſignificata.

Impugnatur primū diſcrimen ſupra traditum.

D. Thom.

Ammon.

Secunda concluſio; ſi nomen, & verbum ſumantur ſecundum totum, quod dicunt de formali: diviſio non eſt generis in ſpecies, eam tamen imitatur. Vtraque pars eſt manifeſta, quoniam nomen, & verbum eo modo accepta ſunt compoſita per accidens ex voce, & ſignificatione, ut ſuperius oſtendimus, in compoſitis verò per accidens non reperiuntur vera genera, eſt tamen diviſio genericæ ſimilis, quia in neutro membro apparet ulla ratio analogiæ: poteſt tamen revocari ad diviſionem analo-

2. concluſio.

analogi per proportionem propriam, quia ubi est æqualitas in participationem alicujus naturæ, & non est perfecta similitudo generis, intercedit aliqua ratio prædictæ analogiæ, ut cernere est in differentiis, & similibus.

3. Concl. Tertia conclusio. Si nomen, & Verbum accipiantur pro sola significatione, sive in concreto, sive in abstracto, divisio est generis in suas species. Ita existimant hodie recentiores, nec immerito, cum enim significatio, vel eam appelles relationem, vel impositionē, ut sit aliquid simplex, & æque participetur à Nomine & verbo, possitq; per proprias differentias contrahi, non est, cur divisio univoca non sit, Nomenque & Verbum simplices species sub significativo simplici immediate contentæ.

Solutio primæ impugnationis. Ex quibus patent responsiones ad argumenta initio proposita. Primum enim solum probat significatum materiale Nominis & Verbi esse idem, non verò formale, ut explicatum est.

Solutio secundæ. Secundū etiam quoad primam partem confirmat nostram secundam conclusionem: quoad secundam distinguendum est, & si contendat signa distingui per se significata materialia, negandum est; si per formalia, concedendum: at hoc modo non est verum significata nominis, & verbi analogice convenire, etsi res significatæ ita conveniant, quamvis absolute necessarium non sit tantam unitatem esse in rebus significatis, quanta est in signis.

SECTIO ARTICVLI III.

OPPVGNATVR, ET DEFENDITVR Nominis Definitio.

Nonnullæ objectiones sese offerunt contra singulas partes definitionis nominis.

Aliquæ partes definitionis Nominis explicatæ sunt inter disputandum: adversus alias sic objicitur primò cōtra primam. Vox non potest constitui loco generis, sive enim nomen accipiatur ut cōpositū ex voce, & significatione, sive pro significatione connotando vocem, nunquam vox in abstracto sumpta de illo prædicatur ut Genus: Nam priori modo vox est pars essentialis

1. nominis, ut aurum pars statuæ aureæ: at aurū

Arist. non prædicari de statua tradidimus supra ex

2. Aristotele 2. de Generatione, & 7. Metaph. posteriori autem modo vox est subjectum nominis: ergo nequit esse illius genus. Secundò, contra particulam definit, & imprimis quod non fuerit adhibenda. Nomina infinita sunt complexa: ergò satis rejiciuntur per particulā, cujus nulla pars significat separatim, quare supervacaneè additur definitè, ad eadem excludenda. Antecedens probatur, quia nomen infinitum mentale est complexum: ergo & vocale, consequentia ex dictis patet. Antecedens probatur, si conceptui hominis adjungas conceptum hujus vocis, non efficitur nomen infinitum, non secus ac in voce efficitur ex non, & homo: sed in eo eventu conceptus hominis, & conceptus, non significarent separatim, ut antea, cum remaneant similitudines suorum objectorum, est igitur nomen infinitum mentale complexum.

Tertiò, immerito rejiciuntur nomina infi- 3.
nita: causa enim, quæ assignatur, est, quia dicūtur tam de iis, quæ sunt, quam de iis, quæ non sunt: at hæc causa nec in omnibus, nec in solis infinitis procedit, non in omnibus, quia non est ens infinitum, & solum dicitur de iis, quæ non sunt: non in solis, quoniam supertranscendentia prædicantur de omnibus, quæ sunt, & quæ non sunt.

Quartò, non rectè in commen- 4.
tario diximus nomen infinitum componi ex negatione præfixa nomini, tum quia non opinabile est eo pacto compositum, & non est infinitum, cum de nulla re dicatur, tum quia vocabulum, Blictri, potest imponi ad significandum idem, quod non Homo, atq; adeò erit nomen infinitum absque negatione præfixa.

Quintò, 5.
vocabula prandium, cœna, &c. sunt nomina, & tamen præter formale significatum important certum tempus matutinum, & vespertinum. Si respondeas significare cum tempore, quod est proprium verbi, esse indicare differentias præteriti, præsentis, vel futuri, quod ea vocabula non præstant. Primò reddenda erit ratio, cur hæ differentiæ potius, quam illæ requirantur. Deinde non effugitur argumentum, quia nomina Posteri, & majores, præter suum significatum important tempus futurum, & præteritum.

Sextò, nomina adjectiva adjective sumpta 6.
sunt ejusdem speciei cum substantivis, & casus obliqui cum rectis, ergò si in definitione hæc comprehendantur, illa non debent excludi. Consequentia est bona, quoniam res ejusdem speciei, ut habent eandem naturam, ita explicantur eadem definitione. Antecedens quoad primam partem de nominibus adjectivis probatur, idem specie conceptus respondet nomini adjectivo, & substantivo: nam album, exempli causa, sive adjectivè, sive substantive semper est connotativum importans de formali albedinem, & subjectum de connotato. Præterea etiam adjectivum efficit orationem verum, vel falsum significantem, ergò non rejicitur à definitione. Probatur in hac oratione, Albus est, nomen Albus, significat per se aliquid, & de eo significato dicitur, quod sit, ergo si illud significatū est, oratio est vera, sin minus, falsa. Quoad secundam partem de casibus obliquis idem ostenditur in hac voce, liber, quæ in omni casu idem omninò significat, ergò idem conceptus illi respondebit,

Confirmatur prima. Confirmatur primò: lingua Græca, & Hebræa non habent tot casus, quot latina: ergo, si casus variant specie conceptus, non habebit tot conceptus diversos nomen in iis linguis, quot habet in latina, cum tamen eædem orationes in utriusque fiant. Confirmatur secunda. Confirmatur secundò, quoniam alias in optimo syllogismo dabuntur quatuor termini, v.g. nulli astro fixo contingit Eclypsis, Boores est astrum fixum; ergo Booti non contingit Eclypsis. Ecce termini, Astro, Eclypsis, Bootes, astrum. Confirmatur tertia & quarta. Confirmatur tertiò, quia non minus diffident genera, quam casus obliqui, sed masculinum, & fœmininum sunt idem nomen, ergo, &c. Confirmatur quartò, magis differunt concretum, & abstractum, quam rectum, & obliquum, sed illa non differunt specie; ergo nec ista.

Solutio primæ objectionis. Ad hæc ita respondendum est. Ad primum utrovismodo nomen accipiatur rectà definiri per vocem: si enim sumatur ut conflatum ex materia & forma artificiali, perinde est compositum ex voce, & significatione, seu ut vult *Ammon.* Ammon est significativum vocale: aliquando enim ob commoditatem orationis verba aliquantulum immutantur. Adde non videri ineptam definitionem, qua statua definiretur lignum figuratum, quanvis inepte diceretur lignum, & figura, nec *Arist.* Aristoteles in 7. Metaphys. ubi hac de re expressius loquitur, negat simpliciter statuam posse dici lignum figuratum, sed non vocari simpliciter lignum, quia figura statuæ non determinat certam materiam, potest enim esse ex ære, aut lapide: at nomen autore *D. Thom.* D. Thoma lect. 4. determinat vocem, quare per eam definiri non erit incommodum.

Objectio. Nec opponas composita naturalia non definiri per materiam in abstracto, verb. c. hominem non dici materiam cum forma rationali, sed conflatum ex materia, & forma. Est enim diversa ratio quoad hoc in naturalibus, quoniam sunt unum per se resultans ex forma, & materia: artificialia vero manent unum per accidens, & eorum formæ sunt accidentia materiæ, quamobrem merito explicantur sub ea forma, quæ indicat illa simpliciter esse plura, Solutio. & per accidens constituta. Facilior est solutio in secundo sensu, nam accidentia determinantia certum subjectũ non modo rationis, sed etiam realia, definiuntur per subjectum, ut tradit *D. Thom.* D. Thom. lect. 4. & *Ferrar.* Ferrariensis. 1. contra Gentes cap. 30. juxta doctrinam *Arist.* Aristotelis 7. Metaph. cap. 5. ubi ait, simum definiri per nasum veluti simum est nasus in se reductus, imo addunt omnes hi autores hoc genus accidentiũ, non modo in concreto, sed etiam in abstracto definiri per subjectum cum hoc discrimine, quod in concreto definiuntur per subjectum in recto, in abstracto vero per idem in obliquo, hoc modo: simitas est nasi curvitas. Negamus igitur cum D. Thom. vocem non collocari pro genere nominis, quanvis in ejus formali significato non includatur; quia id est peculiare in iis, quæ per additamentum definiuntur, ut loco citato monuit Aristoteles.

SECTIO ARTICVLI.

SOLVVNTVR CAETERA ARgumenta.

AD secundum argumentum negandum est nomen infinitum esse complexum; Solutio secundæ objectionis. ad probationem similiter inficiandum ex conceptu negationis, & hominis effici in mente nomen infinitum, quanvis efficiatur in voce: cujus rei illa est ratio, quod cõceptus, cum significent naturaliter, non possunt ex beneplacito hominis decidere à propriis significationibus, & inducere aliã tertiam simplicem, sed si ita conjungantur, consurget nomen negativum; at voces, cum ex institutione significent, possunt assumi conjunctæ, & accipere simplicem significationem. Rogabis, Dubium. quis ergo conceptus respondet nomini infinito. v.c. non homini. Respondetur conceptum Respons. simplicẽ negationis hominis in concreto sumptæ, diximus in concreto, quoniam vocabula sic infinita prædicantur de omnibus accidentaliter, prædicatio vero accidentalis non fit, nisi prædicatum accipiatur in concreto, imò per modum connotativum, quanvis hic satis obscurus sit in nomine infinito.

Ad tertium respondetur, etsi Aristoteles eam assignaverit rationem, cur hæc nomina dicantur infinita, quia dicuntur de omnibus: quæ Solutio tertiæ. sunt, & quæ non sunt: propriã tamen causam, cur à nomine rejiciantur, esse eam, quam assignat D. Thomas, quia nominis proprium est, aliquid determinatum potentiæ objicere. infinita verò magis removent ab intellectu omnia, quam aliquid proponunt. Vnde meritò Niphus existimat, essentiam nominis infiniti consistere in eo, quod habeat formam negati- *Niph.* vam, dici vero de iis, quæ sunt, & quæ non sunt, esse conditionem consequentẽ, ut plurimum eam significandi formam, ex qua tanquam notiori duxit Aristoteles infiniti applicationem; at re ipsa nomen infinitum posse eam non ha- *Arist.* bere, & è contrario non infinitum posse illam participare, cujusmodi sunt supertranscendentia opinabile, cogitabile.

Vnde patet ad argumentum non Ens, non imaginabile, esse nomina infinita, siquidem Solutio quartæ. respondere eis potest in mente unus conceptus

plus

ptus repræsentans negationem concretam, è contrario verò imaginabile, & similia, quanvis dicantur de iis, quæ sunt, & de iis quæ non sunt, non esse infinita ob defectum negationis. Hinc etiam manet dissoluta prima pars quarti argumenti, non imaginabile enim quoad essentiam est nomen infinitum, licet desit ei ea conditio Etymologica. Ad secundum dicendum est Philosophis esse sermonem de nomine infinito, quod usurpari solet, id verò cum negativo modo significari debeat, non aliter quam præfixa negatione exprimi posse: nihilominus facta illa suppositione cum idem conceptus responderet illi nomini, qui aliis infinitis respondet, esse saltem virtute infinitum.

Solutio quintæ. Ad quintum argumentum rectè occurrebatur. Et major ratio, quæ petitur est, quoniam præteritum, & futurum sunt per se differentiæ temporis, quod est Ens successivum per se cõflatum ex partibus prioribus, & posterioribus: matutinum autem, & vespertinum sunt differentiæ per accidens, tum quia obveniunt ratione loci, sine quo tempus esse poterat, ut patet in iis qui polo subjiciuntur, quibus per sex menses continuos non occumbit sol: tum quia idem tempus, quod uni est vespertinum, alii in eadem duratione, sed diverso loco existenti est matutinum. Ad instantiam responderi solet, ea nomina iccirco non significare cum tempore, quia etsi connotent tempus præteritum, & futurum, non important illud tanquam mensuram alicuius actionis, quod est propriũ Verbi. Dici quoque potest verbum non significare formaliter ipsum tempus, sed aliud, cui tempus annexum sit; prædicta verò nomina de formali dicunt tempus connotando homines.

Prima solutio sextæ. Ad sextum argumentum responderi potest primò concesso antecedente, negando consequentiam, ad cujus probationem dicendum est, tunc omnia, quæ sunt ejusdem speciei, essentialiter definiri eadem definitione, quando definitio explicat solam essentiam: si enim ulterius complectatur aliquam conditionem accidentariam, cum hæc possit esse in aliquibus individuis, non in aliis, non est necessarium, ut definitio conveniat omnibus, & ita accidit in præsenti, neque enim definitur natura nominis nudè sumpta, sed cum illa conditione, quod reddat suppositum verbo. Fuit verò rationi consentaneum, ut non censeatur simpliciter nomen, nisi illud, quod reddit suppositum verbo, quanvis esset ejusdem speciei cum alio, quod hoc non præstat: quia nomen, ut supra docuimus ex D. Thoma, & aliis interpretibus, est materia, & basis orationis, quocirca oportet consistens esse, & non altero innitens, vel ab eo dependens. Verum de antecedente, quoad utranque partem est controversia.

Quoad primam de nomine adjectivo, & substantivo Sotus lib. 1. Summul. cap. 7. argumento 2. arbitratur utrique responderi in mente eundem specie conceptum, & consequenter ambo esse ejusdem speciei ob rationem in argumento indicatam, quæ sic cõfirmari potest. Diversitas inter adjectivum, & substantivum tota est extrinseca formali significato, ergo nõ variat speciem. Antecedens probatur, quia formale significatum albi, v. c. est albedo applicata subjecto, ipsum autem subjectum, & modus, quo accipiatur, est extra formale significatum, sed adjectivum & substantivum hoc solũ differũt, quod unum secum defert subjectum, ut totum ejus significatum sit subsistens, alterum subjectum non defert, sed formale significatum illi inexistens significat, quod tradidit D. Thom. 1. part. quæst. 39. artic. 5. cum ait hoc differre adjectivum à substantivo, quod illud non defert secum suppositum, hoc verò maxime. *Sot.* Corroboratur sexta objectio supra allata. *D. Thom.*

Ejusmodi autem discrimen, cum se habeat ex parte subjecti connotati, extrinsecum est formali significato, & pertinet ad nominum appellationem: quatenus adjectivum, eò quod suum significatum circa alterum constituit appellare potest subjectũ, hoc est, denominationem illi præbere: substantivum autem, quia significatum circa alterum non ponit, nihil appellare valet, quæ appellationis diversitas non variat formalem significationem, ut colliges ex doctrina Petri Fons. lib. 8. Instit. cap. 41. Confirmatur secundò, quia idem numero conceptus adjectivè & substantivè sumi potest: Si enim quis formet conceptum albi substantive accepti, & postea illi subjiciat Cygnum, nõ apparet, cur nequeat album de Cygno prædicare: quod si efficiat, jam conceptus albi erit nomen adjectivum, quia suum significatum alteri accommodat. *Petrus de Fonsec.* Confirmatur ulterius.

Oppositam sententiam defendunt plerique ex recentioribus Dialecticis sequuti Tartaret. in hunc libr. quæstion. 1. dub. 2. fundamentum est illam diversitatem adjectivi, & substantivi, quam oppositæ sententiæ autores etiam agnoscunt, pertinere ad formale significatum: quoniam esse annexum alteri, vel per se subsistens non sunt affectiones subjecti connotati, nam hoc semper denotatur, ut per se existens, sed ipsius formæ, quæ formaliter significatur, hæc enim potest subjecto applicari, vel non applicari.

Vtraque sententia admodum probabilis est: utraque satis difficilis. Enimverò compositum accidentarium (in quo res obscurior

rior existit) tribus tantum modis significari posse videtur: uno si primo, & formaliter significetur subjectum: Secundò & materialiter forma, ut existimavit Ochamus supra. Alterò è contrario, si primo indicetur forma, secundò subjectum, ut cæteri Philosophi, Theologiq; fieri arbitrantur. Tertiò si utrunque simul, & æquè primo significetur, ut accidit in primo composito per se, quod in superioribus sæpe dictum est. Et quidem si nomen substantivum importaret subjectum primo, aut tertio modo, perspicuè dissideret ab adjectivo, sed cum substantiva acceptio tantam varietatem non inducat, nec verò inducere possit, quin varietur nominis impositio, imò utrunque nomen medio illo modo significet, vix explicari potest quo pacto unum secum deferat suppositum, aliud non deferat: quo item modo adjectivum ponat significatum circa aliud, substantivum non ponat.

Compositum accidentariũ trifariam significari potest.

Vbi jam visitur opinionum diversitas: qui enim essentialem nominum identitatem astruunt, ita explicare videntur, ut conceptus substantivi, & adjectivi idem omninò repræsentent, & in sola suppositione, quæ significato extrinseca est, discrepent quatenus idem nomen vel conceptus substantivè supponit pro subjecto, adjectivè pro solà forma non subsistẽte. Qui verò essentiale discrimen introducunt, existimare videntur conceptu substantivi repræsentari concretum ex forma, & unione ad subjectum. v. c. album per se subsistens, conceptu verò adjectivi, ut alteri adjacens; Vbi cernitur diversitas in modo formalis significati, quæ essentiale discrimen importat. Nec est impossibile nomen connotativum significare formam in cõcreto quasi per se subsistentem, tum quia non accipitur secundum connaturalem significandi modum: hic enim est adjectivus, tum quia sumitur illud concretum quasi resultans ex subjecto; non considerata actuali depẽdentia, sed innitentia formæ in illo.

Secunda sententia verisimilior est.

Qui hanc secundam sententiam, quæ nobis aliquãdo verisimilior apparet, secutus fuerit, ad primam confirmationem primæ negabit totam diversitatem inter adjectivum, & substãtivum esse ex parte subjecti, ut explicuimus. Ad secundam similiter negabit conceptui alterius nominis substantivi supponi posse alium pro subjecto, nec posse eo retento fieri prædicatio nem directam, & formalem, sed necessario mutandam esse, quia sumitur per modum subjecti, non formæ. Iuxta eandem sententiam respondendum ad sextum argumentũ: cujus gratia hæc dicta sunt, conceptum adjectivi & substantivi non esse ejusdem speciei: & ad primam probationem dicendum est utroque nomine de formali significari formam, & subjectum de connotato, sed nõ eodem modo: nam adjectivo significatur forma ut innitens subjecto, substantivo autem, ut per se consistens. Quæ diversitas cum se habeat ex parte formæ, essentiale discrimen inducit. Ad secundam probationem negandum est illam orationem, Albus est, efficere ullum sensum, quia adhuc intellectus manet anceps, quid sit illud de quo affirmatur, quod sit nec nomen, Albus, significat aliquid cum dispositione sufficiente, ut ei aliquod prædicatum attribuatur.

Ad primã confirmationem alterius responsio. Ad secundam. Aliter 6. occurritur objectioni, & ejus confirmationibus.

Quod sit discrimen inter nomen substantivum & adjectivum.

Quoad casus obliquos communis opinio est, eos ingerere conceptus specie diversos à rectis, ita docet Sotus lib. 2. Summul. cap. 1. argumento secundo, indicat D. Thomas quodlib. 4. artic. 19 ad 3. Albertus hic tractat. 2. capit. 6. Tartaretus quæst. 2. de nomine art. 2. & fundamentum est modum significandi casus obliqui esse longe diversum à modo significandi recti quod negabit, qui attenderit quam diversum sensum efficiat etiam in mente hæc propositio, hic liber est Aristotelis, & hic liber est Aristoteles, qui non aliunde provenit, quam ex diversis modis repræsentandi conceptus Aristotelis; idem etiam ostenditur extra propositionem, exprimitur enim auditis his vocibus, Sophroniscus Filius, nos formare distinctam cognitionem ab ea, quam formamus perceptis his, Sophronisci Filius, nimirum quia conceptus genitivi dicit quandam habitudinem ad nominativum, quod possidet, quam casus rectus non importat.

Quid de casibus obliquis censeri debeat. *Scotus. D. Thom. Alb. Mag. Tartaret.*

Cavendũ tamen est, ne existimemus omnes casus obliquos esse diversos specie à rectis; sed eos tantum, qui diversũm pariunt sensum. Nã iidem omninò conceptus respondent in mente his orationibus, Vescor Carnes, & Vescor Carnibus, liber est Aristotelis, & liber est Aristoteli, quod pari modo dicendum videtur, cũ Græci genitivo utuntur pro ablativo: secus verò in lingua Hebræa, & aliis vulgaribus, in quibus est unicus casus additis articulis: asserendum videlicet est eidẽ casui, quoties efficit diversum sensum, qui satis indicatur per eas particulas, respondere plures conceptus specie diversos: & ita patet ad primam confirmationem. Ad secundam bene respondet Soto loco citato, omnes conceptus ejusdem declinationis esto differant specie, censeri eundem terminũ, quoniam ea diversitas non attenditur à Logico, sed à Grammatico.

Solutio primæ confirmationis.

Solutio secundæ.

Ad tertiam negandum est majorem esse diversitatem in generibus, quatenus diversa genera sunt; nam idem prorsus conceptus respõdet his duobus nominibus, lapis, & petra, cum alterum masculinum sit, alterum fæmininum: dixi (quatenus sunt genera diversa) quia si res significatæ sint diversæ, ut sunt eæ, quæ indicã-

Solutio tertiæ.

tur

tur per has voces, cœlum, terra: vel ex consuetudine audito nomine masculino formemus conceptum rei diversæ ab ea, quam per fœmininum apprehẽdimus, ut contingit in his orationibus, Homo est natus: Homo est nata, in quarum priori, ratione terminationis masculinæ per conceptum respondentem voci, homo, solos viros cognoscimus: in posteriori solas fœminas ob fœmininam terminationem: tunc nõ erit incommodum conceptus esse diversos, sed hoc non fit merito ipsorum generum, ut dictum est.

Solutio 4. *Ocham.* Ad quartam Ochamus quodlib. 5. quæ. 9. & 25. cum communi sententia negat abstractum & concretum non differre specie: ejus ratio est, quia concretum præsertim connotativum de formali dicit subjectum denotando formã, abstractum verò formaliter significat ipsá formam. Eandem sententiam tenet Avicenna relatus ab Averr. 5. Metaph. cap. 14. sed hæc ratio procedit ex falso fundamento, quia nomina accidentalia connotativa primo & formaliter significant accidens, secundario, & denotativè subjectum, ut docet ibid. Averr. & D. Thomas lect. 3. Scotus in 1. d. 22. q. 3. 5. ad secundam qu. Ægidius Romanus d. 9. q. 3. Gregorius d. 3. q. 2. Ferrariensis 1. contra Gent. cap. 3c. colligiturq; ex Aristotele, qui Metaph. 5. dividens ens in decem prædicamenta, utitur nominibus concretis, quod aptè non fecisset, saltem quoad prædicamenta accidentium, nisi connotativa formaliter importarent accidentia. *Avic. Averroes. D. Thom. Scotus. Aegid. Rom. Greg. Ferrar. Aristot.*

Aegid. Idonea igitur ratio est illa communis, quam ad hoc speciatim adducit Aegidius in 1 dist. 22. q. 2. modum significandi nominis concreti esse diversum, quia præter formam includit formaliter unionem ad subjectum: albus enim præter albedinem, quam significat non abstractam, importat inhærentiam, ratione cuius dicitur connotare subjectum. Dubium. Dices multa esse vocabula concreta significantia formas conjunctas subjecto absque modo superaddito, ut figuratum, vestitum: nec enim figura, nec vestis modo egent inhærendi: altera: quia non inhæret, sed conjuncta est extrinsecè: altera, quia cum sit modus, non eget alio, quod subjecto infigatur. Responsio Respondetur ad diversitatem cõceptus non requiri modum in re distinctum, sed sat esse cõcipi formam cum habitudine ad subjectum, vel suppositum: quod sapienter advertit Commentator 12. Metaph. comment. 39 cum dixit vivum, & vitam, nec respectu Dei qui est ab omni compositione alienus, esse synonima.

Dubium. Rogabis ad calcem hujus dubitationis, qua ratione, & in quas species nomen dividatur. Responsio Brevissimè dicendum est, si nomen accipiatur, ut artefactum ex voce, ac significatione constitutum, nec esse propriè genus, nec specialia nomina in rigore species, ob rationem sæpius assignatam. At si capiatur pro significatione cõnotante vocem, qua ratione est simplex, esse genus, dividique immediatè in omnes nominum species, verbi causa in nomen Homo, Equus, &c. Quod idcircò asserimus, quia nulla est major ratio, cujus prius dividatur in abstracta & concreta quam in adjectiva, & substantiva, vel alias combinationes, in quas omnes simul dividi non potest, quin absurdè sequatur eandem speciem contineri sub diversis generibus non subalternatim positis.

ARTICVLVS IV.

EXPENDITVR DEFINITIO *Verbi.*

EA, in quibus Verbum cum nomine convenit eodem modo explicanda, atque applicanda sunt in præsenti, quo in superiori articulo, præsertim quæ pertinent ad doctrinam primi argumenti. Quoad illa, quæ Verbo sunt peculiaria, sic improbatur ejus definitio Primo. Pleraq; verba cum tempore non significant: ergo prima differentia, qua Verbum separatur à Nomine, incongruè traditur. Antecedens probatur, nam Creo, Cogito, solum instans denotant: & Genera, in hac propositione, Pater æternus generat filium, æternitatem. Secundò; si verba significarent tempus, aut hoc præstarent formaliter, aut denotativè, sed neutrum dici potest: non primum, quia omnia essent complexa, cum præter tempus habeãt aliud formale significatum: non secundum, quoniam conceptus verborum ratione temporis differunt specie, ut patet in his propositionibus, Adamus fuit, Adamus est, prior enim est vera, secunda falsa, quod non esset, si utraque eosdem haberet conceptus: at supra monuimus conceptus signorum non distingui specie, nisi ratione formalium significatorum. Adde verbum, Duro, nihil aliud significare, quam tempus, atque adeò formaliter. *Impugnatur definitio verbi his arg.* 1. 2.

Tertiò, nullum verbum datur infinitum, ergo superflue additur particula, Definire. Antecedens probatur, quia in ratione verbum cum negatione manet negatum: ergo idem erit dicendum de Verbo extra orationem: consequentia videtur bona, quia partes orationis eo modo ad orationem assumuntur, quo significãt. Antecedens ostenditur, particula negativa præfixa verbo; negat ejus copulam cum subjecto, ergo reddit verbum negatum: Quarto, adversus ultimam partem definitionis Verbum disputo, in hac propositione, Disputo est 3. 4.

disputo, subjicitur: & verbum, Est, in propositionibus necessariis non prædicatur: hoc enim verbum, quemadmodum cætera, non prædicatur, nisi cum sumitur pro suo formali significato, sed in propositionibus necessariis verbum Est, absolvitur ab existentia, quæ est illius formale significatum, siquidem eæ veræ sunt, quãvis res non existant: ergo non prædicatur. Expungenda igitur est à definitione Verbi ultima pars. & semper eorum, quæ de aliquo prædicãtur, est nota.

Vt quæstio dissolvatur quatuor sunt advertẽda

Pro solutione horum argumentorum, & explicatione Verbi recolendum est, quod partim in commentario, partim in secundo articulo hujus quæstionis tradidimus: Verbum, si omnia ejus significata numerentur, quatuor habere.
1. Primum est, quod unicuique est propriũ, verbi causa, Intelligo, significat intellectionem, Amo amorem, cætera omnibus sunt cõ-
2. munia: secundum ergo est tempus, quod me-
3. titur primum significatum: tertium copula, ra-
4. tione cuius verbum quodcunq; additum nomini efficit enunciationem affirmantẽ, aut negantem: quartum est modus cõcretionis, cuius merito omne verbum dicitur connotativum.

De his igitur significatis unum videtur certum, & ab autoribus communiter receptum. Aliud uti dubium est, ita apud Autores controversum: certum est primum, ut quartum significatum esse formalia: quemadmodum enim album de formali significat albedinem, & ejus inhærentiã ad subjectum: ita Cognosco præter cognitionem importat habitudinem ad principium cognoscens, secundum quam diximus, verbum solum differre à nominibus abstractis. Dubium est de secundo, & tertio significato: quod attingitur in primo, & quarto argumento.

Qui docẽt conceptus verbi præsentis, præteriti, & futuri esse diversos, D.Thom. Arist. Aegid.

Quod igitur ad horum primum de significatione temporis spectat. D. Thomas qu. 1. de veritate art. 6. ad sextum, & quodlibet 4. art. 17. ait, cõceptus verbi præsentis, præteriti, & futuri esse diversos ob diversum modum significandi, & affert Aristotelem in tertio de anima asserentem in propositione per se misceri tempus, quare videtur illud constituere inter formalia significata. Idem innuit Aegidius in 1 d. 4. art. 2. q. ult. ad quartum: cum docet tempus distinctam afficere enunciationem. Confirmat hanc sententiam secunda pars secundi argumenti.

Tẽpus nõ significari à verbo primario, sed nõ secũdario, consignificari, quidam docent.

Communis tamen sententia esse videtur tẽpus non significari à verbo primo, & formaliter, sed consecutivè, & secundario: nam ferè omnes, cum de tempore loquuntur, dicunt illud secũdario consignificari, Ita Aristoteles in cap. 3. juxta versionem Boetii, & communem: D. Thomas in locis citatis, & in cap. de Verbo, Aegidius etiam citatus, Albertus verò, & quem citat Alpharabius, expressius dicũt significari tempus ex consequenti, hoc est, ut explicat ibidem Albertus, & D. Thomas lect. 5. quoniam verbum significat actionem in actu exercito, id est, egredientem à principio, actio verò non egreditur, nisi tempore: idcircò significatur tempus ut mensura actionis absq; distincta impositione, ita dicit Albertus ex aliorum sententia, quam non improbat, posito quod verbum significet actionem: accipiunt verò nomen temporis latè pro quavis duratione etiam instantanea, vel æterna, nam in instanti exercentur veræ, propriæque actiones, quæ verbo significantur non aliter, quam temporariæ: quare sicut illæ involvunt tempus successivum, ita hæ momentaneam durationem, & idem dicendum est de duratione æterna.

Arist. D. Thom. Aegid. Alb. Mag. Alphar.

Hæc si vera sunt, repugnantia videtur esse in dictis D. Thomæ, & Aegidii, imo in iis, quæ docuimus. Nam D. Thomas in quodlibeto citato manifestè docet conceptus præsentis, præteriti, & futuri esse diversos specie propter diversum modum significandi, non debet verò intelligere illum modum diversum esse tantum in connotato, sed in significato formali, cum tamẽ in eisdem locis fateatur verbum adsignificare tẽpus. Nos similiter diximus distinctionem conceptuum sumi ex formali significato, & non negamus conceptus præteriti, & futuri differre secundum speciem ob diversa tempora: ergò nõ loquimur consequenter asserendo tempus pertinere ad connotatum. Expedit hæc omnia idem D. Thomas lect. 5. dum assignat rationem, ob quam Aristoteles exclusit a verbi definitione cætera tempora à præsenti: atque hæc ferè tradit. Verbi significatum est actio in actu exercito, quæ triplici modo spectari potest, uno ut actu exercetur: alio ut exercita fuit: tertiò, ut exercenda est: qui modi intrinsecè variant repræsentationem conceptus, & significationem vocis: nam aliud est repræsentare actionem ut egredientem, aliud ut egressam, vel egressuram, quando verò conceptus, & vox significant actionem actu egredientem, necessariò importanť tempus præsẽs, & similiter in cæteris tẽporibus, ideò D. Tho. dixit, conceptus horum temporum distinguẽdos esse, ut revera distinguendi sunt, per varios significandi modos, quæ sub denotationibus temporum delitescunt, & per tempora ipsa melius cognoscuntur.

Fundamẽtum asserẽtium esse diversæ speciei cõceptus præsentis, præteriti & futuri. D.Thom. Aegid.

D.Thom.

Verbi significatio trifariam spectari potest.

D.Thom.

Ex quibus non modo paret, nec doctrinam D. Thom. nec nostram sibi adversari, siquidem distinctio cõceptuum nõ sumitur ex tempore, quod revera connotatur, sed à modo formaliter significato: verum etiam quid significarit Aegidius, cum dixit tempus esse quodam

Aegid.

modo

modo essentiale identitati orationis, nequit enim mutari tempus, quin formalis repræsentatio conceptus varietur.

Responsio ad primũ argum.

Ex dictis resoluta manent argumenta adversum priorem Verbi differentiam. Ad primum enim damus nomine temporis intelligi quanvis durationem, quemadmodũ nomine actionis intelligitur quædam res significata per modum actionis: unde etiam verba Quiesco, Sisto, & similia, quæ significant privationes actionũ, censentur repræsentare actionem.

Responsio ad secundum.

Ad secundum concedimus enunciationes cõstantes verbis diversorum temporum disjungi secundum speciem: verum hoc discrimen sumi à proprio mod.. significati formalis, qui per tẽpus cognoscitur. Ad instantiam de verbo, Duro, dicendum est ejusmodi verbum non significare durationem formaliter ut mensurã, sed per modum actionis, & præter illam denotare aliam durationem, vel tempus externum reale, aut imaginarium, in quo res durare dicitur.

ARTICVLVS I.

VTRVM VERBVM INFINITVM in Enunciatione maneat infinitum.

Qui partem negãtem sequuntur.

Tertium argumentum tangit eam difficultatem, quæ est inter antiquos, & recentiores Philosophos: an verbum infinitum, quod extra propositionem ab omnibus conceditur (licet à quibusdam non existimetur in mente esse simplex) cum in propositione collocatur, infinitum maneat. Albertus Magnus tractat. de Nomine cap 5. & tract. de verbo c 2 Aphrodisæus, Boetius, & D Thomas c 2 libri sequentis, partem negantem secut: sunt, tum argumento tertio hujus articuli, tum quia Aristoteles initio lib 2 ait omnem enunciationem constare nomine, & verbo. aut nomine infinito, & verbo, nullam faciens mentionem verbi infiniti: existimat igitur nullum esse in propositione

Alb Mag. Aphrod. Boet. D.Thom.

Affirmativa pars præferenda est quæ his rationibus nititur.

Verior tamen videtur sententia recentiorũ asserentium verbum infinitum posse manere affirmatum in enunciatione Quod ostendunt primo ex Aristotele, qui in cap. ·. docet verbum infinitum esse notam rerum, quæ de aliquo prædicantur: ergo existimat per se prædicari posse absque adminiculo copulæ, ita ut affir-
1. matum maneat. Deinde ait ejusmodi verbum
2. dici de his, quæ sunt, & de his, quæ non sunt:
3. non potest autem de aliquo dici, nisi in propositione: ergò in ea credendũ est manere verbũ infinitum Accedit manifestarario. extra enunciationem reperitur verbum infinitum, ut fatentur omnes: ergò si formetur in mente illius conceptus, & ei addatur subjectum, efficietur vera propositio: nec verò fingi potest ratio, ob quam subjectum additum evertat, aut mutet naturam conceptus verbi infiniti.

Quod est discrimen inter verbum negatum, & infinitum.

Quod manifestius ut sit, notandum est, verbum negatum, & infinitum nõ solum differre in hoc, quod negatum sit quid complexum, infinitum vero simplex, ut de nominibus finito, & infinito dictum est, sed etiam quia in verbo infinito non negatur copula, sed solum formale significatum, verbi causa, non valet, infinitanter acceptum non significat negationem ejus copulæ, quam verbum in oratione importare solet, sed solius valetudinis: in verbo autẽ negato primo negatur copula, unde Infinitum resolvitur in verbum, est, affirmatum, & participium negatum, hoc modo, Socrates non currit, Socrates est non currens: negatum verò in verbum est, & participium simul negatum, ut Socrates non est currẽs. Nec suspecta videri debet alicui hæc expositio, cum vocabula significent ex voluntate hominum, qui potuerunt negationes accommodare, vel toti, vel præcipuo tantum significato. Deinde quia verbũ per se sumptum extra enunciationem infinitatur, sed tunc non significat copulam, vel compositionem verbalem, ut docuit Aristot. in capite tertio: ergo solum formale significatum afficitur à negatione: nemo enim cogit plura negare in propositione, quam extra.

Arist.

Tertii argumenti solutio.

Ex quibus patet solutio tertii argumenti, cujus occasione hanc excitavimus quæstionem, negandum scilicet est in verbo infinito, cum in oratione ponitur, negari copulam verbalem, negatur enim solum formale significatum. Locus Aristotelis, quem in hac sectione adduximus, hunc habet sensum. Omnis enunciatio constat nomine & verbo, vel nomine infinito, & verbo, scilicet infinito: nec enim opus fuit repetere infinitum in verbo, cum id facilè intelligeretur. At ne dissentire videamur à veteri, atque adeo venerabili Philosophia, interpretari quoque possumus citatos Philosophos, cum dicunt, verbum infinitum in oratione transire in negatum, loqui eos secundum æquipollentiam, quando infinitum æquipollet negato.

Locus Aristotelis enodatur.

SECT. ARTIC. II.

QVO PACTO VERBVM SIGNIFIcet copulam.

Quid verbũ Est dicat de formali.

Hoc erat tertium verbi significatum, de quo est gravis controversia: an formaliter significetur: & ratio dubitandi attingitur in secunda parte tertii argumenti, si enim verbũ (est) in propositionibus necessariis non significat existentiam, ut argumentum ostendere vide-

videatur, & communiter conceditur, nihil remanet, quod formaliter significet nisi conjunctionem prædicati cum subjecto: at si semel hanc conjunctionem de formali dicat, perpetuo eam significabit, non est enim mutabilis verbi significatio, nisi impositio varietur. Quod multò firmius erit, si ostendatur etiam in propositionibus contingentibus verbum (est) non significare illam existentiam, sed solam copulam: id verò suadetur, quoniam si in hac propositione, Homo est albus, & similibus verbum, est, significet de formali existentiam, idem erit dicere, Homo est albus, atque Homo est existens albus, sed hæc exponens est de extremo conjuncto: ergo exposita, & omnes similes erunt de extremo conjuncto, quod est inauditum.

Quæ sit propositio de secundo adjacente, & quæ de tertio.

Multa sunt in hac quæstione, quæ negativum exhibent: ea ut qua poterimus brevitate assequatur, advertendum est propositiones alias esse de secundo, alias de tertio adjacente. Propositio de secundo adjacente est ea, in qua prædicatur solum verbum, Est, ut Adamus est: propositio de tertio adjacente est, in qua præter verbum, est, additur aliud prædicatum, ut homo est albus. In priori propositione constat verbum, est, importare, de formali existētiam, cum in ea nihil aliud de Adamo prædicetur, & ulterius copulam, ratione cujus existentia affirmatur, in cujus significatione verbum, est, convenit cum cæteris. In posteriori controvertitur ab Autoribus, an, præter copulam, quam ab eo significari nemo inficiatur, involvatur existentia?

Quid censent recentiores cōmuniter in propositione de tertio adjacente.

Qua in re communis recentiorum sententia esse videtur in propositione de tertio adjacente contingenti, qualis est illa, Homo est albus significare, verbum, est, existentiam, in necessaria autem, veluti Homo est animal, absolvi ab existentia, ut loquuntur, hoc est indicare solam copulam, non vero existentiam, quia ut priores propositiones non sunt veræ, nisi forma existente in subjecto, ita posteriores absque ullo respectu ad existentiam veritatem continent. Unde consequenter docent, vocabulum, Est, in prioribus propositionibus esse verbum perinde atque in propositione de secundo adjacente; in posterioribus verò esse copulam verbalem, & Syncategorema, quia significat solam conjunctionem prædicati cum subjecto; supponunt scilicet habere duplicem impositionem, unam verbi, qua significat existentiam, & innuit copulam, aliam, qua repræsentat solam copulam. Quibus constitutis, uno verbo respondent ad propositam quæstionem nullum verbum significare copulam de formali, sed innuendo, & vocabulum, Est, in propositionibus necessariis, ubi de formali copulam significat, verbum non esse, sed verbalem copulam idque significasse Aristotelem, cum dixit in cap. 3. ipsum esse per se nihil est, quia Syncategorema, inquiunt est: parum differt ab hac eorum sententia, qui dicunt, Est, solum esse verbum in propositione de secundo adjacente, in cæteris vero esse meram copulam.

Quid alii censent.

Reprobatur recentiorū sententia.

Hæc sententia quocunque modo explicetur, non est consentanea Aristoteli, nec rationi. Imprimis quia Aristoteles post definitionem Verbi à se traditam, subdit verbum interdum esse signum eorum, quæ dicuntur de aliquo, hoc est, ut cum præcipuis interpretibus commenti sunt multi, quæ essentialiter prædicantur; censet igitur verbum in essentiali propositione verbum esse. Deinde non est verisimile omisisse Aristotelem in explicatione partium enunciationis, partem potissimæ enunciationis cujusmodi est necessaria. Denique in 1. cap. libri sequentis apertè docet omnem propositionem constare nomine, & Verbo. Nec satisfaciunt, qui dicūt nomine verbi eo loco intelligere copulam verbalem. Tum quia ut Aristoteles explicuit semper nomen, & verbum complecti etiam infinita, quæ simpliciter nomina, & verba non sunt, ita indicaret de verbali copula, si eam comprehenderet, tanto majori jure, quanto hæc magis abest à ratione verbi quam verbum infinitum. Accedit ratio. Nam, Est, in propositionibus necessariis non minus significat differentias temporis, quam in contingentibus: differunt enim hæ propositiones, Socrates est Homo, Erit Homo, Fuit Homo, ratione temporis connotati, modo supra explicato juxta D. Thomam: ergo verbum, Est, in illis importat tempus.

Improbatur ratione.

D. Thom.

Respondet illas differentias temporis ibi importatas, non esse illius durationis, quæ dicitur passio formalis significati verbi, sed alterius durationis propriæ copulæ verbalis. Egregiè quidem principium repetunt, & fingunt, quod probare oportebat. Etenim duratio verbi propria est ea, quę sequitur ex peculiari modo significandi verbi, ut supra exposuimus: sed eodem prorsus modo se habet illa, quæ in prædictis propositionibus necessariis indicatur: ergò vocabulum, Est, in iisdem est verbum.

Respondent aliquorū.

Impugnatur.

Aliter respondent alii recentiores, Est, cum semel verbum sit, in quavis propositione verbi naturam retinere, sed cum habeat plura significata, non oportere ut in omnibus propositionibus omnia exerceat: satis enim esse, quod in contingentibus exerceat tum primarium significatum, tum etiam secundaria: in necessariis verò exerceat tantum secundariam significationē copulæ: aut etiam, vel aliis placet, temporis, atque adeò non fungatur officio verbi. Quo pacto evitantur incommoda pro-

Quid alii recētiores dicunt.

proxime adducta, siquidem omnis enunciatio verbo constat, & omnis differentia temporis merito verbi repræsentatur.

Impugnatur recentiorum responsio.

Verum hæc minus placent, quam superiora. Quoniam esse verbum, non est habere aliquid in se per modum potentiæ, quo uti velit, cum libuerit, ut esse intellectivum, aut appetitivum, sed esse actu verbum est significare more verbi, & pro eo significato sumi, alioqui dicam hanc propositionem, Non desum officio meo, constare duobus verbis, quia, Officio, habet etiam significationem verbi, & pro ea aliquando sumitur; quare si, Est, in necessariis propositionibus officio verbi non fungitur, defunctum etiam est esse verbi, & consequenter tempus ad significare non potest. Nec verò Aristoteles illis verbis tertii capitis indicavit, Est, esse Syncategorema, sed non significare verum, vel falsum, ut exponunt omnes graves interpretes Boe. us, Ammonius, &c.

Boet. Ammon.

Refutatur alia pars ejusdem sententiæ.

Impugnanda etiam est alia pars ejusdem sententiæ, quæ asserit, Est, in propositionibus contingentibus significare existentiam. Contra eam procedit secundum argumentum initio propositum. Præterea intelligendo verbū, Est, in his propositionibus connectere prædicatum cum subjecto, sufficienter componuntur propositiones absq; significatione alicujus existentiæ, quod enim ea requiratur, ut contingentia prædicata verè affirmentur, non est argumentum, quod significetur, multa enim supponuntur in aliis propositionibus ad earum veritatem, quæ tamen non significantur, exempli causa, ut hæ sint veræ, Materia est informata, ignis calefacit, requiritur in prima dispositio accommodata ex parte materiæ, in secunda concursus Dei, neutrum tamen significatur. Accedit in hac propositione, Socrates est existens, nullam existentiam significari a verbo, Est, & tamen habere in ea eandem rationem, quam in cæteris: ergo nusquam est necessaria existentiæ significatio. Idem colligitur manifeste ex Aristotele quinto Metaphysicor. cap. 7. ubi ait perinde se habere, homo convalescit, & (si homo est convalescens) at nemo dicet, convalesco, significare formaliter existentiam: ergo nec ea exponente, Est, eam significat in propositione exponente.

Arist.

Duplex veræ sententiæ fundamentum. D. Thom. Primum.

His amissis præsidiis duo supersunt, ad quæ nos recipiamus: utrumque munit D. Thomas hoc loco: Primū, cum explicat ultimam partē definitionis (verbum est nota eorum, quæ prædicantur) quam sic interpretatur, ut noluit Aristoteles significare semper verbum in oratione prædicari, sed esse notam, quod ibi aliquid prædicetur: oratio enim, quam verbum hic definitum ingreditur, est enunciativa, sive ipsum verbum enuncietur, ut in his, Plato disputat, Aristoteles audit: sive sit causa, ut aliud prædicetur, veluti in hac, Socrates est homo. Hic jam cessat illa objectio, an verbum, Est, in necessaria propositione sit verbum, quamvis enim non prædicetur, est nota prædicati.

Resolvitur dubiū de verbo Est in propositione necessaria.

Quid dicendum sit de copula.

At resurgit illa, quæ durius premit, nempe copulam significari à verbo de formali: cui responderi potest non esse incommodum, quandoquidem verbum non habet aliud formale significatum, primum esse ipsam copulam significatam per modū actiōis, ut tempus importare queat, eandem vero de connotato dici quoties verbū aliud significat. Verum cum Aristoteles in hoc ipso capite dicat copulam consignificari à verbo, & Divus Thomas commentetur, ideo dictum esse significari, quia verbum aliud significat principaliter: & loquitur tam Aristoteles, quam Divus Thomas speciatim de verbo Est, minus tutum nobis videtur hoc præsidium, maxime cum non constituat in verbis unum modum significandi universalem, & definitionem, præter communem aliorum autorum sensum interpretetur.

Arist. D. Thom.

D. Thom. Secundū.

Vnde idem D. Thomas in fine illius quintæ lectionis extruit secundum præsidium in hanc formam, Est, simpliciter dictum significat in actu esse, & ideo significat per modum verbi. Et hoc ait esse ejus principale significatum, compositionem verò esse secundarium. Vt hæc sententia explanetur, advertendum est ex eodem Divo Thoma quodlibet. secundo articul. tertio, Capreolo in primo distinctione octava, quæstione prima, articul. tertio, Ferrariensi prima contra Gentes cap. 25. & aliis communiter, Ens aliquando esse concretum ex essentia & significare habens essentiam: aliquando ab existentia, & valere idem quod existens, cum verò Ens participium sit verbi est, non videtur abs re existimare eas significationes convenire ipsi verbo, & pro varia exigentia propositionum modò unam, modo alteram exercere. Et imprimis quod verbum est, existentiam significet, nemo inficiatur, traduntque expresse autores citati, cum dicunt ens significare idem, quod existens, quia est participium verbi, Est, significantis existentiam.

D. Thom. Capr. Ferrar.

Advertentiæ D.Th.

Verbum. Est, tam ex stentiā, quam essentiam dicit.

Quod verò significet essentiam, seu entitatem, in communi tradit Aristoteles Metaph. cap. 7. cum ait Esse significare decem prædicamenta: ita enim eum locum interpretatur cōmentator docens, Esse habere duo significata, alterum essentiam, alterum veritatem propositionum, de quo secundo postea dicemus. Ita Alexander addens, cum genus vel differentia prædicatur, verbum Est, quod cum hujusmodi rebus constituitur per se prædicari, quatenus dici earundem rerum esse. D. Thomas eodem loco ait verbum, Est, in prædicatione, qua enūciatur

Arist. Alex. D. Thom.

ciatur substantia de aliquo, significare substantiam, & in qua enunciatur qualitas, significare qualitatem: & in hoc sensu usurpatur communiter, cum de re aliqua quærimus, an sit secundum esse essentiæ, & quid sit, hoc est, cujusmodi essentiam habeat.

D. Ansel. *Alb. Mag.* Hujus sententiæ fundamentū. *D. Aug.*

Deinde quod verbum, Est, utrumque significatum importet per modum actus informantis, atque adeo more verbi, præter D. Thomam loco citato docet D. Anselmus, ut refert, & sequitur Albertus Mag. in 1. d. 2. ait enim ita se habere Essentiam, Esse, & Ens, sicut lux, lucere, & lucens: lucere autem significat lucem per modum formæ actuantis subjectum: ergo eodem modo repræsentat verbum, Est, Et D. Augustinus, ut Chartusianus advertit in primo loco citato in expositione literæ ideo retractavit, quod dixerat, Pater, & Verbum unum est, quia licet verbum, Est, significet substantiam, eam tamen significat per modum actus, qui debet numerari secundum numerum suppositorum, qua de causa Christus Dominus Ioannis 15. ait, Ego, & Pater unum sumus.

Vera sententia proponitur. *D. Thom.*

His præmissis, sententia D. Thomæ, & vera, asserit, Est, in omnibus propositionibus esse verbum, prædicari de subjecto ratione actus, quem significat, & importare secundario compositionem. Ex declaratione secundæ partis erunt prima, & tertia manifestæ Docet igitur D. Thomas, Est, semper significare actum, qui vel est actus existentiæ, vel essentiæ: in propositionibus de secundo adjacente frequentissimè accipitur pro actu existentiæ, hæc enim propositio, Socrates est, perinde valet, ac Socrates existit. Diximus, frequentissimè, quoniam habere etiam potest hunc sensum, Socrates habet entitatem, ut expresè docet D. Thomas 5. Metaph c. 7. lect. 9. propè finem, & nonnunquam dicimus sub animali esse hominem, hoc est, habere entitatem.

Quid sit dicendum in propositionibus de tertio adjacente. *Arist.* *Alex.* *D. Thom.*

In propositionibus verò de tertio adjacente semper accipitur pro essentia, seu entitate cōmuniter accepta, quam prædicatum determinat ad hanc vel illam speciem, verbi causa in hac, Homo est animal, significat habere entitatem animalis, & in hac, Homo est albus, habere entitatem albedinis: quod significarunt Aristoteles, Alexander, & D. Thomas 5. Metaph. citato, cum unus dixit, Est, significare decem prædicamenta: alius construi cum prædicatis: tertius in prima propositione modo proposita significare substantiam, in secunda qualitatem. Cum igitur, est, significet entitatem ut actuantem, id est, per modum actionis, idque in concreto, seu componendo, ut cætera verba, merito & verbum dicitur in omni propositione, & compositionem adsignificare perhibetur, quæ erat difficultas hujus lectionis.

Prima objectio. Secunda.

Sed oppones. Prædicata propositionum de tertio adjacente, significant entitatem determinati generis, & speciei, in qua necessario includitur entitas in communi, ergo si verbum, Est, significat entitatem determinandam per prædicatum, propositiones erunt nugatoriæ, siquidem bis eadem entitas prædicabitur, Secundo, saltem quando prædicatum æquè commune est, atque ipsum verbum, Est, imo quando est eadem entitas in communi, non potest verbum determinare, atq; adeo nequit aperta nugatio devitari, ut fit in hac propositione, Socrates est ens, nam ad determinationem exigitur, ut unum sit angustius quam aliud.

Solutio primæ. Solutio secundæ. Objectio. Solutio.

Ad primum dicendum est nullam committi nugationem in eo, quod entitas prædicetur ratione verbi, Est, & ratione nominis tertio positi, vel quia hoc fit in terminis analogicis, & transcendentibus, ubi non reputatur incommodum: dicimus enim substantiam esse Ens per se existens, corpus esse ens naturale, cum tamen ens includatur in per se existente, & naturali: vel quia diverso modo significatur eadem entitas ab Est, quam à prædicato, prædicatum enim significat entitatem per se more nominis, Est verò eandem importat per modum actuantis. Ad secundum negandum est prædicatum, Ens, non determinare verbū Est: nam ens in prædicatione positum, aut accipiatur pro habente essentiam, aut pro habente existentiam: Est vero secundum se indifferens est ad actum essentiæ, vel existentiæ, & ideo ab utroque determinari potest. Vrgeas, accipiatur Ens, in eadem amplitudine, idem enim significat, quod est. Respondetur, quāvis Ens utramque significationem habeat, non posse tamen accipi in oratione, nisi pro alterutra significatione, quod fateberis, si mentem consulas, dum præfatam propositionem formas, quod si quis, & se ipsum, & nos fallere velit, asserendo se accipere Ens in illa communitate, adhibe secundam solutionem præcedentis argumenti, alio scilicet modo significari actum illum essendi communem à verbo, quam à nomine, ut explicatum est.

His ita disputatis liquidum est, quid respondendum sit ad duo argumenta proposita initio hujus sectionis, & ad secundam partem tertii argumenti in principio articuli propositi. Ad primum autem de verbo, Disputo, in hac propositione, Disputo est Disputo, respondet D. Thomas hic lection. 5. Disputo, in ea propositione accipi materialiter pro ipsa voce, & efficere hunc sensum, verbum Disputo est verbum disputo, nihil verò mirum si verbum acceptū, non qua verbum, Est, subjiciatur: quòd si velis verbū accipere formaliter pro significato non efficies propositionem, quia omne verbum est adje-

adjectivum, & ideo ineptum ad subeundam rationem subjecti.

QVÆSTIO III.

VTRVM RECTE CENSVERIT Aristoteles de significativo complexo?

ARTICVLVS I.

VTRVM DEFINITIO ORAtionis constet?

Orationis definitio impugnatur.

IDem esse Orationem, atq; significativum complexum patet tum ex initio superioris quæst. tum ex differentia, quâ Philosophus Orationem separavit à Nomine, & Verbo, hæc verò est habere partes significātes separatum: quæ est propria conditio significativi cō-
1. plexi. Primò igitur naturam Orationis, deinde
Enunciationis, quæ orationis species est, exponemus: nam utriusque divisiones in commentario, quantum sat est, denotavimus. Quod ad ipsam orationem attinet, non videri recte definitam illa definitione, Oratio est vox significativa ex instituto, cuius &c. probatur primò, Oratiō formaliter, & materialiter est multiplex: ergo nō benè dicitur esse vox. Cōsequentia patet. Antecedens ex ipsa definitione colligitur. Nam Oratio habet partes significantes separatim, hoc est plures voces cum pluribus signifi-
2. cationibus Secundò. Hæ voces (Quidā homo)
est Oratio. & tamen ejus partes non significant separatim: nam quidam, nullus, & similia Syncategoremata per se nihil significant.

Tertiò. Nemo, ut idem est, ac nullus homo
3. & Nihil, idem quod nulla res, sunt orationes:
cum eis in mente respondeant multi cōceptus: & tamen non habent partes significantes separatim: ergo ineptè additur illa differentia Ora-
4. tioni. Quarto. Si Oratio haberet partes signi-
ficantes, separatim esset, quia ejus significatio non differt à significationibus partiū: sed hoc est falsum: ergo & illud unde infertur. Major est certa, quia si Oratio habeat aliam significationem præter partes, illa erit in tota oratione, atque adeò poterit esse unica: quare non opus erit in partibus esse singulas. Minor probatur, veritas Orationis, præsertim enunciativæ, est distincta à veritate partium: ergo & significatio à partium significationibus: cum
5. utrobique par ratio inveniatur. Quintò. Ora-
tio mentalis non habet necessario partes significantes separatim: ergo nec vocalis. Antecedens constabit statim, cùm ostenderimus judicium esse simplicem qualitatem. Consequentia est bona: quia tota vis orationis vocalis à mente derivatur.

Oratio est quoddam artefactū.

Oratio, quemadmodum cætera, quæ Dialecticus arte conficit, artefactum quoddam est, cuius cognitio dependet ex penetratione materiæ, & formæ, quibus constituitur. Ac nonnulli eodem modo philosophantur de Oratione, quo de Nomine, & Verbo: & cum in his materia sit vox, forma verò significatio, ita opinantur rem habere in Oratione. Quod suaderi potest primò. Quia significativum cōplexum habet eandem formam, quam simplex: sed forma simplicis est significatio: ergo forma complexi non erit alia: unde Oratio definitur vox significativa, &c. Secundò. Illud est forma Orationis, à quo ea habet, ut sit aliquo modo una: sed hoc non habet, nisi à significatione tali modo applicata: ergo hæc est ejus forma. Major, & cōsequentia patent. Minor probatur à D. Thoma hoc lib. lect. 8. qui advertit, Aristotelem ideo dixisse Orationem esse unum quid non interruptum, quia prædicatum est forma subjecti: est verò forma ex modo, quo significatur.

Orationis formā esse significationē suadetur rationibus. Prima. Secunda.

D. Thom.

Essentialis forma Orationis est nexus grammaticalis. Probatur

Verior tamen sententia est formam essentialem Orationis esse nexum grammaticalem, quo partes inter se vinciuntur & in unum coalescunt. Probatur primò: Oratio est aliud artefactum à Nomine, & Verbo: ergo habet aliam formam: cùm hæc non nisi per formas artificiales distinguantur. Secundò. Voces nullo ne-
xu copulatæ sunt significantes, ut Cœlum, Ter- 1.
ra, Aer: & tamen defectu ordinis non efficiunt 2.
Orationē: ergo in ordine consistit vera oratio- 3.
nis forma. Tertio. Communi Philosophorum consensu forma perfectæ orationis, secundum quam essentialiter dividitur in affirmativam, & negativam, est copula verbalis: & forma argumentationis copula rationis: ergo Orationis copula universim est eius essentialis forma.

Eiusmodi verò ordo, seu nexus in oratione perfecta est distinctus à partibus, quæ nectuntur: in imperfectis est idē cum partibus. Enim verò in hac Oratione (Homo est animal) nexus partium est verbum, prout significat compositionem prædicati cum subiecto: & in eo datur relatio unientis: in partibus relatio uniti. In hac verò (Homo albus) nexus est ipse modus significandi partium: utraque enim pars unitur alteri, & illam sibi unit. unde in utraque est relatio unientis, & uniti. Quanvis speciali ratione sit in eo vocabulo, quod ob specialem modum suæ significationis, cum altero conjungitur, ut sunt nomina connotativa, & casus obliqui: & quanvis Philoponus hoc loco, & Albertus tractat. de enunciatione cap. 1. arbitrentur non definiri ab Aristotele, nisi Orationem perfectam constantem verbo. Ve-

Aristoteles etiam definivit orationem imperfectam.

Philop.

Alb. Mag.

Boetius. D.Thom. rior, & receptior est opinio Boetii, & D.Thomæ definiti Orationem in communi, ut complectitur perfectam, & imperfectam Tum quia illi convenit tota definitio: tum quia Aristoteles numerat hoc loco inter orationes definitionem verbo carentem.

Satisfit objectionibus proximis. Primæ. Ad rationes alterius partis facile est respondere. Ad primam negabis eādem esse formam significativi simplicis, & complexi: nam licet complexum significativum sit, nihilominus significatio non est ejus forma, sed materia: nā ordo, quem statuimus Orationis formam, supponit voces significativas pro materia: comparatur enim significativum ad Orationem, ut compositum naturale ad accidentariam: quorum formæ diversæ sunt, nam forma albi, v. c. non est forma lactis (quanvis hæc respectu materiæ primæ forma sit) sed albedo, quæ supponit pro materia tum formam, tum materiā lactis. Ad illud, quod additur, Orationem definiri per significativum, respondetur Orationem sumi posse, velut significativa est, vel ut artefactum quoddam ex significativis: & priori modo habere pro forma significationē, sub eaque explicari in definitione: posteriori includere Ordinem, qui etiam indicatur, cum appellatur simpliciter vox: insinuatur enim unitas saltem ordinis.

Secundæ. Ad secundam respondetur, Orationem non habere unitatem, nisi ab ordine, quo una pars unitur cū alia, sive hic resultet ex modo significandi ipsorum extremorum, sive constituatur à verbo interposito. Nec D. Thomas aliud significat, cum ait prędicatum esse formam subjecti. Nihil enim repugnat in una re habente partes, unam partem esse formam alterius, & deinde dari aliam formam totius, ut explicuimus in Ente naturali respectu accidentis, & in pręsenti contingit: prędicatum enim est forma subjecti: & nexus forma utriusque.

Exponitur D.Thom.

Dissolvuntur arg. Primum. Dissolvamus nūc argumenta initio proposita Ad primum dicendum, etsi Oratio ratione vocum, & significationum sit multiplex, adhuc censeri unam ratione ordinis, qui est propria ejus forma, ut artefactum est. Secūdum. Ad secundum supra respondimus, ea Syncategoremata non significare aliquid, quod per se accipi possit: sed modificare subjecta, vel prædicata. Quod Aristoteles expressit cap. 5. sequenti cum dixit (Omnia) non significare universale, sed universaliter. Ad eum pene modū, quo litera (O) in Arithmetica nullum significat numerum, sed aliorum significationē sic afficit, ut eorum vim augeat. Negandum igitur est: (Quidam) si accipiatur ut Syncategorema, non significare per se in ipsa oratione. At respondent ne illi proprius conceptus? Respondetur affirmative, cum enim audimus hanc propositionem (Omnis homo est mendax) ut verba proferuntur ita ea concipimus, & particulæ (Omnis) respōdet cognitio copulationis totius subjecti, quod sequitur.

Tertium. Ad tertium dicimus ex mente Philosophi, non definiri in præsenti, nisi orationes vocales constantes multis partibus expressis: cujusmodi non sunt illa vocabula, Nemo, & Nihil, & similia, possunt tamen ad orationes revocari ob partes virtute contentas. Et ob multiplicitatem conceptuum eis respondentium: in quos posset cadere ea definitio, si nomine vocis adhiberetur significativum, & expungeretur particula ex instituto: esset enim hic sensus, Oratio est significativum aliquo modo unum cuius partes significant separatim, quæ tota caderet in Orationem mentalem.

Ad quartū concessā Majori neganda est Minor. Ad cuius probationem assignanda est diversa ratio in significatione, & veritate. Nam significatio aut est, aut oritur ex impositione: Oratio verò non habet aliam impositionem præter impositiones partium: alioqui oporteret omnes orationes, quas pro suo arbitratu quilibet effingit: per se impositas fuisse: quod omninò est impossibile. At veritas complexa fundatur in affirmatione, aut negatione unius de alio, quæ, persistente eadem significatione, & conformitate partium cum suis significatis, potest variari, & nunc vera, nunc falsa esse. 4.

Ad quintum, qui opinantur judicium intellectus non esse qualitatem simplicem: vel si judicium simplex sit, ante illud inveniri in intellectu enunciationem apprehensivam complexā, cui immediate subordinetur vocalis: negant enunciationem mentalem, è qua vocalis proxime dependet, non habere partes significantes separatim. Qui præter simplex judiciū non agnoscunt enunciationes simplices apprehensivas, negant non esse magis necessarias partes in Oratione vocali, quam in mentali. Nam voces, cum eædem inserviant ad distinctas omnes orationes, debent esse divulsæ, & aliquo nexu copulari ad varias orationes efficiendas: enunciatio verò mentalis, cum una non inserviat plusquam uni objecto, non oportet, ut coalescat ex multis partibus Quod non tollit potuisse imponi simplices voces ad significanda integra enunciabilia: nos tamen loquimur de modo connaturali, qui in usu versatur. 5.

ARTICVLVS II.

EXAMINATVR ET APPROBATVR *Enuntiationis Definitio.*

Prima.

Enunciationis definitio impugnatur.

PRimò, non rectè assignatur pro genere enunciationis, oratio, nam inter eas mediat oratio perfecta, in quam primo oratio dividitur, & quæ immediatius de enunciatione prædicatur: ergo hæc, & non oratio in communi in definitione collocanda fuit. Secundò, enunciatio non habet objectum, quod significet, inepte ergo dicitur Oratio significativa. Antecedens ostenditur, si hæc enunciatio, Socrates est Philosophus exempli causa, aliquid significaret, utique non aliud quam hoc enunciabile, Socratem esse Philosophum: at hoc nec est Ens rationis, ut constat, nec reale, cum præter Socratem, & Philosophum, quæ significantur à partibus enũciationis, nulla ibi entitas reperiatur, ergo nihil est, quod ab enunciatione significetur. Tertiò, differentia enunciationis, quæ est significare verum, vel falsum, nec omnibus, nec solis convenit enunciationibus: quod non conveniat solis, suadetur primò. Hæc oratio Optativa, Vtinam moriar, significat in proferente esse desiderium mortis, quod si non habeat, non minus falsa erit oratio, quam hæc enunciatio, Desidero mori.

Secundò.

Tertiò. Prima probatio.

Nec satisfaciet, qui responderit, orationem non dici veram, vel falsam respectu actuum internorum, sed comparatione rerum significatarum: nam proposita oratio etiam habet rem significatam, cum qua non conformatur: preterea enunciatio mentiens dicitur falsa per ordinem ad solos actus internos, si enim quis proferet hanc propositionem (Aristoteles fuit Philosophus) & oppositum judicet, esto res significata vera sit, ipse mentitur insigniter, ergo falsitas orationis etiam desumitur ex respectu ad actus internos.

Secunda. Probatur idem institutum secundo. Hæc conditionalis, si Homo haberet alas, volaret, non est enunciatio, cum verbo indicativ. destituatur, & nihilominus est vera, siquidem ei præbemus assensum. Tertio, objectum intellectus est verum: ergo omnis illius actus tam simplex, quàm complexus repræsentabit verum, & consequenter omnis vox erit veri repræsentativa: nam voces id significant, quod conceptus repræsentant. Primum antecedens est principium in Philosophia: prima consequentia est evidens, quemadmodum enim omnis voluntatis actus est appetitio boni, ex eo quod bonum est voluntatis objectum: ita si verum est objectum intellectus, omnis intellectiva cognitio erit veri repræsentatio: non cõvenit igitur solis enunciationibus verum, aut falsum repræsentare.

Tertia,

Quod autem omnibus non quadret, ostenditur primo in orationibus falsificantibus, ut vocant, cujusmodi sunt: Hæc propositio est falsa, Ego nunc dico verum, Dico falsum, & similes: nam si dicas primam esse veram, jam illa est falsa, cum de se affirmet oppositum eius. quod re vera est, si dicas esse falsam, tunc erit vera, nimirum quia dicit se esse falsam, ut ais esse. Dicamus igitur nec verã esse, nec falsam: quod de reliquis pari modo tradendum est. Secundo, idem ostenditur in omnibus enunciationibus, omnes enim cum plurimum significant rem esse, aut non esse: sed rem esse, vel non esse nec verum, nec falsum est: ergo non significant verum, vel falsum Major patet percurrendo omnes enunciationes, nam homo est animal, animal non est lapis, solum significant rem esse, aut non esse. Minor probatur, quia significare verum, vel falsum est asserere rem significatam esse veram, vel falsam, Confirmatur, veritas, & falsitas nox sunt nisi in cognitione: sed enuntiatio mentalis non significat aliquid in se, sed in objecto: ergo nunquam significare potest verum vel falsum.

Per quid melius definiatur propositio

Tametsi propositio constans Nomine, & verbo indicativo: quam Aristoteles hoc loco declarat per affirmationem, & negationem, melius, & profundius, quam per verum, & falsum definiatur: eo quod affirmatio, & negatio propositionis essentiam ingrediantur: veritas autem, & falsitas sint accidentia, quæ persistẽte eadem oratione mutari possunt: Vnde in libr. Institut. 3. priores dicuntur qualitas essentialis propositionis, posteriores qualitas accidentalis. Nihilominus hoc libro, ubi de ea agitur sub nomine, & conditione enunciationis, multo accommodatius definitur per verum, & falsum: quoniam enunciatio, ut in præfatione huius libri cum Boetio, D. Thoma, & aliis interpretibus docuimus, idem est, atque interpretatio: seu evulgatio animi, ad interpretem verò per se spectat reddere verum sensum illius, quem interpreratur aptissimeque definitur enunciatio, Oratio significans verum vel falsum: ubi Oratio ponitur loco generis, reliqua pars loco differentiæ, quæ solis, & omnibus convenit enunciationibus, ut ex objectorum solutione patebit. Est verò definitio descriptiva, quia traditur per genus, & proprietatem: quanvis enim veritas per se, & falsiras per se non conveniant necessario omnibus enunciationibus: altera tamen necessario competit, ut de æqualitate, & inæqualitate quantitatis, similitudine, & dissimilitudine qualitatis ostendimus. Dictum est veritatem per se, & falsitatem per se non cadere necessario in omnes enunciationes, quoniam aliquibus necessario conveniunt, verbi causa, omnibus necessariis perpetuo conveniunt veritas, unde æternæ veritatis appellantur

Boetius. *D. Thom.* Quid sit enunciatio.

tur: impossibilibus necessario conjuncta est fal[illegible].

Quid primo supponitur. Porrò autem, qua ratione Enunciatio dicatur verum, & falsum significare, difficultas est, quam primo capite in hunc locum rejecimus. Ad cujus explicationem supponendum est, veritatem, & falsitatem propriè, & formaliter cerni in actu intellectus, in objecto verò esse aut causaliter, aut terminativè, ut in primo capite ex D. Thoma, Ferrariensi, & Cajetano docuimus: causaliter quia objectum est in causa, ut intellectus verum de rei judicium formet: terminativè, quia est objectum, seu terminus veræ cognitionis. Hinc efficitur, ut quando Aristoteles ait Enunciationem significare verum vel falsum, non constet, an loquatur de veritate formali, an de objectiva, sub quo vocabulo comprehendimus causalem, & terminativam: semper enim coincidunt in eandem rem.

D. Thom. Ferrar. Cajet.

Difficultatis punct. aperitur. Advertendum præterea est, posse nos loqui vel de enuntiatione vocali, vel absolutè de quacunque: & quidem vocalis comparari potest, & cum enunciabili, quod significat doctrinaliter, & cum enunciatione mentali, quam subindicat: atque ratione hujus secundæ significationis dici posse orationem vocalem exprimere verum, vel falsum formaliter, quatenus insinuat mentalem enunciationem, in qua est formaliter veritas, & falsitas, licet eam non exprimat, quatenus vera, aut falsa est: nam vocalis enunciatio non asserit mentalem esse veram aut falsam, sed foras educit eam, quæ latet, ut appareat, quale judicium de re habeat, qui loquitur. Quemadmodum Optativa oratio etiam prodit affectum, Interrogativa dubitationem, Imperativa præceptum, & quando in animo revera est illud judicium, quod enunciatio externa exprimit, dicitur vera: quando est oppositum, dicitur mendacium: sed in præsenti non agitur, nisi de significatione, & de veritate, aut falsitate, quæ per ordinem ad rem conveniunt: de quibus dixit Aristoteles cap. 8 hujus libri, quia res est, aut non est, oratio est vera aut falsa. Quæ significatio primo est in enunciatione mentali, in qua proinde rem explicabimus, ut postea accommodetur vocali.

Aristot.

D. Thom.

Proponitur prima sententia. Prima sententia D. Thomæ 1. p. q. 16. art. 2. est enunciationem significare formalem veritatem, seu conformitatem inter seipsam, & rem significatam, quæ sententia duobus modis intelligi potest, ut ibi notat Cajetanus: uno ut enunciatio in actu signato, seu formaliter repræsentet suam conformitatem ad objectum: altero ut hoc præstet in actu exercito, quod ita explicare videtur Cajetanus, quando intellectus prædicat unum de alio, verbi causa album de Homine, cum id faciat mediantibus conceptibus, non solum dicit album objectivè quadrare in hominem, sed ipso exercitio asserit, conceptum albi continere sub se hominem, atque adeò esse illi conformem: neque enim applicaret conceptum illius prædicati ad hoc subjectum, nisi conformitatem virtute cognosceret: cum igitur enunciatio mentalis dicitur significare verum, non intelligitur priori modo, quia ut ita significaret, deberet esse cognitio reflexa super se ipsam, quod nulli creatæ notitiæ contingit, sed posteriori, & ratione hujusmodi significandi veritatem, inquit D. Thomas, docuit Aristoteles veritatem esse in sola enunciatione, quanvis revera cognitio simplex conformis sit objecto, & consequenter propriè vera. Quod hæc sententia tradit de mentali enunciatione, eodem modo applicandum est vocali, scilicet eam significare in actu exercito suam conformitatem ad objectum.

Cajet.

D. Thom.

Impugnatur præcedens opinio. Hæc sententia ita explicata subtilior fortasse est, quam verior: est enim plerumq; subjecta profundior vocabulorum distinctio, ubi res planum habet sensum. Sane quidem non est facile intellectu, quomodo hoc judicium, homo est albus, repræsentet se esse conforme objecto, cum nulla ratione sit objectum sui: nam quod effugiendi argumenti causa additur, scilicet repræsentare se in actu exercito: vel est applicare seipsum objecto, vel cognoscere, quod applicatio bona sit: hoc secundum requirit actum reflexum. Primum verò non est aliud, quam rem judicare absque ulla repræsentatione ipsius judicii. Quod longè clarius est in falsitate (de qua tamen eodem modo philosophari oportet, ac de veritate, videlicet falsitatem formalem significari in actu exercito à propositione, quod Cajetan loco citato in 3. notatione non diffitetur) at hoc omninò falsum esse, ita ostenditur: qui judicat propositionem falsam ut veram, perinde attribuit prædicatum subjecto, atque is, qui verum judicat: ergo virtualiter, seu in actu exercito cognoscit conceptum prædicati esse conforme subjecto, & nullo modo esse difforme, si enim difformitatem perciperet, neutiquam assensum præberet.

Aliorum responsio cõfutatur. Respondent, ideo cognosci falsitatem in actu exercito, quia cognoscitur id, quod est difforme: sed hoc imprimis non est attingi falsitatem, sed rem, in qua est falsitas: non sufficit verò cognosci rem aliquam, ut omnes ejus formæ censeantur cognitione attingi: præsertim si ea res cognoscatur cum conditione opposita, quod in præsenti contingit: percipitur enim res difformis, tanquam conformis. Deinde falsum est percipi id, quod est difforme, nam

nam quod percipitur formaliter & directò, est objectum, quod verò habet difformitatem, est cognitio. Denique tota hæc explicatio supponit veritatem complexam esse adæquationem repræsentationis, quod ita simpliciter propositum verum non est, ut statim patebit.

Vera sententia statuitur. *Objectiva veritas bifariam sumitur.*

Propter hæc igitur est secunda sententia affirmans enunciationem non significare formalem veritatem, sed objectivam, quæ videtur omnium interpretum communis, bifariam tamen, ut præcedens, intelligi potest. Primò. Si propositio formaliter, & directò significet objectum esse verum, vel falsum: ut cum dico, Hominem esse animal, est verum. Secundo, materialiter significando scilicet rem esse, aut non esse, quod verum, aut falsum est, quo pacto se habet hæc propositio. Homo est animal. Docet igitur hæc sententia enunciationem significare verum, & falsum, non directò & formaliter, sed materialiter, quanvis simul insinuet verum, & falsum formaliter. Ratio prioris partis est, quia nulla enunciatio significare potest suum enunciabile esse verũ, aut falsum: nam si qua id efficeret, maximè hæc modalis, Hominem esse animal est verum: at hęc solum significat enunciabile, illius propositionis: Homo est animal, quod est subjectum modalis enunciationis, esse verum, non verò ipsum objectum modalis. Posterioris partis ratio est, quoniam enunciatio significans rem esse, vel non esse, simul insinuat, & quasi in actu exercito asserit illud esse verum.

Vera sententia magis illustratur.

Hæc sententia vera est, & ipsa explicatione satis confirmata, sed nobis addendum videtur ex eo quod enunciatio significet rem esse, aut non esse, dici propriè & directò significare verum, vel falsum objectivum, quod cum pertineat ad modum loquendi, non eget alia probatione, quam ut ostendamus ipsum esse rei appellari ab autoribus, præsertim verò ab Aristotele, cujus est definitio, quam explicamus, verum, & ipsum non esse falsum. Igitur hoc ipso lib. capit. 3. ostendens verbum extra propositionem non significare verum, vel falsum, ait, ipsa quidem verba, cum per se dicuntur, nomina sunt, & aliquid sanè significant, sed si est, aut non est, nondum sanè significant: ubi pro eodem accipi esse, & non esse, ac verum, vel falsum, docet expressis verbis D. Thomas, Boetius, Ammonius, Psellus, & reliqui. Sed non est necessaria aliorum commentatio ad locum ex . Metaph. cap. ubi Aristoteles, postquam numeravit alias significationes verbi esse, & non esse, subdit. Præterea ipsum esse, ipsumque est, verum esse significat, ipsum autem non esse, nõ esse verum. Quæ manifeste ostendunt idem valere verum esse, atq; esse quæ est communis omnium expositio eo loco, & 1. Post cap. 1. ubi ut docet Aristoteles cognoscendum esse de principiis, quod sint vera, dixit cognoscendum esse, quod sint.

D. Thom. *Boet.* *Locus Aristotelicus enodatus.* *Arist.*

Objectio.

Dices his omnibus locis solum ostendi, Est, & non Est significare idem, quod verum, & falsum, non tamen econtrario verum, & falsum significare Est, non est, quod hæc sententia contendit. Quemadmodũ ex eo quod verbum perdo significet etiam amitto, non recte colliges, amitto, significare etiam destruo, ut verbum perdo.

Dilutio.

Respon. esse diversam rationem, nam, Est, & non Est, non significant æquivocè verum, & falsum, sed quia verum est quoddam genus essendi (ut sic loquamur) falsum quoddam genus non essendi: iccircò qui hæc dicit, etiam significat aliquid esse, & ideò mutuo sumuntur pro eodem, ut sumpsit D. Augustinus libr. 2. de liber. arbitrio capit. 8. cum dixit. Mentes nostræ aliquando plus, aliquando minus vident de ipsa veritate, sed ipsa in se manens nec proficit, nec deficit, hoc est ipsum esse rei, de quo ibi loquitur: concinit D Thom. quæst. 1. de veritate art. 4. initio. Accipimus etiam in vulgari sermone: quemadmodum enim cum significare volumus aliquid esse verum, dicimus sic esse, ut narramus, hoc est verum esse: ita cum significare intendimus rem aliquam esse, asserimus eam veram esse. Idem igitur est apud Aristotelem, enunciatio significat verum, vel falsum, atq; significat rem, quæ est, esse, vel quæ non est, non esse, quòd cæteræ orationes, tam perfectæ quam imperfectæ non habent.

D. Aug.

Objectio.

Vnum obstare videtur sententiæ à nobis approbatæ, quod nulla appareat ratio existendi veritatem in secunda operatione diversa, à modo existendi in prima, ratione cujus Aristoteles dixerit in secunda tantum operatione inveniri veritatem. Enimvero si enunciatio solum est vera, quia conformatur objecto, id ipsum habet simplex operatio, ergo nisi admittamus cum D. Thom. veritatem formalem esse in enunciatione non modo ut in subjecto, sed etiam ut in cognoscente, non assignatur discrimen. Petrus Fonseca in 4. Metaphys. capit. 2. quæstion. 6. Section. 5. ad 4. respondet discrimen esse, quod enunciatio si non formaliter, saltem insinuativè indicat veritatem, secus quo non perveniunt simplices conceptus, aut voces.

Arist. *D. Thom.* *Fonsec.* *Responsio Fonsecæ.*

Responsio vera.

Nobis videtur nihil recedendum esse ab explicatione nostræ sententiæ, & à modo loquendi D. Thomæ, ut apertum discrimen constituatur, idq; non esse aliud, quam quod in definitione enunciationis exprimitur, scilicet enunciationem significare verum, vel falsum quod non habet simplex vox, aut conceptus, quod D, Thom. appellat esse veritatẽ in enunciatio-

D. Thom.

ciatione tanquam in cognoscente, nos verò esse, ut in significante: estque idem omnino sensus Aristotelis in cæteris locis, in quibus docet in sola compositione esse veritatem, & falsitatem, atque in præsenti, cum ait hanc solam significare verum, vel falsum, quia nimirum hæc tantum declarat rem esse, vel non esse.

Discrimē inter veritatem simplicem & complexam. Quid sit veritas simplex: Quid cōplexa.

Hoc ut amplius explicetur, non est prætermittendum insigne discrimen inter veritatem simplicem & complexam; quamvis enim utraque posita sit in adæquatione intellectus ad rem, nihilominus veritas simplex primò, & per se consistit in adæquatione repræsentationis cum objecto repræsentato. Vnde oritur, ut nullam habeat oppositam falsitatem, quia nullius rei imago potest esse illi difformis, quod ea, in quibus est illius imago: complexa autem veritas, etsi fiat per conceptus repræsentativos, non est posita primò in adæquatione repræsentationis, sed dictionis, vel conjunctionis cum re dicta & conjuncta, ad quam veluti per accidens est, quod partes conjungendas accommodate, & verè repræsentet: licet enim animal, & Homo, multò aliter ac sunt, ab intellectu cognoscantur, si nihilominus per enunciationem affirmetur unum de alio, vera erit enunciatio sicut ex opposito contingit, ut rectè cognitis homine & lapide, si inter se conjungantur, fiat falsum judicium.

Arist. Quid nomine cōpositionis intelligitur.

Hinc est, ut Aristoteles perpetuo significet secundam operationem nomine compositionis, & divisionis: hinc ut merito eadem secunda operatio dicatur significare: & cognoscere verum, vel falsum, quando enunciat rem esse, aut non esse, quia ejus formalis veritas non est in repræsentanda re, sive sit sive non sit, sed in dicendo rem secundum se ita conjungi, aut divelli, ut intellectus componit, aut dividit.

D. Thom.

Dictum est hoc discrimen assignari secundum modum loquendi D. Thomæ, non simpliciter secundum ejus sententiam: quoniam, etsi defendimus veritatem esse in secunda operatione ut in cognoscente, quod D. Thom. in loco primæ partis citato ait, verum cum ipse explicet se loqui de veritate, quæ est adæquatio intellectus ad rem, & hanc asserat cognosci per secundam operationem intellectus, non possumus cum eo cōsentire: quamvis

D. Thom. Cajet.

non facilè credamus expositionem, Cajetani & aliorum, quæ affertur in prima sententia, esse ad mentem D. Thomæ, fortè enim loquitur juxta suam sententiam de cognitione intellectus, quam arbitratur primò terminari ad verbum mentis, deinde ad rem significatam, & secundum illam docet judicium intellectus non solum cadere super rem objectam, sed etiam super terminum ipsius judicii, & hunc aliquo modo judicare conformem esse objecto, ideoque veritatem formalem esse in secunda operatione uti in cognoscente.

Objectio.

Nec opponas simplicem quoque actum prius ferri in suum terminum: ergo illum etiam cognoscere conformem esse objecto, atq; adeo nihil peculiare tradi de secunda operatione. Negatur enim prima consequentia, nam conformitas ad objectum non cognoscitur, nisi per comparationem, quæ media compositione peragitur: simplex quippe actus cognoscit quidem terminum, quoad essentiam, & in eo objectum, sed ea inter se non comparat, ut judicium, quia cognitio eodem modo ferri debet in suum terminum, quo in objectum; cum ergo judicium in objectum tendat comparando, actus verò simplex solum apprehendendo, fiet etiam, ut prior comparet actum ab objectum, posterior minimè.

Responsio.

ARTICVLVS III.

RESPONSIO AD ARGVMENTA superioris articuli.

Occurritur argumentis.

Argumentis adversus definitionem enunciationis ita occurres. Primo non esse necessarium speciem definiri per genus proximum, sed aptè definiri per remotum, & differentiam indicantem proximum: hujusmodi verò esse definitionem enunciationis: nam oratio est illius genus remotū, primi verum autē, & falsum significare, est differentia accidentaria, quæ simul indicat genus intermedium, quod est oratio perfecta, & proprietatem peculiarem enunciantis.

Diluitur argumentum per mentionem proximi. Diluitur secundum.

Ad secundum negabis enunciationem non habere objectum, quod significet: ad probationem admittendum est objectum esse totum hoc, hominem esse album, quod appellatur ab Aristotele in postprædicamentis cap. de modis prioris, res, cum ait orationem esse veram, & falsam, quia res est, aut non est, ubi quodvis enūciabile rem appellat, accepto communissime nomine rei, ut notavit Gregorius q. 1. prologi art. 1. ad 1 quando deinde objicitur, id non esse rem præter extrema, concedendum est, sed aliter accipiuntur extrema in tota enūciatione, aliter ut significantur per singulas partes, nam hoc posteriori modo sumuntur per se ut simplicia, priori ut conjuncta, vel divisa inter se, unde Capreolus in prologo q. 4. art. 2. ad 2. principale contra secundam conclusionem, & Soncinas 6. Metaphys. q. 16 concl. 4. docent enunciabile non esse unum, sed multa. Idem dicendum est de enunciatione impossibili, habere scilicet pro objecto partes conjunctas, aut divul-

Arist. Greg. Capreol. Soncin.

divulsas, sive sit possibile, sive imaginarium.

Dilutio tertii. Primæ probationis dilutio.

Ad tertium neganda est utraque pars antecedẽtis, ac primæ probationi rectè occurrebatur, nam significare verum vel falsum ut diximus, idem est, ac significare esse, quod est, & non esse, quod non est, atque adeò sumitur in ordine ad rem non ad actus internos, hic enim solum insinuantur. Ad primam instantiam negabis eam orationem non confirmari cum re significata, quoniam res significata nec est alia quam significata per terminos simplices, nec alio modo, cum non efferatur per modum compositionis, aut divisionis.

Primæ instantiæ solutio.

Solutio secundæ.

Ad secundam instantiam fatemur, enunciationem externam præter veritatem proprie dictam, de qua disputamus, habere illam respectu actuum interiorum, quæ dici potest veracitas, ut ejus opposita falsitas mendacium.

Secundæ probationis solutio.

Secundæ probationi ejusdem antecedentis negandum est enunciationẽ conjunctam egere verbo indicativi, ut vera enunciatio sit, sat enim est, si constet ex pluribus enunciationibus simplicibus aliquo nexu copulatis, vel ex iis, quæ ad simplices facile revocari possint, ut in ejus traditur definitione.

Solutio tertiæ.

Tertiæ negandum est verum, & falsum in sensu, quo accipitur in definitione enunciationis, esse universale objectũ intellectus, accipitur enim pro esse, vel non esse rei, quod solum cognoscitur per compositionem & divisionem, sed hoc ipsum in proximo articulo est explicandum.

Satisfit argumentis contra secundam partem antecedẽtis. Solutio prima.

Ad primum eorum, quibus ostendebatur secunda pars ejusdem antecedentis, negandum imprimis est, pronomen, hæc, demonstrare posse eam propositionem, in qua ponitur, tum quia propositio dicit ordinem ad objectum, quod proprie significat, se ipsum autem nihil significat: tum quia illud pronomen semel positum ante subjectum solum subjectum demonstrat: quare in hac enunciatione, hæc propositio est falsa; demonstrabit tantum terminum propositio, ac de solo hoc termino non potest dici verum, vel falsum complexum. Sed permittamus abusum accipiendi pronomen demonstrativum, ut ostendit eandem orationem, tunc dicendum est eam orationem, & similes bifariam considerari. Primo ut demonstratas, secundo ut demonstrantes, & quia ut demonstrantes nullum habent objectum, nec veræ, nec falsæ sunt; si enim quis dicat, hic homo currit, neminem indicando orationem proferet, uti objecti, ita veritatis, & falsitatis expertem: quatenus verò demonstratæ sunt, omnes sunt falsæ, sive dicant se esse falsas, sive veras, quia cum veritate, & falsitate careant, alterum de se determinate affirmant.

Solutio secunda.

Ad secundum simul cum sua confirmatione patet responsio ex dictis: idem quippe est hoc loco quod est, & non esse quod non est, atque verum & falsum.

ARTICVLVS IV.

AN OBIECTVM INTELLECTVS *sit Verum.*

Duplex hac de re sententia.

NOn esset de hac re inter autores controversia, uti non est de primis principiis, si de modo loquendi inter eos conveniret. Est tamen adeò ampla veritatis significatio (etsi veritas angustissima) ue non constet, quid nomine veri intelligatur, cum illud à Philosophorum vulgo intellectus objectum perhibetur. Vnde effectum est, ut aliqui in proposita quæst. affirment, alii negent. Imprimis Arist. 6. Metaph. cap 3. absolute profert verum esse objectum intellectus, ut bonum est objectum voluntatis, quem loquendi modum communiter usurpant Philosophi ac Theologi: ita enim loquitur D. Thom. 1. part. q. 28. art. 3. adducens locum Arist. Henric. in summa art. 34. q. 5. Ægidius Romanus quot. lib. 4. q. 10. Capr in 1. dist. 2. q. 4. art. 1. conclus. 4. Iavellus 3. de anima. q. 1. At Scotus in 1. d. 3. q. 3. §. sed contra istam conclusionẽ, absolute negat verum esse objectum intellectus, consentit Cajetan 1. p. q. 16. art. 3. & 22. q. 1. art. 6. & alii recentiores.

Arist. D. Thom. Henric. Aegid. Capreol. Iavell. Scotus. Cajet.

Objectum cujusvis potentiæ est duplex. Quid sit objectum materiale. Quid formale.

Verum ut res tota facile explicetur, supponendum est partim ex dictis, partim ex libris Posteriorum, & de anima, ubi hæc res latè disputatur: objectum alicujus potentiæ esse duplex, formale, & materiale; deinde formale aliud esse sub quo, aliud per quod. Objectum materiale est id, quod potentia cognoscit, ut substantia, quantitas, qualitas, &c. formale dicitur id, quod est ratio, ut materiale cognoscatur, quomodo lumen in causa est, ut colores percipiantur à visu; hoc verò si cognoscatur à potentia cum objecto simul materiali, dicitur objectum formale, per quod, cujusmodi est idem lumen respectu visus: si non cognoscatur, sed tantum sit conditio cognoscendi principale objectum, dicitur sub quo, ut in eodem exemplo est visibilitas.

Distinctio potentiarum ex objecto sumitur.

Deinde advertendum est, nullam esse potentiam præsertim appetentem, & cognoscentem, quæ non habeat objectum formale, & materiale, licet non omnes requirant utrumque genus formalis objecti: ac de materiali nemo dubitat, cum potentia sit gratia objecti: de formali verò idem supponitur probandum eo loco, vel hoc indicio, quod unitas, & distinctio potentiarum sumatur ex objecto, cum igitur res materiales quam plurimæ cadãt sub unam specie potentiam, & aliquando una res perti-

neat ad multas speciæ potentias, & à prioribus non possit accipi unitas potentiæ, nec à posterioribus distinctio, oportet invenire rationes formales, quæ cum sunt ejusdem speciei, quanvis incidant in res genere diversas, efficiant unam potentiam, & quando sunt specie diversæ, causent diversas potentias, esto in eadem re materiali concurrant.

Cum igitur ex jacto fundamento necessarium sit attribui intellectui hoc duplex objectum; non satis constat, cùm ab autoribus adscribitur verum pro objecto intellectus, de quo loquantur, de formali ne, an de materiali? pro cujus explicatione aliquot conclusiones statuendæ sunt. Prima esto: Verum non est objectum materiale intellectus. Est D. Thom. 1. p. q. 16. art. 5. ad 3. Cajetan. ibid. Scoti loco proxime citato, & communis. Probatur, intellectus cum percipit res simplices, hominem, equum, &c. solum cognoscit earum entitates, nullo modo attingendo, an sint veræ, vel falsæ; ergo illud objectum, quod, & materiale non est verum.

D. Thom. *Cajet.* *Scot.*
Prima conclusio.

Secunda conclusio. Secunda conclusio. Objectum materiale intellectus est ens verum, vel conceptum per modum veri entis. Hæc conclusio quoad primam partem est expressè autorum, quos proximè citavimus; & cæterorum, dum communi consensu asserunt, intellectum referri ad ens. Probatur, quidquid habet veram entitatem, aptum est terminare intellectionē: ergo est objectum intellectus: consequentia bona est: antecedens ostenditur, quia nihil est, quod effugiat divini intellectus cognitionem, ergo loquendo de intellectu absolutè, omne ens cadit sub illius apprehensionem, sed de creato quoque vera est eadem propositio: cum non modo intellectus angelicus, sed etiam humanus attingat, licet imperfectè, minimum, & supremū ens, Deum scilicet Opt. Max. & ens rationis, ac fictitia, quæ sunt in infimo entium gradu.

Prima pars conclusionis probatur.

Quoad secundam partem, etsi conclusio ad hoc institutum non exprimatur, asseritur tamen consequenter ab iis omnibus, qui admittunt proprios conceptus negationum & entium rationis, quos retulimus in 1. cap. hujus libri, & apud Porphyrium: indicaturque ab Avicen. 1. Metaphysic. cap. 5. ubi docet conceptū entis primum imprimi in anima, quasi dicat intellectum, etsi alia cognoscat, ab ente tamen suæ cognitionis originem trahere. Probatio eadem est, ac illa, qua ostenditur nostrum intellectum pleraque fingere, quæ non sunt ut respectus rationis unius ad aliud. Illud quod apposuimus, hæc negativa, & fictitia cognosci ab intellectu per modum entis: Inde ostenditur, quia cùm hæc non apprehendamus, nisi per analogiam ad reales formas, semper eis tribuimus aliquam entitatem, & actualitatem, unde vel ipsas negationes cognoscimus ad modum formarū expellentium a subjecto formas contrarias: quis enim unquam tenebras concepit, nisi ut formam afficientem aerem, & lumen expellentem, cui doctrinæ manifestè consentit D. Thom. 4. Met. cap. 2.

Avicen.
Probatur secunda.

Major hujus quæstionis dubitatio est de objecto formali, de quo ut breviter dicamus, sunt tres sententiæ. Prima Scoti loco citato, & plurium recentiorum asserentium formale objectum intellectus esse entitatem. Secunda Cajetani loco primæ partis allegato, existimātis esse aptitudinem ad perficiendum intellectum. Tertia ait esse verum, quæ videtur esse Ægidii, Capreoli, & D. Tho. locis allegatis; in quorum altero simpliciter admittit, sic se habere verum ad intellectum, ut bonum ad voluntatem: bonum vero est ad objectum formale voluntatis: in altero concedit ita denominari objectum intellectus à vero, ut objectum voluntatis à bono.

Circa objectū formale intellectus triplex est sententia.
Scot. *Cajet.* *Aegid.* *Capr.* *D. Thom.*

Sit nihilominus tertia conclusio. Nec entitas, nec aptitudo ad perficiendum intellectum, nec veritas est formale objectum intellectus. Prima pars suadetur ex fundamento superius posito: nam entitas æquè latè patet, atque ens, sed ens, cum sit natura multiplex, non potest præbere unitatem potentiæ intellectivæ: ergo neque entitas. Deinde entitas est vel objectum formale sub quo vel per quod. Primum est falsum, cùm entitas cognoscatur ab intellectu, objectum verò sub quo fugiat cognitionē. Secundum non sufficit ad distinguendas potentias, sed habitus, ut in libro Posteriorum ex professo ostendemus. Secunda, & tertia pars una probatione confirmantur: nam intellectus non modo est veri, sed etiam falsi, ergo verum non est universale ejus objectum formale: nam falsum nec est perfectivum intellectus, nec subest ratione veri.

Tertia conclusio.
Probatio primæ partis.
Probatio secundæ & tertiæ partis.

Deinde speciatim pro tertia parte inquirimus, quæ sit ea veritas, quam pro ratione formali constituūt, aut enim est transcendens, aut formalis; transcendens cum autore eodem D. Thoma illa q. 16. spectetur in ordine ad intellectum, à quo res dependet, & res speculativè cognitæ nihil pendeant à nostro intellectu, nequit veritas transcendens constituere rationem formalem objecti illius: imo nec respectu intellectus Dei, siquidem illa veritas est conformitas supponens actum divini intellectus, quem non supponit, sed præcedit ratione formalis objecti: ut expressit Cajetanus quæst. 16. artic. ad 3. Veritas formalis est in intellectu: ergo non potest esse conditio ex parte objecti præcedens actum intelligendi, quod fateri videtur D. Thomas artic. 3. ad 3. & in corpore

pore, ubi comparans verum cum bono ait bonum constituere formale objectum voluntatis, verum esse denominationem in ordine ad intellectum, quod secutus Ferrariensis 1. contra Gentes cap. 60. ait res denominatione extrinseca dici veras, eo quod efficere possunt intellectu veram cognitionem.

Quarta conclusio. D.Thom. Quarta conclusio. Objectum formale sub quod intellectus est intelligibile. Hæc facilè ascribi posset D. Thomæ qu. citata juxta commentationem Cajetani, nisi ipse D. Thomas art 3 in responsione ad tertiũ compararet verũ cum intelligibili, ut res inter se diversas: accommodatius tribuetur Ferrariensi loco citato, ubi id, quod nos appellamus intelligibile, vocat ille potentiam ad causandam veram sui notitiam. Prima probatio. Probatur primò ex impugnatione cæterorum, cæteris enim exclusis hoc unum superest, quod rationem formalis objecti habere possit. Secunda. Secundò ex similitudine ad cæteras potentias, nam formale objectum sub quo visus, est risibile: voluntatis est appetibile, &c. Tertia. Deniq; huic competunt omnia, quę in objecto formali desiderantur. Imprimis enim intelligibile convenit omnibus rebus, quas intellectus percipit, seu veris, seu falsis: est unius speciei infimæ, ut intellectus: non percipitur necessariò, quando ens ab intellectu cognoscitur, quando si alii contendant hoc ipsum intelligi nomine veri nihil repugnamus.

Illud verò, quod in hac materia facit majorem difficultatem, & ab Autoribus frequentius usurpatur, nempè ut bonum est objectum volũtatis, ita verum esse intellectus, hoc pacto nobis intelligendum videtur. In iis actibus, quibus intellectus est similis voluntati, respicere eodem modo verum: quo volun.as bonũ: ii vero actus sunt assensus, & dissensus: nam simplicibus intellectus apprehẽsionibus nihil respondet in volun:ate, cuius omnes actus habent motivum, ratione cuius ferantur in objectum, nam voluntas semper amat propter aliquam rationem boni, & odit ob aliquam rationem mali, quemadmodum intellectus, cum præbet assensum, movetur ab existimatione, quod res sit, & cum præbet dissensum ab opposito.

Quid sit objectum formale sub quo volũtatis, & quod intellectus. Verum si res attente consideretur, nec bonũ, & malum comparatione voluntatis, nec verũ & falsum respectu intellectus sunt objectum formale sub quo, sed per quod, Etenim ratio appetendi, & assentiendi attinguntur à potentia, cum fertur in objectũ, quod alienum est à ratione sub qua: atque ex hac doctrina nõ modo satisfit communi loquendi modo, sed cumulatè respondetur argumento relicto ex articulo secundo, cuius gratia hæc pertractavimus. Etenim sola enuntiatio significat verum vel falsum, quia directo importat rem esse, aut non esse, quod supra ostendimus significari ab autoribus per verum, & falsum, id verò non significãt simplices actus intellectus, etsi admittatur objectum formale sub quo intellectus esse verum: quoniam hoc genus objecti formalis non attingitur à cognitione.

QUÆSTIO IV.

DE ENVNTIATIONIS DIVISIONIBUS.

ARTICVLVS I.

VTRVM ENVNTIATIO MENTALIS DIVIDENDA SIT IN APPREHENSIVAM, & JUDICATIVAM.

Proponuntur divisiones enunciationis. Divisio Enuntiationis in mentalem, vocalem, & scriptã, nec ejus propria est, sed Orationi, imò Verbo, Nominique communis: nec aliquid agitatione dignum continet. Quatuor aliæ supersunt, quæ & enuntiationi propriæ sunt, & doctrinam exhibent non vulgarem. Prima. Prima in affirmativam, & negativam. Secunda. Secunda in apprehensivam, & judicativam. Tertia. Tertia in simplicem & conjunctam. Quarta. Quarta in universalem, & particularem, & indefinitam. Prima, & quarta proponuntur ab Aristotele in primo cap. lib. 1. priorum, ubi discutiendæ nobis sunt. Quamvis de quarta aliquid prælibandum sit in sequentibus capitibus gratia oppositionum: secunda, & tertia huius loci sunt propriæ.

Qui tenent enuntiationem apprehensivam à judicativa distingui. Quod ergò spectat ad secundam divisionem enuntiationis mentalis in apprehensivam, & judicativam, est duplex opinio. Prima affirmat enunciationem apprehensivam esse re ipsa diversam à judicativa, & absque illa in intellectu esse, cum dicimus stellas esse pares, circulum posse quadrari, quas nõ judicamus, Bargius in 1. d. 3. q. 3 asserit, hanc esse Scotistarum communem sententiam, utpote quam aperte indicat Scotus in 1. d. 1. q. 1. post solutionem ad quintũ. Henric. Ochamus q. 1. prologi, Gabriel ib. art. 2 & 4 Marsil. q. 2. art. 1. Præterea Apollinaris 3. de anima q. 24. Toletus q. 19. Niphus ibid. text. 21 ubi conatur ostendere, eam esse mentem Averroi, cuius hæc sunt verba Intellectus primo intelligit singularia, deinde ea componit, aut dividit: tertiò judicat. Eidem favent alii autores cùm sæpè innuant ante judicium fieri compositionem, vel divisionem, ut Durandus 1. q. prologi. *Barg. Scotus. Ocham. Gabr. Marsil. Apollin. Toletus. Niphus. Averroes.*

Prima ratio pro hac sententia. Probatur primò experientia, qua deprehendimus nos formare propositiones apertè falsas, vel

ſas, vel impoſſibiles, eas verò minime judicamus: quod autem hæ apprehenſiones ſint veræ propoſitiones, inde conſtat, quia aliter non darentur in mente propoſitiones indifferentes, ac dubiæ, quod repugnat communi ſenſui: non poterunt etiam ſimul reperiri duæ propoſitiones contradicentes, cuius oppoſitum tradit Averroes 6. Metaph. com. 8. nam judicia contradictoria ſimul eſſe repugnat.

Averroes.

Secunda.

Secundo retenta eadem apprehenſione huius propoſitionis; cœlum eſt incorruptibile, poteſt quis illi aſſentiri prius ob medium probabile, deinde ob ſcientificum: ergò cum idem aſſenſus non poſſit trãſire de opinabili in neceſſarium, dicendum eſt aſſenſus eſſe duos re ipſa diſtinctos à propoſitione apprehenſa, ſupra quam cadunt.

Tertia.

Tertio omni propoſitioni vocali reſpondet aliqua mentalis, à qua vim habet ſignificandi, ſed hæc non eſt ſemper indicativa, nam plerumque eſt mendacium, quod mens haud ita judicat, ut os profert. Ergo eſt apprehenſiva enunciatio.

Qui oppoſitum tenent.

Secunda opinio negat in mente eſſe ullum diſcrimen inter enuntiationem apprehenſam, & judicatam, ſtatuitque omnem operationem intellectus, in qua prædicatum affirmatur, aut negatur de ſubjecto, eſſe judicium. Hanc expreſſe tuetur Gregorius Ariminenſis in 1. qu. prologi art. 3. Petrus Fonſeca lib. 4. Metaphyſ. cap. 2. quæſt 6. ſect. 6. Indicat verò communis loquendi forma antiquorum. Imprimis Ariſtoteles cum ſignificat ſecundam intellectus operationem, promiſcuè utitur vocabulis ſignificantibus affirmationem, vel negationem, compoſitionem, & judicium: nam in prædicamentis: cap. de ſubſtantia enuntiationem vocat opinionem 6. Ethic. cap. 3: appellat actum ſcientiæ (qui proculdubio eſt judicium) affirmationem, & negationem; 3. de anima hanc operationem univerſim vocat compoſitionẽ: quo loco Averroes cõment. 21. eam vocat fidẽ; Boetius hoc libr. &c. definiens enuntiationem ait eſſe aliquid annuens vel abnuens. Albertus tract. de enuntiatione cap. 2. eſſe affirmationẽ, vel negationem alterius de altero. D. Thomas q. 1. de veritate art. 3. definit judicare in hunc modum, tunc judicat intellectus, cum dicit, quod aliquid eſt, aut non eſt. Cajetanus 1. 2. q. 54. art. 4. conſonus Ariſtoteli in 6 Ethic. citato ait, actum ſcientiæ eſſe compoſitionem, aut diviſionem: atque eodem modo ſequuntur Thomiſtæ omnes.

Greg. Arimin. Fonſeca. Ariſt.

Nonnulla ſunt advertenda.

Vt hanc ſecundam ſententiam, quam multò probabiliorem judicamus, uberius explicemus. Notandum eſt primo cum Gregorio citato: & D. Auguſtino 11. de Trinitate cap. 1. & 2. & D. Anſelmo cap. 14. Monologii, Enuntiationis apprehenſivæ nomine intelligi poſſe vel eam, quæ conſtat conceptibus mediis, qui ſunt naturales vocum imagines, vel quæ coaleſcit ex ultimis repræſentãtibus ipſas res per voces ſignificatas: quæ rurſus duo ſignificare poteſt: primum, actum ſimplicem intellectus quo apprehendat vel totam enuntiationem exiſtentem in mente, vel totum enuntiabile in ea repræſentatum. Secundum, actum complexum contingentem prædicatum cum ſubjecto per affirmationem, vel removendo per negationem, ſive ejuſmodi actus ſit formaliter complexus, coagmentatusq; ex triplici conceptu prædicati, ſubjecti, & copulæ: ſive tantum virtute, ratione ſcilicet multiplicis objecti, cum in ſe formaliter ſit una ſimplex qualitas.

Greg. D. Aug. D. Anſel.

Quæſtionis reſolutio.

His prænotatis cum in controverſiam vocamus, an detur in mente enunciatio apprehenſiva diſtincta judicativa, non loquitur de illa, quæ ex conceptibus mediis coaleſcit, nam hæc, etſi admittenda omninò ſit, ut voces proferantur, ſimpliciter tamen enunciatio mentalis non eſt, cum res non ſignificet, niſi merito vocum, atque adeò ex inſtituto, ut in primo capite de ejuſmodi conceptibus dictum eſt. Ex aliis verò duobus modis apprehenſivæ enunciationis, ubi jam cernuntur conceptus ultimi, primus poſſibilis videtur, cum nulla appareat manifeſta repugnantia, quo minus detur unus conceptus repræſentans objectum complexum acceptum per modum unius, cujuſmodi eſt enuntiabile, vel tota enuntiatio, quanvis de hoc minor dubitatio ſit, quia, ut oſtendemus, formaliter eſt ſimplex qualitas. Verùm ejuſmodi conceptus, cum nihil affirmet, aut neget, enunciativus non eſt, ſed in prima intellectus operatione collocandus, perinde ac conceptus hominis albi, aut animalis rationalis, quem ſimplicem eſſe conſitemur in primo Phyſicorum capite 1. quæ. 1. art. 2.

Verior ſecunda ſententia.

De ſecundo actu eſt tota concertatio opinionum, quas propoſuimus In qua probatior nobis eſt ſecunda ſententia, negans reperiri poſſe ejuſmodi actum affirmantem, aut negãtem, quin ſit judicium. Quod primo oſtenditur ex ipſa judicii notione: judicare enim nihil eſt aliud autore D. Thoma illo art. 3. qu. 1. de veritate, quam affirmare, vel negare aliquid eſſe: ſed qui attribuit prædicatum ſubjecto componendo, & enuntiando affirmat: ergò judicat. Vbi autores oppoſitæ ſententiæ in eo falluntur, quod in intellectu diſtinguant exiſtimationem ab ejuſdem per conceptus locutiones, qua unum proferat, & aliud apud ſe retineat: cum revera ipſum ejus cognoſcere, & exiſtimare ſit per internum ſermonem loqui: quare ſi quæ pronuntiat apud ſe conjuncta

D. Thom.

juncta, eodem modo illa esse opinatur.

Secundò, si daretur enunciatio apprehensi-
3. va, in ea reperiretur veritas aut falsitas, ut ex enunciationis definitione planum est, & omnes admittunt, sed hoc falsum esse constat primo ex adversariorum confessione, qui concedunt neminem ab apprehensione denominari scientem, aut errantem, & merito: quoniam, si apprehensio denominaret falsum apprehendentem, diceretur Deus falsus, cum apprehendit falsa enuntiabilia: quæ non est negandum ab illo apprehensivè cognosci, cum ab homine
2. cognoscantur. Deinde ea veritas esset complexa, siquidem pertinet ad secundam operationem, sed veritas complexa est ejusdè omninò rationis in omni propositione: consistitque in eo, quod intellectus dicat esse id, quod est, vel non esse id, quod revera non est, unde eam appellavimus veritatem dictionis: ergo, cum per enunciationem apprehensivam verè intellectus dicat rem esse aut non esse, statuendum erit eam non differre à judicio.

Primi argumenti solutio. Ad primum argumentum primæ sententiæ respondetur ex prima notatione, cum nobis videmur formare propositiones dubias, & apertè falsas aut contradicentes, id fieri per cōceptus medios, ex quibus non fiunt veræ enunciationes, sed simplices apprehensiones vocis, quarum una cum alia non copulatur, sed aliqua ferè post eam concipitur. Objectio. Si urgeas nos experiri non modo conceptus vocum, sed etiã rerum, cũ similes propositiones efformamus, & hæsitamus, an eis assensum præberi cõgruat: Responsio Respondemus concipere nos plerunque res ipsas, sed conceptibus dissipatis, & cum hæsitamus, in eo versari dubitationem, an expediat unum cum altero componere, vel ab eo divellere.

Objectio. Si ulterius instando objicias, cum perpendimus, an copulare debeamus prædicatum cum subjecto, jam nos effingere cõceptum copulæ, cujus officium est alios conceptus nectere, ergo copulàri eos, & in enunciationem conver-Responsio tire. Distinguendus est duplex conceptus copulæ, alter eam repræsentans in actu signato, alter in actu exercito: conceptus copulæ in actu signato est, quo apprehenditur duorum cõjunctio per se seorsim: cum enim sit aliquid cognoscibile per modum entis, percipi ab intellectu poterit: conceptus copulæ in actu exercito est, qui repræsentat conjunctionem, ut actu nectentem prædicatum cum subjecto, & idem dicendũ est de disjunctione. Priori igitur conceptus, etsi in mente detur, nec coniungit alios, nec cum eis enunciationem constituit. *Averroes.* Posterior cum datur, utrunque præstat, sed absque judicio nunquam invenitur, nec aliud ostendit experientia, juxta hæc explicandus Averrois locus.

Secundi argumenti solutio. Ad secundum negandum est in eo eventu manere eandem enuntiationem apprehensivam, quamvis enim conceptus prædicati, & subjecti iidem sint, ex illis non fit enunciatio, conceptus autem attribuens unum alteri, sine quo enunciatio nō cõstat, diversus est in propositione necessaria, & contingenti ob diversitatem mediorum, quod alibi explicandum est. Solutio tertii. Ad tertium negandum est oportere semper ante vocalem enunciationem præcedere in mente aliquam constantem conceptibus ultimatis, plerique enim latini idiomatis ignari multas proferunt per solos conceptus medios: videtur tamen externa propositio semper significare per modũ compositionis, quia semper eodem modo profertur, sive mens ita judicet, sive non. Absolutè igitur dicendum est enunciationem vocalem habere vim significandi ex mentali judicativa, aut quæ actu supponitur, aut quæ juxta rectum naturæ ordinem debuit præsupponi.

ARTICVLVS III.

VTRVM MENTALIS ENVNTIATIO, quam à judicio non distinguimus, sit una simplex qualitas.

Proponuntur 3 sententiæ. Prima. STatuimus proximo articulo eundem actum intellectus esse enunciationem, & judicium: proximum est, ut cujus naturæ sit hic actus videamus: complexus ne ex duplici, triplicive conceptu prædicati, subjecti, & copulæ: an simplex in se, & sola repræsentatione multiplex? Tot enim sunt hac de re sententiæ: Tres nimirum. Vna quorundam recentiorum asserentium judicium nihil esse aliud, quam complexum duorum conceptuum repræsentantium prædicatum, & subjectum non absolutè, & secundum se, sed quatenus cõnexa sunt, & hanc connexionem significari per verbum, Est; cui tamen non respondet peculiaris conceptus nisi fortè medius, qui nihil attinet ad judicium.

Probatur autoritate. Hæc sententia, quatenus asserit enunciationem judicativam coalescere ex pluribus conceptibus, in quo convenit cum sequente opinione, videtur esse Aristotelis 3. de anima cap. *Arist.* 6. ubi ita ait, in quibus falsitas jam, & veritas inest, in hisce compositio quædam jam est cõceptuum intellectus: quasi ipsi sint unum, & infra, id, quod singulos dictos conceptus componit, unumque facit, ipse est intellectus, & hoc libro capite 1 hanc operationem simpliciter appellat compositionem, quam loquendi formam usurpant autores, & in eo distinguunt cognitionem angelicam à nostra, quod illa

 sim-

simplex sit, hæc fiat eum compositione, quæ compositio absq; pluralitate conceptuum non est, ut expressè docet D.Thom. quæ.2.de veritate art.7.& 1.part.q.85.art.5.ait nostrum intellectum referre similitudinem rerum generabilium, quæ statim ac eduntur in lucem, non acquirunt totam suam perfectionem, sed rudes primum exortæ paulatim perficiuntur: ita inquit nostrum intellectum, cum de potentia egreditur in actum primò concipere rei essentiam, deinde proprietates, & hæc inter se comparare, conceptus verò essentiæ. & proprietatum, qui primo distincti sunt, nequeunt postea in unam qualitatem uniri.

D.Thom.

Probatur ratione primò. D.Thom. Eadem pars ostendi potest ratione facta à D. Thoma eadem quæstione, & quæst. 58 art. 4. ut se habet conclusio ad principia in discursu, ita prædicatum ad subjectum in propositione, sed conclusio perpetuò est actus diversus à principiis, ergo subjectum erit distinctum à prædicato, ac proinde dabitur pluralitas conceptuum.

2. Secundò. Propositio resolvi potest in terminos, id est, in prædicatum, & subjectum, ut tradit Aristoteles initio Priorum analyticorum, ergo coalescit ex pluribus conceptibus. Quatenus verò hæc sententia asserit duobus tantum conceptibus propositionem constare, attribui potest Aristoteli cap. de verbo, ubi ait conceptum verbi, prout dicit copulam, non posse consistere separatum ab extremis, quod verum non esset, si copula repræsentaretur tertio conceptu à prædicato, & subjecto diverso, possent enim illi duo corrumpi, & tertius manere, cum ab illis re ipsa differat: existimat igitur Aristoteles conceptum copulæ non esse distinctum re ipsa à conceptu extremorum, sed cum plurimum virtute, quatenus ad efficiendum judicium non sufficit conceptus prædicati per se, sed cum respectu ad subjectum, quem respectum indicat verbum.

Arist.

Prima confirmatio. Confirmatur primò. Verba unica significatione repræsentant suum formale significatum, & connotant illius conjunctionem cum subjecto: ergò unico conceptu respondente significationi affirmabitur prædicatum de subjecto, perficieturque judicium. Antecedens est Aristotelis in ca. 3. & patet in his propositionibus, Homo est, Homo scribit: nam Est, scribit, eadem impositione important, alterum existentiam, alterum scriptionem cum habitudine ad subjectum, alioqui non essent vocabula simplicia, contra id quod antea approbavimus. Consequentia est optima, quia conceptus nō multiplicantur, nisi ad multiplicitatem significationum.

Arist.

2. Confirmatur secundo. Ita se habet copula rationalis in syllogismo, ut verbalis in judicio, sed illa non repræsentatur actu sibi proprio, sed consignificatur ab assensu conclusionis, ut in libris Posteriorum ostendemus: ergo hæc non differet à cognitione prædicati. Major habet fundamentum D. Thom. ea quæst. 58. art. 4. & in communi omnium sensu: cætera sunt manifesta. Confirmatur tertio: quando intellectus apprehendit prædicatum, ut convenięns subjecto, est certus de veritate propositionis, & vera cognoscit, quod unum alteri tribuatur, sed hoc est proprium munus enunciationis judicativæ, ergò &c.

3. D.Thom.

Secunda sententia exponitur. Alia sententia asserit nō sufficere ad judicā dum illos duos conceptus prędicati, & subjecti, sed necessario addendum esse tertium, quo priores vinciantur, & in unū coalescant: huncque repræsentare copulam in actu exercito, hoc est, ut copulantem priores duos cōceptus. Existimarunt aliqui ab autoribus huius sententiæ sic constitui unam propositionem ex conceptibus prædicati per nexum copulæ, ut ex omnibus fieret una qualitas Physicè composita: uti ex duabus lineæ partibus adscito puncto consurgit una linea, sed hoc figmentum nullibi est, præterquam apud ipsos impositores.

Expositio refellitur. Nihilominus refellendum unico verbo est. Omnis unio duorum entium, quæ prius erant in actu completo, & postea coalescūt in unum per se, aut est intensiva, aut extensiva, cæteræ quippè omnes efficiunt unum per accidens, ut eas percurrenti constabit, Sed unio conceptuū neutra est ex enumeratis: etenim unio intensiva, & extensiva solum datur inter res ejusdem speciei, cuiusmodi non sunt tres illi conceptus ut manifestum est Adde nec per accidens uniri posse Physico & reali vinculo, cum neuter conceptus per se habeat rationem subjecti comparatione alterius, quo solo modo invenimus adnecti quædam accidentia cum aliis, ut qualitates cum quantitate, & actus cum potentiis: non habere alterum ex conceptibus rationem subjecti per se respectu alterius, inde colliges, quia arbitrio componentis commutari possunt, & fieri subjectum, quod prædicatum extiterat.

Vera huius opinionis explicatio. Verus igitur sensus autorum hujus sententiæ est per conceptum copulæ cogi prædicati ac subjecti conceptus in artefactum unum ordine, & habitudine extrinseca. Hæc sententia prout differt à superiori non exprimitur ab antiquioribus, indicari tamen videtur à Divo Thoma 1.p.q.85.art. 5. cū ait nostrum intellectum prius concipere essentiam, deinde proprietates: tertio hæc inter se cōjungere, si enim existimaret duplici actu enunciationem fieri, non adderet tertium actum post cognitionem proprietatum, conceptus enim proprietatum respectum habeat ad subjectum, quo proinde contenti erant autores primæ sententiæ: censet ergo non sufficere duplicem conceptum etiam-

D.Thom.

etiamsi alter includat habitudinem ad alterū. Probari potest primo hæc opinio ex Aristotele *Arist.* asserente in ca. 5. aliquem conceptum respondere verbo in oratione, qui eidem extra Orationem non respondet: sed nec hoc nequit intelligere de formali significato, ergo de conceptu copulæ. Exempli causa, huic verbo, scribo, semper respondet conceptus scriptionis in concreto: at conceptus copulæ, qui nimirum repræsentet actualem conjunctionem scriptionis cum aliquo, in sola enunciatione generatur à verbo. Verum igitur est, in propositione differre conceptum copulæ à cæteris. *Stabilitur ratione primò.*

Deinde postquam intellectus habet conceptus prædicati, & subjecti, formare potest conceptum copulæ attribuentis unum alteri, atq; ex hac compositione consurget affirmatio, seu judicium approbativum, ut palā est: ergo constat ex triplici conceptu. Major propositio non videtur neganda, cùm ea conjunctio, & attributio sit aliquid per se repræsentabile, & hoc non possit accommodatius, quam per conceptum copulæ fieri quod significavit Aristoteles 5. Metaph. cap. 7. cùm dixit, Est, significare *Arist.* veritatem propositionum, id est, conjunctionem, ut commentatur D. Thomas in 3. di. 6. q. *D. Thom.* 2. art. 2. idem expresse tradit Ferrariensis 3. Phy- *Ferrar.* sicorum q. 3. Quod si his autoribus respondeas hæc solum ostendere non repugnare propositionem judicativam hoc modo fieri, non autem ita fieri oportere. Dicent sat esse ostendere illum modum esse magis connaturalem, ac facilem, ut ita perpetuo fieri credendum sit. Addunt tamen hi Autores judicium ita complecti illos tres conceptus, ut præcipuè consistat in conceptu copulæ, qui propriè est compositivus.

3. Sentent. Tertia sententia est, judicium esse actum simplicem intellectus approbantis aut improbantis enunciabile per apprehensionem cognitum, qui aliquo modo illud repræsentat. Pro hac adduci possunt quotquot asserunt, enunciationem esse unam simplicem qualitatē, nisi aliqui se explicantes addant enunciationem differre à judicio. Nuncupatim traditur à *Greg.* Gregor. 1. quæ. prologi art. 3. Gabriele art. 2. & *Gabr.* 4. Viguerio in institution. lib. 1. Theologicis cap. *Vigu. r.* 2. §. 3. vers. 4. Gervasio divi. . . tion. 3. q. 1. & 2. Boe- *Gervas.* tio hic cap. 4. Durando in . . d. 38. q. 2. saltem ut *Boet.* probabilior, D. Thom. 1. p. q. 58. art. 2. ubi ait *Durand.* multa cognosci ab intellectu nostro per unam *D. Thom.* operationem, ut prædicatum, & subjectum, cum sint partes unius propositionis.

Judiciū esse simplicem actū. In hac sententia duæ sunt partes. Prima judicium esse actum simplicem complectentem totum enunciabile: secunda hunc actum, seu *Probat. 1.* ejus terminū esse imaginem ejusdem enunciabilis. Utraq; monstratur. Prima ex nominibus, quibus autores judicium afficiunt. Boetius loco citato judicium affirmativum appellat nutum, negativum abnutum. D. Thom. 1. 2. q. 74. *D. Thom.* art. 7. ad primum consensum, vel dissensum: annuere autem, vel consentire alicui simplex actus esse videtur, qualis est nutus externus, & quale esse indicant vocalia signa, per quæ exprimitur, maximè, ita, non, &c. quæ omnia simplicia sunt. Secundò, ex similitudine actuū vo- 2. luntatis: ut enim in voluntate reperiuntur duo actus simplices, volitio, qua rem amplectitur, nolitio, qua eandem respuit, ita par est existimare de intellectu habere scilicet approbationem, & reprobationem, simplices.

Tertio ex natura judicii, Etenim ejus vis est, 3. ut feratur in totū enunciabile, ut docet D. Th. *D. Thom.* 1. p. q. 85. art. 5. ad 3. & expressius Cajetan. q. 16. *Cajet.* art. 2. at hoc præstare non posset, si ex partibus componeretur: vel enim eæ partes omnes caderent super totum enunciabile, vel singulæ super singulas partes illius: si detur primum, singulæ partes erunt totalia judicia, & ita non oportebit plures esse: secundum admitti non potest, quoniam singulæ partes enunciabilis, cùm sint simplices, judicari non possunt: neque enim judicatur, an quælibet pars per se sit: sed an congruè omnes copulentur, vel disjungantur. Denique ex effectu. Habitus scientificus *Vltimo.* relinquitur ex judicio, sed habitus est simplex qualitas, ut cum potioribus Philosophis ostendemus in 1. Posteriorum cap. 2. ergo, cum habitus nequeat esse simplicior actu, à quo per se uti vestigium emanat, asserendum erit judicium simplex esse.

Secunda pars ejusdem sententiæ, quæ præter citatos autores exprimitur à Cajetano, & Gervasio locis proxime citatis, colligitur ex Aristotele 1. Poster. capit. 2. ubi ait scire esse cognoscere, intelligit autem nomine scientiæ actum, seu judicium, ut ibidem explicabitur. *Actum judicativum cadere super totum enunciabile.* Sed terminus omnis cognitionis est imago repræsentativa: ergo terminus judicii est imago totius enunciabilis, hoc enim diximus esse ob- *Probatur 1.* jectum judicii. Deinde proprius actus poten- *Cajet.* tiæ cognitivæ, in quo rerum scientia consi- *Gervas.* stit, non potest non esse cognitio, sed judicium *Arist.* est ejusmodi actus: ergo est cognitio. Rur- 2. sum ordinis hujusmodi cognitio est productio 3. similitudinis objecti, ut in primo capite ostendimus: ergo terminus judicii est expressa ejus imago, quæ clarè, & distinctè repræsentat cōjunctionem extremorum, ipsa verò extrema obscurè, & confuse, ut Gervasius supra annotavit, & ratio est, quia primo, & per se fertur in ipsam conjunctionem, secundario autem, & quasi in obliquo in extrema, quatenus conjunctio sine extremis attingi nō potest. & hinc est, quod judicia nō distinguūtur specie per extre-

ma propositionum, quæ indicantur, sed per conjunctiones, seu per rationes conjungendi, ut in fine primi Posteriorum videndum est.

ARTICVLVS III.

OMNES HAE SENTENTIAE PROBABILES judicantur, eligitur extrema.

NON carent probabilitate omnes propositæ sententiæ, nec præsidio autorū penitus destituuntur; quāvis, utverum fatemur, quæ admittunt formalem compositionem ex multis conceptibus. ad cōmunem aliquorum sensum magis accedere videantur, semper enim in secunda operatione multos cōceptus intervenire significant; nihilominus, etsi difficile non esset cujusq; illarum partes tueri, & aliarum argumentis satis facere, eligimus ultimā sententiam, ut firmioribus innixā fundamentis, & pluribus autoribus hodie approbatā, à qua fortassis nō differt secūda, nisi in modo loquēdi, ut statim explicabimus.

Vltima sententia præfertur.

Igitur adversus primam, & secundam sententiam, quatenus asserunt enunciationem judicantem esse compositam actu ex multis conceptibus, faciunt argumenta pro tertia sententia, speciatim tertium, & quartum. Deinde contra primam constituentem judiciū in duobus actibus cum respectu unius ad alium, hæc opponimus. Iudicium præter repræsentationem extremorum, & convenientiæ eorum inter se acceptæ in actu signato includit dictionem, & asseverationem, quod ita fit, ut objicitur: sed cognitio prædicati cum habitudine ad subjectum hanc assertionem non involvit: ergo judicium esse non potest. Major patet ex discrimine constituto proxima quæstione inter primam, & secundam operationem, & inter nostram cognitionem & Angelicam. Minor probatur, qui apprehendit partes Chimeræ, ut componentes unum animal, cognoscit proculdubio conjunctionem unius cum alia, & tamen non judicat, alioqui falsam haberet cognitionem, quod nullus concedit: ergo cognitio unius cum habitudine ad aliud non involvit affirmationem.

Oppugnatur prima sententia.

Et confirmatur, quia cognitio accidētis semper involvit respectum ad substantiam & conceptus unius relati habitudinem ad tertium, & nemo asserit accidens, vel unum relatum cognosci non posse absque judicio. Confirmatur secundò, conceptus nominis concreti adjectivi repræsentat suum objectum, & conjunctum substantivo. ut videre est in hac oratione, Homo albus, & tamen ibi non reperitur judiciū; ergo non sufficiunt duo conceptus, quorum unus repræsentet rem ut convenientem significato alterius. Denique omnium penè sententia, per simplicem actum apprehendi potest totum enunciabile, & compositum; ergo si ejusmodi conceptus ob modum repræsentandi judicium non est, multò minus habebunt rationem judicii duo cum habitudine repræsentantes.

Prima cōfirmatio.

Secunda confirmatio.

Vt satis fiat argumentis hujus sententiæ, & primò iis, quibus ostenditur judicium esse cōpositum, advertendum est compositionem alicujus operationis intellectus quadruplicem esse, formalem, virtualem, objectivam, & suppositam, ut ita dicamus: formalis compositio est, quando operatio constat multis conceptibus distinctis: virtualis quando est formaliter unus actus, æquipollet tamen multis ob varia objecta, quæ attingit. Objectiva, quæ semper cum virtuali conjuncta est, tunc datur, cum objectivi conceptus à mente compositi sunt plures. Suppositiva quando actus simplex intellectus supponit plures antecedentes circa objectum, in quod debet tendere; juxta priores duas sententias, judicium est compositum formaliter: secundum postremam est formaliter simplex, compositum verò reliquis tribus cōpositionum modis, qui abundè sufficiunt, ut secunda operatio complexa dici queat, & hac nota ab Angelica dignosci.

Quadrifariam sumitur cōpositio operationis intellectivæ.

Porro Aristoteles in tertio de anima loquitur de compositione objectiva, ut exponunt ibi D.Tho. lect. 11. Averr. lib. 3. com. 21. Themist. c. 40. quo etiam modo accipiendus est, cum secundam operationem compositionem & divisionem vocat. At D. Thomas magis videtur considerasse eo loco compositionem conceptuum apprehensivorum præsuppositam; ait enim nostrum intellectum ob defectum luminis non posse primo intuitu conspicere subjectum, & prædicatum ut illi conjunctum, sed prius cognoscere singula imperfectè: deinde ea componendo cognitionem perficere, ad hoc enim institutum inservit similitudo rerum generabilium, quam D. Thom. accepit ex Arist. in 3. de anima citato.

Exponitur locus Aristotel. *D.Thom.* *Arist.* *Averr.* *Themist.*

Esse verò necessariā ante judicium hanc simplicium terminorum apprehensionem præter hanc similitudinem Aristotelis, & D. Thom. ostendit alia ex eodem Aristotele cap. 2. ejusdē libri quæ ejusmodi est. Sensus communis, quia discernit inter objecta sensuum externorum necessaria eadem cognoscit, inquit Aristoteles: ergo ut intellectus propositiones judicet, easdem prius cognoscere debet, nisi velit in dicta causa sententiam ferre. Ad primam probationem hujus partis respondetur eam similitudinem esse veram primo de conceptibus objectivis, ut enim objectum conclusionis est aliud

Arist. *D.Thom.* Enodatur prima sententia fundamenta probationis primæ. *Arist.* *D.Thom.*

aliud ab objectis præmiſſarum, ita res habet in prædicato, & ſubjecto. Secundò, ſi intelligatur de conceptibus formalibus veram eſſe quoad apprehenſivos, qui præcedunt judicium.

Secundæ probationis ſolutio.

Ad ſecundam eodem modo reſpondendum eſt, ſcilicet propoſitionem dici in prædicatum, & ſubjectum reſolvi, quia deſtructo judicio remanere tantum poſſunt duo conceptus apprehenſivi prædicati, & ſubjecti. Nec obeſt quod ejuſmodi conceptus non ſunt partes internæ judicii, ſunt enim omnino acceſſariæ, ut judicium formetur, atque adeò ſunt veluti radix, & fundamentum illius. Explicari etiam poteſt dictum Philoſophi de terminis objectivis, in quo ſenſu nullam habet difficultatem.

Ad alteram partem reſponſio.

Ad ea, quæ probant ſecundam partem hujus ſententiæ, quatenus oſtendunt non eſſe neceſſarium tertium conceptum ſolius copulæ mediantem inter duos extremos, dicendum eſt, nihil ab eis ſequi aut nobis repugnans colligere: ſed cū adverſus ſimplex judicium proponuntur, reſpondendum eſt Ariſtotelem ideò dixiſſe conceptum verbi, quatenus copula eſt, non poſſe eſſe abſq; extremis, quia illum non diſtinguit à judicio, nam verbum extra enunciationem ſignificat ſolam unionem concreti, in propoſitione verò ulterius innuit unionem verbalem, quæ non cognoſcitur, niſi per actum judicativum.

Ad primā probationem reſponſio.

Ad primam probationem conceſſo antecedente negari in primis poteſt conſequentia: quia, ut ſupra docuimus, & notat Gregorius loco citato, vocabulo ſimplici reſpondere poſſunt plures conceptus ſubord. nam alter ſignificato formali, alter connotato. Deinde nos haud volumus verbo Eſt, reſpondere conceptum ſeparatum à conceptibus extremorum, imò unum tantum eſſe actum, quo omnia copulantur, actuale ſcilicet judicium.

Ad ſecundam reſponſio.

Ad ſecundam earum vocum ſimilitudinem non eſſe quoad omnia, ſed quoad vim conjungendi, quia ut una ligat prædicatum cum ſubjecto, ita alia concluſionem cum principiis: modum tamen eſſe longè diverſum, nam particula, ergo, indicat dependentiam cōcluſionis ex præmiſſis, quæ proinde non oportet, ut ſit ſeparata ab ipſa cōcluſione: Eſt verò ſignificat aſſertionem, quod illa duo conjungantur, quæ utranq; æqualiter attingere debet, quare oportet ſit actus ab extremorum apprehenſionibus diſtinctus. Adde intellectum non poſſe prioribus actibus certū eſſe de veritate objecti ob ſui luminis imperfectionem, ut ex Ariſtot. tradidit

D.Thom.

D Thom. Vnde patet ſolutio tertiæ probationis, nam ea cognitio convenientiæ eſt per modum ſimplicis intuitus, & propoſitionis objecti, de quo adhuc intellectus nihil ſtatuit: alioqui, ſi aliquid in eo actu ſtatuiſſet, cum cognoſcit hominem volentem, falſus eſſet, contra

Ad tertiā reſponſio.

id, quod ſæpius in hac materia ſtatutum eſt.

Antequam reſpondeamus ad probationes ſecundæ ſententiæ, advertimus eam fortaſſe verbotenus differre à tertia, quā amplectimur. Enimverò utraq; admittit duos conceptus apprehenſivos extremorum: & addit tertium actum illos conjungentem, qui proculdubio reſpondet primò, & per ſe copulæ verbali, & quaſi ſecundario attingit ipſa extrema, cum judicium, ut diximus ex D. Thoma, per ſe dicat in eſſe unū alteri: quare non eſt negādum in qua vis ſententia aliquo modo fieri unum ex conceptibus apprehenſivis, & illo actu judicativo. Diſcrimen in eo tantum eſt, quod nos exiſtimamus, judicium non conjungere conceptus formales in unam enunciationē judicativam, ut omnes formaliter illam ingrediantur, ſed tantum objectivos præſuppoſitis formalibus: autores verò, cum quibus diſputamus, ſignificant conceptus etiam prædicati, & ſubjecti copulatos ab illo tertio actu ingredi compoſitionem judicii, quod ſi intelligunt de aliquali modo compoſitionis, à nobis non negatur: ſi verò de interna, & formali, falſo exiſtimant, nec eorum rationes id probant.

D.Thom. Aſſignatur diſcrimen inter ſecūdam & tertiam ſententiam.

Ad primam ex D. Thoma reſpondetur, tertium illum actum conjungendi proprietates cum ſubjecto eſſe ipſum judicium, quod cum apprehenſionibus unam propoſitionem haud propriè componit. Ad ſecundam ex Ariſtotele reſponſum jam eſt, conceptum reſpondentem verbo in oratione eſſe judicium, de quo diſputamus, quod dari nō poteſt abſq; extremis objectivis per intellectum apprehenſis, ut explicuimus. Ad ultimum concedendum eſt poſſe formari tres conceptus prædicati, ſubjecti, & copulæ: ſed conceptū copulæ bifariam ſe habere poſſe. Primò ſi eā repræſentet in actu ſignato, id eſt non prout annectentem unum alteri, & hac ratione eſſe conceptum ſimplicem, nec efficere enunciationem, cum non attribuat unum alteri. Secundò, ſi extrema conjungat in actu exercito, quod cū efficere non poſſit quin repræſentet ipſa extrema, jam per ſe ſolum habet integram rationem propoſitionis judicativæ: nec opus eſt, ut cum cæteris conceptibus apprehenſivis conveniat in ſocietatem unius enunciationis: ſed per ſe conſtituit judicium ſimplex, quod admittimus. Quid dicendum ſit ad ea, quæ ex Ariſt. objiciuntur, patet ex dictis.

Ad ſecundæ ſententiæ fundamenta reſponſio.

Conceptus copulæ bifariam ſe habere poteſt.

ARTICVLVS IV.

EXPEDIVNTVR ALIQVOT OBIECTA adverſus tertiam opinionem.

Fieri non poſſe ut judicium intellectus ſit una ſimplex actio, cujus terminus repræſentet

Opponitur adversus veram sententiam primò. sentent totum enunciabile, ita quispiam suadebit, intellectus nullum edit actum, ad quem species aliqua non concurrat, sed nulla datur species repræsentans totum enunciabile, ergò neque actus, ac proinde judicium non poterit esse simplex actus. Major est certa, cum intellectus de se indifferens ad quemvis actum mediante specie determinetur ab objecto. Minor admittitur à D. Tho. 1. p. q. 5. Scoto in 2 d. 3. q. 1. in speciebus angelorum, nedum in humanis, & patet in propositione negativa, verbi causa, Homo non est lapis, alia quippè est species hominis, alia lapidis: utraque consequentia est manifesta. Et confirmatur, non videtur esse majoris virtutis actus ad repræsentandum, quam species: cum D. Thom. 1. contra Gentes c. 55. inde probet, Deū omnia cognoscere unico actu, quia unica specie, hoc est essentia sua, illi repræsentantur: ergo si una species etiamsi ad modum elevata, qualis est angelica, nequit repræsentare quascunque res, sed quæ habeant aliquam rationem, in qua uniantur, neque actus id poterit exhibere.

D.Thom. Scotus. Confirmatio. D.Thom.

2. Secundò, inter simplicem imaginem, & illius objectum nunquam est difformitas, ut in 2. cap. multis ostensum est: ergo si terminus judicii sit unica imago, perpetuò erit conformis objecto, nullum igitur erit judicium falsum, quod utinam verum esset.

3. Tertio, habitus relictus ex judicio non est repræsentativus, ut tenet communis sententia adversus Soncinatem 6. Metaph. q. 9. & Hispalensem in prologo qu. art. & notabili tertiò: ergo judicium, à quo relinquitur, repræsentativum non est, nam vestigium relictum ex actu, quoad potest, illius naturam retinet, ut videre est in specie ex conceptu remanente: si igitur habitus nihil repræsentat, nec judicium repræsentabit.

Soncin. Hispal.

Intellectus à seipso non constituitur in actu primo. De materia primi argumenti plura traduntur in 3. de anima cap. 5. q. 3. nunc supponamus intellectum non constitui sufficienter in actu primo à seipso, sed per formam illi superadditam, quæ aut est species, aut res ipsa unita per modum speciei, quod dici solet de essentia divina respectu beatorum, & de essentia Angeli, vel animæ nostræ separatæ cum se intuentur. Verū cum intellectu nostro sint tres operationes subordinatæ, dubiū est, an intellect⁹ ad eas omnes constituatur in actu per easdē species, an per alia, & alia principia.

Proponitur sententia Ferrariensis. Ferrar. Ferrariens. 1. contra Gentes cap. 55. existimat species simpliciū terminorum determinare intellectum ad primam, & secundam operationem: atque ad utramque efficiendam concurrere, verbi causa species hominis, & equi non modo concurrere ad harum rerum conceptus, sed etiam ad hoc judiciū, homo non est equus: de tertia operatione non facit mentione, ea fortassè de causa quia non est unicus actus à cæteris diversus, sed plures complexi, & idcircò aliorum principiis generatur.

Verum hæc sententia recipienda non est, tum quia diversæ, & subordinatæ operationes diversa exigunt principia saltem proxima: tum etiam quia judicium est sententia de re proposita: at sententia non procedit, nisi ex cognitione causæ, per species autem nihil intellectus cognoscit: tum denique quoniam extrema repræsentata in judicio plerunque sunt adeo diversa, ut illorum species nullam inter se habeant connexionem ad se uniendum in concursum unius actus, nisi ab aliquo uniantur, nihil autem apparet, à quo uniri possint, præter cognitiones extremorum, hæ verò, cum sint speciebus posteriores, nequeunt eas conjungere, & ad causandum assensum potius, quam dissensum applicare.

Repudiatur illius fundamentum.

Dicendum igitur est posse nos loqui vel de principio primo harum operationum, vel de proximo, & immediato singularum; ac primū quidem principium, à quo omnes originem ducunt, esse species, sine quibus nunquam exibit intellectus in actum: proxima vero principia singularum esse diversa: nam conceptus causantur ab speciebus, enunciationes à conceptibus extremorum non seorsim acceptis, sed cùm repræsentant extrema inter se aut convenientia, aut discrepantia; & discursus à judicijs antecedentibus. Ratio communis est, quia ut operationes subordinatæ sunt, ita principia esse debent: peculiaris verò, ac propria singulis est: quoniam ad apprehensionem determinatur intellectus à specie, ad judicium ab apprehensione; ad discursum ab ipso judicio: nec verum est discursum esse complexam operationem, si accipiatur pro ipsa notitia discursiva.

Dubii enodatio. Vnde conceptus, enunciatio, & judicium oriantur.

Ad primum igitur argumentum (quidquid sit de speciebus, an plures ad unum actū concurrere possint) negamus earum concursum immediatum esse necessarium ad judiciū: addimus plures conceptus diversorum objectorum determinare posse intellectum ad unum actum ratione convenientiæ, aut discrepantiæ, quam ipsi referunt, & indicio communicant. Ad confirmationem respondetur, nec omninò repugnare quasvis naturas in una specie repræsentari, cū semper in eis inveniri possit aliqua ratio similitudinis, & una Angeli superioris species coerceat, quæ pluribus inferioris angeli continebantur, ut eodem loco docet D. Thom. & communiter Theologi, nec esse parem rationem in conceptibus secundæ operationis, & speciebus præsertim humanis, ut æquales sint in repræsentando: nam species nostræ sumuntur ex rebus, quarū quælibet suā pro-

Dissolvitur primum. Confirmationis solutio.

producit ab specie alterius, [illegible] versam, [illegible] verò oritur immediatè a duplici actu, & [illegible] que repræsentationem haut [illegible] tur à Durando in 1. d. 18 q. 2. qualitatibus mediis, quæ licet simplices sint, dicuntur mixtæ ex extremis, quia eas virtute continent.

Quod sit discrimen [illegible] veritatis primæ, & secundæ operationis.

Ad secundum colligenda est solutio ex distinctione veritatis primæ, & secundæ operationis: nam priorem veritatē diximus esse puræ repræsentationis: posteriorem dictionis, ac prima semper datur inter imaginem, & illius objectum, sive illud in rebus inveniatur, sive non, quia nihil de illo enuntiat. Secunda tunc est, cum objectum sic se habet, ut judicium asserit, & cum se habet aliter, datur falsitas, nam judicium primò, & per se est quędā dictio affirmans, aut negās: secundaria autem, & veluti in obliquo idem repræsentat. quāvis enim intelligeremus solam dictionem, non intellecta repræsentatione, inveniremus sufficiens fundamentum veritatis, & falsitatis, ut invenimus

Secundū. in vocali enuntiatione Ad argumentum igitur dicendum est, si terminus judicii conferatur, ut imago est, cum enuntiabili in esse objectivo, semper cum [illegible] lo habere conformitatem, & veritatem: si vero accipiatur, ut est dictio virtute complexa aliquid affirmans, aut negans, esse veram aut falsam, quia res est, aut non est.

Objectio. D. Ansel. Al. ns.

Quam doctrinam tradiderunt D. Ansel in Dialog. de veritate cap. 2. & A.ensis. 1. p. summæ q. 15. memb. [illegible] cum dicunt enuntiationem colla[illegible] cum [illegible] objecto, ut objectum est semper esse verum: comparatam verò cum re secundum esse, posse veritatem, aut falsitatem participare.

Responsio. Dicendum [illegible] esse majorem rationem, ut judicium, quâ imago est, conferatur cum re in esse objectivo, quam cum est dictio, si verò ut dictio est, comparetur cum re in esse objectivo, perpetuò verum erit, si quidem objectum in esse repræsentato semper sic habet, ut judicium enuntiat. Respondet [illegible] majorem rationem esse, quia ut judicium est, re [illegible] objectum certū dec[illegible] se secundum se, & ad hoc institutum est à natura: alioqui nihil certum de re cognosceremus: & nunquam inter [illegible] error accideret, quod satis falsum.

Tertium. Soncin. Hispal.

Ad tertium etsi opinio Soncinatis, & Hispalensis de repræsentatione habituum, nec improbabilis sit, nec parum commoda, respondendum est juxta communem sententiam, idcircò habitum residuum ex actu non esse repræsentativum ut est ipse actus, quia solum relinquitur ad reddendum facilem intellectum in exercito similium actuū, cui muneri sufficit, ut sit qualitas impulsiva: ad repræsentationem autem ejusdem judicii supersunt conceptus determinantes intellectum, qui relinquant suas species repræsentativas.

D. Thom.

ARTICVLVS V.

QVO PACTO ENVNTIATIO DIvidatur in simplicem, & conjunctam.

IN commentario capitis præmisimus aliam divisionem, cujus hæc subdivisio est, illa partiebatur enuntiationem in unam, & plures: unam deinde simplicem, seu simpliciter unam, & unam conjunctione, nunc ideò instituimus de subdivisione tantum disserere, quia enuntiatio plures, immeritò collocatur sub enuntiatione in communi: ut notavit Alb. Mag. tract. de enunt. cap. 2. Prosequentes ergo institutam partitionem, quam tertius introductionum Dialecticarum liber abundè explicat, dubitamus, quæ enuntiatio propriè, & in rigore simplex sit, quæ conjuncta. Nam recentiores Dialectici eam solum appellant simplicem, quæ enuntiat simplex prædicatum de simplici subjecto, ut Homo est animal. conjunctam verò, quæ aut ex pluribus constat enuntiationib. conjunctione aliqua copulatis, ut si Sol lucet, dies est, aut ex subjecto, prędicatove copulato, ut homo est animal rationale, vel animal rationale est risibile. Præterea quāvis enūtiationem conjunctam appellant hypotheticam.

Quid sit enuntiatio simplex. Quid conjuncta.

Multò aliter veteres Philosophi, quorum aliquos refert Albertus in tractat. de enuntiat. ca 2 quorum doctrina ut explicetur est advertendum in enuntiatione verbum esse formam, prædicatum vero & subjectum materiam: in artefactis autem unitatem, aut multiplicatem ex forma petendam esse, diximus enim unam domum, quæ sub una forma coercetur, quantumvis materia, ex qua coagmentatur, diversa sit: plures verò statuas, quæ habent distinctas figuras tametsi ex eodem ære, aut ligno, ut fieri potest, continuentur. Hic fit, ut antiqui Peripatetici appellent unam simplicem enuntiationem eam quæ unica verbali copula cōtinetur. Licet subjecta, & prędicata sint complexa, ut homo probus est sapiens, vel homo prudens est probus est sapiens. Ita Albertus loco citato referēs Avicennam, Algazelum, & Boetium, itē Ammonius, & alii. ubi advertes nos non dixisse enuntiationem simplicem constare posse multis subjectis, vel prædicatis, sed prædicato, & subjecto complexis: nam multa vocabula divulsa à parte subjecti, vel prædicati, efficiūt, ut verbum sæpius repetitum intelligatur, ut in hac. homo, leo vincit, bis repetēdum est verbum vincit, unde binæ consurgunt enuntiationes: idem præstant duo quælibet vocabula posita à parte subjecti, quæ significant res, ex quibus nulla ratione potest fieri unū per se, vel per accidens, ut homo irrationalis est animal:

Alb. Mag. In enuntiatione verbum est forma prædicari, & subjecti.

Albert. Avic. Algaz. Boetius. Ammon.

cum

cum enim illi duo termini non possint efficere unū quid, non accipiuntur pro uno subjecto, sed implicant aliam copulam distinctam à copula principali totius enuntiationis: efficiuntque enuntiationem conjunctam

Ex qua doctrina jam patet eam tantū enuntiationem esse cōjunctam, in qua duę sunt verbales copulę conjunctæ per aliam conditionalem, aut causalem, disjunctivam, aut aliā, quales sunt, si, quia, aut: & copula verbalis habet instar materiæ respectu cōditionalis: quemadmodum prędicatum enūtiationis simplicis est materia comparatione verbi, licet alioqui sit forma subjecti. Quod idcircò dictum est, ut mirari desinas, qui fiat ut duæ enuntiationum formæ per aliam formam uniantur, nam quod respectu unius est forma, alterius comparatione materia esse potest, licet minus propriè. Unde conjuncta enuntiatio non dicitur absolutè una, sed cum additione, id est, una conjunctione. Illud etiam reprehēsione dignum est quod recentiores usurpant, omnem enuntiationem conjunctam esse hypotheticam, quanvis enim hoc rectè asseratur de conditionali, causali, & disjunctiva: de copulativa tamen non est verū, ut in lib. 3. Instit ostensum est.

Unius enūtiationis forma, alterius materia esse potest.

Quidam recentiores refutātur.

In quo loco refertur ex antiquioribus Philosophis, omnem hypotheticā veram esse necessariam, & falsam esse impossibilem, quod ibidem improbatur, & meritò si eum habeat sensum, quem autor impugnat, videlicet nullā propositionem conjunctam esse probabilem, id enim probè convincitur his propositionibus, si operam literis diligēter impenderis, doctus evades. Quia Medea est mater, filium diligit. Sed non immeritò existimabimus necessarium, & impossibile usurpari eo loco pro immutabili, in hoc enim maximè dissident propositiones conjunctæ in materia probabili à simplicibus, nam simplex nunc probabilis, aut vera, postea redditur improbabilis, & falsa: conjuncta verò, quia nō tam pendet à materia, quam ab illatione, semper immutata perseverat.

Veterum dogma rejicitur.

ARTICVLVS IV.

VTRVM ENVNTIATIONES DE extremo conjuncto necessariæ esse queant?

Quæstionis sensus aperitur.

HÆc dubitatio solum excitatur de enūtiationibus, quarum subjecta conjūcta sunt ex duobus per accidēs conjūctis, quales sunt hæc, Homo albus est homo, Homo albus est risibilis, Equus currēs movetur: nā quæ alterum extremum, hoc est prædicatum habent hoc modo conjunctum, contingentes sunt, cum totum illud non sit necessario connexum cum subjecto, ut Socrates est Homo albus, Homo est animal bipes, quod S. Thomas in 3 dist. 10. quæ. 1. art. . quæstiuncula 3 conceptis verbis tradidit: de prioribus igitur est cōtentio inter duas Theologorū Scholas. Scotus cum suis negat eas esse necessarias, vel essentiales, id habet in tertio distin. 3 qu. 1. & dist. 2 . q. in 1. §. sed quid Logicè. Lycherus ibidem, Bassolus, & Major utroque loco quæst. unica. Ochamus quæst. 4. ad quos accesserūt ex familia D. Thomæ Capreolus, eodem loco sententiarum quæst. unica art. 3. Soncinas 9. Metaph. qu. 5. Ex aliis Durandus in 3. distinct. 7. & 22. quæst. 1.

Scotus & alii in negativam partem flectuntur. D Thom. Scotus. Lychet. Bassol. Major. Ocham. D Thom. Capreol. Soncin. Durand.

Potissimum hujus sententiæ fundamentum est, ut Propositio necessaria sit, nullam in ea reperiri debere copulam contingētem, sed in iis propositionibus visitur contingens nexus inter partes subjecti: ergo totam reddit contingentem. Major propositio sumitur ex regula Dialecticorum asserentium ad falsitatem enuntiationis copulativæ satis esse alteram partē esse falsam, Verb. e. ut hæc sit falsa, Homo est animal, & est irrationalis, satis est, quod secunda pars falsa existat: similiterq; ad contingentiam sufficere alteram partem contingentem esse: minor ex ipsa patet suppositione. nam album contingenter inest homini, & in propositione subintelligitur copula ex parte subjecti, ut sensus sit, Homo est albus, & est Homo, consequentia bona est.

Horum autorum præcipuum fundamentum.

Confirmatur primò, ut aliquid verè affirmetur de aliquo subjecto, necesse est, ut subjecti ratio in se prius vera sit, ergo pari modo, ut prædicatum enūtietur necessario de subjecto, oportet rationem subjecti in se esse necessariā. Consequentia est bona ob æqualitatem rationis. Antecedens probatur ex Aristotele 5. Metaph. ca. 9. ubi ait rationem falsam de nulla esse veram: ergo à contrario de ratione falsa nihil verum esse poterit. Confirmatur secundo, quia hæc. Homo irrationalis est animal, est impossibilis, ut præcedenti articulo diximus: non alia sanè de causa, quam quia subjectum est impossibiliter conjungendum: ergò cujus subjectum per accidens conflatum est, tota manebit accidentaria. Confirmatur tertio, si illa proposirio, Homo albus est Homo, sit necessària hæc etiā aliquis homo est albus, necessaria erit: Consequens est apertè falsum: ergo & antecedens: consecutio probatur per Syllogismum expositorium in Darapti. Omnis Homo albus est homo: Omnis homo albus est albus: ergo aliquis Homo est albus. Hæc conclusio planè est contingens: non esset tamen, si præmissæ forent necessariæ, alioqui periculum esset, ne in bona consequentia dare-

Prima confirmatio.

Secunda.

Tertia confirmatio.

daretur antecedens verum, & consequens falsum.

Quid censuit Cartusian.

D. Thom. Cajet. Ferrar. Alens. Bonavent. Marsil. Albert. Richard.

De hac opinione sic censet Chartusianus in 3. dist. 22 quæst. 1. nulla ratione, subtilitate, autoritatevè fulciri, & magnorum Theologorum doctrinæ adversari. Hi porrò sunt D. Thomas in 1. distin. 7. q. 1 art. 1. & 4. contra Gentes cap. 37. & 19. 3. par. quæst 2. art. 3. Cajetanus qu. 16. ad artic. 1. Ferrariensis 4. contra Gentes ca. 45. Alensis, Bonaventura, Marsilius, Albertus, Richardus, & alii. Verum ut pateat, in quo hi autores dissentire possint, distinguamus esse, seu habitudinem prædicati, & subjecti illius propositionis secundum se, & modum quo assumuntur in propositione, & quidem de primo non videtur esse dissensioni locus, autoritati enim non modo aliorum Philosophorū, sed ipsius Aristotelis, & rationi contradicet Scotus, si neget vel album, vel hominem esse de essentia hominis albi, eo quod homo albus sit compositum per accidens. Autoritati, quoniam statua lutea est per accidens composita, & tamen Aristot. 7. Metaph. cap. 10. ait lutum esse de ratione ejusmodi statuæ; & prius dixerat elementa esse de ratione syllabæ, quæ nihilo magis est unum per se, quam statua. Rationi quoniam nihil magis est de essentia alicujus, quam illius partes, ergo cùm homo, & album componant ut partes hominem album, includentur in ejus ratione nec obstabit compositionem esse contingentem: tum quia contingens unio non tollit esse veras partes, ergò non tollet esse toti essentiales: tum quia partes hominis materia, & forma contingenter uniuntur, & in ejus essentia maxime includuntur.

Esse & modus essendi propositionis secundum se distinguuntur.

Scotica sententia impugnatur auctoritate.

Arist.

Impugnatur ratione

Adhæc, quando aliquid absolutum nec esse potest, nec intelligi absq; alio, necessario illud vendicat; sed homo albus non potest esse, nec cognosci absque albedine; ergo necessario in illo includitur albedo. Minor, & consequentia patent. Major præterquam quod traditur à Cajetano 1. Post. cap. 6. est per se evidens, cum intelligentia sit lapis lydius rei integritatem probans, quæ enim intra notitiam rei clauduntur, & non ut termini intra rem sunt. Atq; huic doctrinæ manifeste consentit Scotus loco citato: sed subdit non sufficere ad propositionem per se, ut subjectum includat in suo conceptu prædicatū, nisi ipsum subjectum aut sit conceptus simplex, aut sit compositus, prius supponatur esse verus, quam de illo aliquid affirmetur, unde cùm est contingenter verus, nil de eo necessario affirmavit.

Cajet.

Scotus.

Dissentit igitur Scotus ab aliis autoribus in secundo, quod proposuimus. Existimat nimirum compositum per accidens non posse ita significari, & proponi in Oratione, ut altera pars de illo essentialiter prædicetur. Verum duplex adhuc esse potest acceptio illius subjecti (Homo albus) in propositione; altera, ut est quippiam cōstitutum ex duabus naturis in existentia reali conjunctis: altera, ut est conceptus objectivus possibilis: sive actu sit in rerum natura, sive non. In prima acceptione concedit Cajetanus 1. part. quæst. 16 art. 1 hanc propositionem, & similes implicare aliquam copulam, & ideo contingentem esse, ac falsam, nisi à parte rei, albedo insit in homine. In secūda nulla involvitur copula, & consequenter propositio est essentialis, quia efficit hunc sensum, composito (Homo albus) convenit esse album, quo nihil verius, nihil magis intrinsecum dici potest Atq; hæc est naturalior, & frequentior harum propositionum acceptio & suppositio, huc enim tota rei controversia devoluta est.

Duplex esse potest acceptio subjecti per accidens compositi.

Quid Cajetanus concedat in prima acceptione.

Quid in secunda.

Aristot.

Nobis videtur in communi propriaque acceptione, nisi aliquid addatur, has propositiones habere secundam suppositionem, quod primo ostenditur ex Arist. c. 2. lib. seq. ubi has propositiones vocat simplices, in simplicibus autem nulla implicatur copula in subjecto, ut proximo articulo dictum est. Secundo in aliquibus propositionibus necessario ea subjecta ita supponuntur: ergo idem erit dicendum de omnibus, cū nulla appareat diversitatis ratio. Antecedens multis suaderi potest. Primo, in propositione identica, Homo albus est Homo albus, quam nemo negabit esse essentialem (nō erit autem nisi subjectum supponat pro cōceptu objectivo absq; ulla copula implicationis, ut vocant. Ex quo sumi potest illud argumentum: de quo prædicatur essentialiter aliquod totum, prædicātur ejus partes, sed de homine albo dicitur essentialiter illud conjunctum, ergo eodem modo enuntiabitur quælibet ejus pars.

Secunda acceptio approbatur.

Aristot.

Primò.

Secundò.

Deinde, in iis, in quibus enuntiatur definitio de definito, ut Domus est integumentum ex parietibus, tectoque elaboratum: fatetur enim Aristoteles 6 Top. cap. 5. Ens per accidēs essentialiter definire. His proximæ sunt aliæ, ut Homo albus est Ens per accidens. Cognoscitur à Deo; Statua est artefactum, in quibus omnibus subjecta simpliciter supponunt pro toto illo conjuncto. Denique entia per se cōflata ex partibus supponunt simpliciter pro toto constituto, ut Homo est animatus, Lapis ex formatus, cū tamen eorum partes contingenter uniantur. Concludamus igitur partes subjecti contingenter uniri, nec simplicem suppositionem, nec essentialem prædicationem impedire.

Aristot.

Vltimò.

Ad argumenta sententiæ Scoti facilè responde-

Occurri-tur argu-mentis. Ad primū Respon-sio. spōdetur. Ad primum distinguenda est major, si enim velit propositionem necessariam non habere copulam verbalem expressam, aut tacitam contingentem, concedenda est: negando verò minor in eodem sensu: ostendimus namq; in his propositionibus nullam implicari copulam, cùm non sint conjunctæ, sed de extremo conjuncto: si verò sensus majoris sit in propositione necessariò non copulari contingenter partes subjecti, neganda est, ut hactenus monstratum est. Nec regula Dialecticorum aliud statuit, quia intelligitur de copula contingenti, priori modo.

Ad primā confirma-tionem. Respon-sio. Ad primam confirmationem distinguendum quoque antecedens: nam si illius sensus sit, quod ratio subjecti debeat esse vera, hoc est una illius pars ferè affirmetur de alia, negandum est, ut multis exemplis patuit: si autem significet oportet rationem subjecti in se esse veram in esse objectivo, quod tunc fit, cum ejus partes non sunt in se repugnantes, sed conjungi possunt in conceptum objectivum unum, saltem per accidens, & non impossibilem, concedendum est, & in hoc sensu intelligenda est probatio ex Aristotele. Nam oratio falsa duplex est, una quę significat rem, quę non est, esto esse possit: altera, quæ significat rem impossibilem. Aristoteles verò non de priori oratione falsa, sed de posteriori est intelligendus: nam hæc oratio, Homo albus, est priori modo falsa, nullo existente homine albo, & tunc essentialiter dicitur de Petro albo. Cùm igitur propositio Aristotelis ab Scoto invertitur, ut de ratione falsa nihil verè dicatur, accipienda est ratio falsa pro impossibili, cujusmodi non est ea, de qua disputamus: est verò illa, quę sumitur in secunda confirmatione, de qua proinde mirum non est, si animal verè non prædicetur, quod magis patet ex præcedenti articulo.

Ad tertiā. Ad tertiam, neganda est prima illatio, & cùm probatur per syllogismum expositorium, dicendum est, terminum conjunctum non esse aptum ad ejusmodi syllogismum, cum enim sit expositorius, valet ex vi singularitatis termini, quæ tunc est maxima, cum habet unitatem naturæ. Poterit nihilominus per illum syllogismum colligi hæc alia consequentia. Homo albus est homo, homo albus est albus: ergo aliquid quod est homo, est album: similis n. colligitur à Theologis in hoc simili. Christus est Deus, Christus est Homo: ergo aliquid quod est Deus, est Homo, si enim colligas, ergo Deus est homo, poterit esse vitiosa consequentia, quia præmissæ ante Verbi incarnationem veræ sunt, conclusio falsa. Quanquā de præmissis etiam id neget Scotus, est tamen opposita sententia communior, & Patrum doctrinæ accommodatior, qua proinde uti possemus, id est eam, de qua disserimus, conformandā. Alia objectio, quæ hoc loco adduci solet de conversione hujus propositionis in 2. cap. lib. 1 Priorum exolvetur.

EXPLANATIO CAPITIS QUINTI.

SUMMA CAPITIS.

AGit Aristoteles quinto, & sexto capite de oppositione enuntiationum, quæ trifariam considerari potest: secūdum affirmationem, & negationem: secūdū quantitatem: secundū veritatē & falsitatem. In fine proximi capitis quarti meminit oppositionis secundum affirmationem, & negationem: in præsenti tradit eam: quæ est secundum quātitatem, commemoraturus in sexto oppositionem secundum veritatem, & falsitatem. Porrò in hoc capite dividit primo enunciationem secundum quantitatem, deinde ex diversa quātitate varias colligit oppositiones. Divisio est: enunciationum aliæ constant subjecto universali, ut omnis homo est justus, nullus homo est justus: aliæ particulari, ut aliquis homo est justus, aliquis homo non est justus. Oppositiones quæ ex hac partitione colliguntur, sunt tres. Contraria quando utriusq; propositionis est universale subjectum: subcontraria, quādo subjectum utriusque est particulare. contradictoria, quando alterius subjectum universale est alterius particulare, ut omnis homo est justus, quidam homo non est justus. Cæterarum exempla proximè data sunt.

Arist. Opposition enunciationum trifariam considerari potest. Divisio enunciationis secundum quantitatem.

CAPUT V.

CUm autem rerum aliæ sunt universales aliæ singulares. Universale, dico, quod de pluribus aptum est prædicari, quale est homo. Singulare autem id quod illam legem subire nequit, quale est Callias: sicq; necesse interdum universalium, interdum singularium cuidam aliquid inesse, vel non inesse enuntiare. Si quispiā universaliter quidem de universalibus enunciat, competere, competere, inquam, aut non competere quippiam, erunt enunciationes istæ contrariæ: atq; de universalibus universaliter enunciare quempiam dico hoc modo, ut est omnis homo est albus, nullus homo est albus a Quādo aūt in universalibus non universaliter non sunt contrariæ. b Quæ autem significantur, est, esse aliquando contraria. Dico autem non universaliter enuntiare in his, quæ sunt universalia

lia, hoc modo homo albus est, homo albus non est homo quidē est universal: at ille non utitur, ut univ- fali ip a enunciatione. Omnus non significat ipsum universale: sed universalis prædicationis est nota. c *Et vero quod universaliter prædicatur si universalis prædicationis addideris notam, enunciationem non efficies veram. Nulla n. erit affirmatio vera, in qua prædicationis nota universalis ei adjungitur, quod universaliter prædicatur: ut omnis homo est omne animal.* d *Affirmationem igitur, & negationem opponi contradictorie quidem dico, cum universaliter altera significat, altera non universaliter de eodem: ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est, nullus homo albus est, quidam homo albus est. Contrarie vero cum universaliter utraque significat de eodem: ut omnis homo albus est.*

COMMENTARIVS.

Quæ sint enunciationes oppositæ.

a *Quando autem)* Assignat secundum genus oppositionis, docetque eas enunciationes oppo- tas, quarum utrumque subjectum est universale non affectum signo universali, non esse contrarias: subintelligit verò esse subcontrarias, si notentur signo particulari, ut quidam homo est justus, quidam homo non est justus, quæ iccircò subcontrariæ nuncupantur, quia sub universalibus contrariis collocantur, ut palam est consideranti: quæ verò signo non afficiuntur, sed indefinitæ sunt, ut homo est justus, homo non est justus, vocantur ab Aristotele c. sequenti contradicentes, quod accipiendū est latè, nam in rigore tales non sunt, sed cum subcontrariis numerari debent, ut a recentioribus nu- merantur: eo quod penes veritatem, & falsitatem subcontrariarum leges observent. *Arist.*

Discrimi- natur enū- ciatio sub- contraria a contra- ria. *Aphrod. D. Thom.*

b *Quæ autem significantur* D xerat subcōtrarias, etsi conitēt su- ecto universali, non esse contrarias, quia no. sum tur subjectum universaliter, nunc addit earum subjecta posse nonnunquam contraria esse, hoc est, ut exponit Aphrodisæus, & D Thomas æquipollent contrariis, quia subjecta accipiuntur universaliter, videlicet propositiones inde nitæ (de quibus speciatim loquitur Arist. ut aperiunt exēpla, quæ subjicit homo albus est, homo albus non est quæ fiunt in materia necessaria, vel impossibili, accipiuntur pro universalibus, modo subjectum nominatim pateat, quam prædicatum. Nam quod attinet ad veritatem, & falsitatem idem valet, Homo est animal, & omnis homo est animal, homo non est lapis, & nullus homo est lapis. Additum est, modo subjectum amplius non sit, quam prædicatum, quia hæc, animal est homo, non æquatur illi, omne animal est homo, cu prior vera sit, posterior falsa.

Dubium. c *Et vero quod universaliter)* Docuerat in propositionibus universalibus signa universalia addi subjecto, ambigeret quis, an prædicato etiam addi oporteret, ut quemadmodum dicimus, omnis homo est animal, liceat ita loqui, omnis homo est omne animal: respondet negative in affirmativis, quia aliter omnis affirmatio universalis falsa esset, veluti si dicas, omnis homo est omne animal, neque n omne animal in homine est. Notanter ad it Arist. ot. nulla erit affirmatio vera, quia in quavis materia, etsi prædicatū æquale existat subjecto propositio erit falsa, ut notarunt Albert. tract. de Oppositione cap. 1. & D. Thom. hoc loco. Nam sensus hujus propositionis, omnis homo est omne risibile, est quod hic homo est omne risibile, & ille homo est omne risibile; distribuit enim particula, omnis, subjectum copulative pro omnibus. Vnde patet, quam errent Averr. & Boetius existimantes addi posse signum universale prædicato universalis propositionis, quando illud exæquat subjectum: nisi propositiones accipiant non copulative præter earum usum, & naturam. De negativa propositione nihil docet, quia in ea, etsi negatio addi possit prædicato absque falsitate, superflua tamen est, quia virtute præcedentis negationis ad omnia extenditur prædicatum.

Dilutio. *Arist.* *Alb. Mag. D. Thom. Boet. Averr.*

Averrois & Boetii sententia refutatur.

d *Affirmationem igitur)* Colligit ex dictis duplicem oppositionem, alteram contradictoriam, alteram contrariam: subcontrariæ non meminit, aut quia eam non reputat veram oppositionem, cum nec altera neget, quod altera affirmat, nec in veritate & falsitate depugnent, aut quia voce duntaxat oppositæ sint, ut docet idem Arist. lib. 2. Priorum cap. 25.

Duplicem oppositionem assignat.

EXPLANATIO CAPITIS SEXTI.

SVMMA CAPITIS.

Assignat tres regulas oppositarum enunciationum. Prima est. Contrariæ non possunt esse simul veræ, subintelligi, simul falsas esse posse, quod constat in hac propositiōe, omnis homo est justus, nullus homo est justus. Secunda, subcontrariæ possunt esse simul veræ: adde, falsas esse nō posse res liquet in his, aliquis homo est justus, aliquis homo nō est justus. Tertia, Cōtradictoriæ sive constent subjecto cōmuni, ut omnis homo est justus, aliquis homo non est justus, sive singulari, ut Socrates est Philosophus, Socrates nō est Philosophus, ita affectæ sunt, ut altera perpetuo vera sit, altera falsa. Addit ultimo instar quartæ regulæ, indefinitas, quas appellat contra-

contradictorias ob formam, quia videntur esse de eodem individuo, ut commentatur Divus Thomas, posse esse simul veras, ut subcontrarias: subrogare nequire falsas esse, ut homo est justus. Homo non est justus.

D.Thom.

Objectio. a *Patet autem, &c*) Colligeret quispiam ex tanto numero oppositionum, eidem affirmationi multas posse negationes simpliciter opponi. Occurrit Aristot. traditq; uni affirmationi unam tantum negationem simpliciter oppositam esse, quamvis non repugnet habere aliam oppositam secundum quid. Probat, quia negatio simpliciter opposita illud idem, & ab eodem subjecto negare debet, quod ponebat affirmatio: sed hoc unum tantum contingit modo, ergò uni affirmationi una opponitur negatio. Majorem confirmat Aristoteles exemplis, Socrates est albus, Socrates non est albus, &c. Explicat igitur Aristoteles hoc textu solam contradictoriam oppositionem, ut tradunt D. Thomas, Romanus, Ægidius, & alii: colligitur ex ipso contextu, finito enim discursu subdit Aristoteles. Dictum est igitur unam affirmationem uni contradictoriè opponi negationi.

Dilutio. Arist. D.Thom. Aegid.

CAPUT VI.

Quapropter fieri quidē non potest, ut hæ simul sint veræ. At fit, ut his opposita vera nonnunquā sint de eodem: velut non omnis homo albus est & aliquis homo albus est. Contradictiones igitur eæ, quæ universalium universaliter sunt, ita sese habēt, ut altera pars earum sit necessario vera, altera falsa: eandem conditionem & in singularibus esse constat: ut Socrates est albus, Socrates nō est albus. At eæ, quæ universalium nō universaliter sunt, nō ita se habent, ut semper altera pars ipsarum sit vera, altera falsa. Hæ namq; simul sunt veræ, homo albus est, homo albus non est: homo pulcher est, homo pulcher non est. Si enim turpis sit homo, pulcher non est: & si quippiā sit, id profectò non est. At enim absurdum illicò cuiquam hoc esse videbitur: propterea quod hæ, homo albus non est, & nullus homo albus est, idem significare videntur. At nec idem sanè significant: nec sunt simul necessario vera. a *Patet autem, & unius affirmationis unam esse negationem: id enim oportet negationem negare, quod affirmaverit affirmatio ipsa: & ab eodem sive singulare sit, sive universale, aut universaliter, aut non universaliter sumptum, ut est Socrates albus, non est Socrates albus. Quod si quippiam aliud ab eodem negaverit, aut idem ab alio non erit hæc illi, sed alia sanè opposita. Huic verò, omnis homo albus est, illa non omnis homo albus est. Et item huic, aliquis homo albus est, illa nullus homo albus est: & huic rursus, homo albus est, illa homo albus non est. Dictum est igitur unam affirmationem uni contradictoriè opponi negationi: & quænam sint illæ: & contrarias alias esse: & quæ sint etiam illæ & item non omnis contradictionis alteram partem veram, alteram falsam esse: & cur ita sit: & quando rursus vera est, aut falsa.*

EXPLANATIO CAPITIS SEPTIMI.

Planus est hujus capitis sensus. Explicat enim quæ sit negatio, & affirmatio una, eo compulsus quod dixerat, uni affirmationi unam opponi negationem. Docet igitur eam esse unam affirmationem, in qua unum aliquid affirmatur, aut negatur de uno, ut omnis homo est albus, aliquis homo non est albus, &c. si enim, inquit, unum vocabulū imponatur ad significandas res diversas, non erit una affirmatio, vel negatio, quæ illo constiterit, veluti si nomen, Tunica, significet hominem & equum, perinde erit dicere, tunica est alba, ac homo, Equus est albus, seu homo est albus, Equus est albus, nam ea propositio æquipollet his duabus, quare non erit una affirmatio, vel negatio. Unde rursum sequetur in similibus contradicentibus non oportere alteram semper esse veram, alteram falsam. Quanta verò unitas in prædicato, & subjecto requiratur, non planè constat, quidam univocationem exigunt, alii vel hanc, vel analogiam proportionis propriè dictæ, qualis est in Ente, quod his propositionibus inservire solet. In quæstione plura dicemus.

Quæ sit affirmatio una, & quæ negatio.

CAPUT VII.

Ea autem una est affirmatio, & item una negatio, quæ unum de uno significat: sive sit, sive non sit universaliter universale, ut omnis homo albus est, nō omnis homo albus est, homo albus est, homo albus non est, nullus homo albus est, quidā homo albus est, modo albū unum significet. Quod si duobus nomē est unum positum, ex quibus unum non constat, non est una affirmatio, nec una negatio: veluti si quispiam equo & homini, posuerit nomen, tunicam, hæc oratio, tunica est alba, non erit una affirmatio nec etiā una negatio. Hæc enim, homo, equus est albus, nihil ab illa differre videtur: at hæc nihil ab hisce differt, equus est albus, homo est albus: quod si hæ plura significant, & sunt plures: patet & primam illam, aut plura, aut nihil significare: non est enim aliquis homo equus. Quare nec in his affirmationibus negationibusve necesse est alteram contradictionem veram, alteram falsam esse.

QUAE.

QUÆSTIO I.

VTRVM EXACTA SIT OPPOSItionum Divisio.

ARTICVLVS PRIMVS.

QVID SIT ENVNCIATIONVM oppositio.

Arist. PRætermittit Aristoteles hoc loco oppositionis in communi naturam explicare, quia omnibus illius speciebus ritè expositis facile erat eam intelligere: nobis tamen videtur paucis explananda. Agimus verò de oppositione complexa (si appellent eam, quæ visitur in propositionibus) non quod formaliter coalescat ex multis relationibus, est enim simplex relatio inter propositiones exercita, sed quia complexa habet fundamenta, in quo differt ab oppositione postprædicamentali. Nec mirum videri debet simplicem relationem in complexo esse subjecto, est enim relatio rationis, cujus existentia, objectiva cum sit, applicari potest intellectu rei simplici, vel compositæ pro suo arbitratu. Præterea, propositio mentalis, in quam primò incidit oppositio, virtute tantum complexa est. At omnem relationem oppositionis esse relationis, quod supposuimus, inde constat, quia dependet ex ordine intellectus invicem disponentis prædicatum, & subjectum, ut pugnare inter se valeant enunciationes.

Oppositio complexa formaliter est ratio simplex.

Relatio oppositionis est rationis.

Quid sit oppositio juxta recentiores.

Hanc oppositionem ita quidam recentiores definiunt. Oppositio est repugnantia duarum enunciationum utroque termino participantium, aut in quantitate tantum, aut tantum in qualitate, aut in utroq; simul. Dicunt (in quantitate tantum) propter propositiones subalternas, quæ in cæteris conveniunt, in quantitate differunt, quia una est particularis, altera universalis. Addunt (in qualitate tantum) ob contrarias, & subcontrarias, quæ cum in quantitate conveniant, siquidem ambæ sunt aut universales, aut particulares, in affirmatione & negatione dissentiunt. Adjiciunt deniq: (in utroque simul) propter contradictorias, quarum altera est universalis, altera particularis, una affirmativa, alia negativa. Verum cum subalternantes oppositæ non sint; eo quod in veritate, & falsitate non pugnent, imo ex veritate unius colligatur veritas alterius, & ex falsitate alterius falsitas hujus, cum aliæ desint conditiones huic definitioni, ut ex sequenti patebit, præferenda est sequens definitio ex Albert. tract. de Oppositione c. 1 quam ille construxit ex variis locis Aristotelis.

Alb. Mag.

Tom. II.

Oppositio est repugnantia duarum enuntiationum eodem subjecto, prædicatoque constantium, secundum affirmationem, & negationem. Loco generis ponitur repugnantia. Additur (duarum enunciationum) loco differentiæ ut excludatur oppositio simplicium terminorum. Subditur (eodem subjecto, & prædicato constantium) quia ut monuit Aristoteles in c. 6. Oppositio negationis, & affirmationis circa idem fit: quo loco plures intelligi oportere conditiones tradit Albertus. Nimirum ut sit idem, id est non æquivocum, ut dixit Aristoteles in 7. cap. & secundum eandem partem, & respectu ejusdem, eodem tempore, loco, & modo, quæ conditiones, nisi adhibeantur, multis objectionibus non satisfiet, ut in eis dissolvendis patebit.

Verior oppositionis definitio.

Arist.

Albert.

Arist.

Denique in definitione additur (secundum affirmationem, & negationem) ut excludantur propositiones subalternæ, quæ veræ oppositæ non sunt, ubi etiam subintelligenda conditio ei similis, quam Philosophus tradidit de signo universali, quod non adhibeatur prædicato sed subjecto: pari enim modo negatio eo loco apponenda est in absolutis, & simplicibus ante verbalem copulam, ut omnis homo est justus, nullus, vel omnis homo non est justus: in conjunctis & modalibus ante copulam conjunctionis, & modum, exempli causa, si Sol lucet, dies est, non si Sol lucet, dies est: necesse est Socratem esse hominem, non necesse est Socratem esse hominem, quæ cur addita sint patebit in diluendis objectionibus.

Distribuitur hæc oppositio in tria membra, in contradictoriam, contrariam & subcontrariam, sed quo divisionis genere? univocum esse opinantur aliqui atq; adeo speciei in sua individua, credunt nimirum essentiam oppositionis in affirmatione, & negatione sitã esse, quod autem in quibusdam quantitas sit universalis, in aliis particularis, hoc, inquiũt, ad materiam spectat: similiter quod differat in veritate, & falsitate, pertinet ad passionẽ. Verior sententia est communis, partitionem esse analogam, eo quod ratio oppositionis magis participatur à contradictoriis, quam à cæteris, & à contrariis magis, quam à subcontrariis: ubi verò est inæqualis participatio, analogia est. Contradictoriam magis, quam cæteras, participare naturã oppositionis & traditũ est ab Arist. c. 6 cum ex professo ostendit uni affirmationi unam simpliciter opponi negationem, quod de cõtradictione intellexit D. Thom. Aegidius, & alii: & colligitur eadem ratione, qua idipsum ostendimus in oppositione incomplexa. Nam contradictio nullam patitur similitudinem, nec in veritate, nec in falsitate, cum contrarietas falsitatem, subcontrarietas veritatem non respuant.

Quidã divisionem oppositionis univocam esse putant.

Opposita sententia verior habetur.

D. Thom.

Aegid.

I Quod

Quod alia sententia assumebat, quantitatem propositionum esse quid materiale, & non causare essentiale discrimen, etsi admittatur, nihil inde concluditur: quia sub illis quantitatibus indicatur diversus modus negandi, qui pertinet ad essentiam propositionum, alia enim negat ex toto, alia ex parte.

Objectio.

Aliter opponi solet adversus hanc rationem analogiæ: nimirum, contraria oppositio magis videtur rationem oppositionis participare quam contradictoria: ergo non rectè statuimus hanc esse maximam. Probatur antecedēs. Major repugnantia est, cum prædicatum negatur de omni eo, de quo affirmabatur, quam cum negatur de sola parte, sed in oppositione contraria cum constet propositionibus universalibus, affirmatur, & negatur de toto, in contradictoria affirmatur de toto, & negatur de parte, vel è contrario: ergo major est oppositio contraria.

Dilutio.

Negandum tamen est propositum antecedens: ad illius probationem distinguenda est Major; si enim illius sensus est ubi negatur de toto, de quo affirmabatur, esse majorem repugnantiam extensivè, concedenda est: si verò intensivè, neganda: cum in contradictione tam veritas, quam falsitas depugnent, in contrarietate falsitas utrique parti insideret.

ARTICVLVS II.

VTRVM PROPOSITA OPPOSITIONUM divisio exacta sit.

Adversus traditam divisionem opponitur.

1. AD partem negativam sunt hæc argumenta. Primum. Eædem propositiones sunt contrariæ, & contradicentes; ergo nō sunt tot membra. Antecedens probatur primo. Hæ propositiones, Socrates est justus, Socrates non est justus; sunt contradictoriæ, ut docet Arist. in his capitibus: sed eædem lib. seq. c. 4. dicuntur ab eodem contrariæ.

Arist.

ergo &c. Probatur 2. Propositiones respondentes iisdem conceptibus eædem sunt: at hæ, omnis homo est justus, nullus homo est justus, non habent in mente conceptus diversos ab his, Omnis homo est justus, aliquis homo non est justus. Etenim Omnis, & Nullus, conceptus subjectorum non variant, sed modificant.

2. Secundo. Multa sunt oppositæ propositiones, quæ nullo in membro collocantur: imprimis hæ, Omnis homo est albus, hic homo, vel Socrates non est albus, quas inter se opponi inde constat: quia constant eodem subjecto, & prædicato, in una affirmato, in alia negato.

Duplici exemplo fulcitur argumētum.

1. Illas verò ad nullum membrum spectare patet, cum nec contrariæ sint ob defectum universalitatis ex una parte: nec subcontrariæ, quia altera est universalis; nec contradictoriæ, cum simul falsæ existant demonstrato in singulari Belga: Deinde hæ, Omnis Deus est homo, nullus Deus est homo, cum opponantur, ut earum forma ostendit, nec sunt contrariæ, nec subcontrariæ ob defectum communis subjecti, quod in his propositionibus flagitatur. Non esse contradictorias probabis, quia utraq; est falsa: prima, quia pater est Deus, & non est homo: secunda, quia filius Deus & homo est; quod si respondeas primam esse veram, quia idē Deus est Pater & Filius, quare si semel verum est Deum esse hominē, verum etiam esse omnem Deum esse hominem: concedes pariter existente una scientia per Dei potentiam in tribus nominibus, & uno tantum eorum disputante, hanc esse veram, omnis sciens disputat, cujus falsitas facile deprehenditur, cum duo scientes non disputent. Denique hæ, Omnes homines sunt albi, aliqui homines non sunt albi, in nulla specie locum habent: maximè enim haberent in contradictione, sed uno existente nigro, cæteris albis utraque falsa est.

Oppositionis distributio approbatur.

Tuenda nihilominus est, ut exacta, oppositionis distributio à Philosopho inculcata: quæ non videtur aliter posse ostendi, quam iis modis quibus ipse Aristoteles processit: primo ex quantitate, secundo ex veritate, utraque enim tribus tantum modis variari potest. Nam secundum quantitatem, aut utraque propositio est universalis, aut utraque particularis: aut altera universalis, altera particularis: & in prioribus est contrarietas in aliis subcontrarietas, in ultimis contradictio. Pari modo secundum veritatem, vel non possunt ambæ esse veræ, vel non possunt esse falsæ, vel neque ambæ falsæ, neque ambæ veræ: Primæ sunt contrariæ, secundæ subcontrariæ, tertiæ contradicentes. Ex quibus facile est elicere definitiones singularū oppositionū. Nam contradictio est oppositio duarum enunciationum, quarum altera est universalis, altera particularis. Oppositio est genus, & subintelligitur tota ejus definitio. Secunda conditio est loco differentiæ. Contrarietas est oppositio duarum propositionum universalium. Subcontraria est oppositio duarum particularium enunciationum. Adde vel indefinitarum, si harum oppositionem complecti velis. Vltimo, subalternæ, quamvis oppositæ non sint, definiri possunt. Duæ propositiones ambæ affirmativæ, aut negativæ, altera tamen universalis, altera particularis, ut omnis homo est justus, aliquis homo est justus: nullus homo est justus, aliquis homo non est justus. Vniversales appellantur subalternæ, particulares subalternæ.

Quid sit contradictio.

Quid sit contrarietas: & quid subcontrarietas.

Quid subalterna oppositio.

Harum omnium propositionū officia, & nomina indicat subjecta tabella, in qua inspicis superiores propositiones esse contrarias, inferiores

riores subcontrarias, quæ sunt in angulis per diametrum oppositis contradictorias, quæ in angulis ejusdem lateris, subalternantes, ita ut superior subalterna sit, inferior subalternata.

Subalternans. Omnis homo est justus. — Contrariæ. — Subalternans. Nullus homo est justus.

Subalternæ — Contra dicentes — Contra dicentes — Subalternæ

Quidam homo est justus. — Subcontrariæ. — Quidam homo non est justus.

Advertendum præterea est non modo subalternas, sed etiam subcontrarias propriè oppositas non esse, quia consentiunt in veritate. Dices contrarias in falsitate plerumque convenire, ergo etiam non opponi. Negatur consequentia, nam ut virtuti nulla virtus proprie contrariatur, vitio autem & virtus, & vitium, ut videre est in prodigalitate, cui liberalitas, avaritiaque adversantur: ita veritati haud opponi aliam veritatem, falsitati verò tum veritatem, tum falsitatem contrariari. Sciendum ulterius, enuntiationes mentales, unde oppositio in externas derivatur, duplicem sortiri repugnantiam, aut oppositionem. unam, ut actus intellectus, & qualitates quædam sunt. alterã, ut significativæ: & priori modo, cum ambæ sint positivæ, nequire aliam oppositionem habere, quam contrariam, sive significent objecta contraria, sive cõtradictoria, nec de ista oppositione sermo est in præsentia, sed de posteriori, quæ est in significando, & idcircò complexa nominatur.

Subalternæ, & subcontrariæ propriè nõ sunt oppositæ. Dubium. Solutio. Enunciationes mentales duplicem habent repugnantiam.

Verùm eo loco negligendum non est multas esse propositiones oppositas, quæ tametsi non servent formam earum, quas proxime opponi docuimus, eas tamen imitantur, vel quoad quantitatem, si non subjecti, certe temporis, & loci vel quoad veritatem, & falsitatem, quæ proinde appellantur oppositæ de lege, quasi oppositarum totas leges servent. Priorum exempla sunt, Deus ubique est, Deus non est ubique: Deus est semper, Deus nõ est semper, quæ pertinent ad contradictorias. Hæ verò ad contrarias. Deus est semper, Deus nunquã est: Deus est ubique, Deus nullibi est. Posteriorum: Omnis Homo est justus, Socrates non est justus: quæ possunt esse simul falsæ, non simul veræ, & ideo adscribuntur contrariis: hæ, Socrates est justus, Socrates non est justus, contradictoriis. Quas ideo prætermisisse videtur Aristoteles, quia de singularibus non oportet philosophari: quanvis, quod attinet ad contradicentes, in fine quarti capitis assignarit definitionem, quæ omnes complectitur quantumvis contradi- singulares, & conjunctas. Definitio ita habet. Contradictio est affirmatio, & negatio maxime oppositæ. Secundum quam definitionem omnes propositiones oppositæ, quæ nec veræ simul esse possunt, nec falsæ, contradicẽtes sunt.

Quædam propositiones oppositionum leges non servant licet eas simulent.

Quid sit contradictio.

His positis ad primum argumentum adversæ partis negandum est antecedens: ad primã probationem dicendum eas propositiones esse contradictorias in significando, appellari verò ab Aristotele contrarias in essendo modo superius explicato. Ad secundam probationem dicendum propositiones varias nõ modo ob diversos conceptus, sed ob diversos modo accipiendi eosdem conceptus, latius, vel strictius: patet enim ex hac sola diversitate transire propositionem de vera in falsam, cum verum sit, aliquod animal est homo: falsum verò, omne animal est homo. Adde eam signorum varietatem indicare conceptus diversos.

Expeditur arg. 1.

Ad secundum argumentum distinguẽdum est antecedens: si enim significat aliquas propositiones manere extra illa membra accepta secundum totam formam præscriptam, verum est, ut ex proxima notatione patet: si verò cõtendit nullo modo in iis membris collocari: negandum est: & ad primum exemplum dicẽdum, eas propositiones esse contrarias de lege, quia possunt esse simul falsæ, non veræ, & in primum secunda perinde valet, Socrates est albus, atque hic homo est albus: nam particula, hic, non est signum modificans significatum commune, sed pronomen indicans differentiam individuantem. Ad secundum exemplum dic, Deum esse terminum singularẽm, ac proinde nihil referre, si ei addatur signũ commune, aut particulare, ut fiant propositiones oppositæ, ut hic sumimus. Nihilominus, quia in singularibus est sua contradictio, admittimus illas propositiones esse contradictorias, affirmativamq; esse verã, negativam falsam: nã sub illa,

2

Solvitur primum exemplũ.

Solvitur secundũ.

 omnis

omnis Deus est homo, non licet descendere, quia idem valet, atq; Deus in concreto est homo, quod de Filio verificatur. Ad instantiam respondendum est, si sciens accipiatur substãtive: imprimis non magis recipere signum universale, quam Deum, cum sit unum singulare sciens. Deinde permissa applicatione signi, ut in priori, verum est omnem sciētiam disputare, quia totum sciens substantivè disputat, nec licet sub eo descendere, cum sit unum; aliud est, si accipiatur adjectivè, quo pacto non sumitur terminus Deus.

Ad tertium dicendum est, enuntiationes factas in numero plurali nõ esse verè oppositas, quia nõ sunt una enuntiatio, sed plures: oppositionem verò cerni in enuntiatione una. Enũtiationem in numero plurali non esse unam, sed plures inde colliges, quia cum illius signũ multiplicetur, non unit, sed dividit subjectum, efficitque ut propositione æquipolleat multis exponentibus copulativis, aut disiunctivis, ut hæc, omnes homines sunt albi, æquipollet his, & hic homo est alb⁹, & ille homo est albus, &c. hæc verò: aliqui homines non sunt albi, æquipollet his, vel hic homo non est albus, vel ille homo nõ est albus, &c. Cuius oppositum accidit in propositione de numero singulari, universalis enim exponitur per unam tantum copulativam, particularis per unam disiunctivã, ut in tertio institutionũ libro ex professo monstratum est. Fient tamē illæ propositiones oppositæ, si (quod in conjunctis fieri solet) alteri earum negatio præfigatur, sed tunc utriusque signum universale esse debet in hunc modum. Omnes homines sunt albi, non omnes homines sunt albi: quæ redūcuntur ad contradicentes eadem ratione, qua singulāres; nempè quia, cum pugnent secundum affirmationem, & negationem, nec simul veræ, nec simul falsæ esse possunt.

ARTICVLVS III.

AN REGVLAE OPPOSITIONUM aptè aßignentur.

Regulæ statuũtur, & probantur.

STabiliamus priùs regulārum veritatem, antequam oppugnentur. Contradicentes igitur nec veras, nec falsas esse, est illud principium omnium primum, quod in 4. Metaph. cap. inculcatur. De quolibet vera est affirmatio, aut negatio; ex quo derivantur cæterarum oppositionum regulæ. Nam contrariæ ex eo nequeunt esse simul veræ, quia veræ essent contradicentes quod sic ostenditur. Si contrariæ possent esse simul veræ, earũ quoq; particulares veræ essent, siquidem ex veritate universalis colligitur particularis veritas: sed particularis unius contrariæ contradicit alteri cõtrariæ, ut patet in apposita tabella: ergo, &c. Posse contrarias esse simul falsas liquidum est in his. Omnis homo est justus. nullus homo est justus, quod non restringimus cum quibusdam Philosophis ad solam materiam contingentem; nam hæ sunt innecessariæ: Omne animal est, nullum animal est homo, sed in materia necessaria tunc id contingit, cum subjectum angustius est prædicato.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Eadem via ostendenda est tertia regula de subcontrariis, nimirum esse simul veras eodē exemplo, quidam homo est justus, quidam homo non est justus. At falsas esse non posse ostenditur deducendo ad idem incommodum: si enim subcontrariæ essent falsæ, earum universales essent falsæ, quia, ut diximus, falsitas universalis rectè sequitur ex falsitate particularis, sed altera illarum universalium cõtradicit uni subcontrariarum: ergo dabuntur cõtradicentes simul falsæ. Vel hoc modo, subcontrariis existentibus falsis earum contradictoriæ existant veræ; sed contradictoriæ subcontrariarum sunt inter se contrariæ, ut in tabella apparet: ergo dabuntur duæ contrariæ simul veræ.

Eadem suppositio & terminorum acceptio observanda est.

Illud in his propositionibus altè perspiciendum, ut in utraque servetur eadem suppositio, & acceptio terminorum, alias multæ suberunt calumniæ: sed quoniam suppositiones, & acceptiones variæ sunt, & quædam evertunt oppositionem, aliæ non evertunt, ut annotavit Tartaretus hoc libro quæst. de oppositis, art. 1. & 2. oportet utrasque diligenter advertere. Impediunt igitur oppositionē suppositio simplex cum personali Distributiva, aut disjuncta, aut confusa, aut copulata: item acceptio pro existentibus, & non existentibus in una: & pro solis existentibus in alia. Ob primã enim non contradicunt, nullus homo est species, homo est species, quia in prima sumitur homo in suppositione personali, in secunda in simplici. Ob secundam istæ, nullus oculus est necessarius ad videndum, aliquis oculus est necessarius ad videndum: nam, ut negativa sit vera, sumendus est oculus in suppositione distributiva, qui in affirmativa sumitur in suppositione confusa: Ob tertiam non pugnãt istæ: omnis homo vigilat. aliquis homo non vigilat, si prima accipiatur pro solis existentibus, quos supponamus omnes vigilare, negativa pro aliquo de non existentibus. Non repugnat verò oppositioni suppositio distributiva cum disiunctiva, ut cernitur in contradictoriis.

Oppugnatur prima regula.

Adversus primam de contradictoriis est primum argumentum. Hæ sunt contradicentes, omnis homo irrationalis est animal, aliquis homo irrationalis nõ est animal, & ambæ sunt falsæ

falsæ, quia de subjecto impossibili, ut antea diximus, nihil vere prædicatur. Secundū. Posito
2. quod nemo ambulet hæ, sunt falsæ, omne ambulans movetur, aliquod ambulās non movetur: prima: quia affirmat aliquod ambulans de facto moveri, quod falsum est secūda: quia negat genus de sua specie, & tamen sibi contradicunt. Tertium. Omnis homo ridet, quidē ho-
3. mo nō ridet, contradicunt, & nihilominus sunt falsę facta suppositione quod unus tantum existat homo, isque rideat. Etenim sensus primæ est, omnis homo existit ridens: secūdæ, aliquis homo existit nō ridēs, & utrumq; aliter habet.

Quartum. Hæ contradictoriæ sunt veræ. O-
4. mnia elementa sunt quatuor, quædā elementa non sunt quatuor, universalis enim verificatur pro omnibus elementis, particularis pro duobus, nam aqua, & terra verbi causa sunt quedā elementa, & non sunt quatuor. Quintum. Nul-
5. la navis est necessaria ad navigandum, aliqua navis est necessaria ad navigandum, sunt contradicentes simul veræ: nam sub prima ita descendimus: neque ista navis est necessaria ad navigandum, nec illa est necessaria, &c. quod verissimum est, etsi percurrantur omnes. Subsecunda hoc modo: vel ista navis est necessaria ad navigandum, vel illa, &c. quod pariter est verum, aliqua enim requiritur. Sextum:
6. Hæ propositiones, Socrates sedet. Socrates nō sedet, sunt contradictoriæ, & respectu æternitatis simul veræ: nam in diversis temporibus veræ sunt, ut patet: æternitas verò complectitur omnia tempora; ergo veræ sunt in æternitate.

Solvuntur argumēta adversus primam regulam. Responsio ad primū.

Primò occurres negando eas propositiones esse simul falsas. bifariam enim sumi possunt: primo quasi sint de extremo conjuncto: secundo, ut copulativæ ratione copulæ involutæ in subjecto impossibili, ut supra docuimus: quovis modo sumantur, universalis est falsa, particularis vera: nam primo modo in universali affirmatur aliquid verū de ratione falsa, quod supra falsum esse ex Aristotele, & Scoto diximus: cum autem id, quod sufficiat ad falsitatē unius propositionis, sufficiat etiam ad veritatem suæ oppositæ, erit vera particularis, quia in ea negatur ratio vera de ente falso: ad veritatem enim negativæ non est opus supponi aliquid verum pro subiecto, sed quod prædicatum non conveniat cuivis subjecto. Favet huic explicationi doctrina Ariminensis in 1. d. 38. q. 1. art. 1. ubi ait, has esse contradicentes, hoc album disputabit cras, hoc album non disputabit cras, demonstrato Aethiope, primamq; esse falsam, secundam veram.

Scotus. Arist. Arimin.

In secundo sensu magis proprio illarū propositionū est similiter affirmativa falsa, & negativa vera: eo quod propositio conjuncte, cujusmodi sunt illæ propter copulam in subjecto implicatam, si est affirmans, explicatur copulativè: propositionis verò copulativæ, si vel una pars sit falsa, tota redditur falsa: si est negans, exponitur disiunctivè: ad veritatē autem disiunctivæ satis est unam partem esse veram. Ad rem, Sensus affirmativæ hic est, Omnis homo est irrationalis, & omnis ille est animal, cuius prima pars est falsa. Sensus negativæ est. Aliquis homo aut non est irrationalis, aut non est animal, quæ disiunctiva quoad primā partem est vera. Eodem modo explicandæ sunt similes propositiones quæ adduci solent, omnis corvus albus est animal, nullus cygnus niger est animal, &c.

Assignatur discrimen inter propositionem copulativā, & disjunctivam.

Ad 2. Ad secundum respōdebis, eas propositiones esse in materia essentiali, & primam esse verā, sive ambulans existat, sive non, quia prædicat genus de sua specie: secundam falsam, quia datur genus de aliquo sub sua specie cōtento. Esse prædictas propositiones in materia essentiali inde patet, quia subjectum supponit in eis formaliter, quemadmodum etiam in hac,
album est coloratum. Tertio occurres, si opposita signa capiantur in acceptione naturali, seu in tota sua amplitudine, universalem esse falsam, particularem veram, quia se extendunt ad existentes, & non existentes: sin ratione prędicati contingentis arctentur ad acceptionem accidentalem, & pro solis existentibus, dicendum est oppositum: nam sensus universalis est, & omnem hominem, quicunque existit, ridere, quod est verum: sensus particularis aliquem ex iis, qui existunt, non ridere, quod est falsum. 3.

Ad quartum dicendum est hanc propositionem, omnia elementa sunt quatuor, duplicem acceptionem habere posse: unam, si signum, omnia, sumatur distributivè in hūc sensum, quibuscunque convenit esse elementa, sunt quatuor quo pacto propositio est universalis contradictoria illius: aliqua elementa non sunt quatuor: sed universalis est falsa, particularis vera: alteram, si omnia accipiantur collectivè, quomodo propositionis sensus est, tota collectio elementorum est quatuor elementa. quæ propositio singularis est, non universalis, nec opponitur illi, aliqua elementa non sunt quatuor, sed huic, tota elementorum collectio nō sunt quatuor. Aliter responderi posset ex suprædictis propositionibus in numero plurali æquivalere conjunctis, & tunc opponi, cum alteri præfigitur negatio. 4.

Aliter occurritur huic argumento.

Quintò respondendum est, non esse variandam suppositionem in propositionibus oppositis, eadem verò servata contradictorias esse, quæ afferuntur: debet enim utraque explicari aut disiunctim, aut disiunctive: Disiunctim Ad 5.

 hoc

hoc modo. Nulla navis est necessaria ad navigandum, neque hæc navis, neque illa, nec illa est necessaria ad navigandum: aliqua navis est necessaria, vel hæc navis vel illa, &c. est necessaria: quo pacto prima est falsa, secunda vera. Disiunctivè ita, nulla navis, &c. id est, nec ista navis est necessaria, nec illa est necessaria &c. Aliqua navis &c. id est, vel hæc navis est necessaria, vel illa est necessaria &c. qua ratione prima est vera, secunda falsa, quia nulla navis determinata est necessaria. Quare male accipitur in argumento alia disiunctim, alia disjunctive.

Ad 6. Sextò, quidquid responderit Cajetanus 1. p. q. 14. art. 13. & Durandus in 2. d. 2. q. 3. n. 13. arbitrati contradicentes in æternitate esse veras. Negandum est cum Ferrariensi 1. contra Gentes cap. 66. respectu cuiuscunque durationis posse esse veras. & ratio præter initio traditam sumi potest ex eodem Cajetano libro sequenti ad lect. 12. ubi idcircò ait, cum cæteræ oppositiones in aliquo conveniant, contradictoriam nec in veritate, nec in falsitate consentire, qua negativa nihil asserit, sed tantum destruit quidquid affirmativa ponebat: contrariæ verò, cum ponant subjecta in extremis illius prædicati, veræ esse nequeunt, quia subjectum non est capax duorum contrariorum: falsas esse non repugnat, quia subjectum potest carere utroque extremo: cum igitur illa, Socrates sedet, tribuat sessionem in aliqua parte durationis æternæ, & negatio tollat eandem sessionē in tota æternitate, aufert illam in quavis æternitatis parte.

Cajet. Durand. Ferrar. Cajet.

Nec probatio desumpta ex diversis temporibus aliquid concludit, quoniam negatio, & affirmatio non sumitur respectu ejusdem durationis. Oppones: in æternitate hæ sunt veræ, Socrates est sedens, Socrates est non sedēs, siquidem in quadam parte æternitatis sedit, in alia non sedet. Sed ex illa infinita Socrates est non sedens per regulas in 2. li. explicandas, sequitur hęc negativa, Socrates nō est sedens: ergo adhuc sequitur contradictorias esse veras.

Objectio.

Solutio. Negandum tamen est valere illam consequentiam in æternitate, ut eo loco explicabimus.

Secunda Regula impugnatur. Adversus contrariarum regulam est primò. Nullum necessarium ad navigandum est navis, omne necessarium ad navigandum est navis, sunt contrariæ, ut patet, & simul veræ, cum nulla determinata navis sit necessaria ad navigandum: & nihilominus si quid necessarium est ad navigandum est navis, qui est sensus secundæ propositionis. Secundo: cujusq; hominis altera manus est dextera, cujusq; hominis altera manus non est dextera, sunt veræ, & contrariæ, nam signa sunt universalia. Tertiò si dimidia pars hominum existentium disputet, hę sunt veræ, quasi quilibet homo disputat, quasi quilibet homo non disputat, & contrariantur: ergo, &c. Quartò, si nullus homo est sensitivus, nullus est animal, si omnis homo est sensitivus, omnis homo est animal, & contrariatur, & sunt veræ, non igitur vera est contrariarum regula.

1.

2.

Dissipantur argumenta adversus 2. Regulã

Responsio ad 1. Ad primum respondetur, negativam est falsam, quia, prout contrariatur affirmativæ, efficit hunc sensum copulatum, neque hoc necessarium ad navigādum, nec illud, &c. est navis, similis enim est sensus affirmativæ. Ad secundum dic eas esse subcontrarias, nam signum, quod ibi invenitur in recto, & modificat casum rectum, est (Altera) cuiusque verò & obliquum signum est, & casum obliquum afficit, videlicet hominis: subcontrariæ autem veræ esse permittuntur. Ad tertium concedendum est, eas propositiones contrariis annumerari, quia proposita signa habent vim quasi universalium, licet non distribuant subjectum pro omnibus completè, ut universalia: negandum tamen est eas esse veras, potius dicantur falsæ; quia prędicta signa supponunt saltem pro majori parte.

2.

3.

Ad quartum negatur illas propositiones esse contrarias, cum enim sint conjunctæ, & aliquid de aliquo per se non affirment, aut negēt, sed eas enunciationes, quæ id efficiunt, conjungant, non censentur habere aliquam determinatam quantitatem, sive universalem, sive particularem, quod necessarium erat, ut formaliter essent contrariæ. Dictum est, (formaliter) quoniam propositiones conjunctæ aliquando sunt virtute contrariæ, ratione scilicet propositionum simplicium, quas includunt, quarumque virtute innituntur. Nam illa prima, quæ in argumento proponitur, si nullus homo est sensitivus, nullus homo est animal, in hac simplici nititur: Nullum non sensitivum est animal. Secunda verò, si omnis homo est sensitivus, omnis homo est animal, fundatur in hac simplici, Omne sensitivum est animal. Quando igitur simplices in conjunctis inclusæ sunt contrariæ, dicuntur conjunctis earum meritò contrariari: quod cum in præsenti non accidat, nam simplices enunciationes, quibus conjunctarum veritas innixa est, inter se non repugnant, ut consideranti patebit: negamus præfatas enunciationes ullo modo esse contrarias: contradictoriæ tamen erunt, si alteri negatio præfigatur, ut ex supradictis apertum est.

EXPLA-

EXPLANATIO CAPITIS OCTAVI.

SVMMA CAPITIS.

Prima conclusio.

Espondet Aristoteles in hoc cap. per duas conclusiones huic quæstioni, an quod hactenus traditum est (alteram contradicentium esse veram, alteram falsam) verum sit in omnibus universim propositionibus? Prima conclusio est. In propositionibus de prædicato, & præsenti semper altera pars est determinatè vera, altera determinatè falsa, tam in singularibus, quam in universalibus. Secunda est. In singularibus contingentibus de futuro altera pars est indeterminatè vera, & indeterminatè falsa. Hanc probat duabus rationibus. Prima, si altera pars contradictionis de futuro esset determinatè vera, altera falsa, omnia necessario evenirent: si enim enunciatio affirmans aliquid futurum, est vera, non potest illud non evenire: si est falsa, necessario illud non eveniet: ad hoc absurdum est, ergo propositiones de futuro non sunt determinatè veræ. Secunda ratio in idem penè recidit, ut commentabimur.

Secunda. Secundam conclusionem probat dupliciratione.

COMMENTARIVS.

Prima cõclusio à Philosopho statuitur.

a (*In his igitur quæ sunt*) Statuit primam conclusionē, in cujus explicatione vocat propositiones particulares, & indefinitas universales non universaliter, quia cum constent subjecto communi, non afficiuntur signo universali, unde veræ simul esse possunt.

Secunda conclusio.

b *In singularibus autem*) Proponit secundam conclusionem. In singularibus contingentibus de futuro neutra pars contradictionis est determinatè vera, aut falsa: loquitur de contingentibus, quia necessariis æquè determinatæ sunt propositiones de futuro, atque de præterito. Addit (singularibus) non quia in subjectis communibus non sit eadem ratio, ut infra docet, sed quoniam prædicata contingentia prius conveniunt singularibus, deinde communibus, ut diximus apud Porphyrium: voluit ergo rem tractare in proprio subjecto contingentiæ.

Assertionem probat dupliciratione. Prima.

c *Nam si omnis*) Probat assertionem dupliciratione. Prima, si omnis contradictionis altera pars esset determinatè vera, altera falsa, omnia necessario evenirent: atqui hoc est absurdum, ergo & illud. Majorem probat ex conformatione propositionis cum re, hoc modo. Si propositio est vera, necessario ita se res habet, si falsa, aliter omnino habet res significata: at si res ita habet, enunciatio est necessario vera, si aliter, falsa. Nec enim, inquit, dici potest, ambas esse veras, nam quoad hoc eadem est ratio de illis, atque de propositionibus de præsenti.

Tria rerū genera cõtingenter accidunt

d *Nihil ergo*) Iam ostendit minorem: absurdum scilicet esse, omnia evenire necessario, ex eo enim sequeretur nihil raro, nihil æquè in utranque partem contingere: prætermisit aliud genus contingentium, quia proprius accedit ad necessarium. Tria, videlicet rerum genera con-

CAPVT III.

I*N a his igitur, quæ sunt, & fuerūt: necesse est affirmationē, aut negationem verā, vel falsam esse, atq; earū quidem, quæ universales universaliter sunt, semper necesse est alterā verā alterā falsā esse: & singulariū etiā, uti diximus, nam earū, quæ dicta sunt non universaliter universales non necesse est alterā veram, alteram falsam esse. Atq; de his autem antea diximus.* b *In singularibus autem, atq; futuris, non similiter res sese habet. Nam si omnis affirmatio vel negatio vera est, aut falsa, & omne necesse est esse, aut non esse. Nam si quispiā quidem dixerit quippiam fore, alius autē illud idem nō fore dixerit: necesse est ut patet, alterū ipsorum dicere verū si omnis affirmatio, vel negatio vera est, aut falsa. in talibus enim non simul ambæ fuerint vera. Nam si verè quispiam dicit hoc album, aut non albū esse necesse est album, aut non album esse. Et si est albū, aut non album, verum utiq; dicit affirmando, aut negando: & si omnino non est falsum dicit, & si falsum dicit, non est. Quare necesse est affirmationem aut negationem verā, vel falsam esse. Nihil ergo aut est, aut fit à fortūa neq; est quidquā quod æquè fieri, ac non fieri possit, neq; erit, aut non erit quidquam, sed omnia necessario eveniunt, & nihil est, quod æquè fieri. ac nō fieri possit, nā aut is dicit verū, qui affirmavit, aut is, qui negavit, quare nō est quidquam omninò talis naturæ. Etenim etiam æquè fieret vel non fieret: id enim, quod æquè fieri, atq; nō fieri potest: non magis sic, aut sic sese habet, aut habebit.* c *Præterea si est nunc aliquid album verè quispiam prius asseruisset, si fore illud dixisset. Quare semper esset verū, si diceretur, quodvis quæ facta sunt esse aut fore: quod si semper esset verū. si diceretur hoc esse, vel fore: fieri non potest, ut istud nō sit, aut nō oriatur. At quod fieri non*

ra contingenter obtingunt, ut ex eodem Aristotele desumitur lib. 1. Priorum. c. 12. quædam raró: & dicuntur casu, seu fortuna evenire, ut invenire thesaurum: alia frequentius, ut homines noctu dormire, interdiu vigilare: alia denique ambigua sunt, & in quamvis partem inclinant, ut sedere, stare: quæ proinde contingentia ad utrumlibet nominantur.

Tertia rerum genera contingenter accidunt. 3.

e *Praeterea si.*) Secunda ratio est, si in contradictione determinatè esset veritas, aut falsitas, data re alba in præsenti, vera fuisset determinatè ea pars, quæ asserebat rem fore albam, quare fieri non posset, ut res non fore albam, & iterum: impossibile esset, non fore albam, cum autem impossibile non esse æquipolleat necesse est, necessarium foret rem esse albam: quapropter omnis contingentia tolleretur.

Neutram partem futuri contingentis esse veram contendit.

f *At vero neque*) Probavit non posse alteram partem futuri contingentis veram esse, nunc ostendit multò minus dici posse neutram partem esse veram. Nam, si ita dicatur, utraque pars erit falsa, quamobrem necessario res aliter evenirent, & tolleretur omnis contingentia: nec oporteret in rebus humanis consultationem esse, consilia de iisdem capi, res aggredi, omnia enim ex optato accidissent. Primam illationem probat: quia omnis propositio, ut ex illius definitione patet, aut vera est, aut falsa: ergo si neutra contradictionum de futuro est vera, utraque est falsa.

Duo notat Philosoph.

g *Nihil enim*) Duo admonet: primum, si altera pars contradictionis sit necessariò vera parum referre, an proferatur multo, an parvo
1. tempore ante rei eventum, si enim altera vera
2. est, ab æterno est vera. Secundum, quod monet est, neminem dicere posse rem necessariò futuram, si contradictio, antequam fit, efferatur, secus si non efferatur. Eventus enim rei non pendet ex propositione, imo propositio ideo est vera, aut falsa. quia res est, aut non est.

Absurdũ est omnia necessario evenire.

h *Siquidem hæc esse*) Non ostendit hactenus absurda esse ea, ad quæ deduxerat adversarios, nunc id præstat: docetq; absurdum esse in medio tollere ea quæ experimur in nobis, & aliis rebus: at in nobis experimur deliberationes esse principia multorũ eventuũ, qui aliàs non essent, in aliis rebus multa in utranq; partem esse

ro non potest, ut nõ oriatur, id impossibile est, ut non fiat, sed quod impossibile est quod nõ fiat, id fieri necesse est, universa ergo futura, necesse est fieri. Quare nihil est omnino, quod atq; fieri, atque nõ fieri potest. Nec à fortuna quidquã eveniet: Sed omnia necessario fiunt. Nã si fortuna quippiã evenerit, id non necessario erit. f At vero neque dicere quisquã potest neutrũ esse verũ: veluti neque fore, neq; non fore, primo namque eum affirmatio vera non est, negatio vera non erit: & cum hæc est falsa, fit, ut affirmatio non sit vera. Et insuper si verè quispiam dicit album quippiã esse simul & magnum, necesse esse utrumq;, & si verè dicit cras fore, oportet illud cras fore, quod si neque erit cras, neq; non erit, id in ratione rerum, quod æquè fieri, atque non fieri potest, veluti navalis pugna, oportet enim neq; fieri, neq; non fieri pugnam navalẽ. Et igitur absurda, quæ eveniunt, hæc sunt & istiusmodi cætera. Si necesse est enunciationum oppositarum, tàm in universalibus universaliter, quam in singularibus alterã veram, alteram falsam esse, nihil inquam in his esse, quæ fiunt, quod æquè fieri, atq; non fieri possit, sed esse, ac fieri necessario cũcta, quare nec consultare opus est, nec aggredi res agendas, veluti si hoc quidẽ fecerimus, eveniet hoc, si hoc verò nõ fecerimus, non eveniet hoc. g Nihil enim prohibet & annos usq; centũ unum hoc fore, alterum non fore dicere, ut necessariò ipsorum eveniat alterum, quod quidem vere tunc diceretur. At verò neque quicquam refert quippiam dicere cõtradictionẽ, vel non dicere. Patet enim ita res ipsas sese habere, & si non alter quidquã affirmabit, alter negabit. Non n. quia affirmatio dicta est, aut negatio: ideo res erit, aut non erit: neq; magis si ad annos usq; centies centũ, quam quanto tempore fore, aut nõ fore dicatur. Quare si in omni tẽpore contradictio sic se habebat, ut altera pars ipsius sit vera, necesse erat hoc fieri, & unumquodq; eorum, quæ fuère, sic semper sese habebat, ut necessario fiat. Nam si vere quispiã dixit hoc fore: fieri nequit, ut non oriatur ipsum, atq; eveniat: & si evenit, atq; est ortum, semper antea verum erat ipsum dicere fore. h Siquidem hæc esse nequeunt. Videmus enim principium futurorum esse, & deliberando quippiam, atq; agendo & omnino id, quod similiter esse, atq; nõ esse potest in iis, quæ nõ semper sunt actu in quibus utrunq; & esse, inquã & nõ esse contingit: quare & fieri, & non fieri: & rerũ complures ita sese habẽtes ipsis oculis cernimus. Nam, ut hoc exemplo percipiatur, vestimentum hoc possibile est scindi, & nõ scindetur, sed tẽpore potest contereretur: similiter & nõ scindi possibile est, non enim posset tempore post contritũ fore, nisi nõ scindi posset. Quare & in aliis ita est rebus, quæcunq; talẽ potentiam subeunt. Manifestum

posse, ut vestem scindi, vel usu consumi, quæ pro libitu accidunt: cum igitur is, qui admittit, omnia necessario contingere, hæc omnia tollat, absurdum committit.

Quæ sit necessitas absoluta.

i *Necesse igitur.*) Vt suam statuat in re proposita sententiam, præmittit ea, quæ etsi sunt, necessario sint, & quæ non sunt, necessaria non sint, non proinde omnia necessario esse, aut necessario non esse: quia alia est necessitas absoluta, alia ex suppositione: absoluta est quando res nulla facta hypothesi aliter esse nequit, ut Socratem esse hominem: ex suppositione, quādo res simpliciter esse, & non esse potest, ut hominem loqui, & non loqui, at facta hypothesi quid loquatur, necessario loquitur, ex necessitate igitur suppositionis, quamvis detur, non colligitur necessitas rerum absolutè.

Quæ ex suppositione.

K *Et in contradictione*) Dixerat rem contingentem secundū se spectatam, etsi quando est, necessario sit, absolutè tamen non esse necessarium ut sit. Nunc subdit esse nihilominus necessarium de quacunque re ut vel ea sit, vel sua opposita, hoc est, ut sit vel non sit, (id enim vocat in præsenti contradictionem) monet tamen necessitatem non cadere super singula membra, tunc enim esset res absolute necessaria, sed supra totum disjunctum, quod verum est, tam in contingentibus de præsenti, quam de in futuro: necessarium quippe est, ut Socrates aut philosophetur, aut non: item ut Antichristus nascatur, aut non nascatur.

Quamlibet rem necessario esse vel non esse.

l *Quare cum Orationes*) Definit tandem ex prædictis quid tenendum sit in contradictione de futuro contingenti, hoc scilicet, alteram partem esse indeterminate veram, & indeterminate falsam: probat, quia Oratio est vera, aut falsa, quia res significata est, vel non est: sed significatum contradictionis de futuro contingenti est indeterminatum, ut sit vel non sit: ergo eodem modo se habebit contradictio ad veritatem, & falsitatem. Quid significet Aristoteles cum ait, contradictionem esse indeterminatè veram, aut falsam, in ult. quæst. hujus cap. enucleatius expendemus.

Quid philosophus circa propositiones de futuro contingēti asserat.

fis luxi est igitur non omnia necessario vel esse, vel fieri: sed quædam talia esse, ut æque fieri atque non fieri possint: de quib. non est magis affirmatio quam negatio vera, vel falsa quædā esse hujusmodi, ut ipsorum magis quidem, & plerunque alterum eveniat, possit tamen & alterum evenire, alterum vero non evenire. i *Necesse est igitur id, quod est quando est esse, & id quod nō est, quando non est non esse, non tamē aut omne quod est esse, aut omne quod nō est nō esse necesse est. non enim idē est omne, quod est necessario esse cū est, & simpliciter necessario esse & de eo, quod non est simili modo.* k *Et in contradictione etiā ratio eadem est, omne nanque necesse est esse, aut non esse & itē fore, aut non fore, non tamen necesse est distinctè alterum fore, veluti necesse est quidem pugnā navalē cras fore aut non fore, non tamen fore pugnā navalem cras necesse est, neque rursus non fore, attamen fore, aut non fore necesse est.* l *Quare cùm orationes ita sint veræ, quemadmodū sese habēt res ipsa, patet, & contradictionē ipsam quæ circa res eas efficitur, quæ sic se habēt, ut æque fieri atque nō fieri, & esse atque non esse possint, necessario perinde sese habere atque res tales sese habent, & eandē cum illis legem subire, quod quidem in hisce fit, quæ non semper sunt, aut non semper non sunt, contradictionis enim rerum ipsarum alteram quidem partem necesse est veram esse, vel falsam: non tamen hanc, vel hanc, sed utraque contingit, fitque ut altera magis sit vera, non tamen vera vel falsa distinctè, sicuti diximus. Quare patet non omniū affirmationum, & negationum oppositarum alteram necessario veram esse, alteram falsam. non enim in hisce, quæ sunt sic res se habet, & in iis quæ non sunt quidem esse vera, aut non esse possunt: sed uti diximus.*

QUÆSTIO UNICA,

VTRVM ARISTOTELES RECTE censuerit de propositionibus de præterito, præsenti & futuro.

ARTICVLVS PRIMVS.

SVPPONITVR CVM ARISTOTELE nonnulla contingenter esse, & evenire.

Duo Philosophi supposita.

VT Philosophus doceat, an ea repugnātia, quā hactenus propositionibus cōtradicentibus universim attribuit, reperiatur in omnibus, etsi in materia contingenti fiant, duo supponit: alterum, pleraque contingenter eveniunt, postquam sunt, necessario esse primum inservit ad propositiones de contingenti futuro: secundum ad propositiones de contingenti præterito, & præsenti.

Quod attinet ad primū. Futurum cōtingens hoc loco dicitur res, vel operatio, quæ indifferens est, ut sit vel non sit, cujusmodi est bellū, quod Hispaniæ Rex Flandriæ hæreticis indicit, cum n. pendeat ex ipsius Regis, ducum, militumq; voluntate, quæ indifferēs est, ut in alterutram partem inclinet, ipsum quoque bellum non est ita certò futurum, ut nō possit non esse.

Dictum est (res vel operatio) quia licet ex contingentia operationis rectè sequatur contingẽtia rei per illã producendæ: considerari tamen potest hæc contingentia, sive indifferentia, vel respectu existentiæ rei, quæ producẽda est, vel respectu causæ producẽtis, ipsiusq; productionis, & primo modo vocatur contingentia in existendo, secundo contingentia in operando: quæ solum attribuitur potentiis, quando vel ex se ipsis, vel ratione alicujus extrinseci indifferentes sunt, ut agant vel non agant. Sive igitur propositiones significent rem, quæ contingenter futura est, sive operationem, quæ potest exerceri, & non exerceri, semper dicuntur propositiones de futuro contingenti.

Bifariam contingẽtia considerari potest.

Quoad secundum, Aristoteles hoc capite sine ullo discrimine asserit, rem, etsi alioqui contingentem, quando est, necessario esse: & eam quæ fuit necessario fuisse. Quam sententiam ita secutus est Ocham. in primo distinct. 38. q. 1. cum aliis Nominalibus, ut asserat rem contingentem in eo instanti, in quo est, ita necessario esse, ut pro eodem instanti non possit non esse: illius verò contingentiam in eo positam esse, quod toto tempore antecedente illud instans, potuit non esse, & eo transacto potest desinere. Eodem modo loquuntur hi Nominales de contingentia in operando, credunt scilicet potentiam non ideo esse indifferentem in agendo, quia in eo instanti, quo operatur, possit non operari: sed quia toto tempore antecedente usque ad illud instans in sua potestate actũ continebat, ut illum posset elicere, vel non elicere, & elapso eodem instanti potest eundem actum conservare, aut deponere.

Aristoteles asserit rem præsentem, & præteritã necessitatem involvere.
Ocham.
Nominal.

Non videtur ab hac sententia alienus Magister in secundo, distinctione vigesima quinta, capite secundo, cùm asserit libertatem arbitrii solum versari circa futurum, eo quod præteritum, & præsens jam sint determinata. Probatur, quia si res in eo instanti, quo est, posset non esse & potentia in instanti, quo operatur, posset non operari, sequeretur idem simul esse, & non esse, posse, quod contradictionem involvit. Illatio probatur, quia in instanti, in quo res existit, & potentia operatur, jam datur esse, & si in eodem instanti res potest non existere, & potentia non agere, potest dari non esse harum rerum: ergo sequitur quod aliquid simul possit esse, & non esse.

Magist.
Hujus sententiæ fundamentum.

Opposita sententia, quæ asserit, rem, quando est, & potentiam liberam in instanti, quo agit, contingenter esse, & agere, communis est inter Philosophos, ac Theologos: eam tradunt Scotus in primo, distinctione trigesima nona, quæst unica Bonaventura ibi, distinct. 39 art. 2. quæst. 1. Capreol. in secundo distinct 25. art. 3. Hervæus quodlibet. primo, quæst prima, dubio sexto. Almain lib. 2. suorum moralium cap. 1. Sonc. nono Metaphys. q. 11. & Recentiores frequentissimè. Eadem nobis admodum placet, probaturque primò. Non repugnat in aliqua re esse potentiam ad unum actum simul cum actu contrario: ergo quando res est, potest habere potentiam, ut non sit, & quando agit, potentiam ut non agat, quod est contingenter esse, & operari. Consequentia est evidens, quia est à communi ad particulare. Antecedens probatur, quoniam aqua, cum existit calida, potentiam habet, ut sit frigida, imò perpetuò vendicat frigiditatem, nec enim per actum contrarium amittit naturalem, & intrinsecam propensionem.

Vera sententia circa contingentiam tam in essendo, quam in operando statuitur.
Scotus
BonaV.
Capreol.
Hervæus
Almain.
Soncin.
Stabilitur primo.

Respondebunt Nominales inesse eidẽ aquæ potentiam, ut sit frigida, sed in alio instanti, non verò in illo, in quo est calida. At non satis faciunt, tum quia hoc ipsum convincit probatio accidenti subjuncta: quandiu enim res aliqua suam naturam retinet, non amittit ordinem ad innatam proprietatem: ergo, si aqua sub calore servat propriam essentiam, quod omninò fatendũ est, retinet etiam habitudinem ad frigus: tũ quia responsio laborat æquivocatione, nos enim nõ asserimus aquam posse habere frigus, & calorem simul, sed simul habere potentiam ad utrumque, quam usq; ad illud instans habuit, & per unum actum non amisit.

Occurrit Nominales superiori rationi.
Eorum responsio refutatur.

Secundo res non dicitur contingens, nisi per ordinem ad actum essendi, & similiter potentia ad actum operandi: ergo, si quando est, necessario est, & in instanti in quo operatur, necessario operatur, nulla fuit indifferẽs ad operandum, vel essendum. Consequentia est evidens, quia actus non potest præbere denominationem indifferentis, si est in se necessarius. Antecedens patet ex definitione ipsius contingentis, nam contingens definitur illud, quod contingenter potest esse, & operari, id est, habere actum essendi, & operandi.

Secundo.

Tertio, hoc ipsum evidentius probatur in actibus voluntatis humanæ, & divinæ, in prioribus quidẽ ex eo, quod peccator amittit gratiã in momento, quo peccat, & in instanti, quo de peccatis dolet, eam recuperat, non ante vel postea: sed meritum, & culpa, quæ in his actib. interveniunt, sine libertate non constant: ergo in momento, quo illæ actiones exercentur, datur perfecta indifferentia, & libertas. Quod multo adhuc erit manifestius, si ponamus aliquem per unius horæ spacium, libero rationis usu potiri, & in ultimo illius instãti eum amittere, in eodemq; elicere actum de se malũ, veluti odium Dei: hic actus non erit peccatum, ut omnes fatentur, idque ex eo solum, quod in momento, in quo elicitur, deest libertas, quæ fuit toto tempore antecedente: ergo si qua est agen-

Tertio.
Quarto.

agendi libertas, in puncto operationis admittēda est. In actibus divinis idem probatur hoc modo, Deus ab æterno liberè voluit producere creaturas: & tamen nulla duratio præcessit, in qua non habuerit illum actum: ergo ut actus sit contingens, nihil refert libertas temporis antecedentis, sed satis est ea, quæ in instanti, quo potentia egit, reperitur.

Quinto.

Ad solutionem argumenti, quod est totum Nominaliūm fundamentum, & ad expositionem sententiæ Aristotelis advertimus, de re existente, & potentia operante dupliciter nos loqui posse, primò in sensu cōposito, qui tunc datur, cum supponimus rem esse, & potentiā operari, seu cum rem accipimus cum existentia, & potentiā cum operatione, quę usurpatio dicitur etiam reduplicativa. Secundo in sensu diviso, hoc est nulla facta suppositione, vel cōpositione, sed considerando rem, quæ est, & potentiam, quæ agit specificativè, ut ajunt.

Arist. Advertendum est, quid sit sensus cōpositus, quid divisus.

Hoc supposito respondemus, Aristotelem quando dixit, rē, dum est, necessario esse, locutum fuisse in sensu composito, & ex hypothesi quod res sit: quæ necessitas est tantum consequentiæ, & conditionalis, qualis est ea, quæ datur in hac propositione, si homo habet alas, volare potest: quare sicut hæc nō imponit homini absolutè potentiam volandi, ita illa non affert rei necessitatem essendi, vel operandi, sed ex suppositione: cum autem suppositio sit contingens, id quod sequitur, necessarium esse nequit. Vnde etiam ad rationem respondetur, illationem esse veram in sensu composito, sed cum reduplicatione, non autem in sensu diviso, seu loquendo specificativè: quomodo judicandum est, de unaquaque re, qualisnā sit. Quoniam verò res contingens illius naturæ, & conditionis est, ut ei secundum se spectatæ non repugnet in eo instanti, quo existit, nō existere (& idem est de potentia contingenter operante) propterea absolutè dicendum est, quando est, contingenter esse.

In quo sensu loquutus est Aristoteles.

Nominalium fundamentū evertitur.

Eodem redit alter respondendi modus, qui aliis magis placet, sumiturq; præcipuè ex Scoto loco supra citato ad 3. ubi advertit, in quolibet instanti temporis, in quo potentia libera operatur, distingui posse, duo instātia naturæ, in quorum primo intelligitur potentia indifferens ad utramq; partem contradictionis, & potens alterutram sequi: in secundo intelligitur, ut jam determinata ad unā partē, quam elegit. Quarum considerationum prima respondet sensui diviso, secūda sensui cōposito, utraque tamen non sine fundamento assignatur, cum enim prioritas naturæ non sit aliud, quam independentia unius ab alio, quod aliquo modo pendet ab ipso, quod prius nuncupatur, & potentia suapte natura sit causa actus, hic verò ab illa esse recipiat, merito dici potest potentiam in eo instanti temporis, quo agit, priorem natura suo effectu.

Scotus. Duo sunt genera instantium naturæ.
1.
2.
Quid sit prioritas naturæ.

Vnde ad argumentum respondetur, potentiam liberam in primo naturæ signo esse indifferentem ad utramque partem, & alterutrā eligere posse, idque satis esse, ut instanti temporis absolutè dicatur liberè operari, licet in posteriori signo naturæ jam sit determinata ad unam tantum partem: quod eodem modo dicendum est de re contingenter existēte. Nos idcircò minus libenter hac utimur doctrina, etsi communi, & re ipsa vera, quia videmus actum liberum, sub quacunque consideratione spectatum semper liberè egredi à potentia, ita ut quādo regreditur, possit ab ea cohiberi: sed cum de re constet, in terminis non est multum laborandum, neq; in hac materia diutius immorandum.

Aliorum responsio ad Nominalium fundamentum.

ARTICVLVS II.

VTRVM PROPOSITIONES DE præterito, & præsenti sint determinatè vera aut falsæ.

Affirmat Aristoteles in sua prima conclusione, & in fine capitis rationem insinuat evidentē. Propositio est vera, aut falsa, quia res est, aut non est, sed res significata per propositionē de præterito, vel præsenti jam est determinata, cū extra suas causas consistat, aut nō consistat in a duratione in qua propositio affirmat, vel negat: ergò propositio erit determinatè vera, si asserat esse quod est: falsa, si hoc ipsum neget. Non desunt tamen argumenta, quæ videantur ostendere id, nec sufficiens esse, nec verum. Imprimis nō sufficit quoad propositiones de præterito: nā prædicatum contingens nequit affirmari de subjecto, nisi quando illi conjungitur, ut cap. de accidente ostendimus, sed propositiones de præterito contingenti, de quibus tantum agimus, enuntiant prædicatum contingens, ut Socrates vixit, Socrates disputavit: ergo ad veritatem propositionum de præterito non sufficit rem esse extra suas causas. Confirmatur. Propositio de præterito, ut sit vera, supponit aliquam de præsenti veram, ut est commune Dialecticorum proloquium, & confirmat D. Thom. hoc lib. lect. 5. asserens præteritū esse, quod fuit præsens, sed hæc. Nestor vixit centum annos, nullam habet de præsenti verum: nunquam enim verum fuit dicere, Nestor vivit centum annos, ergo, &c.

Affirmativam partē tenet Philosophus hac ratione. *Arist.*

Argumēta contendentia Aristotelicū fundamentū non sufficere.

1.

Secundò, Non est sufficiens illud fundamētū ad propositiones de præsenti: etenim si propositio de præsenti est vera, quia res significata cons- 2.

cōſiſtit extra cauſas:vel eſt vera ex ſuppoſitione, quod res ſit, vel abſolutè: primum non eſt ſatis,ut propoſitio dicatur abſolutè vera, alioqui propoſitio de futuro facta ſuppoſitione, quod res ſit futura,erit determinatè vera:ſecūdum non eſt dicendum, quia res contingens, etiam in inſtanti, quo eſt, manet contingens: ergò indifferens, ut ſit, vel non ſit: ſed enuntiationes de futuro ideò cenſentur indeterminatæ, quia res eſt indifferens ad exiſtendum,& non exiſtendum: ergò pari modo ſe habebit propoſitio de præſenti. Tertiò, propoſitum fundamentum eſt falſum: multæ enim ſunt enuntiationes de præterito, quarum ſignificata non fuerunt extra cauſas: multæ item de præſenti,quarum ſignificata non ſunt perfectæ extra cauſas. Primum oſtenditur in propoſitionibus ſignificantibus rem,ut factam in primo inſtanti,quo ſit: verbi cauſa, aer eſt illuminatus, paries eſt viſus, &c. nam illuminatio, & viſio tunc primum ſunt, cum ſignificantur de præterito.

Secundum patet in propoſitionibus ſignificantibus aliquid ſucceſſivum, veluti Socrates loquitur: Petrus movetur: loquente enim Socrate, & deambulante Petro, illæ ſunt de præſenti, & proferri poſſunt in aliquo inſtanti, in quo earum ſignificata eſſe non poſſunt, cum ſint ſucceſſiva: tunc ſic licet argumentari. In inſtanti, quo præfertur hæc propoſitio,Petrus movetur, non datur motus, ergo ſignificatum propoſitionis de præſenti non eſt ſemper extra ſuas cauſas: & conſequenter propoſitio non erit determinatè vera. Denique ſi deſcribatur hæc propoſitio:Socrates lavabit manus,& quis eam oſtendendo pronuntiet iſtam, hæc propoſitio eſt vera, formabit propoſitionem de præſenti, cuius veritas dependeat ex re de futuro: ſiquidem, ut propoſitio demonſtrans vera ſit, debet eſſe vera demonſtrata, ſed demonſtrata, cum ſit de futuro,eſt indifferens, ergò idem erit de demonſtrante exiſtimandum.

Ariſtotelica ſententia approbatur.

Vera nihilominus eſt Ariſtotelis concluſio, vera ratio, qua demonſtrata fuit. Argumentis propoſitis bifariam ſatisfieri poteſt. Primò, ſecundum communem ſententiam agnoſcendo determinatam veritatem in propoſitionibus de futuro. Secundò loquendo cum Ariſtotele, qui ſolam indeterminatam concedit. At primo modo nulla difficultas eſt in argumentis, quæ pertinent ad propoſitiones de præſenti,cum omnia ſupponant propoſitiones de futuro eſſe indeterminatè veras: ſed cum Ariſtoteles illud ſuppoſuerit,& nihilominus aſtruxerit propoſitiones de præſenti eſſe determinatè veras,oportet in ſecundo ſenſu concluſionem defendamus.

Ad 1. arg. Ad primum ergo argumentum non deerit, qui reſpondeat,propoſitionem de præterito in materia contingenti eſſe neceſſariā, & probet: quia propoſitio neceſſaria eſt ea, quæ ſi vera eſt,non poteſt eſſe falſa: ſi falſa, nunquam poteſt eſſe vera, hujuſmodi ſunt autem omnes de præterito: quemadmodum enim fieri non poteſt eriāde abſoluta potentia, ut Socrates non diſputaverit,ita nullo pacto fiet,ut hæc propoſitio, Socrates diſputavit, vera eſſe deſinat. At hæc reſponſio aut æquivoca, aut falſa eſt: ſi enim attendit neceſſitatem ex connexione extremorum, ut attendere oportet, conſtat nullam propoſitionem in materia contingenti poſſe fieri ſimpliciter neceſſariam,cum termini potuerint non conjungi: ſi verò neceſſitatem conſiderat non ex habitudine extremorū,ſed ex ſtatu in quo ſunt, ex hypotheſi quod fuerunt, æquivoce & impropriè neceſſariam propoſitionem uſurpat.

contra p... unam partem reſ... dēt aliqu.

Vera pr... mi argumenti ſolutio.

Quare ad argumentum reſpondendum eſt, prædicatum contingens nō oportere, ŭt ſit cōjunctum ſubjecto in tempore, quo propoſitio effertur, ſed in eo,quod per eandem ſignificatur: nam ratione illius temporis verificatur propoſitio: at prædicatum contingens in tempore præterito copulatum fuit cum ſubjecto. Ad confirmationem reſpondetur, ad veritatem propoſitionis de præterito requiri veritatem unius, vel multarum propoſitionum de præſenti: fuerunt autem veræ tot propoſitiones de præſenti, quot requiruntur, ut hæc ſit vera, Neſtor vixit centum annos, ſcilicet, vivit hoc anno, vivit hoc anno, &c. Similem doctrinam tradit Durandus in 3. diſt. 22. qu. 1 ad ſecundum, ait enim ad veritatem hujus, omnis homo cucurrit non oportuiſſe, ut omnes ſimul currerent, ſed ſinguli in diverſo tempore.

Durand.

Reſponſio ad 2.

Ad ſecundum argumentum dandum eſt utrumque membrum. Ad impugnationem primi negandum eſt illas hypotheſes eſſe ſimiles: nam ſuppoſitio,quod res ſit,intrinſeca rei, involviturque in propoſitione de præſenti, quæ ex modo ſignificandi ſuo ſupponit rem eſſe: at ſuppoſitio,quod res futura ſit,cum ſit omninò extrinſeca, nihil ponit in re, nec indicatur à propoſitione de futuro, & idcircò eam non reddit veram. Ad impugnationem ſecundi membri dicendum eſt,longe diverſo modo eſſe indifferentem rem contingentem futuram, ac præſentem: hæc enim ita eſt indifferens, ut jam habeat unam partem determinatam, ratione cuius propoſitionis veritas determinata ſit, & cognitio non modò certa, ſed etiam neceſſaria, ut docet S.Thom. 1. contra Gent. cap. 67. & nos tradēmus in primo Poſter. res verò futura nullam adhuc partem habet, per quam determinet propoſitionem.

Suppoſitio diverſo modo habet ad propoſitionem de præſenti & futuro.

Ad 3. Ad tertium negandum est propositum fundamentum non esse sufficiens pro utrisque propositionibus. Ad primam impugnationem respondetur, in illis propositionibus dupliciter usurpari posse vocabula, visus, & illuminatus: primo ut nomina, quo pacto non significant ullum tempus, estq; propositionum sensus, aerem nunc actuari à lumine, parietem à visione, & sunt propositiones de præsenti, & determinatè veræ: secundo modo usurpantur ut participia præteriti temporis, & reddunt propositiones de præterito, ac falsas, cum asserant aerem in tempore præterito per eam illuminationem fuisse illustratum, & parietem visum: quod falsum est. Ad secundam probationem eiusdem antecedentis, omissis aliorum responsionibus, negandum est successivum nō esse extra suas causas, quatenus sat est ad veritatem propositionum de præsenti, ad eam enim non requiritur necessario, ut totum significatum simul existat, sed vel totū simul, vel paulatim, ut significatur à verbo: est verò adeò certum, verba significare res existentes successivè, ut Divus Thomas lect. 5. huius libri, indicaverit non consignificari à verbo aliam durationem, quam successivam.

Vocabula visus, & illuminatus dupliciter usurpari possunt.

Solvuntur argumēta contra secundam partem.

Solutio primi.

D. Thom.

Nobis in præsenti sufficit id, quod alii tradunt, speciatim Scotus in 4. dist. 8. qu. 2. art. 3. concl. 4 & 5. verbum ratione prædicati determinari ad significandum tempus, vel instans, si enim prædicatum indivisibiliter fiat, importatur instans, si continuè, & successivè tempus. Hinc ad argumentum negamus hanc, Petrus movetur, significare instans, in quo motus esse non potest, significat enim tempus, quod licet non sit præsens secundum aliquam partem certam, est tamen secundum partes incertas, quæ rectè dicuntur in præsenti decurrere. Instabis te accipere propositionem, ut denotantem solum instans, in eo autem non esse motum, nisi supponatur futura aliqua pars, quam illud instans copulet cum præcedenti: ergo rem significatam per propositionem de præsenti pendere ex futuro contingenti.

Scotus.

Verbum ratione prædicati determinatur ad significandū tempus instans.

Objectio.

Totum admittunt aliqui, astringuntque conclusionem Philosophi ad propositiones de præsenti, quæ non dependent à re de futuro. Respondendum tamen est propositionē eo modo acceptam esse determinatè falsam, quia significat rem in instanti moveri, cum Aristoteles 6. Physic. decreverit mobile in instanti mutatum esse, non moveri. Ad ultimum respondetur propositionem demonstrantem esse determinatè veram, vel falsam, sive enim significet demonstratam esse determinatè veram, sive indeterminatè, semper habet objectum sufficienter positum extra causas, cum quo aut conformetur, aut difformetur: nā primo modo accepta est falsa, quia significat esse determinatè verum: quod est indifferens: secundò est determinatè vera, siquidem significat id, quod revera est.

Quorundā responsio.

Art. 7.

Ad instantiam vera responsio.

Solutio secundi.

ARTICVLVS III.

QVID DOCVERIT ARISTOTELES *de propositionibus de futuro contingenti.*

Quod ex toto hoc capite colligitur, est propositiones de futuro contingenti non esse determinate veras, sed indeterminate, hoc est, aut veras aut falsas. Sed quæ sit mens Aristotelis in hac sententia nō cōveniunt autores, afferemus breviter eorū explicationes. Prima est eorū, qui simpliciter negant in his propositionibus esse actu veritatem, aut falsitatem, sed utranque in potentia: credunt, scilicet, neutram contradicentium esse veram, aut falsam, sed utranque paratam esse ad accipiendā veritatem, aut falsitatē, & ita interpretātur eas esse indeterminate veras, aut falsas: ita censuerunt quidem Parisienses relati ab Stephano Burlefer supra Bonavent. in 1 dist. 38. art. 1. quæst. 1. ad secundum quorum sententia probari potest hoc modo: propositio est vera aut falsa, quia res est, aut nō est, sed futurū contingens est indifferens, ut sit, vel non sit: ergo propositio illud significans erit indifferens ad veritatem, & falsitatē: neutram verò habebit.

Prima expositio circa mentē Philosophi.

Burlefer.

Bonavent.

Huius sententiæ fundamentū.

Hæc expositio tam aliena est à mente Philosophi, quantum aberrat à veritate. Primum patet ex hoc capite, in quo Aristoteles non semel probat in contradictione de futuro necessario reperiri veritatem, aut falsitatem. Secundū probatur primò ex definitione enunciationis, à qua non excluduntur contradicentes de futuro. 1. Deinde nisi aliquam haberent veritatem, cur magis dicerentur verę, vel falsę, 2. quam veræ & falsæ copulativè, si æque præparatæ sunt ad utranque? imò cur non dicantur neque veræ neque falsæ, si actu nihil horum sunt? quod enim utrumque expectent non sufficit ad sortiendam denominationem. Denique res per contradictionem significata, etsi 3. non est determinata, ut sit, vel determinata, ut non sit, disjunctivè est tamen determinata disjunctim, ut sit vel non sit: ergo eodem modo se habebit propositio quoad veritatem, & falsitatem. Argumentum illius sententiæ infeiius dissolvetur. Cæteri omnes autores conveniunt, in propositionibus de futuro esse actu veritatem, aut falsitatem, sed multum inter se dissident.

Hanc explicationē esse contra Philosophum, ac rationem ostenditur

Secunda ergo expositio est, reperiri quidem Secunda.

 veri-

Expositio proponitur.

veritatem, & falsitatem in propositione de futuro, non tamen hanc esse designatè veram, illam designatè falsam: sed contradicentium alteram indeterminatè esse veram, alteram indeterminatè falsam, valereque idem particulā (indeterminatè) ac indistinctè, seu disjunctim, eo modo, quo dicimus alterum oculum indeterminatè esse necessarium ad videndum, non tamen hunc vel illum. Ita videtur explicare Aristotelem D. Thomas hoc loco: expressius illum sic intelligunt, & sequuntur Aureol. Cathar. Bassolis & alii adducendi sequenti articulo, fuisse hanc Aristotelis mentem manifestè deprehenditur ex fine capitis illis verbis, omne nanque necesse est esse, aut non esse, & item fore, aut non fore, non tamen necesse est distinctè alterum fore: unde infra sic colligit. Quare, cum orationes ita sint veræ, quemadmodum sese habent res ipsæ, patet contradictionem ipsam eandem cum illis legem subire: atq; ut apertius ostenderet, se negare veritatem, & falsitatem esse in propositionibus separatim sumptis, cum id negat, ait neutram partem esse veram distinctè, quod nos disjunctivè exponimus, alii determinatè.

Probatur autoritate D. Thom. Aureol. Cathar. Bassol.

Expositio impugnatur.

Verùm, quidquid sit de mente Aristotelis, non facilè huic sententiæ acquiescerem, quoniam cum veritas sit quædam adæquatio cum objecto, vel relatio illam consequens, quæ deposcit subjectum, in quo sit, nisi intelligatur esse in aliqua ex contradicentibus, quomodo quæso inter utranque volitabit incerta, quod fata ferant, ubi sistere detur.

Vera sententia astruit alteram partem de fut. contin. esse determinatè veram.

Ob hanc, & efficaciores rationes articulo proximo afferendas, major Theologorum, ac Philosophorum pars astruit, in utravis parte contradictionis de futuro seorsim, ac distinctè sumpta esse veritatem, aut falsitatem, quod, cum videatur Aristoteli repugnare, conantur eorum pleriq; ostendere non fuisse ejus mentem negare in propositione de futuro esse actu, & distinctè veritatem, neque id significare, cū negat esse determinatè veras, sed aliud per vocabulum determinatè indicare, quod variis modis explicāt hujus tertiæ sentētiæ autores.

Particula indeterminatè variis modis explicatur: primus modus. Richar. Ocham. Major. Gabri. Sotus. Lych.

Primus est, idem valere esse indeterminatè veras, ac non necessariò veras, quæ enim vera est, ita se habet, ut possit esse falsa: similiter quæ falsa est, ita ut vera esse queat. Hanc sequuntur Richar. in primo d. 38. art. 1. q. 5. ac primum. Ocha. ibi quæst. uni. ad primum principale. Major. quæst. 1. Gab. quæst. artic. 2 notabili 7. Scotus in eodem 1. dist. 9. §. ad argumenta principalia. Lichet. ibi. Major ibidem quæst 4. artic 2. Petrus de Aliaco. disp. 1. art. 1. littera E. Abulensis parte 2. defensorii cap. 8. Sotus in c 9. Epistolæ ad Romanos. Corduba lib. 1. quæst. 55. dub. 2. §. ex quibus constat, & dubio 3. Probari potest hæc expositio primo, quia Arist. eodem modo negat alteram partē esse determinatè veram, quo asserit alteram in confuso esse veram: sed in confuso altera pars est necessariò vera, & altera necessariò falsa: ergò cum docet unam partem non esse designatè veram, intelligit non esse necessario veram. Secundo: nisi ita intelligat, ejus rationes nihil colligunt, præsertim illa, qua infert, omnem tolli contingentiam, si propositiones veræ sint: enimverò ex eo tantum, quod veræ sint illud minime sequitur, ut non sequitur, ex eo quod Deus certo cognoscat omnia eventura, aut non eventura, ea esse.

Major. Petrus de Aliac. Abulens. Sot. Cordub.

Duplici ratione stitur expositio.

Hæc explicatio etsi gravium Autorum sit, & in Aristotele habeat fundamentum, non est tamen ad illius mentem. Primo, quia vix utitur vocabulo illo (indeterminatè) quod hujus explicationis Autores vertunt in non necessario: sed perpetuo ait neutram partem esse verā distinctè. Secundo, quia ex eo, quod propositiones admittantur determinatè veræ, infert tanquam absurdum eas esse necessario veras. Demum quid novū diceret de his, quod propositiones de præsenti non habeant: nulla enim contingens est de præsenti in terminis humanis, quæ mutari non possit in falsam. Additum est (in terminis humanis) quoniam hæc, Deus cognoscit Antichristum futurum, esto sit de re contingenti, postquam semel est vera, mutari nequit, quod pari modo dicendū de aliis in divinis. Adhæc falsum est de futuro veram posse de facto mutari in falsam, aut è contra, ut statim patebit. Ad primam conjecturam præcedentis explicationis negandum est, eodem modo attribui à Philosopho veritatem toti disjuncto, & negari singulis partibus: nam de toto ait necessario esse verum, vel falsum, de singulis non esse distinctè talia. Ad secundum concedit Bonaventura in 1. dist. 38. artic. 2. quæst. on. 1 ad secundum, rationem Philosophi esse sophisticam, dum à simplici veritate infert necessariam, & necessitatem rei: quod forsitan ideo fecit, quia non existimavit posse propositionem de futuro esse veram, nisi esset necessaria, quæ omnia falsa sunt.

Horum autorum explicatio rejicitur.

Secundò.

Tertiò.

Eorum rationes [illegible]untur.

1.

2.

Bona[venture]

Secundus modus exponendi Aristotelem est, asserendo ipsum solum negasse propositiones ita esse designatè veras, ut à nobis cognosci possint. Hic tribui potest D. Thomæ part. quæst. 14. artic. [illegible] & aliis supra. Cæterùm nullius momenti est interpretatio: tum quia multæ sunt propositiones de præsenti, quarum veritas etiam Angelis occultatur, ut Rex Galliæ cogitat de recuperando regno: tum quia veritas & falsitas propositionis attenditur ex illius conformitate, aut difformitate cum objecto

Secundus modus declarans Aristotel. D. Thom.

Impugnatur.

objecto, ut patet ex supradictis, sed conformitas cum objecto prius natura est in propositione, quàm à potentia cognoscatur: nisi hi autores velint significare, ideo in illis propositionibus respectu nostri veritatem, aut falsitatem non esse, quia nequimus eas efformare ob rei ambiguitatem: sed nec isto modo verum assumunt, cùm multas formemus ob probabiles conjecturas, nec si verum esset, satisfieret, ut negaretur propositiones esse determinatè veras.

Proponitur ultimus modus.

Vltimus respondendi modus, quæ est veluti quarta sententia, cognoscit in propositionibus de futuro duplicem acceptionem: unam, si comparentur cum effectu futuro, ut in se erit, non respiciendo ejus causam: aliam, si conferantur cum eodem, ut continetur in sua causa ad agendum, vel non agendum indifferenti. Distinxisse videtur hanc duplicem acceptionem rei futuræ Aristoteles in secundo de generatione capit. ultimo, & de futuro primo modo accepto ait, verum esse dicere ipsum fore: de futuro secundo modo, rectè dici ipsum futurum, nihil tamen repugnare de facto nunquam esse. Iuxta hæc ergo, si propositio sumatur in ordine ad rem, non habita ratione causæ, vera est aut falsa, quia res erit, aut non erit, aliter dicendum, si accipiatur per ordinem ad eandem rem, ut contentam in causa indifferenti, & ab ea suo in esse dependentem. Hanc sententiam expressè tradere videtur D. Thom. 1. part. quæst. 19. artic. 7. ad secundum, cum ait, Deum aliquando pronunciare aliquid futurum secundum ordinem causarum naturalium, quod nunquam erit ob superius suæ voluntatis secretum: simile quid habet in quæst. 12. de veritate art. 10 ad 7. Cajet. 12. quæst 40. artic. 3. ita loquitur, cùm dicimus pluviam futuram, causas pluviæ significamus adesse præparatas; cum autem dicimus, pluvia erit, ipsam pluviam ponendam in esse dicimus. Capr. in 1. dist 38. ad 3 Aureoli contra 7. conclusionem ait: in omni propositione de futuro designari respectum ad causam.

Arist.

Propositio in ordine ad rem vera est, vel falsa, at in ordine ad causam indifferens.

D. Thom. *Cajet.* *Capr.* *Aureol.*

Propositionem in ordine ad causam esse indifferentem. Probatur Primò.

Efficere propositionem de futuro priorem sensum, in ordine ad rem secundum se, tradunt omnes, qui veritatem determinatam in ea agnoscunt, & nos postea ostendemus: quod autem posteriorem efficiat, colligit Divus Thomas loco primæ partis citato, ex eo scripturæ loco Esai. 38. Dispone domui tuæ, quia morieris, & non vives, quod, cùm à Deo denunciatum sit Ezechiæ, verum esse oportuit, saltem secundum causas naturales, etsi postea non cōtigerit. Simile illud Ionæ 3 Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur. Deinde futurum, quando à propositione significatur, accipitur secundum aliquid esse, sed actu non habet aliud esse, quam in sua causa: ergo significatur esse futurum, prout in ea continetur, neque adeò non præscinditur propositionis significatum à respectu ad causam.

D.Thom.

Secundò.

Improbatur hic dicendi modus.

Hæc sententia nihilò magis, quam cæteræ probanda est, & quia falsam adhibet distinctionem illorum sensuum, & quia ea admissa in difficultatem secundæ sententiæ incurrit, primum ut ostendatur, advertendum est, aliud esse loqui de re futura sub his terminis formalibus, futurum, aut fore, quod vocari potest, agere de futuro in actu signato, aliud quasi materialiter, & in actu exercito, cum dicitur hoc, vel illud eventurum, v. c. cum dicimus Socrates disputabit, Antichristus erit. Ac priori quidem modo distinguere Aristotelem, tum loco citato, tum in libro de divinatione per somnium, duplicem acceptionem rei, quæ nondum est: aliam, qua consideratur res, quæ nondum est, esse tamen potest, sive aliquando constituatur extra causam, sive non. aliam, qua accipitur res contingens possibilis & quæ de facto erit. Rem acceptam primo modo vocat Aristoteles futuram, quasi dicat nondum existentem, & tamen possibilem per suas causas existere: de re verò accepta secundo modo ait dici fore. Vnde minimè infertur, propositiones contingentes ex mente Aristotelis efficere duos illos sensus, quando significant rem materialiter sumptam eventuram, aut non eventuram.

Futurum bifariam sumi potest.

Arist.

Propositiones de futuro nō significare rem in causis probatur. Primò.

Probemus igitur propositiones de futuro non significare rem prout continetur in causis. Quod primò ostenditur ex Aristotele, vocat enim has propositiones absolutas, quemadmodum & cæteri Philosophi: sed si efficerent illum sensum, essent modales: nam futurum in ea acceptione dicitur, quod nondum est, & esse potest: ergo si propositio hoc modo illud significat, hunc habet sensum: hoc possibile est esse. Secundò, esse effectus in sua causa non est futurum, sed præsens, si causa jam existit, ergo propositio significans effectum prout in causa, est de præsenti. Tertiò, enunciatio est conferenda cum effectu in ea differentia temporis, in qua illud significatur; sed enunciatio, de qua agimus, significat rem in tempore futuro, in qua jam non continetur in indifferentia causarum, ergo nunquam potest eo modo accipi, ut conferatur cum significato in indifferentia causæ. Minor, & consequentia notæ sunt, si designetur punctum indivisibile futuri temporis, id quo significetur aliquid futurum, in hujusmodi enim puncto jam res est determinata ad esse. Major probatur, tum ex natura propositionum, tum ex propositionibus de præterito, quæ iccircò veræ sunt, cum res jam non existant, quia dijudicantur

Secundò.

Tertiò.

ex differentia temporis præteriti, in quo res erant.

Fundamenta alterius partis dissipantur.

Quæ adducta sunt in confirmationem alterius partis, ita dissolvenda. Imprimis quod attinet ad Aristotelem, cum fateamur illum hac in re lapsum fuisse, cur alia loca de eadē materia defendamus: sed quæ afferuntur, non sunt ad rem, quia solum explicat, de quo dicatur futurum, & non fore, & de quo affirmetur utrumque, nihil vero tradit de significatione propositionum de futuro. D. Thomas potius favet nostræ sententiæ, nam cùm ait Deum pronunciare aliquid futurum, nō asserit illud esse dubium, neq; enim Deus loquetur, quod verum non est, imò ait, ita jam esse determinatum in causis naturalibus, aut de meritis hominum: quare non docet prædictas propositiones esse indifferentes in ordine ad causas, sed determinatas. Vnde in quæst. 12. de veritate expresè docet, medium verè affirmare posse, aliquem moriturum si ita continetur in causis, hoc est, si causæ ad hoc determinatæ sunt, licet postea non moriatur, loquitur ergo D. Thomas in illis locis, non de veritate, quæ est inter propositionem, & rem, sed de veritate per ordinem addicentem, censetur enim verum dicere, qui pronunciat futurum id, ejus videt præparatam causam, licet extraordinariè impediatur. Cajetan. apertius stat pro nostra sententia, ait enim hanc propositionem, pluvia erit, significare ipsam pluviam ponendam in esse non habito respectu causarum: quod verò prius dixerit, cum dicimus, pluviam futuram causas præparatas significamus, nihil favet præfatæ acceptioni, quia loquitur de futuro in actu signato, explicans quid appellari possit futurum.

D.Thom. Mens D. Thom. aperitur. De qua veritate loquutus est D.Th. *Cajet.*

Ad primam probationem de instituto D. Thom. dictum est, sensus verò illarum propositionum scripturæ, & similium non est absolutus, sed conditionatus, sensus primæ juxta expositionem indicatam à D.Thom. ea quæst. 19. 1. par. est, morieris secundum naturæ & ægritudinis cursum, quod verum erat, Secundæ, subvertetur Ninive, nisi pœnitentiam egerit. Quo pacto etiam explicatur ille locus Genes. 20. ad Abimelech: En morieris propter mulierem quam tulisti: subintelligitur nisi illam reddideris, (ut inferius explicatur.) Nunc ergo redde viro suo uxorem, si autem nolueris reddere, scito, quod morte morieris. Ita hæc loca interpretantur communiter Patres.

D.Thom. Dissolvitur prima probatio. *Genes.* Exponuntur loca sacræ paginæ.

Ad secundam respondetur significatum propositionis duplex habere esse, aliud objectivū, aliud reale: sed illius veritatem, desumendam esse ex reali, ut in 4. cap. visum est. hoc autem in propositionibus de futuro non est necessarium, ut sit actu, sed in eo tempore in quo propositio indicat, quare non esse recurrendum ad esse rei in sua causa.

Dissolvitur secunda.

ARTICULUS IV.

PROPOSITIONES DE FUTURO contingenti esse determinatè veras, aut falsas.

Certissima est, hodieque receptissima conclusio: propositiones de futuro contingenti habere determinatam veritatem, aut falsitatem. Ita sentiunt præter autores citatos in tertia sententia Gregor. in 1. dist 38. q. 1. art. 2. Bonav. art. 2. quæst. 1. Stephanus Burlepher art. 2. in solutionibus argumentorum, ubi ait oppositam sententiam fuisse Romæ damnatam, Alensis 1. part. q. 15. memb. 7 Ex Philosophis Boetius hoc loco, editione secunda. ibidem Iandunus, Burlæus, & Faber. Ex patribus D. Anselmus, Iustinus Martyr, Origines, Damasc. Chrys. Cyril. Hieron. infra.

Greg. Bonav. Steph. Bur. Alens. Iand. Burl. Faber. D. Ansel. Iustin. Orig. Damasc. Chrysost. Cyril. Hieron.

Probatur primo ex principiis Philosophicis. Ea propositio, quæ actu confirmatur objecto, est actu, & determinatè vera, & quæ difformatur actu, est determinatè falsa: sed altera pars contradictionis est actu conformis rei, altera difformis: ergo reperitur in eis distinctè veritas & falsitas. Major constat ex definitione veritatis. Minor probatur, propositio quæ ita habet in significando, ut res significata in essendo, est illi actu conformis, quæ aliter se habet, actu difformis: sed una pars contradictionis ita prorsus significat, ut res habebit, altera oppositum: ergo illa est determinatè vera, hæc determinatè falsa.

Propositiones de fut. conting. habere determinatam [veri]tatem, [&] falsi[tatem] oste[nditur] primò.

Respondebunt, ex parte quidem propositionis dari omnia necessaria ad confirmationem cum objecto; sed quia futurum nihil modo est, non dari actualem conformitatem: at hoc supra eversum est, cum diximus, non oportere, ob objectum propositionis de futuro habeat esse realem in præsenti, sed in eo tempore, in quo significatur. Si enim ad actualem cōformitatem inter propositionem, & rem, utriusque existentia requireretur, nec propositiones necessariæ, nec divina cognitio actu conformarentur rebus non existentibus.

Resp[onsio] ad pr[imam] rationem rejici[tur].

Secundo, nisi altera pars contradictionis determinatè vera sit, altera falsa, sed utraque confusè, & indistinctè, sequetur non dari inter illas propositiones contradictionem: quod sic ostenditur. In contradicentibus debet altera negare totum id, quod altera affirmabat, ut docuit Aristoteles cap. 6 sed si propositiones confusè tantum significant rem, & prout est indif-

Secundo.

indifferens, neutra repugnat significato alterius, siquidem, ut fatentur, utraque significat rem ut indifferentem ad essendum, & non essendum, verbi causa Socrates peccabit, significat Socratē ita peccare posse, ut indifferens sit ad oppositum: Socrates non peccabit, significat eo modo cessare posse à peccando, ut alteram quoque partem amplecti possit, ubi nulla apparet repugnantia.

Tertiò. Tertiò ex eodem Aristotele, qui in hoc capite non semel ait, in propositionibus universalibus contingentibus dari determinatam veritatem & falsitatem: ergo idem asserendū de singularibus, est enim par omnium ratio, cum æque indifferentia sint significata harum propositionum, omnis homo flebit, aliquis homo non flebit, atque harum, Socrates flebit, Socrates non flebit, præsertim cùm particularis veritas danda sit ratione alicujus singularis.

Quartò. Quartò, idem demonstratur ex principio partim fidei, partim luminis naturalis, quod hujusmodi est. Deus cognoscit actu, & determinatè significatum propositionis futurum in ea differentia temporis, quam propositio significat: ergo videt propositionem esse illi objecto conformem: ergo illa est in se, & respectu cujuscunque conformis. Antecedens facilè ostendi posset tum ex sacra Scriptura, tum ex Patribus, & ratione perfectæ providentiæ.

Prima cōsequentia nititur his rationibus. Prima consequentia est evidens, imprimis si loquamur de propositione, quam ipse Deus format de re futura: cum enim cognitio Dei perfectissima sit, non solum apud se dicit rem determinatè esse eventuram, sed cognoscit

1. se habere hāc de re judicium, illudque verissi-

2. mum esse. Deinde hoc ipsum cognoscit in propositionibus, quas prophetæ per revelationem ab ipso Deo acceptas proferunt, nec enim Deus eas revelaret, aut suo nomine vulgari permit-

3. teret, nisi verissima esse cognosceret. Denique idem constat de cæteris, quas alii temerè formant, non potest enim absque injuria negari Deum videre, an conformes sint cum re, quam ipse intuetur determinatè futuram. At vero parum refert à quo propositio efferatur: ut vera sit, aut non: cur enim verior sit hæc prolata à ChristoDomino, hodie ter me negabis (quam determinatè veram fuisse, non ambiget, nisi qui impio ausu affirmabit Christum servatorem potuisse se exponere periculo mentiendi) quam si proferretur ab aliquo discipulo, præsertim qui illam acciperet, ut poterat, tanquam de fide.

Secunda consequētia ratione, & autoritate nititur. Secunda consequentia inde suadetur, quia propositio nō est vera, quia à Deo cognoscitur, sed idcirco à Deo vera esse cognoscitur, quia in se vera est, ut docent communiter Patres, ac Theologi, Origenes libr. 7. in cap. 8. ad Romanos, & lib. 2. contra Celsum pag. 78. Damasc. dialogo contra Manich. Iustinus quæst. 58. Cyrillus lib. 9. in Ioannem cap. 10. Hieron. in 16. Isai. August. 5. de civitate Dei cap. 10. Leo serm. 16. de Nativitate. Accedunt Magister in 1. d. 38. & cæteri Theologi ibidem: Ratio est manifesta, quia, cognitio futurorum est speculativa, ut cum D. Thom. supra diximus, quia non est causa, ut res sit, sed supposito quod res sit, illam cognoscit, alioqui cum Deus eodem modo per hanc scientiam cognoscat, mala, ac bona futura esset malorum causa.

Orig. Damasc. Iustin. Cyrillus. Hieron. August. Magist.

ARTICVLVS V.

ALIORVM OBIECTIONES AD versus propositam sententiam dissolvuntur.

AVreolus in prima dist. 39. qu. 1. artic. 1. conclus. 1. & art. 3. conclus. 2. Bargius ibidem §. ad argumenta principalia, Bassolis dist. 38. quæst. 1. ar. 3. ad primū. Catharinus libello de prædestinatione post initium, & libello de veritate enunciationum (infertur etiam Ægidius in primo distinct. 38. quæst. tertia) asserunt cum Aristotele neutram partem contradictionis de futuro esse determinatè veram. Quod aliquibus argumentis confirmari solet. Primum esto ipsius Aristotelis argumentum. Si una pars sit determinatè vera, res necessariò eveniet, ergò illationem prō bat, quia si vera est pars cùm nō possit assignari instans, ex quo cæperit esse vera, non est enim major ratio, cur heri, quam ante mille annos ceperit: ergo ex æternitate vera est, sed quod ex æternitate verum fuit, non potest verum non esse, atque adeo est immutabiliter verum, & per consequentiam necessario verum: nihil enim differri videtur necessarium, & immutabile: ergo rectè infertur rerum necessitas ex veritate propositionum, & consequenter consultatio, & deliberatio de medio tolluntur.

Aur. Barg. Bassol. Cathar. Ægid.

Opponū tur quædam objectiones contra veram sententiam. 1.

Respondetur negando primam illationem. Ad probationem concedenda est major propositio, distinguenda minor: si enim illius sensus est, quod propositio ex æternitate vera non potest esse falsa, supposito quod semel fit vera, concedenda est: sed ex eo non sequentur subjectæ consequentiæ, scilicet esse immutabiliter, & necessario veram, nisi sermo sit de necessitate ex suppositione, quia absolutè potuit esse propositio falsa, si res, ut potuit, aliter esset eventura. Nec, ut propositio dicatur mutabiliter vera, opus est, ut in quovis momento transire possit de vera in falsam, sed quod absolutè, & nulla facta suppo-

Responsio ad primā objectionem.

tione falsa esse possit. Si verus sensus minoris sit, quod verum fuit ex æternitate, absolutè mutari non potuisse, neganda est: cùm Deus ab æterno decreverit mundum in quodã puncto temporis, & spatii condere, & potuerit ob suam libertatem aliud decernere: ad aliud, quod ulterius objici posset, saltem post factam suppositionem, non posse res aliter evenire, & ideo merito intulisse Aristotelem, frustra esse consultationes superius responsum est, cùm diximus necessitatem ex hypothesi non tollere simpliciter libertatem.

2. Secundum argumentum sit. Inter propositionem necessariam, & contingentem hoc est, primum discrimen omnium penè Autorum suffragiis confirmatum, quod necessaria sit ab æterno vera, contingens in tempore. adeo ut pro eodem accipiatur propositio æternæ veritatis, ac necessaria: ergo repugnare aliquam propositionem esse contingentem, & ab æterno veram. Respondetur, illud discrimen constitui à Philosophis inter propositiones de præsenti, inter quas necessariæ, cum non requirant existentiam extremorum, semper sunt veræ, contingentes tunc veritatem habent, cum extrema existent. Nec temerè constituitur discrimen inter solas propositiones necessarias de præsenti, nam in materia necessaria incongruè fiunt propositiones de futuro, aut præterito, cùm earum significata nunquam esse desinant, aut incipiant. Nihilominus utile, & germanum harum propositionum discrimen est quod necessariæ significant connexionem extremorum absolute indissolubilem, unde simpliciter immutabiles existunt: contingentes vero significant dissolubilem connexionem, propter cujus inconstantiam, & veræ, & falsæ esse possunt.

Responsio ad secundam.

Discrimen inter propositiones necessarias & cõtingentes.

Tertium. Propositio est vera, vel falsa, quia res est, aut non est: sed res futura contingens est omninò indifferens ad esse & non esse: ergo propositio indifferens erit ad veritatem, & falsitatem. Hæc difficultas soluta sæpius est in superioribus. Verum quia nonnullis ardua videtur, eam rursum proponimus, & respondemus distinguendo majorem: si enim velit propositionem esse veram, quia res est in tempore, quo propositio profertur, neganda est, & in hoc sensu procedit minor: si verò intelligat in tempore, in quo propositio significat, concedenda, & neganda minor: jam enim ostendimus rem in differentia temporis futuri esse omninò determinatam, licet aliter habere possit, esse autem propositionem conferendam cum re, in ea tantum differentia temporis, quam verbum importat, superius ostensum est.

Responsio ad tertiam objectionem.

Quartum. Omnis veritas propositionis, aut causatur ab objecto, aut est illius causa, sed propositio de futuro contingenti formata ab homine neutrum habet: ergo vera non est. Major explicatur à D. Thoma prima parte, quæst. 16. articul. 2. ratione duplicis operationis nostri intellectus speculativæ & practicæ. Nam veritas speculativæ cognitionis ab objecto fit: veritas practicæ efficit ipsum objectum. Minor probatur primo de veritate, quæ sit causa rei, nam propositio de futuro nihil efficit in re ipsa, deinde nec causatur à re objecta, quia id, quod actu neque est ens, neque verum, causare veritatem non potest: sed futurum antequam sit, non est ens, ut docet D. Augustinus 12. confessionum cap. 3. in hæc verba: Futura nondum sunt, & si nondum sunt, non sunt. id autem quod non est ens, non esse verum perspicuè docet Aristoteles 9. Metaph. asserens veritatem sequi ad entitatem, & 4. cap. 2. asserens omnibus approbantibus veram esse passionem entis. Ad hoc argumentum, admissa majori (quidquid de prima illius parte, de qua in cap. hujus lib. diximus) neganda est minor quod eam partem, quæ negat veritatem propositionis non posse causari ab objecto non existente. 4.

D. Thom.

D. Aug.

Arist.

Respon. ad quartam.

5. Ad probationem primò negari potest futurum contingens, antequam existat, non esse ens essentiæ: ut enim aliquid sit vera essentia, & ut talis cognoscatur, non oportet actu existere, nec D. Augustinus negat rem non existentem esse ens essentiæ, sed existentiæ tantum, nec Aristoteles diffitetur veritatem sequi entitatem secundum se. Secundò permittendo res, antequam sint, nihil esse, adhuc negandum est eas non posse causare veritatem propositionis: primò, quia propositio non dependet ex illis, nisi sub consideratione veræ entitatis in tempore futuro, in quo dici possunt entia, & vera, secundo, quia ad causandam veritatem per modum objecti, non est opus entitate, cum superius ostenderimus conceptus pendere à negationibus, & cum illis conformari.

Quintò. Si propositio de futuro contingente esset determinatè vera, Deus cognosceret determinate illius significatum eventurum, si propositio ita significat: sed quod Deus præcognoscit eventurum, necessario evenit, ergo, si propositio de futuro determinatam habet veritatem, omnia necessario eveniunt. De veritate majoris dubitare non licet cum nihil verum esse possit, quod intellectus divini aciem effugiat. Minor probatur: quia, si ea, quæ Deus præcognoscit eventura, non necessariò, sed contingenter eveniunt, possent non evenire: ponamus ergo de facto.

facto non eveniſſe, nam poſſibili in actus po ſito juxta Philoſophum, nullum ſequitur incommodum: at tunc divina præſcientia falleretur, quod eſt omninò impoſſibile: ergo ea, quæ Deus eventura præcognoſcit, neceſſario erunt, proindeq; admiſſa hujuſmodi propoſitionum veritate certa, & determinata, omnis tollitur contingentia.

Duplex eſt neceſſitas absoluta ſeu conſequens, & ex conditione, ſeu conſequentiæ.

Vt omiſſis antiquorum deliriis, & Theologorum controverſiis, argumento breviter, & pro loco reſpondeamus, advertendum eſt ex Divo Thoma 1. part. quæſt. 14. articul. 13. duplicem eſſe neceſſitatem, unam abſolutam, quæ dicitur conſequentis, alteram ex conditione, quæ vocatur conſequentiæ. Neceſſitas abſoluta, & conſequentis datur, quando res ex natura ſua aliter evenire non poteſt, ut ſolē illuminare, hominem eſſe riſibilem. Neceſſitas conſequentiæ datur in eo, quod ex natura ſua eſſe, & non eſſe poteſt, facta tamen aliqua hypotheſi infallibiliter evenit, quod non tollit abſolutam contingentiam, quando hypotheſis eſt contingens. Veluti damnari eum qui eſt in peccato: facta enim ſuppoſitione, quod in peccato perſtitutus ſit: infallibile eſt damnari: ſimpliciter tamen liberari poteſt, quia perſeverantia in peccato eſt contingens.

Ad argumentum igitur reſpondemus conceſſo majori, diſtinguendo minorem: eſt enim vera de neceſſitate conſequentiæ, quæ contingentiam non excludit: falſa, de neceſſitate conſequentis: nam ſcientia divina circa futurum eſt ſuppoſitio contingens: quoniam Deus ita cognoſcit futura contingentia, ut, ſi ea futura non eſſent, illa minime cognoſceret: ut enim docet Auguſtinus tertio de libero arbitrio, cap. 4. futura non ideo ſunt, quia à Deo præſciuntur, ſed idcirco præſciuntur quia futura ſunt. Ad probationem minoris reſpondetur: quando Philoſophus docet poſſibili poſito in actu nullum ſequi incommodum, loqui de poſſibili ſecundum ſe, nulla facta ſuppoſitione, & ita rem habere in præſenti: ſublata enim omni ſuppoſitione, nullum ſequeretur abſurdum ex eo, quod res futura aliter eveniret, cum autem fiat ſuppoſitio ſcientiæ divinæ, quæ falli non poteſt, nihil mirum, ſi aliquod ſequatur abſurdū ex eo, quod poſſibile in actum reducatur. Quæ ad plenam argumenti ſolutionem addenda videbātur, de ſuppoſitione antecedente, & conſequente, intrinſeca, & extrinſeca, in Metaphyſica commodius proponentur.

Reſponſio ad argumentum.

Aug.

Ideo à Deo res præſciunturquia futuræ ſunt, non ē contra.

Explicatur locus Ariſtot.

FINIS LIBRI PRIMI.

IN SECUNDUM LIBRUM DE INTERPRETATIONE.

PROOEMIVM.

Quid in primo libro egit, quid in ſecundo auctoris. *Ariſt.*

Opus de Interpretatione Græcis eſt unicum in tres ſectiones diſtributum, quarum hæc poſtrema eſt: Latinis in duos dividitur libros, in quorum primo egit Ariſtoteles de ſimplici enuntiatione, ejus partes, genus, proprietates, ac nonnullas diviſiones commemorans. In hoc ſecundo libro alias diviſiones ejuſdem ſimplicis enuntiationis inculcat, Quæ ut pateant, ſciendum ex eodem Ariſt. 2. c. primi libri de priori reſolutione ſimplicium enuntiationum, quaſdam eſſe abſolutas, quas vocant de ineſſe, eo quod nihil docent, niſi prædicatum ineſſe ſubjecto, ut homo eſt juſtus, homo non eſt juſtus: alias modales, ut cōtingens eſt hominem ſedere. Simplices de ineſſe præter diviſiones in primo libro traditas, bifariam partiri poſſunt. Primo in infinitas, & finitas: infinitæ ſunt, definiente Ariſtot. quæ conſtant nomine infinito (intellige, aut verbo, quidquid reclament cum Boetio Lovanienſes, verbi cauſa, homo eſt non juſtus, vel non homo eſt juſtus: finitæ, quæ nihil habent infinitum, ut homo eſt juſtus homo non eſt juſtus. Secundò in enuntiationes de extremo conjuncto, ut Socrates eſt homo juſtus: & de extremo non conjuncto, ſeu, ut vocant, diviſo, quales ſunt hæ, Socrates eſt homo, Socrates eſt juſtus. Igitur Ariſtot. in duobus primis capit. hujus libri differit de propoſitionibus de ineſſe ſecundum utramque diviſionem. In tertio de modalibus In quarto occurrit dubio ex dictis oborto. D. Thom. Albert. aliique interpretes non exiſtimant has conditiones, finitum & infinitum, conjunctum, & diviſum, &c. eſſe differentias dividentes enuntiationem, ſed accidentia modificantia prædicatum, aut ſubjectum, aut verbum, intelligunt tamen non eſſe differentiaſs eentiales, accidentales eſſe non negabunt in nobis ſatis eſt: placuit autem per modum diviſionum eas proponere, ut conſentiat hæc doctrina cum ea, quæ traditur in tertio libro Inſtitutionum hujus Academiæ,

Enūtiationes infinitæ, & quæ finitæ.

D. Thom. Albert.

EXPLANATIO CAPITIS PRIMI,

SVMMA CAPITIS.

Distinguit Aristoteles hoc caput in tres partes. In prima differit de Enuntiationibus constantibus verbo, est, aut secundo, aut tertio adjacente, easque dividit in infinitas, & finitas: deinde earum explicat oppositionem, & consecutionem. In secunda docet idem dicendum esse de Enũtiationibus conflatis ex aliis verbis adjectivis. In tertia parte postquam ostendit enuntiationum repugnantiam, ut amplius explicet, in quibus sit ea repugnantia, assignat, quæ ex numeratis propositionibus simul veræ esse queant.

COMMENTARIVS.

Probat enuntiationis divisionem.

a *Quoniam autem affirmatio*) Vt ostendat, sufficientiam divisionis enuntiationis in infinitam, finitam resumit ex supradictis affirmationem, id est, enuntiationem affirmativam esse, quæ aliquid de aliquo dicit, id autem, de quo aliud dicitur, aut est nomen, aut nomen infinitum, quod vocat innominatum, quia ad suam usque ætatem non habebat nomen sibi proprium, ut cætera nomina, æquivoca, concreta, abstracta, &c. sed significabatur vocabulo communi, addita particula diminuente, scilicet, infinitum: quare omnis enuntiatio constare debet ex nomine finito, aut infinito, &

Omnis enuntiatio constare debet nomine infinito, aut finito.

quia explicando illa verba (quidpiam de quopiam) dixerat idem esse, atque unum de uno, subdit nomen infinitum significare aliquo modo unum, quod verum est ratione formalis significati, quæ est negatio alicujus certæ naturæ, licet connotative importet omnia: at cum ex solo nomine enuntiatio nõ constet,

Omnis enuntiatio ex nomine & verbo coalescit.

subdit sine verbo nullam fieri enuntiationem, sed omnem coalescere ex nomine & verbo, vel ex nomine infinito, & verbo, & intellige infinito. Exponit deinde se nomine verbi intelligere etiam casus verbi, qui possunt esse nota eorum, quæ de aliquo prædicantur.

Duo sunt notanda.

Duo hic advertenda sunt: alterum sub affirmationem intellexisse Aristotelem etiam negationem, 1. simplicem: est enim utriusque eadem ratio, & in utramque cadit propositionis descriptio: 2. alterum, cum ait omnem enuntiationem constare nomine, & verbo, intelligere non solum formaliter, sed etiam virtute, quod addimus propter has propositiones, currere est moveri, pœnitet me: in prima enim suppleat infinitiva nominum vicem, ut sæpe faciunt apud Latinos: in secunda virtute est vocabulum pœnitentia, est enim ejus sensus pœnitentia est in me.

Enũtiationum finitorum & infinitorũ oppositionem ostendit.

b *Quare prima est*) Insinuata divisione enũtiationum in infinitas, & finitas, incipit ostendere earum oppositionem à simplicoribus ordiendo: utitur verò particula illativa, quia dixerat proxime orationes constare non modo verbo, sed etiam verbi casibus, unde subinfert primam oppositionẽ esse in iis, quæ constant verbo, quanvis illud (prima) referri possit ad oppositionem enuntiationũ tertii adjacentis. Du-

In propositionibus de secũdo adjacente duplex est oppositio.

CAP. I.

Qvoniam a *autem affirmatio enuntiatio est quippiam de quopiam significans, hoc autem nomen est, aut id quod nomine caret, unum verò id esse, atq; de uno dici, quod est in affirmatione, oportet. Dictumq; est antea quidnam sit ipsum nomen, & quid etiam id quod nomine caret. Ipsum enim non homo non nomen, sed infinitum nomẽ appello. Infinitum enim nomen unum quodammodo significare videtur, quemadmodum, & non valet non verbum, sed infinitum nuncupo verbum. Omnis affirmatio profecto & negatio, aut ex nomine, & verbo, aut ex infinito nomine, verboq; constabit: namq; absq; verbo nulla est affirmatio sanè neq; ulla negatio. Etenim vel erat, vel fuit, vel erit, & quæcunq; alia sunt hujuscemodi verba, ex numero sunt eorũ, quæ posita sunt: significat enim insuper tempus.* b *Quare prima est affirmatio, atque negatio, homo est, homo non est. Deinde non homo est, non homo non est. Rursus omnis homo est, non omnis homo est, omnis nõ homo est, non omnis non homo est. Eadem est ratio, & de tempore ex acto, atque futuro.* c *Cum autem ipsum est tertium, insuper prædicato hoc pacto homo justus est. Vbi ipsum est tertium dico componi nomen, aut verbum in affirmatione, dupliciter jam ipsæ oppositiones dicuntur. Quare quatuor ob idipsum erunt hæc,* d *quorum duo quidem sic se habebunt ad affirmationem negationemve similitudine rationis, ut ipsæ privationes.* e *Duo vero non.* f *Nam ipsum est, aut justo addetur, aut non justo: quare & negatio similiter addetur, quatuor igitur erunt. Intelligamus autem id, quod dicitur ex hisce, quæ hic subscribuntur. Homo justus est, hujus negatio est, homo justus non est: homo non justus est: hujus negatio est, homo non justus non est. Hic enim ipsum est: & item non est, justo, & non justo adjungitur. Hæc igitur sic ordine posita sunt, ut in resolutivis dictum est.* g *Simili modo sese habebit oppositio & si nominis universaliter sit affirmatio: veluti omnis homo justus est, hujus negatio est non omnis homo justus est. Omnis homo non justus est: hujus etiam negatio est, non omnis homo non justus est.* h *Attamen non fit, ut similiter ea quæ per diametrum collocentur simul sint vera: sed fit nonnunquã Omnis homo justus est. Nõ omnis homo justus est.*

Non-

plicem ergò ſtatuit oppoſitionem in propoſitionibus de verbo Eſt ſecundo adjacente, quæ ſim-pliciores ſunt: una, cum uterque terminus eſt finitus in utraque enuntiatione, ut homo eſt, ho-mo non eſt: altera cum ſubjectum utriuſque eſt infinitum, ut non homo eſt, non homo non eſt. Eadem, inquit, oppoſitio fieri poteſt in univerſalibus, ut omnis homo eſt, non omnis homo eſt, omnis non homo eſt, non omnis non homo eſt, & in iis, quæ conſtant verbo præteriti, aut futuri temporis.

Duplex eſt oppoſitio propoſitionũ de tertio adjacente.

c *Cum autem ipſum eſt*) Enumerat oppoſitiones enuntiationum de verbo Eſt tertio adjacen-te, aſſeritque duas imprimis eſſe accepto ſubjecto finito, variato prædicato penes finitum, & in-finitum: altera igitur erit finitarum enuntiationum, ut homo eſt juſtus, homo non eſt juſtus, al-tera infinitarum ratione prædicati, ut homo eſt non juſtus, homo non eſt non juſtus: ex quibus patet in his duabus oppoſitionibus eſſe quatuor propoſitiones ſervato ſemper ſubjecto finito, & variato prædicato.

Quo pacto inter ſe afficiantur enuntiationes finitæ, & infinitæ.

d *Quorum duo quidem*) Secundum Porphyrium, Boetium, & Albertum docet, quo pacto affe-ctæ ſint inter ſe enuntiationes finitæ, & infinitæ quoad rationem conſequentiæ: primo igitur do-cet infinitas ita ſe habere, ut affimativa infinita inferat negativam finitam, non verò affirmati-vam, & infinita negativa inferatur ab affirmativa finita, non autem à negativa quod declarat exemplo enuntiationum privativarũ, id eſt, conſtantium prædicato privativo, ut homo eſt in-juſtus, homo non eſt injuſtus: quemadmodum, inquit, affirmativa privativa infert negativam finitam, & non affirmativam: ut homo eſt injuſtus, ergò homo non eſt juſtus: ſic affirmativa infinita infert negativam finitam, veluti, homo eſt non juſtus, ergò homo non eſt juſtus: rurſum ut negativa privativa infertur ab affirmativa finita, & non à negativa, verbi cauſa, homo eſt juſtus, ergò homo non eſt injuſtus, ſic etiam negativa infinita colligitur ab affirmativa finita, ut homo eſt juſtus, ergò homo non eſt non juſtus: quæ omnia conſpicua ſunt in ſubſcripta figu-ra.

Homo eſt juſtus — Finitæ — Homo non eſt juſtus

Inferuntur ex hac — Poſſunt eſſe — ſimul vera — inferunt hanc

Homo non eſt injuſtus — Privativæ — Homo eſt injuſtus

Hæ duæ — Poſſunt eſſe — ſimul vera — Hæ duæ

Homo non eſt non juſtus — Infinitæ — Homo eſt non juſtus

Quid ex privativa enũtiatione affirmãte infertur & quid ex affirmativa finita. Quid ex infinita negante.

e *Duæ verò non*) Confert nunc finitas cum infinitis, docetque non ita ſe habere ad in-finitas, ut privativæ ad eaſdem infinitas. Nam ex privativa affirmante ſequitur infinita affirmans, non negans, verbi cauſa, homo eſt injuſtus, ergò homo eſt non juſtus: at ex affirmativa finita non poteſt ſequi affir-mativa infinita, ſed negativa, neque enim ſe-quitur, homo eſt juſtus, ergo homo eſt non ju-ſtus, ſed, ergo homo non eſt non juſtus. Rur-ſum privativa negans colligitur ex infinita negante, ut homo non eſt non juſtus, ergo ho-mo non eſt injuſtus, cum interim negativa fi-nita non ſequatur ex infinita negativa, ſed ex affirmativa, quia non ſequitur, homo non eſt non

Non omnis homo injuſtus eſt.
Omnis homo injuſtus eſt.
Non omnis homo non injuſtus eſt.
Omnis homo non juſtus eſt.

i *Hæ igitur duæ ſunt oppoſitæ: aliæ verò duæ ſunt rurſus cũ non homo tanquã ſubjectũ quod-dam accipitur, ut nõ homo juſtus eſt, nõ homo ju-ſtus non*

est non justus, ergo homo non est justus, bene autem sequitur, homo est non justus, ergo non est iustus, quod videre est in subjecta tabella.

stus non est: non homo non justus est, non homo non justus non est. Atq; plures his oppositiones non erunt. Hæ vero seorsum ab illis: ipse per se ipsas

Homo est justus	Finitæ	Homo non est justus
Hæc non infert istam		Hæc non infert istam
Homo est non justus	Infinitæ	Homo non est non injustus
Hæc infert istam		Hæc infert istam
Homo est injustus	Privativæ	Homo non est injustus

Probat quatuor esse enunciationes de verbo est.

f *Nam ipsum est*) Probat, quod ante proposuerat, quatuor esse enuntiationes de verbo Est tertio adjacente, variato prædicato penes finitum, & infinitum: nam verbum est, aut sumitur affirmatum aut negatum: si affirmatum, addi potest prædicato finito & infinito: unde consurgunt duæ propositiones: si negatum, similiter addi potest finito & infinito prædicato, & emergent aliæ duæ, ut consideranti planum est. Addit eas ita describendas, ut dictum est in fine primi priorum, hoc scilicet modo: sub affirmativa finita ponitur negativa infinita, & sub negativa finita affirmativa infinita: collocantur verò hoc modo, ut facilior sit cognitio illationis, quem ordinem servavimus in priori tabella: in posteriori servavimus oppositum, ut appareret, quæ se non inferunt, quod ibi ostendere conabamur.

Quopacto describuntur enunciationes.

Præcedentes propositiones fieri possunt in terminis universalibus

g *Simili modo*) Docet easdem quatuor propositiones, quas in terminis indefinitis hactenus ostendit, fieri posse in terminis universalibus, inter quas eadem servabitur consecutionis lex, quod manifestũ est in subjecta figura. Advertendum tamen est ex forma, qua Aristoteles præfigit negationẽ his propositionibus de subjecto universali, rectè colligit ipsum nolle omnes esse de subjecto universali universaliter accepto, sed affirmativas de subjecto universaliter accepto, negativas de eodem particulariter sumpto. Etenim præponit negationem ante signum omnis, idem autem valet, non omnis atq; aliquis, quare nos in tabella signis utimur particularibus. Sapienter deinde facit affirmativas universales, & negativas particulares, si enim oppositum fecisset, non valeret consecutio, ut in præcedentibus: quia non sequitur, quidam homo est justus, ergo nullus homo est non justus.

ipsas erunt, cùm non homo tanquã nomine, utatur, ut patet. k Quibus autem non accommodatur, est ipsum ut cum hæc ponuntur, valet ambulat, & istiusmodi cætera: in iisdem facit hoc pacto positũ: ac si est ipsũ adjungeretur: ut valet omnis homo: non valet omnis homo: valet omnis non homo, non valet omnis non homo. l Nõ enim dicendum est nõ omnis homo: sed negationis nota: ipsum, inquam, non addenda est huic termino homo. Omnis enim non, significat ipsum universale, sed universalis prædicationis est nota: quod quidem ex hisce patet, homo valet, homo non valet: non homo valet, non homo non valet, hæ enim ab illis ex eo differunt, quia non dicunt universaliter. Quare omnis, vel nullus nil aliud significare videtur, quam affir-

Omnis homo est justus — Finitæ — Aliquis homo non est justus
Nullus homo est justus.

ex hac — particulares ponuntur — Inferunt has duas

Aliquis homo non est injustus — Privativæ — Omnis homo est injustus
Nullus homo est injustus.

Hæ duæ inferuntur — esse simul veræ — Hæ duæ

Aliquis homo non est non justus — Infinitæ — Omnis homo est non justus
Nullus homo est non justus.

h *Attamen non fit*) Dixerat has quatuor universales eodem modo se habere, atque indefinitas: nunc discrimen constituit, nam in prima tabella omnes anguli, hoc est, quæ per Diametrum collocantur, possunt esse veræ, ut in ipsa figura patet: in secunda, quæ inter nostras est tertia, non similiter, id est, non omnes, sed solæ particulares. ut non omnis homo est justus, non omnis homo est non justus: nam universales contrariæ sunt, ut omnis homo est justus, omnis homo est non justus.

Persistente subiecto infinito, & mutato prædicato fieri possunt aliæ Propositiones.

i *Hæ igitur*) Oppositiones hactenus explicatæ fiunt servato semper subjecto finito, variato prædicato penes finitum & infinitum. Docet fieri posse duas alias subjecto persistente infinito, mutato prædicato secundum finitum & infinitum, in quibus eadem consecutionis lex observetur hoc pacto, non homo est justus, non homo non est justus, non homo est non justus, non homo non est non justus: pari modo in universalibus. Monet inter has duas oppositiones, & priores non esse consecutionis legem. id enim significant illa verba (hæ verò seorsim ab illis ipsæ per se ipsas erunt) rationem assignat ex diversitate subjectorum.

Quid in secunda capitis parte doceat.

Boet.

k *Quibus autem non*) in hac secunda capitis parte ostendit in propositionibus constantibus verbo adjectivo: ut homo valet, homo ægrotat, fieri posse easdē oppositiones, quæ in propositionibus de verbo est, intellige secundo adjacente, ut enim rectè Boetius, etsi verbum adjectivum æquipolleat verbo est, tertio adjacente, secundum formam similius est eidem secundo adjacenti. Porrò oppositiones erunt altera constans utroque extremo finito, ut omnis homo valet, non omnis homo valet, altera persistente prædicato finito, & variato subjecto penes finitum & infinitum, veluti omnis non homo valet, non omnis homo non valet.

Dubium Arist.

Cur autem non facit Aristoteles oppositiones variato verbo penes finitum & infinitum: facilem rationem reddant, qui existimant ver-

bum

affirmationē, aut negationem universaliter dici. cætera igitur eadem sunt addenda m Cū autem huic affirmationi, omne animal justū est, ea negatio sit cōtraria, quæ significat nullum animal esse justum, patet has quidē nunquam esse simul veras: oppositas autē his veras simul nonnunquā esse, ut non omne animal est justum, & est aliquod animal justū. At hæc, nullus est homo justus, sequitur hanc, omnis homo non justus est. Hæc etiā non omnis homo non justus est, quæ quidem est illi opposita, sequitur illā, est aliquis homo justus: necesse est enim aliquem esse. n Patet etiam in singularibus quidem, si verum est interrogatum negare: affirmare enim verum esse: veluti, est ne Socrates sapiens? non Socrates ergo non sapiens est In universalibus autē non est ea vera quæ similiter dicitur: sed est negatio vera, velut, est ne omnis homo sapiens? non: ergo

omnis

bum in Oratione non manere infinitum, nos eam assignamus, quia vix discerni potest, an verbum sit negatum, an infinitum, unde quæ constant verbo infinito, etsi fieri possint, ut supra ostendimus in usu non sunt.

Regula ad reddendum subjectum infinitum.

l *Non enim*) Monet in reddendo subjecto infinito eam servandam esse regulam, ut particula negativa non addatur signo universali, sed subjecto post signum constituto, verbi causa dicendum non est. non omnis homo valet, sed omnis non homo valet. rationem assignat, quia subjectum significat rem universalem, signum solum est nota universalis prædicationis.

Nonnulla probat & exponit quid antea assumpsit.

m *Cum autem hæc*) Tradita doctrina, quæ erat scopus hujusce capitis, nonnulla explicat in hac tertia parte, quæ ad illius confirmationem desiderabantur. Primo igitur probat, quod ante dixerat, quasdam enunciationes per Diametrum pugnantes in tabella universalium posse esse simul veras, alias minimè, cujus rei gratia memoratis legibus contrariarum, & subcontrariarum sic arguit, si hæ propositiones ex Diametro respondentes, omnis homo est justus, omnis homo est non justus, possent esse simul veræ, cum posterior inferat hanc negativam., omnis homo non est justus, seu nullus homo est justus, quæ est contraria prioris, darentur duo contrariæ simul veræ. Deinde ostendit has, non omnis homo est justus, non omnis homo est non justus, quia per Diametrum opponuntur, esse simul veras, argumentaturque hoc modo, hæ sunt simul veræ, aliquis homo est justus, non omnis homo est justus, quia sunt subcontrariæ in materia contingenti, sed ex priori infertur hæc, non omnis homo est non justus, ergo illæ duæ erunt veræ.

Ex negativa finita affirmativa infinita deducitur.

n *Patet etiam*) Docet enunciationibus singularibus rectè colligi infinitam affirmativam ex negativa finita, si enim roganti, an Socrates sit sapiens, aliquis responderit, non, id est, non est sapiens, continuò licebit inferre, ergo est non sapiens: secus res habet in universalibus, si enim quis roget, an omnis homo sit sapiens, aliusque respondeat, non: haud congruè infertur ex negatione universalis affirmativa, de prædicato infinito, verbi causa: omnis homo est non sapiens. Quæ in hoc textu sequuntur, ostendunt nomen, aut verbum infinitum non efficere negationem, id est, negativam enunciationem, quæ sunt clara usque ad illa verba.

o *Hæc autem*) Repetit, quod supra dixerat, enunciationes de verbo est tertio adjecto, & subjecto infinito non habere habitudinem consecutionis cum enunciationibus de subjecto finito ob subjectorum diversitatem, & explicat exemplo, nam omnis non homo est justus, non omnis non homo est justus, nullam habet legem consequentiæ ad alias de subjecto finito, ut omnis homo est justus, aut omnis homo est non justus. Dixerat pari modo enunciationes de subjecto infinito inter se habere eandem consequutionis legem, quam servant de subjecto finito, eo quod habeant idem subjectum, ut omnis non homo est non justus, aliquis non homo est justus, quæ patent in subjecta figura.

Omnis non homo est justus	Infinitæ de subjecto	Non omnis non homo est justus.
Neutra infertur ex altera	Possunt esse simul veræ / Possunt esse simul veræ	Neutra infertur ex altera
Omnis homo est justus.	Finitæ de subjecto	Omnis homo est non justus.

Nomen & verbũ licet trãspo-

p *At enim Nomina*) Posuit sæpius in hoc capite Aristoteles subjectum ante prædicatum, & nomen post verbum, quod alicui dubitationem ingeret, docet nunc, hæc vocabula quantumvis transposita idem significare, hoc est, eundem sensum efficere: intellige si vocum situs tantum

nantur idem significant. tum mutetur servata eadem intelligentia, si enim formaliter mutentur termini, ut id, quod erat prædicatum, manet subjectum, vel è contrario, alius est propositionis sensus, ut Ammonius, Cajetanusq; declarat. *Ammon. Cajet.* Probat igitur quod dixerat, si Petrus est albus, albus Petrus est, non esset eadem enunciatio, sequeretur uni affirmativæ plures negativas opponi, quod impossibile esse ostendit cap. 6. libri superioris. Illationem probat, quoniam hujus affirmationis, albus Petrus est, negatio est hæc, albus Petrus non est, negatio verò hujus, Petrus albus est, si non sit eadem cum priori: vel erit hæc, non Petrus albus non est, vel hæc, Petrus albus non est, sed non esse primam patet, quia habet subjectum infinitum, ergo erit secunda, sed secunda est contradictoria illius, albus Petrus est, repugnat enim in veritate, & falsitate, ergo si nomina, & verba transposita idem non valent, hujus affirmationis: albus Petrus est, duæ erunt negationes, albus Petrus non est, & Petrus albus non est, assumpsimus in hac probatione subjectum singulare, ut res planior esset, quanvis Aristoteles utatur universali.

omnis homo non sapiens est, hoc enim est f[a]l[s]um: sed illud est verum, ergo nō omnis homo sapiens est. atq; hæc quidē est ea, quæ opponitur. illa vero est ea, quæ est contraria. Ea autem, quæ infinita sunt nomina, verbaque: suntq; opposita vocib. hisce, quæ sunt nomina, atq; verba: ut non homo, non justus: & hujuscemodi voces, sine nomine, verboq; videbuntur esse negationes: at non sunt, semper enim necesse est negationē esse veram vel falsam. At hisce, qui dixit, non homo, non magis, quam is, qui protulit homo: sed minus potius verum, vel falsum aliquid dixit: nisi quippiam ipsi addiderit. o *Hæc autem, est omnis non homo justus nihil idem, quod nulla illarum significat: nec item ea quæ est ipsi opposita: non est, inquam, omnis non homo justus. At hæc, omnis non homo non justus est, idem quod illa significat, nullus non homo justus est.* p *At enim nomina & verba transposita idem significant: veluti albus homo est, homo albus est. Nā si ita non sit, ejusdem affirmationis plures erunt negationes: at demonstratum est unam oppositam esse uni: hujus enim, albus homo est, negatio est, albus homo non est, hujus autem, homo albus est, si non est idem, quod ista, albus homo est: aut hæc erit negatio, non homo albus non est, aut ista, homo albus non est, at altera quidem negatio hujus est, non homo albus est, altera vero negatio hujus albus homo est, Quare affirmationis unius duæ erunt negationes. Patet igitur eandem affirmationem fieri negationemve, si nominis positio, verbique mutetur.*

QUÆSTIO UNICA,

VTRVM RECTE HABEANT, QVAE de consequentiis tradita sunt à Philosopho.

ARTICVLVS PRIMVS.

VTRVM EX NEGATIVA DE PRAEDICATO finito colligatur affirmativa de prædicato infinito.

Negativa pars nititur his rationibus. EST inter cæteras consequentias ab Aristotele commemoratas hæc imprimis dubia, & propter rem ipsam, & propter Aristoteles auctoritatē. Partem igitur, quæ negat consecutionem à negativa ad affirmativam variato prædicato penes finitum, &
1. infinitum esse bonam, suadetur primo ex Aristotele primo priorum, capite ultimo, ubi cum aperte asserat, valere consequentiam ab affirmativa ad negativam, negat sequi illationem à negativa ad affirmativam, adhibetque exemplum, hæc, inquit, vera est, Socrates non est lignum album, hæc verò falsa, Socrates non est lignum non album. Secundò, hæc est vera, homo quatenus homo, non est albus, hæc autem *Arist.*
2.

falsa, ergo homo quatenus homo est non albus. Tertio, ad veritatem propositionis affirmativæ de prædicato contingenti requiritur existentia subjecti juxta Dialecticorum regulas; ad veritatem verò negativæ ea non exigitur: ergo si quis nunc dicat, Adamus non est albus, rectè enunciabit, inde tamen falso colliget: ergo Adamus est non albus, quia non albus est prædicatum contingens deposcens Adami existentiam. Videtur hæc sententia juxta mentem Porphyrii, Boetii, Alberti, & S. Thomæ, qui exponentes illa verba hujus capitis, quorum duo quidem sic se habebunt, volunt Aristotelem significare duas affirmativas, alteram finitam, alteram infinitam inferre negativas, non è converso. 3. *Porph. Boet. Albert. D. Thom.*

Dicendum nihilominus est, & Aristoteli, & rationi magis consentaneum esse, prædictam consequentiam esse optimam. Imprimis Aristoteles in penultimo textu hujus capitis aperte docuit in singularibus valere consequentiam ab hac negativa, Socrates non est sapiens, ad hanc infinitam, Socrates est non sapiens, Deinde in cap. ult. primi libri Priorum ait de quavis re verum esse, quod sit æqualis, aut non æqualis, non verò quod sit æqualis, aut inæqualis, sed de re non existente falsum est dice- Affirmativa est præferenda. 1. *Arist.* 2.

dicere, quod sit æqualis: ergo verum erit dicere, quod sit non æqualis Tertiò, de quocunque, & in quovis statu negatur unus terminus contradictorius, alter vero affirmatur, sed de re non existente non dicitur, quod sit alba, ergo verè dicetur, quod sit non alba. hac enim de causa docuit Arist. in cap. de Oppositis, contradictoria nullius comparatione medium vendicare. Quartò. Hæ propositiones, Chimera est non ens, hypocentaurus est non existens, ab omnibus ut verissimæ conceduntur, ergo prædicatum infinitum, ut de subjecto affirmetur, non postulat existentiam: quod erat præcipuum fundamentum alterius partis. Si igitur alioqui Autores asseruerint prædicatum infinitum posse affirmari de re non existente, hi nostram defendent sententiam. At illud supponit Cajet. 1. p. q. 14 artic. 33. & recentiores Theologi omnes eo loco.

3. Arist. 4. Cajet.

Quædam sunt advertenda. Tria tamen observanda sunt, ut opposita consequentia vim habeat. Primum, ut si enunciatio negativa particularis extiterit, non inferatur affirmativa universalis: neque enim sequitur, aliquod animal non est homo, ergo omne animal est non homo Secundum, ut prædicarum negativæ sit simplex: nam si conjunctum fuerit, non semper sequetur affirmativa: ut non sequitur, Socrates non est homo volans, ergo Socrates est non homo volans, quia sensus secundæ est Socratem esse animal volatile. Tertium ne habeat enunciatio particulam reduplicativam, quatenus, per se, & cæt. Aliter falsa erit consecutio, ut homo quatenus homo non est albus, ergo homo quatenus homo est non albus, prima enim est vera, quia homo nō deposcit natura sua albedinem, secunda falsa, quia homo, qua homo, albedinem non respuit, sed indifferenter ad eam se habet.

1. 2.

Solvuntur arg. Ad 1. & 2. responsio. Ex his nullo negotio satisfit propositis argumentis. Primum enim, & secundum ex secunda, & tertia observatione dissolventur: quia in altero additur prædicatum conjunctū, de quo tantum negat Aristoteles eo loco valere consequentiam: in altero est particula reduplicativa. 3. Ad tertium negandum est cum Theologis, quos citavimus: esse necessariam existentiam realem subjecti ad affirmandum de illo prædicatum negativum: intelligitur verò illa Dialecticorum regula de prædicatis positivis, nec de omnibus, sed de intrinsecis, nam pleraque extrinseca de re non existente affirmantur, ut Adamus est cognitus, Antichristus est odio habitus. Non diffitemur id, quod apud Porphyrium cap. de accidente docuimus & Aristoteles hoc cap. insinuavit, privationes haud affirmari posse de non existente, sed hoc provenit ex potentia ad formā: quam privatio importat, & esse non potest in re non existente. Instes quando negatio affirmatur de subjecto, sumitur per modum formæ, sed respectu subjecti non existentis nihil habere potest formæ nomen: ergo negatio non potest affirmative enunciari de non existente. Major probatur, quia verbum, est, affirmatum significat prędicatum esse actum subjecti, ut 3. cap. superioris libri ostensum est. Respondetur concessa majori distinguendo minorem, est enim vera de forma reali, non de forma negativa, aut rationis, quæ non meliorem postulat existentiam, quam ipsa habeat. Quod pertinet ad commentationem illorum autorum, eam non probamus, sed quam adhibuimus.

Objectio. Dilutio.

ARTICVLVS I.

VTRVM AFFIRMATIVA ENVNciatio de prædicato infinito inferat negativam finitam.

Affirmativa pars approbatur. AFfirmavit Aristoteles tum hoc capite, tum libro primo Priorum cap. ultimo, cujus sententiam utpote veram, & à cæteris expositoribus approbatam, hac ratione possumus confirmare: si hæc non esset bona consequutio, Socrates est non albus, ergo Socrates non est albus, oppositum consequentis posse stare cum antecedente, scilicet Socrates est albus, unde veræ simul essent hæ propositiones, Socrates est non albus, Socrates est albus, quod fieri non potest: constat enim terminis contradictoriis, qui de eadem re simul affirmari non possunt, ut cum Aristotele docuimus in cap. de Oppositis, & cap. 6. superioris libri: sunt tamen diligenter observandæ duæ conditiones. Prima, ut negativa, quæ infertur, non sit universalis, si affirmativa particularis erat, quam expressit hoc loco Aristoteles, & ex eo colliges, quod à particulari vera ad universalem nunquam valeat consequentia.

Arist. Duæ conditiones traduntur. 1. Arist.

2. Secunda conditio est, ut totum prædicatum infinitæ reddatur infinitum, hoc est, totum afficiatur à negatione: si namque pars aliqua non attingatur à negatione, inepta evadet illatio: verè quippe dixeris, Petro vidente equum & hominem, Petrus est videns non hominem, incongruè tamen inferes, ergo Petrus non est videns hominem, cum statuerimus ipsum videre hominem, causa deceptionis est, quia totum prædicatum primæ est videns hominem, & negatio postremam tantum ejus partem attingit in infinita, utramque verò in negativa. Simili de causa non sequitur. Petrus potest esse non justus, ergo Petrus non potest esse justus, nam in priori non negatur totum prædica-

dicatum, quod est esse justus. Idem cernitur in hac, in fluvio sunt non pisces, ergo in fluvio non sunt pisces.

Objectio.

At objicies, si illa consecutio perpetuo valeat, dabuntur duæ contradicentes simul veræ, nam hæ sunt veræ in nunc æternitatis, Adamus est sedens, Adamus est non sedens, ergo si ex secunda inferatur negativa, Adamus non est sedens, veræ simul erunt, Adamus est sedẽs, Adamus non est sedens. Major à nemine negatur, cum enim æternitas complectatur omnes differentias temporis, in quarum una Adamus sedit, & in alia non sedit, non est major ratio, cur de illo affirmetur sessio ratione unius differentiæ, quam non sessio ratione alterius. Ad hanc difficultatem respondet Cajet. 1. p q. 14. art 3. Durand. in 1. d. 2. q. 3 num. 12 consecutionem esse bonam, incommodumque non esse, duas contradicentes in æternitate esse veras: sed rejiciuntur quoad hoc secundum à cæteris Theologis, vel ea ratione, quod negatio habet vim distribuendi propositionem, & ex natura sua tollit omnia, quæ post se invenit: quare qui negat Adamum in æternitate sedisse, ait in tota æternitate nunquam sedisse, quod supposita prima propositione falsum est. Alii igitur fatentur non esse mirum, si non valeat regula Arist. in æternitate, cum ille de tempore tantũ sit loquutus: & hujusmodi Autores addunt ad duas conditiones supra commemoratas hanc tertiam, quod non fiat consequentia importãte verbo durationem æternitatis.

Cajet. *Durand.* Responsio Cajetani ac Durandi proponitur, & repudiatur.

Quorundã solutio

Primum pronuntiatum.

Nobis, etsi hæc non displiceant, duo tamen hac in re statuenda videntur. Primum sit, verbum est (idem judicium esto de cæteris) simpliciter prolatum non connotare æternitatem, sed nostrum tempus, importat enim tempus ut naturã sui significati, quod se habet per modũ actionis: actio verò, ad quam significandam verbum imponitur, aut tempore, aut instante nostri temporis mensuratur: hoc non tollit, quia aliquando ratione prædicati determinetur ad significandam æternitatem, & in his propositionibus, Deus Pater est generans, Deus Filius est genitus. Secundum, quod statuimus est, si verbum accipiatur speciatim prout connotat æternitatem, eodem modo loquendũ esse de illis propositionib⁹ atq; de his, Petrus fuit sedens, Petrus fuit non sedens, supposito quod heri sederit, nudiustertius non sederit.

Secundũ pronuntiatum.

Vera solutio.

Ex infinita enim bene infertur negativa, Petrus non fuit sedens, si accipiatur pro eadem differentia temporis, quanvis si negatio absolute sumatur pro toto tempore præterito, non sit apta consequutio. Pari modo si verbum, Est in negativa, Adamus non est sedens, connotet æternitatem, ut respondentem illi differentiæ temporis, in qua Adamus est non sedens, vera erit, si pro tota æternitate, falsa. Dices, æternitas est duratio indivisibilis, ergò vel simpliciter in ea esset falsa, Adamus non sedit, vel simpliciter vera. Respondetur virtute esse divisibilem, quatenus successive respondet variis temporibus, idq; sufficere, ut accipi possit vel adæquate, ut respondet omnibus, & ita erit negatio falsa, vel inadæquate, & ita erit vera, quemadmodum infinita. Fortasse hoc loco voluerunt Cajetanus & Durandus, qui hoc secundo loco adhibebant tertiam conditionem, quã nos alio modo assignandam putamus, scilicet ut verbum connotet eandem temporis differentiam, quam idcirco exprimere non oportuit quia per se in consequentiis omnibus & oppositionibus intelligitur.

Dubium.

Expeditio

Cajet. *Durand.*

EXPLANATIO CAPITIS SECVNDI.

SVMMA CAPITIS.

Quid sit extremũ conjunctũ

Disputat Aristoteles in hoc capite de secunda enuntiationum divisione in eas, quæ constant extremo conjuncto, & quæ eodem constant diviso, seu simplici. Illud extremum censetur hoc loco conjunctum, quod plures habet terminos, qui per se prędicari possint. Tres porrò sunt hujus capitis partes, in prima distinguit Aristot. enuntiationem simplicem à conjuncta, in secunda docet, quando valeat consecutio à divisis ad conjuncta, in tertia quando sequatur a conjunctis ad divisa.

COMMENTARIVS.

Quæ sit enuntiatio plures

1 *Vnum autem de multis*) Quoniam enuntiatio de extremo conjuncto magnam habet affinitatẽ cum enuntiatione plures, ne quis in complexa eis dijudicandis hallucinetur, exponit, quæ sit

CAP. II.

1 *Vnum autem de multis, aut multa de uno, aut affirmare aut negare: nisi sit unum quippiam id, quod ex pluribus illis significatur, non est affirmatio, neque negatio una.*

fit enuntiatio plures, est, inquit, ea in qua vel unum de multis, vel multa de uno prædicatur. Idem dicendum erit, si multa de multis prædicentur, si enim multiplicitas ex parte unius extremi unitatem propositionis aufert, multo magis eam auferet multiplicitas utriusque.

Quid sit prædicatū aut subjectum esse unum. *Albert. Arist. Boetius.*

b *Atq; unum dico*) Explicat quid sit unum, quid multa, non est, inquit, unum prędicatum, aut subjectum, quod una voce significatur, nec multiplex, quod indicatur per plures voces si ex illarū significatis unum consurgat, intellige aut per se, aut per accidens. ut notat Albertus tract. 1. hujus libri cap. 5. unde hæc enuntiatio, Canis latrat, una non est, quia per unam vocem multa diversa significantur, hæc verò est una, homo est animal bipes & mite, quia ex illis fit una definitio hominis. Dixit verò Aristoteles, ex illis forsan fieri unum, ut interpretatur Boetius in 2. editione: quia alias sumi possunt separata, & tunc multas faciūt enuntiationes, aut quia bipes, & mite non sunt propriæ hominis differentiæ, sed earum loco ponuntur. Diximus oportere ex significatis consurgat unum per se, aut per accidens, exemplum unius per se posuit in definitione, unius verò per accidens exemplum est, Socrates est homo albus, est enim albedo actus hominis, ex actu autem, & potentia fit unum, non ita res habet in hac, homo est albus ambulans, quia ambulans non est actus albi: unde hæc oratio est plures.

Quid sit enuntiationem esse multiplicem. *D. Thom.*

c *Quare neq;*) Explicuerat præsertim eam enuntiationem multiplicem, in qua multa de uno prædicantur: nunc juxta. D. Thomæ interpretationem concludit, quando multa de uno affirmantur, non esse unam orationem, & iterum repetit, nec quando de uno dicuntur multa.

Quopacto multiplici enuntiationi respondendum.

d *Quod si differendi*) Docet his enuntiationibus pluribus, cum interrogantur, non unam, sed plures reddendas esse responsiones, oportet enim, ut responsio in postulationem quadret: siquidem ei tribuitur, quia verò interrogatio est Dialectici magis propria, interserit, quo differat interrogatio logica ab aliis, quod explicabitur, si advertas, hic non esse sermonem de Logica in tota sua amplitudine, ut partem Topicam; & demonstrantem exhibet, sed de parte tantum Topica: ejusmodi verò partis peritus in hoc differt à demonstratore, quòd hic postulat unam tantum partem ad eā confirmandam, quia demonstrationes pro una parte solum fieri possunt. Dialecticus verò, quia utramq; partem ostēdere paratus est (inveniuntur enim pro utraque parte probabilia argumenta) utramque partem contradictionis efflagitat, ut, sit ne omnis volupras bonum nec ne? Ex quibus colligit interrogationem, in qua petitur, quid hoc sit, ut quid est homo, Diale-

b *Atq; unum dico, non si nomen unum sit positum: non fit autem quid unum ex illis, velut homo est forsitan, & animal & bipes. & mite: atq; ex his etiam fit unum quiddā: ex albo vero, & homine, & ambulante non fit unum.* c *Quare neq; si unum quippiam, de hisce quispia affirmaverit, una erit affirmatio, sed vox quidem una, plures autem affirmationes, neq; rursus è contra, si de uno dixerit hæ, sed similiter multæ* d *Quod si differendi interrogatio responsionis est postulatio, vel propositionis, vel cōtradictionis alterius partis: propositio verò contradictionis unius est pars, non erit ad hoc una profecto responsio: neq; enim est ipsa interrogatio una, & si est etiam vera. Sed de his est dictū in Topicis. Patet etiam insuper, neq; quid est, interrogatione, esse differendi: nam ut detur interrogatione, oportet, ut eligat, utram velit ipse contradictionis partem enunciare, sed oportet interrogantem distinguendi interrogationem proferre hoc pacto: utrum hoc sit homo, an non hoc.* e *Cum autem eorum quæ seorsum prædicātur, alia composita prædicentur: ut unū omnia prædicatum: alia non prædicentur, quænam sit differentia? de homine namq; verè dicitur animal seorsum, & bipes seorsum, & hæc eadem simul, & unum, & homo rursus & albū seorsum, & hæc eadem simul & unum: sed non si quispiam est sutor & bonus sutor dicēdus est bonus. Nam si quia verum est seorsum utrūq; ideo & utrumque simul verum esse oporteat, multa sequentur absurda. De homine namq; quopiam verum est dicere & quod est homo, & quod est etiam albus: quare & totum, rursus si album verum est dicere, & totum, quare erit homo albus, albus, atq; hoc in infinitum abibit. Et rursus musicus albus ambulās, & hæc sæpius conjuncta dicentur, quorum in infinitum erit abitio. Præterea si Socrates Socrates dicitur atq; homo, Socrates Socrates homo dicetur Et si ipse homo seorsum & bipes dicitur: & simul homo bipes & homo homo bipes dicetur. Patet igitur, si quispiam simpliciter complexiones ipsas fieri dixerit, multa absurda inde emergere, verum dicendum est nunc, quonam sint pacto ponenda.*

f *Quæcunque per accidens prædicātur, aut de eodem, aut alterum de altero, ea nō erunt unū, velut homo & albus quidem & musicus est, sed non unum est album ipsum & musicū, accidunt enim ambo eidem: neq; si verè dicetur album musicum esse: album musicum unum quid erit: album enim per accidēs musicum est, quare album musicū non erit quid unū Quocirca neq; sutor bonus dicetur simpliciter, sed animal bipes quippe cū non per accidens hæc de illo dicātur.* g *Præterea nec simul ea dicentur quorū alterū alteri inest. Quapropter nec album sæpius dice-*

217

cticam non esse, quia non datur responsuro optio cujusvis partis: cùm altera determinata omninò sit.

Cur inenũ nationib' à conjũcto ab addivisum de aliquando valet consequentia, aliquando non.

e *Cum autem eorum)* Vt ostendat in hac secunda parte capitis, quando valeat consecutio ab enuntaitionibus de extremo diviso ad unam de extremo conjuncto, rogat prius quid sit in causa cur aliquando valeat, aliquando non. quod enim ita contingat satis est notum. Nam rectè sequitur, Socrates est animal, Socrates est bipes, ergo Socrates est animal bipes, at non valet, Socrates est sutor, Socrates est bonus, ergo Socrates est sutor bonus, quæ igitur erit hujus rei causa, nec enim inquit sat est, prædicata divisa rectè affirmari, ut conjuncta enunticniur, alioqui sequeretur inutilis eorundem prædicatorum repetitio nam si quis dicat, Socrates est homo, Socrates est albus, ergo Socrates est homo albus, & deinde accipiat hoc totũ, homo albus pro uno, dicatque Socrates est homo albus, Socrates est albus, nugabitur inferẽdo, ergo Socrates est homo albus, albus, similia exempla adducit plura; quæ ex contextu patent.

dicetur neq; homo, homo animal est, aut bipes. Insunt enim hac homini animal atque bipes. h *At fit ut eadem verè conjunctim dicãtur, atq; sejunctim i nam aliquem hominem, hominem, aut aliquem album hominem hominem, atque album dicere licet, non tamen semper. Sed cum in eo, quod est adjunctum appositorum quippiã inest, ad quod sequitur contradictio, tunc non verè, sed falso dicetur: ut si mortuum hominem, hominem dixeris esse. Cum verò non inest, verè. An cum inest quidem semper non verè: cũ vero non inest, non semper verè dicetur? ut Homerus est aliquid, velut Poeta. Est ne igitur, an dicendum non est? per accidens enim ipsum est prædicatur de Homero: nam quia est poeta, sed non per se de Homero, ipsum, prædicatur. Quare in quibus prædicationibus, neq; contrarietas inest, quod quidem facilè discernetur: si pro nominibus rationes dicantur: & per se, & non secundum accidens prædicantur: in hisce conjunctim & seorsum vera prædicatio fiet. Id autem quod non est, non ex eo verè dicetur ens quippiam esse: quia est opinabile: non est enim ipsius opinio ipsum esse, sed ipsum non esse.*

Alia statuuntur documenta.

f *Quæ igitur per accidens)* Duo tradit documenta quibus explicat, quando non valeat consecutio à divisis ad conjuncta. Primum est hujusmodi, quando aliqua prædicantur divisim omninò accidentaliter de subjecto: non valeat argumentatio à divisis ad conjuncta; intelligit, omninò per accidens, ita ut non modo prædicentur
1. accidentaliter de subjecto nudè sumpto, sed etiam prout alterutro eorum informatum est; sive
2. quando ipsa prędicata de se per accidens affirmantur, ut albus & musicus, quę ratione solius subjecti præter naturam de se enunciantur. Ratio hujus documenti est, quia prædicatum proposi-
3. tionis conjunctæ debet esse unum modo antea explicato, ex illis verò accidentibus unum non fit.

g *Præterea nec)* Secundum documentum est, quando prædicata divisa ita se habent, ut unum includatur in alio, non valet argumentatio à divisis ad conjuncta, non quia minimè sequatur, sed quoniam est nugatoria, ut Socrates est homo, Socrates est animal, ergo Socrates est homo animal. Ex his colliges tertium documentum ad cognoscendum, quando valeat prædicta consequentia, nimirum cum prædicata divisa non habent sumere per accidens, sed unum est forma, aut quasi forma alterius, & neutrum includitur in alio, consequentia est idonea.

Ad bonitatem consequentiæ cognoscendam traduntur regulæ

h *At fit ut eadem)* Hæc est tertia pars capitis, in qua ut doceat, quando valeat consecutio, à conjunctis ad divisa eundem servat ordinem, atque in superiori consequentia. Primo ostendit aliquando valere, ut Socrates est homo albus, ergo Socrates est homo, Socrates est albus: aliquando verò non valere, ut hoc cadaver est homo mortuus; ergo hoc cadaver est homo, hoc cadaver est mortuum. Duas ergo assignat regulas, ut pateat, quando est bona consequutio. Prima quoties in prædicato conjuncto sunt particulæ ita repugnantes inter se, ut eas separatim acceptas sequatur contradictio, non est bona consequentia, ut patet exemplo cadaveris. Secunda, quoties aliqua pars prædicati conjuncti dicitur de subjecto non per se, sed ratione alterius duntaxat, non valet consequutio, unde non sequitur. Homerus est poeta, ergo Homerus est, quia particula est, non dicitur non de Homero ratione sui, sed ratione Poesis, vel Socrates est magnus Philosophus, ergo Socrates est magnus Socrates, est bonus sutor, ergo est bonus.

i *Quare in quibus)* Colligit ex dictis hanc regulam, qua docet, in quibus eventis consequutio
1. sit bona, quandocunque in partibus prædicati conjuncti nulla est contrarietas, & altera non dici-
2. tur de subjecto ratione duntaxat alterius, sed per se, valet consequentia à conjunctis ad divisa.
3. Deinde regreditur ad utrunque casum, in quo non est bona illatio; & pro primo ait repugnantiam
partium prædicati conjuncti facile cognosci posse, si adhibeantur earum definitiones: pro secundo ostendit alio exemplo non valere dictam consequentiam: rectè enim dicimus, hoc est verè opinabile, inde tamen non sequitur ergò vere est.

QUÆSTIO UNICA.

VTRUM APTA SIT RECIPROCA consecutio inter enuntiationes de prædicato conjuncto, & diviso.

Duo explicãdæ sunt. *Arist.*

Pauca addi possunt in hac quæstione ad ea, quæ Aristoteles docuit in contextu, nonnulla tamen explicanda sunt. Primum illud quod insinuavit Albertus Magnus tract. 1. hujus libri cap. 5. cum loquimur de consequentia à divisis ad conjuncta, aliud esse quærere, an verè semper conjungantur, quæ divisa prædicabantur: aliud an ex iis fiat una enuntiatio de extremo conjuncto. Nam in primo sensu videtur semper affirmativè respondendum: quia fieri nullo modo potest ut duæ formæ in hoc instanti verè affirmētur de aliquo per distinctas propositiones, & nequeant de eodem affirmari per unam compositam: quod manifestum est vel in exemplo Aristotelis, Socrates est albus, Socrates est musicus: ergò Socrates est musicus albus, vel musicus est albus: verissima enim est illatio, nec Aristoteles in hoc sensu loquutus est, sed in posteriori; & merito: agebat enim de enuntiatione una, & Philosophica, quæ non fit, nisi prędicata se habeant, ut ipse docuit, videlicet unum sit forma alterius, & neutrum includat aliud formaliter, sive intrinsecè, sive per necessariam connexionem: dictum est formaliter, quia virtualis continentia non reddit nugatoriam propositionem, alioqui nugaretur qui definitionem constantem genere & differentia prædicaret de definito, est enim differentia virtute in genere. Additum est, vel intrinsecè, vel per necessariam connexionem propter proprietates: ineptè quippè inferas, Socrates est homo, Socrates est risibilis: ergò Socrates est homo risibilis.

Respondetur quęstioni in quodam sensu

2. Secundo est notandum servata eadem formali significatione terminorum non posse non esse optimam illationem à conjunctis ad divisa, si constet, quod enuntiationis extremū dicatur conjunctum: bifariam n. intelligi potest extremum esse conjunctum: primò, si coalescat ex duplici significato, quocunque modo duplici, hoc est, sive significet res separabiles, ut homo albus, sive inseparabiles, ut Philosophus magnus: est enim magnitudo ibi significata modus Philosophiæ, qui modus ut per se esse nequit absque qualitate, quam modificat, ita sine illa prædicari non potest,
1. secūdo, si componatur ex duobus, quæ in aliquo eventu possint seorsim prædicari: quomodo propriè accipi extremum conjunctum colligitur ex Aristotele initio hujus capitis, semper enim adducit partes per se prædicabiles ad constituendum extremum conjunctum.

Bifariam intelligi potest extremū esse conjunctū 1. 2.

Arist.

Si prædicatum conjunctum accipiatur posteriori modo non est dubium, quin argumentatio à conjunctis ad divisa non habeat instantiam: si verò sumatur priori modo, tunc admittenda est secunda moderatio Philosophi retenta adhuc formali terminorum significatione, non quod falsò affirmentur disjuncta, sed quod non possint disjungi, nec per se sive vere, sive falsò prædicari, quod patet in hoc exemplo, Socrates est magnus Philosophus, nam magnus, in ea prædicatione significat intensionem, vel extensionem in Philosophia, quæ non potest absque Philosophia significari, nec concipi, ne quisquam dicat, Socrates est intensus, vel extensus, prout abstrahit à qualibet forma.

Dissolvitur difficul tas.

Major dubitatio est de exemplo Aristotelis, Homerus est Poeta, ergo Homerus est, supponit enim illam propositionem de extremo conjuncto esse veram: ubi magnum sibi præsidium esse putant quidam recentiores, existimantes verbum, est, in propositionibus contingentibus significare existentiam. Nam nisi Est, existentiam significet, & ratione illius de Homero prædicetur, non apparet, quo modo illa propositio sit de extremo conjuncto. Alii ex eodem loco oppositum ostendere conantur: si enim verbum Est, in illa propositione existentiam significaret, ea non admitteretur à Philosopho tanquam vera, cum nec Homerus nec poesis in illo existat: neutris tamen locus favet; non prioribus ad rationem modo assignatam: nec satisfaciunt, qui respondent, verbum Est, semper significare in contingentibus existentiam non semper realem, sed nunc realem, nunc objectivam pro libro accipientis, vel, exigentia prædicati, non, inquam, satisfaciunt, quia, si ita res haberet, non esset falsa consequentia: ergò Homerus est: verè enim existit objectivè. Non favet posterioribus, quatenus dicunt, Est, significare nudam copulam ob rationem prioris sententiæ, quoniam si, Est, solam denotat connexionem, non prædicatur, quare non efficit orationem de extremo conjuncto.

Quid q… sã recẽ… rescenser circa loci Aristotel… cum. Quid a… judicent. Impugnatur pr… responsio. Impugnatur se…

Favet ergò locus nostræ sententiæ asserenti, verbum Est significare actualitatem, & determinari à prædicato, ut sit hujus vel illius formæ actualitas, ut libro superiori explicatum fuit. Adduxit verò Aristoteles hanc propositionem in exemplum conjunctarum solius exempli gratia: nam re vera de extremo conjuncto non est, nisi eo modo, quo hæc, cadaver est homo mortuus: significat enim terminus

Verbum Est signi ficat a… tatem… determ… natura prędic…

terminus, homo, in propositione non naturam humanam, sed ejus figuram, quia terminus consequens ei aufert significationem naturæ humanæ, siquidem mortuum privativæ est vitæ. Concludamus igitur hanc consequentiam nunquam vitiari, nisi quando mutatur formale significatum alicujus termini.

EXPLANATIO CAPITIS TERTII.

SVMMA CAPITIS.

Differit Aristoteles hoc capite de Enunciationibus modalibus, non quibuscunque, se[d] constantibus his modis, necesse, possibile, contingens, impossibile. Dividit earum tra[c]tationem in duas partes: in prima agit de earum oppositione, quam ait magis attendendam penes negationem modi, quam verbi, quod includitur in dicto, verbi cau[s]a has repugnare, necesse est hominem esse album, non necesse est hominem esse album. In secu[n]da disputat de illarum æquipollentia, & imprimis ostendit veteres Stoicos non omnino accommodatè descripsisse æquipollentium tabellas, quas proinde in meliorem redactas formam paulo aliter constituit.

Antequam ad explicationem contextus Aristotelici accedamus, monitos esse volumus præceptores, ejus intellectum haud facilem fore auditoribus, nisi modalium materia, oppo[siti]o, & æquipollentia seorsim explanentur, quod nos idcirco prætermisimus, etsi videamus alios interpretes non modo veteres, quibus hæc jucundiora fuerunt, ut Porphyrium, Alexandrum, Averroem, Boetium, Albertum, D. Thomam: sed etiam recentiores, quibus paucis abhinc annis [h]æc suavia esse cœperunt: ut Franciscum Toletum, Augustinum, Niphum, etsi, inquam, sciamus, hos autores hoc loco illa omnia inculcare: quoniam nihil desiderari putamus in libro tertio Introductionum Petri Fonsecæ, quem non immeritò hujus Conimbricensis cursus partem censemus, cum in hac Academia ante annos viginti Philosophiæ auditoribus in ipso statim Philosophici cursus vestibulo expl[i]cetur. Ex eo igitur peti volumus, quæ ad exactam hujus capitis, & nostrorum in illud commentariorum intelligentiam necessaria videbuntur.

[P]orphyr. [A]verroes. [A]lex. [B]oet. [A]lbert. [D].Thom. [F]ran. Tol. [A]ugust. [N]iph.

COMMENTARIVS.

[P]roponit [q]uoddam [d]ubium.

a *His autem determinatis*) Vt oppositionum harum enunciationum explicet, proponit hanc dubitationem, utrum modalium contradictio attendenda sit penes affirmationem, & negationem verbi, quod in dicto continetur, an potius secundum affirmationem, & negationem modi? priorem partem suadet ex similitudine absolutarum propositionum, in quibus negatione, & affirmatione verbi fit contradictio, idque ostendit facta per varias enunciationes inductione, tam de verbo Est, quam de cæteris adjectivis. Posteriorem partem sic confirmat. si contradictio fieret negatione, & affirmatione verbi in dicto comprehensi, & non potius modi, darentur duæ contradictoriæ simul veræ, quod patet in his, Possibile est Socratem sedere. Possibile est Socratem non sedere. Hanc approbat, aliisque exemplis illustrat.

[P]rima du[bii] pars [p]robatur.

[P]robatur [s]ecunda.

[P]rima du[bi]tationis pars resol[v]itur.

b *Namque ut in illis*) Vt dissolvat rationem adductam pro prima dubitationis parte, statuit discrimen inter absolutas, & modales enunciationes. in absolutis enim verbum est appositio, hoc est, prædicatũ, cætera, quæ ante illud sunt subjiciũtur, & ideo cõtradictio cernitur in verbi affir-

CAPVT III.

His autem determinatis, considerandũ est deinceps quomodo sese habent affirmationes, & negationes ad invicem hujusce generis: possibile est esse, nõ possibile est esse, contingens est esse, & nõ contingens est esse: & de impossibili simili modo, ac necessario. Sunt n. de ipsis dubitationes nonnullæ. Nã si complexionũ ea inter sese cõtradictoriè opponuntur: quæ per esse disponuntur. atq; nõ esse. Hujus enim, hominem esse negatio est, hoc, hominẽ non esse, sed non illud, non hominem esse. Et item hujus, hominem esse album, hoc est negatio, hominem album non esse, sed non illud, hominem non album esse. Alioquin verè quispiam dixerit lignũ hominem nõ album esse, cum de quolibet affirmatio sit, aut negatio vera. Et non solum in his ita fit, sed in illis etiã, in quibus esse non additur idem facit id, quod pro ipso sumitur esse, nam: hujus; homo ambulat, non est hæc negatio, non homo ambulat, sed hæc, homo non ambulat, nihil enim refert hominẽ ambulare dicere, vel hominem ambulantem esse. Si hæc, inquam, ita sunt, atq; ubique dictus modus servatur: hujus etiam nimirum affirmationis, possibile est esse

hæc

bi affirmatione & negatione in modalibus totum dictum habet locum unius subjecti, de quo prædicatur modus: & cum negatio & affirmatio non contradicant, nisi circa prædicatum, fit necessario, ut penes modi affirmationem, aut negationem contradictio modalium spectanda sit.

Quo pacto veteres Stoici propositionum tabellas constituerint.

c *Consequentia quoque*) Iam tradit modalium æquipollentiam, prius tamen ostendit, quo pacto veteres Stoici tabellas harum propositionum constituerint. Hac nimirum ratione.

Prima.

Possibile est Socratem esse hominem.
Contingens est Socratem esse hominem.
Non impossibile est Socratem esse hominem.
Non necesse est Socratem esse hominem.

Secunda.

Possibile est Socratem non esse hominem.
Contingens est Socratem non esse hominem.
Non impossibile est Socratem non esse hominē.
Non necesse est Socratem non esse hominem.

Tertia.

Non possibile est Socratem esse hominem.
Non contingens est Socratem esse hominem.
Impossibile est Socratem esse hominem.
Necesse est Socratem non esse hominem.

Quarta.

Non possibile est Socratem non esse hominem.
Non contingens est Socratem nō esse hominē.
Impossibile est Socratem non esse hominem.
Necesse est Socratem esse hominem.

Quæ propositiones rectè collocentur, & quæ non.

In qua descriptione docet Aristoteles rectè habere propositiones de possibili, contingenti, & impossibili: at propositiones de necessario non omnes esse rectè collocatas: quæ enim sunt in tertia, & quarta figura, scilicet, necesse est non esse, & necesse est esse, benè sunt dispositæ, quia sequuntur enunciationes ex possibili, contingenti, & impossibili, quæ sunt in iisdem tabellis: at earum contradictoriæ, videlicet non necesse est esse, & non necesse est non esse, quæ sunt in prima & secunda tabella, extra locum statuuntur: nam quæ est in secunda tabella, describēda fuit in prima, & quæ in prima collocata est in secunda esse debeat. Probat illam propositionem, non necesse est esse, collocari non posse in prima tabella, sequeretur enim aliquam enunciationem inferri ex sua contradictoria, nimirum hanc, non necesse est esse, ex hac necesse est esse, quoniam ex hac, necesse est esse, infertur hæc, possibile est esse, ex qua rursum infertur hæc, non necesse est esse, ut ais, ponis enim ejus æquipollentem in prima tabella, igitur ex illa, necesse est esse, infertur hæc, non necesse est esse, quæ est illius contradictoria. Quamobrem dicendum est hanc enunciationem, non necesse

hæc erit negatio, possibile non esse: sed non illa, non possibile est esse. At idē videtur & esse, & nō esse posse, omne namque quod possibile est secari, vel ambulare, possibile est & nō ambulare & nō secari. Atq; causa hujus hæc est, omne n. quod hoc pacto possibile est, non semper est actu. Quapropter ipsi competet & ipsa negatio. Potest enim & non ambulare, quod ambulare potest, & non videri, quod potest videri. At fieri nequit, ut enunciationes oppositæ de eodē sint veræ, non ergo affirmationis huj' possibile est esse, hæc est negatio, possibile est nō esse. Fit enim ex his, ut aut idem de eodem affirmetur simul atq; negetur, aut non per esse, atq; non esse ea, quæ adduntur affirmationes fieri, negationesvè. Quod si illud fieri nequit, hoc erit utiq; expetendū. Hujus igitur possibile est esse, h. e. negatio; nō possibile est esse, sed nō illud. possibile est non esse. Hujus etiā contingens est esse, hoc est negatio nō contingens est esse, eadem & de cæteris ratio, de impossibili, inquam, & necessario. b *Namq; ut in illis esse atq; nō esse sunt additiones: cætera vero res sūt subjecta, alia album, alia homo; sic & in istis esse quidē atq; non esse fiunt, ut subjecta: posse vero & cætera additiones distinguentes, verum & falsum in iis ipsis perinde atq; in ipsis ipsū esse, atq; non esse facere solent. Hujus autem possibile est non esse, negatio est non illud, non possibile est esse: sed hoc non possibile est nō esse. Et hujus possibile est esse, nō hoc possibile est nō esse, sed illud nō possibile est esse. Quapropter hæ, possibile est esse, & possibile est non esse. sese mutuò sequi videntur. Idē enim possibile est esse atq; non esse: non. n. hæ possibile est esse, & possibile est non esse, contradictoriè opponūtur: sed istæ, possibile est esse, & non possibile est esse, nunquā de eodē sunt simul vera, opposita namq; sunt. Hæ quoque, possibile est non esse, & non possibile est nō esse, nunquam de eodem sunt vera. Similiter & hujus affirmationis, necesse est esse, non hæc, necesse est non esse, negatio est. sed hæc, non necesse est esse. Hujus autem necesse est non esse, negatio non necesse est non esse: hujus etiam, impossibile est esse, non hæc, impossibile est non esse, sed illa, non impossibile est esse, negatio est: at illius impossibile est non esse, hæc sane, non impossibile est non esse, negatio est. Omninò aūt quemadmodū dictum est esse quidē, ac non esse ponere oportet uti subjecta. Hæc autē ad ipsum adjungere esse. atq; non esse affirmationē faciendo negationemvè. Atque has oportet existimare oppositas esse: possibile nō possibile: contingens non contingens: impossibile, non impossibile: necessariū, non necessarium: verum, non verum.* c *Consequentia quoq; cum ratione fiunt, si hoc pacto ponantur, nam illam quidē, possibile est esse, sequitur hæc, contingens est esse, atque cum illa convertitur. Et item hæ, nō impossibile est esse, nō necesse est*

necesse est esse, nequire in prima tabella disponi, cumque neutra earum, quæ sunt in tertia, & quarta tabella possint cum ea locum commutare, ut Aristoteles ostendit, superest, ut ejus loco ponatur ea, quæ erat in secunda, scilicet, Non necesse est non esse, ipsa verò pro illa in secundam rejiciatur, quo facto nullum jam erit incommodum, & in hunc modum quadrata constituentur.

Prima.

Possibile est Socratem esse hominem.
Contingens est Socratem esse hominem.
Non impossibile est Socratem esse hominem.
Non necesse est Socratem esse hominem.

Secunda.

Possibile est Socratem non esse hominem.
Contingens est Socratem non esse hominem.
Non impossibile est Socratem nō esse hominē.
Non necesse est Socratem non esse hominem.

Tertia.

Non possibile est Socratem esse hominem.
Non contingens est Socratem esse hominem.
Impossibile est Socratem esse hominem.
Necesse est Socratem non esse hominem.

Quarta.

Non possibile est Socratem non esse hominem.
Non cōtingens est Socratem non esse hominē.
Impossibile est Socratem non esse hominem.
Necesse est Socratem esse hominem.

Excitatur dubiū ab Aristotele. d *Ambiget autem* Constitutis iis, quæ pertinent ad hujus capitis doctrinam, movet dubium circa modum concludendi, quo paulo ante usus est, scilicet necesse est esse: ergo possibile est esse, quem primo ita confirmat si recte non sequitur: ergo contradictorium consequentis, videlicet non possibile est esse, verum erit cum antecedēte: quod patet esse falsum, aut assignabit aliud contradictorium, scilicet possibile est non esse, quæ tamen æquè pugnat cum illa, necesse est esse. Ex alia parte suadet modum concludendi nō esse idoneum, nam quod possibile est esse, potest etiam non esse, quare si ex hac necesse est esse, infertur illa, possibile est esse, aliquod necessarium poterit non esse. Solvitur ab eodem. Solvit quæstionem Aristot. asserendo modum concludendi vitiosum non esse: ad argumentum negat omne possibile posse non esse. est enim possibile commune ac necessarium, & ad contingens. *Arist.* Ubi Aristoteles indicat eam divisionē potentiæ, quam tradit .Metaph lib. in potentiam indifferentem ad opposita, & in eam, quæ est ad unum determinata: cum enim possibile dicatur a potentia, tot modis dicetur, quot ipsa potentia dici solet. unde aliquid erit possibile, quia esse aut non esse, agere aut non agere potest, aliud ex eo tantum, quia esse, aut agere potest, & hoc nihil differt à necessario.

Quo pacto. e *Atqui forsitan hæ,* Monet in fine hujus

se est esse. At has, possibile est non esse, contingens est non esse, hæ sanè sequuntur, non impossibile est non esse, & non necesse est non esse. Illas etiam, non possibile est esse, & non contingens est esse, hæ porro sequūtur impossibile est esse & necesse est non esse. Et illas insuper, non possibile est non esse, & non contingens est non esse, hæ nimirum sequuntur, impossibile est non esse, & necesse est esse. Atque id, quod dicitur ex hisce, quæ hic ordine ponuntur, perspiciatur.

I.

Possibile est esse.
Contingens est esse.
Non impossibile est esse.
Non necesse est esse.

II.

Possibile est non esse.
Contingens est non esse.
Non impossibile est non esse.
Non necesse est non esse.

III.

Non possibile est esse.
Non contingens est esse.
Impossibile est esse.
Necessarium est non esse.

IV.

Non possibile est non esse.
Non contingens est non esse.
Impossibile est non esse.
Necessarium est esse.

Hæ igitur, impossibile est esse, & non impossibile est esse, has contingens est esse & possibile est esse: & non contingens est esse, & non possibile est esse, contradictorio quidem, sed verso modo sequuntur. Affirmationem esse possibilis, possibile inquam, est esse, negatio sequitur impossibilis, negationem autem affirmatio. Hanc enim, non possibile est esse, sequitur hæc, impossibile est esse: nam impossibile est esse affirmatio est: non impossibile autem esse negatio. At videndum est, quo modo sese habent necessarii enuntiationes: atq; patet non eodem modo sese habere sed contraria quidē sequuntur: Contradictiones autē seorsum sunt collocatæ: hujus enim necesse est nō esse, non est hæc negatio, non necesse est esse. Fieri enim potest, ut de eodem ambæ sint veræ: quod enim necesse est non esse, id non necesse est esse. Causa autē dissimilitudinis hujus, hæc esse videtur. impossibile enim idem potest, quod necessarium, cum contrario assignatur modo: quod enim impossibile est esse, id nō necesse est esse, sed necesse est non esse & quod impossibile est non esse, id necesse est esse. Quamobrem si illæ perinde sese habent, atq; possibilis, & non possibilis enūtiationes, eæ non eodem modo, sed contrario modo sese habebunt. Quippe cum necessarium, ac impossibile non idem significent: nisi verso modo fuerint assignata: quemadmodum diximus.

æquipollentium tabellæ accommodatius describi possent.

capitis æquipollentiam tabellæ accommodatius describi posse si primo loco ponantur enuntiationes ex necessario, secũdo ex possibili, tertio ex contingenti, ultimo ex impossibili, quem ordinem ex eo commendat: quia inter res hujus universi, quæ necessariæ sunt, substantiæ videlicet à materia separatæ, cæteris dignitate præcellunt. Eundem nos ordinem hactenus sequuti sumus

At fieri non potest ut hoc pacto collocentur necessarii cõtradictiones, quod enim necesse est esse, id possibile est esse, nam si ita non sit, sequetur sane negatio, quippè cùm necesse sit affirmare, aut negare. Quare si non possibile est esse impossibile est esse: impossibile est igitur id esse, quod necesse est esse: quod quidẽ absurdissimum esse constat. Atq; hanc possibile est esse, sequitur hæc, non impossibile est esse: at hanc sequitur illa, nõ necesse est esse: quo fit ut quod necesse est esse, id non necesse sit esse, quod absurdum est. At vero neque hæc: necesse est esse, neque illa, necesse est non esse, sequitur illam possibile est esse. & namq; quod possibile est, ambo accidere possunt, utravis autem istarum sit vera, illæ non erunt profectò veræ: simul enim possibile est & esse & non esse. Si vero necesse est esse, aut non esse, erit possibile utrumque. restat igitur, ut hæc, non necesse est non esse, hanc, possibile est esse, sequatur. Hæc enim est vera profectò, si de hac quoque dicatur necesse est esse, hæc & contradictoriè ei opponitur, quæ sequitur illam: non possibile est esse, illã namq; sequitur hæc, impossibile est esse, & necesse est nõ esse, cujus negatio est hæc, non necesse est non esse. Sequuntur igitur & hæ contradictiones per modum atq; cæteræ. Atq; nullum prorsus absurdum videtur emergere, si hoc pacto ponatur. d Ambiget autẽ quispiam, si hanc, necesse est esse, illa possibile est esse sequatur. Nam si non sequatur, ea sanè sequetur, quæ contradictoriè illi opponitur, quæ quidem est, non possibile est esse: quod si quispiam non hanc dixerit contradictoriè oppositam illi esse, necesse est illum hanc esse dicere, possibile est non esse: quarum utraq; falsa est, si de hac dicatur, ut patet, necesse est esse, quare illa possibile est esse, sequitur hanc, necesse est esse. At verò idem rursus videtur esse possibile secari, ac non secari: & esse atq; non esse, Ex quo fit, ut id, quod necesse est esse, sit contingens non esse, quod quidẽ est falsum. Patet igitur nõ omne quod possibile est vel esse, vel ambulare: illa etiam opposita posse, sed esse nonnulla, in quibus illud non esse verum videtur: ut in hisce, quæ sine ratione possunt. quo pacto ignis calefacere potest, & potentiam habet rationis expertem: potentiæ igitur hæ, quæ sunt participes rationis eædem plurium sunt contrariorum: at hæ, quæ sunt rationis expertes non omnes: sed ignis, ut dictum est, non potest calefacere, & non calefacere: neq; cætera omnia, quæ semper sunt actu. Aliqua tamẽ eorum, quæ potentias habent rationis expertes, simul opposita suscipere possunt: verum hoc quidẽ hujusce gratia dictum est, ut ostendamus non omnem potentiam oppositorum esse susceptivam, nec omnes eas quæ sub eadem specie collocantur. Nonnullæ autem potentiæ æquivocæ sunt Possibile enim non simpliciter dicitur: sed aliud quidem ob hoc dicitur: quia verum est proptereà quod actu est: veluti possibile est quempiam ambulare, quia ambulat: & omninò possibile est esse, quia jam id est actu, quod dicitur posse. Aliud autem ex eo, quia erit actu: ut possibile, est quempiam ambulare, propterea quod ambulabit. Et hæc quidem potentia in his est solum, quæ mobilia sunt. Illa verò, & in his est, quæ immobilia sunt. Atq; horum utrumque & id, inquam, quod jam ambulat, ac agit, vel est: & id, quod ambulandi, vel essendi quidem potentiam habet, sed nondum ambulat, aut est: verè dicere licet possibile esse ambulare, aut etiam esse. Quæ cum ita sint id quod hoc modo possibile est, non vere dicere simpliciter de necessario possumus: alterum autem verè dicere licet. Quare cùm ad particulare sequatur universale, ad id, quod necessario est sequitur hoc profectò possibile est esse, n n omne tamen, ut patet. e Atque fortasse hæ, necesse est, & non necesse est, aut esse, aut non esse, omnium principium sunt. Et cæteras ad has sequentes considerare oportet. Patet autem ex his quæ diximus id, quod est necessario esse etiam actu. Quare si perpetua sunt priora, actus etiam est potentia prior. Atque eorum quæ sunt, alia quidem actus sunt sine potentia, quales ipsæ substantiæ primæ, alia vero cum potentia actus. qui natura quidem priora sunt, tempore verò posteriora sunt, insuper & quæ nunquam sunt actus, sed potentiæ tantum.

EXPLANATIO CAPITIS QUARTI.

Qui putãt hoc caput à Philosopho non fuisse cõpositum.

Ca *Vm autem affirmationi*). Non sat est Porphyrium existimasse hoc caput ab Aristotele compositum non esse, & Ammoniũ ea de re dubitasse, ut ejus interpretationem omittamus, cum ipsum loquendi genus, & rerũ proponẽdarũ ordo Aristotelẽ clament, quod cæteri expositores attestantur, sufficiet tamen vel ea existimatio, vel exigua doctrina quam

CAPVT IV.

Porphyr. Ammon.

C a *Vm autem affirmationi negatio, ac affirmatio adversentur, nam huic, omnis homo justus est, hæ nullus homo justus-*

Opposita sententia verior habetur. Quas propositiones Aristoteles contrarias appellavit. Dubium.

quam continet, utilitas, ut per summam totū caput transcurramus. Vocaverat in superiori bus Arist. contrarias propositiones non modo eas, quarum una negat de subjecto, quod altera affirmat, sed illas etiam, quæ affirmant de eodem contraria, aut opposita prædicata, ut omnis homo est justus, omnis homo est non justus, aut est injustus: proponit initio capitis hanc quæstionem: utra illarum propositionum [illegible] magis propriè contraria, quæ negat de subjecto, quod altera affirmabat, an quæ affirmat prædicatum oppositum? Deinde quæstionē transfert ad propositiones mentales, ut quod in iis decretum fuerit, de vocalibus dictum existimetur.

b *Existimare itaq.*) Inchoat responsionem, docetque non sat esse ad enunciationes contrarias quod sint de rebus contrariis, ut videre est in his, bonum est bonum, malum est malū, quæ cum sint de rebus inter se contrariis, nihil- ominus veræ sunt.

c *Quod sit opinio*) Nec sat est, inquit, ad contrarietatem, quod aliquæ propositiones non possint esse simul veræ, alias enim veræ multæ essent [illegible], cum innumeræ sint, quæ cū ejus veritate stare non possunt, verbi causa, hæc, Iustitia est bona, omnes istæ opponerentur, Iustitia non est bona, Iustitia est mala, Iustitia nō est laudanda.

Difficultas illustratur & solvitur.

d *Sed in illis pon. nda*) Concludit propriam rationem oppositionis cerni in illis propositionibus, quorum una negat, quod altera de eodem affirmat subjecto, quod quatuor ostendit rationibus. Prima similitudine generationis, quæ fit ex oppositis, procedit autem à privatione. Secunda, quia magis repugnat esse, & nō esse ejusdem rei, quam esse hujus & esse sui contrarii. Tertia, quoniam [illegible] multæ oppositiones, quæ per solam negationem effici possunt, nimirum cum sunt de re non habente contrarium, ut homo est homo: cum enim homo [illegible] nihil sit non potest [illegible] per negationem: eodem ergò modo res habebit in [illegible], cum oppositio ejusdem [illegible] debeat. Quarta, [illegible] possint aliquæ propositiones ratione [illegible] & infiniti, quia tamen una non negat [illegible] quod altera affirmat, repugnantes non sunt, quæ omnia in contextu sunt plana.

e *Quæ cum ita sint*. Dissoluta quæstione in mentalibus Enunciationibus, doctrinam vocalibus aptat, concludens verissimum esse oppositionem positam esse in affirmatione & negatione ejusdem prædicati de eodem subjecto, nō autem in affirmatione contrariorum. Atq; hæc caput, librumque absolvant propitio Numine.

justus est. & omnis homo injustus est. [illegible] item huic Callias justus est, hæc, Callias justus non est, & Callias injustus est. considerare oportet, utra istarum sit illi contraria. Atque cum ea quæ sunt in voce, sequantur ea quæ sunt in mente. Si illic opinio cōtrarii sit contraria, ut opinio, quæ dicit, omnis homo est justus, huic opinioni, omnis homo injustus est, necessè est rem similiter sese habere in affirmationibus hisce, quæ in voce consistunt. Sin verò contrarii opinio non sit ibi contraria: nec affirmatio affirmationi, sed dicta negatio contraria est. Quare considerandum est qualisnam opinio falsa opinioni veræ cōtraria sit, utrū negationis opinio, an ea quæ contrarium opinatur. Dico autem hoc pacto, est una opinio vera de bono, bonum esse, alia verò falsa de eodem, bonum non esse, & insuper alia malum esse: harum igitur duarū vera sit cōtraria veræ, etsi sit una, utra sit ipsa contraria. b *Existimare itaq; contrarias opiniones ex eo definitas esse, quia sunt contrariorum, falsum prof. ctò est. Nam opinio quà quispiam opinatur bonum. sse bonū: & opinio, quæ malū opinatur esse malū: eadē est fortasse, ac vera sive plures sint sive una. Contraria verò sunt hæc. At non ex eo, quia contrariorum sunt, sed ex eo potius, quia contrariis modo se habent.* c *Quod sit opinio de bono ipsum bonum esse, alia verò ipsum bonū non esse, & item alias quæ bono tribuit id, quod ipsi non competit, neq; competere potest; cæterū quidē nulla est ponēda contraria; nec earum, quib. competere quod non inest, nec earū quib. nō inesse quod competit, creditur: nam infinitæ sunt ambæ: & quib. competere quod non inest, & quibus nō cōpetere, quod inest existimatur. Sed illæ sunt ponēda, in quib. inest ipsa deceptio. Hæ autem sunt illæ, ex quibus generationes proficiscuntur: ex oppositis namque sunt, quapropter & deceptiones ex ipsis proficiscuntur. Quod si bonum, & bonum est & non malum. & alterum quidem per se, alterum verò per accidens competit. Accidit enim ipsi non malum esse: atque ea uniuscujusque opinio vera est magis, quæ est per se, & item falsa magis, quæ est per se. Quippe cum & ea vera sit magis, quæ conditionem hanc subit: & horum utraq. falsa est. & ea, inquam, quæ bonū; bonū non [illegible]: & ea quæ bonum malū asserit esse. Illa quidē verè sp. ctu verè per se. hæc verò respectu verè per accidēs. Magis erit ea opinio falsa profectò, quæ est negatio boni: quam ea quæ est contrarii affirmatio. Atq; is circa unumquodq; maximè opinatur falso, qui contrariam habet opinionē. Contraria namq; circa idem genus plurimum differunt. Si igitur harum opinionum contraria quidem est & ea, quæ est contrarii, magis aūt est ea cōtraria, quæ est negationis, patet hāc porro sine controversia, contrariā esse. Præterea,*

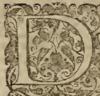
quæ bonum malum asserit esse, connexa est. Etenim necesse est forsitan eandem, bonum non esse bonum putare. Præterea si in cæteris etiam rem similiter se habere oporteat: & hoc pacto videbitur de hisce dictum benè fuisse. Aut enim adsit ubiq; contradictionis oppositio, aut nusquam oportet. Quibus autem non sunt contraria ea, de his est falsa, quæ opponitur vera. Nam qui hominem hominem non esse putat, is falsò nimirum opinatur. Si igitur hæ contraria sunt, & in cæteris simili modo contraria erunt hæ, quæ sunt opiniones contrariæ. Præterea opiniones hæ, quarum altera quidem bonum, bonum esse, altera verò non bonum esse asserit bonum non esse. Similiter sese habeant, & insuper hæ, quarum altera bonum, bonum non esse, altera non bonum, bonum asserit esse. Ea igitur, quæ dicit non bonum, bonum non esse, quæ quidem est, ut patet, vera opinio, quænam erit contraria? no enim ea quæ malum asserit esse, hæc erit nonnunquam simul cum illa vera: nunquā autem fit, ut vera veræ contraria sit. Etenim est quippiam non bonum malum. Quare fit ut istæ sint simul veræ: nec item ea, quæ non bonum dicit non esse malum, est enim & ipsa vera: nam erit nonnunquam, & ista simul. Restat igitur ei quæ dicit non esse bonum: contrariam eam esse: quæ non bonum, bonum asserit esse. Hæc enim est falsa: quo fit ut ea etiam quæ bonum, bonum non esse dicit: sit ei contraria, quæ bonum, bonum asserit esse. Atqui perspicuum est nihil interesse: etsi affirmationem ipsam ponamus universalem. Nam universalis negatio contraria erit sanè. Opinioni enim quæ omnino, quod est bonum, bonum esse dicit, ea est contraria, quæ nihil bonorū bonum asserit esse. Ea namq; opinio qua bonum, bonum existimatur: si universaliter bonum sumatur eadem est atq; concurrit cum ea: quæ quidquid est bonum bonum asserit esse. Nam nihil ab ea differt, quæ omne quod est bonum, bonum esse existimatur. similis est & de non bono ratio. Quæ cum ita sint: si in opinione res ita se habet quemadmodum diximus, affirmationes autem & negationes signa sūt horum, quæ sunt in anima, patet, & affirmationi contrariam quidem negationem eam esse, quæ est universaliter de eodem: ut huic omne bonum est bonum, aut omnis homo est bonus, hanc, nullum est bonum, aut nullus homo est bonus, contradictoriè verò oppositam hanc, non omne bonum est bonum, aut non omnis homo est bonus. Patet etiam fieri non posse, quod vero sit contraria, aut opinio aut oratio ulla. Nam contraria sunt circa opposita, ut idem verè opinetur atq; enunciet. Fieri enim non potest, ut eidem contraria simul insint.

Finis librorum de interpretatione.

IN LIBROS ARISTOTELIS DE PRIORI RESOLUTIONE.

DE INSCRIPTIONE, SUBIECTO, partitione, & ordine horum librorum.

Annotatio circa inscriptionem.

DVo hi libri, aliiq; duo, qui hos proximè insequūtur, uno cōmuni nomine ἀναλυτικά, id est, resolutoria, seu libri resolutorii ab Aristotele appellātur, ut cōstat ex c. 1. l. 2. de interpretatione, ex 2. c. libri 1. Elēchorū, ex 3. li. 6. Ethicorum ad Nicomachum, ex 12. libri 7. Metaph. aliisq; ex locis. Distinguūtur autem inter se, quod duo primi inscribuntur, ἀναλυτικῶν προτέρων, id est priorum analyticorum, seu de priori resolutione. Alii duo ἀναλυτικῶν ὑστέρων, id est posteriorum Analyticorū, sive de posteriori resolutione.

Quanquam hæc inscriptionis distinctio non videatur ab Aristotele, sed ab interpretib. adhibita, ut Galenus in libro, quo opera sua recenset, annotavit. Arist. enim cum horum librorū separatim mētionem facit, duos priores, de ratiocinatione vocat: posteriores, de demōstratione, ut liquet ex primo Posteriorum c. 3. Ut autem, quæ hujusce inscriptionis ratio sit, intelligatur, advertendū erit, ex Arist. li. 3. phys. cap. 5. tex. 45. & ex Alexandro, & Philopono hoc loco analysim nihil esse aliud, quam rei alicujus ad suas partes, seu principia revocatio: ut cū dom? in lapides, ligna, calcem, & reliqua, ex quibus coagmentata est, si non re, saltem mente, & cogitatione.

Galen. Arist. Quid Analy Arist. Alexand. Philop.

gitatione dissolvitur. Et cum generatio in materiam, privationem, & formam retexitur.

D. Damasc. Philop. Eustrat. Revocatio nis duplex genus.

Est autem revocatio hęc varia, ac latè patens in doctrinis, ut D. Damascenus cap. 1. suæ Philosophiæ, Philoponus hoc loco, Eustratius initio libri 2. Posteriorum animadvertunt. Dialectici autē duo ejus genera sibi propria, ac peculiaria tradunt: unum cōsequentiæ, quod Eustratius syllogisticum vocat: alterum cōsequentis.

Analysis consequē tiæ quid.

Analysis consequentiæ, est consequentiæ ad sua principia reductio. Sunt autē consequentiæ principia termini, ac propositiones aptè congruenterque secundum formam ad aliquid inferendum collocatæ.

Consequētiam resolvere ex illusbonita tēostēdere

Itaque tunc dicimur consequentiam resolvere, cū ejus bonitatem ostendimus, propterea quod constet terminis, & propositionibus ad concludendum ex artis regula secundum modos, & figuras accommodatè dispositis.

Analysis cōsequētis quid. Quæ cōsequētis principia. Cōsequēs resolvere est conclusionem ex veris principiis illatam ostendere.

Analysis consequentis, est cōsequentis ad sua principia reductio. Sunt vero principia consequentis, termini, & propositiones cum cōclusione, quæ refertur, aptè connexæ, & cohærentes secundum materiam. Is ergò dicetur consequens resolvere, qui verb. g. ostenderit conclusionem illatam deduci ex principiis quæ in se contineant causam veritatis cōclusionis. Vnde intelliges Dialecticum non ideò tantum resolvere, ut in inventione, & intuitu partium conquiescat: sed ut de tota re judicet ejusque absolutionem perpendat: non secus, ac fabri cæmentarii operis longitudines ad regulam, & lineam: altitudines ad perpendiculum: angulos ad normam exigunt.

Cur dicantur libri Analytici.

Porrò quia hi quatuor libri utriusque Analyseos doctrinam exhibent Analytici, seu resolutorii dicuntur. Et hi quidem primi de priori resolutione: alii duo de posteriori: quia in bis agitur de resolutione consequentiæ quę est prior: in illis de resolutione consequentis, quæ posterior est: ut enim veritas & illatio consequentis rite appareat, constare prius convenit de consequentiæ bonitate.

Cur resolutorii dicantur hi libri.

Iure tamen quæsierit aliquis, cùm in his libris non solum resolutio, sed etiam compositio, & structura, quam Græci σύνθεσιν vocant, doceatur: cur eis potius à resolutione, quàm à compositione nomen inditum sit. Respondemus causam esse, quia per resolutionem distinctius sub aspectum mentis veniunt partes, quibus syllogismus, & demonstratio constant, quæque in ipsa compositione conjunctæ & confusæ latent. Deinde quia promptius cuique est ratiocinationem conficere, quam factam in membra, ex quibus coaluit, particulatim distinguere: illud enim sæpè ex ingenio: hoc ordinariè non nisi ex præceptis fit. Itaque quia novit resolvere, novit etiam cōponere: nō tamen contra, ut in proœmialibus cum Eustratio diximus.

De horum librorum subjecto prima sent. *Clitov. Marsil. Alex.*

Quod attinet ad subjectum horum librorū, erit fortasse qui putet cum Clitovæo, & Marsilio esse argumentationem, quod de omnibus partibus in iis disseratur: videlicet de ratiocinatione, Enthymemate, Inductione, Exemplo. Erit alius, qui cum Averroe, & Alexandro arbitretur esse demōstrationem, propterea quod Aristoteles initio hujus primi libri promittat se acturum de demonstratione.

Secunda. *Albert. Mag. AEgid. Philop. Lovan.* Tertia ac vera docet esse syllogismum simplicē.

Amplectenda tamen est sententia M. Alberti, Ægidii, Philoponi, & Lovaniensium, aliorumq; interpretum existimantium subjectum attributionis priorum analyticorum esse syllogismum simplicem secundum formam spectatum, id est, nulla habita ratione alicujus particularis materiæ: in qua fiat: hæc enim in his ex præcipuo instituto tractatur: nec de Enthymemate, aliisque partibus argumentationis, nisi illius causa disseritur.

Syllogismorum duo sunt genera. *Arist.*

Diximus non quemlibet, sed simplicem syllogismum, quia cum duo sint genera syllogismorum: unum simplex, quod ex enunciationibus simplicibus constat, alterum hypotheticū, quod ex conjunctis, & copulatis conficitur: Aristoteles primum tantùm genus tractavit, non autem secundum, saltem separatim in operibus, quæ nunc extent: sed obiter in Topicis explicans locos ab antecedentibus, & consequentibus, & cōparatione, ut videre est in secundo, & tertio ejus operis libro. Theophrastus tamē & Eudemus Peripatetici nonnulla de hoc syllogismo scripserunt, & hos imitatus Boetius, Philoponus etiam hoc in libro in cōmentariis cap. 22. summatim perstringit, quæ de eodem ab aliis tradita fuere. Nonnulla quoque refert Diogenes Laertius in vita Zenonis Cittiei, cujus alumni multum operæ in hoc syllogismorum genere collocarunt.

Theoph. Eudem. Boet. Philop. Diogen. Laert.

Quod sit horum librorum principale & quod adæquatū.

Nostræ de subjecto horum librorum sententiæ nihil obstat, quod Aristoteles in hac prima hujus operis ingressione de demonstratione se acturum dicat. Id enim propterea facit, ut ostendat principale subjectum, ad quod subjectū, utriusque analyseos doctrina, tanquam ad scopum refertur, esse demonstrationem: quod non impedit, quo minus præcipuum, sed tamē peculiare subjectum horum duorum librorum ratiocinatio: ut ipse non obscurè indicavit, c. 4. & ubi se de ratiocinatione acturum profitetur

Arist.

Quod si quis objiciat syllogismū esse subjectū totius Dialecticæ, prout ab Aristotele tradita est. Quare non posse esse subjectū attributionis horum librorum. Occurrendum erit, syllogismum dupliciter posse sumi; vel secundum formam, & materiam simul; atque hanc specialiter

tim consideratam; quæ est demonstrativa, probabilis, sophistica, pseudographa: vel secundum formam, & materiam; idoneam ad probandum, in communi tamen, ac nullam particulatim expendendo. Priori modo syllogismum esse subjectum totius Aristotelicæ Dialecticæ. Posteriori autem horum librorum duntaxat.

De ordine, partitioneq; horum librorum.

Proponitur recentiorum opinio. Dialectica distribuitur juxta Stoicos in tres partes. *Tull.*

DE loco, quem inter cæteros secundum doctrinæ ordinem hi libri vendicant, dissidium est. Nam quidam recentioribus arbitrati sunt, priora Analytica nō antecedere Topica, eo ducti argumento, quod Dialectica ex sententia Stoicorum, quam Peripatici non improbant, distribuitur in inventionem, & judicium, seu dispositionē. Inventio autem natura prior est dispositione, ut testatur Marcus Tullius in Topicis Pateq; exemplo architecturæ. Si quis enim ædificari domum instituat, is primum, lapides, ligna, calcem, aliaque ejus generis parat, tum hæc omnia arte elaborata, & expolita inter se aptè suis quæque locis jungit, ac collocat. At primæ illi futuri operis præparationi similis est inventio: eorundem aptæ compositioni dispositio. *Arist.* Quare cum Aristoteles in libris Topicorum inventionem, in Analyticis dispositionem pertractet, videntur Topica accommodato disciplinæ ordine ante Analytica explicanda.

Præcedens sententia refellitur. Non est tamen admittenda hæc opinio. Enimverò, ut demus inventionem priorem esse judicio, & dispositione: id duntaxat intelligendum est, cum hæ duæ partes circa unam, eandemq; rem versantur, quod in subjecta materia non accidit. Namque inventio Topica, & dispositio Analytica non ejusdem rei sunt: quandoquidem in Topicis explicatur tantummodo inventio argumentorum probabiliū, ut patet ex progressu illius operis: in priori verò analysi indiscriminatim traditur dispositio, collocatiove omnium argumentorum, quoad formā. Et verò, ut annotavit Boetius in Topica *Boet.* Ciceronis, cum Dialectica in ratione definiēdi, dividendi, & argumentandi distribuatur: in quavis harum partium inventio, & judicium locum habent. Neque enim quælibet vocum congeries definitionem, divisionem, & argumentationē efficit, sed certa, ac certis constricta legibus. Itaq; prius oportet partes definitionis investigare, & invenire: tum aptè disponere, quod similiter in divisione, & argumentatione accidit.

In his libris nō ē Certè in Analyticis, & in Topicis neque sola inventio, neque sola dispositio, sed utraque ex professo traditur. Aristoteles enim in 1. lectio simul & ind... dispositio cōnectas ... dictione prioris Analyseos figurarum structurā, modosque syllogismorum, qui ad dispositionem, & in judicium pertinent: in secunda generalem inventionē argumenti, sive medii, in tertia rursus judicium jam constitutæ ratiocinationis pertractat item in 1. libr. Posteriorum de compositione judicioque demonstrationis disserit: in secundo de inventione definitionis, quæ demonstrationis medium est. Et in Topicis partim 1. partim 8. libro dispositionem: reliquis sex inventionem persequitur. Ad hæc licet inventio prior sit dispositione in usu artis: prius enim oportet invenire, deinde inventum disponere: non tamen necesse est, ut semper inventio priùs doceatur. Convenit enim nonnunquam tradi prius dispositionem, cùm videlicet nequit perfectè intelligi inventio nisi antecedente dispositionis notitia. Quam doctrinæ methodum in utriusque Analyticis magna ex parte secutus est Aristoteles, ut ex dictis constat.

Qui putē Top. cum disputatione prio rem esse Analytica *Arist.* Quare non rectè recentiores quidam Dialectici sumpto argumento ex antecessione invētionis probant disputationem Topicam priorem esse Analytica: neque id rectè opinantur. Postulat enim accuratæ doctrinæ ratio sicuti Aristot. monet cap. 4. hujus libri, & initio Phys. & lib. 1. de partibus animalium cap. 4. ut à communioribus adeamus communia, à generibus ad species progrediamur. Quam tradendæ scientiæ rationem probat Socrates apud Platonē in Phædro, eamque dicit fuisse traditā ab Hip- *Socrat.* pocrate, ut qui eandem prius commendarit in libello de natura humana. Quare cum in hisce duobus libris agatur de ratiocinatione Dialectica, quæ illius quedam species est, consequēs fit, ut hæc disputatio ante Topicam præter- Vera sententia ditur. mitti debeat. Itaque subsequitur hoc opus libros de interpretatione, & proximè antecedit libros Posteriorum, quia post explicationem vocum simplicium, & enuntiationum, ex quibus simplex ratiocinatio constat: proximum est, ut de syllogismo simplici disputetur, eamq; disputationem excipiat Analytica tractatio demonstrationis, quæ est præstantissima species syllogismi simplicis.

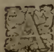
De numero librorū Anal. *Philop.* *Mirand.* *Eudem.* *Theoph.* *Phan.* Refert hoc loco Philoponus, & Mirandula lib. 4. de examine vanitatis capit. 4. quadringēta libros Analyticos sub nomine Aristotelis fuisse olim inventos, in Bibliotheca Philadelphi Ptolomæi regis Ægypti. Constat videlicet ab Eudemo, Theophrasto, & Phania ad magistri Aristotelis imitationē libros aliquot, ut de Categoriis, & de interpretatione, ita & de Analyticis fuisse compositos. E quibus verisimile est spe lucri multos regi præsentatos sub titulo Aristotelis ad copiosæ illius Bibliothecæ

thecæ majestatem augendam. Laertius in vita Aristotelis novem libros recenset priorum Analyticorum, præter duos de syllogismo. Verum catalogus Laertii non satis convenit cum libris Aristotelis, qui ad nos pervenere. Quod ergo attinet ad eos, quos de re subjecta habemus, primis duobus, quos Alexander, Philoponus, Galenus, aliiq; interpretes commentariis illustrarunt, Prioris Analyticæ doctrina continetur: & in primo quidem, ut summatim dicamus, differit Aristoteles de natura ratiocinationis. In secundo ejus facultates, affectiones, & vitia, quæ in ea contingunt, declarat. Quanta verò sit hujus artis necessitas testatur Aristoteles lib. 4. Metaphysicor. cap. 4. text. 9. ubi ejus ignorantiam, quasi per excellentiam vocans ἀπαιδευσίαν, id est, ruditatem sive ineruditionem.

Alexand. Philopon. Galen.

IN LIBRUM PRIMUM PRIORUM ARISTOTELIS

PROOEMIVM.

NALYTICA, ut & alia quædam opera, per sectiones apud Aristotelem dividuntur. Nam distributio in capita neque Aristotelis, neq; Græcorum interpretum est. Si ergò ad sectiones, quæ ab Aristotele τμήματα dicuntur, attendimus, tribus sectionibus hic liber continetur. In prima traditio præcipuo instituto, ac materia totius Resolutoriæ disciplinæ, ja cta sque illius fundamentis, explicatur, quo artificio construenda sit ratiocinatio, tum ex propositionibus de inesse, tum modalibus. In secunda docetur, quomodo inveniatur medium ad ratiocinandum. In tertia, quo pacto syllogismi confecti in certam figuram, & modum resolvendi, atque examinandi sint. Si autem ad capita spectemus, à primo usque ad vigesimum primum inclusivè agitur de prædicatorum syllogismorum structura, & compositione. A vigesimo primo usque ad trigesimum secundum inclusivè traditur inveniendi medium, & parandi copiam propositionum ad ratiocinandum. A trigesimo secundo usque ad quadragesimum secundum, quod est ultimum hujus libri caput, differitur de resolutione, & examine syllogismorum. Et in hæc quadraginta duo capita secuit Boetius 1. librum, quem alii in pauciora distribuunt.

Distributio Analyticorum in sectiones.

Eorundem distributio in capita.

Boetius.

EXPLANATIO CAPITIS PRIMI, DE PROPOSITIONE, Termino, & Syllogismo.

SVMMA CAPITIS.

Quatuor sunt hujus primi capitis partes. In prima definitur, dividiturq; propositio. Definitio sic habet: Propositio est oratio affirmativa, aut negativa alicujus de quopiam. Ejus partitio primo fit, in universalem, particularem, & indefinitam, deinde in demonstrativam, dialecticam, & syllogisticam. In secunda sic definit terminum: Terminus, est in quem resolvitur propositio, ut in prædicatum, & subjectum, ipso esse, aut non esse addito, vel diviso. In tertia definit syllogismum in hunc modum: Syllogismus est oratio, in qua quibusdam positis aliud quiddam necessariò evenit, eò quod hæc sunt. In quarta denique duo adducit principia, quibus præcipuè syllogismi reguntur. Primum est esse in toto, & dici de toto, hoc est totum subjectum in subjecto prædicato. Secundum, esse in nullo, & dici de nullo, i. prædicatum de nulla parte subjecti affirmari posse.

COMMENTARIVS

a PRimo dicere.) Exorditur ab operis propositione, qua utriusq; Analyseos materiam summatim complectitur. Promittit verò actutum se de demonstratione, quæ videlicet totius operis finis, ac scopus est. Siquidè ars omnis ad id

Hujus operis finis, & subjectum est demonstratio.

CAPVT I.

a *Primo dicere oportet circa quid, & cujusnam sit hæc præsens consideratio. Atq; est circa demonstrationem & est scientia demonstrandi. Deinde definire, b quid sit propositio, quid terminus, c quid ratiocinatio: quanam sit per-*

ad id, quod in ea præstantissimum habetur, referri debet, ut 6. libro Topic. cap. 3. admonet. Simul etiam differendũ sibi ait de scientia demonstrativa, quam vocat, ἐπιστήμην ἀποδεικτικήν.

Qui alioqui nomine argumenti, & scientiæ demonstrativæ intelligant.

Quidam tamen è recentioribus interpretibus volunt nomine demonstrationis indicatum ab Aristotele argumentum Posteriorum Analyticorum: appellatione autem scientiæ demonstrativæ, argumentum Priorum: sed non rectè sentiunt, cum nullam idoneam afferant rationem, cur scientia demonstrativa hisce duobus libris, uti propria materia adjudicatur.

Vera expositio.

Potius ergò dicendum tam demonstrationis, quam scientiæ demonstrativæ nomine designari præcipuum institutum, ac finem universi operis Analytici. Verùm, quam hoc loco vocet Aristoteles scientiam demonstrativam, non convenit inter expositores, Alexander, Philoponus, & Themistius putant vocare artem demonstrandi, id est, scientiam, quæ de demonstratione habetur, possunt enim de demonstratione ostendi certæ proprietates, v. g. quod pariat scientiam quemadmodum & risibile de homine concluditur.

Alex. Philop. Themist.

Quæ sciẽtia hoc loco demonstrativa dicatur.

Alii non scientiam de ipsa demonstratione, sed, quæ demonstratione acquiritur, intelligunt. Docet enim Aristoteles in duobus libris Poster. qua ratione possumus scientiam demõstratione comparare, videlicet progrediẽdo ex veris, primis, &c. Hæc secunda interpretatio ex eo suadetur, quia eodem modo sumit Aristoteles in hoc capite scientiam demonstrativam, quo reliquo ope e resolutorio, in quo tamen non nisi juxta secundum sensum ea verba usurpat, ut capit. 18. lib. 1. cùm inquit Analyticis rationibus probari, neque sursum, neq; deorsum versus dari progressum infinitum in scientiis demonstrativis, ubi non potest artem demonstrandi intelligere, quæ una tantum est, non plures. Præterea cap. 4 ejusdem libri definiens scibile in tota sui significatus amplitudine, ait esse id, de quo scientiam demonstrativam habemus. Denique id ipsum 6. & 8. ejusdem libri capite notari potest.

Arist.

Neque obstant verba illa capitis 17. libri secundi (de ratiocinatione igitur, & demonstratione quid utraque sit, & quomodo fiat manifestum est: simul verò & de scientia demõstrativa: idem enim est) Non enim vult Aristoteles demonstrationem, seu rationem demonstrandi, & scientiam demonstrativam idem esse inter se re ipsa, sed tractatione duntaxat, hoc est idem esse, docuisse quid sit demonstratio, & quo pacto fiat, ac quid sit scientia demonstrativa & quomodo comparetur, ut explicat D. Thomas. Nam qui docet ratiocinationem constare ex veris, primis, & immediatis, simul

Arist.

perfecta, & quæ imperfecta. Postea verò quid sit inesse aut esse, aut non esse, & quid intelligimus cum de omni, vel nullo quippiam dicimus prædicari. d *Est itaque propositio affirmativa, vel negativa de quopiam alicujus. Hæc autem oratio universalis est, aut particularis, aut indefinita. Atque universalem dico, cum quippiam omni vel nulli cuipiam competere dicitur. Particularem autem, cum alicui inesse, vel cuipiam non competere, aut non omni inesse asseritur. Indefinitam, cum competere, aut non competere, sine universali, aut esse particulari dicitur signo: quale est,* e *contrariorum unam scientiam, aut voluptatem non esse bonum.* f *A differendi autem propositione, demonstrativa propositio differt: nam hæc quidem demonstrativa, partis alterius est acceptio contradictionis, qui namque demonstrat non interrogat, sed sumit. Differendi verò propositio, interrogatio est contradictionis:* g *atq; nihil utique refert ad utrumq; ratiocinationem conficiendam. Nam & hisce qui demonstrat, & is etiam qui interrogat sumpto quippiam inesse, aut non inesse cuiquam ratiocinatur.* h *Quare ratiocinandi quidem propositio simpliciter est affirmatio de quopiam alicujus aut negatio, quemadmodum diximus. Demonstrandi autem si vera, & per primas sumpta sit suppositiones. At differendi propositio interrogantis quidem contradictionis est interrogatio. Ratiocinandi verò ejus est acceptio, quod verisimile, probabileq; esse videtur: ut est in topicis dictum. Quid igitur sit propositio, & quonam differat ratiocinandi, & demonstrandi differendiq; propositio, diligentius quidem exactiusq; posterius explicabitur, nunc verò pro usu præsenti satis est a nobis determinatum.* i *Terminũ autem eum appello, in quem resolvitur propositio: ut prædicatum, & id, de quo prædicatur ipso esse aut non esse addito vel diviso.* k *Ratiocinatio est oratio in qua quibusdã positis aliud quippiam ab his, quæ posita sunt, cum hæc ipsa sint necessario evenit.* l *Atq; per illud cùm hæc ipsa sint, ob hæc evenire dico: per hoc autem intelligo nullo foris insuper opus esse termino, ut necessarium fiat.* m *Perfectam igitur eam ratiocinationem appello, quæ nullius indiget rei, præterea quæ sumpta sunt, ut id ipsum necessarium videatur. Imperfectam autẽ eam quæ unius vel plurium indiget.* n *quæ necessaria quidem per terminos ipsos subjectos: non tamen sunt sumpta per propositiones.* o *In toto autem quopiam esse & de omni quopiam quippiam prædicari,* p *idem significat. Atque tum de omni dicimus quippiam prædicari cum nihil potest subjecti sumi, de quo alterum non dicatur. Idem intelligendum est, & cum de nullo dicimus quippiam prædicari.*

CAP.

etiam docet scientiam demonstrativam esse eam, quæ comparatur ratiocinatione constante ex veris, primis, immediatisque.

b *Quid propositio, quid terminus*) Jacit futuræ disputationis fundamenta more Mathematicorum, qui elementa, definitiones, axiomata, hypotheses, & postulata, quibus in progressu utantur, initio proponunt. Subjicit ergò imprimis definitionem propositionis, & termini, è quibus ratiocinatio constat. Cum enim duplex sit illius materia, nimirum partes ex quibus conficitur, & ea quæ spectatur penes connexionem extremorum inter se, dividiturque in necessariam, probabilem, Sophisticam, & pseudographam: hoc loco de prioris generis materia disputare instituit: posteriorem in cæteris Logicæ libris prosequitur.

c *Quid ratiocinatio, & quænam*) Quia doctrinæ ratio postulat, ut prius de genere, quam de specie agatur & demonstratio quædam est species ratiocinationis, de demonstratione ipsa in Posterioribus Analyticis acturus explicandum sibi esse ait in præsentia, quidnam sit ratiocinatio: & quæ perfectè, quæ imperfectæ concludens: & quæ sint principia regulantia syllogismos, nimirū esse in toto, esse in nullo, dici de omni, dici de nullo.

d *Est itaque propositio*) Declarat quid sit propositio, græcè πρότασις. Cum autem propositio sit

Variæ acceptiones propositionis. nomen varii usus. Nam interdum peculiariter pro solo primo enunciato è tribus, ex quibus constat syllogismus, quod etiam major, seu major propositio dicitur: interdum pro quolibet eorum indefinitè sumitur: in hac definitione secundum posteriorem modum usurpatur. In eaque significatione accepta dividitur ex parte quantitatis in tria membra, in universalem, particularem, & indefinitam: quarum definitio liquet in textu.

Divisio propositionis secundum quantitatem. e *Contrariorum*) Hoc exemplo frequenter utitur Aristoteles, ut lib. 1. Topic. cap. 8. & lib. 8. Physicor. cap. 1. text. 8. & in Problema. sect. 30. problem. 7. & probl. 11. item lib. 5. Ethicorum cap. 1. & libr. 4. Metaph. cap. 2. text. 16. cujus sententia in capite de Oppositis declarata à nobis fuit.

f *A differendi propositione*) Explicata natura propositionis in communi, ut pateat, quid sit

Discrimen inter propositionē demonstrativam, & dialecticā. discriminis inter propositionem hic definitam & inter demonstrativam: quæ pertinet ad libros Posteriorum: & Dialecticam de qua agitur in Topicis: docet primum, demonstrativam differre à Dialectica usu & proponendi ratione, quod demonstrativa sit acceptio alterius partis contradictionis, hoc est, sit altera contradictionis pars affirmans, aut negans nullo posito consensu alterius, ut si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia: dialectica vero sit interrogatio contradictionis, id est quæstio complectens utramque partem contradictionis, alteram quidem expressè, alteram implicitè, ut, est ne virtus scientia.

Arist. *Plato.* Idem discrimen tradit Aristoteles lib. 1. Topic. cap. 1. idemque innuit Plato in Timæo, cujus hæc interprete Cicerone libro de universitate, verba sunt. De his igitur, quæ diximus hæc sit prima distinctio: itaque cum de re stabili, & immutabili disputatur, oratio talis sit, qualis sit illa, quæ neque redargui neque convinci potest. Cum autem ingressa est, imitata & efficta simulacra benè agi putat, si similitudinem veri consequatur. Hæc ille, apud quem etiam Dialecticæ interrogationis multa suppetunt exempla in Dialogis, ubi Socrates eam disputandi consuetudinem usurpat.

In quo cōveniant propositio demonstrativa, & dialectica. g *Atque nihil*) Tradit convenientiam inter demonstrativam, & dialecticam propositionem, quod utraque ad ratiocinationem componendam idonea sit, nihil enim ad syllogisticam formā refert materiæ diversitas, unde & utrique convenit definitio propositionis antea traditæ. Itaque non solum qui demonstrat, sed etiam Dialecticus ratiocinatur sumpta aliqua propositione affirmante, aut negante tanquam vera, & concessa. Quanvis enim non nisi consensu adversarii per interrogationem prius eliciio, ratiocinetur, non tamen concludit ex interrogatiōne dum interrogatio est, sed postquam est concessa fuit à respondente.

Quid sit propositio syllogistica. Quid demonstrativa. Quid dialectica. h *Quare ratiocinandi*) Colligit discrimen inter superiora tria membra. Videlicet quod propositio syllogistica sit affirmatio, aut negatio alicujus de aliquo simpliciter, id est, nulla habita ratione certæ alicujus materiæ. Demonstrativa verò sit affirmatio, aut negatio alicujus de quopiam sumpta per primas suppositiones, id est, demōstrata per principia ex se nota: nisi sit ipsummet primum principium: propositio autem dialectica quærenti quidem sit interrogatio contradictionis: ratiocinanti verò sit sumptio ejus partis, quæ probabilis, seu verisimilis videtur.

Aristotel. Hic adverte, licet proprium sit Dialectici interrogare, ut lib 8. Top. cap 1. Aristoteles docet, propterea quod Dialecticus paratus sit ad disputandum in utramq; partem, non tamen necessum esse, ut Dialectica propositio semper interrogetur, sat enim est ipsam talis esse conditionis, ut ad eam comprobandam conveniat, postulari prius consensum ejus, cum quo disputas. Quod

tamen

tamen demonstrativis propositionibus non convenit, quæ ejus naturæ sunt, ut tanquam indubitatæ sumantur, & absque adversarii consensione initio petita concludi possint.

Objectio.

l *Terminum autem*) Tradita materia proxima syllogismi, quæ sunt propositiones, accedit ad explicandam materiam remotam ejusdem, nempè terminum. Objicit Philoponus: vel Aristoteles progreditur à simplicioribus, vel à magis compositis: si à simplicioribus, prius ergo debuit terminum, quam propositionem definire: si à magis compositis, prius syllogismum, quam propositionem, vel terminum. Non videtur ergo accurate doctrinæ ordinem in hoc capite secutus. *Philop.*

Dilutio.

Occurrendum tamen Aristotelem non tam spectasse rationem simplicium vel compositorum, quam ut à notioribus ad minus nota progrederetur. Quod ipse ita nonnunquam fieri oportere docet lib. 5. Metaphys. cap. 1. text. 1. illis verbis (non à primo, ac rei principio, aliquando inchoandum est, sed unde quis facilius discat) Quoniam ergo propositio notior jam esse poterat ex definitione enunciationis tradita in lib. de Interpretatione. Item quia terminum per propositionem erat definiturus, conveniens fuit, ut priori loco propositionem, posteri terminum explicaret.

Philopon.

Definit ergò terminum græcè ὅρον ajens esse, in quem resolvitur, id est, retexitur, seu definit propositio. Nec enim ultra terminum logica dissolutio abire potest: siquidem quod ad syllabas, & literas spectat, earum tractatio grammatici negotii est, ut Philoponus inquit.

Syllogismus ex propositione, & termino tanquam materia constat. Syllogismi Etymon.

K *Ratiocinatio est*) Post traditam definitionem propositionis, & termini, ex quibus tanquam ex materia syllogismus constat, syllogismum definit. Horum verò trium definitiones separatim in quæstionibus explicandæ à nobis erunt. Adverte autem nomen syllogismi græcum συλλογισμὸς sumptum esse ab Arithmeticis, atque ab ea parte artis, quæ Logistica dicitur, ubi συλλογίζεσθαι est rationem subducere, & colligere summam. Vnde & in desserendo est aliud ex alio certa quadam ratione colligere, & concludere.

Vltimam partem definitionis syllogismi explicat.

l *Atque per illud*) Particulam definitionis, quæ paulo obscurior videbatur interpretando declarat, aitque verba illa, cum hæc ita sint, nihil aliud indicare, quam conclusionem ob hæc evenire; id est colligi vi terminorum, qui in præmissis sumpti fuerant. Quod tunc accidit, cum eorum constructio, & compositio talis est, ut nullo termino extrinsecus assumpto (adde nec variatione aliqua sive adjectione alicujus particulæ) indigeat, quo consequens ex vi talis dispositionis necessario colligatur.

Quid sit syllogismus perfectus. Quid imperfectus. Quid servandum, ut imperfectus syllogismus cōcludat.

m *Perfectam igitur*) Syllogismum quem paulò antea definit, distribuit in perfectum, & imperfectum. Syllogismū perfectum ait esse eum, qui nullius indiget, præter ea, quę sumpta sunt, vi necessario concludere videatur, id est, qui ita perspicuè, & evidenter concludit, ut ex ipsa pręmissarum dispositione illationis necessitas palam omnibus appareat. Quo pacto se habent omnes ac soli syllogismi primæ figuræ directè concludentes. Imperfectū autem docet esse eum, qui tametsi vi formæ concludit, uno tamen, aut pluribus eget, ut necessitas illationis omnibus conspicua sit. Vno, quia interdum solam præmissarum conversionem desiderat: interdum solam reductionem ad impossibile: Pluribus, quia nonnunquam & conversionem, & transpositionem præmissarum requirit, ut progressu exponemus.

n *Quæ necessaria*) Docet ut illatio imperfecti syllogismi evidens fiat, non esse aliquem terminum extrinsecus adhibendum, sed eosdem terminos servandos, licet propositiones mutentur, quod accidit in conversione propositionum, siquidem conversio manentibus iisdem terminis, sed alio trajectis ex una propositione facit aliam, ut suo loco patebit.

Ad duo principia referuntur syllogismi primæ figuræ.

o *In toto autem*) Subjicit duo principia, ad quæ syllogismi primæ figuræ, tanquam ad Lydium lapidem examinentur, & ad quæ referri, ac tandem explorari omnes syllogismi queant, siquidem universi, qui in secunda, & tertia figura construuntur & per primam perfici, atque adeò iisdem principiis inniti, & stabiliri solent. Ea principia sunt esse in toto, & esse in nullo, dici de omni, & dici de nullo.

Quid sit esse in toto & dici de toto.

p *Idem significat*) Docet prædicta axiomata idem valere, id est in eodem pronunciato cerni. Nam subiectum dicitur esse in toto prædicato, cum ei universim subjicitur. Prædicatum autem dicitur de omni subjecto seu potius de omni contento infra subjectum, cum de subjecto ipso universim affirmatur, ut in hac propositione, omnis homo est animal. Etenim si ab homine ad Animal progrediaris, dices hominem esse in toto animali, si ab animali ad hominem, dices animal affirmari de omni homine. Eandem vim obtinent dici de nullo, & esse in nullo. Nam tunc quippiam de omni dicitur cum propositio significat, nihil sumi posse infra subjectum, de quo seu verè, seu falso [illegible] non negetur, ut nullus homo est lapis, nullum animal est sensus particeps.

Duo prin- cipia syllogismos re- gulantia. Hinc ergo ducuntur duo theoremata, quibus syllogismi omnes regulantur. Alterum est, quicquid universim affirmatur de subjecto aliquo, affirmatur etiam de quovis contento sub hujus modi subjecto. Alterum, quicquid universim negatur de subjecto aliquo, negatur de quovis contento sub tali subjecto. Prioris vis exercetur in primo, & tertio modo primæ figuræ, qui vocantur Barbara, & Darii: Posterioris, in secundo & quarto, qui dicuntur Celarent, & Ferio. Ad hos autem quatuor cæteri omnes revocantur, ut ante monuimus, & in progressu planum fiet.

1.
2.

Quatuor sunt principiorum genera. Hic adverte quatuor esse principiorum genera, quæ in syllogismis inveniuntur, nimirum principia materialia, formalia, perfectiva, & regulativa. Materialia, ut jam ex superioribus patet, sunt propositiones, & termini, ex quibus tanquam materia syllogismi constituuntur. Formalia sunt figuræ, & modi, quibus propositiones disponuntur, formamq; syllogisticam accipiunt. Perfectiva, id est, quorum beneficio syllogismi imperfecti ad perfectos revocantur, sunt conversio propositionum, transpositio, seu commutatio præmissarum, & deductio ad impossibile. Regulativa sunt communia quædam axiomata, quibus probantur, confirmanturque syllogismi.

Quæ sint principia materialia. Quæ formalia. Quæ perfectiva. Quæ regulativa. De his ergo posterioribus principiis, quæ omnium communissima sunt, agit hoc loco Aristoteles. Verum si quis diligenter attendat, inveniet eum omnium meminisse: nam primo loco definiit propositionem, & terminum, quæ sunt principia materialia: secundo syllogismum in quo cernitur materia secundum figuram, modumque syllogisticum: tertiò explicavit, quinam esset syllogismus perfectus, qui imperfectus, dicens illum non egere ope alicujus principii videlicet perfectivi. Hunc autem egere. Postremo disseruit in principiis regulativis.

QVÆSTIO I.

NVM ARISTOTELES RECTE censuerit de Propositione, & Termino.

ARTICVLVS I.

EXPENDITVR ET EXPLICATVR propositionis Definitio.

Cur propositio prius termino definiatur. IMprimis non est arguendus Aristoteles, quod propositionem, quę compositior est, quam terminus, illumque includit, ante terminum definierit, quasi ordinem deseruerit accuratæ doctrinæ quem tenuit in libris de Interpretatione, quos a nomine & verbo inchoavit, cum enim terminus dicatur ad quod propositionis resolutione terminatur, nihil autem prius dissolvatur, quā sit, necesse fuit prius propositionis naturam prius indicare quam partes, in quas dissolvitur, exponerentur, quod eo libentius accipiendum est, quo hic tractatus resolutorius dicitur, resolutio autem a toto inchoatur quæ ratio non cernebatur in libris de interpretatione, quia sunt compositivi, ut loquuntur Logici. Accedit terminum definiri per ordinem ad propositionem, id verò quod in alterius definitione collocatur, prius, quoad fieri potest, enodandum est, ne per æque obscura definitio a signetur.

Propositionis definitio. Propositionem igitur hunc in modum definit. Propositio est oratio affirmativa, aut negativa alicujus de quopiam: in ea loco generis est Oratio, cætera adduntur pro differentia, sed earum intellectus, & collocatio non omnibus eadem est. Aegidius Roman. hoc loco post genus statim collocat illa verba (alicujus de quopiam) in quibus arbitrabatur totam definitionem absolvi; reliqua verò addi insinuandę divisionis gratia: quod ex eo confirmari potest: quia affirmatio, & negatio sunt differentię contrahentes propositionem, & constituentes oppositas illius species, ut sequenti articulo ostendetur, nullum autem genus per contrahentes differentias congruè definitur, præsertim essentiali definitione, qualem hanc esse defendemus. Alii, quibus magis assentimur, immediatè post genus apponunt particulas (affirmativa, & negativa) tandem, quæ sequuntur (alicuius de quopiam) estque juxta hunc modum is definitionis sensus. Propositio est Oratio tribuens, aut removens cum aliqua verisimilitudine prædicatum unum alicui subjecto diverso, communi, personaliter, aut absolute accepto.

tio exponitur.

Vnde excluduntur propositiones apertè falsæ, & meritò. definit enim Aristoteles hoc loco propositionem in ordine ad syllogismum probabilem, cui propositiones apertè falsę non deserviunt. Vnde in ejus definitione dixit Aristoteles (quibusdam positis) hoc est, ut interpretes exponunt, concessis, vel aptis, ut concedantur. Rejiciuntur enunciationes multiplices, & hypotheticæ, nec enim ad categoricum syllogismum conducunt, de quo præsentem instituit disputationem, item identicæ, quia

artus

artis expertes sunt, & singulares, quoniã sunt in usu disciplinarum infrequentes: cum quibus numerare oportet propositionem de subjecto communi, in suppositione simplici consideratoːut homo est species, animal estgenus, æquipollent enim singularibus. Porrò singulares, haud definitione comprehendi, satis indicat Aristoteles, cum propositionẽ à se definitam partitur penes quantitatem in universalem, particularem, & indefinitam, nulla facta singularium mentione.

Posterior expositio magis probatur. 3 Sed quibus movemur ad posteriorem expositionem complectendam? inde sanè, quia per illa verba, oratio alicuius de quopiam, non exprimitur integer sensus, nec declaratur peculiaris ratio propositionis, quæ consistit in eo, quod conjungat, aut separet: nam hæc verba, liber Aristot. est oratio alicujus de quopiam, Nec satisfacies respõdendo ea verba ita explicari posse, ut perfectus sensus appareat: nam hoc ipso titulo definitio non probatur, quod evisceranda sit, ut rem declaret. Ad confirmationem pro Ægidio allatam dicendum est, affirmativum, & negativum etsi differentiæ sint specierum propositionis, sumi tamẽ in præsenti loco unius differentiæ propriæ, enuntiationis, seu propositionis in communi, quæ nomine caret, vel si magis placeat, dic propositionẽ esse quoddam analogũ (in artefactis enim propria genera nõ sunt) analogũ verò commune, cum non sit aliud à suis analogatis non posse accommodatius, quã per illorum differentias explicari, distinctius enim cognoscitur ens, cũ definitur id, quod per se, aut in alio est, quæ sunt rationes propriæ inferiorum, quam cùm dicitur id, quod esse potest, quæ est veluti ratio entis in communi.

Propositionis definitio essentialis est. Ægid. Hinc colliges id, quod hoc loco disquiri solet, assignatam definitionem esse essentialem, quod expressit Rom. Aegidius. Enimverò definitio complectens genus, & propriam alicuius differentiam, essentialis est, sed ejusmodi esse eam, de qua agimus, liquidum jam est, cum oratio communi Autorum consensu propositionis genus sit. Affirmatio verò, & negatio alicujus de aliquo, vel, quod sub illis verbis intelligitur, est id, quod primo separat propositionem, à cæteris orationibus, quod est proprium munus essentialis differentiæ. Hæc dicta sint, juxta primum modum solvendi rationem pro Aegidio factam: juxta posteriorem dicendum est, definitionem esse essentialem eo modo, quo analogis essentialis definiendi ratio quadrat.

Contra definitionẽ objecta. Erit tamen qui adversus hanc resolutionem primò objiciat. Propositionis essentia in eo posita est, quod significativa sit, sive mentalem spectes, sive vocalem: illa enim est essentialis objecti repræsentatio, hæc est instrumẽtum ad res significandas cõparatum; igitur non est verum, traditam definitionẽ, per affirmationem & negationem esse essentialem. 1. Deinde quocunque modo se habeat affirmatio, & negatio ad propositionem, non debuisse per illas definiri, sic ostenditur. 2. De propositione agitur hoc loco in ordine ad syllogismũ probativum, ad probandum verò plurimum refert, sit ne propositio vera, vel falsa: parum an sit affirmans, vel negans: ergo per veritatem & falsitatem definienda potius fuit, ut in libris Perihermenias, quam per affirmationem, & negationem. Denique adversus id, quod inter explicandam definitionem diximus, scilicet, propositiones hypotheticas ab ea excludi, opponunt aliqui. 3. In progressu tractatur syllogismus hypotheticus, ut videbimus: ergo non fuit excludenda hypothetica enunciatio, ex qua ille constituitur.

Occurritur 1. Object. Occurrendum tamen est primæ objectioni esse quidem propositionem essentialiter significativam: & hoc indicari per genus: nam oratio definitur vox significativa: sed nõ compleri ibi ejus essentiã, includit enim ulterius differentiam contrahentem, quam definitio exprimit. 2. Secundæ occurrendum est imprimis non reciprocari enuntiationem, & propositionem, licet utraque sit secunda intellectus operatio, sed multò angustiorem esse propositionem: *Enũtiationis, & propositionis discrimen* Enuntiatio namque cum per verum, & falsum definiatur, & hoc indifferenter conveniat hypotheticis, & categoricis, veris, ac falsis propositionibus, has omnes suo ambitu cõprehendit. Propositio verò solas simplices, & veras saltem apparenter, quæ distinctio vel earum nominibus indicatur: siquidem enuntiatio dicitur ab exprimendo judicio de re, quodcunque illud sit, rectum, aut erroneum: propositio autem ex eo, quod aliquid statuat, unde aliud colligatur: at ex manifestè falso nemo aliquid inferre conatur. Ex quib. jam constat, propositionem non debuisse definiri per verum & falsum. Illud verò quod objicitur, affirmationem & negationem minus ad syllogismum probativum conducere, negandum est *Alb. Mag.* cum Albert. magno tractatu primo in hũc librum ca. 3, quoniam Aristoteles definit propositionem in ordine ad varias syllogismorũ figuras, & diversos earum modos, qui per affirmationem, & negationem maxime distant. *Alexand.* Tertiæ objectioni totum concedunt aliqui, nec improbabiliter: melius tamen Alexander docet, syllogismum hypotheticum non explicari à Philosopho, ut partẽ per se subjectã huic operi, sed veluti quid simile simplici syllogismo,

mo, quocirca non oportet in præcipuis definitionibus ejus partes comprehendi.

ARTICVLVS II.

QVO PACTO PROPOSITIO SEcundum quantitatem, & qualitatem dividatur.

Propositio quantitas quid

ALteram harum divisionum expressit, enodavitque Aristoteles in hoc capite: alteram indicavit. Vt illustretur ea, quæ penes quãtitatem traditur, advertendum est quantitatem propositionum apud Dialecticos nihil esse aliud, quam extensionem, aut unitatem numeralem rerum, pro quibus subjectum sub prædicato accipitur. Interdum enim sumitur pro omnibus, ut in hac propositione, omnis homo risibilis, interdum pro aliquibus, ut in hac, aliquis homo est philosophus, ubi homo pro existentibus duntaxat accipitur, idque disjunctivè: quo etiam modo sumitur in propositionibus indefinitis. ut homo est philosophus: nonnunquam verò pro uno tantum, ut hic homo est Philosophus.

Propositionis secundũ quantitatem partitio.

Porrò secundum hanc quantitatem distribuit Aristoteles hoc loco propositionem in universalem, particularem, & indefinitam, omissa singulari ob eam, quam diximus causam: universalis est, cujus subjectum est commune, & affectum signo universali. ut, omne animal est substantia: particularis est cuius subjectum est commune, & affectum signo particulari ut quidam homo est philosophus: indefinita est, cujus subjectum nullo notatur signo, unde nomen indefinitæ merita est, quasi nulla certa quantitate circumscripta. Quæ sint universalia, & particularia signa quo pacto inter se varientur, traditum est in 3. instit. lib. c. 5. quis verò conceptus ejusmodi signis in mente respondeat 1. libr. Perihermenias cap. 4. & 6. dictum est.

Enũciationis qualitas duplex essentialis & accidentalis.

Quod attinet ad qualitatem propositionũ, advertendum hanc duplicem esse, alteram essentialem, alteram accidentalem: essentialis est conjunctio prædicati cum subjecto, quæ est propria enũciationis forma, ut alibi dictum est. Accidentaria est veritas, & falsitas: aliaque ejusmodi conjunctioni adjacentia. Divisionem secundum qualitatem essentialem insinuavit Aristoteles in propositionis definitione: cujus adæquationem non est cur probemus, cum non minus certum sit inter affirmationem & negationem, nullum cadere medium, quam inter contradictoria, quæ illo principio, de quolibet vera est affirmatio, aut negatio, nititur: si enim tertia species enunciandi esset, illud principiũ adeò certum non foret.

Est tamen quæstio, num hæc divisio sit generis in species, an non? Negant Aphrod. & sur quæ- Buranda hoc cap. & probant, ubi invenitur prius, & posterius, ibi cernitur Analogia: sed affirmatio est prior negatione: ergò analogicè cum ea convenit. Minor probatur ex Aristot. 1. Perihermen. cap. 4. ubi affirmativam enunciationem vocat primam, & 1. Poster. cap. 12. expressius appellat affirmationem priorem negatione. Est verò affirmatio prior multis modis. Primo cognitione, quia negationem cognoscimus ex habitu, non è contrario, ut docet Aristot. 2. loco citato: deinde simpliciter, quia ut Ammonius in proœmio librorum de Interpretatione annotavit, negatio fit ex affirmatione, & aliquo addito: præterea est prior secundum rem significatam, quia ut D. Thomas opusculo de enunciatione cap. 6. docet, affirmatio significat rem esse, negatio non esse. Licet verò comparatione cuiusque rei creatæ prius fuerit ejus non esse, quã esse, absolute tamen esse præcedit non esse: quo sensu dixit idem D. Thom. lib. 10 Metaph. multa (quæ ex divisione unius fieri constat) esse priora uno, eo quod hoc sit negativum. Denique omnis negatio supponit aliquam affirmationem, ideo enim negamus aliquid esse nigrum, quia verè affirmamus esse alio colore, vel forma affectum.

Pro [illegible] Aph. Buran. Arist. Ammon. D. Thom. D. Thom.

Affirmativam partem sequuntur Logici hodie, eamque tradiderunt Porphyr. & Philopon. hoc loco. Ammonius primo de interpretatione cap. 4. Simplicius in cap. de Quantitate. Divus Thomas loco citato. Eorum fundamentum est, enunciare secundum se perfectè abstrahere ab affirmatione, & negatione, & has æque primo enunciationis naturam participare: cum neutra in participando ab alia dependeat. Quod ostendi potest ex illo primo principio, de quolibet verum est esse, aut non esse, est enim disjunctum negationem, & affirmationem æque primo complectens, quod ex solutione propositi argumenti manifestius erit. Pro ejus solutione & profligatione totius quæstionis, advertendum est, propositionem considerari posse, aut objectivè, aut formaliter: objective affirmativa communiter est positivum quid: alia negatio: nam objectum hujus propositionis, Socrates est justus, est esse justitiæ in Socrate, objectum verò hujus, Socrates non est justus, est negatio justitiæ in eodem Socrate. Formaliter, utraque propositio est entitas positiva, & realis: quia aut vox est, aut conceptus. Igitur de propositione priori modò sumpta certum est non esse verum genus, quia negatio, & ens longè ab univocatione absunt.

Pars opposita probatur. Porphyr. Ammon. Philop. Simplic. D. Thom.

Accepta verò propositio posteriori modo

Propositionis divisio quo modo sit univoca. dividenda necessario est in mentalem, & vocalem: illa, cùm nihil à judicio differat, ut supra diximus, est simplex qualitas, in qua vera ratio generis, & speciei dari potest: hæc est artefactum ex pluribus vocibus per accidens cõformatum; ubi per similitudinem tantum genera, & species conceduntur: quare si posterior sententia in rigore accipiatur, de propositione mentali intelligenda est: & procul dubio videtur rationi conformior. Nec audiendi sunt quidam Recentiores, qui hoc argumento ab ea discedunt: si mentis assensus in affirmativum, & negativum uti in species divideretur, idem actus esset sub duobus generibus non subalternatim positis, quod sic ostenditur, assensus hujus propositionis, homo est animal rationale, continetur sub assensu affirmativo, & sub assensu principiorum, qui non subalternantur, quandoquidem nec omnis assensus affirmativus est principium, nec omnis assensus principii est affirmativus, ut in negativis principiis notum est.

Objectio.

Solutio. Huic argumento neganda est consequutio, ad probationem similiter inficiandum, assensum principii in communi esse genus, est enim analogum, unde ille assensus sub assensu affirmativo solummodo collocatur. Cur autẽ potius concedamus assensum affirmativum, & negativum esse vera genera, quam assensum principii, facit imprimis communis doctrina, deinde major ratio unitatis, & convenientiæ in omnibus affirmativis ex una parte, & negativis ex alia: nam ipsa ratio affirmandi, & negandi videtur unica.

Objectio. Gravius pro eadem parte urget hoc argumentum. Omnes fidei Christianæ assensus ejusdem sunt speciei, ut communior Theologorum schola docet, & in lib. Poster. latius attingemus: sed inter eos aliqui sunt negativi, alii positivi, ut videre est in his assensibus: Christus resurrexit, Christus non peccavit: ergo mentalis propositio in affirmativam, & negativam, ut in varias species non dividitur.

Dilutio. Respondetur quidquid sit de veritate majoris, (cujus examen ad hunc locum non spectat) totum argumentum nihil nostro instituto adversari, solum enim probare contendimus divisionem propositionis in affirmantem & negantem non esse analogicam, ut alii contẽdebant, sed univocam, & quia in propositionibus scientificis negatio, & affirmatio specificum discrimen inducunt, idcirco divisionem esse generis in species asseveramus. Quamvis in propositionibus de fide divina, vel etiam humana affirmatio, & negatio in eandem speciem concurrant.

Satisfit argumento Argumento initio proposito respondẽdum est, ejus probationes majori ex parte procedere de propositionibus objectivè sumptis, aut certè de illis tantum concludere. In iis enim verum est affirmationem esse nobiliorem, notiorem, & simpliciorem negatione: cum propositiones æquè positivæ sunt, & æquè reales, ut explicatum est. At urgeas objectum propositionis affirmativæ est prius natura objecto negativæ: ergo eadem prioritas in ipsis propositionibus existit. Probatur illatio à simili, intellectus est prior natura, quam voluntas, eò quod illius objectum, quod est verum, præcedit objectum voluntatis: ergo ita se habebit in præsenti. Neganda tamen est illatio, propositum verò exemplum, quatenus verum est, nihil adversum continet, quia illa prioritas intellectus non impedit similitudinem in participando genere: cum nemo dubitet, intellectum & voluntatem univocè convenire, aut proximè in potentia rationali, aut remotè in spirituali, aut simili alio prædicato. Quare intellectus non dicitur prior natura voluntate prioritate participationis, sed vel nobilitatis, vel subjecti: quatenus voluntas, ut operari nequit, nisi prævio intellectu, ita convenire subjecto non potest, cui prius intellectus non debeatur, quo pacto non negamus affirmationem esse priorem negatione, id est nobiliorem, & intellectui convenientiorem.

Instantia.

Responsio.

ARTICVLVS III.

DEFINITIO TERMINI EXplanatur.

Terminus quid. Terminus ut in commentario diximus, formaliter importat relationem ad propositionem terminatam, & connotat vocabulum aut conceptum, qui propositionem ultimo, & adæquatè terminat. Vltimo quidem, ut excludantur integræ propositiones, in quas resolvitur syllogismus, & hypothetica enunciatio: quæ licet immediatè resolvantur in propositiones, quibus constant, ultimo tamen ad earum partes terminantur exempli causa, hæc cõjuncta, si dies est, lux est, cum dissolvitur, non sistit in his simplicibus, dies est, lux est, sed in earum partibus, dies lux. Adæquatè verò, ad excludenda adverbia, & alia syncategoremata, quæ ut non sunt totum prædicatum, vel subjectum, sed eorum additamenta, ita propositionem per se nõ terminant, sed cum principali prædicato, & subjecto, quasi conterminant. Hæc termini explicatio quoad primam partem est Alberti, quoad utramque Aegidii, & Lovaniensium.

Divisio termini. Ejusdem termini divisio in eadem definitione subjungitur in duo membra, prædicatum, scili-

scilicet, & subjectum: nam particula, ut, denotat ibi exemplum, quasi dixerit Aristotel. terminus est pars, in quam resolvitur propositio, cujusmodi sunt prædicatum, & subjectũ, quæ nectuntur verbo, est, affirmato, vel negato, tacito, vel expresso: quanvis etiam ea verba accipi possunt, ut definientia terminum. Merito tamen disputabis, an prædicatum & subjectum appellentur termini ex eo, quod propositionem componendo, tanquam extrema claudant, vel quod ejus finiant dissolutionem? Albertus, & Lovanienses primam reddunt caussam, & probant, quoniam dissoluta propositione possunt manere nomina, aut verba, prædicatum vero, & subjectum in sola propositione composita inveniuntur: ergo cum Arist. dicat terminum esse prædicatum, vel subjectum, proculdubio loquitur de illis, ut actu componunt. Accedit mentem Aristotelis hoc loco esse, naturam propositionis declarare: in ejus autem definitione solam copulam, quæ est vinculum extremorum, manifeste expressit, quare oportuit deinde terminos utrinque claudentes copulam explicare: hos vero ait esse prædicatum, & subjectum.

[V]nde aliquid terminus dicitur.
Alb. Mag. Lovan.

[C]ur verbum terminus [n]on appellitur.

Qua expositione cessat importuna recentiorum interrogatio, cur verbum non appelletur terminus, siquidem resoluta propositione manere potest, quemadmodum prædicatum, & subjectum: responsio enim est non appellari terminum, nisi quod est in extremitate propositionis, verbum autem esse in medio juxta mentis, & significationis ordinem. Nec objicias, hæc non cohærere cum definitione termini, quia Philosophus appellat terminum omne id, in quod resolvitur propositio: propositionem vero resolvi posse etiam in copulam, cum sit vocabulum significativum: ergo juxta definitionem eam quoque terminum. Facilè enim respondeatur hunc esse definitionis sensum. Terminus est id, in quod resolvitur propositio, tanquam in prædicatum, & subjectum. Quare licet concederemus verbalem copulam manere, non proinde sequeretur esse terminum.

[T]erminus proprie [d]icitur à [r]esolutione termi[n]anda.

Aliis placet appellationem termini desumi ex secundo munere, finiendi, scilicet, propositionis dissolutionem: quemadmodum dicimus domum terminari in lapides, & ligna, quæ post ejus eversionem supersunt. Cui interpretationi favet hos libros esse resolutorios, ad quos maximè pertinet considerare ea, in quæ tandem Logica artefacta, cum revocantur ad simplicia, ex quibus constabant, resolvuntur. Licet huic rationi facilè occurri possit, revocationem illam non esse per veram dissolutionem propositionis, sed per considerationem principiorum, ex quibus coalescit, quæ datur etiam, cum propositio integra perseverat.

Quæritur an verbũ sit terminus.

Quidquid tamen sit de ratione, si ea sententia admittatur: videtur quibusdam grave dubium, cur verbum, est, non appelletur terminus, siquidem dissoluta propositione suam retinet significationem, perinde, ac prædicatum, & subjectum, igitur si hæc ex eo termini appellentur, quod destructio propositionis in iis tandem sistit, Est, quoque ob eandem rationem terminus erit. Hieron. Burana ex Arabum doctrina respondet, verbum ideo non esse terminum, quia non est pars propositionis: nulla enim res dicitur resolvi, nisi in suas partes: quod verbum pars non sit, inde probari potest, quia nulla forma artificialis dicitur pars artefacti: quis enim figuram domus ejus partem appellavit? Certè quidem attento vulgari loquendi usu non est contemnenda hæc sententia, nunquam enim inter partes statuæ, vestis, aut similis artefacti forma recensetur.

Burana.
Arabes.

Partium integrantium & essentialium discrimen.

Apud Philosophos tamen in compositis, seu naturalibus, seu artificialibus duo genera partium numerantur: aliud integrantium, quæ sunt partes quantitativæ alicujus corporis, ut caput, & manus humani corporis: parietes, & tectum domus: aliud essentialium, quæ sunt materia, & forma, ut in homine corpus, & anima: in statua lignum, & figura. Sunt in propositione hæc duo genera partium: integrantes sunt subjectum, & prædicatum: essentiales vero ex una parte subjectum & prædicatum habentia locum materiæ: ex alia Verbum, quod est essentialis forma propositionis. Ex quibus constat, Verbum non excludi à ratione termini, eo quod propositionis pars non sit. Hac rejecta sententia, est alia Aegidii existimantis Verbum non fuisse exclusum à ratione termini, sed connumerari à Philosopho cum prædicato: cum enim in primo Perihermenias dixisset, verbum semper prædicari, non oportuit hoc loco iterum explicare se nomine prædicari verbum comprehendisse.

Verbum est pars essentialis.
Aegid.
Secunda responsio.

Cæterùm hæc Aegidii sententia, etsi vera est, non solvit tamen difficultatem: quoniam verbum, Est, duo exercet munera, alterum prædicandi, alterum copulandi prædicatum cum subjecto, quod intelligi volumus in quacunque propositione contingenti, vel necessaria. qua de causa non distinximus hoc loco propositionem contingentem, & necessariam, ut aliqui faciunt Recentiores, licet ergo verbũ quoad prius officium rationem termini participet, & cum prædicato numeratum intelligatur, quoad secundum id habere non potest. Vera igitur sententia est, quam Arist. in capite de Verbo indicavit: dissipata scilicet enunciatio-

Tertia responsio, & vera resolutio.

ciatione, verbum non consignificare copulam, atque adeo non retinere eam significationem ratione cujus prædicatum, & subjectum uniebat. Cum vero res non resolvatur, nisi in eas sui partes, quæ peracta resolutione manēt (quemadmodum nihil dividi perhibetur in partes, quæ corrumpuntur, sed quæ per divisionem consurgunt) & verbum secundum officium copulandi non perseveret, neutiquam terminus appellabitur.

Cuidam objectioni.

Nec est alicujus momenti quod opponi solet: etiam prædicatum, & subjectum non manere sub ratione prædicati, & subjecti, & nihilominus esse terminos: ergò idem dici posse de verbo, etsi resoluta propositione actu copula non sit. Est enim longè diversa ratio; nam prædicatum, & subjectum non componebant propositionem sub rationibus prædicati, & subjecti, sed propter rerum significationem, quam eandem conservant; verbum autem significationem copulæ secundum quam componit, ut ex Aristotele dictum est, non conservat.

Alia objectio.

Duriorem fortasse reputes hanc instantiam. Equus & cætera composita naturalia resolvūtur in materiam, & formam, ut est communis Philosophorum existimatio: at forma equi, & cæterorum, uno homine excepto post eorum corruptionem haud manet; ergo licet verbum qua forma est non subsistat, propositionem tamen terminabit.

Quorundam solutio

Aliqui respondent formas naturales, etsi non existant, terminare posse resolutionem entis, quia servant eandem essentiam, & rationem transcendentem ad materiam primam, cum qua totum componebant: quod secus habere inquiunt in artificialibus, cùm certam materiam non respectent; forma enim domus indifferenter se habet, ad materiam ligneam, & lapideam.

Improbatur.

Quasi verò forma naturalis per illum respectum vivat; aut artificialis independentior sit à materia, aut utraque indifferens non sit ad hanc vel illam materiam; nam anima equi mortui non respicit determinatè materiam ejusdem equi quem tunc terminat.

Vera solut. notanda.

Aliter ergo respondendum, nimirum formas naturales, ideo terminare suorum compositorum dissolutionem, quia non desinunt ex vi desitionis totius, sed posterius per corruptionem sibi propriam, quatenus separatæ cohærere non possunt, ut videre est in forma humana, quæ ob sui à materia independentiam separata consistit, etsi homo perinde ac quodvis ens naturale corrumpatur, secus res habet in formis artificialibus: nam dissolutio totius artefacti per se primò tendit in destructionem formæ: qui enim statuam in minutissimas concidit partes, aut domum evertit, nil destruit, nisi figuram. Meritò ergo naturalia dicuntur resolvi in materiam, & formam siquidem perfectè corrumpi possunt, illis perseverantibus, non autem artificialia, quod maximè verum est in verbo, ut copula est; magis enim unionem formæ physicæ cum materia, quam ipsam formam imitatur.

Quo pacto propositio mentalis cum simplex sit, terminos habeat.

Videbimur in hac controversia nostri oblivisci. Nam libr. 1. de Interpretatione docuimus enunciationem mentalem esse simplicem qualitatem, quæ in plures dissecari non possit: nunc autem admittimus eandem enunciationem componi ex conceptibus prædicati, & subjecti tanquam ex pluribus partibus actu distinctis, in easq; resolvi quod absque conceptuum multitudine fieri non potest. Respondemus, Aristotelem accommodare hanc definitionem, & alias similes primò propositionibus, & terminis vocalibus, non quod hi præcipuè à Dialecticis considerentur: sed quia sunt manifestiores, & explicatu faciliores. In voce autem plures distinguuntur enunciationis partes, ut apertum est. Dicimus deinde, si eadem doctrina ad internum sermonem accommodetur, non significari enunciationem mentalem ex multis conceptionibus proximè, & formaliter componi, sed antecedenter, quia actus judicii supponit conceptus prædicati, & subjecti, non verò conceptum copulæ, ut copula est; itemque cum desinit, remanere possunt iidem conceptus prædicati, & subjecti divulsi, quod de conceptu verbi, quatenus copula est, affirmari non potest.

QUÆSTIO II.

UTRUM SYLLOGISMUS RECTE definiatur.

ARTICULUS I.

QUID, ET QUOTUPLEX SIT discursus.

Aristot.

TAmetsi Aristoteles primo libro de Interpret. cap. 1. & 3. de anima cap. 9. text. 21. duas tantum mentis nostræ operationes recenset, nimirum simplicem rerum intelligentiam, & compositionem: tertiam tamen, quam discursum vocamus, meminerūt omnes graves Philosophi ac Patres, quos in præsenti recensère operæ pretium non est. nec Aristoteles eam ignoravit, sed in his locis, aut tertiam operationem sub secunda complexus est, ut ait Ferrar. 3. de anima, quæstione 2. aut agit tantum de functionibus intellectus, prout distinguitur munere, & officio à ratione, ad quam

Cur hic de discursu agendum.

Ferrar.

quam discursus propriè spectat. Nam ut Theophilus ibidem ait, quod intellectus uno aggressu cognoscit, ratio protendit: & intellectio veluti centrum quiescens est: discursus autem circumactus quidam rationis. Hic igitur est locus, ad quem juxta logicam divisionem spectat hujus operationis tractatio, ut cum Divo Thoma in prooemio librorum de interpretatione dictum est. Et quoniam syllogismus cæteræque argumentationes discursus quidam sunt, oportet naturam communem discursus, qui proximum eorum genus est, & universaliorem ejus divisionem indagemus.

Theoph.

Alb. Mag. — Discursus unde dicatur.

Discursus ergo, ut Magnus Albertus annotavit, appellatur ea intellectus operatio, quæ similitudinem refert motus animalis, in quo, ut cætera omittamus, illud necessario invenitur, quod sit transitus à termino à quo, qui per motum deseritur, ad terminum ad quem, qui per eundem acquiritur, ut ergo discursus intellectus motum animalis imitetur, plures debet includere cognitiones: ex quarum una veluti à termino à quo procedat intellectus ad aliam, ut ad terminum ad quem: quocirca definiri solet discursus universim acceptus, progressio intellectus ab una cognitione ad aliam. Vnde patet quando jure Cajetanus 1. parte quæstione 58 art 3. reprehendat Scotum assentem in prologo sententiarum quæst. 4. & in 2. de 7. qu. 1. non requiri pluralitatem cognitionum ad discursum, sed sufficere unam, qua unum ex alio percipiatur: repugnat enim hæc sententia communi omnium sensui, & propriè discursus notioni, atque ejus Etymologiæ, ut apertum est. Et verò quæ ratio discursus esse potest in una, eademque conditione, cum nec possit à se dependere, nec prior, aut posterior esse se ipsa? Progreditur autem intellectus in cognoscendis rebus ab una notitia ad aliam, quia ob imperfectionem sui luminis, & specierum, quas à rebus accipit, indigentiam, quæ Angelus uno aggressu penetrat, longa circuitione comprehendit: ut docet D. Thom. 1 part. quæst. 58. art. 3. & 79. art. 8. alisque in locis.

Caiet. *Scotus.* — Eius definitio.

D. Thom.

D. Thom. *Greg.* — Discursus duplex.

Idem Divus Thomas prima parte, quæst. 14. art. 4. & Gregor. Arim. in 2 d. 7. q. 3 artic. 2 alique non pauci discursum partiuntur in duo membra: alterum vocant discursum secundum successionem, alterum secundum causalitatem, prior est series cognitionum sibi succedentium absque dependentia unius ad alia, quo genere discursus tunc utimur, quando unum post aliud intelligimus. Posterior est progressio à cognitione unius ad cognitionem alterius, cum dependentia unius cognitionis ab alia, inde enim dicitur secũdum causalitatem: vel ut definit D. Thomas quæst. 8. de veritate art. 15. est cognitio unius ex alio: ubi adverte triplicem esse modũ cognoscendi, in alio, post aliud, ex alio. In alio, ut cum Beati in divina essentia creaturam intuentur: post aliud, ut cum successivè unum prius, aliud posterius cognoscimus, qui discursus successivus. Ex alio (in quo 3. modo discursus secundum causalitatem consistit) cum unum ex alio inferimus per rationalem copulam, ergo, aut igitur, priore notitia causante posteriorem.

Discursus secundũ causalitatem definitur.

Sed quo hæc magis pateant, notandum est multiplex discrimen inter hos discursus. Primum, quod in eorum descriptionibus exprimitur, est, quod in priori discursu, notitia consequens non pendet per se ab antecedente: in posteriori maximè: idque in duplici causæ genere, formali & effectivo: ac de effectivo ostensum, id est, in primo Perihermenias cap 4 de formali in 1. Posteriorum cap. 2. ostendetur. Ex quo discrimine evidentius colligit Cajetanus loco citato id, quod attribuimus discursui in communi, pluribus videlicet egere cognitionibus, quarum alia sit causa, alia effectus: nam idem seipsum causare non potest. Secundum, quod ex primo ortum habet, est, discursum secundum successionem contentum esse quibusvis cognitionibus, etiam simplicibus: at discursum secundum causalitatem supponere notitias judicativas. Primum patet, cum æquè pervium sit post conceptum unius rei formare conceptum alterius, ac post unius judicium, aliud judicare: imò cõfecto aliquo discursu perfacile est alium per accidens conjunctum illi attexere, quare primus discursus in quavis operatione cernitur. Secundum probatur primò ex ipso nomine tertiæ operationis. Quemadmodum enim secunda operatio necessario supponit primam: eodem modo tertia, qualis est hic discursus, supponit secundam.

Quatuor discrimina inter discursum successionis, & causalitatis.

Primum.

Secundũ.

Deinde, causalitas in hoc discursu interveniens non est quæcunque, sed mediante particula rationali: idcirco enim intellectus, cum sic operatur, ratio nominatur, ut notat Divus Thomas 1 p. q. 79. art. 8. & ejus operatio ratiocinatio Authore Philosopho in hoc ipso capite: Sed ejusmodi causandi modus deposcit in notitia consequente habitudinem, & dependentiam intrinsecam ad notitiam antecedentem, & ad illius objectum: ergo hic discursus, nisi ex notitiis judicativis fieri non potest. Probatur consequentia, quia simplex notitia, quando causatur ex alia, nullam ad eam servat habitudinem, sed perinde se habet, ac si ab specie fieret, nec mutat speciem, eo quod fiat ex alia cognitione. Verbi causa, si quis formet conceptum animalis ex conceptu hominis, alius ex propria animalis specie, ambo erunt ejusdem speciei, nec prior conceptus aliam habitu-

D. Thom.

bitudinem dicet ad conceptum præcedentem ex quo fit, quam conceptus posterioris ad speciem.

Vnde cessat instantia quorundam argumentium, in prima operatione reperiri discursum causalitatis, quando prædicto modo una cognitio colligitur ex alia: quamvis enim intercedat negativa collectio, non tamen vifitur rationalis, & discursiva. Quod tradiderunt Averr. & Themistius hoc capite, cum docuerunt, distinctam cognitionem totius habitam ex definitione, aut divisione, discursum non esse, utiq; ex eo quod in simplicibus cognitionibus peragatur.

Averreos. Themist.

Tertium. Tertium discrimen est, discursum successionis non posse fieri, nisi in tempore, quod præfert ejus nomen: Ex eo enim successivus dicitur, quia una cognitio fit post aliam, sed quæ fiunt in eodem instanti, nisi habeant aliquem ordinem causalitatis, fiunt simul: cum igitur in hoc discursu causalitas non detur, ut una notitia dicatur absolutè, & simpliciter posterior alia debet esse posterior duratione. Discursus vero causalitatis in instanti fieri potest, quamvis D.Thomas 1 parte, q.14. art. 7. & in 4. d.17. quæst. prima, artic. 2. Capr. in 2.d.3.q.2.ad 2.argumentum contra decimam conclusionem: præterea Philoponus, & Simplicius l.3. de anima, text. 23. oppositum autopinentur, aut opinari videantur: ratio tamen constituti discriminis est, quia causa, etiam cum est in eodem instanti cum effectu, dicitur prior illo, saltem natura, cum ergò notitia antecedens sit causa consequentis, prioritate saltem naturæ eam præcedere dicetur.

D.Thom. Capreol. Philop. Simplic.

Arist. Quod vero in codem instanti possit intellectus antecedentem, & consequentem cognitionem elicere, conspicuè tradit Aristoteles in primo capite primi Posteriorum: & nos eo loco ostendemus nonnunquam ita fieri oportere: nunc ea sufficiat ratio: intellectus potest in eodem instanti conservare duo judicia, ut experimur: ergo potest in unico instanti eadem elicere, cum æqualis virtus ad utrumque exigatur, si nihil impediat.

Quartum. Quartum denique discrimen est quod ex communi Philosophorum usu solus discursus secundum causalitatem hoc nomine censetur: alius infrequenter, & secundum quid tantum discursus nuncupatur.

Discursus secundū causalitatem divisio. Subdividitur proprius discursus in discursum à priori, & à posteriori: discursus à priori dicitur ille, cujus antecedens notitia continet causam consequentis, cujusmodi est hic, homo est animal rationale, ergò homo est risibilis. Causa enim cur homo sit risibilis, est animal rationale: discursus à posteriori est, cum notitia antecedens continet effectum consequentis Verbi causa est: homo est risibilis, ergo est animal rationale. Ad hoc secundum membrum revocantur alii, qui fiunt ex conjunctis, quæ nec habent rationem effectus, nec causæ: sed hæc divisio, quia concernit materiā ipsius discursus, & nos hoc loco de sola forma disputamus, remittatur in libros Posteriorum. Illud hoc loco prætermittendum non est, nomine discursus comprehendi non solam argumentationem, sed omnes consequentias, in quibus unum ex alio infertur: non tamen in quibus idem colligitur ex seipso, ut homo est animal, ergo homo est animal. Diximus enim discursum non paucioribus constare propositionibus, quam duabus, iisque diversis.

Quot sit notitiæ discursus.

Erit fortasse cui placeat explicatæ, & omnium calculo firmatæ divisioni, tertium membrum addere inter duo assignata medium, illum videlicet discursum, qua notitia principii experimentis comparatur: quod enim hic discursus aliquis interveniat, inde conspicitur, quia authore Aristotele primo Metaph. cap. 2. & optimis quibusque Philosophis eodem loco in cognitione principii procedimus ab experientiis, seu propositionibus singularibus ad colligendam universalem propositionem, at processus ab una, vel pluribus cognitionibus ad aliam, discursus est. Deinde nō recurrere hunc discursum cum præcedentibus manifestum est ex eorum descriptionibus. Etenim in discursu successionis non præsupponitur una cognitio ut necessaria ad aliam: experimentalis verò cognitio necessariò principium antecedit. In discursu secundum causalitatem cognitio præcedens est per se causa consequentis: & hæc per particulam rationalem ex illa infertur, quod non evenit in cognitione principii, ut nunc supponimus. Est enim inductio antecedens manuductio quædam, & dispositio intellectus ad principium absque erroris periculo cognoscendum, non vera illius causa. Hic tertius discursus si revocandus non sit ad discursum causalitatis, accepto latè nomine causalitatis, ut se extendit ad conditiones, & dispositiones necessarias, ut sæpe fit, appelletur discursus secundum dispositionem.

Tertium discursus genus. Arist.

ARTICVLVS I.

VTRVM SYLLOGISMVM RECTE *ab Aristotele definiatur.*

PArs negativa suaderi potest primò. Syllogismus sunt plures orationes inter se connexæ, ergò perperam in definitione appellatur oratio Secundo, aliæ consequentiæ, & argumentationes in pluribus conveniunt cum syllogismo, quam in oratione: ergò oratio non est proximum genus syllogismi. Tertio, illa pars definitionis (quibusdam positis)

Syl. Definitio syllogismi oppugnatur. Primò. Secundò. Tertiò.

261 fitis,) non benè explicatur de propositionibus simplicibus, communibus, & concessis seu aptis, ut concedantur. Nam syllogismus hypotheticus non constat simplicibus sumptionibus; & tamen concludit vi formæ: singularis verò adeo manifeste conclusionem infert, ut expositorius appellatus sit, quasi ante oculos exponat id, quod probandum assumit. Cum igitur hi duo syllogismi alibi non definiantur à Philosopho, in tradita definitione comprehendentur. Idem concludi potest de syllogismo constante ex apertè falsis, est enim perfectus secundum formam. Hic verò disputatur de syllogismo secundũ formam spectato, unde Aristot. terminis utitur non significativis.

Quartò. Quartò. Conclusio non est pars syllogismi, ergo falso dicitur syllogismus oratio, in qua unum infertur ex alio: consequẽtia bona est: si enim conclusio in syllogismo non est, quomodo in eo unum colligitur ex alio? Antecedens probatur, quia syllogismus dicitur causare scientiam, vel opinionem, ergo scientia, & opinio est aliquid à syllogismo diversum, nihil enim se, aut ullam sui partem causare dicitur: atqui scientia, & opinio sunt ipsa conclusio syllogismi: ergo conclusio in syllogismo non includitur.

Quintò. Quintò, nec omnis, nec solus syllogismus concludit vi formæ, ergo tradita definitio non est reciproca cum syllogismo. Antecedens quoad primam partem ostenditur in hoc syllogismo, omne grammaticum est sciens, omne grammaticum est homo, ergo aliquis homo est sciens: cum enim antecedens necessarium sit, perpetuò est verum, consequens autem cum sit contingens, potest esse falsum. Quoad secundam patet in inductione perfecta, conversionibus, & aliis consequentiis, quæ omnes formales sunt.

Syllogismi definitio explicatur. Hæc, & similia argumenta facile dissolventur, si definitionem syllogismi à Philosopho traditam breviter explicemus. Et sic habet. Syllogismus est oratio, in qua quibusdam positis aliud quippiam ab his, quæ posita sunt, necessario evenit, eò quod hæc sunt. Ubi loco generis est oratio, reliqua pro differentiis, ut in solutione secundi exponemus. Illud verò, (quibusdam positis) sic etiã accipiendum cum

Aphrodis. Aphrodisæo, & aliis, id est, duabus propositionibus simplicibus cõcessis, aut saltem aptis, ut concedantur: cum enim syllogismus ad aliquid probandum inventus sit, propositionibus veris, aut quæ veræ appareant, constare debet.

Arist. Unde Aristoteles 1 Topic cap. 1. syllogismum à se definitum partiens, in eos tantum syllogismos distribuit, qui apparentem saltem veritatem continent, scilicet, in Demonstrativum, Dialecticum, Pseudographum, & Sophisticum. Quare hac definitionis parte sic exposita hypothetici syllogismi, & qui ex apertè falsis constant, rejiciuntur. Quod subditur, Aliud quippiam, &c. conclusionem significat ab utraque præmissa diversam, ut excludantur ex formales consequentiæ, in quibus idem colligitur in consequente, quod erat in antecedente. Denique cum dicitur, Necessario evenit, formæ syllogisticæ efficacia exprimitur, tanta enim est, ut quamvis syllogismus in materia probabili conficiatur, & conclusio probabilis existat: posito tamen, quod præmissæ concedantur, & syllogismi forma idonea sit, necessario infertur.

Dubium tamen est, an proposita definitio essentialis sit, an accidentaria? Pleriq; accidentariam vocant, quia existimant syllogismum formaliter significare relationem inferentis ad illatum, & connotare propositiones antecedentes: cum autem relatio definiatur per cõditiones sui fundamenti, accidentaliter explicatur. Verum, cũ semel diximus hæc artefacta formaliter includere materiam, & formam: non est cur aliud existimemus de syllogismo, præsertim cum sit quidã discursus, quem diximus in notitiis consistere.

Definitio syllogismi Dicendum igitur est definitionem esse essentialem: quod licet nullus autor expresserit, satis tamen colligitur de est [illegible] mẽte Ægidii, qui in hoc capite id affirmavit de tialis.

Aegid. propositione, quia definitur per orationem, & copulam affirmatam, aut negatam, quæ sunt genus, & differentia propositionis: sed syllogismus definitur per orationem & copulam rationalem, quæ est propria ejus differentia, ergò essentialiter explicatur. Deinde, ordo est de essentia orationis, ut supra diximus: ergo determinatus ordo, aptus scilicet ad inferendum, est de essentia determinatæ orationis, nimirũ syllogisticæ.

Objicitur. Dices copulam rationalem esse quidem differentiam essentialem tertiæ operationis, & syllogismũ, quatenus cum cæteris consequentiis convenit, essentialiter per illam definiri: sed propriam illius differentiam qua à cæteris consequentiis distinguitur, nimirum quod rectè inferat conclusionem, esse accidentariam: nã perinde se habet in discursu rectè, aut pravè inferre, atque in propositione significare verum, vel falsum, sed hæ sunt differentiæ accidentales propositionis, ut proxima quæstione dictum est: ergò illæ erunt accidentariæ syllogismo.

Respondetur & explicatur quomodo copula rationalis est de essentia Respondendum nihilominus est hanc etiam differentiam, si rectè intelligatur, essentialem esse: dupliciter enim dici potest syllogismus rectè colligere. Primò, quia infert conclusionẽ in se, seu materialiter veram. Secundo, quia supposita veritate præmissarum, semper causat veram conclusionẽ quam vocant veram formaliter: seu ex alio: ac primo modo non est syllogismus

de essentia syllogismi recte, aut inepte concludere, sed ita se habet, ac verum, & falsum in propositione: secus dicendum est de illatione secundo modo recta: consistit enim specifica ratio syllogismi in tali ordine terminorum, & propositionum, ut impossibile sit in consequẽtia esse deceptionem, quę indicatur illis verbis definitionis (aliud quidpiam ab his, quæ posita sunt, necessariò evenit, eò quod hæc sunt)

Occurritur primo argumẽto. Ad primum argumentum negandum est syllogismum non posse appellari unam orationem saltem copulativam, ut Aristoteles ait *Arist.* text. 48. præmissę conjunguntur in uno medio. Conclusio verò cum præmissis particula illativa: quemadmodum igitur discursum appellamus unam intellectus operationem, ita syllogismum unam orationem. Tres hujus appellationis causas assignat Albert. *Albert.* tractatu primo hujus lib. cap. 5. Aliter respondet Hieron. Bura. *Burana.* hoc loco. ait enim, loco orationis verti posse ex Græco rationem, est enim ibi vocabulum λόγος, quod utrunque significat. Non est ramen deserenda antiquissima, & communissima trãslatio, cum difficultas facilè explicetur. Utilior certe foret ea versio ad solvendum secundum argumentum: est enim ratiocinatio genus syllogismi immediatius, quam oratio, ut argumentum ostendit.

Occurritur secundo. At juxta communem versionem dicendum est ad secundum argumentum, non esse incommodum in definitione alicujus rei ejus remotum genus collocari, si differentiæ intermediæ explicentur, ut fit in hac: primo enim dicitur syllogismus oratio, quę est genus remotum: deinde additur, in qua infertur aliquid ex aliquo, quæ est differentia consequentiæ: subditur, illud esse diversum, quam postea dicemus esse differentiam argumentationis: demum opponitur consequens inferri vi formæ, qua differentia ultimo constituitur syllogismus.

Tertio. Cur syllogismus hypotheticus excludatur. Ad tertium negandum est anteced ens quoad omnes tres partes. Ad probationem primæ respondet Alexander, *Alexand.* syllogismum hypotheticum, & si concludat vi formæ, rectè excludi per illam partem definitionis, quia subintelliguntur ibi propositiones antea definitę, quas constat esse simplices, cum definiantur per affirmationem, & negationem alicujus de aliquo, quod est proprium simplicium: hypotheticæ enim potius dicuntur illativæ unius ex alio. Eadem igitur causa reddenda est, cur hic non comprehenderit syllogismum hypotheticum, ac cur similem propositionem excluserit. Ad probationem secundæ partis de syllogismis singularibus Averro. *Averroes.* in Epitom. Logicæ cap. 3. de secunda figura ait non esse excludendum à definitione syllogismum de minori singulari: cum in secunda, & tertia figura inveniatur. Idem docent alii.

Verum breviter enodemus, potest esse quæstio, an propositio singularis ingredi queat syllogismum formalem, necne. vel utrum ingrediatur eum, quem Philosophus hoc capite definivit? Singularis propositio an syllogismum ingrediatur. In prima quæstione, etsi Albertus Magnus tractatu primo hujus libri cap. 5. videtur negantem partem sequi, *Alb. Mag.* affirmativa simpliciter tenenda est, cum Aristoteles hoc eodẽ libro cap. 9. explicaturus sit expositorios syllogismos: & primo Posteriorum tex. 1. afferat exemplum syllogismi constantis altera præmissa singulari: idem pene habet 7. Ethicorum cap. 3 & hoc tantum videtur intendisse Averro. In secunda quæst. est communis omnium sententia, singulares syllogismos non fuisse ab Aristotele definitos propter communem sci. Materia probativa hujus loci propria. entiarum legem singularibus disciplinarum aditu interdicentem. Ad tertiam denique partem respondendum est, & si in his libris de certa aliqua materia ut de necessaria, aut probabili non disputetur, non excludi tamen materiam probativam in communi, alioqui syllogismus quo pacto erit tertia intellectus operatio, in qua unum ex aliis colligatur: si intellectus nulli propositioni assentiri potest: Unde colliges non definiri hoc loco syllogismum constantem ex æqualiter dubiis, ut altra sunt paria.

Quartum argumentum attingit celebrem difficultatem. An conclusio syllogismum ingrediatur. In qua Albertus Magnus loco citato, Niphus libro sequenti com. 1. dubio 2. & alii negant conclusionem esse de essentia syllogismi, sed esse illius effectum, aut finem, Pars negativa. ut expresse tradit Albertus, & colligitur ex definitione demonstrationis tradita ab Aristotele primo Posteriorum capite. 2. Pars affirmativa. Philoponus verò hoc loco, *Alb. Mag.* Burana libro sequenti comm. suõ 2. *Niphus.* & alii oppositum opinantur, quibus favet *Philop.* D. Thomas secundo Phys. text. 31. ut Aristot. *Burana.* docet præmissas, quas suppositiones appellat, *D. Thom.* esse velut materiam conclusionem, vel formã. *Arist.* Constat autem ex dictis horum antefactorum essentiam & formam, & materiam complecti.

Hæc quæstio ita nobis componenda videtur, ut non negemus syllogismum nonnunquã accipi ab Aristotele pro solis præmissis rectè constitutis, Dubitationis resolutio. ut videtur accipere in loco Poster. citato, & infra, cum ait syllogismum constare duabus propositionibus, & tribus terminis: qua loquendi forma utuntur alii graves autores: simpliciter tamẽ accipiendum esse prout includit illationem: & sub hac ratione definitum fuisse ab Aristotele hoc loco. Primum ita demonstratur. Syllogismus essentialiter est tertia intellectus operatio, idcò enim teste Aristotele, & cæteris Interpretibus ad hos libros pertinet explicatio tertiæ operationis, quia in iis de syllogismo disseritur. Sed tertia opera-

operatio, cũ sit diversus, essentialiter includit illationem: ergò syllogismus intrinsecè constat conclusione: alias nullum esset inter secundam, & tertiam operationem discrimen. Item diceremus essentiam Enthymematis constare ex sola una propositione antecedente, quia, ut se habet conclusio syllogismi ad duas, ita conclusio enthymematis ad unam. Secundum probatur, quia Aristoteles ait syllogismum esse orationem, in qua. non ex qua conclusio infertur: nec aliter tertiam operationem in communi explicuisset.

Satisfit 4. argumento. Ad argumentum igitur respondetur primo ut syllogismus dicatur causare scientiam, vel opinionem: non oportere, ut sit aliquid ab eis diversum: nam definitio dicitur causare cognitionem definitivam, quæ nihil est aliud, quam ipsa definitio: pari modo asserimus finem scientiæ Theoreticæ esse contemplationem, quæ est ipse sciendi actus: hoc ergo sensu dicimus syllogismum demonstrativũ causare scientiam: Dialecticum opinionem, quoniam postquam sunt confecti, relinquitur in animo scientia, vel opinio, quæ prius non erat: sumitur enim efficere translatitiè, pro formaliter causare. Respondetur secundò syllogismum dici causare scientiam, aut opinionem, quia secundum unam sui partem causat aliam. Hoc est secundum præmissas efficit conclusionem. nec est incommodum in rebus, quæ non sunt unius essentiæ, unam partem esse causam effectivam alterius: quemadmodum in compositis naturalibus una est causa formalis, vel materialis alterius. Quintum argumentum postulat sequentem difficultatem.

Quomodo syllogismus scientiam vel opinionem causet.

ARTICVLVS III.

VTRVM OMNIS, ET SOLVS SYLlogismus sit argumentatio formalis.

Status quæstionis aperitur.

NOn vocamus in controversiam, utrum solus syllogismus sit consequẽtia formalis, sed tantum, utrum solus sit formalis argumentatio: quoniam consequentia multò latius patet argumentatione: & si utriusque nomen aliquando promiscuè usurpetur, rem igitur diligentius inspiciendo. Consequentia est oratio, in qua ex aliquo aliquid colligitur, sive aliquis terminus ponatur in antecedente, qui non sit in consequente, sive nullus: quo sensu has orationes vocamus consequentias: omnis homo est animal, ergò aliquis homo est animal: Socrates est homo: ergò aliquis homo est Socrates. Dividitur consequẽtia in duo genera. Primũ est earũ, quæ nihil habent in antecedente, quod non sit in consequente. Vt quando aliqua propositio colligitur ex se ipsa, vel ex sua æquipollente, vel subalternata ex subalternante: aut deniq; convertens ex conversa, quarum exempla sunt pervia: ubi advertendum est omnes species hujus generis appellari communi consequentiæ nomine præter conversiones.

Quid sit consequentia & quotuplex.

Secundum genus, quod argumentatio nuncupatur, est, in quo semper continetur aliquis terminus in antecedente, qui non sit in consequente. Hæc dividitur in quatuor species, Syllogismum, Enthymema, Inductionem, & Exemplum. Quid syllogismus sit, proximè dictum est. Enthymema, etsi aliàs significet quamvis mentis conceptionem, ut Boetius annotavit libro 5. in Topica Ciceronis, prout tamen hoc loco sumitur, & definivit Aristot. lib. sequenti cap. 27. est syllogismus imperfectus, hoc est, altera præmissa destitutus, ut cõmentatur Boetius lib. 2. de differentiis Topic. Verbi gratia, homo est rationis particeps, ergò homo est discursivus. Inductio, ut habetur primò Topic. cap. 10. est à singularibus ad universalia progressio: ut hic vir literis deditus præmaturè obiit, vir ille literis deditus præmaturè obiit: ergo omnis vir &c. intempestivè obiit. Exemplum est oratio, in qua aliquid singulare ex simili, aut similibus confirmatur: ut Hungariæ regina vocato in auxilium Turca regnum amisit: ergo Mediolanenses, vocato in auxilium Cæsare ditionem amittent.

Quid sit argumentatio & quotuplex. Enthymema. Boet. Arist. Inductio. Exemplũ.

Dividitur rursum consequentia in formalem, & materialem: formalis est, quæ vi formæ concludit, cuicunque materiæ applicetur: materialis est, quæ concludit vi materiæ, hoc est, cujus forma in certa aliqua materia colligit verum consequens ex verò antecedente, sed variata materia nihil efficit: ut homo est animal, ergo est sensus particeps, hic enim ratione materiæ bene colligit: secus ea ad hunc modum variata: arbor est vivens, ergo loco movetur. His prænotatis, quod attinet ad præsentem quæstionem, omnes consequentiæ prioris membri supra positi sunt formales, ut partim ostensum est, partim in sequentibus ostendetur. De consequentiis secundi membri, quæ ratione argumenti, quod continent, argumentationes dicuntur, est præsens quæstio, an aliqua ex illis præter syllogismum sit formalis?

Cõsequentia formalis & materialis quid.

Sit Vnica conclusio. Omnis, & solus syllogismus, in figura, & modo constitutus est formalis argumentatio: latius tamen accipimus hic syllogismum, quam in definitione Aristotelica, scilicet pro singularibus etiam, & hypotheticis. Prima cõclusionis pars exprimitur ab Aristo-

Quæstio. resolutio omnem & solum syllogismum esse consequentiam form

Aristotele illis verbis (aliud quidpiam necessariò evenit, eo quod hæc sunt) & patebit postea, cum percussis omnibus materiis, nusquã dabitur antecedens verum, & consequens falsum. Secunda pars erit manifesta, si ostenderimus, nullam ex enumeratis argumentationibus formalem esse, quod ita suadetur. Vt argumentatio sit formalis, nullus terminus debet esse in consequente, qui non fuerit in antecedente, at in antecedente oportet aliquem esse, qui in consequente non sit: hoc in nulla argumentatione servatur, præterquam in syllogismo: ergò is tantum est formalis argumentatio: probatur major, quoniam, si in consequente sit aliquis terminus diversus ab iis, qui præerant in antecedente, liberum erit servata eadem forma, quemcunque eligere, verbi causa, ut in hoc enthymemate, omnis homo est animal: ergo est sensitivus, terminus assumptus in consequente est accommodatus animali, ita potest esse improportionatus, si inferas, homo est animal: ergo est irrationalis. Item si nullus terminus sit in antecedente, qui non descendat ad consequens, erit consequentia, non argumentatio, ut ex dictis patet.

Enthymema nõ esse argumẽtationẽ formalem. Minor ostenditur: & imprimis quoad enthymema, proposito exemplo est manifestũ, semper aliquid sumi in consequente, quod in præmissis non fuerit. De exemplo res est planior. Traducitur enim similitudo unius ad aliud, quod ex vi formæ non est aliquid certum, & sic eligi potest res disparata: ut si ita argumenteris, Epicurus non invenit suam felicitatem in voluptatibus: ergo nec Bucephalus inveniet.

Nec exemplum.

De inductione disseritur. Circa inductionem gravior est concertatio Averroes hoc libro cap. 29. binam statuit inductionem, alteram demonstrativam, alteram Dialecticam: demonstrativam appellat eam, quæ fit in materia necessaria, ut Petrus est risibilis, Paulus est risibilis: ergo omnis homo est risibilis: in qua inductione inquit necessarium non esse percurrere omnia inferiora, sed cognoscere quod aliquibus individuis insit per se passio, ut inde necessario colligatur inesse naturæ communi: quod enim per se inest singularibus, prius competit universali. Dialecticam vocat eam, quæ fit in materia probabili, ut hæc mater diligit filium, illa mater diligit filium: ergo omnis mater, &c. in hac, ut rectè concludat ait percurrenda esse omnia singularia: alioqui si vel unum prætermittatur, cum prædicatum sit contingens, fortasse non competet illi singulari, & falso affirmabitur de tota specie. Hanc Averrois doctrinam ita quidam accipiunt, quasi voluerit utramque inductionem formaliter concludere, unam decursis omnibus: alteram perpaucis.

Duplex inductio.

Averroes.

Sed quicquid existimandum sit de mente Averrois, quæ nobis alia fuisse videtur: certum est inductioni secundum se consideratæ, unum deesse ex illis duobus, quæ ad formalem consequentiam desideramus: aut enim inductio ita construitur, ut in antecedente affirmatur solum individuum, & in conclusione inferatur prædicatum de natura communi, ut hic, & ille ignis, & cæt. calefacit: ergo omnis calefacit: & tunc in consequente est terminus universalis, qui non præcessit in antecedente, quem proinde mutare possumus, & loco illius, omnis ignis, inferre: ergo omnis ignis calefacit: alio modo construi potest ita, ut illa verba, quæ decursis aliquot singularibus addi solent (& sic de cæteris ignibus) idem valeant atque omnis ignis calefacit, in quo eventu infertur quidem necessaria conclusio: sed non est aliquid diversum à præmissis: illa enim universalis conclusio fuit ultima præmissarum, unde hæc inductio consequentia formalis est, non argumentatio: imò nec propria inductio, sed ei similis.

Concludamus igitur, inductionem aliquando inferre necessariam conclusionem: cum enumeratis omnibus particularib⁹ alicujus cõmunis, colligit universalem conclusionem, sed esse materialem consequentiam, non habentẽ formam determinatam, quia caret certo præmissarum numero, & nunc plures habet, nunc pauciores, pro numero particularium, per quæ fit inductio. Exempl. c. ut fiat inductio de motu cœli, sat erunt decem præmissæ, ut de loco elementorum, quatuor, ut de calefactione ignis, necessariæ sunt infinitæ. Quod attinet ad inductionem in materia necessaria, quã Averroes demonstrativam appellat, initio Posteriorum disseremus.

Nec inductionẽ esse formalem consequentiam.

Diximus inductionem secũdum se, seu spectata propria virtute non colligere necessario veram conclusionem, quoniam si reducatur ad formam syllogismi, optime concludet in hunc modum, hoc cœlum movetur, illud cœlum, &c. movetur, sed hi sunt omnes cœli: ergo omne cœlum movetur: sed hujusmodi illatio, non formæ inductivæ, sed syllogisticæ tribuenda est. At non sola inductio, sed enthymema, & exemplum reduci illo modo possunt ad syllogismum: Enthymema quidem subsũpta altera præmissa, in qua ponatur ille terminus, qui adhibendus est in conclusione, verbi gratia, omnis virtus est laudabilis, ergo justitia est laudabilis, inferenda est hæc minor, sed omnis justitia est virtus: tunc enim terminus, justitia, ex vi antecedentis sumitur in consequente Exemplum hoc modo, Crœsus non invenit felicitatem in divitiis, sed Crassus iisdem omninò affectus est conditionibus: ergo non inve-

Inductio in syllogismũ reducta in necessario concludit. Idem de aliis argumentationibus dicendum.

Quomodo exemplum ad syllogismum reducatur. inveniet in divitiis felicitatem: quanquam, ut in quavis materia particulari eadem conclusio exempli per syllogismum inferatur. opus sit duobus syllogismis, altero in tertia figura, in quo concludatur id, in quo similes sunt Crassus, & Crœsus, non posse in divitiis habere felicitatem, scilicet immortalem eorum animum: altero in prima, quo ostendatur, propter immortalitatem animi Crassum ex divitiis felicem esse non posse. At de his postea.

Satisfit quinto argumento. Ad quintum argumentum præcedentis articuli, cujus gratia hæc disseruimus, respondendum est, omnem & solum syllogismum esse argumentationem formalem: & objectioni contra primam partem negandum est, illum syllogismum nō concludere vi formæ: ad probationem similiter negandum illam propositionem, grammaticum est homo, esse necessariam, ut c. seq. ex professo ostendemus. Secundæ objectioni de cæteris consequentiis, vel argumentationibus quid respondendum sit, ex hujus articuli doctrina conspicuum manet.

EXPLANATIO CAPITIS SECUNDI.

De conversione propositionum absolutarum.

SVMMA CAPITIS.

IN hoc capite primo proponit quasdam propositionis divisiones, nimirum in modales & absolutas, affirmativas, negativas, universales, particulares, & indefinitas. Deinde pro absolutarum propositionum conversione exponenda, quatuor proponit theoremata. Primum, universalem negativam converti simpliciter. Secundum, universalem affirmativam converti in partem, id est, in particularem affirmativam tantùm. Tertium, particularem affirmativam converti simpliciter. Quartum, particularem negativam nullo modo converti, quæ regulæ in commentario probantur.

COMMENTARIVS.

ACcedit ad enodanda ea syllogismorum principia, quæ uberiorem desiderant explicationem. orditurq; à perfectivis, quæ tamen non omnia hoc loco persequitur, sed conversionem, seu reciprocationem duntaxat. De transpositione enim præmissarum non disserit, quia nullius difficultatis, aut negotii res est. Moneт autem lib. 1. Poster. c. 8. (*Arist.*) nihil prohibere in disciplinis despici interdum aliqua eorum, quæ initio prænoscenda sunt, hoc est, non esse opus de iis in principio admonere, si perspicua fuerint. Quod verò attinet ad deductionem ad impossibile, non potuit ea ante figuras, modosque syllogismorum enodari, propterea quod ipsa modum, formamque syllogisticam necessariò exigit.

Conversionis vocabulum quadrifariam usurpatur. Adverte autem conversionis vocabulum Græcè ἀντιστρέφειν, quatuor modis, ut nunc cæteros omittamus, usurpari. Dicitur enim imprimis conversio per denominationem, cum rationem appellationis invertimus, ut si à nominibus abstractis ad concreta argumentemur hoc modo, homini inest grammatica, ergo homo est grammaticus. (*Arist.*) Cujus conversionis meminit Aristoteles libro 2. Topicor. capit. 1. ajens, valere quidem eam semper in definitione, proprio, & genere, non ita verò in accidēte: non.

CAPVT II.

CVm a autem omnis propositio sit essendi, aut necessario essendi, aut contingenter essendi. Et in unaquaq; appellatione, aliæ sint affirmativæ, aliæ negativæ. Atque horum rursus aliæ sint universales, aliæ particulares, aliæ indefinitæ. b Universalem quidem negativam propositionē essendi, necesse est universaliter terminis ipsis cōverti. Veluti si nulla voluptas est bonum, nullum etiam bonum erit voluptas. Prædicativā autem converti quidem necesse est, non tamen universaliter, sed in parte: ut si omnis voluptas est bonū, & aliquod bonum erit voluptas. At particularium affirmativam quidē in parte converti necesse est: nam si aliqua voluptas est bonum & aliquod bonum erit voluptas. Privativam autem non necesse est eodem modo converti: non enim si homo non omni competit animali, & animal nō omni homini competit. Sit itaque universalis negativa propositio A. B. Si igitur A nulli competit eorū, quæ sunt B, & B profectò nulli cōpetit eorū, quæ sunt A nam si alicui cōpeteret, atq; sit illud C, non erit illud profectò verum, A nulli competere B. nam C. aliquid est eorum, quæ sunt B. ut luce clarius extat. d Si autem A competit omni B. & B. nimirum alicui competet A. Nam si nulli competet, & A profectò nulli competet B: Atque

Atque omni supponebatur competere. c *Similis conversio fiet, etsi particularis affirmativa sit propositio, nam si A competit alicui B. & B necesse est cuipiam competat A. Nam si nulli competat, & A profecto nulli competet B, sed alicui supponebatur competere.* f *Si autem A non omni competit B, non necesse est B non omni competere A, ut si B quidem animal, A verò sit homo. Homo namque non omni competit animali, ut animal homini competit omni.*

non enim si candor est in Aethiope, consequitur Aethiopem dici candidum: siquidem primum pronunciatum verum est, si vel in solis dentibus Aethiopis candor insit: conclusio autem absolutè falsa.

Secundò. Secundò dicitur conversio, cùm una propositio in aliam mutatur servatis eisdem terminis, eodemque modo dispositis, mutata duntaxat qualitate, ita nimirum ut sit altera affirmans, altera negans & contra. Quo pacto docet Aristoteles cap. 16. hujus libri converti enunciationes de contingenti propriè sumpto, ut contingit Socratem disputare, ergo contingit Socratem non disputare. Hanc conversionem appellant Dialectici in oppositam qualitatem. *Arist.*

Tertiò. Tertio accipitur pro mutatione prædicati in subjectum, & subjecti in prædicatum, servata quidem eadem qualitate; verùm mutatis terminis finitis in infinitos, & vice versa, ut omnis homo est animal, ergo omne non animal est non homo. Hanc Aristoteles lib. 2. Topic. cap. 3. vocat consequentiam è converso, ejusque meminit libr. 4. ejusdem operis cap. ult. & in 2 hujus cap. 1. Dialectici appellant conversionem per contrapositionem, eamque usurpat Aristoteles ipse 1. de cœlo cap. 7. & Cicero lib. de inventione, & lib. 2. de finibus. *Arist.* *Cicero.*

Quartò. Quarto sumitur pro mutatione prædicati in subjectum, & subjecti in prædicatum servatis eisdem terminis, eademq; propositionum qualitate, ut omnis homo est animal, ergo aliquod animal est homo. Et in hoc sensu accipitur hic ab Aristotele conversio, soletq; ita definiri ex Alexandro hoc loco, Boetio in lib. de categoricis syllogismis. *Alex.* *Boet.* Quid sit conversio. Conversio est mutatio extremorum enunciationis servata eadem qualitate, & veritate. Dicitur, servata eadem qualitate, quia oportet utranque enunciationem, aut affirmativam esse, aut negativam. Additur, & veritate, quia licet utraque possit esse falsa, vel illa, in quam fit conversio, vera, & quæ convertitur falsa, semper tamen, si conversa vera sit, eam, in quam convertitur, quam vocant convertentem, veram esse necesse est, aliter posterior ex priori non rectè colligeretur.

Distributio Conversionis. Dividitur autem conversio ita sumpta ex doctrina Aristotelis in hoc capite, & libr. 2. Topicor. cap. 3. in simplicem, & per accidens. Quid Cõversio simplex. Conversio simplex, quæ etiam appellatur conversio in terminis, est, in qua servatur eadem quantitas, ut nullus homo est lapis, ergo nullus lapis est homo. Quid conversio per accidens. Conversio per accidens, quæ etiam dicitur conversio in partem, est, in qua non servatur eadem quantitas: ut omnis homo est sensus particeps: ergo aliquod sensus particeps est homo.

Tres propositionũ divisiones. a *Cum autem omnis*) Triplicem inculcat propositionum divisionem, partim in libris Perihermenias, partim proximo superiori cap. à se traditam, quæ ad explicandas conversionum regulas, & earum varietatem dignoscendam usui futura est: quandoquidem non omnia genera propositionum easdem conversiones sortiuntur. Prima divisio est in propositiones de inesse, & modales. Secunda in affirmativas, & negativas. Tertia in particulares, universales, & indefinitas. Licet autem ex modalibus solas de necesse, & contingenti expresserit, sub iis tamen reliquas intelligi vult.

Circa propositiones de inesse quatuor regulas statuit. b *Universalem quidem*) Incipit à conversione propositionum de inesse, de quibus quatuor theoremata, seu regulas tradit. Prima regula est. Vniversalis negativa convertitur in terminis, sive simpliciter, ut nullus homo est lapis, igitur nullus lapis est homo. Secunda regula est. Vniversalis affirmativa convertitur in partem, seu per accidens: non autem simpliciter, ut omnis homo est animal: ergo quoddam animal est homo. Tertia est, particularis affirmativa convertitur simpliciter, ut quædam voluptas est bona, igitur quoddam bonum est voluptas. Quarta est Particularis negativa, non convertitur, quia datur antecedens verum, & consequens falsum, ut si dicas, quoddam animal non est homo, ergo quidam homo non est animal.

1. 2. 3. 4.

Præcedentes regulæ probantur. c *Sit itaque universalis*) Superiores regulas confirmat, utiturque elementis, seu literis more Mathematicorum, quæ probandi ratio Græcis facilior, & communior est propter articulos, quibus apud eos elementorum casus distinguuntur: Latinis autem, qui articulis carent, interdum subobscura, ancepsque redditur. Ideo autem terminos significantes non usurpat, ut, sicuti Alexander ait, planum fiat hasce regulas ubique veras esse, & istiusmodi illationibus non concludi aliquid propter materiam subjectam, sed propter solam formam modumvè, & conjunctionem extremorum.

Alex. *Philopon.* Philoponus ejus rei causam fuisse inquit, ut quod eodem recidit, unicuique daretur facultas præcepta hæc in quavis arte, & materia exercendi. Sumpto igitur A pro prædicato, B pro subjecto

jecto primam regulam ita probat. Rectè sequitur, Nullum B est A. ergo nullum A est B Nam si consequens non rectè colligitur, erit aliquando antecedens verum, & consequens falsum. Tum deinde: consequens illud falsum est, videlicet, nullum A est B ergo contradictorium, nempe, aliquod A est B. est verum. Sumatur igitur sub A aliquod singulare A. respectu cujus propositio vera sit, voceturque C. Tunc per syllogismum expositorium tertiæ figuræ C est A. & C est B igitur aliquod B est A: cum igitur hæc extrema propositio sit contradictoria primæ, quæ initio vera esse dicebatur, erunt duæ contradicentes simul veræ, si universalis negativa non convertatur simpliciter. *Philop.*

Probatio primæ Regulæ.

Vniversalis negativa nō solū simpliciter sed per accidens cōvertitur

Hic adverte, universalem negativam non solum simpliciter, sed etiam per accidens posse converti. Nam ex universali negativa, tanquam ex subalternante, rectè colligitur particularis negativa subalternata: quare cum ex universali negativa inferatur alia universalis negativa, ut ostensū est, efficitur, ut ex universali negativa colligitur etiam particularis negativa per conversionem. Vtitur autem hic Aristoteles syllogismo expositorio, quoniam ejus illatio ferè sensu manifesta est, unde demonstratio ad sensum dici consuevit.

Probatio secundæ.

d *Si autem A*) Confirmat secundam regulam hoc modo. Rectè sequitur omne B est A. ergo aliquod A est B. Nam si non sequitur, dabitur antecedens verum, & consequens falsum, atq; adeò contradictorium consequentis erit verum, nempe nullum A est B. sed hæc propositio convertitur in hanc, nullum B est A. per primam regulam, & hæc est contraria primæ, ergo dabuntur duæ contrariæ simul veræ.

Probatio

e *Similiter conVerso*) Eodem modo probat tertiam regulam, hoc modo. Rectè sequitur, aliquod B est A. ergo aliquod A est B Nam si nō sequitur, dabitur antecedens verum, & consequēs falsum, proindeque contradictorium consequentis, scilicet nullum A est B erit verum, quæ propositio per primam regulam convertitur in hanc. Nullum B est A. Ea vero est contradictoria primæ, dabuntur igitur duæ contradicentes simul veræ.

Probatio.

f *Si autem A*) Quartam regulam non aliter confirmat, quam ostendendo dari antecedens verum, & consequens falsum. Nec enim valet, quoddam animal non est homo: ergo quidam homo non est animal.

QVÆSTIO I.

DE CONVERSIONE ABSOLVTARUM propositionum, &c.

ARTICVLVS I.

DEFENDITVR CONVERSIO VNIVersalis negatiVæ.

Adversus Aristotelis conclusionem objicitur.

Primum Aristotelis Theorema fuit, universalem negativam simpliciter converti: quod imprimis non videtur rectè probatum: nam illa consequentia, aliquod A est B. sit igitur certum quoddam A quod

1\. vocetur C. falsa est, quoniam sub particulari vera non licet semper descendere ad unum determinatum: hæc enim est vera, aliquis oculus est necessarius ad videndum, nec tamen assignare licet certum oculum ad videndum necessarium, cum nec dexter sit determinate

2\. necessarius, nec sinister Secundo ipsum Theorema sic impugnatur. Nulla essentia divina generat, est propositio vera, & Catholica hæc ejus convertens falsa, nullum generans est essentia divina. Etenim Pater æternus, qui generat, est essentia divina. Idem argumentum fieri potest è converso: nulla essentia divina est genita, ergo nullum genitum est essentia divina: prima enim est Catholica, cum essentia divina, ut non generat, ita non generetur. Secunda prorsus falsa, quia filius generatur, & est essentia divina.

Tertio sequitur, nulla navis est necessaria ad navigandum: ergo nullum necessarium ad navigandum est navis, quia conversa est vera. siquidem nulla determinata navis est, sine qua navigari non possit: convertens falsa, quia ejus contradictoria, aliquid necessarium ad navigandum est navis, vera est. Quarto, hæ sunt veræ, nullus puer fuit senex, nullus senex erit puer: earum convertentes, ergo nullus senex fuit puer, nullus puer erit senex, aperte falsæ. 3. 4.

Quæ observanda

Vt regulæ conversionū, & speciatim hæc, de qua disputamus, veræ sint, nōnulla advertenda sunt. Primum est quod animadvertunt sint, Capreol. in 1. d. 5, unica ad 11. Tartaretus hoc ut conversio rectè loco, §. 3. sciendum, & alii præsertim recentiores, ad formalem conversionem diligenter fiat. observandum esse, ut termini in convertente idem sint, atque in conversa: potest verò hæc identitas triplici ex capite considerari. Primò secundum rem significatam. Secundò penes

Capreol. *Tartaret.*

Primum, terminorū identitas.

modum eam significandi. Tertiò quoad acceptionem, & suppositionem: & quidem primo modo necessaria est identitas, nisi enim totum prædicatum conversæ fiat totum subjectum convertentis, esse poterit antecedens verum, & consequens falsum: ut in his: nullus fluvius est in pisce: ergo nullus piscis est in fluvio; nullus cæcus naturaliter fit videns: ergo nullus videns naturaliter fit cæcus. In utraque enim non fit subjectum convertentis totum id, quod erat prædicatum conversæ, sed una tantum pars: prædicatum enim primæ erat, existit in fluvio, prædicatum secundæ, fit videns, quæ si reddantur pro subjectis, ita erũt formandæ convertentes: nullum existens in fluvio est piscis, nullum naturaliter fiens vidēs est cæcus, quæ veræ sunt.

Secundū, idem significandi modus.

Ex parte modi significandi non est necessaria tanta identitas, ut conceptus sint ejusdem speciei, alioqui non esset hæc bona conversio: quidam homo ridet, ergò aliquod ridens est homo, cum ridet, & ridens diversos specie cōceptus generēt: est enim aliud verbum adjectivum, aliud nomen substantivum; illud tamen exigitur, ut si quod nomen substantivè sumitur in conversa, non accipiatur adjectivè in convertente, alioqui non erit bona conversio particularis affirmativæ, veluti generans est essentia divina: ergò essentia divina est generans. Major ratio hujus rei esse videtur, quia termino substantivo, qui sumitur ut per se existens, competere possunt aliquæ operationes, quæ non conveniunt adjectivo, unde non est periculum, si adjectivū convertatur in substantivum, ne illi sic converso tribui possint ea quæ antea cōgruebant, est verò maximum, si substantivum transeat in adjectivum, ut in proposito exemplo.

Tertium identitas in acceptione & suppositione.

Denique penes acceptionem, & suppositionem necessaria est perfecta identitas, si enim termini convertentis latius, aut pro pluribus accipiantur, quam conversæ, proclive erit in falsitatem incidere.

Satisfit argumentis initio positis.

1.

Sub propositione disjunctiva licet descendere.

His animadversis ad primum responde, non esse vitiosam Aristotelis consequentiam, ad instantiam, non esse parem rationem in propositione, quæ sumitur, quia non est vera, nisi in sensu disjūcto, & sub propositione hoc modo vera, non licet assignare determinatū particulare, secus autem si propositio sit vera in sensu disjunctivo, cujusmodi est ea, sub qua Philosophus descendit: id vero ex eo colliges, quæ est contradictoria universalis negativæ, quia sumebatur in eodem sensu disjunctivo, quæ est cōvertens alterius negativæ veræ, propositio namque universalis negativa, ut vera sit, non oportet accipiatur in sensu disjunctivo, quāvis in eo esse vera queat, semper enim, si vera est, in disjunctivo est vera, verb. c. hæc, nullus homo est lapis, ut verificetur, nō oportet intelligatur in solo sensu disjunctivo, sed rectè verificatur in disjunctivo. Hęc vero, nulli oculus est necessarius ad videndum in solo disjunctivo est vera. Attribuimus igitur primum negativam, quam Philosophus convertendam accepit, in sensu disjunctivo sumptam fuisse, & idem dicendum est consequenter de convertente, & de particulari affirmativa illius contradictoria, sub qua licet particulare determinatum sumere.

2. Propositio universalis constat subjecto communi.

Ad secundum respōdendum est cum Greg. Arimin. in 1. d. 4. q. 1. ad 5. nullam propositionem esse universalem, nisi constet subjecto, communi affecto signo universale distribuente subjectum pro omnibus, quod non reperitur in ea propositione: nulla essentia divina est generans: constat enim subjecto singulari minimè distributo, quod nihilo magis fit universale addito signo, quare non est mirum, conversionem esse vitiosam. Quod si aliquis sumat essentiam divinam pro iis, quibus essentia communicatur, hoc est pro personis, tunc erit propositio aliquo modo universalis, sed falsa, quia aliquid, pro quo supponit essentia, nimirū pater, generat. Eadē solutio accōmodanda est de argumento desumpto ex terminis passivis.

Dubium.

Vigeat aliquis juxta priorem acceptionē non esse negandum eam propositionem converti, quia singularis negativa in universalem cōvertitur, ut, Plato non est Philosophus: ergo nullus Philosophus est Plato.

Dilutio.

Respondemus singularem negativam tunc converti, cum singularis terminus non communicatur, at essentia divina, esto singularissima sit, communicatur pluribus divinis personis, & universim loquendo non videtur necessarium, ut illa cōversionis regula in terminis divinis vim habeat, quia hos, ut Philosophus ignoravit, ita suis regulis non comprehendit.

Solut. 3.

Quando nomen personale acceptum copulatim exponatur.

Ad tertium fatemur, conversionem esse vitiosam: sed merito propositionis cōversæ, quæ in sua propria & naturali suppositione falsa: ejus enim suppositio non est copulativa, ut in argumento supponitur, sed cōpulata. Etenim nomen acceptum personali ter, quod sequitur vocabula, debeo, promitto, requiritur, necessarium, & similia ex communi usu, & horum vocabulorum vi, copulatim exponi debent, ut latius explicatum in libro 3. Institutionum Dialecticarum, esse verò falsam propositionem in hoc sensu, manifestum est, cùm aliqua navis saltē indeterminata necessaria sit. At permittat aliquis, conversam habere sensum copulativum, & in eo esse veram. Quid de conversione dicendum? esse optimum, si con-

si convertēs in eodem sensu capiatur, sic enim exponenda erit, nullum necessarium ad navigandum est navis, neq; hoc necessarium ad navigandum est navis, nec illud necessarium est navis, quod verissimum est, cum nihil determinate necessarium sit navis, in quo sensu ejus contradictoria est falsa.

Duplex 4. argumēti dilutio.

Ad quartum bifariam respondetur. Primò cum Ægidio regulas conversionum tradi à Philosopho pro enunciationibus de præsenti: si autem quis velit eas accommodare propositionibus de præterito, aut futuro, resolvendas prius esse in copulam, est, & participium futuri aut præteriti temporis, v.c. illa, nullus puer fuit senex, in hanc, nullus puer passus est senectutem: hæc verò, nullus senex erit puer, in istam, nullus senex passurus est pueritiam, quo facto rectè convertuntur in has, nullus passus senectutem est puer, nullus passurus pueritiam est senex.

1. Ægid.

2. Arist.

Secundò responderi potest ex Aristotele lib. 1. Elench c. 3. ubi docet, subjecta propositionum, in quibus est verbum præteriti temporis, ampliari ad præsens & præteritum: in quibus autem est verbum de futuro, extendi ad præsens & futurum, quo modo sensus primæ propositionis est, nullus qui est, vel fuit puer, fuit senex: sensus secundæ, nullus qui est, aut erit senex, erit puer, atque hac ratione ambæ sunt falsæ: prima quia multi fuerunt pueri, & senes: secunda, quia multi futuri sunt pueri, & senes, ex falsis verò antecedentibus non est mirum falsam consequentiam inferri.

ARTICVLVS II.

DEFENDITVR CONVERSIO Vniversalis affirmativa.

Vniversalis affirmativæ conversio impugnatur.

SEcundum Aristotelis Theorema ad hunc modum primo oppugnatur. Si vera fuit probatio primæ regulæ, eadem convincit, universalem affirmativam simpliciter converti, quod ita ostenditur. Omne B. est A. ergò omne A est B. Si non sequitur oppositum consequentis, erit verum cū antecedente, scilicet aliquod A non est B. assignetur igitur aliquod A quod non est B. & vocetur C. tunc sic per syllogismum expositorium, C est A. C non est B. ergo aliquod B non est A. sed hæc contradicit primæ, omne B. est A. igitur bona erit conversio simplex universalis affirmativæ, si probatio Aristotelis pro negativa rectè se habet Secundo, omnis homo albus est homo, est perpetuò verum, cum prædicatum sit de essentia subjecti: consequens verò, ergò aliquis homo est homo albus, erit falsum, si supponamus, nullum hominem album existere: ergo universalis affirmativa non convertitur in partem. Tertio, idem probatur hoc modo, facta suppositione, quod nullus homo existat grammaticus, hæc est vera, omne grammaticum est homo, ejus convertens falsa, ergo aliquis homo est grammaticus, falsitas convertentis ex suppositione constat, veritas antecedentis inde probatur: quia hæc, omne grammaticum est homo, est necessaria, nam ejus contradictoria, aliquod grammaticum non est homo, est impossibilis, si enim posset esse vera, cum per regulas 2. Periherm. ex negativa finita colligatur affirmativa infinita, licebit ex hac, aliquod grammaticum non est homo, inferre istam, aliquod grammaticū est non homo quod statim apparet impossibile, quare impossibilis est illa contradictoria, unde sequitur. Tertiò.

Primæ impugnationis solutio.

Observatis iis, quæ in primo articulo adnotavimus, facilè est ad hæc respondere. Ad primum respondetur, non esse parem rationem de probatione ibi adducta, atque de Aristotelica. Aristoteles enim usus est syllogismo formali, qualis non est, qui affertur in argumento, nam in tertia figura duo tantum syllogismi expositorii concludunt vi formæ, ut ibi ostendemus, alter constat utraque affirmativa, & hujusmodi erat ille, quo usus est Aristoteles: alter constat majori negativa, & minori affirmativa: at is, qui adducitur ad probandū universalis affirmativæ conversionem, habet majorem affirmantem, & minorem negantem, quæ forma est inutilis, ut cernere est in his terminis significativis. Bucephalus est animal. Bucephalus non est Plato. ergò Plato non est animal.

Secundæ impugnationis duplex solutio.

Ad secundum in sententia Scoti, quam primo de Interpretatione confutavimus, facilis esset responsio, quoniam facta suppositione prima propositio esset falsa, si verò nulla fieret suppositio, & universalis foret vera, particularis etiam vera existeret. At in sententia quam defendimus, est satis difficile argumentum, nec ab aliquo plenè solvitur: communior responsio est, eam propositionem, & similes in vero sensu, & essentiali non converti, quia non servatur eadem suppositio illius termini, homo. In conversa enim, cum absolvatur ab omni existentia, habet suppositionem naturalem pro omnibus: in convertente, ratione contingentiæ propositionis, habet suppositionem accidentalem pro solis existentibus Non satisfacit hæc responsio, quoniam suppositio accidentalis secundæ propositionis sequitur ex illius contingentia: quare si ex necessaria propositione infertur contingens, necessario variatur suppositio id autem, quod necessariò sequitur ex natura, non potest impedire conversionem, si illa formalis est.

Prima & cōmunis.

Cōfutatur.

 Pro-

Secunda ut vera approbatur.

Propter hæc reſpondent alii, hanc propoſitionem, aliquis homo eſt homo albus, ſpectari poſſe, aut per ſe, aut quatenus eſt convertens illius univerſalis, omnis homo albus eſt homo: ac priori modo eſſe contingentem, habereque ſuppoſitionem merè accidentalem: poſteriori eſſe neceſſariam, abſtrahereque ab exiſtentia reali: quoniam ut iſte conceptus objectivus poſſibilis, homo albus, neceſſariò includit hominem, ut ſui partem, ita homo neceſſario eſt pars illius conceptus poſſibilis, quamvis enim homo contingenter copuletur cum albedine, neceſſario tamen vendicat poſſibilitatem illius conjunctionis. Negamus igitur juxta hãc ſententiam, propoſitionem particularem, homo eſt homo albus, ſupponere pro ſolis exiſtentibus. Nec eſt inauditum, alicujus propoſitionis ſuppoſitionem variari ratione alterius, cum qua confertur, hæc enim, aliquis homo non vigilat, cum ſit negativa, ſecundum ſe pro omnibus ſupponit. Vt verò eſt contradictoria illius, omnis homo vigilat, anguſtatur ad exiſtentes, quia univerſalis pro iis tantum accipitur.

Propoſitio ſuppoſitionem mutare poteſt ſi cum alia conferatur.

Subjectũ neceſſario prædicari de formis illud determinate vẽdicantibus probatur.

Tertium argumentum attingit difficultatem haud Logicis contemnendam: an ſubjecta neceſſario affirmantur de accidentibus, à quibus determinate poſcuntur, etſi contingenter ſub illis exiſtant, cujuſmodi ſunt, præter grammaticum, & ridens comparatione hominis, rugiens reſpectu Leonis, audiens in ordine ad animal? Sunt qui affirment hujuſmodi propoſitiones eſſe neceſſarias, primò quia grammaticum (idem eſt de cæteris) definitur homo grammatica affectus, ſed definitio prædicatur neceſſario de definito, ergo tota illa oratio neceſſario dicitur de grammatico: at quando totum prædicatum neceſſario affirmatur de aliquo, omnes ejus partes neceſſario affirmantur: ut docet D. Thom. in 2. diſt. 10. q. 1. art. 2. & patet ex illo principio, effectus ſequitur deteriorem partem cauſæ, quod ſicubi vim habet, hic maxime, cum igitur homo ſit pars illius definitionis, neceſſariò prædicabitur de grammatico.

1.

D. Thom.

2. Secundo, ut prædicatum neceſſariò affirmetur de ſubjecto, ſatis eſt, quod ab illo neceſſario vendicetur, etſi prædicatũ tanta neceſſitate ſubjectum non poſtulet: ſed grammaticum neceſſario ſibi vendicat hominem: ergo propoſitio, grammaticum eſt homo, neceſſaria eſt. Major multis modis oſtenditur. Primo, quia in affirmatione, quod aſſeritur, eſt ſubjectum, vendicare prædicatum. Secundò, hæc eſt neceſſaria, homo eſt ſenſitivus, ex eo ſolum, quod homo ſenſitivum depoſcat, nã ipſum ſenſitivũ abſq; homine eſſe poteſt. Tertio ſi omnes animæ exiſtere poſſent à materia ſejunctæ, ut poteſt rationalis, adhuc ita eſſet neceſſaria: materia eſt informata, & tamen ex ſola parte materiæ daretur neceſſaria connexio cum anima. Minor clara eſt, idcirco enim riſibile neceſſario vendicat hominem, quia ſine illo eſſe non poteſt, & omne accidens ideo ex ſua parte dicitur neceſſario connexum cum ſubſtantia, quia extra illam conſiſtere non poteſt, ſed grammaticum non poteſt eſſe, niſi in homine: ergo neceſſario cum illo cõjungitur, quod amplius explicari ad hunc modum poteſt: accidens reale in communi conſtituitur in ſuo eſſe per habitudinem ad ſubſtantiam creatam, in qua poteſt eſſe, ſingulæ deinde accidentium ſpecies diſtinguuntur per ſpeciales habitudines ad propria ſubjecta, in quibus eſſe poſſunt: ſpiritualia enim accidentia reſpiciunt immaterialia ſubjecta, & ſic de cæteris: cum igitur grammatica in ſolo homine eſſe poſſit, ſpeciali reſpectu ſibi intrinſeco illum reſpectabit.

Majoris 2. arg. confirmationes. Prima. Secunda. Tertia.

Duplex vocabuli grammaticum ſuppoſitio.

Aliorum ſententia eſt, prædicationes hujus generis eſſe contingentes, cujus rei gratia multos invehunt harum propoſitionum ſenſus, alios ſimplices, & alios hypotheticos. Nobis ita dicendum videtur, vocabulum grammaticũ bifariam poſſe ſupponere. Primo, materialiter pro re, quæ habet grammaticam. Secundo, formaliter pro ipſa grammatica in concreto, poſſe nomina accidentium concreta nũc formaliter, nunc materialiter pro exigentia prædicati ſupponere, regula eſt Dialecticorum, quam his, & ſimilibus exemplis confirmant: album eſt ſubſtantia. album eſt accidens: quæ veræ eſſe nequirent, niſi album in prima materialiter, in ſecunda formaliter ſupponeretur: & quidem ſuppoſitionem materialem non modo expreſſit Ariſtoteles 1. Poſter. c. 13. initio: ſed probavit, eam ſolum dari poſſe in concreto accidentario, quãdo de illo prędcatur nomen ſubſtantiale, ut album eſt lignum, quemadmodum, inquit, albũ non eſt ſubjectum ligni, ſed è contra, ita in propoſitione haud affirmatur lignum de albo, ut de ſubjecto, ſed de eo, quod album eſt. Iuxta hanc Ariſtotelis doctrinam reſpondent aliqui, propoſitionem, de qua diſputamus, eſſe contingentem, quia efficit hunc ſenſum, id, cui accidit grammatica, eſt homo, cum verò contingens ſit, alicui accidere grammaticam, tota propoſitio manet contingens: nec aliud convincunt rationes pro contraria ſententia adductæ, quia omnes ſupponũt, ſenſum propoſitionis eſſe ſimplicem, & nullam involvi ſuppoſitionem ex parte ſubjecti. Ad argumentum vero tertio loco poſitum, cujus occaſione hæc dicta ſunt, reſpondent, mirum non eſſe, ſi convertens ſit falſa, cum etiam converſa facta illa ſuppoſitione falſa ſit.

Quæſtionis reſolutio juxta primam ſuppoſitionem.

Huic

Huic doctrinæ, cum Philosophi principiis consentanea esse videatur, non est cur repugnemus: cæterum cum difficultatem penitus non exhauriat: potest enim quispiam accipere illud concretum accidentale, ut supponit formaliter pro grammatica in concreto, quo sensu procedunt omnia argumenta, quæ probant propositionem esse necessariã. Dicendum est, licet grammaticum supponat formaliter, hoc est, pro forma in concreto, ita ut propositio sit indirecta, nihilominus eam esse contingentem. Et ratio est evidens, quoniam propositionis contingentia, vel necessitas pendet ex identitate subjecti, & prædicati, sed grammatica, & homo identitatem habent cõtingentem: siquidem non uniuntur, nisi media existentia, ergò propositio, in qua unum de altero affirmatur, si in sensu absoluto, & simplici capiatur, est merè contingens. Ad primam rationem oppositæ sententiæ concessa majori, dicendum est, ad minorem de re definita prædicari necessariò omnes partes definitionis, quæ ponuntur, ut forma definiti, non verò eas, quæ adhibentur tanquam extrinseca accidentium additamenta, cujusmodi sunt omnia subjecta, quæ in accidentium definitione collocantur: & termini in definitione relatorum: nemo enim docuerit, partem affirmari de filio in prædicatione simplici, eo quod in ejus definitione collocetur. Ad secundam concedimus opus non esse, ut tanta necessitate prædicatum vendicet subjectum, quanta ipsum à subjecto vendicatur, negamus tamen fieri posse, ut subjectum absoluta necessitate postulet prædicatum, quod merè contingenter subjectum respiciat. Et ad primam probationem majoris conceditur, in prædicatione solum affirmari prædicatum vendicari à subjecto, quidquid sit de reciproca subjecti à prædicato vendicatione: negamus tamen subjectum postulare necessario illud prædicatum, quod ex parte sua merè per accidens ad subjectum se habet, ut homo ad grammaticam. Ad secundam negandum est sensitivum non respicere necessario hominem, licet non per se primo, sed ratione animalis in homine inclusi. Ad tertiam dicendum est in eo casu idcirco dicendam forè materiam informatam, quia semper actu haberet aliquam formam, si enim ab omnibus simul formis separata existeret, haud informata diceretur. At homo sejungi potest ab omni grammatica & grammatica ab omni homine, quare neutrum de se necessario affirmabitur.

Quid juxta secundã sit dicendum.

Occurritur 1. rationi oppositæ sententiæ.

Occurritur secundæ.

Dilutio impugnationis initio propositæ,

Ad tertium igitur argumentum initio articuli propositum negabis illam propositionem, omne grammaticum est homo, facta suppositione, quod nullus homo sit grammaticus, esse veram, aut necessariam: ad probationem cõcedes illius contradictoriam, scilicet, aliquod grammaticum non est homo, esse veram, & per regulam secundi libri de Interpretatione converti in illam, aliquod grammaticum est non homo: nam grammaticum Donati formaliter, & substantivè sumptum (quo pacto sumitur etiam in conversa, ut propositionis subjectum esse queat) non est homo, seu est non homo.

ARTICVLVS III.

DEFENDVNTVR REGVLÆ CONversionum particularium.

QVod particularis affirmativa non convertatur simpliciter ostenditur. Primo, non sequitur, aliquis homo est mortuus, ergo aliquod mortuum est homo, aliquis videns est obcæcatus, ergo aliquod obcęcatum est videns, aliqua domus est eversa, ergo aliquid eversum est domus. Secundo non valet, aliqua species est homo, ergo aliquis homo est species. Tertio hæc est vera, & catholica, aliquod generãs est essentia divina: quæ aute m infertur, nimirum, aliqua essentia divina est generans, falsa, ergo non est firma regula particularis affirmativæ.

Particularis affirmativæ conversio oppugnatur.

1.

2.

3.

Ad primum argumentum respondendum est, omnes conversiones ibi adductas esse optimas, si uno è duobus modis explicentur. Primo, si ratione illius participii præteriti temporis, mortuum, obcæcatum, combustum, amplietur subjectum juxta doctrinam Aristotelis superius adductam ex 1. Elench. ad præsens & præteritum, expliceturque in hunc modũ: aliquis qui est, vel fuit homo est mortuus, aliquis, qui est vel fuit videns est obcæcatus, &c. sunt enim earum cõvertentes hæ, aliquid mortuum est, aut fuit homo, aliquid quod est obcæcatum, est, aut fuit videns. quæ sunt verissimæ. Secundo modo si resolvatur participium præteriti in copulam est, & participium, passus, ut supra fecimus cum AEgidio, tunc enim sensus earum, quæ convertendæ sunt, erit, aliquis homo passus est mortem, aliquis videns passus est obcæcationem, aliqua domus passa est combustionem: quarum cõvertentes sunt, aliquid passum mortem est homo: aliquid passum combustionem, est domus, &c. in quibus verbum, est, non significat existentiam, quasi dicatur aliquid passum mortem, aut combustionem existere, sed essentiam, idem enim est, aliquid passum mortem est homo, ac participat naturam humanam, quod abstrahit ab omni existentia. In vocabulo, mortuum, non observavimus eam significationem quam habet, ut

Duplex solutio 1. argumenti. Prima.

Secunda.

bet, ut nomen privativum: quia secundum illam, si privat vita essentiali nulla fit conversio, quoniam conversa est falsa: si privat vita accidentaria, conversio est æquè facilis, ac in cæteris accidentibus.

Solutio 2. Ad secundum respondendum, non accipi terminum, homo, eodem modo: in conversa enim accipitur simpliciter, in convertẽte personaliter.

Solutio 3. Ad tertium respondendũ, essentiam divinam nisi convertente posse dupliciter accipi. Primò ut distribuitur in ea quibus communicatur. Secundò ut est res omninò singularis, quæ est communis, & naturalis illius acceptio. Primo modo bona est conversio, efficit enim convertens hunc sensum: aliquid quod est essentia divina generat, nimirum, vel filius, vel pater. Secundo modo convertens, est contra fidem, & conversio inepta, nihil tamen efficit traditæ regulæ, quia propositio in eo sensu est singularis, ut bene docuit Gregor. in 1. d. 4. q. 1. *Greg.*

Conversio singularis quando deficiat. Quod si opponas, saltem in conversione singularis inveniri antecedens verum, & consequens falsum, respondebimus id non esse inconveniens, quia terminus singularis est communicabilis, & virtute multiplex. Posset ab initio responderi argumento, ideò consequentiam non valere, quia accipitur in consequente adjectivè ille terminus, generans, qui in antecedente substantivè sumebatur, contra primam hujus doctrinæ animadversionem.

Cur particularis negativa non convertatur. Theorema particularis negativæ non aliter confirmavit, quam assignata instantia: videtur tamen ejus regulæ fundamentum hoc esse: negatio præfixa verbo habet vim distribuendi prædicatum pro omnibus, V. c. in hac propositione, aliquod animal non est homo, particula negativa distribuit hominem pro omnibus particularibus, efficitque hunc sensum propositionis: aliquod animal non est hic, neque ille, neque ille homo, percurrendo omnes: quæ fuit causa cur Aristoteles cap. 6. libr. 1. de interpret. cùm inquireret, an signum universale adhibẽdum esset prædicato, de sola propositione affirmativa locutus sit: supponit enim, negationẽ collocatam ante verbum universim distribuere prædicatum. *Arist.* Hoc posito, cum in particulari negativa subjectum conversæ sumatur particulariter ex vi signi, & prædicatum universaliter propter negationem, & in convertente commutetur subjectum in prædicatum, virtuteque negationis fiat universale, necessario variatur ejus amplitudo, unde facilè est in falsitatem incidere.

Objectio contra propositam instantiam. Ex hoc fundamento solves argumentũ adduci solitum adversus instantiam, quam proposuit Aristoteles, aliquod animal non est homo, ergò aliquis homo non est animal: idcirco inquiunt, prima est vera, quia aliquod animal, scilicet irrationale non est homo, sed accepto in convertente termino, animal, pro irrationali, verum etiam est, aliquis homo non est animal, ergò bona est conversio, si termini eodem modo sumantur: sed jam advertimus, negationẽ distribuere prædicatum pro omnibus copulativè, nec ea præfixa posse terminum, animal, sumi eodem modo, quo in conversa, ubi collocabatur, ante negationem, & virtute signi particularis distribuebatur disjunctivè: unde ad veritatem conversæ satis erat aliquod animal non esse hominem. Diffolvitur.

Conversio particularis negativè suadetur. Aliter probari potest conversionem particularis negativæ esse bonam. Quotiescunque universalis negativa convertitur, ejus particularis etiam convertitur: sed universalis per primam regulam perpetuò convertitur: ergò idem erit de particulari dicendum. Minor, & consequentia patent: major probatur: particularis negativa est vera, cum ejus universalis vera est: ergò si duæ universales negativæ, conversa, & convertens veræ sunt, duæ particulares illis subalternatæ, altera convertens, altera conversa, perpetuò erunt veræ. Quod sic ostenditur. Sint negativæ universales, nullum B est A. ergò nullum A est B. ex his rectè colliguntur earum subalternatæ, ex prima hæc, aliquod B non est A. ex secunda hæc, aliquod A non est B. Deinde, si particulari negativæ repugnet converti, universali quoque id repugnabit, quidquid enim repugnat consequenti, repugnat antecedenti: sed particularis negativa est consequens universalis, ut in proximo argumento ex regulis subalternationis ostendimus: ergò si ei repugnat converti, non poterit hoc universali competere. Secundò.

Diluitur primum argumẽt. Ad primum concedenda est major propositio cum sua probatione, rectè enim concludit ex subalternatione particularem converti, quoties universalis apta est ad conversionem: neganda verò est major, quia universalis negativa solum convertitur, cum vera est, plerumque tamẽ est falsa: & cum universalis est falsa, & particularis vera, ut in exemplo ab Aristotele producto, hæc non convertitur. Instes, saltem non magis converti universalem, quam particularem, siquidem nunquam illa convertitur, quin hæc convertatur. Concedenda est tota illatio, cum illa enim stat, universalem negativam simpliciter converti, particularem minimè: quia ut aliqua propositio simpliciter converti perhibeatur, hoc exigitur ac sufficit, ut quoties vera est, converti possit, quod competit universali, non particulari, & hac de causa Aristoteles non potuit in terminis non significativis hanc regulam confirmare, quia ad inferendum incommodum, oportebat supponere universalem esse fal-

sam, quod in illis terminis aptè non fit.

Diluitur secundum. Ad secundum neganda est consequutio: ad probationem concedendum est illud pronuntiatum, negandum verò particularem negativam, cui repugnat conversio, esse consequens universalis negativæ, quod ex hactenus dictis manifestum est. Adde nos non asserere, particulari negativæ, qua talis est, repugnare conversionem, sed reperiri in ea aliquando antecedens verum & consequens falsum, quod satis est, ut conversio formalis non sit.

ARTICVLVS IV

QVO PACTO CONVERTANTVR propositiones singulares.

Singularis propositio triplex. Tametsi propositiones singulares, quemadmodũ & res, de quibus agunt à scientiis nihil aut parum curentur, quod in causa fuit, ut Aristoteles nec earum naturã, nec conversionem expenderit, nihilominus uberioris doctrinæ causa, quas conversionis leges observent, à nobis explicãdum est. Propositio igitur singularis triplex est: una singularis de utroque extremo, ut Plato est hic Philosophus: altera de subiecto tantum: ut Socrates est homo: tertia de solo prædicato, ut omnis imperator est Carolus. Deinde omnes hæ propositiones dividi possunt in affirmativas, & negativas, de quibus hæ statuuntur regulæ.

Quatuor regulæ de conversione singularium. Prima. Prima. Propositiones de utroque extremo singulari, tam affirmativæ, quã negativæ convertuntur simpliciter, v. g. Plato est hic Philosophus, ergo hic philosophus est Plato: Plato non est hic lapis, ergo hic lapis non est Plato. *Secunda.* Secunda. Propositiones de subiecto singulari, & prædicato communi, si affirmativæ sint, convertuntur in particulares, si negativæ, tum in particulares, tum in universales. Exempl. c. Plato est philosophus, ergo aliquis philosophus est Plato. Socrates non est Lapis, ergo aliquis lapis non est Plato, & nullus lapis est Plato. *Tertia.* Tertia. Propositiones de subiecto universali, & prædicato singulari, sive affirmantes, sive negantes, convertuntur in partem: ut homo est Plato, ergo Plato est homo: nullus lapis est Plato, ergo Plato non est lapis. *Quarta.* Quarta. Propositiones de subiecto particulari, & prædicato singulari affirmativæ convertuntur, quemadmodum præcedentes, ut patet in priori exemplo. Negativæ non convertuntur, datur enim antecedens verum, & consequens falsum, veluti in his: quidam homo non est Plato, ergo Plato non est quidam homo: prima enim verificatur pro Socrate, secunda est apertè falsa. Illud in his conversionibus diligenter advertendum, ut terminus singularis sit perfectè indivisibilis, & incommunicabilis, alioqui facilè peccabitur, ut superius visum est in propositionibus, in quibus est essentia divina.

Obiicitur contra primam regulam. Adversus primam regulam, quoad propositiones affirmativas est hæc instantia. Quando antecedens est necessarium, consequens contingens, potest unum esse verum, alterum falsum: sed in affirmativa singulari hoc contingit, ergo &c. Major patet, cum necessarium perpetuo sit verum, contingens verò aliquando possit deficere: in quo eventu si struatur conversio, erit antecedens verũ, & consequens falsum. Minor probatur, quia hoc frigus habet necessariam connexionem, saltem physicam, cùm ista aqua, nequit enim ab ea separatum naturæ viribus existere, tamen hæc determinata aqua indifferenter conservatur cum quolibet, ut experimur: ergo poterit in hac conversione dari falsitas, hoc frigidum est hæc aqua, ergo hæc aqua est hoc frigidum. *Obiicitur contra secundam.* Adversus singularem de subiecto, & communem de contra prædicato est secunda instantia. Non sequitur, Deus factus est homo, ergo homo factus est Deus, vel aliquis homo factus est Deus: prima enim est vera, ut docet D. Thomas 3. par. q. 16. art. 1. secunda falsa, ut docet artic. 7. supponitur enim terminus, homo, pro hypostasi, quæ si sit divina, non admittit participium factus.

Satis fit primo argum. Ad primum neganda est minor. Ad probationem dicendum, necessitatẽ physicam non sufficere, ut prædicatũ affirmetur de subiecto, nisi ambo actu existant: unde nihil refert, quod hoc frigus necessario sit connexum cum ista aqua, non è contrario: quia non conjunguntur, nisi in existentia, in qua, ut hoc frigidum non potest separari ab isto subiecto, ita illud subiectum ab hoc frigido, quandiu existit.

Satisfit secundo. Deus factus homo. Scotus. D Thom. Cajet. Ad secundum, quamvis Scot. in 3. d. 7. q. 2. admittit convertentem ut veram, & totam de qua agitur conversionem, ut accommodatam, negandum de hac, est cum D. Thom. & Cajet. ibi ad quartũ Scoti, illam convertentem esse veram in proprio ejus sensu, duplicem enim ei tribuit D. Tho alium, cum participium (factus) determinat compositionem, sive unionem hominis cum Deo, ut sit sensus, factum est, ut homo esset Deus, in quo vera est, sed impropriè sumitur: aliũ sensum ait esse, cum participium (factus) denominat hominem in ordine ad Deum, seu potius denominat ipsum Deum. Etenim adjectivum nomen positum in eodẽ extremo propositionis cum substantivo, applicat illi suam denominationem: & in hoc inquit D. Thom. esse falsam propositionem, quia ex parte hominis applicatur factus supposito divino, pro-

quo

quo supponitur nomen homo, vel quia applicatur Deo, ut diximus. Alia igitur quærenda est convertens illius, hæc scilicet, qui factus est homo, est Deus. Ex qua doctrina colligimus has propositiones: homo factus est albus: ebur factum est rubrum, & similes, non esse convertendas in has, album factū est homo, rubrum factum est ebur, eas enim damnat Aristoteles 1. Post. cap. 18. quia concretum substantivè sumptum communiter supponitur pro re: unde sensus illius propositionis, album factum est homo, erit hujusmodi: homo habens albedinē factus est albus, quod perspicuè falsum est. Aliæ igitur quærendæ sunt convertentes, nimirū hæ: id, quod factum est album, est homo, id quod factum est rubrum, est ebur. Vide Caietanum loco tertiæ partis citato, & alios recentiores ibid.

Arist.

QVÆSTIO II.

DE CONVERSIONE PROPOSITIONUM *absolutarum per contrapositionem.*

ARTICVLVS I.

VTRVM PROPOSITIONES Necessariæ converti possint per contrapositionem.

Diximus initio hujus capitis, hoc genus conversionis fieri, cum prædicatum mutatur in subjectum, & subjectum in prædicatum, itaut termini finiti reddantur infiniti, & è contrario. In hac conversione sūt speciales difficultates in terminis contingentibus, præsertim si aliqua fiat suppositio: quare separatim de illis agendum est, nūc de necessariis & simplicibus disseramus.

Vniversalis negativa simpliter convertitur.

Prima regula sit. Vniversalis affirmativa convertitur simpliciter, sive incipias à terminis finitis, sive ab infinitis. Prima pars ita ostenditur, omnis homo est animal, ergo omne non animal est non homo. Si quis neget consequens, dabit ejus contradictorium verum cum antecedente, scilicet aliquod non animal non est non homo: at hoc est falsum: hæc enim, aliquod non animal non est non homo, infert hanc, aliquod non animal est homo, ut constat ex cap. 2. lib. de Interpret. hæc autem convertitur in hanc, aliquis homo est non animal: quæ rursus infert aliam, aliquis homo non est animal, quæ est contradictoria illius primæ, omnis homo est animal. Secunda pars confirmatur, incipiendo scilicet à terminis infinitis, recte sequitur omne non animal est non homo, ergo, omnis homo est animal: alias detur oppositum consequentis, quod erit, aliquis homo non est animal, quæ per regulas infinitarum infert hanc, aliquis homo est non animal, quæ per cōversionē particularis affirmativæ transit in hanc, aliquod non animal est homo: unde rursum sequitur, aliquod non animal non est non homo: at hæc contradicit primæ conversæ.

Particularis negative simpliter convertitur.

Secunda regula, particularis negativa mutuo etiam convertitur: & quidem ordiendo à terminis finitis hoc modo ostenditur. Aliquod animal non est homo, ergo aliquod non homo non est non animal: alias erit vera contradictoria, scilicet omne non homo est non animal: at hæc per primam regulam convertitur in hanc, omne animal est homo, quæ contradicit primæ. A terminis infinitis hoc pacto. Aliquod non homo non est non animal: ergo aliquod animal non est homo: sin minus erit verum oppositum, videlicet omne animal est homo, quæ per primam regulam vertitur in hanc, omne non homo est non animal, cui prima contradicit.

Secus dicendum de universali negativa & particulari affirmativa.

Tertia regula. Vniversalis negativa, & particularis affirmativa nō convertuntur simpliciter, quocunque modo incipias, datur enim antecedens verum & consequens falsum: quod suadetur primo quoad universalem ex terminis finitis. Nullus homo est lapis, est vera ejus convertens, ergo nullus non lapis est non homo falsa, est enim vera ejus contradictoria, aliquod non lapis est non homo, nam equus est non lapis, & non homo. Inchoando à terminis infinitis, etsi difficillimum sit afferre instantiam, quia vix assignari potest universalis negativa, infinita vera, præsertim in terminis necessariis: & simplicibus, hæc tamen inservit, Nullum non homo est non irrationale: ergo nullum irrationale est non homo. Prima, enim est vera, quia ejus cōtradictoria est falsa, scilicet, aliquod non homo est non irrationale, Secunda falsa, quia ejus contraria est vera, hæc nimirum, omne irrationale est non homo.

Probatur in universali negativa.

Probatur in particulari affirm.

Quod attinet ad particularem affirmantem, probatur primò, inchoando à terminis infinitis. Aliquod non homo est non lapis, ergo aliquis homo est lapis: antecedens quippè verum est ratione Bucephali, qui cùm sit non homo, est etiam non lapis. consequens est apertè falsum. A terminis infinitis ad infinitos hoc potest esse exemplum. Aliquis homo est opinabilis, ergo aliquid non opinabile est non homo, ubi antecedens verum est, consequens vero falsum: cùm convertitur per regulas Aristotelis in hoc, aliquod non homo est non opinabile,

bile, quam patet esse falsam, quidquid enim est non homo, terminare potest opinionem, seu imaginationem. Verum quia plerisque non placet terminos transcendentes infinitari posse, aliter ostendenda est fallacia hujus consecutionis, non potest enim convinci ostendendo antecedens verum, & consequens falsum: quia nulla particularis affirmativa de utroque termino perfectè infinito est falsa. Cujus oppositio vitio laborat, conversio universalis negativæ, inchoando à terminis infinitis, videlicet quia nulla ejusmodi propositio est vera. Vnde etiam exemplum, quod in ejus confirmationem adduximus, non est in rigore de termino infinito: cum irrationale jam sit negatio, cui si alia addatur, magis redditur terminus positivus, quam infinitus.

Alia ratione idem probatur. Aptius ergo demonstrabitur hæc fallacia ex eo, quod oppositum consequentis in his propositionibus, non repugnat antecedenti: quod sic patet. Aliquis homo est animal: ergo aliquod non animal est non homo: oppositũ hujus consequentis est, nullum non animal, est non homo: quæ nihil repugnat priori: admittere enim possumus nullum, quod sic non animal, esse non hominem, sive verum sive falsum sit, & nilominus manet verum, aliquem hominem esse animal. Idem exemplum inserviet ad ostendendum in conversione universalis negativæ oppositum consequentis non repugnare antecedenti.

Instantia. Probabis tamen ad hunc modum illud oppositum consequentis in conversione particularis repugnare antecedenti: nam illa propositio, nullum non animal est non homo, convertitur in hanc, nullum non homo est non animal, quæ ex eo repugnat antecedenti, quia non stat cum quadam propositione, quæ vi formæ colligitur ex antecedente, videlicet, aliquod non homo est non animal: quod enim hæc sequatur ex priori, non per conversionem, sed per illationem, ita suadetur. Si animal affirmatur de homine, ergo non animal negatur de homine: sunt enim termini contradictorii, qui de eodem simul affirmari non possunt. Tunc sic. Non animal negatur de homine, ergo affirmatur de contradictorio hominis, scilicet de non homine, siquidem quod negatur de uno, rectè affirmatur de ejus contradictorio: verum igitur est, aliquod non homo, est non animal: quare, si hæc est vera, aliquis homo est animal, probè sequitur, aliquod non homo est non animal.

Ejus dilutio. Huic objectioni concedendæ sunt priores tres illationes, neganda verò illa, in qua ex ista aliquis homo est animal, infertur hæc, aliquod non homo est non animal: haud quaquam enim formalis est: quia oppositum consequentis non repugnat ejus antecedenti. Cum probatur, neganda est illa collectio, non animal negatur de homine, ergo affirmatur de ejus contradictorio, quia non est verum, quoties aliquid negatur de termino communi, affirmari posse de eodem termino reddito infinito: alias concludas licet, hominem non esse animal, hac ratione, homo verè negatur de animali, ut patet in hac, aliquod animal non est homo, ergo affirmatur de contradictorio animalis, quare verum erit, non animal est homo: unde sequitur, homo est non animal. Dicendum porrò est illam doctrinam esse veram in termino singulari, non autem in communi, eò quod de termino communi affirmari possunt duo termini contradictorii, ut animal est homo, & animal est non homo.

Diximus universalem negativam non converti simpliciter, in partem enim verè commutatur: quia bene sequitur, nullus homo est lapis, ergo aliquod non lapis non est non homo: sin minus opposita hujus erit vera, scilicet omne non lapis est non homo: at convertitur in hanc omnis homo est lapis, quæ contrariatur primæ conversæ, bona igitur erat conversio à terminis finitis. Nec minus probanda est, cum ab infinitis inchoatur, aperte quippe inferes, nullum non homo est non animal, ergo aliquod animal non est homo: si non sequitur, oppositum erit verum, nimirum, omne animal est homo, quæ præterquam quod statim appareat falsa, per primam regulam convertitur in hanc, omne non homo est non animal. Cujus subalternata, proinde vera est, aliquod non homo est non animal, quæ contradicit antecedenti. Vniversalis negativa convertitur in partem.

ARTICVLVS II.

VTRVM HAEC CONVERSIO INveniatur in propositionibus contingentibus, & de terminis complexis.

Prima sententia negans probatur 1. PLærique Philosophi non ignobiles negant in hujusmodi propositionibus reperiri eam conversionem, de qua disputamus: & quod attinet ad propositiones contingentes, ita probant. Non sequitur, omne animal est coloratum, ergo omne non coloratum est non animal: nam Bucephalus nunc est non coloratus, & tamen non est non animal. Secundo. Secundò inchoando à terminis infinitis, & facta suppositione, quod nullus homo rideat, hæc est vera, omnis nõ lapis est nõ ridens, & ejus convertens falsa, ergo omne ridens est lapis

lapis: convertitur enim per regulas Aristotelis in hanc, aliquis lapis est ridens: quæ cum sit falsa, satis ostendit universalem affirmativam in materia contingenti non converti.

Tertiò. Quoad propositiones de terminis complexis idem sic probatur. Non valet, omne animal sapiens est homo, ergo omne non homo est non animal non sapiens, antecedens enim est verum, consequens falsum, cum angelus sit non animal, sed sapiens.

Affirmativa sententia magis approbatur. Non est improbabilis hæc sententia, ut clarius apparebit, cum argumenta proposita dissolventur, multa enim ad eorum explicationem supponentur, quæ alias probanda non essent. Asserendum nihilominus est, in propositionibus etiam contingentibus valere regulas conversionum per contrapositionem, quas superiori articulo tradidimus, & probavimus.

Responsio ad primũ argumen. Atque ad primum argumentum respondendum, bonam esse conversionem, si termini eodem modo accipiantur, scilicet in utraque, vel pro solis existentibus, vel pro existentibus, & non existentibus. Si namque animal in antecedente sumatur pro existentibus, & non existentibus, est falsa propositio: quia Bucephalus est animal, & non est coloratus. Vnde nihil mirum si conversio non sit bona. Si verò sumatur animal pro solis existentibus, utraque propositio est vera, Bucephalus enim in ea acceptione non est animal, quoniam non existit animal. Vnde merito dici potest non animal, & ita verum manet, quod omne non coloratum est non animal.

Ad secundum quidam alii respõdeant. Secundum argum. per multos convincit, ut asserant conversionem universalis affirmativæ solum esse formalem, cum à terminis finitis inchoatur: sed immerito ita respondent, quia in his conversionibus, quemadmodum in simplicibus negativis, eadem propositio est consequens, & antecedens alterius, quare si incipiendo ab uno termino consequentia est formalis, eadem erit quantumvis ab alio ordiamur. Alii propter idem argumentum nolunt in hoc genere conversionis admittere suppositionem: at hi tacite insinuant non esse formalem conversionem, præsertim quando suppositio est possibilis, cujusmodi est illa, quæ fit in argumento.

Vera responsio. His igitur omissis ad argumentum negandum est consequens esse falsum in sensu, quem habere potest, prout deducitur ex tali antecedente qui sensus non videtur posse esse simpliciter absolutus, sed conditionatus, verbi causa, omnis non lapis est non ridens, ergo omne ridens est lapis, id est, si aliquid est ridens, illud est lapis, quod plane sequitur ex antecedenti, in quo non risus affirmatur de omni non lapide, ac proinde solus lapis relinquitur, qui subjectum risus esse possit, si risus usquam detur. Cur autem sensus consequentis sit hypotheticus, ea est ratio: quia antecedens constat terminis infinitis, qui ut affirmentur, non supponunt realem existentiam, consequens autem coalescit ex terminis finitis existentiam deposcentibus, ut absolutè prædicentur, quare ut trahantur ad suppositionem similem suppositioni antecedentis, sub hypothesi accipiendi sunt. Cum verò probatur falsitas explicati consequentis ex conversione directa universalis affirmativæ, negandum est propositionem conditionalem eo modo converti: Aristotelis regulæ in hoc cap. de solis absolutis ut distinguuntur à modalibus, & conditionalibus, intelliguntur.

Probabilius est propositiones extremo complexo non converti. Quoad propositionem de extremo complexo, probabilior videtur ea sententia, quæ negat per contrapositionem converti: etsi opposita utcunque defendi possit. Prima pars ostenditur primo argumento tertio loco posito, cui non satis facit responsio quorundam negantium ex illo antecedente, omne animal sapiens est homo, colligi hoc consequens, ergo omne non homo est non animal non sapiens: sed hoc aliud: ergo non homo est non animal sapiens. Cujus propositionis sensum nolunt esse, quod omne non homo sit non animal, & sit sapiens, quem propositio primo aspectu præ se fert, sed hunc, omne non homo est non animal sapiens, totum simul, qui verus est. Non, inquam, satisfacit hæc responsio: quoniam juxta regulas infinitarum totum prædicatum debet reddi infinitum, ita ut nulla illius pars maneat, quæ negatione non attingatur: si autem una tantum negatio toti prædicato opponatur, secunda ejus pars negatione intacta relinquitur.

Ostenditur secundo. Hæ conversiones probari solent per consequentias inter propositiones finitas, & infinitas, ut ex superiori articulo constat, sed eæ consequentiæ non sunt aptæ, quando termini sunt complexi, ut secundo libro de Interpretatione cap. 1. annotavimus: & docet Aristoteles in ultimo capite hujus libri, *Arist.* præsertim si consequentiam à terminis affirmativis inchoemus: igitur nec conversiones in prædictis consequentiis fundatæ idoneæ censeri debent.

Opposita pars etiam defenditur. Si quis tamen juxta secundam hujus resolutionis partem in his etiam propositionibus conversionem tueri velit: responsionem ad primum argumentum facile dependet, negando esse contra regulas infinitarum unica negatione totum prædicatum afficere: quod enim eo loco monuimus, solum fuit, totum prædicatum esse reddendum infinitum, quod autem

autem id per unam negationem fiat, aut per multas, non videtur multum referre: si verò unica negatione fiat: verum sine dubio est illud consequens, omne non homo est non animal sapiens. Ad secundum respondebit deficere quidem illam probationem, quæ sumitur ex consequentia inter propositiones finitas, & infinitas, sed ut conversio sit formalis, satis esse refutando omnes instantias ostendere, nunquam in ea dari antecedens verum, & consequens falsum: quod per singulas discurrendo facilè præstabis.

EXPLANATIO CAPITIS SEXTI.

De conversione propositionum modalium.

SVMMA CAPITIS.

STatuit Aristoteles in hoc capite pro conversione propositionum de modo has tres regulas. Primam, propositiones de necesse affirmato convertuntur eodem modo, quo absolutæ. Secundam, propositiones de possibili, & contingenti primo, & tertio modo, id est, quando æquipollentiam habere potest cum necessario, & possibili eodem modo, quo propositiones de necessario convertuntur. Tertiam, propositiones de contingenti secundo modo quatenus scilicet rem significant in utramque partem indifferentem, si sint affirmativæ, eodem modo convertuntur, quo cæteræ hactenus positæ. Si verò sint negativæ, longe aliter, nam universalis non convertitur simpliciter, particularis verò maxime.

COMMENTARIVS.

Modalium quantitas, & qualitas

AGgreditur cõversiones modalium non omnium, sed earum, in quibus modus est affirmativus, relictis etiam enunciationibus de impossibili, quarum cõversio sicuti & cæterarum modalium in quib. modus est negatus, facile ex earum æquipollentibus intelligi potest. Observandum est autem qualitatem, & quantitatem modalium non esse hoc loco spectandam penes modum, sed penes prædicatum & subjectum dicti. ut videlicet eæ dicantur affirmativæ, vel negativæ, universales, particulares, indefinitæ, quarum dicta talia sunt. Sciendum præterea Aristotelem non tradere his conversionem modalium penes terminos principales, nempe modum & dictum. Ea enim in promptu cuique est: siquidem nihil refert, si quis dicat, omnem hominem esse animal est necesse: aut necesse est omnem hominem esse animal: sed secundum terminos minus præcipuos, nempe subjectum & prædicatum dicti, hæc enim conversio non parum exhibet negotii.

Conversio universalis negativæ.

a *Ita res se habebit*) Asserit propositiones ex necessario easdem subire conditiones: atque absolutas. Ostendit ergo universalem negativam converti simpliciter hoc modo. Necesse est nullum B esse A. ergo necesse est nullum A esse B. si enim non sequitur, dabitur oppositum consequentis, nimirum, non necesse est nullum A esse B. cui æquipollet, contingens est aliquod A esse B. Tunc sic, contingens

CAP. III.

ITa a res sese habebit & in propositionibus necessariis. Nam universalis quidem privativa universaliter, affirmationum autem utraque particulariter sane convertitur. Etenim si necesse est A nulli cõpetere B. necesse est & B nulli competere A. Nã si continget, ut alicui competat, continget etiã ut A competat alicui B. b *Sin verò A necessario vel omni, vel alicui cõpetat B, & B necesse est cuipiã competere A. Nam si non necessario cõpetat cuipiam, nec A profecto cuipiã B necessario competet.* c *Particularis autẽ negativa convertitur ob eã causam, quam antea diximus* d *At in contingentibus cũ multipliciter dicatur contingere, necessarium enim & non necessariũ, & possibile contingere dicimus.* e *Affirmativa quidem in universis similiter convertentur. Nã si A vel omni contingit vel alicui competere B. & B profecto alicui cõtingit competere A. Quod si nulli, & A contingit nulli competere B. Hoc enim antea demonstravimus.* f *Negativa vero non eodẽ modo sese habebunt: sed in hisce, quæ contingere dicimus, ex eo quia necessario competũt, aut non necessario competunt, perinde sese habebunt ac prius: veluti si quispiam dixerit contingere hominem equum non esse: aut album tunicæ nulli inesse. Horum enim alterum necessario nõ competit, alterum non necessario inest: atque propositio similiter sanè convertitur. nam si cõtingit equum nulli competere homini, & hominem contingit nulli competere equo. Et si album contingit nulli competere tunicæ, & tunicam*

com-

est aliquod A esse B, sit igitur aliquod A B (quod enim esse potest, si esse ponatur, nullũ incommodum existit) quare per cõversionem particularis absolutæ, aliquod E erit A. & quia quicquid est, contingit esse: fit ut contingens sit aliquod B esse A. quæ propositio æquipollet huic, non necesse est nullum B esse A. hæc autem contradicit primæ, quæ initio convertebatur: ergo qui negavit conversionem illam recte se habere, concedat oportet, duas contradicentes simul veras.

Conversio universalis & particularis affirmativæ.

b *Sin vero A;* Ostendit propositiones affirmativas tam universalem, quam particularem recte converti, illam in partem, hanc simpliciter. Necesse est, inquit, omne B esse A. ergo necesse est aliquod A esse B. Nam si non probe colligitur, utique Propositio contradictoria consequentis, nempe non necesse est aliquod A esse B. poterit vera esse cum utroq; antecedente: quod non ita est. Etenim ex illa non necesse est aliquod A esse B. colligitur hęc, non necesse est, aliquod B esse A quæ repugnat illis duabus: particulari quidem, quia illi contradicit, universali verò, quia ex illa universali, necesse est omne B esse A. infertur particularis,

contingit nulli competere albo. Quod si alicui; necessario competit: & album alicui tunc necessario competet. Hoc enim antea demonstravimus. g *Similiter sese habet & negativa particularis.* h *In his autem quæ ex eo dicuntur contingere, quia plerumq; fiunt ac aptitudinẽ habent: quo quidem pacto contingens consuevimus definire: non similiter in conversione se habebunt negativæ: sed universalis quidem negativa propositio non convertitur: particularis autem convertetur. Atq; hoc in sequentibus patebit cum de ipso contingenti dicemus.*

i *Nunc hoc tantum insuper pateat nobis, has propositiones contingit nulli, aut cuidam non competere, affirmativam habere figuram. Contingit enim perinde disponitur atq; ipsum est. Est autem ipsum, in quib. insuper prædicatur, affirmationem semper omninoq; facit: ut est non bonum, est non album: aut simpliciter est non hoc. Ostendetur autem & hoc ipsum per ea, quæ deinceps dicentur. In conversionibus autem perinde sese habebunt ut cætera.*

necesse est aliquod B esse A, Quicquid autem repugnat consequenti bonæ consequentiæ, repugnat antecedenti.

Porrò illam consecutionem, non necesse est aliquod A esse B. ergo non necesse est aliquod B esse A. non probat Aristoteles. quia ejus confirmatio difficultatem non habet. Non necesse est aliquod A esse B. ergo contingens est nullum A esse B. (sunt enim in tertia tabella modalium (quod si contingens est nullum A esse B. ponamus nullum A esse B, & cum ex hac nullum A est B. colligitur hæc, nullum B est A. ut constat ex superiori capite, oportet ut contingens sit nullum B esse A. ut ex primo Theoremate liquet. Huic autem enunciationi æquipollet illa, non necesse est aliquod B esse A. ergo ex illa prima, non necesse est aliquod A esse B. recte infertur hæc postrema non necesse est aliquod B esse A.

Particularis negativa non cõvertitur.

c *Particularis autem)* Ostendit particularem negativam de necesse non converti, quia datur antecedens verum, & consequens falsum, ut necesse est aliquod animal non esse hominem, ergo necesse est aliquem hominem non esse animal.

Trifariam usurpatur cõtingens

d *At in contingentibus.)* Antequam explicet, quonam pacto se habeant propositiones de contingenti docet quot modis contingens dicatur, quod enucleari prius oportuit, quia in omnibus contingentium generibus eadem conversionis ratio non servatur. Ait ergo contingens trifariam sumi. Primo modo, ut idem est, ut necessarium, quo pacto dicitur contingens hominem esse animal quæ usurpatio admodum est impropria. Secundò pro eo, quod nec necessariò est, nec necessariò non est, sed potest esse & non esse, ut Socratem currere, quæ est propria contingentis acceptio. Tertiò prout est idem, ac possibile, qua significatione sumptum est ab Aristotele lib. 2. de Interpretatione c. 3. cum de æquipollentiis ageret. Quidam negãt tradi hoc loco ab Aristotele primam acceptionem contingentis: sed ea non obscure elucet in contextu, eandemque Interpretes agnoscunt, quicquid velint Lovanienses. Nam verbum illud, necessarium, indicat contingens primo modo, Non necessarium, contingens secundo modo. Possibile contingens tertio modo.

1.
2.
3.

Aristotel.

Quo pacto affirmativæ de contingenti convertantur.

e *Affirmativa quidem.)* Statuit enunciationes affirmativas de contingenti, quomodocunque contingens accipiatur, eodem modo converti, quo affirmativas, tum absolutas, tum de necesse: quod ita demonstrat. Contingens est omne B esse A vel aliquod B esse A. ergo contingens est aliquod A esse B. si enim hæc conclusio ex illis non sequitur, poterit simul cum illis esse vera ejus contradicens, videlicet nulli contingit, sive non contingens est aliquod A esse B. quod falsum esse ostendit, quia ex hac, non contingens est aliquod A esse B. colligitur illa, non contingens est aliquod B esse A. quæ cum duabus prioribus pugnat, ut patet

29 patet ex dictis. Illam verò consecutionem, non contingit aliquod A esse B. ergo non contingit aliquod B esse A. se ante demonstrasse affirmat.

Dubium. Solutio.

Quod si quis petat ubinam? videtur enim nusquam id ostendisse: dicendum si contingens primo modo accipiatur, quo pacto idem est, ac necessarium, nihil interesse utrum sic argumenteris. Non contingens est aliquod A esse B. ergo non contingens est aliquod B esse A. An ita, non necesse est aliquod A esse B. ergo non necesse est aliquod B esse A. cuius consecutionis vim satis apertam esse credidit Aristoteles in convertendis propositionibus de necesse affirmativis.

Accepto contingenti tertio modo praecedens cõsequutio demõstratur.

Quod contingens accipiatur tertio modo, quo pacto idem est quod possibile: potest hoc modo consecutio illa demonstrari. Non contingens est aliquod A esse B ergo necesse est nullum A esse B. sunt enim aequipollentes; haec verò, ut patet ex dictis, convertitur in hanc, necesse est nullum B esse A cui aequipollet illa, non contingens est aliquod B esse A. Quia igitur Aristoteles superius demonstraverat ęquipollentem prioris converti in ęquipollentem posterioris, affirmat hoc loco se consecutionem illam antea demonstrasse. *Aristotel.*

Eadem cõsecutio probatur si cõtingẽs secundo modo sumatur.

Quod si contingens secundo modo accipiatur, ut significat id, quod potest esse, & non esse: dicendum eam consecutionem inde vim habere: quia, ut docet Aristoteles decimo sexto c. hujus libri, illa enunciatio, non contingens est aliquod A esse B duplici de causa potest esse vera, vel quia necesse est nullum A esse B. vel quia necesse est omne A esse B. sed ex qualibet harum sequitur illa, non contingens est aliquod B esse A ergo etiam ex illa non contingens est aliquod A esse B. Minor probatur, quia si necesse est nullum A esse B ergo necesse est nullum B esse A. ergo non contingens est aliquod B esse A, quod si necesse est omne A esse B. ergo necesse est aliquod B esse A. ergo non contingens est aliquod B esse A. quod enim necesse est esse, non potest esse contingens. Hoc modo solet consecutio illa ostendi, sed quam vim habeat haec probatio, progressu expendemus.

Nõ omnes negativae de contingenti convertuntur, ut absolutae.

f *Negativae verò non.*) Ostendit non omnes propositiones negativas de contingenti eodem pacto se habere, quo absolutas, sed eas duntaxat, in quibus contingens primo, tertiove modo accipitur. Propositionem negativam de contingenti primo modo indicat illis verbis, necessario non competunt, quia idem valet necessarium non esse, & contingens non esse, si contingens primo modo sumatur. Propositionem autem negativam de contingenti tertio modo significat illis verbis, non necessario competunt, quia contingens non esse, sumpto contingente tertio modo, id est, pro possibili, idem valet per aequipollentiam, atque non necessarium esse.

Universalis negativae de contingenti 1. & 3. modo convertuntur,

Probat igitur converti universales negativas de contingenti primo, & tertio modo hisce exemplis. Contingens est nullum hominem esse equum (ubi accipit contingens primo modo) ergo contingens est nullum equum esse hominem, sumpto contingenti in eodem significato. Hanc consecutionem non ulterius confirmat, quia cum contingens ita sumptum idem sit ac necessarium, sat erat ostendisse superius universalem negativam de necesse converti simpliciter.

Item contingens est nullam tunicam esse candidam (ubi contingens tertio modo sumitur) ergo contingens est nullum candidum esse tunicam accepto contingenti in eadem significatione, alioqui concedendum erit enunciationem contradictoriam posterioris, videlicet non contingens est nullum candidum esse tunicam, posse veram esse cum priori, quod falsum est. Etenim huic non contingens est nullum candidum esse tunicam, aequipollet haec, necesse est aliquod candidum esse tunicam, quae contradicit illi primae. Quare ne dentur duae contradicentes ambae verae, fatendum est universalem negativam de contingenti tertio modo in se ipsam converti.

Particularis negativa de contingenti primo, & tertio modo non cõvertitur.

g *Similiter sese.*) Asserit particularem negativam de contingenti primo, & tertio modo similiter se habere, atque particularem negativam absolutam, quia sicuti haec non convertitur, ita neque illae. Id verò licet non demonstret, facile tamen intelligi potest, propterea quod detur antecedens verum, & consequens falsum, ut contingens est aliquod animal non esse hominẽ (quod verum est, sive contingens primo, sive tertio modo sumatur) ergo, contingens est aliquem hominem non esse animal, quod in utroque sensu falsum est.

Negativae de contingenti 2. modo non cõvertuntur, ut absolutae.

h *In his autem*) Demonstrat non eodem pacto converti negativas de contingenti secundo modo, quo absolutas: quia universalis non convertitur, cum tamen particularis convertatur. Quia verò contingens ita sumptum complectitur ea, quae frequenter evenire solent, & quae rarò, ac demum illa: quae ex aequo in utramque partem accidere possunt. Admonet se in hoc capite sumere contingens pro eo, quod frequenter evenit, seu quod natum est esse, ita enim appellat istiusmodi contingens hoc loco, & capite duodecimo hujus libri, non quod alia eandem conver-

sionis legem non subeant, sed quia explicandis syllogismorum modis, ad quorum confirmationem doctrinam hanc refert, istiusmodi contingentis rationem habendam censuit: propterea quod hoc duntaxat in disciplinis ac demonstrationibus usurpari soleat.

Porrò quod de prædicatarũ enuntiationum conversione tradit, non probat hoc loco, sed inferius probaturum se esse pollicetur, videlicet capite decimo sexto hujus libri; ubi tribus rationibus concludit universalem negativam non converti in oppositam qualitatem, quæ à nobis in quæstionibus afferentur.

Quæ propositio modalis sit affirmans, quæ negans.

i *Nunc hoc.*) Docet enunciationes modales, in quibus modus de dicto affirmatur, sed prædicatum dicti negatur de subjecto dicti, absolutè affirmativas esse. Quod capite tertio libri secundi de Interpretatione, & hoc loco ita confirmat. Modus in iis enunciationibus perinde se habet, ac verbum in absolutis: in absolutis autem nisi verbum negetur, esto negentur cætera, enunciatio non erit negativa, sed affirmativa potius, ut patet in his, voluptas est non bona, lignum est non candidum: ergo & in modalibus, nisi modus negetur: quanvis prædicatum dicti negetur de suo subjecto, enuntiatio potius erit affirmativa, quam negativa. Monet tamen, quod ad rationem conversionis spectat, eas appellendas esse negativas, in quibus prædicatum dicti de suo subjecto negatur, atque adeo, quæ eandem negationis, & affirmationis formulam obtinent cum propositionibus absolutis: quia in istiusmodi propositionum conversionibus, totum negotium est in convertendo subjecto & prædicato dicti.

QVÆSTIO I.

DE CONVERSIONE PROPOSItionum modalium.

ARTICVLVS I.

VTRVM PROPOSIONES DE NEcesse, possibili, & contingenti affirmatis rectè convertantur.

Argumenta partis negativæ.

1. Pars negativa probari potest aliquibus argumentis. Primò non sequitur, necesse est omne grammaticum esse hominẽ, ergo necesse est aliquem hominem esse grammaticum: est enim antecedens verum, quia ejus contradictorium est falsum, scilicet non necesse est omne grãmaticum esse hominem: æquipollet namque huic, possibile est aliquod grãmaticum non esse hominem, quę perspicuè falsa est. Consequens autem illius conversionis est falsum, cum possibile sit, nullum hominem esse grammaticum. Idem argumentum fieri potest in his propositionibus: necesse est omne ægrotum esse animal, omne ridens esse hominem: omne rugiens leonem, &c.

2. Secundo, non sequitur, possibile est nullum oculum esse necessarium ad videndum, ergo possibile est, nullum necessarium ad videndum esse oculum: nam antecedens est verum, cum ita exponendum sit, & hunc oculum non esse necessarium ad videndũ est possibile, & illum nõ esse necessarium est possibile: verè enim dicitur neutrum determinatè esse nõ necessarium, ut ex primo libro Periherm. patet. Consequẽs in eodem sensu est falsum.

3. Tertio, non valet, necesse est aliquem hominem esse animal, ergo necesse est aliquod animal esse hominem: nam hæc secunda (de primæ enim veritate dubitare non licet) æquipollet huic, impossibile est nullum animal esse hominem, quæ, cum sit falsa, ostendit suam æquipollentem esse falsam: illam verò esse falsam patet, quia habet dictum universale, quod exponendum est copulativè hoc modo: & hoc animal non esse hominem est impossibile, & illud animal non esse hominem est impossibile, & sic de cæteris, inter quæ est brutum, quod possibile est non esse hominem. Quarto in his 4. propositionibus perinde, atque in de contingenti secundo modo, reperitur sensus compositus, & divisus, ergo ostendendum fuit speciatim, in quo illorum propositiones convertantur, ut factum est in iis, quæ sunt ex contingenti secundo modo.

Occurritur argumentis.

Firmitatem Theorematũ, quæ Philosophus de his propositionibus scripsit, in commentario satis ostendimus. Quamobrẽ sic argumentis respondeamus, erit quæstio explicata. Ad primum negandum est, illam propositionem, Primò. necesse est omne grammaticum esse hominẽ, esse veram ob rationem superiori capite assignatam in defendenda conversionem universalis affirmativæ. Ad probationem concedendum est contradictoriam esse veram, similiterque ejus æquipollentem: possibile est aliquod grammaticum non esse hominem, verificatur enim pro aliqua grammatica in concreto, cujus subjectum non existit, verbi causa, pro ea quæ fuit in Donato, cum enim prædicatum sit negativum, non est incommodum attribui rei non existenti. Ad secundum negat Albertus de Saxonia tractatu 4 cap. 3. suæ Logicæ in simili, antecedẽns esse verum, quoniam ad falsitatem, inquit, copulativę propositionis satest in-

Prima solutio secundi.

est incompossibilitas partium, licet quælibet per se vera sit: quamvis ergo utraq; de possibili vera existat, quia tamen supposita veritate illius, possibile est oculum dextrum non esse necessarium, non potest stare hæc, possibile est oculum sinistrum non esse necessarium, sublato enim dextro omninò exigitur sinister: tota copulativa redditur falsa. Non est tamen probanda hæc doctrina, quia veritas copulativæ dependet ex veritate omnium partium: ergo si omnes illius partes veræ sunt, ipsa non habet, unde falsitatem sortiatur.

Secunda solutio vera. Ad argumentum igitur respondendum est uno è duobus modis, ut in simili respondimus, explicando conversionem universalis negativæ absolutæ. Primò negando illam propositionem, possibile est nullum oculum esse necessarium ad videndum, explicari per descensum copulativum, continet enim illud, necessarium, quod uti loco citato diximus non pati ur illum descensum, sed copulatum, in quo falsa est conversa, ut patet: unde mirum non est conversionem esse ineptam. Secundò admittendo illum descensum, & conversam in eo sensu esse veram, negando convertentem esse falsam, quemadmodum enim possibile est nullum oculum determinatè esse necessarium ad videndum, eodem modo est possibile nullū determinatè necessarium ad videndum esse oculum: quamvis in sensu copulato, & confuso aliquod necessarium sit oculus. Ad tertium negandum est convertentem esse falsam Ad probationem similiter negandum illam possibile est nullum animal esse hominem, esse falsam: haud enim exponenda est copulativè in sensu diviso, sed distinctivè ratione modi impossibilis, & dicti negativi, ut nos explicabimus.

Tertio.

Quarto. Hæ propositiones æque convertuntur in sensu composito, atque in diviso. Ad quartum respondendum est, propositiones de his tribus modis affirmatis in utroque sensu, tam composito, quam diviso eodem modo converti, quæ fuit causa, cur Aristotel. eos non distinxerit. Est autem sensus compositus, & divisus in modalibus, vel ex parte dicti, vel ex parte modi: ex parte dicti sensus divisus tūc datur, quando modus ostendit, qua ratione conjungatur prædicatum dicti cum materiali significato subjecti. Tunc datur sensus compositus, quando modus ostendit qua ratione prædicatum dicti conveniat formali significato subjecti; exempl. c. hæc propositio, possibile est sedentem stare, in sensu diviso significet eum qui sedet stare posse, vel in tempore, quo sedet, vel in alio, in sensu verò composito significat eum, qui sedet, dum sedet stare posse: atque in primo sensu est vera, in secundo falsa. Ex parte modi est sensus divisus, cum modus singulatim conjungitur, cum singulis propositionibus singularibus, per quas dictum exponitur. Compositus est, cum modus simul, ac semel conjungitur cum omnibus propositionibus singularibus exponentibus dictum: v. c. hæc propositio, possibile est aliquod corpus moveri, in sensu diviso sic exponitur: hoc corpus moveri est possibile, aut illud corpus moveri est possibile: at in sensu composito hac ratione explicanda est: hoc corpus moveri, aut illud corpus moveri est possibile. Quando igitur asserimus propositiones de illis rebus modis affirmatis æqualiter converti in utroq; sensu, intelligimus, quando eæ sint veræ: propositio enim falsa neutiquam dicenda est converti.

Quis sensus compositus & divisus in modalibus.

Quatuor regulæ ad descensus internoscendos. At rogabis, quæ regula tenenda sit ad cognoscendum descensum sub illis propositionibus, an oporteat esse disjunctum, an disjunctivum, copulatum, an copulativum? Pro hujus rei declaratione, quatuor statuendæ sunt regulæ, duæ pro his, quæ habent modum affirmatum, de quibus in hoc articulo disseremus, aliæ duæ pro his, quæ constant modo negato, de quibus in secundo articulo erit dicendum.

Prima regula. Prima igitur sit, sub subjecto propositionū de modo affirmato, si fuerit universale, descendendum est copulatim, vel copulativè: si fuerit particulare, disjunctim, vel disjunctivè. Secunda, sub prædicato affirmativæ, tā particularis, quam universalis descenditur disjunctim: sub prædicato negativæ, qualiscunque ea sit descendendum est copulatim, vel copulative: cujus ratio reddita jam est supra ex natura negationis complectentis omnia, quæ præcedit: unde etiam patet explicatio harum prædicationum. 2.

Tertia regula pro enunciationibus de modo negato. Sub his propositionibus eisdem modis descendi potest, quibus descendendum esse diximus sub affirmatis, modo accipiantur in sensu composito ex parte modi, non aliter: exempl. c. hæc, non possibile, vel impossibile est omne animal esse hominem, hoc modo exponenda est, & hoc animal esse hominem, & illud animal esse hominem est impossibile: alioqui, si accipiatur in sensu diviso, erit falsa, quia sic erit explicanda, & hoc animal, scilicet Socratem non esse hominem est impossibile, & hoc animal, scilicet Bucephalum, non esse hominem est impossibile, quæ copulativa est falsa ratione hujus secundæ propositionis, cum tamen propositio, quæ exponitur vera sit, siquidem ejus æquipollens de necesse verissima est, videlicet, necesse est aliquod animal esse hominem. 3.

Quarta regula. Propositiones de modo negato, cum accipiuntur in sensu diviso, ita sunt explicādæ, ut sub dictis universalibus descēdatur disjunctivè, sub particularibus, copulativè: exempl. c. sub hac, non possibile est aliquod 4.

animal -

animal esse hominem, non est descendendum, vel hoc animal esse hominem non est possibile, vel illud animal esse hominem non est possibile, sed hoc pacto, & hoc animal esse hominem non est possibile, & hoc animal esse hominem non est possibile. Nam primo modo exposita erit vera, cum tamen ejus æquipollens de necesse existat falsa, scilicet necesse est omne animal esse hominem: idem facile patebit explicanti aliquam de dicto universali, & modo negato. Ratio verò hujus rei est, quia modus negatus efficit, ut dictum universale virtute sit particulare, & è contra particulare virtute sit universale ut patet ex æquipollentiis; propterea enim æquipollentiam dicta contradictoria esse debent, quia modus in una est negatus, in alia affirmatus.

ARTICULUS II.

QUO PACTO CONVERTANTUR propositiones de impossibili, & cætera de modo negato.

Cur Arist. has propositiones omiserit.

POssemus non immerito præterire conversiones harum propositionum, ut eas omisit Aristotel. quoniam omnis enunciatio de impossibili, alio ve modo negato habet aliquam æquipollentem de necessario, vel possibili. Nam eæ, in quibus aut impossibile affirmatur, aut cōtingens, vel possibile negatur, æquipollet alicui de necessario: in quibus verò necessarium, aut impossibile negatur, æquipollent alicui de possibili, si observentur ea documenta, quæ lib. 3. Introductionum per æquipollentia dantur: hinc fit, ut cum aliqua ejusmodi enunciatio se obtulerit, videndum sit, quam habeat æquipollentem de necessario, aut possibili, tunc ex regulis hactenus traditis de conversione illarum, quæ constant modo affirmato, judicandum est, in quam enunciationem ea æquipollens convertatur, aut non convertatur: & inde colliges, in quam convertatur ea, de qua dubitas. Convertetur enim in illam, quæ æquipolleat convertenti suæ æquipollentis, v.g. occurrit hæc enunciatio, non necesse est aliquem hominem non esse animal, considerabis, quam habeat æquipollentem de possibili: reperies hanc. possibile est omnem hominem esse animal, quæ rectè convertitur in illam, possibile est aliquod animal esse hominem, quæ æquipollet huic, non necesse est nullum animal esse hominem. Quare explicata conversione propositionum de modo affirmato, nullo negotio colligitur ea, quæ visitur in iis, in quibus modus negatur: facilioris tamen doctrinæ causa voluimus de his hæc theoremata subjicere.

Qua industria omnes hæ propositiones cōvertendæ.

Quatuor theoremata in particulari traduntur.

Primum esto. Universalis affirmativa de dicto, & de modo negato nullo modo converti tur. Id probari potest primo ex æquipollentibus, juxta ea quæ proximè diximus. Deinde quia datur antecedens verum, & consequens falsum. Verbi causa, non necesse est omne animal esse hominem, ergo non necesse est omnē, 1.
vel, aliquem hominem esse animal. Non possibile, vel impossibile est omne animal esse hominem: ergo non possibile, vel impossibile est, omnem, vel aliquem hominem esse animal.

Secundum. Universalis negativa de dicto, 2.
& de modo convertitur simpliciter in aliam universalem, nullo modo in particularem. Prima pars suadetur; bene sequitur, non necesse est nullum B esse A. ergo non necesse est nullum A esse B. Si non sequitur, oppositum erit verum, scilicet, necesse est nullum A esse B. sed ex hac per regulas Aristotelis infertur hæc, necesse est nullum B esse A. quæ est contradictoria antecedentis. Secunda pars confirmatur, ostendendo antecedens verum, & consequens falsum: nam hæc est vera, non necesse est nullum hominem esse animal, & quæ sequitur, falsa. Non necesse est aliquod animal non esse hominem. Ejus enim contradictoria est verissima.

Tertium. Particularis affirmativa de dicto, 3.
& negativa de modo convertitur simpliciter in aliam particularem, & per accidens in universalem. Probatur prima pars. Non necesse est aliquod B esse A. ergo non necesse est, aliquod A esse B. sin minus detur oppositum, quod erit, necesse est aliquod A esse B. at ex hoc per regulas Aristotelis sequitur, necesse est aliquod B esse A. quæ contradicit antecedenti: Probatur secunda pars. Non necesse est aliquod B esse A. ergo non necesse est omne A esse B. si non sequitur oppositum erit verum, scilicet necesse est, omne A esse B. Ex hac verò infertur necesse est aliquod B esse A. cui prima contradicit.

Quartum. Particularis de dicto, & modo ne- 4.
gato convertitur per accidens in universalem, non verò in particularem Quoad primam partem suadetur. Non necesse est aliquod A esse A. ergo non necesse est nullum A esse B. Aliter da oppositum, scilicet, necesse est nullum A esse B. sed ex hac sequitur, necesse est nullum B esse A. & aliquod B non esse A. quæ contradicit primæ. Quoad secundam partem probatur. Non sequitur, non necesse est aliquem hominem non esse animal: ergo non necesse est aliquod animal non esse hominem: cum prima sit vera, hæc secunda falsa. Quamvis in sola probatione primi theorematis adduxerimus exempla de non possibili, & impossibili, eodem tamen modo ea afferri possunt in cæteris, ut cui-

cuilibet obvium erit. Nihil diximus de enunciationibus de non impossibili, quia de illis est eadem prorsus ratio, quæ de enunciationibus de possibili.

QUÆSTIO II.

DE CONVERSIONE PROPOSITIONUM de contingenti secundo modo.

IN QVO SENSV ACCIPIAT ARIstoteles enunciationes de contingenti secundo modo, & quopacto exponendæ sint.

Discrimē inter sensum compositū, & divisum.

IN primo articulo superioris quæstionis duplicem sensum attribuimus enunciationibus modalibus, qui imprimis visitur in his de contingenti secundo modo: & plurimum refert, in quo propositiones accipiantur, nam quæ falsæ sunt in sensu composito, in diviso veræ esse possunt, verbi causa hæc, contingens est aliquod corpus moveri, in sensu composito est falsa, quia significat hanc disjunctivam, hoc corpus movetur, vel, illud corpus movetur, esse contingentem, quod verum esse non potest, cum in tota disjunctione invenitur una necessaria, scilicet cœlum movetur, quod satis est ad necessitaté totius disjunctionis, quemadmodum ad illius veritaté sufficit unius veritas. Eadem propositio in sensu diviso est vera, quoniam non significat totam disjunctionem illarum propositionum, per quas dictum explicatur, esse contingentem, sed aliquam ejus partem, quod verum est, cum homo contingenter moveatur. Vnde colligitur hæc regula: ut enunciatio de contingenti sit vera in sensu composito, requiritur, ut illius dictum possit esse verum, & possit esse falsum, quod non exigitur, ut vera sit in sensu diviso: hoc enim dictum, aliquod corpus movetur, non potest esse falsum: & propositio contingens, quæ illo constat est vera.

Arist. Aristot. in sensu diviso locutus est.

Quamvis hæ enunciationes duplicem habeant sensum, Aristoteles tamen, cum de illarum conversione disputavit, in solo diviso eas accepit, & merito: quoniam is proprius est modalium, compositus verò minus proprius: quando enim modales propositiones in sensu composito accipiuntur, penè transeunt in absolutas, & catenus modales dicuntur, quatenus pronunciant, quoniam modo aliquid alicui competat: hæ namq; modales, contingens est nullum lapidem moveri, contingens est aliquod corpus moveri, hunc efficiunt sensum compositum: hoc dictum, nullus lapis movetur, aliquod corpus movetur est contingens, qui significandi modus, est proprius absolutarum propositionum.

Porrò etsi Aristoteles in solo hoc sensu de his propositionibus egerit, nos absoluta hac quæstione, in qua cum Aristotele procedemus, instituemus aliam de eisdem propositionibus in sensu composito, ut qui per eas probare velint, non deficiantur Lydio. Hæc de sensu.

Propositio de cōting. secundo modo per duas de necesse exponitur.

Quod attinet ad expositionem modalium, sciendum est, unicuique modali de contingenti secundo modo acceptæ in sensu diviso dari duas exponentes de necesse, alteram affirmativam dicti, alteram negativam, dissimiles ab illa tum in qualitate modi, tum in quantitate dicti copulative quidem sumptas, si contingens fuerit affirmatum, disjunctive autem, si fuerit negatum: veluti si dicas, contingens est aliquod B esse A. & quia non necesse est omne B esse A. & quia non necesse est nullum B esse A. Deinde contingens est nullum B esse A. & quia non necesse est aliquod B esse A. & quia non necesse est aliquod B non esse A. De contingenti negato hoc modo. Non contingens aliquod B esse A. vel quia necesse est omne B esse A. vel quia necesse est nullum B. esse A. Rursum non contingens est nullum B esse A. ergò vel quia necesse est aliquod B esse A. vel quia necesse est aliquod B non esse A.

Ratio hujus expositionis.

Causa cur enunciatio de contingenti secundo modo habeat illas exponentes, est, quia cō tingens hoc modo est illud, quod potest esse, & non esse, unde ad illius veritatem, cum est affirmatum, requiritur, ut veræ sint duæ propositiones de possibili constantes eodem dicto, in altera affirmativo in altera negativo. Exempl. c. ut hæc sit vera, contingens est aliquod B esse A opus est, ut hæ duæ sint veræ. Possibile est aliquod B esse A. & possibile est aliquod B non esse A. quæ æquipollent illis duab. de necesse, per quas exponebatur contingens. Meritò ergò diximus propositiones de contingenti affirmato exponendas esse copulative.

Contingens negatum disjunctivè exponitur.

Quod verò enunciationes de contingenti negato exponendæ sint disjunctive, hoc modo colligitur. Ad veritatem propositionis de contingenti affirmato requiritur veritas duarum de possibili, ergo ad ejus falsitatem satis erit unius falsitas, sed cum id, quod sufficit ad falsitatem unius propositionis, sufficiat etiam ad veritatem suæ contradictoriæ, ut aliqua de non contingenti vera sit, non opus erit utramque de possibili esse veram, sed alteram tantum. Iure ergò propositio de non contingenti exponitur disjunctivè per duas de necesse, qui-

bus

bus æquipollent ex de possibili, quarum satis est alteram esse veram, siquidem ad veritatem disjunctivæ, sufficit unius partis veritas. Res patebit exemplo: ut hæc sit falsa, contingens est aliquod B esse A. satis est, quod altera itarum sit falsa, possibile est aliquod B esse A. Possibile est aliquod B non esse A. & hoc ipsum sufficit ad veritatem hujus, non contingens est aliquod B esse A quæ est contradictoria primæ, & idcircò diximus priorem affirmativam explicari per duas copulativè, negativam per duas disjunctivè.

Quæ exponentes pro eodē singulari sumi debeant.

Huic doctrinæ duo communiter addi solent: alterum est ad veritatem particularis affirmativæ, aut negativæ de contingenti affirmato necessarium esse, ut exponentes de possibili veræ sint pro eodem singulari, postulat natura contingentis. hæc enim propositio, contingens est aliquod B esse A significat alicui contento sub B contingenter inesse A, hoc est ita inesse, ut possit eidem non inesse, alioqui dabitur exposita falsa, cujus exponentes veræ sint. Verbi causa. Contingens est aliquod animal esse hominem, est falsa & exponentes de possibili veræ, scilicet possibile est aliquod animal esse hominem, & possibile est aliquod animal non esse hominem.

Particularis de non contingenti eget 3. expon.

Alterum est, particularem de non contingenti, seu affirmantem, seu negantem non esse contentam duabus exponentibus, sed deposcere tertiam: fieri enim potest, ut utraque exponens de necesse falsa sit, & exposita de non contingenti vera, ut videre est in hac, non contingens est aliquod animal esse hominem, quæ vera est, cum paulò ante diximus ejus contradictoriam esse falsam. Nec tamen est vera, quia necesse est omne animal esse hominem, nec quia necesse est nullum animal esse hominem, cum hæ sint falsæ.

Tertiò.

Addenda ergò est tertia exponens de dicto particulari tum affirmativo, tum negativo, ad hunc modum, non contingens est aliquod animal esse hominem, vel quia necesse omne animal esse hominem, vel quia necesse est nullum animal esse hominem, vel quia necesse est animal partim esse hominem, partim non esse hominem: & rationale. hujus tertiæ vera est illa de non contingenti, quædam namq; pars animalis, scilicet, irrationale, necessariò non est homo, & quædam pars videlicet rationale, necessariò est homo.

Hæc admonitio quoad omnia membra deficere videtur: imprimis quoad particularem de contingenti affirmato bifariam peccat. Primò, quia vult illas duas exponentes de possibili versari circa idem singulare, id enim cùm ex earum forma non colligatur, sed supponendū sit, reddit hanc consequentiam materialem, quia in consequentia formali nihil supponendum est in materia, ut propositiones veræ sint, & rectè concludant. Peccant secundò, quia non tribuit propositioni de contingenti affirmato, tertiam exponentem, cum eadem sit ratio de illa, atque de sua contradictoria de non contingenti, quemadmodum enim ipsæ propositiones contradictoriæ sunt, ita debent habere contradictorias exponentes. Igitur si propositioni de contingenti negato tres ascribuntur, totidē adscribendæ sunt suæ contradictoriæ. Enimverò si ad veritatem hujus, non contingens est aliquod B esse A. sufficit aliqua ex his, necesse est nullum B esse A. vel necesse est omne B esse A. vel necesse est B partim esse A. partim non esse A. exigetur ad veritatem hujus, contingens est aliquod B esse A. veritas harum trium exponentium, quæ contradicant exponentibus prioris, non necesse est omne B esse A, & non necesse est nullum B esse A. & non necesse est B partim esse A, partim non esse A.

Oppugnatur præcedens doctrina.

Quoad particularem verò de non contingenti in eo deficit doctrina, quia potest esse vera tertia expones de necesse existente falsa propositione de non contingenti: hæc enim est falsa, non contingens est aliquod quale esse hominem, cùm ejus contradictoria vera sit, scilicet contingens est aliquod quale esse hominē, album enim contingenter est homo, & tamen sic exponitur, non contingens est aliquod quale esse hominem, vel quia necesse est omne quale esse hominem, vel quia necesse est nullum quale esse hominem, vel quia necesse est quale partim esse hominem, partim non esse hominem, quæ tertia est vera, nam quædam pars qualis, scilicet risibile necessariò est homo, quędam videlicet hinnibile necessariò non est homo: non rectè ergo exponitur propositio de non contingenti per illas disjunctivè.

Defenditur.

At negari imprimis potest, animadversionem esse diminutam, & ad primam objectionē contra id, quod dictum est de contingenti affirmato, respondendum, illam limitationem ad idem singulare efflagitari ab ipsa natura contingentis, nam ipsa forma propositionis, ut dicebamus, postulat, ut applicetur uni, quod sic fiat, nihil colligit secunda objectio, quia non est necessaria illa tertia exponens, nec est eadem ratio de sua contradictoria, quoniam cum sit de non contingenti, & idcircò propè æquipolleat alicui de necesse, debet habere tres, quæ separent necessario totum prædicatum à subjecto dicti, quod non exigitur in contingenti affirmato. Hac ratione tecta sartaque manet communis doctrina. Sed facilius fortasse erit admittere tertiam exponentem ob rationem in secunda objectione positam: ut enim sit vera propositio de contingenti, oportet ut omnes tres exponentes contradictoriam de

non.

non contingenti falsæ sint: id verò manifestius apparet, tributa etiam tertia exponēte propositioni de contingenti: quo pacto expositio, & consequentia ab exponentibus ad expositā, & viceversa, est formalis, & ita cessat etiam prima objectio adversus primam partem.

Ad objectionem contra exponentes de non contingenti fatemur non colligi illius veritatem ex tertia quocunque modo sumpta, ut illud exemplum convincit, sed quando prædicatum duas tantum habet partes, quarum altera necessario insit, altera necessario non insit subjecto, ut in hac, necesse est animal partim esse hominem, partim non esse hominem. Nec ex hoc sequitur non esse consequentiam formalē ab exponētibus ad expositam, nam ipsa forma tertiæ exponentis hoc secum invehit: hæc enim, necesse est B partim esse, partim non esse A. idem valet, ac necesse est quidquid est B. partim esse A. partim non esse A.

ARTICVLVS II.

QVO PACTO CONVERTANTVR propositiones de contingenti secundo modo affirmato.

Tres regulæ traduntur. Probatur 1. Regulæ ab Aristotele traditæ, sunt tres. Prima universalis affirmativa convertitur in partem. Probatur. Contingens est omne B esse A. ergo contingens est aliquod A esse B sin detur oppositum, non contingens est aliquod A esse B. quæ erit vera, aut quia necesse est nullum A esse B. aut quia necesse est omne A esse B. aut quia necesse est A. partim esse B partim non esse B. Tunc sic. Necesse est nullum A esse B. ergo necesse est nullum B esse A. quæ manifeste pugnat cum prima, contingens est omne B esse A. Si verò necesse est omne A esse B. ergo necesse est aliquod B esse A. & ex cōsequēti, non contingens est omne B esse A, ne idem B necessario, & contingenter sit A. Quod si A partim necesse est esse B. partim necesse est non esse B, ergò necesse est aliquod A esse B. & rursum necesse est aliquod B esse A. quam nunc diximus pugnare cum illa, contingens est omne B esse A. Ne igitur admittantur repugnantes veræ, concedatur conversio universalis affirmativæ in partem.

Secunda regula est, universalis negativa non convertitur simpliciter, sed per accidens. Prior hujus conclusionis pars asseritur hoc loco ab Aristotele probatur primo ab eodem infra cap. 16. hisce tribus rationibus. Prima. Si universalis negativa simpliciter converteretur, eodem modo converteretur affirmativa: sed hoc est falsum: ergo & illud, unde sequitur. Vt prima illatio demonstretur, advertendum est cum Aristotele eodem loco omnes propositiones de contingenti secundo modo converti per oppositam qualitatem, id est affirmativas in negativas, & negativas in affirmativas, nulla facta mutatione in quantitate subjecti, prædicativè dicti, ad hunc modum, contingens est omnem hominem sedere, ergo contingens est, nullum hominem sedere, item contingens est aliquem hominem non esse album, ergo contingens est aliquem hominem esse album. Hoc posito probatur à philosopho prima illatio, Si universalis negativa simpliciter convertitur, affirmativam eodem modo converti. Contingens est omne B esse A ergo per oppositam qualitatem cōtingens est nullū B esse A hæc ut adversarius concedit, convertitur in hanc, contingens est nullum A esse B. at hæc per oppositam qualitatem transit in hanc, contingens est omne A esse B. ergo si negativa convertitur, eodem pacto convertitur affirmativa. Hoc verò esse falsum inde constat, quia contingens est omnem hominem esse album, nec tamen sequitur, contingens est omne album esse hominem, quia hujus contradictoria, non contingens est omne album esse hominem, est vera, cum habeat hanc exponentem veram, necesse est aliquod album, Cygni videlicet, aut nivis, non esse hominem.

Probatur 2. Secunda ratio Philosophi, quia reperitur antecedens verum, & consequens falsum, hæc enim est vera, contingens est nullum hominē esse album, & quæ sequitur, contingens est nullum album esse hominem, falsa: cum aliquod album necessario non sit homo, ut proxime dictum est. Tertia est, quia oppositum consequentis non repugnat antecedenti, quod sic ostenditur: fiat hæc conversio, contingens est nullum B esse A. ergo contingens est nullum A esse B. Do oppositum consequentis, non contingens est nullum A esse B. hujus veritas colligitur ex hac exponente, necesse est aliquod A non esse B, ut dictum est exponendo Propositiones de contingenti. Probatur, quia alias idem A necessario non erit B & contingenter non erit B. at hæc, necesse est aliquod A non esse B. potest esse vera cum illa antecedente, contingens est nullum B. esse A. siquidem hæ sunt simul veræ, contingens est nullum hominem esse album &, necesse est aliquod album, nempe Cygnum, non esse hominem. Non negavit Aristoteles universalem negativam converti in partem, quod ita demonstratur. Contingens est nullum B. esse A. per oppositam qualitatem convertitur in hanc, contingens est omne B esse A. hæc ex prædictis convertitur in particularem, contingens est aliquod A esse B, quæ rursum per

per oppositam qualitatem infert hanc, contingens est aliquod A non esse B quæ est particularis negativa, in quam volebamus universalem convertere. Alio quoque modo ostendi potest hæc cōversio, probando oppositum cōsequentis esse falsum, quod facile quivis præstare potest.

Tertia regula probatur.

Tertia regula est, particularis tam affirmativa, quam negativa simpliciter convertuntur, modò ejus dictum non sit in materia necessaria: quod ut percipias adverte, propositionem de contingenti secundo modo, veram esse posse, licet ejus dictum sit in materia necessaria, quod accidit tantum in particularibus: hæc enim est vera, contingens est aliquod corpus moveri, quia hominem moveri contingens est, licet hæc propositio, aliquod corpus movetur, sit in materia necessaria. Propositiones verò, quæ hujusmodi dicto constant, non convertuntur, quia datur antecedens verum, & consequens falsum, ut patet in his, contingens est aliquod quale esse hominem, ergo contingens est aliquem hominem esse qualem, vel contingens est aliquod quale esse hominem, ergò contingens est aliquem hominem nō esse qualem, quod sic demonstrabis. Contingens est aliquod B esse A. ergò contingens est aliquod A esse B. sin minus oppositum erit verū, non contingens est aliquod A esse B. quod verum erit, aut quia necesse est nullum A esse B, aut quia necesse est omne A esse B, aut deniq; quia A partim necesse est esse B, partim necesse est non esse B. si primum, ergo necesse est nullum B esse A. quæ manifeste repugnat primæ, contingens est aliquod B esse A. si verò necesse est omne A esse B aut A. partim esse B. partim non esse B. ergo necesse est aliquod B esse A. quæ non repugnant Hypothesi: qua ponebamus dictum illud, aliquod B est A. non esse necessarium. Eodem modo ostendi potest secunda pars conclusionis, converti, scilicet, particularem negativam: est enim deveniendum ad tres exponentes, quæ eodem modo repugnant antecedenti, quo priores exponentes.

Propositio de contingenti in materia necessaria potest esse vera.

Adversus regulas objicitur primo.

Ex multis, quæ adversus has regulas objici solent, hæc sunt quæ majorem continent difficultatem, cætera facilè solvuntur ex dictis. Primum est. Vniversalem negativam videri simpliciter converti: si enim contingens est nullum B esse A: ergò A separari potest ab omni B. rursumque B ab omni A. cur namque hoc possit ab illo separari, & non illud ab hoc? ut ergò contingens est nullum B esse A. ita cōtingens erit nullum A esse B. Deinde in hac conversione non datur antecedens verum, & consequens falsum: si enim daretur, maximè esset inca, qua utitur Aristot. contingens est nullum hominē esse albū, ergo cōtingens nullum album esse hominē: atqui hoc cōsequens est verum: namque si falsum esset, ideo sanè esset, quia necesse est aliquod albū nō esse hominem, at hæc est falsa, quoniam vel in ea sumitur album pro solo connotato, id est. pro Cygno, aut pro connotato ut stat sub formali: si primo modo accipiatur, ut consequens, ita antecedens est falsum, cum non sit contingens hominem esse id, quod est materiale albi, si secundo modo, tunc non necesse est aliquod album non esse hominem, siquidem Cygnus, quatenus albus, non necessario separatur ab homine. Secundum est, Non rectè assertū fuisse ab Aristotele particulares converti simpliciter, cum egeant suppositione materiali, eaque sublata non convertatur: similiter enim quis dicet universalem negativam facta eadem aut simili suppositione converti simpliciter. Tertiū. Non rectè probavit Aristoteles conversionem particularis affirmativæ, quia usus est conversione particularis affirmativę de non contigenti, quā non demonstrat, nec verò demonstrare poterat, cum sit inepta.

Secundò.

Tertiò.

Ad hæc ita respondendum. Ad primum concedendum, si B contingenter separatur ab omni A. posse etiam A separari ab omni B. verū non esse necessarium, ut A contingenter separetur ab omni B. fieri enim potest, ut ab aliquo contento sub A separetur B necessario: quemadmodum, etsi contingens sit nullum hominem esse album, nihilominus ab aliquo contento sub albo, scilicet ab albo Cygn, necessario separatur homo. Ad aliam ejusdem rei probationem respondendum est, illud cōsequens, contingens est nullum album esse hominem, esse falsum: quoniam hæc est vera, necesse est aliquod album non esse hominem. Ad impugnationem dicendum album accipi pro connotato, ut stat sub formali, sive pro albo in concreto: quoniam verò aliquod album necessario est Cygnus, fit consequenter, ut necesse sit, non modo Cygnum non esse hominem, sed etiam album Cygni non esse hominem.

Occurritur. 1. Objectio

Ad secundum fatentur aliqui, eas conversiones nō esse formales, ob rationē ibi tactam, numeratas tamē fuisse ab Aristotele inter formales propter similitudinem, quam cum illis habent, & quia illa suppositio est juxta naturam contingentis. Alii quibus cum loquendum putamus, ne Aristoteli repugnemus, simpliciter eas appellant formales: quoniam fieri has suppositiones, in materia contingenti non tam est suppositio quam expressio naturæ contingentis. quæ cum debeat esse indifferens ad utramque partem, non videtur esse apta ad propositionem, nisi cum omnis necessitas

Occurritur secundò.

procul

procul abest. Certè quæstio non est magni momenti, cum de re constet, & cuilibet integrum sit hac vel illa ratione loqui, licet à communi Philosophorum loquendi consuetudine recedendum non sit. Quod subditur, scilicet negativam universalem facta simili suppositione converti, falsum est: adhuc enim in ea datur antecedens verum, & consequens falsum, ut videre est in hac, contingens est nullum hominem esse album: ergo contingēs est nullum album esse hominem, antecedens enim est verum & in materia minimè necessaria, & tamen consequens est falsum.

Qua suppositione universales convertantur. Nihilominus alia suppositio, qua facta universalis, tam affirmativa, quam negativa perpetuò convertitur: hæc scilicet, ut nihil contentum sub prædicato necessario separetur à subjecto: causa enim cur non convertatur illa propositio, contingens est nullum hominem esse album, est, quia aliquid cōtentum sub albo, scilicet album Cygni, necessariò separatur ab homine. Probatur ergo facta illa suppositione rectè converti universales. Benè sequitur, contingens est, omne, ut nullum B esse A, ergo contingens est, omne, ut nullum A esse B. sin minus detur oppositum, non contingens est omne, vel nullum A esse B. quæ erit vera, vel, quia necesse est aliquod A esse B. vel quia necesse est aliquod A non esse B. si quia necesse est aliquod A esse B. ergo necesse est aliquod B esse A. ergo non contingens est omne, vel nullum B esse B quæ ex contradictoria antecedentis, si quia necesse est aliquod A non esse A, repugnatur Hypothesi, qua statuebatur nihil contentum sub prædicato conversæ necessariò separari à subjecto. Ad ultimum de conversione particularis affirmativæ de non contingenti respondebitur articulo sequenti.

ARTICVLVS III.

QVO PACTO CONVERTANTVR propositiones de contingenti secundo modo negato.

TAmetsi Aristoteles non explicuerit hoc genus conversionis, tamen in probatione quadam usus fuit cōversione particularis affirmativæ de non contingenti: quapropter necessarium duximus, quid valeat in his conversio, per sequentes assertiones ostendere. Prima sit. Propositiones universales de non contingenti, tam negativæ, quam affirmativæ nullo modo convertantur, hoc est, nec in alias universales, nec in particulares. Hæc facilè comprobatur, ostenso in ejusmodi conversionibus antecedente vero, & consequente falso: & imprimis in negativa. Non cōtingens est nullum album esse hominem, ergo non contingens est nullum hominem esse, aut aliquem hominem non esse album. Antecedēs esse verum supra ostendimus: quæ inferuntur, esse falsa per se patet. Pari modo res habet in affirmativa. Non contingens est omne album esse hominem, ergò non contingens est omnem vel aliquem hominem esse album.

Prima regula pro universalibus.

Secunda pro particularibus. Secunda assertio Propositiones particulares de non contingenti affirmativæ, & negativæ, non convertuntur in alias particulares, sed in universales, nisi fiat eadem suppositio, quæ in conversione particularis de contingenti affirmato. Prima pars ostenditur eo modo, quo superior conclusio: hoc enim antecedens est verum, non contingens est, aliquem hominem esse qualem, & hoc consequens est falsum: ergò non contingens est aliquod quale esse hominem. Secunda pars ita demonstratur: Nō contingens est aliquod B esse A. ergo non contingens est omne A esse B. Si non sequitur detur oppositum, scilicet, contingens est omne A esse B, quæ convertitur in hanc, contingens est aliquod B esse A. quæ est contradictoria antecedentis. Negativa eodem modo probari potest. Non contingens est aliquod B non est A. ergo non contingens est nullum A esse B. nam hujus oppositum, contingens est nullum A esse B, convertitur in hanc, contingens est aliquod B non esse A. quæ est contradictoria primæ. Tertia denique pars conclusionis ex cæterarum probatione constat, in omnibus enim, in quibus assignatum est antecedens verum & consequens falsum, dictum erat in materia necessaria. Supersedemus demonstrationibus à priori per terminos non significantes, quia eædem, quibus supra usi fuimus ad probandam conversionem particularium de contingenti affirmato, hic erunt applicandæ.

Tertia pro particulari negativa. Tertia assertio, Ex particulari negativa de non contingenti non modo sequitur universalis negativa, sed etiam universalis affirmativa: & ex particulari affirmativa non infertur solùm universalis item affirmativa, sed negativa quoque. Hæc conclusio facilè ostenditur ex doctrina Aristotelis illo capite 16. de conversione per oppositam qualitatem: quoniam universalis negativa colligitur ex universali affirmativa, sed hæc infertur ex particulari affirmativa, ut in secunda assertione probavimus: ergò ex eadem colligitur universalis negativa: qui discursus eodem modo applicandus est alteri parti de particulari negativa. Ratio verò universalis, & hujus conclusionis & doctrinæ Aristotelis est, quoniam in hoc genere modalium affirmativæ, & negativæ ejusdem quantitatis sunt æquipollētes. Si enim

verum est dicere, contingens est omnem, vel aliquem hominem esse album, vere quoque dicitur nullum vel aliquem hominem esse album, quod provenit ex ipsa contingentis conditione.

Objectio diluitur. At quid respondendum ad ultimam objectionem secundi articuli, si particularis affirmativa de non contingenti haud convertitur in aliam particularem? hallucinatusne est Aristoteles? respondent aliqui Aristotelem, cum fecit illam conversionem non accepisse contingens secundo modo, sed primo, vel tertio, in quibus rectè convertitur contingens, quemadmodum necesse, & possibile. Cujus rei indicium esse volunt, quod non susceperit hoc loco probandas conversiones de contingenti secundo modo sed hoc in cap 10 hujus libri distulit. Verùm cùm Aristoteles manifestè dixerit affirmativas de contingenti quovis modo sumpto, eodem pacto, ac cæteras modales converti, & hoc ipsum subjecta ratione probet, non est cur ea interpretatio admittatur. Dicendum igitur est Aristotelem usum fuisse illa cõversione facta suppositione, sine qua particularis de contingenti secundo modo affirmato non convertitur, & sub illa optimam esse conversionem, ut in secunda assertione diximus.

QVÆSTIO III.

VTRVM PROPOSITIONES de contingenti secundo modo converti possint in sensu composito.

ARTICVLVS I.

VTRVM HVIVSMODI PROPOSItionibus assignari possint aliqua exponentes, vel æquipollentes.

Affirmativæ per quas propositiones exponãtur. Minus frequenter usurpantur hæ propositiones à Philosophis in sensu cõposito: sed ne cum opus fuerit ab uno sensu ad aliũ in disputatione digredi ignoratione sensus compositi, hæreat argumentatio, quid hac in re certum esse possit subjiciamus. Primò igitur statuimus, omnem propositionem de contingẽti affirmato exponi posse per duas de non necesse, copulativè sumptas, quarum altera habeat idem omninò dictum cum propositione de contingenti: altera dictum contradictorium, verbi causa, contingens est omne B esse A. quia non necesse est omne B esse A. & quia non necesse est aliquod B esse A. Item contingens est, aliquod B esse A. & quia non necesse aliquod B esse A. & quia non necesse est nullum B esse A. quæ exponentes eodem modo probandæ sunt per propositiones de possibili, quo probatæ fuerunt exponentes de contingenti in sensu diviso. Enimverò ad veritatem universalis affirmativæ in hoc sensu (postea de particulari) oportet, ut omnes particulares per quas ejus dictum explicatur, sint possibiles: si enim aliqua fuerit impossibilis, cum propositio copulativè exponatur, tota erit impossibilis. Deinde necessarium est, ut una saltem ex illis singularibus sit contingens, alioqui si omnes sint necessariæ, tota copulativa erit necessaria, unde falsa erit illa contingens, omne, &c. Sufficere autem unam esse contingentem, ut tota copulativa sit contingens, sæpe à nobis dictum est. Ratione igitur illius singularis contingentis addi poterit ad illã, possibile esse omne, hæc de dicto contradictorio, possibile est aliquod non esse, quibus æquipollent eæ de non necessario, quasi diximus.

Negativæ per quas propositiones exponendæ. Eadem ratione, ut universalis negativa sit vera, debet esse vera una de possibili universalis, & negativa, & alia particularis affirmativa: quia ut contingens sit, nullum B esse A. opus est, ut possibile sit aliquod B non esse A. ratione cujus tota copulativa, per quam exponitur universalis de contingenti, sit contingens, atque illis duabus de possibili respondent duo de non necesse constantes dictis contradictoriis, quas appellavimus exponentes. In particularibus ita hoc probatur, ut particularis sit vera in sensu composito, requiritur imprimis, ut ejus dictum sit possibile: præterea igitur, ut nulla earum, quæ dictum exponunt, sit necessaria, cur enim explicetur per disjunctionem, & ad necessitatem totius disjunctivæ satis sit unius partis necessitas, nullã partem necessariam habebit, quare præter illam particularem de possibili, constantem eodem dicto affirmativo, vel negativo, quare fuerit dictum contingentis, adhibenda erit alia universalis de possibili cum dicto contradictorio, ut si particularis erat, possibile est aliquod esse, universalis sit, possibile est nullum esse, &c. His verò de possibili æquipollent duæ de non necesse: quarum altera habeat idem dictum, quod contingens, altera contradictorium.

Quomodo exponuntur propositiones de modo negato. Statuimus secundò propositiones de contingenti secundo modo negato in sensu composito exponi per duas de necesse disjunctivè sumptas, quarum altera habeat idem prorsus dictum, quod non contingens, altera contradictorium. Id colligitur manifestè ex præcedenti

denti doctrina: quicquid enim sufficit ad falsitatem alicujus propositionis, sat est ad veritatem contradictoriæ. Sed diximus ad veritatem propositionis de contingenti affirmato, requiri duas de non necesse, quarum una habeat idem dictum, alia contradictorium: & consequenter ad falsitatem ejusdem propositionis, satis esse unius exponentis falsitatem: ergò ad veritatem propositionis de non contingenti, quæ priori contradicit, sufficiet, ut aliqua propositio exponens contradictoria alicujus earum exponentium sit vera: illæ erant de non necesse, & copulativæ, ergò istæ erunt de necesse, & disjunctivæ, ut perfectè inter se opponantur. Probè igitur docuimus propositiones de non contingenti in sensu composito esse exponendas per duas de necesse habentes dicta contradicentia, prout explicatum manet.

Objectio. Objicias primò, si hæc ita sint, sequi duas propositiones de contingenti, aut non contingenti constantes eodem modo, & dicto contradictorio, esse æquipollentes, quod videtur absurdum: nam in cæteris modalibus, ii requiruntur dicta contradictoria dicto de necesse, est quia modi variantur. Illatio inde probatur, quia habent easdem exponentes: nam huic propositioni, contingens est aliquod B non esse, assignavimus duas de non necesse copulativè, & quia non necesse est omne B esse, & quia non necesse est aliquod B non esse, sed eædem sunt exponentes hujus, contingens est omne B esse, ut ex dictis patet. Respondendum concedendo illationem, negando verò id esse incommodum. Nec probatio nobis adversatur, quoniam in cæteris ideò negatur modus, cum necesse est affirmatum, & affirmatur, cum necesse est negatum, quia tunc fiunt illi modi similes in quantitate, ut in secundo Perihermen. dictum est. Non est ergò incommodum in præsenti propositiones similes in modo, & contradictoriè repugnantes in dicto æquipollentes esse.

An propositiones de sensu diviso, & composito se inferant. Objicies secundò ferè nullam esse diversitatem inter sensum divisum, & compositum, siquidem per idem genus æquipollentium explicantur. Hujus dubitationis gratia dicamus, an aliquando se inferant propositiones horum duorum sensuum. & quidem in universalibus sic res habet. Ex quacunque universali vera in sensu diviso colliguntur omnes, tam particulares quam universales, sive affirmantes, sive negantes in sensu composito: id colligitur ex duplici principio.

Quid in universalibus dicendum. Primum est. Ad veritatem universalis in sensu diviso opus est, ut omnes singulares, per quas exponitur, sint contingentes, sed quando omnes sunt contingentes, propositio de sensu composito, sive sit universalis, sive particularis, est vera, quia ad particularem requiruntur omnes contingentes: ad universalem, una satis est. Secundum principium est, has propositiones in sensu diviso converti per oppositam qualitatem, ex quibus ita res demonstratur. Ex universali affirmativa, aut negativa in sensu diviso colligitur vi formæ alia similis de sensu composito: sed sub quavis universali vera ejus particularis etiam in sensu composito est vera, quoniam supponitur omnes singulares esse contingentes, ut sunt in casu, quo universalis in sensu diviso est vera: ergò ex quavis universali de sensu diviso colliguntur omnes quatuor de sensu composito, sed non è contra: hæc enim est vera in sensu composito, contingens est omne corpus moveri: in sensu autem diviso falsa.

Quid dicendū de particulari antecedens verum, & consequens falsum, ut in tribus. De particularibus ita sentiendum. Ex particulari vera in sensu diviso, non sequitur alia similis in sensu composito, quoniam datur particula... hac, contingens est aliquod quale esse hominem, quæ in sensu diviso est vera, falsa autem in sensu composito. At ex particulari in sensu composito colligitur non modo alia particularis in sensu diviso, sed etiam universalis. Id quoad utranque partem inde patet, quia ut particularis in sensu composito sit vera, nullam debet habere necessariam, si est affirmativa, nullam impossibilem, si est negativa: sed hoc sufficit ad veritatem universalis, & particularis in sensu diviso: ergò ex illa de sensu composito rectè hæ colliguntur.

ARTICVLVS II.

QVO PACTO CONVERTANtur hujuscemodi propositiones.

Assertio. 1. de particulari affirmativa. Dicemus prius de propositionibus, in quibus contingens est affirmatum, nes de cōpostea de illis, in quibus est negatum... Prima conclusio sit. Particularis affirmativa de modo affirmato, & sensu composito convertitur vi formæ in aliam particularem affirmativam, & in universalem negativam. Hæc conclusio quoad primam partem probatur. Rectè sequitur: contingens est, aliquod B esse A. ergò contingens est aliquod A esse B. alias detur oppositum, non contingens est, aliquod A esse B quod erit verum, vel quia necesse est, aliquod A esse B. vel quia necesse est nullum A esse B. si necesse est aliquod A esse B. ergò necesse est aliquod B esse A. ergò non contingens est aliquod B esse A. quæ contradicit primæ. Valere autem hanc ultimam conse-

consequentiam ex eo patet, quia antecedens est exponens consequentis, ut in proximo articulo diximus: si verò necesse est nullum A esse B. ergò necesse est nullum B esse A, rursumq; non contingens est, aliquod B esse A. est enim illa de necesse exponens hujus de non contingenti, ut proximè diximus: hæc autem contradicit primæ. Quoad secundam partem conclusio est manifesta, ut supra diximus de contingenti in sensu composito: quia propositiones, quæ constant dictis contradicentibus, sunt æquipollentes: cùm ergò universalis negativa æquipolleat particulari affirmativæ, si alia particularis affirmativa in hanc converti tur, in universalem quoq; negativam convertetur.

Secũda de universali negativa. Secunda conclusio. Universalis negativa de modo affirmato convertitur simpliciter, & non in partem, nisi in particularem affirmantem. Hæc quoad priorem evidenter colligitur ex precedente conclusione. Nam particulari affirmativæ conversæ æquipollet una universalis negativa, & particulari affirmativæ cõvertenti alia universalis negativa convertens prioris: ergo si particularis affirmativa cõvertitur, universalem negantem converti necesse est, Deinde hac demonstratione. Rectè sequitur, contingens est nullum B esse A. ergò contingens est, nullum A esse B. sin minus, detur oppositum: non contingens est nullum A esse B. quod erit verum, vel quia necesse est aliquod A esse B. vel quia necesse est nullum A esse B. ex quibus sequitur, necesse est nullum B esse A. & necesse est aliquod B esse A. quæ exponunt contradictoriam antecedentis, scilicet, non cõtingens est nullum B esse A. ergo, si illæ veræ sunt, contradictorium quoque antecedentis erit verum.

Quoad posteriorem partem probatur ostenso antecedente vero, & consequente falso: verè enim dixeris in sensu composito, contingens est nullum hominem esse album, falsum tamẽ; ergo contingens est aliquod album non esse hominem. Probatur secundò. Particularis negativa æquipollet universali affirmativę: ergo si universalis negativa convertatur in particularem negantem, cõvertetur etiam in universalem affirmantem: quod falsum esse hoc exemplo deprehendes. Contingens est nullum hominem esse album: ergo contingens est omne album esse hominem, ubi vides antecedens verum: & consequens falsum. Quod verò in eadem secunda parte subjicitur, converti posse in particularem affirmativã, patet ex probatione ultimæ partis præcedentis conclusionis: ut enim universalis negativa æquipollet particulari affirmativæ: ita viceversa, particularis æquipollet universali: ergò ex quo principio ostensum fuit particularem affirmativam converti in universalem negativam: ex eodem ostendendum est oppositum.

Tertia de particulari negativa. Tertia conclusio. Particularis negativa de modo affirmato nullo pacto convertitur. Probatur, quoniam reperitur antecedens verum & consequens falsum. Si enim convertas in aliam particularem, non sequitur, contingens est aliquem hominem non esse album: ergo contingens est aliquod album non esse hominem; si in universalem, non valet, contingens est aliquod quale non esse hominem, accepto quali, prout humanas tantum qualitates comprehendit: ergò contingens est, nullum hominem esse qualem.

Quarta de universali affirmativa. Quarta conclusio. Universalis affirmativa in eodem sensu non convertitur. Quæ primò ostenditur ex tertia cõclusione. Nam particularis negativa, & universalis affirmativa sunt æquipollentes: ergo si illa non convertitur, neq; ista. Deinde hæc propositio, non necesse est omne B esse A. nullo pacto convertitur, ut in prima quæstione hujus capitis diximus: sed illa est una de exponentibus universalis affirmativæ de contingenti in sensu composito, ergo nec universalis convertitur: ut enim exposita convertatur, necesse est converti omnes illius exponentes: quæ dicuntur copulativè, Deinde datur antecedens verum, & cõsequens falsum, ut videre est in hac, contingens est, omnem hominem esse album: ergò contingens est, omne, vel aliquod album esse hominem, conversa enim est vera, convertentes falsæ. Atque hæc de contingenti affirmativo in sensu composito.

Conclusiones de contingẽti negato. Nunc de eodem negato fit quinta conclusio. Particularis affirmativa de non contingenti convertitur, tum simpliciter, tum per accidens in universalem negativam. Prima pars ita demonstratur. Non contingens est, aliquod B esse A. ergò non contingens est, aliquod A esse B. sin minus, detur oppositum, contingens est aliquod A esse B. quæ per primam conclusionem convertitur in hanc, contingens est, aliquod B esse A. quæ contradicit primæ: ne igitur contradicentes simul veræ admittantur, probanda erit conversio particularis affirmantis in aliam. Secunda pars constat ex æquipollentia harum propositionum de dicto contradictorio, quod in prima conclusione ostensum est.

Prima de particulari affirmativa.

Secunda de universali negativa. Sexta conclusio. Universalis negativa convertitur simpliciter, & non per accidens. Prima pars demonstratur: non contingens est nullum B esse A. ergo non contingens est nullum A esse B. aliàs detur oppositum, Contingens est nullum A esse B. at hæc per secundam conclusionem convertitur in hanc, contingens est nullum B esse A. quæ est contradictoria

ria primæ. Secunda pars ex eo deprehenditur: quia particularis negativa æquipollet universali affirmativæ, quare si universalis negativa in particularem negantem convertatur, eodem modo convertitur in universalem affirmantem, quod falsum esse convincit hoc exemplum, non contingens est omne album esse hominem, ergo non contingens est omnem hominem esse album: nam antecedens est verum, consequens falsum.

Tertia de universali affirmativa. Septima conclusio. Vniversalis affirmativa de non contingenti, nulla ratione convertitur. Probatur, ostenso antecedente vero, & consequente falso: hoc modo. Non contingens est omne album esse hominem, est verum, sed quod sequitur falsum: non contingens est omnem hominem esse album: vel non contingens est, aliquem hominem non esse album: suspicaretur enim aliquis, eam converti posse in particularem negativam ob similitudinem

4. De particulari negativa. præcedentium conclusionum. Octava conclusio. Particularis negativa nullo modo convertitur: non simpliciter: quia verum est: non contingens est aliquod album non esse hominem: falsum verò, ergo non contingens est aliquem hominem non esse album. Non per accidens, quia ex eodem antecedente, sequitur hoc falsum consequens, non contingens est nullum hominem esse album.

ARTICVLVS III.

QVID VALEANT CONVERSIONES per contrapositionem in modalibus.

Quæ modales per contra positionem convertantur ut absolutæ. PRima assertio sit. Modales de necesse, possibili, & contingenti primo, & tertio modo convertuntur per contrapositionem eodem modo, quo absolutæ, videlicet universalis affirmativa. & particularis negativa convertuntur simpliciter: universalis vero negativa & particularis affirmativa simpliciter non convertuntur, etsi universalis in partem convertatur: sunt vero ad rectam conversionem adhibendæ omnes illæ conditiones, quæ in similibus adhibitæ sunt absolutis: debent item reddi infiniti soli termini dicti, hoc modo. Necesse est, omne B esse A ergo necesse est omne non A esse non B. & sic in

Qua ratione modales infinitæ reddantur. cæteris. Quod igitur attinet ad primam partem hujus assertionis de iis propositionibus, quæ convertuntur, fieri possunt eædem probationes, quæ factæ sunt in absolutis. Cum enim consequens bonæ consequentiæ, nequeat esse contingens, vel impossibile, quando prædicatum est necessarium, & possibile si consequentiis factis in absolutis addantur modi, æque bene addi poterunt consequenti, & antecedenti: ergo si consequentiæ in absolutis veræ sunt, in his modalibus, quas diximus, non erunt falsæ. Conservamus gratia exempli hanc conversionem.

Modaliũ conversio exemplo ostenditur. Necesse est omnem hominem esse animal: ergo necesse est omne non animal esse non hominem, si negetur consequens, detur oppositum: non necesse est omne non animal esse non hominem: cui æquipollet: possibile est aliquod non animal, non esse non hominem: at hæc per regulas infinitarum applicatas modalibus infert hanc, possibile est aliquod non animal esse hominem, quæ per regulas Aristotelis in hoc tertio capite convertitur in hanc: possibile est aliquem hominem esse non animal, quæ rursum per regulas infinitarum verti potest in istam, possibile est aliquem hominem non esse animal, cui æquipollet hæc: non necesse est omnem hominem esse animal, quæ contradicit primæ. Quoad eas vero, quæ non convertuntur satis sint hæ instantiæ, in quibus datur antecedens verum, & consequens falsum. Necesse, vel possibile est, nullum hominem esse lapidem, ergo necesse, vel possibile est, nullum non lapidem esse non hominem. Item necesse est, aliquem non hominem esse non lapidem, ergo necesse est aliquem lapidem esse hominem.

Propositiones etiam de contingenti secundo modo ut absolutæ convertuntur. Secunda assertio. Idem dicendum est de propositionibus de contingenti secundo modo. Quanvis enim materia contingens minus apta sit ad hujusmodi conversionẽ ob variationem suppositionis pro existentibus, vel non existentibus, ut in conversione absolutarum dictum est: nihilominus si (quod ibidem monuimus) acceptio terminorum nullatenus variëtur, non apparet ulla major ratio diversitatis in his, quam in præcedentibus, & in absolutis.

Ex contingente propositione necessaria, haud sequitur nedum ponitur loco subjecti, ut in prima quæstione de conversione absolutarum dictum est: Quod enim à quibusdam objici solet, Ex propositione contingenti vi formæ colligi necessariam, nec verum est, cum non possit esse major connexio inter duos terminos, quando aliter ponitur loco prædicati, quam sed in his conversionibus hæc sola commutatio fit.

Necessitas antecedentis & consequẽtis non est semper eadem. Non negamus, quod attinet ad formam prædicationis, dari aliquam latitudinem intra necessitatem, vel contingentiam, ita ut consequens sit magis, minusvè necessarium, aut contingens, quam antecedens: ut videre est in his, aliquis homo est animal: ergo aliquod animal est homo, antecedens enim est essentiale, consequens solum necessarium: & si ab illo incipiat conversio, erit antecedens necessarium tantum, & consequens essentiale; quanvis major illa necessitas non sequatur ex præcisa

vi antecedentis, vi ipsum naturale lumen ostendi, & 1. Posteriorum cap. 2. late ostendemus. Nec si objectio verum assumeret, quidquam nobis efficeret: quoniam major necessitas consequentis, quam antecedentis non infirmat, sed firmiorem reddit consequentiam.

PRÆNOTATIO AD CAP. IV.

Materia syllogismi duplex. Figura syllogismi quid.

QVoniam Aristoteles in cap. 4. & sequentibus de figuris syllogismorum speciatim dicturus est, operæ pretiū fuerit quid forma syllogistica, quid figura, quæ ratiocinationis partes, al aque his adjūcta præmittere, ut quæ ab illo dicēda sunt, facilius intelligantur. Porrò cum syllogismus duplici constet materia: altera proxima, nimirum propositionibus: altera remota videlicet terminis, nequit perfecta esse syllogismi forma, nisi termini, propositionesque apte complicentur ad aliquid concludendum. Ac terminorum quidem inter se compositionem figuram appellant Dialectici, sumptionum vero structuram modum vocant. Quare figura syllogistica definiri potest apta terminorum compositio ad conclusionem inferendam, quam tunc aptam dixeris, cum tribus constiterit terminis: quorum unus dicitur majus, alius minus extremum, tertius medius terminus, seu argumentum. Majus extremum est ille terminus, qui præstantiorem habet in syllogismo locum: minus extremum, qui locum habet minus præstantem medius terminus est, qui in sumptionibus cum utroque extremo conjungitur, & conclusionem non ingreditur.

Quot terminis constare debeat syllogismus: & quomodo vocentur.

Quod si syllogismus plures habuerit terminos quam tres, in figura ad concludendum accommodata non erit. Hi vero ita complicandi sunt: ut majus, & minus extremum semel sint in præmissis & iterum in conclusione. Medius vero terminus bis in sumptionibus, & nunquam in conclusione reperiatur, quod hoc exemplo conspicietur.

Omnis virtus est laudanda:
Sed omnis justitia est virtus:
Ergo omnis justitia est laudanda.

Vbi majus extremum est laudanda, minus extremum, Iustitia, siquidem hoc semper subjicitur, illud verò semper prædicatur, præstantius autem est prædicari, quam subjici. Medius terminus est virtus, hæc enim est causa, cur illa extrema, justitia, & laudanda, copulentur, & bis collocetur in sumptionibus, semel in majori, & semel in minori, nec ingreditur conclusionem. Quocunque alio modo termini componantur, non erit figura ad probandum idonea.

Modus syllogisticus quid sit.

Modus syllogisticus est propositionum secundum qualitatem, & quantitatem ad conclusionem inferendā apta complicatio. Quemadmodum enim figura non coalescit ex terminis quacunque ratione, sed certa lege constitutis, ita modus non erit idoneus, nisi sumptiones penes qualitatem, & quantitatem definita quadam ratione componantur: aliàs etsi figura recta sit, modus erit inutilis. Vnde in qualibet figura, quia servata terminorum dispositione multis modis propositiones conjungi possunt, reperiuntur quidam modi utiles, quidam inutiles, hoc est, nihil vi formæ concludentes: de quibus cum Aristot. in singulis figuris disseremus. Vniversim illud animadverti potest, duas cujusque figuræ sumptiones quatuor modis secundum quantitatem variari posse: aut enim ambæ sunt universales: aut ambæ particulares: aut major universalis, & minor particularis: aut è contra major particularis & minor universalis. Deinde quævis harum complicationum quatuor modis penes affirmationem, & negationem variari potest, vel enim utraque sumptio est negans, vel utraque affirmans, vel major negans, minor affirmans, vel è contrariò major affirmans, & minor negans, ita fit, ut in qualibet figura 16. modi reperiantur: qui illorum sint inutiles, qui utiles in contextu late Aristoteles pertractabit. in qua doctrina, quia frequenter deducit ad illud incommodum, quod in modo inutili reperiantur termini, in quibus omni, & in quibus nulli, quid per eos significetur, explicemus.

Quot modi in unaquaque figura esse possint.

Explicatio terminorum in quibus omni, & in quibus nulli.

Termini in quibus omni, & in quibus nulli qui sint.

ARistoteles ut ostendat aliquem modum esse inutilem, hoc est, vi formæ nullam inferre conclusionem, demonstrat in eo concludi posse interdū propositionem universalem negativam, interdum universalem affirmativam, simul veras cum præmissis eodem modo collocatis. Quod recētiores Dialectici vocant dari terminos, in quibus omni, & in quibus nulli. At nec Aristoteles, nec cæteri significant per hos terminos propositiones universales contrarias, quare fieri posset, ut in eadem materia, & in eodem modo concludantur duæ propositiones contrariæ simul veræ, cùm id contrarium legibus repugnet: sed tunc dari hos terminos, cum in eodem modo, & diversa materia colligitur nunc universalis negativa, nunc universalis affirmativa vera cum suis præmissis verbi causa, si in prima figura fiat syllogismus ex majori universali affirmativa & minori universali negativa, sic colliges prædictos terminos.

Omnis

Omnis lapis est substantia:
Sed nulla linea est lapis:
Ergo nulla linea est substantia.

Omne vivens est substantia:
Nullus lapis est vivens:
Ergo omnis lapis est substantia.

Vbi vides in primo syllogismo ex majori & minori extremo concludi terminos in quibus nulli: in secundo terminos, in quibus omni. Esse verò inutilem eum modum, qui prædictos terminos infert, ita demonstratur. In omni syllogismo apte concludente expositoriū excipimus infertur conclusio, aut universalis affirmans, vel negans, aut particularis similiter affirmans, vel negans: indefinitæ enim ad has revocantur. sed in modo ubi dantur termini, in quibus omni, & in quibus nulli, non infertur aliqua ex dictis propositionibus. Etenim verò, si in aliquo modo infertur universalis affirmativa vera, in eodem inferri non potest ex iisdem præmissis propositio negativa, sive universalis, sive particularis: quia universalis repugnat cum universali affirmativa contrarie, particularis contradictorie. Quod si in eodem modo dantur termini in quibus nulli, nulla propositio affirmativa ex iisdem præmissis ob eandem causam inferri poterit. Nam universalis affirmativa contrariatur negativæ universali: particularis verò contradicit. Nulla igitur propositio in eo modo vi formæ colligitur, non affirmativa, propter terminos in quibus nulli: non negativa, propter terminos, in quibus omni.

Modus, qui hos terminos patitur inutiles.

Objectio. Oppones, majus absurdum videtur dari terminos in quibus omni, & in quibus alicui non: aut in quibus nulli, & in quibus alicui: (hoc est inferri conclusionem universalem affirmātem, & particularem negantem, aut universalem negantem, & particularem affirmantem) quam terminos in quibus omni, & in quibus nulli, sed datis prioribus, non ostendimus modum esse inutilem, ergò nec etiam datis posterioribus. Major patet, quia in prioribus terminis datur contradictio, in posterioribus sola contrarietas, quæ minor est. Minor ostenditur, quoniam in Darii dantur termini in quibus omni, & in quibus alicui non, ut patebit assumptis ad prius exemplum in his terminis. Animatum, Animal, Homo, ad posterius verò his: Animatum, Animal, Corpus. In Ferio etiam dantur termini, in quibus nulli, & in quibus alicui, si accipiantur hi termini Inanimatum, Animal, Homo, & Inanimatum, Animal, Corpus: non videtur ergò Aristotelis probatio idonea esse.

Solutio. Occurrendum erit negatione majoris, ex eo enim quod in aliquo modo dentur termini in quibus omni, & in quibus alicui non, minime sequitur in eodem reperiri antecedens verum, consequens falsum: quoniam particularis affirmativa, quam quis dicet vi formæ colligi in Darii, nec repugnat universali affirmativæ, nec particulari negativæ, ut patet. Similiter ex eo, quod in Ferio dentur termini in quib. nulli, & in quibus alicui, non sequitur particularē negativam non inferri vi formæ, cum neque repugnet universali negativæ, neq; particulari affirmativæ, sive istæ veræ sint, sive falsæ. Ad probationem ejusdem majoris dicimus, propositiones contradictorias esse magis repugnantes secundum veritatem & falsitatem, sed contrarias plures destruere propositiones: contradictoriæ nanque evertunt suas contradictorias duntaxat: contrariæ verò non solum suas contrarias, sed etiā contradictorias destruunt: quare qui admittit terminos in quibus omni, & in quibus nulli, ne concedat duas contrarias, aut contradictorias simul veras, fateri debet, in tali modo reperiri antecedens verum, & consequens falsum, atque adeò modum esse ineptum.

EXPLANATIO CAPITIS QVARTI.

De prima ratiocinationis figura.

SVMMA TOTIVS CAPITIS.

IN hoc capite numerat Aristoteles, explicatque modos utiles, & inutiles primæ figuræ syllogismorum, & modorum quidem inutilium summam in fine commentarii proponemus. Modos utiles duplici theoremate complectitur. Primum, quando utraque sumptio est universalis, si medius terminus in minori affirmetur de minori extremo, in majori autem majus extremum universim dicatur de medio sive affirmative, sive negative, consurgunt duo modi utiles, qui vocantur Barbara, & Celarent. Secundum, quando altera sumptio est universalis, altera particularis, & termini eodem modo disponuntur: Si major sit universalis, aut affirmativa, aut negativa, minor verò particularis affirmativa, fiunt utiles in prima figura: nimirum Darii, & Ferio.

COMMENTARIVS.

Prius declarat quibus terminis, figuris ac modis omnis ratiocinatio constet.

a *Hisce determinatis*) Constitutis ratiocinationum principiis accedit ad earum confectionem, structuramq; explicandam, atq; declarandum sibi esse per quæ, id est, quibus terminis, & propositionibus: & quando, id est, quibus figuris: & quomodo, id est, quibus modis omnis ratiocinatio constet: postea verò, id est, in libris de Posteriori resolutione tractandam esse demonstrationem. Nam hæc minus late patet, quam ratiocinatio, utpote quæ illius quædam species sit. Ratio autem doctrinæ postulat, ut à communiorib. ad minus communia progrediamur, unde & in lib. Elenchorum cap. 3. veteres Philosophos reprehendit, quod fallacium ratiocinationum modos tradere aggressi essent, priusquam de ratiocinatione quicquam præcepissent. Iam verò illud, inquit, absurdum omnino est habere illos, qui sic dividunt prius rationem reprehensionis quam syllogismi, & de illa prius quam de hoc differere. Nimirum quod incommodum sit, & à ratione methodi alienum quicquam de specie tradere, antequam genus sit explicatum.

1. Regula quando sumptiones sunt universales.

b *Cum igitur tres modi.*) Orditur à descriptione primæ figuræ docens, qui modi utiles, inutilesve possint in ea fieri, cum utraque sumptio est universalis. Statuit igitur hoc theorema: Quando termini ita disponuntur, ut ultimus, id est, minus extremum, sit in toto medio, id est, universaliter affirmative medio termino subjiciatur: medius autem in toto primo sit, aut non sit, id est, & medius universaliter subjiciatur majori extremo sive affirmative, sive negative: tunc ratiocinatio extremorum erit perfecta, id est, collectio alterius extremi de altero erit necessaria, & evidens.

Hoc theoremate Aristoteles simul & primæ figuræ definitionem innuit, dum significat medium terminum alteri extremo subjici, & de altero prædicari: simulque duos primos, & præstantissimos primæ figuræ modos complectitur, qui dicuntur Barbara, & Celarent. Barbara enim constat utraque sumptione universali affirmativa, ut omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Celarent verò utraque etiam universali: sed majori negativa, & minori affirmativa, ut nullum animal est lapis, omnis homo est animal: igitur nullus homo est lapis. Vnde fit ut Barbara, colligat conclusionem universalem affirmativam. Celarent verò universalem negativam, ut in propositis exemplis liquet.

Quid sit medius terminus. Cur dicatur medius terminus.

c *Atq; medium*) Declarat quidnā sit in prima figura medius terminus, quid majus, quid minus extremum. Igitur medium terminū ait esse eum, qui in alio est, & in quo aliud est: seu qui-

CAPVT IV.

Hisce a determinatis dicendum jam esse videtur per quæ, & quando, aut quomodo, omnis ratiocinatio fiat: postea vero de demonstratione dicemus: nam prius de ratiocinatione, quā de demonstratione dicendum esse videtur: quippe cum universale magis sit ratiocinatio: demōstratio namq; ratiocinatio quædam est: at nō omnis ratiocinatio demonstratio est. b *Cum igitur tres termini sic inter sese habent, ut ultimus quidem in toto sit medio, medius autem in toto primo sit, aut non sit, necesse est tunc extremorum ratiocinationē esse perfectam.* c *Atq; medium quidem id dico, quod in alio est, & in quo aliud est. Hoc & ipsa sane positione mediū fit. Extrema autē ea, quorum alterum est in alio: alter ūin quo aliud est.* d *Nam si A de omni B, & B de omni C dicitur: necesse est A de omni C prædicari. Dictum est enim prius quomodo prædicari de omni dicitur. Pari quoq; ratione si A quidem de nullo B dicitur, B vero de omni C prædicatur: A profecto nulli competet C.* e *Verū si primum quidem ipsi medio competat omni: medium autem nulli extremo insit: ratiocinatio extremorum profecto non erit: nullū enim, cum hæc sint, efficitur necessarium. Etenim fit ut primum omni competat extremo ac nulli: quare neque particulare neq; universale necessarium fit: cum vero nullum eveniat necessarium: nulla per hæc erit ratiocinatio sane. Atque termini quidem essendi sint hi, animal. homo, equus, non essendi sumatur animal, homo, lapis.* f *At neq; tum erit utiq; ratiocinatio, cum neq; primum ipsi medio: neq; medium competit ulli. Termini essendi, Sciētia, Linea, Medicina. Non essendi scientia, linea, unitas sumatur. Patet igitur si universales sumantur hac in figura termini, quando erit ratiocinatio: & quando non erit. Et item si ratiocinatio est: necessario terminos ita sese habere quemadmodum diximus.* g *Et si termini ita sese habent ut diximus: cōtinuo ratiocinationem constare. At si terminorum alter sit universalis, alter particularis ad alterum: quando universale quidem versus majus extremū collocatur, aut negativū, aut affirmativū: particulare autē affirmativum versus extremū ponitur minus, necesse est tunc ratiocinationē esse perfectam. Quando vero universale versus extremū ponitur minus, aut aliter termini quā diximus disponuntur: fieri non potest ut ratiocinatio cōstet: Atque majus extremum id voco, in quo medium ipsum est. Minus autem id, quod sub medio collocatur. Nam A quidem omni B competit, B autē insit alicui C si igitur id est de quolibet prædicari quod in principio diximus: necesse est A cuipiam cōpetere C. Rursus si A quidem*

Quid maj. extremũ.

quialteri ſubjicitur,& de altero prædicatur, unde colligit non ideo tantum vocari medium, quia extrema conjungit: ſed etiam, quia ſitu ipſo orationis medium obtinent, cum inter extrema ponatur. Majus verò extremũ eſſe dicit, in quo aliud eſt, ſeu quod de medio prædicatur. Denique minus extremum, quod in alio eſt ſeu de quo medius terminus prædicatur: intellige affirmativè, vel negativè.

Quid min. extremũ.

Duos primos modos primę figuræ rectè concludere.

d *Nam ſi de omni*) Demonſtrat duos modos univerſales, quos primo theoremate complexus fuerat, rectè concludere per ea principia, quæ in fine primi capitis tradiderat, nempe dici de omni, & dici de nullo. Sumit igitur A pro majori extremo, B pro medio termino, C pro minori extremo. Tunc ita diſputat, A dicitur de omni B ergò dicetur de omni eo, de quo prædicatur B. ſed B prædicatur de omni C ergo & A dicitur de omni C. ita patet primum modum rectè colligere conclusiqnem univerſalem negativam.

Omnes modi colligentes concluſionem univerſalem poſſunt etiam particularem colligere.

Hìc adverte tum hos duos modos, tum cæteros, qui colligunt univerſalem concluſionem, probè etiam colligere particularem ſub ea contentam. Namque ut docet Ariſtoteles libr.1.cap.28.& 32. hujus operis, ex quocunque ſequitur antecedens, ſequitur conſequens, & quicquid ſequitur ex conſequente, ſequitur ex antecedente: atque adeò cum ex ſumptionibus horum modorum colligatur concluſio univerſalis, ex qua rectè colligitur particularis, fit ut ex iiſdem ſumptionibus particularis etiam concluſio inferatur. Quod monuit etiam Ariſtoteles ſecundo libro capite primo.

Ariſt.

Duos modos inutiles rejicit Philoſophus.

e *Verum ſi primum*) Antequam progrediatur ad tradendos modos utiles particulares, exponit duos modos univerſales inutiles, quorum prior tunc eſt, cum major eſt univerſalis affirmativa, & minor univerſalis negativa. Tunc enim nulla concluſio neque affirmativa, neque negativa rectè colligi poteſt, id quod oſtendit ex eo, quia ſumptis præmiſſis veris, ac terminis eo modo collocatis dari poterit interdum concluſio univerſalis negativa, interdum univerſalis affirmativa ſimul vera cum illis: quod recentiores Dialectici appellãt dari terminos in quibus omni, & in quibus nulli, ut in exemplo paulò ante propoſito apertum eſt.

f *At nec.*) Poſterior modus univerſalis hujus figuræ ineptus ad concludendum eſt, cum utraque præmiſſa eſt univerſalis negativa. Dãtur enim in eo termini in quibus omni, ut ſcientia, linea, medicina ſi ita ratiocinemur. Nulla linea eſt ſcientia, nulla medicina eſt linea: ergo omnis medicina eſt ſcientia, & in quibus nulli, ut ſcientia, linea, unitas. Nulla linea:

dem nulli B competit, B verò cuipiam inſit C. neceſſe eſt A cuipiam C nõ ineſſe. Nam definitũ eſt etiam, quo modo de nullo dicimus quippiam prædicari. Quare ratiocinatio erit perfecta. Idem eveniet ſemper & ſi indefinitum BC. ſumatur, ſit modo affirmativum namq; eadẽ erit ratiocinatio ſemper, ſive indefinitum ſive particulare ſumatur. h *Sed ſi verſus extremum minus, univerſale poſitum fuerit affirmativũ, vel negativum: ratiocinatio profectò nõ erit, ſive affirmativum ſive negativũ ipſum particulare, aut indefinitum ſumatur: veluti ſi A quidem, cuipiam inſit aut non inſit B. Ipſum autem B cõpetat omni C. Termini eſſendi, Bonũ, Habitus, atq; prudentia. Non eſſendi, Bonum, Habitus, inſcientiaque ſumantur. Rurſus ſi B quidem nullo C competat, A verò cuipiam B, inſit, aut non inſit, aut non omni competat C. Nulla prorſus hoc etiam pacto ratiocinatio erit. Termini eſſendi, album, equus, olor: non eſſendi, album, equus corvusq; ſumantur. Idẽ ſint. Termini & ſi idem A. B indefinitum ſumatur.* i *Atqui neq; cum id quidem intervallum, quod eſt verſus majus extremum univerſale eſt aut negativum aut affirmativum: id autem quod eſt verſus minus extremum negativum eſt particulare aut indefinitum, ratiocinatio ſanè non conſtabit. Seu ſi A quidem omni competat B. ipſum autem B cuipiam non inſit, aut competat C. cui nanq; medium cuipiam non ineſt. ei nimirum & omni & nulli competit primũ. Subjiciantur enim hi termini animal, homo. album Deinde ſumantur alba, de quibus homo nõ prædicatur: nix atq; olor. Inanimatũ igitur de altero quidẽ dicitur omni: de altero vero nullo prædicatur ut patet.* k *Præterea cum hoc indefinitum ſit B in quam cupiam C non ineſſe: verumq; ſit, & ſi nulli competat, & ſi nõ omni inſit: quod alicui non competit: ſumptis ejuſmodi terminis ut B. nulli competat C ratiocinatio ſanè non fit. Hoc enim antea dictum eſt. Patet igitur ſi ita ſeſe habeant termini, non fieri ratiocinationem: nã ſi eſſet, & in iis eſſet profectò. Similiter autem demonſtrabitur & ſi univerſale negativum ponatur.* l *At verò nullo pacto etiã ratiocinatio fuerit: ſi utraq; intervalla particularia aut affirmativa aut negativa: aut alterũ affirmativum alterum negativum: aut alterum indefinitum, alterum definitum: aut utraq; indefinita fuerint ſumpta, termini autem communes omnium eſſendi quidẽ animal, album, equus, Non eſſendi autẽ animal, album lapis, quæ ſumãtur. Patet igitur ex hiſce quæ diximus: ſi in hac figura particularis ſit ratiocinatio, ita neceſſario diſpoſitos eſſe terminos, uti diximus. Et ſi ita ſeſe habeãt termini, neceſſariò fieri ratiocinationẽ. nã ſi aliter ſeſe habeant, nullo pactò fit ratiocinatio.* m *Patet etiam univerſas ratiocinatio-*

 nes:

nes hujusce figuræ perfectas esse. Omnes n. per ea, quæ initio sunt sumpta perficiuntur. Perspicuum insuper, quæ proponuntur, per hanc ostendi figurā: quippe cum & omni, & nulli, & alicui, atq; non omni quippiam competere per hanc ut patuit, ostenditur: appello autem talem figuram primam.

linea est scientia, nulla unitas est linea, ergò nulla unitas est scientia.

Secunda regula quādo altera sumptio est particularis.

g *At si terminorum*) Tradit modos primæ figuræ, qui constant altera præmissa universali, altera particulari: docetq; cū major est universalis, sive affirmativa, sive negativa, minor verò particularis affirmativa, idoneam perfectamq; esse extremorum collocationem, id est, fieri syllogismum utilem, & perfectum. Quibus verbis cō prehendit duos modos primæ figuræ Darii, & Ferio. Eosque probat per principia regulativa perfectorum syllogismorum ut in contextu liquet. Addit præterea nihil referre, si loco particularis sumatur indefinita, quia indefinita ex sua forma æquipollet particulari.

Rejiciuntur modi inutiles.

h *Sed si versus*) Proximum erat, ut rejiceret hoc loco Aristoteles duos modos inutiles ex majori universali affirmativa aut negativa, & minori particulari negativa, sed eorum improbationē aliquantulum differt, ut in eis latiùs immoretur, removetque prius quatuor modos inutiles, qui fiunt ex majori particulari, & minori universali. Nam sive ambæ præmissæ affirmativæ sint, sive negativæ, sive altera affirmativa, & altera negativa, non rectè infertur conclusio, quod ostendit datis terminis in quibus omni, & in quib. nulli. Nam si minor sit affirmativa, aut negativa, termini in quibus omni sunt, bonum, habitus, prudentia. Aliquis habitus est bonus: omnis prudentia est habitus, ergo omnis prudentia est bona, idemque evenit, si major propositio sit, aliquis habitus non est bonus. Termini in quibus nulli sunt bonum, habitus, ignorantia (videlicet pravæ affectionis) Aliquis habitus est bonus, omnis ignorantia est habitus, ergò nulla ignorantia est bona.

Idem eveniet, si major propositio sit, aliquis habitus non est bonus. Quod si minor sit negativa majori existente sive affirmativa, sive negativa, termini in quibus omni sunt album, equus, Cygnus, aliquis equus est albus, nullus Cygnus est equus, ergo omnis Cygnus est albus. Idem evenit, si major sit, aliquis equus non est albus. Termini in quibus nulli sunt, albus, equus, corv⁹, Aliquis equus est albus, nullus corvus est equus, igitur nullus corvus est albus. Idem fiet, si major sit, aliquis equus non est albus.

i *Atqui neque*) Excludit duos modos, quos paulo ante prætermisisse videbatur, constantes nimirum majori universali, sive affirmativa, sive negativa, & minori particulari negativa. Hos probat non concludere ostensis terminis in quibus omni, & in quibus nulli. Majori quidem existente universali affirmativa: termini, in quibus omni, sunt, animal, homo, cygnus: Omnis homo est animal, quidam cygnus non est homo: igitur omnis cygnus est animal. Termini in quibus nulli sunt, animal, homo, nix: omnis homo est animal, aliqua nix non est homo: ergo nulla nix est animal. Cum vero major est universalis negativa, & minor particularis affirmativa termini in quibus omni sunt, inanimatum, homo, nix. Nullus homo est animatus, quædam nix non est homo, ergo omnis nix est inanimata. Termini in quibus nulli sunt, inanimatum, homo, cygnus. Nullus homo est inanimatus, quidam cygnus non est homo: igitur nullus cygnus est inanimatus.

Propositiones cur intervalla vocentur. *Arist.*

Adverte autem appellasse hoc loco Aristotelem propositiones intervalla, propterea quod similitudinem quandam cum lineis mathematicis obtineant, siquidem longitudo quædam in eis esse videtur, quatenus ex duobus terminis, & copula constant. Vnde quemadmodum triangulus apud Mathematicos ex tribus lineis conficitur, quæ intervalla dicuntur, tribusque punctis terminatur: sic syllogismus ex tribus enunciationibus, tanquam intervallis, & tribus terminis coalescit.

Secundus.

K *Præterea cùm hoc*) Probat rursus, cùm minor est particularis negativa & major universalis affirmativa nihil colligi. Nam quidquid sequitur ad consequens bonæ consequentiæ cum aliquo assumpto, sequitur ad ejus antecedens cum eodem assumpto: sed universalis negativa est antecedens respectu particularis negativæ, siquidem est ejus subalternans: & cum minor est universalis negativa, & major universalis affirmativa nihil infertur, ut superius demonstratum fuit: ergo nec cùm minor est particularis negativa, & major universalis affirmativa aliquid colligetur. Addit eodem pacto ostendi posse minori existente particulari negativa, & majori universali negativa nihil sequi. Quod verò subjicit hanc propositionem, quoddam C non B esse indefinitam, intelligendum est quoad suppositionem, supponit enim pro aliquo indefinitè, sive indeterminatè.

Tertia regula, cum utra-

l *At vero nullo pacto*) Excludit quatuor modos inutiles, qui fiunt, cum utraque sumptio est particularis, nam utcunque sese quoad affirmationem, & negationem præmissæ habeant, nihil colligi-

colligitur, quia dantur termini in quibus omni. nempè, animal, album, equus, & in quibus nulli, ut animal, album, lapis. Ex dictis patet quatuor tantum modos utiles reperiri in prima figura, nimirum Barbara, Celarent, Darii, Ferio reliquos autem inutiles esse non absolutè, sed ad conclusionem directè inferendam: de his enim tantum hoc loco differit Aristoteles, acturus etiam capite septimo de iis, qui indirectè concludunt.

que præmissa est particularis.

m *Patet etiam*) Ex dictis duo consectaria deducit: Alterum est, omnes hujus primæ figuræ syllogismos, intellige directe concludentes, esse perfectos, quando quidem omnes immediatæ comprobantur per principia illa regulativa dici de omni, & dici de nullo. Alterum est per hanc figuram concludi omnia quæstionum genera, universalem affirmativam, universalem negativam, particularem affirmativam, & particularem negativam: quod aliis figuris non convenit. Nam in secunda tantum concluditur quæstio negativa: in tertia quæstio particularis, ut in progressu patebit, proindeque merito hanc figuram dici primam, cum reliquas perfectione, & dignitate antecedat.

Duo inferuntur: primum omnes hujus fig. syllogismos esse perfectos.

Modi inutiles primæ figuræ.

1 Cum utraque præmissa est universalis negativa.
2 Cum major est universalis affirmativa, minor universalis negativa.
3 Cum major est particularis, minor universalis, & ambæ affirmativæ.
4 Cum major est particularis, minor universalis, & ambæ negativæ.
5 Cum major est particularis negativa, minor universalis affirmativa.
6 Cum major est particularis affirmativa, minor universalis negativa.
7 Cum major est universalis, minor particularis ambæ negativæ.
8 Cum major est universalis, minor particularis negativa.
9 Cum ambæ sumptiones sunt particulares affirmativæ.
10 Cum ambæ sumptiones sunt particulares negativæ.
11 Cum major est affirmativa, minor negativa ambæ particulares.
12 Cum major est negativa, minor affirmativa ambæ particulares.

EXPLANATIO CAPITIS QUINTI. De secunda ratiocinationis figura.

SUMMA CAPITIS.

Hoc caput duas habet partes, in prima declarat Aristoteles naturam secundæ figuræ. In secunda ejusdem modos utiles, & inutiles recenset. Ait ergo secundam figuram esse, in qua medius terminus de utroque extremo prædicatur, inter extrema autem illud esse majus: quod propinquius ad medium accedit, id est, quod aliquando saltem prædicatur. In secunda parte sex statuit conclusiones, quibus quatuor modos utiles, & duodecim inutiles complectitur, utiles sunt quando utraque præmissa est universalis, altera affirmativa, altera negativa: si namque major sit negativa, est modus Cesare, si minor, est modus Camestres. Item quando altera est universalis, altera particularis, una affirmativa, consurgunt enim modi, Festino & Baroco. Modi inutiles in fine capitis opponentur.

COMMENTARIUS.

Cur secunda figura tertiæ præstet.

Differit hoc capite de secunda figura, quæ nobilior est, quam tertia, tum ratione medii, tū ratione conclusionum, quæ in ea colliguntur. Ratione medii, quia quanvis in ea medius terminus non obtineat medium locum, sicuti in prima: prædicatur tamen de utroq; extremo, in tertia vero utriq; subjicitur: nobilius est autē prædicari, quā subjici, ratione cōclusionū quia colliguntur in ea cōclusiones tam universales, quā particulares: in tertia vero particulares dū-

CAPUT VI.

Cum autem idem alteri quidem omni, alteri vero nulli, vel utriq; omni, vel nulli competit: talem quidem figuram appello secundam. Atq; medium quidem id in ipsa dico, quod de utroq; dicitur. Extrema autem ea de quibus hoc prædicatur. Majus item extremum id nuncupo quod prope medium collocatur. Minus autem id, quod remotius à medio ponitur. b *Atque ipsum medium extra quidem extrema ponitur. Est tamen primum*

Definitur secunda figura angustè sumpta.

taxat. Cæterum antequam hujus figuræ modos persequatur, tria quædam explicat. Primum est secundam figuram esse, in quo medius terminus de utroque extremo universim prædicatur, sive de utroque affirmativè, sive de utroque negativè, sive de altero negativè, de altero affirmativè.

Definitur in tota sua latitudine.

Quibus verbis secundam figuram non in tota sua amplitudine definit: sed ut tantum comprehendit quatuor priores modos universales, quorum duo utiles sunt, duo inutiles, uti postcà docebit. Breviter tamen ita definiri potest secunda figura in toto suo ambitu. Secunda figura est, in qua medius terminus de utroque extremo prædicatur.

Quid sit medium in hac figura.

a *Atque medium quidem*) Declarat quod sit medium, quæq; extrema in hac figura. Medium, inquit est, quod de utrisque, hoc est, de utroque extremo dicitur: majus autem extremum est, quod prope medium collocatur, id est quod ad medii naturam, & conditionem magis accedit, siquidem prædicatur id conclusione: cum terminus medius semper prædicetur. Denique minus extremum est, quod minus accedit ad naturam, & conditionem medii: quandoquidem perpetuò subjicitur, cum terminus medius semper prædicetur.

Quid majus extremum.

Cur medium extra extrema collocari dicatur.

b *Atque ipsum medium*) Dicitur medium in hac figura extra ipsa extrema collocari, quia numquam eis subjicitur. Dicitur quoque primum, id est, præstantissimum positione, situve, quia semper prædicatur, quod præstantius est, quam subjici. Nihilominus prima figura etiam ratione medii præstantior est, quia medium ab ea obtinet locum magis sibi naturalem, & accommodatum. Est enim naturale medio, ut inter extrema sit, quo pacto se habet in prima figura.

In 2. figura non esse perfectum syllogismum.

c *Atque perfecta*) Ostendit nullam perfectam ratiocinationem dari in hac figura, quod in ea medius terminus naturalem locum inter extrema non sortiatur. Additque syllogismos, hujus figuræ potestate perfectos esse, sive constent utraque præmissa universali, sive altera tantum: quatenus videlicet reductione tum ostensiva, tum etiam per impossibile perfici queunt, atque ad syllogismos primæ figuræ revocari.

Sexdecim modos sex conclusionibus percurrit.

d *Si igitur*) Percurrit sexdecim modos, qui in hac figura conficiuntur sex conclusionibus, declarans quinam eorum utiles, qui verò inutiles sint. Prima conclusio. Vtraque præmissa universali, altera affirmativa, altera negativa, sive majori, sive minori rectè colligitur conclusio.

1. Conclusio de terminis universalibus.

Complectitur hîc duos primos modos utiles hujus figuræ Cesare, Camestres, quos reducit ad Celarent ostensive. Docetq; reduci posse per impossibile. Adverte autem hoc loco

mum positione. c *Atque perfecta quidem ratiocinatio non erit hac in figura, erit tamen potentia: terminis tam universalibus, quam non universalibus sumtis.* d *Si igitur universales sint termini, atque medium ipsum alteri quidem omni, alteri autē nulli cōpetat: erit ratiocinatio sanè, sive versus majus, sive minus extremum positum fuerit negativum: altero autem modo fieri non potest. Nam L. de nullo quidem, M. de omni verò N. prædicetur. Cum igitur negativū simpliciter convertatur M ipsum profectò nulli competere L. At L omni N inesse supponebatur. Quare M nulli profectò competet N. hoc enim prius est demonstratum. Rursus si L omni quidem competat M, nulli autem insit N. ipsum etiam M nulli profectò competet N. Nam si L. nulli competit N. & N etiam nulli competet L. At L omni M inesse supponebatur. Quare N nulli cōpetet M. Rursus enim prima figura est facta. Sed cùm negativum simpliciter convertatur, M etiam nulli competet N. Quare erit eadem ratiocinatio sane. Licet etiam hos modos ostendere deducēdo ad id, quod fieri minimè potest. Patet igitur cùm ita sese habent termini, fieri quidē ratiocinationem: sed non perfectam, non enim solū ex hisce quæ initio sumpta sunt: sed ex aliis etiam ipsum efficitur necessarium, ut luce clarius extat.* e *At si ipsum L de quolibet M atque N prædicetur, ratiocinatio sane non erit. Termini essendi, substantia, animal, homo: non essendi, substantia animal numerusq; sumantur, atq; substantia in medio collocetur. Neq; item ratiocinatio porrò cōstabit, si L de nullo M & de nullo N prædicatur: termini essendi linea, animal, homo: non essendi linea, animal lapisque sumantur: atq; linea, medium occupet locum. Patet igitur si in hac figura sit, ex universalibus terminis ratiocinatio, necessariū esse sic sese habere terminos, ut in principio diximus: Nam si alio disponātur pacto, non efficitur, ut patuit, necessaria conclusio.* f *Sin verò mediū ipsum ad alterum extremorū resumatur universaliter, cùm versus quidē majus extremū ipsum collocatur universale, aut negativum aut affirmativum: versus aūt minus particulare atq; opposito modo sumitur, necesse est tunc ratiocinationem negativam particularemq; stare. Dico autē opposito modo hoc pacto, ut si universale sit negativum, particulare sumatur affirmativū, & si affirmativū sit illud, particulare negativū sumatur. Nam si L nulli quidē M, alicui verò competat N, necesse est ipsum M non omni competere N. Nam cum negativum, ut diximus convertatur, M sane nulli competet L. at ipsum L cuipiā N inesse supponebatur: quare M non omni competet N. fit enim ratiocinatio per figurā primā. Vt patet, Rursus si L omni quidem M insit: alicui verò non competat N, necesse est M cui-*

piam

loco, L, significare medium terminum, poni que in principio, quia in hac figura semper prædicatur. M significare majus extremum, & collocari secundo loco, quia cum in conclusione prædicetur propius accedit ad medium terminum. N significare minus extremum, & ultimo loco statui, quia nunquam in hac figura prædicatur.

2. De terminis etiam universaliter.

c *At si ipsum*) Secunda conclusio est, utraq; præmissa universali, sive utraque sit affirmativa, sive utraq; negativa, nihil colligitur: quod probat datis terminis in quibus omni, & in quibus nulli. Cum utraque est affirmativa, termini in quibus omni sunt, substantia, animal, homo. Omne animal est substantia, omnis homo est substantia: ergo omnis homo est animal. Termini in quibus nulli sunt, substantia, animal, planta, vel, ut affert Aristoteles, substantia, animal, numerus: accepta substantia pro essentia, alioqui falsa erit minor propositio, si ita argumenteris, omne animal est substantia, omnis numerus est substantia, ergo nullus numerus est animal. Cum vero utraque præmissa est negativa, termini in quibus omni sunt linea, animal, homo. Termini in quibus nulli, linea, animal, lapis.

3. Conclusio cum una propositio est particularis.

f *Sin vero*) Tertia conclusio. Cum major est universalis, sive affirmativa, sive negativa, & minori particularis oppositæ qualitatis, recte efficitur conclusio. Hic complectitur Aristoteles reliquos duos modos utiles, Festino, & Baroco. Festino autem reducit ostensive ad Ferion, Baroco per impossibile ad Barbara.

4. Conclusio circa easdem propositiones.

g *At si L omni*) Quarta conclusio. Cum major est particularis, sive affirmativa, sive negativa, & minor universalis quantitatis oppositæ, nihil efficitur. Quod probat datis terminis in quibus omni, & in quibus nulli. Quo loco cum pro terminis, in quibus nulli accipit animal, substantia, unitas: substantiam usurpat pro essentia, ut supra.

5. Conclusio quando utraque est vel affirmans, aut negans.

h *Cum autem propositiones*) Quinta conclusio. Si altera præmissa sit universalis, sive major, sive minor: & altera particularis, ita tamẽ, ut ambæ sint affirmativæ, aut ambæ negativæ nihil efficitur. Hac conclusione rejicit quatuor modos inutiles, atque imprimis cum, qui constat majori universali, & minori particulari, utraque negativa, quia dantur in eo termini in quibus nulli, & in quibus omni. Termini in quibus nulli, nigrum, nix, animal. Termini in quibus omni, planta, animal, homo. Admonet autem Arist. quoties cũ majori particulari fuerit simul vera ejus subcontraria, non posse dari terminos in quibus omni. Vnde in hoc syllogismo, nullus cervus est equus, quoddam animal non est equus, quia cũ hac minori est simul vera hæc ejus subcontraria, quoddam

Arist.

piam N non inesse: nam si omni competat, & L prædicabitur de omni M, necesse est ipsum omne competere M. At alicui nõ inesse supponebatur. g *At si L omni N quidẽ competat, non omni autem insit M, non erit ratiocinatio sane. Atque termini quidem essendi, animal, substantia, corvus: non essendi vero, animal, album, corvusque sumantur. Nec item si L de nullo quidem N. de aliquo vero M prædicetur. Termini essendi, animal, substantia, unitas: non essendi, animal, substantia scientiaque sumantur. Cum igitur universale ac particulare opposito jungantur modo, dictum est, quando erit ratiocinatio, & quando non erit ratiocinatio.* h *Cũ autem propositiones qualitatis ejusdem, aut negativæ ambæ aut affirmativæ sumuntur: nullo pacto ratiocinatio fieri potest. Si enim primo negativæ ambæ atque universale versus extremum majus ponatur, seu L nulli quidem M competat: alicui vero non insit N. Fit igitur ut M omni atque nulli competat N. Termini non essendi, nigrum, nix, animal sumantur. Termini autem essendi sumi non possunt, si L cuipiam quidem insit: cuipiam vero non competat N. nam si M. quidem omni competat N. ipsum autem L nulli competat M. ipsum L profecto nulli competet N. At alicui inesse supponebatur. Hoc igitur pacto fieri nequit, ut termini essendi sumantur:* k *Sed ex indefinito est ostendendum: nam cum sit verum L cuipiam non competere N, si nulli etiam insit, atq; cum nulli competit, ratiocinatio fieri nequeat, ut antea patuit, perspicuum est, neq; nunc ratiocinationem constare posse.* l *Rursus sint ambæ positiones affirmativæ, & universaliter similiter collocetur: veluti L, omni quidem M, alicui vero competat N. fit igitur, ut M & omni, & nulli competat N. atque termini, non essendi album, color, lapisque sint. Essendi vero sumi non possunt ob eandem causam, quã paulo ante diximus. At si universale versus extremum minus ponatur: atq; L nulli quidem N. non omni autem insit M, fit ut ipsum M & omni, & nulli competat N. termini essendi albũ, animal, corvus; nõ essendi, albũ, lapis corvusq; sumãtur. Sin vero ambæ propositiones affirmativæ sumãtur, fit sane similiter ut ipsũ M & omni & nulli competat N. termini non essendi, Album, animal, nix, essendi, albũ, animal, olorq; sumãtur. Patet igitur nullo pacto fieri ratiocinationem, si propositiones sint uniformes atq; altera universalis, altera particularis sumatur.* l *At neque si cuipiam utrique medium competat, aut non competat, aut alteri insit, alteri non insit: aut utrique non omni aut indefinite, vel insit, vel non insit ratiocinatio, unquam constabit, Termini communes omnium essendi quidem album, animal, homo, non essendi autem, album,*

animal est equus, hæc universalis affirmativa, omne animal est cervus, non potest esse simul vera cum præmissis, & ita non dantur termini in quibus omni. Si enim hæc esset vera sumpta loco majoris cum minori, quæ antea erat, liceret ita argumentari in Celarent, Nullus cervus est equus, & omne animal est cervus, ergo nullum animal est equus, quæ est contradictoria illius subcontrariæ minoris, quæ antea concedebatur, scilicet quoddam animal est equus, & ita dabuntur duæ contradictoriæ simul veræ.

i *Sed ex indefinito*) Alia ratione eundem modum excludit, videlicet, quia si in eo pro particulari negativa statuatur universalis negativa, non infertur conclusio, ut antea demonstratum fuit. Quare nec si ponatur particularis negativa, inferetur, siquidem quod non sequitur ex antecedente, nec sequitur ex consequente.

animal, inanimatumque sumuntur. Patet igitur ex hisce, quæ dicta sunt, ratiocinationem necessariò fieri si termini sic se habeant quemadmodum diximus, & si ratiocinatio sit: ita terminos inter sese dispositos esse, quemadmodum eos nos collocavimus. m *Perspicuum etiam est omnes ratiocinationes, quæ in hac figura conficiuntur, imperfectas esse: universè namque sumptus quibusdam perficiuntur, quæ quidem aut in terminis ipsis necessario insunt, aut, ut suppositiones ponuntur: velute cum demonstravimus deducendo ad id quod fieri nequit. Patet insuper nullam prorsus hac in figura fieri ratiocinationem affirmativam: sed omnes tam universales quam particulares existunt negativas.*

CAP.

4. Conclusio quando utraq; est particularis.

k *Rursus si sint*) Persequitur reliquos tres modos inutiles. Namque imprimis, si major sit universalis, & minor particularis, atque utraque affirmativa, dantur termini in quibus nulli, Album Cygnus, Lapis. Termini verò in quibus omni possunt esse sensitivum, animal, equus. Si vero major sit particularis, & minor universalis sive utraque sit affirmativa, sive negativa, dantur termini in quibus omni, album, animal, corpus: & in quibus nulli, album, lapis, corvus. Si autem utraque sit affirmativa, termini in quibus omni sunt album, animal, cygnus. Et in quibus nulli album, animal, nix.

Duo colliguntur cōsectaria, primum in hac 2. figura non esse perfectū syllogismu. Secundum, nullā conclusionem affirmativam in ea inferri.

l *At neque si*) Sexta conclusio. Ex utraque præmissa particulari quocunque modo se habeant quoad affirmationem, vel negationem, nihil colligitur. Hac rejicit quatuor modos inutiles. Termini in quibus omni sunt album, animal, homo: in quibus nulli, album animal, animatum. Ita patet ex sexdecim modis, qui in hac figura effici possunt, quatuor tantùm rectè concludere, nempè Cesare Camestres, Festino, Baroco.

m *Perspicuum etiam est*) Duo consectaria ex dictis infert: unum est omnes hujus figuræ syllogismos esse imperfectos, quia perficiuntur quibusdam, quæ vel necessario in ipsis terminis insunt, cujusmodi est conversio (nam convertentes enunciationes necessariò colliguntur ex sumptionibus imperfecti syllogismi) aut ut suppositiones sumuntur, cujusmodi est deductio ad impossibile. In hoc enim probationis genere supponimus præmissas concedi ab adversario, similiterque contradictorium consequentis. Alterum est in hac figura nullam conclusionem affirmativam colligi, sed negativas duntaxat alias universales, alias particulares.

Modi inutiles secundæ figuræ.

1 Cum ambæ sumptiones sunt universales affirmativæ.
2 Cum ambæ sumptiones sunt universales negativæ.
3 Cum major est particularis negativa, & minor universalis affirmativa.
4 Cum major est particularis affirmativa, & minor universalis negativa.
5 Cum major est universalis & minor particularis, ambæ affirmativæ.
6 Cum major est universalis, & minor particularis, ambæ negativæ.
7 Cum major est particularis, & minor universalis, ambæ affirmativæ.
8 Cum major est particularis, & minor universalis, ambæ negativæ.
9 Cum ambæ sumptiones sunt particulares affirmativæ.
10 Cum ambæ sumptiones sunt particulares negativæ.
11 Cum ambæ sumptiones sunt particulares, major affirmativa, minor negativa.
12 Cum ambæ sumptiones sunt particulares, major negativa, minor affirmativa.

EXPLA-

EXPLANATIO CAPITIS SEXTI, DE TERTIA RATIOCINATIONIS Figura.

SVMMA CAPITIS.

Xplicat primo quæ sit tertia figura, deinde omnes modos syllogismorum, qui in ea construi possunt, percurrit. Tertia figura, inquit, est, in qua utrumque extremum universim affirmatur, aut negatur, aut alterum affirmatur, alterum negatur de medio termino. Modi verò utiles primus est ex utraque universali affirmativa, qui dicitur Darapti, secundus ex utraq; item universali, majori negativa, minori affirmativa, qui vocatur Felapton. Tertius ex majori particulari affirmativa, & minori universali affirmativa, qui est Disamis. Quartus ex majori universali affirmativa, minori particulari affirmativa, nimirum Datisi. Quintus ex majori particulari negativa, & minori universali affirmativa, qui dicitur Bocardo. Sextus & ultimus, ex majori universali negativa, & minori particulari affirmativa, videlicet Ferison. Reliqui inutiles in fine commentarii opponentur.

COMMENTARIVS.

Quid sit tertia figura strictè sumpta. Disputat de tertia figura quam ita definit. Tertia figura est, in qua utrumq; extremū universim affirmatur, aut negatur, aut alterum affirmatur, & alterum negatur de medio termino. Vbi cōprehendit quatuor dūtaxat hujus figuræ modos ex utraq; sumptione universali. Vt tamen hæc figura ad omnes suos modos se

Quid in tota sua latitudine accepta. fundit, ita definietur. Tertia figura est, in qua medius terminus utrique subjicitur extremo. Medium autē in hac figura illud, inquit est, de quo utrumque extremum prædicatur. Qua

Quid sit medium in hac figura. de causa non obtinet in ea naturalem locum ut in prima figura, sed extra ipsa extrema ponitur, & ultimum dignitatis locum sortitur, cum semper subjiciatur Majus extremum est, quod à medio termino longius distat: semper enim prædicatur tam in sumptionibus, quam

Quid majus extremum. in conclusione. Minus extremum est, quod ad medium terminum propius accedit Namque licet in sumptionibus prædicetur: in conclu-

Quid minus extremum. sione tamen subjicitur. Porro per literam R. quæ primo loco ponitur, significatur majus extremum, per T medius terminus.

Primus rectè concludendi modus in hac figura. a *Terminis igitur)* Incipit decurrere modos hujus figuræ, atque inprimis docet ex utraque sumptione universali affirmativa rectè colligi particularē affirmativā, qui modus vocatur Darapti. Eū verò probat ostēsive per reductionē ad Darii, cōversione minoris, docetq; posse eundem confirmari tum deductione ad impossibile, tum etiam syllogismo expositorio. Nā rectè sequitur, omne T est R ergo hoc T verbi gratia, P est R, siquidem est singularis sub universali, rursum bene sequitur, omne T est S, er-

CAP. VI.

E*T si eidem alterum omni, alterum nulli, aut utrumque vel nulli, vel omni competat: figuram quidem talem tertiam nuncupo. Medium autem in ipsa id dico, de quo utraq; prædicantur. Extrema verò ea, quæ prædicantur. Atque majus extremum id voco, quod a medio longius distat. Minus autem id, quod est eidem magis propinquum. Ipsum verò medium extra quidem extrema ponitur: positione tamen est ultimum. Atqui perfecta quidem neque hac in figura fit ratiocinatio, erit tamen potentia terminis tam universalibus quam non universalibus ad medium sumptis.* a *Terminis igitur universaliter sumptis, cum R atque S omni T competunt: necessario tum ipsum R alicui competet S. nam cum convertatur affirmativum T cuipiam competet S. Quare cum R quidem omni T insit: ipsum autem T cuipiam competat S. necesse est ipsum R alicui competere S. fit enim ut patet ratiocinatio per primam figuram. Licet etiam demonstrationem ejusdem facere, ducendo ad id quod fieri nequit. Insuper designatione hoc pacto, nam cum utrumque omni competat T. si quippiam sumatur ipsorum T. seu P. huic profecto, & R & S competent: quare ipsum R cuipiam competere S. Rursus si R quidem nulli T competat, S autem omni eidem insit: erit necessario ratiocinatio, quia R non omni S competere concluditur, idem namque demonstrationis erit utique modus, si S. T. propositio convertatur, Deducendo etiam ad id quod fieri nō potest hic demonstrabitur modus: perinde ut & precedens est demonstratus.* b *At si S. quidem*

go hoc T. ostendendo P, est S tunc sic, P, quod est individuum T, est R & S. ergo aliquod S est T. Cum ergo quidquid sequitur ex consequẽte, sequatur ex antecedente, fit, ut si ex præmissis hujus syllogismi expositorii sequatur hæc conclusio: sequi etiam debeat ex illis aliis præmissis, quę erant in Darapti, quas cõsequuntur præmissæ hujus syllogismi. Subjungit deinde alium modũ utilem ex utraq; sumptione universali, majori negativa, & minori affirmativa, qui dicitur Felapton. Poteftq; probari ostẽsive, & deductione ad impossibile, itemq; syllogismo expositorio. Hic enim syllogismus in Felapton. Nullum T est R. omne T est S. ergo aliquod S non est R. ita confirmatur, P non est R. P est S. ergo quoddam S non est R.

Secundus modus.

b *At si S quidem*) Asserit alios duos modos qui fieri possũt ex minori universali negativa esse inutiles: quia dantur in eis termini in quibus omni & in quibus nulli. In priori quidem, cum major est affirmativa, termini in quib. omni, sunt animal, equus, homo: in quibus nulli, animal, inanimatum, homo: In posteriori autẽ in majori etiam negativa termini in quibus omni sunt animal, equus, inanimatum: termini in quibus nulli, homo, equus, inanimatum.

Duo modi inepte concludendi.

c *At verò si*) Tradit modos qui cõstant altera præmissa universali, & altera particulari docẽs ex utraq; præmissa affirmativa rectè concludi. Idq, sive major sit particularis, & minor universalis, ut in Disamis: sive major sit universalis, & minor particularis, ut in Datisi. Vterque horum modorum reducitur ad Darii. Prior conversione majoris, & transpositione præmissarum. Posterior sola conversione minoris: Addit hos duos modos posse etiã probari tum per deductionem ad impossibile, tum etiam per syllogismum expositorium.

Duo modi bene colligẽdi in 3. fig. ex affirmativis.

d *At si alter*) Subjicit alium modum utilem ex majori particulari negativa, & minori universali affirmativa: qui dicitur Bocardo. Quia verò hic modus probari non potest ostensive, demonstrat ipsum per deductionem ad impossibile, revocando ad Barbara, docetq; posse eũdem probari syllogismo expositorio, sicuti, & præcedens. Deinde ait syllogismum ex majori universali affirmativa, & minori particulari negativa non esse utilem. Termini in quibus omni sunt animatum, homo, animal. Termini in quibus nulli, animatum, lapis, animal.

Alius modus rectè concludẽs ex negativa, & affirmativa.

Addit autẽ quandò in hoc modo minor est simul vera cum sua subcontraria, nõn posse dari terminos in quibus nulli: v.g. cũ his præmissis, omne animal est vivens, quoddam animal non est homo, non posse esse simul veram hanc conclusionem: ergo nullus homo est vivens, quia cũ minori est simul vera hæc ejus subcõtraria, quoddam animal est homo: si enim hæc proposi-

Modus è contrario colligens ineptus est

nulli T competit, R autem omni idem insit: non erit ratiocinatio sanè. Termini essendi, animal, equus, homo: non essendi, animal, inanimatum, homoque sumantur. Neque cum utrumque de nullo T prædicatur, ratiocinatio fiet. Termini essendi animal, equus, inanimatum: non essendi homo, equus, inanimatum, sumantur: atque inanimatum in medio collocetur. Patet igitur hac etiã in figura, si universales sumantur termini, quando erit ratiocinatio, & quãdo non erit. Nam cum utrq; termini affirmativi ponũtur: erit ratiocinatio sanè: atq; extremum extremo cuipiam competere concludetur. Sed cum uterq; terminorum sumitur negativus, nõ erit: cum alter tamen est negativus, alter affirmativus, si major quidem sit negativus, minor verò affirmativus, erit utiq; ratiocinatio, atq; extremum extremo non omni competere concludetur. Si verò è contra ponantur, non erit: ut demonstravimus. c *At verò si alter sit universalis ad medium, alter particularis: si uterq; quidem affirmativus sumatur, necesse est ratiocinationem fieri: sive major sit, sive minor universalis. Nam si S quidem omni T non competat, R autem cuipiam insit eidem, necesse est ipsum R competere cuipiã S. cum enim affirmativum, ut diximus convertatur, ipsum T sanè cuipiam competet R. quare cum S quidã omni T competat: ipsum autem T cuipiam insit R, ipsum S profectò cuipiam competet R. quare & ipsum R cuipiam competet S. Licet etiam demonstrare ratiocinationem eandem deducendo ad impossibile, uti præcedentes ratiocinationes demonstrabantur, Insuper designationes perinde atq; antea fecimus, Rursus S quidem cuipiã insit T, ipsum autem R omni eidem competat, necesse est R cuipiam competere S. erit enim idẽ demonstrationis profectò modus. Licet etiam demonstrationem hujusce facere modo deducẽdo, ad id quod fieri nequit: perinde atq; præcedentes ratiocinationes demonstrabantur. Et item designationes perinde atq; antea fecimus.* d *At si alter affirmativus sumatur, & sit affirmativus ipse universalis: dum minor quidem affirmativus est, erit ratiocinatio sanè: nam si S quidem omni competat T. ipsum autem R cuipiam non sit eidem. necesse est ipsum R non omni competere S. nam si omni competet, & S omni competet T. ipsum etiam R profectò omni competet T. At cuipiam non inesse supponebatur. Ostendit autem & præter deductionem: si quippiam ipsorum T sumatur, cui non competit ipsum R. Sed cum major terminus est affirmativus, minor verò particularis negativus, non erit ratiocinatio sanè, veluti si R quidem omni competat T. ipsum autem S cuipiam non sit eidem: termini essendi sint animatum, homo, ac animal. Non essendi verò sumi non possunt*

propositio nullus homo est vivens, sit simul vera cum præmissis, sumpta pro minori illa subcontraria minoris, scilicet, quoddam animal est homo, infertur in Ferio, ergo quoddam animal non est vivens, quæ est contradictoria minoris prioris syllogismi.

Rursus sumpta pro majori illa, quæ jam antea erat, nempè omne animal est vivens: & pro minori eadem subcontraria, videlicet, quoddam animal est homo, infertur in Datisi: ergo quidam homo est vivens, quæ est contradictoria hujus, nullus homo est vivens, quæ antea dicebantur posse esse simul vera cum præmissis: Minori ergo existente simul vera cum sua subcontraria non possunt dari in hoc modo termini in quibus nulli. Docet autem probari posse hunc modum inutilem, quia minori existente universali negativa cum majori universali affirmativa, nihil infertur, ut ostensum est supra. Quare nec minori existente particulari negativa cum eadem majori aliquid colligitur, cum nihil sequatur ex consequente bonæ consequentiæ, quod non sequatur ex antecedente.

Ex univer. negativa. & particulari affirmativa cõsurgunt duo modi, alter utilis alter inutilis.

e *At si terminorum*) Statuit ex aliis duobus modis, qui fieri possunt altera præmissa universali negativa, altera particulari affirmativa, eum, qui constat majori universali negativa, & minori particulari affirmativa, esse utilem, posseque revocari ad Ferio conversione minoris. Hic autem modus appellatur Ferison. Deinde cũ qui constat majori particulari affirmativa; & minori universali negativa ait esse inutilem. Termini in quibus omni sunt, animal, corvus album. Termini in quibus nulli, animal, scientia, album.

Alii duo modi inutiles ex utraque negativa.

f *Nec etiam*) Ait duos alios modos, qui fieri possunt utraque præmissa negativa: majori particulari, & minori universali, vel contra majori universali, & minori particulari, inutiles esse: quia dantur termini: in quibus omni, & in quibus nulli. Admonet tamen cum minor est particularis negativa simul verã cũ sua subcontraria: & major universalis negativa, non posse dari terminos in quibus omni, v. g. cum his præmissis, nullum animal est lapis, quoddam animal non est homo, non posse esse veram hanc conclusionem, ergo omnis homo est lapis, quia cum illa minori est simul vera hæc ejus subcontraria, quoddam animal est homo. Nam si hæc esset vera, omnis homo est lapis, sumpta hac subcontraria minoris, aliquod animal est homo, quæ supponitur vera: inferretur in Darii, ergo quoddam animal est lapis, quæ est contradictoria illius majoris prioris syllogismi, nullum animal est lapis. Docet autem posse probari hunc modum esse inutilem, quia utraque existente universali negativa nihil colligitur, ut supra demonstratum est, ergo nec minore existente particulari negative.

possunt: si S cuipiam insit T, cuipiam autem non, nam si R quidem nulli competat S, ipsum autem S, cuipiam insit T, ipsum profecto R cuipiam non competet T. at omni inesse supponebatur. Praterea si R quidem omni T competit: ipsũ autem S cuipiam inest eidem, ipsum R profecto cuipiam competet S, at nulli inesse supponebatur. Sed dandum est, ut antea fecimus: nam cũ sit indefinitum cuipiam non inesse: & id quod nulli competit vere dicere liceat, cuipiam non inesse. Si vero nulli insit ratiocinatio, nõ constet, ut antea patuit. e *At si terminorum universalis quidem sit negativus, particularis verò affirmativus: cum major quidem est negativus, minor vero affirmativus, erit ratiocinatio sanè. nã si R quidem nulli T competat, S autem cuipiã insit eidem: ipsum R profecto cuipiam non competet S. erit enim rursus prima figura S T. propositione conversa. Sed cum minor est negativus, non est ratiocinatio sanè. Termini essendi animal, corvus, album. Non essendi, animal, scientia, ac album sumatur, atq; album mediũ sit utrorumq;.* f *Nec etiam cum uterq; ponitur negativus: atq; alter est universalis, alter particularis. Termini cum minor est universalis ad medium non essendi quidem animal, scientia, album, essendi vero animal, corvus, albumque sumatur. Sed cum major est universalis, minor verò particularis: non essendi quidem corvus, nix, albumq; sumatur, essendi vero sumi non possunt, si S cuipiam insit, T cuipiam nõ insit. Nam si R quidem omni competat S, ipsum autem S cuipiam insit T, ipsum R profecto cuipiam competet T. at nulli inesse supponebatur, sed ex indefinito demonstrandum est.* g *At vero neq; si uterq; cuipiam insit ipsi medio, aut non insit, aut alter cuipiam, alter non omni conveniat, aut indefinite ratiocinatio ullo pacto efficietur Termini communes omnium, animal, homo, album, non essendi autem animal, inanimatum albumq; sumatur. Patet igitur & hac in figura quando erit ratiocinatio, & quando non erit, & si ita se habeant termini, quemadmodum diximus ratiocinationem fieri necessario, & si ratiocinatio sit terminos necessario, ita esse dispositos.* h *Patet etiam & hujusce figura ratiocinationes omnes imperfectas esse: nã universa assumptis quibusdam perficiuntur. Et insuper fieri non posse, quo per hanc figurã universalis unquam aut affirmativa, aut negativa conclusio inferatur.*

Expellun-

g *At vero neque*) Rejicit quatuor modos inutiles, qui fieri possunt utraque præmissa parti-

tur 4. modi inutiles ex utraq; particulari. culari, sive utraque sit affirmativa, sive utraque negativa, sive major affirmativa, & minor negativa, sive contra minor affirmativa, & major negativa. Termini in quibus omni communes omnibus sunt animal, homo, album. Termini in quibus nulli animal, inanimatum, album. Ita patet ex sexdecim modis hujus figuræ sex tantummodo utiles esse, nempe Darapti, Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison. Quos si adjungas quatuor directè concludentibus in prima figura, & totidem in secunda, invenies omnes modos utiles directè concludentes in omnibus figuris quater denario numero contineri.

Duo consectaria. h *Patet etiam*) Ex dictis duo colligit, alterum est omnes modos hujus figuræ esse imperfectos. Alterum nullum eorum colligere conclusionem universalem, sed omnes particularem, tum affirmativam, tum negativam.

Modi inutiles tertiæ figuræ.

1 Cum major est universalis affirmativa, & minor universalis negativa.
2 Cum ambæ sumptiones sunt universales negativæ.
3 Cum major est universalis affirmativa, minor particularis negativa.
4 Cum major est particularis affirmativa, minor universalis negativa.
5 Cum major est particularis, minor universalis, & ambæ negativæ.
6 Cum major est universalis, minor particularis, & ambæ negativæ.
7 Cum ambæ sumptiones sunt particulares affirmativæ.
8 Cum ambæ sumptiones sunt particulares negativæ.
9 Cum ambæ sunt particulares, major affirmativa, & minor negativa.
10 Cum ambæ sunt particulares, major negativa, & minor affirmativa.

QUÆSTIO. UNICA.

VTRVM ARISTOTELES REcte probaverit Syllogismos tertiæ figuræ per expositorium.

ARTICVLVS I.

DEFINITVR, AC DIVIDITVR Syllogismus expositorius.

Syllogismus expositorius quid. EXpositorius syllogismus est is, qui constat medio termino singulari, loco generis intelligimus syllogismum: differentia est, constans termino singulari, per hoc enim differt ab iis, qui hactenus in tribus figuris explicati sunt. Oportet verò medium terminum ita esse singularem, ut si res aliqua individua, quæ nec sit cõmunicabilis pluribus, nec idem re cum ea, quæ pluribus communicabilis est: alioquin non erit apta ad syllogismum expositorium. Hac de causa ineptè concludit hic syllogismus, ut notavit Marsilius in 1. p. 6. art. 8 & alii Scholastici, essentia divina est Pater: essentia divina est Filius: ergo Filius est Pater, quanvis enim essentia divina sit res singularis: est tamen realiter communicabilis pluribus personis re ipsa distinctis, quæ proinde de se invicem prædicari non possunt, quanvis de essentia prædicentur: similiter non valet, Filius non est Pater. Filius est essentia divina: ergo essentia divina non est Pater, quoniam Filius etsi est res singularis, & *Marsil.* minimè communicabilis: identificatur tamen cum essentia, quæ multis communicari potest, quanvis alii rejiciant hunc secundum syllogismum propter fallaciam accidentis. Negatio enim Patris convenit Filio, quatenus virtute distinguitur ab essentia: quare nequimus absque fallacia tribuere eandem negationem Patris essentiæ ob identitatem cum Filio.

Si medii termini unitas hæc sit, adeò perspicua est vis colligendi syllogismi expositorii, ut ab ea id nomen acceperit, quasi rem, unde, quam concludit, ipsis sensibus exponat, unde etiam non abs re demonstratio sensibilis dici solet. Quod aliqui ex eo provenire autumant, quia nititur illis duobus principiis per se evidentibus: quæcunque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se: quæcunque ita sunt affecta ad aliquid tertium, ut alterum sit idem cũ illo, alterum non idem, non sunt eadem inter se. Verum nisi hæc principia ita interpretentur, ut eundem habeant sensum, quem principia regulativa ab Aristotele adducta in primo hujus libri cap. videlicet, dici de omni, & dici de nullo, multum decipiuntur. Enimverò syllogismus expositorius fieri potest, in quo majus & minus extremum neque re, neque ratione formali sint idem: & tamen conclusio sequatur vi formæ, ut si quis ita concludat Socrates est intellectivus: Socrates est risibilis, ergo aliquod risibile est intellectivum. Vbi vides tam risibile, quam intellectivum re, & ratione differre à Socrate, qui est medius terminus. Expositorii nomen. Hujus syllogismi efficacitas quo nitatur principio.

mus, quare absque vi illorum principiorum constat expositoria illatio, & ex alia parte positis iisdem principiis non continuò syllogismus est formalis, ut patet in illis, quos in terminis divinis confecimus. Nisi ergò hi autores ita explicent illa principia ut nominis identitatis non intelligant determinatè nec formalē, nec realem, sed eam, quæ satis est, ut termini de se verè affirmentur: perperam sentiunt, tunc autem non differunt hæc principia a regulari vis, quæ Aristoteles inculcavit, & in hunc modum proponi possunt.

A. ist.

Quo pacto illud principiū explicandum.

Quæcunque extrema ita sunt affecta ad medium, ut veram cum illo efficiant enuntiationem, veram etiam efficiunt, cum de se affirmantur. Quæcunque verò ita se habent ad medium, ut alterum eorum de illo negari possit, de se quoq; verò negantur. Paulò aliter hæc proposuit Aristoteles, ut in primo capite visum est, quia voluit regulas præscribere primę figuræ, quæ evidentior est, & norma, ad quam cæteræ reducuntur, ut manifestæ esse possint: nos tamen ita principia constituimus, ut cæteris etiam figuris immediatè inservire queant.

In quibus figuris syllogismi concludant, quādo omnes termini sunt singulares.

Fiunt expositorii syllogismi in omnibus figuris, sed non semper eodem modo: si enim constituit non solùm medio termino singulari (quod omninò fieri necesse est) sed etiam utraque sumptione singulari, duobus tantum modis colligent in prima figura. Primò ex utraque sumptione affirmativa: secundò, ex majori negante, & minori affirmante: quod exemplis facilè patebit. In secunda figura colligent tribus modis: primò ex utraque præmissa affirmante: secundò ex majori negante, & minori affirmante: tertiò è converso ex majori affirmativa, & minori negativa. In tertia duobus modis: uno ex utraque sumptione affirmante, altero ex majori negativa, & minori affirmativa.

In 1. figura. In secuda. In tertia.

Quando constant aliquo termino cōmuni.

At si medius tantum terminus fuerit singularis, & alioquin propositiones saltem aliquæ communes extiterint in prima figura tot erunt modi, quot in syllogismis de medio communi ab Aristotele explicatis. In secunda verò non modò erunt quatuor vulgari negativè concludentes, sed totidem alii affirmativam colligentes conclusionem. Primus quidem ex universalibus sumptionibus infert universalem: secundus ex majori universali, & minori particulari concludit particularem. Tertius e sumptionibus converso ordine collocatis universalem. Quartus ex utraque particulari particularem etiam elicit conclusionem. Hi quatuor modi quia tres abrogant syllogismorum leges, concludunt enim ex utraque particulari, & ex particulari universalem: ac demum in secunda figura affirmativè, revocari possunt ad primam figuram (si cui difficiles videantur) majoris tantum conversione: primus quidem, & tertius ad primum modum: secundus verò, & quartus ad tertium. Possunt quoque ostendi per deductionem ad impossibile: primus, & tertius in Bocardo: secundus & quartus in Ferison: quod exemplis facilè est ostendere. In tertia figura nunquam plures sunt modi, quam duo superius inculcati.

In 1. figura. In secūda. In tertia.

ARTICVLVS II.

AN ARISTOTELES RECTE PRObaverit syllogismos tertiæ figuræ per expositorium.

Pars negativa suadetur primo.

EX multiplici capite culpari posset Aristoteles, quod in probandis hujus tertiæ figuræ syllogismis usus fuerit expositorio syllogismo. Primo, quoniam inter principia syllogismorum perfectiva hoc enumeratum non est. Secundo, quod quam multi in cæteris figuris perinde atque in tertia reperiuntur expositorii syllogismi, ergò vel nullius, vel omnium modos hac ratione debuit confirmare. Tertiò, quoniam utitur syllogismis expositoriis in tertia figura constructis, de quibus perinde dubitare possumus, num rectè concludant, ac de cæteris in eadem figura collocatis. Quartò evidentior est collectio per syllogismos, quam probatio per expositionem, ergò non fuit hæc adhibenda. Probatur antecedens. Syllogismus est consequentia formalis, in exponendo autem utimur consequentia à propositione universali ad singularem, quæ non est formalis, cum ponatur aliquis terminus in consequente qui non erat in antecedente: & particulari ad singularem, quæ plerumque est falsa, ut patet in hoc exemplo: aliquis oculus est necessarius ad videndum, ergo sit oculus dexter.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Affirmativa pars statuitur, & probatur.

Dicendum nihilominus est & ostensionem per syllogismum expositorium optimam esse, & oportunè hoc loco ab Arist. institutam, atque confectam. Hæc est communis omnium interpretum sententia: atque prima hujus pronunciati pars ab ipso Arist. in contextu probata est, & sic confirmatur. Quidquid sequitur ex consequente, sequitur ex antecedente, ut est Dialecticorum regula: sed cōclusio syllogismi imperfecti sequitur evidenter ex præmissis syllogismi expositorii, quæ sunt consequens sumptionum imperfecti syllogismi ergo rectè concludetur ab ipsis sumptionibus. Tota ratio dilucida fit hoc exemplo. Fiat syllogismus in Darapti ad hunc modum. Omne corpus est quantum: omne corpus est substantia: ergo aliqua substantia est quanta. Tunc sic, omne corpus est quantum, & omne corpus est

sub-

substantia, ergo hoc corpus est quantum, & hoc corpus est substantia: si enim universalis est vera, omnes singulares veræ sunt. Iam sic. Hoc corpus est quantum, hoc corpus est substantia, ergo aliqua substantia est quanta: ubi vides hanc ultimam consequentiam rectè sequi ad præmissas syllogismi expositorii, quæ cum inferantur ex sumptionibus syllogismi in Darapti, manifestè concluditur ex iisdem sumptionibus formaliter confici eandem conclusionem.

Quomodo utendū sit expositione, cum altera præmissa est particularis. Sed quando modus habet unam præmissam particularem, quia non licet ex illa inferre aliam præmissam expositorii syllogismi, alio modo expositione utendum est. Accipiendum nimirum est sub medio termino aliquid singulare, ratione cujus vera sit particularis propositio, & ex eo conficienda est singularis sumptio, quæ simul cum alia desumpta ex universali, juxta priorem exponendi modum, efficiat expositorium syllogismum concludentem eandem illationem, quam imperfectus syllogismus inferebat: quod facile ostendi potest in Disamis acceptis his terminis, homo, albus, animal. Et hanc probandi rationem indicavit Aristoteles in capite secundo hujus libri.

Objectio. Contra eam tamen sic objicies. Ex propositione particulari, non semper licet colligere singularem, ut patet in exemplo adducto in quarto argumento. Respondent Lovanienses, propositionem particularem, quam Aristoteles ad syllogismum admittit, & quæ tantum verè particularis est habere sensum disjunctivum, non disjunctum: sub illa verò, quæ in sensu disjunctivo est vera: licet designare aliquid singulare determinatum, ut palam est: at propositio in argumento adducta ut vera sit, sumi debet in sensu disjuncto, ex qua proinde non constat Aristotelicus syllogismus. Quod vero Aristoteles in sensu tantum disjunctivo particulares propositiones acceperit, præter communem Autorum sensum, illud est argumento, quod in conversionibus sub particulari simpliciter accepit singularem, cujus rei aliam ibidem inculcavimus rationem.

Responsio. *Arist.* *Lovan.*

Cur in tertia figura expositione utendum sit. Secunda pronunciati pars erat, opportunè usum fuisse Aristotelem hoc probationis genere in tertia figura: eam interpretes ita communiter probant. Tametsi in cæteris figuris expositorii syllogismi conficiantur, sumpto medio termino singulari, tamen quia naturæ singularis magis congruit ut subjiciatur, quam ut prædicetur, & in tertia figura perpetuo medius terminus subjicitur, in ea maximè naturalis est syllogismus expositorius, cùm constet medio termino singulari. Addunt alii in secunda figura non magis evidentem esse ratiocinationem ex medio singulari, quam communi, quod nascitur ex eodem fonte, nam medium singulare propterea efficit demonstrationem magis conspicuam, quia reducit probationem ad conditionem magis limitatam, & sensibilem: atqui in secunda figura, cum medium perpetuò prædicetur, subit conditionem rei communis: ergo non efficit evidentiorem consequentiam, quam ipsum commune. Demum in aliis figuris colliguntur conclusiones universales, ad quas inferendas nihil inservit expositorius syllogismus. In tertia verò omnes conclusiones sunt particulares, quæ per expositorium rectè conficiuntur. Hinc facile est ad objecta respondere.

Diluuntur argumenta initio posita. Ad primum respondetur superius numerata fuisse ea tantum principia perspectiva, quæ omnibus figuris communia sunt, at syllogismus expositorius, non ob rationes à nobis assignatas, esse proprium tertiæ figuræ: quare non oportuisse statim initio numerari. Ad secundam satis responsum est inter probandam secundam pronuntiati partem. Ad tertium respondetur cum Aphrodisæo expositorium syllogismum tertiæ figuræ evidentiorem esse, quam illum, qui in eadem figura constat medio communi, quia rem ad sensum penè deducit. Ad quartum fatendum est cum eodem Aphrodisæo ad hunc locum, & cæteris interpretibus collectionem præmissarum syllogismi expositorii ex sumptionibus imperfecti syllogismi non esse formalem, ut argumentum rectè probat: at negandum est esse minus evidentem, quam illationem syllogismi imperfecti: est enim evidens ad sensum, ubi omnes homines; v. g. sunt bipedes, Socratem, quem constat etiam evidenter esse hominem, bipedem esse, & idem est de collectione singularis ex particulari accepta in sensu disjunctivo, ut paulò ante diximus.

EXPLANATIO CAPITIS VII.

Pertractavit hactenus modos omnes, & conjugationes tam utiles, quam inutiles in tribus figuris, nunc statuit communia quædam pronuntiata ad uberiorem intelligentiam eorum, quæ dicta sunt. Primum est, si utraque sumptio particularis sit, sive affirmativa, sive negativa, nullam conclusionem rectè colligi.

a Sumpto

Primum quando utraque sumptio est particularis. a *Sumpto vero)* Secundum pronunciatum est, si sumptiones ita se habeant, ut major sit affirmativa, sive universalis, sive particularis, & minor universalis negativa, semper colligi conclusioně particularem, in qua minus extremum negetur de majori, seu quod idē est, colligi indirecte conclusionem. Hisce verbis complexus est Arist. duos modos in omnibus figuris rectè concludentes. quorum alter constat majori universali affirmativa, & minori universali negativa: alter majori particulari affirmativa & minori universali negativa. Prior vocatur Fapesmo in prima figura: posterior Frisesom in secunda. Prior dicitur à quibusdam Faresmo, posterior Frisemo. In tertia demum prior appellatur Fapemo, posterior Fitesmo. Hi omnes modi reducuntur ostensive ad Ferio servatis iis, quæ significant consonantes in ipsis repertæ. Illud tamen observandum est, ut in reducendo Faresmo ad Ferio universali affirmativa fiat particularis.

2. quando major est affirmativa minor negativa.

3. circa indefinitam. b *Patet etiam)* Tertium est eandem prorsus fieri ratiocinationem in omnibus figuris, si pro particulari affirmante accipiatur indefinita, quod idem in negationibus intellige. Quartum est, omnes syllogismos imperfectos perfici per syllogismos primæ figuræ, quod ostendit tum in iis, qui ostensive, tum in iis, qui deductione ad impossibile perficiuntur.

4. de syllogismorum perfectione.

Quintum de reductione Darii, & Ferio. c *At vero)* Quintum est, omnes modos, etiam Darii, & Ferio posse revocari ad duos modos universales primæ figuræ Barbara, & Celarent. Cum autem omnes modi imperfecti ad quatuor perfectos primæ figuræ reducantur, si probatum fuerit Darii, & Ferio revocari ad Barbara, & Celarent, utique probatum fuit, omnes in universum modos revocari ad Barbara, & Celarent: quia ad illos omnes modi secundæ figuræ revocantur: universales quidem ostensivè, particulares verò deductione ad impossibile: sed Darii, & Ferio revocantur per impossibile ad modos secundæ figuræ: Darii ad Camestres, Ferio ad Cesare sumpto utrobique opposito conclusionis pro minore: ergo de primo ad ultimum Darii & Ferio revocantur mediate ad Barbara, & Celarent. Nec incommodum judicari debet, si syllogismes alioqui perfectiores scilicet Darii & Ferio ad minus perfectos, uti sunt Cesare, & Camestres revocentur: cum illi, qua ex parte particularem colligunt conclusionem, his imperfectiores sint.

De quibus ratiocinationibus dictum est. d *Ratiocinationum igitur)* concludit tandē explicatum satis esse, quemadmodum ratiocinationes, quæ constant ex præmissis de inesse affectæ sint, id est, quam vim & naturam habeant in sua quæque figura. Tum quæ sunt diversarum figurarū, qua ratione distinguantur.

 Con-

CAP. VII.

Ex his etiam quæ dicta sunt, patet omnibus in figuris cum no sit ratiocinatio, affirmativis scilicet, aut negativis utrisque terminis & particularib. sumptis, nullū penitus fieri necessarium. a *Sumpto vero affirmativo ac negativo, si negativus sumatur universalis extremi minoris ad majorem ratiocinationem fieri semper, veluti si A quidem omni B aut cuipiam insit: B verò nulli competat C. Nam si convertantur propositiones, necesse est ipsum C cuipiā A non inesse. Similiter & in cæteris figuris: semper enim per conversionē fit ratiocinatio.* b *Patet etiam indefinita propositionē eandem omnib. figuris ratiocinationē efficere positā loco particularis affirmativa. Patet insuper ratiocinationes imperfectas omnes per figuram perfici primā. universa enim aut recta demonstratione, aut deductione ad id, quod fieri nequit perficiuntur. At utroque modo prima fit plane figura. Nam si recta perficiuntur demonstratione, universe perficiūtur conversione: conversio vero figuram primam efficiebat: sin vero demonstratur deductione ad id, quod fieri nequit, falso posito ratiocinatio fit per primam figuram, velut ultima in figura. Si A & B omni competant C, ipsum A cuipiam competit B. nam si A nulli competet B, ipsum autē B omni C inest, A nulli competet C. At omni inesse supponebatur: idem & in cæteris fiet.* c *At vero licet universas ratiocinationes ad universales primæ figuræ ratiocinationes reducere patet enim per illas secundæ ratiocinationes figuræ perfici. quanquā non similiter omnes perficiuntur: sed universales quidē negativa conversa: utraque vero particularium deductione ad id, quod fieri nequit. At particulares ratiocinationes primæ figuræ: & per se quidem ipsæ perficiuntur. Licet autem ipsas & per secundā figuram ostendere, deducendo ad id, quod fieri nequit, veluti si A quidem omni B competat: B vero cuipiam insit C. ipsum A sane cuipiam competet C. nam si nulli competet & inest cuilibet B, ipsum profecto B nulli competet C. Hoc enim fit per secundam figuram. Similis erit demonstratio ratiocinatione etiā negativa, nam si A quidem nulli B competat, B verò cuipiam insit C. ipsum A profecto cuipiam non competet C. nam si ipsi quidē competet omni, nulli autem inest B, ipsum B profecto nulli competit C, at hoc erat media sane figura. Quæ cum ita sint, cum universa quidem ratiocinationes figuræ mediæ ad universales ratiocinationes figuræ primæ reducantur, particulares verò ipsius primæ figuræ ad ratiocinationes figuræ mediæ reducātur, patet particulares quoque primæ figuræ ratiocinationes ad universales ejusdē figuræ ratiocinationes reduci. Figuræ vero tertiæ ratioci-*

 natio-

Constat enim non tantum differre medii collocatione, sed etiam revocatione ad duos illos modos universales primæ figuræ: ad quos aliæ quidem sola conversione protinus rediguntur, aliæ deductione ad impossibile, aliæ non continuò, sed quibusdam intercedentibus.

nationes, si universales quidē sint termini, per universales continuo ratiocinationes primæ figuræ perficiuntur, sin verò particulares sumātur, per ratiocinationes ad illas jam sunt particulares quæ sunt in prima figura, ista autem reducta Quare & ratiocinationes particulares figuræ tertiæ, ad eadem utique reducuntur. Patet igitur omnes ratiocinationes ad universales ratiocinationes figuræ primæ reduci. d Ratiocinationum igitur hæ, quæ demonstrant esse atque non esse, dictæ sunt quomodo sese habeant; & per se ipsas quæ sunt ex eadem figura: & inter sese quæ sunt ex diversis figuris.

AD CAP. SEPTIMVM.

COLLIGVNTVR EX DICTIS regulæ figurarum.

Quatuor regulæ omnibus figuris cōmunes.

EX iis, quæ Aristoteles quatuor hisce capitibus docuit, colligi possunt: tum communia quædam theoremata omnibus figuris, tum propria singularum. Communia omnibus sunt quatuor. Primum ex utraque sumptione particulari nihil vi formæ concluditur. Secundum ex utraque negativa nulla conclusio vi formæ colligitur. Tertium, si altera sumptionum fuerit particularis, conclusionem quoq; particularem esse necesse est. Quartum: si altera sumptionum fuerit negativa, conclusio etiam negativa prodibit.

Alia duo recentiorum documenta.

Ad hæc duo quædam documenta adjungunt recentiores. Alterum est, medium terminum in altera saltem præmissarum complete distribuendum esse, hoc est, accipiendum, ferè pro omni re, pro qua accipi potest, alioqui, si in antecedente sumatur pro una tantum parte eum qua conjunctum sit magis extremum, cum minus extremum alteri tantum parti adnecti possit, ineptè in consequente unum extremum alteri attribuetur quod facilè est exemplis demonstrare. Alterum documentum est, nullum terminum, qui non fuerit distributus in antecedente, distribuendum esse in consequente, quod simili ratione patet: & hoc exemplo illustratur. Omne vivens est quantum, omne vivens est substantia, ergo omnis substantia est quanta Etenim conclusio est falsa, quia terminus, substantia, qui in sumptionibus distributus non est, in consequente distribuitur, & hinc nascitur, ut duo illi modi primæ figuræ indirectè concludentes Baralipton & Fapesmo, & si constent sumptibus universalibus, universalem conclusionem non inferant: quoniam majus extremum, quod in conclusione subiicitur, cum sit prædicatum propositionis affirmativæ, non distribuitur in sumptionibus. Idem est de omnibus modis tertiæ figuræ.

Tres regulæ singulis figuris propriæ.

Theoremata singulis figuris propria hæc sunt. Primum in prima figura ex majori sumptione particulari, aut minori negativa nihil vi formæ colligitur. Secundum in secunda figura ex majori particulari, aut utraque propositione affirmativa nihil formaliter concluditur. Tertium in tertia figura ex minori negativa nihil efficitur. Hæc non alia egent probatione, quam brevi discursu per utiles omnium ac singularum figurarum modos, qui quoniam perfacilè à quocunque fieri potest, à nobis hoc loco omittendus esse videtur.

QUÆSTIO I.

VTRVM NVMERVS FIGVRARVM rectè constitutus sit.

ARTICVLVS PRIMVS.

TRES TANTVM ESSE SYLLOgismorum figuras.

Opinio Galeni de 4. figura suadetur. Aver. Galen.

AVerroes in commentario sequentis capitis attribuit Galeno inventionem quartæ syllogismorum figuræ, qua in re fides habetur Averroi: nam in operibus Galeni, quæ extant, nullam hujus rei facit mentionem. Sequuntur Galenum recentiores aliàs non indocti, quorum sententia his poterit stabiliri fundamentis. Numerus figurarum nascitur ex complicatione medii termini cum extremis, sed hæc est quadruplex; ergo figuræ erunt quatuor. Major est Aristotelis in superioribus capitibus: & patet ex ipsius figuræ definitione: describitur enim apta complicatio terminorum ad conclusionem inferendam: complicatio autem non est extremorum duntaxat inter se, sic enim complicantur in una propositione, sed cum medio termino. Minor probatur: Medius terminus aut prædicatur de utroque extremo, & fit secunda figura, aut utrique subjicitur, & resultat tertia: aut subjicitur majori, & prædicatur de minori: aut è contra subjicitur minori, & prædicatur de majori & consurgunt aliæ duæ: quod vero ea figura in qua medium prædicatur

tur de majori extremo, & subjicitur minori, sit idonea (nam opposita complicatio constituit primã figuram Aristotelicam) ostenditur hoc syllogismo. Omnis homo est animal, omne animal est substantia, ergo quædam substantia est homo: nam animal quod est medium, prædicatur de homine, qui cum in conclusione prædicetur, est majus extremum illius syllogismi. Deinde hic, & similes syllogismi inferunt conclusionem vi formæ: & possunt probari per reductionem ad priores modos primæ figuræ: ergo efficiunt propriam, & accommodatam ratiocinationis figuram.

Tres tantũ esse syllogismorum figuras asseritur Arist. Aver. Aristotelica tamen, & vera sententia est, non plures esse syllogismorum figuras, quàm tres. Id supposuit hoc loco Philosophus: probavitque late in cap. 22. & 23. hujus libri, Averroes etiam cap. sequenti, & cæteri interpretes cum Aristotele: ut autem à nobis probetur, ut quæ appareat vis duarum rationum, quibus utitur Averroes: sciendũ est ex tribus terminis,

Qui terminus sit majus extremum, qui minus. quibus syllogismus constituitur, illum vocari majus extremum, qui præstantiorem in syllogismo obtinet locum: illum præstantiori loco esse, qui prædicatione eminet: illum minus præstanti, qui subjicitur: nec enim alia ratio dignitatis in partibus propositionum commodior fingi potest. Cæterum hæc major, minorve præstantia non eodem modo spectatur in omnibus figuris: nam in ea dispositione, in qua medius terminus alteri extremo subjicitur, & de altero prædicatur, illud extremum est majus, quod prædicatur de medio, illud minus quod eidem subjicitur. In reliquis verò dispositionibus, cum utrumque extremum aut prædicetur, aut subjiciatur medio, attendenda est major dignitas, vel ex ordine ipsarum propositionum, ita ut majus extremum sit ille terminus, qui collocatur in majori: minus extremum is, qui ponitur in minori: vel certè ex propositione, quæ probanda proponitur: figura enim inventa est ad concludendam aliquam propositionem nobis oblatam, de cujus veritate dubitatur: ille igitur terminus, qui in quæstione prædicatur in secunda, & tertia figura, majus extremum censeri debet.

Posita asfertio probatur. Ex his evidenter concluditur, plures figuras quam tres omninò esse non posse: cum fingi nequeat quartus ille modus conjungendi medium terminum cum extremis. Si enim recte constitutum est illum extremum esse majus, quod de medio prædicatur, fieri omninò repugnat, ut medius terminus de majori extremo prædicetur, & minori subjiciatur: ne minus præstantem locum majori extremo concedamus. Vnde colligitur illum syllogismum, qui in primo argumento adducitur, esse in prima figura, sed habere præmissas transpositas, & inferre conclusionem indirectam in Baralipton: quem illationis modum haud Aristoteles ignoravit: sed cum naturalis non sit, ad indirectos cum cæteris Philosophis revocavit. Vocatur verò illiusmodi illatio nõ naturalis ab Averroe, quia nihil minus expectabat ratio naturalis concipiens, quam ut inferretur id, quod subjiciebatur medio termino, de illo, quod de eodem medio prædicabatur. Ratio enim naturalis postulat, ut id, quod affirmatur, aut negatur de aliquo subjecto, affirmetur etiam, aut negetur de omnibus sub eo contentis (quæ sunt illa duo principia, quibus Aristoteles regulavit eam compositionem syllogisticam, in qua medius terminus alteri extremo subjicitur, & de altero prædicatur) quando verò id, quod collocatur sub medio, prædicatur de ea forma, quæ medio inest, necessariò est prædicatio indirecta, & non naturalis. Aver. Naturalis illatio quæ sit.

Objicitur pro Galen. 1. Ecce tibi medici, ut Galenum propugnent, reclamantes satis esse transpositionem præmissarum ad variandum modum in eadem figura, si retineatur eadem medii constitutio: ergo etiam sufficere ad constituendam novam figuram, si medium sedem mutet, ut in proposito syllogismo contingit. Antecedens probant ex Aristotele, qui in secunda figura duos illos modos posuit Cesare & Camestres, tanquam diversos, at ii nullum aliud discrimen habent, quam conversum earundem propositionum ordinem, ac proinde conversæ conclusionis illationem: si enim sumantur hi termini, Lapis, Animal, Homo, & fiat prior propositio negans, posterior affirmans, constituetur Cesare, & inferetur: nullus lapis est homo, verbi causa, iisdem verò assumptionibus mutatis per idem medium animal, concludetur in Camestres: nullus homo est lapis. Idem videre est in duobus modis tertiæ figuræ, Disamis, & Datisi, in quibus eædem sunt propositiones contrario ordine constitutæ & modò convertentem inferunt conclusionem, modò conversam. Adduntsecundò falsum esse omnes modos quartæ figuræ constare ex propositionibus primæ transpositis, quanvis enim id in proposito syllogismo verisimile appareat, in hoc tamen est apertè falsum: nulla substantia est quantitas, omnis quantitas est accidens, ergò aliquod accidens non est substantia: si enim propositiones hujus syllogismi transponantur, etsi minor negativa, quæ in prima figura nihil concludit: nec responderi potest hanc conclusionem colligi remotè per suam conversam, quoniam particularis negativa, ut scitum est, non convertitur. Secundò.

Vera sententia magis explicatur & defenditur.

Potuerunt medici minus esse sollicitici de quatuor figuris in syllogismo, quam de quatuor humoribus in corpore: nec enim si una figura destituatur, continuò ægrotabit, ut corpus absque quarto humore. Negamus igitur parem esse rationem in secunda, & tertia figura, ut varientur modi, atque ut varientur figuræ per illam mutationem medii: nã distinctio modorũ in secunda, & tertia figura non sumitur, uti diximus, ex proportione extremorum ad medium: sed vel ex ordine ipsarum propositionum, vel, quod magis probamus, ex prædicato conclusionis, quod semper collocari debet in majori propositione, ut supra visum est. At in prima figura, cum extrema dijudicentur ex ordine ad medium, quocunq; modo se habeant propositiones, semper majus extremum est illud, quod de medio prædicatur. Vnde etiam sequitur, falso assumi à discipulis Galeni medium variare sedem respectu extremorum in quarta figura, cum perpetuò prædicetur de minori extremo, & collocetur sub majori Hinc etiam patet, syllogismum negativum proxime adductum ad primam figuram pertinere: quod enim subjiciunt constare minori negativa: non probat esse extra primam figuram, sed esse illius modum inutilem, & naturaliter, sed directe nihil colligere: quamvis indirecte inferat conclusionem ibi assignatam. Nec verò ille modus Aristotelem fugit, cum illius mentionem faciat cap. sequenti, & ab ejus discipulis dicitur Fapesmo, & Frisesomorum, si majorem habeat particularem.

Alio argumento utitur Averroes ad quartã figuram demoliendam: quo ostendit in ea cõcludi idem de se ipso: quod prosequi omittimus: & quia non habet majorem vim, quam præcedens, & quia ex dictis facile intelligetur.

Satisfit primæ objectioni.

Primum verò argumentum pro Galeno abunde solutum est, cum ostenderimus, non posse fieri plures, quam tres complicationes medii cum extremis. Ad secundum respõdemus prædictos syllogismos ita concludere vi formæ, ut

Satisfit secundæ.

oblique tantum, & non directe aliquid inferant: figuras autem nõ constitui per se à Philosophis, præsertim verò ab Arist. nisi ex modis naturaliter, & directe concludentibus, quanvis in iisdem reperiantur indirecti modi, cum quibus, si nominare velint illum quem vocant quartam figuram, ad primam omnino revocent, necesse est, ut ex dictis manifestum relinquitur.

ARTICVLVS II.

ALIA QVAEDAM OBIECTA adversus numerum figurarum dissolvuntur.

Qvanvis difficile nõ esset ex dictis nonnulla dubia minoris momenti, quæ contra figurarum numerum afferri solent, expedire: plenioris tamen doctrinæ causa ea seorsim volumus enodare. Primum est: aliqui dantur syllogismi optime concludentes, qui ad nullam figuram ex trib. spectare possunt, ergo figurarum doctrina non est exacta. Antecedens tribus patet exemplis. Primo, hic est optimus syllogismus: Omne non vivens est non homo, nullus lapis est vivens, ergo nullus lapis est homo, ex opposito enim cõsequentis probe colligitur oppositum antecedentis, quod verò iste syllogismus in nulla sit figura, patet: nam in secunda, vel tertia esse nequit, cum medium ponatur in extrema: si ponatur in prima, cum habeat minorem negantem, oportebit in ea admittere plures modos directos, quã quatuor ab Aristotele numeratos. Secundò, nullum non vivens est homo, nullus lapis est vivens, ergo nullus lapis est homo: est syllogismus ex duabus negativis optimè concludens. ergo deposcit novam figuram. Tertiò, benè sequitur, si nullus homo esset sensitivus, nullus homo esset animal: sed omnis homo est animal, ergo omnis homo est sensitivus, & tamen hæc ratiocinatio in nulla est figura, cum habeat præmissam negativam, & colligat conclusionem affirmantem: contra quod Arist. de tribus figuris statuit.

Primum objectum.

Secundum.

Secundũ, hic est in Barbara: omne intellectivum est animal, omnis ac solus homo est intellectivus, ergo omnis, ac solus homo est animal, & tamen conclusio est falsa ex præmissis veris. Tertium, in Darii reperiuntur syllogismi inepte concludentes: ejusmodi sunt, omne individuum cujusdam speciei infimæ est homo, aliquis equus est individuum cujusdam speciei infimæ, ergo aliquis equus est homo. Item omne animal est corpus, aliqua substantia est animal, ergo aliqua substantia est corpus: hujus n. syllogismi conclusio est indirecta: cum tamẽ Darii modus sit directus: Quartũ, si in Bocardo tertiæ figuræ habeatur ratio solius conclusionis ad dijudicandum majus, & minus extremum, licebit inferre quodcunque extremum de alio, illud enim quod in conclusione illatũ fuerit, majus semper censebitur: atqui si hoc fiat, dabitur in eo modo antecedens verũ, & cõsequens falsum, ut patet in hoc syllogismo, aliquis lapis non est vivens, omnis lapis est substantia, ergo aliquod vivens non est substantia.

Tertium.

Quartum.

Ex propositionibus infinitis quomodo syllogismi sint constituendi.

In syllogismorum constructione nonnulla observanda sunt, ex quibus perfacile erit proposita argumenta dissolvere. Vnum est propositiones de prædicato infinito, si sint affirmativæ, æquipollere negativis, si sint negativæ, affirmativis. Vnde syllogismi, qui ex illis constan-

conflantur ut formales sint, cōtrariam dispositionem habere debent, ac ii qui ex propositionibus de prædicato finito constituuntur: veluti si in prima figura ex propositionibus finitis, & absolutis nequit esse minor negativa, ex infinitis non potest esse affirmativa, & sic in cæteris. Alterum advertendum est, non esse admittendam in syllogismo particulam exclusivam duplici de causa: prima, quia exclusiva habet vim duarum propositionum, per quas exponitur, quarum altera est affirmativa, altera negativa, ac proinde plures quam duas præmissas attribuit syllogismo: secunda, quia plerumque est in causa, ut varietur acceptio terminorum, ut contingit in hoc. Omne risibile est animal: omnis ac solus homo est risibilis: ergo omnis ac solus homo est animal: quē constat vitiosum esse ratione illius particulæ exclusivæ. Demum retinendum est quod supra docuimus, universales propositiones non esse accipiendas in sensu copulato, sed in copulativo, particulares verò non in disjuncto: sed disjunctivo. Cur particulares disjunctivè exponendæ sint, ibi diximus, oportere autem universales copulativè exponere hoc exemplo constat. Omnia elementa sunt quatuor, aqua & terra sunt elementa, ergo aqua & terra sunt quatuor, est enim vitiosa consequentia, quia major propositio non potest vera esse, nisi in sensu copulato.

Particula exclusiva in syllogismo non admittenda.

Vniversales propositiones copulativè; particulares disjunctivè accipiendæ.

Diluitur primum objectum.

His animadversis ad primum objectum negandum est antecedens: & ad primum exemplum respōdemus, præterquam quod ille syllogismus constet terminis infinitis, habere quinque terminos, scilicet non vivens, non homo, vivens, lapis, homo, quo etiam vitio laborat secundus syllogismus, ut attendenti patebit. Emendaretur tamen, si in minore diceretur nullus lapis est non vivens, ut fieri oportet, ne varietur terminus, qui in majori subjectabatur, tunc enim minor propter prædicatum infinitum æquipollet affirmativæ, essetque modus Barbara. Tertius syllogismus si aliquid concludit, id efficit ratione cujusdam propositionis affirmativæ in majori subintellectæ. Nā hæc: Si nullus homo esset sensitivus, nullus homo esset animal, est vera ratione hujus, quæ supponitur concessa, omne animal est sensitivum, cujus etiam meritò syllogismus constat utraque affirmante universali, fitque in Barbara.

Diluitur secundum.

Ad secundum objectum patet ex dictis particulam exclusivam vitiare illū syllogismum.

Diluitur tertium.

Ad tertium respondetur illud signum, omnes in majori propositione non distribuere subjectum complete pro omnibus individuis ratione alterius signi consequentis cujusdam, hoc enim signum determinat, omne ad solam speciem humanam, & tunc minor est falsa, si species per eadē sumatur, sin accipiatur pro specie equina, erunt quatuor termini. Ad secundum syllogismum ejusdem objecti respondendum est, non esse idem, propositionem & conclusionem indirectam, quod perperam aliqui suspicantur: ut enim propositio sit indirecta, sat est, ut id, quod est quasi forma, prædicetur de eo, quod se habet veluti materia, at conclusio indirecta non dicitur, nisi in qua minus extremum de majori cōcluditur, quod in proposito syllogismo non accidit, ut planum est. Ad quartum quid respondendum sit patebit ex quæstione sequenti, ubi explicabitur an in cæteris figuris à prima modi indirectè concludentes reperiantur.

QVÆSTIO II.

VTRVM IN SECVNDA ET tertia figura sint modi indirectè concludendi.

ARTICVLVS I.

DIVERSAE AVTORVM SENTENTIÆ confirmantur.

Tametsi Aristoteles duos tantum modos indirectè concludentes in prima figura constituerit, Fapesmo & Frisesо, consentiunt omnes Dialectici, tres alios admittendos esse, videlicet Baralipton, Celantes & Dabitis. Cur verò Aristoteles horum trium modorum non fecerit mentionē, ea ratio reddi potest, quoniam eum syllogismū in his præsertim capitibus, pro sumptionibus tantum acceperit, non censuit modum diversum, nisi eum, qui habet sumptiones diversas à modis directis, cujusmodi sunt modi Fapesmo, & Friseso: nam Boralipton, Celantes, & Dabitis, secundum præmissas nihil differunt à modis Barbara, Celarent, & Darii, solumque differunt penes conclusionem, inferunt enim indirectè convertentes earum: quas hi modi directè concludunt. Dubitatio porrò est an in secunda & tertia figura reperiantur modi indirecti, quanvis eos prætermiserit Aristoteles.

In prima figura quinque sunt modi indirecti.

Scotus quæstione 24. hujus libri, & post eum nonnulli recentiores affirmativam partem sequuti sunt, & in secunda figura quatuor constituunt modos indirectos, Cesare, & Camestres, cum indirectè concludunt, Frisesо & Bocardo, quem modum solus Scotus agnoscit, & ... cit alium quem recentiores vocant Faresmo; eo quod nihil differat à Camestres, nisi

Sententia affirmantes suadetur. Scotus.

quod inferat particulariter, quod Cameſtres univerſaliter colligit. In tertia verò figura ſex collocant modos indirectos, Darapti, Diſamis, Datiſi, Fapeſmo, Friſemo, & Baroco, quem ſolus Scotus admittit. Probatur hæc ſententia primo ex Ariſtotele initio hujus ſeptimi capitis: aſſerit enim, cum ſumptiones ita habent, ut major affirmativa ſit ſive univerſalis, ſive particularis: minor autem univerſalis negativa, in omnibus figuris colligi particularem conclufionem, in qua minus extremũ negetur de majori ubi complexus eſt illos duos modos Fapeſmo, & Friſemo: ergo ex mente Philoſophi concedendi ſunt hi ſaltem duo modi, & cum par ratio ſit eorum, quos adduximus, omnes erunt admittendi. Secundò, quidquid ſequitur ex conſequente bonæ conſequentiæ, ſequitur ex antecedente: ſed ex concluſione, quæ colligitur in Ceſare ſecundæ figuræ, & Darapti tertiæ, cæterisque modis enumeratis, colligitur ejus convertens, ut perſpicuum eſt, ergo eadem colligetur ex iiſdem præmiſſis: atqui ab eiſdem præmiſſis non poſſunt directo colligi convertens, & converſa: ergo altera eſt indirecta conſequutio. Sotus lib. 3. Summul. ca. 5. & 6. admittit quidem indirectos modos in his figuris, ſed pauciores, quam cæteri.

Primò. — *Secundò.* — *Sotus.*

Pluribus hodie placet oppoſita ſententia, ſcilicet in ſecunda, & tertia figura non eſſe modos indirectè concludentes: quam doctrinam deſumunt ex Ariſtotele 5. & 6. cap. præcedentibus, in quorum primo ſtatuit majus extremũ in ſecunda figura eſſe illum terminum, qui propinquior eſt medio: cùm verò in hac figura medium ſemper prædicetur, is terminus cẽſetur illi vicinior, qui perpetuò prædicatur, id eſt non ſolum in præmiſſis, ſed etiam in cõcluſione: quare in hac figura quicunque terminus in concluſione prædicetur, ille erit majus extremum. In cap. verò 6. docet majus extremũ tertiæ figuræ eſſe illud, quod magis diſtat à medio, hoc eſt, qui nõ modo in ſumptionibus, ſed etiam in concluſione prædicatur, nam medius terminus in tertia figura perpetuò ſubjicitur: unde is terminus qui nec in concluſione ſubjacet, magis à medio removetur. Hinc evidentem, ut opinantur, rationem deducunt. Modus indirectus eſt ille, in cujus concluſione minus extremum de majori prædicatur: ſed in ſecunda, & tertia figura id nunquam accidit, ergò nullus modus in eis reperitur, qui indirectè concludat. Major eſt clara ex ipſius modi indirecti deſcriptione. Minor patet ex doctrina Philoſophi hactenus explicata, ſi enim majus extremum in his figuris eſt, quod in concluſione prædicatur, fieri nunquam poteſt, ut minus de majori dicatur, eſto concluſio convertatur: nimirum, ut in prima figura nequit minus extremum de medio prædicari, & majus ſubjici, nunc eo ipſo, quod aliquis terminus de medio prædicatur: ſit majus extremum: ita in ſecunda, & tertia nequit minus extremum in concluſione prædicari, quoniam illud extremum, quod prædicatur majus eſt.

Sententia negãs probatur autoritate Ariſt. — *Probatur ratione.*

ARTICVLVS II.

VTRAQVE SENTENTIA PROBAbilis judicatur.

HVjus quæſtionis reſolutio, ut ex articulo præcedente palam eſt, tota depẽdet ex cognitione majoris extremi in ſecunda, & tertia figura, qua in re tres omninò ſunt opiniones, ut ſuperius attingebamus. Prima aſſerit majus extremum eſſe illud, quod in majori propoſitione collocatur: majorem verò propoſitionem eſſe, quæ prolationis ordine prior producitur. Hanc indicat Scotus loco citato: docet expreſſe Sotus li. Sũmul. 5. c. 5. & 6. Secunda, quam tradunt nonnulli recentiores, appellat majus extremum eum terminum qui prædicatur in quæſtione: ſupponunt enim concluſionem in ſyllogiſmo cõfirmandam prius proponi per modum quæſtionis, ut ſi quis proponat hanc quæſtionem, utrum nullus lapis ſit homo: terminus, homo, eſt majus extremum: ſi accipiatur pro medio termino, animal, ut illatio ſit naturalis, oportet conſtituere ſyllogiſmum in Cameſtres hoc modo, Omnis homo eſt animal: nullus lapis eſt animal: ergò nullus lapis eſt homo. Si autem quæſtio eſſet, utrum nullus homo ſit lapis, & occurrat idem mediũ, animal, fiet ſyllogiſmus in Ceſare, & non in Cameſtres, ad hunc modũ, nullus lapis eſt animal, omnis homo eſt animal: ergò nullus homo eſt lapis: ut vides majus extremum etſi colligatur ex prædicato quæſtionis, perpetuò tamen collocari in majori propoſitione. Tertia denique ſententia, & quæ ad mentem Philoſophi magis accedere videtur, eſt majus extremum eſſe illud, quod in concluſione prædicatur, ſive illa ſit converſa, ſive convertens.

Tres opiniones de majori extremo in 2. & 3. figura. — *Scotus.* — *Sotus.*

His poſitis manifeſtum eſt, quid reſpondendum ſit ad quæſtionem juxta has diverſas ſententias, nam qui priores duas ſequuntur, indirectos modo neceſſario admittunt, ut prioris ſententiæ argumenta ſatis confirmant. Cùm enim majus extremum ſit illud quod ponitur in majori, vel quod prædicabatur in quæſtione: & concluſio illata in Ceſare, Cameſtres, Darapti, & aliis modis enumeratis converti poſſit ſimpliciter, ita ut ſubjiciatur, quod erat in majori, vel quod in quæſtione prædicabitur, ſic con-

Iuxta priores duas ſententias dantur modi indirecti.

Fundamentum oppositæ sententiæ solvitur.

consequens, ut si conclusio convertatur, illatio sit indirecta. Qui hanc defenderit sententiam, ad argumentum pro altera opinione ex Aristotele desumptum respondebit: Aristotelem non explicuisse majus, & minus extremum secundæ, & tertiæ figuræ in tota sua amplitudine, sed in modis tantum directis, & hoc re vera esse, quod prædicatur in conclusione: at si universim loquendum sit, majus extremum esse, vel quod in majori collocatur, vel certe quod prædicatur in conclusione.

Iuxta tertiam sententiam.

Qui tertiam opinionem de majori extremo tuebitur, nullum modum indirectum agnoscet: si quis autem videatur indirectè concludere in uno modo: v.c. in Cesare, cum directè concludere in Camestres: & vice versa cū qui videtur indirectè concludens in Camestres, directè concludere in Cesare. Item qui videtur indirectè colligere in Firesino, directe colligere in Festino, & qui indirectè in eo modo, quem Scotus appellat Bocardo, colligere directe in Baroco: cæterum sumptiones esse transpositas, & parum interesse, an major sit priori, an posteriori loco, dummodo contineat in se majus extremū. Pari modo in tertia figura cum modum qui videtur indirectus in Darapti, esse directū in eodem, sed præmissas esse transpositas: & sic in cæteris ejusdē figuræ modis, aut enim directe concludunt in eodem, in quo videbantur indirecte colligere, aut in alio: ut qui videtur indirectus in Disamis, esse directū in Datisi, &c.

Satisfit argumentis primæ sententiæ.

Ad primum vero argumentum prioris sententiæ respondetur, Aristotelē, cū ait illos duos modos semper indirecte colligere, solum de prima figura locutum fuisse, & postquam ostēdit, eos in prima figura indirecte concludere, subjunxit similiter in cæteris figuris conclusionem efficere: quæ verba sic intelligenda sunt, ac si dixisset eandem conclusionem ex iisdem modis inferri in cæteris figuris: quanvis non oporteat, ut indirectè colligatur: quemadmodum in prima figura, sed directè. Ad secundum fatendū est id, quod colligitur ex consequente, probè colligi ex antecedente, hoc est ex iisdem sumptionibus: verum non oportere, ut quæ propositio major erat in prima consequentia, eadem in secunda sit major, sed uti invertuntur prædicatum, & subjectum conclusionis, ita commutatas esse præmissas.

Iudicium autoris de sententiis.

Ex his opinionibus secunda est expeditior: sed prima videtur verior: tum propter locū Aristotelis, quem posterior nō plenè explicat: nam prædictis post illa verba (similiter in cæteris figuris) reddit rationem in hæc verba (semper enim fit per conversionem syllogismus) hoc est, fit syllogismus, in quo conversa conclusio infertur, ut docet eo loco Averroes appellans syllogismū, qui ex illis sumptionibus in quavis figura colligitur, nō naturalem, qui merito dicitur indirectus: tum quia si majus extremū colligēdum esset ex cōclusione, licebit in his figuris quemcunq; terminum de alio inferre, quod quanvis verum sit, cum cōclusio est universalis negativa, aut particularis affirmativa, propter earum conversionē: tamen cum est particularis negativa, uno tantum modo licet inferre, scilicet illum terminum, quia in majori, de eo, qui est in minori, ut patet in exemplo adducto superiori quæstione in ultimo argumento in modo Bocardo: falso quippe cōcludas: aliquis lapis non est vivens, omnis lapis est substantia, ergo aliquod vivens non est substantia, rectè tamen, ergo aliqua substantia non est vivens. Quanquam ad hoc responderi possit, etsi majus extremum sit, quod in conclusione prædicatur, in aliquo modo necessario prædicari certum terminum, illum nimirum, qui in præmissis negabatur, & hunc esse majus extremum: in aliis posse utrumque indifferenter prædicari, & majoris extremi vice defungi.

Averr.

EXPLANATIO CAPITIS OCTAVI.

Orditur à modalibus de necesse.

ABSOLUTA explicatione syllogismorum constantium enuntiationibus absolutis, aggreditur tractationem eorum, qui ex modalibus enunciationibus construuntur, orditurus à modis ex necessario, qui nobiliores sunt, sicuti id, quod necessario, ac semper est, cum cætera paria sunt, præstantiorem habet existendi modum.

CAPVT VIII.

a *QVoniam autem diversum est inesse, & ex necessitate inesse, & contingere inesse (multa enim insunt quidem, non ex necessitate tamen, alia vero neque ex necessitate, neq; insunt omnino, contingunt autem inesse.) Manifestum quod & syllogismum uniuscujusq; horum*

COMMENTARIVS.

Tria sunt genera syllogismorum. Quæ sit syllogismorum materia & forma.

a *Quoniam autem diversum est.* Ostendit triplex esse syllogismorū genus pro triplici distinctione propositionum. Vt enim propositiones aliæ simplices sunt, aliæ ex necessario: aliæ ex contingenti: ita & syllogismi. Cōstant aūt modales syllogismi sua materia, & forma. Materia proxima sunt propositiones, remota termini, item forma eorundē similiter ex figura, & modo constat: habenteq; triplicē figurā, ut absolutu, licet

non eosdem prorsus modos omnes sortiantur.

Duplex est syllogismus modalis.

b *In necessariis quidem)* Syllogismi modales duplices sunt. Vel n. ejusdem generis propositionibus solum constant, hoc est omnibus ex necessario, & hi simplices dicuntur: vel ex propositionibus diversi generis, nempe ex una de necesse, & altera absoluta, vel ex una de necesse, & altera de contingenti, aut alia simili complicatione, & misti appellantur. Docet ergo in his syllogismis, qui constant ex propositionibus de necesse, eodem ferme pacto colligi conclusiones, quo in modalibus, nisi quod propositionum modificatione distinguuntur.

Statuitur conclusio.

c *Eodem enim modo)* Statuit hanc conclusionem, si utraque præmissa sit de necesse, similiter colligitur conclusio in omnibus figuris, atque si utraque sit absoluta: & eodem pacto syllogismi perfecti regulantur per duo illa principia, dici de omni, & dici de nullo, reducunturque imperfecti ad perfectos, quia, inquit, enunciationes de necesse eandem conversionis legem subeunt, quam absolutæ.

Qui syllogismi reduci nequeant

d *In media autem)* Admonet Baroco, & Bocardo non posse reduci ostensivè ad modos perfectos, quemadmodum nec poterant reduci, cum præmissæ erant absolutæ: posse tamen probari, Bocardo per syllogismum expositorium: adde posse etiam probari per deductionem ad impossibile. Sed objiciet aliquis, hic syllogismus est in Darapti, necesse est omne grammaticum esse sciens, necesse est omne grammaticum esse hominem: ergo necesse est aliquem hominem esse grammaticum scientem, & tamen præmissæ sunt veræ, & conclusio falsa: ergo, &c.

Objectio.

Dilutio.

Respondendum est tamen saltem illam minorem propositionem non esse simpliciter necessariam, ut patet ex iis, quæ alibi in hoc libro docuimus.

horum diversus erit: & non similiter se habentibus terminis: sed hic quidem ex necessariis, ille verò in existentibus, ille autem ex contingentibus. b *In necessariis quidem igitur fermè similiter se habet in his quæ insunt:* c *eodem enim modo positis terminis & in iis quæ insunt, & in iis, quæ ex necessitate insunt, vel non insunt, erit & non erit syllogismus: præterquam quod different in eo, quod adjacet terminis ex necessitate inesse, vel nō inesse, namq; & privativum similiter convertitur, & in toto esse, & de omni similiter assignabimus: in aliis igitur eodem pacto ostendetur per conversionem, quod conclusio est necessaria: quemadmodum in eo quod est inesse.* d *In media autem figura quando fuerit universale affirmativum, particulare verò privativum, & rursum in tertia, quando universale quidem prædicativum, particulare verò privativum, non similiter erit demonstratio: sed necesse est exponentes, cui alicui utrumque non inest, de hoc facere syllogismum: erit enim necessarium, & in his: si autem de exposito necessario est, & de illo quodam: nam hoc quod est expositum, ipsum quidem illud aliquid est: fit autem uterque syllogismorum in propria figura.*

CAPITIS IX. EXPLANATIO.

DE MIXTIS EX VNA NECESSARIA, ET ALTERA ABSOLVTA *in prima figura.*

COMMENTARIVS.

Circa syllogismum compositum in 1. fig. aliquæ statuuntur conclusiones.

EXplicato simplici syllogismo ex necessariis cōstante, sequitur disputatio de eo, qui ex altera sumptione absoluta, altera necessaria cōponitur. Subjicit ergo nonnullas conclusiones, quarū prima est. In prima figura, si altera sumptio sit ex necessario, & altera absoluta, colligitur cōclusio ex necessario, non tamē si utravis sit ex necessario, sed major:
1. ut si necesse est omne animal esse substantiam, & omnis homo est animal, necesse erit omnem hominē esse substantiā: item si necesse est nullū animal esse lapidē, & omnis equus est animal, necesse erit nullum equum esse lapidem, quod probatur communibus illis principiis, dici de omni & dici de nullo: Nam si omne animal necessario

CAPVT IX.

COntingit autem quandoque & altera propositione necessaria existente, necessarium fieri syllogismum, veruntamen non utralibet, sed quæ ad majus extremū: ut si A quidē sumptū est, inesse ipsi B ex necessitate, aut non inesse, B vero ipsi C inesse solū, sic enim sumptis propositionibus ex necessitate, A inerit ipsi C aut non inerit. Quoniam enim omni B ex necessitate inest aut non inest A. ipsum vero C aliquid est eorum quæ sunt B. manifestum quod & C ipsi ex necessitate erit horum alterum. a *Si autem A. B, quidem non est necessarium B, C vero necessarium, non erit conclusio necessaria: nam si est cōtingens, A, B, alicui inesse ex necessitate, & per primā, & per tertiam*

tertiam figuram, sed hoc falsum. Contingit enim B. tale esse, cui nulli accidit inesse A. Praeterea & ex terminis palam, quod non erit conclusio necessaria: ut si A quidem sit motus, B. autem animal, in quo autem C. homo: namque homo animal ex necessitate est: verum movetur animal non ex necessitate: neque homo. b *Similiter autem & si privativum sit A, B, eadem enim dem onstratio.* c *In syllogismis vero qui in parte si quod universaliter quidem est necessarium, & conclusio erit necessaria: si autem quod in parte non necessarium, neque privativa, neque praedicativa, existente universaliter propositione. Si autem primo universaliter necessaria, & A quidem omni B insit ex necessitate, B vero alicui C solum insit: necesse utique A alicui C inesse ex necessitate; nam C sub B est, B vero omni A inerat ex necessitate.* d *Similiter autem & si privativus sit syllogismus: eadem enim erit demonstratio, si autem quod secundum partem est necessarium non erit conclusio necessaria: nullum enim impossibile evenit, quemadmodum neque in universaliter syllogismis.* e *Similiter autem & in privativis. Termini, motus, animal, album.*

cessario est substantia, & homo continetur sub animali, necessario omnis homo erit substantia. Item si necessario nullum animal est lapis, & equus est species animalis, necessario nullus equus erit lapis.

2. a *Si autem* A.B.) Si major non sit ex necessario, sed absoluta, & minor ex necessario, non colligi conclusionem ex necessario patet ex incommodo, quod sequitur, si n. talis conclusio infertur, utique ex ipsa conclusione, & ex minori de necesse colligetur propositio particularis ex necessario in prima & tertia figura: siquidē ostensum jam est, ex duab. sumptionib. de necesse semper inferri conclusionē de necesse, ut si quis argumentetur: Omne B est A. omne C necessario est B ergo omne C. necessario est A. Ex hac conclusione minori ita licet argumentari. Omne C necessario est A. omne C necessario est B. ergo aliquot B necessario est [illegible] em colligitur in prima figura si minor cō[illegible] r, at enim id quod colligitur verum non [illegible] t n. propositio quamvis vera sit, non [illegible] st necessaria, utpote si sumatur in reingenibus, qualis est hæc, omne animal, ubi particularis ex necessario, nem[illegible] od animal necessario vigilat, falsa est. Pateteque res apertior in hoc exemplo, omne ani[illegible] movetur, omnis homo necessario est animal: igitur omnis homo necessario movetur: ubi conclusionis falsitas manifesta est.

3 b *Similiter autem*) Eadem ratio erit, si major sit negativa, non enim semper conclusio recte colligetur, ut nullum animal currit, necesse est omnem hominem esse animal, ergo necesse est nullum hominem currere, ubi conclusio necessario falsa est, quamvis absoluta vera esset.

4 c *In syllogismis vero*) Docet, si sumptio universalis fuerit ex necessario, colligi conclusionem ex necessario, non tamen si sumptio particularis fuerit ex necessario: recte enim sequitur: necesse est omne animal vivere, aliquod corpus est animal, ergo necesse est aliquod corpus vivere: quod ostenditur communi illo principio, dici de omni: nam si omne animal necessario vivit, & aliquod corpus sub animali continetur, necessario consequitur, ut aliquod corpus ex necessitate vivat.

d *Similiter autem*) Eadem, inquit, ratio est in syllogismo negativo, nam si necesse est nullum animal esse lapidem, & aliquod corpus est animal, necesse erit aliquod corpus non esse lapidem, quod probatur per principium dici de nullo.

Responsio. e *Si autem quod secundum partem est*) Si minor, inquit, quæ est particularis, fuerit ex necessario, non colligitur conclusio ex necessario, sed absoluta, quia si hæc colligatur, nihil inde falsum, nec impossibile eveniet: quemadmodū nec si ex minori universali de necesse colligatur conclusio absoluta: si enim colligatur conclusio universalis ex necessario, ostensum jam fuit sequi falsam conclusionem, si ex minori colligatur particularis conclusio de necesse. Eadem autem ratio est in negativis. Termini idonei ad utranque affirmativam scilicet, & negativam sunt motus, animal, album.

Dubium. Disceptatio est inter Aristotelis interpretes hoc loco, quo nam pacto verum sit ex syllogismo in prima figura constante majori ex necessario, & minori absoluta, inferri conclusionem ex necessario. *Theophr.* Theophrastus, & *Eudem.* Eudemus Aristotelis discipuli non dubitarunt hac in re magistri sententiam deserere, eo potissimum argumento, quod in ea forma detur antecedens verum, & consequens falsum, ut in hoc exemplo patet. Necesse est omne currens moveri, quidam homo currit, ergo necesse est quendam hominem moveri. Hæc tamen objectio facile dissolvi poterit ab eo, qui dixerit Aristotelem in priori parte tantum loqui de enunciationibus absolutis, in quibus positæ conclusionis prædicatum necessario convenit subjecto. In posteriori autem parte loqui de omnibus propositionibus absolutis. Patet autem prædicatum illius minoris non necessario convenire subjecto.

EXPLANATIO CAPITIS X.

DE MIXTIS EX VNA NECESSARIA, ET ALTERA ABSOLVTA IN secunda figura.

COMMENTARIVS.

De eodem syllogismo in 2. figura, 1. Concl.

IN *secunda autem figura*) Differit quonam pacto se habeat in secūda figura ratiocinatio ex altera sumptione de necesse, & altera absoluta, statuitq; has conclusiones, quarū prima est, si universalis negativa fuerit de necesse & universalis, aut particularis affirmativa fuerit de inesse, colligitur cōclusio de necesse in Cesare, Camestres, & Festino. In Cesare, ut necesse est nullum lapidem esse animal, omnis homo est animal, ergo necesse est nullum hominem esse lapidem. Confirmatur autem hæc colligendi ratio, quia conversa majori in terminis, fit syllogismus in prima figura ex majori de necesse, ut necesse est nullū animal esse lapidem, omnis homo est animal, ergo necesse est nullum hominem esse lapidem. Hanc autem collectionem in prima figura rectè se habere ex eo patet, quia demonstratur per cōmune principium, dici de nullo. Nam si necesse est nullum animal esse lapidem: & omnis homo sub animali continetur, necesse erit nullum hominem esse lapidem.

Alex.

Adverte hoc loco cum Alexandro Arist. hoc capite loco pronunciare de necesse cum verbo negato sumere pronunciatū modi contingētis negati, quia nempe idē valet: nullum B contingit esse A. & necesse est nullū B esse A. continētur n. hæc pronunciata in tertio ordine, qui dicitur Iliace, ut cōstat ex iis, quæ in libro interpret. dicta sunt. Burana reprehendit hac in re Alexandrū ajens illi pronunciato, nullum B contingit esse A. non æquipollere hoc, necesse est nullum B esse A sed potius illud necesse est aliquod B non esse A. propterea quod in quarto modo de necesse mutetur quantitas pronūciatorum in quovis ordine ex illis quatuor. Sed non videtur Burana satis perspexisse, quid dicceret: namque in illis ordinibus in quarto modo mutatur quantitas propositionis: quoad modum enunciandi duntaxat, non quo ad sensum, Etenim cum omnes quatuor propositiones omnino æquipollentes sint eandē prorsus quantitatem habere debent. Itaque huic, nullum B necesse est esse A. æquipollet hæc, non contingit aliquod B esse A, quoad modum enunciandi particularis videtur, propter notam particularem, aliquod. Verum quia nota negationis antecedit, reddit notam illam universalem negantem, quandoquidem (non aliquod) idem valet ac nullum ex trita Dialecticorum regula.

Carpitur à Burana Alexander.

CAPVT X.

IN secunda autem figura si privativa quidem propositio est necessaria: & conclusio erit necessaria: si vero prædicativa, non necessaria. Sit enim primum privativa necessaria & A. nulli contingat B. ipse vero C solum insit: quoniam itaque convertitur privativum, & B nulli A contingit, A vero omni inest, quare nulli C contingit B. namque C sub A est. b *Similiter autem & si ad C ponatur privativum: nam si A nulli C contingit, & C nulli A continget: A verò omni inest B, quare nulli B continget C. fit enim prima figura rursus, non igitur neque B ipsi C, convertitur enim similiter. Si autem prædicativa propositio est necessaria, non erit conclusio necessaria: insit enim A omni B ex necessitate, C vero nulli insit solum; Converso itaque privativo prima efficitur figura: ostensum est autem A omni B ex necessitate, C vero nulli insit solum. Converso itaque privativo prima efficitur figura: ostensum est autem in prima quod non necessaria existente privativa, qua ad majus, neque conclusio est necessaria: quare nec in his erit ex necessitate. Præterea, conclusio est necessaria, contingit C alicui A non inesse ex necessitate. Si enim B nulli C inest ex necessitate, neque C nulli B inerit ex necessitate, ipsum vero B alicui A necesse est inesse: siquidem & A omni B ex necessitate inerat: quare & C necesse est alicui A non inesse, sed nihil prohibet A hujusmodi accipere, cum omni C ipsum contingit inesse. Præterea terminos exponentem monstrare liceret, quod conclusio non est simpliciter necessaria, sed his existentibus necessariis, ut sit A animal: B homo: C vero album: & propositiones similiter sint acceptæ. Contingit enim animal nulli albo inesse, & homo utique nulli inerit albo, sed non ex necessitate, contingit enim hominem fieri album, non tamen donec animal nulli insit albo. Quare his quidem existentibus necessaria erit conclusio, simpliciter autem non necessaria.* c *Similiter autem habebit, & in syllogismis in parte: quum enim privativa propositio, & universaliter fuerit, & necessaria, & conclusio erit necessaria: quando autē prædicativa, & universaliter fuerit & necessaria, privativa autem secundum partem nō necessaria, non erit conclusio necessaria. Sit enim primum privativa, & universaliter necessaria, & A nulli B cōtingat inesse, alicui vero C insit. Quoniam*

Impugnatur Buranę responsio.

Nec item placet, quod ait Burana, usurpari hoc loco ab Aristot. contingens pro necessario. Nam si ita res haberet: hæc propositio: nullum B contingit esse A. id est, nullum B necesse est esse A. æquipolleret contingēti; pertineretq; ad secundum ordinē, quia idē valet, ac non est necesse nullū B esse A quæ æquipollet illi, contingēs est nullū B esse A. Aristoteles autem in hoc capite non agit de enunciationibus contingentibus verbi negati. sed de necessariis.

b *Similiter autem etsi ad C)* Pari modo inquit in Camestres rectè fit ratiocinatio, ut omnis homo est animal, necesse est nullū lignū esse animal, ergo necesse est nullum lignum esse hominem. Patet, quia minori simpliciter cōversa, & transmutatis sumptionibus, fiet syllogismus in prima figura, ubi ex majori de necesse, ea nimirum, in quam hæc convertitur, ut necesse est nullum animal esse lignum, omnis homo est animal: ergo necesse est nullum hominem esse lignum. Unde infertur, necesse est nullum lignum esse hominem.

niam itaq; convertitur privativum, & B nulli A continget inesse, A vero alicui C inest: quare ex necessitate B alicui C non inerit. d *Rursus sit prædicativa universaliter & necessaria, & ponatur ad B prædicativum, si itaq; A omni B ex necessitate inest: C vero alicui non inest: Quod itaq; non inerit B alicui C manifestum. Sed non ex necessitate: iidem namq; termini erunt ad demonstrationem, qui & in universalibus syllogismis, sed neq; si privativum necessarium acceptum sit in parte, est conclusio necessaria, nam per eosdem terminos, demonstratio.* CAP.

Secunda conclusio.

c *Similiter autem se habebit)* In syllogismis particularem conclusionē inferentibus, ita se rem habere, inquit: si sit universalis negativa de necesse, & affirmativa particularis de inesse, rectè colligitur conclusio particularis de necesse in Festino, ut necesse est nullam arborem esse animal, aliquod vivens est animal: ergo necesse est aliquod vivens non esse arborem. Probatur, quia conversa majori, fiet ratiocinatio in quarto modo primæ figuræ, nempe in Ferio ex majori de necesse: ut necesse est. animal esse arborem, aliquod vivens est animal; ergo necesse est aliquod vivens non esse arborem: si autem minor fuerit affirmativa de necesse, non colligitur conclusio de necesse, quia facta revocatione ad primam figuram minor erit de necesse, ex qua non recte colligitur conclusio de necesse, ut in superioribus ostensum fuit.

d *Rursus si prædicativa)* Si major universalis affirmativa sit de necesse, & minor particularis negativa de inesse, potest quidem recte colligi conclusio de inesse in Baroco, non tamen de necesse.

CAPITIS XI. EXPLANATIO.

DE MIXTIS EX ALTERA NECESSARIA, ET ALTERA de necesse in tertia figura.

COMMENTARIUS.

De eodem syllogismo in 3. figura.

1. Conclu.

Ostendit in tertia figura in modo Darapti ex una præmissa de necesse, & altera absoluta inferri conclusionem: de necesse, & in Felapton majori de necesse, & minori absoluta inferri cōclusionē de necesse, in reliquis verò præterquā in Bocardo sequi etiā cōclusionē de necesse, dummodo præmissa universalis sit de necesse; aliter enim tātum sequitur conclusio absoluta. In Bocardo vero quæcunque pręmissa sit de necesse, ait sequi conclusionem absolutam, & nō de necesse.

Objectio. Objiciet tamen aliquis, recte sequitur in Bocardo, necesse est aliquod animal non esse hominem, & omne animal est vivēs, ergo necesse est aliquod vivens non esse hominem: si enim non sequitur, contradictoria consequentis erit vera cum antecedente, nempe non necesse est aliquod vivēs nō esse hominē: ac proinde hæc

CAP. XI.

IN postrema autem figura, universalibus quidem existentib. terminis ad medium, & ambæ propositiones prædicativæ si utrelibet necessarium existat, & conclusio erit necessaria. Si autem hoc quidem prædicativum, illud verò privativum sit, quando privativum quidem fuerit necessarium, & conclusio erit necessaria, quando autem prædicativum, non erit necessaria. a *Sint enim primum ambæ prædicativæ propositiones, & a, & b, omni c insit, necessarium vero sit a c. Quoniā igitur b omni c inest, & c alicui b inerit: eo quod universale secundum partem convertitur: quare si omni c inest a ex necessitate, & c alicui b, necessarium est a alicui b inesse: nam b sub c est. Fit igitur rursus prima figura. Consimiliter ostendetur & si b c est necessarium, convertitur enim c cū aliquo a, quare si omni c b, ex necessitate inest, &*

eius æquipollens in primo quadrato, possibile est omne vivens esse hominē, & omne animal esse vivens: ergo possibile est omne animal esse hominē, quæ repugnat majori prioris syllogismi, scilicet, necesse est aliquod animal non esse hominē. Huic objectioni occurrendū est,

Occurritur objectioni.

cū minor est in materia necessaria, recte colligi conclusionem de necesse, ut probat argumētū, quia tamen in qualibet materia non colligitur, ideo negasse Aristotelem, probe inferri, videlicet in qualibet materia.

1. Concl. a *Sint enim primum ambe*) In Darapti si major sit de necesse, & minor de inesse, colligitur cōclusio de necesse, ut necesse est omnē hominem esse animal, & omnis homo est substātia, ergo necesse est aliquam substantiam esse animal. Probatur, quia conversa minori in partē, fit syllogismus in prima figura ex majori de necesse, ut necesse est omnem hominē esse animal, aliqua substātia est homo: ergo necesse est aliquam substantiam esse animal: quam colligendi rationem bonam esse demonstratur primo illo principio quia omnis homo necessario est animal, & aliqua substantia sumitur sub homine, ex quo fit, ut aliqua substantia necessario sit animal. Eadē ratione demonstrabitur, si minor fuerit de necesse, sequitur conclusio de necesse, ut omnis homo est animal, necesse est omnem hominem esse substantiam, ergo necesse est aliquam substantiam esse animal.

Confirmatur similiter per primam figuram, non tamen est convertēda minor, ut in priori, sed major: & minor constituenda est loco majoris, ut maneat semper idem pronunciatū de necesse, & in prima figura major sit de necesse hunc in modū: necesse est omnem hominē esse substantiam, aliquod animal est homo, igitur necesse est aliquod animal esse substantiam, unde infertur, necesse est aliquam substantiam esse animal: si autem sit predicatum necessarium in secundo modo, id est, Felapton, si major negativa sit de necesse, sequitur conclusio de necesse, ut necesse est nullum hominem esse lapidē, omnis homo est corpus, ergo necesse est aliquod corpus nō esse lapidem. Probetur, quia conversa minori fit syllogismus in quarto modo primæ figuræ de majori de necesse, ut necesse est nullum hominem esse lapidē, aliquod corp⁹ est homo, igitur necesse est aliquod corpus non esse lapidem: quæ collectio vim habet ex communi illo principio, dici de nullo. Etenim si necesse est nullū hominē esse lapidem, & aliquod corpus continetur sub homine, necesse erit aliquod corpus non esse lapidem.

2. Conclu. b *Si aūt sit prædicatū*) Si minor affirmativa sit de necesse, & major negativa de inesse, nō colligitur cōclusio de necesse, ut si termini sumātur bonū, animal, equus, & sit vera hæc major,

est, & a, alicui b, inerit ex necessitate. Rursum sit a, c, quidem privationum, b, c, vero affirmativum, privativum autem necessarium. Quoniā igitur convertitur affirmativum, inerit c alicui b, a vero nulli c ex necessitate: neq; b alicui inerit a ex necessitate, nam b sub c est. b Si autem sit prædicatum necessarium, non erit conclusio necessaria. Sit enim b c prædicativum & necessarium, a c vero privativum, & non necessarium, quoniam igitur convertitur affirmativum, inerit & c alicui b ex necessitate. Quare si a nulli c, c vero alicui b, a alicui b non inerit, sed non ex necessitate, ostensum est enim in prima figura quod privativa propositione non necessaria existente, neque conclusio erit necessaria. Amplius per terminos planum fieri posset. Sit enim a bonum b animal: c vero equus, contingit igitur bonum nulli equo inesse, animal autem necesse omni equo inesse sed non inesse aliquod animal non esse bonum, siquidem contingit omne bonum esse. Si autem non hoc possibile, sed vigilare, aut dormire terminum ponendum: omne nanq; animal horum est susceptivum. Si igitur termini universaliter ad medium sint, dictum est, quando erit conclusio necessaria. c Si vero hic quidem universaliter, ille autem in parte utrinq; prædicativis existentibus, si universale sit necessarium, & conclusio erit necessaria. Demonstratio vero eadem quæ & prius, convertitur enim & prædicativum in parte. Si itaque necesse est b omni c inesse, a vero sub c est, necesse est b alicui a inesse, sed si b alicui a, & a alicui b inesse necessarium, convertitur enim. d Similiter & si a, c sit necessarium universaliter existens, nam b sub c, est. e Si vero quod in parte necessarium est, non erit conclusio necessaria: sit enim b c, in parte & necessarium, a vero omni c insit, non tamen ex necessitate, converso igitur b c prima efficitur figura, & universalis quidem propositio non necessaria. quæ autem in parte necessaria, sed cum ita se habeant propositiones, non erat conclusio necessaria, quare nec in his. Amplius & ex terminis manifestū. sit enim a quidem vigilatio, b bipes, in quo autem c, animal: b igitur alicui c necesse est inesse a vero omni c contingit, & a ipsi b non necessarium, non enim necesse est aliquam bipedem dormire vel vigilare. Similiter autem & eosdem terminos ostendetur, etsi a c in parte & necessarium. Si vero hic quidem terminorum sit prædicativus, ille autē privativus, quando universale privativū sit & necessarium & conclusio erit necessaria. si enim a nulli c ex necessitate contingit, c b vero alicui inest, necesse est a alicui b non inesse, quando autem affirmativum necessarium positum sit universaliter existens, aut in parte, aut privativum secundum partem, non erit conclusio ne-

nullus equus est bonus, quia cum sit contingens, vera esse potest, fiet hæc ratiocinatio, nullus equus est bonus, necesse est omnem equum esse animal, ergo necesse est aliquod animal non esse bonum: quæ conclusio falsa est, quia fieri potest, ut omne animal sit bonum.

Præcedentis concl. extensio. c *Si vero hic quidē*) Persequitur institutum in syllogismis, in quibus altera præmissa est particularis, docet quo inprimis, si ex duabus affirmativis, universalis sit de necesse, & particularis de inesse, sequi conclusionem de necesse: quod eodem pacto ostenditur, atque in modis universalibus: conversa enim particulari, fit syllogismus in prima figura, ex majori universali: imprimis enim, cum major est particularis, ita licebit ratiocinari in Disamis, aliquod animal est equus, necesse omne animal esse substantiam, ergo necesse est aliquam substantiam esse equum. Probatur, quia conversa majori, & transmutatis præmissis fit ratiocinatio in prima figura: necesse est omne animal esse substantiam aliquis equus est animal. igitur necesse est aliquem equum esse substantiam, & per conversionem necesse aliquam substantiam esse equum, quæ erat prior conclusio.

cessaria, sed alia quidem eadē, & quæ in prioribus, dicemus, termini vero quando sit universale prædicatum necessarium, vigilatio, animal, homo: medium homo, quando autē in parte prædicativum sit necessarium, vigilatio, animal, album: necesse nanq; est animal alicui albo inesse, vigilatio autem contingat nulli, & non necesse alicui animal, non inesse vigilationem, sed quando privativum in parte existens, necessarium sit bipes motum, animal medium animal. Planum itaq; quod inexistendi syllogismum non est, nisi utraq; sint propositiones inexistentes: sed necessary est, & cum altera solū sit necessaria. In utraq; vero & cum prædicativi, & cum privativi syllogismi sint, necesse alteram propositionem similem esse conclusioni: dico autem similem si inexistens inexistentem: si autem necessaria, necessariam: quare & hoc manifestum, quod non poterit conclusio aut necessaria, aut inexistens esse, nisi accipiatur necessaria, aut inexistens propositio. De necessario itaq; quomodo sit, & quam habet ad existens differentiam, dictum est quasi sufficienter.

Conclu 4. d *Similiter et si*) Eadem est ratio colligendi, quando major est universalis de necesse, ut in Datisi, ut necesse est omne animal esse sensus particeps, aliquod animal est equus, igitur necesse est aliquem equum esse participem sensus. Nam conversa minori, aliquis equus est animal, infertur eadem conclusio in prima figura, ubi probatur per principium, dici de omni, quia necesse est omne animal esse sensus particeps, & equus continetur sub animali, quod si enunciatio particularis sit de necesse, non infertur conclusio de necesse, ut in contextu probatur.

e *Si vero quod in parte*) In Ferison colligitur conclusio de necesse, si major sit de necesse, non autem si minor, quod ostendi potest eisdem rationibus, quibus alii modi comprobati sunt, nimirum revocatione ad primam fig. [illegible] minor sit particularis affirmativa de necesse.

EXPLANATIO XII. CAPITIS,

DE CONTINGENTI NON NECESSARIO.

COMMENTARIVS.

Quid sit contingēs presse sumptum. Priusquam tradat regulas syllogismorū constantium utraqua præmissa, aut altera de contingenti, definit contingens pressè sumptū, de quo solo in præsenti agitur. Ait ergo contingens esse id, quod cum non sit necessarium, si tamen ponatur inesse, nullū sequitur impossibile: probat autem contingens, necesse necessarium, nec impossibile, ac proinde eo posito nullum sequi impossibile, quia non contingens esse est impossibile esse, & necessarium non esse, ut patet in tertio quadrato, ergo contingens esse, quod est ejus contradictorium, erit etiam non impossibile esse

CAP. XII.

De contingenti vero post hæc dicamus, quādo, & quomodo, & per quæ erit syllogismus. Dico autem contingere, & contingens, quod cum non sit necessarium, si tamē ponatur inesse, nihil erit propter hoc impossibile: nanq; necessariū æquivoce contingere dicimus. Quod autem hoc est cōtingens, manifestum, & ex negationibus, & affirmationibus oppositis, nā non contingit inesse, & impossibile inesse, & necesse nō inesse, aut eadem sunt, & consequentia se invicem. quare & opposita his contingit esse, & nō impossibile esse, & non necesse nō esse, aut eadē sunt, aut consequentia se invicem: de omni enim

Objectio.

esse, & non necessarium non esse. Sed objicies, in hac probatione sumitur contingens in communi, ut est idem, quod possibile: sic enim accipiebatur in modalibus, sed hic Arist. loquitur de contingenti presse sumpto, ergo inepta est

Dilutio.

hæc probatio. Occurrendum propterea quod ex contingenti presse sumpto sequitur contingens in commune; ideo dum Aristoteles probat contingēs in commune esse non impossibile, & non necessarium non esse, ex consequenti probare contingens presse acceptum esse nō impossibile, & non necessarium.

Quopacto convertantur propositiones de contingenti presse sumpto.

a *Accidit autem*) Asserit propositiones de contingenti presse sumpto converti ad oppositam qualitatem, quod probat, quia contingens ita sumptum non esse necessarium: quare quod ita contingit esse, contingit etiam non esse, & quod contingit non esse, potest quoque esse.

Divisio cōtingentis supra definiti.

b *Determinatis vero*) Distribuit contingens supra definitum in contingens aptum natum, id est, quod frequentius fit, potest tamen non evenire, qua in re à necessario deflectit. Si tamen impedimenta adimantur, dicetur quodammodo necessarium: & in contingens indefinitum, sive incertum, quod duo sub se mēbra continet, id nimirum, quod raro contingit, & id, quod æque potest cadere in utranque partem.

Contingētis conversio varia.

c *Convertitur*) Ait propositiones de contingenti aptè nato, converti ad oppositam qualitatem in propositiones de contingenti indefinito. Enimvero quod frequentius contingit esse, raro contingit non esse: enunciationes autem de contingenti indefinito, quod æque evenire, & non evenire potest, converti in propositiones de contingenti etiā indefinito: quod similiter potest æquè evenire, & non evenire.

De contingenti ad utrumlibet non est scientia.

d *Scientia verò*) Admonet in contingentibus indefinitis nec versari scientiam, nec demonstrationem, quia cum medium in ea materia non habeat certam aliquam rationē, non magis natum est convenire, quam non convenire: proindeque ex eo magis hoc, quam contrarium colligere fas erit.

De contingenti ut plurimum est sciētia.

e *De apte vero natis*) De iis contingētibus, quæ majori ex parte ita eveniunt, dari potest scientia & demonstratio. Namque bona pars naturalis Philosophiæ in iis posita est, & in disputationibus, consultationibusque ea sæpissime spectantur. Sed & de contingentibus indefinitis fieri ratiocinatio potest, sed ea in quęstionem adduci non solent, qua de re in primo libro Posteriorum, ubi explicabitur, cur ea, quæ casu, & fortuito eveniunt in veram demonstrationem & sapientiam non cadant.

Duo subjiciuntur.

f *Quoniam autem*) Subjicit duo principia regulativa syllogismorum de contingenti in prima

enim affirmatio aut negatio. erit igiter contingens non necessarium, & non necessariū contingens. a Accidit autem omnes, quæ secundū contingens sunt propositiones, converti interse, dico autem non affirmativas cū negativis, sed quæcunq; affirmativā habēt figurā, secundū appositionem, ut contingere inesse: cum eo quod est contingere non inesse, & omni contingere cū eo quod est nulli contingere, & non omni, & alicui, cum eo quod est, alicui non. Eodem autem modo, & in aliis. Quoniam enim quod est contingens, non est necessarium: non necessariū verò possibile est, non inesse planum quod si cōtingit a inesse b, contingit & non inesse: et si omni contingit inesse, & omni contingit non inesse. Similiter autem & in affirmationibus, in parte nanq; eadem demonstratio. verum tales propositiones affirmativa sunt, & non privativa, cōtingit enim ad similitudinem ipsius esse ordinatur, quemadmodum dictum est prius b Determinatis vero his, rursus dicamus, quod contingere secūdum binos dicimus modos, uno quidem quod ut plurimū fit, & deficit necessariū, ut canescere hominem, vel augeri, aut minui, vel omninò quod aptum natum est esse: hoc enim non continuum quidem habet necessarium: eo quod non semper est homo: existente tamen homine, aut ex necessitate, aut ut in pluribus est. Aliud autem indefinitum: quod & sic & non sic possibile: ut ambulare animal, aut ambulāte motum terræ fieri, aut omnino quod à fortuna fit, nihil enim magis sic aptum est natum, quā in contrarium. c Convertitur itaq; & secundū oppositas propositiones utrumq; contingentium: non tamen eodem modo, sed quod natum est esse ei, quod est, non ex necessitate inesse: sic enim cōtingit non canescere hominem: indefinitum autem ei, quod est, nihil magis sic, quam illo modo. d Scientia vero ac syllogismus demonstrativus de ipsis quidem infinitis non est, eo quod inordinatum est medium: e de aptè vero natis est: & ferè rationes & considerationes fiunt de sic cōtingentibus: de illis autem accidit quidem fieri syllogismum non tamen consueverint quæri. Hæc igitur magis determinabuntur in sequentibus. Sed nunc dicamus quando, & quomodo, & quis erit syllogismus, ex contingentibus propositionibus. f Quoniam autem contingere hoc huic inesse dupliciter est accipere: aut enim cui inest hoc, aut cui contingit ipsum inesse, a nanq; contingere de quo b, horum alterum significat: aut de quo dicitur b, aut de quo contingit dici: de quo autem b a, contingere aut omni b, possibile inesse a, nihil differt. Manifestum igitur quod bifariam dici possit a contingere omni b inesse. Primum igitur dicamus, si de quo cōtingit b, & de quo b contingit a quis erit, & qualis syllogismus: sic n. & propositiones utraq; sumūtur

principia regulativa in 1. fig.

prima figura, quæ respondent illis de inesse, nimirum dici de omni, & dici de nullo. Ait ergo hanc propositionem: Contingit omne B esse A, duplicē habere sensum. Prior est, omne id, cui competit B, contingenter est A. Posterior est, omne id, cui contingenter competit B, contingenter est A. similiter hanc propositionem negativam: contingit nullum B esse A. geminum habere sensum. Alter est: contingit, ut nulla res, cui competit B, fit A. alter est, contingit, ut nulla res, cui contingenter competit B, fit A. Istius modi principiis secundum priorem sensum spectatis regulariter syllogismi primæ figuræ, qui constant altera sumptione de contingenti, & altera de inesse: per eadem verò in posteriori sensu regulantur syllogismi compositi ex utraque præmissa de contingenti.

tur secundū contingere, quum vero de quo b inest à cōtingat: illa quidē inexistens, illa autem contingens. Quare ab illis, quæ consimilis sunt figuræ incipiendū, quemadmodum & in aliis.

EXPLANATIO CAPITIS XIII.

DE SYLLOGISMIS EX AMBABVS CONTINGENTIBVS IN prima figura.

COMMENTARIVS

Octo esse modos utiles in prima figura.

Docet in prima figura ex utraque præmissa universali, aut minori particulari, & majori universali, & de contingenti rectè colligi conclusionem, sive utraque sumptio sit affirmativa, sive negativa, sive altera affirmativa, altera negativa. Vnde fiunt octo modi utiles in prima figura, reliqui vero octo ex majori particulari, & minori universali, aut utraque particulari inutiles sunt. Fit autem bonus syllogismus ex utraq; de contingenti negativa, quia istiusmodi propositiones convertuntur per oppositam qualitatem in affirmativas.

Singulorū explicationem inchoat à Barbara.

a *Quando itaq; A omni contingit B.*) Incipit à syllogismo in Barbara, atque ex utraque sumptione affirmativa, & universali de contingenti sequi conclusionem universalem affirmativam de contingenti, ut contingens est omnem vigilantem moveri: contingens est omnem hominem esse vigilantem, ergo contingens est, omnem hominem moveri. Probatur per commune illud principium, dici de omni. Nam si contingit omnem vigilantem moveri, nihil contingit accipi sub vigilante, cui non contingat inesse motum.

b *Similiter autem & si A*) Simili ratione fit syllogismus in Celarent, ut contingit nullum vigilans moveri, contingit omnem hominem vigilare, ergo contingit nullum hominem moveri. Ostenditur per principium dici de nullo, si enim contingit, nullum vigilans moveri, quidquid contingit accipi sub vigilante, contingit non moveri.

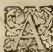
CAPVT XIII.

Q aVando itaq; A omni contingit B, & B omni C. erit syllogismus perfectus: quod A omni C cōtingit inesse. Hoc autem manifestū ex definitione: cōtingere namq; omni inesse sic dicebamus b Similiter autē & si A quidē contingit nulli B, B vero cōtingit omni C. quod A contingit nulli C. Nā de quo B contingit A, non contingere, hoc erat nullū emittere contingentiū, quæ sub B; Quum vero A omni B contingat: B vero nulli contingat C. per sumptas quidē propositiones nullus fit syllogismus. Conversa autem B C. secundum contingere idem erit, qui prius: nam quoniam contingit B nulli C inesse, contingit, & omni inesse. Hoc autem dictum est prius, quare si B quidem omni C. A vero omni B, rursus idem efficietur syllogismus Consimiliter & si ad utrasq; propositiones negatio ponatur cum eo quod est contingere. dico autem ut si A nulli contingit B, & B nulli C, per sumptas enim propositiōes, nullus fit syllogismus: conversis vero rursus idem erit, qui prius. Manifestum est igitur quod negatione posita ad minus extremum, vel ad utrasque propositiones, aut non fit syllogismus, aut fit quidē, sed non perfectus: ex conversione nāque concluditur necessarium. Si autē hæc quidem propositionum universaliter accepta sit, illa vero in parte, universali posita ad majus extremum syllogismus erit perfectus nam si A omni contingit B, B autem alicui C, A alicui C contingit: hoc autem manifestū ex definitione ejus quod est de omni contingere. Rursum si A contingit nulli B. B autem alicui C, contingit inesse: necesse est A contingere alicui C non inesse, demonstratio autem eadem. Si vero propositio in parte privativa sumatur, universalis autem affirmativa: positione vero consimiliter sese habeāt, ut A quidem omni B contingit: B vero alicui C contingit non inesse: per assumptas quidem propositiones non fit manifestus syllogismus Verum si eam, quæ in parte est, converterimus & ponamus B alicui C contingere inesse, eadem erit conclusio: quæ & prius, quemadmodum in his, quæ à princi-

principio. Quod si qua ad majus extremum in parte sumatur, qua vero ad minus universaliter: sive utraq; affirmativa sumantur sive privativa sive non consimilis figura, sive utraq; indefinita, aut secundā partem, nullo modo erit syllogismus: nihil enim prohibet B transcendere A & non prædicari de equis: in quo autem B, transcendit A, accipiatur C: huic enim neq; omni, neq; nulli, neq; alicui, neq; non alicui contingit A inesse. Siquidem convertuntur propositiones, secundū contingere, & B, pluribus contingit quam A, inesse. Amplius & ex terminis planum: ita namque se habentibus propositionibus primū ultimo & nulli contingit, & omni ex necessitate inesse. Termini vero communes omnium, quod necessitate insit, animal, album, homo. Quod non contingit, animal, album. Manifestum igitur quod hoc modo se habentibus terminis, nullus fit syllogismus. Aut enim inexistendi, aut ex necessitate aut contingendi omnis est syllogismus quod quidē inexistendi, ac necessarii non sit planum: affirmativus enim privativo tollitur: privativus autem affirmativo: superest igitur ut contingendi sit: hoc autem impossibile. Ostensum enim est quod ita terminis se habentibus & omni postremo necesse est primum, & nulli contingit inesse: quare esse non posset contingendi syllogismus: necessarium namq; non erit contingens. Manifestum itaq; & quod si universaliter termini extiterint in contingentibus propositionibus, semper fit syllogismus in prima figura sive sint prædicativi, sive privativi: verum ex prædicativis quidem perfectus, ex privativis autem imperfectus. Oportet autem contingere sumere non in necessariis: sed secundum dictam determinationem: plerumque latet quod tale est.

SVMMA EORVM QVAE AB ARISTOTELE AB HOC CAPITE VSque ad vigesimum primum tradita sunt.

Syllogismus de necesse fit ut absolutus.

AB hoc capite usque ad vigesimum primum prolixa disputatione docet Aristoteles, quo pacto conficiantur syllogismi ex propositionibus de necesse, & contingenti, tum ex quolibet horum, tum ex iisdem mixtis inter se, & copulatis cum enunciationibus de inesse: ac primum statuit ex utrisque necessariis fieri ratiocinationem eodem modo, atque ex utrisque de inesse, ut necesse est omne animal esse substantiam, necesse est omnem hominem esse animal, ergo necesse est omnem hominem esse substantiam. Quam rationem concludendi utilē esse ex eo patet, quia in prima figura probantur istiusmodi syllogismi per illas communes regulas, dici de omni, & dici de nullo: in secunda vero, & tertia confirmantur eodem modo, per primam figuram conversione enuntiationum.

De syllogismis constantibus altera præmissa de necesse, altera de inesse in prima figura.

IN prima figura. Si major sit de necesse, & minor de inesse, colligitur conclusio de necesse. Ut necesse est omne animal esse substantiam, omnis homo est animal, igitur necesse est omnem hominem esse substantiam. Idemque fit in cæteris modis. Quod si major sit de inesse, & minor de necesse infertur conclusio de inesse, non tamen de necesse: dabitur enim antecedens verum & consequens falsum, ut omne animal currit, necesse est omnem hominem esse animal, igitur necesse est omnem hominem currere.

In secunda figura.

In tribus modis prioribus secundæ figuræ, nempe Cesare, Camestres, Festino, si propositio negativa fuerit de necesse, & affirmativa de inesse, colligitur conclusio de necesse, quia facta reductione ad primam figuram major erit de inesse, de qua supra: Si autem propositio affirmativa sit de necesse, & negativa de inesse, non refertur conclusio de necesse, sed de inesse duntaxat, quia facta ad primam figuram revocatione manebit major de inesse: unde, ut dictum est, non colligitur conclusio de necesse. In quarto autem modo, videlicet Baroco sive major, sive minor sit de necesse, non colligitur conclusio de necesse.

In tertia figura.

In primo modo tertiæ figuræ, videlicet Darapti sive major sit de necesse, & minor de inesse, sive contra, colligitur conclusio de necesse, cum tamen minor fuerit de necesse, revocanda erit ad primam figuram conversa majori, & conclusione, & transmutatis præmissis. At in Felapton, si sumptio negativa est de inesse, sequitur conclusio de necesse, alioqui non sequitur. In Disamis vero,

mis vero, & Datisi, si sumptio universalis est de necesse, & particularis de inesse, colligitur conclusio de necesse In Ferison, si sumptio negativa est de necesse, & affirmativa de inesse, sequitur conclusio de necesse: in Bocardo nunquam colligitur conclusio de necesse.

De syllogismo ex utraque contingenti in prima figura.

SI utraque præmissa fuerit de contingenti in prima figura, recte fit ratiocinatio inferens conclusionem de contingenti, ut contingit omne vigilans moveri, contingit omnem hominem esse vigilantem, ergo contingit omnem hominem moveri. Quod ita intelligit, ut major semper sit universalis, & minor affirmativa: si enim minor negativa fuerit, inutilis erit syllogismus, qui tamen utilis effici poterit, si negativa in affirmativam commutetur secundum naturam contingentium.

In secunda figura.

Ex utraque de contingenti in secunda figura nulla conclusio recte infertur, tum quia non potest revocari syllogismus ad primam figuram, conversa propositione universali in negativam, tum quia datur antecedens verum, & consequens falsum, ut contingit nullum hominem ambulare, contingit omnem equum ambulare: ergo contingit equum esse hominem. Est enim aperte falsa conclusio, cum necesse sit nullum hominem esse equum.

In tertia figura.

Si utraque præmissa fuerit contingens in tertia figura, in omnibus modis inferetur conclusio de contingenti, si præmissæ disponantur, ut in syllogismis, qui constant utraque de inesse. Exempli gratia. Contingit omnem hominem ambulare, contingit omnem hominem esse album, ergo contingit aliquod album ambulare.

De syllogismis ex una sumptione contingenti, & altera de inesse in prima figura.

SI prima figura major sit de contingenti, & minor de inesse, colligitur conclusio de contingenti. Probaturque ejusmodi illatio, per principia, dici de omni, & dici de nullo, ut contingit omne animal currere: omnis homo est animal, ergo contingit omnem hominem currere. Si autem major sit de inesse, & minor de contingenti, sequitur etiam conclusio de contingenti, est tamen ea ratiocinatio imperfecta, quia non potest confirmari per principia dici de omni, & dici de nullo, sed ratione ducente ad impossibile, si sumatur enunciatio contradictoria conclusionis loco majoris, & minor fiat contingens de inesse. Vnde sequitur contradictoria majoris in tertia figura, ut quicquid movetur est substantia, contingit omnem hominem moveri, ergo contingit omnem hominem esse substantiam: si enim non sequitur, contradictoria erit vera, nempe non contingens est omnem hominem esse substantiam, quæ æquipollet huic, necesse est aliquem hominem non esse substantiam: sit igitur hæc major, & sumatur minor de inesse, omnis homo movetur, sequitur, aliquid quod movetur non est substantia: sed hæc contradicit illi majori veræ, quidquid movetur est substantia, ergo prima ratiocinatio recte se habebat.

In secunda figura.

Si in secunda figura sumptio universalis negativa fuerit contingens, & affirmativa de inesse, non recte colligitur conclusio ob causam ante dictam, quia universalis negativa contingens non potest converti, ut ad primam figuram reducatur: si tamen affirmativa fuerit contingens, & negativa de inesse, recte infertur conclusio contingens, ut nullum sanum est ægrum, contingit omnem hominem esse ægrum, ergo contingit nullum hominem esse sanum.

In tertia figura.

Si in tertia figura altera sumptionum fuerit de inesse, altera de contingenti, semper conclusio de contingenti recte infertur: si tamen sit de contingenti proprie dicto, ut contingit omnem hominem moveri omnis homo est animal, ergo contingit aliquod animal moveri. Si autem sit contingens, quæ futura est minor, sequitur conclusio de contingenti in communi.

De syllogismis constantibus altera sumptione de necesse, & altera de contingenti in prima figura.

Quatuor theoremata de mistis in 1. figura. — IStiusmodi mistio, quæ fit in prima figura, quatuor theorematis continetur; quorum duo pertinent ad modos affirmantes, duo ad negantes. Primum est, si major fuerit de contingenti, & minor de necesse, colligitur conclusio de contingenti, ut contingit omne animal dormire, necesse est omnem hominé esse animal, ergo contingit omnem hominem dormire. Secundum

Primum. est. Si major fuerit de necesse, & minor de contingenti sequitur conclusio de contingenti, estque syllogismus imperfectus, quia non potest conformari per principium dici de omni, sed ratione

2. ducente ad incommodum. Tertium est. Si major quæ est negativa fuerit contingens; & minor

3. de necesse, sequitur conclusio de contingenti, ut contingit nullum animal dormire, necesse est

4. omnem hominem esse animal, ergo contingit nullum hominem dormire. Quartum est si major fuerit de necesse, & minor de contingenti, infertur duplex conclusio, una de inesse, altera de contingenti.

In secunda figura.

In tribus modis prioribus, qui in secunda figura conficiuntur, si præmissa negativa fuerit de necesse, & affirmativa de contingenti, sequitur duplex conclusio negativa, altera de inesse, altera de contingenti: ut, necesse est nullum cygnum esse nigrum, contingit omnem equum esse nigrum, ergo nullus equus est cygnus, & contingit nullum equum esse cygnum: sed tunc contingens sumitur pro possibili. Si autem negativa fuerit contingens, & affirmativa de necesse, non rectè infertur conclusio, quia universalis negativa de contingenti non potest converti, ut fiat reductio ad primam figuram, deinde quia daretur antecedens verum, & consequens falsum: ut contingit nullum equum esse album, necesse est omnem cygnum esse album, ergo contingit nullum cygnum esse equum, quod consequens falsum est, cum sit necesse, nullum cygnum esse equum. Denique in quarto modo nunquam rectè fit sillogismus.

In tertia figura.

In modis affirmantibus tertiæ figuræ, si altera sumptio sit de contingenti, altera de necesse, colligitur conclusio de contingenti, ut contingit omnem hominem esse album, necesse est omnem hominē esse animal, ergo contingit aliquod animal esse album. In modis vero negantibus, si negativa fuerit de contingenti, & affirmativa de necesse, infertur conclusio de contingenti, ut contingit nullum hominem ambulare, necesse est omnem hominem esse animal, ergo contingit aliquod animal non ambulare. Si vero negativa fuerit de necesse, & affirmativa de contingenti, rectè infertur duplex conclusio, nimirum de inesse, vel de contingenti.

Summa eorum quæ à capite 22. usque ad 27. ab Aristotele traduntur.

Duo proponuntur theoremata. Primum de qualitate propositionū. 2. De terminorum numero.

QVod Aristotel. 1. cap. hujus libri velut per se notum supposuerat, id per hæc capita prolixa disputatione edisserit. In 22. quidem, & 23. ostendit tres tantum esse syllogismorū figuras ex triplici cōbinatione medii termini cū extremis, quod nos latè prætitimus in 1. q. 7. cap. In cap. 24. & 25. duo statuit theoremata: alterum, ex duabus sumptionibus (quibus tantum constare omnem syllogismum docet in capit. 26.) unam necessario esse affirmativam. Cujus probatio petenda est ex superioribus, ubi ostensum est, omnem modum conflatum ex duabus negativis esse inutilē, eo quod inferat terminos in quibus omni, & in quibus nulli. Alterum theorema ex capit. 25. omnem syllogismum tribus solum terminis coalescere, quod ita probat, aut inclusio fertur per unum medium, aut per plura: si per unum tantum, constabit syllogismus ex tribus: si autem per plura, vel ea sunt inter se disparata, vel unum sub alio collocatur, si detur primam, quamvis eadem sit conclusio, plures fient syllogismi, ut cum Mathematicus ostendit terram esse in medio mundi per eclypsim Lunæ. Physicus vero per summam illius gravitatem, quod si media subordinata sunt, fit quidem unus syllogismus, verum non simpliciter, sed conjunctione aliqua: prius enim concluditur per unum medium aliqua conclusio, quæ deinde assumitur, ut præmissa ad aliam conclusionem inferendam, ubi vero sunt plures conclusiones, non unus sed plures sunt syllogismi.

Quæ propositiones facilius confirmētur, & quæ non.

Caput 27. ferè præludium est sequentium. Enimvero, quia traditurus est præcepta inveniendi medium accommodatū ad quamcunque propositionem confirmandam, docet nunc quæ propositiones facilius confirmentur, aut refutentur. Vniversim ergo ita docet. illæ propositiones facilius confirmantur, quæ in pluribus figuris, ac modis probari possunt. Illæ vero difficilius, quæ in paucioribus. In refutatione contrario modo res habet, nam quæ facilius confirmantur, difficilius confutantur, & vice versa, quæ probantur difficilius, facilius improbantur. Hinc colligit particularē negativam omnium facilimè comprobari, & difficilimè confutari: secundum locum habere particularē affirmativam, tertiū universalem negantē: quartum universalē affirmantem.

Summa capitis XXVIII.

Pro medio inveniēdo observanda doctrina.

AB hoc capite usque ad 32. tradit Aristoteles artem inveniendi medium, sive argumentum accommodatum ad inferendam quamcunq; conclusionem nobis propositam, Ad hunc finē præserbit in hoc capite universalia quædā documenta, quorum summa hæc est. Proposita qualibet propositione, & in suos terminos, prædicatum sc. & subjectum, resoluta, quærendæ sunt definitiones, & proprietates utriusque: itemq; antecedentia, consequentia, & repugnantia. iis enim ritè perfectis, facilè erit opportunum medium ad confirmandam reprobandamvè propositionem invenire. Quid definitio, quid proprietas sit, aliunde patet. Consequentia autem sunt ea, quæ de rebus, quarum consequentia dicuntur, universim affirmantur, sive necessario, ut virtus de justitia, sive probabiliter, ut diligere natos de parentibus. Antecedētia sunt ea, de quibus universim affirmantur res, quarum dicuntur antecedentia, cujusmodi sunt justitia comparatione virtutis, & parentes respectu dilectionis filiorum. Denique repugnantia dicuntur, quæ de rebus, quarum repugnantia sunt, aut nullo modo affirmari, aut non nisi rarò possunt: veluti malum respectu virtutis, & odisse natos comparatione parentum.

Quæ sint consequentia. Quæ antecedentia. Quæ repugnantia.

EXPLA-

EXPLANATIO CAPITIS XXIX.

DE REGVLIS MEDII SYLLOgismorum inveniendi.

COMMENTARIVS.

Statuūtur 6. Regulæ ad inveniēdum medium. C*Onstruere igitur volentibus.*) Summa huic capiti accōmodatior, præfigi non poterit, quam præfixa sit ab Aristotele. Ponit enim sex regulas ad inveniendum medium accommodatum cuivis conclusioni nobis propositæ confirmandæ.

1. Reg. Prima, ut confirmetur universalis affirmativa, quærendū est aliquid, quod sit antecedens prædicati, & consequēs subjecti: ut si velis probare, omnem justitiam esse laudandam, assumes pro medio virtutem, quæ universim dicitur de justitia, & de qua universim prædicatur laudanda: & sic conficies institutum in Barbara: Omnis virtus est laudanda, omnis justitia est virtus, igitur omnis justitia est laudanda. Eadem regula cōfirmabis particularem affirmantem in Darii, quod enim concluditur de omni justitia, eodem medio de aliqua concludi potest.

2. Reg. b *Si vero non quod*) Secunda regula, ut confirmetur particularis affirmans, investigandus est terminus, qui simul antecedens prædicati, & subjecti, hæc præcipuè inservit modo Darapti, in quo ut concludas aliquod vivens esse substantiam, accipies pro medio animal, & sic ratiocinaberis: omne animal est substantia, omne animal est vivens, ergo aliquod vivēs est substantia. Inservit hæc eadem regula ad confirmandam conclusionem particularem affirmativam in modis Disamis, & Datisi commutatis propositionibus.

3. Reg. c *Quādo autem nulli*) Tertia regula. Ad probandam universalem negativam in Celarent, aut in Cesare assumendum est mediū, quod sit consequens subjecti, & repugnans prædicati. Vis probare nullum hominē esse lapidem, assumes animal pro medio in huncmodum, nullum animal est lapis, omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis. Hoc eodem documēto cōfirmabis particularē negātē in Ferio, & Festino, si minor propositio sit particularis.

4. Reg. d *Aut è converso*) Quarta regula. Vniversalis negativa in Celantes, aut Camestres confirmatur assumpto medio, quod sit repugnans subjecti, & consequens prædicati. Ita probabis nullum hominem esse lapidem per sensus expers in hunc modum: nullum sensus

CAP. XXIX.

C*Onstruere a igitur volentib. aliquid de aliquo toto, aspiciendum quidē in subjecta ejus, quod construitur, de quibus ipsum dicitur, de quo autē oportet prædicari, quæcunque hoc sequuntur. Si namque horū aliquid idem fuerit, necesse est alterum alteri inesse. b Si vero non quod omni, sed quod alicui, quæ sequitur utrumque, si enim horum aliquid idē, necesse alicui inesse. c Quando autem nulli oporteat inesse, cui non est opus inesse, ad sequētia, quod autē oportet non inesse, in quæ nō cōtingunt ipsi inesse. d Aut è converso cui quidē oportet non inesse, quæ nō contingūt ipsi inesse, quod aūt non inesse in consequentia, quum enim hæc utralibet eadē fuerint, nulli cōtingunt alterum inesse. fit enim quandoque quidem qui in prima figura syllogismus, quandoque autem in media. e Quod si alicui non inesse, cui quidē oportet nō inesse quæ sequitur, quod autem inesse, quæ non possunt ipsi inesse, si enim horū aliquid idem sit necesse alicui non inesse. f Sed magis fortasse sic erit unumque dictorum manifestum. Sint enim consequentia A, in quibus B, quæ vero ipsum sequitur, in quibus C, quæ autem non contingunt ipsi inesse, in quib. D. Rursus ipsi E, in existētia, in quib. F. quæ vero ipsum sequitur, in quibus G. quæ autem nō contingunt ipsi inesse, in quib. H. Si itaque aliquid eorum, quæ G idem erit alicui eorū, quæ F necesse est A omni E inesse. nāque F. omni E: A vero omni C. quare A omni E. quod si C & G idē. necesse A inesse alicui eorū quæ E. nāque A ipsi C, E aūt sequitur omni G. Si vero F. & D idē nulli eorūque E, A. inerit ex prosyllogismo, quoniā n. cōvertitur privativum & F ipsi d idē nulli eorū, quæ F. inerit A f aūt omni C. Rursus si B & H. idē nulli eorum, quæ E inerit A. nā C omni A, nulli vero inerit eorū in quib. E, idē nāque erat ipsi H. H aūt nulli E. inerat Quod si d & g idē a, alicui e non inerit, ipsi namque g non inerit a, quoniā neque ipsi d g aūt est sub c. Quare alicui c non inerit a. g Si vero ipsi g. b idē cōversus fit syllogism᷒. g nāque inerit omni a, b n. omni a, e vero ipsi b. nā idē erat ipsi g, a aūt omni quidem e, nō necesse inesse, alicui vero necesse, eo quod quasecūdū partē cū universali prædicatione convertitur. Planum itaque quod ad prædicta inspiciēdum utrinque, secundum unumquodque problema, per hæc n. omnes syllogismi. Oportet autem & consequentium & quæ consequitur utrunque ad prima, & universalia maxime inspicere. ut ipsius e magis ad k f quā ad f solum, ipsius autem a. ad k c. quam ad c solum. Si enim a inest k f. & e inerit, quod si non sequitur ex hoc, accidit ipsum f sequi, consimiliter autem & in quib. ipsum sequitur cōsiderādū, si n. prima & quæ sub illa sequitur quod si nō hæc, sed quæ sub hac accidit. Palā vero & quod per tres terminos ac binas propositiōes, cōsideratio, & per prædictas figuras syllogismo-*

mo-

expers est homo, omnis lapis est sensus expers, ergo nullus homo est lapis. Omnis lapis est sensus expers, nullus homo est sensus expers, ergo nullus homo est lapis. Hac eadē regula confirmabitur particularis negans in Baroco minori singulari effecta.

5. Reg. e *Quod si alicui non*) Quinta regula particularis negativa, probatur per medium quod idē sit antecedens subjecti, & repugnans prædicati. Sic ostendes præsertim in Felapton quandam substantiam non esse viventem, accepto lapide pro medio termino, nullus lapis est vivens, omnis lapis est substantia, ergo quædam substantia non est vivens. Extenditur hoc documentum ad probādum eandem particularem negantem in Ferio, & duobus modis indirectis primæ figuræ Fapesmo, & Frisesomorum, in Festino, & Baroco secundæ, in Ferison tertiæ.

6. Reg. Sexta regula, quā Arist. paulò inferius subjicit, est ut confirmetur particularis affirmans in Baralipton, quærendum est medium, quod simul sit consequens prædicati, & antecedens subjecti: ita concludens aliquam substantiam esse viventem, assumpto pro medio corpore, omne corpus est substantia, omne vivens est corpus: ergo quędam substantia est vivens. Eodem documento probabis particularem affirmativā in Dabitis mutata quantitate minoris.

Præcedentes Regul. probantur f *Sed fortasse magis.*) Probat deinceps Arist. singulas regulas à se traditas inductas syllogismorū exemplis in modis, quos proposuimus: utitur autem brevitatis, & ostendendæ formalis consequentiæ gratia, terminis non significantibus: atque per litteram A significat prædicatum, per B. consequens prædicati, per C. antecedens prædicati, per D. repugnans prædicati: per litteram E. subjectū: per F. consequens subjecti, per G. antecedens subjecti, per H repugnans subjecti, quas literas memoriæ causa his versibus comprehendit.

Prædicat A. B. sequitur, C. prait, D manet extra subit, F. sequitur, G. prait: H. manet extra.

g *Si vero ipsi G*) Assignat hoc loco sextam regulam, & probat eodem modo, quo præcedentes. Illud tamen in probatione hujus, & quartæ regulæ, quod attinet ad modum Celantes, advertendum est, E accipi ab Aristotele pro majori extremo, A: pro minori, & ita fieri oportebat, ut A concluderetur de E indirectè.

Uberiorem ejusdem capitis explicatio.

Medius terminus cum extremis novē modis comparari potest. ERunt magis dilucida, quæ hactenus cū Aristotele disputavimus, si advertamus novem modis comparari posse medium terminū cum extremis, cum prædicato, inquā, & subjecto alicujus conclusionis, aut enim est antecedens utriusq; aut utriusq; consequens, aut utriq; repugnans aut antecedens prædi-

omnes: monstratur namq; a inesse omni c, quādo eorum, quæ c & fidē aliquid acceptum fuerit, hoc autem erit medium, extrema vera a & e, fit itaq; prima figura. Sed alicui quando, e, & g sumptū sit, hac aūt ultima figura: mediū n. fit g. Nulli vero quando d & f. idem, sic autē & prima figura: & media: prima quidē quod a inest nulli f, si quidē convertitur privativū, f. autem omni e media vero quoniam d nulli, a, e, aūt omni inest Verum alicui non inesse, quādo d, & g idem sit, hoc autem ultima figura a, namq; nulli g, inerit, e vero omni. Planum itaq; quod per prædictas figuras syllogismi, omnes & quod non eligendi quacunq; omnia sequuntur, eo quod nullus ex ipsis fit syllogismus: construeri namq; penitus non erat ex sequentibus, privare autem non contingit per id, quod omnia sequitur. oportet enim huic quidē inesse, illi verò non inesse. Manifestū autem quod, & aliæ considerationes eorum, quæ sunt, secundum electiones inutiles sunt ad faciendum syllogismum quemadmodum si consequētia utrunq; eadem sunt, aut si quæ sequitur a, & quæ non contingunt ipsi e, aut quotcunq; rursus non accidit utriq; inesse, non n. efficitur syllogismus per hæc, namq; si consequentia eadem, ut b, & f. fit media figura, prædicativas habens utrasq; propositiones. Si aūt quæ sequitur a, & quæ non contingunt ipsi e, ut c. & b. prima figura privativā habens propositionem, quæ ad minus extremū. Si verò quodcunq; non contingunt utriq; ut d. & h. privativa ambæ propositiones: aut in prima, aut in media figura: sic aūt nullo modo syllogismus. Sed manifestum & qualia eadē accipienda, quæ secundū inspectionem, & non qualia diversa, aut cōtraria: primum quidem quoniam inspectio medij gratia: medium vero non diversam sed idē oportet accipere: postea, & in quodcunq; accidit fieri syllogismū, eo quod fuere accepta contraria aut non contigentia eidē inesse, in prædictos omnia reducētur modū: velut si b, & f, contraria, aut nō contingunt eidē inesse: erit enim his acceptis syllogism' quod a cōtingit inesse nulli: sed nō ex ipsis, verum ex prædicto modo: nam b, a, quidem omni, e verò nulli inerit: quare necesse b idem esse alicui b. Rursus si b & g non cōtingunt eidē inesse: quod a nō inerit alicui e, sic etenim media erit figura: nā b. a. quidē omni, g verò nulli inerit: quare necesse g. alicui eorū, quæ d. idem esse, namq; nō cōtingere b. & g idem inesse, nihil differt, aut g idē esse alicui eorū, quæ d, omnia n. accepta sunt in d. non contingentia inesse ipsi a. Manifestū igitur quod ex his ipsis inspectionibus nullus fit syllogismus. Quod si b & f. contraria: necesse b idē esse alicui eorum, quæ h & syllogismum per hæc fieri. Accidit itaq; ita speculantibus inspicere aliam viam a necessaria, propterea quod lates identitas eorum, quæ b, & eorum quæ h.

prædicati, & consequens subjecti, aut consequens prædicati, & antecedens subjecti, aut repugnãs prædicati, & antecedens subjecti, aut repugnans subjecti, & antecedens prædicati, aut consequens prædicati, & repugnans subjecti, aut repugnans prædicati & consequens subjecti. Quæ combinationes his novem dictionibus, à recentioribus ingeniosè confictis significantur.

Fecana, Cageti, Dafenes, Hebare, Gedaco,
Gebali stant: sed non stant Febas, Hedas & Hecas.

Singulæ cõbinationes singulis dictionibus indicantur.

Sex priores dictiones denotant totidem combinationes ad concludendum utiles, & respondet sex regulis ab Arist. assignatis, eo ipso ordine, quo propositæ sunt, ita ut Fecana indicet comparationem in prima regula comprehensam. Cageti comparationem secundæ regulæ, & sic de cæteris. Tres posteriores dictiones Febas, Hedas & Hecas, significant reliquas tres combinationes inutiles. Artificium harum dictionum hoc est: In quavis dictione ex prioribus sex, reperiuntur tres vocales, quarum ultima designat conclusionem inferendam: priores verò duæ prædicatum & subjectum conclusionis, harum duarum vocalium singulas immediatè præcedunt consonantes significantes vel antecedens, vel consequens, vel repugnans illius termini: qui per vocalem significabatur. Exemp. causa, in Fecana, ultimum A. significat conclusionem universalem affirmantem: E significat subjectum: primum A prædicatum, ut diximus. F. autem initio positum, & C. interjectum, inter E & A. designant medium, quod simul sit consequens subjecti & antecedens prædicati. Idem videre est in cæteris dictionibus, applicando singulas literas juxta ea, quæ significant.

Propositarum dictionum artificium explicatur.

Modi inutiles inultimis dictionibus designantur.

In tribus ultimis dictionibus idcirco non apponitur tertia vocalis, quia indicant modos inutiles, qui nullam inferunt conclusionem. Nam Febas denotat comparationem, in qua medium sit consequens prædicati, & subjecti, quod cum fieri non possit, nisi in secunda figura (prædicatur enim consequens de illo, cuius consequens est. In ea autẽ cũ ex duabus affirmativis nihil colligatur, fit plane, ut talis comparatio sit inutilis. Hedas significat medium repugnans utriq; extremo: ex quo solum conficitur syllogismus de utraque sumptione negativa, quia nihil concludit. Hecas etiam est inutilis, quia medius terminus repugnat subjecto, & est antecedens prædicati: at medium in sola prima aut tertia figura esse potest antecedens prædicati, in quibus, si medium repugnet subjecto, erit minor negativa, per quam nihil concluditur in prima, & tertia figura, saltem directè. Nam indirectè aliquid colligi potest in Fapesmo, & Frisesomorum, itemque in Fapemo, & Frisemo, ac Baroco tertiæ figuræ indirectè concludentibus: diximus enim probabilius admitti modos indirectos in secunda, & tertia figura.

Summa eorum, quæ Aristoteles tradidit à capite 30. usque ad 31.

Tria corollaria ex dictis.

Primum corollariũ probatur.

TRia veluti corollaria ex dictis colligit Arist. ostenderat enim hactenus eam ratiocinandi formam, quam natura præscribit ex variis proportionibus medii ex extrema: adhibueratque exempla in syllogismis simplicibus, & ostensivis, hinc infert primo, easdem leges valere in syllogismis ducentibus ad impossibile, seu hypotheticis. Secundo hæc præcepta non ad syllogismos solius Dialecticæ, sed ad omnium artium syllogismos pertinere. Tertio non esse usquequaque probandam methodum dividendi, qua Plato utebatur ad medium investigandum. Primum probat, quia per eosdem terminos procedit uterque syllogismus. Nam ii numero termini in utraque funguntur munere medii & extremitatum: nam in syllogismo ducente ad impossibile, accipitur pro medio aliquod extremum: & terminus denuo accitus fit extremum, atque ut plurimum in affirmantibus accipitur maius extremum, in negantibus minus: quæ ut magis pateant, simulque discrimen inter syllogismum ostensivum, & deducentem ad impossibile percipiatur. sciendum est syllogismo ducente ad impossibile non probari directo eam conclusionem, quam intendimus, sed ex contradicente alicuius enunciationis veræ ab adversario absurdè data, & ex altera evidente cogitur adversarius ad fatendum aliquid impossibile, quod cum ille admittere recuset, compellitur retractare, quod prius dixerat, atque adeo concedere enunciationem quam negaverat exempli causa, neget aliquis hanc propositionem, aliquod vivens non sentit, & det absurde illius contradictoriam, omne vivens sentit, tunc ita formatur syllogismus ducens ad impossibile. Omne vivens sentit, omnis planta est vivens, ut manifestum est, ergo omnis planta sentit. Quo pacto adversarius ne hanc absurdam consequentiam admittat, concedit illam propositionem, quam negaverat: aliquod vivens non sentit. Quam propositionem, si supponamus fuisse conclusionem syllogismi ostensivi, cum constet utroque extremo illius syllogismi, fit manifestum alterum extremum syllogismi ostensivi esse medium illius, qui ducit ad impossibile, & alterũm terminum assumptum, scilicet, plantam, suffici in locum eiusdem ectremi.

Hinc patet, tum id, quod dixit Aristoteles per eosdem terminos procedere ambos hos syllogismos,

mos, tum quid inter eosdem sit discriminis, ostensivus enim primo concludit propositionem, quam suadere conatur, deducens verò ad impossibili, non illam, sed aliam adeo absurdam ex data conditione, ut prior malè negata convicantur, vel aliqua similis propositioni negata, ut ea probata censeatur, quod Aristoteles significavit per illa verba 30. cap. (secundum qualitatem in subjectis) Aristoteles illud discrimen constituit inter hos syllogismos, quod ostensivus constet utraque præmissa re ipsa vera, deducens ad impossibile, altera absolutè vera, altera ex pacto, seu hypothesi, unde hos syllogismos non immerito appellat hypotheticos.

Probat. 2.

Secundum corollarium ostendit, quia regulæ traditæ, etsi à Dialectico præscriptæ sint, nihilominus sunt universales, nulla enim probatio fit, nisi per consequens, vel antecedens alicuius, quę solum variantur in diversis artibus ratione materiæ. Tertium denique confirmat, quoniam divisio, qua Plato in indagatione medii utebatur, aut non est diversa methodus ab ea, quæ tradita fuit, aut est inepta: nam divisio, aut concludit sub disiunctione, & ita pertinet ad præscriptũ modum, vel infert aliquid determinatum, & tunc est inutilis, petitque principium, quod exemplo confirmat. Velit quis per divisionem ostendere hominem esse mortalem, & progrediatur hoc modo, omne animal aut mortale est, aut immortale, homo est animal, ergo homo aut mortalis est, aut immortalis; si immortalis, ergo mortalis, is manifestè petit principium non in 1. sed in 2. discursu: æqualiter enim est dubium, quod assumitur, scilicet homo non est immortalis, atq; id, quod concluditur, videlicet esse mortalem: quoties autem argumentum procedit ab æque ignotis, genus quoddam est petendi principium.

Tertium stabilitur.

Summa eorum, quæ traduntur ab Aristotele in reliqua hujus libri parte.

Quæ sit proxima materia syllogismi & quæ remota.

HOrum capitum doctrina eo tendit universa, ut doceamur syllogismum jam confectum ad sua usque principia revocare. In syllogismo autem duo sunt, forma, quæ coalescit ex figura & modo, materia, quæ duplex est, proxima, & remota: proxima syllogismi materia sunt propositiones, remota earundem propositionum termini: Iubet igitur Aristoteles inventum syllogismum ab alio, scilicet confectum, primo resolvere in duas sumptiones, tot enim diximus in syllogismo esse, & attendere, quæ sit in toto, & quæ in parte, hoc est, quæ sit major, quæ minor, ut postea cognoscamus directè ne cõcludat syllogismus, an secus. Si enim in coclusione prædicabitur is terminus, qui erat in majori, directa erit illatio: si verò prædicabitur ille qui erat in minori: indirecta. Monet verò Aristoteles (id quod autorum scriptis cognoscendis inservit, deesse nonnunquam unam ex præmissis, quam proinde supplere oportet, priusquam syllogismus resolvatur. Addit plerunque necessarium esse, ea, quæ redundant, auferre, ut nec propositiones, nec termini plures, quam par est, existant. Erunt verò plures termini, quam opus sit, si aliquis reperiatur in conclusione, quæ non fuerit in præmissis, erunt verò plures propositiones, si aliqua terminos contineat, quorum nullus ingrediatur conclusionem.

Quopacto fiat resol. syllogismi

Resolutio syllogismi in terminos fiet attendendo, quis eorum sit majus extremum, quis minus: quis denique medius terminus, id verò, ut cognoscatur, advertendum est, si quis terminus est in præmissis, & conclusionem non ingrediatur: is enim in syllogismo erit medius, majus vero extremum in prima figura illi, qui de medio prædicatur: minus, qui eidẽ medio in sumptionibus subjicitur. In secunda & tertia cognoscenda sunt extrema, juxta regulas superius positas de his figuris. Oportet etiam diligenter advertere, ne termini aliud significẽt in una propositione, aliud in alia, vel alio modo: fallacia enim erit si in una in concreto, in alia in abstracto capiatur, licet necessarium sit, aliquando, ut ratione loco simplicis vocis, vel è contra, & hoc secundũ multo est utilius, ut totus terminus sit distributus.

Bifariam resolvitur syllogismus in figuram.

Resolutio in figuram bifariam spectari potest: primo cum syllogismus confectus revocatur ad eam figurã, secundum cuius normas fabricatus est: & ejusmodi resolutio facilis est peracta ea quæ definit in terminos: iis enim rite perfectis, illico constat in qua figura extructus sit: tametsi nonnunquam ad multas simul figuras resolvi queat syllogismus, cum secundum omnium regulas concludens deprehenditur. Secundo cum una figura reducitur ad aliam, vel certe syllogismi minus perfecti ad perfectiores eiusdem figuræ, & de hoc resolutionis generis quantum sat est nostro instituto supra disputatum est, atque de commentatione primi libri hæ sufficiant; cætera nanque, aut alibi ex professo tractata sunt, ut quæ tradit de propositionibus de extremo finito, & infinito, aut Philosophiæ tyronibus quorum utilitati laboramus, necessaria non sunt.

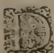
Finis primi libri Priorum.

LIBER,

LIBER II. PRIORUM ARISTOTELIS.

SVMMA ILLIVS DOCTRINAE, QVAM HOC SECVNDO PRIORVM libro Aristoteles complexus est.

In quot partes hoc opus partitur.

ISSERVIT Aristoteles superiori libro de iis, quæ syllogismi naturam, & essentiam
quoddammodo ingrediuntur: de ejus forma, ac materiarum proxima, tum remota.
Hoc libro ejusdem syllogismi affectiones latissimè prosequitur, librum verò in tres
partes distinguit: in prima sex tradit syllogismorum potestates: in secunda quædam
syllogismorum vitia exponit. In tertia tandem parte docet, quo pacto cæteræ argu-
mentationis species ad syllogismum simplicem reducantur.

DE SYLLOGISMORVM POTESTATIBVS.

Syllogismi potestas. Prima.

PRima syllogismi vis, & potestas est, quod unus syllogismus multas inferat conclusiones,
quod dupliciter ostendit: primo quoniam conclusiones affirmativæ, & negativa universa-
les convertuntur, at convertens ex eodem antecedente colligitur, quo conversa. Secundò
quoniam ex eodem syllogismo, ex quo sequitur aliquod totum, sequitur etiam pars illius
totius, verbi causa, si ex aliquibus sumptionibus colligas mundum esse genitum, ex iisdem vide-
beris colligere cœlum fuisse genitum. Diximus cum Aristotele, videberis ex iisdem colligere,
2. quia re vera aliæ supponendæ sunt, ut illa conclusio formaliter inferatur: sed videtur esse idem
syllogismus. Hanc potestatem ostendit Philosophus in omnibus figuris. Secunda potestas est,
quod ex falsis præmissis, vera concludatur illatio non per se, ut Magnus annotavit Albertus, cum
verum per se ex falso pendere non possit, sed per accidens, ratione formæ syllogisticæ, ut videre
est in hoc exemplo, omne ens corruptibile est figura sphæricum, cœlum est ens corruptibile,
ergo est figura sphæricum. Hæc potestas æque exercetur existente falsa utraque præmissa, atque
alterutra, in quacunque figura syllogismus fabricetur.
3. Tertia potestas est ratiocinandi in circulum, quæ tunc exercetur, cum ex conclusione, & alte-
ra sumptione concludimus alteram, & est perfectus circulus, cum per conclusionem, & unã præ-
missam probamus aliam, & rursum per hanc, & conclusionem priorem ostendimus: ad quod ne-
cessarii sunt cum minimum tres syllogismi. Vbi duo advertenda sunt, Alterum hic non attendi
syllogismi materiam, sed formam. Nam secundum materiam negat Aristoteles 1. Posteriorum,
capit. 3. dari posse in demonstratione circulum, quia ratiocinatio procedit ex notioribus ad i-
gnota, impossibile verò est, ut eadem propositio sit notior, & ignotior alia, ut eam inferat, & ab
eadem inferatur. At secundũ formam rectè concludi possunt propositiones aliquæ. Alterum est
non fieri regressum syllogisticum per propositiones eodem pacto se habentes, sed alteram præ-
missarum necessario convertendam esse, ut altera concludatur. Quare, ut probetur minor, acci-
pi debet conclusio, & major conversa: ut verò major ostendatur, est accipienda eadem conclusio,
& minor conversa. Sed illud insuper adnotat Aristoteles conversionem hoc loco non sumi for-
maliter, sed uti comprehendit mutuam reciprocationem, inter propositiones universales affir-
mativas, ratione materiæ: nam universalis affirmans non convertitur simpliciter ex vi formæ.
Hinc etiam est, ut perfectus circulus in Barbara tantum contingat.

Quid in hac potestate considerandum.

4. Quarta potestas est concludendi per conversionem, vel ut Aristoteles loquitur, per transpo-
sitionem, hoc est, ex opposito conclusionis cum una præmissa colligendi oppositũ alterius, cum
verò oppositum alicujus propositionis, aut contrarium sit, aut contradictorium, docet ex con-
tradictorio conclusionis potissimum sequi contradictorium alterius præmissæ. Ex contrario ve-
rò aliquando contrarium inferri, aliquando contradictorium. Si verò accipiamus subcontra-
rium conclusionis, neutram sumptionem evertemus.
5. Quinta est ratiocinandi per impossibile, quam explicuimus libro superiori. Inter hanc, &
quartam potestatem illud statuit discrimen, quod quarta supponit confectum syllogismum: ad
quintam verò satis est assumere propositionem aliquam ut veram. Adde in illa semper convert-
ti præmissam, in hac verò id non exigi. Sexta denique potestas est eo pacto ratiocinandi ex op-
positis, ut idem de seipso negetur: veluti si protervus admittat hæc repugnantia, omnis Dialecti-
6. ca est ars, nulla Dialectica est ars: sic inferes, ergo nulla Dialectica est Dialectica: illud hoc loco
meritò advertunt interpretes, hanc potestatem non esse propriè syllogisticam, sed consequen-
tiæ necessariæ: & ratio est, quia duobus tantum terminis constat, ut in proposito exemplo con-
spicuum est, tribui tamen solet syllogismo, tum ob triplicẽ propositionem, quam deposcit, tum

Discrimẽ inter 5. & 4. potestatem.

quia

quia unus terminus duorum inſtar geminatur, ut aliquo modo tres evadant: fit autem ejusmodi ratiocinatio in ſola ſecunda, & tertia figura Hæc usque ad 17.c.à 18. quæ ſequuntur.

De ſyllogiſmorum vitiis.

Petitio principii duplex.

SEx enumerat hoc loco Ariſtoteles: plura in libris Top. & Elenchor. ubi de cæteris dicendum eſt. Primum, & potiſſimum, quod hic proponit, eſt petitio in principio, ſeu principii: quod Ariſtoteles hoc loco ait eſſe propoſitionem demonſtrabilem per aliam priorē, velut per ſe evidentem accipere: & idcirco appellavit hoc vitium, petere ex principio. Bifariam vero hæc petitio contingit. Primò ſi petitur eadem propoſitio, quæ ſub aliis verbis probanda eſt, ut cum ſynonymum ſumitur ad confirmandum ſynonymum: ſecundo, quando ſumitur propoſitio ad probandos alios, in quarum ſerie eſt aliqua ſecundum ſe magis apta ad probandum priorem aſſumptam, quam ut per eam confirmetur. Hoc vitium per omnes figuras ſerpit, & multis modis contingit, quos in libro Topic. 8. Ariſt. recenſet. *Ariſt.*

De revocatione cæterarum argumentationum ad ſyllogiſmum.

Argumentationum ſpecies quatuor.

ETSI quæſtione tertia in primum caput ſuperioris libri hanc reductionem, quantum ejus loci doctrina poſtulabat, expoſuerimus, hic tamen cum Ariſtotele, & aliis interpretibus ex profeſſo tradenda eſt. Igitur ex eo loco habetur quatuor tantum eſſe argumentationum ſpecies, inductionem, exemplum, Enthymema, & ſyllogiſmum: atque ex his ultimā duntaxat eſſe argumentationem formalem, hoc eſt, virtute ſuæ formæ, ac diſpoſitionis in quacunq; materia veram concluſionem ex veris ſumptionibus colligentem, reliquas vero, niſi ad ſyllogiſmum, à quo formalem colligendi vim accipiant, reducantur, minimè firmam concluſionem inferre. Nunc qua lege hæc ratio perficienda ſit, explicatius proponendum eſt, quod præſtabimus cum harum ſpecierum vim, & naturam perſpectam habuerimus.

Inductio, quæ Græcè ἐπαγωγὴ dicitur, definiente Ariſtotele 1. Topic. cap. 10. eſt à ſingularibus ad univerſalia progreſſio. Vbi nomine ſingularium, non modo intelliguntur verè ſingularia, ſed etiam minus univerſalia: imo & partes comparatione totius, ut caput, pedes &c. quemadmodum enim ab individuis ad ſpeciē aſcendimus: ut hic, & ille ignis calidus eſt, ergo omnis ignis eſt calidus: ita de ſpeciebus ad genus, veluti omne animal creſcit, omnis planta creſcit, igitur omne vivens creſcit: & à partibus ad totum, ut caput ægrotat, pedes & aliæ partes ægrotant, ergo totum animal ægrotat, quam ob cauſam Rodolphus in 2. ſuæ introductionis libr. cap. 78. inductionem, vel, ut ipſe appellat, enumerationem, ſic definit: Inductio eſt argumentatio, qua ex pluribus, vel partibus, vel ſpeciebus, unum vel totum, vel genus univerſaliter colligitur, ubi etiam nomine ſpecierum individua complectitur. *Ariſt.* *Rudolph.*

Inductio à Rodolph. definitur.

Quoniam vero inductio ex partium attributis ad totius attributum procedit, neceſſarium eſt ut in antecedente nulla pars omittatur quæ aut ſpeciatim, aut confuſè non enumeretur, quanvis in materia neceſſaria minori diligentia opus ſit, cum prædicatum quod aliquibus inferioribus per ſe convenire deprehenditur, naturæ communi abſque errore attribuatur, quod occaſionem præbuit Averroi ſupra inductionem partiendi in Dialecticam, & demonſtrativam, ſed neutra vi propria ſcientiam gignit, ut eo loco probatum eſt: habet tamen eam in ſuadendo perſpicuitatem, ut vel ad primorum principiorum examen adhibeatur: unde Victorinus primum librum de invenrione exiſtimat hanc argumentationis ſpeciem ideo appellatam fuiſſe inductionem, quia auditoris animum ad fidem concluſioni præſtandam inducit. *Victorin.*

Inductio propria vi ſcientiam non gignit.

Quod ſit Inductionis medium.

Porrò cum medium, quo inductio ad ſuadendum utitur, ſit illa partium vel integrantium, vel ſubjectarum turba, quæ in antecedente continetur (ex eo enim, quod prædicatū partibus conveniat toti ineſſe concludimus) ut inductio ſyllogiſmi formam induat, opus eſt, ut eadem ſingularium multitudo pro medio accipiatur, & in antecedente cum utroque extremo conjungatur. Exemplo res erit manifeſta in hac inductione. Elementum ignis eſt ſimplex, & elementum aeris eſt ſimplex: ſimiliter elementum aquæ, & terræ: ergo omne elementum eſt ſimplex: medius terminus eſt ignis, aer, aqua, & terra, ſiquidem & ſimplicitas ex eo tribuitur omni elemento, quia illis quatuor convenit, & hæc tantum manent extra concluſionem, quod medii termini proprium eſt. Cæterum hæc in antecedente cum ſolo majori extremo, videlicet cum Simplici conjunguntur. Si tamen illæ primiſſæ; Ignis. Aer, Aqua, & Terra, ſunt ſimplicia (omnes namque inductionis partes, quæ in antecedente continentur, ſive ſit una, ſive multæ, unius præmiſſæ locum habent) addatur ſecunda in hunc modum, ſed hæc ſunt omnia elementa: conjungitur idem medium cum majori extremo, perficiturque forma ſyllogiſtica.

Exemplum, quod Ariſtoteles hic ſecundo loco nominat Græce παράδειγμα vocatur, quod vocabulum primo uſurpatur pro aliqua re geſta, vel ejus narratione, unde tamen derivatum eſt ad ſignificandam eam argumentationem, qua ab exemplo rei geſtæ quippiam ſimile conſtituatur

& in

Quid sit exemplũ.

& in hunc modum definitur. Exemplum est ratiocinatio qua aliquid singulare ex uno, aut paucis similibus confirmatur, veluti Cræsus non inveniet felicitatem in divitiis: ergo nec Crassus inveniet. Item Romulus non tulit consortem imperii Remum, nec Iulius Pompejum: ergo nec Augustus Antonium imperii consortem feret. Dicitur probari aliquid singulare, quia licet nonnunquam hac ratiocinatione ad aliquid universale probandum utamur, ut Romulus fratrem regni socium ferre non potuit: ergo omnis potestas impatiens consortis erit, nihilominus ad singulare frequentius, & efficacius adhibetur, & in hoc maxime differt Exemplum ab Enthymemate, & inductione, quod Inductio procedat à partibus ad totum, Enthymema à toto ad partes, quemadmodum syllogismus, Exemplum ab una parte ad aliam similem, ut Aristoteles cap. 24. annotavit, advertit autem Quintilianus lib. 5. cap. 11. aliud exemplum uti rei gestæ autoritate, ut quæ proposita sunt, confirmentur, aliud fictæ, quasi gestæ, narratione, cujusmodi est illud, quo Reg. 2. cap. 12. usus est Nathan, cum Davidem de commisso adulterii crimine obiurgaret. *Arist.* *Quintil.*

Quid requiratur ut exemplum sit syllogismus.

Vt exemplum ad syllogismum reducatur, necesse est, vt ex ea parte, vel partibus, quæ in antecedente sumuntur totum ipsum, sub quo ea pars collocatur, prius concludamus. Deinde vero ex ipso ad partem alteram comprobandam argumentationem accommodemus; Exempli causa hoc exemplum, Græcorum imperium ad infideles delatum est, ergo & Latinorum imperium ad eosdem tandem deferetur, hunc in modum reuocatur. Græci propter schisma imperium amiserunt. ergo omnes schismatici ab imperio excident: sed latini schismate infecti sunt ergo imperium amittent, quæ reductio mox enucleatius proponetur: Nec mirum esse debet si exempli ad syllogismum reuocatio pluribus extrinsecus assumptis egeat, quam aliarum argumentationum, cum secundum se à formali probandi ratione longius absit.

Ἐνθύμημα, inquit Quintilianus lib. 5 cap. 10. (quod commentum sanè, aut commentationem interpretamur, quia aliter non possumus græco melius vti) vnum intellectum habet quo omnia mente concepta significat: alterum, quo sententiam cum ratione: tertium quo certam quandam argumenti conclusionem. Primo significato vtitur Boetius in lib. 5. Topic. Ciceronis; hoc & secundo idem Cicero ibid. qui ita loquitur. Ex hoc illa Rhetorum sunt ex contrariis conclusa, quæ ipsi Enthymemata appellant: non quod non omnis sententia proprio nomine Enthymema dicatur, sed vt Homerus propter excellentiam commune Poetarum nomen effecit apud Græcos suum, sic cum omnis sententia Enthymema dicatur, quia videtur ea, quæ ex contrariis conficitur, acutissima, sola proprie nomen commune possidet. Tertio demum significato vtuntur Philosophi, vt patet apud Rudolphum libr. 2. de Invent. cap. 18. & Aristotelem hic cap. 27. vbi Enthymema sic definit. Enthymema est syllogismus imperfectus ex verisimilibus, aut signis. *Quintil.* *Boet.* *Cicer.* *Rodolph.* *Arist.*

Quid sit Enthymema juxta Aristotelem.

Qua descriptione complexus est Aristoteles, non omne Enthymema, sed illud, quo Rhetores frequentius vtuntur, alioqui idem Philosophus in problemat. sect. 18. quæst. 5. vocat Enthymema demonstrationem ex vniuersalibus procedentem: quod verum non esset, nisi ex certis aliquando rationibus procederet, & nisi ex materia necessaria conficeretur, quale est illud, homo est animal, ergo homo est sensitiuus. Non appellat vero Enthymema syllogismum imperfectum, ea significatione, qua omnes, qui per se euidentes non sunt, imperfecti dicuntur, sed quia altera sumptione deficitur, quod sic intellexit Boet. in secundo de different. Topic. cum dixit, Enthymema esse orationem, in qua non omnibus antea propositionibus constitutis infertur festinata conclusio. *Arist.* *Rodolph.*

Quo pacto definiatur enthymema juxta Rodolph.

Expeditius tamen idem definit Rudolphus lib. 2. cap. 18. in hunc modum. Enthymema est, argumentatio; in qua ex vna sumptione alteram concludimus. Intelligendum semper est, ex vna sumptione, quæ rationem contineat, vt ab Exemplo, & Inductione separetur; sumptio autem, quæ in Enthymemate desideratur, nunc est maior, nunc minor, v.c. in hoc: superbia est vitium, ergo est fugienda, desideratur maior, scilicet, omne vitium esse fugiendum. In hoc vero Omne vitium fugiendum est, ergo fugienda est superbia, desideratur minor, nempe superbia est vitium.

Enthymema ad syllogismum reducitur.

Vnde iam patet, Enthymema reduci ad syllogismum, cum suppletur ea sumptio, quæ deerat: deest autem illa, in qua medius terminus iungitur cum ea extremitate, qua cum in antecedente coniunctus non erat. Cum autem Enthymema ex eo non sit argumentatio formalis, quia in consequente sumitur vna extremitas, quæ non fuit in antecedente cum medio coniuncta, vt formalis efficiatur, debet hæc extremitas in eodem antecedente cum medio copulari, vt fit in propositis exemplis; in quibus maius extremum est (fugienda) minus, superbia, medium, vitium, quod in primo Enthymemate non iungebatur maiori extremo: in secundo vero non copulabatur cum minori, & idcirco in illo suppletur maior, in hoc minor propositio.

Ad quam figuram hæ argumentationes reducantur.

AD uberiorem explicationem ejus doctrinæ, quam Philosophus hoc in libro tradidit, non satis est nosse modum, quo cæteræ argumentationes ad syllogismum reducantur, nisi ad quam figuram, & modum reduci queant, teneamus. Quare id in hac ultima hujus nostræ commentationis parte, eo ordine, quo de singulis differimus, per aliquot pronunciata breviter exponemus.

Statuuntur pronunciata. 1. de inductione. Primum sit. Inductio primo, & per se revocatur ad tertiam figuram, sed quia constat ex tribus universalibus, & minore apta, ut simpliciter convertatur, reducitur etiam ad primum modum primæ figuræ. Probatur prima pars: quando aliqua inductio revocatur ad syllogismum, minor propositio, quæ additur, constat eodem subjecto quo omnes antecedentes, quæ sumuntur pro majori, sed in illis omnibus subjicitur medium, ergo etiam in minori subjicietur: sed quando medium in utraque præmissa subjicitur, syllogismus est in tertia figura, ergo Inductio ad tertiam revocatur, quod patet hoc exemplo: omnis homo sentit, omnis bestia sentit: sed hæc: omnis homo, & bestia sunt omnia animalia ergo omne animal sentit. Ex quo etiam aperta manet secunda pronunciati pars: nam illa minor, homo & bestia sunt omnia animalia, si vera est simpliciter convertitur in hanc, omne animal est homo, & bestia, quæ si pro minori accipiatur, syllogismus erit in Barbara: & eodem modo res habet in cæteris.

Secundũ de exemplo. Secundum pronunciatum. Cum in exempli reductione duo saltem syllogismi intercedant, in quorum primo concluditur majus extremum de medio, in secundo de minori extremo, ut Philoponus observavit, non fit revocatio ad unam tantum figuram, sed primus syllogismus est in tertia, nunc in modo negativo, nunc in affirmativo pro qualitate exempli, quod revocatur. Secundus in prima, sive in Barbara, sive in Celarent, juxta exigentiam primi syllogismi. Ratio est illa, ob quam supra diximus exemplum egere pluribus extrinsecus assumptis, quam cæteras demonstrationes, nimirum quia non continet medium, quo exempli conclusio probanda est.

Hac enim de causa opus est, ut conficiatur unus syllogismus, cujus major sit antecedens Exempli, minor autem assumat pro prædicato id quod in secundo syllogismo futurum est medium: & hoc in conclusione subjiciatur majori extremo: deinde alius, cujus major sit conclusio antecedentis syllogismi, minor vero quædam propositio constans subjecto conclusionis Exempli & medio, ita ut in præmissis medium conjungatur utrique extremo: quo tandem in ejus conclusione majus extremum de minori prædicetur. Ac prior syllogismus necessario fit in tertia figura, secundus in prima. Quæ apertiora fient exemplis. Igitur illud Exemplum, cujus supra meminimus, ita est revocandum. Græci imperium amiserunt, sed Græci erant schismatici, ergo omnes schismatici imperium amittunt. Rursus, omnes schismatici ab imperio excidunt, sed Latini schismate dividuntur, ergo imperio exuentur. Hoc in modis affirmantibus: in negantibus illud. Crœsus non invenit felicitatem in divitiis, ergo neque Crassus inveniet: Cræsus non invenit felicitatem in divitiis, sed Crœsus animo erat immortalis, ergo nullus animus immortalis invenit felicitatem in divitiis: rursum, nullus animus immortalis in divitiis felix est: sed Crassi animus est immortalis, ergo felicitatem in divitiis invenire non poterit.

Tertium de Enthymemate. Medii cõjunctio quadrifariam variatur. Tertium Enthymema ad omnes tres figuras revocatur, cum enim ejus reductio fiat alcita propositione, quæ deerat, in qua medium jungitur illi extremo, cui in Enthymemate non adjungebatur: hæc autem conjunctio quatuor modis variari possit, eadem in revocando syllogismo varietas conspicitur, quæ totidem propositionibus explicanda est, quas ut facilius percipere queas, advertendum est ex terminis, qui Enthymemate reperiuntur unum bis accipi, semel in antecedente, & iterum in consequente: ut patet in hoc exemplo: Homo est rationis particeps, ergo homo est risibilis, ubi terminus, Homo, bis ponitur, animal, & particeps rationis, semel: cæterum is terminus, qui supponitur in antecedente, & in consequente, quadrifariam disponi potest, aut enim utrobique subjicitur aut utrobique prædicatur, aut subjicitur in antecedente & prædicatur in consequente: aut è contrario in antecedente prædicatur, & in consequente subjicitur.

Prima cõclusio. Sit igitur prima propositio. Quando ille terminus acceptus utrobique subjicitur, revocatur Enthymema, accessione majoris, nunc ad primam figuram, nunc ad secundam. Primum patet in proposito exemplo: nam illi Enthymemati, homo est particeps rationis: ergo est risibilis, deest hæc major: Omne animal particeps rationis est risibile. Qua adhibita fit syllogismus in Barbara: hoc vero: nullum animal est lapis, ergo nullum animal est marmor, revocabitur ad Camestres, apposita hac majori, omne marmor est lapis. Secunda propositio: si ille terminus

Secunda conclusio. utrobique prædicetur, revocatur Enthymema adjectione minoris modo ad primam figuram, modo

modò ad tertiam: unde hoc Enthymema: animal est sensitivum, ergo homo est sensitivus, reducitur ad Barbara, interjecta minori: sed omnis homo est animal: interjecta verò hac, aliquod animal est homo, revocatur ad tertiam in modo Datisi.

Tertia conclusio.

Tertia propositio. Quando terminus bis acceptus in antecedente subjicitur, & in consequente prædicatur, revocatio fit ad secundam figuram appositione minoris, ut patet in hoc exemplo. Elementum est simplex, ergo aqua est elemētum: additur enim hæc minor: sed aqua ex simplex, & fit syllogismus in Datisi. Quarta si terminus prædicetur in antecedente, & subjiciatur in consequente, revocatur etiam ad tertiam figuram adjectione majoris: ut omne animal est vivens, ergo aliquod vivens est animal: adjicies namque majorem: omne animal sentit, efficiesq; syllogismum in Darapti ad hunc modum: Omne animal sentit, sed omne animal est vivens, ergo aliquod vivens sentit. Atque hæc pro doctrina librorum de priori resolutione satis multa sunt,

Quarta conclusio.

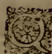
FINIS.

Laus Deo Optimo maximo.

COMMENTARII IN LIBROS ARISTOTELIS STAGIRITAE.

DE POSTERIORI RESOLVTIONE.

HORVM LIBRORVM INSCRIPTIO, methodus, &c.

Væ de inscriptione, ac methodo horum librorum explicanda hoc loco erant: ex iis quæ initio librorum de priori resolutione pertractata à nobis sunt, plane constant, ex quibus etiam promptum cuique erit intelligere, quæ sit huic operi subjecta materia. Nā cum duplex sit analysis: altera ad formam: altera ad materiam pertinens: & prior tradita illic sit: consequens est, ut posterior ad hunc locum fuerit reservata. Docet itaque in hisce libris Aristoteles retexere ac resolvere syllogismum in materiam non quamlibet, sed omnium præstantissimam, qualis est necessaria, & demonstrativa, quo patet subjectum horum librorum esse syllogismum demonstrativum, cujus analysis privatim in eo traditur, ut est communis Græcorum, & Latinorum interpretum sententia: imò & Aristotelis libr. 1. Priorum capit 4. ubi ait, propositum sibi esse agere in hoc opere de demonstratione.

Analysis duplex.
Quæ ad hunc locū spectet.
Arist.

Materia huic operi subjecta est syllogismus demonstr.

Averroes tamen hoc loco, & Linconiensis secuti Alexandrum, & Theophrastū putant in his libris non solam demonstrationem, sed definitionem etiam per se considerari, atq; adeò eorum materiam non demonstratione duntaxat, sed definitione etiam contineri. Quod ex eo confirmari potest, quia secundo hujus operis libro agit Aristoteles de inventione definitionis, item quia, cum definitio sit pars quædā modi differendi, utique ejus tractatio ad Logicum pertinebit. cū igitur Aristoteles de ea nullibi præterquam loco citato disseruerit: consequens est, ut subjectum hujus operis non solā demonstrationem, sed definitionem etiam per se comprehendat. Nec satisfaciet, qui respōderit definitionem ad doctrinam Topicorum pertinere: nec enim Aristoteles in Topicis docet construere definitionem: sed constructam examinat, ut Alexander ibidem annotavit.

Averr.
Lincon.
Alexand.
Theophr.
Esse etiam definitionem suadetur.

Nihil tamen hæc contra sententiam, quam Vera sente probamus conficiunt. Ad primum enim dicen- tia defend dum est cum Eustratio ad initium libri secun- tur, & alte- di hujus operis, & Aegidio in proœmio libririus funda primi Priorum, Aristotelem loco citato non ex mento re- instituto agere de definitione, sed prout demō spondetur strationi observit. Ad secundum sunt, qui re- spondeant noluisse Aristotelem de definitione separatim scribere, quod in ea minus negotii esse putarit: itaque totum se ad argumentationem, & ejus partes illustrandas contulisse. Nobis tamen verisimilis videtur sententia Magni Alberti tractatu primo suæ Logicæ cap. 5. existimantis hanc Dialecticæ partem non fuisse neglectam, prætermissamve ab Aristotele: sed temporum injuria intercidisse, quæ de illa ab eo scripta erant: certe in catalogo, quo libri Logicæ ab Aristotele editi recensentur, inter eos, qui non extant, numerantur quinque libri definitionum, & liber unus divisionum: quibus fortasse ea doctrina continebatur.

Eustrat.
Aegid.

Alb. Mag.
Vbi Aristoteles de definitione egerit.

... lib ... ŋis. ... ... si orto. *Philop. Avicen.*

De ordine horum librorum non nihil dissident interpretes. Nam ut omittamus, quæ initio Priorum ea de re scripsimus; Philoponus & Avicenna, quorum meminit Averroes, in hoc prologo, arbitrantur inter libros de Priori, & hos de Posteriori resolutione interponenda ex Topica. Quod ex eo Philoponus suadet, quia sicuti mens ad demonstrativam cognitionem, & scientiam probabilibus argumentis disponitur, præparaturque: ita probabilium doctrina, quæ in Topicis traditur prius explicanda fuit, quàm demonstrativa. Idem verò confirmat Avicenna hoc fundamento: à communioribus ad minus communia incedendum est: communiora verò sunt probabilia, de quib agitur in Topicis, quam demonstrativa, quæ in hoc opere explicantur: nam omnia, inquit, demonstrativa probabilia sunt, non tamen è converso: ergo Topica his sunt anteponenda.

Hi libri Topica præcedũt. *Alexand. Alb. Mag. AlgaZel. Alfarab. D. Thom. Averr. Arist.*

Contraria tamen opinio defendenda est, quam sequitur Alexander primo Elenchor capite quarto. Magnus Albert. hoc libro tractatu primo capite primo, Algazellus, & Alfarabius teste eodem Alberto capite secundo eiusdem tractatus, Divus Thomas, & Averroes in hoc prooemio, aliique Autores, asserentes hos libros proxime cohærere cum iis, qui de priori resolutione sunt. Quod doctrinæ consequentia satis demonstrat, colligiturque ex Aristotele lib 1. de priori resolutione cap. 4. ubi statutum sibi esse dixit demõstrationem pertractare: sed oportet à syllogismo incipere, quia prius communiora, deinde minus communia explicanda sunt.

Aliorum fundamentis responditur.

Ad argumentum Philoponi respondendum est, licet cum probandum aliquid suscipitur, prius rationes probabiles, si eæ suppetant, postea verò demonstrativæ adhiberi soleant: secus tamen rem habere in tradenda disciplina syllogismi demonstrativi, & probabilis: cum ratio methodi atque ordo, sicuti jam ex dictis constat, efflagitet ut prius de illo, cum de hoc disseramus. Ad argumentum Avicennæ concedendum est quod assumit: sed negandum probabilia, quasi communiora continere sub se demonstrativa. cum sint membra opposita inter sese, ut plane constat ex divisione syllogismi in Demonstrativum, & Dialecticum, Pseudographum, & Sophisticum; è quibus Dialecticus ex probabilibus, demonstrativus ex necessariis constituitur: itaque non probabilia, sed probativa, id est, apta idoneaq; ad probandum latius patent, quam demonstrativa: cũ hæc certam, definitamque materiam, nempe necessariam vendicent: illa ad omnem materiam, qua probari aliquid possit, indiscriminatim se habeant.

A communioribus quando est incipiendum.

Quod si quis in re proposita communiora vocet ea, quæ quasi communis juris, per plures, aut omnes propemodum scientias vacantur, quo modo se habent probabilia: tunc inficiandum erit, ab iis, quæ hoc sensu communiora dicuntur, auspicandum esse. Nam cum Hippocrates, Plato, & Aristoteles, aliique Philosophi ajunt debere nos à communioribus incipere, ea appellant communiora, quæ in prædicando latius patent, non autem, quæ alio quovis modo pluribus disciplinis observiunt.

Præstantia huius tractationis inter Dialecticas maxima. *Arist. Alb. Mag.*

Porro cum doctrinæ nobilitas, duplici potissimum ratione, videlicet subjectæ materiæ præstantia, & certitudine æstimetur. ut docet Aristoteles initio librorum de Anima: si priorem causam spectemus, constat hanc Logicæ partem cæteris anteponendam, ut Magnus Albertus primo capite huius libri animadvertit: quãdoquidem inter cæteros disserendi modos syllogismus principem locum habet: & inter syllogismos demonstratio: cum necessaria, & demonstrativa multò nobiliora sint probabilibus. Vnde Ptolomæus in primo Almagesti monet, ne probabilia, sed demonstrativa, quæ fixa, perpetuaque sunt, consectemur. Ex parte etiam posterioris causæ magnam hæc pars Dialecticæ dignitatem obtinet: est enim de re stabili, ac certa, utpote de natura demonstrationis.

Ptolem.

Aphrod. Themist.

Et verò Aristoteles ita subtiliter, & accurate eam expolivit, ut jure dixerit Aphrodisæus illum demonstrando, demõstrare docuisse. Themistius tamen hoc loco in procemio suæ paraphrasis conqueritur de huius operis obscuritate, cum pleraque, inquit, omnia Aristotelis scripta, quasi de composito, caligine quædam offusa, oppletaque habeãtur, illud potissimum opere hoc intelligitur, cum ob ipsum genus elocutionis, quod (si alicubi) maxime pressum hic, præcisumque est tum ob capita, quæ nullo ordine visuntur dispo-
sita.

IN PRIMVM LIBRVM POSTERIORVM ARISTOTELIS.

Proœmium.

Dispositio primi libri.

N demonstratione quatuor præcipuè spectari possunt, materia, forma, finis, & medium demonstrandi: ac de ultimo differit Philosophus lib. sequenti priora tria eodem ordine, quo à nobis proposita sunt, in hoc primo libro pertractat: Itaque à primo cap. usque ad decimum demonstrationis materiam explicat. Ab undecimo usque ad 28. quæ figura Demonstrationi sit aptior, edifferit. A cap. 23. usque ad finem libri de scientia, quæ Demonstrationis effectus, ac finis est, latè disputat: & nunc scientias inter se, nunc cum aliis animi habitibus componit. Cæterum, quia in artefactis tam materia, quàm forma in finem accommodantur, cujusmodi sit ea scientia, quæ demonstrationis finis est, ad initium ferè libri breviter explicat.

EXPLANATIO CAPITIS PRIMI: DE PRAECOGNITIS.

SVMMA CAPITIS.

HOc caput triplici pronunciato continetur. Primum, aliqua à nobis præcognoscenda, antequam scientiam conclusionis comparemus, quod probat ex celebri pronunciato, Omnis doctrina, disciplinaque intellectiva ex antecedente fit cognitione, Scientia verò est notitia discursiva. Secundum pronunciatum est ea, quæ ante conclusionem præcognoscenda sunt, esse subjectum, passionem, & principia: & de subjecto cognoscendum esse quod sit, de passione, quid vocabulum significet, de principiis autem, quod vera sint. Tertium pronunciatum ad solvendam quandam Menonis dubitationem, est hujusmodi. Antequam demonstratio perficiatur necesse est conclusionem, partim cognosci, partim ignorari, cognosci quidem virtute, ignorari verò formaliter.

COMMENTARIVS.

a *Omnis doctrina)* Exorditur à celebri quodã pronunciato videlicet *πᾶσα διδασκαλία καὶ πᾶσα μάθησις διανοητικὴ, ἐκ προϋπαρχούσης γίνεται γνώσεως*, id est, omnis doctrina, omnisque disciplina intellectiva, seu quæ ratione perficitur, fit ex præexistente cognitione. Idem inculcat lib. 6. Ethic. cap 3. & lib. 1. Metaph. c. 7. contendit autem hoc loco Arist. duo ostendere: alterum est dari veram scientiam in nostro intellectu. Alterum est: aliquam scientiam à nobis acquiri, & qua potissimum ratione acquiratur, quorum primum est contra Heraclitum Ephesium, & Cratylum ejus discipulum, qui magna parte scientias dari negabant. Posterius verò est contra Platonem, qui asseruit: nullum nos in hac mortali vita denuò scientiam consequi, sed nostrum discere esse reminisci, ac retractare, quæ olim in alterius vitæ statu novimus.

Duo Philosophus ostendere conatur.

Docet ergo inprimis Aristoteles, nonnulla esse prænoscenda, antequam in nobis scientia per demonstrationem efficiatur. Deinde quænam illa sint, & quo ordine prænosci debeant: argumentaturque in hunc ferè modum O mnis doctrina, omnisq; disciplina intellectiva ex antecedente fit cognitione: sed scientia, quæ

CAP. I.

a OMnis doctrina, omnisq; disciplina intellectiva ex praexistẽte cognitiõe fit. id, si omnes quo fiat pacto cõsideremus, manifestum profectò fiet. Mathematicæ namq; scientiæ illo comparantur modo cæterarumq; artium unaquæq;. b Sane circa orationes quoq; sive illa per ratiocinationes, sive per inductionem fiunt, servari modus idẽ solet: in utrisq; namq; per antea notã doctrinã nimirum fit: quippe cum in altera tanquã à cognoscentibus propositions accipiãtur: in altera per singulare jam notum ipsum universale ostendatur. Simili profectò modo & oratoriæ rationes suadent: aut enim exemplis quod est inductio: aut enthymematib. quod quidem ratiocinatio est, facultas ipsa solet oratoria suadere. c Dupliciter autem prænosse necesse est. quædã enim esse, quædã quid dictum significet, quædam utroque modo, antea percipiamus oportet. d Veluti de quovis quidem affirmationem, aut negationem dici verũ esse: triangulũ autem hoc significare: unitatem utroque modo & quid significet, & etiam esse: non n. unumquodq; istorũ simili nobis modo manifestum est. Fit autem, ut quæ cognoscimus, eorum quædam prius etiam cognoverimus. Quorundã verò cognitionem simul accipiamus, veluti quæcunq;

sunt

de aliqua conclusione per demonstrationē acquiritur, est doctrina, & disciplina intellectiva: ergo fiet ex antecedente cognitione. Hujus syllogismi solam majorem exprimit, eamq. probat, tam in scientiis, quam in cæteris artibus; & tam in doctrinis: quæ necessariis innituntur argumentis, ut Mathematicæ, quā quæ probabilibus, ut Dialectica concreta rebus, & oratoria: quarum illa syllogismo, & inductione potissimum, ut consuevit, hæc vero loco eorum enthymemate, & Exemplo. Porrò in his omnibus ex præeunte aliquorum notitia ad reliqua fit progressio. Nam Mathematici elemēta quædam, principia, & hypotheses præmittunt, ex quibus deinde propositum concludunt, quod alii quoque suo modo præstant.

b *Sane circa orationes*) græcè Περὶ τοὺς λόγους his verbis significat Dialecticā, id est, artē, quæ ignota per notiora oratione patefaciendo versatur. Hanc ait ex quibusdam notis procedere, quia cum inductionem adhibet, ex singularibus prius notis colligit universale, ut traditur etiam primo libro Topic. cap. 8. cum autem syllogismum conficit, ex quibusdam concessis progreditur, fuit enim veteribus materiale familiare, cum ratiocinando differebant, ut primum sumptiones, ex quibus institutum conficeretur, adversarium interrogando, proponerent: deinde quod ab eo responsum esset, id tāquam notum, & confessum ad rem concludendam accommodarent.

Prænotio dividitur. c *Dupliciter autem*) Exponit quænam ante demonstrativam scientiam prænoscenda sint: & qua prænotione. Porro prænotio in commune accepta duo membra continet: prænotionē quid est, & prænotionem quod est. Deinde utrumque membrum in alia duo distribuitur: prænotio quid est, in prænotionem quid nominis: id est, quod vocabulo significetur, & in prænotionē quid rei: id est, quæ sit rei natura. Prænotio quod est, in prænotionem existentiæ, sive quod res existat, possitve existere, & in prænotionem veritatis, seu quod veræ res sint, quod intellige secundum complexam veritatem, ex his prænotionibus duplicem attribuit Aristoteles subjecto: quid vocabulum significet & quod existat, seu possit. Vnam passioni nimirum quid significet vocabulum. Vnam item principiis, nempe quod vera sint.

sunt sub universali, quorum quidem habetur cognitio. Nam omnem triangulum tres duobus rectis aquos habere, ante scivimus: at id, quod est in semicirculo, triangulum esse, simul ut eo inducti sumus, agnovimus. Hoc enim pacto nōnullas discimus rerum, & non per medium extremum cognoscimus, scilicet quacunq. singulares rerum formæ sunt, & de subjecto nullo dicantur. f *Antea vero quam facta inductio, vel ratiocinatio fit, partim fortasse nos scire, partim nescire dicendum est. Quod enim nō scivit, an esset simpliciter, id quomodo duobus rectis aquales habere, scire simpliciter licet: at patet, quod hoc quidem pacto scit: scit enim universaliter, simpliciter vero non scit:* g *Quod quidem ni ita sit, ea profecto, qua in Menone hæsitatio est, usu veniet: aut enim nihil quisquam discet, aut ea, qua scit, discet.* h *Non enim ita respondendum est, qualiter solvere quidam nituntur: omnem ne dualitatē parem esse scis? annuenti vero, dualitatem ei quandā offert, quam quidem ne esse putabat, ita neq. parem esse putabat: solvunt enim, non omnem se scire dicentes esse parem dualitatem, sed eam, quam esse dualitatem sciunt. Et tamen sciunt quidem id, cujus demonstrationem tenent, ceperuntq., at non ejus omnis, quod ipsi aut triangulum aut numerum esse sciunt, sed trianguli, & numeri simpliciter omnis demonstrationem ceperunt. Nulla enim hujuscemodi propositio sumitur, quem tu scis numerum, aut quam tu scis rectè lineam figuram, sed absolute quodlibet sumitur.* i *Sed nihil, ut arbitror, obstat, si id, quod discit quis, partem quidem norit, partim vero ignoret. Non enim absurdum est hoc, si id quod tenet, addisc at aliquo modo: sed si hoc pacto, eaque ratione, qua discit, eodem modo teneat.*

CAP.

d *Veluti de quovis*) Eorum quæ prænoscenda esse docuit, exempla adhibet, quæ tamen ad unā eandemque scientiam non pertinent, sed ad diversas. Nam illud, de quovis vera est affirmatio, aut negatio: commune principium est, traditum libr. 4. Metaph. cap. 3. Triangulus verò est passio, quæ demonstratur in Geometria: demonstrat enim Euclides in prima propositione libri primi super quamvis datam lineam rectam, posse constitui triangulum. Vnitas autem est subjectum, de quo in Arithmetica multæ passiones demonstrantur.

Quo ordine præmissæ cognoscantur. e *Fit autem*) Declarat quo ordine præmissæ in ipso demonstrationis progressu cognoscantur: aitque majorem prius cognosci, quam conclusionem: minorem verò simul cum illa, quod intellige, cum major propositio suo loco ponitur, & cognoscitur. Videlicet ante minorem, ut ordo ratiocinationis postulat. Nam si minor ante majorem constituatur, alius erit ordo cognitionis, qua de re in progressu plenius, ac planius.

Bifariam cognoscitur conclusio. f *Antea verò*) Ad hujus loci intelligentiam prænotandum est dupliciter posse à nobis intelligi conclusionem, nimirum vel formaliter, hoc est in se, & conceptu proprio, de qua cognitione loquutus est proxime Aristoteles, cum dixit conclusionem cognosci simul cum minori, vel virtu-

Conclusio virtute in præmissis intelligitur. virtute, implicitè, & in alio: dum videlicet cognoscuntur præmissæ, in quibus conclusio virtute & confusè continetur. Igitur Aristoteles in reliqua parte hujus capitis docet, quo pacto se habeat virtualis cognitio conclusionis ad notitiam præmissarum, antequam illa ex his colligatur: docetque conclusionem cognosci pariter: sed tamen virtute in præmissis: videlicet quatenus in illis, ut in sua causa, potestate continetur, sicque partim esse nobis notam, partim ignotam. Alioqui nequaquam postea in ejus cognitionem venire possemus.

Dilemma Menonis adhibita distinctione solvitur. g *Quod quidem nescia sit*) Ostendit non aliter dissolvi posse dilema Menonis apud Platonem, quam adhibita illa distinctione actualis, & virtualis notitiæ, de qua paulo ante. Quod ut intelligas: sic habeto. Differens Socrates cum Menone de virtute investigare conatur, quidnam virtus sit. At investiganti in hunc modum Menon occurrit: qua via id investigabis o Socrates, quod quidem omnino quid sit ignoras? Quale enim tibi proponens id, quod ignoras, inquiris? aut esto in illud incidas, quonam signo id, quod ignoraveras, esse illud cognosces? Tum Socrates, intelligo quid velis ô Menon. Attu animadvertis ne quam pertinacem argumentationem in medium adduxisti? quod videlicet homo, neque quod novit, neque quod ignorat, inquirit. Nam si noscit, nulla investigatione opus est: sed neque quod nescit, investigabit, &c. Ita vero Socrates eo deducit orationem, ut statuat nihil nos denuò scire: sed olim scita recordari: secus tamen judicat Aristoteles, ac Menonis cavillo aliter occurrendum censet, videlicet ex illa distinctione formalis, & virtualis notitiæ: at ea, quæ investigamus, partim sciri à nobis, partim nesciri, &c.

Platonicorum discipulorum argumentatio. h *Non enim ita respondendum est*) Proximè explicatam Platonis sententiam quidam improbantes Menonis dilemma solvere nesciebant: fatebanturq; nullo pacto nos ea scire, quæ inquirimus. Quos Platonis discipuli coarguebant interrogantes, an scirent omnem dualitatem esse numerum parem. Quod cum ii tanquam natura notum concederent: mox illi dualitatem, quam manu absconditam servabant, proferebant rogantes, verum ne etiam dualitatem illam parem esse cognoscerent: id verò cum se scire negarent, hunc in modum Platonici urgebant: scitis omnem dualitatem parem esse, hæc dualitas manu clausa, dualitas est: ergo hanc ipsam dualitatem parem esse non ignoratis. Negabant majorem propositionem, ajentes neminem scire absolute omnem dualitatem esse parem, sed omnem, quam scit esse dualitatem. Responsum hoc

Quorundam responsio improbatur. confutat Aristoteles, probans universalem illam propositionem simpliciter cognitam esse, sicut enim in demonstratione sumitur, ita cognoscitur, at in demonstratione, non de omni dualitate, quam sciunt esse dualitatem: sed de omni simpliciter profertur eam esse parem: videlicet ita, omnis numerus in duo æqua dividuus par est: omnis dualitas est numerus in duo æqua dividuus, ergo omnis dualitas par est.

Germana solutio. i *Sed nihil*) Germanam adhibet solutionem, docens nihil obstare, quo minus id, quod quis addiscit, quodammodo sciat, quodammodo ignoret: aliter tamen, atque aliter, ut jam ex dictis constat.

QUÆSTIO I.

VTRVM OMNIS DOCTRINA SIT reminiscentia, an denuo comparata?

ARTICVLVS PRIMVS.

SENTENTIA PLATONIS DE reminiscentia.

POSTVLABAT Peripatetica docendi methodus, ut actum in hoc opere cum Philosopho de scietia, primo investigaremus: an alicubi vera reperiatur. Hæc n. est prima quæstio de qualibet re proponenda, sed quoniam ea satis expedita est in procemio Physicorum quæstione secunda, accedimus statim ad investigandum modum, quo est, per reminiscentiam ne, an per novam inventionem, cujus occasionem præbuit Aristoteles, cum argumentum protulit ex Menone Platonis ad evertendam scientiæ acquisitionem, & statuendam reminiscentiam.

Sententia Platonis, scientia est reminiscentia. Plato igitur, ut ex ipsius Menone, Phædro, & decimo de republic. aliisque locis constat, existimavit animis nostris, antequam hisce corporibus unirentur, omnium scientiarum habitus fuisse concessos, neque in hac vita ullam a nobis scientiam comparari: sed cum discimus, id solum à nobis præstari, ut per phantasmata in sensibus efformata excitetur scientia in animo incidens, quæ materiæ caligine circumfusa erat, & ita nostrum discere non esse aliud, quam eorum, quæ novimus recordando, reminisci. In eadem sententia fuit Pythagoras, ut refert Divus Augustinus libro 12. de Trinitate cap. 15. cujus Pythagoræ est illud testi-

testimonium à Platonicis eductum, quędam se meminisse, quæ nunquam fuerat expertus. Sūt omnes Platonici Alcinous, Iamblicus, Porphyrius, Priscianus, Lydius, Simplicius quoque, & Tullius, Macrobius, & Academicæ disciplinæ insignis assertor Plotinus, qui libro de descensu animorum in corpora ait humano animo naturale esse corporis commercium, quo quasi hausto oblivionis poculo inebriatur, & libro de substantiis cognoscentibus ait corpus ad hoc animum juvare, ut per imagines in phantasia expressas, intelligibilium recordetur, & in hoc sitam esse reminiscentiam arbitratur.

Alcinous. Plotinus. Iamblicus Porphyr. Priscian. Simplic. Tullius.

In eandem sententiam pertrahere conatur Aristotelem Bessario, & Iamblicus, eo quod in secundo de generatione animalium capite tertio dicat, animum humanum extrinsecus advenire, id est, ab alio statu extra corpus in statū corporis demigare, censuit igitur habere aliū statum ante corpus, & quod par est credere, in eo possidere rerum scientiam, ne stolidum animum existere fateatur. Quibus si objicias Aristotelem in libro 3. de anima capit. 4. conferre intellectum nostrum tabulæ, in qua nihil depictum est, ergo existimare ab ortu nullam habere scientiā. Occurrit Bessario libro tertio contra calumniatorem Platonis eam tabulæ similitudinem non referri à Philosopho ad intellectum, sed ad sensum, quem etiam Plato fatetur à principio nullis rerum imaginibus esse insignitū. Iamblicus verò negat comparari intellectum tabulæ nudæ, sed exaratæ semideletis characteribus, quos proinde necesse est novis quasi luminibus à phantasmatis illustrari. Ad Platonicos accedere videtur Severinus Boetius 3. de consolatione metro undecimo, & prosa 12. ubi sic loquitur. Platoni vehementer assentior, nam me horum jam secundum commemores, primum quod memoriam corporea contagione, de hinc mœroris mole pressus amisi.

Bessario. Iamblicus Arist. Arist. Intellectū esse ut tabulam rasam, quomodo qui dam exponant. Boet.

Hujus dogmatis præcipuum fundamentū Platoni fuit, quod ab Aristotele secundo de generatione, alibi citato, stabilire conantur Platonici, nempe animos nostros multò ante corpora à Deo fuisse creatos, in quo statu nō erat eorum dignitati congruum, ut omni scientia carerent. In qua sententia seu errore fuit etiam Origenes primo περὶ ἀρχῶν capit. 7. ubi ex eo colligit animos in eo statu scientiis esse præditos, quia aliàs non posset Iacob in utero materno supplantare Esau, nec Ioannes ad Christi Domini accessum exultare. Probavit deinde Plato sententiam suam sub persona Socratis in Menone, seu in dialogo de virtute illo argumento, quia, vel quis rē propositā jam vel novit, vel ignorat: si novit, non opus est eam inquirere: si ignoret, frustra inquiret, cum non norit, quid quærat: licet enim in id incurrat, adhuc se invenisse ignorabit. Cui dilemmati cum aliter occurri non possit, quam asserendo nos quærere notitiam rei ignoratæ actu, cognitæ verò habitu, concedendum erit inesse animæ à suo ortu scientiarum habitus. Quod ulterius confirmavit producto in medium puello, qui à Socrate de quibusdam Geometricis, gradatim interrogatus, ita respondit, ut ostenderet se earum rerum notitiam quasi anteà habitam ex se repetere.

Arist. Prædictæ sententiæ fundamentū primū. Origenes. Luc cap. 2.

Potest idem placitum hac ratione probari. Si ulla scientia à nobis de novo comparetur, vel id fieret ministerio sensus, vel ope magistri, sed neutrum dici potest: non primum, quia multa sensus effugiunt, quorum scientiam habemus, ut Deus, intelligentiæ occultæ quædam rerum virtutes, ac proprietates. Præterea, quia sensus nimium sunt fallaces, à quibus proinde non esse petendam synceram veritatem monet Augustinus lib. 83 quæstionum, quæstio. 9 & nos quotidie errantem sensum intellectu corrigimus. Non secundum, quia ad sciendum præter lumen naturale intellectus requiruntur intelligibiles species, quas magister non potest in discipuli mentem transfundere, ut manifestum est, ergo nequit magister ullam de novo scientiam impertiri, sed externa tantum signa proponit, quibus interventu phantasmatum habitus à primo ortu nobis ingeniti suscitentur: quod expressit Aug. in libro de doctrina Christiana. Quemadmodum, inquit, potest quivis digitum movere, ut aliquid ostendat, non autem vivendi facultatem conferre, ita potest homo exterius verba proferre, quæ veritatis signa sunt, non autem veri intelligendi virtutem, quæ à solo Deo est, impertiri. Confirmatur, eadem ratio est de habitibus scientiæ, ac primorum principiorum: sed hi sunt à natura ingeniti, ergo & habitus scientiæ.

D. Aug. Confirmatio.

ARTICVLVS II.

EXPLODITVR DOGMA PLATOnis & vera sententia statuitur.

Repudianda tamen est hæc Platonis sententia: tum quia falso prorsus nititur fundamēto, scilicet: humanos animos ante corpora fuisse creatos, quod Orthodoxæ fidei repugnat, ut patet ex prima Epistola Leonis 1. ad Turibiū Asturicensem Episcopum & ex Concilio Brach arensi 1 cap. 6. ut latiùs explicatur in libris de anima: tum quia manifestis argumentis convincitur, primo ab Aristotele 1. Metaph cap. ult. his duobus præter alia, quia etiam utitur D. Thom. 1. p. q. 42. art. 3. Si nostris animis essent congenitæ scientiæ

Humanū animū ante corpus creatum esse fidei repugnat. Leo. Concil. Brachar. Arist. D. Thom.

tiæ, minime nos laterent: fieri enim nequit, ut scientem lateat se scire, præsertim eum disciplinæ, quanto sunt evidentiores, tanto manifestius se prodant. Deinde quia sequitur, eos, qui ab ortu sensu aliquo sunt privati, posse habere scientiam rerum spectantium ad illum sensum, quod repugnat experientiæ: cum cæcus natus haud judicet de coloribus. Nec scite occurrent Platonici, ideò cæcum non exercere scientiam de coloribus, quia desunt phantasmata ad id omnino necessaria: constat nanque, ut rectè urget Cajet. loco primæ partis citato, posse nos per sensibilia unius sensus venire in memoriam sensibilium alterius, si ejus scientiam obtinemus, ut cum ex visione sacchari dulcedinis recordamur.

Platonis sententia refellitur primo. Cajet.

2\. *D. Thom.* Secundo convincitur à D. Thoma 2. contra Gent. cap. 8. hunc in modum. Nulla forma detrimentum percipit ex cōjunctione cum propria materia, anima est propria forma corporis, ut in libris de anima ex fide, & ratione concluditur: ergo non poterit anima à corpore impediri, ne sciendi actus exerceat, si eos ante corpus exercebat. Major ex eo est evidens, quia natura nulli procurat nocumentum, ergo forma à naturali destinata ad informandum corpus, nequit ejusmodi naturali informatione imperfectior reddi, ab actionibus que impediri. Præterea si notitia conclusionum æquè, ac principiorum naturalis esset, hæc sequerentur; primo non minus aptè respondere eum qui citra ordinem interrogaretur: quam qui gradatim interrogaretur: siquidem omnia æqualiter illi sunt manifesta: secundo omnes eandē conclusionem, & opinionem approbaturos. naturalia enim ubique sunt eadem: tertio nullam posse esse falsam opinionem: quandoquidem ab ideis nihil falsum derivari potest: quod incommodum ut evitaret, satis, sed nequicquam laborat Plato in Theæteto, ut docuit Bion referente Olympiodoro in Phædonem.

3\. *Bion. Olympiod.*

Postremo si discere esset media phantasmatum exercitatione recordari, ne tam operosa esset disciplina, quantum experimur: cum impressio phantasmatum haud tantam habet difficultatem: nec cum actu scimus, rem simpliciter cognosceremus, sed perciperemus simul nos aliquando similem habuisse cognitionem, reminisci enim est rei cognitæ, ut antea cognitæ recordari.

Quæstionis resolutio. Conclusio ergo hujus articuli sit, animum humanum simul à Deo creari, & in corpus infundi, esseque à prima origine quasi nudam tabulam, omni habitu, specieq; destitutum. Deinde vero progressu temporis acquirere scientiarum habitus, ea potissimum via quam tradidit Aristoteles in hoc opere, videlicet percipiendo prius principia, quæ majorem habent cum lumine intellectus cognationem, & ex illis deducendo conclusiones aut per se, & proprio experimento, aut opera, industriaque magistri, de quibus inter solvenda argumenta jam dicemus.

ARTICVLVS III.

SOLVVNTVR ARGVMENTA PRO Platone adducta.

Imprimis, quod ad illius sententiæ autores attinet, demus Platonicis Pythagoram in ea fuisse, nego tamen cum D. Augustino loco citato, illius testimonium esse auscultandum. *D. Aug.* Solet enim in vigilia accidere, ut quis incurrens primo in alicujus rei cognitionē ob aliquam ejus similitudinem cum alia cognita, putet se illam cognovisse: nisi forte id mali dæmonis suggestione contingat ad hominū mentes inani superstitione deludendas, Aristotelem injuria pertrahunt ad se Platonici. cum in hoc loco Menonis eam sententiam astruentis dilēma solvat, & in primo Metaph. & quarto tā multis contra eum disputet: Nec rectè interpretantur locū 3. lib. de anima Bessario, & Iamblicus: non primus, quia Aristoteles ibi expresse agit de intellectu, docens intellectum passivum ex se esse in potentia ad intelligibilia, & quasi nudam tabulam: non secundus, quoniam Aristoteles ait intellectum esse quasi tabulam, in qua nihil est scriptum, ut liquet ex contextu græco, non autem tabulam male exaratam.

A sententia Platonis Aristot. vendicatur.

Vendicatur Boetius.

Boetius quoque Severinus cum Aristotele sentire existimandus est: nec citato loco ad Platonem accedit, sed in crassam corporis molē, urgente præsertim senectute, invehitur, à qua tantum detrimentum se accepisse queritur, ut per Hyperbolem dicat se Platoni credere. *Boet.*

Præcipuum fundamentum Platonis jam à nobis eversum est. Ad rationem Menonis dicēdum cum Aristotele, qui aliquid scire cupit, partim scire, partim nescire: scire confuse, & virtute, quatenus tenet principia in quibus scientificæ conclusiones continentur: non scire formaliter, & in se: ad sciendum autem formaliter, & in se non oportet, ut ejusdem cōclusionis habitum habuerit, sed ut principia teneat, & judicio intellectus deprehendat, ex illis evidenter inferri conclusionem, quemadmodum si quis servum quæreret, quem non norat, (ut in eorum exemplo persistamus) & haberet aliqua signa, quæ illum omnino proderent, si in servum incurreret, certus proculdubio esset, se invenisse servum, quem antea minime cognovisset. Puer vero, qui ordine interrogatus apte respondet, apprehendit prius, & judicat principia, quæ proponuntur, & ex illis deducit conclusiones, atque adeo scientiam de novo adipiscitur, & neutiquam reminiscitur. *Menonis dilemma solvitur.*

Vltimum argumentum diluitur.

Ad rationem pro Platone factam respondeo, nos comparare scientiam utroque modo ibi posito: quorum prior dicitur propria inventio, posterior disciplina. Ad prioris impugnationem dico, ut ministerio sensuum scientiam comparemus, non opus esse, ut quæ scimus, per se cadunt sub sensum: satis enim erit fuisse in sensu, vel per se, ut qualitates sensibiles vel per effecta, ut Deus, intelligentiæ, occultæ rerum virtutes, vel per fundamenta, ut relationes, vel per opposita, ut negationes per formas negatas, vel denique per suas partes, ut mons aureus.

Quando sensus deceptioné gignat.

Quod additur de sensuum fallacia in cognoscendo, in secundo libro de anima uberius declaratur. Interim respondeo, esse quidem sensus aliquando propter impedimentũ occasionem formandi falsum judicium, egereque intellectus correctione, ut quãdo videtur in aqua remus semi demersus, nisi enim intellectus aliunde sensum emendet, fractum esse judicabit, Verum id non sufficit, ut negemus sensus esse apta media comparandi scientiam, cum in plurimis, & sublatis impedimentis non errent. Quemadmodum gravitas lapidis, non desinit esse aptum instrumentum acquirendi locum naturalem in centro, eo quod aliquando propter obstaculum aliquo motu lapidem præter naturam detorqueat in latera. Neque D. Augustinus loco citato aliud significat, ut exponit Divus Thomas quam à solis sensibus non esse expectandam sinceritatem veritatis, sed adhibendum lumen intellectus, ut utriusque testimonio veritas sit irrefragabilis, quod nos minime diffitemur.

Scientia quomodo à magistro detur.

Ad impugnationem posterioris modi adipiscendi scientiam, nimirum ope magistri cõcedendum est, magistrum non infundere in mentem discipuli lumen intellectus, vel species intelligibiles saltem per se, & directo: dici tamen eum docere, quatenus ei proponit pronunciata, quibus similia format intellectus discipuli, & exhibet externa signa, sensibiliave exempla, quibus addiscentis mens adjuvetur ad facilius effingendam cognitionem, quam vult inculcare, quibus nihil repugnant Augustini verba. solum enim voluit naturale lumen, & intelligendi vim à solo Deo esse.

D. Augustin.

Vrgeas, vel signa externa, quæ magister proponit, sunt nota discipulo, vel ignota: Si nota, ergo jam antea sciebat rem, nam signum tunc est notum, quãdo tenemus illius significatum: nihil ergo de novo addiscit: si ignota, ergo nihil magis per ea docere poterit, quam si homini latino proferat græca verba, dicente Augustino in libro de utilitate credendi, non posse signis aliquid cognosci, nisi prius sciatur, cujus illa signa sint. Respondetur illa signa esse nota in universali, & in confuso, à magistro vero particulariter, & explicitè declarari, verbi gratia novit discipulus quod homo significat humanam naturam confusè, à magistro verò particulatim discit, quibus ea partibus constet. Item sunt nota quatenus significant simplices terminos, & magister ulterius declarat, quinam illorum terminorũ conjungi debeant inter se per affirmationem, qui separari per negationem. Hac de re autor libri de cognitione veræ vitæ tractatu 3. ca. 36. D. Thomas 1. p. q. 117. art. 1. 2. contra Gent. cap. 75. Opusculo 16. cap. 5. Henricus Gand. in summa art. 1. quæst. 6. Confirmatio eget longiori discussione.

August.

Auctor lib. Vera vitæ.
D. Thom.
Henric.

ARTICVLVS IV.

VTRVM HABITVS PRIMORVM PRINCIpiorum insint nobis a natura?

Qvamvis iisdem argumentis, quibus art. 2. Platonis somniũ refutavimus, hæc etiam dubitatio majori ex parte profligata sit; libuit tamẽ ob aliquorum Theologorum hac in re cum Platone sentientium, aut ab Aristotele aperte recedentiũ, autoritatem eam separatim excutere. Sunt igitur hac controversia tres sententiæ penitus dissidentes, aliæ, quæ partim ad hanc, partim ad illam accedunt. Prima est Durand. in 3. dist. 33. quæstion. 1. ad secundum asserentis ad ea principia, quæ nullo modo sunt conclusiones, sed omni medio vacant, non egere intellectum nostrum habitu superaddito, sed naturali sua virtute illis assentiri, & post assensum nullum habitum reservare. Idem sentit Dominicus Soto lib. 1. de just. & jur. quæst. 6. artic. 4. & re non est alia sententia Medin. 1. 2. quæst. 51. artic. 1. quamvis enim doceat habitum principiorum esse naturale intellectus lumen, quod pertinet ad primam speciem qualitatis, nihilominus cum inter hoc lumen, & ipsum intellectum actuale discrimen non constituat, concedit reipsa intellectum non indigere habitu superaddito: sed suo lumine sufficienter propensum esse ad hæc principia, cujus sententiæ vult esse D. Thom. Cum his autoribus magna ex parte consentiunt aliqui recentiores, qui arbitrantur, etsi ad principia minus clara, minusque communia necessarii sint habitus ad communissima tamen, & manifestissima nullum requiri.

Tres hac in re sententiæ. Prima.
Durand.
Soto.
Medina.

Hæc sententia tam absolutè quam cum adhibita moderatione probatur primo, habitus id eo potentiis adduntur, ut eas reddant in agẽdo prõptiores, & faciliores, sed intellectus natura sua ita est facilis, propensusque ad assentiendũ primis principiis, ut non possit facilior, propen-

1. Probatur.

pensiorque reddi: ergo non habet principiorũ habitus Major, & consequentia notæ sunt, minor probatur. Intellectus est potẽtia naturalis, quæ proposito sufficienter objecto absque ulla difficultate, & toto naturæ impetu in illud fertur: sed primum principium est objectũ naturale intellectus, & penetratis terminis sufficienter proponitur: ergo nulla potest ceini difficultas ex parte intellectus, quæ habitu superetur: nulla indifferentia, quæ ab eodem tollatur: siquidem potentia naturalis omninò determinata est ad proprium actum. Et cõfirmatur, quia sensus externi propterea nullos acquirunt habitus, quia cum objecta proponuntur, naturali necessitate in ea tendunt: imo idẽ intellectus idcirco nõ reservat habitus ex simplici apprehensione, quia naturaliter, & absque ulla difficultate rem apprehendit; sub eodem modo se habet ad prima principia, vel omnia, vel saltem notissima: ergo nullus eget habitibus.

Secundo. Secundo. In intellectu practico non datur ullus habitus ad prima principia practica, qualia sunt, malum esse fugiendum bonum prosequendum: sed vis intellectiva per se satis est, ut illis assentiamur: ergo neque in intellectu speculativo ullus habitus ad sua principia est admittendus. Consequentia patet ex paritate rationis: antecedens traditur à D. Hieronymo in

D.Hieron. epist. ad Dimitriad. quæ est inter illius epistolas 8. ubi sic loquitur: Est in animis nostris quę dam sanctitas naturalis à Deo impressa, quæ veluti in arcę animi residens prava & recti judicium exercet. Vbi nomine sanctitatis à Deo impressę intelligit ipsum lumen rationis aversum à malo, & propensum ad bonum. & Ezech. 1. vocat synderesim (quo nomine appellatur hic habitus practicus ab iis, qui ab intellectu illum distinguunt) scintillam conscientiæ, quæ nunquam extinguitur: utique quia à poten-

D. Epiph. tia non differt. Idem docent Epiphan. libr. 2.

D. Aug. contra hæreses, Augustin. lib. 1. de serm. Domini in monte, & in Psalm. 57. colligitur etiam ex illo Paul. ad Rom 2. Gentes, quæ legem nõ habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, & ostendunt opus legis scriptum in cordibus

Aristot. eorum: idem significare videtur Aristoteles 6. Ethic. cap. 3. & 6. dum habitum, intellectum vocat. Confirmatur, quia ex cõmunioti Theologorum sententia, in voluntate non est aliquis habitus ad bonum commune, & ultimum finem: sed ita se habent principia notissima in speculativis, ut finis, & bonum in practicis, ut postea ex Aristotel. trademus: ergo non dantur in nostro intellectu habitus principiorum

Secunda Secunda sententia admittit habitus principiorum esse qualitates intellectui superaddi- Sententia suadetur 1.
tas, in quo repugnat primæ sententiæ, negat tamen eos acquiri nostris actibus, sed in primo creationis instanti nostris animis infundi, vel ab ipsis resultare, sicut nos asserimus ex veriori sententia inditas fuisse Angelis species, per quas cognoscunt: & ex ipsa similitudine primũ ducunt argumentũ: nam divina Sapientia ita omnia digessit, ut supremum naturæ inferioris attingat infimum naturæ superioris, sed supremus habitus inter naturales, quos habem?, est habitus principiorum, ergo si Angelis congenita sunt omnia suæ cognitionis principia, indita erunt hominibus principia præstantissimæ saltem cognitionis. Confirmatur, quia Deus non condit naturam operandi principio destitutam, sed habitus principiorũ sunt principia omnium scientiarum: ergo non est verisimile intellectum nostrum absque illis genitum esse. Hanc sententiam tenuit expresse Viguerius de Theologic. institut. cap. 3. §. 8. vers. 5. significat Capreol. in 3 q prol. in responsione ad 5. argum. contra primam conclusionem, & D. Thom. multis in locis speciatim 1. p. qu. 83. art. 2. ubi vocat habitus principiorum naturales, prout naturale distinguitur à libero, vel cõtingente; quod verum non esset, nisi prædicti habitus a natura essent, & 2 q. 5. artic. 4. ad 3. ait habitum principiorum sequi ipsam naturam. In tertio verò sent. dist. 23 quæst. 1. art 2. ad 1. loquitur in hæc verba. Sicut naturalis habitus datur in creatione, ita infusus in reparatione: in exemplum autem habitus naturalis adducit habitum principiorum. Hæc sententia quatenus à prima dissentit, cum tertia probanda est.

Confirmatio. Viguer. Capreol. D.Thom.

Tertia sententia non solum agnoscit principiorum habitus ab intellectus re ipsa distinctos, sed etiam per proprios cujusq; actus eos paulatim comparari asseverat. Quæ communissima & verissima est, expressaque ab Aristotele, quoad primam quidem partem sexto Ethicorum, capite tertio, & sexto, quibus locis inter habitus intellectui superadditos eodem modo reponit habitus principiorum, ac sapientiæ, scientiæ, & artis: quoad secundam verò capit ultimo secundo lib. Posterior. ubi eodem argumento probat hos habitus non esse ingenitos, sed acquisitos, quo nos idem ostendimus de scientificis contra Platonem, nimirum quia impossibile esset ipsum latere certiorem notitiam, quam omnem scientificam, si illa affecti essemus. Eandem perspicue tradit Divus Thomas, secundo contra Gent. cap. 78. Ferrar. ibidem circa tertiam rationem Cajet. prima secundæ quæst. quinquagesima prima, art. primo, ubi id ex eo confirmat, quia si intellectus iis habitibus præditus oriretur,

Tertia sententia vera. Aristot. D.Thom. Ferrar. Cajet.

immeritò diceretur pura potētia in genere intelligibilium. Reliqui ſcholaſtici tam Philoſophi, quam Theologi non diſcrepant, nam de Thomiſtis erat major dubitatio, vide Abulenſem ſuper cap. 23. Exod. q. 66.

Abulenſ.

Probatur 1.

Quo fundamento habitus à Philoſophis inducti.

Probatur hæc ſententia, quoad priorem partem, quæ aſſerit habitus principiorum ab intellectu diſtingui. In habitibus aliarum rerum admittendis duplici ratione ducti ſunt Philoſophi, prima à poſteriori: ex eo enim quod videant, eundem hominem, poſtquā ſe in aliqua materia virtutis, ſcientiæ, vel artis exercuit, multo facilius, delectabiliusque circa illam operari, quam antea, aliquid ex illis operationibus in eo remanere concludunt, quo potentia promptior efficiatur, quod habitum vocant. Secunda à priori: quoniam potentiam appetentes, & cognoſcentes, quæ aliquam in agendo indifferentiam, difficultatemve habent, aliquo principio egent, quo determinentur, difficultatemque, aut in agendo moleſtiam vincant: quod non poteſt eſſe aliud quam habitus potentiam informans, operationemque promovens.

Quorundā reſponſio

Sed utraq; hæc ratio ſuadet habitus primorum principiorum: Prima quidem, quoniam experientia compertum eſt, facilius nos aſſentiri principiis, poſtquā ſæpe illa cognovimus quam antea. Nec revocari poteſt hæc facilitas ad ſolas ſpecies apprehenſioni ſervientes, ut aliqui faciunt recentiores, quia non raro accidit, ut remiſſius apprehendantur termini ab exercitato, quam ab eo, qui incipit, & tamen ille expeditius aſſentitur: ergo non provenit major facilitas ex ſolis ſpeciebus ad apprehenſionem terminorum concurrentibus, ſed etjam ex habitu ad aſſenſum immediate inclinante. Suadet etiam ſecunda ratio, quia intellectus in præbendo aſſenſu aliquam habet indifferentiam, quatenus non tendit ſimpliciter in rem, ut quando excitatur ab ſpecie, ſed movetur à ratione aſſentiēdi, à qua poteſt magis, & minus excitari, vel ob majorem, & minorem advertentiam, vel ob aliud impedimentum, ergo eget habitu, quo facilior, expeditiorque reddatur.

Excluditur.

Dices hæc eſſe vera de principiis, in quibus ratio aſſentiēdi, ſeu evidentia terminorum poteſt aliqua ratione occultari, non verò in maniſeſtiſſimis, qualia ſunt illa univerſaliſſima. Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe: De quolibet vera eſt affirmatio aut negatio: & quædam mathematica. Reſpondetur nullū eſſe adeo manifeſtum principium, cujus veritas occaſione aliqua latere non poſſit, ſiquidem illa communiſſima à quibuſdam negata ſunt, ut patet ex Ariſtotele 4. Metaphyſicorum. Deinde negari non poteſt, horum etiam principiorum terminos aliquando remiſſe, aut cum minori advertentia cognoſci: quo in eventu multum juvat habitus ad facile aſſentiendum. Denique omnia principia quoad hoc videntur eſſe ejuſdem rationis: ergo vel nullius, vel omnium admittendi ſunt habitus. Antecedens probatur, quia ſi qua ratio ſuadet, hos habitus auferēdos eſſe, ea fundari debet in aliquo eſſentiali diſcrimine, quo principia à reliquis objectis ſeparātur, non verò in accidentali, quod ſecundum magis, & minus diverſitatem inducit: nā dicere immediatum ordinem ad ſolam potētiam, vel ad potentiam cum habitu, ab eſſentia promanare videtur: ſed inter principia, & reliqua objecta hoc ſolum eſt eſſentiale diſcrimen. quod illa medio vacēt, hæc minime, habere verū terminos magis claros, vel minus claros, diſcrimē eſt accidētale inter ipſa principia: & hoc fundamento negavit Durandus ad principia indemōſtrabilia eſſe habitū. Igitur qui ad reliquas propoſitiones immediatas habitum admittit, ad omnes illum admittat, neceſſe eſt, ſi conſequenter loqui velit.

Ariſt.

Durand.

Poſterior pars opinionis oſtēditur.

Secunda pars hujus tertiæ ſententiæ, quæ docet hos habitus non eſſe ingenitos, ſed acquiſitos: evidenter ſequitur ex prima: ſi enim tota vis agendi ex parte potētiæ, & quoad ſubſtantiam actus, & quoad promptitudinem, ac facilitatem à natura tribueretur, nulla eſſet ratio, cur ea vis diſtribueretur in potētiam, & habitum, ſed tota potentiæ conferenda eſſet, nullum quoq; eſſet judicium, quo eos habitus deprehēdimus, nimirum major facilitas ex actuū frequentatione relicta: ſi nanque principiorum habitus ab ortu eſſent: æque ſemper in aſſentiēdo faciles extitiſſem⁹. Similes erat ratio Ariſtotelis proxime adducta ex ultimo ca. 2. lib. Poſterior.

Ariſt.

Secundo. *D. Thom.*

Probatur deinde ratione Divi Thomæ ſecundo contra gentes cap. 83. Per ſenſus acquirimus ſpecies ad principiorum aſſenſus neceſſarias, ergo eorum habitus etiam acquiruntur. Antecedens experientia compertum eſt: conſequētia probatur quia natura nō præbet principium agendi in uno ordine, & denegat media ad actionem in eodem ordine neceſſaria: alioqui minus ordinate procederet. Diximus (in eodem ordine) quia alias potentia quoq; eget ſpeciebus, & tamē illa tribuitur à natura, nō verò ſpecies, ſed ſunt in diverſo genere qualitatū, & principiorum.

Tertio. *Ariſt.*

Accedit eandem eſſe rationem de habitibus principiorum atque virtutum, ſed habitus virtutum nō ſunt noſtris animis congeniti, ut noſtro damno ſatis experimur, probatque Ariſtoteles ſecundo Ethicorum ca. 1. ex eo, quod alioqui nemo poſſet fieri vitioſus, nemo enim acquirit propenſionē innatæ contrariam: nam lapis, etſi millies furſum pro-

projiciatur, nunquam per se ascēdere consuescit, igitur nec habitus principiorum nobis insunt à natura.

Diluitur 1. prioris sent. arg.

Superest, ut aliarum opinionum argumentis respondeamus. Ad primum pro prima sententia, concessa majori, neganda est minor, nēpe intellectum per hos habitus faciliorem reddi non posse. Ad probationem dicendum est intellectum esse quidem potentiam naturalē, sed inter potentias naturales esse aliquam latitudinem, ut in probatione tertiæ opinionis indicavimus: nam quædam habent actū quasi reflexum, hoc est, moventur ob aliam rationem cognitam in objecto, aliæ simpliciter ab objecto excitantur: in primo ordine sunt potentiæ appetentes, & quæ judicium ferunt: illæ enim trahuntur à bonitate repræsentata, hæ à veritate proposita: in posteriori sunt quæ habent actum simplicem, id est, non elicitum ob aliquam rationem motivam, sed simpliciter tendentem in objectum materiale, cujusmodi sunt præter potentias rerum inanimatarum omnes sensitivæ externæ, & aliquæ saltem internæ.

Duplex potentiarum genus.

Priores igitur potentiæ, quia diversis modis eis proponi potest illa ratio motiva, & pro varia etiam dispositione subjecti eas trahere potest, etsi naturaliter, & necessario operentur, aliquam indeterminationem participant, quæ per habitum auferri, vel minui possit. Quod verò potentia naturaliter operans non semper applicet totū conatum, & ita per aliquod principium ei conjunctum magis applicari queat (in quo rei difficultas posita esse videtur) patet in equo, cujus appetitus cum naturaliter aquā, verbi causa, desideret, & potentiam motricem ad eam applicet: non semper eodem conatu appetit, & motum exercet, sed nunc intensius, nunc remissius, pro ratione apprehensionis, & dispositionis subjecti: quare potiore jure eadē, & major indifferentia tribui debet intellectui circa principia, quæ per habitum limitari potest. Unde patet solutio confirmationis, nam usus & intellectus cum simpliciter apprehendit, sunt secundo gradu potentiæ naturalis simpliciter ad objectum determinatè, non verò quando idem intellectus judicat.

In quibus potentiis habitus admittendi.

Potentiæ naturales nunc majori, nunc minori conatu in idē tendūt objectum

Diluitur 2.

Ad secundum negandum est ob easdem rationes in intellectu practico non dari habitum ad communissima principia practica, qui synderesis appellatur. Ad probationem in oppositum dicendum est, omnia illa patrum, & scripturæ loca intelligenda quidem esse de ipsa intellectiva quæ propria vi inter bonum, malūque discernit: inde tamen non sequi nullum esse habitum principiorum practicum, quo hæc ipsa facilius expeditiusque ab intellectu efficiantur. Cur verò Aristoteles habitum principiorum appellat modo naturalem, modo ipsius potentiæ nomine intellectum, varias causas reddunt autores: nobis placet ea, à Philosophis quam primo sent. disp. 2. q. 2. tradit Bargius, primo modo appellari videlicet naturalem, quia ipso lumine naturali absque ullo medio propensi sumus, ut principiis assentiamur. Dico verò intellectum, ut plerique tradunt, quia gignitur à potentia intelligendi, prout intellectus dē nominatur: quamvis enim vis intellectiva una sit, quia tamen aliqua percipit sine discursu, aliqua discurrēdo: ut posteriori modo agit, dicitur ratio: ut verò priori, intellectus nominatur: habitus autem principiorum per actus non discursivos generantur, ut postea dicendum est.

Principii habit⁹ cur à Philosophis modo naturalis modo intellectus nominetur.

Bargius.

Confirmatio attingit difficultatem inter Theologos admodum controversam, cujus definitio ad alium locum spectat. Nobis tamen probabilior videtur eorum sententia, qui ad bonum etiam, & finem, habitum admittunt in voluntate: habet enim eam indifferentiam, quam in solutione primi ad habitum postulavimus, & eo majorē, quia intellectus, quo voluntas nec ad finem, & bonum commune quoad exercitium necessitatur, ut intellectus ad prima principia.

Comparatione boni in communi & finis ultimi habitus reperiri.

Ad argumentum pro secunda sententia ex Angelorum speciebus deductum respōdemus, non esse opus, ut supremum infimi quoad omnia attingat infimū supremi, sed satis esse ad illius sententiæ veritatem, quod principiorum cognitio & habitus non sint discursivi, qualis est universa Angelorum notitia, alioqui necessariū etiam fuisset aliquas species nobis esse ingenitas, quia Angeli in sua creatione omnes acceperunt. Confirmatio in 1. lib. de Interpret. in simili dubio soluta est: dicimus ergo Deum abundè hominibus quoad hæc omnia providisse, cum eis potentias impertivit, quibus hunc, & alios habitus sibi possint comparare, quod in secundo de Generatione luculenter cum Galeno explicatum est. Quod attinet ad hujus sententiæ autores, non credimus D. Thom. in ea fuisse, ut ex loco contra gent. citato colligit Ferrar. cap. 88. in hæc verba: Apparet habitus principiorum, qui dicuntur nobis naturales, non esse congenitos: nā si essent in nobis à generatione, non acquirerentur ex sensibus, ut inquit S. Thomas hic.

Solvitur secundæ sententiæ arg.

Quę mens D. Thomæ circa principiorum habitus.

Ferrarien.

Cavenda tamen est explicatio ipsius Ferrar. ibi & Cajetan. 1. 2. citato, qui arbitrantur habitus primorum principiorum non generari per nostros actus, ut reliquos intellectivos, sed ex repræsentatione terminorum in phantasmatis: & actione intellectus agentis immediate resultare in intellectum possibile, ad eum modum, quo species intelligibiles resultant

Opinio Ferrar. & Cajet. de horum habitū productione.

Cōfutatur sultāt,& hac de causa appellari naturales. Quæ commentatio & D. Thomæ, & veritati adversatur. Nam D. Thom. eo loco cum probat habitus principiorum generari ex eo, quod per sensus haurimus species, quibus eorum actus elicimus, non vult habitus ex ipsis speciebus sensibilibus im mediatè prodire, sed colligit habitus comparari, quia comparantur species ad eorum usum necessariæ. Veritati autem adversatur hæc expositio, quoniam habitus non est simpliciter necessarius ad eliciendum actū, sed est facilitas actuum exercitio comparata, inclinatque ad actus similes iis, quibus genitus est, ergo principiorum habitus non præcedunt, sed sequuntur actus per principia, ad aliosque similes inclinant, ac proinde à phantasmatis minimè producuntur. Ex quibus patet responsio ad confirmationem superiori articulo relictam.

QVÆSTIO III.

VTRVM OMNIS DOCTRINA, & disciplina intellectiva ex antecedente fiat cognitione.

ARTICVLVS I.

EXPLICATIO QVAESTIONIS.

Disciplina & doctrina idem sunt. ABundè explicata erit hæc quæstio, si verum propositæ propositionis sensum juxta mentem Aristotelis aperiamus: quod fiet, cū singulas illius partes singulatim percurremus. De prima ergo constat eandē sciētiā doctrinā, & disciplinā dici: doctrinam, ut est à magistro per vocem, aut scripturam: disciplinam verò, ut recipitur in discipulo. Ita Aristotelē exponunt Philopon. D. Tho. aliique interpretes hoc loco, edocti ab ipso Aristotele, qui li. 3. Physicorū c. 3. tex. 19. ait quēadmodū doctrina & disciplina sunt eadē scientia, ita actio & passio idem motus: in qua similitudine hoc discrimen notandum est: quod actio, v. g. calefactio, ita est ab igne, ut nullo modo procedat ab aqua, sed tantum in ea recipiatur, doctrina verò ita est à magistro, ut principaliter producatur ab intellectu discipuli: quod inde provenit, quia calor existens in igne, Physica actione, & directa producit calorem in aqua: non ita scientia existens in mente magistri: neque enim docens agit per modum causæ naturalis, sed ut principium dirigens, ut annotavit Divus Thomas 1. parte quæstione 1.7. articulo 1. ad secundum. Henricus in summa art. 1. quæ. 6. & probat ea ratio, quia scientia, si habitualis sit, non producit immediatè, nisi actum in eadem potentia: actus verò si est speculativus, nihil ulterius: si practicus vel cōcurrit ad actum volūtatis, vel ad opus aliquod externum, si sit actus alicujus artis: cum sciētia autem prædicta in mente discipuli nullum habet contactum physicum, & reali effectione illam producat.

Philop. D. Thom. Scientia discipuli quomodo à magistro causetur. *D. Thom. Henric.*

De secunda parte videlicet, intellectiva, non est tam facilis conjectura, dissentiunt enim graves autores, quam notitiam significaverit Aristoteles per doctrinam intellectivā. Eorum placita ad tria reduci possunt. Primum est, intellectivam notitiam appellari omnem cognitionem intellectus, tam simplicem, quam cōplexam: cum fiat ex omnis ejusmodi notitia alia antecedente saltem sensitiva, ut proxima quæstione explicatum est: ita sentiunt aliqui recentiores, & tribui potest D. Thom. & Philopono quatenus dicunt particulam, intellectiva, additam esse ad excludendam cognitionem sensitivam. Secundum est Alpharabii, ut ei tribuit Averroes comm. primo, & aliorum, ut ait Sot. q. 1. hujus libri, existimantiū comprehendi solam notitiam judicativam intellectus, sive sit discursiva, sive non. quam omnem constat fieri ex alia apprehensiva, præexistente in codē intellectu. Et potest id confirmari ex Aristotele, qui eandem propositionem repetens lib. 1. Metaph. text. 48. & 6. Ethicor. c. 3. comprehendit priori loco cognitionem definitivam, posteriori prima principia, quæ non sunt discursivæ notitiæ.

Quid notitiæ intellectivæ nomine intelligatur. 1. Sententia. Secunda. *Alpharab. Averroes. Sotus.*

Tertium denique placitum est, idem valere notitiam intellectivam hoc loco, atque discursivam. Ita Averroes, Themistius, Philoponus, Albertus Magnus, Apollinaris, Aegidius, Venetus: & quod attinet ad Themistium: quem Toletus & alii trahunt ad secundum placitum, illius verba in Paraphrasi hujus loci sunt hæc. Ad omnem scientiam, & disciplinam διανοητικήν, id est, rationalem, ubi verbum, rationale, apertè significat discursivam.

Tertia. *Averroes. Themist. Philop. Albertus. Apollon. Aegid. Venetus.*

Hæc tertia sententia omninò probanda est, primò, quia in textu Græco loco hujus, intellectiva est, διανοητική, quæ vox derivetur à nomine διάνοια, & à verbo διάγω, quod significat viam conficere, seu discurrere. quare idem erit doctrina intellectiva, quod discursiva: secundo, quia omnes cognitiones, quas Aristoteles attulit in exemplum notitiæ intellectiva, sunt discursivæ, videlicet syllogismus, inductio, exemplum. Tertiò idem probatur ex instituto Philosophi, propositum quippe illi erat ostendere ante scientiam demōstrativam, aliqua esse præcognoscenda: ad id verò probandum assumpsit eam propositionem, omnis doctrina, discipli-

Idem est notitia intellectiva, ac discursiva.

disciplinaque intellectiva ex antecedente fit cognitione, cujus sensus non est ante scientiã, intellectivam solum præcedere aliquam notitiam, vel ejusdem rei,cujus habetur doctrina, vel diversæ, sed rei diversæ: alioquin sub intellecta hac minori, sed scientia demonstrativa doctrina intellectiva,non rectè inferretur: ergo ante illam aliqua prænoscenda sunt: plus enim inferretur in conclusione, quam contineretur in præmissis,quod ineptè fit. Quæ expositio est ipsius Aristotelis: dum enim peracta quadam inductione infert eandem propositionem, ut jam probatam, ita scribit (in utriusque namque per antea nota doctrina nimirum fit)& in 6 Ethicorum non dixit doctrinam fieri ex antecedente cognitione,sed ex antea notis.

Arist.

Refellitur 1. sententia. Vnde speciatim jam refutari potest prima sententia,quoniam ante simplicem intellectus cognitionem non præcedit necessariò in sensu notitia alterius rei, ex qua illa colligatur, sed ejusdē: ergò cum Aristoteles ex ea propositione inferat, ante scientiam demonstrativam cognoscendum esse subjectum, passionem, & principia, manifestè indicat se non loqui de simplici cognitione. Eadem ratione (licet non adeò manifestè) confutari potest secunda sententia: notitia enim judicativa quanvis fiat ex enunciativa apprehensiva ejusdem intellectus, non est tamen hæc simpliciter rei diversæ, de eadem namque re est enunciatio, & judicium. Ad illud fundamentum respondeo Philosophum citatis locis non accepisse hanc propositionem tanto rigore, quanto hoc in loco,quod vel inde patet, quia hic tantum apposuit illud verbum (intellectiva) quod idem est, ac discursiva: & ideò in cæteris locis cognitionem etjam principiorum,& definitivam, hoc verò solum discursivam complexus est.

Refellitur secunda.

Cognitio ex qua fit discursiva, qualis. Quod attinet ad cognitionem antecedentem ex qua discursiva generatur (quæ erat ultima pars illius propositionis) liquet imprimis non oportere esse discursivam: alioquin illa pari ratione nasceretur ex alia discursiva, & illa ex alia: sicque daretur infinitus processus. Quo fieret, ut omnis scientia de medio tolleretur, ut annotavit Philoponus, siquidem nemo posset conclusionem ad ultima principia revocare. Dicendum ergo est, nomine præcedentis notitiæ designari à Philosopho judicativam formalem, aut virtualem, ex qua proximè fit discursiva, & particulam ex) denotare causalitatem effectivam,juxta ea quæ tradita sunt de discursu in primo priorum. Non inficiamur posse notitiam præcedentem amplio-

Causalitas notitia antecedens quæ. ri significato sumi pro omni ea, quæ discursivam præcedit, qualis est apprehensiva, non solum intellectus, sed etiam sensus: tunc verò particula,ex,indicabit quanlibet causalitatem, etiam materialem, & dispositivam: nam simplices notitiæ præcedentes aut sunt materia, ex qua componitur discursiva notitia, juxta eorum sententiam, qui judicium ab enunciatione non distinguunt: aut remotè disponunt secundum nostram sententiam, quæ judicium efficit simplicem qualitatem.

ARTICVLVS II.

EXPEDIVNTVR ALIQVOT DVbia circa traditam explicationem.

Prima objectio. PRimò non videtur congruè dixisse, omnem scientiam discursivam appellari doctrinã,& disciplinam:quoniam scientia propria inventione acquisita est verè discursiva,nec tamen est doctrina,cum à magistro nõ progrediatur:nec item disciplina: nam discipulus nemo dicitur, nisi respectu alicujus magistri: imo repugnantia videtur esse disciplinam, & esse discursivam,id est,fieri ex antecedente cognitione: aut enim fieret ex antecedente in magistro aut in discipulo. Primum ex dictis patet esse falsum, cum diximus scientiã præceptoris non causare per se scientiã discipuli: & inde improbatur,quia discursus est unus motus,ab unaquaq; potentia peragi debet, quare utranq; notitiam in eadem potentia reperiri oportet: secundũ est falsum in iis saltẽ, qui omnium rerum ignari ad scholam accedunt. Quod si respondeas hos primò accipere à magistro aliquam cognitionem antecedentẽ, & ex ea inferre discursivam,ut supra insinuavimus: jam concedes illam antecedentem notitiam esse doctrinam, & disciplinam, atq; adeò non solam discursivam,ut antea dicebatur.

Doctrina & disciplina ab Arist. quæ dicatur. Hoc dubium pene totum est de vocabulo: in quo certum est de mente Aristotelis solam scientiam à magistro traditã appellari doctrinam, & disciplinam:in hanc enim tantum quadrant cum vocabulo doctrinæ,& disciplinæ,ut liquet ex eorum etymologia, tum aliquæ prænotiones in commentario assignatæ, ut quid sit passionis,id est, quid ejus nomine significetur,neque enim in scientia propria inventione conquisita, nominum cognitio necessaria est, neq; sufficit: qui enim invenit, non minus cognoscit, inventum esse passionem, quam id de quo dicitur esse subjectum, alias non haberent occasionem investigandi, quomodo ea subjecto conveniret. Hoc cum ita sit,obtinuit tamẽ usus, ut quælibet vera scientia quovis modo acquisita,vel infusa,doctrina & disciplina nuncupetur, nominum derivatione minimè attenta, quo pacto Deum substantiam, atque adeò maximè substantiam vocamus, cum

tamen

tamen hoc nomen inditum sit substantiæ à quodam accidente, quod in Deo non est, nimirum à substando aliis.

Scientia inventione acquisita disciplina dicitur.

Sed proposita dubitatio, ut suspicor, alterius inquirit, an scientia, per inventionem adepta doctrina & disciplina dicatur, spectata etiam, nominis etymologia? cui respondendum videtur affirmativè juxta doctrinam D. Thomæ 3. p. quæst. 12. art. 3. ubi ait, ita creaturas sensibiles nobis manifestare Dei scientiam, ut voces scientiam magistri, secundum illud Ecclesiastici 1. Deus effudit sapientiam super omnia opera sua. Quare non congruè dicimur à Deo doceri scientiam propria inventione comparatam, atque adeo hanc & doctrinam & disciplinam esse: tantoque digniorem, quãto excellentior magister est Deus, quam homo. Vnde infert D. Thomas, etsi indecens fuit Christum Dominum ab aliquo homine, vel Angelo scientiam accepisse, quia omnium est institutor: per propriam tamen inventionem à Deo edoceri, non fuisse inconcinnum: sicque loquitur D. Paulus ad Hebræos 5. Didicit (Christus sc.) ex iis, quæ passus est, obedientiam, ubi sicut ait Christum didicisse experimentaliter, ut obedientiam in illius exercitio, ita illam notitiam disciplinã appellabit. Aliter loquendum erit de scientia Christi Domini per se, vel per accidens infusa, itemque de scientia infusa Adamo: hæ namque cum per modum doctrinæ dirigendo, & proponendo objecta non tradantur: sed more alterius qualitatis producantur à Deo, ut calor ab igne, aut lumen à Sole, nomen doctrinæ nisi priori modo supra posito, non merentur.

D.Thom.

Quæ sciẽtia Christi disciplina sit, quæ non sit.

D. Paul.

Alex.

De reliqua argumenti parte existimat Aphrodisæus apud Philoponum hoc loco, nomine antecedentis notitiæ intelligi cognitionem proprio marte inventam, & in magistro existentem. Verum hæc sententia, licet quoad primam partem eatenus vera sit, quatenus spectato lumine naturali, necessarium fuit aliquam scientiam primo ab aliquo homine inveniri, ut is postea eam alios doceret: non est tamen necessarium, ut in quacunque docente sit scientia per inventionem, sed satis est, si eam ab alio didicerit: neque enim ab hac fit disciplina discursiva in discipulo, ut probant rationes ibi factæ, sed ab aliqua antecedente in ipso discipulo, ut docet Scotus q. 2. hujus libri, & D. Thomas loco primæ partis supra citato.

Scotus. D.Thom. q.111. ar.1.

Objectionis solutio.

Ad impugnationem placet responsio data: ad cujus refutationem, quicquid alii respondeant, dices posse quidem illam antecedentem notitiam, quoquomodo appellari disciplinã, Philosophum autem eam nõ comprehendisse, quia sæpe non erit discursiva, de qua sola agit, ut constat ex supradictis. Dixi, necessarium esse spectato lumine naturali, ut omnem doctrinam præcederet aliqua inventio, quia ex fide habemus non fuisse id absolutè necessarium cum Adamus primus omnium magister fuerit per scientiam non inventam, sed à Deo infusam.

Secunda objectio.

Alterum dubium est, non videri necessarium, ut disciplina discursiva causetur ex antecedente, quod probari posset rationibus, & exemplis: sed rationes partim expeditæ sunt inter explicandum discursum, partim explicabuntur posteà, cum erit sermo de concursu præmissarum in conclusionem. Exempla sunt hujus loci Primum est, conclusio syllogismi sophistici, & pseudographi tam vera, quam erronea, est notitia discursiva. siquidem omnis syllogismus discursus quidam est, nec tamen ex antecedente causatur: nam vera inprimis non potest per se pendere ex falsa, cum ex falso non nisi falsum per se oriatur. Deinde nec falsa conclusio per se ex antecedente causatur, cum intellectus non assentiatur conclusioni falsæ propter præmissas, ut falsas, sed ut veras. Non est autem minus incommodum veritatem influere per se in falsitatem, quam è contra falsitatem in veritatem.

Secundum exemplum attulit Aristoteles hoc loco, dum inter notitias discursivas enumeravit eam, quæ inductione acquiritur, quam tamen ex antecedente non gigni, duplici ratione ostendo. Prima, quia antecedens inductionis sunt multæ propositiones singulares, sensu cognitæ: etenim antecedens inductionis, & experimentum pro eodem ab Aristotele accipiuntur, & in plerisque idem sunt: experimentum autem definiri solet multiplex judicium partis sensitivæ: at conclusio universalis in intellectu existens non potest per se causari ab ea, quæ est in sensu, ut supra monuimus: ergo conclusio inductionis non causatur per se ex antecedente. Secunda ratio est. Prima principia acquiruntur per inductionem, & tamen eorum notitia non dicitur causari ex antecedente, alioquin jam non essent prima: ergo cognitio per inductionem comparata non fit ex antecedente.

Quorundam solutio impugnatur.

Persistendum tamen est in tradita doctrina, & ad primum exemplum sunt, qui dicant conclusionem veram syllogismi deceptorii non esse discursivam propriè, & secundum causalitatem, sed tantum secundum successionem, ob rationem in argumento positam: erroneam vero esse propriè discursivam. quia non est incommodum falsum contineri, & causari à falso. Non placet hæc sententia, tum in eo, quod supponit, ut mox dicemus, tum in discrimine inter veram, & falsam conclusionem stabilito

bilito, utriusque enim eadem videtur esse ratio: nam ut vera conclusio non potest natura sua ex falso antecedente pendere & produci, ita falsum antecedens, nequit ex se vim habere falsam conclusionem producendi, quoniam non est minor inordinatio naturæ, efficere unam cognitionem per se inclinantem ad efficiendam falsam, quam efficere veram à falsa per se dependentem. Quod si ex applicatione extrinseca intellectus notitia falsa potest aliam falsam causare, veram quoque ex eadem applicatione.

Vera solutio.

Aliter ergo Philoponus respondet, sub ea propositione Philosophi absolute comprehendi conclusionem syllogismi sophistici: nec distinguit inter veram, & falsam: ubi duo significat: primum, omnem conclusionem dicti syllogismi sive veram, sive erroneam, esse discursivam: secundum, omnem illam hoc loco venire nomine doctrinæ, disciplinæ. Hoc secundum, quod attinet ad conclusionem erroneam, si mens Aristotelis attendatur, verisimile non est: ille enim de veris tantum cognitionibus, à quibus aliquis doctus nominari possit, instituit disputare, ab errore autem neminem doctum appellari clarum est. Si vero absolute loquamur, & nominum tantum etymologiam consideremus, ut qui hæresin, & errores docent, magistri, ac doctores, ita illorum erronea dogmata, doctrina, & disciplina vocabuntur.

Conclusio sophistica est discursiva.

Secundum de quo erat controversia, omnino verum existimo, quoniam omnis conclusio, cui intellectus assentitur præcise propter præmissas, quatenus ita cognoscitur, habet ad illas ordinem essentialem, sed cognitio habens essentialem ordinem ad antecedentem, ex qua procedit, est discursiva. Ergo &c. Totus discursus est satis notus. Sed conclusioni syllogismi sophistici, tàm veræ, quam erroneæ assentitur intellectus ex vi præmissarum, ita ut talis assensus non minus cadat supra præmissas, quam assensus conclusionis demonstrativæ: nec iterari possit sine recordatione medii in præmissis contenti, est ergo simpliciter discursivus. Deinde, si conclusio vera collecta ex præmissis falsis non esset discursiva, ex eo id proveniret, quod veritas objectiva conclusionis à parte rei non penderet ex veritate præmissarum, cum in eis nulla sit, sed hoc minime necessarium est: alioqui demonstratio ab effectu non esset discursiva, cum veritas conclusionis à parte rei non pendeat à veritate præmissarum, sed è contra, sufficit igitur ad verum discursum, ut in antecedente appareat aliqua veritas, ex qua intellectus putet sequi veritatem in consequente, eumque actu inferat, quod reperitur in conclusione dicti syllogismi.

Conclusio sophistica nunquam est formaliter.

Accedit in opposita sententia falso suppo ni, quod nos etiam inter argumentandum videbamur admittere, scilicet in syllogismo sophistico colligi conclusionem veram formaliter: nam cum assensus illius conclusionis non solum tendat in conclusionem, sed etiā in præmissas, eas virtualiter approbando, secundum hanc extensionem falsus est, & cum ad falsitatem alicujus notitiæ satis sit quælibet deformitas ab objecto, ille assensus erit simpliciter falsus. Quare qui semel admiserit conclusionem falsam deductā ex falsis præmissis esse discursivam, necesse est concedat omnem, quæ ex illis deducitur, discursivam esse, si quidem omnis falsa est, ut probavimus: & ita quando Dialectici dicunt ex falso sequi tam verum, quam falsum, loquuntur de vero materialiter, unde patet in prima parte argumenti falso supponi, quod verum colligitur ex falso.

Esto syllogismus peccet in forma, conclusio est discursiva.

Ad secundam concedimus intellectum per deceptionem applicare præmissas falsas, quasi veras ad confirmandam conclusionem existimatam veram. Ex quo non sequitur ad veritatē per se influere falsitatem, sed cognitionem existimatam veram, & à parte rei falsam causare aliam falsam, quod non est incommodum. At si syllogismus in forma peccet, quid dicendum de conclusione illata, eritne discursiva? Respondendum est affirmative, satis quippe est ad discursum, ut intellectus putet unū colligi ex alio, & actu colligat: alioquin enthymema non est discursus, quia vi formæ nihil cōcludit.

Ad secundum exemplum dicimus recte numeratam esse inductionem (saltem aliquam, ut statim dicetur) inter notitias discursivas, & ad priorem rationē in oppositum, quamvis Themistius lib. 2. sequenti capite 36. suæ paraphrasis assumptum concedat, negandum tamē est ob rationem sæpe tactam cum Ochamo, & Gabriele in qu. 1. prologi, & Fonseca 2. Metaphysic. c. 2. q. 3. sect. 2. conclusionem inductionis fieri proxime ex solis propositionibus singularibus, sensu efformatis (si quas tamen sensus efformat) sed ex similibus etiam singularibus fabricatis ab intellectu eodē tempore, quo sensus operatur. Dixi (proxime) quoniam remote certum est pendere conclusionem ex cognitionibus sensitivis, non quidē ut aliquis fingat, quod propositio judicativa sensitiva singularis immediate efficiat singularem intellectivam, sicut phantasma rei singularis efficit ejusdem rei conceptum in intellectu: id enim alibi improbandum est, & nunc inde falsum esse deprehenditur, quia quælibet potentia sufficienter determinatur ad judiciū alicujus propositionis per illius apprehensionem, ut in eodem sensu patet: cum ergo intellectus apprehenderit propositionē singularem concurrente

Themist.

Ocham.

Gabriel.

Fonseca.

Conclusio induct. omnis à qua notitia causetur.

ſenſu ad formandos ſingulos conceptus: à ſe ipſo deinde abſque novo ſenſus concurſu judicium formabit: & ratione prioris concurſus dici poterit ſenſitiva cognitio remote conducere ad concluſionem inductivam.

Quando autem dicitur, experimentum & antecedens inductionis idem eſſe, intelligendum eſt idem eſſe objecto, hoc eſt, utrunq; verſari circa ſingulare, non vero eſſe eaſdem omnino propoſitiones, ſi experimentũ ſumatur tantum pro judiciis partis ſenſitivæ, ut quidam volunt: alias experimentum etiam ſumi poteſt pro judicio intellectus de re ſingulari ſenſu cognita, qua acceptione patet, quid argumento reſpondendum ſit. Dictum quoq; eſt in argumento, in pleriſque idem eſſe inductionem, & experimentum, non autem in omnibus, etiam juxta poſteriorem experientiæ cognitionem, quia inductiones fiunt aliquando in ſolis terminis univerſalibus in quos non cadit experimentum: nimirum cum probamus aliquid competere generi, eo quod conveniat omnibus ſpeciebus illius generis. Secundæ rationi articulo ſequenti reſpondebitur.

Experimentum & inductio quo pacto idem ſint.

ARTICVLVS III.

VTRVMNE PRINCIPIORVM COGNITIO EX ANTECEDENTE FIAT PER DISCURSUM.

DE principiis multa diſputat Ariſtoteles variis in locis, quæ nos alibi excutiemus, & in præſenti ſupponamus oportet, ut ad poſitam dubitationem accedamus: quam ex profeſſo diſcurrit Ariſtoteles in ultimo capite ſequẽtis libri, ex quo loco, & ex proxima quæſtione ſupponimus primo cõtra Durandum, in intellectu noſtro dari habitus ab ipſo diſtinctos, inclinantes ad aſſentiendum propoſitionibus univerſalibus & indemõſtrabilibus, quæ principia vocãtur Deinde ſupponimus contra Cajet. 2. q. 1. art. 1. hos habitus, quemadmodum reliquos omnes ſcientificos, & opinativos noſtris aſſenſibus, ſeu actibus acquiri. Et inquirimus an hujusmodi actus & conſequenter habitus per eos geniti ſint diſcurſivi, atque adeo comprehenſi à Philoſopho ſub illo pronunciato, omnis doctrina diſciplinaq; intellectiva &c. Cum autem principium duobus modis cognoſci poſſit: primo cognitione imperfecta, & à poſteriori non penetratis terminis: ſecundo perfecta evidenteq; notitia profecta ex perſpicua terminorum penetratione: non eſt dubium priorem diſcurſivam eſſe poſſe, ut quanvis aliam concluſionem univerſalem alicujus inductionis. De poſteriori, quæ ſola eſt notitia principii, qua principium eſt verſatur quæſtio.

Durand.

Status quæſtionis aperitur.

Cajetan.

Et ratio dubitandi eſt tacta in proximo articulo, quam ſic deduces: cognitio per inductionem acquiſita eſt diſcurſiva, ſed cognitio primorum principiorum acquiretur per inductionem, ergo eſt diſcurſiva. Conſequentia eſt optima: major ab Ariſtotele, & à nobis conceſſa eſt: facileque probatur, quia inductio ſpecies quædam argumentationis eſt: argumentatio autem in communi eſt diſcurſus, ſiquidem tertiam intellectus operationem conſtituit. Minor imprimis traditur ab eodem Ariſtotele capite ultimo citato, & in hoc libro capite 14. & primo libro Priorum capite 23. & 31. & libro 6. Ethic. capite 3. deinde in Metaphyſica vera ſupponitur, & hac interim ratione firmetur. Noſter intellectus eſt admodum limitatus, & in hoc vitæ ſtatu multum dependens à ſenſu, & ideo ſine periculo errandi non poteſt alicui propoſitioni firmum aſſenſum præbere, niſi illius veritatem expertus ſit in ſingularibus per repetitam experientiam, atque inductionem, quod ipſum experientia docet: nemo enim, propria præſertim inventione, audacter aſſentitur propoſitioni univerſali, cujus veritatem in ſingularibus examine ſenſus non expenderit, quod (ne quæſtiones miſceamus) verum ſaltem eſt principiis non communiſſimis, ut nemo Philoſophus non fatetur, de quibus tamen quoad rem præſentem eadem eſt controverſia.

Affirmativa pars probatur.

Ariſt.

In qua duo videntur eſſe apud Autóres citra quæſtionem. Primum eſt, quod minor propoſitæ rationis aſſumebat, & ex Ariſtotele oſtenſum eſt, principia non cognoſci perfectè, niſi non præcedente experimento, ſeu inductione, quod hic ulterius probare non oportet. Secundum eſt, præcipuam cauſam aſſentiendi principiis non eſſe inductionem, ſed lumen intellectus: cum perſpicua terminorum penetratione. Hoc docet Ariſtoteles cap. 3. ſequenti, ubi explicans principium, illud eſſe ait, quod ſcimus, cum terminos cognoſcimus: & primo Topicorum cap. 1. Prima, inquit, ſunt, quæ non per alia, ſed per ſe fidem habent: non dicerentur autem ſimpliciter per ſe fidem habere, id eſt, cognoſci, ſi præcipua cauſa eſſet inductio. Idem docent D Thomas, Scotus, & alii infra citandi, & communiter philoſophi ad locos Ariſtotelis citatos.

Principia ſine experimento non cognoſci.

Ariſt.

Notitia principiorum præcipua habetur ex terminis.

D. Thom.

Scotus.

Ratione probatur primo. Cognitio principiorum eſt omnium maximè neceſſaria, & infallibilis, experimentalis vero contingens, & plerunque fallax, ut habetur ex primo aphoriſmorum Hippocratis: at fieri nequaquam poteſt, ut cognitio adeo perfecta à tam ignobili pendeat, ut à præcipua cauſa: haberet enim aliquid quod à cauſa non acciperet: non eſt igitur inductio princeps cauſa principii: Secundo experientia ſolũ attingit conjunctionẽ prædi-

Hippocr.

Experimentalis notitia contingens, principii vero neceſſaria.

cau

cati cum subjecto, necessitatem autem, vel contingentiam conjunctionis non discernit, sed principium est cognitio primo & per se attingens necessitatem connexionis inter principii terminos, ergo nequit principaliter ab experientia causari: minor, & consequutio notæ sunt. Major probatur, quia necessitas, vel contingentia connexionis, nõ colligitur ex actuali conjunctione extremorum, siquidem æque conjuncta esse possunt actu, quæ contingenter, & quæ necessario connectuntur: experientia autem circa actualem tantum conjunctionem versatur.

Principii ab experimento dependentia quæ.

Rogabis, qualis sit ea minus præcipua depẽdentia, quam diximus principium habere ab experimento? communis, & vera omnium responsio est, dependentiam esse tanquam à manuductione, & conditione non afferente rationem assentiendi, sed disponente, & juvante intellectum, ut majori promptitudine, & absque omni formidine assensum præbeat, dum videt sensum, quem veritatis indagandæ ministrum habet, una secum in eandem rem conspirare: verum quia in hac responsione exhibenda variis nominibus utuntur Autores: alii enim dicunt prædictam manuductionem inservire ad penetrationem terminorum: alii ad tollendum impedimentum: alii ad formandum judicium: operę pretium erit enucleatius proponere tria, quæ ex parte intellectus ad assensum principii requiruntur, ut appareat cujus gratia inductio præmittatur.

In Principiorum assensu tria reperiuntur.

Vt igitur omittamus simplicem termiorum apprehensionem, quæ necessaria est ad assensum cujusvis propositionis, primum, quod requiritur est clara terminorum perceptio; seu penetratio: secundum, eorum conjunctio in formam propositionis; tertium, totius conjuncti approbatio seu judicium, quod est ipsa principii notitia, de qua disputamus. Porro si experimentum tantummodo est necessarium ad primum, ut judicare videtur Anton. Andreas 1. Metaphysicorum quæst. 5. vel ad secundum; ut probat Caiet. in ultimo cap sequẽtis libri, vel ad utrunque simul ut aliis placet quod in primum Metaphysic. impugnandum remitto: non est dubium notitiam principii nõ esse discursivam, cum per se immediate non causetur ab experimento, sed remote, ratione scilicet cognitionis terminorum, & apprehensionis totius principii conjuncti notitia enim discursiva pendet per se immediate ex antecedente judicativa, ut sæpe dictum est. Verum si est necessarium immediate propter tertium, hoc est, ut intellectus sine periculo errandi assensum ferat, tum demum verisimile videtur principium fieri per discursum, cum ad verum discursum id solum exegerimus, ut notitia consequens per se pendeat ex antecedente judicativa, quod in præsenti cernitur.

Anton. *Andr.* *Caiet.*

Nihilominus nostra conclusio sit, notitia primorum principiorum etiam per inductionem, experimentumve comparata, non est discursiva. Hæc ita communis videtur, ut si Durandum excipias, qui in 3. d. 33. q. 1. docet principia minus communia fieri per discursum ex communissimis, non erit autor ullius nominis, qui ab illa non stet. Stat imprimis Aristoteles capite ultimo sequentis libri, ubi ait, principium ideo scientiam non esse, quia non fit cum ratione, id est, ratiocinatione: & in 6. Ethic. cap. 3. repetit, principium inductione fieri, ratiocinatione autem minime. D. Thomas, q. 16. de veritate artic. 1. ubi illam affert congruentiam, quam supra adduximus ex Dionysio cap. 7. de divinis nominibus, videlicet divina sapientia sic universa disposuit, ut supremum infimi attingeret infimum supremi, sed nostra suprema cognitio naturalis est principiorum: ergo, ut attingat modum cognoscendi angelicum, qui est sine discursu, non erit discursiva. Stat etiam Scotus in 1. d. 3. q. 4. & hoc loco q. 1. De reliquorum mente ut constet, satis erit uti hac conjectura, quæ simul erit prima ratio pro nostra conclusione. Omnes recipiunt ita se habere finem in practicis, ut principium in speculativis, sed finis est, propter quem appetuntur reliqua, ipse gratia alterius non appetitur, ergo principium erit, à quo reliqua per discursum colliguntur, ipsum autem à nullo priori fiet: alioquin conclusio erit, & non principium.

Principiorum notitia discursiva nõ est.

Durand. *Arist.* *D. Thom.* *Scot.*

Secunda ratio, verus discursus postulat, ut antecedens cognitio sit causa per se, & ratio assentiendi conclusioni, sed hoc non competit experimento, quantumvis in hoc vitæ statu ad notitiam principii requiratur: ergo hæc non est discursiva. Minor sola probanda est, primo quia experimentum, ut diximus, solum est ad tollendam formidinem intellectus in ferendo judicio: absoluta vero ratio assentiendi est lumen intellectus, & perspectio terminorum. Secundo quando una cognitio est ratio assentiendi alteri conclusioni, videt intellectus veritatem illius conclusionis ut dependentem à priori, at quando assentitur principio perfecte cognito, intuetur ejus veritatem ut absolutam & independẽtem, id enim est cognoscere principium, ut principium: ergo experimentũ non est ratio assentiendi. Tertio, quia notitia principii esset ejusdem speciei, si fieret absque ullo experimento proponente Deo, ac declarante terminos principiii, ita ut tollatur omnis formido: atqui est per experimentum genita: ergo non est discursiva. Antecedens negari non debet, cũ sit idem objectũ utriusq; cognitionis

materiale, & formale. Conſequentia eſt optima: nam cognitio diſcurſiva non poteſt à Deo produci independenter ab antecedente cognitione, ut à cauſa formaliter extrinſeca ſeu à cõditione cauſam applicante: ut poſtea probabitur.

Quarto denique oportere notitiam principii virtualiter cadere ſupra præmiſſas inductionis, ut ſuper cauſas aſſentiendi, quod fit in reliquis notitiis diſcurſivis: ſed hoc repugnat experientiæ: nemo enim in notitia huius principii, omne totum eſt majus ſua parte, experitur reflexionem in præcedentia experimenta, quaſi ita judicet, omne totũ eſt majus ſua parte, quia hoc eſt majus ſua parte, & illud eſt majus. &c. Tertia ratio eſt Aſſenſus fidei in fideli adulto pendet minus principaliter à rationibus probabilibus, quibus manu ducitur ad credendum: & tamen, quia præcipua cauſa aſſentiendi eſt divina authoritas, non eſt aſſenſus diſcurſivus: ergo licet principium, aliquo modo inductionem prærequirat, cum principaliter, imo abſolute fiat ex penetratione terminorum cum lumine intellectus, non erit diſcurſivum.

Duplex modus reſpondendi argumento.

In defendenda hac ſententia, & refellenda ratione initio propoſita duobus modus procedere poſſumus: primo concedendo antecedens inductionis, dum intellectum determinat ad eliciẽdam notitiam principii, effective notitiã attingere, ut attingit alias concluſiones univerſales: cum hoc tamen diſcrimine, quod in aliis inductio eſt præcipua cauſa concluſionis: in principio autem minus præcipua. ex quo fit, ut principium diſcurſivum non ſit, quemadmodum ſunt reliquæ concluſiones: ad diſcurſum enim non tam attenditur efficientia (de qua multi dubitant) quam ut cognitio antecedens ſit ratio approbandi concluſionem, quod oſtendimus in inductione reſpectu principii non reperiri. Quod vero dicta efficientia inductionis in principium detur, inde probari ſolet, quia medium probabile junctum cum ſciẽtifico, vel revelato attingit effective aſſenſum ſcientiæ, vel fidei, cuius cauſa præcipua eſſe non poteſt: ergo, licet inductio non ſit princeps cauſa principii, effective tamen illud producet: conſequutio bona eſt: antecedens à pleriſque huius temporis Philoſophis ac Theologis ſupponitur: & inde confirmatur, quia ratio probabilis in illis eventis aliquid efficit (ſentimus enim intellectum adhibito medio probabili facilius aſſentiri,) ſed non concurrit formaliter, ut ratio motiva: ergo effectivè ſaltem concurret. Iuxta hũc modũ patet ad rationem initio factam reſpõdendum eſt, inductionem eſſe veriuſ diſcurſum, quando illius antecedẽs eſt præcipua cauſa, & continet rationem movẽ-

vam approbandi conſequens, ut in pleriſque contingit, quas proinde Ariſtoteles attulit in exemplum: non autem quãdo eſt tantum conditio, ut in principio dictum eſt.

Secundus verior cã negat.

Secundus modus eſt negando etiam prædictam efficientiam: quod ſi ſermo ſit de experientia, vel inductione facta in ſenſu, de qua Ariſtoteles, in ultimo capite ſequentis libri expreſſe loqui videtur, certiſſimum eſt juxta traditam doctrinam, in qua diximus, utranq; notitiam diſcurſus, antecedentem ſcilicet, & cõſequentem, in eadem potentia eſſe debere. Sin loquamur, ut hactenus, de inductione præcedente in eodem intellectu, adhuc eſt probabilior hic modus, quam præcedẽs, tum quia cõditio removens impedimentum non influit in effectum, ut per ſe patet in eo, qui tollit obſtaculum, ut grave deſcendat: inductio autem ab autoribus conditio, & non cauſa dicitur: tum quia intellectus non utitur una cognitione ad efficiendam aliam, niſi quando à veritate illius ad cognoſcendam veritatem alterius determinatur, ut conſideranti erit manifeſtum, id vero in præſenti non intervenit: cum intellectus à ſuo lumine, & terminorũ penetratione ſufficienter determinetur; tum denique, quia hac ratione facilius defenditur, non intervenire diſcurſum juxta communem authorum mẽtem, apud quos nulla mentio fit ſufficientiæ.

Ad rationem verò, qua in priori modo efficientia aſtruebatur, negandum eſt rationem probabilem influere effective in actum ſcientificum, vel aſſenſum fidei: ad probationem dicimus, ad hoc ut intellectus viſis rationibus probabilibus expeditior ad aſſentiendum reddatur, ſatis eſſe, quod diſpoſitive excitetur, quatenus dum videt rationes probabiles cum demonſtrativis conſentire, facilius demonſtrativis acquieſcit, minus ſollicitus, an aliquid eis adverſetur; ut in c. 26. latius eſt explicandum.

QUÆSTIO III.

AN ARISTOTELES RECTE *aſſignaverit præcognita & prænotiones.*

ARTICVLVS I.

EXPLICANTVR ALIQVA ANte ſolutionem quæſtionis.

Prænotio quid ſit.

IMprimis prænotio non eſt aliud, quam notio ante aliam habita, hoc eſt, cognitio cum relatione prioritatis ad poſteriorem aliam cognitionem: quam relationem importat particula præ ab hac forma derivatur nomen concretum (præcognitum) ſignificans formaliter prænotionem, & denotative id; quod præ-

Quid præcognitum.

prænoſcitur. Refertur autem dictum præcognitum relatione prioritatis ad concluſionē, quæ rurſum relatione poſterius cogniti ad illud reciprocatur. Prænotio in communi bipartito dividitur, in prænotionem, ſcilicet, quid eſt, & quod eſt, utrunque membrum deinde in alia duo: etenim prænotio, quid eſt, alia eſt, quid orationis, id eſt, quod vocabulum ſignificet: alia quid rei, nimirum, quæ ſit rei quidditas, & eſſentia.

Prænotionis, & præcogniti partitio

Similiter prænotio quod eſt, alia dicitur quod ſit rei, id eſt, quod res exiſtat, vel exiſtere poſſit: alia, quod ſit principiorum, hoc eſt, quod ſint vera. Præcognita tria numeravit Philoſophus ſubiectũ, paſſionem, & principia, & quidem ſubiecto duas attribuit prenotiones, quid, & quod ſit: paſſioni ſolum quid ſit. principiis, quod ſint vera.

Venetus.

Numopor teat tot eſſe præcognita quot prænotiones.

At non placet Veneto hoc loco hæc imparitas prænotionum, & præcognitorum: contendit enim vel tres tantum eſſe debere prænotiones, vel quatuor precognita: quod inde probat, quia à qualibet forma abſtracta deduci poteſt unum concretum: ergo à qualibet prænotione fiet unum præcognitum: atque ita vel præcognita plura, vel pauciores prænotiones eſſe oportebit. Occurrendum tamen eſt, à qualibet forma poſſe fieri unum concretum formaliter: non eſſe autem neceſſarium, ut quod ſunt formæ, tot ſint materialia concreta: neque è converſo, quot ſunt concreta materialia, tot ſint formæ: cuius rei mille ſuppetunt exempla. Nā materia prima ſublunaris eſt vnum informatũ in ſpecie, corpus item quantitativum unum figurarum, formæ autem, & figuræ ſunt innumeræ, è contrario verò corpora alba, vel frigida permulta ſunt, cum interim albedo, & frigus ſint infirmæ ſpecies.

An præcognita ſcientiam totalem, an partialem præcedāt.

Aliundè igitur petendum eſt, an hic præcognitorum numerus rectè conſtituatur: quod ut fiat expendendum prius eſt, an velit Ariſtoteles hæc tria prænoſcenda eſſe ante ſcientiam totalem, ut cum quis Dialecticam, aut Phyſiologiam addiſcere ſtudet, an ante ſciētiam partialem, verbi gratia, huius concluſionis: homo eſt riſibilis Nam quoad ante ſcientiam totalem illa prænoſci ſoleant, inde patet, quia omnes, qui aliquam diſciplinam tradunt, conſueverunt illius ſubiectum, & præcipuam paſſionem in veſtibulo proponere, ut in Logica diſſerendi modum, & illi inhærentem vim ad aperiendum ignotum per notius. Proponuntur item in quibuſdam ſcientiis, ut in Mathematicis, principia: & univerſim neceſſarium eſt ante quamlibet ſcientiam tenere illa communiſſima principia quæ Ariſtotel. 2 Metaph. ca. 2 appellat oſtia demonſtrationem De quolibet vera eſt affirmatio, vel negatio: & impoſſibile eſt idem ſimul. eſſe, & non eſſe. Quod verò Ariſtotel. de his loquatur, colligitur ex c. 8. tex. 25 ubi repetens hæc tria præcognita, loquitur manifeſte de totalibus ſcientiis, ait enim ea poſſe aliquando prætermitti, ſi nimirum clara ſint: quod verum non eſt in particulari ſcientia: quis enim tenere poſſit aliquam determinatam concluſionem, ſi notitiam ſubjecti ejuſdem concluſionis, & principiorum, ex quibus colligitur, prius non habeat.

Ariſt.

Secunda docet præcedere partialem.

Verùm licet hæc tria præcognita totalem ſcientiam antecedere oporteat, Ariſtoteles tamen de iis ſolum, quæ particularem ſcientiam præeunt, expreſſe loquitur, quod apparet primo ex probatione, qua probavit in omni doctrina intellectiva eſſe aliquid prænoſcendum, id enim oſtendit in ſingulis argumentationum generibus, quæ ad particulares notitias pertinent. Secundò ex ſcopo illius doctrinæ, qui erat oſtendere contra Menonem concluſionem ſcientificam poſſe de novo cognoſci, eſto antea ignoraretur: ad hoc vero monſtrandum longe accommodatius erat tradere ea, ex quibus proximè cōcluſio elicitur: cuiuſmodi ſunt ſubjectum, principia, & paſſio particularis ſcientiæ, & non totalis.

Ratio I. ſententiæ exponitur

in octavo capite videtur quidem Ariſtoteles loqui de præcognitis ante ſcientiam totalem, quæ nos non negamus habenda etiam eſſe: at de illis tantum loqui non bene probatur: quoniam etiam in partiali ſciētia prætermitti poſſunt aliqua ex illis præcognitis: ſi manifeſtiſſima ſint, ſi non ante illationem concluſionis, certè ante conſtructionis, quod ad Philoſophi inſtitutum ſat eſt.

An præcognita ante demonſtrationis ingreſſum tendenda ſint.

Quod ut planius fiat, expedienda eſt alia cō troverſia: an ſuppoſito quod Ariſtoteles agat de prænotis ante ſpecialem concluſionem, diſputetne de iis, quæ prænoſcuntur in ipſo progreſſu demonſtrandi, priusquam ad concluſionem veniatur, an de iis, quæ ante ingreſſum demonſtrationis cognoſcuntur? cuius dubii poſterior pars eſt expreſſa mens Ariſtotelis, quod primo colligitur ex citato cap. 8. cum enim certum ſit ante illationem concluſionis prænoſci debere illa tria, & Ariſtoteles eo loco dicat, aliquando eorum aliquod omitti poſſe, procul dubio de iis loquitur ante conſtructionem demonſtrationis.

Ariſt.

Affirmativa pars eſt Ariſtotelis

Deinde quia tradit tria tantum præcognita: in progreſſu autem demonſtrationis neceſſaria ſunt alia duo, medium, ſcilicet, & conſequentia, ut ſtatim probabimus: ne igitur diminutus ſit, intelligendus eſt eo modo, quo diximus Poſtremo, quia in text. 2. huius capitis loquens de procognitis, ait, dupliciter prænoſſe neceſſe eſt: in textu vero tertio, ubi agit de iis, quæ ſimul cum demonſtratione cognoſcuntur, prænoſcendi verbo abſtinet, & ita inquit, fit autem, ut quæ cognoſcimus, prius etiam cognoverunus, Placet

cc 3 hæc

hæc interpretatio Aegidio Romano, Veneto, & aliis recentioribus hoc loco.

Negativa pars etiam probatur. Et verò licet Aristoteles doctrinam accommodans ad veterem usum Philosophorum, qui addiscentibus prius proponebant subiectum, passionem, & principia conclusionis demonstrandæ, ut partim servant hodie Mathematici, egerit solum de prænoscendis, antequā fiat demonstratio: non immerito tamen recentiores præcognita appellant, quæ nosse oportet, cum jam fit demonstratio, etsi nonnulla ex illis simul tempore cum conclusione sciantur, quod Aristoteles de minore dixit, & nos etiam dicemus de cōsequentia: satis quippe erit prius natura cognosci, ut simpliciter præcognita dicantur: cum Aristoteles in cap. 8. hac sola prioritate contentus sit etiam in tribus primis: sic enim ait: sed nihilominus hæc tria natura priora sunt. *Arist.* Igitur ut plenior sit doctrina, de his quoque præcognitis disputabimus.

In demonstrationis progressu esse quinque præcognita. Esse autem in progressu demōstrationis addenda illa duo, medium, scilicet, & consequentiam ita ostenditur, ut quis assentiatur conclusioni, oportet cognoscat causam, cur ei assentitur, & hanc esse apte applicatam ad inferendam conclusionem: alioquin temere assentietur, & cum errandi periculo: sed medium est causa, bonitas consequentiæ est accommodata illius dispositio: ergo utrunque est prænoscendum ante conclusionem: quod inferius explicatius tradetur, cum de singulis præcogni tis dicemus. Interim illud universim animadvertatur, cum demonstratio, vel sit quia, vel propter quid: item aut vocalis à magistro proposita, aut mentalis, & sola inventione conquisita, Aristotelem tradere præcognita demonstrationis propter quid, & vocalis: signum prioris est, quod in sequenti capite solum hāc definit: posterioris, quod inter prænotiones notitiam vocabuli, quæ ad mentalem demonstrationem inepta est numeravit.

ARTICVLVS II.

DEFENDITVR AB IMPVGNAtionibus præfinitus numerus præcognitorum.

Contra superiorem doctrinam obiicitur. 1 Esse plura præcognita ante ingressū demonstrationis, quam tria à Philosopho numerata probabit quispiam hoc modo. Ante demonstrationem cognoscenda sunt principia, sed ignorato medio non possunt principia cognosci, cum ex eo necessario *Objicitur 2* componantur, ut in cuiuslibet demonstrationis principiis patet: ergo medium est novum præcognitū. Esse autem pauciora inde ostenditur, quia præcognita antecedunt scientiam ut illius causæ, sed ut principia hoc habeant certe cognitio subiecti, & passionis, cum simplices sint, non videntur ullam habere causalitatem in conclusionem judicativam, & complexam, ut ex doctrina discursus petere potest: igitur sunt pauciora.

Constat tamen peripatetica doctrina, & obiecta facilè refelluntur. *Solvitur. 1* Primum quidem cōcedendo medium prænosci debere, si principia sint propria illius demonstrationis, ut esse debent, non tamen per se separatim à principiis, quo modo præcognoscuntur, subiectum & passio: cum ante structuram demonstrationis proponi consueverint, ut diximus, & id quod, & id, de quo aliquid concludere volumus: at Aristoteles ea solum numeravit, quæ per se seorsum cognoscenda sunt. *Solvitur. 2* Secundum dicendo nō omnes præcognitiones eandem habere causalitatem, sed quasdam esse agentes, ut loquitur Averroes ad hunc locum, id est, effectivè concurrere ad scientiam, ut sunt principiorum notitiæ: *Averr.* alias dirigentes, seu dispositivas & materialiter iuvantes: quo modo se habeant cognitiones subiecti, & passionis, sine quibus scientia obtineri nequit, licet ab iis non producatur.

Suadetur præcognita in demonstrationis progressu esse plura. Iam vero præcognita, in progressu demonstrationis habenda, plures esse, quam quinque numerata, sic ostendes. Arist. in c. 8. ait de cōclusione, quemadmodum de præmissis, cognoscendum esse quid vocabula significent: ergo censet esse præcognitum. *Confirmatur. 1.* Et confirmatur ex eodem Aristot. dicente in hoc capite, conclusionem virtute cognosci in præmissis: quod si dicas non esse præcognita, nisi quæ formaliter, & in se cognoscuntur, in oppositum est, *Arist.* consequentiam aliquando virtute solum cognosci, ut postea dicemus, & nihilominus præcognitum esse. *Confirmatur. 2.* Nec si hoc minus placeat, deerit alia probatio, nam conclusio actu percipi debet cognitione apprehensiva prius, quam judicetur, si ergo ad præcognitum apprehensiva cognitio sufficit, ut proximè conclusimus, merito conclusio inter præcognita numerabitur. Deinde, nisi quis teneat significationem omnium partium demonstrationis, nequibit ex illa scientiam comparare: at in demonstratione præter subjectum medium, & passionem, sunt copulæ verbales, & rationales, aliaque partium vincula: cur igitur hæc præcognita negligantur.

Solvitur. 1 Hæc ita dilues, primum interpretando dictum Aristotelis de conclusione ratione subjecti, & passionis, ex quibus coalescit, hoc est, conclusionem præcognosci notitia quid nominis, non ut præcognitum per se disjunctum, sed ratione subjecti, & passionis, quæ illa prænotione cognoscenda esse jam docuerat idem Philosophus: ut enim tota signifi-

Ad primā confirmationem.

catio conclusionis habeatur, non oportet novum vocabulum, quod antea positum non sit, cognoscere. Ad confirmationem rectè ibidem occurritur, ad instantiam dices aliud esse cognosci virtute in altero: aliud cognosci notitia, solum virtute distincta à notitia alterius, illud enim non cognoscitur in se, sed eatenus percipi dicitur, quatenus in alio, quod sub cognitionem cadit, continetur: hoc autem in se immediate cognoscitur, sed eadem notitia, qua percipitur aliud, virtute tantum distincta, ut tendit in unum, & aliud objectum: priori modo cognoscitur conclusio in præmissis, in quibus est, ut in sua causa: posteriori, consequentia, ut infra dicetur, qui solus modus præcognitum efficit.

Ad secundam cur conclusio præcognitum non sit.

Ad aliam probationem ejusdem confirmationis respondendum est, conclusionem sumi posse objective, vel formaliter: primo modo, esto variis cognitionibus percipiatur, cum sit ipsum cognitum aut scitum, cujus gratia cætera præcognita appellantur: non potest ipsa dici præcognitum, quia non est aliud a se. Secundo modo verum est prænotionem apprehensivam conclusionis antecedere eundem judicium, in quo consistit formalis actus scientiæ: sed hoc imprimis non est esse plura præcognita, sed eandem conclusionem pluribus modis cognosci. deinde conceptus, ex quibus ex apprehensio componitur, non sunt distincti à conceptibus prædicati, subjecti, & copulæ contentis in principiis, quare nec conclusionis apprehensio debet existimari distincta prænotio

Solvitur 2.

Secundum argumentum solves revocando prædictas copulas ad cætera præcognita, ut enim non sunt partes per se integrantes demonstrationem, aut propositionem, sed partium vincula, ita non merentur per specialem rationem præcognitorum: præsertim cum in prænotione principiorum sufficienter comprehendantur. At urgeas subjectum, passionem & medium cognosci in principiis, siquidem nemo hæc vera potest existimare, quin partes, ex quibus illa constant, ut vera entia cognoscat: ergo si copulæ præcognita non sunt, quia in principiis continentur, idem de passione medio, & subjecto pronuntiemus: & quod hinc sequitur, unum præcognitum statuamus. Respondetur diversam esse in his rationem, atque in copulis, nam subjectum, & passio sunt partes de quibus per se dubitatur, an inter se cohæreant, & idcirco seorsim à principiis cognoscenda sunt: medium vero est ratio conjungendi extrema, quæ non reperiuntur in copulis. Sed jam singulas prænotiones articulatim excutiamus.

ARTICVLVS III.

QVAE, ET QVOT SINT SVBIECTI prænotiones.

Subjecti prænotio duplex.

SVbjecti prænotio duplex numeratur, altera quid est, altera quod est: prima, si de vocabulo intelligatur, non habet controversiam, certum enim est neminem posse demonstrationem intelligere, qui vocabuli, quo subjectum significatur, notionem ignoraverit. Si verò intelligatur de quid est rei, hoc est, de cognitione quidditativa, & distincta subjecti, non levis est disceptatio, an necessaria sit: Ea ut dirimatur, distinguendum est, illud duplex subjectum, de quo antea diximus, alterum totalis, alterum partialis scientiæ, & de primo.

De subjecto scientiæ totalis prænoscendum quid rei.

D. Thom.

Cajet.

Alb. Mag.

Hippocra.

Arist.

Sit prima conclusio. De subjecto totalis scientiæ habenda est prænotio quid sit, id est; quæ sit ejus natura, & essentia. Est Divi Thomæ 1. par. q. 1 articul. 7. & hoc loco Cajet. item ad 3. Albert. Mag. tract. 2. cap. 3. Hippocratis in libr. de anima humana, ut refert Plato in Phædro, expressius Aristotelis tum 6. Metaph. capit. 1. tum 1. de anima cap. 1. text. 11. ubi ait definitionem subjecti esse caput totius scientiæ. Ex quo loco deducitur hæc probatio, in qualibet scientia ubi sunt principia, ab his incipiendum est, ut ex se liquet, & docuit Aristoteles initio Physicorum, sed nullum principium est in scientia potius, quam definitio subjecti: ergo semper est præmittenda, quod, perpetuo servatur ab Aristotele, aliisque scientificis, ut videre est in tractationum initiis, in libris enim de Interpretatione definita est enunciatio: in Prioribus syllogismus, in Posterioribus demonstratio. Apud Euclydem vero in vestibulo Geometriæ quodammodo definitur linea, angulus, triangulus &c. Cum igitur definitiva cognitio sit maximè quidditativa, dicendum est hanc præsupponi oportere de subjecto totalis scientiæ.

An scientia sui subjecti essentiam demonstret.

Arist.

Negativa pars suadetur.

D. Thom.

Scot.

Cajet.

Sotus.

Dubitabis tamen qua ratione scientia supponat essentiam seu definitionem essentialem sui subjecti, cum ad quamlibet scientiā spectet proprii subjecti definitionem tradere: & explicare, nam quod scientia tradit, explicat, non supponit: In hac dubitatione, an scientia demonstret, vel demonstrare possit essentialem subjecti definitionem, videtur negativa pars expressa ab Aristotele 6 Metaph. capit. 1 ubi ita ait, ipsius quid est, nulla est demonstratio, & 1. Topi cap. 2. adjuncto primo de anima text. 11. & 2. Post. c. 4 nam priori loco ait nullam scientiam demonstrare sua principia, in posterioribus vero unum è primis principiis esse definitionem. Idem tenet D Thom & Scotus in loco Metaph. citato. Cajet. & Sot. hic.

Ratio

Ratio sumi potest ex limitatione singularum scientiarum, quarum cognitio, cum intra certum genus contineatur, non potest ipsas radices & summos gradus definitionis ostendere. ut enim definitio exacta intelligatur, resolvi debet usque ad summa genera, quorum cognitio solius Metaph. propria est. Item quia ostendere definitionem de aliquo est monstrare in quo gradu entis sit, & quo ab aliis differat, quod munus uni Metaphysicæ demandatum est, quare vel nulla, vel sola Metaphysica definitionem alicujus demonstrare potest. Verum hæc ratio nec procedit in omnibus, cum non concludat in Metaphysica: nec in reliquis est satis efficax, quoniam ut quælibet particularis scientia dicatur subjecti definitionem tenere, satis est, si illam calleat, quoad eos gradus, qui ad se pertinent: non enim ab ea efflagitatur exactior cognitio, quam in suo genere, licet alia perfectior esse possit, si Metaphysica opem ferat.

Sumenda igitur est ratio ex parte definitionis in hunc modum. Quidditativa rei definitio est primum illius prædicatum, maximeque intrinsecum: ergo nullum potest esse medium, quo demonstretur. Consequentia est optima, quoniam medium demonstrationis propter quid est causa & prius eo, quod demonstrat. ergo si nihil est prius definitione, aut causa illius, nihil poterit esse ejus demonstrandæ medium. Antecedens patet, cum definitio contineat primas partes essentiæ, quas nihil antecedit, & in quibus cætera omnia fundantur.

Resolvitur quæstio.

Sit nihilominus secunda conclusio. Et si tota subjecti quidditas non possit absolutè demonstrari ab aliqua humana scientia, si tamen plures habeat essentiales definitiones, rectè una per aliam demonstrabitur. Secundam conclusionis partem probat ratio proxime facta, appello autem totam quidditatem, naturam subjecti, acceptam secundum omnes partes tam physicas, quam metaphysicas, licet enim sola metaphysica definitio, vel sola physica, totam entitatem rei explicent, non tamen totaliter, seu adæquatè, cum non explicent omnem illius compositionem. Dixi in eadem parte (ab humana scientia) quoniam, si rerum essentiæ habent essentialem dependentiam à prima causa effectiva, finali, & exemplari, non est negandum per ejusmodi extrinsecas causas posse illas demonstrari absolutè loquendo, verum à sola Metaphysica supernaturali. Nam humanæ scientiæ aut eas non considerant, ut sunt omnes infra Metaphysicam: aut si considerant, ut Metaphysica, cujus est primarũ causarum contemplatio, non attingunt clarius, & evidentius, quam essentias demonstrandas, quod necessarium est ad demonstratione propter quid, nam divinum exemplar divinaque potentia, nisi videantur in se, quo pacto viribus naturæ videri nequeunt, obscurius cognoscuntur, quam rerum essentiæ, ut manifestum est.

Divina potentia nisi cognoscatur in se obscurius cognoscitur quam rerum essentiæ,

Secunda pars conclusionis à nemine negari potest, quoniam ut una causa in suo genere vere, & è priori dat esse causæ alterius generis, à qua rursum esse recipit: ita una definitio potest alteram demonstrare, ut physica metaphysicam: aut è contrario, quod Aristoteles docet, & præstat. Nam 7. cap. sequenti reddens rationem, cur definitio sit de perpetuis, ita loquitur: Definitio, aut principium demonstrationis est, aut demonstratio positione differens, aut quædam demonstrationis conclusio. Quem locum explicat præter alios Cajet. ibi de eventu, in quo una definitio per alias demonstratur: licet in hoc capite nobis repugnet. Idem docuit Aristoteles 2 de anima ca. 2. Definitionum, inquit, complures, ut conclusiones esse videntur, & eodem capite unam definitionem animæ per aliam demonstrat, quod etiam efficiet proximo cap. secundo.

1. Conclusionis pars ab omnibus conceditur. *Arist.* Ex variis locis Philosophiæ ostenditur unam definitionem per aliam demonstrari. *Cajet.* *Arist.*

Ad primum verò locum in contrarium adductum per Metaph. dicendum est, loqui Aristotelem secundũ priorem partem nostræ conclusionis de tota rei quidditate, prout explicatur una definitione, vel simplici, vel complexa ex pluribus ejusdem rei definitionibus, tunc enim certum est, demonstrari quidditatem non posse, cum nihil supersit, quod medium esse possit: verbi gratia, si hominem ita definias, homo est animal rationale, constans corpore, & anima factum à Deo, ad imitationem suæ essentiæ, propter æternam fœlicitatem. At si sola metaphysica definitio sumatur, non negat per physicam demonstrari. Ad posteriores locos respondeo definitionem non demonstrari facile, in eo genere, in quo est principium, idq; voluisse Aristotelem. Ad rationem, quæ sumitur ex limitatione scientiæ, rectè ibi occurritur. Ad aliam ex dictis patet, quemadmodum causa in suo genere prima, & independens causari potest ab alia diversi generis, ut materia à forma, ita prædicatum primum, & immediatum in genere Metaphysico demonstrari posse per aliud physicum, aut vice versa.

Locus Arist. primus in contrarium adductus rectè explicatus, nil efficit. *Arist.* Posteriores loci enodantur. Rationes in oppositæ enervantur.

De subjecto particularis demonstrationis propter quid existimant D. Tho. Cajet. & Scotus hoc loco Albert. Mag. tract... hujus operis cap 3. esse prænoscendum quid sit quod probabunt ex ipsa notione demonstrationis: hoc enim differre videntur demonstratio Quia à Propter quid, quod hæc continet quidditatem subjecti, illa minime. Sit nihilominus secunda conclusio, non modo in demonstratione quia, sed etiam propter quid, non sit absolutis-

Opinio D. Thom. & aliorum de prænotione particularis subjecti. *D. Thom.* *Cajet.* *Scot.* *Alb. Mag.*

sima,

sima, non est necessarium prænoscere de subjecto, quid sit.

...cunda ...nclusio ...obatur. ...h. misl. ...egid. ...net. ...obatur.

Prima pars conclusionis omnibus probatur, cum demonstratio Quia procedat, vel per effectum, vel per causam passionis remotam, quæ essentiam subjecti non explicat. Secundum asserunt hoc loco Themistius, Aegidius, & Venetus: probaturque ex eo, quia multæ demonstrationes propter quid fiunt per partem essentiæ subjecti, ut cum per materiam demonstramus hominem esse quantum, per animam esse discursivum: aliæ vero fiunt per causas externas, finalem & effectivam primam, si rerum essentiæ ad eas dicant essentialē ordinem, ut probabile est, vel quod certum est: per formalem externam, quo genere demonstrationis non solum ostenduntur multa de creatis per divina exemplaria sed etiam de potentiis per actus, & objecta. Mitto physicas demonstrationes, quibus sufficiunt causæ effectivæ, & finales naturales, inter quas & effecta non est ordo essentialis, sed necessarius physice, id est inimpedibilis secundum communem cursum universi. Additum est in hac parte conclusionis (nisi demonstratio sit absolutissima) quoniam hæc authore philosopho traditur per essentialem subjecti definitionem, cognitio vero definitiva est imprimis quidditativa, ut constat.

...æoccu... ...atio.

Sed ex hac doctrina subori etur fortasse scrupulus in exemplis adductis: in prioribus quidē, quoniam pars essentialis est de quidditate rei: ergo illius cognitio erit quidditativa: perperā igitur diximus in demonstratione tradita per unam essentiæ partem, non præsupponi quidditativam subjecti notitiam. In posterioribus autem exemplis, quoniam demonstratio per causam externam essentialem non fit sine cognitione illius dependentiæ essentialis subjecti à causa, ergo cum dependentia sit essentialis, ejus cognitio erit quidditativa: ubique igitur præhabetur notitia quidditativa. Occurrendum tamen est, cognitionem quidditativam non esse eam, qua percipitur unum tantum prædicatum aut unus respectus essentialis rei, sed qua tota rei essentia adæquate seu distincte cognoscitur, ut Docet Divus Thomas 1. part. quæstione 8. artic. 2 & 3 contra gent. cap. 45. Cajetan. & Ferrar. eisdem locis. Ac quidquid sit de usu illius vocabuli: (ab Scoto enim in 1. dist. 3 quæstione 1 & ab Scotistis usurpatur, ut sumebat objectio) hoc loco certum est, priori modo accipi, ut colligitur ex communi interpretum sensu.

Thom. ...jet. ...rrar. ...

...tio Ca- ...tani ad ...em pri- ...æ con- ...sionis ...futatur.

Ad argumentum pro sententia Cajetan. respondendum est, germanum discrimen inter demonstrationem Quia & propter quid esse, quod illa non procedat per medium, quod sit causa passionis, seu connexionis demōstrandæ, hæc vero maxime: ad hoc autem necessarium non est, ut demonstratio propter quid procedat per totam quidditatem subjecti, sed per partem, vel causam, aliamve rationem a priori.

SECTIO ARTICVLI.

DE SECVNDA SVBIECTI PRAENOTIONE.

Altera subjecti prænotio est, quod sit, quæ, sive intelligatur de totali, sive de partiali subjecto: ita explicatur à Cajetano hoc loco, & Ferrarien. 1. contra gent. cap 66. ut necesse sit supponere actualem subjecti existentiam: pro sententia etiam adducitur Divus Thomas opuscul. 48. tract. ultimo cap 12. sed non recte, solum enim requirit existentiam subjecti, vel in se, vel in causa quod idem est, ac existentia possibilis: sed proposita sententia probatur primo, omnis nostra scientia pendet ab experientia, vel conclusionū, vel saltem principiorū, ut initio Metaphysicæ cum Aristotele demonstrabitur: experientia vero, cum habeatur per sensus, semper supponit existentiam rei actualem, ergo hæc supponenda est. Secundo, posse existere, cum sit passio entis creati, potest de eo demonstrari: existentia vero actualis, cum sit prædicatum contingens, minime venit in demonstrationem: ergo hæc, & non illa præsupponenda est. Tertio, in divina Theologia supponitur esse actuale de Deo, quod est illius objectum, ergo idem erit in reliquis scientiis.

Ferrar. Cajet. Probatur 1. 2. 3.

Sit nihilominus tertia conclusio. De subjecto necessario prænoscendum est, quod possit existere, non vero quod actu existat. Est communis inter Dialecticos, & quoad secundam partem, quæ præcedenti opinioni repugnat, ita probatur. Scientia est cognitio de rebus perpetuis, & necessariis, existentia vero respectu cujusque entis creati est contingens: ergo non potest per se ad scientiam præsupponi: cur dixerim (per se) patebit in solutione primi. Prima pars conclusionis sic ostenditur. De re impossibili nemo conatur veram passionē ostendere, sed omnis scientia in hoc laborat, ut veram aliquam passionem de subjecto concludat, ergo nisi supponat illud esse ens talis passionis capax, frustra laborabit. Procedit hæc probatio uti & conclusio de iis demonstrationibus, in quibus veræ passiones de entibus realib. ostenduntur: de quibus tantum loquitur Aristoteles: potest tamen extendi ad alia entia rationis, & negativa, de quibus sua quæcunq; possibilitas prænoscenda est, de ente quidem rationis, quod positive, objective tamē existere, queat in intellectu, de negativo quod negative esse

Tertia conclusio. Probatio 1. partis. De ente rationis & negationis dari possunt demonstrationes.

queat per remotionem scilicet formæ: nisi demonstratio ejus sit naturæ, cui talis suppositio repugnet, qualis est ea, qua Aristoteles ostendit vacuum esse impossibile.

Arist.

Solutio primi arg.

Ad primum argumentum alterius sententiæ respondetur, in scientia propria inventione parta supponi subjectum actu existere, in acquisita per disciplinam, aliquando saltem extitisse, cum illa à magistro addiscebatur, sed hoc esse per accidens ratione nostri modi imperfecti comparandi scientiam, nam illa secundum se haberi potest absque ulla subjecti existentia, vel experientia, ut patet in scientia Dei, & Angelorum, quæ à nulla rerum existentia dependet: & in scientia primi hominis, quæ cum esset ejusdem rationis cum nostra, immediate fuit à Deo concessa absq; illa experientia præsupponente existentiam rei. Ad sensum hujus responsionis interpretandus est Aristoteles in cap. 7. de relatione, cum ait scibile posse esse sine scientia, scientiam autem non existente scibili existere non posse, loquitur enim de scientia per inventionem acquisita, quam necesse est præcedat subjecti existentia.

Arist.

Solutio secundi.

Ad secundum admissa primo utraque parte antecedentis non colligit consequentia: nam quod possibilitas ad existendum possit aliquã do demonstrari, existentia vero actualis nunquam, solum probat in ea demonstratione non præsupponi, doctrina enim tradita, ut in probatione conclusionis diximus, est intelligenda, quando naturæ demonstrationis illa prænotio non repugnat: repugnat vero idem in eadem demonstratione supponi, & probari: minime vero probat actualem existentiam esse præsupponendam eo quod demonstrari nequeat, vel de re creata, quia est illi contingens, vel de increata, quia medio vacat, multa etiam sunt, quæ nec demonstrantur, nec supponuntur ob sui contingentiam.

Expenditur oppositum argum.

Deinde examinanda est utraque pars antecedentis: & quidem de actuali existentia rectè dictum est, eam de nullo ente demonstrari posse Logica seu propria demonstratione: de primo quidem, eo quod medio careat à priori, ut 3. capite dicemus, de reliquis vero, quia ut ex libera Dei voluntate existentiam acceperunt, ita illam possunt amittere, sed quoniam aliqua sunt natura sua incorruptibilia, & postquam inceperunt, per solam Dei potentiam desinere queunt, ut Angeli, cœli, &c. de his physice, & ex Hypothesi demonstrari potest existentia, ut clarum est, qua de causa dixi demonstrari non posse existentiam Logica demonstratione. An vero possibilitas ad existendum (quæ erat prima pars illius antecedentis) sub demonstrationem cadat, celebris est controversia, quæ proponi potest, vel generatim de qualibet re, vel speciatim, ut solet de subjecto totalis scientiæ: & de priori sensu sit

Quarta conclusio. De ente vero demonstrari potest à posteriori possibilitas ad existendum.

Quarta conclusio, de ente vero, & de reali demonstrari potest à posteriori possibilitas ad existendum, hanc supponunt omnes authores infra citandi in secundo sensu dubitationis, sumitur ex Aristotele primo capit. sequentis libri, cum docet primam quæstionem de re esse, an sit, id vero, de quo est quæstio, in demonstrationem venit. Probatur conclusio. Sunt aliqua signa & effecta, quæ supponunt veram, & realem entitatem, ergo si per ea probemus aliquid esse verum ens, & consequenter possibile, construemus demonstrationem à posteriori. Cætera patent, major declaratur, nam operatio realis, & sustentatio alicujus formæ sensibilis, non possunt provenire, nisi ab aliquo vero ente, sunt igitur aliqua indicia, quæ probent aliquid esse ens possibile.

Arist.

Aliquorum distinctio & resolutio.

D. Thom.

An vero idem priori demonstrari queat, facile quidam respondent, si possibilitas sit passio consequens essentiam entis, ut judicare videtur D Thomas 1. parte quæstione 25. artic. 3. affirmando. Si autem sit ipsa ratio entis, negando. Ratio prioris partis est, quia passio demonstrari potest de subjecto per ipsius essentialem definitionem: posterioris, quia entitas est prius cujusque rei prædicatum, ergo si possibilitas & entitas in creatis idem sunt, non poterit à priori demonstrari, siquidem nullum prædicatum est prius entitate.

Responsio secundum utramque partem refutatur.

Verum hæc resolutio secundum utramque partem est vitiosa. Etenim in prima falso supponitur dari aliquam definitionem essentialem entis in communi, cum omnibus careat partibus tam formalibus, quã virtualibus, ad demonstrationem vero per principia intrinseca necessaria est talis definitio, aut certe partium disjunctio, cur dixerim per principia intrinseca, statim patebit. In secunda etiam parte, licet recte ostendatur, non esse medium intrinsecum, quo entitas de aliquo demonstretur: non idcirco nulla suppetit ratio demonstrandi à priori, nisi probetur nullam esse causam externam essentiæ.

5. Conclusio.

Sit igitur quinta conclusio. Sive possibilitas sit passio entis, sive ejus quidditas, secundum se demõstrari potest à priori per primam causam exemplarem, finalem, & efficientem, licet à nostris scientiis pro statu hujus vitæ fieri non possit. Supponit hæc conclusio, quod in capite sequenti docebimus, essentias rerũ habere essentialem dependentiam à Deo in illo triplici genere causæ: quo supposito facile probatur utraque pars.

Probatur conclusio.

Nam penetrata perfectè causa cognoscuntur omnia, quæ in illa continentur: ergo rectè demonstrari potest aliquid esse possibile, ex eo, quod exẽplar Dei; aut ejus

potentia

potentia activa illud contineat: at quoniam exacta cognitio exemplaris, & potentiæ divinæ, qualis ad demonstrandum exigitur, haberi non potest in hac vita, ideo in secunda parte conclusionis dictum est, non posse illam demonstrationem confici à nostris scientiis, licet secundum se possibilis sit, & à Metaphysica divina, vel beatorum perfici queat.

Ex hac resolutione magna ex parte constat quid dicendum sit de subjecto totalis scientiæ. Si enim nullius rei possibilitas ab aliqua nostra scientia simpliciter, & à priori demonstratur, utique nec totalis subjecti demonstrabitur, Quare solum remanet dubitatio de demõstratione à posteriori. Negativam partem tenet

Cõ. Cajet.

Comm. 1. Phys. ult. & li. 2. com. 26. Caiet. ca. 1. sequentis libri ad octavũ dubium: 1. p. q. 1. art. 3. & ad initium tertiæ partis: ratio non videtur

Averroes.

esse alia, quã quæ initio tacta est, & insinuatur ab Averr. loco citato, quia idem non potest esse præcognitũ & demonstrativũ, sed subjectum ex Arist. est unum de præcognitis: ergo nequit in

4. Concl.

demonstrationem venire, sit nihilominus

Sexta conclusio: Licet totali scientiæ demõstrare à posteriore suum subjectum esse, idque

Probatur conclusio

præstare debet: quando illud non est aut sensu aut ex terminis notum: quanvis ea demonstratio, aut à sola Metaphysica, aut sine eius bene-

Arist.

ficio construi non possit. Prima pars est tribuenda Aristoteli, tum primum de Cœlo cap. 2. ubi demonstrat esse cœlum, quod illius operis

D. Thom. Ant. And. Scot. Gregor. Ferrar.

subjectum est: tum 2. Elenchorum, ubi probat esse syllogismum sophisticum, item D. Thom. 1. p quæst. 2. art. 3. quo loco multis ostendit, Deum Theologiæ subjectum esse, exprimitur ab Scoto 1. Metaph q. 1. Anton. Andr. ibidem Gregor. in 1. dist. 2. quæstion. 1. Ferrar. 1. contra Gent. cap. 1. Probatur eadem pars, quia absolutè loquendo non repugnat possibilitatem demonstrari de re aliqua a posteriori, ut ex proxima conclusione patet: deinde est satis utile ad scientiam, ut omnino cõstet de cujus subjecto:

2. Pars.

ergo quando notum non fuerit, opus erit hac ratione demonstrari.

Secunda pars conclusionis etiam cõmmunis, & manifesta: nam authore Philosopho 6.

Arist.

Metaph c. 1 ejusdem mentis est, quid est, & si est quidpiam declarare. Cum igitur cognoscere naturam entis sit proprium Metaph. ejusdẽ erit ejus existentiam cognoscere. Præterea possibilitas ad essendum, cum minimum, est prima passio entis, at considerationis ejusdem scientiæ est, cuius est consideratio subjecti: cõstat verò solam Metaphysicam per se agere de ente, ergo ea sola poterit demonstrare suum subjectum esse: quod si aliqua scientia idem in suo præstiterit, à Metaphys. principia mutuabitur.

Ad rationem in oppositum jam supra responsum est, prænotionem quod est subjecti,

Augetur oppositũ arg. & omnino infirmatur.

esse intelligendam cum proportione, quando scilicet, hoc ipsum non proponitur demonstrandum. Sed urgeas esse peculiarem difficultatem in totali subjecto respectu suæ scientiæ, quoniam quælibet propositio alicujus scientiæ versatur aliquo modo circa ejus subjectũ, aliàs non erit propositio talis scientiæ, ergo nulla sumi potest ad illud demonstrandum, siquidem ab omnibus præsupponitur. Qua de causa dixit Averr. loco citato subjectum unius

Averr.

scientiæ, si quando demonstratur à posteriori, id fieri ab alia scientia, ita ut subjectum Metaphysicæ à physica demonstrari velit. Respondetur id non habere difficultatem in cæteris scientiis, præter Metaph. cum nos dixerimus nullam sibi sufficere ad hoc munus præstandũ sine opere Metaphysicæ: sed quoniam in Metaphysica manet integra difficultas, respondetur ab initio omnes propositiones scientiæ supponere subjectum in se, & à priori esse, & aliquo modo circa illud ita præsuppositum versari: his tamen non pugnare aliquos effectus sensibus ejusdem subjecti esse nobis eodem notiores, ex quibus confectæ propositiones, ejusdem scientiæ erũnt, & à posteriori subjectũ demonstrabitur.

Solvitur tertiũ arg.

Ad tertium argumẽtum initio sectionis positum respondetur in Deo non distingui esse à possibilitate: imò in rigore sermonis, nullam in eo esse possibilitatem ad essendum, cum actualis existentia sit de illius essentia: secus accidit in aliis rebus: in quibus proinde supponi potest, & debet existentia possibilis, non actualis.

ARTICVLVS IV.

QVAE SINT PRAENOTIONES passionis, & principiorum.

Licet in demonstratione non semper concludatur vera passio de subjecto, ut cum una pars essẽtialis, aut una definitio per aliã probatur, vocavit tamẽ Aristoteles omne ejusmodi prædicatum passionem, & quidũ ita concluditur, passionis modum habet, & quia plerunque demonstratio in veris passionibus conficitur. Porrò unicam tradidit hujus prænotionem, videlicet, quid sit, quam de prænotione quid nominis interpretantur omnes: & verò si loquamur de solis præcognitis ante demonstrationem, clarum est nihil aliud oportere de passione cognoscere, quam significatũ vocabuli, ut postea in demonstratione ostendatur, an tale significatum subjecto insit. At si sermo sit de præcognitis in progressu demonstrandi, videbitur primo

passio cognoscenda quid rei. Etenim præstantissima demonstratio vendicat pro medio vel definitionem passionis, vel aggregatū ex definitione passionis & subjecti: cognitio vero definitiva est quidditativa, igitur passio quidditativè est præcognoscenda.

1. Objectio de cognitione quod sit passionis. Deinde videtur passio cognoscēda, quod sit, quemadmodum subjectum, tum quia non minus absurdum est velle passionem impossibilē demonstrare de subjecto possibili, quam passionem possibilem de subjecto impossibili: sed hujus evitandi causa diximus de subjecto præcognosci, quod est ergo idem dicendum est de passione, tum etiam quia passio cognoscitur existere in medio termino, cum in altera præmissarum de illo prædicetur, & non possit præmissa vera judicari, quin prædicatum cognoscatur inesse subjecto, ut cognoscendum, igitur est de passione in progressu demonstrationis quod sit.

2. Objectio

Philosophi sententia. Persistendum nihilominus est in unica prænotione passionis juxta philosophum, & cōmunem interpretum vocem, & ad rationem: qua probatur cognoscendam esse quidditativè: respondetur Philosophum explicare simplicem demonstrationem, quæ præcipua est, hujus autem medium non est illud aggregatum, sed simplex subjecti definitio, ut in secundo libro ostendendum est: At demus in aliqua demonstratione ita rem habere posse, ut argumentum sumit, non proinde errat Aristoteles, qui tradidit præcognita in omni demonstratione necessaria, constat verò nonnullas esse, in quibus non ponitur definitio passionis.

Solutio 1. objectionis. Ad primum quo probatur prænotio, quod sit competere passioni dicendum est, satis esse non cognoscere quod sit impossibilis, & de illa quæratur, an insit subjecto, de quo alia est ratio: cum enim ad veritatem conclusionis demonstratæ necesse sit tam subjectum, quam passionem esse, & de subjecto hoc non quæratur, debet præsupponi: de passione autem cum idipsum inquiratur, supponendum non est: ut enim annotavit D. Thom. hoc loco, idem est de passione quærere an sit in subjecto, atq; an sit, quia ejus esse, est in subjecto.

D. Thom. S. Thomæ advertentiæ.

Objectio. Oppones Aristotelem primo cap. sequentis libri dicētem, cum scimus hoc illud esse, idest, passionem esse in subjecto, tunc propter quid sit, quærimus: supponitur igitur in demonstratione propter quid passio esse, quod ex Averroe, & aliis dicemus in capitulo.. Respondetur Aristotelem eo loco non docere in omni demonstratione propter quid, necessariò præcognosci prædicatum inesse subjecto: cum semel utrunque simul demonstretur, sed plerunque ita contingere. Hic verò tradit necessarias tantum prænotiones.

Arist. *Averr.* Explicatio Philosophi.

Solutio 2. *Cajet.* *D. Thom.* Ad secundum: Respondemus cum Cajetano, cujus doctrina desumpta est ex D. Thoma hoc loco, passionem bifariam sumi, primo naturaliter, ut res quædam est. Secundò, formaliter ut passio: atq; ut existat quatenus res quædam satis est esse in quolibet: ut verò existat tanquam passio, debet inesse proprio subjecto. Igitur cum ante conclusionem non cognoscatur esse in proprio subjecto, sed in medio non censetur prænosci ut Passio est, Philosophus autem loquitur de passione, ut passio, qua de causa fortassis loco prædicati usus est vocabulo passionis, quo indicatur hæc particularis propensio ad subjectum.

Solutio.

Dices, ut subjectum cognoscatur: non oportet cognosci, ut subjectum est passionis, sed absolutè, ergo ut passio cognoscatur esse, satis erit si absolutè sit, licet non in proprio subjecto. Respondetur esse disparem rationem, quia esse subjecti, non est ita dependens à passione, ut esse passionis à subjecto, ut per se patet: quare cū notitia sequatur esse rei, merito dicitur subjectum sine ordine ad passionem, non autem passio sine ordine ad subjectum.

Solvitur difficultas

Arist. De principiis quoque unam tradidit Philosophus prænotionem in hoc capite, nimirum quod sint vera: aliam capit. 8. quid vocabula significarent: quæ cum sit communis omnibus præcognitis, præter consequentiam, subintellecta videtur hoc loco in prima, quam sic interpretamur: ut cognoscere principia esse veraidē sit, atque cognoscere perpetuò, & invariabiliter, seu necessariò esse vera, alioquin conclusiones illatæ non erunt necessariæ, siquidem non potest major necessitas reperiri in cōclusionibus, quam in principiis, à quibus deducūtur, ut proximo capite dicetur.

De quibus principiis hic sermo. Rogabis tamen de quibus principiis hæc intelligantur: juxta eorum sententiam, quæ præcognita applicant totali scientiæ, intelliguntur hic principia communissima, ut quodlibet est, aut non est, impossibile est, idem simul esse, & non esse, quæ Aristoteles 2. capite perspicuè dixit antecedere omnem demonstrationem. Iuxta nostram sententiam significantur principia propria ejus conclusionis, quæ inferenda est, quod nulla eget majori explicatione. Solùm dubitari potest, an sufficiat nosse peculiaria principia cujusque demōstrationis ad sciendam ejus conclusionem, an verò in omnibus exigatur notitia communissimorū principiorum, ut significasse videtur Aristoteles eo cap 2 & expressit Averroes secund. Metaph. c. 1, asserendo absq; uno ex illis principiis neminem posse ratiocinari.

Arist. *Averr.*

Luculenter hoc dubium explicat Fonsec. 1. Metaph. capit. 2. quæst. 2. sect. 8. ad tertium, cujus doctrinæ summa est, cōmunissima principia

cipia antecedente omnem demonstrationem, non in se formaliter, & ut constant terminis communibus, sed implicitè, & ut includuntur in terminis particularium principiorum alicujus demonstrationis, verbi gratia, ut ostendas hominem esse capacem disciplinæ, assumes hoc principium: homo est animal rationale, quod sic teneas necesse est, ut scias hominem non posse simul esse animal rationale, & non esse, item vel esse animal rationale, & non esse, quæ est vis illorum principiorum, applicata tamen ad particularem materiã illius principii. Est hæc explicatio ipsius Aristotelis c. 8. ubi ait, principium communissimum, impossibile est idem simul esse, & non esse, non assumi in demonstratione ducente ad impossibile sub his generalibus verbis, sed quatenus ad id genus, in quo demonstratio facienda est, traducitur. Ad hæc potuit Aristoteles asserere principia præcedere omnem demonstrationem, quia eorum veritati tanquam notissimæ, maximeque conspicuæ cæterorum veritas innititur.

Arist.

Arist. explicatio

ARTICVLVS V.

DE PRAENOTIONE MEDII, ET consequentiæ.

EXplicatis iis, quæ ex decreto Philosophi prænoscenda sunt, & ingressum demonstrationis antecedunt, superest, ut de medio, & cõsequentia, quæ inter præcognita in progressu admisimus, disseramus. Et quidē medio eædem quæ subjecto prænotiones obveniunt, videlicet, quid est nominis, & quod possit esse. Si enim quis ignoret significationē medii, qui poterit enunciationem unquam veram judicare: item nisi teneas medium posse esse, nequaquam scies in eo esse passionem: ante conclusionem verò illatam, debet passio cognosci inexistens medio, cujus gratiam in conclusione inferatur inesse subjecto non inficior, in quibus demonstrationibus mediũ est subjecti definitio, vendicare etiam prænotionē quidditavã rei, ut de subjecto dictum est: verum id, cum nec universale, nec necessarium sit, non est, cur tertia prænotio constituatur?

Aliquando cognoscitur medium quidditativè.

Veniamus igitur ad consequentiam de cujus prænotione ut ambigi non potest, an exigatur ad scientiam, cum in procemio Logicæ ostensum sit nulli propositioni per discursum comparatæ præberi posse firmum assensum, nisi evidenter appareat bonitas ipsius discursus, seu consequentia, quod in primo articulo indicatum est: ita minime constat, quænam sit illis cognitio, ipsine assensus præmissarum, an conclusionis, an alia distincta cognitio?

Consequẽtia est unũ ex præcognitis.

Non desunt, quibus hæc omnia placeat: nobis tamen duo videntur certa, primum notitiã consequentiæ requisitam non esse præmissarũ assensus: hi enim præcedere possunt conclusionem etiam apprehensivam: sed antequam proponatur conclusio, non potest apparere bonitas consequentiæ, quoniam hæc non est aliud, quàm recta illatio hujus conclusionis ab his sumptionibus. Secundum est plerunque esse necessariam peculiarem notitiam, terminatam ad ipsam consequentiam, quando nimirum demonstrandi forma non fuerit ita perspicua, & addiscentis ingenium parum fuerit exercitatum, tunc enim intellectus, & de conclusione & de illatione dubitabit: nec poterit facile utrãque difficultatem eo conatu superare: erit autē hæc cognitio vel indicativa, vel solum apprehensiva, qua intellectus simpliciter intueatur bonam consequentiam.

Primũ advertendũ.

Dubium tamen est pro re non exiguum, an etiam in manifestissimis demõstrationibus, & ingenio perpolito, exercitatoque necessaria sit hæc notitia formalis consequentiæ distincta à reliquis, an sufficiat ipsum judicium conclusionis, quod virtualiter est quædam approbatio consequentiæ? equidem non dubito in his etiam ut plurimum prævolare dictam notitiã, nec præ celeritate mentis adverti: sed non judico elicita necessariam, quin sufficiat solus assensus conclusionis, dum enim assentimur conclusioni propter præmissas, non solum judicamus materiam conclusionis esse veram propter materiam præmissarum, sed rectè sequi conclusionem ex præmissis, adeò, ut non soleat concedi consequens, sed consequentia, quasi assensus conclusionis formalis sit approbatio consequentiæ, quam consequentis. Imò vix apparet qua ratione in actu exercito approbetur consequentia, nisi approbando in concreto rectè inferri conclusionem, dixi in actu exercito, id est, simul inferendo aliquam conclusionem, non considerando consequentiam abstractam à materia, possumus nanque formare actum ad illam terminatum.

Dicimus igitur consequentiam esse præcognitum aliquando per formalem notitiam, aliquando per virtualiter tantum distinctam à judicio conclusionis. Nec idcirco cogimur admittere, ut superius opponebatur conclusionē etiam virtualiter cognitam, in præmissis esse præcognitum, etenim ut aliquid præcognitum appelletur, debet in se cognosci, licet ejus cognitio virtute tantum distinguatur à cognitione alterius, at conclusio in præmissis cognoscitur tantum in alio, ideo enim cognosci dicitur, quia ejus causa, id est principia, penetratur.

Satisfit tacitæ objectioni.

Oppones, si hæc ita sint, non poterit conse-

1. Objectio contra superius dicta. quentia dici præcognitum, nam eadem notitia non potest esse, & non esse prænotio, judicium verò conclusionis non est prænotio, ut patet, ergo nec notitia consequentiæ, si est eadem. Secundo, quod necessario distinguenda sit: probatur. Bonitas consequentiæ est causa assentiendi conclusioni. ergo si utriusque cognitio eadem sit, idem erit causa sui. Tertio, probatio consequentiæ est actus elicitus ex habitu Dialecticæ, assensus conclusionis pertinet ad aliam scientiam, igitur sunt diversi actus, quæ enim clarior distinctionis ratio in actibus, quam diversitas habituum. Quartò, si actus scientiæ est etiam approbatio consequentiæ, non poterit reperi, quin actualis demonstratio in mente existat, ut vult Scotus, alioqui erit approbatio falsa, cum sit ejus quod non est: sequela tamen inferius est neganda. Quintò, eadem cognitio non potest esse approbatio & reprobatio, quando autem conclusio demonstrationis est negativa, & forma argumentandi bona, negatur conclusio, & approbatur consequentia & confirmatur: forma syllogistica potest esse optima, & propositiones falsæ, non cadunt igitur sub eundem actum.

2. objectio

3. objectio

4. objectio

5. objectio

Persuaderent hæc argumenta, quod suadent, nisi nobis ex adverso videretur esse experientia, quę nullius argumenti vi deferenda est.

Solutio 1. Primò igitur respondemus, ut in præcognitis inter demonstrandum non est incommodum ea cognoscere in eodem instanti cum conclusione, servata aliqua prioritate naturæ, ita licere in eodem actu distinguere prænotionem ab ipsa scientia, si comparetur ad diversa objecta, nec deest aliqua prioritas, si non ex natura rei, saltem virtualis, quæ non minus sufficit ad distinguendum præcognitum à cognito, quam in actu, quo Angelus percipit hominē, & ejus proprietates, rationem signi, à ratione significati: non est enim minus subordinata cognitioni signi, quam scientia præcognitioni.

Solutio 2. Vnde secundo argumento respondetur probe intelligi in uno actu consequentiam rationem esse assentiendi conclusioni, ut signum est ratio percipiendi significatum: ex quo non sequitur idem esse causa sui, non enim dicimus prænotionem consequentiæ esse causam scientiæ, cum eodē actu continentur. Tertio negabis

Solutio 3. quamcunq; notitiam cōsequentiæ sufficientē inferendæ conclusioni elici ex habitu, cum diximus satis esse apprehensionem, quæ ex habitu judicativo non provenit. Sed ad nostrum institutum dicimus habitum Dialecticæ, simul cum habitu alterius scientiæ, vel cum lumine intellectus, & principiis demonstrationis elicere unum actum, pertinentem per se primo ad aliam scientiam, cujus est materia demonstrationis, quia ut supra diximus, non solum habitus, & actus, sed etiam syllogismi de materia necessaria, quantumvis à Dialectica formā habeant, pertinēt ad alias scientias, quarum administra est Dialectica, & ita actus, de quo loquimur distinguitur essentialiter ab omni alio qui non procedet à Dialectica, vel artificiali, vel naturali tanquam discursivus à non discursivo: videtur enim ratio discursus sumi aliquo modo ex eo, quod tendat in consequentiam.

Solutio 4. Quarto negabis illationem, nihil enim incommodi est approbari actu consequentiam non existentem, nisi objectivè: de qua re postea copiosè. Quintò, similiter negandum est, eundem actum non posse esse formaliter dissēnsū, & virtualiter assensum, est enim id necessario concedendū ab omnibus in eodem actu. Nam assensus conclusionis negativę cadit etiam virtute supra præmissas, quarū altera est affirmativa. Responderi rursum ab initio potest, negando illum actum esse reprobativum, vel negativum, ut enim postea constabit, nullus circa propositionem veram esse negativam est negativus, nullus circa falsam etiam affirmativam, est affirmativus. Quare cum supponatur illa conclusio esse vera, ejus assensus erit approbatio consequentis, & consequentiæ.

Solutio 5.

Solvitur ulterius.

Totius quæstionis Epilogus. Summa hujus quæstionis est, præcognita ab Aristotele tradita, id est, quæ prænoscenda sunt ante ingressum demonstrationis, esse tria, subjectum, passionem, & principia illius demōstrationis. Si verò omnia complecti velimus etiam in progressu tenenda, quinque numerari: nimirum præter illa tria, medium, & consequentiam: quorum prænotiones sic habent. De subjecto, & medio prænoscendum est quid vocabulum significet, & quod possint esse. De passione quid vocabulum significet. De principiis quod vera sint. De consequentia quod sit bona.

QVÆSTIO IV.

AN ALTERVM PRINCIPIVM cognoscatur simul, alterum prius conclusione?

ARTICVLVS I.

MAIOREM COGNOSCI PRIVS tempore conclusione quomodo verum sit.

Qvod Aristoteles dixit majorē cognosci prius tempore, quam conclusionem, bifariam intelligi potest. Primo assensū majoris ita præcedere cōclusionem,

antecedit conclusio nis assensum. sionem, ut quando hæc datur, jam ille non existat, quomodo Salomon dicitur tempore antecedere Divum Petrum. Secundo ut prius tempore inceperit, licet cum elicitur conclusio adhuc existat qua ratione Plato Aristotelem præcessit, quanvis aliquando simul extiterint.

Primus ordo construendi demonstrationẽ. Vt verior modus explicetur, proponendi sunt tres vulgares ordines, qui in construenda demonstratione servari possunt. Primus est, apprehendendo, & judicando prius majorem: deinde apprehendendo, & judicando minorem: postremo conclusionem: omitto cognitionem consequentiæ, & quia non est necessariò diversa à conclusione, & quia ejus ratio non est habita à Philosopho, qui sola principia ordinavit.

2 Ordo. Secundus ordo est, apprehendendo prius singulas propositiones, & deinde ferendo sigillatim de iisdem judicium, eo quem postulant ordine.

3. Ordo. Tertius est formando prius apprehensionem conclusionis. Secundo apprehensionem, & judicium de majori. Tertio de minori. Quarto judicium de conclusione.

In quolibet processu ex tribus apparet judicium utriusque præmissæ prius incipere, quam judicium conclusionis, estque id necessarium, quia causa suum effectum antecedat, necesse est, & judicia præmissarum sunt causæ conclusionis, ut in progressu patebit. Verum ex hoc principio non colligitur prioritas temporis, quam statuit

Arist. Aristoteles inter majorem, & conclusionem: tùm quia idem dicendum foret de minore, quandoquidem est causa: tum quia ad causam satis est prioritas naturæ, ut videre est in sole respectu lucis, aliunde ergo petenda est.

Thomistarum opinio. Rejicitur. Thomistis ea causa probatur, quod plures actus simul circa res diversas, ut diversæ sunt, in intellectu esse nequeant, assensus autem majoris longè diversus est ab assensu conclusionis, circa objectum satis diversum, quare necesse est extingui, antequam conclusio eliciatur Verum hæc causa & veritati, & Aristoteli repugnat: veritati, quoniam, ut copiosè docetur in Tertio de anima cum Scoto, Gregorio, Marsilio, & aliis non repugnat intellectum nostrum intelligere plura per modum plurium, ut cum format hanc propositionem, homo non est lapis, in qua cognoscuntur homo, & lapis non per modum unius, ut Thomistæ fingunt, sed plurium, siquidem lapis formaliter sejungitur ab homine, quæ verò separantur, ut plura cognoscuntur. Repugnat enim Aristoteli, quoniam illa causa non minus impedit simultatem minoris, quam majoris cum conclusione, utrobique enim cognoscuntur plura, ut plura sunt, Aristoteles verò ait minorem cognosci simul cum conclusione.

Arist. Scotus. Greg. Marsil.

Venetus. Veneti sententia exponitur. Veneto placet minorem dici cognosci simul cum conclusione, majorem verò prius tempore, quia illa est causa proxima, hæc remota conclusionis, & quemadmodum avus, exempli causa, est remota causa nepotis, ita illum antecedere potest, ut jam non existat, quando nepos gignitur, pater vero, quia causa proxima, necesse est tunc esse, cum filius generatur, sic minorem necessario esse simul cum conclusione majorem posse tempore præcedere. Porro majorem esse causam remotam, & quasi per accidens conclusionis sic ostenditur. Eadem major determinata per diversas minores inservire potest variis conclusionibus, ut hæc, omne corpus movetur, inferre potest, cœlum movetur, elementum movetur, & alias sub sumptis diversis minoribus, quod non contingit minori propositioni Nam posita illa minori, cœlum est corpus, sola hæc conclusio sequitur, ergo cœlum movetur.

Propositæ sententiæ fundamẽtum evertitur. Ex vi hujus rationis non sequitur majorem esse priorem tempore primo modo ex dictis, hoc est, ita ut jam præcesserit, cum infertur conclusio, sed ei non repugnare eo modo præcedere, quod verum est, ut statim dicemus: sed ratio falsum assumit fundamentum: nam esto minor in ordine syllogistico, ponatur inter majorem, & conclusionem, nihilominus in causalitate, utraque est æquè immediata, nec se habent, ut causa proxima, & remota, sed ut duæ concausæ partiales, quæ simul attingunt effectum, ut mox probabo. Ad probationem vero in oppositum negandum est minorem esse minus indeterminatam, quam majorem: nam utraque per se sumpta apta est colligere multas conclusiones, utraque conjuncta cum alia est determinata ad unam. Nam si illi minori, cœlum est corpus, adjungetur hæc major, omne corpus est quantum, jam non inferretur, cœlum movetur, sed cœlum est quantum.

1. Conclusio. Sit hæc in re prima conclusio. Major non potest esse prior tempore, quam conclusio primo modo regulariter loquendo. Probatur primo, conclusio causatur effectivè ab utraque præmissa, ergo utraque existere debet, quando conclusio infertur: consequentia est bona, quoniam efficiens nihil actu agit, nisi quando est, tum propter illud Philosophi, effectus in actu deposcit causam in actu, tùm quia esse est conditio essentialis ad actionem, nec intelligi potest, aliquid habere vim conferendi alteri, quo ipsum caret. Antecedens duas ha bet partes, prima est, notitiam antecedentem causare effectivè consequentem, hæc supponitur ex doctrina discursus supra posita. Secunda est, non solum minorem, sed etiam majorem, esse propriam, & immediatam causam conclusionis.

Roboratur probatio conclusionis.

sionis: quæ probatur. Tota causa in discursu est ea, ex qua vi formæ conclusio sequitur, sed ex sola minori nihil sequitur vi formæ, ergo ea sola non est adæquata causa, sed simul cum majori.

Confirmatur amplius conclusio. Secundo, tota causa assentiendi conclusioni est medium sufficienter applicatum, sed in sola minore non applicatur perfectè, ergo sola minor non est causa major, & consequentia patent. Probatur minor, ut medium conjungat extrema, debet ipsum cum utroque conjungi, ut patet in unionibus copulantibus diversas partes, at medium in minori jungitur uni tantum extremo, non applicatur igitur sufficienter, ut in conclusione nectantur prædicatum, & subjectum, quæ sunt demonstrationis extrema. Quo allusit Durandus in 4. distinctione 49 quæstione 3. numero 14. cum dixit per unum principium syllogisticum universale non repræsentari aliquam determinatam conclusionem, nisi fiat aliqua illius determinatio per aliam propositionem. Cum in conclusione ad diderim (regulariter loquendo) statim patebit.

Durand.

2. Concl. Secunda conclusio. Dicitur major cognosci prius tempore quam conclusio, quia illius assensus juxta tres ordines supra positos, præsertim juxta primum, & tertium solet prius incipere, quanvis non necesse sit ita esse. Prima pars conclusionis est, communis, & suadetur ex limitata virtute nostri intellectus, quæ non potest facile ad plures simul propositiones advertere, easq; judicare, maximè quando non sunt inter se necessario connexæ, ut non sunt major, & conclusio: quare communiter loquendo prius judicabit intellectus majorem, in alio instanti minorem, & conclusionem, dabiturque hæc mora, præsertim in primo, & tertio modo, quia difficilius est simul apprehendere, & judicare plures enuntiationes, quam jam apprehensas judicare, ut fit in secundo ordine, in quo proinde fieri potest ut major, minor, & conclusio simul judicentur, quæ erat secunda pars conclusionis, nimirum non esse necessarium, ut semper major prius judicetur, sufficit enim ad veritatem propositionis Philosophi, quod ita fieri soleat, juxta rectum naturæ ordinem. Imò secundum interpretationem Toleti, quam verissimam puto, neque illud est necessarium: exponit enim propositionem negativè, quasi dictum sit, minor necessario cognoscitur simul cum conclusione, major vero minimè, sed prius tempore cognosci potest, quod satis verificatur, si vel aliquando ita contingat.

Ostenditur 2. pars conclusionis.

Arist.

Tolet.

Cardinalis Toleti interpretatio. Sed oppones majorem aliquando etiam cognosci simul cum conclusione, minorem verò prius, si hæc ponatur primo, illa secundo loco, ergo pari jure dici potuisset, minorem cognosci prius, & majorem simul cum conclusione, si ut hoc verè dicatur, satis est, aliquando contingere.

Objectio.

Resolutio. Respondetur Philosophum docuisse, id quod contingit secundum rectam, & naturalem dispositionem demonstrationis, secundũ quam major ponitur primo loco, minor secundo, & consequenter illa prius, hæc posterius judicatur, ut hactenus explicatum est.

ARTICVLVS II.

NON ESSE SIMPLICITER NEcessarium præmissarum assensus existere, quando assentimur conclusioni.

EX præcedenti articulo constat non esse necessarium, ut aliqua præmissa prætierit, antequam inferatur conclusio, an verò opus sit aliquã, vel utramque simul existere, cum infertur, non est satis decisum, quamvis si rectè expendãtur rationes adductæ pro prima conclusione, affirmativam partem videantur convincere. Nec satisfaciunt qui respondeant satis esse præmissas extitisse toto tempore immediatè præcedente instans, in quo elicitur assensus conclusionis, perinde ac multi Peripatetici docent in instanti, quo datur generatio substantialis, non existere dispositiones, à quibus ea causatur, sed immediatè antecessisse, nec ad veritatem illius pronunciati (causa & effectus sunt simul) requiri majorem simultatem, quam negativam, id est, ut inter esse effectus, & causæ nulla mediet duratio, ut revera non mediat inter tempus præcedens, & instans immediatè subsequens.

Non inquam satisfaciunt hi autores, quia semper manet arduum rem non existentem operari, nam quod dicunt, inter duas illas durationes non mediare aliam puerile est, nam existentia causæ non requiritur, ut attingat existentiã effectus, sed ut detur virtus activa, à qua pendeat effectus: alioqui dicam rem existentem in tota hora præcedente, operari posse in tota consequente, quoniam inter illas horas non interfluxit alia duratio: exemplum verò, quo se protegunt, æquè durum est, & fortasse authores, qui in ea sententia fuerunt, existimabant generationem substantialem non esse actionem distinctam à prævia alteratione, ut tenet D. Fonse. Consequenter ad illam sententiam in 5. Metaph. cap. 2. q. 8. sect. 4. licet hoc quoque modo vix intelligatur res actu cognita sine causa actu.

Eadem sententia ut improbabilis exploditur.

D. Fons.

Probabilior videbitur eorum responsio, qui dicunt sufficere habitus relictos ex assensibus præmissarum, ut per eos producatur cõclusio, nec satis confutatur responsio à Gabriele in 1. sent.

Aliquorũ responsio probabilior.

q. prologi, dum ait nullum habitum inclinare immediate, nisi ad actus ejusdem speciei cum iis, à quibus genitus est, cum habitus non detur ut principium novi operis, sed ut semen præteriti ad illud perpetuandum. Igitur cum assensus conclusionis sit diversæ speciei, non potest per habitus principiorum immediate gigni.

Gabrielis ratio infirmatur. Sed contra Gabrielem est manifesta instantia. Nam idem habitus quo voluntas inclinatur ad amandum finem, inclinatur etiam ad illius intentionem, & electionem mediorum, qui actus specie differunt ab amore finis. Idem igitur evenire poterit in habitu principiorum, respectu assensus conclusionis, dicente Philosopho ita se habere principia in speculabilibus, ut finem in practicis: quæ similitudo in re, de qua loquimur specialiter eminet, & confirmatur ratione hæc doctrina. est namque in philosophia certum id, quod potest aliquod agens, posse etiam illius virtutem activam, si loco ejus relinquatur, ut patet in calore producto ab igni, & in semine decise à parente, sed habitus sunt virtutes activæ assensuum, præmissarum, ergo si illi poterant conclusionem efficere, idem quoque hi poterunt. *Arist.* Confirmatur eadem doctrina.

Sententia Gabrielis. Falsa nihilominus est hæc responsio, & doctrina & confutatio, Gabrielis verissima, si intelligatur de actibus qui non habent eandem rationem formalem objecti: est enim habitus quoddam genus potentiæ, quæ ferri non potest extra suum objectum, ut nec reliquæ potentiæ. ferretur autem, si ederet actus tendentes in objectum formale diversum ab objecto eorum, quibus genitus est, (loquimur enim de habitu acquisito) instantia vero de habitu voluntatis, & si vera est, nihil tamen efficit contra id, quod diximus, quia ratio formalis amoris finis, & intentionis ejusdem, electionisque mediorum, est eadem bonitas finis, & ideo omnes illi actus cadunt sub uno habitu: at ratio assentiendi principiis est veritas ipsorum intrinseca, & independens: ratio autem assentiendi conclusioni, partim quidem est eadem veritas, sed partim alia intrinseca ipsi conclusioni, ut in capite 23. ostendemus; quocirca idem habitus non sufficit ad eliciendos utrosque assensus: & comparatio Aristotelis est intelligenda, quoad eam partialem rationem assentiendi conclusioni, quæ manat ex principiis, non vero quoad totam, quasi velit, ut quemadmodum si bonitas finis est tota causa amandi media, ita veritas principiorum sit tota ratio assentiendi conclusioni. *Gabr.*

Confirmatio infirmatur. Ad confirmationem respondeo, non quamcunque virtutem efficere posse id, quod ejus causa: nisi quando est suapte natura instrumentum illius, ut res habet in exemplis caloris, & seminis, habitus vero non est instrumentum assensus, sed eum producentis potentiæ. Confirmatur potest eadē responsio, quia sequeretur, conclusionem in eo eventu non esse discursivam, utpote quæ non penderet per se actu à præcedente cognitione. Vnde Aristot. 2. cap. dicit, nos scire demonstrationem, id est, conclusionem demonstrationis, eam ipsam habendo, hoc est, demonstrationem. Asserit igitur hæc, sententia non improbabilis, quo in instanti primo fertur judicium de conclusione, debere perseverare, aut denuo repeti assensus præmissarum, dixi quando primo infertur, quia acquisito jam conclusionis habitu, an repeti possit ejus assensus sine præmissis, est alia quæstio postea ventilanda. *Arist.*

Secunda sententia aliquanto mitior & idcirco amplectenda, asserit non esse omnino necessarium, assensus præmissarum continuari, aut denuo repeti, quando infertur conclusio, licet plerumque ita fiat, sed sufficere eorundem assensuum recordationem, id est, actum, quo intellectus memoretur se habuisse eos assensus, per eosdemque judicasse eorum objecta esse sola recenter vera. Autores hujus sententiæ non invenies nisi recentiores, nam antiqui hac in re minus expresse loquuntur. Illius fundamenta præcipua sunt experientia, & congruentia, videmur enim aliquando experiri nos assentiri alicui conclusioni per judicia præmissarum multo antea formata: & cum noster intellectus sit virtutis adeo limitatæ, & ad præbendum assensum quibusdam conclusionibus, necessaria sit nimia advertentia, quæ dari semper non poterit distracto intellectu ad plures assensus, congruum sane erit sufficere simplicem horum memoriam ad inferendam conclusionem. Præsertim cum ea posita essent rationes in præcedente articulo tactæ, nam datur causa simul cum effectu, & totum medium perfecte applicatum in ea memoria relucet. 2. Sent. Autoritas recentiorum.

Viget tamen potest confirmatio proxime adducta pro prima sententia: nam ex doctrina discursus habetur, notitiam antecedentem esse debere judicativam, qualis non est memoria. Item influxus effectivus præmissarum non potest suppleri ab illo simplici actu, quia causa supplens alterius defectum, vel est connaturale instrumentum illius, vel certe est æque, aut magis nobilis, ut illius virtutem continere valeat: quorum neutrum quadrat in illam memoriam: & quidem primum patet: secundum vero ex eo confirmatur, quia notitia complexa supponit simplicem, ut mixtum supponit elementū, ex quo coalescat, ergo est illa nobilior, id enim, quod à natura ipsa ad aliud supponitur, est eo imperfectius. Hæc objectio mul- Argum. Solut. 1.

ta assumit, quæ negari possent: nunc tamen ad priorem partem dices in discursu, licet omninò necessarium sit præcessisse aliquam notitiam judicativam, quæ ut plurimum existat, quando infertur consequens, si tamen aliquando non existat, sufficere illius memoriam, per hanc enim determinatur intellectus quantum satis est ad illationem.

Solut. 1. Ad secundam partem respondeo præmissas habere duplicem concursum, alterum formalem intrinsecũ, alterum effectivum, & priorem esse essentialem conclusioni, posteriorem vero physicè tantum requiri, sine quo proinde intellectus producere potest assensum conclusionis, dummodo recordetur præmissarum, propter quas assentitur: Quod magis patebit postea, cum ostenderimus actum sciendi produci posse ex solo habitu, & recordatione medii. Quidquid vero potest efficere potentia cum habitu, potest sine illo, ut certum est.

ARTICVLVS III.

MINOREM COGNOSCI SIMVL cum conclusione explicatur in quodam sensu.

Arist. ARistoteles solum docuit minorem cognosci simul cum conclusione, non expressit de qua simultate loqueretur, quæ tamen potest esse triplex: prima negativa, qua dicuntur simul esse, aut decurrere ea, inter quæ nihil mediat. Secunda positiva ratione temporis, quam habent, quæ in eodem tempore, vel momento fiunt, aut durant. Tertia ratione actus, quæ tunc datur, cum duo aliqua eodem actu comprehenduntur. De qua simultate ex enumeratis loquatur Philosophus non ita constat. Sit nostra

1. Conclusio. Prima conclusio. Minor non cognoscitur semper simul cum conclusione primo modo, hoc est, non sunt semper immediatæ, si sermo sit de quocunque assensu, secus vero si loquamur de assensibus per se componentibus demonstrationẽ. Prima pars ex eo probatur, quia plerunq; judicata majori, & minori, antequam intellectus inferat conclusionem, format judicium, vel aliam notitiam de bonitate consequentiæ, ut supra dictum est Secunda est manifesta, cum in demonstratione tres tantum sint propositiones, & minor sit inter majorem, & conclusionem, inter ipsam vero, & conclusionem nulla alia propositio sit. Verum hac ratione majori jure dici potest major esse simul cum minore, quoniam inter ipsas nunquam mediat alius assensus.

2. Conclusio. Secunda conclusio, præhabito assensu majoris, & positis omnibus requisitis, sublatisque impedimentis, in quo instanti datur assensus minoris simul etiam datur assensus conclusionis. Declaratur conclusio: ut intellectus assentiatur conclusioni, oportet eam prius apprehendat, & consequentiæ bonitatem intueatur. Probatur conclusio. Vtrumvis enim horum desit, assensum præbere nequibit. Deinde cum ad judicandã conclusionem requiratur virtus, & advertentia intellectus, & contingere possit, ut judicata minori, nulla suppetat vis intellectui ad producendum assensus conclusionis, eò quod se nimis intensè applicuit ad præmissas, vel alia de causa: fieri item possit ut ab aliqua vehementi cognitione distrahatur, idcirco diximus in conclusione adesse oportere omnia necessaria, & abesse omnia impedimenta, quod si fiat, tum demum necesse erit posito assensu minoris in eodem momento dari assensum conclusionis: quæ est nostra conclusio.

Et probatur. Posita causa naturali integra, & non impedita confestim sequitur effectus: Probatur ratione. sed intellectus cum assensu majoris, & minoris additis iis, quæ diximus, est hujusmodi causa respectu conclusionis, ergo iis positis necessario prodibit in ejus assensum. Major, & consequentia ex terminis patent. Minor probatur: Probatur amplius exemplo. quia intellectus ante actum voluntatis non habet majorem libertatem, ubi est omninò determinata, & evidens veritas quam oculus, vel auditus, ubi sunt illorum objecta: libertas enim in sola voluntate reperitur, ergo sicut hi sensus necessario operantur, ita intellectus circa conclusionem operabitur. Imò & si aliquam haberet libertatem, positis assensibus illico assentiret. Nam voluntas (& est secunda probatio conclusionis) posita efficaci volitione finis, & præsentato medio omninò necessario ad illum finem, non potest illud non velle: sed finis in practicis, respondet principiis in speculativis, & conclusio respondet mediis: igitur habitis principiorum assensibus, non poterit intellectus actum suspendere circa conclusionem.

Dixi (ubi est omnino determinata, & evidens veritas) ut è vestigio diluerem objectionẽ, quæ proponi posset contra secundam conclusionem in hunc modum. In conclusione probabili, deducta ex præmissis vi formæ apparet veritas sufficienter proposita intellectui, & tamen intellectus non fertur necessario in illam, sed nonnunquam suspendit actum, non igitur verum est intellectum esse ita determinatum ante actum voluntatis ad verum, ut est visus ad colorẽ, & auditus ad sonum. Vnde corruit tota probatio secundæ conclusionis Hæc objectio soluta manet, si prædicta verba intelligantur: nam in propositione probabili est aliqua formido, quæ respectũ reddit intellectũ, nimirũ re vera in tali propositione reperiatur illius

lius objectum, quod est veritas, quocirca intellectus non manet omninò determinatus, quia sibi non constat evidenter de veritate objecti, quod secus habet in conclusione demonstrativa, ut ex se patet.

Notãdum discrimen intellectus & sensus.

Vbi est notandum discrimen inter intellectum & sensus saltem externos, quod hi cum uno tantum modo ferantur in objectum, videlicet apprehendendo simpliciter, circa omnia objecta, & in omnibus actibus partem habent necessitatem, at intellectus triplicem habet operationem, simplicem, complexam, & discursivam, inter quarum objecta est hoc discrimen, quod obiectum primæ est veritas simplex, cum qua non potest non confirmari ejus cognitio, reliquarum verò est complexa, inter quam, & cognitiones potest esse deformitas, si res non ita componantur ab intellectu, ut à parte rei sunt. Vnde fit, ut in prima operatione æque determinatus sit intellectus, ac sensus, in reliquis verò non ita, nisi ubi nullum est periculum errandi, ut in primis principiis, & conclusionibus demonstrativis, in cæteris est quædam indifferentia in 9. Metaphys. explicanda.

argu. adversus propositam conclusionem.

Contra hanc conclusionem sic explicatam, nulla se offert ratio à priori: ab incommodis tamen, vel ex aliqua suppositione plures opponi solent. Prima: intellectus, ut in sua entitate, & virtute limitatus est, ita in numero notitiarum, non potest enim quotcunque producere, ut patebit ex primo de Cœlo, ponamus ergo non posse plus, quam septem, rursum ponamus hunc numerum expleri per assensum minoris, hoc facto non poterit elicere assensum conclusionis, ageret enim supra suam virtutem, quam ponimus septem actibus definiri, ergo non cognoscitur semper minor pariter cum conclusione.

Argum.

Secunda: fieri potest ut in instanti, quo intellectus assentitur majori, & minori habeat judicium erroneum contrarium assensui conclusionis: ergo non cognoscitur conclusio simul cum minori. Consequentia valet, quia duo judicia contraria non se compatiuntur, in eodem intellectu. Antecedens patet experientia in eo, qui judicat corpus non esse quantum, cum ei ab aliquo Philosopho proponitur demonstratio, qua oppositum concluditur: prius enim videt majorem, & minorem esse veras quam errorem deponat. Patet etiam ratione, qua non minus repugnat habitus scientiæ cũ actu erroris contrarii, quam dicti assensus: sed illi possunt esse simul ergo & hi.

Argum.

Tertia, sequitur ex dicta conclusione dari simul in eodem intellectu duo accidentia ejusdem speciei, & cognitionem confusam, & distinctam ejusdem rei, consequens autem, quoad primam partem repugnat doctrinæ Metaphysicæ tradendæ libr. 5. quoad secundam doctrinæ Physicorum ad caput primum: utraque verò pars illationis patet in hac demonstratione, omne animal rationale est capax disciplinæ, homo est animal rationale, ergo est capax disciplinæ, in qua homo semel concipitur in minori, & iterum in conclusione præterea in minori sumitur homo confusè à parte subjecti, distinctè verò à parte prædicati.

Solvuntur argum.

Primæ objectioni respondent viri graves, nihil obstãtibus iis suppositionibus, adhuc intellectum assensurum conclusioni, quia ad illum actum non exigitur nova advertentia, neque virtus, eo quod virtute contineatur in præmissis, nec simpliciter esse octavum actum, sed complementum septem præcedentium. Non video tamen, qua ratione hæc stare possint cum dictis suppositionibus: Nam assensus conclusionis habet propriam entitatem realiter, & essentialiter distinctam à præcedentibus, ad quam producendam requiritur aliqua virtus in causa: quare si hæc tota impensa sit aliis actibus, ut supponitur, non poterit se ad istum extendere.

Toletus. 2. Responsio & verior ad primum.

Melius Franciscus Toletus credit, cum ventum fuerit ad minorem, cessaturum ab aliqua præcedentium notitiarum non pertinente per se & verè ad illam demonstrationem, ut novã admittat, in quam à præmissis maximè inclinatur, sed adhibendæ sunt duæ moderationes, prima, ne voluntas ita affixum teneat intellectum præcedentibus notitiis, ut nullam deponere permittat secunda: reliquæ notitiæ non sint omnes æquè necessariæ, atq; conclusio. Quod si aliqua ex his limitationibus desit, dices non subsequi assensum conclusionis, quia non removentur omnia impedimenta.

Solutio 2. argum.

Secundæ negandum est antecedens, si cum assensibus majoris & minoris detur advertẽtia conclusionis. nec est ulla experientia de cõtrario posita advertentia: ratio item solum assumit verum in casu, quo intellectus, in quo est habitus scientiæ, non recordetur actu medii scientifici, quia tum temporis perinde se habet, ac si habitum non haberet, alioquin, si medium sciendi actu percipiat, implicat habere errorem contrarium, quoniam eadem causa, quæ unum contrarium naturaliter introducit, eodem modo aliud expellit: mediũ autẽ sciendi cum evidentia, & advertentia cognitum, naturaliter intellectu ostendit veritatem conclusionis: ergo & falsitatem contrarii erroris. Absolutè igitur dicendum est, in quo instanti intellectus assentitur minori posita advertentia, & notitia de bonitate consequentiæ assentiri etiã conclusioni, & deponere actum erroris, ita ut primum esse assensus cõclusionis sit primum

mum non esse contrarii erroris. Nec dicas cōtraria non expellere se simul, sed paulatim subeunte unum locum alterius, ut contingit in frigore, & calore, cæterisque similibus. Hoc enim intervenit, quando contraria se compatiuntur in gradibus remissis, at judicia contraria in nullo gradu esse possunt, quia inferunt contradictionem in intellectu, ut suo loco dicemus.

Solvitur 3. argum. Tertiæ respondetur, neutrum eorum, quæ inferūtur, incommodum esse, dummodo primum intelligatur de accidentibus habentibus ordinem ad extrinsecum: cuiusmodi sunt conceptus, qui essentialiter respiciunt objectum, secundum vero de diversis notitiis, quando enim Philosophi negant idem cognosci simul confusè, & distinctè intelligunt simultate cognitionis, quia duæ species dividentes cognitionem sub aliqua ratione essentiali, non possunt esse simul in eodem individuo: quod qua ratione verum sit in cap 26. q. 2: ostendemus: at si cognitiones sint diversæ, non modo non est inconveniens eandem rem cognosci confuse, & distinctè, sed necessarium ita fieri, quoties effertur propositio, in qua definitio prædicetur de definito. Nec vero ex eo sequitur intellectū cognoscere, & non cognoscere distinctè: sed cognoscere distinctè, & confuse, quoniam, ut de intellectu negetur distincta cognitio, oportet, ut nullo modo eam habeat.

Solvitur aliter arg. Responderi rursum potest, negando utrumque incommodum sequi: non primum, quia idem conceptus inservire potest, pro subjecto, minori, & conclusioni: non secundum, quia cognitio animalis rationalis in minore non est proprie cognitio distincta hominis: tendit enim in partes hominis; prout partes sunt priores, atque distinctæ ab homine: cognitio verò distincta videtur dirigenda immediate in rem ipsam. Tota prima solutio, & prima pars secundæ universalem, & veram doctrinam continet: hæc posterior multis est dubia.

ARTICVLVS IV.

POSITIS ASSENSIBVS PRÆMISSarum non posse voluntatem impedire assensum conclusionis.

Constat ex superiori articulo, intellectū sibi relictum necessario post judicium præmissarum elicere assensum conclusionis. Nū vero hæc necessitas tāta sit, ut nec ex imperio, & motione voluntatis impediri queat, hoc loco est explicandū. Erit vero quęstioni locus, si ut ante monuimus, intellectus sit omnino expeditus, & præditus sufficiente virtute ad eliciendum conclusionis assensum: alias non modo post imperium voluntatis, sed etiam antea, non sequitur necessario assensus conclusionis.

Status quæstionis.

Duplex necessitas quoad speciē & quoad exercitium. Vt ergo statuatur veritas, prænotandum est ex vulgari, & recepta doctrina, potentiam duobus modis necessitari ad actum, primo quoad speciem, secundo quoad exercitium: quoad speciem necessitatur potentia, quando ita se habet circa aliquod objectum, ut si eliciturа sit actum, possit elicere huius speciei, non vero contrarium, verbi gratia, assensum, & non dissensum: volitionem, & non nolitionem: quo ad exercitium necessitatur quando necessario elicit actum, qua ratione visus elicit cognitionem coloris præsentis, & voluntas Beatorum Dei clare visi amorem.

His positis sit prima conclusio. Intellectus prædicto modo sumptus, ita necessitatur circa conclusionem, quo ad speciem ut in oppositū trahi nequeat à voluntate. Hæc ut communis supponitur ab omnibus: indicatur vero à D. Thom. 1. p. q. 28 art. 2. in corpore. Probatur, intellectus non potest dissentiri manifestæ veritati, sed cognitis evidenter præmissis, conclusio apparet manifeste vera: ergo si intellectus circa illam est operaturus, assensum eliciet, & non dissensum. Nec vero ad hoc cogi poterit à voluntate: nam ut se habet bonum ad nolitionem, ita verum ad dissensum, sed volūtas non potest nolle bonum, qua bonum est: ergo neq; poterit efficere, ut intellectus dissentiatur vero: non enim est potentior in aliis quam in se ipsa. Atq; hoc non modo est verum in conclusione demonstrationis, sed etiam syllogismi probabilis, dummodo in ea non appareat ulla ratio falsitatis. Ratio est eadem. nam verum qua verum, est extra objectum dissensus: sed illa conclusio probabilis ex vi illius syllogismi solum apparet vera: ergo quantumcunque voluntas obnitatur, non potest esse objectum dissensus, est tamen hoc discrimen, quod conclusio demonstrationis, cum sit necessaria, nunquam potest reddi objectum dissensus, probabilis vero ob rationem oppositam, potest in alio syllogismo ostendi certò, aut probabiliter falsa, & dissensum terminare.

1 Concl. Probatur D. Thom.

2. Concl. Secunda conclusio, positis præmissarum assensibus, ita necessitatur intellectus ad assēsum conclusionis, quo ad exercitum, ut directo impediri nō possit à volūtate: Dixi, directo, quoniam indirecte divertendo intellectum, vel nimium affigendo alteri cogitationi, non est dubiū, quin impedire possit volūtas assensum cōclusionis, Conclusio hoc modo asserta videtur esse omniū graviū Autorū, cū absolute dicunt intellectū necessario ferri in conclusionē judicatis principiis: ita loquitur Aristotel. 7. Ethic. c. 3, D. Thom. p. quæst. 82. art. 2. & 1, 2, q. 13. ar. 6. Caieta-

Probatur concl. ratione. Arist. D. Thom.

Cajet. Soncin. F. sec. Scotus. Henric. Durand.

Cajetanus priori loco in primo advertendo, Sonci. 9. Metaph. q. 18. Fonsec. lib. 6. cap. 1. q. 4. sect 4. Scot. in 1. dist. 1. q. 4. 5. ad argumenta. Henric. quodlib. 3. q. 1. Dur. in 2. d. 2. q. 4 n. 7. licet verò solus Durandus expresse doceat repugnante voluntate trahi intellectum ad conclusionem: eundem tamen sensum reliqui autores citati complectuntur, comparant enim necessitatem, qua intellectus visis principiis in conclusionem fertur, cum illa, qua voluntas post efficacem finis amorem tendit in medium, quod simpliciter necessarium judicatur: hanc autem voluntatis necessitatem posito finis amore docent esse tantam, ut non possit voluntas actum cohibere, sentiunt igitur eam qua intellectus post judicium præmissarum in conclusionem tendit, non posse à voluntate impediri. Prima, & præcipua ratio huius partis est illa suprapósita: quod intellectus quocunque modo sumptus, nunquam est potentia formaliter libera: ergo posito objecto determinato, sublatoque omni impedimento necessario operabitur, ut reliquæ potentiæ non liberæ Sed respondent voluntatem habere imperium in omnes potentias, concurrereq; cum illis, ut earum causam universalem, ac proinde posse eis impetare, aut concursum subtrahere, ut cessent.

Confirmatur ratione. Argent. in 2. d. 2. q. 1 art 4. Sax. hoc lib. q. 7. con. 5. Vide Medinam 1. 2. q. 13. art. 6.

Mirum est, quæ in hac solutione involvantur vel dubia, vel absurda: Imprimis si tantum est voluntatis imperium, efficiat ut apertus oculus non videat objectum colorem: & ut appetitus præsenti vehementer delectabili cohibeat actum, vel proposito objecto nocivo non formidet. Quod si adversarii in se experiuntur, Deo acceptum referant: verum si suos etiam patiuntur manes, nobiscum consentiant, ut sentiunt. Deinde, quid, quæso, est voluntatem subtrahere concursum reliquis potentiis? potest enim esse sermo de concursu Physico, vel de morali: de primo longè probabilius est, nullum esse voluntatis in actus reliquarum potentiarum: sed demus aliquem esse: certè non est ita necessarius, quod ipsi fatentur, ut sine eo non possint reliquæ potentiæ suos actus exercere: quod in sensibus est evidens: nam actiones harum potentiarum non requirunt majorem concursum Physicum in nobis, quam in brutis, cum utrobique sint ejusdem speciei: ergo si in brutis non egent concursu alterius potentiæ: neque in homine egebunt: & in intellectu idem concedunt adversarii, confitentes intellectum non præventum à voluntate elicere assensum conclusionis merè necessarium absque ejus concursu, qua ergo ratione ex subtractione concursus cessabit actio intellectus. Et explicatur magis hæc ratio exemplo causæ primæ, cui ipsi comparant voluntatem respectu aliarum potentiarum.

Confirmationis solutio.

Cõfutatur.

Causa enim duobus tantum modis impedire potest secundam constitutam in potentia ad operandum, primo subtrahendo concursum, secundò apponendo ex parte passi impedimentum, aut per illius subtractionem, aut per repugnantiam aliquam in eo positam: alius modus, quo Deus extrinsecè tantum causam impediat fingi potest, explicari, vel defendi non potest: igitur neq; voluntati tribui potest alius modus impediendi intellectum, sed ex his duobus primus ei non convenit, ut dictum est: secundus esto conveniat, non est ad rem, nos enim agimus de impediendo actu directè: at impedire removendo objectum, vel nimis detinendo in alio, est indirectè impedire. Ex quo exemplo colligitur, nec ratione moralis concursus (quę erat altera pars disjunctionis propositæ) posse intellectum à voluntate inhiberi: qui enim tantus consensum fingi potest inter has potentias, ut ex eo solum, quod voluntas nolit, intellectus cesset, cum id ne Deo quidem concedatur? Si enim per impossibile omnino nollet me nunc scribere, nec concursum subtraheret, impedimentumve apponeret, nihilominus scriberem.

Causa prima duobus tantum modis potest impedire secundum.

Occurrunt rursus ad priorem partem huius instantiæ diversam esse rationem in cæteris potentiis, atque in intellectu, quoniam hic est radicatus immediatè in eadem anima cum voluntate, & aptior ad ejus liberos motus recipiendos, ut qui est potentia rationalis authore Philosopho 9. Metaph. hoc est indifferens ad opposita circa idem objectum: quæ reliquis potentiis non competunt, quibus satis favet Cajetan. 1 p. q. 82 art. 4. ubi ait, quo potentia est magis rationalis, eo magis obedire voluntati. Ad posteriorem verò partem, quidam physici concursus nimium tenaces respondent huiusmodi concursum esse necessarium ad actus liberos: reliquos autem, qui voluntatem præveniunt, humanos non esse. Sed hi plani nugantur: idem enim est actus esse liberos, ac pendere à libero concursu voluntatis, & de hoc est tota quæstio, an assensus conclusionis subjaceat libero concursui voluntatis? Aliter igitur ad hanc partem responderi potest, concursum esse moralem, & per modum imperii, esse verò tantum consensum, & Sympathiam inter eas potentias, ut ea, quæ subdita est, statim pareat imperio superioris, ut videre est in potentia motiva respectu appetitus: nec ab hujusmodi imperio eximendus est intellectus, ut ex Divo Anselmo, libr. de similitudinibus, ut docet D. Thom. 1. p. q. 82. art. 4.

Responsio quoad priorem partem.

Cajet.

D. Anselm. D. Thom.

Molesta sanè responsio, & quæ verbis convinci nequit, esto sensu, & omnium veterum autoritate redarguatur: premamus tamen singulos.

gula. Si esse radicatum in eadem anima, sufficit ad parendum voluntati, cur intellectus agens in abstrahendis speciebus non paret? non quia est potentia non cognoscens hac enim ratione potentia motrix eiusdem animæ non pareret ad nutum. iam verò intellectum esse potentiam rationalem, & versari circa opposita, non arguit in ipso aliquam indifferentiam in exercitio actus, ut notat Cajet. q. 83. art. 1. sed hoc solum, quod de eadem reprobabili possit habere diversa iudicia per media opposita, quod non provenit ex parte potentiæ, sed ex imperfectione, qua obiectum contingens proponitur, si enim sit necessarium, & evidenter appareat, nulla manet in intellectu indifferentia. Non potest igitur voluntas ratione huius indifferentiæ movere intellectum in conclusionibus necessariis, cum ibi nulla sit, quod in divino intellectu perspicuum est: non potest enim à Dei voluntate circa aliquod obiectum impediri, quia omnia manifestè proponuntur.

Cajet.

Probatur 2. conclusio.

Veniamus ad aliam partem de consensu, qui si tantus est ut possit retrahere intellectum ab obiecto, cui necessario affigitur, cur non retrahit à cognitione eius, cuius vehemens apprehensio est in sensu, & passio in appetitu? an efficacitas passionis vincit resistentiam voluntatis? & proprium obiectum intellectus evidēter propositum id non præstabit? non consentiunt hæc planè. Nec D. Thom. aut D. Anselm. volunt intellectum subdi voluntati, nisi circa probabilia ad quæ est indifferens. Probatur secundò conclusio, voluntas non est potentior in actus aliarum potentiarum, quam in proprios, sed proprios non potest suspendere, quā do proponitur obiectum omni ex parte bonum ut omnino appetendum: ergo minus poterit inhiberi intellectum ab obiecto omni ex parte vero. Maior est evidens, cum voluntas ideo liberè moveat alias potentias, quia se liberè movet. Minor patet in Beatis, qui hac de causa necessariò Deum amant, ut contra Scot. in 1. distinct. 1. quæst. 4. suppono ex communi sententiā Theologorum ibi, & D. Thom. 1. parte quæst 8.. artic. 2 Caietan ibidem. Ferrar. 3. contra gent. capit. 62. Consequentia fortè negabitur, quasi ineptè supponat dari aliquid æquè verum, ac Deus est bonus, sed imprimi hoc non est necessarium, quia licet veritas cōclusionis minor sit, quam Dei bonitas, etiam intellectus voluntati parens, est minus liber ipsa voluntate: quare minor efficacia obiecti satis erit, ut necessitetur, quod sentire videtur Argent. supra.

D. Thom. D. Anselm.

Scotus. D. Thom. Cajet. Ferrar.

Deinde quid absurdi est concedere tam verum, id est, tā expers omnis falsitatis esse principium evidentissimum, quam Deus sit expers malitiæ, licet in modo habendi sit diversitas impertinens planè ad præsens institutū. Quod enim Deus sit veritas prima, & reliquarum fons, veritas autem creata ab illa prima derivetur, non efficit quo minus creata omni careat falsitate, & summa dici possit, ut dicitur summus calor, qui in octavo gradu consistit, & nullā frigiditate miscetur: ut verò obiectum necessario potentiam moveat, satis est, quod nihil de contrario ullo modo admittat. Tertio probatur communi ratione, voluntas posita efficaci volitione finis necessario amat medium, quod illi offertur, ut omnino necessarium ad finem comparandum: ergo intellectus iudicatis principiis necessario fertur in conclusionem clamante Philosopho 2. Physicor. text. 8.. & Ethic. cap 78. ita se habere principium in Theoria, ut finem in praxi. Scio hanc rationem non videri multum efficacem, sed minus attente eam trutinantibus.

Probatur 2. simili.

1. Fund.

Hactenus confirmata est nostra sententia, nunc oppositam audiamus, ne indicta causa damnetur. Eius momenta sunt. Primum, ut se habet intellectus ad verum ita voluntas ad bonum: sed in hac vita nullum est bonum, quod necessitet voluntatem quoad exercitium: ergo nec erit verum necessitans intellectum. Minor, de qua sola dubitari potest est communis sententia Theologorum, quam tradit D. Thom. 1. part. illa quæst. 82. art. 2. Secundum, assensus primi principii impediri potest à voluntate, ergo & assensus conclusionis. Consequentia est bona, quia certitudo, & evidentia conclusionis semper est minor evidentia, & certitudine principii, ut sequenti capite docet Aristoteles. Antecedens probat experientia, nemo quippe sentit de necessario præbere assensum principio sibi proposito. Tertium, ex nostra sententia sequitur non posse voluntatem efficere, ut intellectus cesset à cognitione ullius conclusionis, est enim eadem ratio de continuatione assensus, atque de prima eius productione.

D. Thom. 2. Fund. *Arist.* 3. Fund.

4. Fund.

Quartum, ponamus conclusionem deductā esse practicam, tunc si necessario ab intellectu iudicatur: ergo id, quod efficere præcipit, necessario amatur à voluntate, & consequenter erit in hac vita aliquod bonum necessitans voluntatem, quoad exercitium, quod supra cum communi sententia negavimus. Sequela verò probatur, quia non alia de causa appetitus brutorum est omninò determinatus, nisi quia ita se habet sensus quem sequitur, & in nobis eadem est causa necessitatis in motibus primo primis, necessitas scilicet potentiæ cognoscentis. Denique ne autoribus omnino deficiatur, hæc pars tribui potest D. Thom. 1. p. q. 82. art. 2. ubi quærens causam cur voluntas ad nullum

D. Thom.

lum bonum necessitetur, quoad exercitium, hanc reddit: quia voluntas potest avertere omnem cognitionem boni, quod non diceret, si existimaret non posse à voluntate impediri judicium de practica conclusione. Et in 1.2. q.17. artic.6. ait, actus rationis semper quoad exercitium imperari posse à voluntate, ubi cum nullum excipiat actum, hos etiam, de quibus agimus, complecti videtur.

Fundamēta iacta diluuntur ad primū Cajet. Ad hæc tamen facilè respondetur. Ad primum admittendo majorē in hoc sensu, quod sicut verum est objectum intellectus, ita bonum voluntatis, alias enim multum differunt: ut notat Cajet. 1. part. q. 16. artic 4. ex quo tamen admissa minore nihil colligit consequentia, quoniā voluntas est formaliter libera, & idcircò magis domina sui actus, quam intellectus, quia est potentia intrinsecè naturalis. Alioquin fiat eadem comparatio cum visu, nam ut bonum esse objectum voluntatis, in coloratum visus, &c.

Ad secundum. Ad secundum nego antecedens, & adductam experientiam, imo deceptionem: si enim aliquando nobis videmur principio non assentiri, id est, quia terminos non penetramus, vel planè non advertimus, ita Divus Thom. 1. part. quæstion. 8. art.2. & 12. quæstion. 17. artic. 6. quæstion. 6. de malo Henric quodlib. 5. quæstion. 17. in solutione argumentorum. Almainus in 2. dist. 25. quæstion. 3. Cordub. libr. 2. quæstion. 15. & libr. 3. quæst 11. (D.Thom. Henric. Almain. Cordub.)

Ad tertiū. Ad tertium similiter concedo, perseverantibus iisdem causis non posse intellectum cessare, nisi indirectè divertendo ad aliud objectum.

Ad quartum. In quarto quantum negotii ponunt adversarii? Non vident primo nos non negare voluntatem absolute posse impedire illum assensum indirectè, & eo sic inhibito, non minus liberam illi esse optionem, quam si directo impedivisset. Secundo, non legunt apud Aristotelem 1. Ethic. cap. 3. nullum esse incommodum, posito dictamine practico voluntatem necessitari, quod eruditè explicat, & sequitur Robertus Bellarminus lib. 2. de gratia, & libero arbitrio cap. 8. favet Valent. 1.2. disputat. 6. q. 5. puncto 1. Tertio non sentiunt, quam leviter probent voluntatem necessario sequi judicium necessarium intellectus: nam exemplum appetitus nullum est, quia hic ex se intrinsecè est determinatus, eo quod nullam supponit potentiam indifferentem circa aliquid, ut voluntas supponit. In motibus verò primo primis causa necessitatis est indeliberatio, & inadvertentia rationis: non autem cognitionis necessitas: plerumque enim actiones intellectus præcurrentes ejusmodi motus non erunt necessariæ, sed contingentes, cum sint circa res probabiles: quovis modo ex his tribus solvi potest argumentum, licet secundum minus probemus. (Arist. Bellar. Valent.)

De mente D. Thom. dubitare non licet, cum locis à nobis allegatis manifestè doceat assensum conclusionis æquè necessarium esse, ac electionem unici medii post efficacem finis amorem. Ad primum vero locum pro contraria parte adductum respondemus, ut voluntas dicatur omnem boni cognitionem advertere posse, sat esse, quod saltem indirectè omnem cognitionem valeat inhibere, quod illi concessimus. In secundo loco expresse loquitur D. Thom. de assensibus circa objecta indifferentia, nam de illis, qui circa principia versantur, statim docet non sub imperio voluntatis, sed naturæ contineri: ut mirum sit, oppositæ sententiæ autores ad hoc se præsidium recepisse, quod nostras etiam partes adeo palā defendit. (D. Thom. loca exponuntur.)

ARTICVLVS V.

EXPENDITVR TERTIVS SENSVS, quo minor, & conclusio possunt esse simul.

Restat tertius sensus quæstionis, an eodem actu possimus assentiri minori, & conclusioni: & quo rem uberiori filo tractemus, quærimus, num utrique præmissæ eodem actu simul cum conclusione assentiri valeamus? quod pluribus modis intelligi potest: primo si actus formaliter cadat super principia, virtualiter super conclusionem, ut in illis continetur: secundo formaliter super conclusionem, virtute tamen & ut quo super præmissas, ut causas conclusionis. Tertio ita ut primo & formaliter super utrasque, id est, actu expresso attingendo immediate præmissas, & conclusionem. (Tripliciter conclusionis actus præmissas potest attingere.)

Ac de primo, & secundo sensu nulla est dubitatio: nam primus assertus est ab Aristotele in hoc capite, dum ait conclusionem partim sciri in præmissis, quod vocabulum (partim) omnes idem valere docent, ac virtute, & implicitè: meritoque dicitur conclusio eodem assensu præmissarum, à quibus causatur, virtute cognosci, quoniam cognitio causæ, quando est perfecta, attingit ea, quæ sunt in causa, eo modo, quo sunt: sed effectus sunt in causa virtute: hoc igitur modo cognoscuntur ab eo qui causam cognoscit, quod totum applicandum est conclusioni respectu præmissarum. (Primus modus asseritur à Philosopho & approbatur. Arist.)

Secundus autem sensus asseritur à D.Thom. q.22. de veritate artic.14. ad 3 1.2 qu 8. artic. 2. & 3. à Cajet. ibidem. Capreol. in 1. d. 1. q. 1. in solutione ad argum. contra. 4. conclus Soncinate 6. Metaph. q.10. concl.5 ab omnibus communiter: probaturque primo ex natura ipsius cogni- (Secundus modus explicatur. D. Thom. Cajet. Capr. Soncin.)

Argum. in 2. ad ... Dur. q. 3. Fonfec. li. 6. c. 1. q. 4. sect. 2.

cognitionis discursivæ, quæ non solum tendit in conclusionem, ut veram (hoc enim competit ... assensui) sed ut veram propter aliud: ergo necessario attingit illud aliud: non enim assentitur propter aliud in confuso, sed propter aliquid certum, ex quo videt conclusionis veritatem pendere. Secundo assensus conclusionis cadit super ejus veritatem eo modo, quo veritas est in conclusione al...: non erit verus: sed veritas non est in conclusione absolutè, & ratione sui, sed dependenter à præmissis, ut suppono ex capite sequenti: ergo assensus non sistit in sola conclusione, sed funditur usque ad præmissas: hac enim ratione demonstramus unum relatum transcendens non cognosci, quin ejus correlativum cognoscatur, quia ab eo in suo esse dependet.

Quo pacto verum sit principia virtute cognosci in assensu conclusionis.

In utroque sensu explicato dantur plures actus in demonstratione, alter circa conclusionem qui est actus scientificus, & discursivus, alter, vel plures circa præmissas, quæ sunt notitiæ principiorum non discursivæ, & hac de causa, ratione harum cognitionum non dicuntur absolutè minor & conclusio esse simul simultate cognitionis, quia hæc simultas absoluta excludit plures actus. Quando asserimus juxta hunc modum simultatis principia virtute judicari in assensu conclusionis, non est sensus, ipsum conclusionis assensum non attingere veritatem principiorum in se, etenim cum hæc sit ratio formalis assentiendi conclusioni, fieri non potest, ut ab ejus assensu non attingatur, sed non judicari ipsas præmissas, ut objectum quod, ita ut nisi eorum veritas judicata jam esset, per illum actum distinctè judicaretur.

Tertius ... ... [pro]batur.

Tota porro dubitatio est, an sit possibilis tertius modus, quo intellectus unico simplici actu formaliter, & adæquatè attingat totam demonstrationem, ut objectum quod, inadæquatè attingat verò, singulas ejus partes judicando simul principia esse vera propter se, conclusionem vero propter principia? Partem affirmantem tenet Gervasius de notitiis p. 2. q. 2. dub. fin. quem sequuntur aliqui recentiores.

Gervas.

Probat. 1. Primo, quia intellectus potest unico actu approbare totam aliquam propositionem hypotheticam, v. c. hanc, si homo haberet alas, volaret: sed tota demonstratio est una propositio, hypothetica, poterit ergo ab intellectu unico actu approbari: major ex se patet, cum neutra pars illius disjunctionis sit judicii capax; declaratur hoc in dissensu hujus negativæ, nisi cœlum esset lucidum, & rotundum, illuminare & moveri non posset. Est enim verus dissensus, quod non haberet, si plures essent assensus singuli super singulas partes: nam singulæ postularent assensum, non dissensum.

Probat. 2. Secundo voluntas eodem actu potest appetere finem, & media propter finem, sed eadem ratio est de principiis & conclusione, ut indicat comparatio sæpe facta inter finem & principia, media & conclusionem. ergo &c. Major communiter recipitur, exprimitur vero à Dur. in dist. 38. quæst. ...

Durand.

Probat. 3. Tertiò, si non posset esse ille actus complectens totam demonstrationē, vel id proveniret ex repugnantia talis actus, vel ex defectu potentiæ nō ex 1. quia in angulo est similis actus, quo intuendo principia novit etiam conclusionem: præterea non repugnat, rationes inter se pugnantes in diversis cognitionibus, uniri in aliqua eminentiori: nam practicum, & speculativum in scientiis naturalibus sunt oppositæ differentiæ, & in visione Dei, in fide supernaturali, imo etiam in Theologia uniuntur in unica notitia, vel habitu: ergo licet cognitio principiorum, & conclusionis in se formaliter pugnent tanquam discursivum, & non discursivum, poterunt tamen in uno actu nobiliori uniri. Quod si actus possibilis est, non facile assignabitur ratio, cur ab intellectu nostro fieri non possit, qui per simplicem apprehensionem percipit integrum artefactum, domum vel exercitum.

Proposita sententia utpote ratione, & autoritate destituta, destituitur.

Hæc opinio etsi falsitatis argui manifestè nō possit, temeritatis tamen & insolentiæ, vel ipsa propositione convincitur: nullum enim habet ex veteribus patronum, nullum exemplum in similibus, nullum efficax fundamentum: & parum hoc esset, nisi multa dogmata in Philosophia recepta domoliretur. Enim vero si daretur ille actus, simul esset discursivus, & non discursivus: pendens, & non dependens a ... discursivus, & dependens ut fert... in conclusionem: independens vero, & n... discursivus, ut tendit in principia. Nec verum ... has rat... omnes uniri in aliqua superiori, ut in solutione tertii argumenti dicemus. Item cum eadem ratio sit de demonstratione, atque de quovis alio syllogismo, construatur aliquis ex una de fide, altera necessaria, vel opinativa, tunc idem assensu, simul erit evidens & inevidens, certus & formidolosus, necessarius & contingens. quem qui admittunt, nescio cur negent chymeram, aut formident Cerberum. Dicamus igitur possibilem esse unum assensum, quo tota demonstratio approbetur, quoad consequentiam, non autem quoad materiales propositiones, & hunc produci: quando nobis videmur totam simul demonstrationem approbare.

Prima probatio probatur.

Ad primum argumentum in oppositum respondetur, propositionem hypotheticam unico assensu approbari, vel reprobari, quia habet unicam tantum copulam principalem, sub qua dum est tota propositio, unicum efficit sensum

demon-

monstratio vero simpliciter habet plures copulas aptas per se terminare distinctos assensus, & efficit sensus longe diversos, etiam dum omnes copulæ sub copula rationali sunt, apprehensa enim tota demonstratione potest intellectus approbare unam partem, & reprobare aliam, quod non fit in hypotheticis adductis in argumento. Si vero afferantur aliæ conjunctæ per copulam &, vel similem ad hunc modum; Pompejus est dux strenuus, & Cæsar fortunatus: dicam dari duos assensus, quia copula est, repetitur etiam in secunda parte.

1. Solut. 2. Ad secundum duobus modis responderi potest, primo negando antecedens, si actus voluntatis eodem modo sumatur, quo nunc intellectus actus sumitur, hoc est, ut primo, & formaliter in finem, & medium tendat: videtur enim eadem difficultatis ratio: Quod autem Durand. Durandus in 2. d. 38. q. 3. aliique autores docent, voluntatem eodem actu finem, & medium propter finem complecti, intelligendum est de actu, quo medium propter finem, tanquam propter rationem motivam amatur: cui similis est assensus, quo illationem propter præmissas approbamus. Secundo, admisso antece- Secunda solutio. dente negando consequens, ut enim in artic. quinto præcedentis quæstionis annotavimus, inter conclusionem, & medium hoc est discrimen, quo medium non habet aliam bonitatem, quàm finis, & iccirco eodem amore, cum illo appeti valet, conclusio autem vendicat specialem veritatem, à præmissarum veritate distinctam, cujus merito peculiarem actum requirit, & in unum assensum cum præmissis venire non potest.

Ad tertium dicendum est repugnare ex parte actus, & potentiæ, ad primam probationem respondetur, actum Angeli non esse judicium complexum, sed per modũ simplicis intuitus, quo videt principiâ esse vera, & conclusionem non ex principiis sed in principiis: at ille, de quo disputamus, formaliter esset judicativus, & ferretur æque primo in principia propter se, & in conclusionem propter principia, seu ex principiis, unde ab utrisque debet sumere speciem. Ad secundam concedimus in scientia supernaturali, quæ non sumitur ex objecto, posse uniri conditiones repugnantes in humanis scientiis, sed non in eo actu, qui & naturalis est, & totus sumitur ex objecto. Dicent, satis esse habere eminentiorem naturam, ut in se uniat oppositas conditiones. Tertia denique probatio solvitur.

Demus ita esse, sed unde sortitus est illam majorem naturæ nobilitatem? nam ratio formalis assentiendi non est nobilior, quam ratio assentiẽdi ipsis principiis, est enim ipsamet veritas principiorum. Deinde non quæcunque conditiones oppositæ æquè facile uniuntur in uno actu nobiliori, sed quæ exuere possunt repugnantiam: quam probabile, & necessarium, evidens, & inevidens, quæ dantur in præmissis ejusdem syllogismi, exuere nequeunt. Deniq; licet actus implicationem forte non involvat, & Deo juvante elici possit, falsum est statim esse possibilem virtute naturali intellectus nostri, ut in plerisque aliis actibus conspicuũ est. Præoccupatio.

EXPLANATIO CAPITIS SECUNDI.

De Modis sciendi, & Demonstratione.

SVMMA CAPITIS.

Hoc caput tres continet definitiones: primam scientiæ, quæ sic habet. Scire est cognoscere causam, ob quam res est illius causam esse, & fieri non posse, ut aliter sese res habeat: id est, cognoscere effectum necessarium per causam item necessariam, & perceptam ut causam talis effectus. Secunda definitio est demonstrationis. Demonstratio est syllogismus efficiens scire, hoc est aptus ut scientiam generet. Tertia definitio est item demonstrationis ad hunc modum, Demonstratio est syllogismus constans ex veris, primis, & immediatis prioribus notioribus, causisque conclusionis. Alia deinde subjicit de principiis quæ ad octavum caput spectant: illud hujus loci proprium est, quod ait, principia debere esse notiora conclusione.

COMMENTARIVS.

Constitutis superiori capite iis, quæ præcognoscenda sunt ei, qui scientiam per demonstrationem acquirere vult, traditurus Arist. duplicem definitionem demõstrationis, unam per finem, alteram per materiam: definitionẽ ipsius scire, qui finis demõstrationis est, primo subjicit. Cum autẽ scire varie sumatur, ait posi-

CAPVT II.

Scire autem unamquamque rem simpliciter, sed non ut Sophista per accidens arbitramur: cum causam ob quam res est, illius causam esse, & fieri non posse ut res aliter sese habeat cognoscere arbitramur. Patet igitur ipsum scire tale quid esse, nã & hi qui nesciũt & ii qui sciunt, illi ita se rẽ habere putãt, hi ita sese ei habent

Vocabuli scire multiplex acceptio.

positum sibi esse definire non id, quo quispiam rem per accidens scire dicitur, ut Sophistæ: sed quo rem simpliciter, & perfectè scimus. Qui autem propriè Sophistæ nuncupentur, docet Aristoteles initio Elenchorum: ii nempè sunt, qui fallacibus, & deceptoriis argumentationibus sapientium nomen aucupantur, cum à vera sapientia longè absint. Hoc autem loco fuso vocabulo dicuntur, qui veri similitudinem in differendo prosequuntur: quod etiam in Dialecticos, id est eos, qui Dialectica concreta rebus utuntur, & in Rhetores convenit. Ait ergo Aristoteles, explicaturum se, non Sophistarum cognitionem, qui accidentia duntaxat, & verisimilia consectantur, sed perfectam, atque omnibus numeris absolutam scientiam.

Quid sit scire.

a *Cum causam ob quam*) Definit scire simpliciter, docens nihil esse aliud: quã cognoscere causam ob quam res est, illius causam esse, & fieri non posse, ut res aliter se habeat. Quod autem hæc definitio bona sit, confirmat communi omnium persuasione, ac modo loquendi: omnes enim tam sapientes quam ignari: tunc se scire arbitrantur, cum cognoscunt causam ob quam res est &c. Licet hoc sit discrimẽ, quod alteri credunt se assecutos veram causam, quã sunt assecuti: alteri id ipsum de se putant: sed falluntur. Quæ ad hanc definitionem particulatim enodandam ab interpretibus afferri solent in quæstionibus separatim exponemus.

b *An vero & alius.*) Verum præter sciendi modum nunc definitum, qui ad demõstrationem propter quid pertinet, alius præterea inveniatur, dicturum se postea inquit. Quod & præstat: nam de scientia primorum principiorum differit ca. 3. hujus libri, & extremo capite libri secundi. Item de modo sciendi per causam remotam aut per effectum, qui est per demonstrationem Quia, agit cap. 10. hujus libri.

Quid sit demonstratio.

c *Demonstrationem autem*) Demonstrationem, per proprium ejus finẽ ita describit. Demonstratio, est ratiocinatio scientiam efficiens: ut autem pateat, quonam modo demonstratio efficiat scientiam, ait nos eam habendo scire, hoc est, demonstrationem esse, ut instrumentum, atque adeò causam activam minus principalem, cujus opera scientiam comparamus.

Quid ex natura ipsius scire colligitur.

d *Si igitur ipsum scire.*) Ex natura & cõditione ipsius scire colligit cujusmodi sit scientia, quæ demonstratione acquiritur: ac subinde colligit, quid sit ipsa demonstratio: si tale est, inquit, ipsum scire, quale definivimus: utiq; demõstrativa scientia erit ex veris, primis & cæt. unde & demonstratio quæ ad ejusmodi scientiã comparandam ordinatur, talis erit, nempe syllogismus constans ex veris, primis, & immediatis, prioribus, notioribus, causisque conclusionis.

e *Hic enim erunt.*) Omissa alia quorundam Græco-

bent. Quare cujusque simpliciter est scientia, id ut aliter sese habeat fieri omnino non potest.

b *An vero & alius sciendi modus sit, posterius dicemus. Dicimus autem & per demonstrationem nos scire.* c *demonstrationem autem dico ratiocinationem eam qua scientiam efficit: ea vero scientiam efficere dico, qua scimus eam ipsam habendo.*

d *Si igitur ipsum scire tale est, quale posuimus, necesse est, & demonstrativam scientiam ex veris & primis medioque vacantibus, & ex notioribus, & prioribus ipsa conclusione, causisque ejusdem esse.*

e *Sic enim erunt & ipsa principia propria ejus, quod demonstratur: nam ratiocinatio quidẽ esse sine iis potest, demõstratio vero non potest: scientiã enim non facit.* f *Vera igitur esse oportet, quia fieri nequit, ut id quod non est sciatur: veluti diametrum commensurabilẽ esse. Oportet autẽ* g *& ex primis & indemonstrabilibus esse: quia non scit, qui demonstrationem horum non habet: scire enim non per accidens ea, quorum est demonstratio, nihil aliud est sanè, quã demonstrationem habere.* h *Causa etiam, notioraque ac priora sint, oportet: causa quidem, quia rum scimus, cum causam cognoscimus, priora vero, siquidem & causa sunt, & anteà cognita, non illo solum modo quo quid significat, sed altero etiã quo quod sint, scimus.* i *Dupliciter autem priora notiorave dicuntur. Non enim idem prius natura, & nostra ex parte prius: neq; notius simpliciter & nobis etiam notius est. Atq; ea quidem ad nos priora notiorave dico, quæ propinquiora sensui sunt: ea vero simpliciter priora notiorave, quæ à sensu longius distant. Sunt autẽ remotissima quidem ea, quæ sunt universalia maximè: propinquissima vero singularia ipsa. Atque hæc inter sese opponuntur.* k *Ex primis autẽ esse nihil aliud est quã propriis è principiis, idem erit primum atq; principium dico.*

l *Est autem demonstrationis principium propositio medio vacans. Ea vero medio vacat qua nulla est alia prior. Propositio vero altera enunciationis pars est, unum de uno complectens: disserendi quidẽ, quæ utravis accipit, demonstrandi vero, quæ definitè alterum quod est verum. Enunciatio cõtradictionis utravis est pars. Cõtradictio est oppositio, cujus per se medium nullum est. Contradictionis partium ea quidẽ, quæ quippiam cuipiã adjungitur, affirmatio: ea vero, quæ quippiam à quopiam se movetur, negatio nuncupatur.* m *Principiorum autem ratiocinandi vacantium medio, id quidẽ positio dicitur, quod fieri nequit ut demonstretur, quodq; non necesse est eum habere, qui discere quid instituit: id vero quod omnes habere, qui modo discere aliquid parant, necesse est, dignitas appellatur: sunt enim talia quædam. Atque talibus*

hæc

Explicatur locus Aristotelicus.

Græcorum & Latinorum huius loci interpretatione, placet expositio Averrois, quæ est huiusmodi. Si præmissæ (inquit) Aristotelis ita se habuerint, ut dictum est, tunc erunt propriæ, sive accommodatæ ad demonstrandum: alioqui poterit quidē ex illis confici syllogismus, non tamen demonstratio, quæ scientiā gignat.

Singulas definitionis particulas explicat & probat.

f *Vera igitur*) Incipit traditæ definitionis particulas sigillatim comprobare. Ad primum quod eporteat præmissas veras esse ex eo ostēdit, quia quod nō est, non scitur, id est, ut exponit Philogonus, falsi non est scientia, ut quod diameter sit commensurabilis costæ.

g *Et ex primis*) Probat demonstrationem debere constare ex primis, & indemonstrabilib⁹, quia qui per hæc non demonstrat, non dicitur perfecte, & absolutè scire, sed per accidens tantum.

h *Causa autem.*) Similiter ostendit demonstrationem procedere ex causis, quia tunc scire dicimur, cum rerū causas penetramus: ex qua conditione alias duas infert, nimirum debere demonstrationem progredi ex prioribus, & notioribus, siquidem causæ priores, notioresq; existunt. Subdit quoque debere præmissas esse notiores, non solum quoad vocabulorum significationem, sed etiam, ut exponit Philoponus, & Themistius quoad veritatem significatam.

Philop. Themist.

Bifariā aliquid prius & notius.

i *Dupliciter autem.*) Vt planius evadat, qua ratione demonstratio debeat constare ex prioribus, & notioribus, monet bifariam aliqua priora, & notiora, appellari, uno modo simpliciter sive secundum naturam, altero quoad nos. Nec enim (inquit) notiora simpliciter, & notiora nobis, eadem sunt. Tum docet ea esse notiora, & priora quoad nos, quæ sensui viciniora sunt, id est obijciuntur sensibus: ea simpliciter priora, ac notiora, quæ à sensu magis recedunt: ut universalia. Addit remotissima à sensibus esse maxime universalia, quod item asserit lib. 1. Metaphys. c. 2. Propinquissima vero esse singularia. Denique universalia, & singularia inter se opponi, intellige quoad habitudinē prioris, & posterioris: propinqui, & remoti, hæc iccirco ab Aristotele animadversa hoc loco sunt, ut compertum fit, demonstrationem constare ex iis, quæ natura priora, notioraque existunt: quod in quæstione enucleatius expendemus.

hoc potissimum nomen tribuere solemus. n *Rursus ea quidem positionum quæ utramvis enūciationis accepit partem, esse inquam quippiā, aut non esse statuens, suppositio: ea vero, quæ est sine hoc ipso, definitio dicitur, definitio namq; positio quidem est (ponit enim Arithmeticus unitatem quantitate indivisibilem esse) suppositio sane non est: nam quid sit unitas, & unitatem esse eadem non sunt. Cum autē credere, scireq; rem talem per ratiocinationem oporteat, quam demonstrationem vocamus: hæc verò est quia sūt quibus extruitur ratiocinatio necesse est, non solum prima illa, vel omnia, vel aliqua prius noscantur, sed etiam magis ut noscantur: semper enim illud est tale magis, ob quod unumquodq; tale est: veluti magis id est dilectum, atq; amatum, ob quod amamus atq; diligimus. Quare si ob prima scimus ac credimus, & illa sane scimus, ac credemus magis, quoniam ob illa, & ipsa scimus posteriora.* p *Fieri autem non potest, ut ea magis quisquam quam scit, & circa quæ non melius dispositus est, quam si sciret, quam ea quæ cognoscit, credat atq; assentiatur. At eveniat id profecto si non prius cognoverit principia quispiam, quam ea, quæ per demonstrationem creduntur. Magis enim principiis, aut omnibus, aut quibusdam credere, quam conclusioni necesse est.* q *Atq; & qui per demonstrationem scientiam habiturus est, non solū ipsa principia magis nota, magisq; credita sint, quam id, quod ex ipsis ostenditur oportet sed etiam nihil prorsus eorum quæ principiis ex opponuntur, undeq; ratiocinatio falsa, veraq; cōtraria existat, aut credibilius, aut notius principiis sit oportet: quippe cum eum, qui simpliciter est scientiam consequutus, nunquam ab ea persuasione dimoveri oporteat.*

k *Ex primis autem*) Redit ad explicandam particulam ex primis, aitque demonstrationem esse ex primis, idem valere, atq; ex principiis, non tamen quibuslibet, sed propriis, & accommodatis ad rem demonstrandam.

Quid sit principiū demonstrativum.

l *Est autem*) Docet quod sit principium demōstrationis. Principium (inquit) demonstrationis, est propositio vacans medio: sive ut planius dicamus, est propositio ad demōstrandum idonea, qua non est alia prior, per quam à priori ostendi possit. Deinde, quia principium per propositionem definierat, ob majorem doctrinæ perspicuitatem subnectit quædam ad propositionem spectantia, tradita jam ea, partim in libris de Interpretatione, partim in prioribus Analyticis.

Propositionis demōstrativæ distributio.

Quid sit positio.

m *Principiorum autem*) Dividit propositionem demōstrativam in propositionem Græce *θέσιν* & dignitatem Græce *ἀξίωμα*. Positio est propositio indemonstrabilis, quam non necesse est tenere eum, qui addiscere aliquid parat, ut quod omnes anguli recti sint æquales: quod duæ lineæ rectæ non claudant superficiem, quod omnes lineæ ductæ à centro ad circumferentiam pares sint, quæ pronunciata non necesse est antea novisse, quia in vestibulo scientiæ, ad quam pertinent, poni solent, unde & nomen videntur accepisse.

Quid dignitas. Dignitas est propositio indemonstrabilis, quam necesse est tenere eum, qui addiscere aliquid instituit, ut de quolibet vera est affirmatio, &c. omne totum est maius sua parte. Cicero dignitates, effata appellat. M. Varro teste Gellio. libr. 1°. cap 8. profara, & proloquia nominat. Dicuntur autē istiusmodi propositiones, dignitates, quod tantam perspicuitatem obtineant, ut dignæ sint, quibus fides adhibeatur, sive, ut ait Themistius quæ inter ea, in quibus posita sunt, principem locum obtineant. Item communes animi conceptiones, quia sunt communes viæ, & ianuæ ad omne scientiarum genus. Vnde Aristotel. lib. 2. Metaphys cap. 1. text. 1 eis accommodat illud veteri proverbio tritum: ecquis ab ostio aberret? quod D. Thomas, & Averroes desumptum esse volunt ex notitia domus, cuius etsi interiora non omnibus pateant: ianua tamen cunctis nota est. Alexander autem sumptum ait à Sagittariis, qui signum aliquod magnum, ac valde conspicuum, quale ostium est, facile attingunt. Cicero. Varro. Themist. Arist. D. Thom. Averroes. Alex.

Cur dignitas dicatur

Varia positionis acceptio. n *Rursus ea quidem*) Docet positionem varie in scientiis usurpari. Interdum, ut paulò ante accepta fuit, videlicet pro demonstrativa propositione, quam non necesse est tenere eum, qui doceri aliquid vult: quæque peculiari nomine suppositio vocatur: nonnunquam accipitur pro definitione: solent enim ad prima scientiarum initia aliquot definitiones poni, quibus in doctrinæ progressu utendum est. Ideoque positiones appellantur, ut in Arithmetica definitio unitatis. Adverte, cum positio ab Aristotele superius definita sit propositio, ut ipse palam exposuit, & idem hoc loco asserat, definitionem nullam contradictionis partem accipere: id est, neque rem esse, neque non esse significare, atq; adeò non esse propositionem: perspicuum videri non accipi in præsentia positionem eodem modo, quo ante, nec eam dividi in suppositionem, & definitionem: sed duntaxat explicari ab Aristotele, uti diximus, varium usum huius nominis, positio, quanquam non definit, qui hunc locum secus interpretentur. Qua de re lege, si placet, Albertum, & D. Thomam, Themistium, Philoponum, & Averroem.

Prima principia conclusione notiora sunt. o *Cum autem credere*) Planius ostendit prima principia nō solum prius, sed magis etiam conspicua, ac nota esse debere, quam conclusiones, quæ ex ipsis colliguntur, idque confirmat in hunc modum. Semper id est magis tale, quod causa est, ut aliud tale sit: atqui prima principia causæ sunt, cur cōclusionum notitiam assequamur: igitur prima principia, non solum prius, sed magis cognita esse debent: quam conclusionis. Maiorem illustrat exemplo. si quis enim diligat quempiam propter alterum, oportet eum, cuius gratia alterum diligit, chariorem illi esse.

p *Fieri autem non potest*) Prima principia cognosci nobiliori habitu, quam sit scientia ita probat. Fieri nequit, ut id, quod nescitur, aut de quo nobilior cognitio, quam scientia, non habetur, cognoscatur magis, quam id, de quo scientia est, at si prima principia non cognoscantur nobiliori habitu, quam sit scientia, eveniet ut id, de quo non habetur scientia, nec nobilior cognitio, quam scientia, cognoscatur magis quam id, de quo scientia habetur: ergo prima principia cognoscuntur nobiliori quodam habitu, quam scientia. Minorem ostendit: quia prima principia, ut ex superioribus constat, magis cognoscuntur, quam conclusiones, de quibus est scientia. Cum ergo de primis principiis non acquiratur scientia, quia sunt indemonstrabilia, fit, ut si non percipiantur nobiliori quodam habitu, quam scientia, id de quo nec scientiā, nec nobiliorem habitum acquirimus, notius existat; quam id, de quo est scientia. In huiusce rationis discursu moderationem quandam adhibet Aristoteles, aiens oportere nos, aut omnibus, aut quibusdam principiis magis assentiri, quam conclusioni, id autem cur fecerit, progressu exponemus. Arist.

q *Atq; & qui*) Non sat esse, inquit, eum, qui demonstratione scientiam comparat, ut principiis firmius, quam conclusioni assentiatur: sed oportet, ut nihil certius habeat, quam principiorum opposita falsa esse. Nam qui perfectam alicuius rei scientiam obtinuit, ita firmiter veritati adhæret, ut nulla ratione in contrariam partem adduci possit.

QVÆSTIO I.

VTRVM SCIENTIA BENE definita sit in hoc capite.

ARTICVLVS I.

MEMBRATIM EXPONITVR DEfinitio & cui scientia competat, explicatur.

CVM scientiæ vocabulum latissime fundatur, ut hoc loco notavit Linconiensis, & Magnus Albertus. tractat 2. cap. 1. & modo quocunque cognitionem, modo solam veram, aliquando vero neque omnem veram, sed firmam tantum, & immobilem, denique solam veram firmam, & discursivam complectatur, in præsenti hæc sola definitur, & non in tota sua amplitudine, sed quæ dicitur, propter quid, dividitur enim scientia discursu comparata in eam, quæ habetur per effectum: vel causam remotam, & appellatur sciētia, Quia, & in eam, quæ acquiritur per causam proximam, quam dicunt propter quid, & hoc loco definitā esse: Linconiens. Alb. Mag. Multiplices scientiæ acceptiones.

Arist. *Scot.* esse ab Aristotele. Ad quam requirit Scotus in 4. q. prologi quatuor conditiones, primam, ut sit certa: secundam evidens, tertiam, discursu comparata, quartam ex necessariis propositionibus, & causam continentibus.

Prima excludit cognitiones dubias, ut suspicionem, fidem humanam, errorem. Secunda fidem divinam, & sacram, Theologicã, quæ certitudinem habeat, sed non evidentiam. Tertia divinam, angelicamque scientiam, & notitiam principiorum. Quarta denique excludit scientiam Quia, cò quod sine causa proxima comparetur. Illa pars quartæ cõditionis, quod sit ex propositionibus necessariis, ponitur claritatis causa, & ut pars sequens habeat cohærentiam, alioqui ex præcedentibus sufficienter intelligitur: non potest enim esse cognitio certa, evidens, & discursiva, nisi ex propositionibus necessariis.

Alia divisio sciẽtiæ in actualẽ & habitualem. Porrò autem hæc scientia, vel est actualis, vel habitualis: actualis est cognitio, quàm sciẽs non habet, nisi quando actu operatur: habitualis est quædam facilitas inclinans intellectum ad actualem sciẽtiam, quæ etiam est in feriato. Vtrique perfacile accommodari potest definitio, ut ex illius declaratione patebit: at cui præcipuè competat ex mente Philosophi, non vacat quæstione: quibusdam pugnantibus pro habituali, quæ absolutè scientia dicitur, aliis pro actuali, quam magis sonant verba Philosophi: scire enim, & cognoscere, significant actionem. Aequior est horum pars, & propter rationem assignatã, & quia actualis perfectior, consummatiorq; scientia est, & ad eam ordinatur habitualis, ut ad ultimam perfectionem in eo genere: unumquodque enim perfectius est in actu, quam in habitu, quod docuit Aristoteles 7. Physic. cap. 3. text. 17. definiens virtutem dispositionem perfecti ad optimum, hoc est, *Arist.* *D. Thom.* interprete D. Tho. qualitas, qua subiectum perficitur ad exercendum actum. Ex quibus etiam soluta manet ratio pro altera parte.

Expenditur sciẽtiæ definitio. Sed jam definitionem expendamus. Ea continet quinque partes. Prima vicem habens generis est (cognoscere) quæ licet omnem cohibeat cognitionem, sumitur hoc loco pro judicativa tantum, ut per eam rejiciatur cognitio experimentalis, evidens, & apprehensiva, qua aliquis perciperet effectum necessarium pendentem ex causa necessaria proxima, & immediata: cognitio Dei, & Angelorum, quæ judicativæ non sunt, & à Philosopho non definiuntur, quamvis aliàs verissimæ scientiæ sint. Secunda est (causam) quæ indicat scientiam esse discursivam: idem enim valet, ac cognoscere effectum per causam, seu ex causa, cuiusmodi non est notitia principiorum, nec scientia. Quia habita per effectum. Tertia (ob quam: res est) hoc est, causam proximam: & merito, quia ut dependentia effectus ultimo completur in causa proxima, ità perfecta illius scientia, nisi causa proxima teneatur, haberi non potest. Quarta (illius causam esse) per quam significat nõ satis esse tenere effectum per illius causam proximam, sed necessarium esse, ut sciamus esse causam talis effectus: quare si quis juxta lunam positus eam deficere videret, simulq; terram inter ipsam, & solem interponi, dum ignoraret huiusmodi interpositionem esse causam defectus, nesciret propter quid Luna deficeret.

Quinta est (& fieri non posse, ut res aliter se habeat) quæ verba referuntur à D. Thom. ad effectum, ab Averr. ad causam, per quã scimus, à Philosopho videntur relata ad utrunque, utrunq; enim est necessarium, & neutrum sine alio esse potest: nam scientia, cum sit firma, stabilisq; cognitio, non potest esse, nisi de re necessaria: at res nequit esse necessaria, nisi causa à qua est, necessaria sit, tam inesse, quã in causando, quoniam si aut esse, aut causari desinat, jam effectus ab ea non pendebit, atq; adeò nec per eam cognoscetur, imò ex vitalis causæ non erit, quod necessitati repugnet, cavenda tamen est, dum Averroi consentimus, eius reduplicatio: ita enim intelligit, non posse aliter se habere, ac si dicatur, effectum non posse esse ab alia causa. *D. Thom.* *Averr.* *Arist.* Sententia Averr. ex parte cavenda.

Sic proposita est à Philosopho definitio, verum interpretes ad ordinem mentis aspicientes, hanc ultimam particulam statim post genus ponunt, totamq; definitionem hoc modo efferunt. Scire est cognoscere rem necessariam per causam illius proximam, & immediatam, atq; illius causam. Vltimo loco illud est notandum, D. Thõm. Aegidium, Rom. & alios asserere traditam definitionem esse explicationem vocabuli, quod fatemur, dummodo ipsi nobis non inficientur etiam explicare quidditatem rei, ut ex illius declaratione manifestum relinquitur, relinquetur q; manifestius, cum rursus singulas partes longius expenderimus. Scientiæ definitio ex interpretũ sententia ornata. *D. Thom.* *Aegid.* *Rom.*

ARTICVLVS II.

NON ESSE SCIENTIAM SIMPLICITER, nisi quæ habetur per causam.

Quæ in sciẽntia considerãda sunt. *Scotus.* *Arist.* QVatuor cõditiones, scientiæ ab Scoto assignatæ, & quinq; in definitione Philosophi cõmodè reduci possũt ad tria quæ in scientia interveniunt, & si explicentur, omnia sunt pervia: hæc sunt ipse sciẽdi actus: non enim disputamus hoc loco de habitu: obiectum materiale illius: ratio formalis per quam in obiectum tendit. Dei: dixit Arist. se definire scientiam veram, & firmam, nõ Sophi-

phisticam, & contingentem. De 2. obiectum scientiæ esse rem necessariam. De tertio rationem sciendi esse causam rei proximam, & immediatam: quoniam verò obiectum est prius scientia,& formale præstantius,quam materiale,ab eo enarrationem suscepimus.

Causa per quam res cognoscitur Duplex. *Caiet.* Causa igitur,per quam res cognoscitur, duplex est, ut hoc loco notavit Caiet altera in essendo simul, & cognoscendo, id est, quæ est causa cur effectus sit, & cur à nobis cognoscatur: altera,tantum in cognoscendo, quæ in re potest esse effectus:nam scientia,Quia habetur per effectum,qui tamen est ratio, cur sua causa cognoscatur: alioquin non esset scientia discursiva Rursum causa in essendo duplex est,altera secundum se,vel ex natura rei,quç scilicet actu à parte rei differt ab effectu,quem causat, ut Sol à lumine, homo ab intellectu: altera quoad nos,(seu virtualis: inter quã, & id, quod dicitur effectus, à parte rei non est distinctio, nec causalitas, sed à nobis ita concipitur ac si esset causa: & in re, si id,quod concipitur ut effectus,vere esset effectus,nõ habere aliam causam:ita se habet æternitas divina comparatione immutabilitatis ejusdem Dei: si enim æternitas esset capax causæ, non haberet aliam quã immutabilitatem. Hæc utraque causa subdividi potest in illa quatuor genera vulgata, in effectivam,finalem,formalem,& materialem.

Causa in cognoscendo trifariã dividitur. Causa verò in cognoscendo tribus modis dici potest causare alterius cognitionem:primo, quando per sui cognitionem causat aliam diversam,ex priori illatam:Secundo, quando est ratio,ut per eãdem cognitionem, qua percipitur effectus,percipiatur ipsa causa,quasi in posteriori naturæ, quo modo Sol ab Angelo cognitus est causa,ut eodẽ actu percipiat lumẽ, ut sui passionem,Tertio similiter per unum actum,cũ ex eo, quod causam cognoscamus dicimur virtute cognoscere effectum, & quia scimus principium, scire etiam conclusionem: inter quos duos modos hoc est discrimẽ, quod in secundo effectus attingitur formaliter, & expresse cognitione,licet secundario, in tertio verò virtute tantum,& implicitè.

Prima conclusio. His positis per has conclusiones satisfaciendum est quæstioni. Prima perfecta rei scientia non habetur, nisi per causam. Hanc ut Peripateticam, & in definitione expressam tribus rationibus probat hoc loco Aegidius: nobis sufficiat ea, quam sumimus ex Aristotele primo Metaphys. cap. 2. ut se res habet in esse, ita in sui perfecta cognitione, sed esse rei pendet ex causa, ergo ab ea pendebit illius perfecta cognitio: quod Philosophi pronunciatum ut semel explicetur) in eo fundatur, quod perfecta cognitio non solum attingit prædicatum inesse subjecto, sed quo modo insit, mutabiliter ne, an immutabiliter? cum autem id percipi non possit, nisi cognoscendo radicem hujus inhæsionis,quæ vel est in ipsis extremis,quæ junguntur,vel extra: quando est in extremis caret res causa,& per se ipsam cognoscitur, ut primum principium: quando vero est extra, tunc res seu conjunctio illa dicitur habere causam,quæ si ignoretur, non poterit radicitus attingi conjunctio Vnde simul intelliges, quod annotavit Aphrodiseus in primo capite illius 1. Metaphys. propositam conclusionem habere locum in iis tantum,quæ habent causam. *Aphrodis.*

Aegid. Vera & Aristotelica probatio.

Secunda hæc causa debet esse in cognoscendo,sed non sufficit. Tota asseritur à Cajetano hoc loco,recipitur ab omnibus:prima pars probatur quia scientia,ut patet ex illius genere,est cognitio,ergo nisi causa sit cognitionis causa, nullo modo erit causa scientiæ: secũda est manifesta,quoniam scientia Quia, procedit per causam in cognoscẽdo, ut paulo ante diximus, & tamen non est scientia simpliciter, ut Aristoteles indicavit hoc capite, cum dixit fortassis esse alium sciendi modum ab eo,quem dixerat esse simpliciter scire: non sufficit igitur ad veram scientiam sola causa in cognoscendo. Secunda conclusio. *Caiet.*

Tertia conclusio, quæ manifestè sequitur ex præcedentibus est: Ad perfectam scientiam requiritur causa simul in essendo, & cognoscendo. Hanc improbat nemo,probant verò rationes factæ pro duabus præcedentibus: sunt tamen non leves dubitationes circa modum, quo utraque pars est intelligenda: nimirum causa in cognoscendo, an debeat esse primo modo per diversam cognitionem, an sufficiant alii duo? causa item in essendo, an necessario sit secundum se, vel satis sit,quo ad nos?In prima dubitatione constat apud omnes non sufficere causam in cognoscendo tertio modo,quoniam per illam notitiam non dicitur effectus simpliciter cognosci,& multo minus sciri. Tertia conclusio.

Scotus hic quæst. 2. ad 4. principale existimat sufficere causam secundo modo, sed cum existimet à Philosopho non esse definitam scientiam discursivam tantum, non est cur in referendis eius probationibus, vel in re ipsa immoremur. Etenim ex declaratione hujus partis definitionis tradita præcedenti sectione res definita manet. Diximus nempe cognoscere ex causa, involvere verum discursum, ad discursum autem necessariæ sunt plures cognitiones. Quare illa unica Scoti cognitio Aristotelica scientia non est: imò absolute loquendo non potest appellari scientia, nisi ut scientia dicitur de cognitione principiorum, siquidem illa non magis terminatur ad effectum ratione causæ,quam ad causam ratione sui, imo ad hanc prius,& immediatius fertur, ergo non est scientia. *Scot.*

In

Quæ causæ ad demonstrandum requirantur. In secundo est gravis contentio quorundam recentiorum adversus Cajet. Hi obnixè contendunt causam debere esse à parte rei veram, & ab effectu distinctam, primo, quia Aristoteles quem omnes interpretes sequuntur in definitione vocat causam, ob quam res est, at ob virtualem causam res non est. Secundo, in scientia ideo exigitur cognitio causæ, ut perfectè teneatur esse effectus, ut proxime dictum est; sed ubi non est causa à parte rei, à nullo pendet esse effectus: ergo per nihil verè cognosci potest, Cui maximè favet expositio D. Thom. in hunc locum, ubi ait idcirco exigi notitiam causæ, quia dependentia effectus pertinet ad esse illius: dependentia vero pertinens ad esse, est in re ipsa secundum se, non per ordinem ad nos. Ex opposito Cajet. quem nullus hac in re præcessisse videtur, sequuti omnes, existimat utramvis causam sufficere, vel secundum se, vel tantum quoad nos. & eam scientiam, quæ habetur per priorem causam, appellat secundum se: reliquam quoad nos: probat primo, quia Metaphysica est vera scientia, & tamen cum agit de Deo, nihil potest demonstrare per causam secundum se, sed quoad nos, ergo hæc sufficit.

Ad demõstrandum causæ sufficiunt in essendo vel secundum se, vel quoad nos.

Cajet.

1. probat.

Secunda. Secundo quia Aristoteles usus est in demonstrando hujusmodi causis, exemplum affert ex secundo de Cœlo text. 11. satis intricatum: sed est ad manum definitio Metaphysica, quam idem Philosophus vocat præstantissimum medium, quæ solum virtualiter differt à subjecto, Vnde urgeri potest argumentum; si namque hæc causa non sufficit, nulla dabitur vera scientia, quod sic ostenditur: ut secunda passio demonstretur de subjecto per primam, necesse est primam demonstrari per subjecti definitionem, ita ut principium secundæ demonstrationis, sit conclusio primæ, ergo si hæc non est vera scientia, nec conclusio secundæ erit, cum non possit esse perfectior sua causa. Idem à fortiori sequitur in reliquis passionibus, atque hæc sententia ut vera defendenda est.

Solvitur 1. arg contra sententiam. *Cajet.* *D. Thom.* Ad primum argumentum respondet Cajet. Philosophos sumpsisse nomen causæ latè, ut cum principio recurrit, quod in usu esse apud Græcos docet D Thom q. 10. de potentia art. 1. ad octavum, & patet ex multorum Patrum loquutionibus, qui usurpant hoc vocabulum in mysterio Trinitatis, ubi causa strictè sumpta non datur, sed principium. Verùm hoc parum juvat Cajetan. quia tam causa quàm principium sonat aliquid distinctum à causato, vel principiato: dicendum igitur est sumpsisse nomen causæ prout postulabat res, de qua erat sermo, nimirum pro causa in reipsa, aut in ordine ad animam, de cujus actibus loquebatur, quod minus durum videbitur, si advertas nostram scientiam non esse discursivam, præcipuè quia tendat in rem habentem causam, per quam cognosci potest; sed ex defectu nostri intellectus non valentis uno gradu pertingere à causa ad effectum, sed more corporis, cui innexus est, pluribus quasi passibus progredientis ab uno ad aliud: alioquin si ex re ipsa proveniret, & Deus, & Angeli cognoscendo rem discurrerent.

Hinc fit, ut quemadmodum ubi sunt duæ res secundum se cognoscibiles simul à meliori intellectu, deterior non potest utramque simul attingere: ita nonnunquam ubi est unica tantum, non possit illam nisi divisam & quasi comminutam percipere, atque adeo fingendo duas partes, à quarum una procedat ad aliam cum fundamento in re. & quoniam ubi est verum distinctio, à causa procedit ad effectum, ubi nulla est, concipit tanquam causam id, à quo procedit: id autem, quo tendit, tanquam effectum. Quare non est accusandus Aristoteles, quod nominibus usus sit in hac metaphorica significatione, cùm sit juxta rei naturam.

Eadem solutio amplius illustratur.

Ad secundum respondeo, rationem illam esse accipiendam cum proportione: in re enim quæ habet veram causam, requiritur ejus notitia, ut connexio ipsa in re percipiatur: in ea, quæ solum habet causam quoad nos, hæc cognoscenda est, ut connexio, etiam quoad nos percipiatur, quæ nisi talis causa fingeretur, ignota esset.

Solutio 2. argum.

Quarta conclusio, scientia perfecta in uno genere perfectè habetur per causam illius generis: at absolutissima scientia haberi debet per omnes causas, à quibus connexio prædicati cũ subjecto dependet. Vtraque explicabitur latius primo Physicor. Interim declaratur prima hoc modo. causa formalis, verbi gratia, non sufficit ad dandum totum esse rei, sine concursu materialis in rebus, in quibus utraque reperitur, & tamen dicitur absolutè & perfectè dare esse, in suo genere: pari igitur modo scientia attingens rem cum dependentia ab hac sola causa, dicetur in hoc genere perfecta. Secunda pars ex hoc colligi potest; nam ut se habet causa, ita cognitio: sed omnes causæ simul perfectissimè conferunt esse rei, ergo scientia per easdem comparata perfectissima erit: quæ vero causæ sint, à quibus demonstrabilis connexio dependet, paulo post dicemus.

Probatur conclusio quoad utranque partem.

ARTICVLVS III.

CAVSAM DEBERE ESSE PROXIMAM, & immediatam, atque ut talem cognosci.

HAs conditiones causæ exprimit Aristoteles in definitione scientiæ, si adjungas definitionẽ demonstrationis, nã in definitione scientiæ solũ expressit cau- *Arist.*

sam proximam, tamen cum definiendo demonstrationem dixerit oportere principium esse immediatum, indicavit hoc loco etiam sumpsisse causam pro immediata, unde Authores communiter dicunt, causam sciendi esse proximam, & immediatam, non accipiendo hæc verba ut Synonyma, quasi tam proximum, quam immediatum dicatur respectu effectus, sed alterum respectu effectus, alterum comparatione alicujus prioris: quod magis explicabitur in doctrina demonstrationis.

Philosoph explicatur.

1. Objectio suboritur. Videtur tamen esse repugnantia inter has duas conditiones: nam causa proxima, non solet, ut plurimũ, esse immediata, id est, non causata ab alia, ut patet in passionibus hominis, si ponantur ordinatim fluere: nam proxima causa admirativi est discursivum, immediata vero animal rationale, à quo fluit discursivum. *2. Objectio.* Deinde licet conjungi possunt eæ conditiones in eadem causa, immediatio videtur impertinens ad acquisitionem scientiæ. Vt enim quis teneat hominem esse admirativum, quia est discursivus: parum refert, an discursivum sit causatum ab alio necne, æque enim potest esse causa admirativi causatum, & non causatum. *3. Objectio.* Denique tertia etiam conditio superflua videtur: nam scientia perfectè comparatur per demonstrationem, ut statim dicemus, in demonstratione autem non visitur ulla cognitio reflexa, qua causa cognoscatur, cum reduplicatione, ut causa est, nec enim est notitia præmissarum, neque consequentiæ, aut conclusionis, igitur, &c.

Gregor. Vt priores duæ conditiones declarentur, est notandum cum Gregor. Arim in 1. quæst. prologi objectum scientiæ non esse simplicem veritatem, sive simplicem terminũ, sed complexum duabus distinctis, vel iniis, vel secundum nostros conceptus, quod vocamus enunciabile, est enim scientia actus judicativus, qui non datur, nisi cum unum alteri tribuitur, vel negatur: & actus scientificus per se non percipit naturas extremorum, sed illorum inter se connexionem. Ex quo videtur sequi si datur causa hujus connexionis, quæ nullo modo sit causa utriusque, vel alterius extremi, esse sufficientem ad veram scientiam comparandam: quod verò hujusmodi causa possibilis sit, colligitur ex generatione humana, in qua homo generans non est causa materiæ, vel formæ, sed solius conjunctionis, sive unionis earum inter se.

Sententia D. Thom. medium scientificum esse causam non solũ connexionis, sed extremorũ D. Thom. Nihilominus D. Thom. in Opus. 42. tra. de syllog. demonst. ca. 3. quem fere omnes sequũtur, docet medium scientificũ, quod est idem atque causa scientiæ, non solum esse causam unionis, sed etiam extremorum, & ratio esse potest, quoniam hæc connexio non est in esse existentiæ, & extrinseca naturis extremorum, ut est unio inter formam, & materiam, sed est intrinseca consistens in quadam proportione unius naturæ ad alteram: nam discursivum, verbi causa ex eo, quod habet talem naturam, est quid debitũ homini: & homo rursum proportionatum subjectũ discursivi. Cum igitur hæc connexio non sit entitas, vel modus distinctus ab extremis, nihil poterit esse adæquata causa connexionis, quin sit etiam extremorum. Vnde manet soluta ratio pro alia parte: nam illa unio materiæ, & formæ est tantum in esse existentiæ, & idcirco inepta ad objectum scientiæ: item est distincta ab extremis, quare potest dari causa illius, quæ non sit causa extremorum, quam ob causam efficiens creatum dici solet ineptum medium demonstrandi.

Advertendum secundo est, scientificas conclusiones alias produci proximè ex primis principiis indemonstrabilibus, alias ex conclusionibus jam demonstratis, quod docet Aristoteles in primo Topic. cap. 1. omnes in hoc conveniunt, quod innituntur alicui causæ immediatæ, seu quæ non causatur ab alio: differunt vero, quod priores oriuntur proximè ab hujusmodi causa contenta in unica demonstratione, posteriores remotè, & ideo nequeunt unica demonstratione simplici demonstrari, sed construenda est una demonstratio per causam proximam, conclusiones, & alia, in qua hæc causa proxima per remotam probetur. Dixi (una demonstratione simplici) quoniam, si sit complexa ex duobus mediis, poterit esse unica verbi causa admisso in passionibus ordine initio indicato: ut de homine demonstretur admirativum, oportet unam construi demonstrationem, cujus medium sit discursivum, deinde aliam, in qua discursivum probetur, per animal rationale: ut vero de eodem homine probetur discursivum, hæc secunda sufficit.

Ex quibus patet ad scientiam necessariam esse causam proximam, & immediatam, sed minimè requiri, ut eandem met causa utranq; conditionem habeat, licet hoc aliquando conjungat, sufficit enim, si altera sit proxima, altera immediata ex quibus causetur una adæquata, quam Philosophus appellavit proximam, & immediatam ratione diversarum partium, ita satisfactum est primæ objectioni. Sed instabis: animal est causa connexionis hominis cum vivente, & verum medium hujus conclusionis: homo est vivens, ergo falsum est medium semper esse causam extremorum, cum animal non sit causa viventis. Secundo dices in causis per accidens subordinatis nihil pertinere ad effectum, à quonam producta sit sua causa, perinde enim se haberet Socrates, si Sophroniscus ejus pater productus esset à Deo ut Adamus, ac si ab alio homine.

Satisfit primæ objectioni. *Solutio 2. objectionis.*

Verum

Verum in quibus est essentialis subordinatio, non potest effectus esse idem, nisi seriatim deveniatur ad ultimam causam: in passionibus autem est hujusmodi subordinatio, non solum quia secunda, dum causat tertiam, pendet à prima, & ab essentia subiecti, quæ simul cum primis duabus passionibus influit in tertiam, hæc enim subordinatio est in productione, sed præcipuè quia tertia passio non est immediata passio secundæ, sed hominis affecti secunda & prima passione: unde sine cognitione ejus causæ, quæ ostendit has omnes esse passiones hominis, nequit tertia passio scientificè cognosci. Ratio igitur cur debeat fieri illa resolutio usque ad primam causam immediatam, non est tam propter causalitatem in actu, quam propter evidentiam cognitionis: nam res habens causam, non cognoscitur evidenter, nisi per suam causam, quæ, si sit effectus alterius, necessario subit eandem rationem: quare non potest sistere evidens cognitio, nisi in aliqua causa immediata.

Solutio 3. objectionis. Ad tertiam difficultatem circa tertiam conclusionem respondent aliqui necessariam esse specialem notitiam reflexam, qua percipiatur causa, ut causa conclusionis, & hanc haberi ante ingressum demonstrationis. Hi liberè assumunt, quod repugnat experientiæ, & rationi, quis enim unquam expertus est se habuisse hãc notitiam ante demonstrationẽ? Deinde quis illam habere potest, cum is sit finis demonstrationis, cognoscere ex tali causa sequi hunc effectum. *Tartar.* Tartaretus hic quæst. 1. putat requiri quidem propriam hujus rei notitiam conjunctam notitiis præmissarum, & conclusionis, & ita jubet in hac præmissa, omne animal rationale est discursivum, adhiberi hũc terminum, propter animam rationalem: similiter in conclusione, ergo homo est discursivus propter animam rationalem. Id quoque esse falsum, quatenus addit novas notitias reflexas, deprehenditur eadem experientia. & hac ratione: ut quis asserat aerem esse illuminatum à sole, satis est, si videat lumen à sole exire in aerem absque ulla reduplicatione, quod sol sit causa luminis: nam cognoscere unum causari ab alio, est in actu exercito cognoscere unum esse effectum & alteram causam.

Vera solutio ejusdem object. Dicendum igitur est, quemadmodum is, qui appetit medium propter finem, non elicit peculiarem notitiam, qua videt finem esse causam appetendi medium, sed satis est, quod finẽ appetat efficaciter, & ab eo impellatur ad appetendum medium, ita qui assentitur conclusioni propter principia, non debet elicere specialem cognitionem, qua in actu signato percipiat præmissas esse causam conclusionis, sed ipsum judicium præmissarũ sufficere: per illud enim non solum cognoscitur passionem esse in medio, sed quomodo insit, nimirum tanquam in causa immediata, vel mediata, sed jam demonstrata, quod est cognoscere mediũ esse causam passionis in actu exercito. Idem dicendum est de judicio conclusionis: tendit enim in conclusionem, non in se tantum, sed propter præmissas. Quando igitur Aristoteles dixit causam debere cognosci ut causam, intellexit in actu exercito, nam alia cognitio in actu signato est impertinens ad demonstrationem, præsupponitque demonstrationem, qua ostensum sit illum effectum sequi ex tali causa.

ARTICVLVS VI.

NVM MATHEMATICAE DISCIPLINÆ veræ scientiæ rationem induant.

Pars affirmativa. Pars affirmativa adeo vera esse videtur Mathematicis, ut nobis, quod eam in controversiam adducamus, non leviter autoritate succenseantur: producunt igitur pro se suadetur. primo autoritatem. Nam Plato lib. 7. de Repub. *Plato.* ait oculum animæ, qui ab aliis studiis propter rerum incertitudinem, & opinionum varietatem excæcatur, à Mathematicis disciplinis recreari, excitarique rursus ad veritatis contemplatione. Quibus verbis aperte significat, Mathematicam non modo scientiam esse, sed perfectissimam: imo non credebat, aliarum causarum, quam formalis & materialis, quas Mathematici tractant, speculationem Philosopho magnifaciendam esse: hac enim de causa, ut Arist. in 1. lib. Met. c. 7. docet, efficientem & finalem causam nunquam explicuit, quia à Mathematicis non tractantur; & ipse Aristot. 2. *Arist.* Metaph. text. 15. & 1. Ethic. cap. 3. pro exactissimo demonstrandi genere Mathematicum usurpat: & 1. Post. cap. 11. ut ostendat primam figuram esse ad demonstrandum aptissimam, ait ea uti Mathematicos, & ferè omnes, qui propter quid demonstrant.

Consentiunt gravissimi quique Aristotelis interpretes: Alexander in fine 2. lib. Metaphys. *Alex.* asserit robustissimum demonstrationis genus esse Mathematicum. Averroes in 1. Physicorum *Averr.* com. 2. affirmat demonstrationem simpliciter nusquam perfectiorem, frequentioremque reperiri, quam in Mathematica. Quid plura? nullus est alicujus nominis Philosophus, qui non fateatur, Mathematicas primũ locum certitudinis, & evidentiæ inter omnes scientias vendicare, quod in his commentariis ad initium Physicorum ex professo confirmatur: id autem verum esse non posset, nisi veram scientiæ rationem participarent: nam cognitio sciẽtifica

Mathématicæ unde dictæ.

tifica evidentior est, & certior omni alia discursu comparata, si fidem divinam, vel quæ ex illa ducitur, excipias: ergo si Mathematicæ reliquas scientias hac duplici professione superant, circa scientiæ dignitatem manere non possunt. Adde ipsum earum nomen ei parti non mediocrem fidem facere, sumptum namque est ex Græco vocibulo μαθήσις quod disciplinam significat, quasi Mathematicæ per antonomasiam disciplinæ sint, ut adnotavit Cælius Rodiginus lib 7. de antiq cap. 30.

Cælius Rodig.

Probatur eadē pars ratione.

Deinde producunt Mathematici rationem. Ea cognitio, quæ per discursum ex vera, & proxima causa comparatur, est vere, propriéque scientia, sed ejusmodi sunt Mathematicæ: ergo in scientiis numerandæ sunt. De majori, & cōsequentia nemo dubitat. Minorem probant primo autoritate Aristotelis, qui in 6. Metaphys. cap. 1. docet, in Mathematicis esse principia, causas, & elementa. Deinde ratione: nam demonstrationi duplex causa præcipuè inservit, nempe formalis, & materialis: sed per has demonstrat Mathematicus: & quidem demonstrare per causam formalem suadetur. Aristoteles 2. physic. cap. 7. ait, in Mathematicis ipsum propter quid reduci ad formalem, quia revocatur ad definitionem, in quam ultimo terminantur quæstiones Mathematicæ: sentit ergo Aristoteles, Mathematicas procedere per definitionem, & hanc esse causam formalem. Nec videtur negari posse, entia Mathematica habere suas definitiones essentiales, quæ in demonstratione adhibeantur.

Arist.

De causa materiali idem expresse docet Aristoteles 2. Poster. c. 11. ubi, ut probet aliquam demonstrationem procedere per causam materialem, adducit exemplum ex Mathematicis, quod est in lib. 3. elementorum in propositione 31. quod uno è duobus modis concluditur. Primò, quia passiones, quæ in Mathematica probantur, habent subjectum, de quo affirmētur, sed subjectum est vera causa materialis: ergo si adhibeatur in demonstratione, comparabitur cognitio per propriam causam materialem. Secundo quia partes integrantes alicujus totius illius compartione ad materiam revocantur, ut docet Aristot. 2. Physic. cap. 3. tex. 31. sed Mathemat. in suis demonstrationibus assumunt loco medii, ejusmodi partes: ergo eorum scientia per causam materialem comparatur. Minor est adeò certa, ut Arist. in 1. Phys. cap 2. text. 11. velit eam tantum probandi rationem pertinere ad Geometram, quæ per segmenta, sectiones ve procedit. Major præter autoritatem Philosophi, hac ratione probatur, Partes integrantes sint veræ causæ totius, habet enim totum esse in partibus, sed nō possunt pertinere ad aliud genus causæ, ergo sunt causæ materiales, ac proinde non est negandum Mathematicas acquiri per causas internas, esseque veras scientias.

Arist.

Ad solutionem quæstionis, supponendum est primò non esse controversiam, an Mathematicæ communi vocabulo scientiæ dici possint, ac debeant, sed utrum participent eam scientiæ rationem, quam Arist. sua definitione descripsit: nam de primo certū est, Mathematicas absolutè scientias appellari posse, cum notissimas, & præstantissimas scientiæ conditiones ante alias disciplinas participent, evidentiam nimirum, & certitudinem, unde in scientiæ contemplatricis divisione, quam Aristoteles in 6. Metaphysicæ ca. 1. pertractat, absque illa additione Mathematicæ collocantur, imo quasi per antonomasiam (ut diximus) disciplinæ appellantur, etsi ipsi Mathematici hoc solum titulo contenti sint, minimè cum illis contendemus, de secundo tamen, non ita constat.

Quo sensu Mathematicæ scientiæ appellandæ.

Supponendum est secundæ, entia Mathematica duobus modis sumi posse. Primò ut sunt in rerum natura. Secundò ut Mathematicis considerantur: ac priori modo sumpta habent veras causas, ut reliqua entia naturalia: nam quantitas secundum se est accidens physicum, quod accipit esse per veram actionem causæ efficientis ob aliquam finem operantis, idque in corpore tanquam in vera causa materiali: cum autem omne ens realem veram habeat essentiam, quæ vel in communi sumpta, vel saltem in aliqua specie determinata definiri potest per definitionem verò scientia propter quid acquiratur, certum est de quantitate, quæ subjectum est Mathematicæ, aliquas affectiones per definitionem essentialem demonstrari posse, & per scientiam strictissimè sumptam, ab Aristoteleque definitam cognosci. Eadem tamen entia posteriori modo sumpta, nullum habent causam efficientem, aut finalem docet Arist. 5 Metaph. cap. 2. nam Mathematicus considerat quantitatem abstractam à materia, & accidentibus sensibilibus: sed quantitas ita sumpta à nulla causa effectiva naturaliter produci potest, id verò quod ab agente non fit, fine etiam caret: quoniam finis nusquam est, nisi ubi datur agens, quod propter ipsum operetur.

Entia Mathematica dupliciter sumi possunt.

Ex quibus etiam sequitur, hæc entia, ut à Mathematico tractantur, non habere propriam causam materialem, aut formalem, hoc est, materiam proximam, & formam Physicam: nam quod abstrahit à materia sensibili prout sit nec recipitur in materia proxima, nec informatur à forma Physica, quæ semper cum sensibilibus conjunctæ sunt. Dictum est (propria causa materiali, & formali) qua subje-

ctum

ctum respectu passionum dicitur materia,& essentialis definitio comparatione sui definiti appellatur forma, licet minus proprie,& de his controversum est,an in demonstrationibus Mathematicis adhibeantur: adhiberive possint?

In qua controversia sit prima conclusio. Disciplinæ Mathematicæ non utuntur in demonstrando veris causis à priori,& consequẽter eo modo, quo nunc traduntur, veræ scientiæ ab Aristotele definitæ non sunt. Hæc est communis inter Philosophos, & quoad secundam partem non eget probatione. si prima rectè ostendatur, siquidem Aristoteles eam tantum cognitionem scientiam appellat, quæ ex causa in demonstratione comprehensa procedit. Prima igitur pars habetur ex Aristotele secundo libro Moral. ad Eudemum capite septimo, ubi ait, in Mathematicis non esse re ipsa principia, sed quadam similitudine: & ex Platone 7. de Republica qui asserit, Mathematicos somniare circa quantitatem; nimirum quia ejus naturam non considerant. Vnde sumitur prima assertionis confirmatio, ut scientia, præsertim speculativa, per veras causas demõstret passiones de subjecto, debet illius essentiam principiaque cognoscere: sed Mathematici nihil minus cognoscunt, quam naturam, & essentiam quantitatis: ergo non possunt uti vera causa. Major patet. cum præcipua demonstrationis causa sit essentialis rei definitio. Minor conspicua erit omnia Mathematicorum volumina evolventi, nusquam enim essentiam quantitatis, ejusque principia explicata inveniet.

Pro resolutione quæstionis 1. conclusio.

Probatur 1.

Arist.

Plato.

Secũdo, principia, quibus Mathematici suas conclusiones demonstrant, ejusmodi sunt, ut quamvis non essent, nihilominus passiones darentur: ergo non sunt causæ per se Consequentia valet: quia causa per se est illa, sine qua effectus esse non potest Antecedens patet vel in prima demonstratione Euclidis, ostendit enim latera trianguli esse æqualia, quia sunt lineæ ductæ à centro ad circumferentiam æqualium circulorum: sed quamvis impossibile esset circulos ducere: triangulus haberet latera æqualia. id enim convenit triangulo per se, non ex circulo: quo patet fatis inutilem esse quorundam responsionem, qui ut defendant hanc demonstrationem procedere ex causa per se, affirmant, æqualitatem laterum trianguli causari per se ab eo, quod latera sint lineæ saltem ducibiles à centro ad circumferentiam æqualium circulorum, non advertunt enim, facta suppositione quod si figura circularis esset impossibilis, adhuc latera trianguli fore æqualia, si aliquod eorum longius non produceretur.

Probatur 2.

Quorundã respõsio excluditur

Idem ostendi potest in illa demonstratione, qua probatur, triangulum habere tres angelos æquales duobus rectis: quæ est 32. libri primi. Medium nanque illius demonstrationis est, quod si producatur unum latus trianguli, angulus extrinsecus est æqualis duobus internis sibi oppositis: ubi vel ipsum nomen Mathematicos convincit, si enim angulus ille extrinsecus est triangulo, qui fieri potest, ut sit causa passionis triangulo internæ. Deinde si, ut superius argumentabamur, non esset angulus externus, non propterea triangulus delineret suam habere passionem. Quod si respondeant fieri non posse, ut triangulus habeat tres angelos æquales duobus rectis: quin ille angulus externus internis respõdeat, non continuo sequitur hoc esse causam illius: imo ex eo quod triangulus habeat tres angelos æquales duobus rectis, sequitur, ut externus angelus ita respondeat, quapropter argumentatio erit à posteriori. Probatur tertio conclusio, quia Mathematici sæpe utuntur circulo in demonstrando sæpissimè deductione ad impossibile, in neutro autem modo procedunt ex causis, ut apertum est. Primum patet in prima, & sexta, & in quarta, & in octava primi libri. Secundum in maiori parte earum demonstrastrationum, quas in progressu adducit Euclides.

Recentiorũ solutio cõfutatur.

Probatur 3.

Secunda conclusio. Mathematicæ disciplinæ non possunt suas passiones per veras causas à priori demonstrare. Hæc evidenter sequitur ex prima. Nam scientia nihil prætermittit eorum, quæ sub illius abstractionem cadunt, & ad absolutam sui objecti cognitionem conducere possunt, ergò si Mathematica suarum demonstrationum causas, & subjecti naturam, ac principia non considerat, ex eo fanè est quia hæc ipsius abstractionem, limitesque transcendunt. Quod ita probatur. Mathematica præscindit quantitatem ab omni subjecto, principioque efficienti: ergo non potest de illa cognoscere quod sit ens reale, quod sit accidens, quod hac, vel illa ratione substantiam afficiat: sed propriæ quantitatis affectiones non sequantur per se, & tanquam ex causa à quantitate, nisi sub aliquo ex his modis considerata: ergo si Mathematica ex propria abstractione nihil horum attingit, per veram causam demonstrare non potest. Confirmatur, quantitas per se, & quatenus ens quoddam naturale est, pertinet ad Physiologum: ergo consideratio realium passionum, quæ illam per se consequuntur, ad eundem spectabit. quare ea, quæ à Mathematicis considerantur, non possunt per se dependere à quantitate secundum suum esse reale, sed per accidens cum illa conjunguntur

2. Conclusio.

Confirmatur 1.

Confirmatur.2. guntur, & contingenter per se demonstrari non possunt. Vnde alia sumitur confirmatio. Passiones, quæ in Mathematica demonstrantur omnes ferè consurgunt ex fortuito punctorũ, linearum, & figurarum concursu, ergo non sunt demonstrabiles à priori. Consequentia est bona & Aristotelica, ut constat ex dictis. Antecedens patebit singulas affectiones percurrenti: nam triangulum esse æquilaterum, super data recta linea triangulum construi, angulum esse rectum, vel non, & similia, vel casu, vel ad libitum contingunt.

Objectio. Sed oppones, esto verũ sit quasdam figuras per accidens esse, aut fingi in quãtitate, hoc tamen supposito, poterit Mathematicus per essentiales earum definitiones ostendere passiones inde consequentes: nam visuale per accidens contingit Lineæ, & tamen eo supposito perspectivus suas conclusiones à priori deducit.

Dissolutio. Respondetur negando assumptum, nam consideratio figurarum secundum esse reale pertinet etiam ad Physicum, sunt enim figuræ, juxta communem sententiam, qualitates: quare ad eundem Physicum spectabit essentiales earum definitiones indagare, & reales proprietates ostendere: Mathematicus verò solum considerat figuram, ut subest imaginationi, nec attendit, an sit qualitas, vel quantitas, unde non potest eam per se, & ex proprio munere definire: ac proinde nec veras passiones à priori ostendere. De perspectivo (sive à priori demonstret, sive non, de hoc enim in capite decimo disseremus) est diversa ratio, quia non abstrahit ab omni materia sensibili, & ex ea parte fortasse poterit veras definitiones construere.

De quibus Mathematicis hæc doctrina procedat. Vnde has duas conclusiones intelligendas esse volumus de scientiis purè Mathematicis, quales sunt Geometria, & Arithmetica: nam mixtæ, ut Astrologia, Musica: & Perspectiva, qua ex parte naturales sunt, veras causas afferre possunt.

1. arg. solutio & Aristot. Platonisque expositio. Ad argumenta initio posita respondendum est, primum ex autoritate desumptum nihil nobis adversari: concedimus namque Mathematicas demonstrationes, suppositis quibusdam principiis per se notis, esse maximè evidentes, idque voluisse Autores ibi citatos, negamus verò ob adductas rationes illa principia conclusionum causas continere: nec Plato voluit Mathematicis animum ad sciendum excitari, quia ipsæ veræ scientiæ existant: cum eodem loco eas appellet somnia quantitatum: sed quia perspicuè, facilèsque sunt. Aristoteles verò satis mentem explicuit suam in locis pro nostra opinione citatis: neque in iis, quæ in argumento afferuntur, aliud significat, quam Mathematicos demonstrandi perspicuitate excellere: locus verò ex primo Posteriorum, capite undecimo, parum favet Mathematicis, videtur enim Aristoteles ibi inter Mathematicum, & eum, qui demonstrat propter quid, discrimen constituere. Eadem est reliquorum Autorum mens, quando Mathematicas evidentiores, & certiores, quam cæteras vocant: nimirum comparatione nostri, quia utuntur mediis in cognoscendo manifestissimis, non autem in essendo: unde reliquæ scientiæ secundum se certiores habent conclusiones: nam in principiis evidentiores sunt Mathematicæ, etiam secundum se, quam Physica, & Moralis. Ob eandem in docendo perspicuitatem sortitæ sunt hæ scientiæ nomen disciplinæ: quoniam in addiscendo plurimum facimus principiorum evidentiam, & discursus perspicuitatem, esto causam non includat.

Dilutio rationis quoad primã partem. Ad rationem neganda est minor, quæ asserit cognitionem Mathematicam per causam comparari. Ad primam illius probationem respondemus cum Divo Thoma, primo Physicorum, capite primo, Aristotelem in sexto Metaphysicorum per elementa, principia, & causas non intelligere veras causas in essendo, sed communia, & manifesta cognoscendi principia, quibus cætera innituntur, sive causam contineant sive non. D.Thom. Ad secundam probationem negandum est Mathematicos demonstrare per causam formalem, & materialem, etiam minus proprias: ostendimus enim in Mathematicis nullas tradi essentiales definitiones, nec Aristoteles oppositum docuit, sed asseruit Mathematicos recurrere ad definitionem, tanquam ad causam formalem, nomine autem definitionis, intelligit etiam descriptiones, & explicationes accidentarias.

Mathematicos demõstratione à priori posse construere. Secunda ejusdem probationis pars de causa materiali, ita quasdam nostræ sententiæ Autores in concordiam cum Mathematicis adducit, ut fateantur, Mathematicam, & si de facto in nulla conclusione ostendenda demonstratione à priori utatur, uti tamen posse aliquibus ex materiali causa desumptis: & quoad eas conclusiones veram, & Aristotelicam scientiam esse. Cõfutatur. Sed non advertunt hi Autores, dum Mathematicis ex parte consentiunt, se cum ipsis discordare. Vt enim in secunda conclusione diximus, quæ sub alicujus scientiæ abstractionem veniunt, omnia ab illa considerantur: ergò si Mathematica nullis hactenus conclusionum principiis à priori usa est, signũ est manifestum, quod nulla habeat.

Rationis dilutio quoad posteriorem partem. Igitur ad primum modum probandi in Mathematicis esse causam materialem, concedimus aliquod esse subjectum earum passionũ, quas Mathematici tractant. Negamus verò il-

lud

lud ab iisdem Mathematicis in demonstrationem adduci posse, quia nullius entis realis naturam, & essentiam considerant, ut in se est, sed ut imaginationi subest, sub qua consideratione suarum passionum verum, & reale principium non est: proindeque in demonstratione propter quid assumi non potest.

Partes integrantes ut entia realia Mathematici non considerant.

Ad secundum modum etiam fatemur in entibus, de quibus Mathematici disserunt, partes integrantes reperiri, sed negamus eas, ut vera, & realia entia sunt, à Mathematicis cognosci: si enim totum ens, quod versant, sub hac consideratione non attingunt, ut proximè dictum est, nec ejus partes integrantes attingent. Quando igitur Mathematici segmentis, partibusque ad probandum utuntur, non accipiunt hæc, ut principia totius sunt, illudque integrant: sed ut quandam habent commensurationem, & proportionem, quæ partibus quantitatis, vel qualitatis omninò accidunt: ut deinde hanc, vel illam commensurationem, vel proportionem in toto esse colligant. Nec Aristoteles aliud affirmat, quam Mathematicos in probando segmentis uti. quod verò demonstrativè probent, non docet.

QUÆSTIO II.

VTRVM BENE DEFINITA FVERIT demonstratio a Philosopho.

ARTICVLVS I.

EXPENDITVR PRIMA DEfinitio.

Definitio 1. demonstrationis expēditur.

Duplicē demonstrationis definitionem tradidit Aristoteles hoc capite, Primā in hunc modū. Demonstratio est syllogismus efficiens scire. Genus hujus definitionis, scilicet syllogism⁹, satis explicatū est in Prioribus analyticis. Differentiam autē explicuit idem Aristoteles, cum subdidit, eam ratiocinationem dico efficere scientiam, qua scimus, eam ipsam habendo, id est, qua intellectus juvatur, ut scientiam acquirat. Cæterùm dubium est, num hæ differentiæ in omni, solaque demonstratione reperiantur? nam demōstratio Quia est vera demonstratio, & hoc loco definita: cum Aristoteles usque ad cap. 10. de demonstratione in communi loquatur, quā ibi primo dividit in Quia, & propter quid, at demonstratio Quia non causat scientiam initio capitis definitam. Ex alia verò parte, cum Enthymema si fiat in materia necessaria, & in antecedente contineat causam, in consequente affectum, cujusmodi est hoc, omnis homo est animal rationale, ergo est discursivus: nulla suppetit ratio, cur veram scientiam no causet. Rursus speculativæ scientiæ finis dicitur esse veritatis contemplatio, id est, actualis scientia, non est igitur peculiare demonstrationi habere pro fine scientiam. Deinde non est verum, demonstrationem causare scientiam, nulla enim causa fit à suo effectu: at scientiam esse finalem causam demonstrationis inde probatur, quod omne instrumentum artis alicujus finis gratia cōparatur: demonstratio verò est quoddam instrumentum præparatum ab arte Dialectica, & intellectu non gratia alterius, quam scientiæ, ut patet.

1. arg. contra definitionem. *Arist.* 2. Argum. 3. Argum.

Quid sit scire quia & propter quid.

Vt hæc explicentur, notandum est primo, quemadmodum scire Quia est imperfectum, & secundum quid, ita demōstrationem Quia, quæ est illius instrumentum, objectum esse, & vix eo nomine dignam, ad quam intelligendā non sit opus propriam instituere definitionē, cum intelligi possit per analogiam ad demonstrationem propter quid, ut significavit Arist. 1. Topic. c. 1. explicans aliam definitionem demonstrationis, de qua est eadem quæstio. Dicimus igitur cum Themist. & communi interpretum sententia, hanc definitionem quadrare solum in demōstrationem propter quid. unde soluta manet prima pars primi dubii. Porrò hæc demonstratio propter quid triplex est, mētalis, vocalis & scripta: mētalis rursum duplex, apprehensiva, & judicativa: apprehēsiva est inchoata tantum: judicativa perfecta, & absoluta demonstratio, & hanc primo, & per se complexus est Arist. sub definitione, ut ex eo patet, quia demonstratio est perfectus discursus mētis, discursus autem non fit nisi in notitiis judicativis. Dixi, primo, & per se, quia scripta, & vocalis esto per se ineptæ sint ad efficiendam scientiam spiritualem in anima insidentem, comprehenduntur tamen ut mentalis signa, quæ à Logico minimè negliguntur: apprehensiva verò, ut inchoatio & materiæ judicativæ, itemque ut remota causa, eo modo, quem statim proponemus.

Arist. Solutio 1. partis 1. argum. *Themist.* *Arist.* Demōstratio propter quid variè dividitur.

Quod attinet ad secundam partem ejusdem dubii dicendum est, solam demonstrationem genere scientiam hic definitam: quoniam hæc scientia non habetur, nisi per discursum, quo vi formæ ex antecedente continente causam colligitur effectus: sed præter syllogismum, nulla alia est argumentatio, quæ vi formæ inferat cōclusionem, ut in Prioribus ostensum est, igitur à nulla alia causari scientia poterit. Quod objicitur de Enthymemate, dilues hac distinctione: vel enim Enthymema sumitur per se tantum, nihil scilicet in eo subintelligendo, vel supplendo alteram præmissam: si hoc.

Solutio 1. arg. quoad secundam partem.

Præmissa quæ subticetur in enthymemate quibus modis suppleatur. hoc secũdo modo: vel præmissa suppletur formaliter, vel virtute tantùm: si formaliter, jam Enthymema evadet syllogismus, nihilq; mirum si causet scientiã: sin autẽ virtute suppleatur, non potest reddi unica responsio, quoniam tribus modis cõtingere illud potest, primo apprehendẽdo præmissam, antequam judicetur: secundo formãdo actum memorativum illius antea judicatæ: tertio nihil circa illam operando, sed ita se habendo ut si efficiatur, & intellectus attendat, statim illam judicet. Primus modus, & tertius pendent ex duabus difficultatibus postea discutiendis, altera an ex præmissis apprehensis, nec judicatis inferri possit cõclusio, altera an per habitum sciẽtiæ, sive recordatione medii actualis produci possit sciendi actus. Secundo modo si suppleatur præmissa, sufficit ad actum sciendi, si enim illud satis est in utraque præmissã, à fortiori in una tantum: sed hac quoque ratione Enthymema redditur syllogismus demonstrativus.

Actus memorativus præmissæ satis est ad assensum scientificũ.

An purum enthymema sciẽtiã gignat. Dubitatio tota est de puro Enthymemate, de quo Major in 1. d. 2. q. unica existimat parere posse assensum certum, & evidentem: & cõsequenter veram scientiam, non enim intelligo subtilitatem quorundam ajentium gigni posse assensum certum, & evidentem, non tamen scientificum, talis namque assensus vel est discursivus, vel non: si non est discursivus, perperam dicitur colligi per Enthymema: habetur enim ex terminis: si verò est discursivus, certus, & evidens, habitusq; per causam cõtentam in antecedente, nihil ei deest ad perfectam scientiã. At inquiunt, non colligitur vi formæ: unde ergo habet certitudinem? sin minus dicãt formam argumentationis non esse necessariam ad firmandum intellectum: fallitur ergo Major, tum ob discursum factum, tum ob id, quod supra diximus: nullum medium sufficienter appellari ad inferendam conclusionem in una tantum præmissa. Unde rectè dixit Boetius Enthymema non omnibus propositionibus constitutis festinatam inferre conclusionem.

Major.

1. Sentẽtia.

Nullũ mediũ sufficienter applicatur in una præmissa.

Boetius.

2. Sentent. Alii ex opposito crediderunt per solum Enthymema non posse intellectum præbere aliquem assensum defectu formæ. Verum non rectè, si enim possumus assentiri simplici rei narrationi, cur non poterimus adhibita aliqua suasione ex Enthymemate: concludimus igitur

3. Sentent. vera. per Enthymema posse gigni aliquem assensum probabilem, scientiam non posse.

Quod de Enthymemate dictum est, eodem prorsus modo accõmodari potest inductioni, quandiu enim perseverat pura inductio, formalis argumẽtatio nõ est, redacta verò in formam syllogismi, & formalis erit & demonstrativa, si in materia idonea confirmatur. Aliter dicendum de formalibus conversionibus, in

Eadem doctrina Enthymema-

his enim posito antecedente certo, & evidentis inductione, consequens quoque erit certa, evidensque notitia accognitio, atq; adeò scientia alterius tamen rationis, & minus perfecta, quam Aristotelica, commoda tur. Cum enim in conversione nõ inferatur unum ex alio, sed idem ex se ipso mutatis terminis non potest esse notitia habita per causam: nam inter effectum, & causam necesse est distinctionem intercedere, non solum inter notitias, sed etiam ex parte terminorum, saltem inesse objectivo.

Objectum de scientia speculativa dilues distinguendo in scientia duplicem habitudinẽ, alteram finis, alteram effectus: utranque exercet comparatione habitus speculativi, & demonstrationis: nam habitus, & demonstratio non sunt, nisi propter actum sciendi, qui simul ab utroque effectivè causatur: & quidem rationem finis per se exercet comparatione utriusque, rationem verò effectus per se tantum habet respectu demonstrationis, non habitus: quoniam etsi ab habitu effectivè causetur, id non est per se necessarium, cum actus simpliciter antecedat habitum: à demonstratione tamen per se causatur, quia eam semper præsupponit. Sensus igitur definitionis est, Demonstratio est syllogismus efficiens per se scientiam. Unde habes definitionem esse accidentariam, siquidem definitur causa per suum effectum, à quo neque essentialiter, neque necessariò dependet: & idcirco cum per illum definitur, à posteriori declaratur.

Solutio 1. argum.

Scientiæ definitio est accidẽtaria & à posteriori

Non inficiamur scientiam in proposita definitione habere etiam posse locum finis, & ipsam definitionem esse à priori, qui definiendi modus in rebus artefactis optimus est: cum juxta exigentiam finis instrumenti forma cõparetur, & Aristoteli consentaneus, qui cum alibi sæpe, tum hoc capite ex natura scientiæ qualem oporteat esse demonstrationem conjectatur. Est tamen inter hos sensus illud discrimen observandum, quod in primo scientia ita est demonstrationis effectus, ut non solũ à demonstratione, ut artefactum est: sed etiam ab assensibus præmissarum secundum realem concursum naturæ efficiatur: at in secundo non dicitur scientia finis, eo quod assensus antecedẽtes secundum suã naturam ad illam ordinẽtur, sed quatenus formam demonstrationis accipiunt, quod consideranti erit manifestum.

Alia ratione esse potest essentialis, & à priori.

Aristot.

Solutio 3. argum.

ARTICULUS II.

IN QUO GENERE CAUSAE DEMONSTRATIO SCIENTIAM GENERET.

EST sermo de sola mentali demonstratione, tam apprehensiva, quam judicativa, in quam

in quam triplex tantum genus causæ cadere potest, formalis, materialis, & effectiva, si verū est, quod proximè diximus, scientiam esse finalem causam demonstrationis, idem enim respectu ejusdem non potest esse simul causa, & effectus in eodem genere. Igitur prima conclusio esto: Demonstratio judicativa sumpta quoad præmissas est efficiēs per se, & proxima causa scientiæ. Hæc asseritur ab omnibus, qui tribuunt effectivam causalitatem notitiæ antecedenti in discursu, nam in demonstratione non apparet alia notitia antecedens, à qua per se causetur conclusio, nisi judicia præmissarum: ab his igitur per se causatur. Dixi in conclusione, demonstrationem solum quoad præmissas esse causam scientiæ, quia conclusio est ipsa scientia, nihil verò potest esse causa sui, cur dixerim esse causam per se, & proximam patebit ex tertia conclusione.

1. Assertio.

Probatur.

Secunda conclusio: Demonstratio codē modo sumpta est causa formalis externa conclusionis. Est communis interpretū ad c. 11. hujus lib. Probatur: præmissæ demonstrationis sunt objectum formale assensus conclusionis, sed objectum formale est causa formalis externa actus in ipsum tendentis, ergo ita se habebunt præmissæ respectu conclusionis: Major supra indicata est, cum diximus, scibilitatem conclusionis resultare ex præmissis, ut inferius magis patebit. Minor probatur ex eo, quod ratio, per quam actus fertur in objectum, est formale objectum illius, sed assensus conclusionis non tendit in illam, nisi per præmissas, ergo sunt formale objectum. Minor ita demonstratur: Actus cognoscendi distinguuntur essentialiter inter se per objecta formalia, sed distinctio essentialis cum sumitur ab aliquo extrinseco, illud extrinsecum ita se habet, ut causa formalis externa, igitur objectum formale est hujusmodi causa. Minor & consequentia hujus syllogismi sunt notæ Major declaratur exemplo hujus conclusionis. Prima causa est una, quæ, ut cognoscitur per demonstrationem Metaphysicā, adeò est diversa à se cognita demonstratione Physica, ut pertineat ad diversas scientias. Physicam, & Metaphysicam, ratione diversorum assensuum. E contrario verò omnes actus fidei infusæ, etiam circa objecta materialia prorsus diversa, sunt ejusdem speciei, quia ratio assentiendi est una Dei autoritas. Hucusque communiter autores.

2. Assert.

Probatur assertio.

Exemplo assertio stabilitur.

Dubitabis tamen, nec immerito, de quibus præmissis hæ conclusiones intelligendæ sint, de formalibus ne, an de objectivis? hoc est: de ipsis ne assensibus existentibus in mente an de illorum objectis: & quidem prima perspicuè accipitur pro assensibus, tum quia hi solū realiter sunt conjuncti intellectui, in quo scientia producitur: tum quia objecta, cum sint universalia, saltem ut plurimum, quæ, ut docet Gregorius in secundo distinctione vigesima quinta, quæstione unica, in probatione tertiæ conclusionis, non habent per se entitatem à parte rei ullo modo distinctam, à singularibus nequeunt habere propriam activitatem.

Præmissæ formales effectivè causant assensum conclusionis.

Greg. Ari.

De secunda conclusione est gravis contentio: quidam eam intelligunt etiam de assensibus, quorum ratio esse potest, quia ut se habet objectum præmissarum ad objectum conclusionis, ita se habent præmissæ ad conclusionem: ergo si præmissæ objectivè sumptæ sunt causa formalis conclusionis objectivè etiam spectatæ, idem dicendum erit, si tam præmissæ, quam conclusio formaliter accipiantur. Antecedens patet, nam objecta suas rationes in notitias transfundunt.

1. Sententia præmissas formales esse causas formales cōclusionis.

Dicendum tamen est, non ipsas præmissas formaliter, sed illarum objecta esse causam formalem externam conclusionis. primo, quoniam causa formalis est causa, à qua pendet veritas objectiva conclusionis: nam Aristoteles cum dixit scientiam esse cognitionem effectus per causam, non significavit causam cognitionis, sed ipsius effectus cogniti, ut exponunt omnes interpretes, sed hæc veritas objectiva solum pendet ex objectis præmissarum: quanvis enim ea objecta à nullo actu judicentur, semper veritas conclusionis est ab illis dependens. Secundo, ea præmissæ sunt causa formalis, super quas reflectitur notitia conclusionis: ideo enim super illas reflectitur, quia sunt ratio assentiendi, sed notitia conclusionis non reflectitur super cognitionem præmissarū, sed super ipsa objecta: qui enim concludit hominem esse discursivum, quia est animal rationale, non attendit ad hanc propositionem: homo est animal rationale, sed ad rem ipsam, ut manifestum est, ergo causa formalis est objectum præmissarum: quod non tantum est causa veritatis objectivæ conclusionis, sed etiam veritatis formalis, imo hujus principaliter, quia respectu hujus tantum se habet, ut objectum. Nec alterius partis ratio momentum habet, quia non possunt cognitiones quoad omnia objectis adæquari.

Vera sent. negativa.

Probatur 1.

Probat. 2.

Oppositæ sententiæ ratio solvitur.

Tertia conclusio. Demonstratio apprehensiva, quoad præmissas est causa effectiva remota assensus conclusionis: quoad conclusionē effectiva proxima, sed minus principalis. Non exprimitur hæc conclusio ab Autoribus, ex eorum tamen doctrina probatur quoad primam partem. Apprehensiones præmissarum producunt effectivè earundē assensus, sed hi per primam conclusionem proximè efficiunt conclusionem, ergo illæ efficient remotè, quatenus id quod dat esse causæ, dicitur illud dare remotè

3. Assertio.

Probatur quoad primam partem.

esse-

effectibus talis causæ. Major probatur, apprehensio complexa ita determinat intellectum ad judicium, ut species simplex ad conceptum, sed hæc determinat efficiendo conceptum, ut cum communi sententia docet D. Thom. 1. p. q. 56. art. 1. Cajet. ib. q. 14. art. 1. Ferrar. 1. contra Gent. cap. 44. Henric. quodlib. 11. q. 3. Scot. in 1. dist. 3. qu. 7. ergo etiam apprehensio efficiet judicium. Totus discursus patet, nec facilè erat assignare diversam rationem in uno, atque in alio.

D. Thom. Cajet. Ferrar. Henric. Scotus.

Probatur assertio quoad secundam partem. Secunda pars ex hac probatione confirmata relinquitur: si enim apprehensiones præmissarum sunt causæ proximè effectivæ illarum assensus, cur apprehensio conclusionis id nô habeat respectu sui assensus? Addidi tamen, esse causam minus principalem, quia principaliores sunt ipsi præmissarum assensus. Non adversatur primæ parti hujus conclusionis Aristoteles 2. Physic. c. 3. cum docet, sumptiones, seu ut vocat, hypotheses esse causam materialem scientiæ, id enim dixit ratione terminorum, ex quibus constant præmissæ apprehensæ, ut docet: nam ex iisdem tanquam ex materia componitur apprehensio scientificæ conclusionis. Deinde non est incommodum eas præmissas, & esse materiam, prout super illas cadit assensus, & efficiens, ut assensum producunt, utranque enim hanc rationem tribuimus objecto sensitivæ cognitionis.

Apprehẽsio conclusionis quã causalitatem habeat. *Arist.*

An præmissæ apprehensæ causare scientiam possint. Major dubitatio est circa eandem partem, an possint apprehensiones præmissarum, sine judiciis esse proxima causa conclusionis, quæ sit verus actus scientificus, & discursivus. Affirmant aliqui recentiores. Primò, quia præmissæ apprehensæ apparent intellectui veræ, & necessariæ, ergo sunt motivum sufficiens assentiendi conclusioni: consequentia est bona, quia ubi primum apparent veræ præmissæ, resultat in conclusione scibilitas apta terminare assensum scientificum. Antecedens probatur, prius est præmissas apparere veras quam judicari ab intellectu, idcircò enim judicantur, quia veræ videntur, ergo sola apprehensione offeruntur jam ut veræ. Secundo non minus relucet veritas præmissarum in earum apprehẽsione, quã in simplici recordatione assensuum, est enim apprehensio expressior, & distinctior cognitio, sed recordatio sufficit, ut supra concessimus, ergo & apprehensio. Tertio ex sola finis apprehensione moveri potest voluntas ad appetenda media fini congruentia, nulla quippe in eo apparet repugnantia: ergo intellectus eliciet judicium conclusionis ex præmissarum apprehensione.

1. Sententia affirmans probatur 1.

2.

3.

Opposita sent. est omnino vera. Opposita sententia est omninò vera, & consentanea iis, quæ diximus in doctrina discursus, ubi ostensum est notitiam antecedentẽ in discursu debere esse judicativam. Præterea vel apprehensio est solius enuntiabilis, ea scilicet, quæ ad judicium præsupponitur, vel est apprehensio quod enunciabile sit verum. Prima non sufficit, quoniam intellectus non redditur certus de veritate conclusionis, nisi jam certus sit de veritate præmissarum, sed de earum veritate non est certus per puram apprehensionem, quoniam hæc de se est indifferens ad verum vel falsum judicium, nec intellectus per illam dicitur cognoscere veritatem objecti, ut clarum est: deinde, ut intellectus sciat conclusionem, debet magis scire præmissas, ut docuit Aristoteles in hoc capite, sed per solam apprehensionem minus cognoscit præmissas, quam conclusionem per judicium, ergo &c. Secunda apprehensio minus est ad rem, nec de illa disputant autores, nam ejus objectum non est illud enuntiabile, ex quo infertur conclusio, sed aliud. Verbi gratia hæc conclusio, homo est discursivus, infertur ex hac, animal rationale est discursivum. Objectum vero illius apprehensionis est, animal rationale est discursivum, est verum. At neque hanc sufficere ita probatur. Noster intellectus idcircò format judicia, quia per simplicem repræsentationẽ ob suam imperfectionem de objecti veritate non certificatur in quo maximè deficit ab intellectu angelico, sed hæc secundi objecti cognitio adhuc est apprehensiva, ut supponimus, ergo quemadmodum per priorem intellectus non reddebatur certus, quod res esset, ita certus non fiet per posteriorem, quod verum sit eam esse.

Probatur efficaciter. Confirmatio. *Arist.* Amplius confirmatur.

Ad primã probationem alterius partis negãdum est in plura apprehẽsione de qua objectio procedit apparere præmissas veras. Ad probationem similiter negandum est prius esse præmissas apparere veras, id est cognosci ut veras ab intellectu, quam judicari: nam per ipsum actum judicandi primo cognoscuntur, nec intellectus eas judicat, quia percipit esse veras, sed quia proponunt objectum verum, quemadmodum oculus non cognoscit album, quia per speciem prius cognoscit esse suum objectum, sed quia species objectum proponit. Si verò eadem ratio procedat de secunda apprehensione, ubi formaliter cognoscuntur præmissæ veræ, tunc negandum est sufficere eam veritatem, ut patet ex postrema ratione nostræ sententiæ. Ad secundum negandum est antecedẽs, nam memoria repræsentat judicia præmissarum, per quæ intellectus determinatus fuit à veritate complexa ad judicandam conclusionem, apprehensio autem nihil tale refert. Ad tertium negandum est cum Cajetano 1. 2. quæst. 8. artic. 3. voluntatem excitari ad electionem mediorum, nisi ex amore finis, ex quo

Prima adversæ partis probatio solvitur.

2. Probatio.

3. Probatio. *Cajet.*

quo solo resultat appetibilitas in mediis,

ARTICVLVS III.

EXPENDITVR SECVNDA DEmonstrationis definitio.

1. Demonstrationis definitio. *Arist.* QVoniam instrumenta tunc accommodata sunt, cum ad finem, propter quem instituuntur, inserviunt, solet eorum materia autore Philosopho 2. Physic. c. 9. ex fine colligi: hinc ferram quia ad scindendum comparatur, ex ferro conficimus. Hanc methodū sequutus Aristoteles hoc loco ex priori definitione demonstrationis cōtinente finalē causam, hanc colligit ex materia. Demōstratio est syllogismus cōstans ex veris, primis, & immediatis, prioribus, notioribus, causisq; conclusionis. In ea tamē duo vitia comitti videntur. Primum, inutilis aliquarum partiū idem continentium geminatio. Secundum, aliarum falsa additio. Probatur primum: nam prima, & immediata idem prorsus sunt, similiter priora, & notiora, imo prima, & priora non videntur distingui: omnis enim propositio, quę est prima, est causa alicujus conclusionis, atque adeo prior illa, deinde nihil est prius, & notius respectu alterius, quin illius causa sit: superflua igitur est illa pars (causisque conclusionis.)

Adversus definitionem object. 1.

2. Secundum ita probatur, demonstratio, in qua secunda passio per primam demonstratur, est propter quid, & tamē præmissæ probantur à priori per definitionem subjecti: ergo non est necessarium, demonstrationem constare ex immediatis. 3. Tertium nec ex notioribus natura: etenim ut demonstratio nobis scientiam pariat, debet procedere ex notioribus nobis, alioqui non poterunt nobis viam munire ad ignota, quæ nobis notiora non sunt, sed non sunt eadem nobis, & natura notiora, ut hoc cap. & 1. Physic. c. 1. docuit Aristotel. ergo si demonstratio ex notioribus nobis procedit, non potest simul esse ex notioribus natura, quod Philosophus vult, ut in fine capitis se explicat. *Arist.*

4. Quartum, non est necessarium præmissas continere causam, quoniam demonstratio est de connexionibus sempiternis, sed hæ antecedunt omnem causam: nequeunt igitur per causam ostendi.

Definitio approbatur. Constat nihilominus definitio omnium interpretum judicio, licet non ab omnib. eodem modo explicetur. Nobis videtur ferè omnes illius partes significare formalitates diversas: tres tamen esse omninò necessarias, sub quibus reliquæ intelligi possent: quæ majoris claritatis gratia expressæ sunt. Primum ostenditur percurrendo singulas partes. Demonstratio est syllogismus constans ex veris, id est, immutabiliter veris, primis, & immediatis, id est, vacantibus medio à priori formaliter, aut virtualiter, ut postea dicemus: sumimus vero has duas loco unius, quia non probamus eorū interpretationem, qui fingunt (prima) significare negationem prioris propositionis: (immediata) negationem medii, quasi propositio non dicatur habere priorem, nisi quando illa prior est medium: voluit ergo Philosophus apponere verbum (immediatis) ut ostenderet illud (primis) sumi negativè, & distingui à prioribus, quod significat relationem antecedentiæ in essendo, & cognoscendo respectu conclusionis. Notioribus, id est magis notis conclusione: causis, id est habentibus vim, seu relationem causæ respectu ejusdem conclusionis. sed quoniam multæ ex his formalitatibus sunt necessario connexæ inter se, ideo diximus posse tribus tantū particulis commode explicari, eæ sunt, veris, immediatis, causisq; conclusionis: nam propositio, quæ est vera, & immediata, est prima, & quæ continet causam conclusionis, est prior, & notior, quam illa: quod eo magis placet, quia Aristoteles easdem particulas eodem ordine explicavit; & quanvis explicatè declaraverit illas duas (prioribus, & notioribus) eas tamen dixit sequi per se ex tertia, hoc est, causis: nam propositio quæ continet causam conclusionis, necessario est illa prior, & notior: non fecit tamen inutiliter Aristoteles, dum earum speciatim meminit, quia solemnis, & controversa est hæc conditio præmissarum, quod sint notiores conclusione.

In D.Tho. Opusc. 48. tract. de syllog. demonst. cap. 3.

Definitio per omnes sui partes explicatur.

Primum objectum solvitur. 4. Quibus explicatis nullum est in definitione vitium, non primum, quia etsi aliquæ particulæ necessario sunt connexæ, ponuntur tamen gratia explicationis. Ad singula igitur dicimus, Prima, & immediata non esse duas partes, sed unā: Prima vero, & priora licet semper conjungantur, differunt formaliter, ut dictum est: negamus tamen cum Scoto hoc loco q. 11. omnem propositionem primam esse simul priorem respectu alicujus conclusionis, nam si demonstrare velis, animam esse immortalem, & assumas hoc principium, omne totum est majus sua parte, erit quidem illud primum, cum medio careat: non autem prius, quia non habet ordinem ad dictam conclusionem. Nec opponas propositionem habere comparari respectu ejusdem conclusionis, & ut primam, & ut priorem: at illud principium respectu dictæ conclusionis, ut non est prius, ita neq; esse primum: falso quippe assumes principiū dici primum respectu conclusionis: nā prius quo dicit relationem, sumitur comparatione alicujus cōclusionis: primum autem dicit negationem, quare ad nullam propositionem comparari debet. Ad id, quod opponitur, semper priora, & notio-

Præoccupatio.

& notiora esse causas totum concedimus: satis enim erat in rigore particula, causis, sed major explicatio, & solemnis ea de re contentio cæteras poposcit.

Secundū objectum solvitur.

Secundo vitio minus laborat definitio, & quod attinet ad primam partem constat ex textu præmissas esse debere indemonstrabiles, aut formaliter, cujusmodi sunt prima principia, aut virtute, propositiones per principia demonstratæ, cujusmodi est, quæ adducitur in instantiam, sumenda enim est jam demonstrata per illud principium, ut causet scientiam propter quid. Docuit hoc Arist. 1. Top. c. 1. definiens demonstrationem, sic enim ait: Demonstratio est syllogismus constans ex primis, veris, vel ex iis, quæ per prima, & vera suæ cognitionis initium accipiunt. Ad secundam respondemus demonstrationem procedere ex notioribus natura, quatenus illa dicuntur notiora natura, à quibus alia pendet, quoad exactam sui cognitionem, ut pendet conclusio à præmissis. Item ex notioribus nobis non ordine inventionis, sed accuratæ doctrinæ, secundum quam ea sunt nobis notiora, sine quibus alterius exacta cognitio haberi non potest.

Arist.

Philosophi locus explanatur.

Nec Aristoteles inficiatur eadem esse natura, & nobis notiora ordine doctrinæ, quæ à causis progreditur ad effecta, sed ordine inventionis, in quo notiora nobis sunt effecta, quā causæ, conclusiones, quam præmissæ. Illud etiam adnotandum: Aristotelem non idcircò dixisse præmissas esse notiores conclusione, ut universalia notiora sunt singularibus, quia crediderit præmissas constare terminis universalioribus, quam conclusionem, sunt enim in utrisq; iidem termini: sed hoc attulit loco exempli, quasi dicat, quemadmodum cognitio minus universalium pendet à notitia magis universaliū, ita assensus conclusionis pendet ab assensu præmissarum. Verum non satis expensa est hæc pars definitionis: quare antequam ad tertiam probationem quæstione sequente solvendam accedamus, uberius explicanda est.

ARTICVLVS VI.

NON VIDERI PRAEMISSAS ESse notiores conclusione.

Arist.

Impugnatur pronūciatū philosophi mul[t]ipliciter.

ARistoteles probavit præmissas esse notiores illo axiomate, propter quod unū quodque tale, & illud magis: sed hoc mille patitur instantias: nam homo dicitur candidus propter candorē: intellectivus propter animam: risibilis propter animal rationale, nec tamen candor est magis cādidus, anima magis intellectiva, vel animal rationale magis risibile. Si occurras ad veritatem pronūciati requiri, ut illud, in quo fit cōparatio, utrique competat extremo, quod deficit in primo exemplo, candor enim nō est candidus: item ut suscipiat magis, & minus, quod deest secundo, nam intellectivum non est capax intensionis, & remissionis. Deniq; ut non sit eadem met forma in utroque, in quo tertiū peccat, siquidem idem risibile est in animali rationali, & in homine. Si, inquam, ita occurras, non satisfacies primo, & secundo exemplo, non primo, quia notitia conclusionis non convenit principiis, cum horum notitia non sit discursiva, ut notitia conclusionis: non secundo, quoniā certitudo non suscipit magis, & minus. Deniq; demus rectè assignari eas moderationes, nonne ferrum calidum, ut 8. dicitur calidum propter ignem, quin ignis magis sit calidus? & Alexander est brevis staturæ, quia ejus pater Philippus est brevis staturæ, quin opus sit brevioris staturæ esse Philippum, quam Alexandrum? minimè igitur constat Philosophi ratio.

Responsio pro Philosopho oppugnatur.

Impugnatur 2. arg.

Secundo, si principia essent notiora conclusione, ex eo proveniret, quia sunt ejus causa æquivoca, sed hoc neque est universale, nec si esset, sufficeret. Primum patet in principiis virtute solum indemonstrabilibus, sunt enim corū notitiæ discursivæ non minus, quā notitia cōclusionis, & consequēter ejusdē rationis, quod repugnat rationi causæ æquivocæ. Secundum probatur. Calor est causa æquivoca ignis, habitus sui actus, phantasma speciei intelligibilis, semē plantæ, vel animalis, quæ omnes causæ multò inferiores sunt suis effectibus. Dices cas instātias esse in causis æquivocis instrumētalibus: præmissas autem esse causas principales, etsi partiales, quæ semper sūt nobiliores effectibus. Verū falsam esse hanc solutionē probare possumus: primo ex D. Thoma 1. p. q. 56. art. 1. Cajet. ib. q. 14. art 1. Ferrar. 1. contra Gent. cap. 44. quatenus docent species impressas esse instrumenta potentiarum in productione cognitionis, ut calor est ignis: videtur autem esse potior ratio de assensibus: nam species dicuntur instrumenta, quia pendent à potentia, quoad suum esse, & quoad productionem cognitionis, sed assensus præmissarum nō solum his modis dependent, verum etiam sunt operationes requirentes actualem influxum intellectus, sunt igitur illius instrumenta. Secundo, instrumenti proprium est causam principalem ad plures actus indifferentem ad unum certum determinare: sic calor determinat ignem ad producendum calorem, siccitas ad siccitatem, sed assensus præmissarum determinant ad certam conclusionem intellectum pluribus inferendis idoneum, sunt igitur instrumenta. Tertio, communis autorum vox, quam nos etiam usurpavimus, est modos differendi, & specialiter demonstrationem, esse instrumenta

Quædam arg. solutio improbatur.

D. Thom. *Cajet.* *Ferrar.*

Augetur 2. vis propositi argum.

Augetur 3. autoritate.

intel-

intellectus arte Dialecticæ fabricata.

3. Argum. Tertio, præmissæ sunt causæ naturales necessario influentes in conclusionem: ergo possunt illi impertiri totam suam nobilitatem, & certitudinem: potest igitur conclusio esse æque nota atque præmissæ, imo & notior, si hæc ratio quicquam valet: nã quo effectus habet plures causas æque perfectas eo est perfectior, sed ad conclusionem concurrũt plures causæ ęque perfectæ, quam ad præmissas, ergo erit notior. Major, & consequentia patent. Minor probatur: ad præmissas concurrit solum intellectus lumen, in conclusionem verò præter hoc influunt etiam assensus antecedentes: & confirmatur, nam perfectior notitia oritur ex applicatione potentiæ, at potentia se magis applicare potest ad notitiam conclusionis, quã ad præcedentes, vel libere, juxta aliquorum sententiã, vel juxta veram, eo quod non sit impedita, distractave aliis operationibus.

4. Argum. Quartò si conclusio semper sit minus nota, sive certa quã præmissæ, si multæ conclusiones seriatim deducantur ex iisdẽ principiis, devenietur tandem ad aliquam, in qua nulla sit certitudo: consequens autem est omninò falsum, cum certitudo sit de ratione scientiæ. Illatio [illegible] in hunc modum, certitudo præmissarum [illegible], ergo si quo plures conclusiones in[illegible]tur, eo certitudo est major, tot possunt inferri, ut nulla sit, nam finitum per detractionẽ tandem exhauritur, & patet hoc exemplo, de [illegible] corpus album ut 8. infra, quod producantur alia semper minus alba, dandum erit necessario aliquod, in quo nulla insit albedo.

ARTICVLVS. V.

ESSE REVERA PRAEMISSAS conclusione notiores.

Quot modis præmissæ notiores sint conclusione. Hæc comparatio præmissarum ad conclusionem intelligi potest, vel secundũ essentialem rationem notitiæ præcise sumptæ, vel secundum illas quatuor conditiones, quas in superiori quęstione in scientia esse diximus. Primo modo erit sensus, magis participare de notitia præmissas, quam cõclusionẽ. Secundo præmissas cognosci notitia intensiore, veriore, certiore, atq; evidentiore, & utrumq; sensus in idem recidit, si à secũdo tollas primam conditionem, quæ omninò est accidẽtaria scientiæ, & nõ potest esse major in imperfectiore notitia: potest enim aliquis majorẽ adhibere conatum ad producendam opinionem, quam scientiam: quo in eventu opinio natura sua deterior, erit intensior. Hac igitur omissa, idem est comparare notitias secundum cæteras conditiones, atque secundum proprias essentias: nam prædictæ conditiones earum essentias ingrediuntur, dummodo veritatem nõ accipias formaliter pro relatione secundũ esse conformitatis cum objecto (hæc enim est affectio scientiæ) sed pro adæquatione fundamentali, & transcendentali ad idem objectum. Ad tollendam tamen hanc æquivocationem, autores solam hanc collationem exponere solent in certitudine, & evidentia. Quare idem est præmissas esse notiores conclusione, atque esse certiores, & evidentiores. Hæc de sensu quæstionis.

Ad illius solutionem vidẽdum est, utrũ notitia penes has conclusiones suscipiat magis, & minus. Dupliciter autẽ dici potest forma magis, & minus suscipere. Primo proprie secundum plures gradus ejusdem formæ, sic dicitur magis album, quod plures habet gradus albedinis, quam aliud. Secundo impropriè penes perfectionem specificam, quo modo dicimus, Angelum esse magis spiritualem, quam animã nostram: & voluntatem magis liberam, quam intellectum: hac acceptione utitur Arist. 4. Metaph. ca. 4. & in Prædicamentis c. 7. ut declarat Fonseca, & Toletus: ille primo, hic secundo loco. Ad intensionem primo modo requiruntur in forma plures partes graduales, & in ea nunquam fit comparatio, nisi inter eandem speciẽ formæ, id est, inter duo alba, aut frigida: Ad intentionem secũdo modo sufficit major perfectio naturæ, unde in ea nunquam comparantur nisi diversæ species, quia, ut est probabilior sententia, omnia individua ejusdem speciei in essentiali perfectione sunt æqualia. Quando Aristoteles dixit præmissas esse magis notas, cõclusionem minus, non accepit hæc primo, sed secundo modo: & quia certitudo, atque evidẽtia non habent per se gradus: & quia differunt specie in principiis, & in conclusione: secundo autem modo suscipere magis, & minus, sic declarari potest.

Intẽsio duplex, una in gradu, altera in specie.

Arist. P. Fonsec. Tol.

Arist.

Evidentia, quæ ut diximus, certitudinem antecedit, est veritatis manifestatio, quæ fit in intellectu ad eum ferè modum, quo in visu objectum manifestatur a lumine. Quemadmodum enim secundum proportionem luminis, & objecti melius illustratur unum, quam aliud, vel quia est propinquius lumini, vel quia capacius majoris illuminationis: ita lumen intellectuale, cum perfectius illustrat objectum, & illius veritatem manifestius aperit, majori cum evidentia efficit illud percipi ab intellectu. & quoniam principia lumini intellectuali viciniora sunt, quam conclusiones, illa enim immediatè illustrantur, hæc mediante scientifico discursu, & medio fit necessario, ut principiorũ evidentia major sit, quam conclusionum, & rursum tũ conclusiones eò minus de hoc lumine, & evidentia participent, quo longius à principiis removentur: quomodo res eò minus lucis acci-

Principiorũ evidẽtia major est quam conclusionis.

accipiunt, quo magis à Sole recedent. Ex hoc facile colligitur, certitudinem etiam suscipere magis, & minus. Nam causa quò perfectior est, eò perfectiorem edit effectum: evidentia est causa certitudinis, ergo quādo accrescit, augebit pariter certitudinem. Prçterea certitudo est firma adhæsio ad objectum sine periculo errandi: sed hæc adhæsio, tantò firmior est, quantò manifestius intellectus videt rem ita esse, igitur certitudo suscipit etiam magis, & minus.

Certitudinem susci-pere magis & min⁹ probatur.

Rogabis uberioris doctrinæ causa, num idē dicendum sit de veritate? negat, D Thom. quæstione prima de veritate articul. 9. Ferrariens. primo contra Gentes capite decimo tertio in fine, & ratio est manifesta: nam veritas est adæquatio cognitionis cum objecto: adæquatio autem consistit in divisibili, si enim cognitio omninò cōformatur rei, vera est: si modo aliquo difformatur, simpliciter falsa: igitur veritas incapax est intensionis. Dicendum tamen in eodem sensu, veritatem suscipere magis, & minus, ut expresse docet Aristoteles in quarto Metaphysic. capite quarto, & sequuntur omnes Paripatetici: quamvis nullum admittat consortium falsitatis, tamen ratione objecti ea propositio dicitur verior, cuius objectum est immutabilius, & magis necessarium: cum enim veritas fundetur in eo, quod res sit, quo esse rei fuerit firmius, eo veritas propositionis erit præstantior, exempli causa, hæc, Deus est, dicitur verior, quam illa, Petrus sedet, quia verius & firmius est esse Dei, quam Petri sedentis. Eadem consideratione dixit Aristoteles loco citato, magis falsum esse, mille esse æqualia uni quàm duo, quia impossibilius est mille, quàm duo esse uni æqualia, licet in neutro reperiatur aliquid veritatis. Ita satisfactum est rationi, quæ solum probat, veritatem non suscipere magis, & minus primo modo, quod etiam intendit Divus Thomas, & Ferrariens.

D. Thom. sententia veritatem non susci-pere ma-gis & min⁹. *D. Thom.* *Ferrarien.* Quo sensu veritas suscipiat magis, & minus. *Arist.* *D. Thom.* *Ferrarien.*

His ita explicatis prima quorundam sententia fuit, Aristotelē voluisse præmissas esse notiores conclusione, antequam inferatur, post illationem verò nihil esse incommodi, si omnia æquè nota sint. Nisi de omnib⁹ prçmissis loquamur, à veritate prorsus aberrant: ostēdimus enim, prima principia ex se majori evidētia, certitudineque cognosci, quam conclusiones; quare non modo ante, sed etiam post illationem conclusionem sunt notiora. Unde secunda aliorum sententia est, principia formaliter indemonstrabilia esse perpetuo notiora: at indemonstrabilia virtute, solum ante illationem id habere, postea nō esse incommodū æqualia esse conclusioni. Ratio est, quia certitudo, evidentia principiorum formaliter indemonstrabilium est diversæ rationis à certitudine & evidentia conclusionum, & natura sua præstātior. Quare quantuncunq; hæc accrescant, nūquam poterunt æquare principia. Certitudo autem, & evidentia propositionis jam demonstratæ sunt eiusdem rationis cum qualibet alia conclusione, cum omnes sunt mediatæ, & habitæ per discursum: poterunt igitur aliquando præmissæ esse æquales conclusioni, quod Aristo. significavit, cum in fine huius capitis dixit, principia, vel omnia, vel aliqua esse notiora conclusione.

1. Sentētia docet præ-missas ante illationem tantum es-se notio-res. Probatur ratione.

Sit nihilominus hæc conclusio: Omnes præmissæ tam formaliter, quā virtute indemōstrabiles perpetuo sunt magis notç, quā conclusio, sumendo (magis) improprie, ut dicit majorem perfectionem. Hæc videtur esse mens omnium interpretum Aristot. dum absolute pronuntiant præmissas esse notiores. At 1. pars concl. sæpè probata est: nam lumen, quo percipiuntur principia, esse multo excellētius, & similius Angelico, quod omnia sine discursu percipit. Secunda verò probatur primo, notitia præmissarum semper est diversa specie à notitia conclusionis, quamvis utraque sit discursiva, habentur enim per media specie diversa: deinde notitia præmissarum est causa conclusionis, ergo est ea nobilior: nam duæ species nunquam sunt æqualis perfectionis, ut colligunt omnes ex Arist. 7. Metaph. si vero aliqua excedere debet, justius est notitiam præmissarum id habere, cum sit per se causa conclusionis. Secundo quotiescunque duo ita se habent, ut unum pēdeat ab alio in fieri, & conservari, illud, à quo aliud pendet, est nobilius, sed ita pendet omnis conclusio à prçmissis etiam demonstratis, ergo semper hæ sunt nobiliores. Majorem suppono ex Physica, & D. Thom. 1. part. q. 105. art. 1. Minorem probabimus in 6. cap. ubi ostendetur, actum scientificum neq; in prima productione, neq; in reproductione, quç ratione illius se habet ut conservatio, dari posse sine medio demonstrativo, contento in præmissis.

Prima conclusio pro decisione quæst. *Arist.* *D. Thom.*

Opposita ratio solum probat præmissas demonstratas minus excedere cōclusionem, quā tum secus principia indemonstrabilia, eo quod cōveniūt in eadem ratione generica discursus, quod nos minime inficiamur, sufficit enim nostro instituto, præmissas esse natura nobiliores, certiores, atque evidentiores. Quidam profundius speculantes inveniunt in intellectu duo tantum lumina, quoad præsens institutum, alioqui tria ponere non recusabunt: unum simplicius, & clarius, inserviens secundæ operationi, alterum inserviens tertiæ: per primum cognoscuntur omnia principia formaliter indemonstrabilia, per secundum omnes conclusiones, hæc

Fundamē[illegible] opinio[illegible] dilu[illegible]

hæc lumina volunt esse duas species infimas, & ita majorem claritatem principiorum, respectu conclusionum esse secundum excessum essentialem: excessum verò unius conclusionis super aliam esse secundum magis, & minus intra eandem speciem.

Cõfutatur

Verùm in hac speculatione, præter verba, nihil esse videtur, nam lumen intellectus nihil est ab ipso diversum: cum autem ipse unius tãtùm speciei sit, non potest lumen esse diversarum specierum. Quod si appellent diversa lumina, diversas rationes tendendi in objecta, tunc, etsi verum est, lumen, per quod intellectus principiis assentitur, esse magis diversum à luminibus seu rationibus, per quas assentitur conclusionibus, quam ipsæ sint inter se: nihilominus falsum est hæc, omnia conclusionũ lumina esse eiusdem speciei, cum tot sint rationes assentiendi specie diversæ, quot sunt propositiones, ut postea demonstrandum est.

Aristotelis locus explicatur. *Arist. D. Thom. Alb. Mag.*

Aristoteles loco citato solum significat, ut exponunt D. Thom. ibi, & Albertus Magnus tract. 2. c. 6. alia principia tã clara esse, ut nulla egeant probatione, alia verò indigere aliqua ostensione, in quo similia sunt aliquo modo cõclusioni: ut enim hæc non scitur, nisi demonstretur: ita illa non penetrantur, nisi probentur, quamvis alioqui in eo differãt: quod principia à posteriori confirmantur: conclusiones verò demonstrantur à priori. Sanè quicunq; sit illius loci sensus, non favet autoribus secundæ sententiæ: loquitur enim ibi Aristoteles de principiis formaliter indemonstrabilibus.

ARTICVLVS VI.

DILVVNTVR ARGVMENTA PROposita in quarto articulo.

Axioma Philosophi tripliei conditione limitatur. *Arist. D. Thom. Capreol. Barg. Cajet.*

De axiomate Aristotelis, quod primo argumento oppugnatur, multa docet D. Th. 1. p. q. 87. art 2. ad 3. in 1. d. 12 q. 1 art. 2. de veritate, q. 10. art. 9 ad 3. Capreol in 1. d. 1. q. 1. Barg. q. 3. Cajet. hoc loco. Nobis videtur verissimum, & ex eo probè colligi institutum, si adhibeantur illæ tres conditiones, quæ inter occurrendum assignatæ sunt, quasque Philosophus indicat lib. 2. Metaph. c. 2. ubi eandem repetit Maximam aliquantulũ locupletatam: prima verò sic est intelligẽda, ut id, in quo fit comparatio, competat utrique extremo eodem nomine, eademque ratione saltem analogica, & verbum, est, indicet dependentiam per se à causa. Ex qua declaratione veritas Maximæ conspicua redditur: nam cum unum secundum aliquã formam ita pendet ab alio, ut absq; illo eam habere non possit, & illud ab hoc non dependet, certum est nobiliori modo formam esse in uno quàm in alio, verbi causa, quia Sol, & aër ita sunt lucidi, ut aër per se dependeat â Sole, sine quo lucem habere nequit, Sol verò ab aëre minimè: fit necessariò, ut nobiliore modo sit lumen in Sole, quam in aëre.

Primum argumentur solvitur.

Ad oppugnationem igitur primæ conditionis respondetur, satis esse, si principiis, & conclusioni competat esse nota, esto notitia sit diversarum specierum. Ad oppugnationem secundæ negandum est, certitudinem non suscipere magis, & minus, modo antea explicato, qui in pronunciato est intelligendus. Ad exemplum ferri candentis dic ignem dici magis calidum, quia nobiliori modo continet calorem, ab intrinseco scilicet & independenter à ferro. Ad ultimum, staturam progenitoris esse causam per accidens staturæ filiorum: causam verò per se esse 1. potentiam augmentativam concessam à parente. 2. potentiam generativã ipsius parentis. Contingit tamen frequenter ob rationes in libris de genere propositas, ut malus pusillusque malos procreet atque pusillos.

Quid sit causa univoca, quid æquivoca.

Propter secundum argumentum prælibandum est ex Physica, causam aliam esse univocã, aliam æquivocam: illa est quæ producit effectũ eiusdem speciei secum, ut ignis ignem: hæc est, quæ producit effectum alterius speciei, ut Sol murem: univoca semper est par effectui in nobilitate: æquivoca semper nobilior: ratio prioris est, quia omnia sub eadem specie contenta æqualem continent perfectionem: ratio posterioris, quia causa omnis in se habet effectũ, ut illud edere possit, sed cum non est eiusdem speciei, non habet illud formaliter: habet ergo eminenter, id est, perfectiori modo: atque adeò perfectius est esse causæ, quam effectus producti.

D. Thom. Nõ omnis causa æquivoca instrumentalis ignobilior suo effectu *D. Thom.*

Hæc propositæ divisionis explicatio intelligenda est de causa principali, & totali, ut indicat D. Thomas in 4. d. 1. q. 1. art. 4. quæstiunc. 1. Id ad quartum, nam si extendatur ad causam instrumentalem, falsa est, ut convincunt exẽpla in argumento proposita, & docet D. Thomas loco citato ad 3. non quod omnis causa æquivoca instrumentalis ignobilior sit suo effectu. Est enim intellectus instrumentum animæ in producendo actu virali, quem nobilitate superat: sed quia non oportet esse nobiliorem, unde exeo, quod præmissæ sint instrumenta respectu conclusionis, in neutram partem licet aliquid colligere: nisi præscribatur aliqua regula universalis, qua deprehendatur, quæ instrumenta sint nobiliora, quæ ignobiliora: & simul appareat, in quo genere illorum sint præmissæ. Hanc tradunt recentiores Quãdo instrumentum, & effectus sunt eiusdem ordinis

dinis, id est utrunque est substantia, vel utrunque accipens, spirituale, vel corporale, vivens aut non vivens, & effectus per se pendet ab instrumento, non è contrà, semper instrumentum æquivocum esse nobilius effectu. Prima conditio excludit calorem respectu ignis, & semen respectu plantæ, vel animalis: secunda phantasma comparatione speciei intelligibilis: tertia habitum in ordine actum. Verùm hæc regula nullo nititur principio Philosophico, & eæ moderationes additæ sunt sine causa ad vitanda exempla, quæ oppositum demonstrant.

Quodnam instrumentum æqui-vocum nobilius sit effectu.

Aptius ergo hæc alia tradi potest, illud instrumentum, à quo effectus pendet per se in fieri & conservari est semper effectu nobilius: cuius ratio Philosophica est ea, quam supra attigimus ex D. Thom. quia effectus per se pendens in fieri, & inesse ab instrumento est illi per se subordinatus, at naturaliter non subordinatur, nisi ignobilius nobiliori. Iuxta quam doctrinam ad secundum argumentum concedendum est præmissas esse causas instrumentales, æquivocas, & ex hoc esse nobiliores, quia conclusio ab iis pendet in fieri, & conservari, ut proxima sectione explicatum est: vel juxta regulas recentiorum, quæ in præmissis sunt illæ tres conditiones necessariæ, ut instrumentum nobilitate præstet.

D.Thom.

Solvitur 1. argumen.

Præmissas videri potius concausas quã instrumenta conclusionis.

Nobis tamen minus placet præmissas esse instrumenta intellectus in producēda conclusione, quod tribui potest Scoto in 3. dist. 3. q. 3. & quandoque. Henric. quodlib. 11. qu. 3. quatenus docent speciem non esse instrumentum potentiæ in productione conceptus, sed concausam partialem. Scoti ratio est, quando duo sic influunt in effectum, ut neutrum accipiat vim influendi ab alio, neutrum est instrumentum alterius, sed species, & potentia ita se habent, ergo &c. Major certa videtur ex ipsa ratione instrumenti quæ in hoc consistit, quod res, quæ instrumentum dicitur, subministret in sua actione causæ principali, atque adeò ab ea regatur, & juvetur. Minor probatur, quia vis repræsentandi, secundum quam species concurrit, non est communicata à potentia, sed ab objecto. Idem concludit hæc ratio applicata ad præmissas. Hæ namque influunt in conclusionem, ut sunt objectorum notitiæ certæ, atque evidentes, quas conditiones non habent ab intellectu, sed ab objecto: quare solum pendent ab intellectu, ut à concausa: sicut duo trahētes navim pendent à se mutuo. Est alius sensus, in quo vocari potest instrumentum omnis causa, quæ est inferior alia, qua cum simul agit, in quo præmissæ dici queunt intellectus instrumenta. In eodem vocavit D. Thom. & citati autores species instrumēta intellectus. Illa ve-

Scotus.

Henric.

rò comparatio (sicut calor est ignis) qua utitur D. Thomas illa quæst. 56. adducitur loco exempli, quod vero additur, assensus pendere magis ab intellectu, quam species, solum probat pendere magis in esse, quia egent continuo influxu, non autem in operari. Ad secundam probationem dicendum est, etiam causas principales determinare alias ad certam actionis speciem, nam homo determinat solem ad producendum hominem, equus ad equum. Ad tertium respondetur, in ejusmodi loquutionibus sumi instrumentum in illa impropria significatione.

Autoritas D.Thom. & aliorū nihil efficit.

D.Thom.

Ex his patet secundo argumento rectè ibi occurri, & improbationem nihil concludere, si quidem præmissæ sunt causæ principales. Urgebit tamen aliquis: esto sint principales, non sunt totales: concurrit enim necessario intellectus cum præmissis, at causa æquivoca partialis non est semper nobilior effectu. Quod in eadem materia, in qua versamur, probari potest, species intelligibilis est causa æquivoca principalis partialis conceptus, & eo ignobilior, item conclusio causata à duobus mediis, altero scientifico, altero de fide divina est nobilior utroque seorsim sumpto, est enim evidentior medio fidei, certior scientifico, ut concludunt omnes ii, qui talem mixtionem agnoscunt. Dicendum nihilominus videtur omnem causam æquivocã principalem: quamvis partialē esse nobiliorem effectu, secundum id, quod illi impetitur, quod patet in eodem exemplo hac in re difficilimo. Etenim medium de fide semper est nobilius dicto effectu, penes certitudinem, quam illi cõmunicat, & medium scientificum secundum evidentiam, quam tribuit. Nec sine causa hanc comparationē efficimus inter causam, & effectum secundum id, quod à causa accepit, nam effectus non est ignobilior causa, nisi quia illi subjicitur, & ab ea pendet, comparari igitur debet cum causa, secundum quod pendet. At prædictus assensus ab una pendet secundum certitudinem, ab alia secundum evidentiam. Similiter dicendum est, conceptum esse inferiorem specie in vi repræsentandi, quã ab ea sola accipit: est enim hæc vis in specie purior, & diuturnior: quamvis hæc instantia, aliter, & melius solvi possit, dicendo causã debere esse per se, ut sit nobilior, speciem autem non esse ejusmodi, quia conceptus aliquando sequitur, aliquando antecedit speciem, ut patet, cum ex conceptu unius rei elicimus conceptum alterius, ex quo relinquitur species, at causa per se semper antecedit effectum, eumque causat.

An causa æquivoca partialis debeat esse effectu nobilior.

Pars negativa probatur.

Affirmativa pars verior.

Ad tertium dicendum est causas univocas posse impertiri effectis totam suam nobilitatē, æquivocas, quales sunt præmissæ, non posse.

Solvitur argum. 3.

Ad

Ad primam confirmationem negandum est plures causas æquè perfectas efficere nobiliorem effectum, quam pauciores, si subjectum, in quod agunt, sit incapax illius majoris nobilitatis, in præsenti vero objectū conclusionis, quod vicem habet subjecti, esse incapax tantæ illuminationis, quantum recipit principium, ut supra explicatum est, & ideo quanvis intellectus sit idem, & addantur assensus præmissarum, non posse conclusionem evadere nobiliorem. Ad secundam confirmationem respondetur ex applicatione posse provenire perfectionem accidentariam notitiæ, hoc est, intensionem, at nos agimus de essentiali.

4. arg. fit satis. Ad quartum in eorum sententia, qui dicebant lumen præmissarum jam demonstratarum, & conclusionum esse ejusdem speciei: difficilè esset respondere: in nostra tamen sententia, quæ ponit certitudinem conclusionum non minui per detractionem alicujus gradus, ut minueretur albedo corporum, sed per defectum in natura specifica, non est timendum, ne forma deficiat, esto in infinitum procedatur, est enim hæc diminutio similis divisioni in partes proportionales, qua licet in infinitum eatur, nunquam divisum exhauritur. Hac de causa concedi solet inter hominem, & infimam animalis speciem posse Deum producere infinitas semper minus ac minus perfectas: quæ omnes simul cum infima participent naturam animalis.

QUÆSTIO III.

VTRUM DEMONSTRARE LICEAT PER OMNIA CAUSARUM GENERA.

ARTICVLVS PRIMUS.

PROPONITVR DVBITANDI RATIO, & solvitur quæstio quoad causam in communi.

Arist. ETSI Aristoteles tam in definitione scientiæ, quam demonstrationis docuerit scientiam propter quid non comparari, nisi per causam, neutro tamen in loco

Probatur omnem causa posse assumi in demonstratione. satis explicuit, de quo genere causæ loquetur, num de omni, an de aliquo tantum? quod cum æquè difficilè sit explicatu, ac hujus tractationis complemento necessarium, in præsenti suscipimus explanandum. Igitur quod omnis causa in demonstratione sumi possit. ex eo probabis, quia notitia causæ idcirco est necessaria ad perfectam scientiam de effectu comparandam, quoniā ut res perfectè sciatur, debet cognosci, quemadmodum in se est, effectus autem cum ex seipso non sit, sed ex causa, tunc perfectè cognoscitur, quando per causam innotescit, atqui hoc verum est de omni causarum genere, siquidem effectus à quacunque causa per se pendet, ergo quælibet in demonstratione adhiberi potest, quæ doctrina, & confirmatio traditur ab Aristotele sequenti libro capite undecimo, & 2 Physicorum capit. 7. affirmat Physiologum per omnia causarum genera demonstrare. Arist.

Ex alia parte nulla causa videtur ad demonstrandum idonea, nam id, quod demonstratur, est necessaria connexio prædicati cum subjecto conclusionis, sed hæc nullam potest habere causam ex quatuor vulgatis, ergo nequit per ullam demonstrari. Minor suadetur discurrendo per omnes causas, nam effectiva, & finalis cum primo & per se respiciant existentiam effectus nō possunt in eo causare id, quod est simpliciter necessarium existentiamque præcedit, sed connexio de qua habetur scientia est hoc modo necessaria, ut supra ostensum est: ergo, nequit à causa efficiente, & finali dependere, vel per eas demonstrari. Deinde cum eadem connexio sit quidam respectus, vel negatio, non potest habere aliquam formam, vel enim hæc erit interna connexioni, vel externa. Primum est impossibile, quia relatio, & negatio, cum sint adeo tenuis, & nullius entitatis, non possunt componi, aut actuari à forma reali. Secundum non est necessarium, quæ præcisa quacunque ratione extrinseca concipi potest interna connexio terminorum. Denique causa materialis aut est ipsa materia prima, aut subjectum & prædicatū, in quibus connexio inest, at neutra inservire potest ad connexionem demonstrandam, non prima, quia hæc materia est ejusdem rationis in omnibus entibus, ergo non potest esse causa, cur potius cum homine conjungatur risibile, quam hinnibile cum equo, & sic de cæteris: non secunda, quoniam causa, quæ in demonstratione assumitur, est ratio, cur prædicatum conveniat subjecto, sed tamen non potest esse ratio à priori, cur sibi aliquid conveniat, ergo prædicatum, & subjectum conclusionis pro causa materiali in demonstratione adhiberi non possunt. Probatur 1. in efficiente & finali. Probatur 2. in formali. Probatur 3. in materiali.

Sit nihilominus prima assertio. Nulla causa, ex qua effectus per accidens dependet, est apta, ut in demonstratione, de qua nunc agimus, pro medio assumatur. Hæc manifestè sequitur ex hujus. & superioris capitis doctrina, nam propositio, de qua vera scientia comparatur, est simpliciter necessaria & immutabilis, sed causa per accidens est mutabilis, & inepta, 1. Assertio.

ad ne-

Probatur.

ad necessitatem inducendam, ergo non potest propositio demonstranda ab illa pendere, & consequenter nequit per eam demonstrari. Dictum est (in demonstratione, de qua hic agimus) quia in demonstratione Physica assumi poterit causa non ita necessaria, ut statim patebit: nos verò loquimur de illa demonstratione, quæ est instrumentum ad scientiam propter quid, & Logica appellatur.

2. Assertio.

Secunda assertio. In demonstratione connexionis simpliciter necessariæ non licet uti causa, quæ non sit causa essentiæ utriusque, vel alterius extremi. Hæc tradita est cum Divo Thoma, quæst. 1. hujus capit. artic. 3. ibidemque probata, sed majoris confirmationis causa advertendum est, connexionem inter aliqua extrema duplicem esse posse, una est vinculum reale, quo extrema vinciuntur, cujusmodi est unio accidentis cum subjecto, vel materiæ cum forma, altera est identitas, seu indivisio, qua duo ob naturæ similitudinem, vel proportionem se mutuo vendicant, unumque alteri convenit, quæ non potest esse quippiam reale ab extremis diversum, sed vel negatio diversitatis, vel ut arbitratur Soncinnas in 6. Metaphysic. quæst. 19. relatio identitatis fundata in divisione extremorum: cum enim hæc unio sit indissolubilis, nec ab extremis, etiam cum esse desinunt, separetur, sed eodem modo semper consistat, extremaque denominet, planum est, non esse aliquid reale eorum naturis contingenter superadditum. Hinc oritur aliud discrimen inter has connexiones, quod ad præsens institutum maximè conducit, videlicet quod prima connexio habere possit causam immediatam, id est, quæ per se primo sit causa connexionis, & non extremorum, ut in generatione humana contingit, possetque in aliis accidere, si formæ per se consisterent, & à materia minimè dependerent. Secunda verò cum non habeat entitatem, quæ immediatè causalitatem terminet, nequit habere per se aliam causam, nisi eam, quæ causat naturam, & essentiam extremorum, nam ex eo se mutuo vendicant extrema, quia sunt tales naturæ: igitur quod est in causa, ut tales sint, est etiam causa, ut connectantur. Hoc posito manifesta est assertionis confirmatio, nam connexio simpliciter necessaria sequitur ex natura extremorum, aliæ vero dissolubiles immediatè fiunt è suis causis, ergò licet hæ demonstrari possint per id, quod non est causa extremorum, illa tamen non potest. Ex quibus patet responsio ad rationẽ dubitandi quoad primam partem, quæ contendebat, omnem causam esse aptam ad demonstrandum, nec Aristoteles aliud contendit, ut sequentibus articulis exponemus.

Duplex connexio inter extrema.

Discrimẽ inter connexiones.

Confirmatur assertio.

Quo pacto per omnem causam demonstrari possit.

Opponet tamen aliquis adversus hanc assertionem, quando secunda passio demonstratur per primam, datur vera demonstratio, in qua concluditur connexio simpliciter necessaria, & tamen medium non est causa naturæ alicujus extremi, non discursivum verbi causa, nec est causa essentiæ hominis, nec admirativi, cum respectu utriusque sit quippiam extrinsecum, & re ipsa distinctum, ut patet. Respondetur negando minorem quoad utrumque extremum; quia prima passio non est medium per se completum, sed virtute essentialis definitionis, vel ejus causæ per quam demonstrata est de subjecto, quæ est causa essentiæ ejusdem subjecti, verbi causa, discursivum non demonstrat per se affirmativum de homine, sed virtute animalis rationalis, quæ est in causa essentialis hominis, quod superius explicatum est: deinde respectu secundæ passionis est causa materialis extrinseca, quæ est vera causa essentiæ, ut articulo sequenti dicemus.

Dilutio.

Tertia assertio, quæ ex præcedentibus sequitur est, connexionem simpliciter necessariam demonstrari posse à priori per omnem & solam causam essentiæ utriusque, vel alterius extremi, sed quæ causæ ex quatuor vulgatis essentiam causare dicantur, & proinde aptæ sint ad demonstrandum propter quid, quæ solam existentiam efficiant, indeque à rigorosa demonstratione excludantur, est una è difficillimis totius Philosophiæ quæstionibus: quæ licet in Metaphysica proprium locum habeat, & perfectam omnium causarum tractationem, totiusque entis cognitionem præsupponat, aliqua tamen ex parte à nobis hoc loco perstringenda videtur, ut nihil ad absolutam demonstrationis doctrinam desideretur.

3. Assertio.

ARTICVLVS II.

RESPONDETVR QVAESTIONI quoad causam, formalem & materialem.

Causa formalis & materialis duplex est altera interna, altera externa: forma externa est, quæ essentialem rei compositionem ingreditur, cujusmodi sunt omnes formæ Physicæ respectu entis naturalis, ut anima humana, & equina respectu hominis & equi, & differentiæ Metaphysicæ comparatione speciei, veluti rationale, & irrationale comparatione ejusdem hominis, & bruti. Forma externa est ea, quæ licet rem non componat, in eave includatur: illius tamen essentiam determinat, eiq; certam speciem tribuit, hoc enim est proprium munus formæ, ita se habet idea respectu sui effectus, actus comparatione potentiæ, & objectum respectu scientiæ

Causa formalis duplex, interna, & externa.

Materia duplex est, interna, & externa.

tiæ

tiæ, habeant namque potentia, & scientia eam speciem, quam talis actus, & tale objectum deposcunt, quamvis aliquid hanc causalitatem ad finem revocent, sed immerito, cum finis causalitas semper respondeat causalitati agentis, quæ saltem in creatis ad essentiam non pertinet. Pari modo materia interna est illa quæ rei essentiam, tanquam pars componit, ut materia prima constituit omne ens naturale: externa est, quæ, cum alicui formæ subsit, ut potentia suo actui, ab eadem forma transcendentaliter respicitur, quo pacto se habet materia prima ad formam Physicam, substantia ad accidens, & omne subjectum ad suam realem proprietatem, quæ doctrina in Physiologia certa, & communis est.

4. Solutio.

Sit in ordine quarta assertio. Causa formalis, & materialis tam interna, quam externa est causa essentiæ, potestque in demonstratione propter quid pro medio usurpari. Utraq; pars assertionis est communis, & sequitur evidenter ex iis, quæ dicta sunt: nam omne id, quod est causa essentiæ alicujus, est medium accommodatum ad passionem de illa demonstrandã, ut articulo superiori diximus, & ex eo probavimus, quia causa essentiæ extremorum, est etjam causa connexionis, quæ inter illa cernitur, sed omnis causa formalis, & materialis est causa essentiæ, interna quidem, quia est pars essentiæ, totum autem essentialiter pendet ex suis partibus, externa verò quia tribuit rationem specificam, quæ primo, & per se in essentia includitur, vel per modum actus, vel per modum subjecti, igitur omnis ejusmodi causa assumi potest, ut medium in demonstratione propter quid.

...arg. ini... o propo... tum dis... olvitur.

Ad rationem verò, qua hæ causæ à demonstratione excludebantur, respondendũ est, causam materialem, & formalem non dici causas connexionis, quia ipsam immediate constituant aut componant, sed quia illius extremis, ex quibus ipsa necessario resultat, essentiã conferant modo proxime explicato. Nec verũ est, connexionem necessariam posse concipi absque omni causa extrinseca, pendet enim connexio ab essentia extremorum, quæ sine illa causa externa esse, vel perfecte concipi non potest, si perfecta rei scientia est, quæ ex causa habetur, & ita satisfactum est propositæ rationi, quatenus pugnat contra causam formalem, quatenus vero oppugnat materialem, dissolvenda erit concedendo utranque causam materialem commemoratam esse idoneam ad demonstrandum, & improbationi primæ respondendum, ut materia prima sit medium à priori, satis esse, ut sit causa alicujus passionis omnibus entibus communis, est autem materia prima in communi causa magnitudinis, materia vero sublunaris causa corruptionis: Adde materiam primam considerari posse non solum absolutè, quo pacto demonstrat prædictas passiones, sed etiam prout habet diversas capacitates ad formas specie distinctas, alia nãque est capacitas materiæ ad formã humanam, alia ad equinam, & hoc modo posse esse medium demonstrandi speciales passiones, quia sub una capacitate ita est principiũ unius passionis, ut sub eadem non sit principium alterius. Improbationi secundæ causæ materialis concedendum est, nec subjectum, nec prædicatum conclusionis à nobis constitui pro medio demonstrationis, sed causam materialem subjecti vel prædicati, esto sit illis externa, & hanc differre à subjecto, & prædicato.

...arg. dis... olvitur 1. quoad causam ...ternam.

Solvitur 2. idem argu... quoad causam materialem externam.

ARTICVLVS III.

SATISFIT QVAESTIONI QVOAD causam secundam effectivam, & finalem.

Quo pacto ejusmodi causæ quẽadmodum & superiores duæ in demonstratione propter quid adhibeãtur, exponit Arist. in lib. sequenti cap 11. ubi et jam advertit, eandem esse doctrinam quoad præsens institutum, causæ finalis, & efficientis. quia ut idẽ in 2. Physicor. c. 3. asseruit, hæ causæ perpetuo se comitantur, & sibi mutuò causæ sunt, quapropter rem explicat Aristoteles in causa effectiva, & postea eosdem terminos ad finalem traducit. quod nos etiam efficiemus.

Ex Arist. finis, & efficiens sibi mutuo causæ sunt.

Sit igitur quinta assertio. Efficiens creatum est causa connexionis Physicæ, potestque ad illam demonstrandã pro medio adhiberi: hæc est expressa Aristotelis illo cap. 11. sequentis libri & 2. Physicorum, & ubicunque ex causis effectivis naturalibus demonstrationẽ construit construive docet, eandem communi consensu Philosophi omnes recipiunt. Probaturque hac ratione, Connexiones Physicæ non sequũtur naturas, & essentias extremorum absolutè, sed tunc dantur, cum causa naturalis extrema conjuncta producit, ergo causa quæ extrema conjungit, efficit eorum connexionem, sed hujusmodi est efficiens creatum: nam albedo in nive, nigredo in corvo, calores in mense Iulio, & cætera ejusmodi à causa secunda effectiva producuntur, ergo eadem est causa hujus connexionis: & illius demonstrandæ medium esse potest. Confirmatur, hæ connexiones sequuntur, vel saltem supponunt rei existentiã, igitur ea causa quæ existentiam efficit, vel ea supposita extrema conjungit, est causa affectiva talium connexionum, sed hæc est causa secunda, ergo &c. Eædem probationes applican-

5. Assertio.

Probatur 1. assertio.

Confirmatur.

dæ sunt causæ finali, nam qua necessitate effectus pendent ab efficiente, eadem ordinatur in finem. Cæterum quemadmodum hæc objecta non sunt simpliciter, necessaria, sed necessitate quadam naturali, quam vis alterius causæ secundæ, vel primæ auferre potest, ita demonstratio, quæ his causis constat, & scientia, quæ per easdem comparatur, non sunt absolutæ, & perfectæ, sed secundum quid.

6. Assertio.

Sexta assertio. Nulla causa secunda efficiens est causa essentiæ rerum connexionisve simpliciter necessariæ: est communis saltem quoad actus non vitales, asseritur nuncupatim à D. Anselmo in dialogo de veritate cap. 14. Divo Thoma 1. p. q. 1~. art. 3. & 2 contra Gentes cap. 52. à Ferrariens. ibidem. Alberto Magno tractatu 2. de causis cap. 8. Capreolo in 1. dist. 8. qu. 1. art. 1. conclusione 1. Soncin. lib. 5. Metaph. q. 10. aliqui ex eo conclusionem probãt, quia rerum essentiæ sunt æternæ, & præcedunt omnem creatam existentiam, effectio verò omnis causæ secundæ agentis sit temporaria, ad existentiamque terminetur, sed hujus rationis assumptum, quod attinet ad essentias, nec recipitur ab omnibus, nec, si recipiatur, institutum conficit: nam primi etiam agentis effectio temporaria est, & in existentiam tendit & tamen est admodum probabile, rerum essentias à primo efficiente pendere, de quo alibi dicemus. Diximus (quod attinet ad essentias) quia de connexionibus, si Hervæum paucosque antiquiores supra commemoratos excipias, nemo dubitat, quin æternæ dicendæ sint.

D. Ansel. *D. Thom.* *Ferrar.* *Alb. Mag.* *Capreol.* *Soncin.* *Hervæus.*

Vera, & efficax assertionis probatio.

Vera igitur assertionis confirmatio est, essentias rerum non habere necessariam connexionem cum causa secunda efficiente, sed cum sola prima, quare si ab aliqua per se pendent, ea non est secunda, sed prima, antecedens probatur, quia licet aliqui effectus nunc producãtur è causa secunda: id tamen necessarium non est, sed omnes effici possunt à sola prima, ergò eorum dependentia à secunda causa non est absolutè necessaria. Quod vero hinc sequatur essentias non pendere à secundo efficiente, sic ostenditur, ut aliquid dicatur vera essentia sive in actu, sive in potentia, satis est: quod realiter esse possit in rerum natura, quod vocant esse possibile, sed quælibet res dicitur primo, & per se possibilis in ordine ad eam causam, à qua necessariò producenda est, igitur si res omnes solius primi efficientis virtutem necessariò deposcunt, ut sint, ab eo tantum dependere possunt. Major hujus rationis inde constat, quia possibilitas ad essendum aut est ipsa creaturarum essentia, aut inseparabilis ejus proprietas, igitur si aliquid est possibile, veram essentiam habeat, necesse est. Minor probatur, possibilitas est prædicatum essentiæ necessarium, ergò per ordinem ad eam causam, quæ productioni simpliciter necessaria est, ei conveniet.

Ex hac confirmatione sequitur primo id, quod in assertione etiam statuimus, videlicet connexiones necessarias non habere causam secundam efficientem, nam prædictæ connexiones non causantur, ut supra diximus, nisi ab eo. quod est causa essentiæ extremorum: igitur si essentia causam secundam effectricem non habet. nec connexio eam obtinebit: sequitur secundo apud eos, qui opinantur actus vitales à solo Deo fieri non posse, sed necessarium esse concursum causæ secundæ, potentiæ nimirum vitalis, eodem modo loquendum esse de essentia illorum actuum respectu causæ secundæ, ac respectu primæ, siquidem ii actus non sunt possibiles in ordine ad solam primam causam, quamobrem diximus, hanc sextam conclusionem esse communem, quoad actus non vitales.

Actus vitales non posse fieri à solo Deo aliqui autumant.

1. arg. 1. art. posito respondetur.

Ad rationem in primo articulo propositam, quatenus his conclusionibus adversatur, respondendum est causam secundam effectivã, & finalem assumi posse in demonstratione propter quid Physica, & hoc tantum voluisse Aristotelem omnibus locis ibidem commemoratis, non autem in demonstratione Logica, & perfectissima, quæ per actum essentiæ procedit. Quod si opponas efficiens creatum producere re ipsa naturam, & essentiam hominis, eamque cum animali, & risibili conjungere, ergò esse causam essentiæ, & connexionis. Respondet optimè Petrus Fonseca libr. 4. Metaphysic. cap. 2. qu. 4. sect. 6. ad quintum non esse negandum, causam effectivam producere rei essentiam conjunctam cum prædicatis simpliciter necessariis, sed hoc non esse efficere, ut essentia sit talis, seu ut connexio sit necessaria, sed efficere essentiam existentem, & connexionem existentem: quod nos minimè diffitemur: quid de primo efficiente existimandum sit, non potest hoc loco definiri, quin prius ea quæstio pertractetur: in qua num rerum essentiæ, necessariæque illarum connexiones à Deo, ut à causa effectiva pendeant, disceptatur: qui enim affirmativam partem tenuerit, eandem in præsenti quæstione tuebitur: qui negativam, hic etiam necesse est, neget connexiones rerum simpliciter necessarias per efficiens primum à priori demonstrari posse. Verum ea quæstio in secundo Physicorum libro discutietur.

Arist. *Per. Fons.*

EXPLA-

EXPLANATIO CAPITIS III.

DE QVIBVS SIT DEMONSTRATIO,

SVMMA CAPITIS.

PRoponit initio duos errores Philosophorum, deinde sua interposita sententia utrumque confutat. Primus error erat negantium aliquid per demonstrationem cognosci. Secundus affirmantium ex opposito per demonstrationem omnium haberi scientiam, tam conclusionum, quam principiorum. Sententia Aristotelis est inter hos errores media, videlicet, quarundam rerum dari scientiam demonstrativam, aliarum verò minime, quoniam de propositionibus inquit, mediatis scientiam habemus per earum media, de immediatis verò hoc ipso, quod medio vacant, scientiam habere nequimus: prima huius distinctionis parte rejicit primum errorem, Secunda vero secundum ut in commentario explicabitur.

COMMENTARIVS.

Duo errores refellũtur. EXposita demonstrationis natura refellit Aristoteles hoc capite duos veterũ Philosophorum errores, quorum alterum sequuti sunt Pyrrhonici, qui etiã Ephectici, Aporetici, & Sceptici dicebantur, de quibus Gellius lib. 11. Noct. Att c. 1. & Laert. lib 9. in vita Pyrrhonis Heliens. Alterum in vetere Empedocle, ut plerique volunt. Priores omnem scientiam e medio tollebant. Posteriores omnium rerum demonstrativam scientiam obtineri posse affirmabant.

Errandi occasio declaratur. a *Sunt autem quibus*) Quænam his Philosophis errandi occasio fuerit, declarat: nimirũ quod non probe intellexerint tritũ illud pronuntiatum, quo proximo capite usus fuit, Principia scienda esse, si per ea conclusiones sciẽdæ sunt. Nam cum nullam scientiam præter demonstrativam dari arbitrarẽtur: putabãt id sic esse intelligendum, ut oporteret ipsa quoq; principia per scientiã demonstrativam tenere, si per ea cõclusiones essẽt demõstrãdæ.

Veterum fundamenta proponuntur. b *Quorum neutrum*) Superiores Philosophos à verò deflexisse inquit, ac ne indicta causa damnasse eos videatur, ipsorũ argumẽta in mediũ adducit. Priores ita disputabant. Si esset aliqua scientia demonstrativa, Principia scirentur per demõstrationem (siquidem præter hanc scientiam alia non datur) sed principia nequeunt eo modo sciri: ergo scientia demonstrativa nulla est. Minorem suadebãt, quia aut principia quędam demonstrantur per alia, & illa per alia: atque ita in infinitum, aut datur status, ita ut deveniatur ad aliqua principia, quæ jam per alia ostendi nequeant: si detur infinitum progressus, cum infinitum à nullo intellectu creato percipi queat, nulla obtineri poterit demonstrativa scientia de principiis, atque adeo nec de conclusionibus. Si verò datur in principiis status, ea, in quibus cõsistimus, ignota erũt, cũ per alia sciri nequeãt. & scire aliter nõ possint, nisi fortè ex hypothesi: nimirũ si principia quæ sumun-

CAP III.

SVnt a autem quibus propterea quod ipsa quoq; principia scientia tenere oportet nõ videtur esse scientia: sunt etiam, quib. esse quidem videtur, demonstrationes tamen omniũ esse: b quorum neutrũ sanè verum, aut necessarium est. Qui namq; scientiã omninò nõ esse ponunt, ij ascendendum esse in infinitum censent, propterea quod posteriora non sciuntur ob ea priora quorum prima non sunt, rectè quidem dicentes. Fieri enim non potest, ut infinita quisquam pertranseat. Quod si statur, ac principia sunt; hæc incognita dicuntur esse, cum ipsorum non sit demonstratio, quod quidem solum inquiunt esse scire. Quod si fieri non potest, ut prima sciantur, neque fieri posse dicunt, ut ea, quæ post ea sciũtur ex illis, sciatur simpliciter, propriè: sed ex suppositione duntaxat, nempe si illa sint. c At secundi de modo quidem sciendi consentiunt: per demonstrationem n. solum esse sciẽtiam dicunt. Verum omnium demonstrationem esse nihil inquiũt prohibere. Fieri enim potest, ut demonstratio circuli modo versetur, omniaq; mutuo demonstrentur. d Nos autem dicimus: nec omnem sciẽtiam esse demonstrativã: sed eorum, quæ mediis vacant, indemonstrabilẽ esse, quod quidẽ necessarium esse patet. Nam si necessarium est, ut priora sciantur & ex eis quibus conficitur demonstratio: statur autem tandem in hisce, quæ mediis vacant hæc indemonstrabilia necesse est esse. Hoc igitur ita sese habere dicimus & non solum scientiam sed principium scientiæ quoddã esse asserimus, quo terminos ipsos cognoscimus. e Et etiam patere dicim⁹, fieri nõ posse, ut circuli modo demonstratio simpliciter convertatur, si demonstrationẽ ex prioribus oportet ex notiorib. esse. Fieri n. nequit ut iisdem eadem simul priora sint atq; posteriora, nisi altero modo: veluti si alia nostra ex parte alia simpliciter dicantur, quo quidem modo facit inductio notum. Quod si ita sit, non bene est ipsum simpliciter scire definitũ sed est sanè,

duplex

sumuntur, vera, & necessaria esse supponātur, quod non est simpliciter, & absolute scire.

Posterius probat omniū dari scientiam

At secundi) Posteriores hunc in modum argumentabantur: fieri potest, ut sicut conclusio per præmissas demonstratur, sic præmissæ demonstrentur per conclusionem, & ita reciproca seu circulari demonstratione omnia ostendantur: ergo omnium, tam principiorum quam conclusionum est scientia demonstrativa.

Statuitur propria Arist. sent.

d *Nos autem*) Subjicit propriam scientiam inter duos illos errores mediam, videlicet quarundam rerum esse scientiam demonstrativā, aliarum non esse. Etenim licet de propositionibus mediū habentibus possit esse demōstratio, de iis tamen, quæ medio vacant esse non potest. Fatetur aūt Aristoteles, si nomen scientiæ laxiori significatu usurpetur, nimirum pro necessaria, certa, & evidenti cognitione, posse nos tam conclusionis quā principiorum, quæ hic priora appellat, scientiam assequi. Si tamē proprie sumatur, videlicet pro scientia acquisita per demonstrationem, tunc aliter rem habere: quia deveniendum tandem est ad pronūtiata indemonstrabilia, in quibus status sit. Nec enim, inquit, scientia tantum demonstrativa datur, sed principium eius scientię, cui propter evidentiam terminorum assensum exhibemus: hanc autem distinctionem, quia prædicti Philosophi assecuti non sunt, à veritate aberrarunt.

Ostēditur in demonstrationibus propter quid non posse dari circulum primo.

Et etiam patere) Posterius erratum triplici ratione confutat, ostendens non posse dari circulum in demonstrationibus propter quid: nam si daretur, idem esset prius, ac posterius: natura idem notius, & ignotius respectu eiusdem, quod fieri nequit: Consecutio probatur, quia si sumptiones ostendunt conclusionem demonstratione propter quid, oportebit eas priores, ac notiores illa esse, ut constat ex definitione demonstrationis superius tradita. Rursus si utraque sumptio demonstratione propter quid, per conclusionem ostenditur: necesse erit illam utraq; præmissa priorem, & notiorem esse: Quare eadem conclusio erit natura prior & posterior, notior & ignotior præmissis: quod esse non potest, esto fieri queat, ut idem sit notius quoad nos, & natura minus notum: sicuti patet in inductione, ubi singularia sunt nobis sensu notiora prioraque, & natura minus nota, quam universale: quod per illa probatur, & ipsum universale est notius, ac prius natura, quam singularia.

Dubium.

Quod si quis dicat, posse dare reciprocam demonstrationem commota prioritate, ita ut conclusio, quæ per præmissas natura priores, ac notiores demonstrata fuit, postea eadem, ut nobis prior, ac notior easdem in orbem ostendat:

Dilutio.

Occurrit Aristoteles, eiusmodi demonstrationem, cum jam non procedat ex natura prioribus, ac notioribus, non esse demonstrationem (intellige de qua in præsenti agimus) neq; posse gignere scientiam simpliciter, si definitio scientiæ superius recte tradita est, nisi quis dicat aliud dari genus scientiæ simpliciter, quod tamē amittēdū nō est.

f. *Eveniet autē*) Hæc est secunda ratio, qua ostendit non licere in orbem demonstrare, si enim liceret, sequeretur nihil esse aliud demonstrare, quam asserere, si hoc est, hoc est, id est conclusionem esse veram, & necessariam, si ipsa necessaria, & vera sit. Quod patet, quam si ridiculum sequi vero id hunc in modum ostenditur; conclusio est vera, & necessaria, si sumptiones veræ & necessariæ sunt: atqui, ut conceditis sumptiones veræ sunt, & necessariæ, si conclusio vera, & necessaria est (quandoquidem oportet has per illam cognosci) ergo nihil aliud est demonstrare quam

duplex. An altera demōstratio ex hisce, quæ nobis sunt notiora, quæ fit simpliciter, demonstratio non est. ꝭ *Eveniet autem hisce qui dicunt demōstrationem circulo versari, nō solū id, quod nūc est dictum: sed etiam nihil aliud, ut dicant, quā si hoc est, hoc est: hoc verò pacto facile est omnia demonstrare. Atq; patet, idipsum accedere trib. positis terminis. Sive n. per multos sive per paucos redire dicatur, nihil profecto refert: per pauciores autē quam duos. Nam quando cum a sit, est necessario b, & cum sit, est necessarium c: tūc cum a sit necessario c, ipsum erit si igitur cum a sit necesse est b, & cū b sit necesse a: hoc enim erat circulū modo versari. Ponatur a, in loco quo ipsum est c. Dicere igitur, cū b sit a, ipsum esse nihil aliud est quam dicere cum a sit c, ipsum esse. At idē est c, & a. Quare fit, ut hi, qui cēsent orbis modo demonstrationem versari nihil aliud dicāt, quam cum a, sit ea ipsum esse. Hoc vero pacto facile demonstrare est omnia.* g *At vero nec id ipsum fieri potest, nisi in hisce, quæ mutuo se sequuntur, qualia sunt ipsa propria. Demonstratū est igitur prius, uno quidē posito nūquam necessario aliquid aliud esse: uno inquā, aut termino, aut positione una e duobus autem positionib. primis ac minimis fieri posse siquidē & ratiocinari contingit. Si igitur a, & b, & c, mutuo se sequantur: sic tantum fieri potest, ut ostendatur ex sese mutuo cuncta, quæ in prima ratiocinationis figura postulata sunt, ut in libro de syllogismo ostendimus: quo loco etiā patuit, cæteris in figuris aut ratiocinationē hanc non fieri, aut ex hisce quæ sunt sumpta, nō fieri. Ea vero, quæ prædicationem non suscipiunt mutuā, fieri non potest, ut mutuo demonstrentur. Quare cū in demonstrationib. pauca talia sint, constat vanū esse ac impossibile demonstrationem ipsam mutuam esse censere, atque ob id ipsum posse demonstrationem omnium esse.*

quam ostendere conclusionē esse veram, & necessariam, si ipsa est vera, & necessaria. Hoc probat Aristoteles sumptis tribus literis significantibus tres propositiones, ex quibus constet demonstratio: quarum secunda ponatur re vera sequi ex prima, & tertia ex secunda. Deinde hunc in modum argumentatur. Si a est, b est, c est, ergo si a est, c est, quidquid enim sequitur ad consequens, sequitur ad antecedens. Deinde ponatur a loco c, id est, ponatur a sequi, uti vultis ex b: quemadmodum c ex eodem b sequebatur. Tunc sic ulterius argumentatio procedit, si a est, b est, si b est, a est, si a est, a est. Patet igitur nihil aliud effici demonstrando quam ostendere, si hoc est, hoc est.

Tertio. g *At vero nec*) Sequitur tertia ratio, ad quam præsumit Aristoteles ex iis, quæ tradidit libr. 1. Priorum cap. 2[illegible]. ex uno termino aut propositione una nihil colligi necessario, sed opus esse tribus terminis, & duabus propositionibus minimis, hoc est, non paucioribus: ex his enim rectè potest sequi aliud, quia potest ex his componi syllogismus, qui vi formæ colligat. Si verò circulus demonstratione detur, cum demonstratio sit syllogismus, opus erit tribus terminis, & duabus præmissis: sed advertendum præterea est, in omnibus modis, præter quam in Barbara reperiri conclusionem aut negativam, aut particularem. Vnde fit, ut solummodo in Barbara dari possit circulus perfectus: quandoquidem, ex conclusione negativa, non potest probari altera præmissarum, quæ necessario debet esse affirmativa, cùm ex duabus negativis nihil rectè inferatur. Nec item ex conclusione particulari potest ostendi altera præmissarum, quam oportet universalem esse: cùm similiter ex utraque particulari nihil apte colligi possit. Præterea non potest fieri circulus, nisi in terminis reciprocantibus: quia circulus fit, cùm ex conclusione & convertente minoris infertur major. Vniversales verò propositiones affirmativæ non convertuntur in universales, nisi termini sint reciproci. Quare non, nisi posita tali structura, fas erit in orbem demonstrare. His ita constitutis hunc in modum argumentatur Aristoteles, si daretur circulus in demonstrando, is non daretur, nisi in solo primo modo primæ figuræ: nec verò sumptis quibuslibet terminis, sed reciprocantibus duntaxat. sed in aliis etiam figuris, ac modis, & sumptis terminis, qui non reciprocantur, solent demonstrationes fieri: ergo non in omnibus demonstrationibus dari potest circulus, saltem perfectus.

QVÆSTIO I.

VTRVM ADMITTENDA SIT propositio per se nota.

ARTICVLVS I.

EORVM SENTENTIA, QVI NEgant propositiones per se notas, & ideo circulum in demonstratione admittunt.

Duæ Philosophorum sectæ negãtium propositiones per se notas. Diximus in commentario, Philosophos utriusq; sectæ ibi commemoratæ negare propositiones per se notas id est, quæ non per alias sed per se ipsas scirentur. Ex qua positione cùm unū è duobus sequi viderent, scilicet, aut nullius, aut omnium rerum esse scientiam, priores negarunt omnē scientiam, posteriores omnium rerum scientiam concesserunt, ad quod placitum sustinendū admiserunt circulum in demonstratione. Priorum sententia, & per se absurda est, & initio Physicorum abundè confutata, cum posterioribus hic habenda res est: quorum sententia probari ad hūc modum potest. In causis datur perfectus circulus, ergo in demonstrationibus co[n]sequentia est bona, quia demonstratio fit per causas. Antecedens conceditur ab Aristotele secundo Physicorum capit. 3. text 30. 5. Metaphys. cap. 2 text. 2. cùm in his locis dicat, causas mutuò se causare: nam efficiens causat finem, & finis efficiens, materia formam, & forma materiam. Deindè Aristoteles libro sequenti cap. 7. ait, unam definitionem posse demonstrari per aliam, & rursum eandē demonstrare, quod hoc loco inchoavit, materialem demonstrationis definitionem demonstrando per finalem, posseque circulum perficere regrediendo ad finalem ex materiali: & libro sequenti cap. 15. ait demonstrare posse pluviam ex abundantia vaporum, & rursum abundantiam vaporum ex pluvia: secundo verò de Cælo text. 54. ostendit partem Orientalem esse in Cælo dextram, quia ab ea incipit motus, deinde motum esse ab Oriente, quia ea pars est dextra, & text. 50. demōstravit stellas esse immobiles, quia sunt sphæricæ, & postea esse sphæricas, quia sunt immobiles.

2. Quę circulum admittebat probatur 1. Arist. 2. ex Arist.

Tertio. Tertio, Philosophi in investiganda rerū præsertim Physicarum cognitione circulo usi sūt, nam cum effecta primo cognovissent, deinde ex effectis ad causarum cognitionem progressi sunt, rursum cognitis causis per eas demōstrarunt effecta: ergo non modo licet Philosophis circulari probatione uti, sed etiam est utile, ut concedit Albertus Magnus primo Posteriorū tract. 2. & D. Thom. hic. *Alb. Mag. D. Thom.*

Quarto. Deniq; in syllogismis probabilibus dari potest circulus, ergo etiam in demonstrativis. Consequentia valet ex paritate rationis: antecedens admissum videtur ab Aristotele lib. 2. c. 7. ubi reddẽs causam, cur una definitio demonstretur per aliam à qua rursum demonstratur, ait illas probationes esse Dialecticas, non demonstrativas. Ratio idem probat, quia in probabilibus non proceditur ex causa ad effectũ, quare non sequentur ea incõmoda quæ Arist. inferebat.

ARTICVLVS IV.

ADMIRANDAS NECESSARIO propositiones per se notas & excudendum circulum.

Ad circulũ absolutissimum tres debent fieri syllogismi. Vtrumq; docuit, & probavit Aristoteles hoc capite, quod ut amplius explicetur, notandum est circularem demonstrationem esse in qua ægredimur à conclusione ad probandam præmissam, per quã conclusio probatur, ut si probetur terram esse rotundam, quia est gravis, & esse gravem, quia est rotunda. At ut circulus absolutissimus sit, tres debent fieri syllogismi, in quorum primo per duas præmissas probetur conclusio, in secundo probetur major per minorem, & conclusionem, in tertio minor per cõclusionem & majorem. Erit tamen simpliciter circulus ex duobus, quorum secundus per conclusionem primi, & unam præmissam probet alteram: in eo enim sequuntur priora duo incõmoda, quæ Philosophus intulit.

Divisio circularis demõstrationis. Dividitur porrò circularis demõstratio dupliciter, primo in materialem, & formalem: materialis sunt propositiones apprehensivè, & objectivè sumptæ: formalis sunt assensus propositionum. Secundò dividitur in circularem simpliciter, & secundũ quid, illa est, in qua præmissa probantur ex conclusione cognita præcise ex præmissis, hæc, in qua probantur præmissæ per conclusionem aliunde magis cognitam, quam ex præmissis.

1. Conclusio. His positis sit prima conclusio. In demonstratione materiali dari potest perfectus circulus, exempli causa in hac demonstratione, omne animal rationale est discursivum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est discursivus, licet enim ita regredi, omnis homo est discursivus, sed omne animal rationale est homo: ergo omne animal rationale est discursivum: rursum omne discursivum est animal rationale, sed omnis homo est discursivus, ergo omnis homo est animal rationale.

Probatur. Probatur, in materiali demonstratione tam apprehensiva, quam objectiva, non datur verus discursus, ergo non oportet præmissas esse priores, & notiores conclusione, quare non magis refert has, quam illas propositiones poni pro præmissis, non sequuntur enim illa

Arist.

incommoda, quæ Aristoteles inferebat.

2. Conclusio probatur quoad primam partem. Secunda conclusio. In demonstratione formali nullus potest dari circulus, neque simpliciter, neque secundum quid. Primam partem de circulo simpliciter tradunt omnes interpretes: secundum videntur negare: sed meo judicio, tunc non loquuntur de solis judiciis: & ex probationibus patebit. Prima igitur non potest melius probari quam ratione Philosophi, hoc modo exposita. Id, per quod aliud demonstratur, est eo evidentius, & notius, ut proximo capite cõfirmatum est, sed conclusio, ut fuit præcisè demonstrata ex solis præmissis, est inevidentior, & ignotior, ergo si ex illa regrediamur ad probandas præmissas, procedemus ab ignotiori ad notũ contra formam discurrendi. Hæc ratio concludit in omni demonstratione tam Quia, quam propter quid, in omnibus enim verũ est, præmissas esse notiores, & certiores conclusione, & in rebus fidei, ubi obscuritas videtur esse par, in conclusione, & principiis, certitudo æqualis non est.

Probatur quoad 2. p. Secũda pars ita probetur, ut detur imperfectus circulus, debet sumi conclusio ut magis nota, quam ex præcedentibus præmissis, sed impossibile est illud formale judicium, quod illatum fuit, fieri clarius, aut evidentius, ergo non potest assumi ad imperfectum circulum. Major, & consequentia patent: Minor probatur. illud judicium non potest evidẽtius reddi, nisi ex novo medio per discursum, vel ex majori claritate, & penetratione terminorum, sed neutro horum modorum evidentius reddi potest, si namq; diversum medium accedat, constituit aliud objectum formale, atque adeo aliud judicium essentialiter, & realiter à priori distinctum: eadem ratio est de penetratione terminorum, constituit n. objectum actus nõ discursivi, & ita non efficiet, ut illud idem judicium accrescat: sed quoniam posset aliquis molestè contendere, simul cum medio demõstrativo stare aliquã penetrationẽ terminorum ipsius conclusionis, quæ si fiat major, reddet judicium clarius. Probatur secundo eadem pars evidenter ex repugnantia præmissarum: vel enim harum notitia prius habita fuit ex terminis, vel per medium: si primũ, implicat eandẽ notitiam esse conclusionem discursus: migraret enim notitia non discursiva in discursivam si erat habita per mediũ, cum illud necessario sit prius, & diversũ ab eo, quod modo per conclusionem sumitur, non potest idem judicium efficere. Et cõfirmatur in exemplo circuli imperfecti, quod afferri solet, cum per effectum demõstratur causa, & rursum per causam effectus: nam prima notitia effectus, & causæ erat Quia: secunda verò effectus est propter quid, causæ autem est notitia principiorũ: quæ omnes

Probatur 2.

Confirmatur.

mnes specie differunt. Nulla igitur fieri potest circularis demonstratio, in qua procedatur à notitia aliquo modo eadem ad præmissas etiam aliqua ratione easdem. Et quando autores admittunt circulum imperfectum ex conclusione aliqua ratione immutata, loquuntur de materiali conclusione, prout subit diversa judicia, quod nos minimè inficiamur.

3. Concl. Tertia conclusio, ut detur alicujus rei certa, evidensque scientia, necessariò concedendæ sunt propositiones aliquæ per se notæ. Hic fuit scopus Aristoteli propositus in toto capite, & hujus cõclusionis ignoratione ait Philosophos in extremos errores incidisse. Probatur evidenter secunda ratione in textu posita. Si non darentur aliquæ propositiones per se notæ, quæ sumerentur pro antecedente, sed hæ cognoscerentur per conclusionem: sequeretur conclusionem cognosci per se ipsam, nam certitudo conclusionis est à principiis immediatè: remotè verò ab iis, è quibus principia certitudinem habent, sed principia, ut ponitur, accipiunt certitudinem à conclusione, ergò tandem hæc à se ipsa certitudinem accipit. Deinde ut inferatur conclusio scientifica, debere antecedere aliqua notitia certa, & evidens: igitur ante omnem conclusionem, atque adeò ante omnem discursum datur notitia certa alicujus propositionis: hæc ergò erit per se nota.

Probatur 1.

Probatur 2.

ARTICVLVS III.

RESPONDETVR ARGVMENTIS primi articuli.

Ad 1 argu. respondetur. AD primum negatur in causis esse perfectum circulum: nam mutua illa dependentia est in diverso genere causæ, in quo nullum est incommodũ, unum esse prius, & posterius, notius, & ignotius alio. Dices: ergò saltem admittimus imperfectum circulum: respondetur ita esse in demonstratione materiali, non autem in formali: nam cognitio causæ formalis, verbi gr. cum sumitur ad probandum materialem, non est discursiva, sed ex terminis: cum verò eadem formalis demonstratur per materialem, ejus notitia est discursiva. Est tamen advertendum, cum diximus in demonstratione materiali objectivè sumpta dari perfectum circulum, nos loqui de objecto materialiter sumpto: nam de objecto formali assensuum est eadem ratio, atque de assensibus, ut consideranti erit manifestum.

Præoccupatio.

Notandum.

Satisfit 2. argum. *Arist.* Ad secundum cum omnibus locis in eo adductis respondetur, loqui Philosophum de materiali demonstratione, nam definitio, cum sumitur pro principio, cognoscitur ex terminis: cum est cõclusio per discursum, quare non fit regressio ab eadem materia ad eandem. Adde ex Cajetano in secundo loco, nec materialiter dari regressum ab eodem: nam diversi vapores sunt, ex quibus colligitur futura pluvia ab iis, qui futuri probantur ex pluvia. In 2. lib. de Cœlo, quando à conclusionibus regreditur ad probanda principia, solum materialiter sunt conclusiones eædem, nam formaliter sunt judicia diversa, ut posteriori loco ex citatis annotavit D. Thomas.

Cajet.

D. Thom. Ad tertium patet ex probatione secundæ conclusionis diversam esse cognitionem, qua Tertium scitur causa per effectus, & qua assumitur ad argum. demonstrandos effectus, nimirum prima, est diluitur. Quia, & discursiva: secunda ex terminis, ut notitia principii: & hæc mens autorum, qui ibi citantur. Gravior dubitatio videtur quibusdam inesse in quarto argumento, nam Ægidius Romanus, & Apollinaris hoc loco credũt in Topicis syllogismis reperiri posse perfectum circulum, quia probabilia sunt, quæ talia videntur, cum igitur alicui videri possint probabiliores præmissæ, & conclusio, probabitur ab illo conclusio per præmissas, ab hoc ex opposito per conclusionem probabuntur præmissæ. Dicendum tamen est eandem rationẽ esse quoad hoc in Topico, atque in demonstrativo circulo. Enim vero ad rationem discursus exigitur, ut ex notioribus procedatur ad minus nota (alioquin, si omnia æquè nota sint, ut hi autores volunt, nulla erit discurrendi causa, ut non est in Angelo, qui idcirco non discurrit, quia intuendo rem æquè benè percipit principia, atque conclusionem: causam atque effectum) ergo conclusio probabilis minus nota est, quam præmissæ: quare assumi non poterit ad eas per circulum confirmandas.

Aegid. *Apollin.* 4. arg. solutio.

Deinde est ea ratio: qua imperfectus circulus oppugnabatur: quando media sunt diversa, assensus quoque diversi sunt: sed præmissæ per conclusionem probatæ cognoscuntur diverso medio, atque antea, ergo non datur regressio ad eandem notitiam. Deniq; est illa secunda ratio Philosophi: quod scilicet sequatur conclusionem esse veram, quia est vera, quæ ibi habet suum robur. Et per hoc soluta est probatio in quarto argumento adducta: licet enim non sequantur omnia incommoda, quæ in demonstrativa sequuntur tamen præcipua. Ad locum Aristotelis respondemus non dixisse esse rationes probabiles ad evitandum circulum, de quo ibi mentio non erat: sed quia quidditas rei semper præsupponitur per se nota, & perinde se habet probatio unius definitionis per aliam, ac si addatur ratio probabilis. Ad rationẽ vero, quam proximè posuimus respondetur illas notitias eorum autorum confessione esse diversas: & notitiam conclusionis probabiliorem, per quam dicunt demonstrari posse præmissas, non fuisse collectam ex illis, quod erat requisitum ad aliqualem circulum.

Locus Arist. explicatur.

QVA-

QUÆSTIO II.

VTRVM PROPOSITIO PER SE nota probè definiri, ac dividi possit.

ARTICVLVS PRIMVS.

EXPENDITVR DEFINITIO PROpositionis per se nota.

Arist. EXplicans Aristoteles conclusionem præcedentis quæstionis, esse nimirum aliquas propositiones indemonstrabiles, à quibus scientia inchoatur: ita ait: Principium scientiæ quoddam esse asserimus, quo terminos ipsos cognoscimus. Ex quibus verbis posteriores Philosophi, ac Theologi hanc eliciunt propositionis per se notæ definitionem. Propositio per se nota est ex suis tantum terminis cognoscibilis: in qua est diligenter notandum, esse illam particulam exclusivam tantum, quam etsi non omnes formaliter adhibeant, in explicatione tamen definitionis subintelligunt. Vbi autem est hujusmodi particula, requiruntur duæ propositiones veræ: altera positiva, altera negativa, quæ hoc loco erunt.

Definitio propositionis per se notæ.

Propositio per se nota est cognoscibilis ex suis terminis, & non est cognoscibilis per aliud. Vnde effectum est, ut in explicanda hac definitione quidam solum exprimant propositionem affirmativam, supponendo negativam: alii negativam, subintelligendo affirmativam. Priori modo loquutus est Boetius de Hebdomadibus libro. An omne quod est, sit bonum: ubi ait propositionem per se notam esse, ita manifestam, ut quilibet judicet statim eam esse veram, si intelligat, quid significet: quem explicandi modum vehementer probant Scotistæ. Posteriori utuntur frequentius interpretes Aristotelis hoc libro ipsum sequuti ducem: nam indiscriminatim appellat hāc propositionem cognoscibilem ex terminis, & immediatam seu medio vacantem & indemonstrabilē: imò hoc ipso capite, cum proposuit hanc definitionem, dixit se loqui de principio: principium autem definit cap. 2. propositionem medio vacantem, & 8. quæ fieri nequit, ut esse demonstretur, quæ explicationes omnes sunt negativæ.

Expenditur definitio tradita.

Boet.

Variè à diversis exponitur.

Arist.

1. Resolut. ex dictis.

Ex hac animadversione duæ sequuntur resolutiones ad modum utiles. Prima non esse propositionem per se notam, quia judico hanc papyrum esse albam, quanvis hoc judicem ex terminis absque ullo medio, quia demonstrari potest. Cujus oppositum existimavit Philoponus ad hunc locum, indicavitque Themistius initio 5. cap. Secunda non satis esse propositionem nullum habere medium à priori neque in essendo, neque in cognoscendo, ut dicatur per se nota omnibus modis, si ex terminis non cognoscatur: cujusmodi est hæc: Deus est trinus, & unus: & hæc. Deus est: quæ carent omni medio à priori, nec sunt nobis notæ, ut de prima est manifestum: & de secunda postea ostendetur. Esse igitur propositionem cognoscibilem ex terminis est, tam esse manifestam veritatem, ut iis cognitis statim assentiatur intellectus. Non cognosci autē per aliud, est non habere medium a priori, per quod demonstretur. Dixi à priori, quoniam non tollit propositionem esse per se notam, demonstrari posse à posteriori: ut notavit Albertus Magnus 1 part. summæ qu. 17. quemadmodum non evertit rationem primi principii per inductionem & experientiam cognosci, licet hoc sit discrimen: quod notitia per inductionem habita est notitia principii, qua principium est: at quæ habetur per verum discursum à posteriori, non est propositionis per se notæ, qua talis: sed est notitia Quia imperfectissima.

Philopon.

Themist.

2 Resol.

Propositio per se nota à posteriori demonstrari potest.

Alb. Mag.

Vt verò pateat, quod medium à priori excludat propositio per se nota, resolvendū est, quod supra advertimus ex Cajetano in commentariis 2. capitis, duplex nimirum esse medium à priori, quod ibi appellamus causam, in idem enim recedit, alterum in essendo, alterum in cognoscendo, quæ ibi explicata sunt. Primum appellant Thomistæ medium propositionis secundum se: secundum medium quoad nos. Est ergo controversia: an, ut propositio dicatur per se nota ex parte medii, seu immediata, necesse sit carere utroque medio, an sufficiat non habere medium in essendo? Primum asserunt Scotus in 1. d. 2. q. 2. Bargius, & Lychetus ibi: & Scotistæ omnes, quibus accedunt nominales Gregor. ibid. q. unic. Gabr. q. 4. Probatur, propositio dicitur per se nota, quando ex suis terminis cognoscitur, sed quæ habet medium in cognoscendo, cognoscitur ex terminis alterius propositionis, ergo non est per se nota: Major est ipsa definitio: Minor probatur: quoniam distincti termini sunt, in quibus continetur medium in cognoscendo, ab iis, in quibus est subjectum propositionis: alioquin, si nihil differrent, non conducerent ad demonstrationem. Confirmatur ex Aristotele, qui definiens in secundo capite propositionem immediatam, ait esse illam, qua non est alia prior, sed propositio continens medium, cognoscendi est prior illa, cujus est medium, ergò non est immediata, & multò minus per se nota.

Propositio per se nota excludit medium.

Cajet.

Opi. Scotistarum & Nominal.

Scotus. *Bargius.* *Lychet.* *Gregor.* *Gabriel.*

Arist.

D. Thomas 1. p. q. 2 art. 1. & in 1 d. 3. q. 1. & 1 contra Gent. c. 15. Ferrar. ibi. cap. 11. & alii ejus discipuli. Capreolus in 1. d. 2. q. 2. Durand. d. 3. q. 3. Richard. q. 2. existimant propositionem aliquam

Opinio Thomistarum.

D. Thom. *Ferrar.*

liquam esse per se notam, si careat medio in essendo, quantumvis illud habeat in cognoscendo. Ratio hujus rei est, quia veritas illarum propositionum secundum se est independens à priori, etsi termini penetrentur, absque ullo medio est cognoscibilis, esto à nobis, qui terminos imperfecte cognoscimus, non percipiatur, nisi fingendo aliquod medium: sunt igitur ex propositiones simpliciter indemonstrabiles, & secundum se notæ. Hæc sententia vera est, & supponit, in definitione propositionis per se notæ, nomine terminorum intelligi objectivos, non formales, ut credunt Scotistæ: quod sequenti articulo declarabitur. Vnde tota hæc doctrina manifestior evadet. Ad rationem Scoti respondetur explicando majorem, quasi velit propositionem per se notam posse cognosci ex terminis objectivis, concedenda est, & neganda minor: nam termini objectivi non sunt diversi, ut seq. ar. magis patebit: si autem significet posse cognosci ex terminis formalibus, est neganda, nam ut formalis propositio non dicitur cognosci, ita nec per se cognosci. Ad confirmationem similiter respondendum, Aristotelem negare propositione per se nota esse aliquam priorem in eo genere, in quo est per se nota, nimirum si est secundū se, nullam dari priorem à parte rei: si quoad nos, nullam esse quoad nos priorem: non inficiari autem propositione per se nota secundum se, esse aliquam priorem quoad nos.

Capreol. *Richard.* *Durand.* Probatur.

Locus Arist. explanatur. *Arist.*

Hæc non ita intelligas, quasi Philosophus in hac definitione non sit complexus propositiones etiam vacantes utroq; medio, has enim præcipue comprehendit: sed eo tendunt, quæ dicta sunt, ut appareat ad rationem propositionis per se notæ, simpliciter loquendo sufficere non habere medium in essendo, licet multo perfectior sit ea, quæ præter hoc, medio caret in cognoscendo. Simili modo idem Aristoteles, cum in secundo capite principia diffinivisset, subjunxit, eorum quædam esse præstantissima quas dignitates appellavit, alia minus præstantia, quas dixit positiones, quæ divisio fortassis non differt ab ea, quam subjiciemus.

Quæ propositiones in definitione cōprehenduntur. *Arist.*

ARTICVLVS II.

PROPOSITIONEM PER SE NOTAM dividendam esse in per se notam secundum se, & in per se notam secundum se, & quoad nos.

Prima cōclusio. *D. Thom.*

Ex doctrina D. Thomæ proximo articulo approbata hæc sequitur conclusio. Propositio per se nota alia est per se nota secundum se tantum, alia secundum se, & quoad nos est D. Thomæ, & autorum, qui simul citati sunt in eisdē locis. Declaratur, Propositio per se nota secundum se dicitur ea, quæ à parte rei nullum habet medium, a quo ejus veritas dependeat: à nobis tamen demonstrari potest, dum in eadem re concipimus aliquid per modum causæ, & medii talis propositionis cum fundamento in re: hujusmodi est hæc, homo est discursivus (ponamus hāc esse primam hominis passionem) in qua etsi nihil est à parte rei distinctum ab homine, per quod ejus partes conjungantur, concipitur tamen à nobis animal rationale, quæ est definitio hominis, ut aliquid distinctum, & sumitur pro medio illius propositionis. Propositio per se nota secundum se, & quoad nos est, quæ medio vacat in essendo, & cognoscendo. Adde, & terminos habet perfectè cognoscibiles à nostro intellectu: quod addo propter illas propositiones superius commemoratas: Deus est trinus, & unus, Deus est: in quibus nec in medium est à priori, nec à nobis fingitur, & nihilominus non sunt per se notæ quoad nos.

Explicatur conclusio.

Sic explicata conclusio probatur primo. Quando propositio per se nota dicitur cognoscibilis ex terminis, non intelliguntur nomine terminorū formales conceptus, aut voces, sed res significatæ: at res carent medio à parte rei, sive his conceptibus, aut vocibus significentur, sive illis, ergo si significatum dicitur per se notum sub cōceptibus clarioribus: etiam dicetur sub obscurioribus: siquidem secundum se nullam patitur variationem. Major, ex qua tota probatio dependet, sic ostenditur. De eo dicitur per se notum, cui competit per se cognosci, sed cognosci primo, & per se convenit rebus, propositionibus autem formalibus secundario, & ratione rerum: ut enim cognoscas propositionem formalem esse veram, vel falsam, prius debet tenere rem significatam ita se habere, aut non habere: nam propositio est vera, aut falsa, quia res est, aut non est: ergo notitia prius simpliciter convenit rei significatæ: quare cum Aristoteles ait propositionem per se notam esse quam scimus, cum terminos cognoscimus, loquitur de terminis objective sumptis. Vnde si inter hos nihil à parte rei mediet, propositio est immediata, & per se nota secundum se. Secundo, ut propositio dicatur mediata, & non per se nota: satis est, si habeat medium in essendo, esto in cognoscendo illud non requirat, ut supra diximus de hac propositione, hæc papyrus est alba, ergo ut dicatur per se nota, satis erit carere medio in essendo, etsi quoad cognitionem illud exigat. Videtur enim par ratio. Et confirmatur, quia ab eo res denominatur, quod in ea est præstantissimum, sed medium à parte rei est præcipuum, ergo ab illo dicetur, aut non dicetur per se nota propositio.

Probatur concl. 1.

Probatur 2.

Responsio Scoti. *Scot.* *Henric.*

Respondent Scotus, & qui præcedenti articulo pro illius opinione citati sunt, & mordicus defendunt, hãc divisionem esse improbandam, quibus adde Henricum in summa art. 22. q. 1. Respondent, inquam, primò propositionẽ propriè, & in rigore significare formalem, sed formalis quæ per aliam probatur, non est nota suis terminis, id est, suis conceptibus: sed cõceptibus alterius propositionis, ergo non potest dici per se nota etiam secundum se, siquidam per eos formales conceptus, quibus constat, non est evidens.

2. Ratio ejusdem.

Secundò, etsi termini, & propositio sumantur pro objectivis: non posse tamẽ pro illis accipi, ut res sunt, hoc enim modo, neque termini appellari possunt, nec propositionẽ conficere, sed prout respondent his, vel illis terminis formalibus: at si hoc modo sumantur, non erunt termini per se cognoscibiles: quandiu sumuntur confusè, v.g. termini hujus propositionis: homo est discursivus: ut subjacent confusis conceptibus non sunt clarè cognoscibiles: id namque est sumi, ut subjacent confusis conceptibus: ergo neque propositio ex illis conflata est cognoscibilis per se, & consequenter, neque per se nota secundum se.

3. Ratio.

Vnde tertio sic argumentantur. In rebus secundum se nulla est propositio, sed solum, ut significantur conceptibus, aut vocibus, sed res ut significantur confusis conceptibus non sunt per se notæ vel nobis, vel secundum se: nam res confusè cognita, prout ita intellectui objicitur, non est apta per se causare evidentem notitiam, ergo neque potest dici per se nota. Nulla igitur est propositio per se nota secundum se, & non quoad nos.

Quæstio penè est de nomine.

Hæc Scoti contentio, magna ex parte est de nomine, ut plerique Doctores advertunt, quatenus verò extenditur ad rem ipsam, non bonum habet fundamentum. Vtrunq; facilè patebit, si advertas, tribus modis posse sumi propositionem: primò formaliter, ut componitur ex conceptibus: secũdo, materialiter pro rebus secundum se sumptis: tertiò, medio quodam modo, id est, pro rebus, quatenus repræsentantur in conceptibus.

Quomodo expedienda. *D. Thom.* *Scotus.*

Plerique Scotistæ, & Thomistæ hanc controversiam tractant in primis duobus sensibus, & tunc plane est controversia de vocabulo: neq; enim D. Thom. negare potest propositionem confusam non habere per se evidentiam, & esse diversam ab alia, per quã potest evidentiam accipere, & consequẽter per se notam non esse. Nec Scotus negabit res carentes medio secundũ se esse aptas, ut sine medio cognoscantur: atq; adeo esse per se notas. Meritò ergo in hoc sensu quæstio dicitur esse de vocabulo, & uterque autor minus propriè loqui.

Vtraque schola cõciliatur.

Nam Scotus etsi propriè appellet propositionem eam, quæ est formalis, impropriè tamen illi tribuit, quod sit cognoscibilis, indemonstrabilis, &c. ut demonstrat argumentum factum pro D. Thom. qui etiam propriè loquitur, dum rebus tribuit, esse, aut non esse per se notas. Impropriè tamen dum appellat propositionem rem secundum se, ut ostendunt probationes proximè adductæ.

Circa propositionem tertio modo sumptam est contentio de re, & in ea probamus sententiam D. Thom. ad cujus defensionem est advertendum, terminos objectivos efficere posse propositionem, vel actu, quando scilicet de facto respondent formalibus conceptibus, vel potentia, quatenus cognoscibiles sunt, & aliquibus conceptibus respondere possunt: & primo modo, si confusè cognoscantur, non efficere propositionem per se notam secundum se, quia ut ita præcisè respondent, non sunt cognoscibiles per se. Verum quia iidem absque ulla variatione, aut distinctione in se apti sunt terminare conceptus clariores, dici jure optimo debent per se cognoscibiles, & propositio ex iis facta, per se nota secundum se tantum non quoad nos.

Sententia D. Thom. præfertur. *D. Thom.*

Vnde in prima responsione Scoti patet, ineptè sumi propositionem pro sola formali, quãdo de illa dicitur, quod sit cognoscibilis & cæt. ut dictum est. Ad secundam concedimus propositionem, & terminos sumi pro rebus tantum secundum se. Negamus tamen accipi debere pro rebus solum, ut respondent his conceptibus, sed ut aptæ sunt respondere his, vel clarioribus, & quoniã eadem omnino res, quæ terminat actu conceptus confusos, est apta per se terminare clariores, facta sola variatione in conceptibus, si nostra potentia non deficiat, dicimus esse notam secundum se, non quoad nos.

Responsiones Scoti confutantur.

Ad tertiam negandum est, rem confusè cognitam non esse aptam clarè cognosci, etiam dum ita cognita est, non quod sub illa ratione confusa objecta intellectui possit clarè objici, id enim repugnat, sed quia ita sumpta est de se apta objici conceptibus evidentibus, & per eos per se cognosci. Tota igitur vis opinionis, quã se[q]uimur, in eo est, quod res non habens à parte rei medium distinctum, non accipit ab intellectu, ut hoc, vel illo modo cognoscatur: sed à se habet ut à potentia perfecta clarè percipiatur, absque ullo medio termino: sitque cognoscibilis, quantum ad rationem per se notæ propositionis exigitur.

Cajet. Cajetan. propositionis per se notæ membrũ invehit.

Non existimat Cajetanus, hoc loco satisfactum divisioni assignatis membris, sed tertium addere conatur propositionis per se, notæ nobis, non autem secundum se, cujusmodi sunt eæ, de quibus supra diximus, demonstrari quidem posse per mediũ à parte rei, sed absq; illo evidẽter cognosci, verbi causa. hæc papyrus est

alba,

alba, corvus est niger. Nec deest huic placito autoritas Aristotelis, sæpe enim ait esse multa nota nobis, & ignota naturæ. Ex his ergo fieri possunt similes propositiones. Id confutatum est in primo articulo declarando definitionem propositionis per se notæ, & amplius evinci potest ex eo, quod Aristoteles in secundo capite docuit, principia per se nota esse necessaria, si conclusiones necessariæ sunt. Nulla autem propositio necessaria habens medium, cognosci potest evidenter sine medio, cognosceretur enim aliter, atq; in se est, quod repugnat propositioni per se notæ, unde illæ, quæ assignantur contingentes sunt, quo solo titulo præter id, quod eo loco diximus, expelluntur. Quod Aristoteles iis locis ait, est, quasdam res magis esse notas nobis, quam secundum se, quia cum habeant medium, ob realem præsentiam: sine illo à nobis intuitivè cognoscuntur: nō autem quod aliqua sint nobis nota, & non secundum se, impossibile enim est, aliquid de se incognoscibile à nobis percipi.

Arist. Improbatur.

ARTICVLVS III.

ALIQVOT ASSERTIONIBVS declaratur quæ propositiones sint per se notæ, & quæ non.

1. Conclu. Singulas propositiones, in individuo explicare nec possibile, nec Philosophicum est: assignabimus communes regulas, sub quibus omnes, quoad fieri poterit, declarentur. Prima igitur conclusio sit. Propositio in qua prædicatum est de essentia subjecti, est per se nota secundum se, licet non omnis quoad nos. Est D. Thom & discipulorum communis, & quoad primam partem est manifesta in ea sententia. qua diximus prædicata Metaphysica non distingui ex natura rei inter se, ubi enim nō datur distinctio à parte rei, nulla potest esse causalitas: quare si prædicatum, non distinguitur à parte rei, à subjecto, nullam potest habere causam, cur illi competat. Secunda pars hoc exemplo declaratur. Angelus est spiritualis: quæ etsi à parte rei non sit minus nota, quam hæc, homo est corporeus, à nobis tamen per se non cognoscitur. Rogabis, an hoc sit tantum verum in prædicatis Metaphysicis, ut in probationibus indicavimus: nam Physica differunt realiter inter se. Respondetur etiam in Physicis verum esse: primo, quia esto differant inter se, non differunt tamen à toto, ut probabilius est. Deinde esto differant, cum sint duæ tantū partes: & neutra competat ratione alterius: nihil superest, per quod à parte rei toti conveniant, & de illo demonstrentur.

D. Thom.

Probatur 1. pars.

Probatur 2. pars.

2. Conclusio. Secunda conclusio. Propositio, in qua prima passio prædicatur de subjecto, Metaphysicè est per se nota secundum se, & non quoad nos in ordine Physico, nullo modo hæc etiam est communis apud Thomistas quoad priores duas partes, secundum quas ita probatur Primo passio non potest demonstrari de subjecto, loquendo metaphysicè, nisi per definitionem subjecti, vel per ultimam ejus differentiam: sed definitio, & ultima differentia distinguuntur à subjecto solum quoad nos: ergo non possunt esse medium demonstrationis secundum rem, erunt tamen secundum nos, quia à nobis accipiuntur, ut causa passionis: juxta ea, quæ dicta sunt. Tertia pars mihi videtur vera in sententia distinguente realiter totum Physicum à suis partibus. nam si detur passio conveniēs toti ratione formæ, per eam demonstrari poterit, tāquam per causam à parte rei distinctam à subjecto, & passione.

Probatur quoad 1. & 2. partem.

3. Pars ejusdem 2. cōclusionis ostēditur.

Objicies contra primam partem. Definitio dicitur à Philosopho in lib. sequenti, præcipuū medium demonstrationis à se definitæ: sed ipse definit demonstrationem procedentem per veram causam in essendo: ergo definitio est causa in essendo, & prima passio per illam demonstrata non modo quoad nos, sed etiam secundum se demonstratur. Confirmatur, Res denominatur simpliciter ab eo, quod illi convenit secundum se: ergo si propositio, in qua prima passio prædicatur de subjecto, secūdum se est indemonstrabilis, absolute talis dicetur: at Philosophi omnes eam demonstrabilem appellant, & afferunt in primum exemplum demonstrabilium. Respondetur cum Cajetano esse demonstrabile competere rei per ordinem ad intellectum nostrum, ut esse prædicabile, & definibile: & ideo ea propositio, quāvis secundum se indemonstrabilis sit, ut absolute demōstrabilis dicatur satis est, si id habeat per ordinem ad intellectum, tunc enim verum est, illud simpliciter dici de aliquo, quod ei convenit secundum se, quando denominatio non respicit aliud. Hinc ad Philosophum negamus solam veram causam rei comprehendisse, ut ibi explicatum est. Deinde idcirco ipsum, cæterosque Philosophos vocare definitionem præstantissimum medium, quia est manifestissimum, & primum ostium, quo ad cæteras passiones demonstrandas ingredimur.

Objectio adversus primam partē conclusionis.

Confirmatur.

Objectio dissolvitur.

Cajet.

Arist.

Tertia conclusio, Propositio negativa, cuius vel utrunque, vel alterum extremum continetur sub diverso prædicamento, est per se nota secundūd se, non quoad nos. Exempla sunt, homo nō est linea: substātia nō est scientia Prima pars ex dictis patet, nihil enim Metaph. est in homine, vel linea substātia, vel scientia ab illis distinctum à parte rei, ergo nihil potest esse vera causa, cur unum non sit aliud. Secunda pars asseritur ab Aristotele capit. 11. sequent. & probatur, quia illud genus, sub quo unum extremum

3. Conclusio.

1. Pars ostēditur.

Probatur 2. pars.

Arist.

tremum continetur, prius differt quoad nos ab alio genere, vel speciei sub eo contenta, quā id, quod sub eo continetur, ergo per illud probari potest quoad ejus inferiora differre à toto genere opposito, & ab inferioribus illius; v. gratia, per substantiam hominem non esse lineam; nulla substantia est linea: homo est substantia, ergo homo non est linea: similiter per qualitatem, scientiam non esse substantiam: nulla substantia est qualitas, scientia est qualitas, ergo substātia non est scientia. Eadem conclusio statuenda est, quando negātur de se duæ species proxime contentæ sub eodem genere, sed ratio est diversa, nam medium quoad nos est, vel sola differentia, qua constituuntur, ab illa enim primo dimanat omnis diversitas: & cum accipiatur per modum partis componentis, secundum nos est prior specie: vel tota definitio, quæ etiam respectu nostri est causa specierum: & ratio cur differant: nam in ea prioritate, qua à nobis concipitur ut causa, concipitur jam diversa. His tribus assertionibus cōtinentur propositiones per se notæ secundum se, non quoad nos: quatuor sequentibus utroque modo per se notæ explicabuntur.

Conclusio extenditur etiam ad species ejusdem generis.

4. Concl. Quarta. Omnis propositio identica est per se nota utroque modo. Nulla eget probatione, æquè enim notum est idē competere sibi, atq; posse esse, & non esse idem, quod est notissimū principium. Quinta conclusio: Propositio, in qua prædicatur definitio essentialis de subjecto, vel aliqua pars, aut prima passio de tota definitione est utroq; modo per se nota in suo genere: quam moderationem addimus, quia supra concessimus, unam definitionem posse in diverso genere demonstrari per aliam. Cæterum singulæ partes ita declarantur. Definitio non potest quoad nos demōstrari de definito, nisi per definitionem partium, ex quibus constat, v. g. animal rationale, per definitiones animalis, & rationalis: sed nos cum dicimus definitionem nō habere ullum medium cur subjecto conveniat, eam sumimus resolutam usq; ad ultimas partes, non superest ergo ullum medium. Item ex terminis patet, unam partem includi in aggregato explicite sumpto, sed definitio est aggregatum partiū expresse sumptarum, ergo quando aliqua pars de illa tota prædicatur, est propositio ex terminis nota.

5. Concl.

Probatur conclusio.

Sexta conclusio. Propositio negativa, cujus extrema sunt ambo primo diversa, est etiam utroque modo per se nota: ut substantia non est quantitas: rationalitas non est brutalitas: Deus non est materia prima. Probatur: quia in primo diversi nihil datur, quod vel in se, vel quoad nos sit prius, & ratio diversitatis: sunt enim omninò incōposita. Septima conclusio. Propositiones disjunctivæ cōflatæ ex partibus contradictoriis sunt utroq; modo per se notæ, & si neutra pars per se nota sit, exem. c. homo vel est albus, vel non est albus. Probatur, quia omnium concessione illa maxima: impossibile est idē simul esse, & non esse, est per se notissima. Sed in propositione assignata visitur satis expresse in actu exercitu illius virtus, ergo &c. Quod si ex eo inferas, dictam propositionem per illam Maximam demonstrari posse, siquidē continet illius vim contractam: Respondetur aliquo modo probari posse, demonstrari vero tanquam per causam nō posse: quoniam habere vim illius Maximæ in actu exercito, non est esse inferius sub ea contentum, sed ponere in terminis particularibus, & expressis, quod illa docet in universalibus, & confusis.

Sexta conclusio.

7. Conclu.

Probatur.

EXPLANATIO CAPITIS QUARTI, DE PRAEDICATIS.

SVMMA CAPITIS.

Quia facilè cōstare nō potest, quo pacto demōstratio ex necessariis coalescat: quod Arist. deinceps ostensurus est, nisi prædicata cognoscātur, explicat in hoc capite tria prædicata, scilicet prædicatū de omni, per se, & universale: ait ergo prædicatū de omni esse, quod nō cuidā inest, & cuidā non inest, nec aliquādo cōpetit, aliquādo nō cōpetit: sed ꝙ omni atq; omni tēpore cōpetit: quale est albū respectu cygni. Prædicatū per se duob. modis dicit: prædicatū per se primo modo dicitur, quod est in ratione dicēte, quid est subjecti, id est, indefinitione essentiali subjecti, ut animal respectu hominis. Prædicatū per se secūdo modo est, in cujus essētiali definitione ponitur subjectū, ut homo respectu risibilis. Prædicatū universale est prædicatum de omni per se & hoc, quo ipsū est, id est, quod cū subjecto reciprocatur, ut sensitivū cū animali.

COMMENTARIVS.

Confutatis superiori cap. veterum Philosophorum erroribus circa usum demonstrandi, ut planius evadat qualem esse demonstrationē oporteat, accedit Arist. ex explicādas quasdam demonstrationis proprietates, affectiones ve. Quarum prima est, ut conster ex necessariis, & quia percipi satis nō potest, cuiusmo-

CAPVT II.

Cum autem fieri nequeat, ut id cujus est absolutè scientia aliter sese habeat, id necessarium est profecto, quodcunq; scire demonstrativa scientia potest: ea vero demonstrativa scientia est, quam demonstrationem habendo, habemus: ergo demonstratio ex necessariis ratiocinatio est. Sumendum est igitur, ex quibus,

di esse debeat hæc necessitas nisi intelligatur, quid sit prædicatum de omni, per se, & universale. De hisce tribus differit in hoc cap.

Omnis demõstratio ex sumptionibus necessariis conficitur

a *Cum autem,)* Latius probaturus cap. 6. omnem demonstrationẽ confici ex sumptionibus necessariis, id nunc breviter concludit in hunc ferè modum. Scientia demonstrativa, seu cognitio acquisita per demonstrationem, quæ propriè scientia dicitur, est de re simpliciter necessaria: ergo demonstratio, per quam illa comparatur, constat ex necessariis sumptionibus. Consecutio patet: quia licet necessarium ex non necessario vi formæ colligi possit: demonstrari tamen non potest, ut liquet ex iis, quæ tradita sunt lib. 1. Priorum cap. 2.

Quid sit prædicatũ de omni.

b *Sumendum est igitur)* Exponendũ sibi inquit, quo pacto omnis demõstratio constet ex necessariis sumptionibus, & cujusmodi esse oporteat eam necessitatem: ad cujus rei notitiã pertractanda erunt tria illa genera prædicatorum. Docet ergo prædicatum de omni esse, id quod non cuidam inest, cuidã non inest: & aliquando competit, aliquando non: sed quod omni, atq; omni tempore cõvenit. Esse verò hãc idoneam definitionem cõfirmat ex communi cõsuetudine refellendi, seu coarguẽdi eas propositiones, quæ proponi solent tanquam de omni, cùm non sint. Nam si quis contẽdat hanc propositionem, omne animal respiret, esse de omni, quæ tamen non est: solemus id ex eo cõfutare, quia aliqua sunt animantia, quæ non respirant, ut pleraq; aquatilium. Si quis item asserat hãc esse de omni, omne animal vigilat, consuevimus id refellere, quia non omni tempore animantes vigilant. Quæ ad uberiorem explicationem hujusce definitionis requiruntur, in quæstione explicabimus. Non definit

Cur non definiatur prædicatũ de nullo.

autem hoc loco Aristoteles prædicatũ de nullo: quia id tantum invenitur in propositionibus negativis, quæ in demonstratione, de qua in præsenti agitur, locum non habent.

Prædicatũ per se trifariam usurpari.

c *Per se autem)* Accedit ad explicanda prædicata per se. Pro quo advertendum per se, trifariam dici: nimirum in prædicando, in essendo, in causando. Deinde per se in prædicando dupliciter sumi. Priori modo per se, dicuntur ea, quæ sunt in ratione dicente quid est, sive in essentia subjectorum, seu per quæ subjecta essentialiter definiuntur, quo pacto se habet linea ad triangulum, punctum ad lineam. Nam triangulus definitur ab Euclide initio elementorum figura tribus lineis rectis contenta; linea vero cujus partes copulantur ad punctum.

Quid sit prædicatũ per se 2. modo. Arist.

d *Et item ea)* Per se secundo modo vocantur ea, in quarum essentiali definitione ponuntur subjecta, de quibus prædicantur. Sic docente Aristotele lib. 7 Metaph. c. 2 tex. 17. ita affirmantur passiones de suis subjectis: sive eæ sim-

bus qualibusve demonstrationes conficiuntur. Atq; primo, quid de omni, quid per se, quid universaliter dicimus determinemus. Id itaq; de omni dicimus quod nõ cuidam inest, cuidam nõ inest, neque quod interdum competit, interdum nõ competit. ut si animal omni de homine dicitur, si verum est hunc dicere hominem, verũ est eum & animal dicere, ac si nunc verũ est alterum dicere, verum est & alterum dicere, & si in omni linea punctum inest similiter. Atq; hujus signũ est id, quod facimus. Hoc enim pacto instantiationes afferre, cũ de omni interrogamur, solemus, si aut de aliquo nõ dicatur, aut si interdum non insit. c *Per se autẽ, in ratione quid est dicẽte, ea, quæ sunt dicimus: ut triangulo linea, & linea punctũ inest: ex his enim ipsorum substantia cõstat. & hæc in ratione quid est dicente, insunt.* d *Et item ea, quorum in ratione, quæ quid est patefacit, ea ipsa sunt, quib. insunt, quo pacto lineæ quidem rectũ, & curvum inest, numero vero par atq; impar, primum atque compositum: figura denique laterum æqualium, ac altera parte longius. Atq; in horũ quidem definitione numerus, in illorum autem linea est.* e *Quæ igitur aut illo aut hoc insunt modo, per se cuique competere dico: quæ verò neutro modo competunt accidentia, qualiter animali musicum, aut albũ competit.* f *Præterea id per se dicimus, quod nõ de subjecto alio dicitur ullo: ambulare enim aliquid aliud est, quã quod ambulans est: & item albũ:* g *at substantia & quæcunq; hoc aliquid significant, cum non sit aliud quicquam, id sunt. Ea igitur, quæ de subjecto nõ dicũtur per se, ea verò quæ de subjecto dicũtur, accidentia voco.* h *Insuper alio modo, id quidẽ, quod unicuiq; ob ipsum cõpetit, per se dicimus: id autem, quod hanc cõditionem egreditur, accidens, veluti si ambulãte quopiam coruscaverit, id accidẽs dicimus: non enim ob id ipsum coruscavit, quia ãbulaverit, sed id dicimus accidisse at cum jugularetur quispiam, mortẽ obierit, jugulationemve, id per se diximus: ob id ipsũ enim, quia jugulabatur mortuus est, sed nõ accidit eum, cum jugularetur mortẽ oppetiisse.* i *Quæ igitur in hisce, quæ sub sciẽtiam simpliciter cadunt, per se dicũtur, vel eo pacto ut sint in prædicatis subjecta, vel eo rursus, ut ipsa sint in subjectis & per se & necessario sunt. Nam fieri non potest, ut non cõpetant, aut simpliciter hæc aut eorum opposita: veluti lineæ rectũ, aut obliquum, & numero par, aut impar. Est enim contrariũ, aut privatio, aut contradictio genere in eodem, ceu par est id, quod est non impar in numeris: ubi sequitur Quare si necesse est affirmare, aut negare, necesse est & ea quæ per se insũt, cõpetere: id igitur quod de omni, & id quod per se dicimus, hoc sit modo determinatum.* K *Universaliter autem id cõpetere dico, quod de omni*

plices sint,ut homo est risibilis, sive accipiātut
cum disiunctione,ut linea est recta,vel curva:
numerus est par, vel impar: primus, aut com-
positus, æquilaterus, vel altera parte longior:
nam risibile definitur homo aptus ad ridendū.
Rectum verò linea,cuius medium non exit ab
extremis: curvum item linea, cujus medium
Quid sit primus numerus. ab extremis exit.Similiter par definitur nume-
rus in duo æqua partibilis,impar numerus,qui
in duo æqua dividi nequit: primus numerus,
Quid compositus. ut Alexander,&D.Thom.explicant,est, quem
Alexand. *D.Thom.* sola unitas metitur,ut binarius,ternarius, qui-
narius. Compositus verò definitur numerus,
quem alius numerus metitur,ut quaternarius,
& senarius, illum enim mensurat bifarius:
hunc binarius,& ternarius.

Philoponus tamen, & Albertus per numerū
Philop. primum intelligunt eum, qui ex alio numero
Albertus. non constat, qui est solus binarius:per compo-
situm verò,quencunque alium numerum: sed
prior interpretatio magis placet. Aequilaterus
Quid Aequilaterus (intellige quatuor laterum æqualiū)est nume-
rus,qui efficitur ex ductu alicuius numeri in se

dicitur & per se,atq; hoc plane, quo ipsum est.
Patet igitur ea necessario rebus inesse, quæ ipsis
universaliter competūt. Atq; per se & hoc quo
ipsum est,eadē esse dico velutis linea per se pun-
ctum inest,rectum vè:ea namq; ratione, qua li-
nea est,& triāgulo quo triāgulus est,rectis duo:
per se enim triangulus tres duobus rectis æquos
habet.Tunc autem quippiam universaliter in-
est.cum de quovis & primo ostenditur:veluti a-
quales duob rectis habere, nō universaliter fi-
guræ inest de figura,licet duobus rectis angulos
æquos habere liceat ostendere. At non de quavis
figura:nec ostēdens figura quavis utitur: qua-
dratum enim est quidem figura,non tamē tres
duobus rectis æquos habet. Is etiam triangulus
qui duorum æqualium laterum est omnis qui-
dem duobus rectis tres æquos habet, at non pri-
mus.triangulus enim prior. Qui igitur primus
his duob. rectis æquos habere vel quodvis aliud
demonstratur,ei primo universaliter id cōpetit,
& demōstratio per se ejus universaliter est: ca-
terorum verò quodammodo, non per se, nec ejus
universaliter est, qui duorum est æqualiū late-
rum,sed superat,& ad plura sese extendit.

ipsum,ut quaternarius,& novenarius. Nam si
in plano describantur,ex ductu binarii, & ternarii in se ipsos,obtinebunt quatuor latera æqualia,
Altera parte longior est numerus qui efficitur ex ductu alicuius numeri in alium, ut Senarius,&
Octonarius: nam Senarius fit ex ductu binarii in ternarium: octonarius autem ex ductu binarii
Quid altera parte longior. in quaternarium. Quare si hoc modo describantur,habebunt duo latera longiora. Advertendum
tamen est æquilaterum, & altera parte longius non propriè dici de numeris, sed per metapho-
ram à magnitudinibus acceptam. Item æquilaterum, & altera parte longius non propriè omni-
bus numeris convenire,sed iis duntaxat, qui fiunt ex ductu, vel unius in se ipsum,vel unius in a-
liū. Quo pacto sumendus est numerus in ultimo exemplo corū,quæ ab Aristotele proposita sūt.
e *Quæ igitur aut illo*) Advertit cætera prædicata, quæ nec primo,nec secundo modo superius *Philop.*
Prædicata, quæ non sunt 1. nec 2. modo, per accidens conveniunt. traditis dicuntur,accidentia esse,ut Philoponus,Divus Thomas,aliique interpretes explicant,id *D.Thom.*
est,per accidens convenire,ut musicum,& album animali.
f *Præterea id per se*)Tradit modū per se existendi, quo per se vocamus id, quod de nullo sub-
jecto inhæsionis dicitur: qui modus competit solis substantiis: cum omnia accidentia dicantur
de aliquo subjecto inhæsionis,saltem concretè significata,ut ambulans de animali. Monet autē
Aristoteles ambulare esse aliquid aliud,quam quod ambulans est: quia ambulare cōnotat quid-
piam diversum ab ambulatione,nempè subjectum cui ambulatio inhæret, quo fit,ut ambulatio *Themist.*
Quid sit modus per se existēdi. non sit ens per se existens. Themistius & Philoponus volunt Aristotelem preisè sumere per se *Philop.*
existere,ita ut excludat etiam existere in alia substantia,quo pacto per se esse,solis primis substā
tiis convenit Non est tamen probanda hæc expositio: quia Aristoteles duo membra tradidit:
Discrimen inter ambulare & ambulans nempè ea,quæ sunt, & ea quæ dicuntur, atque in secundo constituit omnia, & sola accidentia:
reliquum est igitur,ut in primo collocet omnes substantias,non autem solas primas.
g *At substantia.*)Id est substantiæ, & maximè illæ, quæ significant hoc aliquid, cuiusmodi
sunt primæ substantiæ,ut Socrates,Plato, cum non connotent aliud, in quo insint, tanquam in
subjecto inhæsionis, id sunt,quod sunt,id est,sunt entia per se.
h *Insuper alio.*)Assignat modum per se causandi, docens id convenire per se alicui hoc mo-
Quid sit modus per se causādi. do: quod ei ob ipsum competit, id est,tanquam propriæ causæ, ut ædificare ædificatori: pulsare
citharædo,mori jugulato. Quæ verò secus habent,dicuntur per accidens se habere, ut quod ci-
tharædus ædificet, quod ædificator citharam pulset, quod Socrate de ambulante fulgur excite-
tur.In his enim nihil suæ propriæ causæ tribuitur,ut planum est
i *Quæ igitur*) Relictis hoc loco dissidiis, inter Philoponum,Themistium, & Averroem, no-
Quid per accidens. bis placet interpretatio, ut doceat Aristoteles quæ per se dicuntur in iis, quæ sub scientiam sim-
pliciter cadunt,hoc est,ea prædicata,quæ subjectis conclusionum demonstrabilium per se attri-
buuntur, sive sint ejusmodi, ut prædicata ponantur in definitione essentiali subjectorum: sivè
converso,ea, inquam, omnia non solum esse per se,sed etiam necessaria: licet quæ dicuntur per

se in causando, non semper necessaria existant, ut exemplis superius adductis patet.

Quid sit prædicatum universale. Boet. K *Vniversaliter autem)* Exponit quidnam sit dici universaliter, seu quod sit prædicatum universale (prout in præsenti sumitur: non enim hic de Porphyriano universali sermo est) aitq; id esse, quod dicitur de omni per se, & hoc quo ipsum est, seu ut vertit Boetius, secundum quod ipsum. Quo pacto risibile dicitur universaliter de homine: quia omni homini per se, & quatenus homo est, convenit. Sic etiam triangulo competit habere tres angulos duobus rectis æquales: nō tamen figuræ, cum id non omni figuræ insit: nec triangulo duorum laterum æqualium, cum prius conveniat triangulo absolute spectato, qui latius funditur. Quoniam verò omne prædicatum universale est per se ex iis, quæ dicuntur per se in prædicando: quia rursus ea, quæ ita se habent, necessaria sunt, addidit Aristoteles omnia, quæ universaliter dicuntur, competere necessario. Quod autem subtexuit per se, & hoc quo ipsum est, in quæstione seorsim enodabimus ubi etiam totam definitionem prædicati universalis expendemus.

QUÆSTIO I.

VTRVM RECTE CENSVERIT ARIstoteles de prædicatu?

ARTICVLVS PRIMVS.

EXPLICATVR PRAEDICAtum de omni.

D.Thom. Alb.Mag. Themist. ADvertunt D. Thom. Magn. Albert. & Themistius, dici de omni, aliter in libris Priorum, aliter hic usurpari: illic enim, cum de syllogismo in communi sermo sit, nec propositionum veritas spectetur: prædicatum de omni dicitur, quando propositio significat nihil sumi posse infra subjectum, de quo prædicatum sive verè sive falsò non affirmetur. At hoc loco, quia de ratione demonstrandi agitur, non censetur prædicatum de omni, nisi ad universalitatem suppositorum, quæ in prioribus exigitur, accedat veritas, imo & temporis universalitas, quas conditiones expressit Aristoteles in sua definitione: primam illis verbis (non cuidam inest, cuidam nō inest) secundam illis, (non aliquando competit: aliquando non competit.) Quibus explicatis perspicua erit tota definitio. (Quo differat prædicatum de omni hic atque in libris Priorum. — Arist.)

Suppositorum universalitas quæ. Porro suppositorum universalitas tunc datur: quando prædicatum dicitur de aliquo subjecto communi, & omnibus sub eo contentis, sive illud commune sit univocum, sive analogum, quod etiam intellige de prædicato: neq; enim minus dicitur de omni bonum respectu entis quam risibile respectu hominis. Temporis universalitas datur, quando prædicatum in omni differentia temporis subjecto competit, nisi forte natura sua aliquam certam differentiam vendicet. Triplex temporis universalitas distinguitur à Cajetano, & Soto hoc loco. Prima absoluta, cum prædicatum perpetuo convenit subjecto, ut risibile homini. Secunda angustior, quando scilicet convenit rei existenti, ut albū Cygno, vel nivi. Tertia adhuc pressior, quando convenit soli existenti, non tamen semper, sed certo tempore, & statu, nisi obstent impedimenta: ut florescere arboribus, canescere hominibus, si hæc prædicata sumantur pro actu, non pro aptitudine, ut apud Porphyrium explicatum est. Prædicata quæ primam universalitatem habent, sunt perfecta, quæ secundam, & tertiam, minus, ac minus perfecta. (Temporis universalitas quæ & quotuplex. — Porphyr.)

Positiva universalitas quæ. Est tamen contentio circa utranq; universalitatem, an debeat esse positiva, an satis sit negativa. Positiva suppositorū universalitas est, quando subjectum prædicatur de omni habente sub se plura inferiora, de quibus prædicatum affirmetur, ut homo habet plures homines, de quibus dicitur intellectivū. Negativa est, cum nihil sumi potest sub subjecto, de quo non affirmetur prædicatum. Hac ratione æternitas dicitur prædicatum de omni, respectu Dei, quia licet sub Deo non sint plura, si essent, de omnibus diceretur. Vocat etiam Cajetanus hanc universalitatem virtualem. Positiva temporis universalitas est, quando subjectum mensuratur temporum differentiis, in quibus ei convenit prædicatum, ita convenit intellectivum homini in tempore præterito, præsenti, & futuro. Negativa est cū nulla datur temporis differentia, in qua prædicatum subjecto non conveniat, esto nullo tempore mensuretur, ut hoc prædicatum, Deus est sapiens, vel in rebus creatis, quando nulla est differentia temporis, in qua prædicatum natum sit convenire subjecto, & non conveniat, ut eclypsati comparatione lunæ, canescere respectu hominis. (Negativa quæ. — Cajet. — Positiva temporis universitas quæ. — Negativa quæ.)

Cajetanus existimat quamlibet universalitatem ex his sufficere, probatque primo ex Aristotele, qui ut indicaret satis esse negativam, tētia prousus est verbis negativis, non cuidam inest, cuidam non inest. Secundo quia ut notavit Albertus Magnus, universalitas suppositorum requiritur propter formam syllogisticam, universalitas vero temporis propter necessitatem propositionis, sed ad hanc satis est negativa, ut patet in divinis attributis, in quibus veritas est maximè necessaria, & forma syllogistica in terminis singularibus imprimis efficax. Tertio quia æternum, & sapiens sunt prædicata per se de Deo: cùm de eo demon- (Cajet. Cajet. sententia probatur primo. — Secundo. — Arist. — Alb.Mag. — Tertio.)

demonstrentur vera, & Aristotelica demonstratione, sed omnia prædicata per se sunt de omni. Quarto scientia de universo est vera, & propria, nec tamen ex mente Aristotelis possunt esse plura, aut elementa, aut corpora cœlestia: ergo &c.

Quarto.

Vera sententia & tenenda probatur.

Dicendum nihilominus est juxta mentem Philosophi, necessariam esse positivam universalitatem suppositorũ, quoniam Philosophus tradit prædicata, quæ reperiuntur in humanis scientiis, hæc vero sunt positivè communia, cum de re singulari humana scientia non sit.

Arist.

Confirmatio.

Deinde si satis est negativa universalitas in Deo, satis quoque esset in Socrate, si illi soli ac semper conveniat aliquod prædicatum, minime namq; ei ea deest conditio, quam tanti facit Cajetanus, nimirum si sub illo concipi possent plura ejusdem nominis, & rationis, omnibus conveniret tale prædicatum, cur enim hoc non reperiatur in prædicato Socratis proprio, si illud detur.

Cajet.

Ad primũ.

Ad primam ergo probationem ex Philosopho respondetur, hunc esse illius morem, ut positivas cõditiones per negationes explicet, quod vel in hoc capite præstitit, ubi per se existere, qui est modus positivus, explicuit per negationem essendi in alio.

Ad secundum.

Ad secundam negandum est universalitatem solũ requiri propter formã, & necessitatem, requiritur enim ratione sui, quia singularia, & ob sui angustiam, & ob indeterminationem, sunt indigna scientia, ut postea dicemus.

Ad tertiũ.

Ad tertiam ea prædicata non esse per se ob eandẽ causam, esto cadant sub propriam, & perfectam scientiam, de Deo, nõ enim opus est, scientiam, quæ de Deo acquiritur subire omnes conditiones, ac leges, quas servant sciẽtiæ de rebus creatis.

Ad quartum.

Ad quartam dicendum est Philosophum ea re allucinatum fuisse: idcirco nihil mirum si aliquo modo sibi repugnarit: nisi fortè voluit actu non potuisse esse plura elementa simul, vel plures mundos, divisim tamen potuisse, quod satis est ad suppositorum universalitatem.

Sententia Cajeta. quam habet probabilitatem.

Si quis tamen multum non curet Philosophi mentem, poterit facile defendere sententiam Cajetani eo modo, quo explicata est & ad argumentum pro nostra sententia de prædicato conveniente Socrati, dicet primo nullum tale prædicatũ esse possibile, ut diximus apud Porphyrium. Secundo esse diversam rationem, quia Deus est subjectum simpliciter necessarium, & continens præstantissimam scientiam, quam Socrates cum non habeat, nec eam conditionem participabit, ut sit subjectum prædicati de omni. Quod attinet ad universalitatem temporis, recte habent, quæ à Cajetano dicuntur, si intelligantur de prædicatis de omni, tam Physicis, quam Logicis. Si autem intelligantur de Logicis (quæ videtur esse mens Philosophi) necessaria est illa prima universalitas pro omni differentia temporis. De universalitate temporis negativa idem existimandum est, atque de universalitate negativa suppositorum.

Notandum.

Ultimo loco, ut ex dictis accommodatius definitio proponatur, addendum est, propositiones de omni nec identicas esse, nec indirectas, quia partim sunt præposteræ, partim expertes artificii, quas omnes scientia respuit. Item non oportere expresse notari signo universali, dummodo universalitatem habeant, & temporis, & suppositorum, unde hæc enunciatio, homo est risibilis, non minus est de omni, quam hæc, omnis homo est risibilis.

Definitio prædicati de omni.

Iam definitio prædicati de omni sic proponi potest, prædicatum de omni est prædicatum verum, directum, & non identicum, quod omni contento sub subjecto, semperque convenit.

ARTICULUS II.

DECLARATUR PRAEDICATUM per se primo modo.

1. Notandum.

Tam modi per se in communi, quã modi per se prædicandi plures sunt, quam hoc loco expositi ab Aristotele: ut colligitur ex 5. Metaphys. cap. 18. & communi usu loquendi: nec enim propositum illi fuit hic omnes complecti: sed qui præsentis negotii sunt, vel ad horum intelligentiam conducunt: sciendum præterea est: licet modus per se causandi differat à modo prædicandi, posse tamen utrunque in eadem re materiali inveniri, risibile namque per se prædicatur de homine, ab eodemque causatur. Diximus reperiri posse, non debere, quoniam nec ex eo, quòd sit effectus per se, sequitur esse prædicatum per se, neque à converso. Nam ædificare est effectus per se ædificatoris & unum prædicatum per se entis: at nec primum est prædicatum, cum non dicatur necessario: nec secundum effectus cum sit negatio.

Notandum 2. Definitio prædicati per se. modo.

Demum est notandum: omne prædicatum per se vel primo vel secundo modo esse de omni. Unde hujus prædicati definitio est. Prædicatum per se primo modo est prædicatum de omni, quòd ponitur in essentiali definitione subjecti. Id verò intelligitur poni in definitione, quod vel est ipsa definitio, vel in ea collocatur formaliter: ut animal in definitione hominis, aut saltem virtute, ut ens in definitione omniũ entiũ accidens in definitione omnium accidentium. Denique omnia genera, remotæque differentiæ non per ratione inferiorum in quorum definitionibus formaliter non exprimuntur, ex[illegible] tamen possunt ac debent, ut definitiones absolutissimæ evadant.

Tradita definitio impugnatur.

At non videtur hæc differentia adæquatè cõstituere prædicatũ per se primo modo: in plerisq; enim

enim invenitur, quæ talia non sunt. Imprimis subjecta ponuntur in essentiali definitione suarum passionum: ut homo in definitione risibilis, linea in definitione curvi: genera in definitione differentiarum, quibus contrahuntur: ut animal in definitione rationalis, relativum in definitione sui correlativi: una pars in definitione sui complexi: ut homo in definitione hominis albi: at nullum horum est prædicatum per se; subjectum, genus, & pars, quia prædicantur indirecte, relativum quia nullo modo prædicatur.

Varia differentia inter prædicatum per se primo, & secundo modo.

Ad hæc variè respondent autores: universim illud nobis verisimile est, Philosophum, ut ex contextu patet, distinguere prædicatum per se, à prædicato per accidens, ut necessarium à contingente, idcirco enim explicuit prædicata per se, quia dixerat initio capitis, propositiones demonstrativas constare ex necessariis, deinde necessarium prædicatum divisit in illud, quod habet connexionem essentialem cum subjecto, & quod habet accidentariam, primumque appellavit per se primo, id est, perfectissimo modo: secundum per se secundo, hoc est, inferiori modo. Quæ doctrina, si vera est, ostendit nullum ex prædicatis in argumento positis præter ultimum, de quo statim dicetur, esse per se primo modo, quia non pertinent ad essentiam subjectorum, ut manifestum est.

Impugnatio solvitur.

Ad objectionem ergo respondemus, primo universaliter, quando Aristoteles dixit, prædicata per se primo modo esse, quæ ponuntur in definitione essentiali subjectorum: intellexit ut partes per se definientes, non ut additamenta, vel terminos: prius enim dixit in textu 9. (substantia namq; ipsorum ex his est) & postea subjecit, (& in ratione dicente quid est insunt.) Quare merito ab omnibus reprehenditur Paulus Venetus, qui ait, hanc, rationale est animal, esse per se primo modo. Secundò ad singula exempla descendendo dicimus, subjecta respectu passionum, & genera respectu differentiarum, præter rationem assignatam, idcirco non esse per se, quia non sunt de omni, cum indirecte prædicentur, si seorsim à definitione accipiantur: nam in definitione inclusa directo, & per se primo modo prædicantur, nō merito sui, sed causa totius definitionis; quod idem est, ac definitionem ipsam per se primo modo prædicari, ut diximus: nec repugnat totam definitionem prædicari directo, & per se, cujus aliqua pars per se sumpta indirectè dicitur: quemadmodum Dialecticorum confessione non impedit eandem definitionem prædicari in quid, etiam si constet aliquo prædicato, quod secundum se dicatur in quale. Ratio est, quia definitio dicit quidditatem: quidditas autem est rei forma, quæ semper directo prædicatur, quod non quadrat in singula prædicata seorsim sumpta.

Paulus Venetus.

Cur definitio in quid prædicetur.

In relativo videbitur alicui major difficultas, cum etiam positum in definitione nō prædicetur in recto, sed in obliquo: nam extra definitionem nullo modo prædicatur, quæ est ratio: cur per se sumptum prædicatum non sit. Nihilominus eadem est in eo ratio, quæ in cæteris: nec prædicari in aliquo est idem, ac prædicari indirecte: ex mente enim Aristotelis linea prædicatur directe de triangulo in hac definitione: triangulus constat tribus lineis, & tamen dicitur in obliquo, scilicet prædicari indirectè est dici tanquam materiam de forma: prædicari vero in obliquo est dici per modum syncategorematis.

Quid prædicari indirecte, quid obliquè.

Ad quartum exemplum: qui existimant cum Scoto, eam prædicationem, homo albus est homo, esse per accidens, negant in præsenti, homo, esse prædicatum per se: sed non parum laborant in invenienda aliqua parte in definitione, per quam expellatur. Verius tamen D. Thom. in 3. d. 20. q. 1. art. 2. ait, esse per se primo modo, quia esto ad propositionem per se requiratur, ut quicquid est in prædicato, per se conveniat subjecto, non est tamen necessarium, ut prædicatum per se insit in qualibet parte subjecti, quod etiam docet Cajetan. cap. 10. dub. 10. & ex disputatis in libr. Priorum est manifestum.

4. Exemplum explicatur.

ARTICVLVS III.

ENODATVR PRAEDICATVM PER se secundo modo.

PRædicatum per se secundo modo definitur ex Philosopho prædicatum de omni, in cujus essentiali definitione ponitur subjectum: hujusmodi est risibile, quod definitur: homo aptus ad ridendum: ex quo exemplo colliges non esse intelligendā differentiā hujus definitionis, ut differentiā primæ, de eo, quod ponitur ut pars definiens, & non ut additamentū, nam homo est extra essentiam risibilis formaliter sumpti: & solum additur in definitione ad explicandum respectū transcendentalem risibilis. Neque id vitiō vertendum est Aristoteli; loquitur enim in singulis accommodate ad rei naturam: quia enim prædicatum indirecta prædicatione, potest esse de essentia subjecti: & subjectum nunquam de essentia prædicati, ex re ipsa nascitur, ut prædicatum dicatur poni tanquam pars essentialis, subjectum vero ut additamentum. Quod si animadvertisset Cajetanus, non dixisset hanc definitionem non esse secundum naturam.

Prædicatum per se 2. modo quid sit.

Propria differentia prædicati per se 1. & 2. modo.

Sunt nihilominus adhibendæ eidē differentiæ, tres aliæ moderationes, imo ampliationes, ut com-

Quando ſubjectum in definitione prædicati poni cenſeatur.

ut comprehendat omnia, quæ re vera ſunt prædicata per ſe ſecundo modo: prima eſt ex parte ſubjecti: videlicet ut ſubjectum cenſeatur poni in definitione prædicati, ſufficit ſi vel ipſum vel aliquid in eo eſſentialiter incluſum, cujus comparatione prædicatum ſit de omni, ponatur. Vnde hæc prędicata ſenſitivum pro potentia ad ſentiendum augmentabile, & quantum, ſunt prædicata, per ſe ſecundo modo reſpectu hominis: quia in definitione primo collocatur animal, in definitione ſecundi, vivens, in definitione tertii, corpus, quæ ſunt genera eſſentialiter incluſa in homine: quorum reſpectu illa tria ſunt prædicata de omni.

Percontaberis, cur dixerimus prædicatum debere eſſe de omni, reſpectu illius quod in ſubjecto includitur: nam abſq; ea moderatione videtur, par per ſe ſecundo modo prædicari de numero, non poteſt enim niſi per numerũ definiri, cujus comparatione non eſt de omni. Reſpondetur ab ipſa definitione poſtulari, ut prædicatum per ſe ſit de omni, & privilegium eſt, quod hoc amplietur ad ſubjectum incluſum in alio, de quo prædicatum dicitur. Aegidius

Aegid. *Por. hy.*

aſſerit, illas & ſimiles propoſitiones non eſſe de omni, quia ſunt indirectè, ut enim dixit Porphyrius in capite de ſpecie, in prædicatione naturali oportet majora de minoribus, aut æqualia de æqualibus prædicari. Cum igitur par minus late pateat, quam numerus, indirectè de illo prædicabitur. Idem docet Sotus q. 5. univerſalium de prædicatione, in qua una differentia diviſiva de genere affirmatur: ut animal eſt rationale. Neuter tamen magiſtrum D. Thom.

Sotus.

Prædicatio differentiæ de genere eſt directa.

D. Thom.

legit in 2. contra Gent. cap. 58. ubi apertè docet hanc eſſe directam: numerus eſt par: & ratio eſt in promptu, quia tam proprietas, quam differentia inferior comparantur ad genus, ut ad ſubjectum: & ſi præter hoc opus eſſet æquè latè patere, indirectæ eſſent hæ, animal eſt bipes, & corpus eſt quadratum: quod abſurdum eſt: & illud Porphyrii rectè exponitur à Cajetano eodem loco de prædicatis per ſe, non per accidens.

Cajet.

Cur hæc, Numerus eſt par, non ſit per ſe.

Non eſt igitur dicta propoſitio per ſe, nec de omni, quia non eſt neceſſaria, nec competit omni numero: & quanvis numerus ponatur in ejus definitione, non ponitur ut ſubjectum illius determinatum, cum poſſit habere oppoſitum: quod tamen erat neceſſarium, ut eſſet per ſe, Quare hujusmodi prædicata, ut ſint per ſe ſecũdo modo, debent accipi ſub disjunctione: ut reſpectu numeri par, vel impar, reſpectu lineæ curvum, vel rectum: ægrum vel ſanum reſpectu animalis: falſum, aut verum reſpectu enuntiationis: conveniũt enim hujusmodi disjuncta neceſſaria generibus & per eadem eſſentialiter definiuntur: quod etiam intellige de differentiis diviſivis ejusdem generis, ut rationale à comparatione animalis: ſed jam ad reliquas conditiones accedamus.

Quid requiratur ut prædicatum ſit per ſe 2. modo.

Secunda eſt ex parte prædicati, nimirum ut prædicatum ſit per ſe ſecundo modo, ſatis eſt, ſi ſubjectum ponatur in definitione alicujus eſſentialiter contenti ſub prædicato, unde, quale, intellectivum, volitivum dicuntur de homine per ſe ſecundo modo, quanvis in nullius eorũ definitione ponatur homo, quia ſub primo eſt riſibile, ſub ſecundo & tertio intellectivum, & volitivum humanum, in quorum definitione eſt homo. Tertia ex parte utriusq; ſatis nimirum eſſe, ut tam prædicatum quam ſubjectum conveniant per ſe alicui tertio, quod in eorum definitionibus collocatur, hac de cauſa dicendæ ſunt per ſe ſecundo modo hæ propoſitiones: tractivum eſt viſivum: intellectivũ eſt admirativum: nam priora duo eſſentialiter definiuntur per animal, poſteriora per hominem. Eſt ſupponendum in hac tertia regula, hujusmodi prædicata convenientia uni tertio, quæ alioquin ſunt præter naturam, eſſe directa: quod veriſimilius erit, ſi admittatur ordò per ſe in ſubjecti paſſionibus.

Prædicatum per ſe 2. modo fluit ex eſſentia ſubjecti.

Si quæ dicta ſunt, perpendantur, facile oſtendent omne prædicatum per ſe ſecundo modo, mediatè vel immediatè fluere ex eſſentia ſubjecti, aut alicujus in ſubjecto incluſi, vel eam comitari. Quæ ſunt reales affectiones, & ſimplices, à ſubjectis diſtinctæ dicuntur fluere, ut riſibile, intellectivum, &c. Aliæ ut par & impar, ægrum vel ſanum, verum vel falſum, ac differentiæ dividentes genus, & ſi impropriè dici ſolent fluere, propriè tamen dicuntur comitari per ſe eſſentiam, quod ſatis eſt ad prædicatum per ſe: ut in Porphyrio diximus hoc ſufficere, ut aliquid ſit proprium quarto modo. Quod à fortiori ſufficiet ad prædicatum per ſe ſecundo modo phyſicum: quale eclypſis reſpectu lunæ, provenit enim ex natura lunæ, ut interpoſitum terræ obſcuretur. Oſtendent ſecundo falſo dici à quibuſdam recentioribus, eandem rem comparatione ejusdem poſſe eſſe prædicatum per ſe primo, & ſecundo modo.

Nihil reſpectu ejusdẽ poteſt eſſe prædicatum per ſe 1 & 2. modo.

Nam impoſſibile eſt eandem rem habere cum eodem ſubjecto connexionem eſſentialem, qualem vendicat prædicatum per ſe primo modo, & accidentalem, quam poſtulat prædicatum per ſe ſecundo modo, ut in præcedenti articulo diximus, eſſet enim, & non eſſet de eſſentia ſubjecti. Vnde aliqui ita proponunt definitionem prædicati per ſe ſecundo modo. Eſt prædicatum de omni non per ſe primo modo, in cujus &c.

Contraria ſolutio objicitur.

Sed probant recentiores ſuam ſententiam: quia rationale ponitur in definitione eſſentiali hominis, ut prædicatum primo modo, rurſum

sum animal inclusum in homine collocatur in definitione rationalis, quod nobis visum est sufficere, ut prædicatum sit per se secundo modo. Respondetur illam regulam esse intelligẽdam, quando de subjecto dicitur totum prædicatum, in cuius definitione collocatur aliquid in subjecto inclusum, v. g. sensitivum, in cuius definitione ponitur animal, est per se secundo modo respectu hominis, quia totum prædicatur de homine. Aliter se res habet in rationali: nam prędicatum per se secundo modo respectu animalis, & in cuius definitione ipsum animal ponitur, non est solum rationale, sed hoc disjunctum rationale, vel irrationale, ut supra diximus, & causa huius rei est, quia hujusmodi prædicata disjuncta conveniunt superioribus prout reperiuntur in inferioribus: unde majorem connexionem habent cum inferioribus, quam cum superioribus, & ita superiorum respectu sunt per se 2. modo: comparatione vero inferiorum p r se.

Solutio.

Contra definitionẽ opponitur 1. Superest bimembris difficultas circa huius prædicati definitionem: altera est, omnia accidentia etiã contingentia esse prædicata per se. si ad hoc sufficit, ut subjectum ponatur in definitione prædicati, nam accidens contingẽs definitur per subjectum: quod docuit D. Tho. de ente, & essentia c. ult. & 1. Perihern. & ratione probatur, esse accidentis est inesse subjecto: non potest ergo commode definiri, nisi per ordinẽ ad subjectũ. Dices hoc esse verum de subjecto in communi: accidens enim communiter sumptum definitur per ordinem ad substantiam, in definitione autem intelligi peculiaria subjecta, à quibus prædicata determinate dependẽt. Verũ non satisfacies, quia ut esse accidentis in cõmuni est in ordine ad subjectum commune, ita esse, sive natura specialiũ accidẽtium consistit in ordine ad particularia subjecta, alioquin nõ magis differrent inter se diversa accidentium genera, quam differat à se accidens in communi, & hinc fit, ut communiter specialia accidentia definiri etiam soleant per accidentiam. Altera difficultas est ex opposito elementorum, proprietates maximè videri illorum prædicata per se secũdo modo, cum ab eorum essentiis inseparabiliter fluant: & nihilominus per elementa non definiuntur: nam calidum, v. g. definiri solet corpus affectum calore, &c.

Secundo.

Accidentia etiam communia certum subjectum poscere. Sotus. D. Thom. Primæ difficultati etsi Sotus in hoc capite neget accidentia contingẽtia definiri per propria subjecta, probabilius tamen est, quod D. Thomas dixit, si illud interpretemur, ut nolit accidentia vendicare propria subjecta, in quibus necessario sint, hoc enim modo essent propria: sed ex se habere aptitudinem, ut insint in certa aliqua natura, & non in alia: & hanc rursus ita esse capacem illius accidentis, ut eodem modo non sit alterius: quod licet nobis occultum sit, & hac de causa non soleamus communia accidentia per determinata subjecta definire, est tamen satis rationi consentaneum, & in aliquibus accidentium generibus facile deprehenditur: nam accidens commune corporale ita habet ordinem ad corpus, ut extra illud esse nequeat: & rursum corpus ita est illius capax, ut aliud non corporale recipere nequeat. Hac de causa Divus Thomas indicare videtur hæc accidentia etiam efficere prædicata per se; docet enim in prima parte quæst. 76. articul. 3 hanc esse per se, corpus superficiatum est coloratum. Sane quidquid sit de re ipsa, exemplum non est verum, quia coloratum nõ dicitur de omni corpore: cum non solum elementa coloris sint expertia: sed etiam intermixta, quorum respectu aliqui contendunt esse de omni; vitrum, & pupilla colore vacent. D. Thom.

Solutio primi. Difficultati igitur occurrendum est, accidẽtia communia nõ esse de omni: cum enim sint contingentia, non possunt semper convenire toti subjecto, & saltem dum non existit ei, non conveniunt: quod tamen est necessarium ad prædicatum per se logicum, de quo Philosophus loquitur. Item quando dicitur subjectum poni in definitione, intelligitur, ut aliquid omninò connexum cum prædicato. Secundæ difficultati dicendum est elementorum proprietates acceptas, ut proprietates sunt, id est, in summo, & ut naturaliter debitas per elemẽta definire, neq; enim intelligi potest summus calor naturaliter debitus, nisi per ordinem ad ignem, cui debetur, & à quo perpetuo nascitur. Solut. 2.

ARTICVLVS IV.
DE PRAEDICATO VNIVersali.

Prædicatum universale ita definitur. Prædicatum universale ita definitum est in cõtextu. Est prædicatum de omni per se, & hoc, quo ipsum est. Circa priores partes, quæ ex superioribus manent explicatæ hæc adverres. Primum (per se) sumi in hac definitione, ut continent utrumq; modũ, nam quædam prædicata universalia sunt per se primo modo, ut animal respectu hominis, quę dã per se secundo, ut risibile respectu ejusdem hominis. Secundũ, particulas, per se, & de omni, bifariam accipi posse: primo ut significẽt integra prædicata, secundo ut dicunt solas differentias prędicati per se, & de omni. Quemadmodum n. vivens dividitur per sensitivum, & sensus expers, ut per duas differentias: ita prædicatum in cõmune in prædicatũ de omni, & non de omni, iterumq; prædicatũ de omni in per se, & nõ per se ut per duas alias differẽtias,

Vnde sicut vivens sensitivum includitur essentialiter in rationali: & tamen sensitivum, quæ est differentia ultimo constituens animal, non includitur essentialiter in rationali: ita prædicatum in commune includitur essentialiter in prædicato de omni, & per se, & tamen differentia de omni nō includitur in differentia per se.

In præsenti igitur particulæ de omni, & per se non accipiuntur primo modo, ut significant integra prædicata: esset enim inutilis repetitio prædicati de omni, cum jam intelligeretur in prædicato per se, perinde, ac si quis definiēs hominem, diceret, est vivens animal rationale: qui enim dicit animal, iam includit vivens. Sumitur ergo secūdo modo, ut de omni, & per se dicunt differentias constituentes eiusmodi prædicata, quæ se non includunt: & ideo exprimi possunt omnes, quo pacto in definitione hominis expressè ponuntur differentiæ superiorum, cum sic definitur, Homo est substantia corporea, corruptibilis, vivens, &c.

An differant per se, & hoc quo ipsū est. *Themist.* *Averr.* *Ferrar.* Circa ultimam partem definitionis (& hoc, quo ipsum est) duæ sunt controversiæ: prima, num ea sit diversa à secunda. Nam Themistius, & Averr. ac Ferrar. 2. contra Gent. capit. 5. existimant per se, & hoc, quo ipsum est, nihil differre, nec tradi hoc loco ab Aristotele integram definitionem, sed inchoatam, absolviq; paulo inferius, adjecta particula, primo. Cui expositioni favet, quod mox subdidit Aristoteles, per se, & hoc, quo ipsum est, eadē esse dico, & illud capitis septimi, omnia quę per se insunt cōpetere necessario, atq; ut tale est quodque.

Affirmativæ respondetur. *Boet.* *Theophr.* *Philop.* *Alb. Mag.* Verior tamen est interpretatio Boetii, Theophrasti, Philoponi, & Alberti Magni, dicentium ultimam partem differre à secunda, ut inferius à superiori, & idem valere, ac primo, seu ratione sui: ut se statim exponit Philosoph⁹: ait enim ad finem capitis, neq; Isosceli, neque alteri speciei trianguli convenire habere tres angelos æquales duobus rectis, hoc ipso quod tales sunt, sed triangulo, ut triangulus est, quod minime verum esset, si, hoc quo ipsum est, idem valeret ac per se: certum quippe est Isosceli, cæterisque trianguli speciebus per se cōvenire habere tres angelos. Deinde si illæ duæ partes idem essent, definitio Philosophi partim deficeret, partim redundaret: deficeret, quia non explicaret ultimam differentiam prędicati universalis, ut ipsi fatentur: redundaret, quia bis idem repeteret.

Oppositæ partis fundamētum solvitur. *Albert.* *D. Fonsec.* Ad primum locum pro alia parte respondet Magnus Albertus, Aristotelem dixisse per se, & hoc quo ipsum est, esse idem, non omninò, seu convertibiliter; sed ut superius, & inferius, ut etiam notavit D. Thomas: cum enim vellet ostendere prædicata universalia dici necessario, sic ferè argumentatus est, Per se, & hoc, quo ipsum est, idem sunt, id est, quicquid dicitur de aliquo, hoc quo ipsum est, dicitur per se, sed omne prædicatum per se est necessarium, ergo omne quod dicitur hoc quo ipsum est, seu universaliter, dicitur necessario: ex qua ratione solum sequitur, omne quod dicitur hoc, quo ipsum est, dici per se, non verò è contra. Ad secundum non recitari fideliter verba Philosophi, non enim efficiunt illum sensum, quasi, hoc quo ipsum est, prædicetur de per se, sed omnia quæ sunt per se & hoc quo ipsū est, esse necessaria: nimirum institutum Philosophi eo loco est ostendere, demonstrationem constare debere ex propriis principiis, & non communibus: & quia supra dixerat constare etiam ex necessariis, ait ea, quæ sunt per se, & hoc quo ipsum est, hoc est, propria, & peculiaria, esse necessaria.

Quid significet hoc quo ipsum est. Secunda controversia est, supposito quod ea pars definitionis explicet ultimā differentiam prædicati universalis, quo modo intelligenda sit? Aristoteles namque idem esse ait convenire hoc, quo ipsum est, atq; convenire primo. Cōvenire autem primo, non est aliud, quam immediatè, & non ratione alterius convenire. Quod tamen falsum videtur, nam multa sunt prædicata universalia, quæ non conveniūt immediatè. v. g. intellectivum universaliter dicitur de homine, sed prius convenit animali rationali, mediante quo de homine demonstratur, & si respondeas id esse verum in eorum sētentia, qui distinguūt à parte rei definitionem à definito, non verò in ea, quę nullam inter hęc ponit distinctionem in re ipsa: non decruntalia exempla: admirativum enim est prædicatū universale hominis, & cōvenit mediante intellectivo, si hoc est prima passio, & illud secunda, quod potiori jure dicetur de passionibus consequentibus. Ex alia parte prædicata non universalia conveniunt immediatè: ita dicitur animal de homine, cum inter ea nihil mediet. Propter hæc argumēta Sotus in hoc capite ait, omnia, & sola prædicata immediata esse universalia: & hujusmodi esse genus proximum comparatione speciei, non autem passiones secundariæ, & mediatæ.

Vera sententia. *Cajet.* *Boet.* Boetius loco illorum verborum, hoc quo ipsum est, transtulit adæquate, seu convertibiliter, quem sequitur Cajetan. hoc loco, secundum quos, & communem sententiam, convenire secundum quod ipsum, est convenire soli subjecto, tanquam primæ radici ratione suæ specialis essentiæ: & hoc ipsum significat vocabulum, primo, supposito enim quod prædicatum universale sit necessarium, si convenit alicui primo, id est, quatenus tale est, necessario est convertibile. Vnde rectè D. Thom. 2. contra Gent. c. 15. ratione prima dixit impossibile esse

esse, idem prædicatum convenire duobus, utrique secundum quod ipsum.

Ad dubitationem igitur dicimus: primo, significare immediatè, tãquam primæ radici cõvenientiæ: & ad primum exemplum in oppositũ rectè ibi occurritur: quanvis in illa sententia dici possit, definitionem non censeri aliud subjectum diversum, cum iisdem partibus cõponantur, ex quibus definitum. Ad instantiam respondetur, posteriores passiones non convenire primis, ut primæ, & principali radici sui esse: hæc enim est subjectum præsertim, quia passiones per se non efficiunt aliud subjectum, sed complent primum. Ad aliã partem negandum est: ut aliquod prædicatum sit universale, sufficere convenire immediatè subjecto, nisi conveniat ratione illius propriæ essentiæ: animal autem exem c.non convenit homini quatenus homo, seu quatenus rationalis est, sed quatenus animal alias cõpeteret etiam equo, quatenus equus est, contra id, quod supra diximus ex D. Thoma, nullum prædicatum convenire posse pluribus, unicuique secundum quod ipsum, & in simili idem D. Thomas Opuscul. 48. cap. 5. ait speciem non prædicari de individuo, quatenus tale est, est verò eadem omninò ratio de genere proximo collato cum specie: idem docet Soncinnas 12. Metaphys. quæst. 17. Dominicus de Flandria quæst. 16. articul. 1.

EXPLANATIO CAPITIS QUINTI. DE PRAEDICATO VNIVERSALI.

SVMMA CAPITIS.

DVo præstat Aristoteles in hoc capite: primo affert tres causas, ob quas certare contingit in assignando prædicato universali. Secundò proponit quoddam documentum, quo universale prædicatum facile internoscatur: quoad primum inter causas errandi in assignando prædicato universali prima est, quando cognito uno individuo alicuius speciei, vel una specie alicuius generis, illi primo tribuimus prædicatum, quod speciei, vel generi tribuendum fuit: secunda est, si cognitis omnibus speciebus alicuius generis, ipso genere ignorato, vel innominato tribuimus primo speciebus, quod fuit generi concedendum. Tertia si assignemus quidem prædicatum cum subjecto convertibili, sed cum aliqua restrictione, veluti si esse sensitivum; quod recurrit cum animali in communi, animali tantum visivo tribuamus. Documentum ad universale prædicatum sine errore cognoscendum est. Si prædicatum conveniat subjecto sublatis omnibus, quæ ad illius essentiam pertinent, & sublato tali subjecto prædicatum primo aufertur, convenit ei universaliter.

COMMENTARIVS.

plex af … iatur … fa dece … nis.

a OPortet autem nõ latere) Quia in demonstratione perfectissima, qualem hoc loco efformat Aristoteleles, solet ostendi passio de primo subjecto, & in hac sæpè fallimur, existimantes prædicatum esse universale, cùm non sit: docet Aristoteles hoc capite ob tres potissimum causas hanc deceptionem accidere.

b *Cum autem prater*) Prima causa deceptionis est, quod cum unum, aut alterum tantum existit individuum alicuius speciei: vel saltem id duntaxat nobis cognitum est, existimamus passionem, quæ speciei primo, & adæquatè cõvenit, cõpetere tantum uni, aut alteri singulari: ut si quis putet, huic Soli, quẽ cernimus, cõvenire primo, & adæquatè esse lucidissimum omnium Planetarum; aut esse astrum efficiens diem: tum tamen hoc prædicatum ei non ita competat: sed Soli in commune.

c *Aut est quidem*) Secunda erroris causa est: quod cognitis interdum omnibus speciebus

CAP. V.

a *OPortet autem non latere errorem persæpe fieri, & non esse id, quod ostendi ditur primum universale, quemadmodum esse videatur. Decipimur autem hac deceptione.* b *Cum autem præter singulare, vel singularia nihil est, quod accipiatur superius:* c *Aut est quidem, sed nomine caret in diversis specie rebus:* d *Aut est in parte totum id de quo demonstratur. Parti namque accommodabitur quidem demonstratio. Et de qualibet erit: attamen non erit hujus primi universaliter demonstratio; ac hujusce primi, quatenus primum est, demonstcationem dico, cum est primi universaliter.* e *Si igitur quispiam ostẽderit rectas duas lineas non concurrere: inter quas eadẽ in parte sunt anguli recti ex recta linea secante illas oborti: hujus ex eo demonstratio propriè videbitur esse, quia si in omnibus angulis rectis est: verũ non est, quippe cũ id fiat nõ ex eo, quia sic sint illi ãguli duobus rectis æqui, sed ex eo quia quovis modo duobus æqui sint rectis.*

alicuius generis: ipso tamen genere, vel aliquo, quod veluti genus sit, incognita, & innominato: tribuimus primo speciebus aliquod prædicatum: quod illi communi naturæ primo tribuẽdum erat, Exempli gratia, moveri motu progressivo convenit Homini, Equo, & Leoni, aliisque nonnullis animantium speciebus, non ob specificas rationes, nec qua animalia sunt: cùm non omne animal eum motum subeat. Inest tamen ob aliquid commune carens nomine. Id ergo si quis de speciebus, ut universale earum prædicatum demonstrare velit, in errorem incidet.

d *Aut est in parte*) Tertia allucinationis causa est, quia aliquando incidentes in verũ subjectum, cui prædicatum universaliter convenit, illud cum limitatione aliqua accipimus, ut si quis sensitivum, quod animali in commune universaliter cõpetit, accommodet animali visum habẽti, existimans omne animal visu præditum esse: sic enim fit ut prædicatum non attribuatur subjecto, cui universaliter competit.

e *Si igitur quispiam*) Explicatis errorũ causis, singulorum exempla subjicit à tertio incipiens. Si quis, inquit, demonstrare vellet lineas rectas, æque distantes non cõcurrere existimãs se universale prædicatũ demonstrare, deciperetur. Licet enim id omnibus lineis rectis, quæ inter se æque distant, conveniat: non tamen id eis convenit, quia rectæ sunt, sed quia pari intervallo ab se dissident, sive rectæ, sive obliquę, aut alio modo sint affectæ. Itaque non concurrere non est prædicatum universale, nisi respectu linearum æquè distantium, quas vocant Paralellas. Lege Euclidem lib. 1.

Primi exemplum. f *Et si nullus*) Primi erroris exemplum est: si nullus alius triangulus esset præter Isoscelem, qui habet duo tantum latera æqualia: & de eo vellet quis ostendere affectionem trianguli in commune videlicet, habere tres angelos duobus rectis pares.

Secundi erroris exemplum. g *Et similitudo*) Secũdi erroris exemplũ subjicit. Quod ut intelligas, adverte habitudinem seu comparationẽ, inter duas quantitates vocari proportionẽ rationemve: quo pacto dicimus binarii ad quaternariũ esse proportionẽ, rationemve duplam. Item habitudinẽ, quæ est inter duas proportiones, nuncupari proportionalitatẽ, seu similitudinem rationum: qualis cernitur in habitudine binarii ad senariũ: Dicimus enim ita se habere binarium ad quaternarium, ut se habet ternarius ad senarium, quia utrobique est proportio dupla. Adverte etiam comparationem hãc proportionum nonnunquam fieri inter quatuor quantitates, ut videre est in proposito exemplo: nonnunquam inter tres una earum subeunte vicem duarum: semper enim requiruntur quatuor extrema, saltem ratione

f *Et si nullus alius esset triãgulus, quam hicce, qui duorum æqualium laterũ est: huic ut duorum est æqualium laterum, angulos æquos rectis habere competere videatur.* g *Et similitudo, rationum mutato ordine, numeris, ut numeri, lineis, ut lineæ, solidis ut solida, temporibus denique ut tempora sunt, competere videtur, quẽadmodum seorsum olim ostendebatur: quod tamen una demonstratione de omnibus demonstrari potest: sed quia non sunt quippiam unum hæc omnia nomine certo vocatum, numeri inquam longitudines, tempora, solidaque, atque differunt inter se specie, ideo seorsum sumebatur: nunc autem universaliter hoc demonstratur. Non enim hisce, vel ut lineæ sunt, vel ut numeri, sed ut hoc quod quidem universaliter hoc inesse cunctis supponitur.* h *Quocirca si quis unumquemque triangulum, eum inquam, qui ex æqualibus omnibus, & eum qui ex omnibus inæqualibus: & item eum qui è duobus æqualibus lateribus constat, aut una, aut alia seorsum demonstratione, tres æquos duobus rectis habere ostenderit, nondum is profectò triangulum scit duobus rectis æquales habere, nisi eo sciendi modo, quem ipsi more suo sophistæ profitentur, neque de triangulo universaliter id percipit, & si nullus alius præter istos triangulus est: non enim id est is ut trianguli sunt, nec omni triãgulo ratione forma, sed numeri inesse cognovit. Tametsi nullus triangulus est, quem ipse non æquos duobus rectis tres habere sciat.* i *Quando igitur non scit universaliter, & quãdo simpliciter scit manifestum est. Enimvero si eadem esset trianguli ratio, & duorum æqualium laterum trianguli, cæterorumque triangulorum demonstratio, aut cuique, aut omnibus æque sine ullo discrimine accommodaretur, ut patet. Cum verò non sit eadem, sed diversa, tresque anguli duobus rectis æquales, hoc cuique competunt, quo quisque triangulus est, non scit hisce simpliciter, qui dicto modo demonstrat.* K *Patet autem, verum illi competat, ut triangulus est, aut ut duorum æqualium laterum: & quando per hunc competit primum & cujus est universaliter demonstratio. Nam ei competit, ut tale est, cui cæteris sublatis competit primo: veluti laterum duorum æqualium æneo triangulo competant anguli duobus rectis æquales: at ære sublato, ut non sit æneus, etiam competent. Et item laterum æqualitate duorum sublata, ut non sit duorum æqualium laterum? at non competent sublata figura, vel termino: sed non primis ipsis sublatis. Quo igitur primo sublato non competent triangulo: quare per hunc & cæteris competent, & hujus est universaliter demonstratio.*

CAP.

tione inter se distincta, ut eum dicimus, sicut se habent duo ad quatuor, ita quatuor ad duo.

Argumentari commutata proportione quid sit. His positis sciendum tunc fieri argumentationem à commutata proportione, quando ex eo, quod ut se habet prima quantitas ad secundam, ita tertia ad quartam: colligimus commutatim, ita se habere primam ad tertiam, ut se habet secunda ad quartam. Unde fiet argumentatio à commutata proportione hunc in modum: sicut se habet binarius ad quaternarium, ita ternarius ad senarium, ergo sicut se habet binarius ad ternarium, ita quaternarius ad senarium: est enim utrobiq; propositio sesquialtera, quæ tunc datur, cum aliquid continet tantundem, & dimidium, sicut ternarius continet binarium, & binarii medietatem. Itemque senarius quaternarium, & dimidium quaternarii.

Ex his non difficile erit percipere exemplum ab Aristotele propositum, ait enim similitudinem proportionum commutato ordine, seu esse commutatim proportionabilia eadem ratione videri convenire numeris, ut numeri sunt, similiterq; lineis, corporibus, & temporibus, secundum peculiares suas naturas, & non meritò alicujus communis in his repertæ: propterea quod tale commune nomine careat, & hac ratione fuisse id ab antiquis de uno quoq; demonstratum, non tamen universaliter, cum non eis primo conveniat. Nunc verò demonstratione unica universaliter jam demonstrari de eo, quod his omnibus commune habetur: est vero id nihil aliud, quam quantitates habentes proportionem ad alias duas quantitates: iis enim ita in commune spectatis convenit primo habere prædictam similitudinem rationum.

h *Quocirca si quis*) Ex iis, quæ hactenus docuit, compertum esse vult eum, qui sive una, sive pluribus demonstrationibus passionem trianguli in commune, videlicet habere tres angulos æquales duobus rectis, ostenderit de triangulis in specie acceptis, ut de isopeuro, qui tribus lineis paribus, de isoscele, qui duabus paribus, de scaleno, qui omnibus imparibus constat, haud rectè procedere. Non enim is demonstrabit passionem de eo, cui primo, & reciprocè convenit: nec habebit scientiam de triangulo proprie, sed more Sophistarum, ac non per se, sed per accidens, quatenus natura trianguli inest in natura specierum, quæ sub eo continentur.

Interpretatio Philopon. i *Quando igitur*) Philoponus ita hunc locum interpretatur, ut docere velit Aristoteles, quando ii, qui demonstrant de inferioribus, universaliter demonstrent, videlicet cum superius nihil prorsus est aliud ab inferioribus, ut in æquivocis accidit: non autem cum ab iis distinctum, ut sunt naturæ univocæ respectu suorum inferiorum: non videntur tamen id spectare verba contextus, sed inculcare duntaxat id, quod proxime dictum fuit, videlicet non demonstrare universaliter eum, qui naturæ communis affectionem de particularibus ostendit, cum natura communis ab inferioribus, si non re, ratione tamen distinguatur.

Statuitur Regula. K *Patet autem*) Tradit utile documentum, seu regulam, qua quilibet citra erroris periculum deprehendat, quodnam prædicatum universaliter conveniat subjecto, aut non conveniat, nempè illi subjecto convenire prædicatum universaliter, cui competit sublatis cæteris omnibus, quæ non pertinent ad ejus essentiam, & quo sublato tale prædicatum primo aufertur: hoc est, non ratione alterius quod cum eo subjecto simul adimatur. Exempli gratia triangulo æneo duorum laterum æqualium competunt hæc omnia: esse æneum, esse duorum laterum æqualium, esse triangulum, esse figuram, & esse termino seu terminis clausum: figura enim est, quæ termino, aut terminis concluditur. Quid sit figura. Quia tamen si ei detrahatur esse æneum, & esse duorum laterum æqualium, adhuc ipsi quatenus triangulus est, conveniet habere tres angulos duobus rectis pares: quod tamen ei non conveniet, si ipsi adimatur ratio trianguli, manifestum est signum, talem proprietatem soli triangulo in communi universaliter competere. Neque obstat, quod sublata figura aliisq; prædicatis superioribus proprietas illa aboleatur: id enim, inquit Aristoteles, accidit non primo ob superiora, sed, quia iis extinctis necesse est extingui ea, quæ sub illis continentur, atque adeo deperire triangulum ipsum, cui primo affectio illa competit.

EXPLANATIO CAPITIS SEXTI.

DE MATERIA DEMONSTRATIONIS.

SVMMA CAPITIS.

INitio capitis probat Aristoteles, demonstrationem constare ex propositionibus per se, hac ratione: sola per se sunt necessaria, sed demonstratio constat ex necessariis: ergo & ex iis, quæ sunt per se. Deinde quatuor argumentis concludit demonstrationē propter quid ex necessariis cōstare. Primo, quod demonstratur aliter se habere non potest; ergo demonstratio constat

ex ne-

ex necessariis. Secundo, qui non vult accipere aliquem syllogismum ut demonstrationem: statim objicit illum non constare ex necessariis. Tertiò, qui procedit ex medio non continente causam, non acquirit scientiam, qui autem procedit ex medio non necessario, sic se habet: ergo non acquirit scientiam, ac proinde non demonstravit. Quarto, qui non cognoscit per medium necessarium, amittere potest scientiam, quam se habere credebat medio corrupto: qui autem scientiam habet, eam amittere non potest, nisi vel per oblivionem medii, aut conclusionis, vel per corruptionem sui, aut mutationem rei, quam sciebat.

COMMENTARIVS.

Sa *I igitur.*) Probatur ex instituto, quod jam pridem in animo habet, demonstrationem propter quid constare ex sumptionibus necessariis, non quibuslibet, sed quæ sint propositiones per se: obiter ostendit initio hujus capitis, oportere demonstrationem propter quid constitui ex propositionibus per se, quæ est Græcorum, & Arabum interpretum expositio: licet D. Tho. Aegidius, Cajet. & alii secus intelligant hunc locum, ajentes velle Aristotelem ostendere, demonstrationem progredi ex necessariis & accipere pro medio, eam procedere ex iis, quæ sunt per se. Argumentatur ergo in hunc fere modũ, sola per se sunt necessaria: demonstratio propter quid constat ex necessariis: ergo constat ex iis, quæ sunt per se.

Exponitur locus Aristotelis. *D. Thom. Aegid. Cajet.*

Hujusce argumentationis minorem primo loco statuit, eamq; probat, quia demonstrativa scientia, non potest aliter se habere, ergo demonstratio, per quam illa acquiritur, procedet ex necessariis: majorem, quæ est exclusiva, & æquipollet his duabus, omnia per se sunt necessaria, & nihil aliud, præter ea, quæ sunt per se, necessariũ est: suadet quoad utranq; partẽ. Quoad priorẽ, quia bifariã aliquid per se prædicatur, aut quia continetur in definitione essentiali subjecti, aut quia essentialiter definitur per subjectũ. Quæ verò ita se habent, necessario cõpetunt. Deinde quoad posteriorẽ partẽ: quia omnia, quæ prædicantur, vel insunt per se, vel per accidens, ut distinguitur à prædicato per se primo, vel secundo modo: quæ autem per accidens insunt, non sunt necessaria: nihil igitur præter ea, quæ sunt per se, est necessarium.

Bifariam per se aliquid prædicatur.

b *Aut igitur*) Vt ostendat demonstrationẽ confici ex necessariis, ait vel id absq; probatione admittendum esse vel jaciendum, tanquam firmissimum fundamentum longioris disputationis, demonstrationem esse syllogismum concludentem necessariam conclusionẽ. Hinc enim multis institutum confirmabitur, atque imprimis ita. Conclusio demonstrationis est necessaria, & quod demonstratur, aliter se habere nequit. ergo demonstratio constat ex necessariis. Corroboratque vim hujusce rationis ex discrimine ejus, qui demonstrat: & ejus, qui non demonstrat. Nam hic colligere potest, ex veris, non tamen ex necessariis, ille verò non nisi ex veris, & necessariis concludit.

Demonstrationẽ ex necessariis cõfici probatur, I. imò.

c *Signo*

CAPVT. VI.

Sa I igitur demonstrativa scientia ex principiis est necessariis: quod enim quispiam scit, id fieri nequit, ut aliter sese habeat. Ea verò quæ per se rebus insunt: necessariò competunt. Nam quædam insunt in eorum, quibus competunt, ratione, quædam in sua ret eas habent de quibus dicuntur: quorũ alterum oppositorũ insit, necesse est, patet ex talibus quibusdam ratiocinationem constare: omne namq; quod inest aut hoc pacto, aut per accidẽs competit: accidentia verò non sunt necessaria. b *Aut igitur ita dicetur, aut hoc principium supponatur demonstrationem necessariam esse: & si demonstratum sit quippiam, fieri non posse ut illud sese habeat secus. Ex necessariis ergo constare demonstrativam ratiocinationẽ oportet, Etenim fit, ut & non demonstrans ratiocinetur ex veris at ut ex necessariis quisquam nisi demonstrans ratiocinationem conficiat, non fit. Id enim ipsum jam demonstrationis proprium est.* c *Signo etiam illo patet, demonstrationem è necessariis esse: nã infitiatiões adversus eos qui demonstrare putant, negationem necessitatis inferre nos consuevimus: aut putantes omninò fieri posse quòd res aliter sese habeat, aut disputationis causa contendentes.* d *Ex quibus etiam patet stultos eos esse profectò, qui principia benè sumere putant, si probabilis sit propositio atque vera, uti Sophistæ: scire enim scientiam habere est: non enim ideo propositio principium est, quia probabilis, aut non probabilis est: sed quia prima est ipsius generis, circa quod fit demonstratio. Et verũ non omne proprium est.* e *Atque demonstrativam ratiocinationem ex necessariis esse oportere, ex hisce patet.: nam si non est iste sciens, qui non habet ejus rationem propter quid est, cujus est demonstratio: atque fieri potest, ut A, quidem ipsi C, necessariò competat: medium autem B, per quod illud demonstratum, non sit necessariò: is plane qui talẽ ratiocinationem extruxit, nõ scit propter quid est: quippe cum illud ob ipsum mediũ non sit: nam ipsum quidem fieri potest, ut non sit: conclusio autem est necessaria.* f *Præterea si quum nunc nescit, rationem habens, & salvus re salva est, neque oblitus est: is neque prius sciebat: corrumpi autẽ posset medium, si non est necessariũ: quare habebit quidẽ rationem salvus salva re, non autem sciet. Neq; igitur prius sciebat.* g *Quod si me-*

c *Signo etiam illo.*) Secunda ratio, quia institutum confirmat, sumitur à signo inditiove quodam. Nam si quis nobis offerat syllogismũ, tanquam veram demonstrationem, quam nos vel demonstrationem esse non arbitramur, vel disputationis gratia, ut talem non admittimus, apponere consuevimus, eam non esse ex necessariis conflatam.

Principia demõstrationis sunt prima ac certissima. Exponitur locus Aristotelicus. D. Thom. Aegid. Philop. Averr. Linchon.

d *Ex quibus etiam*) Colligit stultos esse eos, qui arbitrantur se demonstrare, si ex veris, & probabilibus duntaxat procedant: cum probabilia non sint principia demonstrationis: sed ea, quæ in materia, de qua agitur, prima, ac certissima sunt. Adverte circa verba illa, scire enim scientiã est habere, dissentire expositores. Nam D. Thomas, Ægidius, & alii putant in iis reddi ab Aristotele causam stultitiæ eorum, qui credunt se ex probabilibus demonstrare, cum scire sit habere scientiã, id est, certam cognitionẽ firmissimis rationibus comparatam: Philoponus autem, Averroes, & Linchoniensis censent ea continere propositionem vulgatę cujusdam demonstrationis, quam se Protagoras facere ajebat: nimirum scire est scientiam habere: qui habet aliquid, scit quid illud sit: ergo qui scit, scit quid scientia sit. Non erat tamen ea vera demonstratio, quia pronuntiatum illud: qui habet aliquid scit, qui illud scit, non necessarium est, sed probabile duntaxat.

Vera expositio. Tertio.

e *Atque demonstrativam*) Tertia ratio ita concluditur, qui in demonstranda necessaria conclusione utitur ratione non continente causam: is non comparat scientiam simpliciter: at qui utitur medio contingenti, seu non necessario, utitur ratione non continente causam: non ergo scientiam simpliciter comparat. Major constat ex definitione scientiæ tradita capite secundo hujus libri. Minorem probat, quia id, quod contingit cum non sit necessarium, potest non esse: id autem, cujus scientiam simpliciter habemus, cum necessarium sit, ut supposuimus, non potest non esse. Hinc ergo fit, ut qui habet medium contingens, utatur ratione non continente causam necessariæ conclusionis, nisi quis dicat, quod maxime est absurdum, id quod nõ est, esse causam ejus, quod est.

si medium non est corruptũ, fieri verò potest ut corrumpatur, id quod accidit, erit possibile atq; contingens: sed ut is sciat, qui sic se habet fieri minimè potest. h *Cum igitur coclusio necessaria est, nihil prohibet medium nõ necessarium esse, per quod fuit probata. Fieri namq; potest, ut necessarium ex non necessariis etiam concludatur: perinde atq; fit ut verum ex falsis concludatur. At cum medium est necessarium, conclusio quoq; necessaria est: quemadmodũ & ex veris infertur semper conclusio vera: nam tam A, ipsi B, quam B ipsi C, necessario competat: igitur & A necesse est ipsi competere C. Verum fieri nequit, ut cum conclusio non est necessaria, medium necessarii subeat rationem. Insit enim A, non necessario ipsi C. si igitur A, ipsi B. & B, ipsi C, competere necessario dixeris, & A, profectò ipsi C competere necessariò concedas oportet. At ipsi competere non eo pacto supponebatur.* i *Cum igitur id, quod demonstrativè quispiam scit, necessarium oporteat esse, constat per mediũ quoq; necessarium demonstrationem ejus illum habere oportere. Vel nescit illud profectò, aut propter quod necessario sit, aut quod sit: sed aut se scire arbitratur quod nescit, si scilicet necessarium quod necessarium non est esse putet: aut nec scire arbitratur a quo discrimine sane. sive quod sit aliquid per media: sive cur sit aliquid, per media vacantia sciverit.* k *Eorũ autem quæ non per se, eo quod determinatæ sunt, ea quæ per se competunt modo accidunt, demonstrativa scientia non est: non enim fit, ut necessaria conclusio demonstretur. Fit enim, ut accidens ipsum non insit: de tali namq; accidente loquitur.* l *Quanquam fortasse quispiam dubitabit, cujus nã gratia de his hæc interrogare oportet, si conclusionem esse necesse nõ est. Nihil enim refert, si quispiam quævis interrogans, deinde cõclusionem dicat. At enim interrogare oportet, non per interrogata necessario quicquã sequatur: sed quia dicere necesse est ei, quia illa dicit, & verè dici si competant verè.*

CAP.

Ob quatuor rationes amittitur sciẽtia.

f *Præterea si cum*) Quartam rationem subjicit, quæ ut intelligatur, advertendum est, quatuor ob causas accidere posse ut quis absque persuasione scientiam amittat. Prima est, quando mente excidit causa, ratione, qua conclusionem sciebat. Secunda, si oblivifcatur ipsius conclusionis. Tertia si res ipsa, quam sciebat, mutetur. Quarta si ipse, qui sciebat, intereat, aut Organum phantasiæ lædatur. Quod si nulla harum causarum interveniat, & nescias, utique nec an-
1. tea sciebas. Argumentatur ergo Aristoteles hunc in modum, si quis dicat se scientiam amisisse,
2. adhuc retinens animo causam, & rationem, ob quam se scire dicebat, neque oblitus conclusio-
3. nis, item incolumis ipse, & salva re, is profectò nec ante scientiam habebat, at qui per medium
4. contingens se scire affirmat, corrupto medio fatetur se nescire: ergo nec antea, cum se scire profitebatur verè sciebat.

Dubium.

g *Quod si medium*) Diceret quispiã non sequi incommodũ, quod proxime inferebatur, si mediũ contingens re ipsa corruptionem non subeat, etsi ex se corruptibile sit. Occurrit Aristoteles, cum

Solutio.

perducitur ad actum id, quod fieri potest, nullum existere absurdum, & tamen id, ut ostensum fuit in re subjecta existere, si medium quod corrumpi potest, actu corrumpatur. Quare fieri non posse, ut demonstratio constet medio corruptibili.

Tria pronunt pronuntiata. 1. 2. 3.

h *Cum igitur conclusio*) Ne quis forte arbitretur, conclusionem necessariam nulla ratione ex medio non necessario posse colligi, tria pronuntiata subjicit, quibus rem declarat. Primum est, Conclusio necessaria potest colligi ex medio necessario, quemadmodum verum ex falsis intellige vi formæ. Secundū est, ex necessario non nisi necessarium colligitur. Tertiū est, si conclusio non est necessaria, fieri nequit, ut medium, seu præmissæ necessariæ sint. Quod probat, quia si præmissæ sint necessariæ, conclusio erit necessaria, ut in secūdo pronunciato assertum fuit. Quare si talis conclusio necessaria non sit, erit simul necessaria, & non necessaria, quod repugnat.

Demonstrationē debere fieri ex necessariis probatur.

i *Cum igitur id.*) Rursus inculcat, probatque demonstrationem debere procedere per medium necessarium, quia id, quod scitur, necessarium est, alioqui nec per mediis vacantia, nec demonstratione. Quia aut propter quid dicetur aliquis scientiā adipisci. Sed si existimat sumptiones esse necessarias, & non sunt, opinabitur se scire, & demonstrare, cum re vera nesciat, quod si neque necessariæ sint, nec eas necessarias esse arbitretur, tunc neque sciet, neque se scire opinabitur. Ac si dicat Aristoteles, adeo verum esse demonstrationem progredi ex necessariis, ut nullus in animum inducat se demonstrare, & scire, nisi credat ex necessariis procedere.

Demonstratio nō fit ex iis quæ per accidens sunt.

Quid sit prædicari per se.

k *Eorum autem.*) Probaturus demonstrationem esse ab iis, & ex iis, quæ sunt per se, ostendit demonstrativam scientiam non esse de iis, aut ex iis, quæ sunt per accidens, nam quæ ita sunt affecta, possunt non inesse, atq; adeò non necessario insunt, quare nec conclusio necessario demonstrabitur. Monet autem, dum rejicit à demonstratione ea, quæ per accidens sunt, loqui se de iis, quæ sunt per se, non per accidens, modo explicato. Etenim secundum aliam usurpationem prædicari dicuntur per se, & non per accidens, quæcunq; directe, & secundum naturam competunt, quo pacto album dicitur per se, & non per accidens de ligno; non sufficit autem convenire quidpiam hoc modo per se, ut in demonstratione locum habeat.

Dubium. Resolut.

l *Quanquam fortasse.*) Ambigeret forte aliquis si ex contingentibus nihil necessario colligitur, cur ex iis interdum argumentare, & interrogationes adhibere consueverimus, cum nihil magis ex illis quidquam sequatur, quam si quaslibet alias propositiones sumeremus. Occurrit Aristoteles. Esto ex talibus sumptionibus non inferatur conclusio necessaria, colligi tamen necessario, solemus autem interrogare adversarium de iis, quæ contingentia & probabilia sunt, ut non solum vi formæ colligamus, quod in qualibet materia fieri potest: sed ut ex iis datis, & concessis concludere valeamus.

EXPLANATIO CAPITIS VII.

DE MATERIA DEMONSTRATIONIS.

SVMMA CAPITIS.

VT ostendat in hoc capite demonstrationem constare debere ex principiis propriis, assumit iterum eam constare ex iis, quæ sunt per se, quod eadem ratione suadet, qua proximo capite usus fuit. Dupliciter ergo institutum probat. Primò asserendo demonstrationis principia non debere esse extranea, quia subjectum, passio, & medium demonstrationis ad unum pertinere debēt: non possunt vero hæc ad unum spectare, si principia sint extranea. Secundo statuendo non fat esse principia esse communia, sed requiri propria, cum enim passio connexionem habeat immediatam cum subjecto, non poterit à nobis plene cognosci ex aliquibus principiis, nisi hæc constent medio proprio, & subjecto immediato, per communia enim non scimus, an passio insit immediate.

COMMENTARIVS.

De quo pronūtiato per se locutus est Philosoph.

a *Vm igitur.*) Traditurus in hoc capite quædā præcepta in demonstratione observāda repetit, quod jā superius ostenderat, [illegible] um demonstrationem esse ex iis, quæ sunt pe[illegible] quia, ut notat Philoponus, docere instituit, [illegible] at esse quælibet pronūtiata

CAPVT VI.

a *Vm igitur ea quæ per se ipsum necessario circa unumquodq; compesant genus, & ut tale est quodq;, patet demōstrationes ipsas scientiarū effectrices de hu esse, quæ per se competūt, & ex talibus extrus, atq; constare, accidētia naq; nō sunt necessaria, quare non*

cata per se, sed quæ subjecto, de quo fit demõstratio, peculiaria sint: suadet ergo omnem demonstrationem ex necessariis cõstare, quia sola per se sunt necessaria, & omnis demonstratio est ex necessariis propriis rei, de qua quippiam demonstratur, ergo omnis demonstratio, est ex iis, quæ sunt per se. Hæc probatio ex dictis conspicua est, quod verò additur, oportere eiusmodi necessaria esse rei insita, & non aliunde petita mox declarabitur. Admonet tamen non sufficere propositiones esse veras, si prædicata nõ per se, sed per accidens insint, ut patet in demonstrationibus, quæ procedunt per signa, veluti si quis canitiem tanquam signum interius accipiat, & ita argumentetur, quod canescit, ad interitum properat, sed homo in senectute canescit, ergo homo in senectute ad interitum properat.

Notãdum est.

b *Non igitur*) Statuit omnem demonstrationem debere ptopriis principiis cõstare, & quia principia propria dicuntur ea quæ neque sunt extranea, nec communia, docet imprimis non debere esse extranea, quod significat, cum ait non esse transeundum de genere in genus, id est, de subjecto unius scientiæ in subjectum alterius, ut si quis vellet conclusionem propriã Geometriæ ex principiis Arithmeticæ demonstrare.

Quæ sint principia propria demonstrationis.

Hic adverte subjecta scientiarum trifariam inter se affecta esse posse. Aut enim unum est superius altero, ita ut inferius addat superiori aliquam differentiam per se, ut se habent triãgulus, & Isosceles, animal, & homo. Nam Isosceles adjicit triangulo differentiam per se, & essentialem, qua cõstituitur, similiterq; homo animali; aut ita ut inferius addat differentiam per accidens, ut linea visualis lineæ in communi, quarum hæc consideratur à Geometra, illa à Perspectivo, & numerus sonorus numero in commune, quorũ ille ad Musici, hic ad Arithmetici contemplationem pertinet, aut denique sunt inter se omninò distincta, & ut vocant disparata, veluti numerus, quẽ considerat Arithmeticus, & quantitas continua, quã Geometra. Cum igitur Aristoteles hoc loco admonet, trãscundum non esse à subjecto unius scientiæ ad subjectum alterius, loquitur, ut ipse paulopost significat, de iis, quæ non primo, aut secundo, sed tertio duntaxat modo affecta sunt.

Subjecta scientiarũ trifariam affecta esse possunt.

c *Tria namq;*) Ut traditam doctrinam illustret, tria in qualibet demonstratione spectari, inquit, nimirum passionem, sive affectionẽ, quæ demõstratur: dignitates, seu principia, quę sunt fundamenta scientiæ: & subjectũ, de quo passio ostenditur. Tum ita ferè disputat: subjectum demonstrationis, propter quid medium, & passio debent ad unum, demq; genus pertinere, quãdoquidẽ, ut superiꝰ ostẽsũ fuit, & medium

re non sit, ut necessario coclusio propter quid est, sciatur, neq; si semper sit, non autem per se sit. Quod ita esse, declarat ea ratiocinationum quæ per signa conficiuntur. id enim quod est per se, non per se quisquam sciet neq; propter quid est. Scire autem propter quid est, nihil aliud est quã per causã scire, per se ergo tertio mediũ, & medio primum inesse oportet. b *Nõ igitur fieri potest, ut ex alio genere quisquã in aliud transiẽs quidquam demonstret: veluti conclusionẽ geometricam, Arithmetica demonstratione:* c *tria namq; sunt, quæ in demonstrationib insunt, unum id quod demonstratur inesse, hoc autem est id quod alicui per se generi competit, aliud dignitates: dignitates autẽ ea sunt, ex quibus fit demonstratio, tertiũ est genus ipsum subjectum, cujꝰ affectus per se demonstratio accidẽtiaq; patefacit. Fieri igitur potest, ut ea quidẽ sint eadem è quib fit demonstratio: at quartum genus diversum est, ut Arithmeticæ Geometriaq;, in hisce fieri nequit, ut ad ea quæ magnitudinibus accidũt, Arithmetica demonstratio accõmodetur, nisi sint ipsæ magnitudines numeri, hoc aũt, ut in quibusdã fieri potest, posteriꝰ explicabitur. Arithmetica verò demõstratio semper in se genꝰ id habet, circa quod ipsa versatur, cæteraq; similiter.* d *Quare si trãsire migrareq; demõstratio, aut idẽ genus simpliciter, aut aliqua ex parte idẽ necesse est esse: secus vero patet fieri nõ posse. Ex eodẽ n. genere ipsa extrema & media necesse est esse: nã si non sint, per se accidentia erunt profecto. Quocirca fieri non potest, quo Geometria contrariorũ una scientiam esse, vel duos cubos cubum esse demõstret: aut alia quævis sciẽtia, id quod ad aliã pertinet, nisi in hisce, quæ sic inter sese habẽt, ut altera sub altera collocetur: quo pacto tam ad Arithmeticã Musica, quam ad Geometriam Perspectiva se habet.* e *Neq; si quid lineis inest: nõ ut lineæ sunt, propriorumq; ratione principiorũ Geometria demonstrat: veluti si pulcherrima linearum sit linea recta: aut si se habeat ad circumferentiam contrario modo, non n. hac ratione proprij generis ipsarum sed cujusdã communis competunt.* f *Patet autem si propositiones, ex quib fit ratiocinatio, universales sint necessario conclusionẽ quoq; perpetuam esse demonstrationis talis & demõstrationis omnino, non est igitur eorũ quæ intereunt demonstratio, neq; sciẽtia simpliciter: sed tanquam per accidens: quia non est ipsius universaliter, sed aliquo in tempore, & quodã etiã modo:* g *Atq; cum est conclusio corruptibilis, necesse est alteram propositionem & non universalẽ & caducã esse: caducam quoniã est & ipsa conclusio talis: nõ universale quoniã quoddã nõ erit eorũ, quæ subjecti subeũt rationẽ: quare fieri nequit universaliter ratiocinatio, sed hoc in tempore tantũ.* h *Similiter res sese habet & in*

defini-

diu subjecto,& passio medio per se competere debent:alioqui per accidens convenirent, atq; adeo non caderent sub demonstrationem. aut scientiam,atqui medium,& passio non possunt per se inesse subjectis diversarũ scientiarũ,nisi ea aliquo modo sint unum(ut sunt ea,quæ primo,aut secundo modo effecta esse diximus)nõ igitur fas erit,quę unius scientię sunt,alteri accommodare, nisi subjecta utriusq; aliquo modo idem sint.Itaq; non licebit uti principiis Arithmeticæ in Geometria,nec passiones numerorum de magnitudinibus demonstrare, nisi magnitudines numeri sint, id est, nisi sumantur,ut numeratæ: sic enim numerorum passiones,quas Arithmeticus considerat, de magnitudinibus, quæ ad Geometram spectant, demonstrari poterunt.

Ab uno genere subjecto ad aliud transgredi licet

d *Quare si transire.*)Planius declarat quo in eventu liceat nõ liceatve ab uno genere subjecto transgredi ad aliud: licere inquit, cum aut utrunq; subjectũ est idẽ simpliciter, hoc est,cũ alterũ est genus,alterũ species sub illo contenta,aut cum ex parte sunt idem,id est, cum unũ contrahitur ab alio per accidentariam differẽtiam,ut ante exposuimus. Non licere autem, cum subjecta sunt omninò diversa: siquidem oportet medium, & extrema per se cohærere, proindeque ad idem genus spectare.

Quid ad Geometriã non pertineat.

Unde colligit nõ esse Geometrę ostẽdere cõtrariorum esse eandem sciẽtiam,quia disserere de contrariis,ut contraria sunt,&ce sciẽtia qua scientia est,ad primum Philosophum pertinet. Item non esse Geometræ ostendere ex duobus cubis unum cubum effici,acceptocubo,non ut cernitur in magnitudinibus,sed in numeris:ea enim demõstratio Arithmetici negotii est. Dicitur autem numerus cubus,qui fit ex ductu alicuius numeri in se ipsum bis, utOctonarius, qui fit ex ductu alicuiꝰ numeri binarii bis in se ipsum,siquidem bis duo bis sunt octo, & numerus 27. qui procreatur ex ductu ternarii in se ipsum bis, Nam ter tria ter sunt 27. Itẽ si unus cubus alterum multiplicet, resultat cubus,ut, exempli gratia viginti septem efficiunt ducenta sedecim,qui est etiam cubus.

Una scientia alterius conclusionem probare non potest.

e *Neq; si quid.*)Colligit scientiam unam nõ solũ probare nõ posse cõclusiones alterius,sed neque demonstrare omnes passiones, quæ cõveniunt proprio subjecto,nisi ei competant secundum principia propria illius scientiæ. Quare Geometra non demonstrabit lineam rectam esse omnium pulcherrimam, aut esse contrariam circulari,quia neque pulchritudo, neque contrarietas conveniunt lineæ rectæ, qua recta est, seu secundum principia peculiaria Geometriæ:sed secundum alias communes rationes, in quibus pulchritudo & contrarietas consistunt, quod ad Geometricã disquisitionẽ non

definitionib. ipsis:quippe cũ definitio,aut principium demonstrationis sit aut demonstratio, positione differẽs,aut quadam demonstrationis conclusio. i *Patet etiam demonstratione atque scientias eorũ, quæ sæpe fiunt ut lunæ defectiones, & hujuscemodi rerum, quo quidem sunt tales,hoc esse semper,quo vero non sunt semper, hoc esse particulares.* k *Cum autem pateat fieri nõ posse, ut quidquam demonstretur nisi ex cujusq; principiis,si id,quod demonstratur rei cõpetit,ut est illa,non sane quippiam scitur, etiã si ex veris & indemonstrabilib. mediisq; vacantib. ostendatur. Fit enim ut quippiam perinde ostendatur, atq; Briso quadrationem ostendit. Hujuscemodi namq; rationes per cõmune quoddam ostendunt,quod & alii competet: quapropter & alias res non propinquas ipsæ rationes accommodantur. Igitur res, non ut illa est sed per accidens scitur:non enim & ad aliud genus demonstratio accommodaretur. Tunc autem unumquodq; non per accidens scimus,cum per id cognitionem consequimur,per quæ competit ex principiis illius, qua ratione est illud veluti cũ duob. rectis æquales habere rei scimus competere,cui per se cõpetit id ipsum ex principiis. Quare si illud competit ei per se,cui competit,mediũ necesse est in eadem esse propinquitate. Quod si non sit ita,at perinde, atq; cum Musica per Arithmeticam demonstratur. Atq; talia demonstrantur quidem similiter,differentia tamẽ est. Nam ipsum quidem esse ad aliam scientiam attinet. Subjectum n. genus diversum est: ipsũ autem propter quid superioris nimirum est, cujus per se sunt ipsi effectus. Quare patet ex hisce fieri non posse,ut demonstretur quicquam, nisi ex suis quidq; principiis, sed horum principia habent commune Quod si constat,patet fieri nõ posse quicquam propriorum principiorum ut demonstratio non exhibeat. Erunt n. illa omnium principia, & ipsorum scientia domina omnium erit. Etenim is scit magis qui superiorib. ex caussis scit:scit n. tum ex prioribus, cum iis è caussis scit,quæ non effectus subeunt rationẽ: quare si magis scit & maximè & si est illa sciẽtia, magis profecto maximeq; scientia est. Demonstratio vero ad aliud genus non accommodatur,nisi eo modo quo tam ad demonstrationem facultatis machinarum extruendarum vel ad perspectivas Geometrica,quam ad Musicam Arithmetica demonstrationes accommodantur, ut diximus. At vero difficile admodum sese percipere est quempiam sciat necne. Est n. difficile cognoscere,si ex principiis uniuscujusq; sciamus necne:quod quidem est scire. Putamus autem sæpenumero scire,si ex veris quibusdam primis ve ratiocinationem habemus Id vero non est ita,sed oportet ipsis primis esse propinqua.*

CAP.

non pertinet: quæ eſt etiam doctrina eiuſdem Ariſtot. lib. 4. Metaph cap. 1. & lib. 11. cap. 6.

f *Patet autem.*)Interrumpit diſputationem de principiis propriis, ut oſtendat demonſtrationem eſſe de perpetuis, hoc eſt, non ſolum de concluſionibus ſempiternæ veritatis, cuiusmodi ſunt omnes, quæ ad primum, & ſecundum modum dicendi per ſe ſpectant: ſed etiam de rebus univerſalibus, ſeu communibus. Si igitur argumentatur: ſumptiones demonſtrationis ſunt de omni, conſtantque terminis communibus: igitur concluſio ex iiſdem terminis coaleſcet, atque adeò demonſtratio, & ſcientia erunt non de rebus ſingularibus, ſed communibus, qualia ſunt omnia ſubjecta propoſitionum de omni. Vnde colligit non eſſe ſcientiam per ſe contingentibus & corruptibilibus, atque adeo nec de ſingularibus caducis: cùm non ſit per ſe, niſi de perpetuis.

g *Atque cum eſt.*) Probat ex eo, quod præmiſſæ ſint de re incorruptibili, & immutabili, rectè colligi concluſionem eodem pacto ſe habere. Nam ſi concluſio talis non eſſet, ſed de re contingenti, & diſſolubili, altera quoque præmiſſarum eſſet caduca, & non univerſalis. Quod fieri non poteſt in abſoluta, & perfecta demonſtratione, de qua in præſenti agitur. Non commiſit autem Ariſtoteles vitioſum circulum, dum capit. 6. probavit ſumptiones demonſtrationis eſſe neceſſarias, quia concluſio eſt neceſſaria, & hic rurſum ex univerſalitate, & neceſſitate præmiſſarum infert univerſalitatem, neceſſitatemq; concluſionis Non enim ex eo ſolum oſtendit ſumptiones eſſe neceſſarias, quia concluſio neceſſaria eſt: ſed aliis quoque rationibus, ut in contextu patuit. Vſitatum verò, & approbatum in ſcientiis eſt, ex concluſione, jam aliunde magis corroborata regredi ad demonſtrandas præmiſſas, ut cap. 3. huius libri, quæſt. 1. expoſuimus.

h *Similiter res.*) Docet quemadmodum demonſtrationes, ita & definitiones de rebus univerſalibus, ac perpetuis eſſe debere. Sumit autem definitionem pro enunciatione, in qua definitio de definito affirmatur. Tum ita differit: Omne principium demonſtrationis, omnis concluſio, omnis denique demonſtratio eſt de rebus perpetuis, & univerſalibus, atqui definitio, vel eſt principium, vel concluſio demonſtrationis, vel ipſa demonſtratio, ſola poſitione differēs, hoc eſt diſtincta à demonſtratione ſitu duntaxat, & collatione partium, ex quibus conſtat: igitur definitio eſt de rebus perpetuis, & univerſalibus. Vt hujuſce rationis vim percipias, adverte nonnunquam plures dari ejuſdem rei definitiones, quarum una per aliam à priori demonſtrari queat: uti ſe habet definitio hominis, quæ per cauſam formalem, & ea quæ per cauſam materialem traditur. Quarum hæc per illam, & illa per hanc à priori oſtendi poteſt Igitur illa definitio, quæ alteram demonſtrat, quatenus eam demonſtrat, principium eſt, & ut ab illa rurſum demonſtratur, eſt concluſio. Quod ſi ex utraque definitione coagmentetur una, quæ ſcilicet materialem, & formalem cauſam ſimul complectatur, ea ſitu duntaxat, & collatione dicetur à demonſtrationi diſtingui: quia continet tres terminos, ex quibus aptè diſpoſitis confici poteſt demonſtratio.

i *Patet etiam*) Occurrit objectioni, ut Philoponus, & Themiſtius, ait: videlicet, opponet aliquis: ſi demonſtratio de perpetuis tantum ſit, non poſſe demonſtrari de Luna eclypſim, neque de aliis ſubjectis ſimilia prædicata, quæ non ſemper inſunt. Occurrit Ariſtoteles propriam demonſtrationem non fieri de hac Luna, nec de hac ecclypſi, aliiſve eiusmodi ſingularibus, quæ per ſe interitum ſubeunt: ſed de communibus & univerſalibus, quæ qua talia, non definiuntur ad certum tempus, nec eſſe definunt, niſi ex accidente, atque adeo ex ſe perpetua ſunt, & immortalia. *Philop. Themiſt.*

K *Cum autem pateat.*) Redit ad tractationem principiorum, & quia jam ſupra oſtendit, non debere illa eſſe extranea, probat nunc, oportere eſſe propria, nec ſufficere ad perfectam demonſtrationem, ſi conſtet ex veris, & immediatis, ſeu quæ per alia demonſtrari non poſſint, niſi & rei, quæ demonſtratur, & ſubjecto de quo paſſio oſtenditur propria ſint, ac reciproca. Vnde colligit demonſtrationem, qua Briſo nitebatur oſtendere, quadraturam circuli, vel hac ratione non eſſe exactam, quia utebatur in ea principio quodam aliis ſubjectis communi. Sic enim argumentabatur, ut annotavit hoc loco D. Thomas. in quocunque genere datur majus, & minus, datur æquale: ſed poſito quocunq; circulo, licet aſſignare quadratum minus, ſi intra circulum deſcribatur quadratum & quadratum majus, ſi fiat quadratum continens circulum: ergo licebit aſſignare quadratum æquale. Eſt autem Major hujus ſyllogiſmi communis, imò ſi univerſim, & ut ſonat, accipiatur, falſa eſt. Nam angulo ſemicirculi datur rectilineus major, nempe rectus, & obtuſus: & datur minor, videlicet acutus, non tamen datur æqualis: ſimiliter ternario datur numerus alius major, alius minor, non tamen æqualis. *D. Thom.*

l *Tunc autem unumquodque*) Tunc nos ſcire non per accidens inquit, cum ſcimus paſſionem ex principiis propriis, ac proximis, per quæ illa ſubjecto, de quo demonſtratur, inſit, & tunc ſci-

& proximus scientia per se habetur.

mus non per accidens hominem esse discursivum, cum id cognoscimus per animal particeps rationis: quod est propria, & reciproca causa discursivi. Per accidens verò scire quis perhibetur, cũ per aliquid extraneum, & adventitium scit.

Passio & mediũ per se & adæquatè subjecto cõvenire debēt. Conveniētia inter sciētiā subalternatā, & subalternantem.

m *Quare si illud*) Cum (inquit) passio, quæ demonstratur per se, convenit subjecto, oportet etiam medium per se, & adæquatè eidem competere, alioqui perinde res habebit, atque v.g. cum musica, quæ Arithmeticæ subdita, atque subalternata est, per principia Arithmeticæ aliquid demonstrat. Hinc arrepta occasione tradidit convenientiam, & discrimen inter scientiam subalternatam, & subalternantem, quoad usum medii, atque adeo & principiorum. Convenientia est, quod utraque similiter, id est, per eadem media, ac principia demonstrare possit: ut Geometria passionem trianguli, per trianguli definitionem: perspectiva autem illam ipsam passionem, per definitionem eandem de triangulo visuali. Discrimen vero, quod subalternans demonstret propter quid, seu per causam passionis. Perspectiva autem non ita, nam illa scientia dicitur propter quid demonstrare, ad quam ex officio spectat considerare caussam passionis. Vnde cum definitio anguli, quæ talis passionis causa est, ad Geometram ex instituto pertineat, fit, ut Geometra dicatur demonstrare propter quid: non autem Perspectivus; sed de hac re in progressu plura, & certiora.

Traditur discrimen inter utrāque sciētiā. Explicatur locus Aristotelis à D.Tho. & aliis. — *D.Thom. Philop. Averr.*

n *Quare patet*) Concludit neminem posse simpliciter demonstrare, nisi ex principiis propriis, & ad eandem scientiam pertinentibus. Verba autem illa, sed horum principia habent commune, ut interpretatur D. Thomas, Philoponus, & Averroes, ut docere velit Aristoteles ultra principia propria cuiusque scientiæ dari alia communia, per quæ scientiæ particulares non demonstrant: sed scientiarum regina, id est, Metaphysica. Vnde colligit nullam scientiam principia propria demonstrare, cum illa ostendi non possint, nisi per alia communia, quorum contemplatio non est, nisi eius scientiæ, quæ maximè universales, & supremas causas, & quæ aliarum effecta non sunt, contemplatur, cæterisque disciplinis, ut omnium nobilissima, & quasi domina præsidet, id est, primæ Philosophiæ, seu Metaphysicæ, Lege Aristotelem lib. 4. Metaph. cap. 3. & lib. 11. cap. 3

Principiũ unius sciētiæ alteri accommodari nō valet, nisi subalternētur.

o *Demonstratio verò.*) Iterum docet non esse de genere in genus transeundum, nec principiũ unius scientiæ posse alteri accommodari, nisi cum invicem subalternantur. Denique monet difficile esse cognoscere: num scientiam perfectam, & omnibus numeris absolutam assequamur, qualis est illa, quæ per propria principia habetur. Sæpe enim putamus perfectè nos scire, si per aliqua principia conclusionem teneamus, Cùm autem id non sufficiat, sed oporteat principia priora esse rei, quæ demonstratur.

QVÆST. I.

VTRVM OBIECTVM MATERIALE *scientiæ debeat esse necessarium, perpetuum, & universale.*

ARTICVLVS I.

OPORTERE OBIECTVM *scientiæ esse necessarium.*

1. arg. objectum sciētiæ nō esse necessarium. Arist.

INter alias scientiæ conditiones, quas Aristoteles in his capitibus assignavit, prima est, objectum scientiæ ita necessarium esse, ut aliter se habere non possit, quod de materiali objecto intelligendum est. Hæc tamen assertio primò oppugnari potest ex ipso Aristotele c. 6. ubi docet, mutata re, de qua est scientia, vel evanescente medio amitti scientiam, est igitur scientia de re mutabili.

2. Argum.

Secundò in Philosophia est vera scientia de elementis, & mixtis, quæ aut secundum se tota, aut secundum partes esse desinunt.

Dices scientiam non esse de rebus simplicibus, sed de cõnexionibus, quæ sive res existāt, sive non necessario sunt veræ: sed cõtra est, Philosophiam demõstrare hanc connexionem, in hyeme sunt pluviæ, in æstate calores, quæ non sunt ita necessariæ, ut aliquando non cõtingat oppositum. Tertiò, si sciētia deberet esse de necessariis, esset quia est certa, & infallibilis, sed re cõtingenti potest esse certa cognitio: igitur, &c. Major est Aristotelis in 6. ca. Minor est manifesta in fide, qua credimus futurum diem judicii, & immutandos esse orbes cœlestes, est enim cognitio certissima, & objectum de se indifferens, ut sit, vel non sit.

Hic error Patrum autoritate refellitur. — *Laert. Sext. Pom. Tullius. D.Epiph.*

Ita semper certa visa est assertio Aristotelis, ut qui secundo argumento in oppositum satisfacere nõ potuerunt, sustulerint potius de medio omnem scientiam, quam sine præfata conditione admiserint. In his fuerunt primò Academici, præsertim no[vae] Academiæ professores, qui nullius rei scientiam esse credebant, ut referunt Laertius lib 9. Sextus Pompejus Phironicorum primo. Tullius libr. [illegible] de Finibus, & secundo Academicarum quæstionum. Oppugnant hunc errorem D. Epiphan. lib. 1 tom 1. & lib.

Damasc. Tertull. August. Heraclit. Ephes. Cratyl. D.Thom. Arist.

1. libr.3.tom. 2. Damasc. in sua Dialectica lib. 3. Tertullianus in lib.3.de memoria. August.l. 3.contra Academicos,& de Civitate Dei lib. 19. ca. 18. ejus confutationem habes initio Physic. Deinde Heraclit Ephesius. & Cratylus ejus auditor,argumento pressi de rebus tantum supercœlestibus, utpote necessariis, & immutabilibus, scientiam esse reddiderunt, non de sublunaribus,ut de homine, Leone, &c. ob eorum mutabilitatem. Hujus sententiæ meminit D. Thom. 1.p.q.84.art.1.post Arist.li.4. Metaph. cap.5.text.22.

Hervæus. Quomodo Hervæus de rebus caducis sciẽtiam admiserit.

Ex posterioribus Philosophis Hervæus quodlib.primo,quæst.10.existimat quidem de rebus etiam caducis esse scientiam, verũ earum connexiones,ut veræ sint realem extremorum existentiam requirere, etsi quando dicuntur veræ ab æterno propositiones, quibus illæ significãtur, id non esse intelligendum absolutè, sed conditionatè uno è tribus modis. primo, ut sensus hujus propositionis, homo est animal, sit si quid est homo,est animal: secundo,quasi dicatur, homo, quamdiu est,animal est, denique homo potest esse animal.

Duplex acceptio objecti scientifici.

Vt respondeamus quæstioni, notandum est objectum scientię sumi posse vel pro rebus,circa quas versatur scientia, vel pro homine, cœlo,&c. vel pro rerum connexionibus, in quas scientia tendit immediatè: ut proximè dictum est. item objectum utroq; modo acceptum bifariã dici posse necessariũ, vel quia semper necessario existit,vel quia semper est verũ, quale à scientia semel judicatur:idque sive existat,sive non: & quidem Aristoteles cum existimarit Deum in administratione saltem rerum communium Vniversi agere ex necessitate naturæ: consequenter credidit res, circa quas versatur scientia sumptas in specie necessario existere: verum hoc dogma,ut à fide, ita à veritate alienum est,constatque res omnes infra Deũ contingenter existere:neque hoc multum refert ad nostram dubitationem: qui supra statuimus objectum immediatum scientiæ esse solas connexiones, quæ si possint esse necessaria quanvis extrema contingenter existant,habebimus hujus articuli institutum.

Alia subdivisio ejusdem objecti. Aristotelis dogma à fide alienum.

1. Conclusio connexiones rerum corruptibiliũ sunt necessariæ simpliciter, quãvis res non existat.

Sit igitur hac de re prima conclusio : connexiones rerum etiam corruptibilium, inter earum prædicata essentialia,vel propria sunt simpliciter necessariæ,sive res existant sive nõ. Est Divi Augustini secundo de libro arbitrio cap. 8 D. Anselm. capite decimo quarto dialogi de veritate, & recipitur ab omnibus Theologis, nuncupatim à Divo Thom. prima part. quæstion. 10. articul. 2. & 1. contra Gent.capit.52. Probatur primo, si connexio inter hominem & animal non est perpetuò necessaria. Poterit aliquando esse falsa hæc propositio, homo est animal, nimirum antequam existerent extrema, ut admittit Hervæus: tunc ergo ejus contradictoria erat vera,scilicet, homo non est animal: at ex negatione superioris sequitur negatio inferioris, per regulas Dialecticorum: ergo si vera est hæc, homo non est animal, vera quoque erit illa, homo non est homo, quo quid absurdus ? Secundo connexiones necessariæ non consistunt in reali conjunctione extremorum, sed in convenientia seu proportione unius extremi ad alterum, ut in præcedente articulo dictum est : licet hæc convenientia, cum sit intrinseca rei convenienti, simul sit cum reipsa.

Probatur autoritate Patrum. Probatio ratione,1. *D. Aug. D. Ansel. D.Thom. Hervæus.* 2.Ratio.

3.Ratio.

Rursus res quælibet inesse essentiæ est necessaria, etiam ante omnem existentiam, ut cap. sequente quæst. 3. explicabitur : ergo & convenientia omnem existentiam præcedet, eritque simpliciter necessaria:quod si adversæ sententiæ authores non possunt percipere aliquid esse, nisi in existentia, damus illis hanc convenientiam necessario, & ab æterno existere, non fundamentaliter, ut est idem cum extremis, sed formaliter, ut est negatio quædam diversitatis : non est enim aliud formaliter, hominem esse idem cum animali, vel cum risibili, quam non esse ab iis diversum. Negatio autem diversitatis,cum sit pura negatio,existere potest sua negativa existentia, antequam sit ullum subjectum.extititque ab æterno,& consequenter propositiones eæ, in quibus significatur hæc identitas, necessariæ & æternæ fuerunt.

Explicatur amplius hæc ratio.

Secunda conclusio. Objectum scientiæ ab Aristotele definitæ simpliciter est necessarium. Est omnium interpretum communis ad cap.7. pateteq; ex parte argumentis factis pro præcedente conclusione : nam rerum connexiones sunt absolutè necessariæ,sed hæ sunt objectum scientiæ : est igitur objectum scientiæ necessarium. Superest tamen probandum has solas esse objectum scientiæ : quod manifeste convincitur ratione Philosophi in capite sexto, nempe scientia est cognitio necessaria, hoc est, ita vera,ut ei falsum subesse non possit : sed si res scita non sit omnino necessaria, poterit in sciẽtia esse falsitas,ergo,&c. Minor probatur, nam res contingens potest aliter se habere, demus igitur de facto aliter habere, ac scientia præfiniat, nonne falsa erit scientiæ præfinitio? Dices liberè assumi ab Aristotele in majori,scientiam esse cognitionem necessariam,id enim probandum erat. Respondeo primo id esse partem definitionis scientiæ, quæ supponenda est,non probanda.

Secunda conclusio. Objectum scientiæ ab Aristotele simpliciter est necessarium Probatur autoritate & ratione.

Deinde scientia est cognitio perfecta, essentialiter distincta ab opinione: neutrum verò

haberet

haberet, si certa, & infallibilis non esset, hac enim de causa opinio à virtutibus intellectus tanquam imperfecta rejicitur. Ad locos Arist. respondendum, ipsum non loqui ibi absolutè, sed ostendere modos, quibus amitti posset scientia ex suppositione, & ait, si vel medium desineret conjungere extrema, vel conclusio ipsa objectiva dissolveretur, corruptum iri scientiam: quod verissimum est, & facit ad nostram conclusionem: nam si illo supposito scientia maneret, esset errori exposita.

Aristotelis loca explicantur pro vera sententia.

Arist.

ARTICVLVS II.

SOLVVNTVR SECVNDVM ET tertium argumentum præcedentis articuli, & explicatur amplius dicta necessitas.

2. Arg. dissolvitur.

SEcundo argumento probè occurrebatur scientiam esse tantum de connexionibus, quamvis Aristoteles ob errorē supra commemoratum negarit extrema simplicia, esse corruptibilia. Ad primū facilè dici potest, eas conclusiones non esse in toto rigore scientificas, si absolutæ sint, secus verò si formaliter includant aliquam moderationem: licet enim hæc conclusio; in hyeme sunt pluviæ, sit de re mutabili, & possit esse falsa; hæc tamen, in hyeme, juxta cursum naturæ debitū, sunt pluviæ, oppositum habet, & rigorosa scientia est. sed in Philosophia priori modo se habere videntur propositiones. Supponit hæc doctrina connexionem naturaliter impedibilem non esse aptam ad scientiam: num verò idem dicendum sit de iis, quas solus Deus impedire potest, controversia est.

Opinio Nominalium existimantiū posse Deū proprietates à subjectis auferre.

In qua nominales negantem partem tenere compelluntur, docent enim cum cæteris Philosophis connexiones proprietatum cum subjectis esse objecta scientiarum. Deinde verò tenent, Deum posse illam impedire, efficiendo non modo, ut realis proprietas non existat in subjecto, sed etiam ut non sit illius proprietas, id est, illi debita & connaturalis. Fundamentum est, Deus potuit condere res eo modo, quo illas conservare potest: at potest conservare ignem sine calore, & aquam sine frigore: quod statim probabitur: ergo potuit ab initio eas res ita producere: imò cum nihil implicet calorem esse in aqua, & frigus in igni, potuit Deus efficere, ut ille esset proprietas aquæ, hoc verò ignis. Defendit hanc sententiam Ocham. quodlib. 4. q. 37. Gabriel in 4 d. 1. q. 1. Cordub. libr. 3. quæstionarii q. 11 ab initio, citari etiam potest D. Thom. 3. contra Gent cap. 100. dum sic ait, Hoc erit naturale unicuique rei, quod à Deo ei inditum est, pendet igitur ex voluntate divina juxta mentem, D. Thom. quod aliquid sit, vel non sit proprietas alicujus, nec oppositū existimare videtur consentaneum Christiano Philosopho, nihil enim videtur esse in rerum natura præter ordinem causæ primæ.

Ocham. *Gabr.* *Cordub.* *D. Thom.*

Vera sententia cōnexiones indissolubiles etiam per absolutā Dei potentiam.

Dicendum nihilominus est, connexiones aptas ad terminandam veram scientiam esse indissolubiles, etiam per ordinem ad Dei potentiam. Id convincit ratio facta, nam quod per aliquam potentiam esse potest, non implicat poni in actu, si autem connexio de facto solvatur: jam in scientia erit falsitas. Quare si ratio Nominalium quicquam probat de mutabilitate connexionum, convincit quoque ipsos malè concedere de illis esse scientiam: & hoc quidem sufficiebat ad præsens institutum. Verum, quia sublatis his connexionibus, nihil ferè manet, de quo scientia habeatur, ne tantus labor scientiæ explicandæ fortassè sit cassus, ostendenda est Nominalium inscientia. Porrò Cajetanus. 1. part. q. 54. art. 3. non solum repugnat impossibile fieri à Deo, ut proprietas non competat proprio subjecto: verum nec separari ab eo posse dum existit, esto ab illo realiter distinguatur, nam quæ sunt idem à parte rei cum subjecto, omnes fatentur esse inseparabiles, ob indistinctionem, quæ ad separationem supponitur: ut aptitudinem ad recipienda contraria substantia.

Cajet.

Probat Cajet. suam sententiā ratione, & autoritate.

Ejus ratio est proprietates fluere necessario est essentia: quare sicut essentia separari non potest à re, cujus est essentia, ita nec proprietas, cū ille fluxus inimpedibilis videatur: alioqui licebit proprietatem negare de proprio subjecto, quod nemo dabit. Adstipulatur Cajetan. Capreol. in primo d. 3. q. 3. art. 2. ad 9. contra primam conclusionem. Soncinas 8. Metaphysic. q. 1. ad quartum, citari etiam potest D. Thom. in quæst. de anima art. 4. ad septimum, ubi ait animam nullo modo esse posse sine suis passionibus.

Cajet. *Capreol.* *Soncin.* *D. Thom.*

Proprietates quoad existentiā à subjectis posse separari quoad cōvenientiam non posse.

Communis tamen sententia est, proprietatem realiter distinctam à subjecto posse separari per Dei potentiam quoad existentiam, non quoad convenientiam. Primam partem sufficienter probat illa communis ratio, quæcunq; sunt distincta realiter, & se mutuo non includunt, possunt separari: hoc enim est præcipuum indicium realis distinctionis, quare implicatio est realiter inter se distingui, & non posse mutuo separari. quod si Cajetanus fingat influxum subjecti in proprietatem esse similem influxui potentiæ vitalis in actū, sive quo multi negant actu conservari posse, etiam à Deo: imprimis falsum assumet, nam terminus actionis vitalis proculdubio producibilis est à Deo, quidquid sit de ipsa actione, nos verò in præsenti solum contendimus proprietatem ipsam

ipsam poni separatam, licet per aliam actionem diversam ab influxu subjecti.

Cajetani fundamentum evertitur.

Deinde hoc non est ad rem, quoniam ut proprietas separetur à subjecto, opus non est, ut maneat, sed sufficit, si in eo non existat, quod fiet subtrahente Deo concursum, quo cum subjecto ad dandum esse passioni concurrit, quæ potest esse secunda ratio contra Cajetanum, & solutio argumenti: nam influxum illum nasci ex essentia necessario, non excludit concursum Dei, sine quo talis influxus non dabitur. Ad aliam confirmationem dicendum, veritati propositionum sufficere convenientiam proprietatis, quæ ut datur antequam subjectum existat, ita dabitur, si ipsa proprietas in subjecto actu non sit, semper enim debebitur. D. Thom. loquitur secundum cursum naturæ, ut patet consideranti locum.

Probatur resolutio quoad 2. partem.

Secundam partem probat Victoria in relatione de homicidio his rationibus. Prima, aqua postquam calefit ab igne, solo generali Dei concursu reducit se ad pristinum frigus, vel ergo idem faceret, si Deus illi tribuisset calorem ut proprietatem, vel non; si primum, ergo non esset naturaliter calida, sed frigida ut modo est, si detur secundū, quæro quid fecisset Deus, ut ille concursus, qui antea sufficiebat ad producendum frigus, modo non sufficiat, & cum nihil ostenderint, dicemus aquam suapte natura esse propensam ad frigus, nec ex libera Dei voluntate posse inclinari ad calorem. Secunda, vel res naturales sunt ex se indifferentes ad quaslibet proprietates, aut hæ habent naturalem propensionem ad has, illæ ad illas, si detur hoc secundum, habemus institutum: si primum male ergo dicunt ex libera applicatione Dei has manere naturales proprietates, alias non, siquidem eodem modo se habent quoad naturam, atque antea. Confirmari potest hæc ratio ex supradictis, de connexione proprietatum cum subjectis, quā diximus non consistere in actuali unione, sed in proportione intrinseca ipsis proprietatibus, cum autem intrinseca proportio nequeat variari remanente eadem natura, fieri nequit, ut Deus ad libitum proprietates rerum commutet. Ex dictis patet Nominalium argumentum solum probare Deum posse producere, & conservare res sine suis proprietatibus aut cum oppositis, non vero hoc esse illis naturale.

Probatur 1. eadem pars.

Confirmatur eadem ratio.

Solvitur 3. argum.

Ad tertium argumentum concedendum est, propter certitudinem, infallibilitatemque nostræ sententiæ requiri objectum necessarium, quoniam nostra scientia tota sumitur ex rebus & quoad essentiam, & quoad certitudinem, cujus oppositum accidit in fide divina, quæ solum pendet ex medio credendi, ut ex objecto formali, quod cum sit infallibilis Dei autoritas reddit illam certam, non obstante contingentia materialis objecti, quod etiam reperitur in scientia Dei: nam earum rerum contingentium quarum nos habemus fidem, Deus habet certissimam scientiam, quia non sumit certitudinem ex ipsis rebus, sed ex essentia, quasi ex primario, & formali objecto, & ex intuitione ipsius rei.

ARTICVLVS III.

OBIECTVM SCIENTIAE ESSE perpetuum, & universale.

Perpetua quæ sint.

Perpetua hoc loco bifariam capi possunt, vel pro perpetuis in veritate, sive existāt, sive non, vel pro perpetuo existentibus.

Ac priori modo constat scientiam esse de perpetuis, siquidem est de necessariis, & invariabilibus connexionibus, ut in primo capite ostensum est: in posteriori sensu loquimur in præsenti: & potest esse sermo, vel de connexionibus, vel de illarum extremis, utrorumque enim est eadem ratio, loquemur ut plurimum de extremis, ut facilior sit doctrina.

1 Concl.

Prima conclusio, scientia absolute loquendo, non est de rebus perpetuis quoad existentiam, at secundum sententiam Aristotelis, vel supposita rerum creatione, dici potest esse de perpetuis. Prima pars conclusionis est manifesta ex fide, quæ docet res omnes creatas suæ durationis initium habuisse, atq; adeo nullam fuisse perpetuam à parte ante, licet à parte post aliquæ non sint finem habituræ. Secunda etiam colligitur ex ea sententia Aristotelis, qua existimavit Deum necessario producere, & conservare rerum species, de quibus est scientia. Cum autem Philosophus non ignoraverit Deū perpetuo esse, consequens est, ut asseruerit eas res necessario obtinere perpetuam existentiam. Tertia pars conclusionis supponit scientiam per se esse de solis universalibus: quæ erat, secunda tituli pars statim probanda, ea verò supposita facile ostenditur, nam universalia nō terminant per se aliquam actionem, ut docet Aristot. in primo Metaph. & recipiunt cæteri Philosophi, ergo neque terminabunt per se generationem, vel corruptionem, sed eatenus generari, corrumpive dicentur, quatenus in singularibus includuntur, qua de causa dixit D Thom. 1. part. quæst. 16. artic. 7. universalia abstrahere à loco, & tempore: quia nimirum per se non patiuntur, nec incipiunt, vel desinunt, sed secundario, & per accidens ratione suorum inferiorum. Merito ergo scientia, quæ circa has res versatur dicitur de perpetuis saltem negativè, id est, de iis, quæ per se nec incipiunt nec corrumpuntur.

Probatur 1. pars.

Probatur 2. pars.

Probatur 3.

Arist.

D. Thom.

PP Verum

An de ſingularibus ſit ſcientia.

Verùm de eo, quod ratio præſupponit, gravis eſt controverſia, nam ſingularia nullo modo videntur à ſcientiis excludenda: vel enim excluderentur, quia per ſe primò quoad exiſtentiam corrumpuntur, vel quia ſecundum connexiones eſſentiales, & neceſſarias nō ſunt æterna.

Affirmativa pars probatur 1.

Primum non eſt univerſim verum, multa enim individua ſunt, quæ non per accidens corrumpuntur, ut Angeli, animæ humanæ, orbes cœleſtes, &c. Ergo hæc non eſſent excludenda. Deinde eſto in corruptibilibus verum ſit, eſt tamen per accidens, nam univerſalia, ſimpliciter amittunt exiſtentiam & aliquando quoad omnia individua: ergo ſive ſit primario, ſive ſecundario, parvi intereſt. Denique quia præcipuum objectum ſcientiæ non ſunt extrema, ſed earum connexiones.

2. Secundum eſt omnino falſum, quoniam prædicata eſſentialia, & paſſiones ab eis pullulantes non minus indiſſolubili nexu vinciuntur cum ſingularibus, quam cum univerſalibus, & rationes ſuperius factæ contra Hervæū æquè concludunt, hanc, Plato eſt riſibilis, eſſe perpetuam, atque illam, homo eſt riſibilis. Secundò Deus, & Chriſtus Dominus ſunt maximè ſingularia, at nulla perfectior ſcientia, quam quæ circa Deum ſub ratione Deitatis, ac circa Chriſtum Dominum occupatur, non ſunt igitur ſingularia ad ſcientiam inepta. Nec Scot. in q. 3. prologi q. 4. laterali probabiliter dicit in definitione ſcientiæ capite ſecundo propoſitæ includi hanc conditionem objecti, nec enim ibi exprimitur. & alias Ariſtoteles in 6. Ethic. cap. 5. ait, ſcientiam eſſe exiſtimationem de univerſalibus, & de iis. quæ neceſſario ſunt ubi cum præter univerſalia numeret alia in objectis ſcientiæ, videtur includere ſingularia.

Scotus.

Pars negativa ſtatuitur.

Eſt nihilominus adeo concors Philoſophorum opinio, ſcientiam eſſe tantum de rebus univerſalibus, vel hac maxime de cauſa Plato conſtituerit communes rerum ideas abjunctas à ſingularibus, & omnis mutationis expertes, in quas primò ſcientia incumberet: ſed in aſſignāda hujus rei cauſa pauci conveniunt, Themiſtius & Philoponus putant, non eſſe ſcientiā de ſingularibus corruptibilibus, eò quod inter illa, & eorum prædicata, non detur perpetua cōnexio. Eandem cauſam reddunt Aureolus apud Capreol. in 1. quæſt. prologi articul. 2. in 4. argumento 2. claſſis contra ſecundam concluſionem. Gregor. q. 1. artic. 4. in 1. concluſione. Baſſo q. 5. artic. 3. poſt initium. Hæc ratio ſatis confutari videtur primo argumento, nam ſi procedit de connexionibus, quoad convenientiam, & veritatem, falſum eſt has eſſe mutabiles, ſi quoad exiſtentiam, hujus poſcimus rationem, cum exiſtentia ſe habeat per accidēs ad ſcientiam, ut in primo capite dictum eſt. Quo pacto impeditur, ne ſingularia ſciantur?

Themiſt. Philop. Aureol. Greg. Baſſo.

Quorundam fundamentum improbatur.

Aliorum ratio erit ſingularium ſcientiam, aut ideo in nobis non eſſe, quia res ſingulares intellectu, in quo ſolo eſt vera ſcientia, non percipiamus, aut licet percipiamus, quia talis cognitio non eſt perfectio intellectus. Hæc quoad primam partem abunde confutatur in 3. de anima q. 5 in cap. 8. Quoad ſecundam non eget confutatione, cum longè perfectiora ſint ſingularia univerſalibus, & cognitio præſtantiam ſumat ex objecto. Item cùm divinæ ſcientiæ non parva fiat nobilitatis acceſſio ex notitia ſingularium, præſertim quia non diſputamus, an ſcientia ſingularium ſit perfectior, ſed an eſſe queat.

2. aliorum ratio improbatur.

Verum fundamentum.

Vt ergo omittamus communem uſum Philoſophorum eſſe, nihil diſputare de ſingularibus, ut Plato cōſulebat, & eorum notitiam eſſe ad modum reſtrictam. Præcipua cauſa hujus communis ſententiæ deſumi poteſt ex iis, quæ Ariſtoteles docuit initio capitis, ubi dixit ſciētificas concluſiones eſſe de his quæ competunt hoc, quo ipſum eſt: id eſt reciprocè: ſed ſingularia nulla habent prædicata reciproca: ergo non poſſunt terminare ſcientiam. Minor probata eſt apud Porphyrium, cum oſtendimus ſingularia nullas habere proprietates diſtinctas à proprietatibus naturæ communis. Dices primò, ſingularia eſto nō habeant reciprocas proprietates, habere ſaltem differentias individuantes, quæ demonſtrari poterunt. Secundò in ſententia Cajetani aſſerente unum individuū eſſentialiter excedere aliud, concedendum eſt habere aliquam affectionem ab aliis diverſam.

Objicitur 1.

Objicitur 2.

Occurritur objectis.

Hæc tamen nihil obſtant: ad primum enim reſpondetur, differentiam eſſentialem non poſſe cognoſci ſcientia demonſtrativa, de qua diſputamus, cum nulla detur cauſa à priori, ob quam ſubjecto conveniat: ſcientia autem definitiva ſecundum ſe cognoſcibilis eſt, quoad nos verò minimè, utpote qui differentias non cognoſcimus, niſi ex affectionibus, vel operationibus ſenſibilibus: nulla autem eſt affectio, vel operatio in individuo alicujus ſpeciei, quæ ſecundum eandē ſpeciem non ſit, vel eſſe poſſit in alio, ut docet experientia: quare non poteſt indicare differentiam individuantē diverſam, ſaltem tanta evidentia, quanta ad ſcientiam flagitatur. Quod ſi Deus alicui communicaret evidentem notitiam ſingularitatis alicujus individui, haberet quidem propriam illius ſcientiam definitivam: nunquam tamen demonſtrativam, ſiquidem ſingularitas ullius paſſionis principium non eſt. Ex quo patet, ad ſecundum, admiſſa Cajetani ſententia, non fore ſcientiam demonſtrativam de individuo tum quia illa ſingularis excellentia eſſet ignota,

tum

tū quia ex ea non proveniret operatio diversa ab operationibus aliorum individuorum, nisi secundum majus, & minus, ut docet experientia; hæc autem diversitas nō est per se, nec tollit, quominus principium proprium omnium passionum sit natura specifica.

Respondetur ad 1. argumen. Ad primum argumentū adversæ partis respondetur: neutram ex assignatis esse præcipuā causam, cur de singularibus non sit scientia, sed eam, quam attulimus: primam tamen reddi ab Aristotele in rebus corruptibilibus quia inutile est laborem impendere in cognitione ejus rei, quæ statim ac scita fuerit, esse desinet. Quoad secundum, concedimus, tam prædicata essentialia, quam propria, necessario, & immutabiliter esse connexa cum singularibus, & saltem propria de iisdem ostendi posse notitia demonstrativa. Verum cum illa connexio non sit immediatè cum singularibus, quatenus talia sunt, sed cum natura communi cuius gratia communicatur singularibus, non est dicendum de singularibus esse scientiam, quia non habetur de illis, quatenus singularia sunt. Dices hac ratione, quando demonstratur passio generica de natura specifica, non erit propriè scientia demonstrativa, quia passio generica non convenit speciei, qua talis. Respondetur concedendo totum, nam conclusio propriè scientifica est convertibilis cum subjecto.

Ad secundum. Ad secundum respondetur, Deum & Christum Dominum esse singularia, quorum proprietates non proveniunt ex aliqua natura cōmuni, de qua primo demonstrentur, sed ab ipsis immediate proveniunt, & quæ hoc modo De Deo & Christo cur sit sciētia. se habent per se cadunt sub scientiā. Vnde colliges, singularitatem non esse ineptam ad sciētiam formaliter, qua singularitas est, sed quia fecunditas se est infœcunda, & nobis occulta. *Scotus.* Quare non fuit necessarium, ut Scotus existimavit, in definitione scientiæ exprimi illam conditionem, ut objectum sit universale. Ad *Arist.* quem sensum interpretari possumus Aristotelem 1. Ethic. quasi dixerit scientiam esse de universalibus, & de necessariis, si quæ sunt alia habentia propriam connexionem cum suis affectionibus, quanvis germanus loci intellectus sit, scientiam esse de universalibus, quę sint necessaria, ut exponit D. Tho. in eundem locum.

QVÆSTIO II.

VTRVM AMITTATVR SCIENTIA propter causas ab Aristotele enumeratas.

ARTICVLVS I.

DISPVTATIO QVAESTIONIS in partem negativam.

Aristoteles in c. 6. ut vidimus, supposuit potius, quam docuit quatuor esse causas, ob quas scientia amittitur. Prima, Oppugnatur 1. causa. si pereat res scita, secunda si ipse, qui sciebat, intereat: tertia, si sciens obliviscatur *Arist.* conclusionis: quarta, si obliviscatur medii. Sed nullam causam, ex numeratis sufficientem esse ita ostenditur. Res, de qua habetur scientia & medium, quo innititur, sunt necessaria, ac perpetua, ut ostensum est: ergo impossibile est, ut quatenus sunt objecta scientiæ, pereant, aut mutentur. Dixi quatenus sunt objecta scientię, hoc est, secundum necessarias connexiones extremorum inter se, nam secundum existentiā, quam minus curat scientia, perire possunt, nulla igitur est prima causa.

Secunda causa, scilicet, corruptio subjecti, Oppugnatur secunda. apud Aristotelem est dubia, secundum se omnino falsa. Etenim scientia est in anima nostra, quam fides docet incorruptibilem esse: & *Arist.* Aristoteles non omninò negat: falsum igitur est scientiam perire ad corruptionem subjecti. Quare alia investiganda est causa, ob quam sci- *Arist.* entia corrumpi possit, quæ videtur esse contrarius error: destruitur enim unumquodque à suo contrario, quod maximè verum est in qualitatibus, ubi propria contrarietas invenitur.

Tertia quoque est insufficiens, nam scientia, Oppugnatur tertia. vel sumitur pro actu, vel pro habitu; si pro actu, frustra quæruntur externæ causæ, cum ex libero arbitrio sciētis desinere queat, etsi nulla occurrat causa ex dictis, imo intelligi nequit, quo pacto pereat actus per oblivionem. nam dum actus est, nulla potest contingere oblivio, si verò ante actum contingat, non producetur: non corrumpitur ergo actualis scientia per oblivionem. Et multo minus habitualis, quoniam habitus non corrumpitur, ut nunc suppono contra Gabrielem in 3. d. 23. qu. 1. art. 3. *Gabr.* ex sola actuum cessatione. Quare etsi quis non recordetur actu conclusionis, imo ejus species amittat, perseverabit scientiæ habitus in anima, nisi accedat contrarium, de quo statim dicemus.

Iam verò quartam causam non sufficere demonstrat hęc ratio, ut quis repetat sciendi actū Oppugnatur quarta ex habitu antea acquisito, non oportet actu recordetur medii demonstrativi, ergo licet omninò illius obliviscatur, actū producet. Consequentia videtur bona, nam medium cuius obliviscimur, ideo non juvat ad eliciendum actum scientiæ, quia actu est incognitum, sed dum ab intellectu non percipitur, absolutè est incognitum, sive omninò exciderit, sive non: alioqui dicas voluntatem posse appetere rem, quam, etsi intellectus actu non cognoscat, cognoscere tamen potest, cum voluerit: est enim par, & fortasse major ratio in medio respectu

conclusionis, atque in cognitione respectu volitionis. Antecedens probatur primo, ut aliquis utatur actu fidei, non est necessarium recordetur divinæ revelationis, quæ est medium credendi, quis enim de populo, ut credat Christum esse Deum, meminit unquã revelationis. Secundo, Hæreticus, qui ante hæresimTheologiam didicit, multis conclusionibus Theologicis per habitus acquisitos absq; ullo medio assentitur, erat enim medium credendi fides divina, quam ipse prorsus amisit. Tertio in Geometria sunt multæ conclusiones ordinatæ, quarum una infertur ex alia, ergo si semper oporteret recordari medii, cum secunda conclusio demonstratur, oportebit mente tenere omnes demonstrationes usque ad primã, quod est impossibile. Dicendum igitur erit ex sola oblivione medii scientiam non amitti.

ARTICVLVS II.

QVATENVS PRIORES DVAE causa scientiam destruant.

Ex numeratis causis sola 4. per se traditur. *Arist.*

PRæmittendum est Aristotelem solum docuisse ex professo variato medio amitti scientiam. Erat enim illius institutum ostendere demonstrationem continere mediũ necessarium, quod probavit quatuor rationibus, quarum ultima fuit. Quatuor sunt, quibus perseverantibus scientiam de realiqua obtinemus, & quando eam non habemus, signum est aliquid horum deesse. Hæc jam numerata sunt, sed si medium sit contingens esto reliqua durent, amittere scientiam possumus; ergo signum est, quod eam antea non habeamus. Probat minorem, quia contingens mutari potest, sed mutato medio perit scientia, ergo si medium ferendi sit contingens, perseverantibus illis quatuor, scientia perit, atque adeò signum est per medium contingens nullam scientiam obtineri. Ad veritatem huius rationis non exigitur, ut de facto perire possit scientia destructa re, sed ut si res destruatur, scientia pereat, quæ est interpretatio Cajetani, & verissima doctrina. Enim verò dissoluta connexione prædicati, & subjecti hujus cõclusionis, homo est intellectivus, falso afferet scientia, hominem esse intellectivum, cum autem scientiæ non possit subesse falsum, nec destructa re poteria eius actus exerceri, atque ut impossibile est connexionem necessariam dissolvi, ita implicat ex hoc capite scientiam interire. Loquitur ergo Arist. in hac causa ex hypothesi.

Cajet. 1. causæ explicatio.

2. explicatio.

De secũda est major dubitatio, an in homine, qui scientiæ subjectũ est moriente, scientia corrumpatur, si duo præsupponamus alterum, scientiam non esse in aliquo organo corporis, ut quidam veteres, non distinguentes phantasiam ab intellectu, perperam existimarunt, sed immediatè in potentiis animæ spiritualibus: alterum, animam nostram esse immortalem, discedentemque à corpore superstitem remanere. Quibus admissis Magister sententiarum in 3. d. 31. cap. 3. & communis Theologorum schola docet intereunte homine conservari in anima separata omnes habitus, & species sciẽtiarum, ut latè ostenditur in tractatu de anima separata disput. 3. art. 3. Interim hac ratione probatur. Accidentia quando non corrumpuntur à contrario, non desinunt esse nisi defectu causæ materialis, vel effective conservantis, sed in discessu animæ à corpore, imprimis non est necessarium intervenire errorem, qui solus esset scientiæ contrarius: deinde subjectum non deest, cum sit incorruptibile, & secundum totum, & secundum partem, causa conservativa, à qua habitus in fieri, & conservari dependerent, in corpore nulla erat, ut per se patet. & citato loco fusius probatur: ergo non corrumpitur scientia ad corruptionem subjecti, ut Aristoteles docuit.

Cur scientia in anima separata persistat. *Magister sentent.*

Hæc pars cum vera sit, difficile est exponere, quo sensu Philosophus affirmativã docuerit. Albertus Magn. illa distinct. 31. articul. 10. Gabriel quæstione unica ad tertium, dubio tertio, dicunt Aristotelem existimasse morte hominis corrumpi totaliter scientiam. Sunt enim in ea sententia, ut contra cæteros Theologos credant, animam à corpore separatam, omni scientiæ supellectili spoliari. Theophrastus, Themistius, Ammonius, & communiter interpretes volunt significatam à Philosopho amissionem scientiæ, non quoad habitum, qui demonstratus est in anima remanere: nec fortassis quoad actum, ut docet Divus Thomas prima part. quæstion 89. artic. 6. sed quoad modum tantum, quem scientia sortitur in corpore, ex usu phantasmatum, ut ibidem docet Divus Thomas & loco de Anima citato, luculentius explicatur.

Alb. Mag. *Gabriel.* In separatione animæ perit scientia quoad modum. *Theophr.* *Themist.* *Ammon.* *D. Thom.* *D. Thom.*

ARTICVLVS III.

QVID FACIANT AD CORRVPTIOnem scientiæ duæ posteriores causæ.

Oblivio conclusionis quantò deitur. *Arist.*

QVod attinet ad oblivionem conclusionis, quæ erat tertia causa amittendi scientiam, dicendum est tam in ea quam in cæteris Aristotelem præsertim loqui de scientia actuali; quam tũc amitti perhibet, quando exerceri non potest, esto habitus in anima perseveret: ut enim absolutè scire non dicimus, nisi cum actu cognoscimus (quæ ratio Aristotelem movit, ut actualem scientiam definiret) ita scientiam simpliciter amittimus, cum actum exercere non possu-

Arist.

non possumus. Quare ad propositā dubitationem dicendū est, oblivionē conclusionis tunc dari, cum illius recordari nō possumus, etsi velimus, non autem cum liberè actum deponimus: fieri autem potest, ut persistente habitu, defectu specierum sensibilium non possit unquam venire in mentem conclusio.

An actus sciētiæ sine actuali demōstratione repetātur.

In quarta causâ est primo notandū, Aristotelem videri exigere non modo recordationem medii, sed actualem demonstrationē in mente: dixit enim eum non amittere scientiam, qui habet rationem, hoc est, demonstrationem, ut interpretatur Toletus juxta mentem Philosophi, cuius est illa sententia in secundo capite. Demonstratio est, qua scimus, eam ipsam habendo: existimat ergò repetendam esse demonstrationem, ut actus scientiæ etiam ex habitu eliciatur: quod Scotus quæstione tertia prologi in secunda quæst. later. sequitur, & probat primo Actus scientiæ non fertur in conclusionem immediatè sumptam, sed etiam in præmissas: ergo debent actu existere præmissæ, ut assensus conclusionis detur, alioquin ferretur in objectum, quod non est.

Arist. *Toletus.* *Parsnegās probatur* 1. *Scotus.*

2\. Secundò, scibilitas conclusionis resultat ex veritate præmissarum cognita, ut sæpe dictum est: ergo necesse est præmissas actu cognosci veras, ut scibilitas in conclusionem dimanet, & consequenter, ut actus scientificus producatur.

3\. Tertiò non est minus discursivus secundus assēsus elicitus ex habitu, quam primus, a quo habitus genitus est: sunt enim ejusdem speciei: sed primus quia discursivus, necessariò fit prę cedente cognitione præmissarum actuali: ergo secundus absque illa nequaquam fiet: & confirmatur, quia supra diximus conclusionem pendere in fieri, & conservari à præmissis, conservatio autem cōclusionis illius productioni æquiparatur. igitur, ut scientiæ actus reproducatur, totius demonstrationis repetitio exigitur Eandem scientiam defendit ibidem Lichetus, & probabilem putat Gregorius in tertia quæstione prologi artic. primo, ad primam rationem initio positam.

Lichetus. *Gregor.*

Scot. Hæc Scoti sententia maximum habet in ratione præsidium, si enim hæc sola consulatur, difficillime oppugnabitur. Verum quia ubique magna vis est autoritatis, & experientiæ: quæ in oppositam conspirare videntur: additis præsertim illis rationibus, quibus in primo articulo suadebatur, nec medii recordationem esse necessariam, ne dum totius demonstrationis repetitionem: id enim cum minimum probant, præferenda est communis interpretatio, quæ nomine rationis, intelligit medium demonstrativum: In quā pertrahere conantur Scotū aliqui ejus discipuli, sed loquitur adeò expresse, ut interpretationem non patiatur: ait enim impossibile esse uti habitu scientiæ, nisi utamur simul principiorum habitu, hoc est, quin assensus principiorum eliciatur.

Præfertur pars affirmativa. *Scotus.*

Ad illius verò argumenta, quatenus contendunt, non solum medium, sed totam demonstrationē actu existere debere, ita respondetur. Ad primum non esse incommodum, actum intellectus ferri in objectum non existens: ut nemo inficiatur. Deinde assensum conclusionis non cadere super præmissas formaliter sumptas, sed objectivè, & in has non tendere, ut habent formam propositionum: sed ut continent causam, seu medium assentiendi: satis ergo erit medium actu cognoscere, ut assensus conclusionis dicatur ferri in præmissas: siquidem tota causa tendendi in præmissas, etiam quando formaliter dantur, est solum medium.

Solvitur primum Scoti arg.

Ad secundum respondetur eatenus veritatē conclusionis resultare ex veritate præmissarū, quatenus in his est causa, cur conclusio sit vera: cognita igitur hac causa, dabitur tota radix illius veritatis absque actuali, & formali præmissarum cognitione. Ad tertium respondetur, ut ille actus sit discursivus, satis esse, quod tendat in conclusionem veram propter aliud, idque habere, si solum medium cognoscatur, supposito, quod intellectus jam applicuerit illud medium in demonstratione, & possideat habitum ejusdem conclusionis: plus enim aliquid efficiet intellectus cum habitu, quam se solo. Hinc patet ad confirmationem dicendum esse, quod refertur de dependentia conclusionis in fieri, & in conservari, intelligi respectu medii cogniti, ut causæ conclusionis pręsertim quando juvatur ab habitu. Quod ex Aristotele adducitur; intelligunt communiter omnes de prima scientiæ acquisitione, ubi etiam adhibenda est ea moderatio, quam prædicto loco posuimus.

Solvitur 2. *Solvitur 3.* *Arist.*

Non desunt tamen, quibus hæc etiam interpretatio rigorosa, imò falsa videatur: existimant nimirū nullā fieri oportere medii mentionem, ut repetatur actus scientiæ ex habitu. Quod præter tria argumenta, in primo articulo posita, hæc etiam confirmant. Primo, habitus conclusionis cum speciebus intelligibilibus eiusdem est causa sufficiens sui actus: ergo poterit in illum exire absque vllo alio actu, quo medium teneat Secundo: Si quæ causa esset, cur medii repræsentatio exigeretur, esset quia assensus conclusionis in illud etiam fertur, sed ad hoc per accidens est illud mediū in alio actu repræsentari: nam obiectum repræsentatum in uno actu omninò per accidens se habet ad aliū actum. Tertio, si medium esset ita necessarium, ut non posset intellectus tendere in conclusionem, nisi illud haberet expressum, in aliqua cognitione, nec Deus supplere ejusmodi

Nū medii recordatio necessaria sit ad actum scientiæ. *Parsnegās probatur 1.* *Secundo. 2.* *Tertio. 3.*

medium posset: quod satis absurdū videtur: sequela probatur: quia Deus nequit efficere, ut aliquid sit actu objectum intellectus & ab eo non cognoscatur. Videtur hæc sententia probari à Gregorio loco citato. Almain. in Moral. tract. 1. cap 2?. & d. 23 q. 3.

Greg. *Almain.* *Arist.*

Media recentiorū sententia.

Verùm cum hæc sententia manifestè repugnet Aristoteli, tum hoc loco, tum in libro de longitudine, & brevitate vitæ cap. 2. dicenti: oblivione medii perire scientiam: recentiores quidam mitius agentes, & Aristotelis autoritatem, & rationes pro Scoto adductas se componere opinantur, si dicant, satis esse habitualem recordationem medii. quæ tunc datur, quando aliquis, etsi de facto illud non cognoscat, cum assensum præbet conclusioni, est tamen ita affectus, ut statim possit illud cognoscere: qui enim ita affectus est, nec oblitus medii dicitur, nec conclusioni assentit sine respectu ad causam: si enim rogetur, cur assensū præbeat, respondebit propter talem causam.

Arist.

Affirmativa pars simpliciter defenditur.

Huius doctrinæ impugnatio in illo primo articulo inchoata ad hunc modum potest absolvi. Impossibile est actum sciendi tendere in objectum materiale, absque ratione formali tendendi: sed formalis ratio est medium apparens: ergò necessariò debet in intellectu apparere, quando elicitur assensus conclusionis. Minor probatur, quia nihil attingitur à judicio, quod non reluceat in apprehensione: subordinatur enim judicium essentialiter apprehensioni: sed ratio formalis sciendi attingitur ab actu judicii, est enim ratio: Quæ, ut postea declarabitur: ergo decet apprehendi, sin minus dicamus lumen, quod dici solet ratio formalis percipiendi colores, non debere esse actu conjunctū colori, sed in præparatione. Secundò, esto quis habeat habitum primi principii, nisi terminos actu penetret, non eliciet assensum principii: carebit enim intellectus evidentia: at penetratio terminorum eodem omninò modo se habet ad principiū, quo notitia medii ad conclusionē. Docuit hanc sententiā D. Tho. q. 25. de virtutibus art. 13. ad sextum, ubi sic ait: memoriter tenens conclusionē Geometriæ, si nō propter media Geometrica eis assentitur, non habebit Geometriæ scientiā. Non dixit si mediorum obliviscitur: sed si per media non assentitur, quia perinde se omninò habet, ac si obliviscatur: quod attinet ad interpretationem Aristotelis, rectè quidem dicunt, oblivionem esse invitam medii oblitterationem, sed ineptè id applicant ad suam mētem: nam Aristoteles idcirco dixit omnimodam oblivionē penitus scientiam destruere: quia is, qui non potest recordari medii, nequit actum scientiæ elicere, non alia de causa, nisi quia ad actum scientiæ requiritur medii recordatio.

D.Thom. *Arist.*

Sed jam docere oportet quænam debeat esse hæc medii cognitio, distincta ne ab apprehensione, & judicio conclusionis, an sufficiat ipsa apprehensio? Scotus in quæst. citata requirit propriam cognitionem, distinctam à notitia conclusionis, ait enim species alicuius propositionis, intellige & apprehensiones ex speciebus ortas, tūc sufficere, ut illius judicium producatur ex habitu, quando illius veritas nō dependet ex alio, si autem dependeat, necessaria est propria cognitio ejus, a quo dependet, & confirmatur, quia illa notitia medii habet locum præmissarum, ergo debet antecedere conclusionem, quare non erit eadem notitia conclusionis.

Nobis hoc unum videtur sufficere, ut medium in alia notitia ab actu sciendi distincta reluceat, hanc verò aliquando esse distinctam à notitia apprehēsiva conclusionis, ut vult Scotus, aliquando non, videlicet quando apprehensio conclusionis ipsam conclusionem repræsentat, ut dependentem à præmissis, nam cum in termino judicii nihil repræsentetur, nisi quod in ejus apprehensione relucebat, & in termino judicii scientifici repræsentetur veritas conclusionis, ut dependens à medio, signū est in apprehensione relucere posse, & consequenter apparere ipsum medium, ut illius dependentiæ terminum. Neque hoc tantum contingit in prima apprehensione, & productione scientiæ, sed etiam in illius repetitione, quoniam species relictæ ex conceptibus apprehensivis repræsentantem terminos eodem modo, quo conceptus repræsentabant, hoc est cum eadem dependentia à medio, poterunt ergo similes conceptus iterum generare, in quibus medium elucescat. Si quando vero conclusio non repræsentavit aliquo modo medium, ut videtur contingere in secundo, & tertio ordine construendi demonstrationem, supra commemoratis, dabitur propria medii cognitio, quæ suppleat præmissas.

Scientia Scoti de notitia medii necessaria.

Ad confirmationem pro Scoto respondetur, illam notitiam non poni loco antecedentis, quasi ex illa formaliter seu propria virtute inferatur conclusio, sed ut appareat causa, propter quam intellectus assentitur conclusioni, & ad hoc satis est, ut ea notitia præcedat judiciū conclusionis, quanvis simul sit cum apprehensione, quod ex sequenti articulo magis patebit.

Vera sent. exponitur.

ARTICVLVS IV.

RESPONDETVR ARGVMENTIS in primo & proximo articulo propositis.

Solutio argu. proximi artic.

AD primum argumentum eorum, quibus in proximo articulo probatur, non esse nece-

nece-

necessariam ullam medii recordationem, concedo sufficere species, & habitum, quando ex illis elicitur apprehensio repræsentativa medii, ut hactenus explicatum est: alias nego cum Scoto sufficere species ejus propositionis, cujus veritas pendet ex alio. Ad secundum respondetur medii repræsentationē ob rationem ibi assignatam requiri. Ad impugnationem dices objectum repræsentatum in uno actu per accidens se habere ad alium actum pure repræsentativum, nam repræsentatio unius non pendet per se ex repræsentatione alterius, non autem ad actum judicativum, & multo minus ad discursivum, quoniam ille necessario supponit objectum, in quod fertur in alio actu repræsentatum, hic vero ulterius medii repræsentationem requirit.

Solutio 2.

An de potentia absoluta possit esse actus sciētiæ sine medio.

Tertium argumentum tangit gravissimam difficultatem, an de potentia Dei absoluta possit intellectus noster elicere actus scientificos sine ullo concursu medii demonstrativi, sive habitu informetur, sive non? Affirmabit aliquis hoc argumento. Medium, vel est causa formalis, vel affectiva conclusionis, si effectiva, has omnes Deus supplere potest: si formalis, non requirit actualem existentiam, nam objectum non existens specificat cognitionem, ut forma extrinseca. Deinde non minus pendet species intuitiva ex præsentia objecti, quam conclusio ex medio, sed Deus & se solo, & mediante quovis agente potest eam speciem efficere, ergo mediante intellectu scientificum actu producet.

Affirmativa pars suadetur.
1.
2.

Lichet.

Negativa pars est omnino vera.

Probatur
1.
2.
3.

Oppositum sentit Lichetus super Scotum loco citato, & alii recentiores, nec immerito, si loquamur de actu verè scientifico, & formaliter discursivo, à quo intellectus cognoscens denominetur. Probatur 1. quia per talem actum sciret intellectus, & nesciret propter quid conclusioni assentiretur: sciret quia assensus scientificus, & formaliter discursivus essentialiter includit, ut propter medium præbeatur, nesciret, quia nullatenus medium cognosceret. Secundo ut se habet cognitio principii ad penetrationem terminorum, ita scientia conclusionis ad mediū, sed repugnat quacunq. potentia assentiri principio, ut principium est, non penetratis terminis, ergo repugnabit assentiri conclusioni medio non percepto: tota argumentatio videtur evidens. Tertio, perinde est assentiri conclusioni per medium non visum, atq; appetere objectum non cognitum, vel judicare propositionem, cujus veritas non apparet: quæ tamen à nullo penè Philosopho, Theologovè conceduntur ob repugnantiam manifestam.

Satisfit 1. alterius partis argumento.

Ad primum argumentum alterius partis dicendum medium requiri propter concursum formalem? ad impugnationem respondetur nos non poscere existentiam medii, quod est causa formalis, fieri enim potest, ut nusquam existat: sed illius notitiam, qua ad causandū applicetur: neq; enim omnes causæ formales eodem modo causant: nam quæ cognitiones causant, non possunt applicari ad effectū, nisi mediante repræsentatione, & est simile exemplum in actibus voluntatis: qui juxta probabile sententiam solum specificantur a bono cognito non vero à cognitione: & nihilominus præcisa cognitione dari non possunt, ut Theologi communiter docent 1. 2. q. 9. art. 1. Adde tali o ab illis autoribus sumi nullā causam formalē egere existentia, ut causet, nam idea artificis est forma externa, & per nullam potentiam dare potest esse operi artificioso, nisi existat in mente artificis. Nec effugiet, qui dixerit ideam non esse conceptum formalem, sed objectivum, qui potest non existere: fatebitur enim absque formali non posse objectivum quidquam efficere: quod nobis satis est ad doctrinam de medio, cujus existentiam non in re, sed in cognitione flagitamus. Ad secundum, quidquid sit de majori, & minori, ad consequentiam dicimus nos non negare posse Deum producere per intellectum actum scientificum, sed posse illum ita producere, ut intellectus intelligat, quod ostendimus fieri non posse, quæ conditio non visitur in specie intuitiva, quovis enim modo producatur, semper eadem ratione potentiam denominat.

Fonsec.

Satisfit 2.

An propositio mediata evidenter nosci queat notitia non discursiva.

Dixi in conclusione (si actus sit formaliter discursivus &c.) quia potest esse contentio, an propositio mediata possit cognosci, ut certo, & evidenter vera absq; medio, v.g. hæc: homo est risibilis non cognoscendo intellectivum esse illius causam. Qua in re unum est certum, scilicet non modo divinitus, sed naturaliter haberi posse notitiam certam, & evidentem. Quia de illa propositione, ut in capite 10. patebit: & hac ratione declaratur. De primo principio haberi potest cognitio. Quia certa, & evidens non penetratis terminis: ergo & de propositione mediata non viso medio: valet consequentia ex similitudine sæpè adducta inter medium demonstrativum, & penetrationem terminorum principii. Ex quo manifestè colligitur nullam esse repugnantiam, communicari a Deo evidentem notitiam necessariæ connexionis illius propositionis sine medio: nam illa est aliquo modo cognoscibilis sine medio. ergo si à Deo evidenter ostendatur, poterit cognosci nobiliori notitia, quam sit Quia. Posse autē evidenter à Deo proponi sine medio: probatur, quia veritas medii, etsi est causa, est tamen extrinseca veritati conclusionis: non implicabit ergo hanc sine illa evidenter proponi.

Respondetur affirmativè.

Oppones, connexio secūdæ passionis cū subjecto

Objectio.

jecto

jecto non eſt immediata, ſed interpoſitu primæ paſſionis: at ſi cognoſcatur propoſitio in qua ſecũda paſſio de ſubjecto affirmatur, ignota prima paſſione, apparebit ſecunda immediatè cum ſubjecto copulata: ergo erit falſa cognitio & quod hinc ſequitur, à Deo communicari non poterit. Reſpondetur conceſſa Majori diſtinguendo minorem, de immediatio ne negativa, & præciſiva, nec enim opus eſt, ut ſecunda paſſio appareat ita immediatè conjuncta, ut omne medium excludat, ſed ita, ut & vitalis cognitionis medium non appareat, quod eſt præciſive immediata videri: cognitio autem, qua, ſic perciperetur, non eſſet falſa, quià oſtenderet conjunctionem, quæ re ipſa datur, eſto principium, à quo proxime illa oritur, non monſtretur.

Diſſolutio.

Inſtantia.

Inſtes, præciſo medio nullam dari unionem ſecundæ paſſionis cum ſubjecto: ergo neq; ulla re oſtendi poteſt. Antecedens explicatur, & probatur: ita ſe habet ſecunda paſſio reſpectu ſubjecti, ut albedo, verb. c. reſpectu corporis, ſed quia albedo non inhæret in corpore, niſi mediante quantitate, nõ habet aliam unionem cum corpore, quam cum quantitate: ergo ſi prima paſſio cum ſubjecto mediante prima copulatur non vendicat aliam unionem cum ſubjecto, niſi quam habet cum prima paſſione: & conſequenter, niſi hæc cognoſcatur, unio cum ſubjecto percipi non poteſt. Reſpondetur eſſe diverſam rationem in reali unione, atque in convenientia, ſeu habitudine inter duo extrema, de qua nos in præſenti diſſerimus, nam illa fit medio intrinſece interjecto, & ideo niſi unio cum medio videatur, nulla videri poteſt: hæc vero naſcitur ex natura extremorum: & cum natura ſecundæ proprietatis habitudinem internam ad ſubjectum habeat, poterit hæc cognoſci, etſi proxima cauſa, unde talis natura orta eſt, non percipiatur.

Reſponſio & diſtinctio inter unionem realem & habitudinem.

Ad primum argumentum in 1. artic. contra quartam cauſam propoſitum negandũ eſt antecedens, ad cujus probationem pariter negamus ad repetendum veræ fidei actum neceſſarium nõ eſſe medium credendi recolere: idque ob eaſdem cauſas, propter quas hoc de ſcientia tradidimus. Quod ſi vulgares homines, vel etiam ſapientes abſque hujuſmodi notitia ſe credere experiuntur, non eliciunt actum veræ fidei, ſed opinionis aut ſuaſionis humanæ circa objectum fidei materiale, quos actus non infrequenter elicimus. Secundum in quavis ſententia eſt æque difficile, quoniam ſi ille aſſenſus diſcurſivus eſt, ſuper medium credendi, ſive expreſſe cognitum, ſive non, cadere debet, conſtat autem hæreticum non aſſentiri propter divinam revelationem vera fide creditam: quare argumentum noſtræ ſententiæ ſpecialiter non adverſatur. Reſpondendum igitur eſt illum hæretici aſſenſum ſi diſcurſivus eſt, abſq; expreſſa medii cognitione non præberi: quodcunq; tandem illud medium ſit. nam Maior in 4. q. 9. prologi credit medium aſſenſus Theologici tam in fideli, quam in hæretico non eſſe fidem, nec revelationem divinam. Molina verò in 1. p. q. 1. art. 3. diſput. 2. quem aliqui recentiores ſequuntur, affirmat eſſe ipſas fidei propoſitiones non divina fide, ſed humana virtute creditas: nobis in præſenti non licet hæc ultimò definire.

Reſpondetur argum. in primo artic. propoſitis.

Ad tertium reſpondet Fonſeca lib. 6. Meta. cap. 5. q. 1. ſect. 4. ut quis habeat ſcientiam ſeptimæ concluſionis, ſatis eſſe, quod ſeptimam formet demonſtrationem: quia in ea continetur ultimum medium talis concluſionis, à quo omnia illa propter quid dependet: & in quo omnia præcedenti virtute continentur. Quæ ſententia non videtur eſſe diverſa ab opinione Scoti præcedenti articulo commemorata: & propterea eaſdem patitur difficultates: nam in repetitione actus ſcientifici nemo experitur ſe totã demonſtrationem conficere. Deinde hoc in ea minus probatur, quod ultimam demonſtrationẽ omnino requirat, præcedentes verò nõ exigat. Si enim ſeptimæ concluſionis actus non poteſt eſſe ſcientificus, & formaliter diſcurſivus, niſi ultima demonſtratio fabricetur, nec præmiſſæ illius ultimæ demonſtrationis actus ſcientifici eſſe poterunt, niſi ex propriis demonſtrationibus actu exiſtentibus efformemur, & cum eadem ratio ſit de omnibus præcedentibus præmiſſis, neceſſe erit omnes demonſtrationes repetere, ſi ultima neceſſario eſt fabricanda. Quare ad argumentum uno verbo reſpondendum eſt, ut Geometra, vel quilibet artifex ultimæ concluſionis actum vere ſcientificum efformet, ſat eſſe ultimi medii, per quod eam aliquando demonſtravit, memorari: ſi verò non memoretur, ſciendi actum non elicere, ut D. Thom. ſupra docuit.

Fonſ.

Aliorum reſponſio

Confutatur.

Vera ſolutio.

Sed contra hanc medii recordationẽ ſic tandem oppones, ſi ad actus ſcientifici repetitionem ſatis eſt illius demonſtrandi medium apprehendere: non opus erit initio demonſtrationem texere, ſed licebit apprehenſo eodem medio concluſionem judicare: par enim ratio in utroque eſſe videtur. Neganda tamen eſt paritas rationis: quoniam ut intellectus concluſioni aſſentiatur, debet prius certus eſſe, quod medium, cujus gratia aſſentitur, ſit vera illius cauſa: id verò primo conſequi non poteſt: niſi judicando, hic enim eſt connaturalis modus intelligendi noſtri intellectus. Poſtquam autem ſemel certior factus eſt de medio, ex illoq; concluſionem intulit: ſufficere videtur, quod ejuſdem medii tanquam ejus, de quo certus

Objectio.

Solutio.

certus jam fuit, & per quod demonstravit, recordetur, ut sciendi actum repetat, habitu præsertim juvante.

ARTICVLVS V.

AN SCIENTIA CORRVMPATVR à contrario.

Negativa pars suadetur. *Arist.*

OCcurrit examinanda quinta causa amittendæ scientiæ, quam enumeratis ab Aristotele adhibuimus in primo articulo. Igitur scientiam non habere contrarium, à quo per se corrumpatur, indicavit Aristoteles in hoc capite, illud omittens: & ca. 2. cum dixit, eum, qui semel alicuius rei scientiam adeptus est, impossibile esse, ab ea dimoveri, si nimirum superstes sit ipse, & mediũ, cõclusioq; non excidant: existimat ergo scientiam non habere contrarium, à quo destruatur.

Errorẽ scientiæ contrariũ non esse probatur 1.

Et probatur hęc sententia primo, error non est contrarius scientiæ, ergo nihil ei contrariatur: consequentia omnibus placet. antecedens probatur: error & scientia non sunt sub eodem genere, quæ est prima contrariorum conditio: nam error est sub dispositione: scientia sub habitu, quæ sunt diversa genera, collocata sub dispositione in communi: vel si cuivis placeat, omnes habitus etiam errorum, & opinativos collocare sub habitu: adhuc error erit sub genere opinionis: scientia verò in alio genere, ut patet, quod autem error sit quædam opinio falsa, probatur: nam de ratione opinionis est incertitudo, & inevidentia: at hæc insigniter sunt in errore: est ergo opinio. Deinde Aristotel. 6. Ethicor. præter quinq; virtutes intellectuales solum numeravit habitum opinionis, & fidei: error non est ullum è quinque, ut patet: ergo est fides, vel opinio, quæ in idem recidunt.

Confirmatio.

Secundo.

Ex hac ratione argumentor secundo: error est opinio falsa: ergo est cõtrarius opinioni veræ: sed nihil est duobus contrarium, ergo error non est contrarius scientiæ. Prima illatio patet, quia omnes conditiones veræ contrarietatis sunt in falsa, & vera opinione. Tertio, assensus falsus existimatus evidens, qualis est erroneus habet pro contrario assensum verum putatum evidentem, qui tamen evidens non sit, cuiusmodi non est scientificus, illi enim sunt immediate sub eodem genere, & habent oppositas conditiones. Quarto, Primis principiis nulla est contraria cognitio, ergo neque scientiæ antecedens est commune, ut expressit D Thom. 1. secundæ, qu. 53. artic. Consequentia optima nam principiis ideo nihil cõtrariatur, quia habent evidentem claritatem, quæ oppositam ob[illegible]atem non permittit: sed eadem est in scientia.

Tertio.

Quarto. *D. Thom.*

Errorẽ esse contrariũ scientiæ.

Nihilominus errorem esse contrarium scientiæ, eamq; destruere, est communis sententia omnium gravium Autorum, desumpta ex Aristotele cap. 2. lib. de longitudine & brevitate vitæ, & 1. Topic. cap. 1. ubi ait syllogismum pseudographum esse contrarium demonstrativo: asserta a D. Thom. 1. 2. q 53. art. & Cajetan. ibidem, probariq; potest hac ratione. Contrarietas cognitionum spectanda est penes ea, quæ sunt ipsis intrinseca, non vero secundum proprietates: sed error, & scientia repugnant quoad intrinseca: error, & opinio falsa quoad proprietates: ergo majori jure dicendus est error contrarius scientiæ, quam opinioni. Major est evidens, quia contrarietas attenditur penes differentias specificas; idcirco enim dicuntur contraria sub uno genere pugnare. Minor probatur: error, & scientia pugnant quoad certitudinem, & incertitudinem, evidentiam, & inevidentiã, quæ sunt illis essentiales, ut diximus in 2. cap. Opinio autem falsa, & vera solum quoad veritatem, quæ est proprietas. & persistentibus eisdem propositionibus mutari potest: ergo &c. Nec ad rem erit, si respondeas errorem etiam pugnare cum opinione penes certitudinem: imprimis quia jam non pugnat quoad evidentiam, ut cum scientia: Deinde quia error in se non est certus, quamvis talis existimetur. Nam mea existimatio, non mutat rei naturam, ut in simili docet Cajetanus in capite ultimo hujus libri.

Arist. *D. Thom.* *Cajet.*

Duplex contrariorum genus.

Dicendum igitur est, ut docuimus in postprædicamentis, contrariorum duo esse genera, quædam contenta sub eodem proximo genere & hæc esse proprissimè contraria, alia sub remoto, ut temperantiam, & intemperantiam: alia enim est sub virtute, alia sub vitio: utraque tamen se expellere à subjecto. Vt autem solvantur, quæ objecta sunt ex Aristotele, sciendum est errorem, & scientiam posse conferri in actu, vel in habitu, & utrovis modo pugnare, sed inæqualiter: nam in actu non possunt esse simul, nec in gradu intenso, neq; in remisso, ut infra ostendendum est: quoniam vero scientia ob evidentiam magis pertrahit intellectum, quam error propter inevidentiam, semper actus scientiæ vincit actum erroris, eumque expellit: quod verum est, non solum quando intellectus elicit scientiæ actum, sed quoties intuetur medium scientificum: repugnat enim habere evidenter causam assentiendi per scientiam, & actu per errorem negare. Hac de causa dictum est ab Aristotele, scientiam non deleri ab eo, in quo semel fuit, si nimirum fuerit in actu, vel medium non exciderit.

Actualis error, & scientia, nec in gradibus remissis simul esse queunt.

At si conferantur in habitu, & scientia expellit errorem, & error scientiam. Probatur. Si quis affectus habitu erroneo eliciat frequenter actus scientiæ ob medium de novo occurrens, experitur postea se promptum ad scientiam,

Habitualis error, & scientia mutuo se expellunt.

difficilem verò ad exercendos actus erroris: ergò signum est amisisse erroneum habitum, vel omnino, si habitus scientiæ fuerit intensus, vel ex parte, si fuerit remissus. Eadē ratio valet ad oppositum, nam quotiescunq; una forma expellit aliam formaliter à subjecto, ab eadē expellitur, si detur modus, quo illam superet: qui in præsenti erit oblivio medii scientifici, & frequens repetitio actus erronei: quando enim intellectus omnino amisit memoriam medii, & aliunde illi offertur oppositum scientiæ, tanquam certum, non est, à quo impediatur actus erroris: ex actu verò sequitur habitus erroneus, qui paulatim expellit scientificum: quod indicat D. Thom. 1. secundæ illa q. 53. art. 3. Vnde colliges etiam in corruptione habitus scientiæ expellit contrarium, esto intellectus videat causam errandi, non expellitur vero ab illo, nisi per oblivionem medii, vel omnimodam, vel certe in eo tempore, quo inducitur error.

D. Thom.

Diluitur 1. arg.

Ad primum argumentum respondetur: ut error sit contrarius scientiæ, non oportere esse sub eodem genere proximo. Ad reliqua patet ex dictis, errorem, quoad intrinseca magis cōvenire cum opinione, quam cum scientia, sed non magis contrariari, & ita liberè admittimus totam probationem ex Aristotele, quanvis non credamus errorem numeratum esse inter habitus opinativos: loquebatur enim Philosophus eo loco de habitibus veris, aut omnino, aut ita veris, ut eis possit subesse falsum. Cujusmodi non est error, cum aperte sit falsus. Ad secundum patet, errorem soli scientiæ esse contrarium. Ad tertium dicendum est assensum falsum, & inevidentem, creditum tamen evidentem potius contrariari cum eo, qui ipse est verus, & evidens, quam cum eo, qui putatur evidens, & non est: nam existimatio nostra non immutat rei naturam, & alioquin secundum suas naturas magis pugnant, quos modo assignanimus, quam qui ponuntur in argumento.

Diluitur 2.

Diluitur 3.

Ad quartum negandum principia secundum se non habere contraria: nam actus: qui negat principium, est illi directè contrarius, & idem est de habitu. Nec D. Thomas citatus, & autores communiter hoc negant: sed docent actum contrarium primo principio non posse ab intellectu produci, cum naturaliter intueatur ejus veritatem ex terminis, cui repugnare non potest: qua de causa dixit Aristoteles in secundo capite, sic unumquemque debere esse affectum ad principia, ut non solum putet ea esse verissima, sed nihil esse magis è ratione alienum quam eorum opposita. Quod verum est in principiis notissimis: at in aliis minus perspicuis, nisi adsit experientia, non erit incommodum negari ab aliquo, qui si illorum habitum jam comparavit, mutata in contrarium sententia, per errorem illum expellet. Atque ut omni contentioni via præcludatur, certum est in indocto posse esse errorem circa principium nimis abditum, cujus cognitionem, cumpostea acquisierit, errorem vincet.

EXPLANATIO CAPITIS VIII. DE PRINCIPIIS.

SVMMA CAPITIS.

AGit Aristoteles de principiis demonstrationum, de quibus tria docet. Primum, quæ dicantur principia. Secundum, quo pacto cum principiatis, id est, conclusionibus conveniant, ab iisque discrepent. Tertio tradit usum communissimorum principiorum. Quoad primum, principia, inquit, sunt ea, quæ fieri nequit, ut esse demonstrentur. Quæ dividuntur in communia, & propria, illa sunt, quæ multis scientiis accommodari possunt. hæc, quæ alicui scientiæ peculiariter conveniunt. Rursum principiorum, inquit, quædam sunt simpliciter indemonstrabilia, quæ dignitates appellantur: alia indemonstrabilia secundum quid, hoc est in ea scientia, in qua sunt principia, quas vocant positiones, vel postulationes. Quoad secundum docet tam principia, quam principiata esse cognoscenda quid nominis. Deinde positiones, & postulationes trifariam à definitionibus differre: nam suppositio est affirmativa, vel negativa: pertinet ad secundam operationem intellectus: semper & universalis, vel particularis. Definitio verò nihil horum habet. Quoad tertium. Principia, quorum usum tradit, sunt hæc duo. Primum de nullo verum est, idem simul affirmare, & negare. Secundum, de quolibet idem affirmare, vel negare verum est. Primo ait nos uti, cum in conclusione volumus unum prædicatum de subjecto affirmare, & negare oppositum. Secundo verò cum per demonstrationem ad impossibilè deducimus.

COMMENTARIVS

a *Ea autē*) Definit principia in quolibet genere sive absolutè hūc in modū, Principia sunt, quæ

CAPVT. VIII.

EA autem in quocunque genere principia dico, quæ fieri nequit, ut esse demonstrentur. Igitur

Principia absolute sumpta quid.

quæ fieri nequit, ut esse demonstrentur. Porrò cum ex principiis quædam incomplexa sint, ut objecta, de quibus passiones demonstrantur, v.g. numerus: alia complexa per copulam verbalem, ut homo est animal particeps rationis. Vtrunque genus comprehendit hoc loco Aristoteles. Nam de principiis incomplexis non demonstratur, sed supponitur, ea posse in rerum natura existere. De complexis similiter non demonstratur, sed supponitur esse vera.

Principiorum alia incomplexa, alia complexa.

Convenientia inter principia, & principiata.

b *Igitur quid*) Tradit convenientiam inter principia, & principiata: videlicet, quod de omnibus prænoscendum sit, quid vocabulo significetur: nisi enim sciatur quid subjecti, quid passionis nomen indicet, & qui sit principiorum, & conclusionum sensus, frustra omnis demonstrandi labor susciperetur. Discrimen verò est, quia de principiis supponendum est, quod sint, uti primo capite explicatum fuit. De principiatis idipsum est demonstrandum, de conclusione quidem, quod sit vera, de passione, quod subjecto insit. Sumit autem Aristoteles unitatem, sive magnitudinem pro subjecto rectum triangulum, seu triangulare pro passionibus.

Descriptio principiorum communium.

c *Eorum autem*) Distribuit principia in communia, & propria. Communia appellat, quæ multis scientiis accommodari possunt: ut si ab æqualibus, æqualia demas, quæ remanent, sunt æqualia. Monet vero istiusmodi principia multis scientiis aptari, non liberè, & quovis modo: sed ita ut ad proprium cujusque subiectum commodè applicentur, & contrahantur similitudine rationis, seu juxta proportionem cujusque: nam v.g. principio illo utitur Geometria limitato ad magnitudines: videlicet si ab æqualibus magnitudinibus, æquales magnitudines demas, quæ remanent æquales sunt. Arithmeticus contracto ad numeros, nempe si ab æqualibus numeris, æquales numeros demas, &c. Propria principia vocat illa, quæ unicuiq; scientiæ peculiaria sunt: sive sint complexa, ut linea est quantitas, cujus partes copulantur ad punctum, sive incomplexa, ut linea de qua demonstratur rectum, vel curvum.

Principia propria.

Quantitas expers rationis.

d *Expers rationis*) Quantitas expers rationis dicitur, quæ cum altera communem mensuram non habet, seu quæ cum altera non communicat in aliqua parte aliquota, ut diameter cum costa. Frangi autem est in cōtractu efficere angulum: concurrere est aliquanto sese contingere, reliqua ex superius dictis, patent. Demonstrat autem Geometria hos, aliosq; affectus iis similes: nonnunquam communia principia sibi applicando, ut dictum est interdum accipiendo principia jam demonstrata: quod etiam præstare consuevit Astrologia.

e Omnis

Igitur quidnam ipsa prima, & ea, quæ ex hisce proficiscuntur significant sumitur: at quot sint principia sumere, cætera demōstrare necesse est. Ceu quid est unitas, aut rectum: aut triangulũ sumitur esse vero unitatem, ac magnitudinem sumere, cætera autem demonstrare oportet. Earum autem, quibus in demonstrativis utuntur scientiis, alia cuiusciunq; scientiæ propria, alia communia sunt: communia verò similitudine rationis: quippe usus eorum tantum sese extendat quacunq; in scientia, quantũ cuiusq; subjecto generi congruit. Propria sunt, ut lineã esse talem rectamve: communia, ut si ab æqualibus æqualia demas, ea quæ restant æqualia sunt, atque horum unumquidque cuique satisfacit, ad cujusq; genus accommodatum. Idem enim hoc facit, ac si non omnib. ipsum accipiet Geometra, sed de magnitudinibus tantum, & Arithmeticus de numeris solum. Sunt etiã, & ea propria, circa quæ scientia considerat ea, quæ per se illis insunt: atq; hæc & esse & quid sunt sciẽtiæ sumũt. Vt unitates Arithmetica, puncta lineasve Geometria: at horum per se affectiõũ quid quidem quisq; significat sumunt. ut Arithmetica, quid par, quid impar, quid quadratũ, quid quoque cubus, Geometria quid expers rationis: quid frãgi, quid cōcurrere, & huiusmodi cætera. Demonstrat autem ipsos esse, & per communia: & per ea quæ demonstrata sunt. Eadem & Astrologia facere solet. Omnis namq; demonstrativa scientia circa tria versatur. Ea sunt ea quæ ponit esse: hæc autem sunt genus, cuius per se affectuum est contemplatrix, & ea quæ communes dignitates dicuntur, ex quibus primis demonstrat: & tertium affectus. quorum quid quisq; significat sumit. Nihil tamẽ prohibet scientiarum nonnullas horũ præterire nonnulla, veluti genus non supponere esse si esse pateat. Non n. æquè & numerũ, & frigidũ, & calidũ esse patet: affectus etiã non sumere quid significant, si sint clari sicut nec dignitates, nihil prohibet, ut quid significat æqualia ab æqualibus auferre, quia est notum sed nihilominus hæc tria natura priora sunt: id inquam circa quod scientia demonstrat, & ea quæ demonstrat, atq; ex eis, quib. demonstrat. Non est autem suppositio: nec postulatio sanè. quod per seipsum esse videriq; necesse est. Demonstratio namque non in oratione, quæ est extra, sed in oratione quæ est in mente consistit: quandoquidem neq; ratiocinatio in illa consistere videtur. Cum enim semper adversus orationem quæ extra est, per inficiationem obstetur: ut adversus eam, quæ est in mente non semper. Quod igitur demõstrari quidem potest non demonstratum autem id se quispiã sumit id, aut supponit, sit ita esse discẽti videtur, atque hæc non absolutè quidem. sed ad illum tantum suppositio est: aut postulat si nulla

Tria in qualibet demõstratione per- cipiuntur.

e *Omnis autem demonstrativa*) Repetit tria quæ in qualibet demonstratione cernuntur, ut de omnibus se jam præscripsisse manifestũ evadat. Ea sunt, subjectum, de quo passio ostenditur. Principia, per quæ ostenditur. Passio denique ipsa, quæ ostenditur. Horum autem omnium prænotiones inculcatę jam sæpius fuere. Monet tamen nonnunquam, ita quædam esse vulgata, & perspicua, ut non oporteat eorum notiones nominatim exprimere: sed ut omninò manifestas supponere, esto principia ipsa, & principiara neutiquam in demonstratione omitti debeant.

Indemonstrabilium duo genera.

f *Non est autem*) Tradit quandam complexorum principiorum divisionem. Nimirum principia complexa alia esse indemonstrabilia simpliciter: alia secundum quid. Indemonstrabilia simpliciter dicuntur, quæ necesse est per se esse, & videri, id est, quæ ex suismet terminis ita sunt conspicua, ut nemo ea mēte negare possit. Mente dicimus, quia externo sermone nihil est, quod per proterviam non negetur. Indemonstrabilia secundum quid sunt ea, quæ etsi in aliqua scientia demonstrẽtur, in ea tamen, in qua principia dicuntur, demonstrari nequeunt, sed sumuntur, ut demonstrata. In priori hujusce distributionis mẽbro continentur dignitates, & propositiones: illæ simpliciter demonstrabiles, quæ constant minus alicui scientiæ peculiaribus, ut triangulus est figura tribus lineis rectis contenta, quæ ab Arist. cap. 2. hujus libri suppositiones simpliciter dicuntur, quod à nemine demonstrentur, sed supponantur. In Posteriori membro continentur suppositio secundum quid, & postulatio inter quas id discriminis statuit Aristoteles: nã suppositio vera videtur ei, cui fit demonstratio, ut quolibet puncto in quodlibet punctum licet ducere lineam rectam. Dicitur autem suppositio secundum quid, quia non est indemonstrabilis, uti sunt suppositiones simpliciter, sed demonstrari potest; obtinetq; nomen suppositionis, quatenus ab eo, qui demonstrat, supponitur, ut vera. Postulatio autem non videtur vera ei, cui demonstratio fit, aut quia secus opinatur, aut quia in neutram partem inclinat. Diciturq; postulatio, quia demonstrator eam postulat ab adversario. Talia esse possunt hæc prænuntiata, quantitas continua est in infinitas partes dividua: numerus potest in infinitum excrescere.

Discrimen inter suppositionẽ secundum quid: & postulationem.

Tria discrimina inter definitiones & suppositiones postulatio nesque:

g *Definitiones igitur*) Tria statuit discrimina inter definitiones, & suppositiones, postulationesque. Primum, quia omnis suppositio, postulatio est affirmatio, vel negatio: definitio vero minimè (sumit enim definitionem, absq; definito, & copula. Deinde [illegible] tio pertinet ad primam operation[illegible] [illegible]is, suppositio autem

Primum. Secũdum.

nulla prorsus descẽnts de hoc opinio, vel etiam contraria insit. Atq; hoc inter suppositionem, postulationemq; interest. Etenim id est postulatio, quod est contrarium opinioni discentis: vel quod quidẽ demonstrabile est: sed illud quispiam sumit, utiturq; non demonstrato. g *Definitiones igitur, cũ affirmationes aut negationes non sint, suppositiones non esse patet: quas quidẽ ut genus propositio complectitur. Definitiones praterea percipiantur solum oportet: at id suppositio non est, nisi quispiã & audire, suppositionẽ dixerit esse. Sed ea sunt suppositiones, quæ cũ sint hoc ipso sunt, emergit ipsa conclusio. Neq; Geometra falsa supponit, quemadmodum nonnulli putarunt, qui quidẽ inquiunt, demonstrantem falsis uti suppositionib. non oportere, Geometram verò falsa supponere, designatam lineam nũc pedalem, nunc rectam esse dicentẽ, qua quidem nec recta, nec pedalis existat: nam Geometra cum non sit ea linea, quam designavit, aut protulit ore, cõcludere solet: sed cum ea sint, qua per illam significantur, aut judicãtur qua designavit, ac protulit ipse.* h *Insuper omnis postulatio suppositioq; universalis, aut particularis: at neutrum istorum definitionib. cõpetit: quare definitiones suppositiones, postulationesq; non sunt.* i *Formas igitur aut unũ quid prater ipsa multa esse, ideo quia demonstratio sit necesse non est: tamen verum est dicere, necessaria unum esse de pluribus pradicandum: nam si id non sit, universale sanè non erit: at si universale non sit, nõ erit mediũ ipsum, quare nec demõstratio. Est igitur unum quid oportet: idemq; de plurib. non solum commune nomine pradicandum.* k *Nulla aũt demonstratio sumit fieri nõ posse, ut simul idẽ affirmetur atq; negetur, nisi fuerit opus, ut hoc etiã pacto demonstretur cõclusio. Quod quidẽ fuerit, si sumpserimus affirmare quidem primũ de medio esse verum, negare aũt verũ non esse. Nihil aũt refert medium esse, atq; non esse sumere, & tertium pari modo Nã si datum est de quo hominẽ dicere verum & si id etiam de quo nõ hominẽ dicere verum est: Etsi tantum hominẽ animal: non autẽ non animal esse erit verum. Calliã etiam & nõ Calliam animal: non autẽ non animal dicere: causa autem est, quia primũ non solum de medio, sed etiã de alio dicitur, propterea quod ad plura sese extendit. Quare ad conclusionẽ nihil refert, & si medium, & ipsum, & nõ ipsum est.* l *Hoc autem omne inquam affirmandum, aut negandum esse, ex demonstratio sumit, qua deducitur ad id, quod fieri nequit: nec tamẽ sẽper universaliter sed quoad sat est generi circa quod genus demonstrationes afferũtur, sicut & prius est dictũ. Conveniunt autẽ inter sese sciẽtia omnes, in hisce qua cõmunia sunt, cõmunia vero dico, quib. utuntur tanquam ex eis demõstran-*

autem,& postulatio non,nisi ad eam operatio-
nem,in qua cernitur veritas, vel falsitas:id est,
ad secundam: nisi quis dicat simplices voces
audire,aut earum percipere significata,suppo-
sitionem esse, quod falsum est.Convenit ergo
inquit, suppositioni veritas,& ex ea vera colli-
gitur conclusio:sed non defuere, qui objicerēt,
interdum Geometram in demonstrando sup-
ponere, lineam, quam in pulvere aut pariete
describit,rectam,aut pedalem esse. Cùm tamē
revera,neque recta.nec pedalis sit.proindeque
Geometricas suppositiones non semper esse
veras. Eam objectionem, sive calumniam ex
eo diluit Aristoteles, quia Geometra non utitur iis suppositionibus,ut veris,sed ut in signis verarum,quas mente concipit.

strantes, non autem de quibus demonstrant, nec ea, quæ demonstrant. Differendi quoq; facultas cum omnibus convenit, etsi qua universaliter ipsa communia ostendere nitatur,velut omne quodvis affirmetur, aut negetur oportet, vel ab æqualibus demptis æqualibus, æqualia sunt ea.quæ restant:vel talium aliqua atq; ipsa differendi facultas, non est sic definitorum quorundam,neq; generis cujusdam: non enim interrogaret: demonstrandi namq; interrogare non licet,propterea quod ex oppositis idem nō ostendatur: hoc autem demonstratum in hisce est,quæ de ratiocinatione sunt pertractata.

CAP.

Tertium.

h *Insuper omnis*) Tertium discrimen est, quod omnis suppositio postulatiove est universalis aut particularis:nulla verò definitio ita habet. Quod bifariam intelligi potest, vel quia definitio non traditur de definito per singularia distributo: vel quia nullo quātitatis signo notatur. Etenim cum in definitione ea tantum adhibenda sint, quæ ad rei naturam explicandam faciunt, signa verò ad partes subjectas spectant,fit,ut nihil sit opus ea signa in definitione collocare.

Plato in demonstratione recurrebat ad ideas.

l *Formas igitur*) Plato,cùm intelligeret demonstrationem de rebus perpetuis esse, simulque res naturales magna ex parte caducas esse animadverteret, censuit oportere eum, qui de rebus physicis aliquid demonstrat,recurrere ad ideas,id est, ad naturas quasdam communes extra singularia existentes, ut Aristoteles interpretatur, quæ naturæ perpetuæ sint,& immortales.Dogma hoc refellit Aristoteles docens,nihil cogere eū,qui demonstrat,ad ideas confugere.Sat enim est dari naturas communes,quæ sint in singularibus, & de ipsis prædicentur Nam si tales naturæ non sint, nullum erit universale (siquidem illud Platonicum fictitium est) si autem non sit universale, nec erit medium idoneum ad demonstrandum, atque adeo omnis demonstratio è medio tolletur. Vnde colligit dandas esse substantias, quæ non solum in communi nomine, sed in una etiam ratione,& natura conveniant.

Refellitur ab Arist.

Vsus duorum communium principiorum.

Primum principiorum.

K *Nulla autem demonstratio*) In hac tertia hujus libri parte tradit Aristot. usum quorundam communium principiorum,quorum etiam mentionem facit lib. 4. Metaph. c. 4. alterum eorum est negativum: videlicet de nullo verum est idem simul affirmare, & negare: alterum affirmativum: nempe,de quolibet idem affirmare, aut negare verū est. Docet igitur istiusmodi tunc principium negativum demonstrationem ingredi, cum conclusio talis est, ut ejus principii ope ad sui confirmationē indigeat,id est,cum de subjecto cōclusionis affirmamus aliquot prædicatum, & removemus oppositum,ut Callias est animal,& non est animal. Quo autē modo id præstandum sit docet: Vtique in demonstratione tres sunt termini: majus extremum, seu prædicatum majoris,minus extremum,id est,subjectum minoris,& medium,id est subjectū majoris,ad prædicatum minoris.Sed tale principium,non inest medio,non minori extremo, quod dicitur tertiū:sed primo,id est,majori extremo,hoc pacto.Omnis homo est animal, & non est non animal.

Dicet aliquis cur non medio, & tertio applicari debeat? Respondet: quia inutile prorsus erit ad eam conclusionem inserendam. Etenim licet oppositum medii sumas absque eius negatione:adhuc sequitur conclusio,idq; de tertio asserendum. Nā & si quis ita procedat: omnis homo, & non homo est animal, & non est non animal, dummodo Callias sit homo tantum:sequitur Calliam esse animal, & non esse non animal. Similiter, & de tertio. Nam etiamsi Callias sit homo,dummodo Callias homo sit: eadem conclusio colligitur. Reddit autem rationem, cur aliquando simul cum medio termino possit accipi eius negatio, nimirum, quia interdum major extremitas latius patet, quam medium,ut in exemplo proposito:inde enim fit,ut negatio majoris extremi negari possit de negatione ipsius medii dicendo: omnis homo & non homo est animal, & non est non animal: si enim major extremitas reciprocetur cum medio, propositio reddetur falsa:ut omnis homo,& non homo est risibilis,& non est non risibilis.

Secundi principii usus.

l *Hoc autem omne*) Omissa interpretatione Philoponi & Themistii, placet ea, quam affert D. Tho. videlicet docere hoc loco Arist. quo pacto utendū sit principio illo affirmativo,de quolibet verum est affirmare,aut negare. Vult igitur Arist. licere ejusmodi principium usurpare in demonstrationibus, quæ ad incommodum, sive ad impossibile deducunt, ita tamen ut ad materiam scientiæ, in qua demonstratio sit,contrahatur. Sed de utroque principio,& eorum usu in quæstione separatim agemus.

Quomodo Dialectica, & 1. philosophia se habeat ad cōmunia principia.

m *Conveniunt autem*) Ex iis, quæ hactenus docuit, colligit, peculiares scientias inter se convenire quod in demonstrando utantur nonnunquam communibus principiis, quanquam & propria sibi subjecta vendicent, & non nisi privatas affectiones de iis demonstrent.

n *Differendi*) Postquam ostendit, quo pacto scientiæ propriis, & communibus principiis uti soleant: explicat, qua ratione Dialectica, & prima Philosophia, ad communia principia sese habeant: atque hasce duas facultates tractare istiusmodi principia: imò & ea etiam nonnunquam adversus negantium pervicaciam confirmare. Primam quidem Philosophiam firmioribus argumentis: Dialecticam verò probabilibus, & communibus: neque enim scientia est, utpote quæ nec certam vendicat materiam, nec disputat, nisi interrogando, petendoque ab adversario, ut ex concessis procedat, & utramlibet partem insectetur, quod demonstratoris non est. Qua de re dictum jam fuit in libris de priori analysi.

QVÆST. I.

VTRVM OMNIA PRINCIPIA sint indemonstrabilia.

ARTICVLVS I.

PARS NEGATIVA QVAESTIONIS suadetur.

Principiorum definitio.

Aristoteles initio huius capitis definiēs principia ait, principia esse ea, quæ fieri nequit, ut esse demonstrentur. Quæ si applicetur tantū principiis complexis (accommodari enim potest subjecto simplici, ut in commentario diximus) ex precedentibus explicata manet, præsertim ex secūdo & tertio capite: nihilominus, ut explicentur aliquæ difficultates affines, & principiorum divisiones
Impugnatur. cnodentur. Objicimus contra definitionem
1. primo ipsum Aristotelem, qui post traditam definitionem, statim subdit quædam principia esse demonstrabilia secundum quid, nimirum quæ in una scientia supponuntur, & in alia demonstrantur: nam quæ alicubi demonstrentur, simpliciter demonstrabilia non sunt. Item in fine præcedentis capitis ait principia probari à Metaphysica: quod repetit primo Physic. cap. 1. & 4. Metaphysicæ cap. 3. ubi idem docent, & sequuntur interpretes, & videntur loqui de probatione demonstrativa: non sunt igitur secundum Arist. omnia principia indemonstrabilia.

2. Secundo omnia principia demonstrari possunt demonstratione deducente ad impossibile, ut concedit idem Philosophus, quæ demonstratio cum fiat per communissima principia sub quibus cętera continentur, non est à poste-
3. riori, sed à priori. Tertio concessimus supra, definitionem in certo causæ genere, quæ simpliciter est primum principium, demonstrari propter quid per aliud genus causæ: ergo sal-
4. tem hæc principia sunt demonstrabilia. Quartò non est demonstrabile, quod à posteriori demonstrari potest, sed in cap. 3. admisimus prima principia ostendi posse hoc genere demonstrationis, ergo &c.

Respondebis ad hæc posteriora argumenta, principia quando eo modo demonstrantur, non cognosci, quatenus principia sunt, si enim qua talia percipiantur, id est, si penetrētur termini, & nullum adsit impedimentum, non poterunt per demonstrationem cognosci: quia perfectius lumen terminorum obscurabit demonstrativum. Sed hoc nihil obstare probatur imprimis in demonstratione propter quid in diverso genere causæ. Quando duæ cognitiones circa idem objectum repugnant, supponunt in objectis conditiones incompatibiles: sed idem principium, ut fatentur, potest esse secundum se immediatum in uno genere causæ, & immediatum in alio, quę sunt conditiones requisitæ ad illas duas notitias principii, & demonstrationis propter quid) ergo licet principium actu cognoscatur, ut principium, poterit nihilominus demonstrari.

Præoccupatio.

Principiū demonstratione propter quid potest probari, licet ut principium cognoscatur.

Et confirmatur primo ex principio communi, duæ causæ totales, & sufficienter applicatæ ad agendum, producunt simul suos effectus, si hi non repugnant inter se: sed medium demonstrativum in uno genere causæ: & penetratio terminorū in alio sunt huiusmodi causæ, & cognitiones, quas efficiunt, non sunt repugnantes, ut ostensum est: ergo poterit utraque simul dari. Confirmatur secundo ex communi sententia Theologorum asserentium in eodem instanti posse dari in intellectu assensum fidei, & Theologicum de eadem propositione: at hi nō aliter se habent, ac assensus principii, & discursivus: nam fides in Theologia est principium immediatum: assensus Theologicus est discursivus.

In demonstratione autem Quia facilius idem comprobatur: nam cognitio principii, & scientia Quia nec inter se pugnant, cum utraque notitia sit certa, atque evidens, nec ex parte objecti: solum enim arguunt objectum esse immediatum à priori, & simul habere aliqua effecta, vel signa, quibus à posteriori cognoscatur, quæ nihil repugnant. Et confirmatur primò ex Aristotele libro secundo cap. secundo, ubi dū ait, nos aliquando scire ipsum Quia, & investigare propter quid, manifestè indicat simul

Principiū ex terminis cognitum etiam demōstratione Quia potest ostendi.

Arist.

ſimul eſſe poſſe ſcientiam Quia, & propter quid: at non videtur eſſe minor repugnantia inter has, quam inter ſcientiam Quia, & principium.

Confirmatur ſecundo. Beati cognoſcunt ſimul res aliquas viſione beata, & per proprias ſpecies in proprio genere: & tamen lux beatificæ viſionis magis ſuperat lucem cognitionis in proprio genere, quæcunque illa ſit, quam lux principii ſcientiam Quia. Item Chriſtus Dominus cognoſcebat eaſdem res ſcientia per ſe infuſa abſque diſcurſu, & experimentali à poſteriori, ac per ſe diſcurſum: non videntur autem hæ notitiæ minus differre, quam eæ, de quibus diſputamus: ergo poterunt ſimul eſſe.

ARTICVLVS II.

EXPLICATVR PRINCIPIORVM diviſio, & ſatisfit primo argumento.

Duplex principiorum diviſio.

PLura principiorum genera tradidimus in capit. ſecundo, & tertio: in hoc duæ continentur diviſiones. Prima in principia communia, & propria, de qua dictum eſt in Commentario, & dicemus in ſequenti articulo. Secunda in principia ſimpliciter indemonſtrabilia, & indemonſtrabilia ſecundum quid: hæc ita exponi poſſet, ut in priori membro eſſent principia, quæ in nullo genere cauſæ ſunt mediata: in ſecundo, quæ & ſi in uno genere medio careant, in alio non carent.

Quæ principia ſint indemonſtrabilia ſimpliciter, quæ ſecundum quid.

Sed de mente Ariſtotelis eſt ea interpretatio, quam in Commentario ſequuti ſumus, ſcilicet indemonſtrabilia ſimpliciter eſſe, quæ carent medio à priori: indemonſtrabilia ſecundum quid, propoſitiones ſimpliciter demonſtrabiles, quæ in ſcientia ſubalternata ſumuntur pro principiis: quod ex reliquo contextu patet: dum enim proſequitur explicationem poſterioris membri ait, indemonſtrabilia ſecundum quid eſſe, quæ ſumuntur ab aliquo non demonſtrata, cum ſecundum ſe demonſtrari poſſint. Accedit, principia in certo genere dicenda eſſe ſimpliciter indemonſtrabilia, quemadmodum cauſa in uno genere abſolute completa dicitur, eſto aliarum conſortio egeat.

Latius patet principii diviſio quam definitio.

Ex qua declaratione patet, non eſſe idem definitum in definitione principiorum, & diviſum hujus diviſionis: cum principia ſcientiæ ſubalternatæ, quæ in diviſione continentur, æquivocè tantum dicantur principia. Vnde Ariſtoteles ſibi non repugnat, dum principia definiens ait omnia eſſe ſimpliciter indemonſtrabilia, & deinde ſubdit aliqua eſſe indemonſtrabilia ſecundum quid, ſiquidem hæc in definitione non continentur, ſed explicantur à Philoſopho propter quandam analogiam ad vera principia.

Exponitur prior Ariſt. locus in 1. præcedentis art. argum. adductus.

Triplex poſterioris loci expoſitio.

Ad ſecundum locum Ariſtotelis variæ ſunt reſponſiones, omnes tamen, quæ veræ ſunt, in hoc conveniant, ut principia aliarum ſcientiarum non demonſtrentur à priori per cauſam aliquam intrinſecam: quatenus enim principia ſunt, cauſam à priori non habent. Cur dixerim (cauſam intrinſecam) ſtatim patebit.

Prima.

Prima igitur reſponſio eſt Metaph. probare ſcientiarum principia, quia principia cognoſcuntur ex terminis, & Metaph. declarat terminos principiorum, præſertim magis communium, ut quid ſit idem, quid diverſum, poſſibile, vel impoſſibile, ſubſtantia, accidens, &c. Quare non immerito dicitur ipſa principia declarare.

Secundo.

Secunda eſt principia ſolere oſtendi per deductionem ad impoſſibile, quæ deductio tunc eſt manifeſta, cum pervenit ad illud principiū, impoſſibile eſt idem de eodem ſimul affirmare, & negare: quia vero hoc principium eſt proprium Metaphyſicæ, illi tribuitur hæc probatio principiorum.

Tertio.

Tertia denique reſponſio, quæ magis quadrat in Metaphyſicam Dei, & Beatorum, quam in noſtram, ut in primo capite diximus, aſſerit Metaphyſicæ eſſe probare principia reliquarum ſcientiarum à priori per primam cauſam exemplarem, effectivam, & finalem: eſt enim earum cauſarum conſideratio Metaphyſicæ propria, & ideo omnis probatio, quæ ab illis deſumitur, ad Metaphyſicam revocatur.

Occupatio.

Opponet tamen aliquis contra doctrinam hujus articuli, & ſequentis in quibus cum Ariſtotele ſupponimus, prima principia eſſe plura, vel enim ſupponimus eſſe plura, principia objectiva, vel formalia. Primū non eſt ad rem, agimus namque hoc loco de cognitionibus, & earum diſtinctione. Secundum eſt falſum, nam habitus, & actus principiorum tendunt in objecta ſub eadem ſpecie ratione formali, ſcilicet ex penetratione terminorum, abſque ullo diſcurſu, & per idem lumen intellectûs, ergo omnes ſunt ejuſdem ſpeciei: nam habitus, & cognitiones diſtinguuntur per rationes formales tendēdi in objecta. Deinde ſi eſſent plures habitus principiorum ſpecie diverſi, id eſſet, quia alius eſt practicus, alius ſpeculativus: ſed Ariſtoteles 6. Ethicorum numerans virtutes intellectus, non meminit principii practici: ergo unicus eſt principiorum habitus, & hic ſpeculativus: alioquin habitus practicus diſtinguendus erit in duos, alterum agibilium, alterum factibilium, apparet enim inter hæc non obſcura diverſitas.

Dicendum nihilominus eſt cum D. Thom. 1.

parte

Caiet.

Verior sententia duos admittit habitus.

Parte quæstione 79. articul. 12: & Cajetano hoc loco in genere duos esse habitus, alterum speculativum, qui dicitur intellectus, & inclinat ad essentiendum veritatibus speculativis, alterum practicum, qui vocatur Synderisis, & inclinat ad prosequendum bonum: & quamvis hi, cæterique autores sub utroque genere non soleant distinguere plures habituum species, certum tamen est, tot esse habitus specie diversos, tam practicos, quam speculativos, quot sunt connexiones terminorum specie diversæ. Tūc verò connexiones sunt diversæ, cum extrema seu termini, sunt specie diversi, aut ex utraq; aut saltem ex altera parte, quod magis patebit, cum de scientiarum distinctione disputabimus. Ad primum argumentum dicimus de utrisque principiis disputari hoc loco: licet de objectivis gratia formaliū disputetur, quia hęc absque illa intelligi non possunt, ex quo patet responsio ad impugnationem primi mēbri. Ad improbationem secundi respondetur illam rationem esse valde communem, & sub ea dari posse multa specie diversa: quemadmodum omnes scientiæ habent unum communē modum tendēdi in objecta, scilicet per medium: quia tamen hic modus est generalis, tot distinguuntur scientiæ in specie, quot sunt media specificè diversa. Ad secundum concedendum in genere distingui principia, ex ratione practici, & speculativi, Aristotelem autem practica intellexisse sub intellectu, quemadmodum scientias practicas etiam comprehendit cum speculativis sub nomine scientiæ. Ad instantiam respondetur habitum practicum, & agibilium idem esse: nam factibilia, cum semper fiāt juxta rerum naturas, non exigūt alia principia diversa ab speculativis, quæ naturas ipsas intuuntur.

Solutio 1. argum.

Solutio 2.

ARTICVLVS III.

DECLARATVR VSVS COMMVNISSIMORUM PRINCIPIORUM, & solvitur secundum argumentum.

Divisio principiorum in cōmunia, & propria.

PRima divisio principiorum in hoc capite erat in communia, & propria: communia, ut in cōmentario diximus, sunt, quæ multis scientiis inserviunt: propria, quæ alicui tantum scientiæ sunt in usu. Erunt verò principia propria, quando constiterint ex definitione subjecti, vel ex aliqua ejus passione: nam subjectum, & passiones, alicujus scientiæ ita sunt illi peculiaria, ut sub ea ratione aliis non competant, unde propositiones ex his cōfectæ nulli alteri scientiæ congruent. Principia communia satis explicata sunt, inter ea duo omnium communissima speciatim tradidit Aristoteles, & eorum usum in demonstrationibus late docet. Primum est, impossibile est, idem de eodem simul affirmari, & negari: secundum necesse est idem de eodem affirmari, vel negari: Eadem principia per verbum esse, & non esse proponuntur ab Aristotele in lib. 4. Metaph. c. 3. 4. 6. & 7. Primum in hunc modum, impossibile est idem simul esse, & non esse, secundum ita, necesse est idē esse, vel non esse, sed hoc loco accommodate usus est verbis affirmandi, & negādi, quæ concernunt propositionem. De his ergo principiis unum docet Aristoteles in 4. Metaph. alterū hoc loco, illud est hæc principia esse omnium prima, & negativum prius affirmativo, quod eo loco contra nunnullos ostendendum est.

Duo principia communissima assignantur ab Aristotele. *Arist.*

Sed prius stabiliendum quod in utroque loco supponit Aristoteles, & aliqui inficiantur, nimirum hæc principia esse distincta, nam hoc loco ait negativum in nulla demonstratione assumi, affirmativum assumi, & in l. 4. Metaphys. à capite 3. ad 7. defendit principiū negativum, à septimo verò incipit defendere affirmativum. quæ satis indicāt apud ipsum esse diversa principia. Ratione idem ostenditur. In contradictoria oppositione diversæ conditiones sunt repugnantia essendi in eodem, & immediatio unde oritur necessitas, ut alterum sit in quolibet subjecto, sed principium negativum, significat repugnantiam: affirmativum immediationem, ergo sunt diversa. Minor, & consequentia patent. Major ostenditur: nam repugnantia potest separari ab immediatione ut est manifestum in contrariis, quæ simul esse nequeunt, sed neutrum illorum necessariò inest subjecto, ergo sunt diversæ conditiones, quæ enim in aliquo separantur, aliquo modo differunt.

Ipsa principia esse distincta.

Hoc constituto, ut clarior sit modus, quo Aristoteles in hoc capite dixit, hæc principia ingredi demonstrationem, notandum est primo duplicem esse demonstrationem, alteram ostensivam, quæ nimirum ex veris, & necessariis sumptionibus simpliciter rem ostendit, alteram ducētem ad impossibile, vel incommodū, quæ ex altera sumptione vera, & altera ab adversario concessa colligit conclusionem apertè falsam, ut cogatur adversarius, sumptionem, quam prius falsò concesserat, iterum negare eiusque contradictoriam admittere. Notandum est secundo principium negativum ingredi posse demonstrationem, virtute, vel formaliter. Tunc ingreditur virtute, cum non per se ponitur, sed ejus vis exercetur in principiis demonstrationis & quia ejus vis in omnibus invenitur principiis: ideo omnes demonstrationes virtute ingredi perhibentur. Tunc autem ingreditur formaliter, cum ipsum expresse ponitur: quod bifariam fieri posse advertit Cajetanus: aut in actu signato, aut exercito:

Duplex demonstratio explicatur.

Principiū negatívū ingreditur demōstrationé virtute vel formaliter.

cito: in actu signato, cum ponitur sub eadem forma verborum, qua constat: etsi ad aliquam peculiarem materiam applicetur, v. g. hoc modo. De nullo corpore idem affirmare, aut negare verum est: sed dicere hominem deambulare, & non moveri, est asserere aliquod corpus simul moveri & non moveri: ergo dicere hominem deambulare, & nõ moveri, verum non est. In actu exercito ingreditur, cum sumuntur aliqui peculiares termini contradictorii, ut si, quis ita proponat: Omne animal est vivens, & non est non vivens, sed omnis homo est animal, ergo omnis homo est vivens, & non est non vivens.

Explicatur Arist. 2. Cum ergo Aristoteles dixit principium negativum non ingredi demonstrationem, nisi opus fuerit demonstrare aliquam conclusionem, in qua prædicantur duo termini contradictorii, ut in secundo exemplo patet: intelligendus est, non ingredi secundum actum exercitum: nam secundum actum signatum in primo exemplo patuit ingredi posse. Rursum de principio affirmativo ait assumi posse in demõstratione ducente ad impossibile, aliquando secundum totam suam amplitudinem, aliquando contractũ ad particulares terminos, etiam loquitur in actu exercito: & ita est interpretandus. In demonstratione deducente ad incommodum sunt tres processus, in quorum primo infertur conclusio impossibilis ex qua in secũdo colligitur alteram sumptionum esse impossibilem; in tertio concluditur illius contradictoriam ab adversario negatam esse veram, v. g. negat aliquis hominem esse intellectivum: assumo hanc propositionem: nullus homo est intellectivus, sed omne animal rationale est homo, ergo nullũ animal rationale est intellectivum: quod cum repugnet primo principio, est manifestè impossibile. Rursum, & est secundus processus, consequens est impossibile, ergo & aliqua præmissarum, non minor: ergo major, quam dedisti: tunc tertio, major est impossibilis: ergo ejus contradictoria, quam negaveras: erat vera: in hoc igitur tertio processu visitur illud principium in actu exercito: etenim cum dicimus, hoc est falsum, ergo ejus contradictorium est verũ, exercemus vim illius principii, quod asserit, de quolibet necessario aliquid affirmari, vel negari. Dixi loqui Aristotelem de principio in actu exercito: nam in actu signato hoc principium affirmativum ostensivam ingreditur demonstrationem, ut in hac videlicet. De quolibet idem affirmare, aut negare verum est, sed non est negandum moveri cœlum: verum est igitur cœlum moveri.

Demonstratio ducens ad impossibile tripliciter procedit.

Responsio ad 2. arg. 1. artic.

His explicatis ad secundũ argumentum concedimus, principia demonstrari à Metaphysico per deductionem ad impossibile; sed negamus id obstare definitioni, cum enim principia dicuntur in definitione indemonstrabilia, intelligitur demõstratione ostensiva continete medium: idem namq; est, principia esse indemonstrabilia, atq; esse immediata. Sed oppones. Per hæc principia ostenditur à priori falsitas propositionis contrariæ primo principio, ergò à priori ostenditur unum oppositũ, quæ destruit aliud. Antecedens probatur, quia quæcunque impossibilitas alicujus propositionis habent radicem in illa suprema impossibilitate: quia enim repugnat idem de eodẽ affirmari simul, & negari, idcirco in particulari repugnat, aliquod prædicatum, v. g. album dici, de aliquo subjecto: quia scilicet de eodem negatur. Respondetur concesso antecedẽte cum illius probatione, negando consequentiam. & ratio est, quia demonstratio à priori continet causam conclusionis, vel secundum se, vel quoad nos: illud verò principium nullam continet causam aliorum principiorum, ut per se est manifestum. Ad probationem negandum est sufficere ad dandum esse uni opposito id, quod destruit aliud, quando illud quod destruitur, est negativum, & à negativo principio destrui potest: cum enim alterum oppositum sit positivum, requirit positivam causam, à qua constituatur. Ac ne quis dicat alterum principium esse affirmativum, ab eoque causari posse propositionem affirmativam, sicut à negativo causatur negativa. non sufficit esse affirmativum, sed oportet continere causam, quam non contineri in illo principio facile deprehendet, qui aliquod principium particulare cõsideraverit.

Objectio dissolvitur.

ARTICVLVS IV.

NOTITIAM PRIMORVM PRINCIpiorum simul esse posse cum scientia. Quia, & propter quid, & satisfit tertio, & quarto argumento.

EX secundo articulo constat primũ principium in uno genere causæ esse indemonstrabile, esto in alio genere causæ, in quo principium non est, demonstretur: minorum, quod satis est ad respondendum argumento, si loquamur de principio secundum se sumpto: at si ponamus idem principium in actu cognoscitur, ut principiũ est, existimãt aliqui tum temporis occurrente medio demõstrativo non forecognoscendum duobus actibus simul, altero principii, altero scientifico: sed utranque causam, medium scilicet, & terminorum unitum iri in unum principium, à quo procedat, unus actus eminenter continens notitiam principii, & scientificã. Quemadmo-

Penetrationẽ terminorum demonstrationis tertium adductum producere aliqui existimant.

Exẽpla pro hac sentẽt.

admodum cum sibi occurrunt medium de fide & scientificum, non producunt duos actus: sed unum eminenter continentem evidentiam scientiæ & fidei certitudinē. Sumunt alia exempla ex generatione animalium: nam asinus, & equa producunt mulum, pardus & leo, leopardum. Si autem roges, cur quælibet illarum causarum, suum effectum non edat, respondent, repugnare simul idem objectum per discursum, & sine discursu cognosci.

Confutatur illorum opinatio, & responde tur 3. argu. I artic.

Verum instantia in argumento posita satis demonstratur, in his actibus nullam esse repugnantiam, atq; adeo simul esse posse. Nunc ostendendum est, magis repugnare illam unionem in unum actum. Enim verò unicus ille actus esset nobilior cognitione primi principii, quam eminenter continet, & esset discursivus: ut conceditur. Implicat vero, notitiam formaliter discursivam, circa objectum ejusdem generis esse nobiliorem non discursiva, cum hæc ex genere suo multo sit præstantior. Dixi (circa objectum ejusdem generis, seu rationis) quia probabile est, Sapientiam propter objecti nobilitatem excellentiorē esse habitu principiorum aliarum scientiarum. Deinde objecta formalia principii, & scientiæ, ut terminent unum actum, debent sub aliqua ratione uniri, ut constituatur unum formale objectum illius actus: sed nihil omninò apparet, sub quo uniantur, ergo non possunt unum actum terminare.

Responderur ad exemp.

Exempla vero proxime adducta, ut vera sint, non sunt ad rem: quod ut pateat advertendū est, duas causas sibi in actione ocurrentes vel esse totales, & sufficientes ad producendos suos effectus, vel partiales. Si partiales, clarum est neutram producere posse proprium effectum, sed utranque simul unum, qui erit, juxta naturam utriusque causæ, si eæ sint ejusdem rationis, & natura institutæ, ut simul agant, quomodo equus, & equa producunt equum. si verò causæ sint disparatæ, prodit effectus ab utraque diversus, ut contingit in generatione muli, ex equa, & asino: at si causæ sint totales sufficientésque ad suos effectus producendos, bifariam se habere possunt: Primò, si habēt, effectus non repugnantes, & tunc utraque producit suum, ut quando eidem passo applicantur duæ causæ, altera calefaciens, altera exsiccans. Secundò, si effectus simul esse repugnent: in quo eventu, si altera causa sit robustior, obruet minus efficacem, illiusque effectum impediet producendo suum, sic medium scientificum concurrens cum probabili, edit conclusionem simpliciter necessariam absorpta vi probabilis medii: sin utraque fuerit æquè efficax, vel nihil omnino agunt, ut cum duo homines æqualium virium conantur movere eundem lapidem in partes oppositas: vel cedunt in tertium effectum, ut duo ignes applicati ligno producunt tertium calorem, quem neuter eorum per se effecturus erat.

Ad primū exemplum.

Ad primum igitur exemplum dicimus, medium scientificum, & de fide, si conspirant in tertium actum esse, quia assensus fidei, & scientiæ, circa idem objectum repugnant simul in eodem intellectu, quod non habet notitia principii, & scientifica: an autem adductum exemplum verum sit, in capite 25 disputabitur. Ad secundum dicimus, eas causas omnes esse partiales, & diversorum ordinum, & idcirco prodire in disparatos effectus.

Ad. 2.

Solutio 4. arg. 1. art.

Quorum argumentum similiter integrum admittimus, si illud excipias, quod assumit propositionem demonstrabilem demonstratione, Quia à posteriori, nō dici simpliciter indemonstrabilem: nam ut sola demonstratio propter quid simpliciter est demonstratio: ita quæcunque per hanc ostendi nō possunt, absolute sunt indemonstrabilia. Nullius momenti est, quod quidam hic opponunt, lumen scilicet principii tantum esse, ut obscuret medium demonstrationis; Quia, quemadmodum obscurat medium probabile, est enim diversa in utroque ratio. Nam effectus medii probabilis ob incertitudinem repugnat principio, non autem effectus demonstrationis, Quia, cùm sit certus, atque suo modo evidens, ut apertum est.

EXPLANATIO CAPITIS. NONI.

DE PROPRIIS CVIVSQVE INTERROGATIONIBVS, SVMMA CAPITIS.

TRES sunt hujus capitis partes. In prima docet Aristoteles, in unaquaque scientia esse pro[illegible]ras interrogationes [illegible] cum interrogationes à principiis, postulationibusque, sola interrogationis norā differant, [illegible] in quālibet scientia propriæ sint propositiones, necesse est peculiares quoque interrogationes esse. In secunda parte tres excitat quæstiones. Prima, sint ne [illegible] ageometricæ interrogationes? Secūda: An sint Geometricæ interrogatio[illegible]æ sunt de oppositis principiorum Geometriæ? Tertia, Utrum deceptoria ratiocinatio [illegible] peccat in materia, an quæ peccat in forma syllogistica; primæ respōdet affirma[illegible] [illegible] esse geometricas, partim ageometricas, tertiæ, eam ratiocinationem pro[illegible] priè

prie deceptoriam esse, quæ in materia peccat. In tertia parte quinque ponit discrimina, inter Dialecticum, & demonstratorem, quoad probandi arguendique formam.

COMMENTARIVS.

In qualibet scientia dantur interrogationes & responsiones.

a *Quod si eadem.*) Quia superiori capite docuit, in qualibet scientia dari propria principia, & conclusiones, quæ per illa demonstrentur: docet hoc loco, inveniri etiam in unaquaque scientia peculiares interrogationes, responsionesque. Id autem de interrogationibus probat hunc in modum. Propositiones, ex quibus constant syllogismi in scientiis, sunt unicuique scientiæ propriæ: sed interrogationes, quæ in qualibet scientia fiunt, sunt propositiones (intellige modo tantum ab illis differentes, ut D. Thomas, & M. Albertus interpretantur:) ergo in unaquaque scientia sunt propriæ interrogationes.

D. Thom. Alb. Mag. Dubium.

Erit tamen qui dubitet qua ratione in scientiis propriæ interrogationes dentur, cum ad finem proximi capitis asseruerit Aristoteles peculiare esse Dialecticis interrogationibus uti. Occurrunt D. Thomas, & Ægidius, etiam demonstratorem, & scientem interrogare: aliter tamen ac Dialecticum. Dialecticus enim interrogat, & conclusionem, quam probare instituit, & propositiones, ex quibus probat: demonstrator autem conclusionem duntaxat interrogat: non autem principia, quia hæc, si negentur, ostendere ea non poterit. Non est tamen negandum, etiam demonstratorem interdum rogare ab adversario principia, ut ex concessis facilius concludat. Sed est aliud etiã discrimen. Nam Dialecticus ita interrogat, ut paratus sit ad disputandum in utranque partem, cum disserat ex probabilibus, quæ ad utrumvis ostendendum facilè suppetunt: demonstrator verò, quia procedit ex necessariis, & certis, atque ad unam partem definitis, longè aliam in disputãdo viam sequitur.

Respondetur. D. Thom. Ægidius.

b *Patet ergo.*) Colligit non omnem interrogationem pertinere ad Medicum, vel Geometram: cum suæ cuique scientiæ propriæ interrogationes suppetant: illæ ergo interrogationes Geometricæ sunt, quæ vel sunt propositiones, ex quibus in Geometria conclusiones probantur, vel sunt propositiones, ex quibus in Perspectiva conclusiones ostenduntur: quod pari modo de reliquis disciplinis pronuntiandum erit.

De principiis Perspectivæ reddendam esse ratio ex Geometricis.

c *Atque de his.*) De principiis Perspectivæ reddendam esse inquit rationem ex principiis & conclusionibus Geometriæ, cum hæc sit subalternans respectu illius: ipsum tamen Geometram qua Geometra est, non probare sua principia: sicuti nec reliqui artifices, quæ ipsorum propria sunt ostendere consueverunt.

d *Nec igitur.*) Monet non oportere quemlibet artificem omnia interrogare, nec ad quælibet interrogata respondere; sed ad eã, quæ inter limites propriæ disciplinæ continentur.

Nec

CAP. IX.

Quod si eadem interrogatio ratiocinativa, & propositio contradictionis est (sunt autem in unaquaque scientia propositiones, ex quib. uniuscujusq. propria conjicitur ratiocinatio) erunt porro & interrogationes quædam, ad singulas scientias attinentes, ex quibus fit cujusque propria ratiocinatio. b*Patet ergo, non omnem interrogationem Geometricam esse, nec ad medendi artem omnẽ accommodari, & pari modo de cæteris. Sed aut ea, ex quibus aliquid eorum ostenditur, de quibus est ipsa Geometria, aut ea quæ ex eisdem demonstrantur ex quibus Geometria demonstrat, qualia sunt Perspectiva: idem est & in cæteris intelligendum.* c *Atque de his ipsis reddenda quoque ratio est ex Geometricis principiis conclusionibusve: sed de principiis non est reddenda ratio Geometræ, quatenus professor Geometriæ est: eadem sunt, & in cæteris scientiis observanda.* d *Nec igitur artificem quemque quævis percontari, nec ad quamvis interrogationem de singulis respondere oportet? sed ea tantum quæ in scientia sua determinata sunt. Quod si quispiam cum Geometra, quatenus Geometra est, sic disseruerit, patet & bene illum esse disceptaturum, si ex his ostenderit aliquid: quod non, si hoc disseruerit modo, non benè sine dubio disceptabit. Patet etiam, illum non redarguere Geometram nisi per accidens: quam ob rem inter ignaros Geometriæ, de Geometria disserendum non est. Latebit enim is, qui dixerit pravè. In cæteris etiam scientiis res sese habet similiter.* e *Cum autem interrogationes Geometricæ sint, sunt ne & Geometricæ, & interrogationum ea, quæ ab ea prodeunt ignoratione, quæ est dispositio, Geometrica ne sunt an non? & in quacunque facultate similiter? præterea ultra ratiocinationum ignorationem efficiat: ea ne quæ ex oppositis constat, an ea quæ constructa vitiose est?* f *At enim ageometricæ interrogationes aut ex Geometria sunt, aut ex alia facultate nam Musica quidem interrogatio ageometrica est: ex Geometria autem ut æquè distantes putare concurrere, tum Geometrica, tum ageometrica est: duplex enim ageometricum, & perinde æque informe, atque alterum ex eo, quia nihil habet Geometriæ, ut informe quod vacat forma: alterum ex eo, quia aliquid ejus pravè complectitur, ut informe quod turpem habet formam fœdamque, atque hæc ignoratio, quæ ex talibus est principiis, Geometriæ contraria est.* g *In Mathematicis autem, non similiter fraus fit, cum differitur quia mediũ est semper duplex: alterũ extremorum de hoc omni, & hoc rursus identidem*

dem

Nec disputandum de Geometricis, nisi inter eos, qui Geometriæ periti sunt: alioqui, quæ falso dicta fuerint, coargui, & confutari non poterunt.

Tres quæstiones, Prima. 2. 3.

e *Cum autem interrogationes)* Tres excitat quæstiones: Prima est, sint ne in materia Geometriæ interrogationes Ageometricæ, id est ad Geometram non pertinentes, Secunda, num interrogationes, quæ fiunt in Geometria, secū-dum ignorationem pravæ affectionis, id est, de oppositis principiorum, aut de principiis male intellectis, sint Geometricæ. Tertia, cum dupliciter in ratiocinando peccare contingat: vel ratione materiæ vel ratione formæ, uter ex his syllogismis magis ignorationem pariat, magisque sit deceptorius appellandus.

Respondetur ad primam.

f *At enim Ageometricæ)* Respōdet ad primā quæstionem etiam in materia Geometricæ dari interrogationes ageometricas. Dupliciter enim potest aliqua interrogatio ageometrica dici, vel quia proponitur Geometræ, de re tamen extranea, ut de musica, vel quia fit de opposito ejus, quod in Geometria est: ut si quis Geometram percontetur, an lineæ parallelæ concurrant. Hæ igitur posteriores interrogationes partim sunt ageometricæ, partim non sunt, quia attingunt res Geometricas: non sunt: quia principia Geometriæ quodammodo demoliri nituntur. Ex quo patet solutio secundæ dubitationis, videlicet in quodam sensu posse interrogationes illas dici Ageometricas, in alio non posse.

Ad secundam.

Discrimen primum inter syllogismos Dialecticæ, & aliarum scientiarum.

Ad tertiā.

g *In Mathematicis)* Statuit discrimen inter syllogismos, quibus utuntur sciētię: præsertim Mathematicæ, & eos quos usurpat Dialectica utens. Nā in scientiis medium est duplex: id est, ut Philoponus interpretatur, unum, idemque medium bis sumitur in majori, & minori: diciturque de omni subiecto (cum videlicet demonstratio est perfecta, ea namque prædicatis universalibus constat) At Dialecticus, cum vagetur per omnia, sæpè adhibet vocabula æquivoca: neq; unum, idemque medium, sed multiplex, ex quo deceptio oritur, verbi gratia, audito circuli nomine, Mathematicus quandam figuram concipit, Poeta quoddam genus carminis: Dialecticus verò, qui utriusque terminis utitur in utroq; significato id vocabulum usurpat: atq; ita in æquivocationis vitium incurrit. Hinc vult Cajetanus tertiæ quæst. resolutionem accipi: concludi scilicet à Philosopho majus peccatū esse in materia, quam in syllogistica forma errare.

Instantia ad syllogismos demōstrativos qualis. Objectio.

Occurritur.

h *Atq; non oportet)* Quia sæpè obviam itur paralogismis afferendo instantiam, qua appareant defectus, peccatumve in forma syllogistica: ostendit qualem esse oporteat ejusmodi instantiam de demonstrativis syllogismis, atque non debere esse per propositionem inductivam, seu particularem (nam inductio ex particularibus procedit) sic enim prædicatum non dicitur de omnibus, si de aliquibus non dicitur. Itaque oportere esse universalem. Quod si objicias aliquando afferri instantias per propositiones particulares. Si quis enim dicat, omne animal respirari, id inficiamur, non quod nullum animal respiret, sed quia quædam animalia non respirant. Occurrendum erit. Aristotelem non loqui hic de instantiis, quæ fiunt, non solum ad evertendum futilem demonstrationem, sed etiam ad construendam oppositam, quæ ex universalibus pronun-

ciatis

dem de altero dicitur: atq; prædicatum non dicitur omne, hæc autem cernere licet, quasi mentis perceptione. In differendi vero facultatis disceptationib. latent. Estne omnis circulus figura? si designaverit, patet: sed quidnam ultra carmina ne sunt circulo continuo? patet non esse. h. *Atq; non oportet inficiationem ad ipsum afferre, si inductiva propositio sit. Vt enim neque propositio est ea, quæ non ad plura sese extendit (non n. erit de omnibus, ex universalib. autem extruitur ratiocinatio, sic patet, nec eam inficiationem esse, quæ universalis non est, etenim eadē sunt propositiones, Inficiationes ve. i nam quam affert quispiam inficiationem, ea vel differēdi, vel demonstrandi propositiō fieri potest.* k *Fit autem ut quidam vitiose concludant. Propterea quod eos medios sumunt, qui terminos utrosq; sequuntur, quale quidem & Caneus facit, ignē gigni multiplicata ratione, hoc pacto concludēs: ignis, ut dicit, celerrimè gignitur: quod multiplicata gignitur ratione, id celerrimè gignitur: Hoc autem modo constare ratiocinatio nequit: sed si celerrimam generationem multiplicata sequatur ratio, & ignem celerrima generatio. Interdum igitur fieri nequit, ut ex iis quæ sumuntur, ratiocinatio construatur: interdum vero fieri potest, sed non cernitur.* l *Quod si fieri non posset, ut verum ostendatur ex falsis facilè esset resolvere, conversio namq; necessario fieret. Sit enim a, verum, quod cum sit, hæc sunt, quidē esse scio, veluti b: ex iis igitur illud esse ostendā. Convertuntur autem ea magis quæ in Mathematicis sunt, quia nullum accidens, sed definitiones accipiunt, atq; hoc etiam ipso à differēdi differunt facultate.* m *Accrescit etiam ratiocinatio non per media sed assumendo. Nam a de b sumitur, & hoc de c, hoc rursus de d. Atq; hoc in infinitum procedit. In latus quoq; ejus fit incrementum a, namq; de c. atq; de e, cōcluditur. Sit enim a, quidem numerus absolutè: b, vero simpliciter numerus impar, & c, definitus numerus impar a, igitur de c, concludetur. Altera rursus in parte, d, quidem sit par numerus simpliciter sumptus: e, vero definitus numerus par, a, igitur de e, concludetur.* CAP.

tiatis coagmentanda est: exempli gratia disputet quis hoc modo. Nulla virtus est qualitas, omnis justitia est virtus, ergo nulla justitia est qualitas: sic contra majorem instandum, resistendũ que erit: omnis habitus est qualitas: omnis virtus est habitus, ergo omnis virtus est qualitas. Rursus per hanc demonstrabitur oppositum conclusionis hoc pacto: omnis virtus est qualitas, omnis justitia est virtus, ergo omnis justitia est qualitas.

i *Nam quam affert*) Aliter inquit afferri instantias in Dialecticis concertationibus: aliter cum est conficienda demonstratio, etsi inficiationes tam Dialectico, quam ei, qui scientiam profitetur, communes sint.

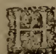
Discrimen secundum inter Dialecticum & Demonstratorem. k *Fit autem*) Docet eo differre etiam Dialecticum à Demonstratore: quod Dialecticus aliquando utitur vitioso syllogismo in secunda figura in duabus affirmativis, in terminis non reciprocantibus, qualis est ratiocinatio illa Cænei Philosophi, qui cum vellet probare ignem generari multiplicata ratione, id est, in ampliori quantitate, quam esset quantitas ejus, de quo generatur, ita ratiocinationem conficiebat: omne quod gignitur multiplicata ratione, celerrime gignitur: sed ignis celerrime gignitur, ergo gignitur multiplicata ratione. Etenim in hoc discursu termini non sunt reciproci: quandoquidem cadaver celerrimè generatur per repentinum interitũ, & tamẽ non generatur multiplicata ratione. At is qui demonstrat, si quando utitur syllogismo in secunda figura, id absque vitio efficit, etsi aliquando non appareat.

Discrimen secundum l *Quod si fieri*) Distinguit etiam demonstratorem à Dialectico, quod demonstrator facilius resolvat demonstrationes in sua principia, videlicet, quia habet certa, & definita media, progrediturque ex necessariis, quæ multo pauciora sunt, quam probabilia, quibus utitur dialecticus.

Discrimen tertium. m *Accrescit etiam*) Tradit aliud discrimen inter Dialecticum, & demonstratorem: quod Dialecticus ad eandem conclusionem offendendam cumulet varia media: Potest enim probare hominem esse animal, quia loquitur, quia respirat, quia philosophatur: aliisq; modis. Demonstrator verò non ita, sed colligendo aliam, & aliam conclusionem. quod bifariam fieri posse inquit: Primum concludendo A. de B deinde per B concludendo idem A. de C. & rursus per C de B. ut si quis concludat substantiã de vivente per corpus: & rursus animali per vivens: deinde de homine per animal, atque ita in infinitum, id est: quousq; exhauriantur omnia, quæ in illo ordine occurrunt. Secundò: augendo demonstrationes ad latus, id est per media, quæ non sunt in recta serie cum subjecto de quo fit demonstratio: ut si primo demonstrem de ternario, quod sit numerus, quia est par: deinde de quaternario, item quod sit numerus: quia est par.

EXPLANATIO CAPITIS DECIMI
DE DEMONSTRATIONE PROPTER QVID.

SVMMA CAPITIS.

Hujus capitis institutum est ostendere scientiam, quod res est, esse diversam à scientia propter quid res est, id ergò ostendit tum in eadem scientia. tum in diversis; In eadẽ, tunc ait scientiam esse propter quid, cum habetur per causam proximam & immediatam: tam verò Quia, quando habetur per effectum, causamve remotam: In diversis dupliciter, inquit, distinguuntur. Primò, quando una est subalternans, altera subalternata, illa enim cognoscit propter quid res sit, hæc, quod sit tantum. Secundò, quando scientiæ sunt disparatæ, ejus tamen rei, quæ in una cognoscitur solum esse, in altera cognoscitur vera causa, hoc modo Chirurgia tenet vulnus circulare tardius sanari, sed ignorat causam, quam Geometria cognoscit, quatenus scit partes circuli, eo quod magis à cẽtro distẽt serius cõcurrere.

COMMENTARIUS.

Duplex sciendi modus. a *Differ' autem*) Pollicitus fuerat Arist. initio cap. 2. traditurũ se alium discendi modum si quis esset: id præstat in hoc cap. tradit enim duplicem modum sciendi videlicet, quod res sit, & propter quid res sit, simulque quo pacto inter se differant, exponit. Est igitur bipartitũ hoc caput: in priori parte ostendit, quo pacto sci: habeant hi modi in eadem scientia: in posteriori ut se habeant in diversis.

Primum discrimen inter eos. b *Uno modo*) Primum discrimen inter scientiam

CAP. X.

Da *Iffert autem scire esse propter quid est: primoquidem in eadem scientia atque in hac dupliciter.* b *Uno quidem modo, si ratiocinatio non per ea quæ vacant medio, fiat, non enim prima sumitur causa: scientia autẽ ejus propter quid est per primam fit causam.* c *Alio verò modo si per ea quidem, quæ vacant medio, non tamen per causam, sed per notius eorum quæ convertuntur, efficitur. Atq; nihil prohibet, ut eorum quæ de sese mutuo prædicatur, notius in-*

tiam quod res sit, & propter quid res sit, in eadem disciplina est: quia licet scientia, quod res sit, habeat per causam, ut interdũ habetur: Ea tamen causa, nõ est causa proxima, sed remota. At scientia propter quid cõparatur per causam proximam, & immediatam. Hoc discrimen, & quæ sequuntur, enucleatius à nobis in quæst. explicanda erant.

Secundũ. c *Alio vero*) Alterũ discrimen est, quia scientia, quod res sit, esto acquiratur per præmissas immediatas, ut nonnunquam solet, non tamen acquiratur per præmissas, quæ contineant causam, sed effectum, qui cum causa reciprocatur. Admonet verò, nihil obstare, quo minus aliquando effectus reciprocus cum causa sit notior, id est clarius, & evidẽtius à nobis percipiatur, quam causa ipsa Quo in eventu licebit causam per effectum demonstrare.

d *Veluti vagas*) Subjicit exemplũ demõstrationis, qua ostẽditur causa per effectum sensu & inductione notiore, nimirũ cum probamus stellas errãtes, seu planetas propius à terra ferri, quia non scintillant. Quæcunq; nõ scintillant propius à terra ferũtur, stellæ errãtes nõ scintillãt, ergo propius à terra ferũtur. Addit posse vicissim ostẽdi stellas errãtes nõ micare, quia sũt propè nos: quæ demõstratio erit propter quid. non enim jam causa per effectũ, ut paulo ante: sed effectus per causam demõstrabitur hoc modo. Quæcunq; astra prope nos sunt, nõ micant, sed stellæ errantes propè nos sunt, ergo nõ micant De vera, & germana causa scintillationis stellarum, & num aliquis etiam è planetis scintillet, exposuimus lib. 2 de cœlo c. 8 q. 1. art. 1.

e *Rursus fit*) Alterũ exẽplũ superiori simile. Si quis demõstret, Lunã obtinere figurã rotundã, quia in orbe accrescit, erit demonstratio, quod est, si è cõverso demonstret. Lunã accrescere in orbẽ, quia formã globosam vẽdicat: erit demõstratio propter quid. Nã prior procedit ex effectu: posterior ex causa. Non n. propterea, quod Luna secundũ effigiẽ rotundã incrementa accipit, ideo suopte ingenio globosa est: sed contra: quia ex se postulat figurã globosã, iccirco recipit incrementa secundum formã rotundã.

f *In quibus autem*) Agit de demonstrationib⁹, quod res sit, quæ neq; procedunt per veros effectus, neq; per verã causã: sed vel per effectũ causæ remotæ, vel per ipsãmet remotã causam. Ac primũ docet, cũ effectus etiã notior, quã causa, nõ recurrit cum eo, quod demõstratur (id verò est esse effectũ causæ remotæ) tũc esse demõstrationem quod est: sed nõ posse vicissim ostẽdi de eodẽ subjecto demõstratione propter quid effectũ per causã: cũ causa latius pateat effectu. Vt si quis ita disputat: omne respirans est animal: omnis homo respirat: ergo omnis homo est animal: est demonstratio quod est. sed nõ pote-

terdũ sit id quod nõ est causa: quare demonstratio per id ipsum efficietur. d *Veluti vagas stellas esse propè quia non micant: vagæ stellæ sint c, nõ micare b. prope esse locetur in a. Vere igitur b dicetur de c, vagæ nãq; stellæ non micãt: at vere etiã a de ipso dicetur b. quod n. non micat, id est, propinquũ: hoc aũt per inductionem, vel sensum sumatur: a igitur necesse est ipsi cõpetere c: quare demonstratum est, vagas esse propinquas. Hæc igitur ratiocinatio nõ est ipsius propter quid est. Non n. quia nõ micãt vagantes stellæ, ideo sunt propè: sed quia sunt prope ideo non micant. Fieri aũt potest, ut per alterum, alterũ ostẽdatur: atq; tunc erit ipsius propter quid est ratiocinatio: nã stellæ vagantes quidem sint c, prope autẽ esse sit b, & non micare collocetur pro a & b, igitur cõpetit ipsi c: nã vagãtes stellæ sunt prope: & a cõstat ipsi cõpetere b: ea nãq; non micat quæ prope sunt. Quibus fit, ut a quoq; competat ipsi a: atq; hæc est ratiocinatio ipsius propter quid est: nam sumpta est ipsa causa prima.* e *Rursus fit, ut lunæ per accretiones demõstretur esse rotunda: quẽadmodum quidã demonstrant: nã si rotundum est id omne, quod sic accrescit, luna autẽ sic accrescat, perspicuum est lunã esse rotũdã. Atq; hoc quidẽ modo ea facta est ratiocinatio, qua ipsum esse ostenditur. At si mediũ contra ponatur, extruetur ipsius propter quid est ratiocinatio: non n. ob accretiones tales rotũda est luna: sed quia est figuræ rotũdæ, ideo talia suscipit incremẽta. Atq; sit pro c, luna, rotundũ pro b: sic accrescere ponatur pro a.* f *In quibus aũt ipsa media nõ cõvertũtur, & est id notius quod nõ est causa, ostẽditur quidẽ esse, ipsum autẽ propter quid est nõ demonstratur.* g *Præterea in his quibus mediũ extra ponitur: etenim in his ipsis est ipsius esse & nõ ipsius propter quid est demõstratio: nõ n. dicit causam, veluti propter quid paries nõ respirat, quia nõ animal est: nã si hoc non respirãdi causa est, oportebat animal respirãdi causã esse: ceu si negatio causa est non essendi, affirmatio causa est essendi, ut si calidorũ ac frigidorũ intẽperatio, sanitatẽ non habendi causa est: eorundẽ temperatio sanitatem habendi causa est. Pari quoq; modo si affirmatio essendi causa est. At hæc aũt quæ hoc pacto sũt assignata nõ accõmodatur id, quod est dictũ: nõ n. animal omne respirat.* h *Atque ratiocinatio causæ talis in medio fit figura, nãq; sit animal b, respirare paries c. Igitur ipsũ a cuilibet quidẽ b, cõpetit: õne nãq; quod respirat, animal est. Nulli aũt inest c, quare neq; b, cuipiã cõpetit c paries igitur nõ respirat.* i *Tales verò causæ similes sunt hisce, quæ per exuperationẽ dicũtur. Hoc aũt est mediũ id dicere quod superat causam. Cujus generis est Anacharsidis illud. In Scythia modulatrices non sunt, nã neq; vites.* k *In eadem igitur scientia, & in mediorũ positione, hæ sũt ratiocinationis ipsius esse, ad ipsius*

rit rursus demonstrari, hominē respirare, quod sit animal, quasi per causam, oporteret enim sic ratiocinationem conficere: omne animal respirat, omnis homo est animal, igitur omnis homo respirat. At major propositio hujus syllogismi falsa est. siquidem animal latius funditur quam respirans: respiratio enim solis convenit animantibus, non tamen omnibus.

Demonstrationes per causam latius patentem.

g *Praterea in his)* Asserit, demonstrationes, quæ procedunt per causam non propriam, sed latius patentē non esse demōstrationes propter quid: sed quia, ut omne respirans est animal, nullus lapis est animal, ergo nullus lapis respirat. Etenim licet procedant per id quod aliquo modo causa est, non tamen continent propriā, veramque causam, ut liquet in proposito exēplo. Nam si non esset animal, inquit Arist. esset simpliciter causa, cur paries nō respirat, oporteret animal esse causam respirandi: siquidem quoties negatio est causa negatiōis, affirmatio est causa affirmationis & cōtra. Quod vero esse animal, non sit absolutè causa respirādi, manifestum est, cum multa animalia non respirent.

Hic adverte, demōstrationes quæ procedunt per causam latius patentem, vocari ab Arist. demonstrationes, in quibus medium extra ponitur, quia esse, ut interpretatur Alexand. fiūt in secunda figura, in qua medium semper est prædicatum, proindeq; extra ipsa extrema constituitur. potest quoq. dici medium in iis demonstrationib. extra poni, quia latius patet effectu, qui per talem causam demonstratur. Adverte quoq; effatum illud, si negatio est causa negationis, affirmatio est causa affirmationis, & è converso, intelligi debere de causa propriissimè, cujusmodi est ea duntaxat, quæ reciprocatur cum suo effectu. Quo fit ut non censeatur hoc loco causa ea, quæ latius extenditur suo effectu: ut animal comparatione respirationis, nec etiam, quæ minus latè patet, ut homo respecta nutribilis, quanquam hæc à ratione causæ minus recedit, quam illa: propterea quod hæc propriam & reciprocam causam in se includit. Homo enim continet in se vivens, quod est causa propria & reciproca nutribilis. Causa vero, quæ latius funditur quam effectus, non in se, sed sub se cohibet causam propriam, & quæ cum effectu recurrit.

Explicatio effati Arist.

ipsius propter quid est ratiocinationem, differētia. l *Alio vero modo differunt esse, & propter quid est, quod per aliam atq; aliam utrunq; cōsideratur: tales autem sunt ea, qua ita sese habent, ut altera sub altera collocetur:* m *ut ad Geometriam perspectiva, & ad solidorum scientiam machinarum facultas extruendarum, & ad Arithmeticam Musica, & ad Astrologiam sese habet eorum scientia qua apparent. Atq; harum nonnulla scientiarum nomine ratione ve fere conveniunt, ceu Astrologia est & ipsa Mathematica, & navigandi scientia: & Musica ea est qua Mathematica: & qua auditum oblectat. Hic enim ipsum quidem esse, ad eos pertinet scire, qui sensu utuntur: ipsum autem propter quid est, ad Mathematicos ipsos.* n *Hi namq; causarum demonstrationes habent, & persæpe nesciunt ipsum esse, quemadmodum ij qui contemplantur ipsum universale, nonnulla singularium, quia non animadvertunt, sæpenumero nesciunt. Ha autem sunt, quæ formis ipsis utuntur, qua quidem sunt alia quadam, substantiaque diversa, Mathematica namque scientia circa formas sunt, de nullo enim subjecto dicuntur: nam & si Geometrica ipsa sunt in subjecto, non tamen ut in subjecto sunt, Geometrica considerationi subjiciuntur, ut autē perspectiva sese habet ad Geometricam, sic alia sese habet ad perspectivam. veluti de Iride: nam ipsum quidem esse ad naturalem pertinet scire: ipsum autem propter quid est, ipsius est perspectivi, aut simpliciter, aut ejus qui complectitur Mathematicam.* p *Complures etiam scientiarum, qua non sunt ita disposita ut altera sub altera sit collocata, pari modo se habent: ut Medicina atque Geometria. Nam scire ulcerum ea qua orbis subeunt formam, tardius cateris curari, ad medicum spectat: propter quid autem ad Geometram.*

CAP.

Anacharsis ... dictum.

h *Atque ratiocinatio)* Admonet prædictas demonstrationes, quæ procedunt per causam remotam confici in secunda figura, ut si A, sit animal: B, verò respirare, & C paries, sic fiet demonstratione B est A, id est, omne respirans est animal, & nullum C, est A. id est nullus paries est animal: ergo nullum C est B, id est nullus paries respirat.

i *Tales vero)* Causas remotas similes esse inquit iis, quæ per hyperbolem, & exuperationem assignari solent: cujusmodi est ea, quam Anacharsis Philosoph. natione Scytha Athenis reddidit. Rogatus enim an in Scythia modulatrices, seu tibicines essent, respondit, nec vites quidem: quæ causa admodum remota erat. Nam modulandi causam proximam volebat esse vinum: vini autem causa, vites sunt. Itaque remotam causam loco proximæ attulit.

k *In eadem igitur)* Colligit, traditum esse à se discrimen inter demonstrationem quod est, & propter quid est, cum pertinent ad eandem scientiam: & qua ratione distinguantur, secundum mediorum positionem, seu penes media, ex quibus procedunt.

l *Alio verò modo)* Hæc est posterior capitis pars, in qua exponit, quo pacto inter se differant, scire propter quid res sit, & quod res sit in diversis scientiis, primo quidem in subalternantibus,

& sub-

Scire quod res sit & propter quod sit, quomodo se habeant in diversis scientiis.

& subalternatis: deinde in iis, quarum neutra sub altera collocatur. Ait ergo scire propter quid pertinere ad subalternantem, quæ in causarum contemplatione versatur: scire autem quid res sit, spectare ad subalternatam, quæ magis in experientia sensuum, quam in causarum notitia incumbit.

m *Vt ad Geometriam.*) Proponit varia exempla scientiarum subalternantium, & subalternatarum: Geometriæ quatenus considerat lineam subalternatur Perspectiva, quæ agit de linea visuali, Steriometriæ, quæ considerat solida, seu corpora, subalternatur ars machinarum extruendarum Arithmeticæ quæ contemplatur numeros, subalternatur Musica, quæ agit de numero sonoro. Astrologiæ, quæ corporum cælestium motus per principia Mathematica expendit, subalternatur Nautica, prout nititur tempestates futuras prænoscere. Monet autē Aristoteles ex scientiis, quæ tractant ipsum propter quid, & quia, nonnullas inter se nomine, & ferè ratione, id est, non solum nomine, sed etiam objecto, quod pertractant convenire: sicut v.g nomen Astrologiæ solet accommodari, non solum ad significandam eam partem Mathematicæ, quæ propriè Astrologia dicitur, sed etiam ad designandam nauticam, quæ illi subalternatur, & utraque circa stellarum syderumque ortus, & congressus suo modo occupatur.

n *Hi namque causarum.*) Ad subalternantes scientias pertinere inquit ipsum, quod quid est, licet per experientiam ignorent, quod res sit: item licet per se nesciant in particulari, utrum res hoc aut illo modo se habeant, quia videlicet concludunt in communi, neque ad particularia descendunt: docet quoque Mathematicas subalternantes, quæ nimirum sunt, quæ syncereque Mathematicæ, in demonstrando uti formis, id est, quantitatibus & figuris, quæ sunt diversum quid à materia sensibili, in qua inhærent, quæque de nullo subjecto dicuntur, id est, quæ prout à Mathematicis nulli attribuuntur subjecto, quanquam revera in subjecto insint. De hac re pluribus disseruimus in procœmio Physico.

o *Vt autem Perspectiva.*) Sicuti Perspectiva subalternatur Geometriæ, ita scientiam de Iride subalternatam esse inquit Perspectivæ: scire enim de Iride, quod est, ad Physiologiā spectat, propter quid autem ad Perspectivam, vel ad Geometriam, cujus principiis nititur Perspectiva.

p *Complures autem.*) Docet quo pacto differant ipsum propter quid, & Quia in scientiis ita diversis, ut una non collocetur sub altera, aitque in his etiam interdum unam demonstrare propter quid illud ipsum, quod altera ostendit demonstratione Quia. Chyrurgus enim ostendit vulnus circulare tardius sanari, quia id colligit experimento; Geometra verò ejus rei causam in communi tenet: videlicet, quia partes circuli maximè distant: Inde est enim, quod partes vulneris circularem curam habentis difficile coeunt, ac serò obducunt cicatricem.

QUÆSTIO I.

VTRUM BENE DIVIDATUR DEmonstratio in demonstrationem, Quia & propter quid.

ARTICULUS PRIMUS.

AGITATUR QUAESTIO PRO PARte negativa.

Prima sententia cōmentatoris addit demonstratione simpliciter.

COmmentator initio Physic. & lib. 2. tex. 22. Tertiū addit membrū huic divisioni: demonstrationem. s. simpliciter: vocat demonstrationem simpliciter eam, quæ simul ostēdit rem esse, & propter quid est: quam constat diversam esse à demonstratione Quia: siquidē hæc solum ostendit rem esse: & à demonstratione, propter quid, quæ solū ostendit causam, ob quam res est Dari autem illam demonstrationem, colligitur ex primo capite hujus libri, ubi Aristoteles ait non esse necessarium cognoscere de passione, quod sit in subjecto: in quo eventu necessario per demonstrationem concluditur & passionem esse, & propter quid est Secundo, demonstratio deducens impossibile est vera, ac propria, ut in. cap. 8. vi-

Primum argumentum pro hac sententia.

2. argum.

sum est: sed neutro in membro cōtinetur. Tertiò demonstratio per causam proximam, & immediatam non cognitam ut talem, non est, Quia, eo quod demonstratio Quia, habetur per causam remotam, vel per effectum, non propter quid, quoniam hæc, ut paret ex definitione scientiæ: debet cognosci ut causa: ergo est alia species demonstrationis.

Tertiò.

Ex alio capite videntur esse pauciora membra Nam demonstratio Quia dicitur procedere per causam remotam, vel per effectum, sed utrunque horum est ineptum ad demonstrandum, ergo nulla est demonstratio, Quia. Probatur minor, quoad primam partem: si aliqua causa remota esset idonea ad demonstrandum, esset animal exēpli causa respectu respirationis: at hæc non est, quoniam ex eo quod aliquid sit animal, non sequitur esse respirativum, ut patet in piscibus, & animalibus insectis. Quoad secundam partem ostenditur. Præmissæ continentes effectum, vel sumuntur ut demonstratæ per causam, vel ut cognitæ ex terminis, vel à posteriori per experientiam: si primum, demonstratio erit propter quid, poterit enim resolvi in prima principia indemonstrabi-

Demonstratio Quia non videtur admittenda.

1. Ratio.

strabilia. Si secundum aut tertium, non erunt præmissæ necessariæ. Etenim ignorata causa, propter quam effectus est, non potest ipse, ut necessarius cognosci, præsertim cũ experimentalis cognitio in se fallax, & minimè necessaria, ut antea diximus, necessariam alterius cognitionem parere non possit. Confirmatur ex Aristotele in decimo capite ubi ait, demonstrationem Quia, mutatione fieri propter quid: ergo cum plurimum differunt accidentaliter; nam quæ differunt essentialiter, in unum convenire non possunt. Confirmatur secundo, quia assensus genitus per demonstrationem Quia non differt specie ab assensu demonstrationis, propter quid, ergo nec ipsæ demonstrationes. Consequentia valet à signo, antecedens asseritur à Soto hic, & probatur, quia eademmet conclusio demonstrari potest per causam propter quid: & per effectum demonstratione Quia, ut si demonstres hominem esse discursivum, quia est animal rationale, & quia discurrit. Deniq; prædicta divisio, aut est analogi, aut univoci: non analogi, quoniam demonstratio Quia, per se habet vim demonstrandi suam conclusionem absque omni respectu, attributioneve ad aliam: non univoca, quoniam Aristoteles hactenus nomine demonstrationis intellexit solam demonstrationem propter quid, quasi demonstratio Quia, sub eo nomine simpliciter non comprehenderetur.

2. Ratio. *Arist.*

3. Ratio. *Sotus.*

ARTICVLVS II.

DIVISIONEM ESSE ADAEQVATAM, & responsio ad priora argumenta.

[A]sseritur [v]era opinio & probatur. *Alexand. Themist. Alb. Mag. Philop. D.Thom.*

Alexander, Themistius, Philoponus, Albertus Magnus, & D. Thomas, non solum docent præfatam divisionem esse adæquatam, sed etiam immediatam. Vtrunq; probatur. Omnis syllogismus constãs propositionibus necessariis, & evidentibus, qui solus est demõstratio, vel continet causam proximam conclusionis, ut talem cognitam vel non continet, si primum, est propter quid, ut ex definitione secundi capitis est manifestum: si secundum, est Quia. nam demonstrationem esse Quia, idẽ est atq; ostendere evidenter, quod conclusio sit vera nihil curando radicem illius veritatis; sed omnis syllogismus ex propositionibus necessariis, & evidentibus, non habentibus causam, hoc præstat: est ergo demonstratio, Quia. Inter has autem demonstrationes, & demonstrationem in communi, non potest assignari aliqua species intermedia: sub ipsis verò aliæ inferiores constitui solent. Nam Cajetanus sequutus Commentatorem, dividit demonstrationem propter quid, in demonstrationem propter quid potissimam seu simpliciter, & in propter quid tantum, ob rationem superius allegatam. Plerique alii favente Aristotele in hoc capite partiuntur demonstrationem, Quia, in eam, quæ traditur per effectum, & quæ per causam remotam.

[D]ivisio [d]emonstrationis propter quid ex Cajet. *Cajet. Commen. Arist.*

Prior Cajetani subdivisio non placet Alberto, nec aliis, & meritò, nam differentia illarum demonstrationum est accidentalis, quatenus una supponit aliam cognitionem, qua sciatur conclusio esse vera: alia verò nihil supponit: utraque tamen infert conclusionẽ: quæ formaliter significat prædicatum inesse subjecto propter talem causam. Vnde si quis rectè consideret, facilè colliget, nullam esse demonstrationem propter quid tantum, quæ nimirum solum ostendat causam ob quam conclusio est vera, non autem ipsam conclusionem esse veram. Etenim demonstratio primo, & per se non ostendit, aliquid esse causam veritatis conclusionis, sed conclusionem esse veram ob talem causam, sive antea cognitum sit esse veram, sive non. Quare spectata re secundum se, omnis demonstratio propter quid est potissima, seu simplex demonstratio. Subdivisio secundi membri vera est, & Aristotelica: dubitari tamen circa illam potest, an sit in species distinctas accidentaliter, an essentialiter. Cui responsum est: si demonstratio capiatur abstracta ab omni materia, non solum hæc duo membra: sed demonstrationem, Quia, & propter quid esse ejusdem speciei, nisi alioquin distinguantur propter varias figuras, & modos. Si autem spectetur materia, tot esse specie demonstrationes, quot fuerint media essentialiter diversa, unde demonstratio Quia, & propter quid; quam duæ species demonstrationis, Quia, essentialiter differunt: quando autem censeantur media esse diversa, patebit ex cap. 13 de distinctione scientiarum.

Confutatio hujus divisionis. *Cajet. Albert.*

Divisio demonstrationis Quia retinetur.

Ex hac doctrina patet, quid sit respondendum ad primum argumentum Averr. Ad secundum dicendum est primo, divisum hujus divisionis ex mente Philosophi esse solam demonstrationem ostensivam, ut patet ex illius exemplis, & communi interpretum sententia. Secundo etiam demonstrationem ducentem ad impossibile eadẽ partitione distribui. Enim verò licet in hac demonstratione reperiantur illi tres processus, quos supra exposuimus: aliquando tamen ita à nobis proponitur, ut efficiatur syllogismus hypotheticus, in quo ex aliquo impossibili conclusio progrediamur à destructione consequentis ad destructionem antecedentis, in hunc modum. Si brutum esset rationale, discurreret: at non discurrit, ergo

Responsio ad 1. arg. sent. ad 2.

Demonstratio ducens ad impossibile ad quod mēbrum sit revocanda.

go non est rationale. Et vero quando demonstratio ducens ad impossibile procedit à destructione consequentis, continens causam destructionis, antecedentis, dicitur propter quid, v.g. si homo non esset aptus ad capescendas disciplinas, non esset particeps rationis: sed est particeps rationis, ergo est aptus ad capescendas disciplinas. Cum autem destructio consequentis non continet causam destructionis antecedentis, est demonstratio Quia, cujusmodi est hæc: si homo non esset rationis particeps, non esset aptus ad capescendas disciplinas: atqui est aptus, igitur est particeps rationis. Ita fit ut nulla vera demonstratio propositam divisionem non ingrediatur.

Ad tertiū.

Vt satis fiat tertio argumento, est advertendum, demonstrationem vel accipi posse secundum se, vel quoad nos, ut de propositione per se nota diximus. Si primo modo accipiatur, omnis demonstratio continens causam proximam, & immediatā secundū se, est etiam à parte rei propter quid: si verò accipiatur secundo modo, prædicta demonstratio erit, Quia, perinde enim se habet quoad nos causa proxima non cognita ut proxima, atque causa remota. Si roges qualis dicenda sit absolutè illius modi demonstratio: respondeo vocandam esse, Quia, quod colligo ex Aristotele: definiens enim scientiam propter quid exigit cognitionem causæ, ut causa est: quare idem simpliciter vendicabit ad demonstrationem, propter quid.

ARTICVLVS III.

RESPONDETVR CAETERIS ARgumentis, & expenditur qualitas præfatæ divisionis.

Causa alia est propria, alia non propria.

PRo solutione primi argumenti eorum, quibus ostenditur nullā esse demonstrationem, Quia, est notandū duplicem esse causam: alteram propriam, alteram impropriam. Propria est, quæ cum effectu reciprocatur: quæ rursum vel est proxima, & immediata, ut essentia respectu primæ passionis: vel remota, & mediata, ut eadem essentia, respectu secundæ passionis: mediat enim prima: Causa non propria est, quæ cum effectu non recurrit: inter quam proinde & effectum semper mediat causa propria. Hæc duplex est, altera, quæ sub se continet proximam: hujusmodi est animal comparatione respirationis, sub animali enim est animal habēs pulmones, à quo proximè oritur respiratio: altera verò quæ continetur sub propria causa, ut homo, qui essentialiter collocatur sub animali, quod est proxima sentiendi causa. Dubitatio ergo est præter missā causa propria, & proxima, de qua cōstat esse medium demonstrationis propter quid: quam causam appellat Aristoteles remotam, & medium demonstrationis, Quia.

Propositur quorundam solutio ad 1. arg. pro. 2. sent.

Pleriq; argumento pressi docent, solam causam propriam, remotam aut impropriam, minus late patentem esse aptas ad hujusmodi demonstrationem, quoniam ex his tantum fit necessaria consequentia ad effectū, ut patet: ubicunque enim datur essentia, datur secunda proprietas, & ubicunq; est homo, est vis sentiendi, quod non accidit in causa remota latius patente, ut in argumento prope ostenditur. Verum hæc solutio imprimis repugnat Aristoteli, qui in exempla causæ remotæ accommodatæ ad demonstrationem, Quia, adduxit animal respectu respirationis, & subjunxit has causas similes esse iis, quæ sunt per exuperationem, id est, quæ latius patent. Deinde causa minus latè patens simpliciter est propter quid, quanvis passio non sit reciproca cum tali causa, & consequenter non efficiat propositionem de universali, qualem Aristoteles in 6. & 7 capite requirit ad propriissimam scientiam. Nihilominus hæc propositio est simpliciter scientifica, quoniam homo, secundum ea quæ formaliter dicit, est causa necessaria sensitivi, & ignis caloris, & sic in cæteris. Quanvis ignorandum non sit, eas causas non esse sumendas in demōstratione secundum speciales rationes, sed secundum totum, quod dicunt, sic enim formaliter in se habent causam passionis, alioquin erit sophisticus syllogismus, ut docuit Aristoteles in cap. 5. quia assignabitur non causa pro causa. Iam vero causa propria remota secundum se apta est ad demonstrandum propter quid, si propositiones ordinatè deducantur, licet accepta ad probandum passionem remotam, non per mediam solum constituat demonstrationem Quia, de qua tamen loquutus non est Aristoteles.

Solutio improbatur. Arist.

Dicendum igitur est juxta mentem Aristotelis, causam remotam hoc loco dici causam latius patentem effectu: ut docet D.Thom. Ægidius, Venetus, & Flandria quæst. 29 art. 1. absolutè vero loquendo, non eam solam inservire ad demonstrationem, Quia, sed etiam causam remotam, recurrentem cum effectu, inter quas hoc est discrimen: quod secūda potest inferre conclusionem affirmativam in prima figura, ut si quis ita procedat: omne animal rationale est risibile, homo est animal rationale, ergo est risibilis: ponimus risibile non esse primam passionem. Prima vèro solam infert negativam in secunda figura, ut in hoc cap. docuit Aristoteles. Ex quo patet ad primam partē propositi argumenti concedendum esse, animal esse veram causam requisitam ad demonstrationem Quia, in qua non ostendatur, quid-

Solutio ad 1. par. arg. D.Thom. Ægid. Venet. Fland. Arist.

sit respirativum, sed quid respirandi vim non habeat, hoc modo: omne respirativum est animal, paries non est animal: ergo paries non est respirativus.

Ad 2. part. Ad secundam partem eiusdem argumenti concedimus præmissas continentes effectum, non cognosci per demonstrationem, ut bene probat argumentũ, sed duobus postremis modis simul iunctis ex terminis scilicet, & experientia, sunt enim aliquę propositiones mediatæ, quæ habent aliquam evidentiam terminorum, licet non tantam, nec tam nobilem, quam propositiones immediatæ, & per se notæ: in has igitur si intellectus experientia adiutus intendat, etsi causam ignoret, vidit esse necessario veras, quoniam aliquo imperfecto modo videt naturas extremorum se vendicare: huiusmodi erunt homo est risibilis, animal est sensitivum. *Averr.* Quod tunc fit (inquit Averroes in quæstion. 15. Logicæ) cum intellectus videt aliquod prædicatum inesse perpetuo omnibus individuis alicuius speciei, & non aliis, nam quod natura perpetuo, & invariabiliter facit, signum est esse necessarium. Nec vero experientia adeo est fallax, ut si multis constet, non possit iuvare ad cognoscendam propositionem necessariam accedente lumine intellectus. Confirmatio arg. 6. diluitur. Ad primam confirmationem respondetur, Aristot. non significare eandem demonstrationem constantem eisdem præmissis, ex Quia fieri propter Quid, sed mutata conclusione alteram præmissam quod fiet, cum demonstratio Quia per effectũ probaverit causam, tunc enim accepta eadem causa pro antecedẽte demonstrabitur propter quid effectus, qui in demonstratione Quia erat antecedens. Quod est intelligendum de propositionibus obiectivis: nam formales necessario sunt diversæ in utraque demonstratione, ut in tertio capite diximus. 2. Cõfirm. Ad secundã negandum est assensus demonstrationis Quia & propter quid, non esse diversos, esto propositio materialiter sit eadem, sufficit enim diversos assensus distinctio formalis in eadem propositione, quæ sumitur ex diversis mediis contentis in utraq; demonstratione: licet ergo assensus non differant ex eo præcise, quod producantur à diversis causis, quatenus sunt efficientes, ut probat Sotus: abunde tamen differũt per easdem, ut sunt causæ formales externę ratione diversorum mediorum.

Opinio existimantiũ divisionẽ esse univocam. Circa ultimum argumentum, & qualitatem huius divisionis, est gravis contentio: quidã enim existimant esse generis univoci in duas species. Probatur 1. Primo ob rationem ibi assignatã, quam videntur confirmare *Averr.* Averroes de demonstratione quæstio 6 & 1. Physicorum textu 2. & sequentibus. *Ammon.* Ammonius 1. libro de anima textu 31. & 34. *Cajet.* Cajet. cap. 13. sequenti, *Fland.* Flandria quæst. 29. articul 3. qui existimat demonstrationem Quia, simpliciter esse demonstrationem, quod autem simpliciter est tale, nõ convenit analogice cũ alio. 2 Probatur. Secundo ita dividitur demonstratio, ut scientia, sed scientia univocè dividitur in Quia, & propter quid, ergo & demõstratio Maior est certa: quoniam demonstratio est proprium instrumentum scientiæ, ab ea quæ accipit denominationem: quare quotuplex & qualis fuerit scientia, talis erit demonstratio: & hęc est communis autorum sententia, partitionem hanc demonstrationis partitioni scientiæ respondere. Minor probatur. Scientia in communi est cognitio certa, & evidens, sed hæc ratio univoce communicatur scientiæ Quia, & propter quid: nam scientia Quia expellit ab intellectu omnem formidinem, & habet aliquã terminorum evidentiam, licet non tam perfectam, quam scientia propter quid. Id verò ad partitionem univocam necessarium non est, ut videre est in homine, & belua, dum commune animal participant.

Demõstrationis divisio est analoga per proportionem. Et si proposita sententia non sit improbabilis: magis tamen consentaneum est Aristoteli, & veritati, præfatam divisionem esse analogam secundum proportionem primum ostenditur ea ratione, quæ in argumento tangitur, nimirum Aristotelem dum agit de demõstratione, nihil distinguendo, solam propter quid explicare, & reliquam appellare demonstrationem à signo, hoc est, cum addito. *Avicen.* Et Avicenna, ut *Averr.* Aver. in locis citatis refert, *Themist.* Themistius, & *Alexand.* Alexander ad textum. 34. dicunt, demonstrationem Quia non esse simpliciter demonstrationem *Greg. Naz.* Et Divus Gregorius Nazianzenus oratione 34. ratiocinationem ab effectu ad causam vocavit coniecturam. Vnde secundum sic probatur. Demonstratio Quia, est imperfectissima, & non reddit intellectum quietum de notitia rei, ergo non participat perfectè rationem demonstrationis. Consequentia est bona: quoniam demonstratio est inventa ad pacandum intellectum circa cognitionem rerum, quas ex terminis non videt. Antecedens probatur, intellectus inquisitio non sistit, nisi cognita re, ut est in se, quod demonstratio Quia, præstare non potest, cum rem verè dependentem non ostendat, quatenus dependens est, siquidem eam per causam non probat. Scientia Quia & propter quid analogicè conveniunt. Deinde scientia quia, analogicè tantum convenit cum scientia propter quid, ergo & demonstratio cum demõstratione, consequentia est optima. & ad adversarius probata. Antecedens probatur: certitudo, & evidentia scientiæ, Quia, non sunt perfectæ & absolutæ, sed secundum quid: nam perfecta evidentia ostendit rem, ut est, certitudo etiã absoluta, nõ solũ tollit formidinem ab intellectu in assentiendo, (id n. iuxta quorundã sententiã

efficit opinativa cognitio, sed virtualiter ostendit oppositum illius repugnare, at neq; evidētia sciētiæ, quia ostendit rem, ut est, cū omninò nō exprimat, an veritas sit mediata, vel immediata, nec certitudo ita firmat intellectum, ut oppositum omninò respuat, siquidem immobilitatem illius veritatis non monstrat. Non sunt igitur perfectè certitudo, & evidentia scientiæ, Quia, & consequenter ipsa secundum quid tantum, & analogicè est scientia quod contendebamus.

Responsio ad rationē pro sent. Averr.

Ex quibus patet ad rationem in oppositum proxime factam negandum esse, scientiā Quia habere certitudinem, & evidentiam simpliciter; solum enim habet, per quandam similitudinem, ita ut quidam dicant certitudinem, & evidentiam scientiæ Quia, solum addere super communem certitudinem, & evidentiam, in communi negationem pefectionis. Et Avicenna apud Averr. primo Posteriorum comm. 95. & in quæstionibus Logicis, q. 15. non sufficere ad efficiendam propositionem necessariā, præsertim quando demonstratio est ab affectu. Ad probationem inter argumentandum dictum est, non sufficere quolibet modo expellere formidinem ab intellectu. Ad rationem verò in primo articulo ultimo loco positam dicimus esse divisionem analogi per proportionem, ob rationem ibi tactam. Quidquid dicant aliqui recentiores.

Solvitur arg. ultimū 1. art.

QVÆSTIO II.

VTRVM AD SCIENTIAM subalternatam spectet scire Quia ad subalternantem propter Quid.

ARTICVLVS I.

QVAE SCIENTIA DICATVR SVBalternans quæ subalternata.

Tripliciter sciētia potest esse subalterna

Certum est his vocabulis indicari apud Philosophos connexionē, & dependentiam inter antiquas scientias penes evidentiam, & certitudinem, ita ut ea sit subalternans, à qua alia dependet: subalternata verò illa, quæ dependet ab alia, eamque præsupponit. Cum autem scientia tria respiciat, finem, principia, & subjectum, ratione cuiuslibet horum, vel omnium simul potest alteri subjici, seu subalternari. Ratione finis ea scientia dicitur alteri subalternata, cuius finis est aliquo modo sub fine illius, quo pacto ars conficiendi frena subalternatur equestri & hæc militari, nam finis primæ dirigitur ad finem secundæ: & [illegible] secunda ad finem tertiæ ut patet consideranti. Ratione principiorum subalternatur alteri scientię ea, cuius principia sunt conclusiones in altera demonstratæ: hoc modo subjicitur Medicina Philosophiæ naturali, quoniam omnia illius principia in hac demonstrari possunt. Ratione subjecti subalternatur ea, cujus subjectum sub subjecto alterius collocatur: quod dupliciter fit, ut notat D. Thom. hic lect. 35. & opusc. 42. cap. 14. & Herv. 6. q. prologi: primo, quando subjectum subalternantis contrahitur à subjecto subalternatæ per differentiam accidentariam, ut numerus subjectum Arithmeticæ à numero sonoro, qui est subjectum Musicæ: secundo quādo contrahitur per differentiam essentialem, quo modo cæleste corpus subjectum scientiæ de mundo contrahit corpus mobile: quod est subjectum Physicæ auscultationis.

Duplex est modus subalternationis ratione subjecti.

D. Thom. Herv.

Porrò ex tribus hisce modis subalternatio num tertius duntaxat cōstituit scientiam subalternatam, non in tota sua latitudine, sed cum subjecti contractio fit per differentiam accidentariam, ut docent D. Thom. & Herv. citati. Bonaventura 2. q. prologi, aliique communiter. Ratio, cur sola ratione subjecti efficiat subalternationem simpliciter, est, quoniam subalternatio non est aliud, quam subordinatio, & dependentia in evidentia: hæc autem tunc est maxima, quādo fit ratione illius, quod in scientia est præcipuum, & fons totius evidentiæ, ac veritatis, quod omnium cōsensu est subjectum. Cur autem fiat ex sola subjectione accidentaria, hæc est causa. Ad subalternationem duo requiruntur, primum, ut scientia subalternata, & subalternans sint duæ distinctæ, nihil enim sibi ipsi subjici, subordinarivè dicitur. Secundum, ut aliquo modo conveniant, alias non erit ulla causæ, cur hanc denominationem sortiantur magis hæ scientiæ, quā aliæ. Vtrunque autem debent habere ratione subjecti: probabimus enim in cap. 23. & latius in 6. Metaph. unitatem, & distinctionem scientiarū præcipuè desumi ex subjecto. At essentialis contractio, ut non efficit diversum subjectum (species nanque, & genus idem sunt, & plerunq; eandem subeunt abstractionem) ita non causat distinctam scientiam. Accidentaria verò, quia nō relinquit subjectum tam idem, quā sunt animal, & homo: nec tam diversum, quin aliquo modo sit idem, cum accidentaria divisio non sit intrinseca, sed extrinseca, ideo scientiam efficit partium convenientem, partim discrepantem, atque adeo verè subalterna tam.

Subalternatio subjecti scientiam efficit simpliciter subalternatam.

Ad perfectam subalternationem duæ requiruntur conditiones.

In hac perfecta subalternatione observat Magn. Albert. hoc loco trēs esse conditiones, quę ex dictis colligūtur, & ad duas revocari possunt. Prima est, ut subjectū subalternatæ collocetur

1. Conditio.

cetur in recto sub subjecto subalternantis, ita ut hoc de illo in quid prædicetur, ut prædicatur numerus de numero sonoro. Defectu huius cōditionis Chirurgia non subalternatur Geometriæ, quātumvis ab ea principium aliquod mutuetur, quoniam corpus sanandū, nō continetur prædicto modo sub plano. Secunda ut differentia contrahens non pertineat per se ad illud genus, sed per accidens, hoc est, ne sit differentia per se essentialis: cuius defectu scientia de homine nō subalternatur scientiæ de animali: nec sit passio per se ab alio fluens, alioquin considerabitur à subalternante, ejusdē quippè scientiæ est subjecti, & propriæ illius passionis contemplatio: quod est in causa, ut scientia de numero pari nihil differat à scientia de numero. Ex eo autem, quod differentia addita sit alterius rationis, ut sonus respectu numeri, & visuale respectu lineæ, fit, ut per se tractetur ab alia scientia, quando specialem habet scibilitatem. Vnde rectè dixit Scotus in 3. quæst. prologi, scientiam subalternatam de aliquo ente per accidens supponere duas tractantes per se de partibus illius totius separatim. Diximus (quando specialem habet scibilitatem) quoniam si ex accidentaria differentia ad subjectum alicuius scientiæ accessu nova scibilitas non resultet, ut non resultat ex eo, quod lineæ addatur nigredo vel dulcedo, non potest nova scientia de illo conjuncto disceptare.

2. Cōditio.

Scotus.

Ex quo ulterius sequitur subalternatam esse mediam inter duas, à quarum altera habet partem subjecti, & principia, ab altera differentiam accidentariam cuius unione ad subjectum subalternantis oriuntur novæ passiones, quæ ad novam scientiam pertinent, v. c. Perspectiva media est inter Geometriam, à qua sumit lineam, principiaque demonstrandi, & Physiologiam, à qua accipit visuale.

Subalternata est media inter duas scientias.

Indicavimus hactenus, subjectum subalternantis se habere ut materiam in subjecto subalternatæ, & differentiam accidentariam ut formam: quo modo frequentius loquuntur autores, nō ignari à quibusdam opposito modo nominari, qui cum videant subalternatam magis unam esse cum ea à qua habet subjectū, quàm cum illa, à qua sortitur differentiam, & unire ac distinguere sit proprium formæ, appellant subjectum contractum, formam, differentiam verò materiam, sed dummodo cōcedat id, quod contrahitur, principem locum vendicare in subjecto subalternatæ, si demonstrandi ratio spectetur: (nam principia demonstrandi sumuntur à subalternante, cum qua convenit subalternata ratione partis subjecti: quæ contrahitur) si autem spectetur distinctio subalternatæ à subalternante, præcipuum locum habere id, quod contrahit: non est multum curandum, quo modo quis loquatur: nobis prior locutio videtur accommodatior, cum omne id quod habet rationem differentiæ, eo ipso vendicet rationem formæ. Licet in præsenti illa differentia aliquando re ipsa sit materia respectu subjecti sciētiæ subalternantis, ut videre est in numero sonoro: nam sonus est materia numeri, qui est subjectum subalternantis.

Subjectū subalternatę habet se ut formæ.

Illud propositæ doctrinæ obstare videtur, quod fecerimus objectum scientiæ subalternatæ compositū per accidēs: nam ex subjecto, & differentia contingente, nōn consurgit ens per se: at Aristoteles 6. Metaph. cap. 2. docet de ente per accidens neque definitionem esse neq; scientiam. Ratio idem suadet: nam passio demonstranda in scientia debet esse necessaria: enti verò per accidens nequit ulla passio necessario convenire, quoniam non potest esse major cōnexio passionis cum subjecto, quā partium subjecti inter se: supponit enim passio subjectum constitutum, cui conveniat: sed partes subjecti connectuntur contingenter, ut concedimus, ergo &c.

Objectio proponitur.

Arist.

Huic objectioni, si loquamur de re ipsa, absolutè negandum est, non posse esse scientiam de ente per accidens cōposito, ut negat Scotus loco citato: & D. Thomas opuscul. 42. cap. 13. nec Aristoteles eo loco agit de hoc ente per accidens, sed de causali, videlicet, de inventione thesauri ab ædificatore: de hoc enim non potest esse ulla certa cognitio: ratio falsum assumit, & male probat nō posse esse majorē connexionem passionis cum toto composito, quā partium cōpositi inter se, nam partes domus contingenter uniuntur, ex earum tamen unione, necessario oritur vis ad injurias temporis depellendas. Similiter demonstratio, vel quilibet disserendi modus, con coalesci necessariò ex suis partibus: illo tamen, cum primum constitutus est, demonstratur, ut passio necessaria vis aperiendi ignotum ex notioribus. Nec solum habemus exempla in subjectis artium, ubi ab omnibus conceduntur, sed in subjectis etiam scientiarum contemplatricium. Etenim forma & materia compositi naturalis corruptibilis, non conjungitur necessariò: proprietates autem illam unionem consequentes apprimè sunt necessariæ. Non erit igitur contra rationem scientiæ habere subjectum per accidens compositū, si de re ipsa cōtendamus. Verum, quia non raro dici solet à Philosophis scientiam non esse de ente per accidens, etiam hoc modo, ut videre est apud Cajetanum hic cap. 13 & Soncin. in sexto Meta physic. quæst 13 & alios dicendum est ens ita accidens compo-

Diluitur objectio Scientiam posse esse de composito per accidens.

Scotus.

D. Thom.

Explicantur autores negantes scientiam esse de ente per accidens.

compositum bifariam considerari posse: primò, spectando naturam utriusque partis compositi, & earum inter se conjunctionem: secundo suppositâ conjunctione, attendendo solum ad aliquam rationem per se, sub qua illud est scibile: non repugnat enim duo secundum se accidentaliter conjuncti, & in ordinem ad aliquam passionem, vel rationem formalem, sub qua considerantur à scientia, per se conjungi, verb. grat. parietes, & tectum per accidens uniuntur: ut verò efficiant certam figuram ad habitandum idoneam, sub qua ratione tractātur, ab architecto per se conjungūtur. Item est de linea visuali, de sono, & numero: quando ergo Philosophi negant scientiam esse posse de ente per accidens, intelligunt primo modo, ita ut tractet de illo ente, ut est per accidens, non verò secundo, quo modo potest dici unum per se.

ARTICVLVS II.

SVBALTERNATAM SCIRE quia, & subalternantem propter quid, ex parte principiorum.

Sensus quæstionis explicatur

IN subalternata, quemadmodum in cæteris scientiis, duo sunt habituum genera, alterū principiorum, alterum conclusionum, de utroque potest esse dubitatio, an sit scientia, Quia, an propter quid: & quanvis utriusque generis eadem videatur esse ratio: cum habitus conclusionis non possit habere aliam sciētiæ rationem, quam à principiis derivatam, non idem tamen est hac in re autorum judicium. Quare in hoc primo articulo quærimus de principiis, quæ constat, ut plurimum esse conclusiones in subalternante demonstratas, qua notitia teneantur: & est advertendum hujusmodi principia haberi posse, vel ab eo, qui simul tenet scientiam subalternantem, vel ab ignaro illius: atque in priori non est dubitatio, quin cognoscantur scientia propter quid, cum deducantur per veram demonstrationem ex principiis evidentibus, & indemonstrabilibus. Tota controversia est in eo, qui subalternantis est inscius.

Assertores prioris sententiæ. D. Thom. Caiet. Sylvest. Capreol. Hispal. Alb. Mag. Aegid.

Prima opinio est Divi Thomæ super Boetium, de Trinitat. quæstione secunda, articul. 2. ad 5. prima part quæst. 1. articul. 2. Cajetani ibidem Sylvestri in conflatu eiusdem primę partis, quæst. 1. articul. 11. Capreol & Hispal. in prologo sentent quæst. 1. Hi arbitrantur principia scientię subalternata sola fide humana teneri, quatenus subalternatus credit ea certa esse, & subalternante demonstrata: eadem est à simili sententia Magni Alberti in summa tractatu secundo, quæstion. 1. & Ægidii in secunda parte prologi articulo secundo. Cani de locis Theologicis libr. 12 cap. 2. dum asserunt nostram Theologiam esse veram scientiam subalternatem scientiæ beatorum, quanvis articuli fidei quos habet loco principiorum, fide divina cognoscantur. Huius sententiæ præcipuum fundamentum est ad evidentiam conclusionum satis esse, si prima principia à quibus illæ suapte natura dependent, sit secundū se in alio scientifico evidentia, quanvis proxima sint obscura: quoniam dependentia à proximis est per accidens: remotis autem per se, utpote in quibus est prima radix talium conclusionum. Capreol. loco citato adducit in confirmationem hoc exemplum. Multi hoc tempore sciunt conclusiones in Astrologia, quarum principia sola fide tenent: cuiusmodi est illud, cœlum crystallinum proprio motu circumagi spatio triginta sex millium annorum, quod ex sola antiquorum fide cognosci potest.

Canus.

Huius opinionis fundamentū.

In hac sententia illud imprimis displicet, quod non doceat, qua ratione scientia subalternata, sciat Quia: enim verò si illius conclusiones comparatæ ad eiusdem principia non habent evidentiam: collatæ vero cum principiis subalternantis sunt propter quid, neque secundum principia, neque secundum conclusiones scientia subalternata scit Quia. Deinde opinio ipsa est impossibilis: nam conclusio nō potest habere majorem evidentiam, quā principia, ex quibus deducitur, ut secundo capite cum Aristot. probatum est. Sed principia, ut docet, sunt inevidentia: ergo similes erunt cōclusiones, atque adeo non scientificæ: nam scientiæ omnis est evidentia. Quod respondent, illas conclusiones procedere per accidens ex principiis inevidentibus, & immediatis per se vero ex remotis, & evidentibus: & falsum est, & frivolum: falsum: quia artifex subalternatus assentitur suis conclusionibus præcise propter principia proxima, cum remota ignoret: ergo quoad illum per se pendet conclusio à principiis proximis: frivolum est, quia evidentia principii remoti, vel derivatur in conclusionem proximè vel remotè. Primum repugnat rationi principii remoti: quod enim immediatè influit in conclusionem, remotum non est: si detur secundum, fieri nequit, ut per medium communicetur aliquid, quod nullatenus in eo fit. Cum igitur principium proximum non participet evidentiam ex remoto, non poterit eam transmittere in conclusionem.

Confutatio huius sententiæ.

Confutatur respōsio.

Explicatur D. Th.

Divus Thomas, qui inter Autores impugnatæ sententiæ numeratus est, fortassis nō est loquutus de conclusionibus scientiæ subalternatæ, quoad scientificum subalternatum, sed

pro prima opin. adductus. D. Thom.

65'

secundum se, quo sensu verissimum est eas es-se propter quid: primo, & per se ob remota principia: secundo propter proxima: quantum-vis enim principia ab aliquo ignorentur, se-cundum se continent causam conclusionis, ad quam demonstrandam, utrum applicari pos-sint, in proximo articulo expendemus. Ad hunc sensum explicat Divum Thomam Caje-

Cajet. tanus prima part. quæst. 1. articul. 2. Cæteri au-tores sibi consulant: certè & eorum fundamen-tum nullum est, ut ex proximè dictis patet. Quare & negandum est conclusiones subalter-

Prioris sententiæ fundamē-tum dissol-vitur.

natas per accidens solum procedere ex proxi-mis principiis, etsi ita penderent, posse partici-pare evidentiam ex remotis stante proximo-rum obscuritate. Vnde sequitur nostram Theo-logiam veram scientiam non esse, quia imme-diatè deducitur ex articulis fidei obscurè co-gnitis. Ad confirmationem ex Capreolo dici-mus ex Gregorio mox citando implicare esse scientiam ex principiis sola fide creditis. Qua-re si illa principia Astrologiæ solum credantur, non parere veram scientiam.

Secunda sententia recentio-rum.

Secunda gravium recentiorum sententia est eas propositiones, in quibus sistit subalter-nans, & quas subalternata dicitur accipere pro principiis, demonstrari à priori ab eadem scientia subalternata: verbi gratia, hæc propo-sitio, quod prope est, efficit majorem angulum visualem, quæ demonstratur in Geometria; & dicitur accipi sine probatione in Perspectiva: non ita accipitur: sed probatur à priori per il-lud principium Euclidis 1. libr. Elem. propo-sitione 21. quando ab eadem basi protrahun-tur duæ lineæ, quo prius conjunguntur, eò ef-ficiunt majorem angulum. Favisse videtur huic sententiæ Aristoteles capite septimo, tex-tu vigesimo in fine, dum explicans, quæ scien-tia possit ostendere id, quod ad aliam pertinet, ait Musicum, & Perspectivum posse demon-strare, quod spectat ad Arithmeticam & Geo-metriam.

Impugna-tio supe-rioris sen-tentiæ.
Scotus.

Hæc opinio, ut nullum autorem habet ex antiquis, ita à nullo expressè, ab omnibus ta-citè impugnatur, quorum est ea vox, quam fu-mit Scotus in prologo, sub quæstione tertia in §. quæstion. laterali: subalternata incipit, ubi desinit subalternans, & verò si subalternata de-monstrat à priori conclusiones subalternantis, non video quo modo illi subjiciatur, ab eave distinguatur: vel enim principia, per quæ de-monstrat, sunt illi principia, vel mutuata à subalternante, hoc secundum dici non potest in eo, qui subalternantis est ignarus, de quo so-lo disputamus. Si dicatur primum, ergo nulla veritas cognoscitur à subalternante, quæ sub-alternatum lateat: nullaque erit inter eas sciē-tias distinctio, vel subordinatio. hæc enim non sumuntur, nisi ex diversis veritatibus cogno-scibilibus in objecto. Mitto in hac opinione subalternatum artificem nullo modo scire Quia, ex principiis enim propter quid cogni-tis deducuntur conclusiones, etiam propter quid, ut est satis manifestum. Ad locum Ari-stotelis respondetur: solum docuisse in subal-ternantibus, posse unam scientiam demonstra-re id, quod spectat ad aliam propter commu-nicationem subjecti: nec expressit utra earum possit demonstrare. quod est alterius: nec for-ma verborum id indicat, licet primo loco po-nantur subalternatæ, tanquam eæ, quæ demon-strare possunt: ponuntur enim eo modo, quia dixerat in scientiis, quæ ponuntur una sub a-lia, contingere, ut una demonstret, quod ad a-liam pertinet: & statim posuit exemplum ea-rum, quæ ponuntur sub aliis. Fuit ergo sensus Aristotelis veritates subalternatæ esse demon-strabiles à subalternante, quia continet illa-rum causas & principia.

Tertia sententia est hujusmodi principia co-gnosci cognitione Quia, certa, & evidenti, de qua in proxima quæstione dictum est, ibi enim ostendimus, non solum conclusiones per dis-cursum, sed aliquas propositiones immediatè cognosci notitia, Quia, certa, atque evidenti, ita Durandum in prima quæstione prologi ar-ticulo secundo. Greg. art. 4. ad primum argu-mentum D. Thom. Hervæus ibidem § secun-dus modus. Pro eadem sententia citari potest Scotus ad tertiam quæstionem prologi, in quæ-stione laterali, & alii Theologi, qui idcirco ne-gant Theologiam nostram esse scientiam sub-alternatam, quia ejus principia sunt inviden-tia. Ratio hujus sententiæ sumitur ex Aristote-le, qui in cap. 10. supponit in scientia subalter-nata fieri veras demonstrationes, & solum mo-dum, quo fiant, investigat. Cum igitur con-clusiones non possint esse notiores principiis: si illæ per demonstrationem sciuntur cognitio-ne, Quia, eodem modo cognoscenda sunt prin-cipia sine demonstratione. Neque in hoc est a-lia difficultas, quam quæ tractata est superiori quæstione in tertio articulo de modo, quo pro-positiones mediatæ cognosci possunt, ut neces-sariæ, non per medium.

Tertia sententia approba-tur.
Durand.
D. Thom.
Hervæus.

Ex tota hac doctrina facilè colligitur insti-tutum hujus articuli, nimirum principia sciē-tiæ subalternatæ scire Quia, ab ipsa subalter-nata: propter quid verò à subalternante, & con-sequenter veram esse hac ex parte proposition-nem Aristotelis: subalternatam scire Quia, & subalternantem propter quid. Dices quoad hanc cognitionem, nullo modo pendere sub-alternatum à subalternante. Etenim cognitio Quia, nullo modo pendet à cognitione propter quid ejusdē conclusionis: & quamvis nulla esset

Quæstio-nis reso-lutio.

Objectio.

Arith-

Arithmetica posset Musica sua principia cognoscere, & per ea conclusiones demonstrare.

Responsio. Durand. Ad hanc difficultatem respondet Durandus quæst.7.prologi numer.13.dependentiam subalternatæ à subalternante non esse ex parte ipsius scientiæ, sive scientiæ formaliter sumptæ: sed ex parte objecti., quam certum est esse in principiis subalternatæ, cum à parte rei sint demonstrabilia per principia subalternantis.

ARTICVLVS III.

QVOAD CONCLVSIONES, ETiam subalternatam scire Quia, & subalternantem propter quid.

Bifariam intelligi potest, subalternatã scire propter quid, & subalternatam Quia, penes conclusiones uno modo si eandem conclusionem quam subalternans demonstrat propter quid, subalternata demonstret Quia: altera si subalternans cognoscat solitariè, & non applicate causam ejus conclusionis, seu effectus, quẽ subalternata per sensum, & experientiam cognoscit. Hoc posito duabus conclusionibus res explicabitur.

1. Concl. Scotus. Non dicitur subalternata scire Quia, & subalternans propter quid, ex eo, quod demonstrent eandem conclusionem, altera Quia, altera propter quid. Hanc expressit Scotus in illa quæst.5.lateralis recipiunt omnes: probant hæ rationes, Primum Argum. pro conclusione. Prima si eadem conclusio demonstraretur, ab utraque scientia, magis pertineret ad subalternantem, siquidem ab illa perfectius cognosceretur, per causam nimirum propriam: quare frustra esset subalternata, si nullam omninò conclusionem haberet sibi propriam, quam subalternans melius, & perfectius non attingat. Quorsum enim instituatur nova scientia de conclusione alterius propria.

2. Argum. Secunda ex opposito sequeretur, omnem artificem subalternantem esse etiam subalternatũ, quod experientiæ repugnat: nec enim omnis

3. Argum. Geometra est perspectivus: nec omnis Arithmeticus Musicus. Tertia, omnes conclusiones alicujus scientiæ propriæ participant illius abstractionem, ut ratio, & inductio suadent, sed conclusio subalternatæ non habet eandem abstractionem cum scientia subalternante: ergo non pertinet per se primò ad illam. Probatur minor, quia Perspectiva ratione conditionis Physicæ, quam addit subjecto Geometriæ, est minus abstracta à materia sensibili quam illa: & universim diversarum scientiarum diversa sunt lumina.

Scientia quia & propter Antequam statuatur secunda conclusio, est sciendum ex Cajetan. hoc loco: scire Quia, & propter quid duobus modis accipi, Primò solitariè, quo pacto scire propter quid est cognoscere causam alicujus effectus: ita qui tenet naturam circuli, cognoscit propter quid vulnus circulare tardius sanetur, esto nunquã devulnere cogitaverit, ex natura enim circuli sequitur, ut vulnus circulare tardius curetur; Scire Quia, hoc modo est cognoscere ipsum effectũ per experientiam, & sensum: nam applicata aliqua demonstratione qua ratione Chirurgus novit circulare vulnus serius curari. Secundo modo scire propter quid, est, cognoscere effectum per causam propriam: & proximam applicatam in demonstratione propter quid. Scire autem Quia, est cognoscere effectum, seu conclusionem per demonstrationẽ ex effectu, vel causa remota: deinde est notandum causam remotam solitariè cognitam duplicem esse, alteram, ex qua non oritur effectus, nisi contrahatur per aliquas differentias: hujusmodi est animal respectu respirationis, illius enim caula non est, nisi contractum ad animal habens pulmones: alteram, ex qua non oritur effectus, nisi ponatur in certa materia: talis est natura circuli (respectu hujus passionis, tardius sanari) quem non causat secundum se sumpta, vel in materia lignea, vel ærea, sed in vulnere.

quid habent duplicem acceptionẽ. 1. Accept. Cajet. 2. Accept. Causam remotam esse duplicem.

Inter has causas hoc est discrimen: quod cognitio effectus non resolvitur necessario in causam remotam primo modo, qui enim investigat causam respirationis: cum primum incurrit in animal habens pulmones, non progreditur ulterius, quamobrem diximus supra hujusmodi causam non inservire ad demonstrationes Quia affirmativas. At vero in causam remotam secundo modo, oportet omninò fiat ultima resolutio effectus si cognoscendus est propter quid, nescit enim propter quid vulnus circulare tardius sanetur, qui ignorat circuli partes magis distare inter se, quam reliquarum figurarum. Causa hujus discriminis saltem ex parte hæc colligi potest ex Dur. illa quæst. 7. prologi num. 14. causa remota quæ per contractionem causat, non habet secundũ se principium sufficiens illius effectus, vel alicujus, ex quo ille sequatur, sed hoc totum accipit per differentiam contrahentem. Causa verò determinata ad certam materiam secundum se & abstractè sumpta, habet omnes illos effectus, sub alia denominatione: vel certè, ut magis loquamur cum Durando, habet effectus ex quibus positis in certa materia per se sequatur ea, quæ à subalternata sciẽtia demõstratur. Exẽpl cauf. omnes partitiones numerorũ quæ positæ in vocibus efficiunt concentum, reperiuntur in numero secundum se. & omnes figuræ, anguli, & concursus linearum, qui in re visibili causant affectiones perspectivas: conveniunt

Scientia Quia non requirit resolutionem in causam remotam primo modo. Scientia propter quid exigit resolutionem in causam remotam 2. modo. Durand. Ratio hujus discriminis ex Durando.

niunt lineis secundum se, de quibus ait Geometria.

Objectio. Nec opponas: si effectus, quos investigant Perspectiva, & Arithmetica, per se nascerentur ex passionibus propriis subjectorum subalternantium, fore ut ab iisdem demonstrarentur, cum non minus pertineat ad aliquem artificem secunda, quam prima passio per se sui subjecti.

Responsio. Facile enim id refutatur dicendo, tunc secundas passiones pertinere ad scientiarum primarum, quando ex primis secundum se sumptis necessario enascuntur, in re autem, de qua disputamus, non ita habet: nam passiones Perspectivæ: verbi gratia, non oriuntur à lineis, nisi contingenter uniantur visuali: scientia autem non tractat ea, quæ conveniunt suo subjecto dependenter à conditione contingenti.

2. Conc. *Arist.* His præsuppositis est secunda conclusio. Iuxta mentẽ Aristotelis subalternans scit propter quid, & subalternatus quia: quoniam ille tenet causam solitarie: hic effectum per experientiam.

Probatur ex Arist. Probatur ex contextu Aristotelis, qui ita habet. Hic enim ipsum quidem esse ad eos pertinet scire, qui sensu utuntur; ipsum autẽ propter quid est ad Mathematicos ipsos: hi namque causarum demonstrationes habent, & persæpè nesciunt ipsum esse; quemadmodum ii, qui contemplantur ipsum universale, nonnulla singularium, quia non animadverterunt, sæpè nesciunt; quæ verò non egent alia explicatione, quam quæ in commentario adhibita est. Probatur deinde conclusio, quoad scire propter quid: nam supra ostendimus subalternantem non descendere ad demonstrandas

Probatur ratione. conclusiones subalternatæ; ergo non potest intelligi de scire propter quid applicatè. Præterea subalternans non considerat causam in certa materia, ex qua sola effectus proximè sequitur: ergo non potest scire applicate propter quid. De scire quia, non est negandum, dici etiam posse haberi à subalternata applicatè per effectum, vel remotam causam ut ex dictis colligitur: quanvis Aristot non videatur de eo loquutus.

Adversus concl. 1. argum. 2. arg. Adversum hanc conclusionem duo opponi possunt, scire per causam remotam, vel Aristotele autore, est scire Quia, ergo si subalternans solum scit causam remotam, scit quia, & non propter quid. Secundum conclusiones subalternatæ non demonstrantur propter quid à subalternante: ergo à subalternata, & consequenter hæc non cognoscit solum Quia. Consequẽtia est bona, quoniam eæ conclusiones sunt demonstrabiles à priori per causam, non ab alia scientia: ergo ab aliqua his duabus: non à subalternante, ut diximus, ergo à subalternata est. Et confirmatur, subjectum alternatæ habet propriam essentiam, & proprias passiones ab ea fluentes, ergo habebit sua principia: definitiones nimirum essentiales, quibus eas propter quid demonstret, quæ principia nullo modo ad subalternantem spectabunt.

Primum diluẽs concedendo, scire per causam remotam applicate, esse scire quia: negando verò scire eandem causam solitariè, esse scire quia: est enim propter quid illo modo, quo Aristoteles usus est, ut ex Cajetano advertimus. Dilutio 1. arg. *Arist.* Ad secundũ dices cum Cajetano hoc loco eas conclusiones esse demonstrabiles: non ab una scientia, sed à subalternata simul, & subalternante: altera enim quasi descendendo subpeditat principia: altera ascendendo proponit conclusionem scibilem: propter quam cognationem harum scientiarum, cum Arist. in c. 7. veruisset uti in una scientia principiis alterius: excipit scientias subalternatas, quas non est incommodum in demonstrãdo permisceri. Quocirca prædictæ demonstrationes non incongruè appellari possunt mixtæ. Dilutio 2.

Ad confirmationem ejusdem argumenti, & si multi dent manus; respondetur juxta doctrinam Durand. in loco proxime citato: passiones, quas demonstrat subalternata, non oriri immediatè ex ratione essentiali sui subjecti, prout distinguitur à subjecto subalternantis: sed ex aliqua passione subjecti subalternantis, adjuncta differentia accidentaria subalternatæ. Respon. sio ad confirmationem arg. Nec alio modo verum esse posset illud Scoti, & reliquorum, ubi definit subalternans, incipit subalternata; nulla enim scientia definit in principiis, sed in passionibus: merito ergo diximus passiones subalternatæ proximè nasci ex passionibus subalternantis, siquidem proxima principia, quibus demonstrantur sunt conclusiones continentes proprietates subalternantis. Exemplis erit res planior. Perspectiva demonstrat objectum propè situm majus videri, cujus proximum principium, non est essentia lineæ visualis: sed hæc passio lineæ demonstrata à Geometria, scilicet duas lineas procedentes ex eadem basi, eo efficere majorem angulum, quo propius conjunguntur: ex eo autem quod res videtur majori angulo apparet major. Similiter Musica demonstrat harmoniam oriri, non ex natura numeri, & soni, sed ex certa proportione numerorum in voce: quam proportionem prius ostendit Arithmetica in numeris absolutè. Legatur Durand eo num. 14.

* * * * *

SVMMA CAPITVM AB XI. VSQVE AD XXII.

1. Figura optima demonstrationũ forma.

N capite undecimo post explicatam superioribus capitibus materiam demonstrationis, docet quænam forma demonstrationi maximè conveniat, atque primam figuram esse ei præ cæteris aptam, & idoneam: quia in hac sola potest concludi propositio universalis affirmativa. Præterea in hac omnium enuntiationum genera ostendi queunt, videlicet universalis affirmativa, & universalis negativa: particularis affirmativa, & particularis negativa: esto non omnes hi modi perfectissimæ demonstrationi observiant. Deinde, quia fecit propositionum mediatarum mentionem, & in prima figura non sunt propositiones, non solum affirmativæ, sed etiam negativæ: docet inter negativas quasdam esse mediatas, quasdam immediatas. Negativam mediatam definit eam, cujus vel solum subjectum, vel solum prædicatum, sub aliquo superiori univoco continetur: vel sub diversis, aut eodem: exemplum primi, nullus homo est qualitas: secundi, nullus homo est bellua: negativam verò immediatam ait esse eam, cujus neutrum extremum sub aliquo superiori essentialiter, atque univocè collocatur, ut nulla substantia est qualitas.

Quæ sit propositionum negativa media.

In capite 12. & 13. tradita jam in reliqua hujus libri parte demonstrationis doctrina, agit de syllogismo pseudographo, qui demonstrativo, quoad effectum adversatur: siquidem ille errorem, & ignorationem parit, hic verò scientiam. Vnde obiter innuit divisionem ignorationis, in eam quæ dicitur puræ privationis, & privative opponitur scientiæ. Talis est privatio Geometriæ in homine rustico, & in eam, quæ pravæ affectionis vocatur, opponiturque scientiæ, positivè, & contrariè, qualis ignoratio reperitur in illo, qui sibi persuadet contrarium alicujus propositionis, verbi gratia Geometricæ, sive id faciat per simplicem assensum, sive argumentatione aliqua deceptus.

Ignoratio altera est puræ privationis, altera pravæ affectionis.

In capite 14. docet eum, qui abortu caret aliquo sensu, carere quoque scientia earum rerum quæ sub ejusmodi sensum cadunt: ut ab ortu cæcum, colorum scientia: à nativitate surdũ, scientia sonorum. Quod intelligẽ de scientia per inventionem parta. In cap. 15. 16. 17. probat, non dari progressum infinitum in demonstrationibus: sed deveniendum ad aliqua prima principia immediata, quorum jam nulla sit demonstratio.

In nullo prædicatorum genere, datur infinita progressio. Probatur

In capite 18. Probat imprimis dato infimo subjecto, non licere progredi in infinitum per essentialia prædicata: quia cum hæc debeant collocari in definitione, qua rei essentia explicatur: infinita verò nec colligi, nec percipi à nobis queant, sequeretur non posse tale subjectum essentialiter definiri. Deinde universim ostendit, in nullo prædicatorũ genere dari infinitam progressionem, sive in prædicatis essentialibus, ob rationẽ proximè adductam, sive in accidentariis, quod probat, quia cùm prædicamenta sint numero finita, & in unoquoque detur summum genus, & infimum individuum, prædicata inter media non possunt esse infinita. Secundò, quia prædicata propositionum, ex quibus demonstratio conficitur: sunt per se primo modo, vel secundo modo,

1. & in iis, qui sunt per se primo modo, non licet abire in infinitum, ut ostensum fuit nec item

2. in iis, quæ sunt per se secundo modo: quia sequeretur uni subjecto infinitas passiones inter se subordinatas convenire, atq; adeo non posse à nobis de iis scientiam haberi, siquidem infinitum facultatem intellectus creati excedit.

Quomodo mediatæ propositiones ad immediatas reducantur.

In capite 19. docet quo pacto mediatæ propositiones ad immediatas reduci possint: duoque ex dictis colligit. Primum, si aliquod prædicatum conveniat duobus subjectis, quorum neutrum de altero dicatur, non esse opus, ut eorum alicui competat per medium. Secundum, si inter extremà alicujus propositionis fuerit aliquod medium posse, eam propositionem per illud demonstrari.

In capite 20. 22. comparat inter se demonstrationes. Primo quidem universalem cum particulari: deinde affirmativam cum negativa. Tum ostensivam cum ea, quæ deducit ad impossibile, quas ostendit partim inter se convenire, partim differre.

EXPLANATIO CAPITIS XXIII.

DE CERTITVDINE, ET VNITATE SCIENTIARVM.

SVMMA CAPITIS.

HOc caput in tres partes distributum est: In prima confert scientias inter se quoad certitudinem, & prioritatem: atque eam scientiam esse alia certiorem, quæ non modo tractat

tractat quod est, sed etiam cur est: item quæ à materia sensibili magis abstrahit. Denique est de simpliciori subjecto. In secunda parte differit de unitate, docetq; eam scientiam esse unā, quæ in uno genere subjecto occupatur. In tertio confert scientias quoad diversitatem, & affirmat eas esse inter se diversas, quæ distinctis principiis utuntur.

COMMENTARIVS.

Tribus modis est una scientia certior alia.

1. Modo. c *Scientia autem*) Tradita superioribus capitibus demonstrationum inter se comparatione, accedit Aristoteles ad comparandas sciẽtias inter se, & cum aliis animi habitibus. Docet igitur tripliciter posse unam scientiam alia certiorem: atque adeo & priorẽ dici. Imprimis si non solum cognoscat quod res sit: sed etiam cur sit: id est, non veritatem duntaxat, sed & ejus causam.

2. Modo. b *Et ea quæ non est de subjecto.*) Secũdo modo certior est inquit Aristoteles ea scientia quæ non est de subjecto, id est, quæ non versatur circa materiam sensibilem, ut interpretatur *D. Thom. Alb. Mag. Ægid. Averr.* Divus Thomas, Albertus, Ægidius, & Averroes. Illa ergo scientia quæ est de rebus abstractis à materia sensibili, certior habetur, ac prior, quam ea, quæ agit de rebus in materiam sensibilem demersis, ut Arithmetica quæ disputat de numero, quam Musica, quæ de numero sonoro. Nam ut materia in rebus corporeis mutationum vicissitudini maximè est obnoxia, ita quæ cum illa conjunctionem habent mutabiliora existunt, quo verò ab eadem longius recedunt, eò minus sunt mutabilia. Sic verò Mathematicæ certiores sunt, quàm Physiologia, quæ materiam sensibilem pertractat, & Metaphysica, quam Mathematicæ, quia Mathematicæ, licet considerent res in materia sensibili existentes, ut lineam, & triangulum, non tamen eas, ut cum tali materia sunt conjunctæ perpendunt. Metaphysica verò quia contemplatur ea, quod non solum re, sed etiam consideratione abjuncta sunt à materia, tam Physiologiam, quam Mathematicas certitudine vincit. Quod intellige de Metaphysica in se spectata, ut ex vi ac natura sui subjecti: alioqui prout à nobis in hoc vitæ statu obtinetur, non enim obtinet gradum certitudinis, ut in procemio Physicorum ex *D. Thom.* D. Thom. opusc. 10. q ult. art. 1. & ex *Ptolom.* Ptolomæo in procemio magnæ compositionis, aliisque auctoribus, latè ostendimus.

3. Modo. c *Et item ea,*) Tertio modo certior dicitur ea scientia, quæ est ex paucioribus, id est, quæ agit de subjecto simpliciori, quod videlicet ad sui cognitionē pauciora requirit. Est autem hæc certior. & prior quam ea, quæ differit de subjecto magis composito, quod proinde ad sui notitiam plura exigit. Quod enim plura de unaquaque re investiganda, ac percipienda sunt, eo proclivius est, ac facilius in plures incidere errores, ob idque certior est Arithmetica, quam Geometria: nam unitas, ex cuius multiplicatione existit numerus, quem Arithmetica contemplatur, simplicior est puncto ex cujus ductu fit linea, quæ ad Geometriam pertinet. Nam punctum videlicet situm: atque adeo, & compositionem in continuo, unitas verò minimè. Appellat autem Aristoteles unitatem, & punctum substantias, id est naturas, seu formas quasdam, ut interpretatur *Albert.* Albertus, vel loquitur ex dogmate *Pythag.* Pythagoreorum, qui hæc à substantia, & essentia rerum in quibus insunt, non distinguebant.

CAP XXIII.

SCientia autem scientia exactior priorq; est ea, quæ eadem & ipsius esse, & propter quid est: sed non ea, quæ est ipsius esse sine ea, quæ est ipsius propter quid est. b *Et ea quæ nō est de subjectō, ut Arithmetica ipsa Musica,* c *item ea, quæ est ex in paucioribus, ea quæ est ex additione, ut Arithmetica ipsa Geometria. Ex additione aūt dico hoc pacto: unitas est substantia positione vacans: punctum vero cum positione substantia est. Hoc igitur ex additione esse dico,* d *una autem scientia est, quæ unius est generis: quæ componuntur ex primis & sunt partes, ut affectiones horum per se: diversæ vero scientiæ sunt, quarũ principia ex eisdem nō sunt, nec ex unius principiis principia alterius proficiscuntur. Hujus autem est signum, cum ad ea, quæ non demonstrantur est ventum, oportet enim ipsa eadem in genere esse, in quo sunt ea, quæ sunt demonstrata, est autem & hujus signum, cum ea, quæ demonstrantur per ipsa eodem in genere sunt, atq; propinqua.* g *Atq; fieri potest, ut plures ejusdem sint demonstrationes, non solum si ex eadem serie medium non cohærens accipiatur, nunc d, ut si inter a nunc c, nunc e, mediũ accipiatur: sed etiã si ex diversa sumatur. Sit n. a. mutatur c, movetur b, voluptate afficitur: verũ igitur dices, sic c, de b, & a de d, prædicaveris: qui nāq; voluptate afficitur, movetur, & qui movetur, mutatur. Rursum inter eosdem terminos medium d ponatur, in quo sit quietem consequitur: verũ igitur identidē dices, si a, de b, & b, de a, prædicaveris, qui namq; afficitur voluptate, is quietem consequitur, is mutatur. Quare per diversa media non ex eadem serie sumpta conficitur ratiocinatio: non tamen adeo diversa, ut neutrũ dicatur de altero: necesse est enim ambo cuipiam eidem inesse. Considerandum aūt est quot modis per cæteras quoq; figuras ejusdem ratiocinatio fieri potest.*

CAP.

2.cap.pars d *Vna autem scientia.*) Hæc est altera capitis pars, in qua de scientiarum unitate disputat. Docet verò eam dici scientiam unam quæ circa unum genus subjectum versatur: innuit que tres
1.Condit. conditiones, quæ in subjecto cuiusque scientiæ requiruntur. Prima est, ut sit aliqua ratione unum: secunda, ut constat ex primis, id est, ut pendeat ex certis quibusdam primis principiis complexis: quoad demonstrativam sui cognitionem, secundum quam videlicet passiones de eo demonstrantur. Quoad cognitionem verò definitam, si eam obtinere possit, pendeat ex principiis incomplexis: nimirum ex materia, & forma: vel genere & differentia, siquidem ex his coalescit
2. Condit. definitio. Addidimus, si eam obtinere possit, quia si propriè definitionem non vendicet, ut ens non dicetur propriè pendere ex principiis incomplexis. Secunda conditio est, ut contineat partes subjectas, quibus conveniant passiones, quæ per se secundo modo de ipso enuntientur, sicuti corpus naturale, quod considerat Physicus, habet sub se verbi gratia animantes, & plantas, harum conditionum ratio est: quia si quid de aliquo demonstrandum est, cum demonstratio sit quidam discursivus, oportet ut ex quibusdam ad alia progrediantur: illa autem ex quibus proficiscimur, sunt principia: ad quæ tendimus, sunt passiones. Quare in subjecto cujusque scientiæ certa principia, & passiones inveniuntur. Deinde cum omnis demonstratio sit de universalibus: consequens est, ut subjectum infra se partes cohibeat. Hunc locum paulò diversius interpretatur Philoponus, sed ea, quam attulimus, explicatio est ad mentem D. Thomæ, Alberti, Ægidii, & Averrois. Philop. D.Thom. Albert. Ægid. Averr.

3.cap.pars e *Diversa vero*) Hæc est tertia pars capitis, in qua Aristoteles agit de distinctione scientiarũ, Esset autem facilè huiusmodi distinctionem ex objectorum diversitate colligere, ut, quemadmodum dicta est scientia una, quæ unius est subjecti, ita dicantur diversæ, quæ diversorum sunt: consultius tamen judicavit eam tradere ex diversitate principiorum, ut simul doceret, quantopere scientiæ à principiis dependeant. Ait igitur eas scientias esse diversas, quæ ita sunt affectæ, ut ne utraque pendeat ex iisdem principiis: nec una ex principiis alterius, quomodo se habent Geometria, & Arithmetica: non autem scientia de æquilatero, & æquicruri: nec item de æquilatero, & triangulo. Etenim principia, tum æquilateris, tum æquicruris pendent ex principiis trianguli, cùm ejus naturam in se contineant.

Quæ scientiæ inter se distinguuntur.

f *Huius autem*) Distingui scientias ex diversitate principiorum indicio quodã ostendit. Namque in resolutione demonstrationum pervenitur ad prima principia indemonstrabilia, quæ oportet esse ejusdem generis cum iis, quæ demonstrantur: quemadmodum proxima, & demonstrabilia in eodem sunt genere. Itaque necesse est, tam subjecta, quam principia, per quæ passiones de subjecto ostenduntur ad idem genus pertinere, cum non liceat ab uno genere ad aliud transire, juxta ea quæ cap. 7 tradita sunt.

Scientiæ distinguũtur ex diversitate principiorum.

g *Atq; fieri potest.*) Quia docuit scientias ex principiis distingui, ne quis putet nullo pacto licere in una scientia eandẽ conclusionem per plura, sive media demonstrare: ut falsam hanc existimationem adimat, monet posse eandem conclusionem ostẽdi tum per media desumpta ex eadem serie non cohærentia, seu non immediatè collocata juxta utrumque extremum: tum etiam per media desumpta ex diversa serie, id est, non coordinata inter se. Exemplum primi est in hac conclusione: homo est substantia, quæ probari potest per animal vivens, & corpus quorum nullum immediatè juxta utrunque exemplum constituitur. Exemplum secundi ponit Aristoteles, sit, inquit, verbi gratia conclusio probanda: omne quod voluptate afficitur, mutatur: quæ potest ostendi per duo media non coordinata nimirum permoveri, & quietem acquirere. Per primum sic concluditur: omne quod movetur, mutatur: sed omne quod voluptate afficitur, movetur, ergo omne quod voluptate afficitur, mutatur. Per secundum hoc modo: omne quod quietem requirit, mutatur: omne quod voluptate afficitur, quietem acquirit: ergo omne quod voluptate afficitur, mutatur: Addit tamen Arist. hæc media, quanquam inter se non sint subordinata: non tamen adeo diversa esse debere, ut neutrum de altero dicatur. Enim verò, cum ambo eidem competere necesse sit: poterit in tertia figura alterum de altero collig. hoc pacto, Quicquid voluptate afficitur, movetur, quicquid voluptate afficitur, quietem acquirit: ergo quidquid quietem acquirit, movetur.

QUÆSTIO VNICA.

VTRUM SCIENTIA DESVMAT *specificam Vnitatem, & distinctionem ex objecto.*

ARTICVLVS I.

DE VNITATE, ET DISTINctione scientiæ totalis.

Quæ ad dilucidationem huius controversiæ requiruntur, magna ex parte tradita. Explicatur sensus articuli.

tradita sunt in proœmio Physicorũ. Quare intricatissimam quęstionem paucis expediemus. Atque omissa unitate, & distinctione artium
Arist.
practicarum, quam Aristoteles 1. Ethic. cap. 1. statuit ex unitate, & distinctione finium, ad quos ordinantur accipiendam esse. Quod ad contemplatiuas attinet: de quibus tantum in præsenti disseruit idem Aristoteles, aduertendum est, cum scientia possit sumi, vel pro totali quæ scilicet totum aliquod obiectum cõsiderat, ut Physica aut Metaphys. vel pro partiali. quæ videlicet determinatam partem totalis obiecti inspicit ut pro ea, quæ considerat materiam esse puram potentiam, aut ens esse unum, non quæri ab Aristotele hoc loco unitatem, & distinctionem partialis, sed totalis scientiæ: nos ad pleniorem doctrinam, de utroque loquemur: sed prius de totali.

Quoniam verò Aristoteles ad obiectum recurrit, asserens illam sciẽtiam esse unam cuius est unum genus subiectũ, illas esse plures, quarum sunt plura genera, ex alia verò parte videamus plures scientias specie distinctas circa idem obiectum versari, ut Physiologiam, & Mathematicam circa quantitatem: & plures res specie distinctas cadere sub eandem scientiam, ut entia omnia sub Metaphysicã. Est diligenter notandũ, obiectũ aliud esse materiale, aliud formale: materiale est res, de qua habetur scientia ut ens, Deus, corpus: formale dicitur a Caiet. 1. p. q. 1. artic. 3. ratio formalis obiecti, diuiditurq; in rationem formalem Quæ, & rationem formalem sub qua: prima est ipsa obiecti essentia. quæ à scientia directò consideratur: hoc sensu dicimus. ens, quatenus ens sub ratione entitatis esse obiectũ formale Metaph. & Deum, ut Deus est, Theologiæ. Secunda est scibilitas, sub qua obiectum terminat scientiã, ut abstractio à materia sensibili in rebus Mathematicis, reuelabile in rebus fidei. Eãdem doctrinam habet Ferrar. 2. contra gent. cap. 4. ubi videtur confundere primam rationem Quæ cum quadam tertia, cuius expresse meminit Soncinas 6. Metaphys. q. 2. & quã recentiores addunt duabus præcedẽtibus, & vocant rationem formalem per quam, estq; medium, cuius gratia intellectus assentitur conclusioni, Idcirco fortasse Ferrariens. non distinxit hanc rationem à prima, quia principium medium demonstrandi in qualibet scientia est essent alis definitio subiecti, ut docuit Aristot. in primo de anima, quæ ab ipsã à subiecto non differt. Verum hæc ratio non est uniuersalis, quia & in Physica, & in Mathematica demonstrãtur multa per media extrinseca. Meritò tamen prætermitti solet hæc ratio, per quam ab autoribus in inuestiganda distinctione, & unitate totalis scientiæ, quia in tota scientia

Obiectionis formale, & materiale diuisio.

Soncin.

Ferrar.

Cur 3. obiecti formalis ratio omittatur.

non est unum aliquod medium in esse rei, ut est in fide, quod postea explicabitur, sub aliqua ratione, quæ reducitur ad rationem formalem sub qua.

His ita explicatis est prima dubitatio, ex quo obiecto dixerit Aristoteles sumi unitatem specificam scientiarum: materiali nè, an formali? Prima sententia est accipi ex materiali. Primò, quoniam obiectum quod tribuit speciẽ scientiæ est illud, in quod tendit ipsa scientia, sed hæc non tendit in scibile, qua scibile, ergo non accipit speciem à formali obiecto. Major, & cõsequentia euidẽtes sunt. Minor imprimis asseritur ab Arist. 5. Metaph. cap. 15. ubi ex eo ostendit scientiã nõ referri ad scibile, ut scibile, nec visum ad visibile, quia sequeretur dari inanem repetitionem in explicatione scibilis, & scientiæ. dicetur enim scibile id, cuius est aliqua scientia, & rursum scientia dicetur eius, cuius est scientia. Ratione probatur, quia scientia non tendit nisi in id quod percipit: non percipit autem ipsam scibilitatem, sicut visus cõmuni confessione non percipit in colore visibilitatem, habent enim se ambæ eodem modo. Secundo scibile est denominatio sumpta ex scientia, ergo non potest esse causa specificatiua scientiæ: antecedens traditur ab Aristotele eodem loco: ait enim scibile esse relatum ad scientiam de genere eorum quæ dicuntur, eo quod alia dicuntur ad ipsa. Consequentia patet: nã denominatio supponit jam constitutam rem, a qua sumitur, ergo si scibile dicitur à sciẽtia, nequit per eam in sua specie constitui.

1. Sentẽtia

1. Argum.

2. Argum.

Arist.

Hujus sententiæ duplex est sensus: Primus, scientias distingui ex obiecto materiali & tot esse species scientię, quot sunt species rerum, quæ sciuntur. quo modo videtur asserta à D. Tho. 2. contra Gent. c. 4. ubi ita loquitur: secũdum diuersa rerum genera, diuersæ Philosophiæ partes inueniũtur. Idem indicat 4. Metaph. lect. 1. à Scoto in 3. quæst. prologi in principio, ubi ait tot esse scientias: quot rerum species, & rationem formalem obiecti esse unam rationem formalem obiecti: imò videtur tradita ab ipso Philosofopho 3. de anima ca 8. ubi scientiæ (inquit) distinguuntur quemadmodum & res, de quibus tractent, & 6 Metaph. c. 1. ait speciales sciẽtias agere de specialibus quiditatibus. Probatur hæc sententia ex doctrina Philosophi hoc loco: scientiæ differunt, quando habent diuersa principia, ut docuit Aristot. in hoc capite: sed in qualibet specifica scientia est diuersum principium: ergo diuersa scientia. Confirmatur hoc ex supra dictis in capite 2. docuimus enim medium esse causam formalem specificantem actum scientiæ, & cõsequenter habitũ, sed diuersa scientia semper est diuersum medium: tot igitur sunt scientiæ

Prior sensus huius opinionis & illius autores

D.Thom.

Scotus.

Arist.

Confirmatio.

ſpecie,quot rerum ſpecies. Et hanc opinionem
probat Soncinas in 6. Metaph. q. 8.quanvis nō
neget diſtinctionem genericam in ſcientiis de-
ſumi ex objecto formali.ſeu ratione ſub qua.

Poſterior ſenſus. Secundus ſenſus ejuſdem ſententiæ eſt quo-
rundam recentiorum aſſerentium, etſi nume-
rus ſcientiarum anguſtus ſit juxta commune
Philoſophorum placitum, rerum autem am-
pliſſimus, & multæ rerum ſpecies eb eadem
ſcientia conſiderentur, nihilominus ab ipſarū
rerum eſſentiis, & non à ſcibilitatibus prove-
nire ſcientiarum diſtinctionem,& unitatem ob
rationes aſſignatas, quod ſimiliter docent in
potentiis exēp.c.viſum habere ſuam ſpecificā
unitatē à colore,& lumine. Sed ut ab hoc po
ſtremo,in quo nulla eſt probabilitas,nulla Phi-
loſophandi ratio exordiamur: qua quæſo ra
tione id, in quo nulla eſt unitas, poteſt eam
præbere ſcientiæ? aut cur potius hæres, quam
aliæ conſiderantur ſimul ab hac ſcientia, ſi in-
ter eas non eſt major convenientia in aliqua u-
na ratione quam cum aliis? Deinde in potētiis,
in quibus eodem modo philoſophantur, cur
magis efficiunt unū viſum in ſpecie lumen, &
color quam lumen, & calor, ſi nulla eſt ratio
ſpec-fica,in qua lumen uniatur cū colore poti-
us,quam cum calore: nam ſecundum rationē
ſpecificam æquè differre ab utroque ſive ratio-
ne,ergo,imò contra omnium autorum ratio-
nem aſtruitur unitatem ſpecificam ſcientiæ,
vel potentiæ, ſumi ex obiectis materialibus.
ſimpliciter multis quatenus multa ſunt, cum
nec plures cauſæ effectivæ producere queant
unum effectum, quin uniantur ſub una actua-
li ratione cauſandi,hoc eſt,ſub una actione.

At nec primus ſenſus verus eſt de ſciētia to-
Primus ſē- ſus etiā improbatur. tali:quod primo à ſimili demonſtratur. Eadem
potētia etiā materialis, ut viſus, tactus: & per-
cipit diverſas rerum ſpecies,ut liquet, ergo nō
1. Ratio. erit hoc denegandum eidem ſcientiæ Secundo
2. Ratio. ab incōmodo, ſi cuiuslibet ſpeciei eſſe diverſa
ſcientia cum numerorum ſpecies ſint innume-
ræ, tot eſſent ſcientiæ Arithmeticæ, tot item
Geometriæ, tot Phyſiologiæ, tot Metaphyſicæ,
quot ſunt ſpecies quantitatis continuæ corpo-
ris naturalis,& Angelorum: quod inauditū eſt,
3 Ratio. Tertiò,ex oppoſito ſequeretur eadē de re ma-
teriali ſecūdum ſpeciem nō poſſe tractare duas
ſciētias, vel potentias: ſed eadem quantitas eſt
objectū materiale Phyſicæ,& Mathematicæ,i-
dem Deus Metaphyſicæ,Theologiæ, & ſciētiæ
beatorū Itē una qualitas ſpecie cognoſcitur à
viſu, ſenſu communi, phantaſia, & intellectu:
igitur falſum eſt ſciētias,& potētias ſpecificari
4. Ratio. ex eſſentia materialiū objectorū, Quartò,à pri
ori,diſtinctio ſcientiæ ſumitur ab eo quod ob-
jecto eſt ratio,cur ſub ſcientiam cadat, vel po-
tentiā: ſed hoc eſt ſcibilitas,ut ex dicendis pa-
tebit,non entitas rei materialis, ergo à ſcibili-
tate ſumenda eſt diſtinctio. Mitto hanc ſenten-
tiam aperte repugnare Ariſtoteli,ut ſtatim pa-
tebit. Nec D. Thom. in ea eſt ſententia,ut patet D. Thom.
ex hoc libro ad textum 43 & 1. p.q.1.art.1. & 1. &
1.2.q.52.& loco citato contra Gent. exponitur à
Ferrar. de diverſitate rerum ineſſe formalis ob-
jecti,nō rei materialis Quarto verò Metaphyſ.
ſolum indicat de diverſis ſpecieb. rerum poſſe
eſſe diverſas ſcientias: quod intelligendum eſt,
ſi habeant diverſas ſcibilitates. Eodem prorſus
modo interpretare Ariſtotelem citatum. Ad
rationem reſpondetur optimè in ea concludi
quamlibet concluſionem portialem circa unā
eſſentiam,diſtingui ſpecie ab altera concluſio-
nem circa aliā propter diverſa media: ſed non
probatur omnia illa principia,& media nō cō-
venire adhuc ſub quadā ratione formali ſuffi-
ciente ad efficiendam totalem ſcientiam unam
ſpecie: cuiuſmodi autem ſit hæc unitas totalis
ſcientiæ,in ſecundo articulo dicemus.

Ad agumenta verò, quibus oſtendebatur Scibile, &
ſcibilitas eſſe inepta ad ſpecificandas. & diſtin- cognoſci-
guendas ſcientias,ut reſpondeamus,eſt præno- bile bifariā
tandum, ſcibile & cognoſcibile bifariam ſu- ſumuntur
mi poſſe: uno modo, ut ſunt denominationes
extrinſecæ à potentia, & ſcientia: altero, ut di-
cunt intrinſecam capacitatem terminandi ſci-
entiam,& immutandi potentiam, quæ in ob-
jecto antecedit,& eſt ratio, cur à ſcientia,& po-
tentia percipiatur, ut docet Divus Thomas 1. D. Thom.
part. quęſt. 13. art. 7. ad 6. ait enim ſcibile ſecun-
dum rationem ſcibilis præexiſtere ſcièntię. Idē
Alenſis 1, part. quæ. 23. membr, 4. art 6, & verò
hæc duplex ratio nequit in ſubjecto nō diſtin-
gui, cum illud ſit cauſa ut minimum finalis,
propter quam eſt tam ſcientia quam potentia,
& terminus cognitionis,& quemadmodum ut
terminus eſt poſterius: ita ut cauſa neceſſario
eſt prius.

Quare ad primum argumētum diſtinguen- Sciētia ten-
da eſt minor propoſitio, ſcilicet ſcientiam non dit in ratio
tendere in rationem formalem ſub qua: licet nem for-
enim non tendat ut in objectum quod: tendit malem nō
tamen,ut in objectum quo,id eſt ſine quo, ne- ut in obje-
que tenderet in materiale, nec ab eo diſtingue- ctū quod
retur,& in hunc ſenſum accipienda eſt Philo ſed quo.
ſophi autoritas cum videtur negare ſcientiam
tendere in ſcibile, qua ſcibile Iam verò illa re-
petitio ſolum daretur, ſi nos opinaremur ſci-
entiam referri ad ſcibile, ut eſt denominatio
poſterior ſcientia. Ad rationnm, qua probatur
eadem minor, negandum eſt, rationem ſub
qua diſtinctivam ſcientiæ totalis, vel poten-
tiæ percipiendam eſſe, cum idem diſtinctio-
nis modus reperiatur in actionibus appeti-
tus, ubi clarum eſt canones diſtinguendi non
percipi à potentia. Ad ſecundum dicendum
eſt

Capacitas in subjecto ut res sciatur, est prior ipsa scientia.

Scot.

est totum procedere de scibili, ut est denominatio à scientia, de quo proinde verū est, quod Philosophus ait, ut etiam concedit Scotus in 3. dist. 27. unic §. 2. & in d. 3 q 3 §. Ad rationes nos verò loquimur de aptitudine, seu capacitate, ut res sciatur, quam ostendimus esse priorem.

SECTIO ARTICVLI.

DECISIO PRAECIPVAE DVBItationis.

Primaria ratio formalis sub qua, est essentia objecti.

Arist.
Scot.
D.Thom.

CVM definitum sit, specificam unitatem totalium scientiarum accipiendam esse non ex objecto materiali, sed a ratione formali, sub qua oportet explicentur duo, alterum, quæ sit hujusmodi ratio una in specie: alterum, à quo proveniat. Atque ut ab hoc secundo incipiamus: certum est primariā radicem, illius conditionis, seu scibilitatis esse rationem quæ: id est essentiā objecti, quoniam capacitas, & non repugnantia rei ad aliquem actum maxime provenit ex illius natura: unde Philosophus in secūdo de anima cap. de visu, appellat visibilitatem proprietatem coloris: & similis ferè ratio est de scibilitate: & ita docet Scotus in 3 d. 17. q. unic. §. 2. colligiturque ex D. Thom. opusc. 70. q. 5. arti. 2. & 3. in quo sensu verum esse potest, quod docuit Soncinnas suprà. Verum non sufficere solam essentiam subjecti ad constituendam adæquatè rationē, sub qua ex eo ostenditur, quia essentia subjecti secundum se est indifferens ad terminandam hanc, vel illam scientiam, ut jam diximus, & fatetur D Thomas opusc. citato.

D.Thom.

Satis est diversum lumen ad specificādas scientias de iisdem quoque veritatibus.

Quare nonnulli existimant hanc unitatem rationis objecti nasci ex depedentia, quam oēs conclusiones alicujus scientiæ habent vel inter se, vel cum ratione Quæ Nam cū totus scientiæ labor incumbat in cognitionē subjecti, omnia, quæ cognoscit, ad illud reducit aut mediatè aut immediatè, tanquam ad primum fontem à quo omnia originē habent. Hæc opinio in multis peccat: inprimis, quia non est universalis, nā ut ipsimet fatentur, & vera Theologia docet, satis est diversum lumen, ut scientiæ de iisdem veritatibus sint specie distinctæ. nam sciētia per se infusa in Christo Domino erat diversa ab

Metaphysica scientia beata & Theologia distinguuntur ex diverso lumine.

infusa per accidens, solum ob diversa lumina, cum veritates materiales per utramq; cognitæ essent eædem, & eadē inter se, & à subjecto dependentiā haberent. Item Deus ut cognoscibilis lumine naturali, terminat, specificat ac distinguit Metaphys. ut cognoscibilis lumine gloriæ, scientiam beatam: ut cognoscibilis per lumen revelationis obscurum, Theologiam.

Deinde, dependentia non convenit omnibus contentis sub subjecto scientiæ: non convenit enim ipsi objecto materiali, sed rationi Quæ ut patet: Demum dependentia diversarum conclusionū inter se non habet unam rationem specificam: tam variæ enim sunt depēdentiæ, & tam intrinsece diversæ, quam ipsæ conclusiones materiales: præsertim cum ratio Quæ in plerisque non sit una specie, sed vel genere, vel analogia: in quibus eventis cōclusiones non habent omnes connexionē mediatam, vel immediatam cum aliqua ratione absolutè una. Quare non sufficiet ea dependentia ad efficiendam scientiam simpliciter unam. Quanvis ergo dici possit hunc respectum omnium conclusionum ad rationem Quæ, causare aliquam unitatem in scientia, non videtur tamen sufficere ad specificam, quam quærimus, nec ad scientiam ab aliis distinguendam: in quo videntur erraffe hi Autores, quoniam etsi respectu omnium conclusionum ad subjectum principale causet aliquam unitatem in scientia, non sufficit per se ad causandam distinctionem ab aliis, ut ostensum est in scientiis Christi, & in Deo respectu Metaphysicæ, Theologiæ, & scientiæ beatæ.

Dependentia omnium conclusionum ad rationem quæ non sufficit ad unitatem scientiæ specificā.

Vnitas vel distinctio scibilitatum, sumenda ex variis abstractionibus à materia.

Plato.
Arist.
D.Thom.
Cajet.
Themist.

Decretum ergo communibus Philosophorum suffragiis est, scibilitates ad scientiarū unitatem, & distinctionem requisitas, ex variis abstractionibus à materia sumendas esse: ita docuit Plato ut patet ex Alcinoo de ejus doctrina cap 7. Arist. 6. Metaph. c. 1. & lib. 12. c. 6. primo de Anima cap. primo, & hoc capit. cum distinguit Arithmeticam à Geometria ex eo, quod abstrahit à quantitate continua. Idem docet hoc loco D Thom. opusc. 10. q. 5. art. 1. de virtutibus q. 2. art. 4. & 1. 2. q. 45. art. 1. Cajetanus hic, & reliqui Thomistæ, ac recentiores universim. Cur autem hanc communem rationem discriminandi scientias inierunt Philosophi: optimam congruentiam reddit D. Thomas in opuscul. citato, quoniam objectum scientiæ, ut patet ex cap. 7. hujus libri, debet esse necessarium, ac perpetuum, materia verò ut omnis mutationis est parens, ita corruptionis, & contingentiæ, quare omnis scientia debet vendicare aliquam abstractionem sui subjecti à materia.

Duplex materia: altera sensibilis, intelligibilis altera.

Sed, ut abstractionum numerus innotescat, sciendum est materiam esse duplicē, nimirum sensibilem, & intelligibilem: sensibilis est materia prima altera pars compositi naturalis, nó nude sumpta, sed ut est affecta accidentibus sensibilibus: materia intelligibilis est quātitas continua, quæ ideo materia appellatur, quia ut per materiam sensibilem insunt accidentia in toto, ita per quantitatem insunt in materia sensibili: intelligibilis autem appellatur ad distinctionem sensibilis, & quia per se ab intellectu tantū percipitur, licet simul cum aliis

qualitatibus etiam cadat sub sensum. Porrò abstractio à materia sensibili triplex est: prima à materia singulari tantum; secunda à materia sensibili etiam communi, non re: sed ratione. Tertia abstractio ab omni materia, re, & ratione. Prima convenit entibus naturalibus, quæ etiam in communi componuntur ex materia, & constituit Physiologiam, secunda convenit rebus mathematicis, quæ licet insint in materia sensibili, absque illa tamen considerantur, & efficit disciplinas Mathematicas. Tertia denique competit Deo, reliquisque substantiis à materia abjunctis, circa quas versatur Metaphysica. Ita fit ut contemplativa Philosophia in tria membra dividatur, in Physiologiam, Mathematicam & Metaphysicam.

Abstractio à materia re, & ratione, est species infima.

Superest tamen gravis dubitatio, an prædictæ abstractiones sint species infimæ, an subalternæ: quam breviter componemus, quia tangitur in procemio Physicorum. Igitur extra controversiam est (si quorundam recentioru contentionem negligas) abstractionem à materia, re, & ratione esse speciē infimam, & consequenter Metaphysicam, quæ ab illa causatur. Ratio est, quia in ea res, quæ participant hanc abstractionem, non cernitur major varietas, quam secundum magis, & minus, quæ non variat speciem.

Abstractio à materia ratione, & non re est genus quod duas sub se habet species.

Est item certum, abstractionem ratione, & non re, quæ Mathematicam constituit, esse genus, dividique in duas species, quarum prima abstrahit à materia sensibili, & pertinet ad Geometriam: secunda etiam à materia intelligibili, & spectat ad Arithmeticam, quæ numerorum proprietates considerat absque ullo respectu ad quantitatem continuam. Est verò hoc discrimen essentiale, quia materiæ, à quibus hæ scientiæ abstrahunt, sunt insigniter diversæ. Quæ diximus, intelligenda sunt de puris Mathematicis: nam sunt aliæ, quas mixtas vocant, eo quod partim naturales sint, partim Mathematicæ: cujusmodi sunt Perspectiva, & Musica, quarum objectum ex parte abstrahit à materia, ex parte illi immergitur, verbi gratia, numerus sonorus, quoad numerum præscindit ab omni materia, quoad sonum est in materia sensibili. Idem in cæteris explicare facile est.

Mathematicæ mixtæ partim abstrahūt à materia, partim illi immerguntur.

Major contentio est de abstractione à materia singulari, per quam specificatur Physiologia. Nam Cajetan. hic cap. 22. Soncin. 6. Metaphysic. quæst. 8. Dominicus de Flandria hoc libr. quæst 4. artic. 3. existimant esse unam genere, distribuique in varias species abstractionum, ex quibus consurgant variæ species Physiologiæ. Probare possunt suam sententiam hoc modo: Abstractiones à materia censentur specie diversæ, quando una est major seu purior alia: sed inter abstractiones entis mobilis aliæ sunt majores aliis, nam pars de anima minus materialis est, quam partes cæterorum inanimatorum: item orbes cœlestes magis abstrahunt à motu materiæ ob sui incorruptionem, quam alia corpora. Rursus ens mobile in communi minus concernit materiam, quam ens mobile ad formam substantialem: de quo agunt libri de generatione, variæ igitur sunt abstractiones, & consequenter Physiologiæ species. Major propositio patet ex Mathematicis: nam abstractio numeri, quia est purior, differt specie ab abstractione quantitatis continuæ.

Cajet. Soncin. Fland.

Prima opinio de abstractione a materia singulari.

Verior nihilominus est opposita sententia, quam supponunt ferè omnes interpretes Aristotelis in 6. Metaphys. ubi sic explicant illam trimembrem divisionem, ut sub Mathematica quidem duas agnoscant species: sub Metaphysica verò, ac Physiologia nullas, & facilè suadetur unica abstractio totius entis mobilis: nam omnes illius partes, quantumcunque sumantur abstractæ, includunt in suo conceptu materiam sensibilem, cum essentialiter contineantur sub corpore, in quo essentialiter continetur. Quod autē aliquæ partes ratione formæ sint minus materiales, vel mutabiles, est discrimen accidentarium. Vnde ad rationem alterius partis concedendum est inter partes entis naturalis aliquas esse immateriales, eo modo quo ibi explicatur. Negandum tamen, quod in majori assumitur, ad illiusque probationem dicendum, in Mathematicis non esse discrimen secundum magis, & minus solum, sed penes diversas materias, ut proximè diximus, quoniam Geometria nullo modo abstrahit à materia intelligibili, a qua tamen abstrahit Arithmetica.

Secunda & vera sententia nullas sub Physiologia constituit species. Probatur. *Arist.*

Quod inter partes entis naturalis aliquæ sint immateriales, est accidentariū discrimē.

Vltimo loco est advertendum traditam hactenus distinctionem penes abstractiones non esse primam, & quasi genericam, quæ inter scientias cadit: hæc enim sumitur ex parte luminum, diverso namq; modo res est cognoscibilis lumine naturali intellectus, diverso lumine super naturali. Vnde prima scientiarum distinctio est in eam, quæ habetur ex lumine supernaturali, & eam quæ lumine natura[li] cōparatur. [P]rima rursum secatur in duas, alia, qua res cognoscitur lumine supernaturali claro, & est Theologia beatorum, alia qua cognoscitur sub lumine supernaturali obscuro, & spectat ad viatorum Theologiam. Quæ comparatur sub lumine naturali, dividitur prædicto modo penes abstractiones. Hæc distinctio luminum est, quam Aristoteles significavit, cum in fine capitis dixit, scientias distingui per principia licet ille angustius loquutus sit: etenim principia sunt quædam lumina adventitia nativo lumini intellectus, quibus illustrantur conclusio

Prima scientiarum distinctio unde desumenda. *Arist.*

Principiorum lumē est formalis ratio assentiendi conclusionibus.

clusiones, aptæque redduntur, ut ab intellectu percipiantur, ut colores lumine corporeo: & quemadmodum lumen dicitur ratio formalis videndi colores, & se habet ex parte ipsorum colorum; ita hoc principiorum lumen est formalis ratio assentiendi cōclusionibus, ut suprà diximus, & hinc est, ut quamvis lumen nativum intellectus in omnibus hominibus idem sit: nihilominus tanta in eis scientiarum diversitas reperiatur, nimirū, quia earum distinctio, non ex nativo lumine, quod solum effectivè ad eas concurrit, sed ex ascititio, quod concurrit ut ratio formalis objectiva, desumatur. Summa totius hujus articuli est, totales scientias habere unitatem, & distinctionem genericam ex variis luminibus, ex quibus resultant distinctæ scibilitates in objecto: specificam verò ex abstractionibus à materia.

ARTICVLVS II.

VNITATEM TOTALIS SCIENTIA non esse simplicis qualitatis, sed ordinis.

Quæstionis explicatio.

DEmonstrato principio unitatis, ac distinctionis specificæ totalis scientiæ, videndū est quanta sit ea unitas, an videlicet una scientia, verbi gratia Physiologia sit unus habitus inclinans ad omnes illius cōclusiones, quemadmodum fides divina unica, & indivisibilis inclinat ad credenda omnia, quæ sub fidē cadunt, an sit multitudo habituum, qui ex ordine ad unum subjectū dicantur una scientia, quemadmodū multi homines sub uno duce vocantur unus exercitus? loquimur de solo habituali scientia, & quia actualē coalescere ex multis actibus facilè concedunt omnes & quia proximo articulo id à nobis explicabitur, præterquam quod in secundo libro de Anima aliquo modo declaratum sit. Nomine verò habitus non intelligimus species simplicium terminorū, ut vult Capreol. in 3. q. prologi, nec totius enunciabilis complexi, ut existimat Socin. 6. Metaph. 9. de quibus dicetur in 6 Metaph. sed qualitatem relictam ex actu, facilitantē intellectū ad similes actus iterandos.

Quid in hac quæst. nomine habitus intelligatur.

Capreol.

Son. in.

1. Opinio circa unitatem scientiæ totalis.

D. Thom.

Prima opinio est D. Thomæ 1. 2. quæst. 54. art. 4. scientiam esse simplicem habitum, quem D. Thom. ad 3. ait totum quoad entitatem acquiri per actum unius conclusionis, sed manere imperfectum, & per aliam demonstrationē, & actum scientiæ alterius conclusionis, non producit novum habitum, sed præjacentem perfici, extendique ad illam conclusionem, & sic deinceps. Supponit nimirum D. Thom. quod advertit Socin. q. citata, habitum habere duplicem perfectionem, alteram intensivam, alteram extensivam, ut habent plerique corporeæ qualitates, v. g. calor, qui perficitur intensivè, quando acquirit plures gradus in eadem parte subjecti, extensivè, quando ad plures subjecti partes dilatatur: similiter habitus acquirit perfectionem intensivam per actus intensiores circa eandem conclusionem, circa quam erat ille, à quo primo genitus est: extensivam verò per actus circa alias conclusiones.

Cajet. *Ferrar.* *Fland.* *Thomist.* *Gandan.*

Eandem sententiam sequuntur Cajetanus eo loco Ferrar. primo contra Gent. cap. 56. Dominicus de Flandria li. 6. Metaph. q. 7. art. 3. & recentiores Thomistæ, ante illos Henric. de Gand quodlib. 9. q. 4. Probatur primo argumēto D. Thomæ loco citato. Scientia accipit unitatem ab objecto formali, quemadmodum potentia: sed potentia, esto versetur circa multa

Argumēta pro hac parte.

objecta materialia, ab objecto formali habet 1.
tantam unitatem, ut sit unica, & simplex: ergo idem erit dicendum de habitu. Et confirmatur proportio, quia omnis perfectio debet esse proportionata suo perfectibili, ergo cum potentia sit perfectibile habitus, & sit una simplex qualitas, habitus quoque simplex erit.

Secundo, virtus moralis est simplex habitus 2.
in voluntate, ergo & scientia in intellectu. Consequentia est bona ex paritate rationis, quæ cernitur in hoc, ut quemadmodum virtus respicit unum motivum, verbi grat. temperantia medium inter delectationes; ita scientia unam rationē, sub qua antecedens est certum, tot alioquin admitteremus temperantias, quot sunt
res, à quibus abstinendum est. Tertio, in intel- 3.
lectu fides divina, & Theologia sunt simplices habitus, cum respiciant unicam rationem assentiendi, autoritatem scilicet divinam. Quare ergo scientiæ humanæ, hoc non habeant? num quia nostris actibus acquiruntur, & non infunduntur à Deo? at hoc nec verum est de Theologia, nec vim habet in fide: nam Physiologia infusa Adamo erat ejusdem rationis cum no-
stra; ergo infusio nihil immutat. Quarto, si re- 4.
pugnaret esse unum habitum simplicem, esset quoniam duæ rationes formales duarum conclusionum, quæ sciuntur per diversa media, non possunt conjungi in una ad terminandum unicum habitum: at hoc nihil repugnare ex eo demonstratur, quia duo media, alterum de fide, alterum scientificum, quæ alioquin productura erant duos actus, & habitus specie distinctos, coeunt in unam rationem formalem unius actus, & fortasse habitus, ut supra concessimus.

Quinto. Si unius scientiæ essent plures habi- 5.
tus realiter diversi, possent manere alii absque aliis. hæc enim conditio eorum, quæ realiter differunt) Sed habitus secundæ conclusionis non potest manere sine habitu primæ, quem-

admo-

admodum nec demonstratio posterioris sine demonstratione prioris, ergo nihil differunt. Quo argumento similiter probatur habitus conclusionum nō esse diversos ab habitu principiorum, quia sine illo esse non possunt. Quam sententiam docuisse videtur Aristot. 6. Ethic. cap. 7. cum dixit sapientiam esse scientiam, & intellectum simul eorum, quæ honorabilissima sunt

Arist.

Secunda & vera sententia.

Scot. *Nominal.* *Marcil.* *Greg.* *Gabr.* *Tolet.* *Fonsec.* *Soar.*

Oppositam scientiam asserentem scientiam totalem non esse simplicem qualitatem, sed aggregationem multorum habituum efficientium unam scientiam per ordinem ad unam abstractionem defendit Scotus lib. 6. Metaph. q . Nominales in prologo sententiarum. Marcilius quæst. 2. Gregor. q. 3. Gabri. q. 8. & recentiores cōmuniter, Toletus quæst. 3. proœmiali, Fonseca lib. 5. Metaph ca. 7. q. 5. sect. 2. Soarin Metaph. dispu. 44. sect. 11. per totum, expressè numer. 61. Ad illius probationem necessaria essent multa, quæ hunc locum superant. Pro loco hæc præmittantur: habitum tendere in objectum sub eadem ratione formali, qua tendit actus, servata distinctione tendentiæ habitualis, & actualis, quæ semper est specifica: actus verò scientificos, cum sint judicativi, semper ferri in objectum, propter aliquod motivum, rationemvè assentiendi. Vnde fit, ut præcipua causa distinguendi actus, ut proximo articulo dicemus. sit hæc ratio, quæ consequenter erit causa distinctionis habituum, siquidem per eandem rationalem formalem tendunt in objecta.

Habitus tendit in objectum sub eadē ratione formali, qua actus.

Deinde habitum, qui antea non inclinabat ad unam conclusionem, non posse ad illam denuò extendi, nisi per aliquam additionem realem pertinentem ad essentiam illius. Vtraque pars hujus præsuppositi est evidens: nam tendentia habitus in objectum est realis: ergo si de novo incipit, esse in habitu, per aliquam realem mutationem esse debet: præsertim cum habitus per illam accipiat vim producendi novos actus, quos antea producere non poterat. Præterea est respectus transcendentalis, ad objectum: hujusmodi verò respectus essentialis est habitus, ut constat.

Habitus non potest extendi ad novam conclusionē nisi per aliquam realem sui mutationem.

His positis probatur primo hæc sententia: assensus diversarum conclusionum scientiæ totalis habent objecta formalia specie diversa, ergo & habitus: sed tam actus quam habitus distinguuntur per objecta formalia, ergo habitus diversarum conclusionum sunt specie diversi. Prima consequentia, & Minor valent ex animadversione proximè facta: ultima consequentia videtur evidens, nisi quis dicat eas rationes formales uniri in unā respectu habitus: quod facile refellitur. Primò, quia non possunt uniri, nisi in ratione sub qua, seu abstractione totius scientiæ, sed nos ostendimus, præcipuam rationem formalē habitus judicativi esse motivam, quæ in his est diversa. Præterea quando duæ rationes formales conveniunt in unam respectu alicujus actus, vel habitus, ut quando medium de fide, & scientificum ad unum actum mixtum concurrunt: tota illa ratio primò, & formaliter attingitur ab actu & habitu: rationes verò partiales sub illa contentæ secundariò, & materialiter: at habitus scientiæ, ut adversarii fatentur, primo tendit in objectum formale unius conclusionis, per cujus actum acquisitus est: & deinde extenditur ad aliud per secundum actum, ergo signum est, eas rationes non esse conjunctas, in una aliqua tertia ratione formali

Probatur sent. Scot. 1. Arg.

Cum duæ rationes formales in unam conveniunt, tota illa formaliter attingitur ab actu, & habitu.

2. Dicent tunc conjungi, quando habitus per secundum actum extenditur, sed hoc est difficilius, & ex secunda animadversione confutatur: sitque secundum argumentū. Idem num. habitus non potest extendi ad secundam conclusionem, nisi recipiat aliquid reale in se, sed id, quod recipit, non potest esse entitas diversæ speciei, sed aliquis gradus intensionis intra eandem speciem: ergo nequit ad secundam conclusionem extendi. Major ex dictis patet. Minor probatur, quia duæ entitates diversarum specierum, ut efficiant unum eas per se, debent se habere ut actus, & potentia, sed illæ duæ entitates sunt disparatæ: pono enim esse circa duas conclusiones, non subordinatas, (quanvis nec circa subordinatas oppositum est verisimile) sola igitur manet unio intensiva, quæ una convenire potest qualitatibus habentibus subjectum in extensum: at hæc, cum fiat per gradus ejusdem rationis cum præcedentibus, non potest reddere habitum propensum ad alias conclusiones.

Idem nū. habitus non potest extendi ad secundam conclusionē, nisi recipiat aliquid reale in se.

3. Tertio, si tota scientia esset unus habitus inclinans primò in objectum formale, sub quo continerentur omnes conclusiones, posset producere actum adæquatum complectentem totum illud subjectū, quod intelligi nequit, nedum fieri. Nam quis actus Physiologiæ erit circa totum ens mobile? quid de illo affirmabit, quod omnes passiones, & veritates illius scientiæ contineat? Nec opponant, potentiam quoque non elicere actum adæquatum circa omnia sua objecta, & tamen esse unicā. Respondetur enim id esse falsum in intellectu, qui unico actu concipit totū suum objectum saltem confusè, licet potentiæ materiales ob sui limitationem non possint, nisi singulas objecti partes attingere. Quartò, error circa unam conclusionem contrariatur tantum scientiæ illius conclusionis, ergo si eadē est scientia reliquarum omniū, cōtrariabitur toti scientiæ, & quod consequens est, error unius conclusionis totam scien- 4.

scientiam destruet. Respondebunt destruere quoad illam partem extensivam, qua talem respicit conclusionem: sed jam ostendimus esse fictitias ejusmodi partes. Denique intelligibile nō est quomodo una qualitas desumpta ex rebus ipsis, & commensurata actibus se extendat ad tot res tamque diversas.

Satisfit ar. adversæ partis. Ad primum argumentum, quod molestius est, quam efficacius, respondetur potentiā specificari immediatè à ratione sub qua, habitus verò ratione per quā: eò quod illa nō est judicativa, ut sunt habitus, cum ergo ratio sub qua potentiæ sit unica: rationes verò per quas scientiæ plures, potentia est unica, habitus autem permulti. Præterea potentia non fit ex actibus, ut habitus, & ideo non oportet illis commensurari, ut commensuratur habitus, qui hac ipsa de causa, si est unus simplex, nec fieri potest ab uno actu circa omnes veritatis scientiæ, ut ipsi fatentur, nec à pluribus, ut nos demonstravimus.

Ad 1. Denique si argumentum aliquid probat, cōcludit circa omnia objecta intellectus posse

Ad confir. dari unicum simplicem habitum. Ad confirmationem respondetur ad eam proportionem sufficere quod habitus sit actus primus, ut est potentia, non verò actus. Deinde facilè est cuilibet mille alias proportiones invenire.

Ad secundum. Ad secundum, & primam partem tertii ut respondeamus, est supponendum, quod suprà diximus de habitibus intellect⁹, habere scilicet motivum gratia cuius tendant in objectum, quadrare etiam in habitus voluntatis, sunt enim in hoc pares, quia ut intellectus tendit in objectum cōplexum propter aliquod verum, ita volūtas propter aliquod bonum, quod specificat eius actus, & habitus, ac proinde, quādo hoc motivum est unū specie, non possunt esse multi habitus, & quia tam in virtutibus moralibus, quam in fide infusa ratio tenendi est una, ideo habitus est simplex, verbi gratia, in temperantia est mediocritas inter delectationes, in fide divina autoritas, quæ eadem applicatur omnibus credendis.

Ad 3. Ad secundam partem tertii argumenti de Theologia, etsi apud illius professores sit non mediocris controversia, respondetur ex verissima sententia, assensus Theologicos esse in duplici differentia, quosdam ex premissis de fide, alios ex una de fide, & alia evidenti, & utrosq; ut primus esse diversos ab assensu fidei: quoniam hic habetur immediatè per revelationem absque ullo discursu; illi per discursum de rebus, quæ immediatè revelatæ non sunt. Assensus autem discursivus necessario differt à non discursivo, ut liquet ex doctrina principiorum, & conclusionum: & consequenter habitus ex eo relictus ab habitu relicto ex actu non discursivo. Deinde, omnes assensus Theologicos ex utraque de fide, quantumvis res materialis sit diversa, esse ejusdem speciei, & habitum ex illis relictum unicum. Ratio est, quia medium assentiendi est unica Dei revelatio. Eos autem, qui colliguntur ex una evidente, tot esse specie distinctos, quot sūt propositiones evidētes diversæ, quoniam variata una parte medii totum censetur esse diversum, ut in sequenti articulo magis patebit. Responsio in fine argumenti data benè impugnatur, quamobrem ea à nobis non redditur.

Ad quartum negandum est ideo scientiam non esse simplicem habitū, quia repugnet duas rationes formales uniri in unā comparationē ejusdem habitus, quando talis habitus inclinat ad unum actum, sub quo illæ duæ rationes cōtinentur, ut fit in exemplo quod in argumento adducitur: secus verò quando habitus inclināt ad diversos actus, circa illas rationes tanquam distinctas inter se, quo pacto se haberet habitus scientiæ, si esset unus, ut explicatum est. Præter ea, quia esto duæ rationes diversæ uniantur, nō est consequens, ut uniantur infinitæ propositiones, quæ sunt in tota aliqua scientia. Ad 4.

Quintū argumentum vix meretur responsionem, quæ enim consequentia est, hoc non potest esse sine illo, ergo ab ea non differt? Cum nec lumen sine sole, nec accidens sine subjecto esse queant, à quibus apertissime distinguuntur. Deinde quis cogit tantam dependentiam ponere in habitu secundæ conclusionis ab habitu primæ? fortassis quia sine illo operari nō potest? at hoc & falsum est, quia si detur mediū assentiendi, quanvis nullus sit habitus primæ, exibit in actum habitus secundæ conclusionis. Et, si verum esset, nihil colligeret. Quot nanq; sunt res ab aliis, sine quibus agere nequeūt, diversissimæ? Iam vero locus Aristotelis eū sensum neque illata vi admittit, cum in capite tertio præcedenti expresse distinguat, tanquam numero diversum in intellectu notitiam principiorum à scientia, & ostendat diversam utriusque generationē, & eo loco commendans sapientem, ait illum, & principia, & conclusiones tenere debere, id est, omnia, unde perfecta sapientia, hæc omnia est, id est continet. Ad 5. Ad locum Aristotelis

ARTICVLVS II.

DE VNITATE, AC DISTINctione scientia partialis.

QVid hac de re dicendum sit, ferè patet ex proxime dictis. Quare duabus cōclusionibus rem expediemus, Prima sit. Scietia partialis est una specie, quādo tota ratio motiva est una, & est diversa, quādo ratio motiva saltē ex parte differt. Probatur primo 1. Conclu.

primo utraque pars à principio superius indicato. Præcipua ratio formalis judicii est ratio, seu motivum judicandi, est enim illius causa formalis externa, sed singuli actus scientiæ suæ judicia, & rationes motivæ sunt illiusmodi rationes. ergo ex illis maximè petenda est natura talium actuum, & consequenter eorum inter se convenientia, vel diversitas.

Probatur 1. pars. Deinde explicatur, & probatur prima pars. Tota ratio essentiendi conclusioni scientificæ non est solum medium extrinsecũ, id est evidẽtia principii: sed etiam intrinseca ipsius conclusionis veritas, quoniam hoc differt conclusio scientifica à propositione cognita per evidentiam in attestante, quod hæc non cognoscitur in se sed in alio, & ideo est obscura: illa verò cognoscitur in se, quocirca et si egeat medio, quo illius veritas manifestetur, est nihilominus in se ipsa evidens, & intellectus, ut illi assentiatur, movetur adæquatè ab evidentia principii, & ipsius conclusionis, ut à ratione motiva totali. Quoties igitur hæc fuerit, omninò eadem non potest assensus, & habitus scientificus non esse idem: cum nullum habeat formale objectum, à quo sumat diversitatem.

Probatur 2. pars cõclusionis. Secunda pars conclusionis est, variata ratione motiva saltem ex parte assensum, & habitũ scientificũ esse diversum. Pro cuius intellectu est sciendum, rationem motivam proximè explicatam mutari posse bifariam. Primo totaliter, cum scilicet medium sciendi, & conclusio scitu sunt diversa. Secundo partialiter, quod cõtingere potest, vel ex parte principii extrinseci, vel ipsius conclusionis; fieri enim potest ut eadem conclusio materialis demonstretur per duo media distincta, ut hæc terra est rotunda, ostenditur à Mathematico per eclypses lunæ, à Physiologo per gravitatem. Rursũ fieri potest, ut duę conclusiones diversæ probentur per idẽ mediũ, ut cum duæ passiones immediatè fluẽtes ex aliquo subjecto (ponamus ita fluere) demonstrantur per eandẽ definitionem essentialẽ, vel (ut ponamus mediũ ex natura rei) si ab una passione fluãt immediatè duæ aliæ: demonstrabuntur enim ambæ per illam passionem, à qua nascuntur. Si igitur distinctio rationis motivæ fuerit totalis, clarum est scientiam futuram esse diversam; ut probat ratio initio posita.

Si autem fuerit partialis, quæ erat secunda pars conclusionis, idem probatur. In cognitionibus apprehensivis, quæcunque varietas in objecto causat distinctum specie actum, ergò idem efficiet in judicativis. Consequentia est bona, cum utraque essentialiter tendat in objectum, ab eoque habeat speciem. Antecedens conceditur à D. Thom. 1. part. q. 13. art. 4. & patet hoc exemplo, conceptus hominis, & conceptus hominis sedentis, sunt specie diversi, & ex parte objecti fit tantum variatio modi. Præterea quacunq; parte causæ variata, est simpliciter alia causa, & solum dicitur eadem, cum addito, atqui existente causa formali diversa: necessario effectus est diversus, ergo ubicũq; fuerit ratio motiva ex parte distincta, erit distincta scientia: sed rogabis quando sit ratio motiva distincta, cui dubitationi faciet satis secunda conclusio.

Secunda conclusio; Quandocunque vel cõclusio materialis, vel medium est diversum, ratio motiva non est omninò eadem. Probatur, nam cum medium est diversum, clarum est rationem assentiendi, quæ in illo maximè sita est, esse distinctam: diversam quoq; esse, cum materialis conclusio est alia, ita ostenditur: veritas & connexio sequuntur extrema, quæ cõnectuntur, ergò cum hæc differunt specie, illæ quoque censendæ sunt differre. Antecedens probatur: quia connexio, & veritas illam sequens, sunt quasi proprietates extremorũ. Cõsequentia est optima, quia quæ sequuntur intimè ex aliqua essentia more proprietatum, differunt per subjecta, ut proprietates differre solent. Confirmatur: Principia, quin cognoscantur per medium extrinsecum, sunt inter se diversa, quando constant terminis distinctis, at hoc non aliunde est, nisi quia ex diversis terminis nascitur distincta connexio, & veritas, ergò idem dicendum erit de connexione terminorum conclusionis. Ex qua doctrina sequitur ad hanc distinctionem connexionis, & veritatis satis esse variationem alterius extremi tãtum: quod indicavit Soncin: lib. 6. Metaph. cum dixit unitatem, & diversitatem scientiæ desumi ex unitate passionis: quamvis enim subiectum sit idem, si de eo prædicentur duæ passiones diversæ, necessario connexiones sunt distinctæ. Et ratio est quia connexio sequitur naturam utriusque extremi, ergo altero mutato, non potest ipsa invariabilis persistere.

2. Concl. Soncin. Materialis distinctio variat quoque rationẽ motivã ex parte principii.

Imò hæc distinctio materialis conclusionis non solum variat rationem motivam ex parte cõclusionis, sed etiam ex parte principii. Enim verò illa prima passio, per quam demonstrantur duæ consequentes, non sumitur ad demonstrandam unam absolutè: sed ut est principiũ illius tantum, & similiter ad demonstrandam aliam, ut illius tantum principium est. Negari quippe non potest aliquam formalitatem diversam esse in prima passione habere, vim causandi hanc, atque causandi illam. Quæ diversitas satis est, ad diversitatem rationis motivæ inducendam.

SVMMA CAPITIS XXIV. ET XXV.

PRoximis duobus capitibus ex doctrina superius tradita duo consectaria deducit Aristoteles: primum est eorum, quæ casu, vel fortuito eveniunt, non esse scientiam, nimirum quia hæc versantur tantum circa necessaria, vel saltem, quæ ut plurimum eveniunt: cuiusmodi non sunt, quæ casu, vel fortuito accidunt. Adverte autem scientiam, quæ versatur circa illa, quæ ut plurimum duntaxat eveniunt, ut quod in mense Iulio magni sint æstus, non esse perfectam scientiam: cum hæc de perpetuis: & indissolubilibus tantum sit: ut constat ex iis, quæ huiusce operis decursu tradita fuere. Secundum est in sensu non reperiri scientiam. Nam scientia est universalium, sensus autem non nisi singularium. Monet tamen requiri sensum ad comparandam scientiam, quandoquidem ex singularibus sensu cognitis, universalium notitiam acquirimus. Ad quod explicandum, quædam observatione digna affert. Quorum primum est sensum dici quoque esse rei universalis: neminem tamen percipere, nisi singulare: quod etiam extremo secundi libri capite inculcat. Est autem huiusce pronuntiati scientia, sensum secundum suam naturam spectatum respicere quippiam universale, videlicet proprium obiectum in commune sumptum: licet eius actio non nisi in aliquod singulare feratur. Nam verb. gr. aspectus refertur ad colorem in commune: at hæc actio videndi, non nisi in hunc singularem colorem. Vnde patet convenientia, & discrimen inter sensum, & intellectum: conveniunt enim, quia utraq; potentia respicit obiectum commune: differunt: quia actio intellectus, tam in singulare, quam universale tendit: actio vero sensus in singulare duntaxat.

Sensus quo pacto respiciat rem universalem.

Vniversalia sunt semper & ubique negativè.

Monet præterea Aristoteles universalia esse semper, & ubique, quod intellige negativè, quia ex se non intereunt, vel mutantur, aut certo loco definiuntur: sed per accidens ratione singularium, in quibus continentur. Quod præter alios explicat Alexander libro primo naturalium quæstionum capit. 3. & Divus Thomas 1. parte quæstione 56. articulo 3. & de veritate quæstione 1. articulo 5.

Alexand. D. Thom.

Nō omnes scientiæ eisdem utuntur principiis.

In capite 25 cum superius docuisset scientiarum distinctionem ex principiorum diversitate provenire, ostendit non omnes scientias eisdem principiis uti, ad quod illustrandum tres conclusiones statuit.

EXPLANATIO CAPITIS XXIV.

SVMMA CAPITIS.

COnfert in hoc capite Aristoteles scientiam cum opinione, assignatque unam earum convenientiam, duplexque discrimen. Convenientia est, quia utraque esse potest de se objecto aliquo modo eodem. Primum discrimen est, quod opinio habetur de rebus mutabilibus, vel quæ mutabiles esse videntur, scientia autem de immutabilibus. Secundum quod ambæ in eodem homine circa unum idemque objectum esse non possunt.

COMMENTARIVS.

Qualiter differant scientia, & scibile ab opinione & opinabili.

a *Interest autem*) Postquam Aristoteles scientias tum quoad certitudinem tum quoad unitatem diversitatemq; specificam inter se cōparavit, accedit ad conferendam scientiam cum aliis habitibus intellectualibus: eamque confert in hoc capite cum opinione. Docet ergo scientiam & scibile differre ab opinione & opinabili: quod scientia sit cognitio universalium per præmissas necessarias, & quæ aliter se habere non possint: opinio autem, etsi vera sit (est enim aliquando vera) non tamen circa necessaria versatur, sed circa ea, quæ aliter evenire possunt.

Opinionis objectum.

b *Patet igitur*) Esse obiectum nominis id, quod non est necessarium, sed aliter potest accidere

CAPVT XXIV.

INterest autem inter id, quod sub scientiam, & id, quod sub opinionem cadit. Nam scientia quidem est universalis cognitio, & per necessaria comparatur: necessarium autem aliter sese habere non potest: at sūt quædā vera quidē, & numerātur inter ea quæ sunt: tamen & aliter sese habere pōssūt. b *Patet igitur, circa hæc scientiam nō esse: nam ea non possent aliter sese habere, quæ aliter sese habere possunt. At vero nec intellectus (intellectū n. principiū scientiæ dico) neq; sine demonstratione scientia, quæ quidē est existimatio vacātis medio propositionis. Est autem intellectus verus, & scientia & opinio. Et id, quod per hæc dicitur. Quare restat, opinionem esse circa id quod verum quidem est,*

ans

cidere ex eo probat, quia habitus contemplativi, qui in verum ferri possunt, sunt intellectus, scientia & opinio: cujus effati explicationem in quæstione trademus; quæ autem vera sunt, & secus evenire queunt, non pertinent ad intellectum, vel scientiam, cum hæc circa necessaria tantummodo insistant: pertinebunt igitur ad opinionem.

In opinione quaque sunt mediatæ & immediatæ propositiones.

c *Hæc autem est*) Quemadmodum in scientiis inveniuntur propositiones, quædam mediatæ, quæ per alias probantur: aliæ immediatæ, quæ ex suismet terminis cognoscuntur: ita inter probabiles, quarum est opinio, quædam sunt mediatæ, quarum veritas per alias ostenditur, ut totum distingui à suis partibus: quædam immediatæ, quæ tantam vendicant probabilitatem, ut ex se fidem habeat: cujusmodi est illa: omnis mater diligit filium: hoc igitur loco cum Aristoteles definit opinionem, existimationem propositionis non necessariæ, & medio vacantis: hoc est assensum propositionis probabilis, non sumit propositionem probabilem in toto ambitu: sed pro immediata duntaxat.

Proponitur duplex quæstio.

d *Atque hoc consentaneum*) Duplici ratione ostendit id, quod sub opinionem cadit aliter se habere posse. Primum, quia id est maximè consentaneum opinionis naturæ. Sicut enim id, quod aliter evenire potest, est quid incertum, ita & opinio incertus est habitus. Deinde quia nemo putat se opinari sed scire cum judicat rem non posse aliter se habere.

e *Quemodo igitur fit*) Ex iis quæ hactenus de opinione tradidit, duas excitat quæstiones: Prima est, si objectum scientiæ hoc differt ab objecto opinionis, quod illud non possit aliter se habere. Secunda est: si quis dicat, omnè rem, quæ sub scientiam venit, posse etiam cadere sub opinionem, cur non idem sint scientia, & opinio: maximè cum tam is qui demonstrat, quam qui probabiliter disserit, resolvat præmissas usq; ad propositiones immediatas, fierique possit, ut non solum de conclusione habeatur opinio, quod sit vera, sed etiam de causa, per quam vera est.

Respondetur 2.

f *At si existimaverit*) Posteriorem quæstionem primo loco diluit, propterea quod ex ea prioris dilutio pendeat: ait ergo si quis ex præmissis necessariis progressus arbitretur, eas nō posse aliter se habere: hunc conclusionis scientiam comparaturum, non opinionem, quod si procedens ex necessariis præmissis existimet illas posse aliter se habere: tunc opinionem assecuturum, non scientiam, nec vero qualemcunque opinionem, sed à prior, si utatur præmissis immediatis, à posteriori si mediatis. Vnde patet scientiam & opinionem non idem esse, esto tendant in idem cunnabile. Enim

aut falsum, aliter autem sese habere potest, c *Hæc autem est vacantis medio, & nō necessariæ propositionis existimatio*. d *Atque hoc consentaneum est etiam iis, quæ apparent: tam enim opinatio, quam talis natura, incertum est sane. Nemo præterea tum opinari quippiam arbitratur, cum illud putat aliter sese habere nō posse, sed scire. Sed cum esse quidem sic putat, existimat autem & aliter sese habere posse nihil prohibet illū tum opinari: propterea quod res quidem talis opinio est, necessaria vero scientia*. e *Quomodo igitur fit ut idem unus opinetur, alius sciat? & cur opinio non erit scientia, si quispiam posuerit fieri posse, ut de eodem omnis opinio habeatur, quod scit? Proficiscitur enim & iste qui scit, & iste qui opinatur per media, quousq; perveniat ad ea, quæ medio vacant: quare si ille scit, & qui opinatur sciet. Fieri n. potest, ut quemadmodum ipsum esse, sic & ipsum propter quid est opinemur: hoc autem constat ipsum medium esse*. f *An si existimaverit quidem ea, quæ aliter sese habere nequeunt perinde atque definitiones sese habere, per quas ipsæ demōstrationes conficiūtur sciet, non opinabitur, Sin autem vera quidem esse crediderit, non tamē hæc ipsis putaverit competere ratione substantiæ, atq; forma opinabitur, non vere sciet. Atque si per ea quidem quæ medio vacant processerit, ipsum esse, & propter quid est opinabitur. Sin vero non per ea, quæ vacant medio tantum ipsum esse opinabitur*. g *Opinio namque, scientiaq; omnino ejusdem non est: sed ut est & vera & falsa modo quodam ejusdem opinio sic & scientia & opinio est ejusdem*. h *Etenim opinionem quidem veram ac falsam, ut quidā inquiunt, ejusdem esse, cum alia absurda, cum hoc secum trahit, ut non opinetur quispiam quod opinatur falso*. i *Sed cum multipliciter idem dicatur, partim esse potest, partim esse non potest. Nam opinari vere diametrum commensurabilem esse, absurdum est sane: sed sic est ejusdem. quia diameter circa quem sunt ipsæ opiniones est idē, utriusq; tamē ratio non eadem est*. k *Pari modo scientia ejusdē esse atq; opinio potest Illa namq; sic erit animalis existimatio ut fieri non possit: veluti si illa quidē existimatio sit hominis substātiæ ratione cōpetere, hæc autem homini quidem, sed non illo competere modo. Idem est enim id circa quod utraque fit: est enim homo, sed modus non est idem, ut patet*. l *Ex his autem emergit fieri nō posse ut simul idē opinetur quispiā & sciat. nam simul existimationē haberet, & aliter & nō aliter idē sese habere: quod quidem fieri nequit Etenim fieri quidē potest, ut in alio atque alio sit ejusdem utrumque sicuti diximus: sed in eodē hoc pacto fieri nequit. Haberet enim simul existimationem, hominem per se animal esse, & nō per se animal esse, quorum*

vero longè alia existimatio requiritur, ut de aliquo acquiratur scientia, & ut de eodem habeatur opinio

Scientia & opinio versantur circa rem, non prorsus, sed aliqualiter tandem.

g *Opinio namque*) Explicat priorem controversiam, docens quemadmodum opinio vera, & falsa non possunt esse de re omnino eadem: possunt tamen esse de re, quæ aliquo modo eadem sit; ita opinionem, & scientiam non versari circa eandem prorsus rem: sed quæ aliquo modo sit eadem, hoc est, circa idem objectum diversa consideratione.

rum primum est, non posse secundum sit posse hominem, non animal esse. m *De reliquis autem quonam pacto distribuenda sint, de mente inquam, de intellectu, de scientia de arte, de prudentia, de sapientia, aliis in locis pertractabitur. Quædam enim ipsorum ad naturalem, quædam ad morum magis pertinent contemplationem.*

Ejusdem omnino rei esse nõ potest vera & falsa opinio.

h *Etenim*) Nonnulli ut constat ex iis, quæ traduntur libro quarto Metaphysic. capit. quinto, text. 2 volebant ejusdem omninò rei esse opinionem veram, & falsam, asserentes veritatem esse in nostra opinione, ut si cui cibus videatur amarus, revera amarum esse, licet in se existat dulcis: denique unumquodque tale esse, quale apparet. Hi statuebant eandem opinionem esse ejus, quod erat, & quod non erat. Ex quo, ut reliqua absurda omittantur, illud sequebatur, nimirum nullam dari falsam opinionem: cum apud eos id verum sit, quod verum esse videtur.

De re nõ omnino eadem esse potest vera & falsa opinio

i *Sed cum multipliciter*) Quia dixerat ejusdem rei esse opinionem, & scientiam, ut ejusdem est vera, & falsa opinio: ad hoc illustrandum admonet idem multipliciter accipi, & uno quidem modo rectè dici opinionem veram, & falsam esse ejusdem: alio modo non rectè dici, verb. gr. si quis opinetur diametrum non esse commensurabilem Costæ, vera erit opinio, si contra existimet, falsa: hæc igitur opinio, tam vera, quam falsa, est ejusdem, quia versatur circa eundemmet diametrum: & non omnino ejusdem, quia non fertur in illam ei attribuendo idem prædicatum, nam opinio vera negat esse commensurabilem: falsa affirmat.

Probatur ex similitudine.

k *Pari modo*) Accommodat similitudinem: potest enim esse scientia, & opinio de eodem subjecto ut de eodem homine, non tamen secundum eandem rationem: nam potest quis scire hominem esse animal, si cognoscat, naturam esse animalis, necessariò competere homini: poterit quoque idem opinari, si existimet animal simpliciter homini convenire.

Unus & idem homo simul habere nõ potest opinionem & scientiã de eadem conclusione.

l *Ex his autem emergit*) Ex dictis colligit fieri non posse, ut unus, idemque homo simul habeat opinionem, & scientiam, de eadem conclusione, nam cum ad scientiam requiratur, ut existimet rem esse immutabilem, nec posse aliter se habere, ad opinionem verò ut dictum est, contrarium exigatur: si quis pariter de eadem re scientiam, & opinionem obtineret, oporteret simul existimare posse, & non posse aliter se habere: quod fieri nequit. Non repugnat tamen ferri duos simul in eandem rem, unum actu scientiæ, alterum actu opinionis, imo & eundem hominem mutata existimatione, & assensu, ejusmodi actus vicissim edere.

Qui habitus sint intellectus mens, sapientia, prudẽtia, & cætera.

m *De reliquis*) Excusat se, quod non conferat scientiam cum reliquis habitibus, cum intellectu, qui est cognitio principiorum sine discursu, cum mente, seu ratione: quæ est cognitio media earum propositionum per discursum, sub qua comprehenditur scientia, sapientia, prudentia, & ars. Nam hæc partim pertinent ad Philosophum naturalem, quatenus differit de artibus intellectus in libris de anima: partim ad moralem, prout considerat animi actiones ad vitæ probitatem, & naturalem beatitudinem spectantes.

QUÆSTIO UNICA.

UTRUM SCIENTIA DIFFERAT AB opinione.

ARTICULUS I.

ENUMERANTUR HABITUS INtellectus speculativi, & uno modo inter se conferuntur.

Duplex est genus habituum in intellectu speculativo.

OCcasione eorum quæ in his capitibus, & in 6. Ethic. docuit Aristoteles de cõparatione habituũ intellectus inter se exponenda est eorũ divisio, & natura, partim fusius, partim pressius, quã ab Aristotele exposita sit. Duo igitur sunt genera habituũ in intellectu speculativo (ut mittamus prudentiam, & artem, quæ ad practicum pertinẽt) quidam sunt certi, & evidentes, alii inevidentes, & incerti. Priores tres numerat Aristoteles in tertio cap. 6. Ethicorum, intellectum, sapientiam, & scientiam. Intellectus est habitus principiorum satis hactenus explicatus: sapientia ex Aristotele primo Metaphysic. capit. 2. est cognitio rerum per altissimas causas: scientia jam divisa est in Quia, & propter quid, & utraque explicata. Posteriores habitus subdistinguuntur in eos, qui semper versantur circa falsum, & sunt errores, quorum species tres numerari possunt, pro numero habituum,

Qui habitus sint intellectus sapientia, & scientia.

qui

qui semper versantur circa verum, ut sunt intellectus, sapientia, & scientia: unicuique enim habitui vero respondet contrarius erroneus, & in eos, qui versari possunt circa verum, & falsum, hoc est, quibus non repugnat subesse falsum, hujusmodi sunt opinio, fides humana, & suspicio.

Opinio pressè sumpta, prout à fide & suspicione distinguitur, est habitus declinans ad essentiendum alicui rei, vel ex terminis, vel ob rationem probabilem, cum formidine partis oppositæ: fides est habitus, quo assentimur alicui propositioni propter dicentis authoritatem, cum formidine partis oppositæ: ut si quis sibi persuadeat, in Ægypto esse famosam Memphym, quia ita aliqui narrant. Illa pars (cum formidine, &c.) discriminat fidem humanam à divina, quæ firmissima est: sed quomodo ea intelligenda sit, postea dicemus. Suspicio est habitus inclinans ad assensum alicujus propositionis ex aliquo indicio, vel conjectura, cum formidine partis oppositæ, ut si quis suspicetur aliquem esse alterius amicum, quia eum frequenter alloquitur.

Qui item sint opinio fides humana, & suspicio.

Decursis breviter omnibus habitibus, restant inter illos duæ comparationes. Prima singulorum utriusque generis inter se, hoc est evidentium cum evidentibus, & inevidentium cum inevidentibus. Secunda unius generis cum alio, id est, habituum inevidentium cum evidentibus. Prima comparatio explicabitur in hoc, & sequenti articulo: secunda in tertio. Incipiendo ergo à nobilioribus: intellectus distinguitur à sapientia, & scientia, quia hæ sunt discursivæ: ille acquiritur absque discursu, quod discrimen indicavit Aristoteles loco Ethicorum citato. Ut constituatur discrimen inter sapientiam, & scientiam, notandum est cum Divo Thoma 1. 2. quæst. 57. articul. 2. scientiam bifariam sumi: primo in communi, ut definita est in secundo capite, & complectitur omnem notitiam, vel habitum caussatum per discursum ex caussa priori. Secundo contractius, ut significat solam cognitionem habitam per caussas inferiores. Si primo modo loquamur, certum est sapientiam non distingui à scientia, nisi ut speciem à suo genere, secundum quem modum divisimus scientiam lumine naturali acquisitam, in Physicam, Metaphysicam, & Mathematicam: at secundo modo contra dividitur sapientia naturalis (de qua sola agimus, & est eadem, quæ Metaphysica) à scientia, differuntque ex parte rationum formalium assentiendi: alterius enim, id est sapientiæ, rationes superiores sunt: alterius inferiores.

Discrimẽ inter intellectum sapientiã, & scientiam.

Arist.

D.Thom.

Scientia dupliciter accipi potest.

Sapientia eadẽ est, ac Metaphysica,

Ex quo liquet, si eosdem habitus conferamus, quoad nobilitatem, sapientiam esse nobiliorem scientia, quia nobilitas cognitionis, quando cætera sunt paria, pensanda ex nobilitate objecti, quod in sapientia præstantius esse, concessimus. Patet item intellectum esse nobiliorem scientia, quod in secundo capite abunde demonstratum est. Sed quid dicendum sit de Sapientia collata cum eodem habitu principiorum, non est ita manifestum: quoniam ex una parte Aristoteles in primo Metaphysicorum docet, sapientiam dominari omnibus scientiis, & principiis, & supra ostendimus aliarum scientiarum principia aliqua ratione probari à Metaphysica: ex alia verò sapientia est notitia discursiva, & consequenter dependens à notitia principiorum, quæ hoc ipso quod non est discursiva, est independens ab alio, & ex suo genere nobilior. Divus Thomas 1. 2. quæstion. 57. artic. 2. respondet juxta Aristotelem, sapientiam esse nobiliorem primis principiis. & quæst. 66. art. 5. ad quartum, & in tertio dist. 34. quæst. 1. art. 4. esse omnium virtutum intellectualium formam.

Tum sapientia, tum intellectus scientia nobilior est.

Arist.

D.Thom.

Distinctione tamen opus est, nam sapientia, hoc est, Metaphysica, vel comparatur cum suis principiis, vel cum principiis aliarum scientiarum: si cum suis, certum est esse illis inferiorem tum in nobilitate, tum in certitudine: quoniam omnis certitudo, & præstantia scientiæ discursivæ desumitur ex principiis, ut in secundo capite probatũ est: sed sapientia est quædam discursiva scientia, ergo nequit inferior non esse suis principiis, quantumvis circa illa ratiocinetur: semper enim id efficiet per discursum, in quo notitia aliqua principiorũ supponenda est, quæ superet notitiam conclusionis.

Metaphysica si cum suis principiis cõparetur est illis inferior.

Si verò comparetur cum principiis aliarum scientiarum, tunc procedit proposita dubitatio si sapientia sumatur pro notitia tantum conclusionum exclusis propriis principiis, de quibus non est dubium, quin reliquarum scientiarum principiis nobiliora sint.

Comparata cũ propriis aliarum scientiarum, etiam in notitia conclusionũ longe illis est nobilior.

Adhuc tamen eo modo est vera sententia Divi Thomæ, quoniam si nobilitas cognitionum æstimanda est ex nobilitate objecti, quis dubitat nobilius esse illud, circa quod versantur conclusiones sapientiæ, quam illud, in quod aliarum scientiarum principia tendunt, quod pari ratione dicendum est de certitudine secundum se, quicquid aliquando in oppositum accidat de certitudine quoad nos Nec est incommodum in diverso rerum genere nobiliores, & certiores esse conclusiones, quam principia, à quibus nullo modo pendent. Hanc fuisse mentem D. Thomæ perspiciet, qui expenderit illius verba in quæstione 57. quoties enim sapientiam principiis anteponit, subjungit, scientiarum, ut indicet se non loqui de principiis ipsius sapientiæ. Ratio insinuata,

D.Thom.

Idem dicẽdũ est quo ad certitudinẽ secundũ se,

aut

Principia aliarum scientiarũ sunt nobiliora sapientia secundum quid.

aut procedit in principiis, & conclusionibus ejusdem scientiæ, aut solum probat principia aliarum scientiarum secundum quid esse nobiliora sapientia, nimirũ quia nobilius est non pendere, quam pendere ab alio. Comparatio sapientiæ cum aliis scientiis, & earum inter se luculenter exponitur initio Physicorum.

ARTICVLVS II.

HABITVS INEVIDENTES inter se conferuntur.

Suspicio non distinguitur essentialiter à fide humana vel opinione mediata.

OMisso errore, qui omnium cognitionũ est infimus, & intellectum non parum dedecorat, alios tres habitus inevidentes inter se conferamus. Atq; ut à facilioribus inchoemus, probabilius videtur suspicionem non distingui essentialiter à fide humana, vel opinione mediata. Etenim indicium suspicandi, vel est alicujus dictum, vel aliquod probabile signum argumentumvè illius, quod suspicamur: si primum, idem est suspicio, quod fides, cum hæc essentialiter fundetur in alicujus dicto. si secundum, est opinio mediata: nam opinio mediata est alicujus imperfecta seu formidolosa cognitio ex aliquo probabili medio, argumentovè, quo intellectus veluti suspensus assentitur objecto: quo eodem modo se habet suspicio: solum ergo differunt secundum magis, & minus: si enim indicium est efficax, & à multis approbatum, cognitio ex eo habita dicitur opinio, si autem indicium est minus efficax, aut privatum, cujusmodi esse solent indicia humanarum actionum, de quibus sumus suspiciosi, vocatur suspicio.

Differunt tantum secundum magis, & minus.

Difficilius est inter humanam fidem, & opinionem discrimen constituere hoc ut fiat, notandum est duplicem esse opinionẽ, ut in ejus definitione indicavimus: alteram immediatam, alteram mediatam. Immediata est, quæ ex suis terminis præfert aliquam veritatem, ob quam intellectus illi assentitur, cujusmodi est illa, parentes diligunt filios; nam parentibus ex eo præcise quod parentes sint absque alio medio, convenit natos diligere, licet hoc non sit omninò infallabile, & ideo sub opinionem cadat. Mediata opinio est, quæ per aliquod probabile medium comparatur ut si quis probet prima principia esse discursiva, quia cognoscuntur per inductionem.

Opinio duplex est, altera immediata, altera mediata.

Quæ sit mediata opinio.

Vbi est advertendum primo illam partem definitionis opinionis supra positæ (cum formidine partis oppositæ) esse necessariam, quatenus definitio accommodatur primæ opinioni, quoniam per eam solam secernitur opinio immediata à primo principio. In definitione verò secundæ adhiberi gratia explicationis, quia medium probabile jam indicat opinionis inconstantiam. Est advertendum secundo nomine medii probabilis intelligi etiam consequentiam, fieri enim potest, ut principia, ex quibus deducitur opinio, sint necessaria, & ut talia cognita, nec inferant necessariam conclusionem defectu consequentiæ formalis, ut in Enthymemate, vel syllogismo non formali. Opinionis immediatæ meminit expresse Aristoteles hoc c.26. mediatam, ut magis tritam supposuit, & non obscure indicavit, ut legenti contextum patebit.

Fides humana dividitur tũ in mediatam & immediatã, tum obscuram & aliquo modo evidentem.

Fides humana non solum dividitur eadem partitione, qua opinio in mediatam & immediatam, quæ divisio eodem modo, quo illa explicanda est, sed etiam in obscuram, & aliquo modo evidentem. Ad cujus partitionis intelligentiam est sciendum, omnem fidem duobus principiis inniti: altero, quod res credenda dicatur ab aliquo: altero, quod dicens sit verax: quæ possunt esse, vel ambo obscura, vel ambo evidentia, vel alterum obscurum, alterum evidens; v. g. aut mihi non est evidens hoc dictum esse ab aliquo, & dicentem esse veracem: sed utrunq; cognosco ex revelatione, vel conjectura: aut si est evidens dictum esse, cum dicentem audio, obscurum est, an ille sit verax, ut communiter contingit: aut è contra evidens est dicentem esse veracem, obscurum tamen, an ille dixerit, quod contingit in fide divina. Quocunque modo ex his habeatur fides, est simpliciter obscura, quemadmodum in notitia discursiva, si utrunque, vel alterum principium sit contingens, conclusio simpliciter est contingens. Si autem utrunque principium sit evidens, dicitur fides evidens in testificante: hujusmodi est fides hujus propositionis (Roma est (nam evidenter nobis constat à multis dici, & verum esse quod dicitur, cum impossibile sit tot homines tantæ autoritatis in asserenda re falsa conspirasse.

Quæ sit fides obscura, quæ evidens.

Prima sententia circa opinionis, & fidei distinctionem.

Prima igitur quorundam scientiam est fidẽ, & opinionem. si cum proportione comparentur, id est, fides immediata cum opinione immediata, & fides mediata, cum opinione item habente medium, non differre essentialiter? Si autem secus conferantur, differre. Secunda pars responsionis est manifesta, quia cognitio non discursiva ex modo tendendi in objectum est essentialiter diversa à discursiva, ut diximus de scientia, & primis principiis, ergo non solum differunt fides immediata, & opinio comparata per medium: sed etiam opinio mediata, & immediata: similiterque fides Prima pars probatur primo ex Aristotele hoc loco, ubi non distinguit fidem humanam ab opinione: & in 1. Topic. cap. 7. ait fidem esse opinionem habitam per inductionem, vel syllogismum probabilem. Secundò, sunt pares in certitudine, & in evidentia, ergo non distinguuntur. Conse-

1. Argum.

2. Argum.

quentia est bona, quia specifica cognitionum distinctio maximè attenditur ex illis conditionibus. Antecedens patet, quoniam æquè dubii manemus de rebus, quas opinamur, & quas credimus: unde in confirmationem alicujus probabilis sententiæ æque adducimus autores, ac rationes.

Tertium.

Tertiò fides humana semper ultimo nititur in aliqua ratione probabili: ergo ex genere suo non differt ab opinione. Probatur antecedens primo, quia quando credo alicui, semper quæro aliquam rationem probabilem credendi, aut quia ille solet vera narrare, aut, quia dicta apparent verisimilia, alioquin possemus credere impossibilia, ex eo solum quod narrentur: nam posito toto motivo assentiendi, illico dari actus potest. Secundo, quia fides divina requirit etiam probabiles rationes, ut pertrahat intellectum, ergo à fortiori idem dicetur de humana. Quarto, ad opinionem est necessaria pia affectio voluntatis, ut ad fidem: sunt igitur idem. Antecedens probatur, quia ad fidē ideo requiritur pia affectio, quia intellectus non cōvincitur à veritate objecti, & ideo potest refragari, nisi à voluntate compellatur ad actum, seu in obsequium fidei captivetur: sed objectū opinionis non cogit etiam intellectum, ergo egebit motione voluntatis: & hanc opinionem defendere videtur hoc loco Dominicus Soto.

Soto.

2. Sententia.

Secunda sententia est, fidem nixam principiis evidentibus esse essentialiter distinctam ab opinione, secus verò fidem obscuram. Secundam partem probant argumenta præcedentis sententiæ. Primam hæc, cognitio evidens, & inevidens sunt speciee distinctæ, sed illa fides est evidens, opinio autem inevidens, igitur &c. Probatur minor, quia cognitio sumit suam essentiam, & conditiones ex objecto formali, ergo cum in prædicta fide hoc sit evidens, ut diximus, tota fides est evidens. Secundo Aristoteles distinxit opinionem à scientia, quia altera habet formidinem, altera non habet, sed illa fides nullam habet formidinem, ut experientia docet: quis enim formidat asserere Romam esse? differt igitur ab opinione, quemadmodum scientia.

1. Argumentum.

3. & vera sententia docet opinionem esse essentialiter diversam à fide tam evidenti quam inevidenti.

Dicendum nihilominus est opinionem esse essentialiter diversam à fide humana tam evidenti, quam inevidenti. Prima pars de discrimine à fide evidente ratione principiorū, probatur argumentis proximè adductis pro secūda sententia, quorum tamen efficaciam inferius expendemus. Secunda, in qua nostra sententia ab utraque proposita dissidet, hac ratione demonstratur. Media harum cognitionum sunt specie diversa, ergo & cognitiones: consequentia latè ostensa est in quæstione præcedēti. Antecedens probatur, medium credendi est alicujus autoritas, opinandi vero est ratio probabilis, aut probabilitas terminorum, quæ patet distincta esse: voco medium late omnem assentiendi rationem.

Medium credendi est alicujus autoritas, opinandi vero est ratio probabilis.

Dicent, nec medium credendi esse puram autoritatem, nec rationem opinandi esse aliquid in ipsa re magis cònjunctū cum re, quam dictum alicujus: Primum ostendent ratione supra posita, quia ut credam alicui oportet mihi persuadeam, vel rem esse verisimilem, atque adeo probabilem, vel dicentem esse veracem, idque ex aliqua conjectura, quæ non differt à medio probabili. Secundum suadebunt, quia opinio semper procedit per media extrinseca, & obscura Sed non rectè occurrunt: nam quod ad fidem attinet, ut credam, non est necessarium, considerem possibilitatem rei, quæ dicitur, sed ut non reputem esse impossibilem: quod autem existimem dicentem esse veracem ex indicio, aut experientia, non tollit præcisam rationem specificantem, actum fidei esse dicentis autoritatem, alioquin fides nostra non differet à sententia in Philosopho, cui evidens fuerit Deum esse veracem, innititur enim in scientia, quod absurdissimum est, supponitur ergo hæc cognitio non ut radix assensus, sed ad eum fere modum, quo notitia experimentalis antecedit principium, cui nec ratio assentiendi, nec distinguendi ab aliis notitiis: si dicant fidem divinam non supponere aliam cognitionem, qua teneam Deum esse veracem, sed eodem lumine, & actu utrunque percipere, dicam nullam esse causam, cur hoc non concedatur fidei humanæ, ut eodem actu asserat rem esse, quia aliquis hoc dicit, & verax videtur.

Facilius refellitur alia ratio circa opinionem, nam ut ratio assentiendi in opinione immediata est apparens veritas in ipsis terminis, ita immediata ratio assentiendi est medium, quod in re putatur connexum cum conclusione opinabili: ut illius causa, vel effectus, vel signum, aut simile: quo maxime differt ratio opinandi à ratione credendi: quia hæc per se est extrinseca, & in re nullum dicit ordinem ad rem credendam: illa etsi extrinseca sit, concipitur tamen cum ordine in re ipsa: imo totum medium sciendi non integratur ex solo extrinseco medio sed ex probabilitate, quæ apparet in extremis, ut diximus de medio scientifico. Ex his facile patet solutio ad argumēta.

Respondetur argum. contrariis.

Ad primum ex Aristotele respondetur, opinionem etiam in vulgari sermone sumi aliquando tam late ut ambiat omnem cognitionem obscurā: aliquando presse ut distinguitur contra fidem, & Aristotelem loco citato accepisse opinionem priori modo. Ad secundum esto totum concedatur, solum probat opinionem, & fidem

Ad Arist.

Ad secundum.

fidem in genere convenire in certitudine, & inevidentia, quo modo etiam conveniunt duæ opiniones rerum diversarum, quod non impedit, quo minus specie sint diversæ. Cur vero in confirmationem opinionis adducantur autores explicatum est.

Ad tertiũ. Ad tertium jam est expositum, quo modo fides nitatur ratione probabili, scilicet, ut manuductione extrinseca, quemadmodum fides divina exigit etiam rationes probabiles, quibus excitetur intellectus extrinsece, assensum enim non præbet intrinsecè, & per se nisi ob autoritatem Dei. Quod additur, posse credi impossibilia, si non est necessaria probabilitas, ut ratio credendi, negandum non est, quia impossibilitas repugnat cum credibilitate, quæ est formale objectum fidei. sufficit igitur non cogitare rem, de qua habenda est fides, esse impossibilem. Ita sunt expeditæ omnes confirmationes illius argumenti. Ad quartum concedendum est piam affectionem voluntatis conducere ad opinionem ob rationem ibi assignatam, verum multò magis ad fidē, quia est minor connexio inter illius medium & objectum credendum, quam inter medium opinionis. Neganda tamen est consequentia, quia illa conditio sequitur genericam obscuritatem, & incertitudinem, in qua conveniunt fides humana, & opinio, sub qua specificæ rationes dantur.

Impossibilitas repugnat cum credibilitate, quæ est formale objectum fidei.

Ad 4.

ARTICVLVS III.

CONFERVNTVR HABITVS evidentes cum inevidentibus.

SEcunda collatio est habituum inevidentium cum evidentibus, in qua non erit opus percurrere singulos habitus, cũ id, in quo differunt, si tamen revera differunt, omnibus sit commune. Quare imitati Aristotelem comparabimus scientiam, & opinionem, tam quo ad convenientiam quã quo ad diversitatem, ut quod de iis dictum fuerit, de cæteris dictum intelligatur. Convenientiam explicuit Aristoteles in hoc capite, cum dixit de eadem re posse esse scientiam, & opinionē: & probat, quia id, quod unus agnoscit per medium necessarium cum cæteris conditionibus ad scientiam requisitis, potest alius per mediũ probabile cognoscere, unde ille habebit scientiam de eadem re, de qua hic habet opinionem. Non eget hæc res longiori probatione, cum ad scientiam non satis sit rem esse necessariam, sed ulterius oporteat illam penitus, & ut est in se per veram causam perspicere, quod in hac vita rarò contingit. Ad opinionem verò sufficiat, rem utcunq; cognoscere, quod circa rem necessariam facillimum est. Illud tamen advertes, etsi de quacunque re est scientia, de eadem possit esse opinio, non esse fas reciprocare, ita ut de quacunque re est opinio, possit esse scientia. Enim vero scientia est solum de necessariis, cognitis ut necessariis: opinio autem esse potest de contingentibus.

Qualiter se habeant habitus inevidentes, & evidentes inter se.

De quacũque re est scientia, potest esse opinio non tamen è contra.

Non est longe recedendum ab hac disparitate, ut scientiæ, & opinionis discrimen colligamus. Si enim altera est de re necessaria, quatenus necessaria est, altera de re sub ratione cõtingentis: planum est earum objecta formalia esse longè diversa, & consequenter ipsas cognitiones, & habitus specie distinctos. Nam ne[illegible]cessarium qua tale, est certum, & infallibile: formale contingens verò fallibile, & incertum. Vnde scientiæ objectum formale scientiæ est certum, & infallibile: objectum verò opinionis incertum, & fallibile. Quod Aristoteles satis expressit, cum dixit opus esse, ut res, quam scimus, immutabilis sit, ea vero quã opinamur, aliter evenire possit, nimirum ex vi opinionis; secundum se namq; potest esse necessaria, ut dictum est. Cũ igitur diximus haud repugnare, has duas cognitiones, & habitus versari circa idem objectum, intelleximus objectum materiale: formalia enim perpetuo sunt diversa: ex quibus sumenda est eorum specifica distinctio: Quare hoc differet scientia ab opinione, quod hæc sit fallibilis, & incerta, illa certa, & infallibilis.

Quod discrimen ut appareat essentiale nec accidentale advertendum est, primo certitudinem esse triplicem, scilicet objecti, cognitionis, & cognoscentis. Prima reperitur in re, quam scimus, & non differt ab ejus necessitate, ut docuit D. Thom. in 3. distinctione 23. q. 2. art. 2. quæst. 2. Bonavent. ibi. quæst 4. Capr. dist. 27. ad argumenta contra primam conclusionem: de hac dictum est capite secundo, quæstione 1. artic. 4. Certitudo cognitionis est illius infallibilitas, cui falsitas subesse nequit: hæc non supponit perpetuo materialis objecti scientiæ certitudinem, nec ubi ea datur, ex illa præcise essentialis oritur; Primum patet in fide divina, quæ certa est, cum objecti contingentia: secundum apparet in opinione habita de re necessaria, etenim incerta, etsi objectum certissimum sit: sed nescitur ex medio, quo res cognoscitur; unde sciẽtiæ naturam ingreditur: iam conditio ex medio assentiendi derivata essentialis est cognitioni, ut superiori quæst visum est. Certitudo cognoscentis, est firma intellectus adhæsio ad rem ut veram, quæ secum patitur falsitatem, ut videre est in iis, de quibus Aristoteles septimo Eth ca. 3 dixit in sua opinione, quam alios in scientia, constantiores esse.

Certitudo triplex.

Prima.

D. Thom.

Bonavent.

Capreol.

Secunda

Tertia.

Advertendum est secundo, cognitionis certitudinem ex evidentia manare, ut expresse docet, D. Tho. quæst 14 de Veritate, art. 2. Scot. q. 3. Pro-

Certitudo ex inevidentia nascitur.

D.Thom. 3.Prologi in quæst.4.laterali, Durād. ibi quæst. 1. Ratio est quia illa certitudo tunc datur, cum intellectus absq; ullo errandi periculo obiecti veritatem assequitur : sed intellectus nequit hoc modo veritatem assequi, nisi rem ita esse videat: quandiu enim res manifestè non apparet, non audet intellectus, qualis sit asserere, ne obscuritate deceptus erret. Vnde è contrario qui aliquid asseverāt, firmius testimonium non afferunt, quam se vidisse, hoc est evidenter cognovisse. Et hinc est, quod Aristoteles in definitione scientiæ solùm expresserit certitudinem, cum apud illum indubitatum sit, evidentiam quoque ad scientiam exigi : explicato enim posteriori, subintelligi voluit prius, sine quo posterius esse non potest.

Durand.

Evidentia duplex, & quid utraque.

Porrò evidentia duplex est, altera objecti, altera cognitionis: Illa est claritas, & perspicuitas, qua res ita potentiæ objicitur, ut ab ea quasi videatur: hæc est ipsa claritas perceptionis rem penetrantis: quam nonnulli Theologi in scientia necessariam esse negant, cuiusmodi sunt Albertus Magnus tract. 1.q. prima, Canus libr.12.de Locis Theolog cap. 2. & alii recentiores, qui nostram Theologiam sine conclusionum evidentia veram scientiam esse docent, probantq; ex sacris literis Hierem.3. Dabo vobis pastores qui pascant vos sciētia: quod non modo de articulis fidei, sed etiā de Theologia dictum est, ut aliqui interpretes exponunt: quibus favet August. lib. 14. de Trinitate ca 4 Hieronymus in Prologo sacræ scripturæ, & D Thom. prima parte, quæstione prima, articulo secundo. Alii vero, etsi evidentiam in vera scientia requirant, non tamen sui. sed certitudinis gratia necessariam esse putant.

Alb. Mag. Canus. Hieremias August. D.Thom.

Evidentia nonsolum certitudinis gratia, sed per se essentialis ter est in scientia.

Nobis tamen non modo necessaria videtur evidentia ratione certitudinis in scientia naturali: ut in secundo advertendo probavimus: Dixi (in scientia naturali.) quoniam fides supernaturalis absq; evidentia summam vendicat certitudinem, sed illud præter naturam intellectus contingit, ut proximè explicandum est. Non modo, inquam, gratia certitudinis necessaria est evidentia, sed etiā per se in scientia reperitur, & in ejus essētia includitur. Quod evidentia per se in scientia reperiatur, insinuat D.Thom.q 14 de Verit. art 9. cū ait, omnem scientiam propriam in visione rei præsentis (hoc est, perspicue apparentis, ut ex antecedētibus colligo) perfici. Ratione probatur, scientia est perfecta rei cognitio, in qua intellectus per se quiescit: sed omnis cognitio obscura est hac ex parte imperfecta, intellectumq; nisi ex errore, aut voluntatis affectione non pacat: ergo evidentia per se est necessaria. Confirmatur : Quoniam si evidentia non esset per se cognitionis perfectio, sed gratia tantum certitudinis, intuitiva Dei visio non tam avide appeteretur: nam per fidem æque Dei certitudo, ac per illam habetur. Item non esset in ea visione collocata nostra suprema felicitas, si conditione solum accidentaria à fide separaretur.

D.Thom. Probatur 1

Hinc etiam probatum manet evidentiam in intrinseca scientiæ ratione includi, ut dicebamus: si enim ad substantialem scientiæ perfectionem per se requiritur, & scientiam non ex accidente notitia obscura, sed intime distinguit, necesse est in eius essentia includatur. Conf. quia evidentia objectiva est conditio essentialiter diversa, imo opposita obscuritati, ergo evidentia cognitionis, quæ ex objectiva derivatur, interna scientia erit: siquidem objectivæ conditiones in cognitionum essentiam redundant. Quod vero illi autores asserebant, nostram Theologiam veram scientiam esse, omnino falsum est: etsi aliquando fuso vocabulo à scriptura, & Patribus scientia nominetur, quatenus omnis certa cognitio sciētia appellatur. Imo D. Aug. humanam fidem, quando omnis formidinis expers est, sciētiam vocat: ita enim loquitur 15. de Trinitate cap. 12 Absit, quod nos scire negemus, quæ testimonio didicimus aliorum, alioquin nescimus esse Oceanum, esse terras atque urbes, quas celeberrima fama commendat.

Probatur 2

Theologia quomodo scientia dicatur.

Eodē fere modo de opinione philosophandum est: quemadmodum enim sciētia propter objecti evidentiam, & firmitatem certa est in se, & subjectum certitudine afficit: ita opinio ex inevidentia, & fallibilitate sui objecti dupliciter haurit incertitudinem, seu formidinē: unam subjecti, quæ est potentiæ vacillatio, seu dubietas in assentiendo: nam objecto inevidenti potentia firmiter non adhæret: alteram cognitionis, qua nimirum ipsa cognitio sic affecta est, ut ei falsum subesse possit: hæc rursum duplex est. Prima est positiva, & essentialis differentia actus, ex obiecto formali desumpta: secunda negatio certitudinis, quæ illam differentiam sequitur, & opinionis passio dici potest: & quamvis formido de hac negatione primo dicatur, potuit tamen prædictæ differentiæ idem vocabulum accommodari: quemadmodum Irrationale, & Incorporeum pro differentiis Bruti, & Angeli sumuntur, etsi primo negationes significent.

Opinionis formido ex inevidentia nascitur.

Quotuplex sit formido.

Ex his manifesta est propositæ dubitationis solutio: si enim certitudo, & formido, ut scientiæ, opinionisq; affectiones sunt, considerentur, majus discrimen, quam accidentale inducere non possunt: si verò pro cōditionibus internis ex objectis formalibus acceptis capiantur, essentialem, & specificam differentiam pariunt, ut satis apertum est: atque de hoc discrimine

Discrimen scientiæ, & opinionis quale.

mine locutus videtur Aristoteles, cum in præsenti has cognitiones distinxit.

Objicitur 1. Cæterum adversus traditam à nobis doctrinam, & Aristotelis resolutionem duo objici possunt. Primum, non est necessarium omnem opinionem esse inevidentem: ergo falsum est opinionis formidinem ex inevidentia manare. Probatur antecedens, non repugnat, connexionem contingentem inter duo extrema, ut inter hominem, & albedinem intuitivè cognosci: sed ea cognitio erit opinativa, si verum est, quod supra diximus, notitiam objecti contingentis semper esse opinionem, & tamen cum intuitiva sit, nequit inevidens esse. Major huius argumenti manifesta videtur: & saltem negari non potest, Deum communicare posse intellectui creato evidentem rei contingentis notitiam, quæ procul dubio obscuritate carebit, ergo si opinativa est, non sequitur omnis formido ex inevidentia. Secundo. Secundum, fides divina est certa, distinguiturque ab opinione: igitur Aristoteles non sufficienter distinxit opinionem à scientia per certitudinem, sed addere debuit evidentiã.

Notitia cõtingẽtis duplex. Respondetur ad primum, illa objecta contingentia dupliciter cognosci posse: primò, eorum contingentiam per notitiam expresse attingẽdo, ita ut cognoscas hoc totum, homo est contingenter albus: & huiusmodi notitia necessaria est, & scientifica: licet enim homo desinat esse albus, semper manet vera: & hanc scientiam habet Deus de contingentibus: secundo modo, attingendo simpliciter connexionem, nec ejus qualitatem exprimendo: quales esse solent propositiones, quas per notitiam intuitivam, & experimentalem de objectis contingentibus efformamus atque hæc appellari solet opinio, ut notat Lynconiensis in fine Posteriorum, & Gregorius quæstione secunda Prologi, art 3 & 4. eo quod est de objecto, quod aliter evenire potest: simpliciter tamen non est opinio, quia nullo modo ei falsum subesse potest: nam cognitio evidens hoc ipso, quod talis est, non est falsa.

Prima est scientifica 2. vocari solet opinio.

Lincon. Gregor.

Oppones, si quis eam vellet continuare destructo objecto (quod fieri non repugnat) erit falsa, proindeque falsum illi subesse potest. Respondetur contradictionem esse notitiam evidentem objecto, non ut antea existente perseverare: ex eo enim, quod sit evidens, rem percipit, ut est, quare si res mutetur, non potest ipsa non mutari. Hinc ad primum objectum respondetur adductas ibi cognitiones propriè opinativas non esse, & ideo argumentum nobis non adversari.

Prima objecti solutio.

Solutio 2. Ad secundum respondetur, Aristotelem nõ fuisse locutum de quacunque certitudine, cum scientiam ab opinione per eam sejunxit: sed de certitudine sumpta ex objecto, qualis non est fidei certitudo, quoniam objectum fidei sæpissimè est contingens, & tota certitudo à medio extrinseco, divina scilicet autoritate, oritur. Quod autem Aristotel. de certitudine ex objecto cognito loquatur, inde patet, quia ad immutabilitatem rei semper recurrit.

ARTICVLVS IV.

QVANTA SIT CONNEXIO formidinis cum opinione.

Ex triplici formidine, quam in opinione distinximus, primam, cum sit illius differentia essentialis, constat esse illi intrinsecam, & essentialem, proindeque omnino inseparabilẽ, de qua intelligendus videtur D. Thomas 1. secundæ q. 6. artic. 3. & 2. secundæ, quæst. 1. artic. 2. ubi ait, formidinem pertinere ad rationem opinionis, quod supponit Scotus in 3. d. 23. quæst. unica ad Argumenta. De reliquis duabus est controversia: & imprimis, quod formido annexa cognitioni ab opinione separari possit. Probatur primo, formido est negatio finita in actu, ergo tot afferri possunt rationes, ut omninò cõsumatur. Si respondeas idcirco non consumi, quia rationes adductæ, si necessariæ sint, scientiam pariunt, & ita non formidinem ab opinione, sed opinionem ab intellectu tollunt: si probabiles, suam habent formidinem: ideoque implicare, ut totam expellant. Sequitur ex hac responsione, quo plures rationes probabiles ad aliquam conclusionem opinativam confirmandam accumulantur, eo majorem illi addere formidinem: singulæ enim addent suam: quod repugnat experientiæ: certius enim apparet, quod pluribus, quam quod paucioribus argumentis Topicis confirmatur.

Triplex in opinione est formido

D. Thom. Scot.

Vtrum formido possit ab opinione separari.

Argum. pro parte affirmativa quoad formidinẽ actui annexam.

1. Argum.

Secundũ. Secundo, sicut datur actus intellectus attingens rem ut necessariam, & alius ut contingentem, ita potest dari aliquis attingens rem simpliciter, non attendendo necessitatem, vel contingentiam, qualis videtur esse ille quo percipitur objectum necessarium per opinionem, etenim si ille actus perciperet rem, ut necessariam, esset scientificus: si ut contingentem, falsus, cùm res sit necessaria: ergo percipit absolutè illam veritatem: ut igitur primus actus est scientia: secundus opinio cum formidine: tertius erit opinio sine formidine, siquidem in illius objecto non apparet contingentia, quæ est formidandi ratio. Quod autem illa actio sit opinio, videtur manifestum: cum sit inevidens & aliquando objecto contingenti.

Iam verò formidinem ex parte subjecti esse separabilem ab opinione, videtur demonstrari, Primo fides humana habet omnes conditio-

Quod formido ex parte subjecti sit separabilis ab opinione.

nes, quas habet opinio, ut reddat intellectum formidantem, sed amittit aliquando omnem subjecti formidinem: ergo idem præstabit opinio. Major est certa: quia dubietas intellectus in opinando est ob inevidentiam, & incertitudinem actus, cui non repugnat subesse falsum: sed fidei humanæ est intrinseca inevidentia, & eius medium, cum sit autoritas humana, est fallibile: ergo, &c. Major probatur, quia nemo est tam suspiciosus, ut cum formidine credat esse Romam, & ea, quæ in historiis enarrantur.

1. Argum.

Secundũ.

Secundo, qui opinatur circa objectum necessarium, si formidat, existimat illud aliter se habere posse, atque adeo errat: ut ergo circa cuiusmodi objectum sit vera opinio, qualem statuit Aristoteles, oportet omni formidine carere.

Tertium.

Tertio, intellectus habens sciẽtiam alicuius conclusionis, nullam de eadem habet dubitationem, ut constat, sed plerunque sciens adhibet probabiles rationes: ergo in eo eventu probabilia carent omni formidine ex parte subjecti.

Quartum. *Arist.*

Quarto Aristoteles libr. 7. Ethic. cap 3. attestatur, multos suis opinionibus tenacius adhærere, quam alios scientiis, quod experientia docet in hæreticis, qui difficilius a suis dogmatibus, quam fideles à vera fide amoventur.

Conf.

Vnde sumi potest confirmatio: nam fides est in se certissima, & non tollit, quin subjectum aliquando vacillet, ergo licet opinio de se sit dubia, non prohibebit intellectum aliquando non hæsitare.

D. Thom. *Arist.* *Aureol.* *Ocham.* *Greg.* *Gabriel.* *Majo.* *Marcil.* *Bassol.*

In hac quæstione communis autorum vox est, formidinem esse de ratione opinionis, & eum qui opinatur, formidare. Ita loquutus est Aristoteles in hoc capite. D. Thom. locis citatis. Aureolus citatus ab Ochamo in q. secunda Prologi circa secundum, Ochamus ibi. Gregorius q. secunda. Gabriel q. 7. art primo, not 2. Major q. 4. Marsilius q. secunda. Bassol. q. 5. art. tertio, & ferè reliqui antiquiores: sed quia potest esse quæstio de vocabulo, dum unus eã solum cognitionem appellat opinionem, quæ affert subjecto formidinem, alius eam etiam, quæ licet formidinem tollat, ex se potest falsitatẽ admittere: opus est prius constituere quid nomine opinionis intelligatur hoc loco: & quanvis ex illius definitione colligi videatur, rationem opinionis non posse præscindi à formidine, illud tamen est intelligendum de differentia essentiali, quam eodem nomine appellavimus, quæ non est aliud, quam intrinseca fallibilitas actus, non verò de negatione certitudinis, tam in actu, quam in subjecto, quas extra illius essentiam esse monuimus.

Quid opinionis nomine hoc in loco intelligatur.

In quo sit præsens quæstio.

Præsens igitur dubitatio est, an cognitio intrinsecè fallibilis necessario annexam habeat negationem certitudinis in se, & vacillationẽ, seu formidinem in subjecto. Illa autem cognitio censetur hoc modo fallibilis, quæ est inevidens, & nititur lumine naturali. Dixi (inevidens) propter scientiam, & cognitionem evidentem objecti contingentis, de qua supra diximus. Additum est, quæ innititur lumine naturali, propter fidem divinam, & Theologiam nostram, quia priores ob evidentiam, posteriores ob lumen supernaturale sunt infallibiles.

Opinio Cajet.

Cajet. *D. Thom.*

Et quidem Cajetanus hoc loco, sed expressius tertia parte, quæst. 5. artic. 3. circa ad secundum, & 2.2. quæst. 2. articul. 5. hanc cognitionem, si formidine careat, non vocat opinionem, sed Dialecticam notitiam, quo vocabulo existimat se conciliasse hæc duo loca D. Thom. allegata, in quorum primo docere videtur, D. Thomæ opinionem esse posse cum scientia de eadem re per diversa media: in secundo absolutè idem negat ubi Cajetan. advertit in primo loco nõ fuisse D. Thom. usum nomine opinionis, sed cognitionis absolutè, ut indicaret, eam cognitionem, quæ antequam in subjecto esset scientia, habebat formidinem, & erat opinio, cum scientia acquisita, & formidine expulsa remanet, non esse opinionem, sed cognitionem Dialecticam. Quæstio tamen hæc, ut dixi, est de vocabulo, quocirca, ut de re disputemus, hanc notitiam deinceps opinionem appellabimus.

1 Cõclusio de formidine actũ consequẽte.

De qua sit prima conclusio Formido consequens actum, id est, negatio certitudinis in actu, est omninò inseparabilis ab opinione. Probatur hæc. formido est negatio infallibilitatis, quæ visitur in opinione: sed opinio essentialiter est cognitio fallibilis: ergo necessario habet huiusmodi negationem. Tota ratio est evidens. & solum eget explicatione, quæ sumi potest primo à contrario nam in actu scientiæ, ob illius infallibilitatem est repugnantia, ut ei subsit falsum, ita conjuncta, ut nequeat ab eo infallibilitate remanente separari, quæ cum essentialis sit, implicat à scientia tolli Pari modo se res habet in formidine quam nemo separabit nisi, qui essentiam opinionis everterit. Deinde à simili: negatio rationalis est prædicatum omnino necessarium respectu bruti, propterea quod differentia essentialis bruti est opposita rationali hominis. cum ergo differentia opinionis sit opposita differentiæ scientiæ, hoc est certitudini, negatio certitudinis erit cum opinione perpetuo conjuncta.

An formido subjecti tolli possit

Difficilior est dubitatio de formidine subjecti. De qua Gregorius Arim. in illa secunda quæstion. Prologi sentire videtur ab opinione sejungi non posse: negat enim in solutione secundi argumenti posse intellectũ per assensũ tendere in aliquod enũtiabile, illius veritatem præ-

præcisè attingendo, sed debere illud præ [illegible]se, ut necessarium, vel non necessarium: aut n. inquit, assensus est certus, & evidens, aut non: si primum, sequitur scientia, si secundum, opinio. Ex qua doctrina juncta solutione primi, ubi docet præcipuam formidinis causam in intellectu esse medii inevidentiam, colligitur ejus mentem fuisse intellectus, formidinem ab actu opinativo separari non posse. Quod hac ratione comprobatur, quælibet cognitio secundum modum suæ naturæ afficit intellectum: igitur, quæ intrinsecè fallibilis est, & incerta, secundum has conditiones intellectum informabit, & consequenter formidolosum reddet. Confirmatur. Ita se habet certitudo ad scientiam, ut formido ad opinionem, sed fieri non potest, ut qui actu scientiam habet, de illius objecto dubitet, ut Arist. hoc lib. 1. c. 6. & sæpe alibi affirmat: ergo fieri nequit, ut qui opinatur, non dubitet.

Pars negans probatur.

Arist.

Opposita sententia, quæ affirmat aliquam opinionem in intellectu dari posse, à qua ille dubius, formidolosusvè non reddatur, est expressè Cajetani locis citatis, Michaelis de Massa, apud Gregorium proximè, & quorundam recentiorum, videturque esse D. Thomæ in loco primæ secundæ citato, ait enim opinionem, & scientiam pugnare ex parte medii, & addit posse in eodem objecto simul esse, expulsis videlicet oppositis conditionibus, eadem est expressa sententia Aristotelis septimo Ethic. capite tertio. ubi affirmat aliquos per opinionem nihil dubitare, & suis erroribus (quos opiniones esse constat) tenacius, quam alios scientiis adhærere. Et hinc sumi potest prima, & manifesta ratio, experimur enim nos quibusdā sententiis absq; ulla intellectus formidine adhærere, quas postea manifestis rationibus damnamus. Et universim, qui existimant necessarium esse, quod falsum est, actum habent opinativum, cum medio ad summum probabili moveantur, & tamen nullo modo formidant: ergo formido subjecti ab opinione sejung potest. Secunda, Fides humana carere potest omni formidine, & tamen eadem ratio est de illa, atque de opinione: ergo hæc sine formidine esse potest. Majorem nemo negabit, nisi qui dubitare audit, an Romani Imperatores extiterint? & an Lusitani superato Oceano Indiam subjugarint? Minor patet, quia autoritas humana, qua eadem Fides nititur, æquè fallibilis est, ac medium opinandi.

Pars affirmans approbatur.
Cajet.
Massa.
D.Thom.
Vasq. 1. p. q. 1. d. 1. n. 4.
Arist.
Confir. 1.

Secundi.

Si aliquis respondeat, actum erroneum, ratione cujus intellectus non formidat, non esse opinionem: & fidem humanam, quæ similiter dubium excludit, esse evidentem, saltem in attestante, & idcirco dubitatione carere. Si quis (inquam) sic respondeat, quoad primam partem, de vocabulo contendit, nam opinio æquè potest esse vera, ac falsa, & error per medium fallibile habetur: quidquid autem hujusmodi nititur medio, opinio est, ut Aristoteles hoc capite docuit. Quoad secundam partem, falsum assumit, quia fides historiis habita, vel communi fama fulta, evidentiam attestatoris non habet, & tamen formidinem expellit: quod enim Romam indubitanter esse credunt, qui nec ex testibus oculatis eam esse audierunt.

Quædam responsio excluditur.

Quoniam verò ratio in contrarium adducta efficacissima est, explicare oportet, à quo principio nascatur, ut notitia intrinsecè fallibilis, potentiam simpliciter certam reddat. Igitur intellectus dupliciter spectari potest, primo secundum se, ut specialis potentia est, & ad proprium objectum percipiendum sufficiens: secundo quatenus pars est totius hominis, & proinde quoad actus humanos voluntati subjecta: & utroq; modo reperiri in eo potest firma ad objectum adhæsio, vel de eodem hæsitatio. intellectus primo modo sumptus, non dubitat de objecto, quando evidenter cognoscit, quomodo se habeat: aut cum ex luminis imbecillitate ita res illi offertur, ac si evidenter cognosceretur in quo posteriori eventu, etsi frequenter intellectus erret, judicando necessarium, quod contingens est, non esse tamen necessariū, ut semper erret, advertit Cajeta. supra, quia sæpè assensus est de objecto vero, quem ille vocat opinionem non in statu opinionis, nos tamen opinionem simpliciter dicemus. Intellectus secundo modo sumptus, ut formidinem admittat, vel ex[illegible]dat, ab imperio pendet voluntatis, cum enim hæc sit primum movens in homine, quoties aliæ potentiæ ab objectis non necessitantur, possunt ab illa ad actum applicari, vel ab eo retrahi. intellectus autem circa objectum obscurum, minimè necessitatur, ut supra vidimus, unde communis Theologorum sententia ad opinandum, & credendum tam fide humana, quàm divina necessaria est impulsio voluntatis, ut patet ex D. Thom. secunda secundæ, quæst. 2. artic. 1 Cajetan. prima secundæ, quæst. 61. art. quarto. Cùm verò hujusmodi voluntatis motio ab ejus electione proveniat, fit plerunque, ut ex pia affectione, qualis esse solet circa magistros, vel ex passione contra alios: ita intellectum ad aliquas opiniones determinet, ut nihil de illis formidet.

Quibus modis intellectus possit cōsiderari.

Quando intellectus à voluntate firmetur.

D.Thom.
Cajet.

Hinc ad argumentum pro contraria sententia respondetur distinguendo antecedens, si enim velit notitiam afficere intellectum secundum modū suæ naturæ, quē ab objecto expresse repræsentato participat, verum est: si aūt velit notitiam afficere intellectum secundum omnem modum suæ naturæ, etiamsi derivaretur

Responsio ad argumentum Contrariæ sententiæ.

à con-

à conditione objecti expressè non cognita, vel repræsentata, est falsum: non potest enim intellectus in actu exercito affici à conditione resultante in cognitionem, ex eo solum, quod objectum non apprehendit, ut est: quod in præsenti contingit, ideo enim intellectus non formidat, quia actus nullam formidandi rationem attingit, & tamen quia res secundum se incerta est, vel quia non cognoscitur, ut omnino certa, cognitio est opinativa. Ad confirmationem negatur consequentia, & similitudo, nam scientia repræsentat rem ut est, & ideo formidinem permittere non potest.

Ad confirmat.

Occurritur argumentis initio positis

Ad argumenta verò, quibus initio nostra sententia probatur, non esset cur responderemus, nisi aliqua assumerent, quæ expositione egent. Omisso igitur primo, quod rectè excludit: Secundum falso assumit, opinionem circa objectum necessarium, formidinē habere non posse: nam formido opinionis non consistit in hoc, ut tacite, vel expressè asserat objectū posse aliter se habere, ut in probatione argumenti supponitur, sed ut de ello rei non certificet, nihil autem falsitatis est in cognitione, qua percipitur res esse, etsi qua necessitate affecta sit, non percipiatur. Ad tertium respondet Greg. scientem non adhibere rationes probabiles, ita ut actus eliciat opinativos: sed, quod Averr. primo lib. de Cœlo commento 8. docet, ut ostendat rationes probabiles cum necessariis cohærere: aut certe utendo rationibus probabilibus ante demonstrativas ad exercendum illum, quo cum est disputatio. Dici quoque potest eum, qui ad conclusionem necessariam confirmandam medium adducit probabile, tunc per illud operari posse, cum scientificum medium non occurrit, ut infra dicemus.

Primò. Secundò. Tertiò.

Quartò. Quartum argumentum rectè procedit, ejus tamen confirmatio, quatenus infert, in quacunque opinione posse intellectum non dubitare, vera non est: quoniam certitudo fidei non oritur præcisè ex ipsa cognitione, sed ex affectione voluntatis: unde breves in intellectu dubitationes circa res fidei consurgunt, quousque voluntas accedat: dubitatio vero opinionis ex ipsa cognitione, & objecti apparentia nascitur, quocirca nisi detur in voluntate pia affectio, vel passio, quæ tamen circa omnes opiniones non dantur, nihil est, unde intellectus ita firmetur.

Ad argumenta, quibus ostendebatur formido annexa actui tolli posse. Respondetur bene ibidem primo occurri cum Ariminensi: addique posse illam imminutionem non fieri per certos gradus, & ut vocant, Arithmeticè, sed proportionaliter, & Geometricè, qui minuendi modus nunquam rem exhaurit ut in 2. hujus lib. cap. loquendo de evidentia dictum est. Ad impugnationem ibi datæ responsionis negandum est pluribus argumentis probabilibus additis formidinem augeri: non est enim existimandum unamquanque rationem suam formidinem in assensum transfundere: quoniam ea, quæ ratione defectus suæ naturæ alicui communicantur, non semper eo magis intenduntur, quo illa natura amplius perficitur: v.g. formæ corruptibili conveniat aptitudo, ut separetur à materia, nec tamen aptitudo est major, quando forma est perfectior, imo fortasse minor. Idem in sexcentis aliis invenitur, minui, scilicet privationem crescente forma, & è contra decrescente forma augeri privationem. Hoc loco est diligenter notandū, ea, quæ diximus de argumento, vel imminutione formidinis non intelligi in eodem actu specie, sed in diversis: nam actus, qui producitur per novam rationem probabilem, distinguitur specie à quovis alio per aliam rationem producto, sunt enim media assentiendi diversa.

Actus productus per rationem probabilē, distinguitur specie ab alio producto per aliam rationem.

Dices hac ratione non multiplicari plures rationes ad eandem opinionem, sed in singulis esse singulas, & ad summum posse unam habere rationem assentiendi efficaciorem, quam aliam. Respondetur loquendo de opinionibus formalibus, ita communiter esse, verum non repugnare unum actum elici ex pluribus rationibus conglobatis in unum medium, de quo procedit tradita doctrina. Adde Autores loqui de opinione objectiva, ad hanc enim probandam multiplicantur rationes, quæ quo plures sunt, eo illam verisimiliorem efficiunt.

Non repugnat unū actum opinionis elici ex pluribus rationibus conglobatis.

Ad secundum respondetur, ad formidinem actus satis esse non attingi objectum quatenus necessarium est: quod paulò ante explicatum est in solutione secundi argumenti contra formidinem subjecti, unde etiam patet quid dicendum sit ad reliquam partem argumenti de opinione circa objectum necessarium.

Ad secundum.

QUÆSTIO II.

VTRVM SCIENTIA, ET OPINIO *in eodem intellectu simul esse queant.*

ARTICVLVS PRIMVS.

EXPONITVR QVAESTIO, ET QVOAD *habitum expeditur.*

Tria sunt præter subjectum, in scientia & opinione, in quibus earū repugnantia maxime cōsiderari potest: videlicet objectū, act⁹ & habitus, quæ proinde singulatim explicanda sunt. Igitur quod ad objectū attinet, non vocamus in quæstione, utrum opinio, & scientia de objectis diversis simul esse possint?

Tria repugnātia maxime in scientia, & opinione.

(con-

Opinio & scientia esse possunt simul de objectis diversis, immò de eodem incomplexo, nunquam complexo.

(constat enim eundem hominem habere scientiam de rebus naturalibus v. c. & opinionem de moralibus) sed de eodem objecto non solum incomplexo, sed etiam complexo. exempli causa, non quærimus, an de homine possimus eodem tempore aliqua certo scire, alia opinari: de hoc n. nemo dubitat, sed num possit quispiam eandem propositionem affirmativam, an negativam per scientiam, & opinionem simul cognoscere? Dictum est (affirmativam, aut negativam) quia certum est ex duabus propositionibus contrariis, quæ constent iisdem terminis, non posse alteram scientificè, alteram opinativè ab eodem intellectu simul cognosci: si enim quis eodem tempore judicet hominem esse risibilem, & hominem non esse risibilem, etsi alterum judicium sit scientificum, alterum opinativum, habebit nihilominus duo judicia contraria, quæ conditiones cõtradictorias in objecto opponunt; videlicet simul esse, & non esse: quod cum fieri nequeat, apud omnes receptissimum est, illa judicia per nullam potentiam simul esse posse. De habitibus vero quid existimandum sit ex dictis patebit. Superest igitur ut controversia solum sit, an se compatiantur in eodem intellectu opinio, & scientia? quibus aliquis per diversa media, alterum scientificum, alterum opinativum assentiatur huic propositioni, Homo est risibilis: vel simili. Hæc de objecto.

Duplex simultas, cognitionis, & existentiæ.

Quod spectat ad actus, & habitus intelligi potest quæstio de gemina simultate, altera cognitionis, altera existentiæ: simultas cognitionis dabitur, si idem actus, vel habitus fuerit scientificus, & opinativus. Simultas existentiæ tunc erit, cum duo actus vel habitus, alter scientiæ, alter opinionis in eodem tempore, & subjecto extiterint. Et quo ad hanc, conferri possunt, vel actus cum actu, & habitus cum habitu: vel actus cum habitu, & habitus cum actu: in singulis enim collationibus occurrunt propriæ difficultates, idque vel habita ratione solius virtutis naturalis, vel etiam divinæ. In hoc articulo dicendum est de simultate existentiæ habituum tam inter se, quam cum actibus: in reliquis de utraque actuum simultate differemus.

1. Assertio quoad habitus.

Sit prima assertio. Habitus opinionis, & scientiæ de eadem propositione simul esse possunt in eodem intellectu. Est D Tho. 1. p. q. 58. art. 7. & 3. p. q. 9. art. 3. ad 2. Cajet. ibid. Alens. p. q. 79. art. 3. Bonav. in 3. d. 24. p. 2. & Recentiorum communis. Probatur primò. Si non possent hi habitus simul esse, id proveniret ex eo, quia ad actus repugnantes inclinant, sed hoc non sufficit ad eorum simultatem auferendã, ergo, &c. Major est certa, quia habitus sunt quædam potentiæ particulares, esse verò & repugnantiam, vel consensus potentiarum sumitur ex actibus. Minor probatur, non repugnat eandem numero potentiam inclinare ad oppositos actus, ergo minus repugnabit in eodem subjecto existere duas potentias ad opposita inclinantes. Antecedens patet in ipso intellectu, qui simul inclinat ad omnia judicia contraria, & inter se repugnantia. Consequentia est bona, quia difficilius videtur includere formaliter respectus ad opposita, quam illos simul recipere, ergo si intellectus includit propensiones ad actus repugnantes, habere etiam poterit habitus, qui ad eosdem inclinent. Quæ ratio saltem ostendit, non repugnare hos habitus in gradu remisso. Secundo, ita se habent opinionis, & scientiæ habitus, ut medium scientificum, & opinativum, utraque enim ad actus sciendi, & opinandi inclinant, sed media possunt simul esse, ut nemo diffitetur, ergo & habitus. Tertio, experimur nos uti mediis probabilibus ad confirmandam conclusionem, quam alioqui per scientiam tenemus, & per ejusmodi usum reddi faciliores ad illi assentiendum, ergo aliquid relinquitur ex actibus opinativis, quod non potest esse aliud, quam habitus. Denique scientia, & opinio solum se excludunt propter denominationes repugnantes, quas tribuunt subjecto, ut art. seq. dicemus, nam alia denominat subjectum certum, alia incertum: sed habitus non tribuunt has denominationes, siquidem per habitus nec certi sumus de objecto, nec incerti, ergo inter se non repugnant.

D. Thom. Cajet. Alens. Bonav. Recent. Communis.

Eadem potentia potest esse ad actus oppositos.

Scientia, & opinio repugnãt in subjecto ratione denominationis.

Secunda conclusio habitum scientiæ cum actu opinionis & è contra.

Secunda assertio, habitus scientiæ potest esse in eodem intellectu cum actu opinionis, & è contrario habitus opinionis cum actu scientiæ Hæc ab omnibus recipitur, & quoad utramque partem hac ratione probatur. Actus non posse esse repugnat immediatè cum habitu, sed mediante alio habitu: igitur si habitus opinionis, & scientiæ simul esse possunt, non est cur actus & unius cum habitu alterius esse non possit. Deinde si ei qui habitum scientiæ obtinet, & nihil omnino cogitat de medio scientifico, occurrat medium opinativũ, nulla datur causa cur intellectus non formet actum opinionis, siquidem eo tempore non videt rationem, aut motivum, quo ab actu opinandi retardetur, ergo persistẽte habitu scientiæ opinionis actum producet. Eadem ratio fieri potest de illo, qui habitu opinionis affectus in medium incidit scientificum, cum enim hoc medium intellectum convincat, eliciet sanè actum scientiæ, qui nec per se immediatè, nec per habitum à se genitum præexistentem opinionis habitum evertet.

Objectio adversus conclusionem.

Erit tamen, qui adversus hanc conclusionis partem ita objiciat. Medium scientificum destruit objectum opinionis, sed sublato objecto

non poteſt habitus remanere, ergo qui elicit actum ſciendi, non poteſt habitum opinativũ conſervare. Major patet, quia objectũ opinionis eſt incertum, & fallibile: objectum verò ſcientiæ certũ & infallibile, incertitudo autem per certitudinem tanquam per formam oppoſitam expellitur. Minor probatur, quia habitus, & potentiæ non minus pendent ab objecto, quam à ſubjecto, perinde enim repugnaret eſſe viſum, ſi poſſibilis non eſſet color & lux, in quos tenderet, ac ſi non daretur animal, à quo ſuſtentaretur: igitur, ſi actus ſcientiæ tollit objectum opinionis, ipſius quoq; habitum evertat neceſſe eſt.

Reſponſio.

Hæc tamen ratio nihil efficit, permiſſa namq; majori, explicanda eſt minor, ſi enim velit ſublato omni objecto opinionis, tam vero, quam apparente, non poſſe dari opinionem habitualem, vera eſt, ſed in eo ſenſu non tollit ſcientia objectum opinionis, adhuc enim poſita ſcientia repræſentari poterit idem objectum, ut opinabile per medium fallibile, licet habitus opinativus propter obſtaculum non poſſit in actum exire, nec aliud probat argumentum ex potentia deductum, ſolum enim concludit, non poſſe dari potentiam, cujus nullum ſit poſſibile objectum, nos verò aſſignamus objectum habitus opinativi, ſaltem apparens quod reſpectu potentiarum & habituum ſpiritualium ſatis eſt. Si verò ſenſus minoris ſit, actum ſcientiæ tollere ſecundũ rem ipſam objectum opinionis, hoc eſt, oſtendere rem, de qua eſt ſcientia, non eſſe re ipſa incertam, neganda eſt, nec ejus probatio quidquam efficit, quia procedit de ſublatione objecti, quoad omnem modum. Hæc ex ſequentibus erunt apertiora.

ARTICVLVS II.

NVM ACTVS SCIENTIAE, ET Opinionis per vires naturæ in eodem intellectu ſimul exiſtant.

SVpponimus ex communi Autorum ſententia contra Durandum, & alios ex parte virtutis intellectivæ, nõ repugnare plures ſimul actus in intellectu eſſe, ſed quoties unus actus alterum expellit hoc ex repugnantibus actuũ conditionibus evenire Quærimus ergo, an inter actum ſcientiæ, & opinionis de eadẽ concluſione tanta ſit repugnantia, ut ſpectata naturali intellectus virtute ſimul eſſe non poſſint.

Prima ſent. quæſtion. neg.
1. Ratio.
D. Thom.
Ariſt.
Greger.

Prima opinio abſolutè affirmat, hos actus non poſſe in eodem intellectu ſimul exiſtere, videtur eſſe expreſſa Ariſtotelis hoc cap. & interpretũ ibid D Tho 1.2.q.67.art. 3. Greg 2 quæſt. Prologi & aliorum. Probatur primo argumento, quod Philoſophus in contextu inſinuavit. Fieri non poteſt, ut idem intellectus certo cognoſcat rem aliter eſſe non poſſe, & dubitet, an poſſit aliter habere: ſed per ſcientiam certo videt, intellectus rem à ſe cognitam eſſe neceſſariã, nec poſſe deficere, per opinionem, de hoc ipſo dubitat, ergo non poteſt utrumque actum ſimul habere. Minor ex declaratione ſcientiæ, & opinionis conſtat. Major probatur, eſſe certum, & non eſſe certum de eadẽ re ſunt prædicata contradictoria, quæ de nullo ſimul affirmari poſſunt, at ſi intellectus per ſcientiam certò cognoſceret rem ita eſſe, & per opinionem de hoc dubitaret, eſſet & non eſſet certus de eadẽ re, igitur fieri nequit, ut certo cognoſcat veritatem alicujus concluſionis, & de eadem dubitet, vel quod idem eſt, eandem concluſionem ſciat, & opinetur.

3. Ratio.

Secundo non minus repugnat actus ſcientiæ cum actu opinionis quam cum actu fidei, ſed cũ hoc non poteſt ſimul eſſe, ergo nec cum illo: Major conſtat, quia non eſt magis intrinſeca ſcientiæ evidentia, cui opponitur obſcuritas fidei, quam certitudo, cui dubietas opinionis adverſatur, & quemadmodum ſcientia excludit incertitudinem, ita inevidentiam expellit. Minor eſt D. Tho. 1.q.66. art. 3. 2.2. q. 1. art. 4. & q 14. de veritat. art. 9. in 1. d. 24. q. 1. art. 2 Capr. d. 2 . q. unica. §. ult. & aliorum. Probaturque hac ratione, impoſſibile eſt idem objectum reſpectu ejuſdem hominis ſimul eſſe evidens & inevidens: ſed ratione ſcientiæ eſt ut objectum evidenter proponatur, de ratione fidei, ut proponatur inevidenter, docet Divus Thom. & alii autores citati, ergo fieri nequit, ut actus fidei, & ſcientia eodem intellectu ſimul exſtant: & confirmatur: quia lumen, quod ſcientia communicat intellectui, omnem ab illo obſcuritatem expellit circa objectum quod ſub ſcientiam cadit, ergo non poteſt in eodem intellectu remanere inevidentia, & obſcuritas ad fidem neceſſaria.

D. Thom.
Capreol.

2. Sententia quæ affirmat.
Alenſ
Henric.
Bonav.
Gabriel.
Altiſiod.
Durand.

Secunda ſententia omnino oppoſita placet Alenſ 3. part. q. 19 membro 5. Henric. quodlibet. 8. q 14. Bonav. in 3 d. 24. art. 2. q. 2. Gabriel quæſt. 1 artic. 2 Altiſiod. in ſumma. lib. 3. tract. 3. quæſt 24. & Durando in 1. quæſtione prologi, quamvis hi Autores ex profeſſo loquantur de fide, idem tamen inter explicandũ de opinione partim inſinuant, partim aſſeverant Commune fundamentum eſt opinionem pugnare cum ſcientia ſolum, ut imperfectum cum perfecto, non eſſe vero impoſſibile per vires naturæ, imperfectum manere ſimul cum perfectiori, dummodo imperfectionem amittat, ut parva quantitas cum major permanet: quod autem imperfectio opinionis, incertitudo videlicet, deponi queat, ex eo probant, quia non eſt de intrinſeca ratione opinionis, ſed quippiam illi annexum.

Fundamẽtum hujus ſententiæ

Cognitionum repugnantia ab objecto dependet

Pro reſolutione hujus dubitationis ſupponẽdum eſt, repugnantiam duarum cognitionum

ſemper

semper ducere originem ex objecto, quod vel inde constat, quia totum esse cognitionis, & omnem denominationem, quam præbet intellectui (excipe intensionem, & remissionem, quæ nihil ad institutum conferunt) ex objecto desumit. Quare ut duæ cognitiones ab eodem intellectu se excludant, necesse est supponant in objecto conditiones repugnantes, ex quibus ipsæ notitiæ eandem repugnantiam hauriant, intellectuique communicent, quoties enim duæ rationes objectivæ ita se habuerint, ut una alteram excludat à subjecto, toties illud judicium, quo una subjecto tribuitur, expellit ab intellectu alterum, quo tribuitur opposita, verb. gr. quia albedo posita in subjecto, ab eo removet non album: ideò propositio, in qua de illo subjecto affirmatur albedo, repugnat oppositæ, qua eadem albedo negatur, & quemadmodum inter repugnantiam ipsarum conditionum objecti est latitudo, quædam enim repugnant solum Physicè, ut album & nigrum, quædam Logicè, seu per contradictionem, ut album, & non album, ita inter cognitiones est maior & minor repugnantia: nam quæ versantur circa priores conditiones, pugnant in ordine ad potentiam naturalem, quæ circa posteriores, pugnant etiam respectu potentiæ divinæ, eo quod indicant contradictionem, quam nulla potentia possibilem reddit.

Quædam Physicè pugnant, quædam Logicè.

Logica repugnantia nec divina potentia superari potest.

Supponendū est secundo ex quæstione præcedenti, etsi omnes notitiarum conditiones ab objecto deriventur, non tamen omnes, quæ dantur in objecto, ita in notitias refundi, ut in potentiam deriventur, ostendimus enim, medium fallibile, quod rationem habet formalis objecti, ita reddere opinionem incertam, ut ejus incertitudo non afficiat potentiam intellectivam. Vnde conclusimus opinionem quoad præsens institutum esse duplicem, alteram qua caret omni formidine extrinseca, per quam intellectus nihil hæsitat, alteram quæ adjunctam habet hanc formidinem externam, qua potentiam minimè firmam reddit: quæ rursum dividitur in eam, quæ licet intellectum certum non reddat, id tamen non efficit asserendo rem esse dubiam, sed non proponendo illam ut infallibilem, & in eam, quæ formaliter indicat, rem non esse infallibilem, quæ quoad illam reflexionem integrè non est opinio, sed vel scientia, vel error, ut supra diximus.

Nō omnes cōditiones objecti in potentiā manant.

Duplicem esse opinionem.

His positis sit prima assertio: actus opinionis, quæ adjunctam non habet formidinem extrinsecam, qua potentiam reddat incertam, simul esse potest cum actu scientiæ de eodem subjecto. Hæc est meas Autorum secundæ sententiæ & D. Tho. 12 illa q. 67. art. 3. ubi notat Cajet. expressius verò traditur à Cajet. in comment. ejusdem artic. hoc loco, & aliis supra citatis. Probatur, tota repugnantia inter hos actus nascitur ex oppositis denominationibus, quas tribuunt intellectui, sed quando actus opinativus exuit omnem formidinem externā, seu ex parte subjecti, nō præbet denominationem oppositam scientiæ, nam oppositio inter opinionē, & scientiam in eo posita est, quod intellectus per scientiam reddatur in cognoscendo certus: per opinionem verò incertus, sublata autem formidine, nulla remanet ex parte potentiæ incertitudo, ergò possunt hi actus simul esse. Confirmatur, quia cōsiderata interna actuū natura, nulla apparet repugnantia in eo, quod altera cognitio attingat rei necessitatē, altera non attingat, idē tamen absolutè, & sine ulla moderatione asserat: unde quia habitus opinativus, & scientificus non communicant actu potentiæ certitudinem, & incertitudinem, etsi habeat essentiales differentias opinionis, & scientiæ, non repugnant inter se, ut superiori art. dictum est. Cōfirmatur, ita se habent quoad certitudinem, & incertitudinē fides humana, & divina, atq; scientia & opinio, sed illæ simul existunt, ergò & hæ: patet major, quia alterius fidei medium est fallibile, alterius infallibile. Minor etiam perspicua videtur in fide illius, qui frequenter credit, idē mysterium autoritate humana parentū, aut magistrorum, & simul divina, ut experientia constare videtur.

1. Conclus. D. Thom. Cajet.

Probatur ratione.

Confirmatur prima.

2. Confir. Fides humana simul esse potest cum divina.

Secunda assertio. Actus opinionis, qua formaliter asseritur rem non esse omninò certam, nequit naturaliter esse cum actu scientiæ. Hæc ex terminis est evidens, nam per scientiam judicat intellectus rem adeo certam esse, ut non possit aliter se habere, per illam verò opinionē expresse judicat certam non esse, ergo nisi contradictoria simul judicet, utrūq; simul actum habere nō potest. Et de hac opinione rectè cōcludit primū argumentum pro prima sententia, sed tota dubitatio est, an eandem vim habeat de opinione, quæ adjunctam habet formidinem potentiæ; rem tamē ut incertam formaliter non judicat.

Secunda conclusio.

Sit tertia assertio. Actus opinionis, cui annexa est formido extrinseca, licet formaliter non asserat rem non esse infallibilem, cum actu scientiæ per vires naturę simul esse non potest. Hæc videtur tradita ab Aristotele, & interpretibus hoc loco, & satis probabiliter suadetur argumento initio facto. Nam intellectus ex vi opinionis hoc modo sumptæ ita assentitur objecto, ut ratione illius actus non sit certus de eius veritate, per scientiam verò redditur omninò certus, igitur cum fieri non possit, ut intellectus simul existat certus, & dubius de eadem re, nequit utrumque actum simul exercere. Occurret aliquis primo, intellectum ex vi opinionis non reddi incer-

3. Conclu.

[illegible] ,sed negativè se habere, h[illegible] certum. nam opinio solum [illegible] esse, quod verò aliter habere [illegible] posit, nec tacitè, nec expressè judicat, ergo ex vi actus opinativi non redditur intellectus incertus. Non repugnare autē cū scientia actuali eas cognitiones, quæ certitudinem non afferant, experientia compertum est, nam qui actu scit, multas sæpe habet notitias simplices vel eiusdem rei, vel aliarum, quibus objecto per notitiam cognito nec certus nec dubius redditur.

Occurritur 2. Occurret secūdo. Esto opinio incertitudinem potentiæ afferat, non videri incommodum intellectum per unam cognitionem esse certum, & per aliam incertum, de eodem objecto, adhuc enim non sequitur absolutè esse dubium, & non esse dubium, sed secundum diversas cognitiones, quod non est difficilius, quam per unam cognitionem videre idem objectum confusè, per aliam distinctè, quod communiter admitti solet: traditurque a [illegible] initium Physicorum.

Diluitur 1. responsio. Non est omninò improbabilis prima respōsio: nihilominus quia probabiliorem existimamus tertiam assertionem, diluenda est responsio, negando intellectum ex vi actus opinativi, formidinem afferentis, non reddi incertum, cum verò oppositum probatur, concedendum est intellectum per hanc opinionem nec tacitè, nec expressè judicare rem fallibilem, inde tamē non sequitur quod non efficiat intellectū dubium, ad hoc enim satis est, quod ita feratur in objectum, ut ei vi illius actus non hæreat intellectus firmiter objecto, sed veluti suspectus de opposito: hoc enim est assentiri cum formidine partis oppositæ: at hæc suspensio & formido scientiæ firmitatem secum non permittit.

Diluitur 2. responsio. Secundæ solutioni negandum est, ex eo quod intellectus per unam cognitionem certò cognoscat, per aliam dubitet, non sequi absolutè esse certum & incertum, tum quia certitudo & incertitudo non denominat immediate solam cognitionem, sed etiam potentiam, docuimus enim supra dari propriam certitudinē, & incertitudinem potentiæ, quibus illa magis, vel minus adhæret objecto, etiam quando natura cognitionis aliud postulabat. Et de his sermo est in præsenti, quanvis ergo diversæ notitiæ has afferant conditiones, illę simpliciter de intellectu affirmantur. Accedit certitudinem, & incertitudinem esse rationes contradictoriè repugnantes in objecto: quare stare non poterunt in intellectu ea judicia, quibus objecto, attribuuntur, quomodocunque intellectum denominent.

Certitudo & incertitudo potētiæ non possunt esse simul.

Solvitur 1. argum. sent. Argumenta initio proposita cōfirmāt duas posteriores assertiones: quatenus verò contra priorem militant, ita dissolvenda sunt. Primū concedendo eam opinionem, qua intellectus de objecti veritate vacillat, non posse cū actuali scientia existere, non esse tamen necessariū, ut omnis opinio dubium reddat intellectum, ut sæpè dictum est. De materia secundi argumenti differemus ex professo artic. sequenti. Nunc totum argumentum cum sua confirmatione concedendum est, quia in fide non habet locum illa distinctio, quæ in opinione adhibita est, ut quemadmodum una opinio formidinem exuit, alia non, ita quędam fides inevidentiam retineat, alia eam amittat, sed omnis fidei actus autoritate nititur, & idcirco evidentiam objecti saltem secundum virtutem intellectus naturalem respuit, & quanvis non appareat tāta repugnantia in fide cum scientia, quanta est in opinione: cum ex parte objecti non repugnet, ut statim ostendemus: evidentia tamen scientiæ ita pertrahit intellectum, ut cum per fidem ineuidentem assentiri non permittat, quod Henricus & Bonaventura supra ad solam intuitivam scientiam, cuius evidentia major est, accommodant: cæterum probabilius videtur abstractivæ quoque scientiæ lumen fidei obscuritatem ab intellectu depellere, quanvis oppositum non sit parum probabile.

Hinc tamen non levis objectio adversus primam sententiam consurgit. Nam opinio semper est notitia inevidens, ut supra diximus, ergo si fides propter inevidentiam cum scientia naturaliter esse non potest: nec opinio ob candem causam erit, quantumvis omnem formidinem deponat. Occurrendū tamen est esse diversam rationem in opinione, atque in fide: quoniam fides cum procedat per autoritatem rei creditæ extrinsecam, nunquam potest proponere objectum, ut evidenter cognitum, sed scienter assentitur intellectus rei non visæ: at opinio, cum procedat ex ratione, vel ex terminis, sicut rationem, vel terminos revera fallibiles aliquando proponit, quasi infallibiles, & nihil formidat, ita proponere eosdem potest veluti evidentes, ita ut intellectus non judicet rē esse obscuram, vel cognitam per extrinseca, & in hoc casu scientiæ non repugnat.

ARTICVLVS III.

VTRVM ACTVS SCIENTIAE, ET opinionis in eodem intellectu divina virtute esse queant.

Explicatio. HÆc quæstio solū procedit de opinione, quam in tertia assertione proximi turque articuli cum sciētia repugnare docuimus, nam de opinione, quæ omnē formidinē deponit, non est locus dubitandi, siquidem sola virtute naturali intellectus cū scientia persistit, de illa verò, quæ formaliter in rei contin-

7 contingentiam fertur, certa est pars negativa, cum apertam contradictionem involvat, judicare eandem rem esse mutabilem, & immutabilem: quare de sola opinione medio modo accepta versatur hæc quæstio, cuius partem affirmantem a fortiori defendent omnes Autores, qui articulo superiori spectata vi naturali eandem tuebantur. Quæ probari potest primo: Deo nihil est denegandum, nisi quod contradictionē involvit, sed esse hos duos actus nulla est contradictio, ergò possunt a Deo simul collocari. Cætera patent. Minor ita suadetur, non implicat eandem rem simul esse necessariam ex vi unius medii, & contingentem ex vi alterius, ergò non implicabit sub utraq; ratione ab eodem intellectu simul cognosci. Consequentia est bona, quia si rationes cognitæ invicem non contradicunt, nec earum cognitiones. Antecedens patet. cum eadem res habeat quasdam causas simpliciter necessarias, alias contingentes: quosdam item effectus qui necessariò, & inseparabiliter ab ea sequuntur. alios, qui necessariam cum re connexionem non habent. Causæ verò & effectús prioris generis sūt media sciendi, reliqui sunt media opinandi.

Assertiões partis affirmativæ.

1. Argum:

2. Argum. Secundo, magis pugnant duo actus formaliter contrarii, quam scientia & opinio, sed illi virtute divina possunt simul esse in voluntate, ergo & hi in intellectu. Maior suadetur, quia scientia & opinio non repugnant contradictoriè, quia ambo sunt actus positivi, non contrariè: quia sunt affirmativi de eadē veritate. Minor patet in Christo servatore, qui morti proximus, de illa, ut erat malum naturæ, tristitia, ut hominum salute congruebat, lætitia afficiebatur.

3. Argum. Tertio Deus potest eundem hominem Conimbricæ, & Romæ constituere, ut nunc supponimus ex communi sententia Philosophorum in quarto libro Physicorum, & Theologorum apud Magistrum in quarto, & apud D. Thomam tertia parte in materia de Eucharistia, sed Conimbricæ potest habere actum scientiæ, Romæ actum opinionis: quod ita probatur, difficilius est eundem hominem scire in uno loco, & nescire in alio, quam scire in hoc, & in illo opinari, in primo enim cernitur formalis contradictio, non in secundo: sed illud effici à Deo communiter admittunt Philosophi, ac Theologi in locis allegatis, pateтq; ex eo, quia nihil prohibet Deum conservare sciētiam in uno loco, in alio vero ab eius conservatione cessare, ut nunc efficit.

4. Argum. Quarto actus scientiæ, & fidei divinæ non repugnant in eodem intellectu: ergo nec actus opinionis, & scientiæ formidinem habentis, videtur enim esse paritas rationis.

Negativa parsverior iudicatur. Quamvis hæc sententia non sit improbabilis, opposita, quæ hodie in libris Philosophorum multo frequentius approbatur, nobis amplectenda est, quā etsi expresse non proponant Autores primæ sententiæ proximi articuli, supponere tamen videntur, ut ex eorum fundamento colligitur: aut enim efficaciter non probat opinionem considerata virtute naturali cum scientia repugnare, aut idem spectata etiā divina potentia concludit. Nam tota ratio eo tendit, ut ostendat ex horum actuum simultate contradictionem sequi, quod nobis conficere videtur. Etenim rem esse certam, & non esse certam sunt conditiones, quæ undecumque proveniant, rem absolute denominant: ea namque dicitur certa & immutabilis, quæ absolutè loquendo aliter habere non potest: ea incerta, & mutabilis, quæ omnibus cōsideratis potest nō esse, si enim ex alio principio sit necessaria, falso ei mutabilitas attribuetur, ut in capite de Proprio diximus, de prædicato uno titulo necessario, alio contingenti. Cum igitur certum & incertum contradictoriè pugnent in obiecto, fieri non potest, ut eidem rei simul ab intellectu attribuantur, quin sequatur contradictio, si intellectus ab utroque actu juxta omnes illius conditiones afficiatur, videlicet esse certum, & dubium de eadem re: nec opus est hac de re longiorem confirmationem texere, præsertim quia inter solvenda argumenta latius explicanda est.

Solutio 1. argum, Ad primum neganda est Minor, ut ex dictis patet, ad illius probationem concesso antecedente, distinguendū est consequens, & si inferat non esse implicationem cognoscere rem propter unum medium esse necessariam, propter alia contingentem, concedenda est etiam consequentia: sed opinio, & scientia non feruntur cū illa reduplicatione: si vero colligat non implicare, quod ratione huius medii certo cognoscatur, ratione alterius cum formidine, negāda est, quia hæ notitiæ sunt absolutæ, & conditiones oppositas objecto, & subjecto impertiuntur.

Solutio 2. argum. Ad secundū concessā Majori de contrariis animæ actibus, neganda est minor, nā tristitia, & lætitia, ut propriè cōtrarientur, sub eadem ratione formali sumi debent, quo pacto non sumebantur à Christo servatore, ut in ipso argumento declaratur.

Objectio contra solutionem. Quod si opponas, actus intellectus esse cōtrarios, esto ferantur sub diversis rationibus formalibus, ergo idē esse dicendū de actibus voluntatis Antecedēs patet, quia duo judicia, quorū altero affirmatur, Deū esse ubiq;, altero negatur, sunt cōtraria, & tamen rationes formales judicandi sunt longe diversæ Respōdetur concesso antecedente negando cōsequentiā: & major ratio est, quia res nō potest esse vera nisi uno modo, & ita qui propositionem negat, quacunque ratione ductus id faciat, omnem eius verita-

Bonum, & malum possunt esse in eadem re nō autem verum.

rem aufert, & ideo perfecte vero contrariatur: at bonum contingit pluribus modis, & idcircò res, quæ uno modo non est bona, potest esse bona alio modo, ut patet in eodem exemplo, nam mors ut naturæ adversa, erat malum, ut salutis humanæ instrumentum, bona. Vnde efficitur ut non omnis rationalis evertat bonum, sed ea, quæ sumitur sub eadem formalitate, & consequenter, ut non sint contrarii actus appetitus, nisi cum sub eadē ratione oppositos habent effectus. Diximus majorem esse veram in actibus animæ, quia de cæteris contrariis esto vera sit quoad repugnantiam Physicam, est tamen falsa, quoad repugnantiā Logicam, (ut sic loquamur) quia ex aliis cōtrariis simul existentibus non sequitur contradictio, ut ex opinione & scientia: unde illa non solum per Dei potentiam in gradibus intensis, sed per vires naturæ in remissis simul esse possunt.

Solutio 3. argum.

Ad tertium cōcessa Majorē, neganda est Minor, in cuius probatione attingitur difficultas, quæ non solum militat contra hanc nostram sententiam, sed contra communem, quæ negat posse eundem hominē in duobus locis cōstitutum habere per Dei potentiam actum approbativum, & reprobativum, vel odium, & amorem eiusdem rei sub eodem motivo, posse tamen judicare, vel amare in una parte, quin judicet, vel amet in alia. Ad quam variè respōderi solet. Nobis respondēdum videtur, oppositionem formaliter contradictoriam esse majorem omnibus aliis, si omnes conditiones ab Aristotele assignatæ observentur, quarum una est, ut sit in eodē loco, si verò hæc, vel alia desit, jam non manere in rigore oppositionem contradictoriam, si tamen contradictoria adhuc appelletur, majorem esse oppositionem inter terminos positivos, ut cernere est in contrariis, facilius nāque est corpus in duobus locis existens, recipere in uno calorem, & in alio eius negationem, quam frigus eius contrariū, imò probabile est illud naturaliter evenire, hoc non nisi divinitus ut evenit, quando corpus est in eodem loco: cum igitur opinionis & scientiæ oppositio sit interpositiva, nihil mirū si multiplicatis locis major existat, quam contradictoria, & non possit à Deo tolli.

Oppositio contradictoria est respectu ejusdem loci.

Oppositio scientiæ, & opinionis respectu diversorum locorum major est quā contradictoria.

Cur oppositio inter terminos positivos sit major quā inter negativos

Iure tamē rogabis, unde proveniat hæc major repugnantia inter terminos positivos, quā inter contradictorios, vel privativos, & quo pacto detur repugnantia inter scientiam, & opinionem in diversis locis. Ad primum dicimus oppositionem inter terminos positivum & negativum non oriri ex aliquo defectu virtutis subjecti, sed ex implicatione, quæ visitur inter esse, & non esse eiusdem, nam ad recipiendam negationem, vel privationem nulla virtus exigitur: at repugnantia inter extrema positiva, licet ex diversis, & repugnantibus eorū naturis partialiter proveniat, nascitur magna ex parte ex limitatione virtutis subjecti, requiritur enim ad sustentationem utriusque major virtus, quam ad sustentationem unius tātum, ut per se conspicuum est. Hinc fit ut oppositio negativa nulla sit, cū subiectum est in pluribus locis, quia licet forma in aliquo non existat, non proinde desinit absolutè esse, sed potest in alio existere. Oppositio verò inter positiva semper perseverat, quia virtus subjecti per locorum multiplicationem non crescit, nisi in ordine ad accidentia locum spectantia, & ideò quod in uno loco non poterat ex defectu virtutis, non potest etiam in duplici. Ad secundum respondemus opinionis & scientiæ repugnantiam in eo positam esse, quod intellectus per unam se moveat ad obiectū sine ulla formidine, per aliam cum formidine, id vero æquè impossibile esse in uno, atque in pluribus locis, quia virtus intellectiva, cum semper eadem sit, nō est magis limitata ad unum istorum modorum in uno loco, quam in pluribus. Fecimus peculiarem mentionem motus intellectus in objectum, quia sicut repugnantia cōtrariarum qualitatū oritur ex limitatione cōcursus materialis subjecti, ita in his actio[9] provenit extēdentia principii intelligentis in objectum, ita ut, si intellectus solum reciperet actum opinionis & scientiæ, nihil per eos intelligendo, nulla daretur repugnantia.

Quæ sit repugnantia scientiæ, & opinionis in diversis locis.

Solutio 4. argum. ex Cajet.

Ad quartum, negant antecedens illi Autores, qui superiori articulo argumento secundo cōmemorati sunt, quibus concinit Cajetanus 2.2.q.1.art.6.& 1.2.quæst.67.art 3 reddit eā rationem, quæ, si vera est, rem conficit, quam ibidem proponit D. Thom. Ait igitur Cajetanus de ratione fidei esse, ut subjectum, in quo est, sit in statu imperfecto circa objectum, & hunc statum ait esse inevidentiam rei credendæ, quod etiam significavit Divus Augustinus lib. de videndo Deum, cum ait ea credi, quæ a nostris sensibus absunt, id est à potentiis evidenter cognoscentibus non attingantur. idem tradere videtur D Paulus ad Hebræos 11 cum fidē appellat argumentum non apparentium, intelligit enim juxta communem D. Tho. & aliorum expositionem, objectum fidei esse rem nō visam. Cajet. hoc ex eo probat, quia potentia credens ita se habet ad rem creditā, ut mobile ad terminum motus, unde quemadmodū mobile eo ipso, quod motu afficitur, necessario caret termino motus, ita qui credit, omni alia notitia rei credēdæ destituitur. Alii recurrunt ad objectū, solet n. hoc discrimen constitui à Philosophis, & Theologis inter objecta fidei, & scientiæ, quod illud sit evidens, hoc inevi-

D. Thom.

D. Aug.

D. Paul.

Aliorum responsio

dens, id est, evidenter non apparens, sed quando rationes objectivæ nulla potentia se compatiuntur, nec earũ notitiæ simul esse possunt, igitur quemadmodum contradictione, involvit eandem rem evidenter apparere, & non apparere eidem intellectui, ita implicabit ejusdem rei notitiam evidentem, & inevidentem in eodem intellectu simul existere, siquidem sequitur rem videri, & non videri.

Fidem divinam & scientiam non repugnare in eodem intellectu.

Etsi hæc opinio probabilis sit, nobis tamen opposita multò probabilior videtur, quia non videmus inter has notitias ullam repugnantiã ex parte objecti, quæ sola potest esse in causa, ut duæ notitiæ absolutè, & per omnẽ potentiã repugnent: nam quæ consideratur tantum ex parte subjecti, à Deo vinci potest, ut vincitur repugnantia contrariorũ, id quod hac ratione patenet. Conditiones objecti cognoscendi sunt illæ, quæ resultant ex medio, seu motivo assentiendi, ideo enim motivum exigitur, ut objectum assensus complectatur, atqui conditiones illæ, quæ resultant ex motivo scientiæ & fidei, non pugnant: nam ex medio sciendi resultat evidentia terminorum, seu cognoscibilitas per medium internũ, quod evidenter ostendit rem esse: ex medio fidei cognoscibilitas ob autoritatem quæ per se quidẽ evidenter non ostendit rem esse, sed cum hoc nihil repugnat, quis n. dicat ex autoritate Dei dicentis nõ posse resultare incredibilitatẽ in hac propositione Deus est, eo quod ab alio medio habeat evidentiam. Respondent resultare quidem, sed respectu alterius intellectus, qui mediũ evidens non habet: id tamen non satisfacit, quia quando notitiæ per Dei potentiam conciliari non possunt in intellectu, nec conditiones objectivæ in re cognita secundum se sumpta esse possunt, ut alias omnes conditiones percurrenti patebit.

Respondetur rationi Cajetani pro contraria sententia

Ad fundamentum Caietani dicendum est fidem non tam positiuè imperfectionem subjecti, quàm secundum se non afferre eam perfectionem, quæ est in cognitione evidente, licet eam omnino non impediat. Nec similitudo motus vera est, quia motus est essentialis positio termini, & ita si terminum inveniret, non daretur: at fides non tendit in claritatem, quare necessarium non est, ut ejus privationẽ supponat. Aliud fundamentum de conditione ex parte objecti confutatum est. Denique ex eo, quod aliquis sciat, & credat, non sequitur videre, & non videre: sed videtur ex vi unius actus, & non videre ex vi alterius, quod non magis repugnat, quam rem ipsam esse per se evidentẽ, & propter alicujus autoritatem credibilem, loci Augustini, & Pauli intelligendi sunt de ea fide, quam de facto habemus, habita scilicet ratione virtutis naturalis intellectus, hanc enim fatemur non solere fidem cum scientia conjungere. Quare ad quartum argumentum, concesso antecedente, neganda est consequentia: est enim diversa ratio in opinione atque fide, nam opinio supponit ex vi sua in objecto contingentiam, quæ in re pugnat cum necessitate scientiæ, fides verò nihil supponit evidentiæ penitus adversum.

Proponitur vera solutio. 4. argum.

ARTICVLVS IV.

VTRVM IDEM ACTVS SIMVL ESse possit opinio, & scientia.

Declaratur status quæstionis.

HActenus disseruimus de simultate horum actuum in subjecto: nunc de illorum identitate in natura dicendũ est: agimus verò de solis actibus, & non de habitibus, & quia in illis est specialis difficultas ob repugnantiam essendi simul in subjecto, ut ex dicẽdis patebit, & quia ex iis quæ de actibus tradita fuerunt, proclive erit, quid de habitibus dicendum sit conjectare, cum ex quovis actu judicativo naturali, similis in natura habitus relinquatur. Potest verò esse quæstio de quolibet actu opinativo (excepto eo, quo formaliter judicatur rem esse contingentem, qui nec propriè opinio est, nec ullam conditionem habet, quæ cum scientia stare possit, siquidem directè auferr, quod scientia in objecto deposcit) proponi tamen solet spectatim de eo, qui adjunctam habet formidinem, non solum quia hoc modo est difficilior, sed etiam quia cum opinio sine formidine cum scientia non pugnet, nulla est ratio, ob quam in identitatem ejusdem actus cum illa venire debeat.

Ratio dubitandi pro parte negativa.

Ratio igitur difficultatis est, quia ex altera parte, quando duæ causæ totales, quarum effectus simul esse non possunt, ad agendum se applicant, prodire solet tertius effectus à cujusvis earum per se sumptæ effectu diversus, & utriusque perfectionem complectens, ut supra dictũ est, & patet in actu producto ex medio scientifico, & de fide, aliisque exemplis, sed ita se habent medium opinandi & sciendi, ergo si ambo simul concurrant, neutrum edet proprium effectum, sed in tertium actum conspirabunt, qui cum utriusque medii rationem participet, simul erit opinio, & scientia actualis. Ex altera cum scientia certa, & infallibilis existat: opinio verò incerta & fallibilis, non videntur earum rationes in unum posse convenire.

1. Sententia.

Tres sunt in proposita quæstione sententiæ. Prima paucorum, sed nobilium recentiorum affirmantiũ productum iri in eo eventu quendam actum opinionis, & scientiæ perfectionem continentem, quod duplici modo explicant: aliqui docent illum actum, quoad substantiam, & essentiam fore scientiam, ex concursu tamen medii probabilis innuere modũ opinio-

nis, »

Capreol. nis, ad eum modum, quo Capreol. in 3. dist 25. q. unica art. 3 ad argumenta Durand. asserit cõcurrente medio fidei supernaturalis cum demonstrativo gigni actum scientificũ affectum modo supernaturalitatis ex concursu fidei. Alii credunt esse tertium actum ab actibus scientiæ, & opinionis seorsim acceptis specie distinctũ, & ex illorũ rationibus quodammodo mixtum, quod Duran. & alii Theologi infra contingere autumant, cum aliquis ex medio sciendi, & credendi alicui propositioni assentitur, & hoc sit primum argumentum pro hac sententia. Ratio fidei detracta imperfectione conspirat in unum actum cum scientia, quando earum media simul concurrunt, ergo idem erit de opinione asserendum. Secundum, medium opinativum simul existens cum scientifico aliquid efficit in actu, qui tunc producitur, non modum ergo illius essentiam, ac proinde actus est mixtus ex ratione opinionis, & scientiæ: consequentia est bona, quia nõ aliter exit mistus actus, ad quem concurrunt medium scientiæ, & fidei, quam quia utrunque medium in substantiam actus influit. Major communis est, & probatur, nam intellectus, quò plura motiva habet ad assentiendum alicui propositioni, eò promptius assentitur, sed quoties medium movet ad actum, dicitur circa illud aliquid efficere: ergo, & cæt. Minor suadetur, quia medium ita concurrit ad actum, ut hic propter illud, tanquam propter rationem assentiendi eliciatur, sed ratio assentiendi est objectum formale, quod præbeat actui specificam differentiam, non modum extrinsecum, ut ex hoc libro præsertim ex cap. 23. conspicuum est.

Probatur 1.

Probatur 2.

2. Sentent. Secunda sententia est influere quidem medium opinabile cum scientifico in eundem actum, sed nõ mutare illius speciẽ, quia ejus virtus, & efficacia ita absorbetur à medio scientifico, ut nihil fallibilitatis, & contingentiæ actui communicet. Hæc est inter Recentiores communis, & quoad primã partem probatur eodem argumento, quo superior: quo ad secundam hac ratione. Si mediũ probabile communicet actui aliquid secundum propriam virtutem, & naturã, illud erit fallibile, & incertum, sed actui scientifico repugnat opinionis incertitudo, ergò nihil in eo esse potest, quod medio opinativo respondeat. Major constat, quia medium communicare nequit majorem certitudinem, quam habeat, at ipsum incertũ est, & fallibile.

Probatur.

3. Sentent. Tertia demum sententia negat medium probabile influere in actum scientificum, sed quãdo incidit cum medio scientifico, impediri à proprio actu, & solũ juvare intellectũ extrinsecè, & dispositivè, quatenus dum hic videt rationes probabiles consentire cum demonstrativis securior, & ex parte potentiæ expeditior conclusioni assentitur, sicut singularium experimento confirmatus primis principiis assensum præbet, quin experimentum ad illum effectivè, aut formaliter concurrat: hanc opinionem expressè docet Scot. in 3. dist. 24. qu. unica, ultimo, pro eadem citari possunt Greg. 2. q. Prologi, art. 2. Hervæ. quodlib. 2. quæst 15. artic. 3. qui hoc ipsum docent de medio fidei concurrẽte cum demonstrativo, impediri scilicet illius activitatem ab efficaciori virtute medii demonstrativi. est vero longè major ratio in medio probabili: ut jam patebit.

Scot. Greg. Herv.

Ex his opinionibus prima quovis modo explicata est omnino improbabilis, & prima quidem explicatio rectè confutatur secundo argumento pro secunda explicatione facto, cui accedit non posse reperiri ullum modum ab entitate actus distinctum, qui à medio probabili effici queat, siquidem in actibus intellectus concedi non solet alius modus, quam intensionis, & certitudinis, vel incertitudinis, qui re ipsa non sunt modi actu distincti ab essentia actus, ut supra ostendimus, nec si essent, à medio opinativo producerentur, nam intensio cum nõ fiat, nisi additione gradus ejusdem rationis cum præcedentibus, si medium probabile non efficit substantiam actus scientiæ, nec hunc modum efficiet. Certitudo superat ejus medii virtutem, incertitudo repugnat scientiæ, igitur medium probabile nullum modum affigit actui scientifico.

Rejicitur prior sententia ad primam explicationem.

Secunda ejusdem sententiæ explicatio apertè convincitur secundæ sententiæ fundamento, quod ita potest confirmari, ut aliquis actus in unica specifica ratione eminenter uniat duas alioqui inter se diffidentes, necesse est, ut in utraque sit aliqua ratio quæ cũ ratione alterius conjungi possit, sed in actu opinionis non est ulla formalitas, quæ cum scientiæ formalitate esse patiatur, ergo non potest dari tertius actus ex opinione, & sciẽtia mistus: Major ab adversæ partis Autoribus conceditur, & jure, nam ut actus ex duobus mistus censeatur, necesse est, ut in formale objectum utriusq; tendat, alioqui non magis dicetur mistus ex illis, quã ex aliis quibuscunq; actibus, objecta vero formalia nõ possunt communicare tertio actui, nisi illã rationem, vel totaliter, vel partialiter, quam suis actibus impendebãt, quare necessariũ est ut ratio unius actus quoad aliquid cũ ratione alterius uniri queat: ut in actu ex medio fidei, & scientiæ producto contingit, habet namq; certitudinẽ fidei cum scientiæ evidentia copulatã. Minor suadetur, opinio est inevidens, & incerta, scientia evidens, & certa, ergo secundũ nullã conditionem in unum actum venire possunt. Respondebunt convenire illas cognitiones in hoc, quod sint assensus illius cõclusionis, sed nõ satis-

Improbatur etiam quoad 2. explicationem.

Occurritur objectioni.

satisfaciunt, quia convenientia adeo communis non sufficit ad hanc compositionem, sed necessaria est aliqua magis proxima, & quasi specifica: nam quod ille tertius actus sit assensus illius conclusionis, habet sufficienter à medio scientifico, ergo si aliquid participat à medio probabili, non solum est, quod sit assensus illius conclusionis, sed quod sit talis, vel tali modo habitus: at in medio probabili non potest assignari modus magis contractus: qui cum scientia non repugnet, & confirmatur, juxta illam sententiam: medium opinabile specificat partialiter illum tertium actum, sed non specificat, ut est medium assentiendi illi conclusioni: nam hæc ratio est generica, & tam est in medio opinativo, quam de fide: ergo secundum propriam, & specificam rationem: igitur si in specifica medii ratione nihil est, quod cum scientia consistere possit, in essentiam illius actus non influit.

Colligitur solutio 1. arg. secundæ declarationis. Durand. Paludan. Molina.

Ex quibus solutum manet primum argumentum pro secunda expositione primæ sententiæ, concedimus namq; antecedens cũ Durando in Prologo qu. 2 art. 2. Paludano in 3. dist. 24. q 3 artic. 3. & Ludovico Molina 1. part. qu. 1. art. 1. disp. 1. & negamus consequentiam, quia in fide est certitudo, quæ non repugnat scientiæ, imò eam perficit, & secundum hanc concurrere potest medium credendi deposita obscuritate, propter scientiæ claritatem: at in opinione nihil est, ut ostendimus, quod in societatem ejusdem actus cum scientia vocetur. Ad secundum quid respondendum sit ex sequentibus patebit. Aliæ duæ sententiæ probabiles sunt, sed tertia probabilior, id ex dictis facile suadetur: nam experientia docet rationes probabiles ad firmandum in scientia intellectum non parum conducere, id autem præstare non possunt augendo per se certitudinem, vel evidentiam scientiæ, aut producendo tertium actum nobiliorem, sicut fides, ut probatum est: sed manuducendo intellectum, ut propter lumen medii demonstrativi efficacius, aut facilius in actum scientiæ prorumpat, quod uno è duobus modis efficiet, quemadmodum in cap. 1. de experimento diximus: altero determinando intellectum per effectivum concursum, tanquam causa minus principalis, & adesse effectus minimè necessaria, quæ hujusmodi actibus non præbet speciem, quia non concurrit, ut causa formalis, & motiva: nec enim intellectus ob rationem probabilem, sed ob necessariam elicit illum actum, species verò assensus à ratione motiva desumitur: altero modo dispositivè tantum potentiam excitando; ut quando non solum causæ per se, & necessariæ, seu etiam accidentariæ, & contingentes conclusionem suadent, majori effectu illi assentiatur. Qui respondendi modus idcirco magis probatur, quia minus verisimile videtur assensum determinare effectivè intellectum ad aliquem actum, nisi illum determinet ex parte objecti, id est proponendo rationem motivam, imo concursus effectivus videtur supponere hunc formalem, quare cum medium probabile non moveat objectivè ad actum scientificum, ut Autores etiam secundæ sententiæ fateri debent, non concurret effectivè.

2. Sententia probabilis. 3. probabilior censetur.

Solvitur 2. argum. pro 2. explicat.

Iuxta hæc respondendum est secundo argumento, pro secundo sensu primæ opinionis, si admittatur concursus affectivus, concessâ Majori, Minori, & prima consequentia, negando secundam: ad ejus probationem dicendum est actum productum ex medio scientifico, & opinativo non esse mistum propter solum concursum effectivum utriusque medii, sed propter formalem, quem medium opinativum non præstat: si verò juxta posteriorem, & verum modum effectivus concursus non admittatur, neganda est Major, si de propria efficientia intelligatur, neque ejus probatio oppositum concludit, nam ad illam experientiam satis est concursus materialis, & dispositivus, quod si nomine efficientiæ, hic concursus in majori intelligatur, concedenda est cum minori, & prima consequentia in eodem sensu: neganda tamen est secunda, quia ex hoc influxu dispositivo, non sequitur mistio in essentia actus. Ratio dubitandi initio proposita ex dictis resoluta manet, nam prima ejus pars rectè concludit in causis, quarum effectus habent rationes, quæ in unam coalescere possint, quales non sunt effectus medii scientifici, & opinativi, ut secunda ejusdem rationis pars optimè convincit.

SVMMA CAPITIS XXVII.

IN capite 27. comparat Aristoteles scientiam cum solertia, docetque solertiam esse facilem conjectationem causarum, seu mediorum, id est, promptitudinem quandam exercitatione comparatam ad inveniendum medium: quo conclusio confirmari possit: eos enim solertes vocamus, qui facilè conjiciunt, inveniuntque causas rerum. Cum ergo solertia versetur circa media duntaxat, scientia vero circa conclusiones, patet solertiam, & scientiam esse habitus mentis inter se diversos. Quo autem modo se habeat solertia. & qua ratione sit pars prudentiæ, aut non si lege apud D. Thomam. 1.2. q 94. art. 4.

IN LIBRUM SECUNDUM POSTERIORUM ARISTOTELIS.

Variæ sententiæ de materia hujus libri.

QVOD Aristotelis in hoc libro institutum sit, non eadem est omnium sententia, nam Theophrastus, & Alexander definitionem pro Scopo Aristoteli propositam credunt, eo quod illa sit alter sciendi modus à demonstratione, quem per se oportuit explicari: D. Thomas credit materiam esse principium demonstrandi, ut abstrahit à simplici & complexo, eo auctus argumento, quod Philosophus ultimo capite de principiis complexis, in præcedentibus de causis, ac definitione, quæ sunt incomplexa, disserit. Cæterum neutra sententia placet: non prima, quia idem Aristoteles in quarto capite 1. lib. Priorum, ait, hos libros in demonstratione versari: & in hoc definitionem ex instituto, & sui gratia non explicat, sed ea tantum ratione, qua demonstrationi subsecuit, propriam vero illius tractationem desiderari credit Albert. tractatu 1. in Logicam cap. 1. Non secunda, quoniam de principiis complexis in 1. libro per se disputatum est, qua verò de causa in præsenti earum mentio fiat, mox aperiemus.

Theophrast. Alex. D. Thom.

Confutantur.

Vera igitur sententia, quam tradunt Simplicius, Eustratius & Albertus, asserit hujus libri scopum esse medii demonstrativi inventionē tradere: non esset quippe exacta demonstrationis explicatio, nisi medium, quo illa constare debet, ex professo traderetur, quia ut Aristoteles ipse 2. Priorum cap. 25. docuit, parum est syllogismi structuram cognoscere, nisi potestatem illius conficiendi, quæ per medii inventionem conceditur, obtineas. Cum igitur demonstratio syllogismus quidam sit, & superiori libro, quoad suas partes, proprietates & effectus explanetur, consequens est, hoc in libro ut de illius medio disputetur. Dividitur autem liber in duas partes, in prima, quæ decem capita comprehendit, quia definitio est præstantissimum demonstrationis medium, de illa fusè disputat: in secunda, quæ reliquis octo capitibus continetur, ostendit non solum definitionem, sed omnes causas demonstrandi medium esse posse. Quoniam vero medium in principiis continetur, digreditur in ultimo capite ad ostendendum, quo pacto demonstrationis principia generentur.

Medium demonstrativum esse materiam. *Simplicius. Eustratius. Alb. Mag. Arist.*

Totius libri divisio.

Verum enim vero licet hujus libri doctrinam ad perfectam demonstrationis cognitionem perquam utilem existimemus, quia tamē aut per se conspicua, aut majori ex parte libro superiori à nobis tradita est, unica quæstio de medio, quod totius libri materies est, contenti, à longioribus illius commentariis abstinebimus, quod eo libentius efficimus, quo idem ab aliis factum videmus, & quia amanuensem pro schola libellum componimus, quem rebus minus necessariis ad modum excrescere nolumus.

QUÆSTIO UNICA.

QVODNAM PRÆSTANTISSIMUM demonstrationis medium sit.

ARTICVLVS PRIMVS.

ID, IN QVO AVTORES OMNES conveniunt, explicatur, & probatur.

NON reliquit Aristoteles hac in re adeo liberum evagandi locum, ut nullum fundamentum jecerit, quod omnes, qui de medio demonstrativo dissentiunt, ut firmum præsupponere debeant. Illud vero est, potissimum demonstrationis medium esse aliquam causam ejus, quod demonstratur, id constituit Aristoteles toto hoc secundo libro, & supponit in libro superiori capite secundo, cum dixit demonstrationem propter quid, quæ præstantior est ex causa constare, & scientiam demonstrativam per causam similiter obtineri: quare nullus audet negare potissimum demonstrationis propter quid medium esse aliquam causam: sed quænam illa sit, & ejus rei, in quæstione versatur.

Ex Arist. causam esse præcipuū medium demonstrativū.

Cæterum hæc secunda quæstionis pars in illo capite secundo libri primi parum à nobis tractata, & resoluta est, cum ostēdimus id, quod primo, & per se sub scientiam cadit, non esse extrema conclusionis, sed extremorum connexionem, quare hujus causam in demonstratione usurpari. Verum quia connexiones simpliciter necessariæ non possunt habere aliam causam, ex qua fluant, quam eam, quæ ipsorum extremorum causa est, idcirco dum hoc loco demonstrationis seu connexionis causam investigant, omnes de causa subjecti, vel passionis loquuntur, quasi idem sit extremorum, atque connexionis causam esse, quod materialiter quidem verum est, siquidem illa res vel ratio formalis, quæ est causa, ut homo verbi causa sit, eadem est causa, ut sit discursivus, formaliter tamē diversa esse videtur in medio causalitas respectu subjecti, & respectu passionis,

Causa interna connexionis necessariæ eadem est, quæ extremorum.

quod

quod in causis quidem internis apertissimum est, nã definitio Physica, aut Metaphysica immediatè causat hominem, & eius connexionẽ cum passione, non quasi passio aliam connexionem habeat cum homine diversam ab ea, quam habet cum definitione: nihil enim aliud est definitionem esse causam, ut passio conveniat subjecto, quam ipsam definitionem: dum in subjecto quodammodo includitur, secum deferre passionem. Non ita res habet in causa externa, quoniam hæc non est ratio, ut passio insit subjecto, quia passionem secum deferat (siquidem proprietas non prædicatur de causa externa, sicut de definitione essentiali) sed quoniam dat esse rei, à qua passio dimanat: unde non sortitur immediatè duplicem causalitatẽ, sed per eandem proximè dat esse extremo, remotè verò connexioni passionis cum illo.

Opinio recentiorũ de medio demonstrativo. Hinc ortum est, ut nonnulli Recẽtiores primò existimaverint, nec definitionẽ, nec aliam causam, quæ dat esse subjecto dicendam fore medium demonstrandi ut definitio, vel causa subjecti est: sed quatenus est causa passionis, vel connexionis: quod ita fere probat, quando eadem res plures causandi rationes habet, multosque effectus producit, non censetur causa unius determinati effectus quocunque modo accepta, sed prout habet vim producendi hunc effectum, dicitur illius causa, prout habet vim producendi alium, censetur ejus causa, & sic in cæteris. Quod patet in igne, qui licet caloris, & siccitatis principiũ sit, tamen ut calefactivus est, non habet vim exiccandi, neq; è contrario:

Eius probatio. igitur si definitio vel quævis alia subjecta causa ratione confert esse subjecto, alia connexioni, cum in demonstratione pro medio adhibetur, sumenda est non ut subjectum, sed ut passionem, connexionemq; causat: unde inferunt secundo ad rationem medii demonstrativi per accidens esse, quod sit causa subjecti, & absoluta est ratio medii, quod Aver. in 1 Poster.

Averr. q.12. expressè tradidisse videtur, cum docet intrinsecum esse medio demonstrativo, ut sit ratio passionis, extrinsecum verò & accidentale quod sit ratio, & causa subjecti: intelligit verò nomine passionis, seu majoris extremitatis, ut ille loquitur, non extremitatem nudè sumptam, sed ut passio est subjecti, quod nos connexionem cum subjecto appellamus.

Improbatur superior sententia. Causalitas definitionis & causalitas connexionis non Tota hæc doctrina falso nititur fundamento, supponit namque causalitates definitionis, vel alterius causæ circa subjectum (& illius cõnexionem cum passione, esse inter se disparatas, vel sunt eæ, quæ in instantia ignis afferuntur, cum libro superiori late ostenderimus eas esse subordinatas, & idcirco aliquid causare necessariam unionem inter aliqua extrema, quia ipsis extremis esse confert, quare licet negandum non sit, medium demonstrationis sumendum esse, ut est ratio uniendi extrema, falsum tamen est fore etiam considerandum, ut causam alicujus, vel utriusque extremi, siquidem causa connexionis esse non potest, quin sit causa extremorum. Nec Aver. oppositum docuit, sed vult medium demonstrativum non esse necessario causam subjecti, sed passionis: de cujus opinione statim dicemus. Ex his manifestè colligitur totam disputationem de medio demonstrativo eo reduci, ut quæramus, cujus nã extremi causa sit potissimum demonstrationis medium, subjecti ne an passionis.

fundisparatæ.

Averroes explicatur

At enim cum extremorum causæ plures esse possint, nempè formalis, materialis, efficiens, & finalis: omnesque ad demonstrandum propter quid idoneæ sint, ut Arist. hoc lib. c.1. ex professo tradidit, nullus alicujus notæ Philosophus est, qui in hac disputatione alterius causæ meminerit, quam definitionis, ut art. seq. ex eorum opinionibus constabit, quasi aliæ causæ, aut veræ causæ non sint, aut media esse non valeant. Solvit hanc dubitationem Arist. eodem cap. 1. ubi eum dixisset omnem causam esse ad demonstrandum aptam, & nominatim materialem, & effectricem numerasset subdit, quasi in eius dicti confirmationem, has etiam causas esse quod quid est, sed definitionem rei quidditatem explicantem: quod idcircò dixit, quia in demonstratione, cum adhibetur de medio aliqua causa, semper construitur definitio subjecti, aut passionis per illam causam, quocirca idem est quærere cuius extremi definitio: ac cujus extremi causa sit præcipuum demonstrandi medium: exemplum afferamus ex causa effectrice. Si demonstrandum sit hominem esse risibilem per potentiam Dei activam, ita conficienda est demonstratio. Omne animal quod secundum tale est, dependet à potentia Dei effectiva, est risibile, sed homo est ejusmodi animal, ergo est risibilis. In quo syllogismo subjectum majoris, & prædicatum minoris est definitio hominis per causam effectricem. Hæc Aristotelis loca si Hieronymus Balduinus cõsiderasset, minori stomacho ferretur in eos qui hanc quæstionem ita proponunt. Vtrum potissimum medium demonstrationis sit definitio subjecti, an passionis: in eadem reprehensio in Aristotelem caderet.

Definitio est demonstrandi medium.

ARTICVLVS II.

VARIAE AVTORVM SENTENTIAE referuntur.

Tres sunt in proposita quæst. sententiæ 1. Averr. 1. Posteriorum comment. 1. & *Averr.*

Aegid. *1. Sentētia asserit de finitionē passionis esse optimum medium.* quæstione 12. Aegidii hoc libro in quæst. de medio demonstrativo, & aliorum recentiorum asserentium, præcipuum medium esse definitionem passionis: quod primò confirmat autoritate Arist. hoc ipso lib. perpetuò enim docet, medium esse definitionem passionis: nam cap. 2. ait Eclypsim Lunæ demonstrandam esse per definitionem Eclypsis: & consonantiam de vocibus per consonantiæ definitionem. Et c. 9. *Arist.* expressius affirmat medium demonstrandi tonitruum esse ipsius tonitrui rationem, seu definitionem. *Probatur 1.* Secundo ratione si passio per definitionem subjecti demonstretur, principium repetitur, nam definitio, & definitum idē sunt: *2.* igitur qui passionē de subjecto per ipsius subjecti definitionem ostenderit, idem per idem confirmabit, quæ est principii manifesta petitio. *3.* Tertio optimum demonstrandi principium est, proxima, & præcipua connexionis causa, ut *Arist.* Aristot. docuit hoc l b. cap. 7. & sæpè concessimus: sed hujusmodi causa potius est definitio passionis, quam subjecti, ergò illa medium erit præstantissimū. Probatur minor. Vnio passionis cum subjecto, nascitur ex habitudine transcendenti, quam eadem passio ad subjectum habet: sed hæc immediatius provenit ex natura passionis, quam subjecti: ergò illius, quam hujus definitio est propinquior causa connexionis. Aliam affert Aegidius rationem ex ordine passionum, videlicet, secundam non oriri ex subjecto, sed ex secunda passione: ergò non posse per illius definitionem demonstrari: sed hæc superius soluta est, & hujus sententiæ autores parum juvant, quia ipsi contendunt medium esse definitionem ipsius passionis, quæ demonstratur, non verò alterius antecedentis, *Averr.* quę in demonstratione est veluti subjectum, ut eodem loco diximus. Non negat Averroes adhiberi aliquando posse loco medii, definitionē subjecti (in quo ab eo dissentit Aegidius) negat tamen hoc esse necessarium.

Scot. *2. Sententia vult esse definitione subjecti.* Secūda sententia extremè opposita est Scoti hoc libro q. 6. cui universa illius schola consentit: hæc docet medium potissimæ demonstrationis esse definitionem subjecti: probatur. *Probatur 1.* *Arist.* Primò ex Aristot. hoc lib. cap. 17. ubi respondēs cuidam quæstioni, ait demonstrationem procedentem per medium subjecti ideo esse præstantiorem, quia illud est magis causa, cur passio subjecto conveniat, & in 1. de Anima ca. 1. docet ipsum quid est subjecti, id est, ejus definitionem, esse primum demonstrationis argumentum. *2.* Deinde probatur ratione. Perfectissima scientia est cognitio effectus per suā causam proximam, & immediatam: sed proxima & immediata passionum causa est scientia subjecti, quæ per definitionem explicatur: ergò perfectissima scientia, & demonstratio est, quæ per definitionem subjecti procedit. Demum, qui scit per definitionem subjecti, non solum cognoscit causam, ob quā passio subjecto conveniat, sed illam etiā, ob quam simpliciter est: nam prima passio ratione essentiæ definitione explicatæ non solum est in subjecto, sed est absolutè, & simpliciter ergò hæc definitio est potissimum sciendi, ac demonstrandi medium.

Tertia sententia, quæ duas præcedentes quodammodo in concordiam reducit, affirmat medium potissimæ demonstrationis, esse conflatum ex definitione utriusq; extremi. Hāc tribuunt D. Thom hoc lib. lect. 1. & opusc. 38. illius sectatores: duobus tamen modis eam interpretantur. *Tertio. 3. utranq; definitionem assignat.* *D. Thom.* Primo ita, ut prius demonstretur definitio passionis per definitionē subjecti, deinde ipsa passio per sui definitionem jam demonstratam de subjecto concludatur. Hunc sensum non obscurè indicat D. Thom. loco citato: sed juxta illum vix differt hæc tertia opinio ab opinione Scoti, quia nō docet utramque definitionem in eadem demonstratione simul adhiberi: sed in prima, & potissima assumi definitionem subjecti: in secunda, & minus præcipua definitionem passionis, quod secundum licet neget Scotus, in primo tamen consentit. Quare Caiet. in c. 20. hujus libri secundo modo sententiam D. Thom. interpretatur *Probatur 1.* ita nimirum, ut velit utranq; definitionem in *Caiet.* una demonstratione pro medio adduci.

In quo sensu probatur hæc sententia 1. ex Arist c. 2. ubi ait, ipsum quid est, per quod pas- *Aristot.* sio demonstratur, debere simul esse propter quid, hoc est, cum definitione passionis conjunctam esse debere illius causam, quæ est natura subjecti. Et paulò ante dixerat medium, nō solum esse causam, ut passio sit in subjecto, sed ut simpliciter sit, & causam prioris esse ipsam naturam affectionis, causam posterioris subjectum. Verba Aristotelis sunt (causa enim *Secundò.* tam ut sit simpliciter, quam ut quippiam eo- *Aegid.* rum quæ vel per se, vel per accidens cōpetunt, sit ipsum medium est. At simpliciter quidem esse subjectum ipsum, ut Lunam, aut Solē, aut terram, aut triangulū &c.) quæ ut à nobis explicata sunt, intellexit Aegidius, ut mirum sit, cur tam acriter defenderit subjecti definitionē medium esse non posse. Vnde idem Aristot. in exemplis Eclypsis, & tonitrui nunquam posuit nudam passionis definitionem, sed perpetuò addidit subjectum, ut proximam causam. Deinde ratione eadem opinio confirmatur. Id quod est causa extremorum, est etiam causa mutuæ illorum connexionis inter se, sed utraq; definitio, subjecti scilicet, & passionis, est causa sui extremi: ergo ab utraque pendet connexio, ac proinde medium adæquatum utramq; simul complectantur, necesse est.

AR-

ARTICVLVS III.

FERTVR IVDICIVM DE PROPOsitis opinionibus & respondetur quæstioni.

Omnes præcedentes opiniones probabiles sunt.

QVI rationes pro singulis opinionibus adductas attente consideráris, cuique suam probabilitatem concedere non dubitabit, cùm enim essentia cujuslibet extremi sit ratio, & causa ejus connexionis, quæ per demonstrationem probatur, causa verò cônexionis sit optimum demonstrandi mediū, est dubium vel utriusque, vel uniustantum extremi definitioné, quæ essentiam contineat, pro medio sumi posse. Cæterum ad singulas descendendo, non est facilè suum cuiq; probabilitatis gradum assignare. Hujus tamen rei gratia notandum est, nos posse loqui vel de medio simplici, quod unam tantum causam contineat, vel de quovis medio, sive simplici, sive complexo, hoc est plures simul causas continente: ac si posteriori modo loquamur, verior est postrema sententia D. Thom. quia priores assignare videntur media connexionis inadæquata, tertia verò medium adæquatum: nam tota connexio, cum respiciat utrumque extremum, non potest ab altero per se, sed ab utroq; simul adæquatè provenire: nemo autem negabit illud medium, quod integram causam côtinet, multò perfectius esse, quam id, quod partiali tantum causa continetur.

In quo sensu probabilior sit 3.

Si verò loquamur priori modo, quo autores frequentius loqui videntur, agunt enim de simplici demonstratione, quæ una tantum causa constituitur, præferendæ sunt duæ priores sententiæ, siquidem media simplicia designant. Inter eas autem probabilior est sententia Scoti, tum ob rationes ibi adductas: tū vel maximè ob illam, quæ in referendi sententia D. Thom. indicata est, & in hanc formam proponi potest. Ea definitio est præstantius medium, à qua extremorum annexio pendet, sed hujusmodi est definitio subjecti, non passionis, ergo &c. Major patet: Minor probatur. Definitio passionis solum est causa proxima essentiæ ipsius passionis, & ejus conjunctionis cum subjecto, ut se habet ex parte passionis: definitio autem subjecti, non modo est causa ipsius, sed etiam passionis, ut ex supradictis patet: igitur non tantum causat connexionem ex parte subjecti, sed etiam ex parte passionis, licet magis remotè: ergò major est dependentia cônexionis à definitione subjecti, quam passionis. Et confirmatur, quia medium est eo præstantius, quo est independentius ab alio priori, sed finitio subjecti non pendet ab alio, finitio autem passionis pendet à subjecto: ergò illa est potissimum demonstrandi medium.

Argumenta pro sententia Averrois, & Ægidii, ita diluenda sunt. Primum quidē eo authoritate philosophi concedendo passionis definitionem ab eo assignari pro medio, sed non solam, nec ut præcipuum medium ut ex aliis ejusdem philosophi locis ostensum est. Ad secundum negandum in demonstratione, cujus medium est definitio subjecti, peti principium ad probationem, similiter negamus definitionem, & definitum idem omninò esse, nam si definitio tradatur per causam externam, actu differt à re definita, ut planum est: si per causā internam, ut per genus & differētiam, vel materiam, & formam, differt virtute, quæ distinctio ad veram scientiam, & demonstrationem satis est, ut lib. superiori cap. 2. ex Caiet. ostensum est. Quod si petas, quænam definitio potissima sit ad demonstrandū, quæ traditur per causas internas, aut quæ per externas? Respôdemus has definitiones in toto rigore non constituere media simpliciter diversa, & dispasata, sed subordinata: inter quæ illa comparatio propriè non cadit: nam quando res habet causas suæ essentiæ externas, partes internæ sunt immediatæ causæ passionis, & connexionis, non tamen ultimæ, quia pendent à causis externis, ut tales sint: Vnde demonstratio procedens per internam definitionem adhibet medium proximum, sed non immediatū: ea verò quæ constituitur per externam, adducit medium remotum, sed immediatum ex quibus unum absolutum, & perfectum coalescit, ut ita verum sit, quod Arist. in cap. 17. hujus libri conclusit, unius rei unam esse causam totalem, & adæquatam.

Sat. sit arg. … sententiæ. Primò. Secundò.

Quæ definitio interna an externa præstantius medium sit. Resolutio

Ad tertium concessa Majori, neganda est Minor: Ad cujus probationem concedendum est connexionem passionis provenire ex illius habitudine ad subjectum, nō quidem adæquatè, sed quatenus provenit ex parte affectionis: nam ut connexio se habet ex parte subjecti, ab ejus definitione provenit. Deinde concedendum est eandem connexionem, ut passionem respicit, ab illius natura immediatius dependere: inde tamen non sequitur, passionis definitionem esse medium præstantissimum: quia adhuc superest alia pars dependentiæ à subjecto, quæ est præstantior, & illa ipsa à natura, & definitione subjectis remotè causatur, ut explicatum est. Argumenta pro sententia D. Thomæ ita probant medium complexum esse præstantius, ut si de simplicibus loquamur, Scoti sententiam, quam sequimur, non impugnent.

IN LIBRVM PRIMVM TOPICORVM ARISTOTELIS STAGIRITÆ.

DE HVIVS OPERIS AVTHORE, Materia, Ordine atque Vtilitate.

Arist.

PRimæ quæstionis ambiguitatem sustulit ipse Aristoteles 2. lib. Periherm. cap. 2. & Priorum cap. 2. quibus locis hoc opus sibi adscribit: Quod attinet ad materiam, cum syllogismus ad aliquid confirmandum, vel confutandum quoquo modo opportunus quadrifariam dividatur, in Demonstrativum scilicet, Pseudographum, Dialecticum, & Sophisticum, dispu- tatumq; sit in duobus libris superioribus de Demonstrativo, & Pseudographo: reliquum est, ut de aliis duobus in libris sequentibus differat quod Aristoteles ita præstitit ut his octo libris de Dialectico, seu probabili disputet, in ultimo, qui apud Latinos in duos Elenchorum divisus est, Sophisticum perttractet. Igitur si totius huius Dialecticæ partis subiectum inquiramus, est syllogismus, ut Dialecticum, Sophisticumque complectitur: si horum tantum qui Topica nominantur, est Dialecticus, cuius propria passio est generare opinionem. Cæterum cùm in eo conficiendo duo sint necessaria: primum, ut ad quæstionem probandam, vel improbandam accommodata argumenta inveniantur: secundum, ut inventa probè collocentur, eam methodum servat Aristoteles, ut primo libro quædam veluti fundamenta iaciat inventioni, & collocationi communia. Deinde in sex libris sequentibus inventionem pertractet, in octavo demum collocationem.

Subiectū huius Ari. quod.

Hinc habes non modo operis materiam, & distributionem, sed inscriptionem quoque, & in ceteros Dialecticæ libros ordinē. Ex eo enim, quod maxima eorum pars in tradendis locis, hoc est argumentorum sedibus insumatur, Topici, id est locales appellantur. Quoniam verò syllogismus Dialecticus posterior est & naturæ, & dignitatis ordine demonstrativo, meritò his Posteriorum libri (quidquid reclamet Boetius) anteferuntur. Vtilitas tanta est, ut in eius commendationem præfandum sibi fore censuerit Aristoteles: Institutum, ad Gymnasticos conflictus Logicum instruere, sed eum in primis capitibus de hisce rebus differentem audiamus.

Operis inscriptio. & ordo.

EXPLANATIO CAPITIS I. DE OPERIS INSTITVTO.

SVMMA CAPITIS.

PRæfationis more proponit, suscepti operis institutum esse methodum quandam invenire, ac tradere, qua possumus quamlibet quæstionem tractare probabiliter, aut defendere, quin aliquid proferamus, aut dictis, aut veritati repugnans. Deinde, ut Dialectici syllogismi, qui huius operis subiectum est, materiam, partesque declaret, syllogismum in communi definit, & in quatuor membra distribuit. Definitio est eadem, quæ traditur initio Topicorum. Membra divisionis sunt syllogismus demonstrativus, Dialecticus, Sophisticus, qui & litigiosus & contentiosus appellatur: deniq; Pseudographus. Primus definitur syllogismus constans ex veris, & primis, vel ex iis, quæ per prima, & vera suæ cognitionis initium sumpserunt. Dialecticus est, qui constat ex probabilibus. Sophysticus est, qui ex iis constat sumptionibus, quæ probabiles videntur, sed non sunt. Pseudographus est, qui in propria alicuius scientiæ materia, non tamen veris sumptionibus, sed quæ veræ, ac necessariæ videntur, colligit conclusionem.

Syllogismorum definitiones.

CAPVT. I

PRopositum quidem negotij est methodum invenire, per quam poterimus syllogizare de omni proposito problemate ex probabilibus, & ipsi disputationē sustinentes nihil dicemus repugnās. Primū igitur dicendū, quid est syllogismus & quæ ejus differētia, quo modo sumatur dialecticus syllogismus. Hūc n. quærimus secūndū propositū negotiū. Est itaq; syllogismus oratio, in qua positis quibusdā aliquid aliud à positis ex necessitate accidit per ea, quæ posi-

COMMENTARIVS.

a *Demonstratio verò est)* Solam demonstrationem propter quid definit, ut ipsemet paulò inferius indicet definitionem exponendo: ait enim vera, & propria esse, quæ per se nota sunt & indemonstrabilia, quæ verò ab his suæ cognitionis initium habent, sunt propositiones per propria principia demonstratæ, quas virtute indemonstrabiles appellavimus, ratio cur hæc sola demonstrationis nomen usurpet cum alia detur demonstratio, Quia, c.10.1. Post assignata est.

Demōstrativi syllogismi definitio exponitur.

b *Pro-*

Explicatur Dialecticus syllogismus.

b *Probabilia autem*) Quoniam dixerat syllogismum Dialecticum constare ex probabilibus, docet, quænam sint probabilia, atq; esse illas propositiones, quæ videntur omnibus aut pluribus, aut sapientibus, & iis, vel omnibus, vel plurimis, vel maximæ cognitis, & probatis. Verum, videntur, sic intelligendum est, quæ videntur vera cum formidine partis oppositæ: alioquin comprehenderentur necessariæ propositiones: nam hæ quoq; videntur omnibus. Circa eandem particulam advertendum est, videri verum omnibus, aut aliquibus, non esse rationem cur aliquid sit probabile, sed signum probabilitatis, quam secundum se vendicat: authoritas enim fidem facit, non probabilitatem. Cæteræ partes sunt in hac definitione loco differentiarum, quibus explicantur varii probabilium propositionum gradus: propositio, quæ videtur omnibus, veluti, omnis mater diligit filium, veritas odium parit: quæ videtur pluribus, ut, opes magno studio esse conquirendas, par pari referendum: omnibus sapientibus, ut, præstantiora bona esse animi, quam corporis: plurimis autem sapientibus, felicitatem non esse in voluptate positam: spectatissimis vero, ut, omnia continenter fluere, quod visum est Heraclito; cavendum tamen est, ne quæ p[illegible]atissimis vera apparent, à communi sensu abhorreant, erunt enim non probabilia, sed paradoxa.

Exponitur Sophisticus.

c *Litigiosus autem*) Sophisticus syllogismus idcirco litigiosus, contentiosusq; appellari videtur, quia solius contentionis gratia constructus esse videtur: tria vero sunt horũ syllogismorum genera: quidã peccant in sola materia, ii nimirum, qui formam syllogisticam exacte servant: quidam in sola forma, illi videlicet, qui materia quidẽ sunt revera probabiles; forma autem defectuosi: veluti hic: veritas odium parit, quoddam mendacium odium parit, ergo quoddam mendacium est veritas: alii denique in forma simul, ac materia peccant. Ex his solus syllogismus peccans in materia, ad hanc pertinet facultatem, quoniam hic absolute est syllogismus: cæteri, qui formam non servant syllogismi sunt, inquit, secundum quid, & apparentes, rẽ tamen ipsa non sunt.

Explicatur pseudograph.

d *Amplius autem* Hic proponit quartũ syllogismorũ genus, quod vocat paralogismum, nos proprio vocabulo pseudographũ syllogismũ appellavimus: diffinitionem, ut à nobis proposita est, simul non tradit, apertissimè tamen in contextu indicat, exemplum vero adhibet materiæ alicujus scientiæ propriæ, veluti Geometriæ, ubi id genus syllogismi sic construes: omnes lineæ ductæ ab eodem puncto ad idem punctum sunt æquales, sed diameter, & semicirculus sunt lineæ ductæ ab eodem puncto ad idem, igitur sunt æquales. Cujus argumentationis sumptiones videntur necessariæ. Major tamen est falsa, nisi adhibeatur per idem spatium.

e *Summatim autem*) Monet lectorem ne in omnibus æque absolutam doctrinæ rationem exigat: tractatio enim topica minus exacta perscrutatione contenta est, quam proinde, ait, se rudem, & non ad amussim expolitam traditurum.

posita sunt. Demonstratio verò est, quãdo ex veris & primis syllogismus erit, aut ex talibus, quæ per aliqua prima & vera, ejus, quæ circa ipsa est, cognitionis principiũ sumpserũt. Dialecticus autem syllogismus, qui ex probabilibus est syllogizatus. Sunt autẽ vera & prima quæ non per alia sed per se ipsa fidem habent. Non n. oportet in scientificis principiis inquirere propter quid, sed unumquodq; principiorũ ipsum per se fidẽ esse b *Probabilia autẽ sunt quæ videtur omnib., aut plurimis, aut sapiẽtibus & his, vel omnib⁹, vel plurimis, vel maxime cognitis, & probatis, Litigiosus autẽ est syllogismus ex iis, quæ videntur probabilia, non sunt autẽ. Et qui ex probabilib. quidẽ, aut ex iis, quæ videntur probabilia est apparẽs. Non n. omne quod videtur probabile, est & probabile. Nihil n. eorum quæ dicũtur probabilia in superficie habent omnino phantasiã, velut circa litigiosarũ rationũ principia, accidit sese habere. Statim n. & sapius etiã iis, qui parva videre possũt manifesta est in his falsitatis natura Ergo prior quidẽ eorũ (qui dicti sunt litigiosi syllogismi) etiã syllogismus dicatur, reliquus vero litigiosus quidẽ syllogismus, syllogismus autem non eo quod videtur quidẽ syllogizare, syllogizat autẽ minime.* d *Amplius autẽ præter omnes, qui dicti sunt syllogismos, ex iis, quæ sunt circa aliquas disciplinas peculiaria; fiunt paralogismi. Quẽadmodũ in Geometria, & huic cognatis accidit se habere. Videtur autẽ hic modus differre à dictis syllogismis N. neque ex veris & primis syllogizat pseudographus, neque ex probabilibus. Nõ n. in definitionẽ cadũt, neque enim quæ omnibus videntur, sumit, neq; quæ pluribus, neque quæ sapientibus, & his, neq; quæ omnibus, neq; quæ plurimis, neque quæ probatissimis Sed ex peculiaribus quidem disciplinæ sumptis, nõ veris autẽ syllogismum facit. Nã eo quod aut semicirculos describit, nõ ut oportet, aut lineas aliquas ducit, nõ ut ducẽdæ sunt, paralogismũ facit. Species igitur syllogismorũ, ut figuraliter sit complecti, sint dictæ:* e *summatim aũt dicendo de omnibus prædictis, & de his, quæ postea sunt dicenda: in tantũ nobis determinatum sit, eò quod de nullo eorũ exactam rationẽ assignare eligimus, sed aliquãtulũ figuraliter de his volumus pertransire, omnino sufficiẽs arbitrantes esse secundũ propositã methodũ posse cognoscere quoquo modo unumquodq; illorum.*

CAPVT II.

Consequens autem erit iis, quæ dicta sunt dicere, & ad quot, & quæ, utile sit hoc negotium. Est itaq; ad tria, ad exercitationes ad colloquia, ad eas (quæ secundũ Philosophiam sunt) disciplinas. Quod igitur ad exercitationẽ sit utile, ex his perspicuum est. Methodum enim habentes facile de proposito argumentari poterimus. Ad colloquia vero eo: quod multorum annumerantes opiniones, non ex extraneis: sed ex propriis dogmatibus sermocinabimur contra eos, transmutantes quidquid non bene videntur nobis dicere. Ad secundum Philosophiã autem disciplinas, quoniam potẽtes ad utraq; dubitare facilè in singulis intuebimur verum, falsum. Adhuc autem ad prima eorũ, quæ in unaquaq; disciplina sunt principia. Nam ex propriis secundum propositã disciplinam, principiis impossibile est dicere aliquid de ipsis, eo quod prima principia sunt omnium Sed per ea, quæ sunt circa singula probabilia, necesse est de illis transigere. Id autẽ proprium, maxime ve peculiare Dialecticæ est. Cum n. sit inquisitiva, ad omniũ methodorum principia viã habet. Habebimus autem perfectè methodum, quãdo perinde habebimus, ac in Rethorica, & Medicinali, & hujusmodi facultatibus. Hoc autẽ ex iis, quæ contingunt facere quæ eligimus, nam neq; Rhetor omni ex modo persuadebit, neq; medicus sanabit, sed si ex iis, quæ cõtingunt, nihil omiserit, sufficienter eum disciplinã habere dixerimus.

DOCTRINA II. CAPITIS.

De utilitate Dialecticæ.

EST hoc caput secundã præfationis pars, in qua proponit Aristot. hujus Topicæ disciplinæ triplicem utilitatem: ait enim conducere ad exercitationem: deinde ad colloquia, honestosve cõgressus, deniq; ad Philosophiæ disciplinam. Per exercitationem intelligit vel gymnasticos conflictus, vel eam rationem disputandi, quæ apud veteres in usu fuit: proposita enim quæstione in gymnasio afferebantur pro utraque parte probabiles rationes, ut scholastici de quacunq; re disputandi copiã compararẽt. Huic exercitationi conducit ars Topica, quoniam qui illa sunt instructi, facilè ex locis argumenta depromunt. Per colloquia intelligunt Alexander, & Averroes cõgressus cum multitudine, apud quam similitudinibus utendũ est ex rebus vulgo notis, nam quæ ex intimis artium penetralibus eruuntur, miratur potius multitudo, quam credit: in his verò abundat Dialecticus. Demum est utilis ad Philosophiæ partes, quia hac arte instructi, cũ de quavis re in utramque partem disputamus, quid verũ sit, quid falsum melius perspicimus, tum etiam quia probabiles rationes ad veram principiorum cognitionem manuducunt.

Hujus doctrinæ utilitas quæ,

Alex.
Averr.

Quia difficile admodum est ea, quæ velis probabiliter omnibus persuadere, monet Aristoteles, non continuo deesse hanc artem illi, qui persuadere non potest, dummodo nihil prætermittat eorum, quæ ad quæstionem confirmandam, aut refutandam pertinẽt: hoc enim est Dialecticæ officium, illud finis, quem minimè opus est ab arte semper obtineri. Nam Rhetor perfectus est, esto dictione non permoveat, & Medicus non continuo arte vacat, tametsi ægroto non impertiat sanitatem: si tamen ille appositè ad permovendum dixit: & hic omnia adhibuit medicamenta, quæ curationi sunt accommodata.

QUÆSTIO UNICA.

VTRUM SYLLOGISMI IN QUATUOR membra distributio sit exacta.

ARTICVLVS PRIMUS.

OBIECTA ADVERSUS DIVISIONEM.

Objicitur. IMprimis divisionem redundare sic ostenditur. Materia propositionum triplex tantum est: necessaria contingens, & impossibilis, sed syllogismus hoc loco dividitur penes materiam, ergo triplex tantũ erit syllogismus. Nec dicas aliam esse propositionis, aliam syllogismũ materiam: nam materia proxima propositionũ est remota syllogismi, proxima verterunt ipsæ propositiones, ergo cum hæ tres tantum esse possint ratione materiæ, non erunt plures syllogismi. Secundo Aristoteles numerat in membris dividentibus syllogismum sophisticum in forma laborantem, sed hic non continetur sub diviso, siquidem divisum (ut ex illius definitione constat) est syllogismus vi formæ concludens. 2.

Tertiò è contrario divisionem esse justo angustiorem suadetur. Nam syllogismus ex apertè falsis, & demonstratio quod est, continentur in diviso, cum formaliter concludant: nõ sunt tamen in membris dividentibus. Quarto syllogismus constans necessariis cognitis tanquã probabilibus, vel ex probabilibus existimatis, ut necessariis est verus, & formalis, at in nullo membro continetur. Nam in demonstrativo, quia prior generat opinionem demonstrativus scientiam: posterior verò non constat ex primis, & veris. Non in Dialectico, quoniam primus non coalescit ex probabilibus, secundus 3. 4.

vero

verò non causat assensum cum formidine partis oppositæ, quod in syllogismo Dialectico exigitur. Quinto, syllogismus tentativus, qui scilicet alterius tentandi gratia adhibetur, est
5. verus syllogismus, nullo tamen in membro
collocatur. Sexto, ex propositionibus de fide
6. divina fit syllogismus æqua necessitate, ac demonstrativus concludens, quem constat nec in demonstrativo esse, quia non constat propositionibus per se notis, quas diximus per vera, & prima intelligi, nec in Dialectico, cum absque ulla formidine concludat. De cæteris membris res est clara. Idem argumentum fieri potest de syllogismo conflato ex propositionibus de fide humana.

Septimò, Divisio non constat membris inter se oppositis, ergo est vitiosa: antecedens probatur, quia syllogismus confici potest ex una præmissa necessaria, altera probabili, vel Sophistica, vel pseudographa, aut certè ex una probabili, & altera Sophistica, vel pseudographa, aut una Sophistica, & altera pseudographa. Denique is, qui constiterit ex una de fide divina, altera Dialectica in duplici membro reponetur.

ARTICVLVS II.

DEFENDITVR DIVISIO, DILVVNtur objecta.

Cur syllogismi divisio huc reservata.

APprobant Aristotelis divisionem omnes interpretes, & meritò, quoniam syllogismus dupliciter spectari potest, secundū formam, & secundū materiam: & cum Arist. priorem considerationē persecutus sit in libris Priorū, ut syllogismum secundum formam spectatum, pro figurarum numero in tria membra distribuit: consequens erat, ut eundem secundū materiam acceptum distribueret: id verò etsi efficiendum foret ante libros posteriorum, cum in illis syllogismus demonstrativus, de quo ibi agitur, penes materiam accipiatur: quia fortasse de causa Boet. hunc librum illis anteposuit. Voluit nihilominus Aristotel. in extremum locum hoc differre, ut quorundam materia jam explicata, aliorum statim explicanda, faciliorem redderet totius divisionis cognitionem. Quare hæc divisio secundum materiam assignatur: materia verò syllogismi aut considerari potest secundum se tantum, aut etiam prout subjacet nostræ cognitioni: ac priori modo duplex tantum est, necessaria, & probabilis, materia enim improbabilis non inservit syllogismo, de quo disserit Aristoteles, sive in libris Priorum, sive in his: agit enim de syllogismo probativo, qui apertè falsis, & improbabilibus constare non potest, si ut talia cognoscantur. Posteriori, est quadruplex, quædam enim est necessaria, alia

Divisio confirmatur.

non est, sed videtur, quædam est probabilis alia quamvis non sit, ejusmodi tamen apparet. Hinc facilè est judicare divisionem non esse univocam, tum quia materiæ possunt esse in diversis omnino Generibus, tum quia duo membra constant vera materia alia solū apparenti.

Respondetur arg. 1.

His positis, ad primum objectum patet ma-
teriam prout nostris assensibus subjacet, esse
quadruplicem. Ad secundum respondetur A-
ristotelem uberioris doctrinæ gratia explicuis- 2.
se syllogismum Sophisticum peccantem in for-
ma, non illius recipiendi causa, ut ex Commen-
tario liquidum est. Ad tertium negandum est 3.
syllogismum ex apertè falsis in diviso contineri, quia licet formalis sit, ad aliquid probandum est ineptus, hic verò solus probativus explicatur, ut primo Priorum latius ostensum est. Quod attinet ad demonstrationem, Quod est, non est inficiandum sub diviso esse, & in primo membro collocari, noluisse tamen Philosophum primum membrum in tota sua latitudine definire, ne videretur aliam doctrinam tradere ab ea, quam 2. cap. primi Posteriorum inculcavit, ubi solam demonstrationem propter quid definivit: aut certè quia hic locus non postulat exactissimam harum rerū doctri-
nam, ut Aristoteles præfatus est. Ad quartum, 4.
syllogismum ex probabilibus creditis necessariis pseudographum esse, quia gignit errorem, aut cum qui constat necessariis cognitis tantum, ut probabilibus, revera Dialecticum esse, cum & probabilis sit, & plusquam probabilis. Vnde colliges majorem haberi rationem de syllogismis formaliter acceptis, hoc est ut subjacent assensibus intellectus, quam materialiter. Diximus (majorem) & non totalem, quoniam cum intellectus plus illis tribuit, quam secundum se habeant, à materia sumitur denominatio, ut enim sit pseudographus, debet esse impossibilis, ut sit Sophisticus, oportet esse improbabilem.

Ad quintum dices, tentativum non consti- 5.
tuere speciale membrū, sed pertinere posse ad
omnia pro ratione materiæ, quam is, qui tentat
adhibuerit. Ad sextum respondetur illiusmodi 6.
syllogismum ex mente Philosophi, nec in diviso, nec in membris dividentibus contineri, quia ipse locutus est de cognitionibus naturalibus: revocari tamen posse ad demonstrativum, cum quo magis convenit ob infallibilem colligendi vim. Is verò qui constiterit propositionibus humana fide credibilibus, revocatur ad Dialecticum: habet enim fides humana, quoad certitudinem, & incertitudinem, quoad firmitatem, & formidinem, omnes conditiones opinionis: quamvis per se loquendo, neque hic syllogismus à Philosopho in proposita divisione comprehendatur, utpotè qui non

non agit, nisi de cognitione ad scientias pertinente.

Qui syllogismus in qua sit specie.

Ad solutionem septimi hæ regulæ statuendæ sunt, prima est. Syllogismus conflatus ex propositionibus ad diversa divisionis membra pertinentibus, semper collocatur in eo cujus propositiones deterioris sunt conditionis. Hujus probatio est in promptu, quia si unquã valet illud principium, effectus sequitur deteriorem partem suæ causæ, hic maximè, ut in 2. cap. primi Poster. ostensum est. Secunda, quæ ex præcedent. sequitur. Syllogismus constans una præmissa pseudographa, quocunque modo altera se habeat, est pseudographus: qui cõstat una Sophistica est Sophisticus, nisi altera pseudographa sit qui habet unam probabilem & alteram necessariam est Dialecticus. Hæc tota patet ex præcedente, quia pseudographa est deterioris conditionis, postea Sophistica, deinde Dialectica. Vnde patet septimi argumenti solutio, quoad omnia priora exempla.

Syllogismus ex una de fide, alia probabili, in quo membro.

Exemplum syllogismi compositi ex una propositione de fide divina, altera probabili non tam facile expediri potest, quanvis enim videatur revocari ad Dialecticum ratione probabilis assumptionis, non videtur tamen id permittere assumptio de fide divina: enim verò conclusio probabilis, ut potest esse vera, ita & falsa, atque actus fidei supernaturalis non potest concurrere ad falsum assensum: ergo conclusio illius syllogismi nequit esse tantum probabilis: at si ponatur esse necessaria, jam syllogismus ad demonstrativum erit reducendus.

Secundo, illa conclusio videtur necessario fore supernaturalis, ergo nullo modo erit opinativa. Consequentia valet, quia opinioni, ut dicebamus, non repugnat falsitas, actus verò secundum entitatem supernaturalis, falsus esse nequit, quia à Deo, veluti à causa principali proficiscitur: Antecedens probatur, quia affectus naturalis continetur in virtute causarum naturalium, ab iisdemque produci potest absque supernaturalis causæ concursu: sed illa conclusio produci non potest absque influxu supernaturalis præmissæ, ergo non est secundum entitatem naturalis. Et confirmatur, quia quidquid sit de causalitate formali, illæ propositiones concurrunt effectivè ad producendam conclusionem, ergo supernaturalis elevabit aliam ad nobiliorem effectum producendum, quemadmodum habitus fidei intellectum juvat, ut supernaturale actum producat.

Est revera Dialecticum.

Respondendum tamen est illum syllogismum propter propositionem probabilem ad Dialecticum revocari, & ad primam impugnationem negandum est actum fidei divini non posse ad assensum probabilem, vel etiam ad falsum concurrere: licet enim actus supernaturalis circa proprium objectum erroneus, vel fallibilis esse nequeat, cum tamen ab intellectu applicatur ad alium actum producendum, nihil impedit, quo minus incertum producat, quia non ex peculiari Dei directione, sed ex naturali Intellectus ratiocinatione movetur.

Satisfit objectis.

Vnde ad secundam improbationem negandum est, assensum ex illo discursu productum esse supernaturalem, ut communiter negant Theologi in 1. p. q. 1. art. 2. Ad probationem respondetur majorem esse veram loquendo per se, & ex parte virtutis activæ, non vero per accidens, & ex parte objecti: si enim actus versari debet circa objectum supernaturale, quantumvis in entitate sua naturalis sit, ens supernaturale supponit ea generali regula, qua omnis actus supponit objectum: sed hoc quoad efficaciam virtutis activæ per accidens est: & ita contingit in præsenti, non quia ipsius conclusionis objectum supernaturale sit, sed quia supponit objectum præmissæ de fide, quod est supernaturale: Addo eam dependentiam non videri omninò per se, quia si detur præmissa naturalis circa idem objectum, eadem conclusio elicietur. Ad confirmationem negandum præmissam de fide posse aliam elevare ad actum supernaturalem: quia motivum conclusionis est naturale, circa quod actus supernaturalis versari non potest, quidquid sit de causa effectiva, à qua parte procedit. Aliæ ejusdem rei causæ in Theologia assignatur, quod verò motivum sit naturale, patet à simili, quando enim una præmissa est probabilis, alia necessaria, motivum est probabile, quando una vera, alia erronea erroneum: ergo ita in præsenti.

EXPLANATIO CAPITIS III.

DE QVIBVS SIT DIALECTICA DISPVTATIO.

SVMMA CAPITIS.

PRoponit ea, de quibus acturus est in hoc libro, problemata, scilicet Dialectica, & dialecticas propositiones, subditque tot esse istas, quot illa, quod in hunc modũ probat, quatuor sunt prædicata Dialectica ex quibus omnes illius propositiones conficiũtur, quatuor ergo sunt propositiones, totidemq; problemata: probat antecedens, quia omne prædicatũ propositionis

positionis,& problematis,aut est proprium ,aut genus,aut accidens:rursusque proprium aut rei naturam explanat, & essentiam, aut non. Primum vocatur terminus, secundum communi nomine proprium appellatur: in ultima capitis parte hoc statuit discrimen inter propositionem dialecticam & problema, quod illa unica tantum interrogatione expresse proferatur. hoc verò duplici notetur, si enim quæratur, num animal sit hominis genus,propositio,problema autem, si rogetur,sitne animal genus hominis, nec ne?

CAPVT III.

PRimum igitur considerandum, ex quibus methodus. Nam si sumpserimus ad quot, & quæ, & ex quibus orationes sunt, & quomodo his abundemus: habebimus sufficienter propositum. Sunt itaq; numero æqualia, & eadem ea, ex quibus orationes, & de quibus syllogismi. Fiunt enim orationes ex propositionibus, de quibus autem syllogismi fiunt, problemata sunt. Omnis autem propositio, & omne problema, aut proprium, aut genus, aut accidẽs indicat. a *Etenim differentia cum sit generalis cum genere ordinanda est. Quoniam autem proprij hoc quidem, quod quid erat, esse significat: illud autem non significat, dividatur proprium in utranq; prædictas partes, & vocetur illud, quod significat, quod quid erat esse, terminus, reliquũ vero secundum communem de ipsis assignatã nominationem, nuncupetur proprium. Manifestum igitur ex ijs quæ dicta sunt, quoniam secundum præsentem divisionem, quatuor omnia accidit fieri, aut proprium, aut terminum, aut genus, aut accidens. Nemo autem nos opinetur dicere quod unumquodq; horum secundum se dictum propositio, vel problema sit, sed quod ex ijs & problemata & propositiones fiant.* b *Differunt autem problema & propositio modo: nã cum sic dicitur: putasne animal gressibile bipes? definitio est hominis: & putasne animal genus est hominis? propositio fit: si autem verum animal gressibile bipes definitio sit hominis, an non problema fit, similiter autem & in alijs.* c *Quare æqualia numero problemata & propositiones sunt, nam ab omni propositione problema efficiens, mutans modum.*

COMMENTARIVS.

Differẽtia ad genus revocatur.

a *Etenim differentia.*) Videbatur in numerandis prædicatis differentiã omisisse, idcircò occurrit differẽtiam, quia recurrit cum genere. & eandem cum illo quæstionem ad genus esse revocandam. Loquitur tantum de differentia generica, quæ in usu erat apud philosophos, eo quod specificæ, aut nulla aut exigua notitia habebatur.

Discrimen inter problema, & dialecticã propositionem.

b *Differunt autem*) Discrimen inter propositionem dialecticam, & problema est, quod propositio una interrogationis nota proferatur, problema verò duabus, cuius discriminis ratio est, quoniam Dialecticus ea de causa interrogat, seu proponit Dialecticã quæstionem, ut responsione data sumat propositiones, quibus nititur aliquid confirmare, quocirca eam contradictionis partem exprimit, quam optat sibi concedi: at quæstio ea de causa proponitur, ut utranque in partem disputetur, & idcircò duplici effectu interrogatione accommodatissime effertur.

Tot esse problemata quot quæstiones.

c *Quare æqualia.* Ex hoc discrimine colligit tot esse problemata, quot sunt propositiones, quod antea non probarat, si enim natura est eadem, differentia verò in sola proferendi forma, cum hæc cuilibet materiæ accommodati possit, probè infertur propositiones, & problemata eodem numero contineri: quod quidem ita intellige, ut ex omni problemate fiat propositio, & ex omni propositione problema quoad formam: nam quoad materiam, multæ sunt propositiones Dialecticæ, quę quoniam omnibus sunt probabiles, in problemata verti non possunt, ut an parentes sint colendi: multa item sunt problemata, quæ ob sui ambiguitatem propositiones fieri nequeunt, ut sint ne stellæ pares an non? aliter intelligi potest hic locus; quasi conferat philosophus propositiones, & problemata, non in singulari, ut hactenus exposuimus, sed in genere, velitque tot esse genera propositionum Dialecticarum, quot sunt genera problematum, quia ut quatuor sunt problematum genera, ita & propositionum, & ex quovis problemate fieri propositionem, atque è contra, id est, ex omni genere problematum fieri idem genus propositionum, & è converso, quanvis aliqua sint problemata, in particulari, ex quibus nequeant Dialecticæ propositiones efformari, & aliquę propositiones, quæ in problemata minimè convertantur.

QVÆST. VNICA.

NVM QVATERNARIVS prædicatorum, & quæstionum numerus rectè assignetur?

ARTICVLVS I.

AN PRAEDICATA DIALECTICA *sint tantum quatuor.*

ESse plura multis rationibus ostendi potest. Prima, quodvis prædicabile fieri potest

 Dia-

Dialecticum prædicatũ : ſed prædicabilia ſunt
2. quinq;,ergo tot erunt prædicata. Secunda mul
ta ſunt,quæ nõ prædicantur ullo modo ex illis
quatuor ; ergò plura ſunt prædicata, probatur
antecedens in huiuſmodi prædicatis,homo eſt
3. ens,eſt ſubſtantia eſt qualis,&c. Tertia,ſpecies
& differentia ſpecifica ſunt prædicata Dialecti-
ca à cæteris omninò diſtincta, ut per ſe cõſtat ,
neque enim prædicantur de differentibus ſpe-
cie, non declarant rei naturam , nec ſunt illius
propria ,vel accidentaria,ergo & cæt. Hæc pro-
bant prædicata Dialectica eſſe plura, quam
4. quatuor , ſed oſtendere poſſumus eſſe paucio-
Rudolp. li.1. cap.3. ra , quoniam Dialectica prædicata ſunt proba-
bilia,ſed genus, definitio , & proprium conve-
niunt neceſſario : ergo non fuerunt cum acci-
dente numeranda.

Perionius.

Nomine prædicati Dialectici quid intelligatur.

Differẽtia & ſpecies novum prædicatũ non ſunt.

Propter hæc , & ſimilia argumenta nonnulli carpunt hoc loco Ariſtotelem , quaſi ſolum tradiderit ea prædicata,quæſtiones quę genus, definitionem , proprium , accidensve expreſſe continent ; cum multi ampliora ſint Philoſophi prædicata,ut oſtendit Perionius primo ſuę Dialecticæ libr. diſtribut. 4. Complectitur enim Ariſt. nomine prædicati Dialectici omne prædicatum commune , quod eadem ratione de alio prædicatur,ſive ſit complexum,ſive incomplexum: ſub quo ſex partes ſubjectæ cõtinentur,Genus,Species,Differentia,Proprium, Accidẽs, & Definitio,quas Ariſtoteles ad quatuor tantum eo cõſilio revocavit , quia diſtinguit hæc prædicata in ordine ad conſtituendos generales locos , unde Dialectica argumenta eruantur, hi verò quia aliquod inſigne diſcrimẽ in ſe obtinent , quatuor tantum ſunt. Cæteræ namque quæſtiones in modo tractandi cum aliqua ex his quatuor ex omni ferè parte cõſentiunt : nam quæſtio differentiæ , & ſpeciei reſpectu inferiorum eodem pacto tractatur , ac quæſtio generis diverſitas enim ſpecifica , aut numerica inferiorum non mutat quęſtionem, ut in progreſſu patebit.

Quaternarius prædicatorũ numerus confirmatur.

Vnde etiam colliges rationem , ob quam diximus ſub prædicato Dialectico comprehendi etiam complexa, faciunt enim æquè , ac ſimplicia ad dialecticas quæſtiones. Præſcriptus numerus hac ratione colligitur, prædicata Dialectica vel dicuntur eſſentialiter, ſi priori modo , vel convertuntur cum ſubjecto,& eſt definitio eſſentialis,ac differentia comparata cum eo, quod conſtituit : vel non convertuntur , & eſt genus, ſpecies, & differentia,reſpectu inferiorum : ſi non dicuntur eſſentialiter , aut reciprocantur cum re , & eſt proprium , prout diſtinguitur à definitione eſſentiali,non verò à deſcriptione, aut non reciprocatur,eſtque accidens.

Reſpondetur arg. 1.

Ad primam rationem in oppoſitum reſpõdetur, non omnia prædicabilia habere ſuffi-
ciens diſcrimen,ut diverſa prædicata conſtitu-
2. ant ob aſſignatam rationem. Ad ſecundam . o-
mnia prædicata conſentire in modo prædican-
di cum aliquo ex quatuor numeratis , nam ge-
nera ſuperiora & prędicata analogica,quę per-
tinent ad rei eſſentiam,cum latius patẽt revo-
cantur ad genus:cum reciprocantur , revocan-
tur ad differentiam , quod ſi extra eſſentiam
manent , & cum ſubjecto non recurrunt , ut
quale, prædicantur ut accidentia , nam quoad
hoc inſtitutum magis attenditur adæquatio ,
vel inadæquatio cum ſubjecto , quam neceſſi-
tas , vel contingentia : cum res eſſentiam non
3. ingreditur. Ad tertium patet ex collectione
quid reſpondendum ſit. Ad ultimum reſpon-
detur, prædicata neceſſaria ſumi poſſe, ut pro-
babilia , neque verò amittunt veriſimilitudi-
nem , eo quod habeant neceſſitatem. Dices, Philoſophus diſtinguit prædicata penes eſſentialia & accidentaria:ergo non ſolum conſiderat probabilitatem,ſed etiam neceſſitatem. Reſpondetur negando illationem , & explicando antecedens. Diſtinguit enim Ariſtoteles prædicata in eſſentialia , & accidentalia non attenta neceſſitate,vel contingentia,ſed quod illa prædicantur,ut partes ſubjecti, hæc verò minime, & utraque probabiliter.

ARTICVLVS II.

DEFENDITVR QVATERNARIVS Dialecticarum quæſtionum Numerus.

1. argum.

MVlto plura eſſe problematũ genera
2. ſic oſtendes. Primo Ariſt. 2. libr. Po-
ſter. ca. 1. tradit quatuor quæſtionum
genera longè diverſa , videlicet , an
res ſit? quid ſit? qualis ſit? propter quid talis ſit?
quæ nemo dixerit cum aliquo ex modò nume-
ratis recurrere. Secundo quæſtiones, in quibus
petitur prædicatum , quod falſò, aut negativè
convenit ſubjecto, adducuntur in diſputationẽ,
nec tamen pertinent ad prædicatum definitio-
nis aliudve, cum illa omninò vere,& affirmati-
vè,ſubjectis conveniant. Tertiò, Hoc proble- 3.
ma, Vtrum ens ſit analogum ad ſubſtantiam,&
accidens , eſt Dialecticum, & à cæteris prorſus
diſtinctum: ſimilia ſunt hæc, nũ homo ſit ſub-
ſtantia: num apes ſint prudentes: quorum nul-
lum habet formam prædicati definitionis , aut
generis, aut proprii, &c.

Quæſtiones Dialecticæ dupliciter exponuntur.

Vt propoſitus numerus defendatur , advertendum eſt hujuſmodi quæſtiones, (quod eodem modo intelligendum eſt de propoſitionibus. duobus modis proponi poſſe, primò expreſſe nomine prædicati , veluti ſi dicas, eſt ne animal rationale definitio hominis, an nõ? riſibile eſt proprium hominis nec ne ? & ita de cæteris, Secundò, ſi non adhibeatur expreſſe

nomen

nomen prædicati, ſed ex ipſa rogandi forma
intelligatur,ut ſi poſtules, eſt ne animal ratio.
nale,id ipſum quod homo,an non?ſolusne ho-
mo eſt diſciplinæ capax, an no:.: ut ne homo
quoddam animal, nec nec? poteſtne ille qui
cæcus eſt, aliquando reſpicere, vel non? qui e-
nim ita rogat,perinde ſe habet,ac ſi apertè quę
rat,num animal rationis particeps ſit hominis
definitio, & utrum ſit proprium hominis eſſe
diſciplinæ capax. Item num animal ſit genus
hominis? Denique utrum cæcum eſſe, ſit acci-
dens hominis? His ergò duobus modis propo-
ſitæ queſtiones dicuntur pertinere ad prædica-
tum definitionis generis,&c. idque ſive prædi.
cata ſint revera definitiones, genera, proprie.
tates, accidentia, ſive non, vocabulum enim
expreſſum, vel ſubindicatum, prædicata ad il-
lud genus quæſtionis traducit: quod ſi quæſti-
ones neutro modo rogent,ſed ſimpliciter quę-
rant,utrum aliquid alicui conveniat,ut utrum
apes ſint prudentes?num Angeli utantur ratio-
ne; quæ ex ipſa ſimplici quærendi forma quæ-
ſtiones ſimplices inhærentiæ vocari ſolent, ad
propoſitiones,& problemata accidentis perti-
nent,quatenus accidens ad omnia ſe extendit,
quæ alicui accidunt. Vnde accideutis interro-

Sub qua forma omnes quæſtiones ad accidens revocentur.

gatio duo genera quæſtionum, ac propoſitio-
num continet: alterum, cùm accidens expreſ-
sè,vel tacitè rogatur:alterum,cum ſimpliciter
aliquid interrogatur,ſive illud ſit definitio, ſi-
ve genus,ſive aliud prædicatum.

Reſpondetur ad primum.

Hinc ad primum objectum reſpondetur, in
ſecundo Poſteriorum eſſe ſermonem, de quæ-
ſtionibus ad demonſtrationem pertinentibus,
verùm illæ etiam pertinent ad Dialecticum,
quæſtio enim an ſit, ad problema accidentis
ſpectat,reliquæ autem, ſi accipiantur in actu
exercito, & nullius prædicati nota afficiantur,
ad idem quoque problema revocantur, ut ex
notatione conſtat.

Ad ſecundum parum intereſſe, num præ- 2.
dicatum ſit genus, an definitio, ſi adhibeatur
eorum nota, ut dictum eſt, quod ſi non adhi-
beatur, erit problema accidentis examinan-
dum affirmativè, aut negativè reſolvendum.
Ad tertium, quæſtionem Analogi & Vni- 3.
voci pertinere ad genus, ob eam rationem
quam in Prædicatis aſſignavimus, cætera pro-
blemata, quæ ſubjiciuntur, ſpectant ad quæ-
ſtionem accidentis, cum ſimpliciter quæran-
tur, nullo ſpecialis prædicati adhibito chara-
ctere.

SVMMA EIVS DOCTRINAE, QVAM ARISTOTELES IN RELIQVA hujus libri parte ſcribit.

CÆtera huius libri capita in duas partes diviſa ſunt. Prima continet capita à quarto uſque ad decimum incluſivè: ſecunda ab undecimo ad finem uſque libri. Atque in prima definiendo, dividendo, & ratiocinando latius explicat ea, quæ tribus primis capitibus compendio tradiderat: & nos duabus quæſtionibus enucleata expoſuimus. Etſi proprias ſingulorum definitiones, in hunc locum cum Ariſtotele reſervavimus. Igitur prædicata Dialectica in cap. 5. ita defluit. Definitio, inquit, ſive terminus, ut ille loquitur, eſt oratio ſignificans quod quid erat eſſe rei, id eſt, rei naturam & eſſentiam adæquatè explicans. Vbi duo advertit, alterum. nomen clarius obſcurioris definitionem non eſſe, eſto ad eam revocetur Alterum,non modo nomen,ſed etiam orationem definiri poſſe, veluti homo albus:quo loco non ſegniter advertendum eſt complexi definitionem ab Ariſtotele admitti.

Quid ſit definitio.

Proprium ſic definit. Proprium eſt,quod non indicat quod quid erat eſſe rei,ſoli autem ineſt, & converſim de re prædicatur: quæ ex proprii apud Porphyrium explicati deſcriptione manifeſta manet. Genus eſt,quod prædicatur de pluribus ſpecie differentibus in quæſtione quid eſt. Accidens dupliciter definit,primò ſic Accidens eſt, quod non eſt terminus, neque proprium, neque genus, ineſt autem rei Secundo hoc modo. Accidens eſt,quod eidem rei ineſſe, & non ineſſe contingit. Notandum eſt in tribus poſtremis definitionibus ſumi vocabula Proprii, Generis,& Accidentis latius, quam apud Porphyrium,ut ſcilicet complexa,& incomplexa coerceant: unde in ſingulis definitionibus pro genere intelligendum eſt prædicatum Dialecticum, quod ſimiliter complexa non reſpuit. Ratio quia in ſeptimo capite probat, Dialectica prædicata quaternarium non excedere, quam merito quis deſideraret in quæſtione à nobis tradita eſt.

Quid proprium. Quid genus. Quid accidens.

In capite octavo naturam, & conditiones Dialecticæ propoſitionis exponit, Propoſitionem ſic definit: Propoſitio Dialectica eſt interrogatio probabilis,aut omnibus, aut plurimis, aut ſapientibus, & iis, vel omnibus, vel plurimis, vel maximè famigeratis, & non inopinabilis: quæ definitio ex probabilium definitione ſub eadem omninò forma ſumpta eſt. Hæc de natura: Quoad effectiones, ait propoſitionem Dialecticam non debere eſſe improbabilem: Cæterum non oportere, ut omnes per ſe probabiles ſint, ſed quaſdam merito aliarum propoſitionum probabiles cenſeri. Quod tribus modis contingit, primo cum propoſitio eſt ſimilis alicui per ſe probabili, cuiuſmodi eſt hæc, ſenſus verſatur circa contraria, eſt enim ſimilis huic per ſe probabili,

Dialectica propoſitio explicatur

contrariorum eadem est scientia, quoniam ita se habet sensus ad sensibile, ut scientia ad scibile. Secundò, quando est contraria alicui improbabili per contradictionem prolatæ: hoc est, cum repugnat propositioni manifestè improbabili, aliquo modo sibi oppositæ: sic enim accipiendum esse nomen contrarietatis hoc loco moneat interpretes. Tertiò, est probabilis propositio per aliud cum idcircò ei assentimur, quia ab iis approbatur, qui in ea arte versati sunt, quam meritò dicas probabilem per autoritatem.

Quid sit problema Dialecticũ. In capite nono definit Aristoteles problema in hunc modum, problema est speculatio intendens ad electionem & fugam: vel ad veritatem, & cognitionem: aut per se, aut adminiculans ad aliquid aliud talium, de quo neutro modo opinantur, aut contrariè plerique sapientibus, aut sapientes plerisque, aut utrique iidem iisdem. Loco generis est speculatio, hoc est, oratio dupliei interrogatione prolata, unde propositiones Dialecticæ excluduntur. Tres partes consequentes problema dividunt in tres quasi species: quædam enim problemata dicuntur moralia, quia ad scientias practicas conducunt: quædam pertinent ad Theoreticas, Physicam, Metaphysicam, & Mathematicam: Alia denique sunt logica, quæ propterea adminiculantia, id est, opitulantia vocantur. Cæteræ partes ad definitionem conferunt, naturamque Dialecti problematis explicant: oportet enim problema ita ambiguum esse, ut in neutram illius partem animi inclinent, ut sit ne mundus ex æternitate, nec ne? Vel ita ut aliud sentiant sapientes, aliud vulgus, ut sit ne sol major tota terra, an non? vel ut inter ipsos sapientes dissidium existat, ut an in magnitudine indivisibilia actu existant? an denique inter homines vulgi, ut sint ne divitiæ honoribus præferendæ.

Quopacto omnia problemata ad Logicũ spectent. Quod si aliquis opponat, divisum esse problema Logicum: ergò perperam dividi in problemata scientiæ moralis, naturalis, & Logicæ, siquidem priora duo membra extra divisum sunt, tertium verò cum diviso reciprocatur. Respondendum erit divisum esse problema Dialecticæ utentis, quæ per omnium scientiarum materias vagatur, unde illius problema cuiuscunq; artis, vel scientiæ terminis constare potest: tertium verò membrum esse Dialecticæ docentis, ad quod grammaticæ, Rethoricæque problemata revocantur, quare divisum, & omnia continet membra & latius patet, quam singula.

In capite decimo duas affert argumentationes, quibus Dialectici ad quamlibet quæstionem confirmandam, vel refutandam uti possunt, nimirum inductionem, & syllogismum: Alexander credit sub inductione complexum fuisse Aristotelem exemplum, sub syllogismo autem Enthymema, ob eorum inter se vicinitatem.

Cur aliqua libri pars consequẽtes Logicorum libri omittãtur. In altera capitis parte conatur Aristoteles Dialecticum iis armis, sive argumentis instruere, quibus ad singulas quæstiones Dialecticas agitandas opus est. in reliquis verò libris armamentaria, hoc est, locos, ex quibus argumenta eruenda sint exponit, quæ omnia nec uberius, nec utilius, quam factum sitã D. Petro Fonseca in aureo introductionum libro, tractari possunt: quare ad illum præceptores remittimus, monemusque, ut si auditores Dialecticos volunt, septimum & octavum introductionum libros in fine primi anni non omittant.

COMMENTARII

IN DVOS LIBROS ELENCHORVM ARISTOTELIS STAGIRITAE.

Proœmium.

QVEMADMODVM ii, qui ad excolendam voluntatem de moribus disserunt, suo muneri satisfactum esse non putant, si omnia virtutum genera singulorumque affectiones pertractarint: & quibus ea comparari queunt, leges præscripserint: nisi vitiorum, quæ illis adversantur, naturam, & eam fugiendi rationem, ac methodum inculcent. Ita qui actiones, quibus intellectus perficitur, ex professo speculantur, non debent eas tantum, quæ ad veritatis comprehensionem perducunt, sed etiam, quæ ad errorum scopulos abducunt, considerare. Hoc consilio Aristoteles postquam superioribus Topicorum libris de syllogismo Dialectico accuratè disseruit, ne quippiam ad huius operis com-

plementum desideretur, ad fallaces, ac vanas sophistarum argumentationes explicandas accedit, & quo pacto ab ipsis conficiantur, à nobis verò dissolvendæ sunt diligenter edocet.

Syllogismus sophisticus hujus operis materia.

Quare materia hujus operis (quod apud Græcos unico libro continetur, à Latinis verò commoditatis gratia in duos distribuitur) est syllogismus sophisticus: cujus confectio in primo libro, destructio in secundo pertractatur. Libri inscribuntur de sophisticis Elenchis, id est de apparentibus, seu phantasticis reprehensionibus, non quod de sola redargutione futura sit in his libris disputatio (agitur enim de plerisque aliis captionibus) sed quia inter fines, quos sophista simulandæ sapientiæ studio sibi proponit, primum locum obtinet redargutio.

Constituimus verò hos libros omissa contextus explanatione in brevem summam redigere, non solum ut præfinito Dialecticis tempore absolvi possint, sed quia majorem inde utilitatem percipiendam fore speramus, quam si rem per se adeo spinosam, & intricatam prolixis verborum commentariis protrahamus.

QUÆSTIO UNICA.

DE SOPHISTARVM FALLACIIS.

ARTICVLVS PRIMVS.

QVOS FINES SIBI PROPONAT Sophista, quoque instrumento eos consequatur.

Qui sophistarum finis.

QVoniam artificum instrumenta tunc apta censentur, cùm ad finem artis comparandum accommodata sunt, proponit Aristoteles primo fines Sophistæ, ut omnes deinde technas, & instrumenta, quibus ad eos pervenire contendit, facilius exponat. Docet igitur communẽ sophistarum finem esse captiosis argumentationibus alios in conflictu irretiendo sapientiam ostentare, est enim sophistæ simulata sapientia, & sophista is appellatur, qui ex ea, quam præ se fert, adumbrata, & non vera sapientia quæstum facit, unde pecuniosus dicitur ab Aristotele. Vt hunc communem finem sophista consequi videatur, ad aliqua incommoda vi argumentorum adversarium adigere conatur, hæc quinque numerat Aristoteles in cap. 3. & proprios sophistæ fines Dialectici appellant.

Quinque sophistæ fines proponuntur.

Horum primus est redargutio, seu reprehensio, quæ tunc datur, cum respondens eo adducitur, aut adduci videtur, ut neget id, quod eadem disputatione asseruit, vel asserat, quod negavit. Secundus est aliquid apertè falsum asserere, ut nihil repugnat, quod fieri potest ad actum reduci, sed fieri potest ut prædestinatus damnetur: ergo non repugnabit prædestinatũ damnationem de facto incurrere. Tertius est παράδοξον hoc est aliquid præter opinionem vel omnium, vel sapientium, vel certè eorum, quorum placita ipse respondens, aut qui judicium de conflictu ferre debent, libenter sequũtur. Quartus est solæcismum committere, id est, circa sermonis congruentiam allucinari. Quintus est ad nugationem, seu vitiosam, & inutilem ejusdem verbi repetitionem inducere.

Primus. Secundus. Tertius. Quartus. Quintus.

Porrò argumentatio, qua tanquam instrumento sophistæ hos fines consequi nituntur, est syllogismus sophisticus, qui prout in primum finem speciatim dirigitur, eodem nomine, quo ipse finis appellatur, nimirum ἔλεγχος quatenus verò ad cæteros destinatur commune sophisti syllogismi aut sophismatis nomen conservat.

Syllogismi sophistici definitio.

Est autem syllogismus sophisticus is, qui ex iis, quæ videntur probabilia, non tamen sunt, conclusionem colligit, quæ descriptio ex Arist. 8. Topicorum cap. 4. non obscure desumitur, licet hoc lib. cap. 2. paulò aliter eum definiat, affirmans esse illum, qui peccat in materia, & in forma, cum interim certum sit eos etiam sophisticos esse, qui aut in sola materia, aut in sola forma deficiunt. Vnde tria genera sophismatum colliguntur, primum est eorum, qui solius materiæ vitio laborãt: alterum illorum, qui in sola forma peccant: tertium denique syllogismorum, & materia & forma deficientium: ac licet primum tantum genus sub syllogismo verè contineatur, reliqua tamen sophista non contemnit, quippe qui nihil respuit, quo sibi sapientis existimationem, is verò, quibus cum disputat ignorantiæ notam comparari posse crediderit. Quo pacto idem sophisticus syllogismus litigiosus appellatur ut initio Topicor. dictum est.

Tria proponuntur sophismatum genera.

ARTICVLVS II.

QVOT SINT LOCI AD DECIpiendum apti.

Ex quibus locis sophistæ argumenta eruant.

QVemadmodũ veri Dialectici quasdam sedes, locosve constituerunt, unde argumẽta ad verum, & verisimile suadẽdum eruerẽt, ita fucati, mentitiq; Logici, id est Sophistæ cõmunes locos statuere decreverũt, in quib. argumenta ad fallendũ accõmodata digererẽt, ut cũ opus esset, in prõptu haberẽtur: hi loci in genere duo sunt, alter earum captionum, quæ in verbis, seu in dictione, alter earũ, quæ in rebus seu extra dictionẽ constituti

sub-

ſub priori membro ſex ſpecies continentur, æquivocatio, amphibologia, compoſitio, diviſio, accentus, & figura dictionis: ſub poſteriori ſeptem, ſcilicet fallacia accidentis, ejus quod ſimpliciter dicitur, & ſecundum quid, ignorationis Elenchi, conſequentis, petitionis principii, non cauſæ ut cauſæ, plurium interrogationum ut unius.

Sex tantum modis deceptionem ratione dictionū contingere probat. 1. Ariſt. Secundo.

Ratio hujus partitionis eſt, quia argumentum fallax idcircò in errorem inducit, quia habet ſpeciem veri, hæc autem ſpecies, aut cernitur ſolum in voce ſignificante, aut etiam in re ſignificata: ſi in voce, tantum conſtituit primum genus fallaciū argumentorū, ſi in rebus, conſtituit ſecundum, viſitur autē veriſimulacrū in voce, quando ſumi videtur pro uno ſignificato, quod veritatem continet, ad inſtrumentūve conducit, & re vera a Sophiſta ſumitur pro alio quod falsò ad rem adducitur, quā deceptionem ſex tantū modis accidere poſſe duplici argumēto probat Ariſt. huc lib. 1 c. 3. primo inductione facta per ſingulas deceptiones hactenus excogitatas. Secundo hunc in modum, tot ſunt fallaciæ, quæ ex dictione proveniunt, quot modis una dictio multa ſignificat, ſed hic non ſunt plures, nec pauciores, quam ſex, ergo idem erit numerus deceptionum in voce. Hujus rationis Major ex dictis patet, nam fallacia ob ſimilitudinem ſignificationis veri contingit, hæc autem ſimilitudo non datur, niſi ubi eſt, aut eſſe videtur ſignificationum multitudo.

Tribus modis vox una plura ſignificare poteſt.

Minor erit manifeſta, ſi præſupponamus tribus modis evenire poſſe, ut vox materialiter eadem multa ſignificet: primo cum eadem dictio nullo modo ſecundum ſe variata plura ſignificat, ut vox Gallus. Secundo cum aliquo modo variatur, aut penes accentum, aut ſyllabarum quantitatem, Orthographiam, compoſitionem & diviſionem, quo pacto ſe habet hæc vox populus, quæ cum habet primam ſyllabam brevem, ſignificat hominum multitudinem: cum vero longam, ſignificat arborem. Tertio, cum dictio re ipſa multa non ſignificat, videtur tamen ſignificare, qua ratione nomen ſecundæ ſubſtantiæ ſignificat quale quid, videtur tamen ſignificare hoc aliquid, ut Ariſtoteles in prædicamentis annotavit. Ad hoc genus multiplicis revocatur ea dictio, quæ ob ſimilitudinem, quam habet cum alia, videtur aliquam ejus proprietatem participare, nec tamen participat, V.C. quia vocabulum Planeta eundem fere ſonum, eandemque terminationem habet, ac planta videtur eſſe generis fœmini, cum reipſa non ſit.

1.
2.
3.

Hoc poſito ſic probatur illa Minor vox, quæ ſignificat primo modo, vel eſt dictio ſimplex, vel oratio complexa, ſi eſt ſimplex, efficit æquivocationem, ſi multiplex, amphibologiam: ſi verò eſt multiplex ſecundo modo, vel ideo multa ſignificat, quia partium illius compoſitio, aut diviſio diverſa eſt, & oritur fallacia compoſitionis, ac diviſionis, vel quia diverſus eſt accentus, ſive quantitas ſyllabarum, & fit captio accentus: ſi denique videtur multa ſignificari, naſcitur fallacia figuræ dictionis, ac proinde ſex tantum ſunt fallaciæ, quæ in dictione conſiſtunt.

Cum decetur deceptio ratione rerum.

Diximus quo pacto, & quibus modis veriſimilitudo, quod ad fallendū aſſumitur in verbis conſiſtat, dicamus nunc, qua ratione ſit in rebus. Igitur res aliqua tunc eſt ad Sophiſma conſtituendum apta, quando aliquam cognationem habet, aut habere videtur cū alia, quæ vera eſt, & idcirco ipſa quoque vera, ſeu ad verum conducens apparet, cum re ipſa talis non ſit, quod autem ex ejuſmodi re ſeptem fallaciæ non plures, nec pauciores efficiantur, non probavit Ariſt. facilè tamen oſtendi poteſt, ſi quēadmodum in verbis omnem multiplicem ſignificationem, ita in rebus omnem earum cognationem, & ſimilitudinem, quæ ad hoc inſtitutum pertinere poteſt, percurramus.

Deceptio ratione rerum ſeptem tantum modis contingit.

Vel igitur duæ res ita ſe habent, ut nec prorſus idem ſint nec omnino oppoſitæ, vel omnino opponuntur, vel denique idem ſunt: quæ ſe habent priori modo, conveniunt, ut accidens, & ſubjectū, & ſunt cauſa fallaciæ accidētis: aut tanquam ſuperius, & inferius latè ſumpta, & generant captionem, à ſecundum quid ad ſimpliciter: aut ut effectus, & cauſa, & naſcitur duplex fallacia conſequentis, & non cauſæ ut cauſæ: aut denique ut per accidens conglobata & oritur captio plurium interrogationum: ſi omnino opponuntur, præbent occaſionem ignorationis Elenchi, in quo fingitur inferri contradictorium propoſitionis jam conceſſæ. ſi verò ſunt idem, ſequitur captio petitionis principii, in qua ſumitur idem quaſi diverſum ad confirmationem ſui, quæ ex ſingularum explicatione magis patebunt.

ARTICVLVS III.

DE FALLACIIS, QVAE IN DIctione contingunt.

Fallacia æquivocationis.

PRima eſt æquivocationis, quæ eſt locus aptus ad decipiendū æquivocatione vocabuli, quē tribus exemplis illuſtrat Ariſt. in cap. . In quorū primo eſt æquivocatio *Ariſt.* in majori extremo, in ſecundo in medio, in 3. in minori extremo: æquivocatio primi eſt à caſu: ſecundi à conſilio, tertii ex adjectione, ut cum unum nomen per ſe uno modo ſignificat, alterius vero appoſitione, alio, ut in ultimo exemplo conſpicietur. Primū exemplum eſt, Grammatici diſcunt, Grāmatici ſunt docti, ergo qui docti ſunt, diſcunt. Vbi æquivocatio eſt in verbo diſcunt, quod in majori propoſitione ſignificat

ficat intelligere, quæ recitantur, in Minori sciẽtiam acquirere. Secundum est, quæcunque expediunt, bona sunt, sed quædã mala expediunt, ergò mala bona sunt, in quo Paralogismo verbum expedit, in Majori significat convenientiã per se, in Minori convenientiam per accidens, ratione scilicet evitandi majoris mali, quo modo non rarò mala expedire dicuntur. Tertium est, qui sanabatur, sanus est, sed ægrotus sanabatur, igitur ægrotus sanus est: nam ægrotus in minori ratione verbi imperfecti extenditur ad eum, qui est vel erat ægrotus, in conclusione verò ratione verbi de præsenti pro eo tantum accipitur, qui actu æger est, quem implicat simul sanum esse. Idem exemplum sumit Aristoteles in his terminis, sedens, surgebat, stat.

Fallacia amphibologiæ.

Secunda fallacia est amphibologiæ, quæ nascitur ex multiplici significatione orationis, sic ut prior ex significatione simplicis vocis, unde illi etiam à Philosopho accommodãtur illi tres gradus æquivocationis, nempè à casu qualis visitur in hac propositione, hostes vellem me capere, quæ æquè significat, velle me, ut hostes sint à me capti, ac ut me capiãt, quæ proinde est causa deceptionis in hoc Sophismate, quod Aristoteles primo loco adducit. Quoscunq; vellem me capere, vellem, ut me caperent, sed hostes vellem me capere: ergo vellem ut hostes me caperent. Secundus gradus æquivocationis à consilio cernitur in hac propositione, littus aras, significat enim primò, & per se, littus aratro scindere, per translationem vero operam perdere: unde oritur deceptio hujus Paralogismi quisquis arat littus, terram proscindit aratro, sed operam perdens littus perhibetur arare: ergo operam perdens littus proscindit aratro. Tertius denique gradus multiplicis significationis ex appositione alterius vocabuli, apparet in hac oratione (scire literas) cujus singulæ dictiones, etsi per se, ac seorsim acceptæ, unam tantum habeant significationem, conjunctæ tamen duos sensus efficiunt, videlicet, literarum scientiam esse penes aliquem, vel ipsas literas scientia prædi[illegible] esse. Ad hunc modum revocat D. Tho. omnem amphibologiam, quæ ex casuum variatione provenit: ut si dicas omnes magistri sunt homines, hi libri sunt magistri: ergo sunt homines. Vbi variatio casuum nominis (Magistri) ambiguitatem, amphibologiamve inducit.

D. Thom.

Fallacia compositionis & divisionis.

Tertia captio compositionis est locus ad decipiendum ratione sensus compositi falsi, seu cum tribuitur aliquid alicui, cum alio conjuncto, quod ei non convenit, nisi seorsim capiatur. Captio divisionis est locus ad fallendum ratione sensus divisi falsi, qui tunc datur cũ alicui separatim accepto aliquid cõceditur, quod illi in consortio alterius, vel aliorum tantum concedendum erat, utriusque exemplum est in hac propositione (Possibile est sedentem stare) nam in sensu composito significat eum, qui sedet, etiam dum sedet, stare posse, quod est falsum: in diviso autem significat eum, qui sedet, secundum se, posse stare, quod verum est. Sensus compositus, & divisus, qui ad hunc locum pertinent, nõ modò reperiuntur in propositionibus modalibus, in quibus duplicem sensum, compositum, & divisum distinximus in lib. 2. Prior. cap. 3 alterum ex parte dicti, alterum ex parte modi: non solum inquam hi sensus in modalibus reperiuntur, sed etiam ex iis propositionibus, quarum partes nectuntur conjunctionibus, &, aut, vel, & similibus, si enim partes ejusdem extremi propositionis per illam copulam jungantur, fit sensus compositus: si verò jungantur multæ Categoricæ enunciationes, efficitur sensus divisus, v.c. in his propositionibus: quinque sunt duo & tria: omnis enuntiatio est vera, vel falsa: si particula, &, sumatur copulatim, & vel, disjunctim, uniunt partes ejusdem prædicati, & efficiunt sensum compositum, ac verum: si verò copula, &, sumatur copulativè, & vel, disjunctivè, conjungunt integras orationes, & reddunt sensum divisum, & falsum, quasi dicas. Quinque sunt duo, & quinque sunt tria, omnis enuntiatio est vera, & omnis enuntiatio est falsa.

Reperiuntur præterea hi sensus in iis orationibus, in quibus est aliqua dictio, quæ potest cũ diversis vocibus conjungi, si enim jungatur cum ea voce, cum qua potius jungẽda videtur, efficit sensum compositum: si cum ea, cui minus apte copulatur, reddit sensum divisum. Veluti si in hac propositione, qui scit literas nunc didicit eas, particula, nunc, adnectatur verbo didicit, erit sensus compositus, qui poterit esse falsus, cum is, qui scit, multos ante annos eas fortasse didicerit: si verò copuletur cũ verbo scit, cui minus accommodatè conjungi videtur, erit sensus divisus, & semper verus.

Exempla præcedẽtis fallaciæ proponuntur.

Exempla Sophismatum, quæ in his sensibus construuntur, facilè cuivis occurrent: in singulis tamen aliquod afferamus. In primo, quẽcunq; possibile est stare, possibile est, ut stet, sed impossibile est sedentẽ stare, ergo possibile est, ut sedẽs stet. Vbi falsa est Minor propositio in sensu composito, ex qua sequitur falsa conclusio. Item si contingens est aliquod corpus moveri, falsum esse potest, quod cœlum moveatur, at quoddam corpus moveri est contingens, igitur falsum esse potest, quod cœlum moveatur: in quo Paralogismo Major est vera in sensu composito, falsa in diviso. Minor è contrario vera est in diviso, falsa in composito, ex quo tamen infertur subjecta conclusio, quæ idcircò falsa est. In secundo sensu ex copula &: Quicunque nume-

numerus ponitur ex duobus,& tribus, est duo, & tria,sed quinque non sunt duo.& tria, igitur quinq; non componuntur ex duobus & tribus, Cujus Paralogismi conclusio ideo falsa est, quia sequitur nunorem in sensu composito, in quo est falsa,cum Major in eodem vera sit, ut ex illius sensus declaratione patet.

Ut idem Sophisma sit captio divisionis, ita proponendum est Quæcunq; sunt duo,& tria, sunt duo,& sunt tria,at quinq; sunt duo & tria, igitur quinque sunt duo, & quinque sunt tria. Quo pacto Major est vera in sensu diviso ex parte subjecti,falsa in composito,Minor è contrario,vera in composito,falsa in diviso,ex quo proximè conclusio deducitur, Ex dictione,vel, aut, &c. Si non omnis propositio conformatur, vel difformatur objecto, non omnis propositio est vera, vel falsa, atqui omnis enuntiatio est vera, vel falsa,igitur non est omnis vera, vel falsa, ubi Minor est vera in sensu diviso, falsa tamen in composito, & ex eo sequitur inepta conclusio. Eadem sequitur ex sensu diviso hoc modo: Omnis enuntiatio est vera, vel falsa, non est autem omnis enuntiatio vera, omnis igitur est falsa,quod sequitur ex sensu diviso majoris,qui falsus est. In tertio sensu construitur Sophisma ex ratione sensus compositi hoc modo. Quicunque literas scit, nunc literas didicit, sed tu literas scis,nunc igitur eas didicisti: cum tamen multos ante annos literas didiceris. Nam Major est falsa in sensu composito,ut paulo ante diximus. Ratione sensus divisi ita fabricatur. Qui nunc natus dicitur, is hac hora natus est,sed tu, qui diu fortasse vixisti, nunc diceris natus,tu igitur hac hora natus es, quoniam particula, nunc, aptius conjungi videtur cum verbo diceris, quam cum participio, Natus,cui à Sophista in Majori,vel minori copulatur.

Fallacia accentus. Fallacia accentus est deceptio proveniens à veritate accentuum : seu pronuntiationū ejusdem vocabuli,accentus enim hoc loco amplissimè usurpatur,& quinque sub se genera comprehendit. Primum est,cum nomen accentus pro gravi,acuto,& circumflexo usurpatur. Unde est illud Sophisma, qui leporem insectatur multa percurrit loca, sed tu cum domi sedes, & sermonem cum amicis confers, leporem (id est quandam sermonis festivitatem) insectaris : igitur cum domi sedes,multa percurris loca. In quo deceptio nascitur ex vocabulo, leporem, quod priori loco habet accentū in antepenultima, posteriori in penultima. Secundum, cùm accentus nomen accipitur pro quātitate syllabarum. Unde oritur hoc sophisma, qui librum edit,librum devorat, sed tu librum edis(hoc est in lucem emittis) tu igitur librum devoras, ubi deceptio est in verbo Edo, quod priori loco habet primam brevem, posteriori longam. Tertium genus ob diversitatem aspirationis contingit. V.c. Nulli homini adhibenda est fides, alicui homini credendum est, igitur alicui credendum est,cui non sit adhibenda fides. Quartum provenit ex diversitate proferendi syllabas ejusdem dictionis, nunc conjunctim sub una accentu, nunc separatim sub diversis. Unde extat hoc sophisma: omnis via pedibus conculcatur, sed omnis via res quædam est publica,ergo Respublica pedibus conculcatur. In quo respublica ob separationem, & conjunctionem variè accipitur. Quintum denique nascitur ex diversitate pronuntiationis, ironicæ, aut seriæ : interrogatoriæ, & assertoriæ. Unde hæc Sophismata fabricantur. Qui dicit te egregiè respondisse, laudat te, sed præceptor cum reprehendit, ait te egregiè respondisse: igitur cum te reprehendit,laudat te. Item qui dicit,audisti Sacrum,ait te Sacrum audivisse, sed qui te interrogat an Sacrum audieris,dicit,audisti Sacrum,ergo qui te interrogat an Sacrum audieris,ait te Sacrum audivisse. Deceptio primi sophismatis oritur ex sensu ironico pro serio, deceptio secundi ex interrogatorio pro assertorio.

Fallacia figuræ dictionis. Sexta,& ultima fallacia ex iis,quæ in dictione positæ sunt, est figura dictionis, hoc est locus ad fallendum aptus propter similitudinem dictionum. Quæ similitudo in genere duplex est, altera in ipsa vocis structura, quæ materialis vocari potest:altera in re significata. Prima etsi variis modis spectari posset, hic tamen solum consideratur quoad terminationem, quando scilicet duo vocabula eodē modo desinunt, & inde sumit occasionem sophista, ut uni tribuat affectionem grammaticam, quam cernit in alio, veluti si colligat pontem,& fontem esse generis fœminini,quia videt hujus generis esse frontem. Secunda similitudo in duas quasi species distribuitur, prima est quando verba, quæ pertinent ad diversa prædicamēta propter aliquam convenientiam,vel ipsa prolatione in frequenti usurpatione pro eadem re, videntur ad idem pertinere,ut superficies & macies : secunda,cum vocabulum, quod significat rem universalem videtur significare particularem, vel è contrario. Ex prima similitudine in re ducitur hoc sophisma,quencunque hominem vidisti heri, vides hodie, heri vidisti hominem sanum, igitur sanum vides hodie. Ubi nomina, homo,& sanum, quæ pertinent ad diversa prædicamenta,accipiuntur quasi ambo ad substantiam pertinerent.

Quo loco notandum est ideo unam tantum rationem similitudinis considerari in verbis quoad omnia prædicamenta, quia in præsenti solum

solum habetur ratio distinctionis, quæ est inter substantiam, & cætera accidentium prædicamenta, quatenus substantia significatur per modum subsistentis, cætera tanquam adjacentia, unde ad prædicamentum substantiæ pertinent omnia vocabula absoluta, quæ significāt rem per modum subsistentis, esto res significata sit accidens, ut candor, superficies, similitudo: ad prædicamētum verò accidentium revocantur omnia vocabula connotativa, quæ significāt rem, quasi adjacentē, licet ea sit quoad entitatem substantiæ, ut ignitum, auratum: & ratio est, quia hoc deceptionis genus ex eo cōtingit, quod tribuitur formæ appositæ id, quod subjecto congruebat, ad hoc autem parum refert, an subjectum sit revera substantia, & forma accidens, dummodo unum subsit, alterum adjaceat. Ex secunda similitudine in re nascitur hoc Sophisma, Socrates non est species. Socrates est homo: igitur homo non est species. Animal est genus, homo est animal, igitur homo est genus.

ARTICVLVS IV.

DE FALLACIIS, QVAE EXTRA dictionem accidunt.

Fallacia accidentis

PRima, & omnium deterrima, utpote, qua Autore Philosopho lib. cap. 5. sapientes etiam capiuntur, est fallacia accidentis, quæ nascitur ex diversitate subjecti, & accidentis, quam quis non attendens existimat quidquid convenit, aut non convenit accidenti, convenire, aut non cōvenire subjecto, aut viceversa, quidquid congruit, aut non congruit subjecto, eodem modo circa accidens affectum esse. Nomen accidentis hoc loco sumitur pro prædicato, quod aliqua ratione diversū est à subjecto, cui vere convenit, sive ei conveniat essentialiter, sive accidentaliter, & necessario sive contingenter, ut homo est animal, homo est disciplinæ capax, homo est albus. Unde tria sophismatum genera ex hoc loco deducuntur, unum cum creditur, quidquid convenit, aut nō convenit prædicato essentiali, convenire aut non convenire subjecto, & viceversa: & duo, quia aliquis existimat id, quod convenit, aut non convenit prædicato accidentario proprio, vel communi: convenire etiam, aut non convenire subjecto, & viceversa.

Accidens quid in hoc loco sit.

Tria sophismata ex hoc loco eruuntur.

Vnumquodque horum trium generum octo colligendi formas sub se cōtinet, aut enim id quod affirmatur de prædicato, creditur affirmandū de subjecto: aut quod negatur de prædicato, videtur etiam negandum de subjecto, & constituuntur duæ formæ, quæ si converso ordine disponantur, incipiendo scilicet à subjecto, emergent duæ aliæ, eruntque sub hoc modo quatuor formæ: deinde vel de quocunque affirmatur prædicatum, videtur affirmandum subjectum, vel de quocunque negatur prædicatum, creditur negandum esse subjectū, & constituuntur aliæ duæ formæ à prioribus diversæ, quæ pariter si converso ordine disponantur, incipiamusque à subjecto ad prædicatum, dabunt alias duas, ut omnes sint numero octo, quarum exempla, quia omnibus pervia sunt omittuntur. Ratio verò ob quam hæc deceptio contingit, petenda est ex tertio capite anteprædicamentorum, & breviter est, quia accidens, & subjectum non sumuntur, qua ratione sunt idem, sed prout diversa existunt. Ec. cum Sophista ita colligit: Animal est genus, homo est animal: ergo homo est genus: in majori non sumit Animal, quatenus est idem cum homine, sed prout beneficio intellectus ab homine & bellua separatur, qua sola ratione est genus.

Octo colligendi formæ in quovis sophismate.

Secūdus fallēdi locus est, in quo ex eo quod aliquid alicui simpliciter, hoc est sine ulla adjectione tribuitur, vel negatur, colligit Sophista, secundum quid, id est cum adjectione tribuendum, aut negandum esse, veluti arma restituenda sunt Domino, ergo restituenda sunt Domino furioso. Merces non sunt in mari jactandæ: ergo non sunt jactandæ, cū naufragiū timetur. Vel ex eo, quod aliquid secundū quid alicui cōceditur, aut ab eo removetur, colligit simpliciter asserendum, aut negandum esse, ut in eisdem sophismatis converso ordine propositis. Merces projiciendæ sunt, cum naufragiū eminet: ergo merces in mare projiciendæ sunt: arma non sunt restituenda Domino furioso, ergo non sunt restituenda Domino.

Fallacia secundum quid ad simplici.

Tertius locus est captio ignorationis Elenchi, ex quo tunc sumitur argumētum, cum aliqua conditio ad Elenchum Dialecticum necessaria desideratur. Ad hujus loci explicationem supponendum est ex Aristotel. lib. 1, capit. 1 Elenchum esse syllogismum, cum contradictione conclusionis, hoc est, in quo alicuius certæ propositionis ab alio admissæ contradictoria infertur, nomine tamen contradictoriæ venit etiam contraria, quippè ex qua statim sequitur contradictoria.

Ignoratio Elenchi.

Arist.

Distribuitur verò Elenchus eodem modo, quo syllogismus in quatuor membra: nempè in Demonstrativum, Dialecticum, Pseudographum & Sophisticum. Demonstrativus est ille, qui fit in materia necessaria, Dialecticus in probabili, Pseudographus est, qui videtur Demonstrativus: peccat tamen in materia, Sophisticus, qui Dialecticum simulat, alicuius tamen conditionis defectu verè Dialecticus non est, qui quidem si consideretur, ut prætermis-

Divisio Elenchi in quatuor membra.

sione cuiuscunque conditionis Elenchi Dialectici fallere potest, nimirum aut vitio formæ, aut materiæ, aut quovis alio, est fallacia omnibus aliis communis, siquidem omnis fallacia aliquam syllogismi Dialectici conditionem prætermittit, alioqui non esset Sophisma, si verò spectetur, ut solum peccat defectu earum conditionum, quoad veram contradictionem ejus conclusionis, quam infert cum propositione, quã redarguit, est fallacia specialis, & à cæteris distincta. Quæ verò conditiones ad germanam cõtradictionem requirantur, in primo libro de interpretatione dictum. Arist. hic in cap. 4. primi libri, quatuor enumerat videlicet secũdum idem ad idem similiter, & in eodem tempore, ad quas reduci vult conditionẽ in eodem loco.

Contradictionis cõditiones. *Arist.*

Petitio principii. Quartus locus dicitur petitio principii, eo quod in illo conclusio ad sui confirmationem accipiatur: appellatur verò conclusio principium, quia initio proponatur, ut omnis in eam probatio dirigatur. Tũc verò peti dicitur, cum aliis verbis postulatur. Nam si sub iisdem peteretur, nõ deceptionis, sed irrisionis occasio præberetur. Aristoteles in 8. Topic. cap. ult. quinq; modos petendi principium numeravit, quorum etsi sola prima pars primi modi (cũ videlicet Synonimum ad probationem Synonimi postulat) sit vera principii postulatio, sæpè tamen reliqui modi idem vitium incurrunt, saltem apud respondentem, qui cum negat conclusionem simul ostendit satis sibi notam esse rei definitionem totum, partes, & opposi-tum, &c.

Fallacia consequẽtis. Quintus locus est captio consequentis, quæ tunc contingit, cùm antecedens videtur effici ex consequente, aut ex opposito antecedentis ex opposito consequentis, quemadmodum juxta veras consequentiarum regulas consequens fit ex antecedente, & oppositum antecedentis ex opposito consequentis. Nomine oppositi, intelligitur hoc loco contradictoriũ, ut constat ex Aristotel. hoc libr. cap. 5 exempla sunt: si paulò ante pluit, terra madefacta est, igitur si terra madefacta est, paulò ante pluit: videtur nanque inferri pluvia ex terra madida, cum hoc sit consequens, illud antecedens, itẽ si homo est equus, est animal: igitur si nõ est equus, nõ est animal, cũ inferre oporteret, igitur si nõ est animal, non est equus. Monet Aristoteles eodem loco hanc fallaciam aliquo modo sub fallacia accidentis contineri, nam quidquid ex aliquo sequitur, est eius accidens, ut nomen accidentis hoc loco usurpatur, non tamen quidquid est alicuius rei accidens, est illius consequens, ut cernere est in albo, quod hominis accidens est, non tamẽ consequẽs. Hinc efficitur, ut omne Sophisma consequentis alia ratione

Arist.

appellari possit accidentis, non tamen è contrariò.

Fallaciæ non causæ ut causæ. Sextus locus est nõ causæ ut causæ: cuius captio in eo consistit, ut falsitas alicuius conclusionis tribuatur illi propositioni, quasi ab ea efficiatur, ex qua tamen re ipsa non afficitur: veluti si ex eo quod avarus pecuniis abutatur, colligas earum usum esse exterminandũ, aut arma non esse in Republ. permittẽda, eo quod multis turbandæ pacis occasionem præbeant. Vnde colliges nomen causæ non accipi hoc loco pro sola rei causa, sed pro qualibet causa illationis, esto secundum se sit effectus, aliudve per accidens annexum.

Fallacia plurium interrogationum. Septimus & ultimus locus dicitur plurium interrogationum ut unius, quia in eo plures interrogationes tanquam una proponuntur, ut qui simplicem responsionem reddit, omnibus minimè satisfaciat, proindeq; decipiatur. Tria verò sunt interrogationum genera, quæ ex hac fallacia depromuntur: primum, cum unum de pluribus interrogatur, veluti si Sophista accipiat multa: quorum aliqua sint bona, alia non, & interroget, an illa sint bona? si enim respondeas esse bona, colliget ille nõ bona esse bona, si respõdeas esse mala, colliget bona esse mala, quod exemplum affertur ab Aristotele in c. 4. secundum est, cum plura quæruntur de uno: ut est ne Socrates homo, & equus? nam si respondeas affirmative, inferet Sophista Socratẽ esse equum, si negative concludit Socratem non esse hominem. Tertium genus est cum plura de plurib. interrogantur, v. c. (ut Aristotelis exemplo utamur) accipiat Sophista Socratem cœcũ, & Platonem videntem, & quærat, sunt ne Socrates, & Plato videntes, sive cæcos, semper colliget absurdum, cum utriq; nec visus, nec cœcitas attribui possit.

ARTICVLVS V.

QVO PACTO SOPHISTAE alios quatuor fines consequi nitantur.

Quid Arist. ad cap. 8. 1. lib. docet. QVæ hactenus disseruimus tradidit Arist. primis quatuor capitib. primi libri. In quinto capite ostendit omnes fallacias ad ignorationem syllogismi Elenchi revocari, quod qua ratione intelligendum sit, art. superiori in 3. loco explicatum est. In cap. 6 varias adducit causas, ob quas ii, qui respõdent, à Sophistis capiuntur, & percurrit omnes decipiẽdi locos, propriã deceptionis causam singulis assignãdo: quę & in contextu perspicua sunt, & ex collectione locorũ initio huj⁹ quæstionis, proposita, satis liquẽt. In c. 7. explanat

nat eam Sophismatis partitionem, cuius supra meminimus, qua Sophisma distribuitur in illud, quod peccat defectu materiæ, & in illud, quod peccat defectu formæ. In capite verò 8. docet numerum Elenchorum Sophisticorum a se traditum intelligendum esse de Elēchis in communi, hoc est in specie, quoniam Elenchi in individuo, id est, qui in propriis omniū facul tatum materiis fieri queunt, ad certū numerū redigi non possunt cum ipsæ materiæ infinitæ sint: quemadmodum nec omnes Elenchi demonstrativi, qui ex omniū scientiarū materiis constituuntur, ad aliquam summā revocantur.

Quædam Sophisma tum divisio refellitur. Postquam Aristoteles ea, quæ ad naturam & partitionem sophismatum pertinent, in præcedentibus capitibus conclusit, in cap. 9. adducit eorum sententiā, qui sophismata dividebāt in ea, quæ ad nomen, & ea quæ ad intellectum pertinent: illumque refutat, ostendendo eundem paralogismum ad nomen, intellectumq; pertinere, quando Sophisma non solum ex captione vocis, sed etiam rei defendentem coarguit: fieri enim potest, ut in fallaciis extra dictionem, quæ adversariorū confessione ad intellectum pertinent, respondens vocabula ignoret, in aliove sensu accipiat, & tunc ad nomē simul erit disputatio. Aliis rationibus idem cōcludit

Aegid. Arist. Arist. quæ ab Aegidio Romano, & Lovaniensibus latè explicantur.

Interponit deinde Arist. in cap. 10. & 11. interrogationes tētativas, quæ si quid explicatione dignum continent, in Topicis declaratum est. In ca. verò 12. & sequentibus incipit Philosophus ostendere, quo pacto sophistæ reliquos quatuor fines supra commemoratos consequi nitātur: scilicet falsum, inc[...] [...]gationē, & solæcismum. Et quidem ad respondentem, in falsum, & inopinabile simul compellendum quinq; adducit locos. Primus ex interrogatione non ad aliquid determinata[...] tunc enim sophista quenquam facilè errare compellit, cū nullam initio quæstionē proponit, de qua disputetur, sed in incertū rogat: facilè namque labitur qui nullo disputationis fine proposito respondet. Secundus ex multitudine interrogationum: quamvis enim al[...] initio proponatur: si plura tamen interrogentur, facilè erratur. Tertius ex cōmendatione respondentis. Etenim si opponens [...] respondentis dicta commendat facilè inducit ad aliquid falsum, & inopinabile perducit. Quartus ex deductione ad aliud, solet enim Sophista, cū ei quidpiam negatur, quod facilè probare non potest, ad ea respondentem inducere, in quibus Sophistę argumētorum copia suppetit. Quintus ex præcedentibus argumentationem, ut loquitur Aegidius: quem locum [...] idoneum esse ait, cū [...] initio multa quærit, & profitetur se addiscendi studio ea rogare. Proclive enim est defendentem ea specie deceptum in incredibile, & in falsum protrudere.

Sophistarum ad consequendū falsum & inopinabile.

1. Primus ex interrogatione
2. Secundus
3. Tertius
4. Quartus
5. Quintus

Deinde ut respondens ad inopinabile speciatim trahatur, quatuor assignat locos. Primus quendum est cum Sophistæ admirabiliores cuiusq; sectę inopinabi opiniones rogant, vel quasi à respōdente datas le. accipiunt. Secundus quando rogant ea, in quibus voluntatis affectus rationis iudicio repugnat, veluti, an optabilius sit iustitiam cū paupertate colere, quam divitiis injustè affluere. Tertius, quem Philosophus plurimum, seu in decipiendo idoneum, & ideo frequentem appellat, cum Sophista quærit ea, in quibus ut Caliades apud Gorgiam Platonis loquebatur, Natura legibus repugnat, hoc est, in quibus aliter habet communis hominum opinio, aliter res ipsa, & cōsequenter opinio sapientum: ut an in divitiarum, voluptatumque copia felicitas consistat? Quartus, cum petunt ea, quę adeo sunt dubia, ut neutram in partem propendere videantur, ut parentibus ne potius, an sapientibus parendum sit?

Ad consequendum inopinabile. 1. 2. 3. 4.

At quis ad nugationem compellatur, duos assignat locos, unum, quoad veram nugationem, alterum, quoad apparentem ducimur, nugationem. Primus ferè contingit, cum integras definitiones pro nominibus usurpant, & supponunt idem significare nomen, quod integra oratio significat, ut si tu p[...] nomina definias, quod in definitione [...] expressum erat, repetas, veluti, quia duplum significat tantundem [...] dimidium: loco dupli sumit duplum dimidii, [...] postea duplum vis definire, dimidii duplum, bis dimidium repetat in definito, & in definito, & consequenter idem per idē definire conaris. Secundus est, cum nomen similiter pro oratione usurpant, initio tamen nō supponunt utrunque, idem significare: tunc enim, etsi in nugationem inducere Sophistæ videantur, re ipse tamen non inducunt, quia negari a respondente potest eandem esse nominis significationem & orationis.

Ad consequendam nugationem.

Ad quartum finem solæcismum scilicet, ut Sophistæ ducant, genera variare, & fallacia, quę figura dictionis appellatur, uti solent, ut Philosophus monet, qui locus inservit, ut solæcismus ex vi formæ syllogisticæ sequi videatur: ut autem solæcismus, ex mad[...]tentia excidat, nihil æquè, ac efficacitas rationis, disputationisque celeritas conducit.

Ad consequendum solæcismum.

QVÆSTIO II.

QVO MODO SOPHISMATA HVCusque proposita dissolvenda sint.

Sophismatum solutio duplex
Quæ sit apparens.
Quæ vera.

POstquam Aristoteles toto primo Elenchorum libro, quo artificio Sophistarum technæ construantur, edocuit: quo studio, atque arte dissolvendæ sint, in lib. 2. pertractat: quem ordinem secuti in prima quæstione Sophisticos nodos implicuimus: in hac secunda eosdem enodamus. Arist. autem duplicem in genere solutionem apponit, unam apparentem, quam in secundo cap. tractat alterā veram de qua in reliqua libri parte differit. Apparens solutio, juxta Aristotelem, est, quæ dubium verè non solvit, solvere tamen videtur, quæ tunc accidit, inquit Albertus Magnus hoc loco, cum respondens ostendere videtur arguentem non verè sed apparenter arguere, quod fiet æquivoca, & multiplicia ab arguente objecta distinguendo. Addit etiam Arist. hāc solutionem idcirco adhibendam esse, quia æquum non restespondentem ad veram, & feriā responsionem adstringere, quando opponens apparenter duntaxat argumentatur.

Alb. Mag.

Vera solutio, inquit Arist cap. 4. est vitii explicatio, hoc est, ea quæ ostendit, undenam paralogismi falsitas oriatur. Porrò cum in syllogismo duo sint, forma, & materia, & ex cuiuslibet earum defectu falsa illatio deducatur, duplex esse potest in genere vera solutio, una quę causam erroris ostendit in materia, altera quæ eandem ostendit in forma: nam sophismata, quæ solius materiæ vitio laborant, negatione earum propositionum, quæ veræ apparent, nec tamen sunt, dissolvuntur: quæ verò in forma peccant, consequentiæ negatione refelluntur.

Sophisma Cæterum quia materia bifariam esse potest taq æpec falsa, primo simpliciter, quādo scilicet proposi cant in ma tio in eo sensu, quem solum, vel absolutè habet, est falsa: secundo cum plures habet sensus, teria u:sol quorum alii veri, alii falsi sunt: ideo in primo vi debeāt. solutio num membro non modo continetur ea, quæ in sola negatione consistit: qualis adhibetur in sophismatis aliqua præmissa falsa cōstantibus: quibus cum numeratur Sophisma petitionis principii, neganda enim simpliciter est ea propositio, in qua proprium petitur, siquidem in alia simili negata est: & sophismata ignorationis Elenchi, quæ contradictionis negatione solvuntur. Non solum, inquam hæc solutio continetur, sed illa etiam quæ per distinctionem traditur, semper enim aliqua distinctionis pars negatur, atque hoc modo solvenda sunt Sophismata ex æquivocatione, ambiguitate, compositione, divisione & accentu, quibus adde Sophismata ex pluribus interrogationibus quasi una, hæc enim tam distinctione, quam tot responsionibus adhibitis, quot implicitæ sunt interrogationes, enodantur.

Sophismata quæ in forma peccant quomodo solvenda.

Quando Sophismata in forma peccant, admissis assumptionibus, & negata consequentia diluuntur: talia sunt, quæ ex figura dictionis ex accidente, ex consequente, aut ex noncau sa ut causa appellātur. Sophismata verò ad quatuor fines ultimo loco positos ordinata, etsi determinatam solutionis legem non habeant, facilè tamen à quovis eludi possunt: illud tamen, quod in nugationem compellit, docet Aristot. cap. 6. solvendam esse negando integram definitionem loco nominis poni oportere, ne ita in definiendo eadem verba, quibus res nominata est, repetere cogatur. Alia Sophismata, quæ à veteribus insolubilia dicebantur, parum à nobis in primo de interpretatione libro, cum de enuntiationis veritate disputaremus, explicata sūt partim nullo negotio refellūtur: quare & captionum, & totius Dialecticæ finis hic esto, in laudem, & honorem Sanctissimæ Trinitatis, Beatissimæque Virginis Deiparæ.

De Sophismatis ad alios quatuor fines pertinentibus.

INDEX

I N D E X

RERUM PRAECIPUARUM,

QVAE IN VTROQVE TOMO CONTINENTUR, IN QUO PRIMUS NUMERUS TOMUM,

Secundus paginam indicat.

Nomen

C.

Causa, & Causalitas.

Certitudo.

Christus.

Circulus.

Cognitio, vide conceptus.

Comparatio.

Complexa.

Communicatio.

Compositio, Compositum.

Conceptus.

Conclusio.

Concretum.

Connexio.

D.

Definitio.

Demonstratio.

Denominatiuum, Denominatio.

Densitas.

Deus.

Dialectica.

Differentia.

Distin-

Pon.

Præcognitio, Præcognitum.

Præmissæ.

Principium.

Punctum.

Q.

Qualitas.

Quantitas.

R

Rarefactio.

Raritas.

Ratio fundandi.

Relatio Relatum.

Rhetorica.

S.

Sanitas.

Sanum.

Sapientia.

Scientia, vide Ars.

Cur

Scriptura.

Sensus.

Signum, Significare.

Eo mo-

Terminus.

Theologia.

Topica.

V.

VBI.

Verbum.

Veritas, Verum.

Vnitas, Vnum.

Vniversale, Vniversalitas.

FINIS.